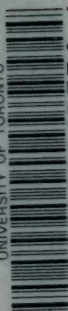
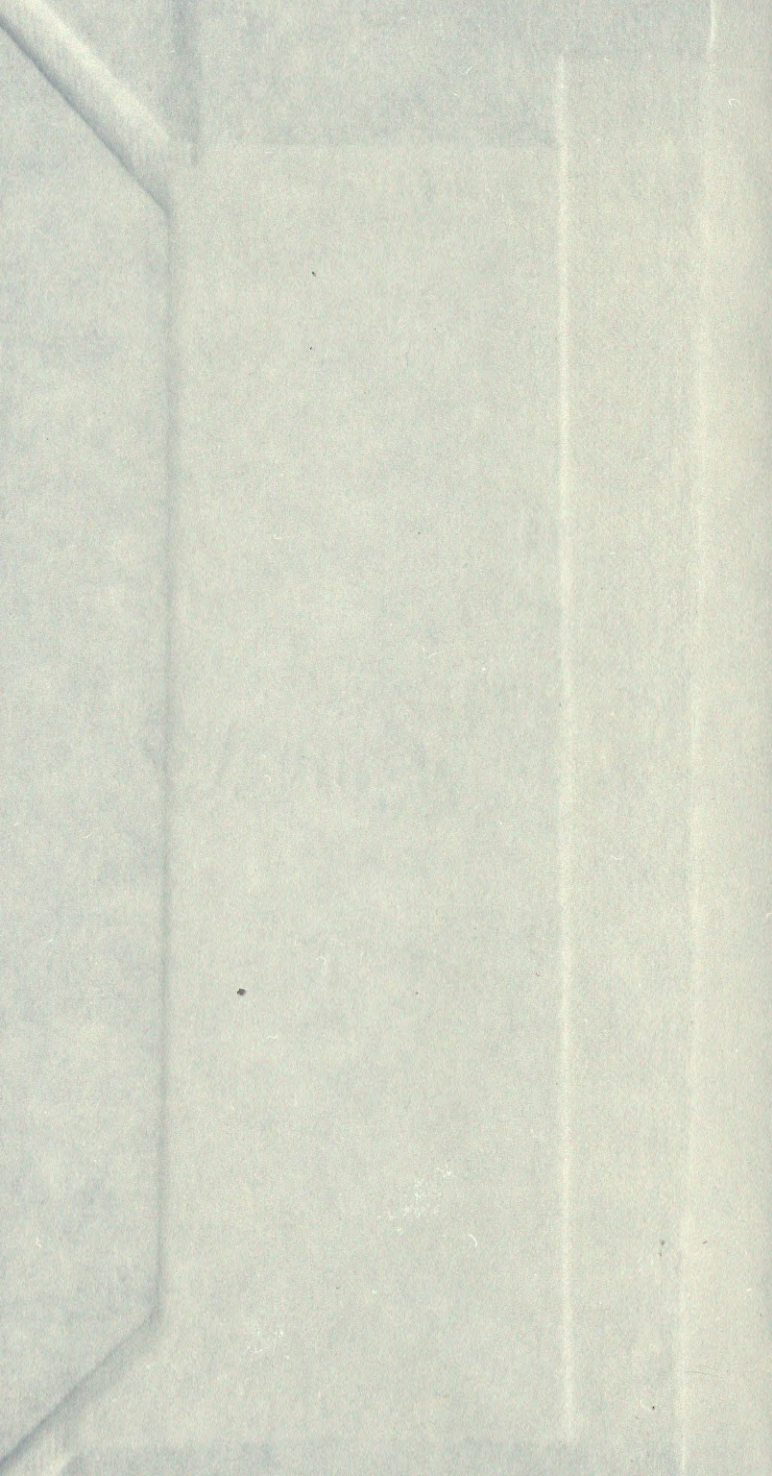

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 00845754 1

R

126

G2

1821

£. 5

MP
G
(ΚΛΑΥΔΙΟΥ ΓΑΛΗΝΟΥ
Α Π Α Ν Τ Α.)

CLAVDII GALENI
OPERA OMNIA.

EDITIONEM CVRAVIT

D. CAROLVS GOTTLOB KÜHN

PROFESSOR PHYSIOLOGIAE ET PATHOLOGIAE IN
LITERARVM VNIVERSITATE LIPSIENSI PVBLICVS
ORDINARIVS ETC.

T O M V S V.

LIPSIÆ

PROSTAT IN OFFICINA LIBRARIA CAR. CNOBLOCHII

1 8 2 5.

MEDICORVM GRAECORVM
O P E R A
Q V A E E X S T A N T.

EDITIONEM CVRAVIT

D. CAROLVS GOTTLOB KÜHN

PROFESSOR PHYSIOLOGIAE ET PATHOLOGIAE IN
LITERARVM VNIVERSITATE LIPSIENSI PVBLICVS
ORDINARIVS ETC.

VOLVMEN V.

CONTINENS

CLAVDII GALENI T. V.

LIPSIAE

PROSTAT IN OFFICINA LIBRARIA CAR. CNOBLOCHII

1 8 2 3.

22.12.18

LIBRARY OF THE

O P E R A

OF THE

OF THE

OF THE

D. CAROLUS GOTTLOF KUNZ

PROFESSOR OF THE HISTORY OF THE ARTS AND LETTERS IN THE UNIVERSITY OF ZÜRICH

ZÜRICH 1871

22.12.18

VOL. 1

OF THE

OF THE

CONTENTA TOMI V.

De cognoscendis curandisque animi	
morbis	1 — 57.
De cujuslibet animi peccat. dignot. at-	
que medela	58 — 103.
De atra bile	104 — 148.

De usu pulsuum	-	-	149—210.
De Hippocrat. et Platonis decretis	-	-	181 211—805.
libri IX.	-	-	
Utrum medicinae, an gymnast. hy-	-	-	
giene?	-	-	806—898.
De parvae pilae exercitio	-	-	899—910.
De venereis	-	-	911—914.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΔΙΑΓΝΩΣΕΩΣ ΚΑΙ
ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ ΤΩΝ ΕΝ ΤΗ ΕΚΑΣΤΟΥ
ΨΥΧΗ ΙΔΙΩΝ ΠΑΘΩΝ.

Ed. Chart. to. VI. [p. 519.]

Ed. Bas. to. I. (p. 352.)

Κεφ. α'. Ἐπειδὴ καὶ δι' ὑπομνημάτων ἔχειν βούλει,
ἃ πρὸς τὴν ἐρώτησιν ἀπεκρινάμην, ἣν ἐνέστησα πρὸς ἡμᾶς
ὑπὲρ τοῦ γραφέντος Ἀντωνίου τῷ Ἐπικουρείῳ βιβλίου περὶ
τῆς ἐπὶ τοῖς ἰδίοις πάθεσιν ἐφεδρείας, ἥδη πράξω τοῦτο,
καὶ τήνδε τίθεμαι τὴν ἀρχήν. ἄριστον μὲν ἦν αὐτὸν τὸν
Ἀντωνίου εἰρηκέναι σαφῶς, τί ποτε βούλεται σημαίνειν ἐκ τοῦ
τῆς ἐφεδρείας ὀνόματος. ὥς δ' ἂν τις ἐξ ἧν λέγει κατὰ τὸ

GALENI DE PROPRIORVM ANIMI CVIVS-
QVE AFFECTVVM DIGNOTIONE ET
CVRATIONE.

Cap. I. Quandoquidem per commentarios habere
vis ea, quae ad quaestionem respondi, quam apud me
constitueram super scripto ab Antonio Epicureo libro
de praesidio adversus proprios affectus, jam hoc aggre-
diar, hocque duco exordium. Optimum sane erat ipsum
Antonium, quid hoc nomine praesidii significare velit,
manifeste explicasse. Ut autem aliquis de quibus in libro

Ed. Chart. VI. [519.]

Ed. Bas. I. (352.)

βιβλίον εικάσειεν, ἥτοι τὴν παραφυλακὴν ἢ τὴν διάγνω-
σιν δοκεῖ μοι δηλοῦν, ἢ καὶ πρὸς τούτοις τὴν ἐπανόρ-
θωσιν. ἔφαινετο δ', ὡς οἶσθα, καὶ ἀσαφῶς ἐρμηνεύων τὰ
πολλὰ τῶν εἰρημένων, ὡς εἰκάσαι μᾶλλον ἔστιν ἢ νοῆσαι
σαφῶς. ἐνίοτε μὲν γὰρ δόξει προτρέπειν ἡμᾶς ἐννοεῖν, ὅτι
καὶ αὐτοὶ πολλὰ παραπλησίως τοῖς ἄλλοις ἀμαρτάνομεν·
ἐνίοτε δ', ὅπως ἂν τις ἕκαστον ὧν ἀμαρτάνει διαγιγνώσκει,
καὶ πρὸς τούτοις αὐθις, ὅπως ἂν τις ἑαυτὸν ἀπάγοι τῶν
ἀμαρτανομένων, ὃ δοκεῖ μοι τοῦ λόγου παντὸς εἶναι σκο-
πός. ἕκαστον γὰρ τῶν προειρημένων ἄχρηστόν ἐστι καὶ
περιττόν, εἰ μὴ πρὸς τοῦτον ἀναφέροιτο, διορθοῦν δὲ χρή
αὐτὸν ἐν τοῖς μάλιστα παθήμασι τῶν ἀμαρτημάτων. ἐνίοτε
μὲν γὰρ ὡς περὶ μόνων τῶν παθῶν αὐτοῦ ὁ λόγος γίνεται,
πολλάκις δὲ ὡς περὶ τῶν ἀμαρτημάτων, ἔστι δ' ὅτε περὶ
ἀμφοτέρων διαλέγεσθαι σοι δόξει. ἐγὼ δ' αὐτὸ τοῦτο πρῶ-
τον, ὡς οἶσθα, προδιώρισα, τὰ μὲν ἀμαρτήματα κατὰ ψευ-
δῇ δόξαν εἰπὼν γίγνεσθαι, τὸ δὲ πάθος κατὰ τινα ἄλογον

differit, conjecturam fecerit, vel observationem, vel
dignotionem, vel emendationem denique mihi significare
videtur. At eorum quae dixit multa, ut nosse, obscure
adeo interpretatur, ut conjicere facilius quam aperte ea
cognoscere liceat. Interdum namque hortari nos videbi-
tur, ut, quod et ipsi plerumque perinde ac alii erramus,
consideremus, interdum autem, qua ratione quis singula,
quae delinquit, agnoscat, ad haec rursus, quo pacto quis
seipsum ab erratis abducatur, qui totius orationis scopus
mihi esse videtur. Nam unumquodque eorum, quae prius
dicta sunt, nisi eo referatur, inutile est et supervaca-
neum, quippe in praecipuis errorum affectibus erigere
seipsum ac emendare convenit. Etenim nonnunquam
quasi de solis affectibus ipsius oratio est; plerumque vero
tanquam de erroribus; quandoque etiam de utrisque tibi
disputare videbitur. Ego vero idipsum primum, ut nosse,
prius distinxi, quum errores ex opinione falsa, affectum
ex bruta quadam, quae nobis inest, facultate rationi re-

Ed. Chart. VI. [519. 520.]

Ed. Bas. I. (352.)

ἐν ἡμῖν δύταμιν [520] ἀπειθοῦσαν τῷ λόγῳ· κοινῇ δ' ἀμφοτέρω κατὰ γενικώτερον σημανόμενον ἁμαρτήματα κεκλήσθω. λέγω μὲν οὖν ἁμαρτάνειν καὶ τὸν ἀκολασταίνοντα, καὶ τὸν θυμῷ τι πράττοντα, καὶ τὸν διαβολῇ πιστεύοντα. γέγραπται μὲν οὖν καὶ Χρυσίππῳ καὶ ἄλλοις πολλοῖς τῶν φιλοσόφων θεραπευτικὰ συγγράμματα τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν, εἴρηται δὲ καὶ πρὸς Ἀριστοτέλους καὶ τῶν ἐταίρων αὐτοῦ, καὶ πρὸ τούτων ὑπὸ Πλάτωνος. καὶ ἦν μὲν βέλτιον ἐξ ἐκείνων μαρθάνειν αὐτὰ, ὥσπερ καὶ γὰρ. τὰ δ' οὖν κεφάλαια διὰ τοῦ πρώτου λόγου τοῦδε διὰ συντόμου, ἐπειδὴ κελεύεις, διήξω σοι πάντα, καθ' ἣν ἤδη τάξιν ἤκουσας, ὅτ' ἐπύθου περὶ τοῦ γεγραμμένου τῷ Ἀντωνίῳ βιβλίου.

Κεφ. β'. Ὅτι μὲν εἰκὸς ἔστιν ἁμαρτάνειν, εἰ καὶ μὴ δοκοῖμεν αὐτοὶ σφάλ्लεσθαί τι, πάρεστιν ἐκ τῶνδε τῶν λόγων λογίσασθαι. πάντας ἀνθρώπους ὁρῶμεν ἑαυτοὺς ὑπολαμβάνοντας ἦτοι γε ἁμαρτήτους εἶναι παντάπασιν ἢ ὀλίγα καὶ σμικρὰ διὰ λόγου σφάλ्लεσθαι, καὶ τοῦτο

pugnante proficisci dicerem; communiter autem ambo generaliori significato vocatos esse errores. Itaque tum eum, qui intemperanter vivit, tum qui iracundia quid agit, tum qui calumniae fidem adhibet, errare aut peccare dico. Quare Chrysippus et philosophorum plerique alii libros de curandis animi affectibus conscripserunt. Quinetiam ab Aristotele eiusque sectatoribus, atque ante hos a Platone eadem dicta sunt. Ac certe ex illis ipsa discere, quemadmodum et ego didici, longe praesliterat. Itaque primo hoc libro capita, quoniam ita jubes, compendiose tibi recensabo omnia, quo jam ordine audivisti, quum de edito Antonii commentario percontareris.

Cap. II. Quod equidem errare nos sit vero simile, etiam si nequaquam aberrare ipsi putemus, ex hisce verbis promptum est colligere. Videmus omnes homines existimare, sese vel ab erroribus omnino esse immunes, vel parum et modice per rationem falli, idque his potif-

Ed. Chart. VI. [520.]

Ed. Bas. I. (352.)

μάλιστα πεπονθότας, οὓς ἄλλοι πλείστα νομίζουσιν ἀμαρτάνειν. ἐγὼ οὖν, εἰ καὶ τιнос ἑτέρου, καὶ τοῦδε παμπόλ-
λην ἔσχηκα πεῖραν. ὅσοι μὲν τῶν ἀνθρώπων ἐπ' ἄλλοις
ἐπέθεντο τὴν περὶ αὐτῶν ἀπόφασιν, ὅποιοί τινές εἰσιν, ὀλι-
γώτατα ἐθεασάμην ἀμαρτάνοντας· ἔσοι δὲ ἑαυτοὺς ἀπειλή-
φασιν εἶναι ἀρίστους χωρὶς τοῦ τὴν κρίσιν ἑτέροις ἐπιτρέψαι,
μέγιστα καὶ πλείστα τούτους ἐώρακα σφαλλομένους. ὥσθ',
ὅπερ ᾤμην, ὅτε μειράκιον ἦν, ἐπαινεῖσθαι μάτην, (τοῦτο δ'
ἦν τὸ Πύθιον γινῶναι κελεύον ἑαυτὸν,) οὐ γὰρ εἶναι μέγα
τὸ πρόσταγμα, τοῦθ' εὖρον ὕστερον δικαίως ἐπαινούμενον.
ἀκριβῶς μὲν γὰρ ὁ σοφώτατος μόνος ἂν ἑαυτὸν γνοίη,
τῶν δ' ἄλλων ἀπάντων ἀκριβῶς μὲν οὐδεὶς, ἤτιον δὲ καὶ
μᾶλλον ἕτερος ἑτέρου. καθάπερ γὰρ ἐν ὅλῳ τῷ βίῳ καὶ
κατὰ πάσας τὰς τέχνας· τὰς μὲν μεγάλας ὑπεροχάς τε καὶ
διαφοράς τῶν πραγμάτων ἅπαντος ἀνδρός ἐστι γινῶναι, τὰς
δὲ μικράς τῶν φρονίμων τε καὶ τεχνιτῶν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν
ἀμαρτημάτων ἔχει καὶ παιδῶν. ὅστις μὲν ἐπὶ μικροῖς ὀργίζεται

finum accidit, quos alii plurimum existimant aberrare,
Ego itaque, si alterius rei cujusdam, certe hujus expe-
rimentum habui maximum. Qui sane homines aliis per-
miserunt, ut de se, qualesnam sint, ferrent sententiam,
eos in paucissimis errare conspexi. Qui vero seipso
optimos esse cogitarunt, neque judicium *ferendum* aliis
commiserunt, eos in maximis ac plurimis falli conspexi-
mus. Quare, quod, quum junior essem, frustra laudari pu-
tabam, (id autem erat Pythium illud, quod seipsum nosse
imperabat,) non enim magnum esse mandatum, postea
ipsum jure laudari comperi. Siquidem solus sapientissi-
mus perfecte seipsum noverit, aliorum autem omnium
perfecte nemo, verum minus magisque alter altero.
Quemadmodum enim in tota vita ac in singulis artibus
magnas rerum eminentias ac differentias cujuscunque viri
est cognoscere, exiguas autem prudentium dumtaxat et
artificum, ita quoque in erroribus et affectibus habet.
Nam quisquis ob minima vehementer excandescit, servos

Ed. Chart. VI. [520.]

Ed. Bas. I. (352.)

σφοδρῶς, δάκνει τε καὶ κακίζει τοὺς οἰκέτας, οὗτος μὲν
 σοι δῆλός ἐστιν, ὅτι ἐν πάθει καθέστηκεν· ὁμοίως δὲ καὶ
 ὅστις ἐν μέθαις τε καὶ ἑταίραις καὶ κωμασταῖς παραγίνα-
 ται. τὸ δ' ἐπὶ μεγάλῃ βλάβῃ χρημάτων ἢ ἀτιμίᾳ μετρίως
 ταραχθῆναι τὴν ψυχὴν οὐκ ἔθ' ὁμοίως ἐστὶ φανερόν ἐκ
 τοῦ γένους τῶν παθῶν ὑπάρχον, ὥπερ οὐδὲ πλακοῦντα
 φαγεῖν ἀκρατέστερον. ἀλλὰ καὶ ταῦτα κατάδηλα γίγνεται τῷ
 προμελετήσαντι τὴν ψυχὴν, ἐξοδιάσαντί τε ἀπάντων παθῶν
 ἐπανορθώσεως δεόμενα, καὶ μείζον γ' ἔμπης ἀποφυγεῖν αὐτὰ,
 διότι μικρά. ὅστις οὖν βούλεται καλὸς καγαθὸς γενέσθαι,
 τοῦτο ἐννοήσας, ὡς ἀναγκαῖόν ἐστιν αὐτὸν ἀγνοεῖν πολλὰ
 τῶν ἰδίων ἀμαρτημάτων, ὅπως ἂν ἐξεύροι πάντα, δυνάμε-
 νος ἐγὼ λέγειν, ὅπως εὔρον αὐτός, οὐπω λέγω, διότι τὸ
 βιβλίον τοῦτο δύναται ποτε καὶ εἰς ἄλλων ἀφικέσθαι χει-
 ρας· ὅπως ἂν κακείνοι γυμνασθῶσιν πρὸς ὁδὸν εὖρεῖν τῆς
 γνώσεως τῶν ἀμαρτημάτων, ὥπερ καὶ σέ μοι λέγειν ἤξιωσα,
 καὶ μέχρι τούτων δοκοῦν ἀπεφῆνω, διεσιώπησα. καὶ νῦν

domesticos et mordet et vituperat, in affectu tibi con-
 stitutum hunc esse constat. Similiter autem quisquis in-
 ter temulentos, scorta et comessatores versatur. Verum
 ob ingentem facultatum jacturam vel infamiam medio-
 criter animum esse perturbatum ex quo affectuum genere
 sit, nondum peraeque manifestum est, ut neque placent-
 tam avidius exedere. Sed et haec ei innotescant, qui
 animum exercuerit et explorarit, quinam inter universos
 affectus emendationem desiderant, magis tamen arduum,
 ipsa evitare, quod parva sint. Quisquis igitur honestus
 probusque vult evadere, hoc animadverterit necessario,
 ipsum plerosque errores proprios ignorare. At omnes ut
 deprehendat, possum ego dicere; quo pacto ipse depre-
 henderim, nondum aperio, quod hic libellus in aliorum
 manus aliquando venire queat, quomodo illi quoque ad
 cognitionis errorum viam indagandam sese exerceant;
 quemadmodum etiam te mihi dicere volui, et quoad tot
 tibi videri pronunciaffes, conticui. Et nunc sic agam,

Ed. Chart. VI. [520. 521.]

Ed. Bas. I. (352.)

οὕτω πράξω, παρακαλέσας τὸν ὁμιλοῦντα τῷδε τῷ γράμματι, καταθέμενον αὐτῷ ζητῆσαι, πῶς ἂν τις ἑαυτὸν δύναιτο γνωρίζειν ἁμαρτάνοντα. δύο [521] γάρ, ὡς Αἰώπορος ἔλεγε, πῆρας ἐξήμεθα τοῦ τραχήλου, τῶν μὲν ἁλλοτριῶν τὴν πρόσω, τῶν ἰδίων δὲ τὴν ἐπίσω· καὶ διὰ τοῦτο τὰ μὲν ἁλλότρια βλέπομεν αἰεὶ, τῶν δ' οἰκείων ἀθεῶται καθέσταμεν. καὶ τοῦτόν γε τὸν λόγον ὡς ἀληθῆ πάντες προσίενται. ὁ δὲ Πλάτων ἀποδίδωσι καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ γιγνομένου. τυφλώττον γάρ, φησὶ, τὸ φιλοῦν περὶ τὸ φιλούμενον. εἶπερ οὖν ἕκαστος ἡμῶν ἑαυτὸν ἀπᾶντων μάλιστα φιλεῖ, τυφλώττειν ἀναγκαῖόν ἐστιν αὐτὸν ἐφ' ἑαυτοῦ. πῶς οὖν ὄψεται τὰ ἴδια κακά; καὶ πῶς ἁμαρτάνων γινώσεται; πολλῷ γὰρ ὅμοιον ὁ τε τοῦ Αἰώπου μῦθος καὶ ὁ τοῦ Πλάτωνος λόγος ἀρελπιστότερον ἡμῖν τὴν τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων εὗρεσιν ἀποφαίνειν. εἰ γὰρ μήτε τοῦ φιλεῖν τις ἑαυτὸν ἀποστῆσαι δύναται, τυφλώττειν ἀναγκαῖόν ἐστι τὸ φιλοῦν περὶ τὸ φιλούμενον. οὐ μὲν οὐδ' ἐγὼ τὸν ἀναγκάσκοντα τόδε τὸ βιβλίον ἡξίου ἐπισκέψασθαι καθ' αὐτὸν

adhortatus libri hujus lectorem, ut, quo modo quis errantem sese possit agnoscere, inquirendum sibi proponat. *Binas enim manticas, ut Aesopus ajebat, habemus collo propendentes, alienorum vitiorum anteriorem, propriarum vero posteriorem; ob id aliena semper spectamus, propria vero nunquam intueri possumus.* Atque hanc orationem ut veram omnes recipiunt. Plato rei factae causam etiam reddit. *Caecutit, inquit, amans circa id, quod amatur.* Ergo si quisquam nostrum semet praeter caeteris maxime amet, in censura sui ipse caecutiat necesse est. Quonam igitur pacto propria vitia conspiciet? Qua ratione se errare cognoscet? Nam et Aesopi fabula et Platonis oratio propriarum errorum inventionem nobis magis insperatam demonstrare videntur. Si enim neque quis facere possit, quin seipsum amet, amans in amato caecutiat necesse est. Sed nec ego commentarii hujus lectorem apud se erratorum propriarum inventio-

Ed. Chart. VI. [521.]

Ed. Bas. I. (352. 353.)

ὁδὸν τῆς τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων εὐρέσεως, εἰ μὴ χαλεπὸν ἦν τὸ πρᾶγμα, καίτοι ὡς ἐπὶ πλεῖστον ἐσκεμμένος ἢ καθ' αὐτόν. καὶ τοίνυν ἐγὼ τὴν ἐμὴν ἀποφαίνομαι γνώμην, ἣν, εἰ μὲν τινα καὶ αὐτὸς ἕκαστος ἑτέραν ὁδὸν εὕροι, προσλαβὼν καὶ τὴν ἐμὴν, ὠφελήσεται πλεονεκτικῶς, διπλὴν ἂν θ' ἀπλῆς εὐρῶν ὁδὸν σωτηρίας· εἰ δὲ μὴ, ἀλλ' αὐτῇ γε τῇ ἡμετέρᾳ διατελεῖ χρώμενος, ἄχρι περ ἂν ἑτέραν εὕρη βελτίονα. τίς οὖν ἢ ἐμὴ, λέγειν ἂν ἤδη καιρὸς, ἀρχὴν τῷ λόγῳ τήνδε ποιησάμενον.

Κεφ. γ'. Ἐπειδὴ τὰ μὲν ἁμαρτήματα διὰ τὴν ψευδῇ δόξαν γίνονται, τὰ δὲ πάθη διὰ τὴν ἄλογον ὁρμὴν, ἐδοξέ μοι πρότερον αὐτόν ἐλευθερῶσαι τῶν παθῶν· εἰκὸς γάρ πως καὶ διὰ ταῦτα ψεῦδος ἡμᾶς δοξάζειν. ἔστι δὲ πάθη ψυχῆς, ἀπερ' ἅπαντες γινώσκουσι, θυμὸς, καὶ ὀργή, καὶ φόβος, καὶ λύπη, καὶ φθόνος, καὶ ἐπιθυμία σφοδρά. κατὰ (353) δὲ τὴν ἐμὴν γνώμην καὶ τὸ φθάσαι πάνυ σφόδρα φιλεῖν ἢ μισεῖν ὅτιοῦν πρᾶγμα πάθος ἐστίν. ὁρθῶς γὰρ ἔοικεν εἰρησθαι τὸ μέτρον ἄριστον, ὡς οὐδενός

nīs viam cōsiderare vellem, nisi res foret perardua, etiam si quamplurimum quis ea apud se perpenderit. Proinde meam ego profero sententiam, quam quidem, et siquam is quisque aliam viam invenerit, meam quoque assumpserit, juvabitur impensius, duplicem pro simplici salutis viam consequutus. Sin autem, saltem hac nostra continuo utatur, donec aliam reperiat meliorem. Quae igitur mea sit, dicendi jam tempus est, hocce condito orationi exordio.

Cap. III. Quoniam errores ob falsam opinionem oriuntur, affectus autem ob brutum animi impetum, visum mihi est prius ipsum ab affectibus liberare. Consentaneum enim propter hos falsum nos opinari. Sunt autem affectus animi, quos omnes norunt, iracundia, ira, metus, moeror, invidia, et vehemens cupiditas. Mea quidem sententia quaecunque rem amore vehementi aut odio prosequi etiam affectus est. Recte enim dictum esse videtur, moderatum optimum, adeo ut nihil,

Ed. Chart. VI. [521.]

Ed. Bas. I. (353.)

ἀμέτρου καλῶς γιγνομένου. πῶς οὖν ἂν τις ἐκκόψει ταῦτα, μὴ γνοὺς πρότερον ἔχων αὐτά; γινῶναι δ', ὥς ἐλέγομεν, ἀδύνατον, ἐπειδὴ σφόδρα φιλοῦμεν ἡμᾶς. ἀλλὰ καὶ μὴ σαυτὸν ὁ λόγος οὗτος ἐπιτρέπει σοὶ κρίνειν, ἄλλον τε συγχωρεῖν δύνασθαι κρίνειν τὸν μήτε φιλούμενον ὑπὸ σοῦ, μήτε μισούμενον. ὅταν οὖν ἀκούσῃς τινὰ τῶν κατὰ τὴν πόλιν, ὃν μήτε φιλήσειν οἶδας μήτε μισήσειν, ἐπαινούμενον ὑπὸ πολλῶν ἐπὶ τῷ μηδένᾳ κολακεύειν, ἐκείνῳ προσφοιτήσας, τοιαύτη πείρα κρῖνον, εἰ τοιοῦτός ἐστιν, οἷος εἶναι λέγεται. καὶ πρῶτον ἐὰν ἴδῃς αὐτὸν ἐπὶ τὰς τῶν πλουσίων τε καὶ πολὺ δυναμένων, ἢ καὶ τὰς τῶν μονάρχων οἰκίας ἀπιόντα συνεχῶς, γέγνωσκε μάτην ἀκηκοέναι, τὸν ἄνθρωπον τοῦτον ἀληθεύειν ἅπαντα· ταῖς γὰρ τοιαύταις κολακείαις ἔπεται καὶ τὸ ψεύδεσθαι. δεύτερον, ἢ προσαγορεύοντα, ἢ παραπέμποντα τοῖς τοιούτοις ὁρῶν ἑαυτὸν, ἢ καὶ συνδειπνοῦντα. τοιοῦτον γὰρ τις ἐλόμενος βίον, οὐ μόνον οὐκ ἀληθεύει, ἀλλὰ καὶ κακίαν ὅλην ἐξ ἀνάγκης ἔχει,

quod immoderatum est, probe fiat. Quomodo igitur aliquis haec praecidet, nisi prius ipsa se habere cognoverit? At cognoscere, ut dicebamus, non possumus, quoniam vehementer nos ipsos amamus. At neque oratio haec tibi permittit, te ipsum judicare, sed de altero, quem neque ames, neque oderis, posse te ferre iudicium concedit. Quum itaque audieris in urbe aliquem, quem neque amare noveris, neque odio prosequi, a plerisque laudari, quod nemini aduleatur, ad hunc quum accesseris, hocce periculo iudicabis, an talis sit, qualis esse dicitur. Ac primum si ipsum divitum ac insigniter potentum, aut etiam monarcharum aedes frequentare videas, scito frustra te audivisse, hominem omnia pronunciare vera, nam ejusmodi adulationes mendacium sequitur. Deinde sive hunc salutantem, sive talibus seipsum comitem exhibentem ac concoenantem conspicias. Qui namque talem elegerit vitam, non solum non vera dicit, sed etiam universam malitiam sortitur, quippe qui aut pecunias,

Ed. Chart. VI. [521. 522.]

Ed. Bas. I. (353.)

φιλοχρήματος ὢν, ἢ φίλαρχος, ἢ φιλόδοξος, ἢ φιλότιμος, ἢ τινὰ τούτων, ἢ πάντα. τὸν δὲ μὴ προσαγορεύοντα, μήτε παραπέμποντα, μήτε συνδειπνοῦντα καὶ τοῖς πολὺν δυναμένοις ἢ πλουτοῦσι, κεκολασμένη τῇ διαίτῃ χρώμενον, ἐλπίσας ἀληθεύειν, εἰς βαθυτέραν ἀφικέσθαι πειράσθῃτι γινώσιν, [522] ὁποῖός τέ τις ἐστίν, (ἐν συνουσίαις δ' αὕτη πολυχρονιωτέραις γίνεται,) καὶ εὖρης τοιοῦτον, ἰδίᾳ ποτὲ μόνον διαλέχθῃτι, παρακαλέσας, ὅτι ἂν σοι βλέπῃ τῶν εἰρημένων παθῶν, εὐθέως δηλοῦν, ὡς χάριν ἔχοντι τούτου μεγίστην, ἡγησομένῳ τε σωτήρα μᾶλλον, ἢ εἰ νοσοῦντα τὸ σῶμα διέσωσε. καὶ ὑπόσχεται δηλώσειν, ὅταν τι τῶν εἰρημένων πᾶσχοντά σε βλέπῃ, καίπειτα πλειόνων ἡμερῶν μετὰ γιγνομένων μηδὲν εἴπῃ, συνδιατρούβων δηλονότι μέμψῃ τῷ ἀνθρώπῳ, αὐτίς τε παρακάλεσον ἔτι λιπαρώτερον ἢ ὡς πρόσθεν, ὅτι ἂν ὑπὸ σοῦ βλέπῃ παθῶν πρακτομένων εὐθέως μηνύειν. εἰ δὲ εἴπῃ σοι, διὰ τὸ μηδὲν ἐωρακέναι περὶ σε τοιοῦτον ἐν τῷ μετὰ, διὰ τοῦτο μηδ' αὐτὸν εἰρηκέναι, μὴ πεισθῇς εὐθέως, μηδ' οἰηθῇς ἀναμάρτητος

aut principatum, aut gloriam, aut honorem ambiat, aut quaedam ex iis, aut omnia. Qui vero neque potentes illos ac opulentos salutat, neque comitatur, neque his concoenat, eum frugali usum victu vera loqui speraveris; ejus notitiam penitioiem experiare, quae et qualis sit, haec autem diuturniore consuetudine comparatur. Quod si talem offenderis, nonnunquam privatim cum solo disere eum precatus, ut, quem tibi ex supra nominatis affectibus adesse conspexerit, statim significet gratiam habituro ipsi maximam, eumque medicum potius existimabis, quam si corpore laborantem sospitem reddiderit. Quod si declaraturum se promiserit, quum in aliquem dictorum affectuum incidere inspexerit, ac postea pluribus diebus interjectis nihil prodiderit, in mutua utique consuetudine hominem accusabis, iterumque adhortaberis accuratius quam prius, ut, quod a te pathematum animi committi adverterit, id protinus significet. Si nihil se interim ejusmodi in te conspexisse eoque tacuisse respondeat, ne statim dicto fidem adhibeas, neve existimes,

Ed. Chart. VI. [522.]

Ed. Bas. I. (353.)

ἐξαίφνης γεγονέναι, ἀλλὰ δυοῖν θάτερον, ἢ διὰ ῥαθυμίας οὐ προσεσχηκέναι σοι τὸν παραβεβλημένον φίλον, ἢ ἔλεγχον αἰδούμενον σιωπᾶν, ἢ καὶ μισηθῆναι μὴ βούλεσθαι διὰ τὸ γινώσκειν, ἅπασιν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἀνθρώποις ἔθος εἶναι μισεῖν τοὺς τάληθῇ λέγοντας. ἢ εἰ μὴ διὰ ταῦτα, ἴσθι, μὴ βουλόμενον αὐτὸν ὠφελεῖν σε διὰ τοῦτο σιωπᾶν, ἢ καὶ ἄλλην τινὰ αἰτίαν, ἣν οὐκ ἐπαινοῦμεν ἡμεῖς. ἀδύνατον γὰρ ἴσως αὐτῷ ἡμαρτησθαι μηδὲν πιστεύσας ἐμοί, τοῦτο νῦν ἐπαινέσεις ὕστερον, θεώμενος ἅπαντας ἀνθρώπους καθ' ἐκάστην ἡμέραν μυρία μὲν ἁμαρτάνοντας, καὶ μετὰ παιδῶν πράττοντας, οὐ μὴν ἑαυτοὺς γε παρακολουθοῦντας. ὥστε μηδὲ σὺ νόμιζε σαυτὸν, ἄλλο τι μᾶλλον ἢ ἄνθρωπον εἶναι. νομίζεις δ' ἄλλο τι μᾶλλον ἢ ἄνθρωπον ὑπάρχειν, ἐὰν ἀναπέσης σαυτὸν, ἅπαντα καλῶς σοι πεπραχθαι, μὴ ὅτι ἐνὸς μηνὸς, ἀλλὰ μιᾶς ἡμέρας. ἴσως οὖν ἔρεῖς, εἰ ἐναντιολογικὸς ἦς, ἥτοι κατὰ προαίρεσιν, ἢ ἐκ μοχθηροῦ τινος ἡθους γεγονῶς τοιοῦτος, καὶ φύσει φιλόνοι-

te quamprimum errore vacare ac inculpatum esse; quin potius alterum e duobus perpendas, amicum, quem nactus es, tacere, aut quod per negligentiam animum tibi non adhibuerit, aut quod increpare vereatur, aut etiam quod odio esse nolit, haud ignarus, omnibus, ut ita dicam, hominibus morem esse, ut vera loquentem oderint. Vel si non horum causa, scito tum nolle tibi prodesse, eoque filere, vel ob aliam quoque causam aliquam, quam nos improbamus. Nam si mihi credideris, fortassis impossibile esse tibi ipse nihil peccasse, id tum postea laudabis, quum videas, homines universos innumeros quotidie etiam errores committere, ex affectibus ductos agere, non tamen seiplos assequi. Quapropter te ne arbitrare aliud quicquam magis quam hominem esse. Arbitraris autem, te aliquid homine majus esse, quum tibi persuaseris, omnia probe te fecisse uno die, nedum mense. Forfan igitur dices, si litigiosus sis, vel ex animi proposito, vel prava quadam consuetudine talis evaseris, naturaue

Ed. Chart. VI. [522.]

Ed. Bas. I. (353.)

κος ὢν, ὅσον ἐπὶ τῶν νῦν ὑπ' ἐμοῦ προσκεχωρημένων λόγων, τοὺς σοφοὺς ἄνδρας ἄλλο τι μᾶλλον ἢ ἀνθρώπους εἶναι. τούτῳ δὴ σοι τῷ λόγῳ τὸν ἡμέτερον ἀντίθετος διττὸν ὄντα, τὸν μὲν ἕτερον, ὅτι μὴν ὁ σοφὸς ἀναμάρτητός ἐστι τὸ πᾶμπαν· ἕτερον δ' ἐπ' αὐτῷ τῷ προσκειμένῳ, εἴπερ ἀναμάρτητός ἐστιν ὁ σοφός, οὐδ' ἄνθρωπον ὑπάρχειν αὐτόν. ὅσα δ' ἐπὶ τῷδε, καὶ διὰ τοῦτο τῶν παλαιωτάτων φιλοσόφων ἀκούσεις, ὅμοιον εἶναι θεῷ τὴν σοφίαν. ἀλλὰ σύ γε θεῷ παραπλήσιος ἐξαίφνης οὐκ ἂν ποτε γένοιο. ὅπου γὰρ οἱ δι' ὅλου τοῦ βίου ἀπάθειαν ἀσκήσαντες, οὐ πιστεύοντες τελῶς αὐτὴν ἐσχηκέναι, πολὺν δὴπου μᾶλλον ὁ μηδέποτε ἀσκήσας σύ. μὴ τοίνυν πιστεύσης τῷ λέγοντι μηδὲν ἑώρακέναι μετὰ παθῶν ὑπὸ σοῦ πραττόμενον, ἀλλ' ἦτοι μὴ βουλόμενον ὠφελεῖν σε νόμιζε λέγειν οὕτως, ἢ μὴ παραφυλάξαι προηρημένον, ἃ πράττεις κακῶς, ἢ φυλαττόμενον ὑπὸ σοῦ μισηθῆναι, τάχα δὲ καὶ εἰδέναι σέ ποτε πρὸς τὸν ἐπιτιμήσαντα καὶ δυσχερῶνάντα τοῖς σοῖς ἁμαρτήμασί τε καὶ πάθεσιν, ὥστ' εἰκοδῶς σιωπᾶν, ἢ πιστεῦειν μὴ ἀληθεύοντά

contentiosus sis, viros sapientes, quantum ad sermones paulo ante usurpatos *attinet*, aliud quid magis quam homines esse. Huic tuae rationi nostram oppone duplicem, alteram quidem, quod sapiens omnino careat errore, alteram vero consequentiae gratia, si errore vacat sapiens, nec ipsum esse hominem. At quae de hocce ac propter hoc ipsum a vetustissimis philosophis dicta sunt, similem deo esse sapientiam. Verum tu deo similis repente fias nunquam. Quum enim ii, qui per totam vitam apathiam exercuerunt, nondum ipsam perfecte se consequutos credant, multo utique magis tu, qui nunquam exercuisti. Ne ergo credas dicenti, nihil ex affectu a te effici vidisse, sed vel eum, quod te juvare nolit, arbitrare ita loqui, aut quod quae male agis observare non instituerit, aut quod in tui odium incidere caveat; fortassis autem quod et noverit, aliquando te accusantem errores et affectus tuos aegre tulisse, ac ideo jure tacere, aut credere, te, quum dicis, velle te nosse singula,

Ed. Chart. VI. [522. 523.]

Ed. Bas. I. (353.)

σε λέγοντα, βούλεσθαι ἕκαστον εἰδέναι ὧν ἁμαρτάνεις. εἰάν δὲ πρῶτον τῶν ὑπὸ σοῦ πραττομένων ἀπαλλαγῇ σιωπῆ-
σης, εὐρήσεις πολλοὺς ὀλίγον ὕστερον ἀληθῶς ἐπανορθου-
μένους σε, καὶ πολὺ γε μᾶλλον, εἰάν χάριν γνούς τῷ μεμψα-
μένῳ, χωρισθῇ οὕσης σου τῆς βλάβης, τούτου γ' ἕνεκεν.
ἐξ αὐτοῦ δὲ τούτου διασκέψασθαι, πότερον ἀληθῶς ἢ ψευ-
δῶς ἐπετίμησέ σοι, μεγάλης ὠφελείας αἰσθήσῃ, καὶ συνε-
χῶς πράττης αὐτὸ, προσηρημένος ὄντως εἰς γενέσθαι καλὸς
καγαθὸς, ἔση τοιοῦτος. ἐν μὲν δὴ τῷ πρώτῳ χρόνῳ μὴδ'
ἂν καὶ σκεπτόμενος ἀκριβῶς εὖροις ἐπηρεαστικῶς τε καὶ
ψευδῶς σε κρίνειν, καὶ ἀπείρωσ αὐτὸν πείθειν, ὥς οὐδὲν
[523] ἡμάρτες. ἀλλὰ σοι ταὐτὸ τοῦτο φιλοσόφημα τὸ καρ-
τερεῖν ἐπηρεαζόμενον. ὕστερον δέ ποτε κατεσταλμένος ἱκα-
νῶς, σαυτοῦ παθῶν αἰσθόμενος, ἐπιχειρήσεις ἀπολογεῖσθαι
τοῖς ἐπηρεάζουσι μὴδέποτε πικρῶς, μὴδ' ἐλεγκτικῶς, μὴδὲ
τὸ φιλονεικῶς ἐμφαῖνον, μὴδὲ τὸ καταβάλλειν ἐθέλειν
ἐκείνον, ἀλλ' ὠφελείας ἕνεκα τῆς σῆς, ἵνα τι καὶ πρὸς
ἀντιλογίαν ἀντειπόντος αὐτοῦ πιθανόν, πεισθεῖς ἐκείνον.

quae perperam agis, non vera dicere; si autem cum
eorum, quae prius egeras, mutatione silueris, non multo
post plures invenies, qui te vere corrigant, multoque
magis, si corrigenti gratiam citra tuum incommodum re-
feras. Ex hoc autem ipso considera, verene an falso te
corripuerit, et magnam utilitatem percipies. Quod si
frequenter idem agas, statuasque revera bonus ac probus
fieri, talis evades. Primo quidem tempore ne si quidem
diligenter advertas, contentiose et falso te judicare illum,
et imperite persuadere, quod nusquam erraveris, reperies.
Sed hoc item tibi philosophiae studium subeundum erit,
nempe ut calumniantem sustineas. Postea vero, ubi et
animum nactus fueris remissiorem, et affectus tuos sentias
moderatos, respondere corripienti aliquando conaberis,
idque non acerbis verbis aut conviciosis, ne contentionis
studio aut controversiae, sed utilitatis potius tuae gratia
facere videaris, ut, quum ipse probabile contra dixerit,

Ed. Chart. VI. [523.]

Ed. Bas. I. (353.)

ἄμεινον γιγνώσκειν, εἰ μετὰ πλείονος ἐξετάσεως εὐ-
 ροῖς αὐτὸν ἔξω τῶν ἐγκλημάτων. οὕτω γοῦν καὶ Ζήνων
 ἡξίου πάντα πράττειν ἡμᾶς ἀσφαλῶς, ὡς ἀπολογησομένους
 ὀλίγον ὕστερον παιδαγωγοῖς. ὠνόμαζε γὰρ οὕτως ἐκεῖνος ὁ
 ἀνὴρ τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων ἐτοιμοὺς ὄντας τοῖς πέ-
 λας ἐπιτιμᾶν, καὶ μὴδεὶς αὐτοὺς παρακαλῇ. χοῇ δὲ τὸν
 ἀκούοντα μὴδὲ πλούσιον εἶναι, μὴδὲ αἰδῶ ἔχοντα πολιτι-
 κήν· ὡς, ἂν γε ταύτην ἔχη, διὰ φόβονο ὑδεὶς αὐτῷ τάληθῇ
 λέξει, καθάπερ οὐδὲ τοῖς πλουτοῦσι διὰ κέρδος οἱ κόλα-
 κες, ἀλλὰ καὶ εἴ τις ἀληθεύων παραφανῇ, διασπᾶσθαι
 πρὸς αὐτῶν. ἔάν οὖν τις ἦτοι πολλὰ δυνάμενος ἢ καὶ
 πλούσιος ἐθέλῃ σοι γενέσθαι καλὸς καγαθὸς, ἀποθέσθαι
 πρότερον αὐτὸν δεήσει, καὶ μάλιστα νῦν, ὅπου οὐχ εὐρήσει
 Διογένη δυνάμενον εἰπεῖν ταῦτον τάληθές, καὶ πλουσιώτα-
 τος ἢ, καὶ μόναρχος. ἐκεῖνοι μὲν οὖν ὑπὲρ ἑαυτῶν βου-
 λεύσονται. σὺ δὲ ὁ μὴ πλούσιος μήτε δυνατὸς ἐν πόλει
 πᾶσι μὲν ἐπίτρεπε λέγειν, ἃ καταγινώσκουσί σου, πρὸς
 μηδένα δ' αὐτὸς ἀγανάκτει, καὶ οὕτως ἔχε ἅπαντας, ὡς

melius illum cognoscere tibi persuadeas, si longiori dis-
 quitione extra crimen ipsum invenias. Hunc enim in
 modum Zeno volebat omnia nos tuto agere, quasi pae-
 dagogis paulo post responsuros. Sic vir ille vocabat
 plerosque omnes, qui, quamvis nullus eos provocaret, pro-
 pinquos tamen parati essent objurgare. Oportet autem
 audientem nec divitiis pollere, nec dignitatem habere
 civilem; hanc enim si habeat, nemo propter metum illi
 vera dicet, sicut nec divitibus lucri gratia assentatores,
 verum et si quis apparuerit verax, ab ipsis corrumpetur.
 Itaque si egregie quisquam potens aut locuples bonus at-
 que probus reddi cupiat, personam suam prius exuat
 opus erit, et maxime nunc, quandoquidem non inve-
 niet Diogenem verum fateri posse, si opulentissimus sit,
 si monarcha. Illi igitur suimet ipsi iudices erunt. At
 tu, qui nec divitias, nec potentiam in civitate habes,
 omnibus permitte, ut, quae in te damnent, ostendant;
 nulli vero ipse indignare, sed omnes sic habeto, ut

Ed. Chart. VI. [523.]

Ed. Bas. I. (353. 354.)

Ζήνων ἔλεγε, παιδαγωγούς. οὐ μὴν ὁμοίως γε πᾶσι περὶ ὧν ἂν εἴπωσιν ἀξιοῦ προσέχειν, ἀλλὰ τοῖς ἄριστα βεβιωκόσι προσβύταις. ὅποιοι δ' εἶσιν οἱ ἄριστα βιοῦντες, ὀλίγον ἔμπροσθεν εἶπον. ἐν δὲ τῷ χρόνῳ προϊόντι αὐτὸς παρακολουθήσεις, καὶ γνώσεις, ἡλίκᾳ πρὸσθεν ἦν ἂ ἡμάρτανες, ἡνίκᾳ μάλιστα ἐγὼ σοὶ φανοῦμαι λέγων. ἀληθῆ, μηδένα φάσκων ἔξω παθῶν ἢ ἀμαρτημάτων εἶναι, μηδ' ἂν εὐφύστατος ἦ, μηδ' ἂν ἐν ἔθνεσι τοῖς καλῶς τεθραμμένοις, ἀλλὰ πάντως τινὰ σφάλλεσθαι, καὶ (354) μᾶλλον ὅταν ἔτι νέος ἦ.

Κεφ. δ'. Δεῖται γὰρ ἀσκήσεως ἕκαστος ἡμῶν σχεδὸν ὅλου τοῦ βίου πρὸς τὸ γενέσθαι τέλειος ἀνθρώπου. οὐ μὴν ἀφίστασθαι χρὴ τοῦ βελτίω ποιεῖν ἑαυτὸν, εἰ καὶ πεντηκοντούτης τις ὢν αἰσθοίτο τὴν ψυχὴν λελωβημένον οὐκ ἀνίαντον οὐδ' ἀρεπανόρθωτον λῶβην. οὐδὲ γὰρ εἰ τὸ σῶμα κακῶς διέκειτο πεντηκοντούτης ὢν, ἔκδοτον ἂν ἔδωκε τῇ καχεξίᾳ, ἀλλὰ πάντως ἂν ἐπειράθη βέλτιον αὐτὸ κατασκευά-

Zeno dicebat, paedagogos. Non tamen omnibus ex aequo, de quibus dixerint, animum velis adhibere, sed senibus, qui optimam vitam transegerint. Quinam autem sint, qui optime vivant, paulo ante indicavimus. Cacterum temporis processu tu temet *intellectu* consequeris, intelligesque, qualia sint, quae per errorem antea commiseris, quando maxime verum hoc tibi narrasse videbor, qui asseram, nullum ab affectibus et erroribus immunem esse, ne vel optima praeditum indole, aut apud gentes optime educatas, sed omnino aliquem errare, ac praefertim adhuc quum sit juvenis.

Cap. IV. Indiget enim unusquisque nostrum, ut in perfectum virum evadat, totius propemodum vitae exercitio. Neque tamen deterrieri quempiam oportet, ne se meliorem efficiat, quamvis jam factus quinquagenarius, modo non immedicabili aut quod emendari non possit vitio animum sentiat depravatum. Neque enim, si corpore male sit affectus quinquagenarius, desperatus tradit se malae habitudini, sed omnino conatur in meliorem

Ed. Chart. VI. [523. 524.]

Ed. Bas. I. (354.)

σαι, καίτοι τὴν Ἡράκλειον εὐεξίαν οὐ δυνάμενος σχεῖν. μὴ τοίνυν μηδ' ἡμεῖς ἀφιστάμεθα τοῦ βελτίονα τὴν ψυχὴν ἐργάζεσθαι, καὶ τὴν τοῦ σοφοῦ μὴ δυνώμεθα σχεῖν, ἀλλὰ μάλιστα μὲν ἐλπίζομεν ἔχειν κακείνην, ἃν ἐκ μειρακίου προνοώμεθα τῆς ψυχῆς ἡμῶν, εἰ δὲ μὴ, ἀλλὰ τοῦ γε μὴ πάναισχροι αὐτὴν γενέσθαι, καθάπερ ὁ Θεοσίτης τὸ σῶμα, φροντίζομεν. εἴ τ' οὖν ἐφ' ἡμῖν ἢ μὴ γενομένοις ἐντυχεῖν τῷ προνοουμένῳ τῆς γενέσεως ἡμῶν, δεοίμεθά τι λαβεῖν σῶμα γενναιότατον. ὁ δ' ἡρνήσατο, πάντως οὖν ἐφεξῆς ἐδεήθημεν αὐτοῦ, δεύτερον γοῦν, ἢ τρίτον, ἢ τέταρτον αὐτὸ σχεῖν ἀπὸ τοῦ πρώτου κατ' εὐεξίαν. [524] ἀγαπητὸν γοῦν ἢ, καὶ μὴ τὸ τοῦ Ἡρακλείους, ἀλλὰ τὸ γε τοῦ Ἀχιλλέως σχεῖν, ἢ εἰ μὴδὲ τοῦτο, τὸ γε τοῦ Ἀϊάντος, ἢ Διομήδους, ἢ Ἀγαμέμνονος, ἢ Πατρόκλου, εἰ δὲ μὴ τούτων, ἄλλων γέ τινων ἀγαθῶν τῶν ἡρώων. οὕτως οὖν εἰ καὶ μὴ τὴν τελευταίαν εὐεξίαν τις οἶός τ' ἐστὶ τῆς ψυχῆς ἔχειν, δέξαιτ' ἂν, οἶμαι, δεύτερον, ἢ τρίτον, ἢ τέταρτον

statum reducere, optimum licet Herculeae valetudinis habitum consequi non possit. Ne igitur nos quoque definamus animum reddere meliorem, quamvis sapientis animum consequi non possimus, verum maxime quidem etiam illum speremus nos habituros, si jam inde ab adolescentia rationem animae nostrae habeamus. Sin minus, at saltem, ne prorsus eum turpem, ut Therisitae corpus, nanciscamur, curemus. Si igitur nobis nondum natis generationis nostrae rationem prospicere liceret, optaremus haud dubie corpus aliquod generosissimum accipere. Hoc negato, secundum certe, aut tertium deinceps, aut quartum ipsum bonae habitudinis respectu post primum precaremur obtinere. Desiderandum est Achillis robur, si non Herculis conceditur; vel si neque illius, Ajacis, aut Diomedis, aut Agamemnonis, aut Patrocli; at si neque horum contingit, aliorum quorundam praeslantium heroum. Sic ubi quis absolutum animi habitum obtinere non potest, receperit, opinor, secundus, aut tertius, aut

Ed. Chart. VI. [524.]

Ed. Bas. I. (354.)

γενέσθαι μετὰ τὸν ἄκρον. οὐκ ἀδύνατον δὲ τοῦτο τῷ
 βουλευθέντι κατεργάσασθαι, χρόνῳ πλείονι συνεχῶς τῆς
 ἀσκήσεως γενομένης. ἐγὼ δὲ μεिरάκιον ὢν ἔτι ταῦτ' ἀκού-
 σας ἐπεῖδον ἄνθρωπον ἀνοιξαι θύραν σπεύδοντα, μὴ
 προχωρούσης δὲ εἰς τὸ δέον αὐτῷ τῆς πράξεως, δάκνοντα
 τὴν κλεῖδα, καὶ λακτίζοντα τὴν θύραν, καὶ λοιδορούμενον
 τοῖς θεοῖς, ἡγριωμένον τε τοὺς ὀφθαλμοὺς, ὥσπερ οἱ μαι-
 νόμενοι, καὶ μικροῦ δεῖν αὐτὸν ἄφρον, ὡς οἱ κάπροι,
 προϊέμενον ἐκ τοῦ στόματος. ἐμίσησα τὸν θυμὸν οὕτως,
 ὥστε μηκέτι ὀφθῆναι δι' αὐτὸν ἀδημονοῦντά με. ἀρκέσει
 δὲ καὶ τοῦτο τὴν γε πρώτην, ὥς μήτε θεοῖς λοιδορεῖσθαι
 σε, μήτε λακτίζειν, μήτε δάκνειν τοὺς λίθους καὶ τὰ
 ξύλα, καὶ μήτ' ἡγριον ἐμβλέπειν, ἀλλ' ἐν σαντῷ κατέχειν
 τε καὶ κρύπτειν τὴν ὀργήν· ἀόργητος μὲν γὰρ εὐθέως
 ἅμα τῷ βουλευθῆναι γενέσθαι τις οὐ δύναται, κατασχεῖν
 δὲ τὸ τοῦ πάθους ἄσχημον δύναται. τοῦτο δ' ἂν πολλά-
 κισ ποιήσειεν, γνωριεῖ ποτε καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν ἦττον νῦν
 ἢ πρόσθεν ὀργιζόμενον, ὥς μήτ' ἐπὶ σμικροῖς, μήτ' ἐπὶ

quartus post summos numerari. Id autem haud impossi-
 bile est perficere volenti, modo sedulitas exercitii lon-
 giori temporis processu adfuerit. Ego autem adolescens
 adhuc ista audiens hominem ad fores aperiendas festi-
 nantem conspexi, quum vero res ipsi parum commode
 succederet, clavem mordere, in januam pedibus insul-
 tare, diis convicia dicere, oculos insanientis instar tru-
 ces ferinosque ostendere, et spumam fere, sicut apri, ex
 ore emittere: ita coepi iracundiam odio prosequi, ut
 postea nunquam visus sim propter ipsam impatienter do-
 lere. Atque hoc ipsum primo satis erit, si nec deos
 conviciis petas, nec insultes aut mordeas lapides ac
 ligna, tum ne truces habeas oculos, sed in te ipso et
 contineas et occultes iracundiam; nam ab ira liberari,
 statim atque velit, nullus potest, affectus autem turpitu-
 dinem cohibere potest. Hoc si frequenter fecerit, cogno-
 scet aliquando ipse, se minus nunc quam prius irasci,
 adeo ut neque ob rem levem neque magnam postea,

Ed. Chart. VI. [524.]

Ed. Bas. I. (354.)

μεγάλοις θυμοῦσθαι, ἀλλ' ἐπὶ μόνοις τοῖς μεγάλοις μiasμοῖς. οὗτε γὰρ ὑπάρχει παθεῖν ὕστερον αὐτόν, καὶ ἐπὶ τοῖς μεγάλοις ὀργίσεσθαι μiasμοῖς, εἴ τις, ὅπερ ἐγὼ προστάξας αὐτῷ μειράκιον ὧν ἔτι διὰ παντὸς ἐφύλαξα τοῦ βίου, φυλάξῃ, τὸ μηδέποτε τυπτῆσαι τῇ χειρὶ μου μηδένα τῶν οἰκετῶν, ὅπερ ἤσκηταί μου καὶ τῷ πατρὶ, καὶ πολλοῖς ἐπετίμησε τῶν φίλων, περιθλάσασιν εὐρὼν ἐν τῷ πατάξας κατὰ τῶν ὀδόντων οἰκέτας, ἀξίους εἶναι λέγων ἐπὶ τῇ γενομένη φλεγμονῇ καὶ σπασθῆναι καὶ ἀποθανεῖν, ὅπου γε ἔξην αὐτοῖς, καὶ νάρθηκι, καὶ ἱμάντι μικρὸν ὕστερον ἐφορῖσαι πληγὰς ὅσας ἠβούλοντο, καὶ τῇ βουλῇ τὸ τοιοῦτον ἔργον ἐπιτελεῖν. ἄλλοι δὲ οὐ μόνον πύξ, ἀλλὰ καὶ λακτίζουσι, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορύττουσι, καὶ γραφεῖω κεντοῦσιν, ὅταν τοῦτο τύχωσιν ἔχοντες. εἶδον δὲ τινα καὶ καλὰ μω, δι' οὗ γράφομεν, ὑπ' ὀργῆς εἰς τὸν ὀφθαλμὸν πατάξαντα τὸν οἰκέτην. Ἀδριανὸς αὐτοκράτωρ, ὅς φασι, γραφεῖω ἐπάταξεν εἰς τὸν ὀφθαλμὸν ἓνα τῶν ὑπηρετῶν. ἐπεὶ δὲ διὰ τὴν πληγὴν ταύτην ἔγνω γενόμενον ἑτερόφθαλμον, ἐκάλεσέ τε καὶ συνεχώρησεν ἀντὶ τοῦ πάθους αἰτεῖν

sed solum piacula grandia excandescat. Quin etiam ne ob magna quidem scelera ipsum postea indignari continget, si id, quod ego ab adolescentia susceptum per omne vitae tempus servavi, observet: nullum videlicet servorum manu mea verberavi unquam, nec pater meus id in usu habuit: verum plerosque amicos, qui servorum dentes pugnis contunderent, corripuit, dignos esse dicens, ut inflammatione convulsi perirent. Licebat enim illis ferula et loro plagas, quot vellent, inferre, tum consilio rem paulo post conficere. Alii non pugnis solum, sed etiam calcibus petunt, oculosque effodiunt, et stilo pungunt, si quando in manus venerit. Novi quendam, qui calamo, quo scribimus, prae iracundia in famuli oculum inpergit. Adrianus imperator stilum, ut ajunt, in cuiusdam ex famulis oculum intruserat. Ubi jam ob vulnus impactum unoculum factum esse cognovisset, accersivit, et pro damno accepto dona petere a se concessit.

Ed. Chart. VI. [524.]

Ed. Bas. I. (354.)

παρ' αὐτοῦ δῶρα. ἐπεὶ δὲ διεσιώπησεν ὁ πεπονθὼς, αὐτὸς ἠξίωσεν ὁ Ἀδριανὸς αἰτεῖν, ὃ τι βούλοιο. τὸν δ' ἀρνοῦντα ἄλλων μὲν οὐδέν, ὀφθαλμὸν δὲ αἰτῆσαι. τί γὰρ ἂν καὶ γένοιτο δῶρον ἀντάξιον ἀπωλείας ὀφθαλμοῦ; βούλομαι δέ σε καὶ τῶν ἐμοί ποτε συμβαινόντων ἐνὸς ἀναμνήσαι, καίτοι γε ἤδη πολλάκις ὑπὲρ αὐτοῦ εἰρηκώς. ἀπονοστήσαντι ἐκ Ῥώμης συνοδοιπορῆσαι τινι φίλῳ τῶν ἐκ Γορτύνης τῆς Κρήτης ἀνδρὶ, τὰ μὲν ἄλλα λόγου τινὸς ἄξιον· καὶ γὰρ ἀπλοῦς ἦν, καὶ φιλικός, καὶ χρηστός, ἐλευθέριός τε περὶ τὰς ἐφ' ἡμέρας δαπάνας· ἦν δὲ ὀργίλος οὕτως, ὥς ταῖς ἑαυτοῦ χερσὶ χρῆσθαι κατὰ τῶν οἰκετῶν, ἔστι δ' ὅτε καὶ τοῖς σκέλεσι, πολὺ δὲ μᾶλλον ἱμάντι καὶ ξύλῳ τῷ παρατυχόντι. γενομένοις οὖν ἡμῖν ἐν Κορίνθῳ, πάντα μὲν ἔδωκε τὰ σκεύη, καὶ τοὺς οἰκέτας ἀπὸ Κεγχρεῶν εἰς Ἀθήνας ἐκπέμψαι κατὰ πλοῦν αὐτοῦ· αὐτὸς δὲ ἐν ὄχημα μισθωσάμενος, πεζῇ διὰ Μεγάρων πορεύεσθαι. καὶ δὴ διελθόντων ἡμῶν Ἐλευσίνα, καὶ κατὰ τὸ Θριάσιον ὄντων, ἤρετο τοὺς ἐπομένους οἰκέτας

Servus quum subticuisset, Adrianus denuo rogare dignatus est, quod vellet. Tandem ille ait, se nequicquam velle, oculum dumtaxat repetere. Quodnam enim munus esset, quod oculi jacturam dignitate adaequaverit? Volo quidem et ego tibi recensere quippiam inter ea, quae mihi acciderint, etsi jam saepius de eodem dixerim. E Roma paranti reditum cum amico quodam cive Gortynae Cretae civitatis simul iter facere contigit: is erat inter caetera non contemnendus, quippe qui et simplex, comis, probus et victu quotidiano liberalis, sed iracundus adeo, ut suis ipsius manibus adversus servos uteretur, nonnunquam etiam cruribus, sed multo magis loris et ligno, quodcunque occurrisset. Quum jam essemus Corinthi, omnes sarcinas et famulos a Cenchreis Athenas perferendos navigio curavit, ipse vero, vehiculo uno mercede conducto, pedes per Megaras ibat. Itaque quum Eleusinem praeteriissemus, ac Thriasium attingeremus, rogabat famulos a tergo comitantes eum de quadam sarcina

Ed. Chart. VI. [524. 525.]

Ed. Bas. I. (354.)

αὐτοῦ περὶ τινος σκεύους, οἱ δ' οὐκ εἶχον ἀποκρίνασθαι. θυμωθεὶς οὖν, ἐπεὶ μὴ ἄλλο εἶχε, δι' οὗ πατάξει τούς θεανίσκους, ἐν θήκῃ περιεχομένην μάχαιραν ἀνελόμενος, ἅμα [525] τῇ θήκῃ καταφέρει τὴν κεφαλὴν, οὐ πλατεῖς ἐπενεγκῶν, (οὐδὲν γὰρ ἂν οὕτως εἴργαστο δεινόν,) ἀλλὰ κατὰ τὸ τέμνον τοῦ ξίφους. ἥ τε οὖν θήκη διετμήθη παραχρῆμα, καὶ τραῦμα μέγιστον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς διττὸν ἀμφοτέροις εἰργάσατο, δις γὰρ ἐκάτερον αὐτὸς ἐπάταξε. ὥς δὲ πλείστον ἕμετρον αἷμα χεόμενον ἐθεάσατο, καταλιπὼν ἡμᾶς, εἰς Ἀθήνας ἀπῆρε βαδίζων εὐθέως ἔνεκα τοῦ μὴ διαφθαρεῖναι τινα τῶν οἰκετῶν ἐτι παρόντος αὐτοῦ. ἐκείνους μὲν οὖν ἡμεῖς ἐσώσαμεν εἰς τὰς Ἀθήνας. ὁ δὲ φίλος ὁ Κρηῖς ἑαυτοῦ καταγνούς Μεγάρας εἰσάγει με λαβόμενος τῆς χειρὸς εἰς οἶκόν τινα, καὶ προσδοὺς ἱμάντα, καὶ ἀποδυσάμενος ἐκέλευσε μαστιγοῦν αὐτὸν ἐφ' οἷς ἔπραξεν ὑπὸ τοῦ καταράτου θυμοῦ βιασθεὶς, αὐτὸς γὰρ οὕτως ὠνόμασεν. ἐμοῦ δ', ὡς εἰκὸς, γελῶντος, ἐδεῖτο προσπίπτων τοῖς γόνασι, μὴ ἄλλως ποιεῖν. εὐδηλον οὖν, ὅτι μᾶλλον ἐποίει με γελᾶν,

nula, illi vero, quid responderent, non habuerunt. Furore ergo correptus ille, quandoquidem nihil aliud habebat, quo adolescentes caederet, gladium simul cum vagina, in qua reconditus erat, cepit impegitque ipsorum capiti, non, qua latus ac planus est, inferens, (sic enim grave nihil fuisset,) sed qua secandi vim habet gladius. Dissecta igitur illico est vagina, vulnusque maximum in capite duplex utrique inflixit, ipse etenim bis utrumque percussit. Postquam vero plurimum sanguinis fundi largiter conspexisset, nobis relictis, Athenas subito se contulit, veritus, ne ipso adhuc praesente servorum alter periret. Nos tamen illos servavimus ad usque Athenas. Porro amicus ille Cretenis sese detestatus, Megaras in domum quandam manu prehensa me deducit, et, loro tradito, vestimentis exutum se ob ea, quae execrata iracundia coactus (sic enim appellabat) perpetrasset, verberari iussit. Quod quum ego, ut aequum erat, irriderem, in genua procumbens orabat, ne secus facerem. Perspicuum igitur

Ed. Chart. VI. [525.]

Ed. Bas. I. (354.)

ὅσῳ μᾶλλον ἐν ἐκείνῳ τῷ μαστιγωθῆναι θεώμενος. ἐπειδὴ δὲ ταῦτα ποιοῦντων ἡμῶν ἱκανὸς ἐτρίβετο χρόνος, ὑπεσχόμεν αὐτῷ δώσειν πληγὰς, εἰ μέντοι παρὰσχη καὶ αὐτὸς ἐν, ὃ ἂν αἰτήσῃ, σμικρὸν πάνυ. ὡς δ' ὑπέσχετο, παρεκάλουν ὑποσχεῖν μοι τὰ ὅσα λόγον τινὰ διερχομένῳ, καὶ τοῦτ' ἔφην εἶναι τὸ αἶτημα. τοῦ δ' ὑποσχομένου πράττειν οὕτως, πλεόν αὐτῷ διελέχθην ὑποτιθέμενος, ὅπως χρή παιδαγωγῆσαι τὸ ἐν ἡμῖν θυμοειδές, τῷ λόγῳ δηλονότι, καὶ οὐ διὰ μαστίγων, ἀλλ' ἐτέρῳ τρόπῳ παιδαγωγῆσαι διηλθον. ἐκείνος μὲν οὖν ἐν ἑαυτῷ προνοησάμενος ἑαυτοῦ πολὺ βελτίων ἐγέγετο. σὺ δ', εἰ καὶ μὴ πολὺ γένοιο βελτίων, ἀρκεσθῆσθαι γε καὶ μικρῷ τινι κατὰ τὸν πρῶτον ἐνιαυτὸν ἐπιδοῦναι πρὸς τὸ κρεῖττον. ἐὰν γὰρ ἐπιμείνης τῷ πάθει ἀντέχων καὶ πρᾶντων τὸν θυμὸν, ἀξιολογώτερον ἐπιδώσεις κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος. εἴτ', ἐὰν ἔτι διαμείνης σαντῷ προνοούμενος, καὶ μᾶλλον ἐν τῷ τρίτῳ, καὶ μετ' αὐτὸν ἐν τῷ τετάρτῳ

est, quod tanto magis illum mihi risum commoveret, quanto magis eum in eo proposito, ut caederetur, videbam perseverare. Quum jam satis interea temporis ista nobis agentibus tereretur, pollicebar, me illi plagas inflicturum, si et ipse quoque exiguum adeo quippiam peti-turo mihi concederet. Quod quum affirmaret se facturum, adhortabar insuper, ut dicenti nonnulla praebiturum aures promitteret, atque hanc aiebam esse petitionem. Quod quum recepisset se praestitutum, copiosius cum eo disserui praeponens, quomodo conveniret animum iracundum coërcere, ratione nimirum; non enim flagris, sed alio modo servos emendari. Ille igitur, ratione paulisper secum inita, multo melior seipso evasit. Tu vero etsi non multo fias melior, satis esse ducito, si vel parum anno priore ad meliora promoveris. Nam si pergas affectui resistere ac animum iracundum lenire, majorem laboris fructum anno subsequenti percipies. Deinde si in eo mentis statu persistas, perpendens tecum singula, majus ac majus tertio, et post eum quarto et

Ed. Chart. VI. [525.]

Ed. Bas. I. (354. 355.)

καὶ πέμπτῳ αἰσθήσῃ μεγάλης αὐξήσεως εἰς βίον σεμνότερον. αἰσχροὺν γὰρ, ἵνα μὲν τις ἰατρός, ἢ γραμματικός, ἢ ῥήτωρ, ἢ γεωμέτρης γένηται, πολλοῖς ἔτεσιν ἐφεξῆς κάμνειν; ὥς δ' ἄνθρωπος ἀγαθός, μηδέποθ' ἐλῆσθαι τῷ μήκει τοῦ χρόνου κάμνειν.

Κεφ. ε'. Τίς οὖν ἐστὶν ἡ τῆς ἀσκήσεως ἀρχή, πάλιν ἀναλάβωμεν· ὑπὲρ γὰρ τῶν ἀναγκαιοτάτων οὐδὲν χειρόν ἐστι καὶ δις καὶ τρίς λέγειν τὰ αὐτά. τὸ μηδέποτε (355) μηδένα τῶν οἰκετῶν ἀμαρτάνοντα διὰ τῶν ἑαυτοῦ χειρῶν νουθετεῖν, ἀλλ' ὥσπερ ἐγὼ ποτε, πνθόμενος αἰρεῖσθαι Πλάτωνα πρὸς τινα τῶν ὑπηρετῶν ἀμαρτόντα, διὰ παντός οὕτως ἔπραξα, καλὸν ἡγησάμενος εἶναι τὸ ἔργον, οὕτω καὶ σὺ παράγγελον σαυτῷ, μήτ' αὐτός διὰ τῶν σαυτοῦ χειρῶν οἰκέτην πληξαι μήτ' ἄλλῳ προστάξαι, παρ' ὃν ἂν ὀργισθῇς χρόνον, ἀλλ' εἰς τὴν ὑστέραν ἀνακαλέσασθαι. μετὰ γὰρ τοῦ τὸν θυμὸν σωφρονέστερον ἐπισκέψῃ, πόσας χρεὶ πληγὰς ἐντεῖναι τῷ τῆς κολάσεως ἀξίῳ. ἣ μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἄμεινόν ἐστι,

quinto anno ad vitam honestiorem virtutis senties incrementum. Turpe liquidem est multis aliquem annis, ut medicus, aut grammaticus, aut rhetor, aut geometra fiat, laborare, verum ut in bonum virum evadat, ne pauxillo quidem tempore laborem unquam assumere.

Cap. V. Quod ergo sit exercitii initium, denuo repetamus; nam de iis, quae maxime necessaria sunt, bis ac ter eadem dicere non est inutile. Monet hoc videlicet, ne quis ullum servum peccantem suis ipsius manibus corrigit, sed quemadmodum ego, quod Platonem audivissem adversus quendam servorum peccantem maluisse agere, sic semper egi, honestum arbitratus esse hoc officium, simili modo et tu tibi praecipe, ne famulos tuis manibus, quo tempore iratus es, caedas, neque alteri, ut id faciat, imperes; sed in diem posterum differas. Nam post iracundiam prudentius apud te perpendes, quot verbera ei, qui puniendus est, conveniat infligere. Num praestat initio veniam concessā sic rem perficere, ubi lo-

Ed. Chart. VI. [525. 526.]

Ed. Bas. I. (355.)

συγγνώμη πράξαι οὕτως αἰτήσαντα ἱμάντα, καὶ σωφρονί-
 σαντα λόγῳ, καὶ ἀπειλήσαντα μηκέτι τὸ λοιπὸν συγχωρῆ-
 σαι, εἰν ὁμοίως ἀμάρτη; πολλῶν γὰρ ἄμεινόν ἐστι, μηκέτι
 ζέοντος τοῦ θυμοῦ [526] πράττειν ἢ πράττεις, ἔξω τῆς
 ἀλογίστου μανίας γενόμενον, ὁπότε καὶ τῷ λογισμῷ τὸ
 πυκτεῦον εὐρήσεις. ὅτι γὰρ ὁ θυμὸς οὐδὲν ἀποδεῖ μανίας,
 ἐξ αὐτῶν ἤδη ὧν ποιοῦσιν οἱ θυμούμενοι μαθεῖν ἐστίν·
 παίοντες γὰρ, καὶ λακτίζοντες, καὶ κατασχίζοντες ἱμάτια,
 καὶ θορυβῶδες ἐμβλέποντες ἕκαστα πράττουσιν ἄχρι τοῦ,
 καθάπερ ἔφη, καὶ θύραις, καὶ λίθοις, καὶ κλεισὶν ὀργί-
 ζεσθαι, καὶ τὰ μὲν καταράσσειν, τὰ δὲ δάκνειν, τὰ δὲ
 λακτίζειν. ἀλλ' ἴσως φήσουσι ταῦτα τῶν ὄντως μαινομένων
 εἶναι, τὰ δὲ ὑπὸ σοῦ γιγνόμενα σωφρονούντων. ἐγὼ δὲ,
 ὅτι μὲν ἔλαττον ἀμαρτάνουσι τῶν τοὺς λίθους καὶ τὰς θύ-
 ρας καὶ τὰς κλεῖς δακνόντων τε καὶ λακτιζόντων οἱ τοὺς
 οἰκέτας ταῖς ἑαυτῶν παίοντες χερσίν, ὁμολογῶ· πέπεισμαι
 δὲ καὶ τὸ πρὸς ἄνθρωπον ἅμα τι ποιεῖν ἢ μικρᾶς μανίας
 ἔργον ὑπάρχειν, ἢ ζῶον τιτὸς ἀλόγου τε καὶ ἀγρίου. οὐ γὰρ

tum postula-veris et verbis increpaveris, minatus deinceps
 nequaquam condonaturum, si tantundem peccaverit? Mul-
 to namque majus est, animo non amplius furente atque
 ab insania libero, ea quae facis facere, nempe quando
 cum ratione poenam inveneris. Quod etenim iracundia
 nihil ab insania differat, ex iis, quae iracundi faciunt,
 promptum est discere; pulsantes enim et calcitrantes, et
 vestimenta scindentes, et torvum quiddam intuentes,
 omnia conficiunt usque adeo, ut, quemadmodum dixi,
 ostiis, lapidibus et clavibus succenseant, et alia quidem
 collidant, alia mordeant, alia calcibus petant. Haec for-
 san vere insanientium esse dicent, quae vero a te fiant,
 prudentium. Nos profecto, qui propriis manibus servos
 pulsan, minus peccare illis, qui lapides, ostia clavesque
 mordeant et pedibus trudent, fatemur; verum adversus
 hominem, simul atque peccaverit, saevire, vel parvae in-
 saniae opus esse, vel animantis cujusdam agrestis et
 ratione carentis, persuasum habemus. Non enim haec

Ed. Chart. VI. [526.]

Ed. Bas. I. (355.)

μόνος ἄνθρωπος ἐξαίρετα ἔχει ἄρα παρὰ τὰλλα λογίσεσθαι ταῦτα, ἐὰν ἀπορρίψωσιν τὸν θυμὸν χαρίζεσθαι ζωὴν, οὐκ ἀνθρώπου βίος. μὴ τοίνυν νόμιζε φρόνιμον ἄνθρωπον ὑπάρχειν, ὃς ἂν αὐτὸ τοῦτο μόνον ἐκφύγη, λατίζειν, καὶ δάκνειν, καὶ κεντεῖν τοὺς πέλας. ὁ γὰρ τοιοῦτος οὐκ ἔτι μὲν ἐστὶ θηρίον, οὐ μὴν ἤδη γε φρόνιμος ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ τούτων τε καὶ τῶν θηρίων. ἂρ' οὖν ἀσκήσεις μηκέτ' εἶναι θηρίον, τοῦ ἀνθρώπου γενέσθαι καλὸς καγαθὸς οὐ πεφροντικῶς, ἢ βέλτιον, ὥσπερ οὐκ ἔτι θηρίον, οὕτω μηδ' ἄφρονά σε μηδ' ἀλόγιστον ἔτι διαμένειν; ἔση δὲ τοιοῦτος, ἐὰν μηδέποτε θυμῷ δουλεύων, ἀλλ' αἰεὶ διαλογιζόμενος ἅπαντα πράττης, ἃ πάντα σοὶ χωρὶς τοῦ πάθους σκεπτομένῳ φαίνεται κρᾶτιστα. πῶς οὖν ἔσται τοῦτο; τιμήσαντός σου τιμὴν σαυτὸν μεγίστην, ἧς οὐδ' ἐπινοῆσαι δυνατόν ἐστι μείζονα. τὸ γὰρ, ἀπάντων ἀνθρώπων ὀργιζόμενων, αὐτὸν ἀόργητον εἶναι, τί ἄλλο ἐστίν, ἢ ἑαυτὸν ἀποδείξαι πάντων ἀνθρώπων βελτίονα; σὲ δ' ἴσως νομί-

homo solus habet eximia, sed prae caeteris aliis rationem: si igitur illa ira deposita vitam condonent, nonne hominis id erit factum? Quamobrem noli hominem judicare prudentem, qui hoc unum solum caverit, ne recalcitret, mordeat et pungat proximos; qui enim talis est, non amplius quidem ferinus est, sapiens tamen nondum est, sed medium inter illos statum obtinet. Nunquid igitur studebis definere te feram esse, si non curas, ut in virum et honestum et probum evadas? an satius fuerit, ut non amplius ferinum, sic neque insipientem neque rationis expertem permanere? Talis autem evades, si nunquam iracundiae deserviens, sed rationi obtemperans, omnia agas, quae omnia tibi citra affectum consideranti videantur optima. Quomodo tandem hoc continget? nempe quum honore te affeceris, quo ne cogitare quidem possis majorem. Omnibus namque hominibus irascentibus, te solum ira non moveri, quid aliud est quam cunctis hominibus meliorem te ostendere? Ac si forte teipsum exi-

Ed. Chart. VI. [526.]

Ed. Bas. I. (355.)

ζεσθαι, τί ἄλλο ἐστίν, ἢ ἑαυτὸν ἀποδείξαι, νομίζεσθαι
 μὲν εἶναι βελτίω ἐθελειν, εἶναι δὲ οὕτως βελτίω μὴ βού-
 λεσθαι, καθάπερ εἴ τις ἐπεθύμησε νομίζεσθαι μὲν ὑγιαί-
 νειν τὸ σῶμα, νοσεῖ δὲ κατ' ἀλήθειαν. ἢ οὐχ ἡγῆ νόσημα
 ψυχῆς εἶναι τὸν θυμὸν; ἢ μάτην ὑπὸ τῶν παλαιῶν ὀνομά-
 ζεσθαι νομίζεις ψυχῆς πάθη πέντε ταῦτα, λύπην, ὀργήν,
 θυμὸν, ἐπιθυμίαν, φόβον; ἀλλ' ἔμοιγε βέλτιον εἶναι δοκεῖ
 μακρῷ, πρῶτον μὲν ἐπὶ πολὺ ἔχειν ἄνευ τῶν εἰρημένων πα-
 θῶν, ἐξαναστάντα τῆς κοίτης, ἐπισκοπεῖσθαι πρὸς πάντων
 τῶν κατὰ μέρος ἔργων, ἄρα βελτιόν ἐστι πάθεσι δουλεύοντα
 ζῆν, ἢ λογισμῷ χρῆσθαι πρὸς ἅπαντα· δεύτερον δ', ὅτε
 τῷ βουλομένῳ γίγνεσθαι καλὸς καὶ γαθὸς παρακλητέον ἐστὶ
 τὸν δηλώσοντα τῶν ὑφ' ἑαυτοῦ πραττομένων οὐκ ὀρθῶς
 ἕκαστον· εἰτ' εἰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τε καὶ ὥραν ἔχειν
 ἐν προχείρῳ τὴν δόξαν ταύτην, ὥς ἄμεινον μὲν ἐστὶν
 ἑαυτὸν τιμήσαντα καλὸν καὶ γαθόν, τοῦτο δ' ἄνευ τοῦ
 σχεῖν τὸν δηλώσοντα τῶν ἀμαρτανομένων ἕκαστον ἀδύνατόν
 ἐστὶν ἡμῖν περιγενέσθαι, καὶ μέντοι καὶ τὸν σωτήρα ἐνεῖνον

Nimes, quid aliud est quam ostendere, teipsum existimari
 velle caeteris praestare, revera tamen praestantiores esse
 nolle, quemadmodum si quis corpus suum valere putari
 desideraverit, revera tamen aegrotet. Nunquid enim
 animi morbum esse censes iracundiam? An frustra a ve-
 teribus quinque ejus affectus hos putas nominari, dolo-
 rem, iram, iracundiam, cupiditatem et metum? Sed
 mihi multo melius esse videtur, primum quidem dictis
 perturbationibus diu resistere, et lecto surgentem de omni
 particulatim opere considerare, satiusne sit affectibus ser-
 vientem vivere, an in omnibus ratione uti: dein ei, qui
 ad bonitatem probitatemque aspires, advocandum esse,
 qui singula, quae parum recta ab eo gerantur, indicet:
 postea quotidie adhuc horisque singulis in promptu hanc
 opinionem habere, nempe melius esse bonum atque pro-
 bum te ipsum honorare. At hoc assequi nobis non licet,
 nisi habeamus, qui singula, quae per errorem delinquimus,
 indicet. Quin etiam illum, qui delicta singula ostenderit,

Ed. Chart. VI. [526. 527.]

Ed. Bas. I. (355.)

καὶ φίλον μέγιστον ἡγεῖσθαι τὸν μηνύσαντα τῶν πλημμε-
λουμένων ἕκαστα· εἴθ' ὅτι, καὶ ψεῦδος σοι φαίνεται ποτ'
ἐγκαλέσας, αὐργητον προσήκει φαίνεσθαι, πρῶτον μὲν, ὅτι
δυνατὸν ἐστὶν ἐκεῖνον σοῦ βέλτιον ὁρᾶν ἕκαστον ὧν ἀμαρ-
τάνων τυγχάνεις, ὥς γε καὶ σὲ τῶν ἐκείνου. καὶ ἐπηρεάσῃ
ποτὲ ψεῦδος, ἀλλ' οὖν ἐπήγειρέ σε πρὸς ἀκριβεστέραν ἐπί-
σκεψιν ὧν πράττεις. ὃ δ' ἐστὶ μέγιστον ἐν τούτῳ, αἰεὶ
φύλαττε προσηρημένος γε τιμᾶσθαι σεαυτὸν. ἐστὶ δὲ τοῦτο
διὰ μνήμης ἔχειν πρόχειρα τό τε τῶν ὀργιζομένων τῆς ψυ-
χῆς αἶσχος τό τε τῶν ἀορ[527]γῆτων κἄλλος. ὅς γάρ
ἀμαρτάνειν ἐθισθῇ χρόνῳ πολλῷ, δυσεκλήττως ἔσχε τὴν
κλεῖδα τῶν παθῶν, οὕτω καὶ τῶν δογμάτων, οἷς πειθόμε-
νος ἀνὴρ γενήσῃ καλὸς καὶ γαυδὸς, ἐν πολλῷ χρόνῳ προσήκει
μελετᾶν ἕκαστον. ἐπιλανθανόμεθα γὰρ αὐτοῦ ῥαδίως ἐκ-
πίπτουτος τῆς ψυχῆς ἡμῶν, διὰ τὸ φθάσαι πεπληρωσθαι
τοῖς πάθεσιν αὐτήν. τοιγαροῦν παρακόλουθόν ἐστιν, ἕκα-
στον τῶν σωθῆναι βουλομένων ὥς μηδεμίαν ἄραν ἀπορῥά-
θυμεῖν. ἐπιτρεπτόν τε πᾶσι κατηγορεῖν ἡμῶν, ἀκουστέον

fervatorem et amicum maximum arbitrari oportet: ad
haec, si quando falso criminari videtur idem, iram con-
tinere debes, primum, quod fieri possit, ut ea melius vi-
deat, in quibus pecces, quam ipse tu, ut tu illius vitia
perspicere facilius potes, etsi nonnunquam calumniam
fallam moliatur. Quin igitur exactius acriusque res tuas
inspice: propterea, quod in hoc maximum est, observes,
nempe temet honorare instituas, hoc est, meminervis
prompte et irascentium animae turpitudinem et non
irascentium pulchritudinem. Nam qui errare diu con-
suevit, difficulter clavem affectuum potest assumere, *hoc
est affectus coercere*. Similiter et dogmata, quibus subau-
diens bonus simul et probus evadat, longo tempore singu-
la convenit exercere. Obliviscimur enim ipsius rei fa-
cile, ut quae protinus ex anima nostra propter affectuum
copiam ei insilientem excidat. Proximum itaque huic
est, ut, quisquis servari velit, ne horulá quidem uná fe-
rias ac otium agat. Incitandi sunt omnes, ut nos corri-

Ed. Chart. VI. [527.]

Ed. Bas. I. (355.)

τε πρῶως αὐτοὺς, καὶ χάριν οὐ τοῖς κολακεύουσιν, ἀλλὰ τοῖς ἐπιπλήττουσιν ἔχειν. ἀνεψύχθη σου ἡ θύρα διὰ παντὸς τῆς οἰκήσεως, ἔξεστι τοῖς συνήθεσιν εἰσιέναι πάντα καιρὸν, ἣν οὕτως ἦς παρσκευασμένος. δεῖ οὖν θαρσύνειν, ὥς ὑπὸ τῶν εἰσιόντων εὐρίσκεσθαι μηδενὶ τῶν μεγάλων ἁμαρτημάτων ἰσχυρῶς κατελημμένον. ἔστι δ' ὥσπερ τὸ πᾶν τῷ ἄκοντι ἐκκόψαι δύσκολον, οὕτως τὰ μεγάλα τῷ βουληθέντι ῥᾶστον. τῆς θύρας οὖν ἀνεωγμένης σου διὰ παντὸς, ὥς εἶπον, ἔξουσία τοῖς συνήθεσιν ἔστω κατὰ πάντα καιρὸν εἰσιέναι. ὥς δ' ἄλλοι πάντες αὐτοὶ οἱ προσελθόντες εἰς τὸ δημόσιον ἅπαντα πειρῶνται πράττειν κόσμια, οὕτω σὺ κατὰ τὴν ἰδίαν οἰκίαν πράττεις. ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν αἰδούμενοι τοὺς ἄλλους ἁμαρτόντες τι φοραθῆναι μόνους ἑαυτοὺς οὐκ αἰδοῦνται, σὺ δὲ παντὸν αἰδοῦ μάλιστα παιδόμενος τῷ φάντι. Πάντων δὲ μάλιστα αἰσχύνεο παντὶόν.

Κεφ. ε'. Οὕτως γὰρ πράττων δυνήσῃ ποτὲ τὴν τοῦ θυμοειδοῦς ἐν σοὶ δύναμιν ἄλογον ὥσπερ τι θηρίον ἡμε-

piant, modesteque audiendi ipsi; quinetiam gratia non assentatoribus, verum increpantibus habenda. Pateat domus tuae ostium familiaribus; quovis tempore liceat ingredi, si in hunc modum te comparaveris. Quare fidas oportet, tanquam ab introeuntibus nulli vitio insigni obnoxius esse maxime comprehendaris. Est autem sicut omne invito excindere vitium difficile, ita magna volenti facillimum. Foribus itaque tuarum aedium apertis, ut dixi, copiam semper familiaribus ad te accedendi exhibeto. Sed quemadmodum alii omnes in publicum progressi omnia conantur facere ut decet, tu domi tuae ita facias. Illos autem alios deprehendi errantes nonnihil pudet, semetipsos deprehendi non pudet. Tui vero praesertim quum admonearis peccati, erubescas, imo omnium maxime pudeat.

Cap. VI. Hoc namque faciens poteris aliquando concupiscibilis facultatis vim irrationalem tanquam ferinum

Ed. Chart. VI. [527.]

Ed. Bas. I. (355.)

ρῶσαι τε καὶ πρᾶναι. ἡ δεινὸν ἂν εἴη, τοὺς μὲν ἵππικους
 ἄνδρας, ἀχρεῖους τοὺς ἵππους παραλαβόντας, ἐν ὀλίγῳ
 χρόνῳ χειροθεαῖς ἐργάζεσθαι, σὲ δ', οὐκ ἔξωθ' ἐν τι λα-
 βόντα ζῶον, ἀλλ' ἐν τῇ ψυχῇ δύναμιν ἄλογον, ἣ διὰ παν-
 τὸς ὁ λογισμὸς συνοικεῖ, μὴ δυνηθῆναι πρᾶναι αὐτήν,
 εἰ καὶ μὴ ταχέως, ἀλλ' ἐν μακροτέρῳ χρόνῳ. λέλεκται δὲ
 ἐπὶ πλέον ἐν τοῖς περὶ ῥῥῶν ὑπομνήμασι, ὅπως ἀρίστην
 τις αὐτὴν ἐργάσαιοτο, καὶ ὡς τὴν μὲν ἰσχὺν οὐ χορὴ καταβα-
 λείν αὐτῆς, ὥσπερ οὐδὲ τῶν ἵππων τε καὶ κυνῶν, οἷς
 χρώμεθα, τὴν δ' εὐπείθειαν, ὡς γε καὶ τ' αὐτῶν, ἀσκεῖν.
 ἐπιδέδεικται δὲ σοι καὶ δι' ἐκείνων τῶν ὑπομνημάτων οὐχ
 ἥκιστα καὶ ὅπως αὐτῇ πάλιν τῇ τοῦ θυμοειδοῦς δυνάμει
 συμμάχῳ χρήσῃ κατὰ τῆς ἐτέρας, ἣν ἐπιθυμητικὴν ἐκάλουν
 οἱ παλαιοὶ φιλόσοφοι, φερομένης ἀλογίστως ἐπὶ τὰς διὰ τοῦ
 σώματος ἡδονάς. ὥσπερ οὖν αἰσχροὺς θάλαμα διὰ θυμὸν ἄν-
 θρωπος ἀσχημονῶν, οὕτω καὶ δι' ἔρωτα, καὶ γαστριμαργίαν,
 ῥινοφλυγίαν τε καὶ λιχνείαν, ἃ τῆς ἐπιθυμητικῆς ἐστὶ δυ-

aliquid edomare et coërcere. Num grave fuerit, viros
 equestres indomitos equos pauxillo tempore mansuetos
 reddere, te vero, quum non extraneum aliquod animal
 susceperis, sed in anima vim irrationalem, cui ratio sem-
 per inhabitat, ipsam non posse mitigare, ac si non ce-
 leriter, certe longiori temporis spatio? Diximus copiosius
 in commentariis de moribus, qua ratione quis animam
 compareret optimam, et quomodo robur ejus subvertere
 non expedit, sicut nec equis ac canibus, quibus utimur,
 obedientiam vero, sicut et in ipsis, exercere. Indicatum
 insuper tibi est non mediocriter in illis commentariis,
 quo pacto rursus irascibilis facultatis utaris auxilio ad-
 versus alteram, quam veteres philosophi concupiscibilem
 vocaverunt, qua citra rationem in corporis voluptates
 impellimur. Quemadmodum igitur turpe spectaculum est
 ob iracundiam homo praeter decorum se gerens, sic ob
 amorem, gulam, temulentiam ac ventris inexplabilem
 cupiditatem, quae concupiscibilis animae sunt actiones et

Ed. Chart. VI. [527. 528.]

Ed. Bas. I. (355. 556.)

νάμεως ἔργα τε καὶ πάθη, προσεικώς, οὐχ ἵππῳ καὶ
 κνίῃ, καθάπερ εἶκασα τὴν πρώτην, ἀλλ' ὑβριστῇ κάπρῳ καὶ
 τράγῳ, καὶ τινι τῶν ἀγρίων ἡμερωθῆναι μὴ δυναμένων.
 διὸ ταύτης μὲν οὐδεμία παιδείσις τοιαύτη ἐστίν, οἷα τῆς
 ἐτέρας, ἢ εὐπείθεια· ὃ δ' ἐκάλουν οἱ παλαιοὶ κολάζειν,
 ἀλογίαν τινὰ ἔχειν πρὸς τήνδε. γίγνεται δὲ (356) ἡ κόλα-
 σις τῆς δυνάμεως ταύτης ἐν τῷ μὴ παρέχειν αὐτῇ τῶν
 προθυμουμένων ἀπόλαυσιν. ἰσχυρὰ μὲν γὰρ οὕτω καὶ με-
 γάλῃ γίγνεται, ἐν τῷ κολασθῆναι δὲ μικρὰ τε καὶ ἀσθενῆς,
 ὡς ἐπεσθαι τῷ λογισμῷ δι' ἀσθένειαν, οὐκ εὐπείθειαν.
 οὕτως γοῦν καὶ αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων ἐρωῶμεν ἐπομένους
 τοῖς βελτίοσι τοὺς χείρους, ἢ ἄκοντας βιαζομένους, ὥπερ
 τὰ παῖδια καὶ τοὺς οἱ[528]κέτας, ἢ πεισθέντας ἐκόντας,
 ὥπερ τοὺς ἀγαθοὺς φύσει. καὶ τῶν μὴ πρὸς ῥημάτων
 κολασθέντων αὐτὸ δὴ που τούτοις πάλαι σύνηθές ἐστιν,
 ὡς ἀκόλαστος ὅδε τις ἀνθρώπος ἐστίν, ἐφ' οὗ δηλονότι
 τὴν ἐπιθυμητικὴν δύναμιν οὐκ ἐκόλασεν ἡ λογιστικὴ. δύο
 γὰρ ἔχομεν ἐν ταῖς ψυχαῖς δυνάμεις ἀλόγους· μίαν μὲν, ἧς

affectus, quos non equo, non cani, velut iracundiam,
 sed apro feroci, et hirco, aut id genus agrestium cuidam,
 quod cicurari non potest, assimilavimus. Quapropter hujus
 nulla disciplina talis est, qualis est alterius obtemperatio.
 Quod autem veteres appellabant punire irrationalem
 quandam animae vim, ad hanc spectabat. Porro fit hu-
 jus potentiae punitio, dum desideratis frui ipsi non con-
 ceditur. Valida enim et magna efficitur, dum optata
 contingit, at ubi coërcetur, exigua et imbecillis, ut
 non obtemperantiae, sed imbecillitatis causa rationem se-
 quatur. Eodem quoque modo videmus inter ipsos homi-
 nes inferiores aut invito per vim sequi praestantiores,
 uti pueros et famulos, aut sua sponte, ut natura bonos.
 Atque hoc illis, qui verbis scilicet non castigati fuere,
 olim familiare. Nam ille protervus est et intemperans,
 in quo videlicet vim appetitoriam rationalis non repressit.
 Duas enim habemus in anima facultates rationis exper-
 tes, unam, cujus opus est excandescere et irasci his, qui

Ed. Chart. VI. [528.]

Ed. Bas. I. (356.)

θυμοῦσθαι τε παραχοῆμα καὶ ὀργίζεσθαι τοῖς δόξαισι
 πλημμελεῖν εἰς ἡμᾶς ἔργον ἐστίν. τῆς δ' αὐτῆς ταύτης καὶ
 τὸ μνηστῆρ ἄχοι πλείονος, ὃ τοσούτω πλείον ἐστι θυμοῦ
 πάθος, ὅσω καὶ χρονιώτερον. ἄλλη δ' ἐστὶν ἐν ἡμῖν δύνα-
 μεις ἄλογος ἐπὶ τὸ φαινόμενον ἡδὺ προπετῶς φερομένη, πρὶν
 διασκέπασθαι, πότερον ὠφέλιμόν ἐστι καὶ καλόν, ἢ βλα-
 βερὸν τε καὶ κακόν. ταύτην οὖν ἐπέχειν χρὴ τὴν σφοδρο-
 τάτην, πρὶν αὐξηθεῖσαν ἰσχὺν δυσνίκητον κτήσασθαι.
 τηνικαῦτα γὰρ οὐδ' ἂν θελήσης ἔτι κατασχεῖν αὐτὴν δυ-
 νήσῃ, καῖπειτα φήσεις, ὥσπερ ἤκουσά τινος ἐρωῶντος, ἐθέλειν
 μὲν παύσασθαι, μὴ δύνασθαι δὲ, παρακαλέσεις τε μάτην
 ἡμᾶς ὡσαύτως ἐκείνῳ τῷ δεομένῳ βοηθήσασθαι καὶ τὸ
 πάθος ἐκκόψαι. καὶ γὰρ τῶν τοῦ σώματος παθῶν ἔνια
 διὰ μέγεθός ἐστιν ἀνίατα· σὺ δ' ἴσως οὐδ' ἐπενόησάς ποτε
 τοῦτο. βέλτιον οὖν σοι καὶ νυνὶ ἐννοῆσαι τε καὶ διασκέπα-
 σθαι, πότερον ἀληθεύας λέγων, αὐξανομένην τὴν ἐπιθυμη-
 τικὴν δύναμιν εἰς ἀνίατον ἔρωτα πολλάκις ἐμβαλεῖν, οὐ σω-
 μάτων μόνον ὠραίῳν, οὐδ' ἀφροδισίων, ἀλλὰ καὶ λιχνείας,

in nos delinquere videntur. Hujus ipsius est et infen-
 sum esse diutius; qui tanto major est iracundia affectus,
 quanto etiam diuturnior. Alia vero in nobis est facultas
 rationis expers, qua ad id, quod suave est, ferimur,
 priusquam perspexerimus, commodumne sit et honestum,
 an nocuum et turpe. Hanc vehementem adeo prius co-
 hibere convenit, quam aucta robur insuperabile acquirat.
 Tunc enim, etiamsi coercere velis, non amplius possis.
 Dein inquires, sicut amantem quendam audiui, velle qui-
 dem cessare, sed non posse; adhortaberisque nos frustra,
 perinde ut ille petebat opem sibi ferri et affectum ex-
 tirpari, siquidem corporis affectum quidam prae magni-
 tudine sunt immedicabiles. Id autem forsan ne cogitasti
 quidem unquam. Proinde nunc tibi praestiterit con-
 siderare et perpendere, verene dicam, concupiscendi fa-
 cultatem auctam in amorem plerumque nullo sanabilem
 remedio nos praecipites agere, non corporum formoso-
 rum, florentium, neque venereorum, sed ingluviei quo-

Ed. Chart. VI. [528.]

Ed. Bas. I. (356.)

καὶ γαστριμαργίας, οἰνοφλυγίας τε καὶ τῆς παρὰ φύσιν αἰσχροφυγίας, ἣ ψεύδομαι καὶ ταῦτα καὶ ἄλλα πολλὰ τῶν ἐμπροσθεν εἰρημένων. ἃ γὰρ περὶ τοῦ θυμοῦ λέλεκται μέγχι τοῦ δεῦρο, ταῦτα καὶ περὶ τῶν ἄλλων παθῶν ἡγοῦ λέλέχθαι· πρῶτον μὲν, ὥς ἑτέρω ἐστὶ τὴν διάγνωσιν αὐτῶν ἐπιτρεπτέον, οὐχ ἡμῖν αὐτοῖς· εἶθ' ὅτι μὴ τοὺς τυχόντας τούτους ἐπιστατεῖν, ἀλλὰ πρεσβύτας, ὡμολογημένους μὲν εἶναι καλοὺς καὶ γαστρούς, ἐξηγητὰς μὲν οὖν δὲ καὶ πρὸ ἡμῶν αὐτῶν ἐπὶ πλέον ἐν ἐκείνοις τοῖς καιροῖς ἕνεκα ἔξω παθῶν εἶναι· εἶθ' ὅτι οὐ φαίνεσθαι χρή τοῖς τοιοῦτοις, ὅταν εἴπωσί τι τῶν ἡμετέρων ἀμαρτημάτων, ἀγανακτοῦντας, ἀλλὰ χάριν εἰδότας· εἶτα καθ' ἑκάστην ἡμέραν σαντὸν ἀναμινήσκειν, ἄμεινον μὲν, εἰ πολλάκις, εἰ δὲ μὴ, ἀλλὰ πάντως γε κατὰ τὴν ἑω, πρὶν ἄρχεσθαι τῶν πράξεων, εἰς ἐσπέραν δὲ, πρὶν ἀναπαύσεσθαι μέλλειν. ἐγὼ δὴποτε καὶ ταύτας δὴ τὰς φερομένας ὡς Πυθαγόρου παραινέσεις εἴθισα δις τῆς ἡμέρας ἀναγινώσκειν μὲν τὰ πρῶτα, λέγειν δ' ἀπὸ στόματος ὕστερον. οὐ γὰρ ἀρκεῖ μόνον ἀοργησίαν ἄγειν, ἀλλὰ

que, gulae, ebrietatis; et indecorae praeter naturam turpitudinis; an mentiar haec, et alia pleraque, quae a me prius dicta sunt. Quae enim de iracundia retuli hactenus, eadem de affectibus aliis intelligito. Primum quidem alteri, non nobis ipsis eorum dignotionem committendam esse. Deinde non quoscunque, sed senes, qui boni pariter et probi aestimati, tum longo ante nos tempore nullis animi perturbationibus obnoxii fuerunt, nobis praeficiendos. Ad haec curandum, ne talibus, quoties vitium aliquod nostrum ostendant, succensere videamur, sed magis habere gratiam; postea quotidie tui ipsius meminisse, satius esset, si frequenter, sin minus, certe ad solis saltem exortum, priusquam operi te accingas, vesperi, antequam te quieti remittas. Ego utique aliquando et haec, quae tanquam Pythagorae monita circumferuntur, bis ac ter primum consuevi legere, mox voce pronunciare. Non enim satis est solum irae resistere,

Ed. Chart. VI. [528.]

Ed. Bas. I. (356.)

καὶ λιχνείας, καὶ λαγνείας, οἰνοφλυγίας τε καὶ περιεργίας
καὶ φθόγου καθαρεύειν. ἕτερος οὖν ἡμᾶς ἐπεπείρατο, μή
τί που, καθάπερ οἱ κύνες, ἀπλήστως ὥφθημεν ἐμπορούμε-
νοι σιτίων, ἢ, ὡς οἱ διακαιόμενοι πυρετῷ συνεχεῖ, ψυχρόν
ἐπισπασώμεθα τὸ πόμα λαβρότερον, ἢ ὡς ἄνδρας σεμνοὺς
πρέπει. οὔτε γὰρ διὰ πείναν ἐμπορεῖσθαι προσήκει σφο-
δρῶς καὶ ἀπλήστως, οὔτε διὰ δίψας ὅλην τὴν κύλικα ἐκ-
πίνειν, ἔτι δὲ μᾶλλον οὔτε διὰ λιχνείαν ἀπάντων τῶν
παρόντων πλέον, ἤτοι πλακοῦντος, ἢ τινος ἄλλου τῶν λί-
χνων ὅψων ἀπολαύειν. ἀλλ' ἐν ἅπασιν αὐτοῖς ἀρχομένους
μὲν ἔτι παρακλητέον ἐστὶν ἐτέρους ὅτι ἀμάρτωμεν ἐπιτηρεῖν
τε καὶ λέγειν ἡμῖν· ὕστερον δὲ καὶ χωρὶς παιδαγωγῶν ἡμᾶς
αὐτοὺς ἐπιτηρῶμεν αὐτοὶ καὶ παραφυλάττωμεν, ὅπως ἀπάν-
των τε τῶν συνδειπνούντων ἔλαττον ὅψου προσενεγκώμεθα,
καὶ τῶν λίχνων ἐδεσμάτων ἀποσχώμεθα, σύμμετρα τῶν ὑγιεινῶν
προσαράμενοι. τοῦ χρόνου δὲ προϊόντος, οὐκ ἔτι οὐδὲ πρὸς
τοὺς δειπνούντας ἀποβλέπειν ἀξιώσαιμ' ἂν σε· μέγα γὰρ οὐδὲν

nisi voracitatem, gulam, temulentiam, curiositatem et
invidentiam tollas simul e medio. Alter igitur de nobis
periculum faciebat, si neque canum in morem cibos im-
modice ingessisse deprehenderemur, vel, ut qui continua
febre peruruntur, frigidam potionem avidius arriperemus,
an ut viros graves decet. Neque enim decorum est ob
famem cupiditate quadam inexplebili cibum assumere,
nec sitis gratia totum omnino exhaustire calicem. Adde,
multo minus decere ob gulam omnibus praesentibus vel
placentiam, vel aliud delicati quid obsonii intemperan-
tius devorare. Quapropter hic quoque alii, qui in iis
omnibus sibi temperare norunt, admonendi nobis sunt,
ut, in quibus peccemus, observent dicantque. Subsequenti
vero tempore sine paedagogis ipsi nos observemus, quo-
modo inter convivas universos minorem obsonii partem
accipiamus, et a ferculis opiparis abstineamus, salubribus
modice sumptis contenti. At temporis processu nequaquam
amplius convivas respicere te velim. Nam magni laboris haud

Ed. Chart. VI. [528. 529.]

Ed. Bas. I. (356.)

ἐκείνων ἐσθίειν τε καὶ πίνειν ἐγκρατίστερον. εἰ δέ περ οὕτως [529] σαντὸν ἔγνωκας τιμᾶν, ἐπισκέπτου μᾶλλον ποτε ἐγκρατῶς διητῆσθαι χθρὲς ἢ τήμερον. ἐὰν γὰρ τοῦτο ποιῇς, αἰσθήσῃ καθ' ἑκάστην ἡμέραν εὐκολώτερον ἰὼν εἶπον ἄπερχόμενος, αἰσθήσῃ τε μεγάλα εὐφρανθήσόμενος τὴν ψυχὴν, ἐὰν γε σωφροσύνης ὄντως ἐραστὴς ὑπάρχῃς· οὕτω γάρ τις ἐρασθεὶς χαίρει προκόπτων ἐν αὐτῷ. καὶ διὰ τοῦτο ταῖς μὲν ὀνοφλυγίαις ἐστὶν ἰδεῖν ἡδομένους, ὅταν πίνοντες ὑπερβάλλωνται τοὺς συμπότας, ὅσοι δὲ γαστρίμαργοι, καὶ τούτους τῷ πλήθει τῶν ἐδεσμάτων εὐφραينوμένους, ὅσοι δὲ λίγνοι, πλακοῦσι, καὶ ταγήνοισι, καὶ λοπάσι, καὶ καρυκείαις. ἐνίους δὲ μέγα φρονούντας ἔγνω ἐπὶ τῷ πλήθει τῶν ἀφροδισίων. ὥς οὖν ἐκεῖνοι τὴν ἀκρότητα τῶν σπουδαζομένων ἀσκοῦσί τε καὶ μεταδιώκουσι, οὕτως καὶ ἡμᾶς χρὴ σωφροσύνης ἀκρότητα σπουδάζειν. εἰ δὲ τοῦτο πράξομεν, οὐ τοὺς ἀκολάστους ἡμῖν παραβάλωμεν, οὐδ' ἀρκέσει πλεόν ἐκείνων ἔχειν ἐγκρατείας τε καὶ σωφροσύνης, ἀλλὰ πρῶτον μὲν τοὺς σπουδάζοντας τὰ αὐτὰ φιλονεικήσομεν

fuerit tunc bibere et esse modestius. Si enim ita te ipsum honorare didiceris, considera aliquando, magis temperanter heri vel hodie vixisse. Hoc facto senties quotidie te minori negotio ab his, quae dixi, abstinere, animumque tuum magis ac magis exhilarari, si verus temperantiae amator sis. Ita enim qui amat, gaudet in eo, quod amat, si profecerit. Hinc est, quod ebriosos laetari videamus, quando potu superant combibones; qui voraces sunt, et hos ciborum copia oblectari; qui gulosi, placentis, sartaginibus, patinis et condimentis aromaticis. Novi etiam quosdam, qui frequenti et immoderata venere se ostentarent. Quemadmodum igitur eorum summa exercent et persequuntur, quorum desiderio tenentur, ita nos summo temperantiae studio deditos esse oportet. Eo namque pacto intemperantibus nos haud assimilabimus, quamquam continentiae et temperantiae plus habere, quam illi, satis non sit, nisi ejusdem rei aemulos etiam superare conten-

Ed. Chart. VI. [529.]

Ed. Bas. I. (356.)

ὑπερβάλλεσθαι, (καλλίστη γὰρ ἡ τοιαύτη φιλονεκία,) μετ' ἐκείνους δ' αὖθις ἡμᾶς αὐτοὺς, ὡς ἐξ ἔθους πολυχρονίου τούτοις ὑγιεινοτάτοις τε ἅμα καὶ προσθεῖναι ῥάστοις ἡδέως ἅμα προσφέρεσθαι, μεμνημένους τῶν καλῶς εἰρημένων. ὧν καὶ τοῦτ' ἐστίν. Ἐκλέγου βίον ἄριστον, ἡδὺν δ' αὐτὸν ἣ συνήθεια ποιήσεται. ὥσπερ οὖν, ὁπότε πρὸς τὸν θυμὸν ἀσκεῖν ἡξίουν σε, γνώρισμα τῆς ὠφελείας εἶχες ὁρᾶν σαυτὸν οὐκ ἔτι θυμούμενον, ὡσαύτως ἐπὶ τῆς σωφροσύνης ἔστω σοι γνώρισμα μὴδ' ἐπιθυμεῖν ἔτι τῶν ἡδίστων. ὁδὸς δ' ἐπ' αὐτὴν ἐστι διὰ τῆς ἐγκρατείας. οὕτω γὰρ αὐτὸς πλεονεκτεῖ σάφρων ἐγκρατοῦς, τῷ μὴδ' ἐπιθυμεῖν λίγρων ἐδεσμάτων ἢ διὰ τὸ πολυχρόνιον ἔθος, ἢ δι' ἐγκράτειαν, καθάπερ καὶ αὐτὸ τοῦνομα αὐτῆς ἐνδείκνυται γεγονός, ὅπερ ἐστὶν ἐκ τοῦ κρατεῖν καὶ νικᾶν τὰς ἐπιθυμίας. ἐπίπονος δέ ἐστι καὶ τραχεῖα τό γε κατ' ἀρχάς, ὥσπερ αἱ ἄλλαι τῶν καλῶν ἐπιτηδευμάτων ὑσκήσεις. εἰ μὲν οὖν εἴτε τὴν ἀρετὴν ἀντὶ τῆς κακίας ἔχειν ἐθέλεις, εἴτε τὴν γαλήνην τῆς ψυχῆς ἀντὶ

damus. Haec etenim pulcherrima est contentio. At post illos rursus! nosmetipsos vincamus, ut ex diuturna consuetudine saluberrimis istis juxta ac susceptu facillimis suaviter assuescamus, memores eorum, quae a veteribus dicta sunt, ex quorum numero refertur et illud: *Dilige vitae genus optimum, id jucundum efficiet consuetudo.* Qua igitur ratione, quum iracundiae resistere te volebam, hoc inde commodi signum affulgebat, quod irascentem te ipsum amplius non viderem, sic temperantiae indicium existima, quod suavia non amplius concupiscas. At via ad eam per continentiam tendit: quin hoc modo temperans excellit continentem, quod nec opiparos cibos vel ob diuturnam consuetudinem, vel ob continentiam appetit, quemadmodum et Graecum nomen ipsius indicat compositum ex continere et vincere cupiditates. Caeterum initio laboris plena et aspera est, sicut alia honestarum rerum studia. Quare, si vel virtutem malitiae loco vel animi tranquillitatem pro corporis titillationibus malis

Ed. Chart. VI. [529.]

Ed. Bas. I. (356. 357.)

τῶν τοῦ σώματος γαργαλισμῶν, ἀσκητέον ἐστὶ σοι τὸν εἰρημένον τρόπον, ἐπὶ σωφροσύνην βαδίζοντα δι' ἐγκρατείας. εἰ δ' ἤτοι τὴν ἀρετὴν ἀτιμάζεσθαι, ἢ γαργαλίζεσθαι βούλει δι' ἔλου τοῦ σώματος, καταληπτέον ἐστὶ τὸν λόγον. οὐ γάρ ἐστι προτρεπτικός ἐπ' ἀρετὴν, ἀλλὰ τοῖς προτετραμμένοις ὑψηλῆς τῆς ὁδοῦ, καθ' ἣν ἂν τις αὐτὴν κτήσαιο. διαιρουμένου δὲ τοῦ λόγου πρὸς τὸ διαγνωστικὸν ἕκαστον ἡμῶν ὑπάρχειν ἑαυτοῦ, καὶ πρὸς τὴν ἐπὶ τῇ διαγνώσει τῶν ἁμαρτημάτων ἐπανόρθωσιν, οὐ περὶ ταύτης πρόκειται λέγειν, ἀλλὰ περὶ τῆς διαγνώσεως τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων. ἐπεὶ δὲ τοῖς μὲν ἀρχομένοις αὐτὴν οὐ διαγνῶναι δυνατόν, ἑτέροισ μὲν τοῖς ἀρχομένοις ἐπιστήσομεν ἐπὶ ὅπτας, αὐτοὺς δὲ τοὺς ἀσκούντας, ὡς ἂν ἤδη δυναμένους γινῶναι, ποίων μὲν ἀπληλλάγησαν ἁμαρτημάτων καὶ παθῶν, ὅσον δ' αὐτοῖς ἐνδεῖ πρὸς τὸ τέλος. ὕπερ δὲ εἴωθα λέγειν ἐκάστοτε, καὶ νῦν ἐρῶ· καθ' ἕτερον μὲν τρόπον ἀπάντων ἐστὶ δυσκολώτατον ἑαυτὸν γινῶναι, καθ' ἕτερον δὲ ῥᾶστον. εἰ μὲν γὰρ ἐντὸς θέλη τις (357) αὐτὸς χυλεπώτατόν ἐστιν.

recipere, praeposita ratione exercitandus es, ad temperantiam eundo per continentiam. Sin autem vel negligere virtutem, vel totius corporis voluptatibus indulgere statuas, ratio deferenda est, quae ad virtutem non adhortatur quidem, sed iis, qui adhortationem receperunt, viae dux existit, qua quis eam comparare queat. Jam vero, quum oratio nobis partita sit in haec videlicet, quomodo quisque seipsum cognoscat, et errores cognitos emendet, de hoc posteriore dicere nequaquam proposuimus, sed quomodo proprios errores agnoscat. Quoniam vero obnoxii vitiis ac erroribus eos nequeunt dignoscere, alios a nobis accipient inspectores ipsos exercentes, utpote qui jam probe noverint, quibus erroribus et affectibus liberati sint, quidve ad perfectionem delideretur. Quod subinde consuevi dicere, nunc quoque dicam, altero modo difficillimum esse seipsum cognoscere, altero facillimum. Si enim quis intus velit se nosse, plurimum sudet necesse est: sin autem foris, laboris propemodum nihil sentiet.

Ed. Chart. VI. [529. 530.]

Ed. Bas. I. (357.)

Κεφ. ζ'. Ἐγὼ μὲν οὖν ἅπαντα ταῦτ' εἰρημένα καὶ τὰ μέλλοντα λεχθήσεσθαι τοῖς βουλευθεῖσιν ὑποτίθεμαι. τάχα μὲν [530] οὖν οὔσης καὶ ἄλλης τινὸς ὁδοῦ πρὸς τὸ καλὸν ἀγαθὸν γενέσθαι, μὴ γινώσκων δ' εὑρεῖν αὐτήν, ἐρησάμην τε δι' ὅλου τοῦ βίου ταύτη, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀφθόνως δηλῶν παρεκάλουν ἀντιδιδόναι τε καὶ ἀποδοῦναι τε, καὶ ἀντιδιδάσκειν, εἴ τινα ἑτέραν ἄλλην αὐτοὶ γινώσκουσι καλοκαγαθίας ὁδόν. ὅχοι περ ἂν ἐπιθυμοῖμεν ἄλλης, ἐν τῇδε διατρίβομεν, ἥ κοινὴ πάντων διαγνώσεώς τε καὶ θεραπείας. καὶ γὰρ ἡ φιλονεκία, καὶ ἡ φιλοδοξία, καὶ ἡ φιλαρχία πάθη τῆς ψυχῆς εἰσιν. τούτων ἐλόττων μὲν, ἀλλ' ὅμως καὶ αὐτὴ πάθος. περὶ δὲ τοῦ φθόνου τί δεῖ καὶ λέγειν; αἰσχιστον τῶν κακῶν ἐστίν. ὀνομάζω δὲ φθόνον, ὅταν τις ἐπ' ἄλλοτρίοις ἀγαθοῖς λυπῆται. πάθος μὲν ἐστὶ καὶ λύπη πᾶσα, χειρώσιγ δὲ ὁ φθόνος ἐστίν, εἴτε ἐν τῶν παθῶν, εἴτε λύπης ἐστὶν εἶδος πλησιάζον αὐτῇ. κοινὴ δ' ἐφ' ὅσων ὁδὸς τῆς ἰάσεως ἡ προειρημένη. χρηὴ γάρ, ὅτι

Cap. VII. Nos ergo haec omnia, quae dicta et dicenda sunt, volentibus apponimus. Est forsan alia quaedam via, qua bonus quis probusque evadat. At, quum ullam inventam esse ignorem, non solum hac per totam vitam usus sum, verum etiam aliis abunde indicavi, adhortatus, ut rependerent redderentque aliquid, vicissim docentes, si quam aliam probitatis viam cognoscant. Itaque, dum alteram desideramus, hanc ingrediamur, quae omnium affectuum iudicio et curationi communis est. Jam vero contentionis studium, gloriae ac imperii cupiditas animae sunt affectus. Haec illis minor quidem, sed tamen ipsa quoque affectus. De invidia autem quid attinet dicere? Omnium malorum est pessimum. Appello autem invidiam, quum quis alterius commodo dolet. Dolor omnis affectus est, sed multo pessimus invidia, siue affectuum unus, siue doloris species ei assimilis nominetur. At communis omnium praedicta curationis ratio. Quod

Ed. Chart. VI. [530.]

Ed. Bas. I. (357.)

μὲν αἰσχροὶ καὶ φεικτοί, κατανοεῖν ἐπὶ τῶν ἐνεχομένων αὐτοῖς σφοδρῶς· ἐναργὲς γὰρ ἐπ' ἐκείνων φαίνεται τὸ αἰσχος· ὅτι δ' οὐ βλέπομεν ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν μηδὲν, εἶναι νομίζειν προσήκει τυφλότητ'· εἴτε περὶ τὸ φιλοῦν εἴτε περὶ τὸ φιλούμενον, ἐνὰ τὸ λανθάνειν διὰ σμικρότητα καὶ παρορᾶσθαι, μὴ δυνάμενα παρορᾶσθαι διὰ τὸ μέγεθος ἐν ἄλλοις. πρεσβύτην οὖν τίνα βλέπειν αὐτὰ δυνάμενον εὗρίσκειν προσήκει, παρακαλοῦντας ἅπαντα μετὰ παρόρησίας δηλοῦν, εἴτ' εἰπόντος το, πρῶτον αὐτῷ χάριν μὲν γινῶναι παραντίκα, χωρισθέντας δὲ διασκέπτεσθαι καταμόνας ἑαυτοῖς ἐπιτιμῶντας, ἐκκόπτειν τὸ πειρωμένους τὸ πάθος, οὐκ ἄχρὶ τοῦ μὴ φαίνεσθαι τοῖς ἄλλοις μένοις, ἀλλ' ὥστε μηδὲ εἶζαν ἐγκαταλείπειν αὐτοῦ τῇ ψυχῇ· ἔτι γὰρ ἀναφύεται τῇ τῶν σωζόντων ἀρδόμενον πονηρίᾳ. διὰ τοῦτο προσεκτέον ἡμῖν αὐτοῖς ἐστὶν ἐφ' ἐκάστῳ τῶν παθῶν, ὅσα περὶ τοὺς πέλας ἐπισκοπούμεθα, εἴ τι κατὰ τὴν ἡμετέραν ἐστὶ ψυχὴν τοιοῦτον. ἐκκοπτεόν γὰρ αὐτὸ φνύμενον ἔτι, πρὶν αὐξηθὲν ἀνίατον

enim et turpia et fugienda sint, perspicere oportet in iis hominibus, qui vehementer ab illis detinentur; in illis enim turpitudine perspicua apparet. Quod quidem in nobis videmus nihil, caecitatem putare oportet vel circa amans vel circa amatum. Accedit huc, quod nonnulla prae exiguitate nimia nos latent, nec sensibus nostris se offe-runt, quae in aliis propter magnitudinem non possunt non conspici. Convenit igitur senem quempiam invenire, qui illa inspicere possit, rogareque, ut omnia cum libertate commonstret. Deinde, si quid dicat, primum gratiam age-mus; ac statim digressi, ratione paulisper inita, nosmet-ipsos corripiemus; et affectum, non quousque aliis solis non appareat, sed ne radix ejus in animo relinquatur, conabimur evellere; nam ex iis, quae relinquuntur, rursus aliquid pullulat, dum a pravitate irrigatur. Eoque ani-mum nos ipsos adhibere convenit in singulis affectibus, quos circa eos, quibuscum conversamur, conspiciamus, num quid tale in anima nostra deprehendi queat. Extirpan-dum enim est, dum nascitur adhuc, priusquam accepto in-

Ed. Chart. VI. [530.]

Ed. Bas. I. (367.)

γενέσθαι. τῶν μὲν ἄλλων ἀπάντων παθῶν τῆς ψυχῆς οἱ πολλοὶ καταφρονοῦσι, καίτοι γε, ὅταν ἑτέρους αὐτὰ πάσχοντας ἴδωσι, καταγινώσκοντες· ἡ λύπη δ' ἅπασι φαίνεται κακὸν, ὥσπερ ὁ πόνος ἐν τῷ σώματι. καίτοι τῶν συνηθεσιτάτων ἐμοὶ νεανίσκων, ἐπὶ μικροῖς ἀρνούμενος ἀντὶν, ὕστερόν ποτε κατανοήσας τοῦτο, παραγεγόμενός τε πρὸς με βαθὺν ὄρθρον, ὅλης ἔφη τῆς νυκτὸς ἀγρυπνοῦντα ἐπὶ τῷδε τῷ πράγματι, μεταξύ πως εἰς ἀνάμνησιν ἀφικέσθαι τοῦ μηδ' ἐπὶ μεγίστοις οὕτω ἀνιάμενον, ὥς ἐπὶ τοῖς σμικροῖς, ἐμμαντὸν ἡξίουν μαθεῖν, ὅπως αὐτῷ τοῦτο περιεγέμετο, πρότερον ἐξ ἀσκήσεών τινων, ἢ φύντι τοιοῦτω ἀπεκρινάμην οὖν αὐτῷ τάληθῃ. καὶ γὰρ καὶ τὴν φύσιν ἐν ἅπασιν ἔφη δύνασθαι μέγα ἐν τῇ τῶν παίδων ἡλικίᾳ εἰς ζωῆς τελείωσιν, εἰδ' ὕστερον τὰ τε δόγματα καὶ τὴν ἄσκησιν. ὅτι μὲν οὖν αἱ φύσεις ἡμῶν πάμπολυ διαφέρουσιν, μαθεῖν ἑταρῶς ἔστιν ἐπὶ τῶν παραφερομένων παιδίων. ἔτι μὲν γὰρ αὐτῶν αἰ παιδρὰ, σκυθρωπὰ δ' ἄλλα θεώμεθα, καὶ

cremento fiat inmedicabile. Plerique enim caeteros omnes affectus animi nihil ducunt, etsi, quum alios eis obnoxios videant, damnent. Dolor omnibus apparet malum, uti labor in corpore. Quidam tamen ex familiarissimis mihi adolescentulis, qui se ob minutula dolorem aliquando sensisse negasset, postea vero, quum aliquando id expertus fuisset, ad me accessit summo mane dixitque, se totam noctem insomnem duxisse hujus rei gratia, interea sibi in mentem venisse, se ne in maximis quidem rebus unquam aequè doluisse, ac in parvis doleret. Voluisse igitur discere, undenam hoc sibi acciderit, ex studio aliquo aut disciplinis, an natura talis sit. Respondebam itaque illi verum. Etenim naturam dixi in puerorum aetate multum ad vitae perfectionem momenti asserre, deinde disciplinas et exercitia. Quod nostrae vero naturae plurimum inter se differant, in pueris occurrentibus manifeste licet cognoscere. Quosdam etenim eorum alacres, quosdam tristes inspicimus, alios ob quaevis ridere para-

Ed. Chart. VI. [530. 531.]

Ed. Bal. I. (357.)

τὰ μὲν ἑτοιμά γελῶν ἐπὶ πᾶσι, τὰ δὲ κλαίειν ἐπὶ μικραῖς προφάσεσιν. οὕτω δὲ καὶ τὰ μὲν ἔχει κοινῇ, τὰ δὲ ἀρπάζει· καὶ τὰ μὲν θυμοῦται σφοδρῶς ἐπὶ τῶν σμικροτάτων, ὡς δάκνειν τε καὶ λικνίζειν, καὶ λίθους καὶ ξύλα ἀμύχασθαι τοὺς πέλας, ὅταν ἀδικεῖσθαι δόξη, τὰ δ' ἔστιν ἀνεξίκακα καὶ προῖα, μήτ' ὀργιζόμενα, μήτε κλαίοντα, προὶ ἀδικηθῆναι τι μέγα. ταῦτα καὶ ὁ Εὐπολὶς ἐρωτούμενον Ἀριστείδην τὸν δίκαιον ὑπὸ τοῦ Νικία, ὡς ἐγένου δίκαιος, οὕτω εὐπρεπῶς ἀποκρινάμενον ἐποίησεν· ἡ μὲν φύσις τὸ μέγιστον, ἔπειτα δὲ καὶ γὰρ τὴν φύσιν προθύμως συνελέμβρατον. οὐ μόνον οὖν ἑτοιμοὶ τῶν νέων φύσεις πρὸς τὸ [531.] λυπεῖσθαι ῥαδίως, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ θυμοῦσθαι καὶ λιγνεύειν, ὧν περ αὐτῶν ἄχρὶ δεῦρο τὸν πλεῖστον λόγον ἐποίησάμην. ἔτι δὲ πρὸς τοῖς εἰρημένοισι ἔστιν ἰδεῖν ἔνια μὲν ἀναίσχυντα τῶν παιδίων, ἔνια δὲ καὶ αἰδούμενα, καὶ τὰ μὲν μνημονικά, τὰ δὲ ἀμνήμονα, τινὰ δὲ ἐπιλήσμονα, καὶ τὰ μὲν φιλόπονα περὶ τὰ διδασκόμενα, τὰ δ' ἀμελῆ καὶ ῥάθυμα, καὶ τῶν φιλοπόνων ἔνια μὲν ἐπὶ τῷ χαίρειν

tos, alios plorare quavis parva occasione. Simili modo hi communia habent omnia, illi rapiunt, nonnulli propter minima excandescunt adeo, ut lapides et ligna, quibus proximos ulciscantur, quod injuria se putent affici, mordeant et calcibus insultent. Rursus aliqui mali patientes, mites, non iracundi, nec plorantes, nisi offensus graviter. Similiter etiam Eupolis justum illum Aristidem, quum rogaretur a Nicia, an natus esset justus, sic decenter respondentem introduxit: Natura quidem maximum, verum ego illam dein acriter adjuvi. Quamobrem naturae juvenum non ad dolorem modo, sed ad iracundiam gulamque facile proclives sunt, de quibus ad hunc usque locum plurima verba fecimus. Insuper praeter illos, quos supra retulimus, aliquos videas impudentes, aliquos verecundos; hos memores, illos immemores; alios obliviosos, nonnullos disciplinarum studiosos, quosdam negligentes et desidiosos. Ex studiosis sunt, qui cito gaudeant, siquando lau-

Ed. Chart. VI. [531.]

Ed. Bas. I. (357.)

ἐπαινούμενα προθύμως, ἔνια δὲ ἐπὶ τῷ καταγινώσκεσθαι
πρὸς τῶν διδασκάλων αἰδούμενα, τινὰ δὲ καὶ δεδιέναι τὰς
πληγὰς. οὕτω δὲ καὶ τῶν ῥαθυμῶν ἐπὶ ταῖς ἐναντίας ἔκα-
στον ἔστι ῥαθυμεῖν. ἔξ ὧν οὖν θεωῖνται περὶ τὰ παιδία
πάντες ἄνθρωποι, τὰ μὲν αἰσχυνητὰ κυλοῦσιν αὐτῶν, τὰ
δὲ ἀναίσχυντα. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν λόγον ἦτοι φιλότιμα
καὶ φιλόκαλα, ἢ ἀφιλόκαλα καὶ ἀφιλότιμα· καὶ μὴν δειλὰ,
καὶ καταφρονητικὰ τῶν πληγῶν, ἑτέρας τε τοιαύτας ἐπ' αὐ-
τῶν τίθενται προσηγορίας κατὰ τὰς φύσεις αὐτάς. οὕτω
δὲ καὶ τὰ μὲν φιλοψευδῇ, τὰ δὲ φιλαλήθῃ τῶν παιδίων
ὁρῶμεν φύσει ὄντα, καὶ πολλὰς ἄλλας ἔχοντα διαφορὰς
ἡθῶν, ὑπὲρ ὧν οὐκ ἀναγκαῖόν ἐστι νῦν λέγειν εἰκόντως·
ἔνια μὲν γὰρ αὐτῶν ῥᾶστα δέχεται τὴν ἀγαθὴν παιδείαν,
ἔνια δὲ οὐδὲν ὀνίναται. οὐ μὴν τούτου γε ἔνεκεν ἀμελητέον
ἐστὶ τῶν παιδίων, ἀλλ' ἐν ἀρίστοις ἦθεσι θεωρεῖσθαι. ἢ
μὲν οὖν ἡ φύσις αὐτῶν δέχεται τὴν ἐκ τῆς ἐπιμελείας ὠφέ-
λειαν, ἀγαθοὶ γεννηθεῖεν αὖ ἄνδρες· εἰ δὲ μὴ, δέξαιντό που,

dentur; sunt qui a praeceptoribus reprehensi erubescant;
sunt qui flagra timeant. Sic et desidioforum ob contraria
videas unumquemque torpescere et otioso esse animo. Ex
iis igitur, quae omnes homines vident circa pueros, hos
vocant verecundos, illos impudentes. Eadem vero ratione
vel honoris ac probitatis amantes, vel probitatis ac hono-
ris negligentes; partim etiam timidos, et poenarum con-
temptores, atque id genus alias appellationes pro natura
cujusque illis imponunt. Sic etiam puerorum alios na-
tura mendaces, alios veritatis amatores intuemur, mul-
taeque alias morum differentias habentes, de quibus nunc
non est necessarium jure dicere. Quidam enim ipsorum
bonam facillime recipiunt institutionem; aliqui nihil ex
ea proficiunt aut commodi sentiunt: non tamen ea de
causa negligendi sunt pueri, sed optimis quibusque mori-
bus educandi. Quod si igitur natura ipsorum ex diligenti
cura disciplinaque utilitatem capiat, in bonos evadent vi-
ros; sin minus, nos nostro functi officio culpa carebimus.

Ed. Chart. VI. [531.]

Ed. Bas. I. (357.)

τὸ μὲν ἡμέτερον ἄμεμπτον εἶη. παραπλήσια γὰρ πῶς ἐστὶν ἢ τῶν παιδῶν διαγωγὴ τῇ τῶν φυτῶν ἐπιμελείᾳ. κατ' ἐκείνην γοῦν ὁ γεωργὸς οὐκ ἂν ποτε δυνήσαιο ποιῆσαι τὸν βῆλον ἐκφέρειν βότρυν, οὐ γὰρ ἐπιδέχεται ἡ φύσις αὐτοῦ τῆς ἀρχῆς τοιαύτην τελείωσιν. ἀμπελους δ' αὖ πάλιν ἐτοίμας οὖσας, ὅσον ἐφ' ἑαυτῶν, τὸν καρπὸν ἐκφέρειν ἐὰν ἀμελήσας ἐπιτρέψῃ μόνη τῇ φύσει, μοχθηρὸν ἢ οὐδ' ὅλως οἴσουσιν αὐτόν. οὕτω δὲ καὶ εἰ τῶν ζώων ἵππον μὲν παιδεύσης, εἰς πολλὰ χρήσιμον ἔξεις, ἄρκτον δὲ κἂν ἡμερόν ποτε διδάξης, μόνιμον οὐχ ἔξει τὴν ἔξιν, ἔχιδνα δὲ καὶ σκορπίος οὐκ ἄχοι τοῦ δοκεῖν ἡμεροῦσθαι προέροχεται. ἐγὼ τοίνυν ὅπως μὲν τὴν φύσιν ἔχω, οὐκ ἔχω γινῶναι· τὸ γὰρ ἑαυτὸν φάναι χαλεπὸν ἐστὶ καὶ τοῖς τελείοις ἀνδράσιν, μή τοί γε δὴ τοῖς παισὶ.

Κεφ. η'. Εὐτύχησα δὲ μεγάλην εὐτυχίαν, ἀοργητότατον καὶ δικαιοτάτον καὶ χρηστότατον καὶ φιλανθρωπότατον ἔχων πατέρα, μητέρα δὲ ὀργιλωτάτην, ὥς δάκνειν μὲν

Assimilis enim est quodammodo puerorum institutio stirpium culturae. In illa namque agricola nunquam potest efficere, ut rubus proferat uvam, siquidem natura ejus talem principii perfectionem minime recipit. Iterum si vites, quod ad ipsas attinet, abunde satis foecundas negligens, soli naturae curam committat, primum fructum aut nullum producent. Pari modo, si ex animalibus equum erudias, ad multa accommodum habebis, ursum autem quamvis aliquando mansuetum docendo feceris, non tamen firmum habitum retinebit, vipera vero et scorpius tantum de se nunquam immutant, ut nec ad mansuetudinem accedere solum videantur. Ego hercle qua praeditus sum natura, nullo queam pacto cognoscere; nam semetipsum ostendere, viris etiam absolutis, nedum pueris est difficile.

Cap. VIII. At raram quandam felicitatem consequutus sum, cui pater contigerit mitissimus, justissimus, probissimus et humanissimus, mater licet iracunda adeo fuerit,

Ed. Chart. VI. [531. 532.]

Ed. Bas. I. (357. 358.)

ἐγίστε τὰς θεραπείνας, αἰεὶ δὲ κεκραγέειν τε καὶ μάχεσθαι τῷ πατρὶ μᾶλλον, ἢ Ξανθίππῃ Σωκράτει. παρὰλληλά τε ὁρῶντί μοι τὰ καλὰ τῶν τοῦ πατρὸς ἔργων τοῖς αἰσχροῖς πάθεσι τῆς μητρός. ἐπῆει τὰ μὲν ἀσπάζεσθαι τε καὶ φιλεῖν, τὰ δὲ φεύγειν καὶ μισεῖν. ὥσπερ δὲ ἐν τούτοις ἑώρων παμπόλλην διαφορὰν τῶν γονέων, οὕτω καὶ τῷ, τὸν μὲν ἐπὶ οὐδεμίᾳ ζημίᾳ λυπούμετον, ἀνωμένην δ' ἐπὶ σμικροτάτοις τὴν μητέρα. γινώσκεις δὲ δήπου καὶ σὺ τοὺς παῖδας, οἷς μὲν ἂν ἡσθῶσι, ταῦτα μιμουμένους, ἃ δ' ἂν ἀηδῶς ὁρᾷσι, φεύγοντας. ἡ μὲν οὖν ὑπὸ τῷ πατρὶ παιδείᾳ τοιαύτη τις ἦν· ὑποπληρώσας δὲ τεσσαρεσκαίδεκατον ἔτος, ἤκουον φιλοσόφων πολιτῶν, ἐπὶ πλείστον μὲν Στωϊκοῦ Φίλο[532]πύτορος μαθητοῦ, βραχὺν δὲ τινα καὶ Πλατωνικοῦ μαθητοῦ Γαίου, διὰ τὸ μὴ σχολάζειν αὐτὸν, εἰς πολιτικὰς ἀσχολίας ἐλκόμετον ὑπὸ τῶν πολιτῶν, (358) ὅτι μόνος αὐτοῖς ἐδόκει δίκαιός τε καὶ χρημάτων εἶναι κρείττων, εὐπρόσitos τε καὶ πρᾶος. ἐν τούτῳ δὲ τις καὶ ἄλλος ἦλθε πολίτης ἡμέτερος

ut ancillas objurgaret interim, semper vociferaretur, cum patre magis, quam Xanthippe cum Socrate, pugnaret. Quum itaque honesta patris opera cum turpibus matris affectibus invicem conferrem, cogitavi illa arripere et amare, hos fugere et odisse. Quemadmodum igitur in his ingens parentum discrimen, sic in illo maxime deprehendebam, nempe quod pater meus ob nullum quamvis grave incommodum doleret, mater etiam angeretur ob levissima. Novisti tu quoque forsan, pueros, quibus incumbant, haec imitari, quae vero illubentes viderint, illa fugere. Patris itaque disciplina fuit hujusmodi. Postquam annum implevissem decimumquartum, audiebam philosophos civiles, saepissime Stoicum Philopatoris discipulum, parvo quoque tempore Platonicum Gai discipulum, eo quod ipsi non vacaret, ut qui ad civilia negotia a civibus traheretur, quia solus ipsis aequus, pecuniae contemptor, necnon accessu facilis et mitis judicabatur. Interea autem venit

Ed. Chart. VI. [532.]

Ed. Bas. I. (358.)

ἐξ ἀποδημίας μακρᾶς, Ἀσπασίου τοῦ Περιπατητικοῦ μαθη-
τῆς, καὶ μετὰ τοῦτον ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν ἄλλος Ἐπικουρέιος,
ὧν ἀπάντων ὁ πατὴρ δι' ἐμέ τοῦ βίου καὶ τῶν δογμάτων
ἐξέτασιν ἐποιεῖτο, σὺν ἐμοὶ πρὸς αὐτοὺς ἀφικνούμενος. ἐγε-
γύμναστο δ' ἐπὶ πλεῖστον ἐν γεωμετρίᾳ, καὶ ἀριθμητικῇ,
καὶ ἀρχιτεκτονίᾳ, καὶ ἀστρονομίᾳ. βουλόμενος γοῦν ὁμοίως
ταῖς γραμμικαῖς ἀποδείξεσιν λέγειν κεκοῖσθαι τὸν διδά-
ξαντα· διὰ ταύτην δὲ χρὴ τὴν αἰτίαν μηδὲ διαφωνίαν γε-
γονέναι πρὸς ἀλλήλους. τῶν ἀπὸ τῶν σοῦ δηλονότι μαθη-
μάτων καλῶν, καθάπερ οἱ ἀρχαῖοι κατὰ τὰς προσηρημένας
τέχνας, ὧν αἱ πρῶται γεωμετρία τε καὶ ἀριθμητική. καθά-
περ οὖν ἔφην, τὸ μὴ προπετῶς ἀπὸ μιᾶς αἰρέσεως ἀναγο-
ρεύσας σαυτὸν, ἀλλὰ ἐν χρόνῳ παμπόλλῳ μανθάνων τε καὶ
κρίνων αὐτάς, οὕτως πρὸς ἀπάντων μὲν ἀνθρώπων ἐπαινεῖ-
ται. συνομολογεῖται δὲ καὶ τοῖς φιλοσόφοις εἶναι ζηλωτέα
ταῦτα, καὶ νῦν ἤδη ζηλωτέον αὐτὰ, καὶ μανθάνειν, καὶ
αὐξάνειν ἀξιῶσαι, δικαιοσύνης ἀντιποιοῦμενον, καὶ σωφρο-
σύνης, ἀνδρείας τε καὶ φρονήσεως. ἐπαινοῦσι γὰρ ἅπαντες

et alius, civis noster, ex longa peregrinatione, Aspasi Peripatetici discipulus, et post hunc ab Athenis alius Epicureus, quorum omnium vitam et dogmata mea causa pater inquirebat, mecum ad eos profectus. Erat autem plurimum in Geometria, Arithmetica, Architectura, et Astronomia exercitatus. Quum jam vellet doctorem linearibus demonstrationibus aequae uti debere significare, non oportet, inquit, honestarum artium praecepta, quibus usus es, inter se dissentire, sicut veteres in praedictis disciplinis, quarum primae Geometria et Arithmetica: qua de causa temere ne sectae cuivis teipsum addicas, sed tempore diuturno discas iudicesque eas; sic tandem ab omnibus hominibus laudem mereberis. Quin et apud philosophos in confesso est, haec imitatione esse digna, et nunc imitanda ei, qui discere et locupletare se volet, tum qui iustitiae, temperantiae, fortitudini atque prudentiae studeat. Laudant enim universi virtutes has, quam-

Ed. Chart. VI. [532.]

Ed. Bas. I. (358.)

τάς ἀρετάς ταύτας, καὶ αὐτοὶ συνειδῶσιν ἑαυτοῖς οὐδεμίαν αὐτῶν ἔχουσι, καὶ φαίνεσθαι γε πειρῶνται τοῖς ἄλλοις ἀνδρεῖσι, καὶ σώφρονες, καὶ δίκαιοι, καὶ φρόνιμοι, ἄλυποι μέντοι κατ' ἀλήθειαν εἶναι, καὶ μὴ φαίνωνται τοῖς ἄλλοις. ὥστε τοῦτο πρῶτον ἀπάντων ἀσκητέον ἐστίν, τὸ σπουδαζόμενον ἅπασιν ἀνθρώποις μᾶλλον τῶν ἄλλων ἀρετῶν. ταύτας, ἔφην ἐγὼ, παρὰ τοῦ πατρὸς λαβὼν τὰς ἐντολάς ἄχρι δεῦρο διαφυλάττω, μήτ' ἀφ' αἰρέσεώς τινος ἑμαντὸν ἀναγορεύσας· ὧν σπουδῇ πάσῃ ἀκριβῇ τὴν ἐξέτασιν ἔχων, ἀτεύπληκτός τε πρὸς τὰ κατὰ τὸν βίον ὀσημεῖραι συμπίπτοντα διαμένω, ὥσπερ ἐώρων τὸν πατέρα. οὐτ' οὖν ἀπολεία τινος λυπήσει με, πλὴν εἰ παντοίως ἀπολέσαιμι τὰ κτήματα· τοῦτο γὰρ οὐδέπω πεπείραμαι. δόξης τε καὶ τιμῆς ὁ πατήρ εἵθισέ με καταφρονεῖν, ἀλήθειαν μόνην τιμῶντα. λυπουμένους δ' ὄρῳ τοὺς πολλοὺς, ὅταν ἦτοι ἀτιμᾶσθαι δοκῶσιν ὑπὸ τινος, ἢ χρημάτων ἀπώλειά. κατὰ τοῦτ' οὖν, ἔφην, οὐδὲ λυπούμενον εἶδές μέ ποτε. οὐδὲ ἐπὶ χρημάτων ἀπολεία συνέτισέ μοι μέγρο τοῦ δεῦρο τηλικαύτη τὸ μέγεθος, ὥς μηκέτ' ἔχειν

vīs ipsi sibi probe conscii sint, quod nec ullam ipsarum habeant, sed videri aliis fortes, temperantes, iusti et prudentes conantur. Caeterum doloris expertes non esse revera, sed apparere tantum volunt. Proinde hoc in primis cavendum, quod cunctis hominibus magis quam virtus in studio est. Has, inquam, a patre praeceptiones traditas in hunc usque diem reservo, nullam sectam professus eorum, quos omni studio exacte disquisierim, atque imperterritus adversum vitae casus ac pericula, quemadmodum et patrem vidi, permaneo. Proinde nulla plane, nisi forsan omnium, quae possideo, jactura unquam aegritudinem asferet: tale namque nondum expertus sum. Atqui honorem et gloriam contemnere me pater assuefecit, veritatem solam magnificere; alios vero, quum vel ignominia affectos se putant ab aliquo, vel ob bonorum jacturam dolere videmus. Ex hujusmodi re igitur nunquam me dolere sensisti; nec tanta rerum damna hucusque perpelli sumus, ut non ex reliquiis corporis sanita-

Ed. Chart. VI. [532.]

Ed. Bas. I. (358.)

ἐν τῶν ὑπολοίπων ἐπιμελεῖσθαι τοῦ σώματος ὑγιεινῶς, μὴ
 ἀτιμία τις, ὥς ὁρᾶν με τοῦ συνεδρίου τῆς ἐμῆς βουλῇ
 ἀφαιρεθέντα. εἰ δὲ τινὰς μὲν ἀκούσασιν ψέγειν, τινὰς δὲ
 ἐπαινοῦντας, αὐτοῖς ἀντιτίθηναι, καὶ νομίζω τὸ πάντα ἀν-
 θρώπους ἐπαινοῦντας ἐπιθυμεῖν ἔχειν εὐοικεῖναι τῷ ἅπαν-
 τα ἔχειν ἐθέλειν κτήματα. δοκῶ τοίνυν, ἔφη, ἐμὰν
 τάχα δὲ καὶ σοὶ δόξω μηδὲν ἄχρῃ δεῦρο μέγα πεπονθέντο
 διὰ τέλους ἀλύπως. οὔτε γὰρ ἀφηρεῖσθαι ἀπάντων τῶν χρη-
 μάτων, οὔτ' ἡτιμήσθην. εἰ δὲ βούς, ἢ ἵππος, ἢ οἰκέτης
 ἀπέθανεν, οὐχ ἱκανὸν τοῦτο λυπῆσαι μεμνημένον ὧν
 πατὴρ ὑπέθετο, μὴ πρότερον ἐπὶ χρημάτων ἀπωλείᾳ λυπη-
 θῆναι συμβουλεύων, ἄχρῃ ἂν ἡ τὰ λειπόμενα πρὸς τὴν
 τοῦ σώματος ἐπιμελείαν ἀντόρη. τοῦτον γὰρ ἐτίθετο πρὸς
 τὸν ὅρον ἐκείνων κτημάτων, ὥς μὴ πεινᾶν, μὴ ὀίγουσιν, μ-
 διψᾶν· εἰ δὲ πλείω τις εἰς ταῦτα χρειά εἴη, καὶ πρὸς τὰ
 καλὰς πράξεις, ἔφη, χρησιτέον αὐτῶν. ἐμοὶ τοίνυν ἄχρῃ δεῦρο
 τσσαύτη χρημάτων χρῆσις ἐστίν, ὥς καὶ πρὸς τὰς τοιαύτας

tem tueri licuisset; nec talem infamiam fusiuli, quae men-
 tem a rationis sede motam deiecerit. Porro si quos au-
 diam vituperare me, quosdam vero probare, iis re-
 pugno, putoque, omnium hominum de se laudes deside-
 rare simile esse ei, quod omnium rerum possessionem velle
 habere. Quamobrem mihi videor et forsan tibi videbor
 nihil grave hucusque passus transgisse vitam sine mole-
 stia et dolore. Siquidem omnibus nondum exutus sum
 divitiis, neque ignominiam passus. Quod si bos, equus
 aut servus perierit, idcirco non dolendum mihi censetur
 eorum memori, quae pater praeceperat, consulens nequa-
 quam esse ob ullam bonorum jacturam dolendum, quan-
 diu ad corporis tutelam reliqua sufficiant. Hunc possessio-
 num illarum primum statuit finem, non esurire, non ali-
 gere, non sitire; si amplior facultas contingat, in actione
 honestas eam esse transferendam. Mihi igitur tanta hac
 tenuis pecuniarum facultas suppetiit, quanta perflugiendi

Ed. Chart. VI. [533.]

Ed. Bas. I. (358.)

[533] πράξεις ἐξαρχεῖν. οἶδα δὲ, ἔφη, καὶ σε διπλοσίαν
 τε ἐμοῦ κεκτημένον, ἐπιτίμιόν τε κατὰ τὴν πόλιν ἡμῶν οὐ-
 τως, ὥς, τίς ἂν εἴη σοι λύπης αἰτία, πλὴν ἀπληστίας, οὐχ
 ὀρῶ. πρὸς ταύτην οὖν ἄσκησιν μόνην ἄγεισον ἐγὼ διὰ
 μνήμης ἔχων, καὶ μελετῶν ἄει, καὶ σκοπούμενος, μέχρι περ
 ἂν τούτῳ ἐπέσθῃην, ὥς τὸ τὰ δις δύο τέσσαρα εἶναι.

Κεφ. Θ'. Θεασώμεθα γάρ, εἶπεν, ἐπὶ σχολῆς, ὅποιόν
 τι πάθος ἐστὶν ἡ ἀπληστία· τὴν δ' ἀρχὴν τῆς σκέψεως
 ἡ περὶ τῆς τροφῆς ἀπληστία παρέξει. τὸ γοῦν ἐπέκειντα τοῦ
 σύμμετρου προσφέρεσθαι σίτου ἀπληστίαν ὀνομάζουσι· τὸ
 σύμμετρον δ' αὐτῶν κρίνουσι τῇ χρεΐα τῆς τροφῆς· χρεΐα
 δ' αὐτῆς ἐστὶ τὸ θρῆψαι τὸ σῶμα. θρῆψαι δὲ πεφθείσα
 καλῶς, πεφθῆσεται δ', εἰ σύμμετρος· τὴν γὰρ πολλὴν ἀπε-
 πτιυμένην ἴσμεν. εἰ δὲ ἅπαξ τοῦτο γένοιτο, διαφθείρεσθαι
 τὴν χρεΐαν αὐτῆς ἀναγκαῖον. εἰ δέ γε ὑπὸ τῆς διήξεως τῶν
 ἀπεπιτηθέντων σιτίων ἢ γαστῆρ ἀναθεῖσα πᾶν ἐκκρίνει,

illis fatis fuit. Novi autem, inquit, et te duplo nos opi-
 bus superare, tum in civitate nostra quam honoratissimum
 agere, ita ut, quae tristitiae causa praeter inexplebilem
 cupiditatem tibi fuerit, haud inveniam. Ad hanc ergo
 solam exercitationem me composui, in memoria semper
 habens, meditans, expendenſque, donec persuasus essem,
 his duo quatuor valere.

Cap. IX. Videamus enim, inquit, sedulo, qualif-
 nam sit affectus inexplebilis cupiditas. At disputationis
 initium nutrimenti insatiabilis cupiditas exhibebit. Et-
 enim quum supra mediocritatem cibus ingeritur, in-
 explebilem cupiditatem appellamus; mediocritas autem
 ipsius ex nutrimenti usu judicatur; usus autem ip-
 sius est nutrire corpus. Nutriet probe concoctus; con-
 coquetur, si mediocris; immodicum enim non posse con-
 coqui novimus. Quod si semel accidat, usum ejus cor-
 rumpi necesse est. Si ventriculus ab incoctorum ciborum
 morſu ac rosione molestiam passus totum excernat, sym-

Ed. Charr. VI. [533.]

Ed. Baf. I. (358.)

διάρροια μὲν ὀνομάζεται τὸ σύμπτωμα, διαφθείρεται δ' ἡ
 χορεία τῆς τροφῆς· οὐ γὰρ ἐφ' ὃ τι διεξελθεῖν τὰ ἔντερα
 λαμβανόμεθα αὐτὴν, ἀλλ' ἐνεκα τοῦ προστεθῆναι πᾶσι τοῖς
 μορίοις τοῦ σώματος. εἰ δ' ἀναδοθῇ μὴ καλῶς πεφθεῖσα,
 κακοχυμίαν ἐργάζεται ἐν ταῖς φλεβίν. ἐπεὶ τοίνυν ἐπὶ τῷ
 σώματι ἡμῶν ἑμάδες, ὅποδόν τι πρῶγμά ἐστιν ἡ ἀπλησία,
 μεταβάς ἐπὶ τὴν ψυχὴν ἤδη θάσσαι κἀνταῦθα τὴν φύσιν
 αὐτῆς, ἐφ' ἐκάστης ὕλης πραγμάτων ἐπισκοπούμενος, ἀπὸ
 τῶν κτημάτων ἀρξίμενος. ἐν τούτοις οὖν ἔνια μὲν οὐκ ὀρ-
 θῶς ἐσπούδασται, καθάπερ οἱ μαργαρίται, καὶ οἱ σαρόδ-
 νυχες, αἱ τ' ἄλλαι λίθοι πᾶσαι· καθάπερ κόσμος, ὃν αἱ
 γυναῖκες οἷόν τι φέρουσαι ταῖς ἐξαρτησαμέναις αὐτῶν· τού-
 του τοῦ γένους ἐστὶ τὰ χρυσοῦφῃ τῶν ἱματίων ἢ τινα πε-
 ρίεργον ἔργον ἔχοντα, ἢ ὕλης δεόμεθα πόρρωθεν κομιζόμε-
 νης, ὥσπερ τῶν σειρικῶν ὀνομαζομένων. ἔνια δὲ τῶν κτη-
 μάτων πρὸς τὴν τοῦ σώματος ὑγίαν διαφέροντα προσηκόντως
 σπουδάζεται, πρῶτα μὲν ἐξ ὧν τρεφόμεθα, καὶ ἀμφιεννύ-
 μεθα, καὶ ὑποδοούμεθα, ἐν οἷς καὶ ἡ οἴκησις. ἐκείνου δὲ τοῦ

ptoma quidem nominatur diarrhoea, usus vero alimenti cor-
 rumpitur; si quidem non, ut intestina perreptet, id capi-
 mus, sed ut omnibus corporis partibus apponatur. At
 ubi non bene coctum distribuitur, vitiosum humorem in
 venis parit. Quoniam igitur in corpore nostro qualis res
 sit inexplebilis cupiditas, didicisti, transgressus ad animum,
 et hic naturam ejus contemplare, atque perpende in una-
 quaque rerum materia, ab iis quae possidentur sumpto ex-
 ordio. In his ergo quaedam parum recte affectantur, uti
 sunt margaritae, sardoniches, et alii lapides omnes, quem-
 admodum ornatus, quem mulieres gestant ut quid iis,
 quae collo circumdant, simile. Hujus generis sunt ve-
 stimenta auro contexta, aut supervacuum aliquod opus
 habentia, aut quae materiam ex longinquo allatam delide-
 rant, ut quae vocantur serica. Nonnulla possessionum
 corporis sanitati accommoda merito expetuntur. Prima,
 quibus alimur, vestimur, et calceamur, inter quae habita-
 culum etiam annumeratur. Huc spectant, quae videntur

Ed. Chart. VI. [535.]

Ed. Bas. I. (358.)

γένους φαίνεται καὶ τὰ τοῖς νοσοῦσιν ἐπιτήδεια. τινὰ δὲ, ὥσπερ τοῦλαιον, ἀμφοτέροις ὑπάρχει χρήσιμα, τοῖς ὑγιαίνουσι καὶ τοῖς νοσοῦσιν. ἓνα δὲ τοιαῦτα, τὰ μὲν μείζω, τὰ δ' ἐλάττω τὴν ὠφέλειαν παρεχόμενα τοῖς τῶν ἀνθρώπων σώμασι. καὶ τοίνυν ἤδη τοῦ πλήθους τὸν ὅρον καὶ τῆς κτήσεως αὐτῶν ἐναργῶς οἶμαι σε τεθεῶσθαι. ὥσπερ γὰρ τὸ πηχυαῖον ὑπόδημα πρὸς τέλος ἐστὶν ἄχρηστον, οὕτω καὶ τὸ ε' καὶ ι' ἔχειν ὑποδήματα, πλήν δυοῖν. ἄλλα τε γὰρ ὄντα πάντως ἀνάρκης ἢ χρεία. οὕτω δὲ καὶ τὴν ἐσθῆτα διπλὴν ἔχειν αὐταρκες, οἰκέτις τε καὶ σκεύη. ἐν ἡμῖν, ἔφην, οὐ μόνον ἐσθῆς ὑπάρχει περιττοτέρα τῆς διττῆς, ἀλλὰ καὶ οἰοίεται, καὶ σκεύη, καὶ πάνθ' ἀπλῶς τὰ κτήματα πολὺ πλείω τῶν διττῶν ἐστιν. πρόσθετον γὰρ ἔχομεν ἅψ' ὧν κεκτήμεθα πολλαπλασίαν, ἢ ὥς εἰς ὑγίαν μόνην ἐξ αὐτῶν ὑπηρετεῖσθαι τῷ σώματι. τίνας οὖν, ἔφην, ὁρῶ τὸν ἀπολανστικὸν ὀνομαζόμενον ἐλομένους βίον, οὐ διπλάσια μόνον, ἢ τριπλάσια δαπανῶντας ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ πενταπλάσια, καὶ δεκαπλάσια, καὶ τριακονταπλάσια. τὸν δ' ὡσαύτως ἐμοὶ

aegrotantibus idonea. Sunt quae utrisque et sanis et aegrotis ex aequo conducunt, ut oleum. Nonnulla rursus id genus majorem, aliqua minorem hominum corporibus utilitatem afferunt. Atque jam abundantiae et possessionis illorum finem manifesto te perspexisse arbitror; sicut enim cubitalis calceus plane est inutilis, sic etiam quinque et decem habere calceamenta praeterquam duo incommodum dicitur. Aliarum rerum commoditate abunde satis utimur. Ad hunc modum vestem duplicem famulosque et supellectilem possidere sufficit. Apud nos, inquam, non vestes solum plures duabus, sed famuli quoque et supellex servantur; omnia denique nostrae domi dualem numerum excedunt. Nam proventum ex iis, quae tenemus, recipimus multiplicem magis, quam ut ad sanitatem solam corpori suppeditetur. Quicunque, ajo, voluptuariam, ut ferunt, degunt vitam, non duplo aut triplo plura quam nos insumere videmus, verum quintuplo, decuplo, imo ter decuplo. Alium rursus eundem mecum vitae modum

Ed. Chart. VI. [533. 534.]

Ed. Bas. I. (358. 359.)

διαιτώμενον θεῶμαι, λυπούμενον δ' αὖ ὁμοίως ἐμοί, καίτοι
 τῆς [534] οὐσίας οὐχ ἕκαστον ἔτος αὐξανομένης· ἐπεὶ ἐξ
 αὐτῶν τῶν προσόδων ἀναλίσκεται μὲν πρὸ ἑ' μέρος ἴσως, αἱ
 λοιπαὶ δὲ θ' μοῖραι τοῖς ὑπάρχουσι προστίθενται. βλέπω
 γάρ σε οὐδὲ πρὸς τὰ καλὰ τῶν ἔργων δαπανῆσαι τολμῶντα,
 μηδ' εἰς βιβλίων ὠνὴν, καὶ κατασκευὴν, καὶ τῶν γραφόν-
 των ἄσκησιν, ἥτοι γε εἰς τάχος διὰ σημείων, ἢ εἰς καλῶν
 ἀκρίβειαν, ὥσπερ οὐδὲ τῶν ἀναγινωσκόντων ὀρθῶς. οὐ μὲν
 οὐδὲ κοιωνοῦντά σε θεῶμαι, καθάπερ (359) ἐμὲ σὺ βλέ-
 πεις ἑκάστοτε, τοῖς μὲν ἱματίοις οἰκετῶν, τοῖς δ' εἰς τρο-
 φῆς ἢ νοσηλείαν· τιτῶν δ' ἐθεασάμην καὶ τὰ χρέα δια-
 λυσάμενος. ἐγὼ μὲν οὖν καταλείπω πᾶσαν ἣν ὁ πατήρ κα-
 τέλιπέ μοι πρόσodon, οὐδὲν ἐξ αὐτῆς περισσὸν ἀποτιθέμε-
 νος, οὐδὲ θησαυρίζων, οὐδὲ πολλαπλάσια τῶν ἀναλυσκο-
 μένων ἀποτιθέμενος. ὅμως ἀνιέμενον φαίης πολλάκις ἐμὲ,
 καθάπερ αὐτὸς ὁμολογεῖς, οὐδέποτε λυπούμενον ὀρῶν. ἄρ'
 οὐκ οὖν δύνασαι καθορᾶν τῆς λύπης σου τὴν αἰτίαν, ἢ παρ'

tenerē conspicio, et ex aequo mecum dolere, licet facul-
 tas non annis singulis accrescat, quum redditum decima
 forsan infumatur portio, reliquae novem praesentibus ap-
 ponantur. Video enim, te ne in honesta quidem rerum
 studia quicquam impendere audere, nihil in librorum
 emptionem et apparatus, item scribentium exercitatio-
 nem, sive notis ad celeritatem, sive figuris ad pulchritu-
 dinem, quemadmodum nec in eos, qui recte legunt. In-
 super nulli quippiam impartientem te video, ut me fre-
 quenter servis vidisti, his vestes, illis alimenta, vel ali-
 quid aliud in aegrotationem sublevandam communicare,
 nonnullorum etiam aes alienum solvisse visus sum. Ob
 quod omnem relinquo proventum, quem a patre suscepi,
 qui ex eo nihil, quod superfluum sit, repono, neque the-
 sauros congero, neque multo plura, quam impenderim, re-
 pono. Nihilominus tamen relaxantem me curas saepius
 non negaveris, sicut ipse fateris, nunquam dolentem vi-
 disti. Nunquid igitur tristitiae tuae causam potes perspi-

Ed. Chart. VI. [534.]

Ed. Basf. I. (359.)

ἐμοῦ καὶ τοῦνομα αὐτῆς ἀκοῦσαι ποθεῖς; ἤδη σοι καὶ τοῦτο βούλει γενέσθαι; μίαν ἴσθι πασῶν λυπῶν αἰτίαν, ἣν ὀνομάζουσιν οἱ Ἕλληνες ἐνίοτε μὲν ἀπληστίαν, ἐνίοτε δὲ πλεονεξίαν. ἀπληστίαν μὲν ἀπὸ τοῦ τὰς ἐπιθυμίας ἀπληρώτους ἔχειν· αἰεὶ γὰρ ποθοῦσι τῶν ἔμπροσθεν οἱ ἀπληστοί. ὥστε, καὶ διπλάσιον ἔχωσι, τριπλάσιον προσκτιθήσασθαι σπεύδουσι, καὶ τριπλάσιον ἔχωσι, τετραπλασίων ἐφίενται. καὶ οὕτως ἐφορῶσι τοὺς πλέονα κεκτημένους αὐτῶν, οὐ τοὺς ἐλάττωνα, καὶ τούτους ὑπερβάλλεσθαι ζητοῦσι, καὶ τούτων πλεόν ἔχειν ἐπιθυμοῦσι. σὺ γοῦν οὕτως, ἔφην, ἐὰν σκοπῇς ἅπαντας ἡμῶν τοὺς πολίτας, εὐρήσεις οὐ πολλοὺς πλουσιωτέρους σαιτοῦ, ὥστε τῶν ὑπολοίπων ἀπάντων ἕση πλουσιώτερος· εὐδηλον δὲ, ὡς καὶ τῶν δούλων αὐτῶν, καὶ προσέτι καὶ γυναικῶν τοσούτων. εἴπερ οὖν ἡμῖν οἱ πολῖται πρὸς τοὺς τετρακισμυρίους εἰσὶν, ὁμοῦ ἐὰν προσθῇς αὐτῶν τὰς γυναῖκας καὶ τοὺς δούλους, εὐρήσεις σεαυτὸν δυοκαίδεκα μυριάδων ἀνθρώπων οὐκ ἀρνούμενον εἶναι πλουσιώτερον, ἀλλὰ καὶ τούτους βουλόμενον ὑπερβαλέσθαι, καὶ

cere, an a me nomen ipsius audire desideras? jamne istud quoque tibi fieri vis? Unam omnium animi dolorum causam intellige, quam Graeci nunc quidem inexplebilem cupiditatem, nunc vero avidam habendi libidinem appellant, infatiabilitatem quidem ab eo, quod inexplebiles habeat cupiditates. Quippe praesentibus non contenti, quae absunt, desiderant infatiabiles. Nam si duplum consequantur, triplum parare contendunt; si triplum habeant, quadruplum appetunt. Atque hoc modo ad ditiores, non inferiores respiciunt; illos vincere moliantur, illis habere plura concupiscunt. Tu igitur, inquibam, si universos nostros cives sic inspicias, paucos te ipso locupletiores reperies; eris autem facile reliquis omnibus opulentior; item servis, ut constat, et tot praeterea mulieribus. Si itaque nobis circiter quadraginta millia civium adsint, appositis simul eorum uxoribus et famulis, haud ibis infitias, te duodecim hominum myriadibus ditiores esse, sed hos velle praecedere, et eximium inter opulen-

Ed. Chart. VI. [534.]

Ed. Baf. I. (359.)

πάνπλουτον ἐν πλούτῳ γενέσθαι σε σπεύδοντα, καίτοι πολίτην ἄμεινον ἐν αὐταρκείᾳ πρῶτον ὑπάρχειν, ὅπερ ἐστὶν ἐπὶ σοι. τὸ δ' ἐν πλούτῳ πρωτεύειν οὐκ ἀρετῆς, ἀλλὰ τύχης ἔργον, ἥτις καὶ δούλους καὶ ἀπελευθέρους ἐργάζεται ἡμῶν τῶν ὀνομαζομένων εὐγενῶν πλουσιωτέρους. ἀλλὰ σύ γε, καὶ ἂν σχῆς, ὡς εὐχῇ, πλεῖον τῶν πολιτῶν ἀπάντων, οὐκ ἀρεσθήσῃ, περισκέψῃ δ' αὐτίκα, μή τις ἐν ἄλλῃ πόλει πλουσιώτερος. εἴτ', ἂν ὑπηρετοῦσάν σοι σχῆς καὶ πρὸς τούτοις τὴν τύχην, ἐπὶ τᾶλλα μεταβὰς ἔσθῃ καὶ τῶν ἐν ἐκείνοις πλουσίῳν ἰθελήσεις γενέσθαι πλουσιώτερος. ὥστ' οὐ πάντων πλουσιώτερος, ἀλλ' αὖτε πένης ἔσῃ διὰ τὰς ἀορίστους ἐπιθυμίας. εἰ δέ γε τῇ χρεΐᾳ τῶν κτημάτων ἐμέτρεις σεαυτοῦ τὸ σύμμετρον, ἐκ τῶν πλουσίῳν ἂν ἤδη σπαντὸν ἡριθμήσεις, ἢ πάντως γε τῶν εὐπόρων. ἐγὼ γοῦν ἑαυτὸν ἐκ τούτων ἀριθμῶ, καίτοι γε ἐλάττω σοῦ κεκτημέ-
νος. εἰάν οὖν οὕτω πελῆς σπαντὸν, οὐκέτι ἀνίσσει σε τῶν ἀπολλυμένων οὐδέν, ἔσῃ τε μακάριος, ὅσον ἐπὶ τῷ μὴ λυπεῖσθαι διὰ χρήματα. τὴν δ' αὐτὴν ταύτην ἀπλησίαν

tos spectari, quamquam longe melior civis sit forte sua contentus, qualis tu esse potes; siquidem divitiis excellere non virtutis, sed fortunae munus est, quae et servos et illiberales nobis, qui ingenui vocamur, locupletiores efficit. Atqui tu, amplius licet universis civibus possideas, ut precaris, haud tamen contentus vives, quin magis dispicies statim, num quis in civitate alia sit ditior. Ubi si fortunam, quae suppeditare satis valeat, nactus videare, ad alias transibis gentes, ibique primas inter divites obtinere voles; quapropter non ditior omnibus, sed ob infinitas cupiditates pauper eris perpetuo. Quod si rerum usu mediocritatem tuam metiaris, divitum numero, aut eorum, qui vehementer rebus abundant, jure optimo te ascripseris. Ego utique, tenuioris etsi fortunae, quam tu, inter eos me numero. Si igitur ita habeas persuasum, nullius rei dispendium animo molestum aut grave senties, degesque beatus, quantum divitiarum securo conceditur. Caeterum si eandem honoris ambiendi in-

Ed. Chart. VI. [5 4. 535.]

Ed. Bas. I. (359.)

ἂν ἐξέλῃς τοῦ τιμᾶσθαι βούλεσθαι, καὶ κατὰ τοῦτ' ἄλνπος ἔσῃ. εἰ δ' οὐ μόνον ἀρκεῖ τιμᾶσθαι πρὸς τῶν συνήθων, ἀλλὰ καὶ πάντας ἐθέλεις τοὺς κατὰ τὴν πόλιν ἐπαινεῖν σε, οἳ τε μὴ γινώσκουσί σε τὴν ἀρχὴν, ἴσως οὖν βουλήσῃ πρότερον ἀπ' αὐτῶν γνωσθῆναι, δεύτερον δὲ τιμᾶσθαι. τοῦτο δὲ τὸ μὲν γνωσθῆναι πᾶσιν ἐθέλεις ἀπλήστου φιλοδοξίας ἔργον ἔστιν, τὸ δὲ τιμᾶσθαι ματαίᾳς φιλοτιμίας. ἀναγκαῖον οὖν ἔσται σοι, καθάπερ ἐπὶ χρημάτων κτήσει νῦν ἀγρυπνίας, οὕτως, ἐάν [535] εἰς φιλοδοξίαν ἢ φιλοτιμίαν ἐκτείνῃς τὴν ἐπιθυμίαν, ἀνιαθήσεσθαι μειζόνως ἐπὶ τοῖς μὴ γινώσκουσί τε καὶ τιμῶσι πολλοῖς οὖσιν. εἴπερ οὖν εὖρομεν, καὶ ἀσκήσομεν ἐπ' αὐτῶν διὰ παντός ἡμᾶς αὐτοὺς, καὶ ἄλνποι γενησόμεθα. πῶς οὖν ἀσκήσομεν; ἐάν γινῶμεν, πότερον ὀρθῶς εἴρηται, πάθος εἶναι ψυχῆς μοχθηρότατον ἀπληστίαν· κρηπὶς γάρ τις αὕτη φιλοχρηματίας ἔστι, καὶ φιλοδοξίας, καὶ φιλοτιμίας, καὶ φιλαρχίας, καὶ φιλονεικίας. πρῶτον μὲν οὖν ὑεὶ πρόχειρον ἔχειν δεῖ τὸ περὶ τῆς αὐταρ-

fatietatem eximas, et hic a cura liber vives. At si a familiaribus honorari tibi non satis fuerit, nisi omnes, qui in urbe degunt, tum ii, qui nondum te cognoverint, collaudent, forsan ab illis prius cognosci, dein honore affici voles. Hoc autem ipsum, velle cognosci, ab omnibus, insatiabilis gloriae cupiditatis opus est, velle vero honorari vanae stultaeque ambitionis. Opus itaque tibi erit nunc quoque, ut in divitiarum possessione vigilantia, sic, si ad gloriae studium et ambitionem desiderium tuum extendas, excruciaris magis ob illos, qui, multi quum sint, nec te cognoscant, nec honorent. Quod ubi intellexerimus, semperque nos in eo exerceamus, tristitia carebimus. Qua vero ratione exercebimus, nisi intelligamus, rectene dictum sit, inexplebilem cupiditatem affectum animi esse pestilentissimum, quippe quae fundamentum quoddam est avaritiae, gloriae studii, ambitionis, regnandi cupiditatis et contentionis? Primum itaque in promptu semper habere oportet dogma de frugalitate, qua quis suis conten-

Ed. Chart. VI. [535.]

Ed. Bas. I. (359.)

κείας δόγμα, συνημμένον δηλονότι τῷ περὶ τῆς ἀπληστίας. ὁ γὰρ μισήσας τὴν ἀπληστίαν ἐφίλησε τὴν αὐτάρκειαν. εἴπερ οὖν ἐν τούτῳ μόνῳ κεῖται τὸ ἄλυπον εἶναι, τοῦτο δὲ ἐφ' ἡμῖν, ἥδη πᾶν ἐφ' ἡμῖν ἄλυπους γενέσθαι, πρόχειρον μὲν ἔχουσι τὸ περὶ τῆς αὐταρκείας καὶ τὸ περὶ τῆς ἀπληστίας δόγμα, τὴν δ' ἐκ τῶν κατὰ μέρος ἔργων ἄσκησιν ἐκάστης ἡμέρας ποιουμένην ἐπὶ τοῖσδε τοῖς δόγμασιν, ὅπερ ἐκ τῆς πρώτης παιδείας ἑτέροις ὑπῆρξε, τοῦτο τοῖς ἀτυχήσασιν ἐκείνοις ὕστερόν ποθ' ὑπάρξει δι' ἧς εἶπον ὁδοῦ. τίς γὰρ οὐκ ἂν ἐθελήσαι ἀλύπως εἶναι παρ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον; ἢ τίς οὐκ ἂν τοῦτον προέλοιτο τοῦ πλούτου κινήτου τε καὶ μιαροῦ μᾶλλον;

Κεφ. ι'. Ἐγὼ μὲν οὖν καὶ ταῦτα καὶ ἄλλα πολλὰ διηλθον ἐκείνῳ τε καὶ ἄλλοις ὕστερον πολλοῖς, καὶ πάντας ἔπεισα τό γε παραντίκα· τὴν δὲ ἐκ τῶν ὑστερῶν ὠφέλειαν ὀλιγίστους εἶδον ὕστερον ἔχοντας. τηλικαῦτα γὰρ ἥδη τὰ πάθη τῆς ψυχῆς ηὔξηκασιν οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, ὥς ἀνίατα ὑπάρχειν. εἰ δέ τις ἔτι μετρίοις δουλεύει πάθεσιν,

tus est, conjunctum scilicet ei, quod de inexplebili cupiditate dicitur. Nam quicumque inexplebilem cupiditatem oderit, frugalitatem amabit. Quare si in hoc solo positum est ipsum dolore carere, id autem in nobis fit, jam licet citra dolorem vivere, dum in promptu quidem habemus dogma, quomodo quis suis contentus sit, et de insatiabili cupiditate: particularium vero operum exercitationem, quae singulis fit diebus in his dogmatibus, quod ex prima institutione aliis advenit, illis, qui hoc non consequuti sunt, hac qua dixi via post aliquando continget. Quis namque dolore per aetatem suam vacare nolit? Aut quis hoc non divitiis perituris scelestisque praeposuerit?

Cap. X. Haec igitur aliaque multa illi, tum aliis postea plurimis recensui, atque omnibus statim persuasum est; at paucissimos post illa utilitatem ex posterioribus reportasse vidimus. Usque adeo enim plerique illorum jam affectus accreverant, ut curationem effugerent. At si quis mediocribus adhuc inservit

Ed. Chart. VI. [535.]

Ed. Bas. I. (359.)

γινῶναι τ' ἂν οὕτω δύναται τι τῶν πρῶτον εἰρημένων, ἐπιστήσας ἑαυτῷ, καθάπερ ἔμπροσθεν εἶπον, ἐπόπτην τινὰ καὶ παιδαγωγόν, ὅστις ἐκάστοτε τὰ μὲν ἀναμνησκῶν αὐτόν, τὰ δ' ἐπιπλήττων, τὰ δὲ προτρέπων τε καὶ παρορμῶν ἔχασθαι τῶν κρείττωνων, ἑαυτὸν τε παράδειγμα παρέχων ὧν λέγει καὶ προτρέπει, δυνήσεται κατασκευάσαι λόγῳ ἔλευθέραν τε καὶ καλὴν τὴν ψυχὴν. αἰσχρὸν γὰρ τὴν μὲν κατὰ νόμους ἀνθρωπίνους ἔλευθερίαν ἀντὶ πολλῶν πεποιῆσθαι, τὴν δ' ὄντως καὶ φύσει μὴ σπουδάζειν, ἀλλ' αἰσχροαῖς καὶ ἀσελγέσι καὶ τυραννικαῖς δεσποίναις δουλεύειν, φιλοχρηματίας τε καὶ μικρολογίαις καὶ φιλαρχίαις καὶ φιλοδοξίαις καὶ φιλοτιμίαις. καίτοι τούτων ἀπάσῶν οὐκ ἂν ὀκνήσαιμι φάναι μητέρα πλεονεξίαν. τίς οὖν ἔχων ταύτην ἐν τῇ ψυχῇ δύναται καλὸς καὶ ἀγαθὸς γενέσθαι; τίς δ' οὐκ ἂν εἴη θανάτων ἄξιος μυρίων, εἰ μὴ μισήσεις τὸ τοιοῦτον αἶσχος τοῦτο; πολὺ δὲ μᾶλλον μισητέον ἐστὶ καὶ φευκτέον αὐτὸ σωθῆναι βουλομένοις νέοις, ὥς, ἐὰν φθάσωσιν ἐκτραφέντες ἀπλήστως χρημάτων ἐπιθυμεῖν, δυνατόν

affectibus, in hunc modum illorum quippiam, quae prius narraui, possit cognoscere, adhibito sibi, ut dictum est, inspectore et magistro, qui alia frequenter in memoriam reducat, alia corripiat, partim iterum admoneat, ac ad meliora proficisci instiget, seipsum praebeat exemplum illorum, quae dicit monetque, poterit animum liberalem probumque verbis parare. Turpe namque, libertatem, quae in legibus consistit humanis, maximi esse existimatam, illam autem, quae vera et naturalis, non affectare, sed obscoenis potius, lascivis et tyrannicis servire dominis, nempe avaritiae, sordibus, ambitioni, laudis atque honoris cupiditatibus, quarum sane omnium matrem appellare avidam habendi plura cupiditatem non dubitaverim. Quis ergo in animo hanc fovens bonus probusque fieri potest? Quis non mille mortibus dignus, nisi talem istam oderit turpitudinem? At omnium maxime iuvenibus habenda est odio, qui salutem desiderant, qui si post educationem protinus immodice divitias audeant appe-

Ed. Chart. VI. [535. 536.]

Ed. Bas. I. (359.)

οὐκ ἔτ' αὐτοῖς μετὰ τεσσαρακοστὸν ἔτος ὠφελήθηται. τίθει δ', εἰ βούλει, πεντηκοστὸν, ἵνα μή τις ἡμᾶς ἀπανθρώπους φῇ, καθάπερ ἤκουσά τις λέγοντος ἡτιονας μὲν ἀνθρώπους καὶ λιχναίους, καὶ ἀφροδισίων, καὶ δόξης, καὶ τιμῆς οὐκ ὀλίγους, ἑαυτὸν δὲ πλούσιον ἐνὸς ἡτιώμενον, διότι μηδενὸς ἐτύγχανεν ὧν ἐφίετο. καὶ γὰρ δὴ ἐπειδὴ καὶ οὗτος πολλοῦ χρόνου καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἑώρα παιδρὸν ἐμὲ, αὐτοῦ κακοπραγοῦντος, ἐδεῖτο διδάσκειν ὅπως ἂν αὐτὸς μὴ ἀνῶτο. [536] φάντος δέ μου οἱ πλεόνων ἐτῶν δεῖσθαι πρὸς ἐπανόρθωσιν ὧν ἠϋξῆσε μέχρι δεῦρο παθῶν, ἀνακραγὼν εἶπεν· Οὐδὲν ἀπανθρωπότερον σοῦ· ὥσπερ ἐμοῦ σπουδάζειν δυνηθέντος μὲν ἂν, εἰ ἐβουλήθη, ἄλυπον αὐτὸν ἐργάσασθαι τάχιστα, φθονήσαντος δέ τις εὐεργεσίαν. καίτοι μόνον τούτῳ τῶν μαθημάτων οὐδεὶς τῶν πέρας δύναται φθονῆσαι. συμφέρει γὰρ ἡμῖν ἀπαντας ἀνθρώπους, οἷς συνδιατρίβομεν, ἔξω τῶν ψυχικῶν παθῶν εἶναι, μήτε φιλοδοξίαν, μήτ' ἄλλο τι τοιοῦτο τὴν ψυχὴν λελωβημένους. ὅσοι γὰρ ἂν ὥσι βελτίους οἶδε, τοσούτῳ καὶ

tere, impossibile erit ipsis post annum quadragesimum se ipsos recuperare. Sed pone, si ita vis, quinquagesimum, ne quis inhumanitatis me arguat; quemadmodum quendam audiui dicentem, homines crapulis, voluptatibus veneris, gloria et honoribus non paucos superari, se vero divitem uno tantum vinci, eo quod, quae peteret, necdum acceperit. Nam is quum satis diu me singulis diebus hilarem videret, ipso male affecto, precabatur, ut docerem, quomodo nullam animi aegritudinem pateretur. Sed ubi dicerem rursus, annis pluribus ei opus esse ad affectuum curationem, in quibus accreverit hactenus, vociferans dixit: Nihil te inhumanius. Quasi vero potuissem, si ita libitum fuisset, indolentem reddere celerrime, sed beneficium ei invidissem, licet soli huic disciplinae nemo alius invidere possit. Porro e re nostra est, omnes, quibuscum consuetudinem habemus, ab animi affectibus immunes esse, nec honoris cupiditate nec alio ejusmodi vitio laborare. Quo namque meliores hi extiterint, hoc utilio-

Ed. Chart. VI. [536.]

Ed. Bas. I. (369. 360.)

ἡμῖν ὠφελιμώτεροι φίλοι γεγῆσονται. πάλιν οὖν ἐπὶ τὸν ἀληθῆ ἄνδρα γενέσθαι βουλόμενον ἐπανελθὼν ὑποθήσομαι τὴν κοινὴν ὁδὸν εἰς ἅπαντα (360) τὰ κατὰ τὴν ψυχὴν ἡμῶν καλά. χορὴ γὰρ αὐτὸν τὸν ἐπιστάτην ἐπιστῆσαι τό γε καταρχὰς ἐφ' ἐκάστῳ τῶν πρασσομένων, ὃς ἀναμνήσει τὸ παρορώμενον. ἔστι γὰρ ἐνίοτε δυσδιόριστον ἐν ταῖς πράξεσι τὸ κατὰ σμικρολογίαν πραττόμενον τοῦ κατ' οἰκονομίαν, ὥστ' ἀδύνατόν ἐστι νῦν ὁρίσαι τοῦτο τὸ πρῶτον ἀρχομένῳ τὸ τῆς φιλοχρηματίας ἐκκόπτειν πάθος. ὥσπερ δ' ἐν τούτῳ ἡ ἀρετὴ γειννᾷ τῇ κακίᾳ, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τῆς φιλοτιμίας ἐκκοπτομένης. ἀναίσχυτον γὰρ κατὰ τὰς καλὰς πεφυκυίας ψυχὰς, ἑτέρους μὲν εἶναι τοὺς ὀψομένους τὰ τῶν σωθῆναι δυναμένων νέων ἁμαρτήματα, πρεσβύτας μὲν τὴν ἡλικίαν, ἐν ὅλῳ δὲ τῷ βίῳ πείραν ἱκανὴν δεδωκότας ἔλευθέρως γνώμης· οἷς ἐπιτιμῶσιν οὐκ ἀντιτείνειν, οὐδ' ἀπεχθάνεσθαι προσήκει, ἀλλὰ χάριν εἰδέναι, καὶ παρακαλεῖν αἰεὶ λέγειν τάληθῃ, καὶ γρόντας αὐτὸ πει-

res nobis amicos experiemur. Rursus jam ad eum, qui apud virum omnino veracem cupiat versari, reversus, communem ad omnes animi virtutes viam subjuncturus sum. Principio enim praefidi statuendum venit, ut in singulis actionibus id, quod alterum latuerit, in mentem reducat. Siquidem iudicatu interim ex functionibus est difficile, quid sordities a frugalitate dissentiat. Unde nullo pacto, qui primum incipit pecuniae cupiditatis affectum edomare, definire hoc potest. Quemadmodum enim hic virtus vicina est malitiae, sic ambitione excisa in benenatis animis modestia nascitur. Caeterum juvenum, in quibus salutis aliqua spes effulgeat, vitia senes, sed qui in tota vita ingenuae indolis specimen abunde satis exhibuerunt, inspicere decet, increpantibus autem non obstrepero, nec odium erga illos ostendere, verum gratiam agere; caeterum adhortari semper oportet, ut verum praedicent. Quo cognito, conaberis ex tot affectibus, si

Ed. Chart. VI. [536.]

Ed. Bas. I. (360.)

ῥᾶσθαι, καὶ μὴ κατὰ μεγάλα μόρια, κατὰ μικρὰ γοῦν ἀποκόπτειν τι τοῦ μεγέθους τῶν παθῶν, εἰ καὶ χαλεπὸν ἐν ἀρχῇ τοῦτο, καὶ μετὰ πολλῆς ταλαιπωρίας φαίνοιτο γιγνόμενον, ἐννοοῦντας οὐχ ὁμοίως χαλεπὸν ἔσεσθαι τοῦ χρόνου προϊόντος. ὅσον γὰρ ἂν αὖξηται ἡμῶν τὸ λογιστικὸν ἐν ταῖς τοιαύταις ἀσκήσεσι, καθ' ὅπερ ἡτῶνται καὶ μειοῦνται τὰ πάθη, τοσοῦτον ῥᾶον ὕστερον ἢ πατελῆς ὑποταγή. ὅπου γὰρ ἔτι μεγίστων ὄντων ἐκράτησεν ὁ λογισμὸς ἀγύμναστος ὢν, εὐδηλον ὥς μᾶλλον κρατήσει, διττῆς ὑπεροχῆς ἐν τῷ χρόνῳ προγενομένης αὐτῷ. καὶ γὰρ αὐτὸς ἐξ ὧν ἐγυμνάσατο πολὺ γενναιότερος ἔσται, καὶ κείνοις διατελέσει μικροτέροις γιγνομένοις. ἤρκει δὲ καὶ θάτερον αὐτῶν μόνον εἰς τὴν τοῦ μέλλοντος ἐλπίδα. διόπερ ἐν ἀρχῇ τῆς ἀσκήσεως οὐ προσῆκεν ἀθυμεῖν, ὀλίγην ἐπίδοσιν ἑαυτῷ γιγνομένην αἰσθανόμενον ἐν τῇ τῶν παθῶν ἰάσει. μέγала γὰρ ἔσται τοῦ χρόνου προϊόντος, ἐὰν μόνον ὑπομένη τις ἀκούειν ὥτ' ἀμαρτάνει, τὴν ἀληθινὴν φιλίαν ἑαυτὸν φιλήσας καὶ βουλευθεὶς γενέσθαι καλὸς καὶ γαυδός,

non multum, certe paucillum evellere, quanquam initio factu difficile et multo labore fieri videatur. At cogitabimus haud ita procedente tempore futurum. Quo enim ratio nostra magis in huiusmodi exercitiis aucta fuerit, quibus coercentur minuunturque affectus, hoc minori negotio perfecta animi continget subiectio. Quippe ubi rationis particeps anima nondum exercitata maximis etiam affectibus imperaverit, magis id duplici temporis spatio, incremento accepto, facturam esse liquet. Et enim quibus exercitata est, multo generosior evadet, et animi motibus proderit imminuendis. Atqui alterutrum in futuri boni spem dumtaxat suffecerat. Proinde in ipso exercitii principio animum despondere non expedit, exiguum licet incrementum virtutis in affectuum curatione adventre sentias. Magna enim haec paulo post futura sunt, modo sustineas audire, quae delinquas, tum verò temetipsum amore prosequaris, bonus ac probus esse cu-

Ed. Chart. VI. [536.]

Ed. Bas. I. (360.)

οὐ φαίνεσθαι μόνον. ἡ μὲν δὲ τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς
 γνωσις τε καὶ θεραπεία κατὰ τὴν εἰρημένην ὁδόν· περὶ
 δὲ τῶν ἀμαρτημάτων ἐφεξῆς εἰρήσεται.

piens, non videri solum. Jam quidem animi affectuum
 cognitio curatioque hac qua dixi via comparabitur.
 Caeterum de erroribus deinceps sermo futurus est.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΔΙΑΓΝΩΣΕΩΣ ΚΑΙ
ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ ΤΩΝ ΕΝ ΤΗ ΕΚΑΣΤΟΥ
ΨΥΧΗ ΑΜΑΡΤΗΜΑΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΝ.

Ed. Chart. VI. [537.]

Ed. Bas. I. (360.)

Κεφ. α'. Ἡ μὲν δὴ τῶν παιδῶν ἐν ἐκάστου ψυχῇ
διάγνωσις τε καὶ θεραπεία κατὰ τὴν εἰρημένην ὁδὸν ἐν τῷ
πρὸ τούτου γράμματι λέλεκται, περὶ δὲ τῶν ἀμαρτημάτων
ἐφεξῆς ἂν εἶη ρητέον. ἄρχομαι οὖν καὶ νῦν ἀρχὴν ἀρίστην,
ἣν ἅπαντες ομολογοῦσιν, εἰ καὶ μὴ διὰ τῶν ἔργων ἐπιδεί-
κνυνται, τί ποτε λέγουσιν ἀμάρτημα, λόγῳ διελθὼν, ὅπως
ἡμῖν ἀμφιβολία μηδεμίᾳ κατὰ τὸν ἐξῆς λόγον ὑπολείπεται,

GALENI DE CVIVSQUE ANIMI · PECCA-
TORVM DIGNOTIONE ATQVE MEDELA
LIBELLVS.

Cap. I. Equidem cujusque animi perturbationum
dignotio ac curatio secundum traditam superiori com-
mentario rationem enarrata est; at deinceps de peccatis
dicendum erit. Exordior itaque, ac nunc optimo exor-
dio, quod omnes concedunt, etsi non operibus demon-
strant; quid nimirum peccatum vocitent, oratione percur-
ram, ut nobis procedente oratione ambiguitas nulla relin-

Ed. Chart. VI. [537.]

Ed. Bas. I. (360.)

δεικνύς, ὥς γε εἰώθασι χρῆσθαι τῇ φωνῇ ταύτῃ πάντες οἱ Ἕλληνες. ἐνίοτε μὲν γὰρ ἐπὶ τῶν κατὰ κρίσιν οὐκ ὀρθῶς γιγνομένων, ὥς εἶναι τοῦ λογιστικοῦ μότου τῆς ψυχῆς, ἐνίοτε δὲ κοινῇ, ὥς καὶ τῆς ἀλόγου δυνάμεως ἄπτεσθαι

* * * * *

τί συγκατάθεσις

ἁμαρτήματος, συνωμολόγηται πᾶσι· τί δὲ καὶ ἀσθενῆς, οὐκ ἔτι· μεταξὺ γὰρ δοκεῖ τισιν ἁμεινον εἶναι τίθεσθαι τὴν ἀσθενῆ συγκατάθεσιν ἀρετῆς τε καὶ κακίας. ἀσθενῆ δὲ λέγουσι συγκατάθεσιν, ὅταν μηδέπω πεπεικότες ὦμεν ἡμᾶς αὐτοὺς, οὕτως ἀληθῆ τῇδε τινὰ δόξαν ὑπάρχειν, ὥστε πέντε δακτύλους ἔχειν, εἰ τύχοι, καθ' ἑκατέραν χεῖρα, καὶ τὰ δις δύο τέτταρα εἶναι. ἴσως μὲν ἐπὶ πρεσβύτου δι' ὅλου τοῦ βίου σχολάσαντος εὐρήσεις τῶν ἀληθῶν ἁμαρτημάτων, ἢ συγκαταθέσθαι τινὶ τῶν ἀπύδειξιν ἐπιστημονικὴν ἔχοντων ἀσθενῶς. ἐπιστήμη γοῦν ἐστὶ τοῦ γεωμετρικοῦ τοιαύτη περὶ τὰ δεδειγμένα διὰ τῶν Εὐκλείδου στοιχείων, ὅποια τῶν μορίων ἐστὶ τοῦ τὰ δις δύο τέτταρα εἶναι. τὴν δ' αὐτὴν ἐπιστήμην ἔχει καὶ περὶ τῶν ἐφεξῆς τούτοις

quatur, doceboque, ut omnes Graeci hac uti voce consueverint. Interdum quidem de iis intelligitur, quae iudicio non recte fiunt, adeo ut sit solius rationalis animae facultatis; interdum vero communiter, ut cum bruta facultate jungatur * * * * * quidnam sit peccati consensus, omnibus in aperto est; quid vero imbecillus *consensus*, non item; siquidem nonnullis imbecillum hunc assensum inter virtutem vitiumque medium ponere satius esse visum est; imbecillum vero esse consensum praedicant, quum nobis ipsis nondum ita veram esse opinionem aliquam persuaserimus, ut exempli gratia, in utraque manu quinos habere digitos, aut bis duo quatuor esse. Forfan utique senem quempiam offenderis, qui in omni vita veris peccatis operam dederit, vel alicui scientificam demonstrationem habenti infirme assentiri. Scientia igitur geometrae de his, quae per Euclidis elementa demonstrata sunt, talis est, qualis partium est, bis duo quatuor esse: eandem quoque scientiam et

Ed. Chart. VI. [537. 538.]

Ed. Bas. I. (360.)

διδασκομένων σφαιρικῶν θεωρημάτων, ὥσπερ γε καὶ τῶν κατ' αὐτὰ ἀναλυομένων ἀπάντων τῶν κωνικῶν καὶ τῶν γωνιμονικῶν. [538] εἰάν οὖν ἀμφιβάληται βραχὺ, καὶ μήτ' ἰδίαν ἑαυτοῖς ἔχη συγκατάθεσιν, ἣν κατάληψιν ὀνομάζουσιν, ἀμάρτημα εἶναι τοῦτο συγχωρήσειεν ἂν τις, ὥς γεωμετρικοῦ δηλονότι τὰνθρώπου. τοῦ μέντοι κατὰ τὸν βίον ἀμαρτάνοντος ἐν τοῖς περὶ ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν γνώσεώς τε καὶ κτήσεως καὶ φυγῆς αἱ μοχθηραὶ δόξαι συνίστανται καὶ ψευδεῖς, συγκατάθεσις ἢ προπετιῆς, ἢ ἀσθενῆς. ἐνταῦθα οὖν ἤδη κίνδυνος, ὥς σμικρὸν ἅμα ἀμάρτημα καὶ μέγιστον, εἰάν ψευδῶς συγκατατιθώμεθα τῇ τῶν ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν δόξῃ. κατὰ μὲν τοὺς Ἀκαδημαϊκοὺς τε καὶ Πυρρhoneίους, οὐ συγχωροῦντας ὧν ζητοῦμεν ἀπόδειξιν ἐπιστημονικὴν ἔχειν ἡμᾶς, ἅπασαι συγκαταθέσεις ἐξ ἀνάγκης μὲν εἶσι προπετεῖς, ἐνδέχεται δὲ αὐτὴν εἶναι καὶ ψευδῇ. καὶ τῶν ἀποφνημαμένων φιλοσόφων ὑπὲρ ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν ἀλλήλαις μαχομένας δόξας οὐκ ἐγχωρεῖ, φασίν, ἀπά-

deinceps traditorum de sphaera praeceptorum habet, quemadmodum et omnium secundum haec resolutorum de turbinatis figuris atque gnomonicis. Quamobrem, si parum quis ambigat, neque proprium ipsis consensum praebeat, quem comprehensionem nonnulli appellant, hoc esse peccatum, ut hominis videlicet geometrae, quispiam jure concesserit. At ejus, qui in vita peccet bonis malisque cognoscendis, possidendis, aut evitandis, improbae opiniones falsaeque consistunt, assensus videlicet aut proclivis, aut imbecillus. Hic jam igitur periculum impendet, ne parvum simul et maximum peccatum committatur, si falsae de bonis ac malis opinioni assentiamur. Secundum Academicos plane ac Pyrrhoneos eorum, quae a nobis inquiruntur, scientificam demonstrationem haberi negantes, omnes qui nunc habentur *de re aliqua* consensus, necessario sunt temerarii, quin etiam et falsi esse possunt. Ajunt praeterea, philosophorum latas de bonis malisque inter se pugnantes sententias veras esse non

Ed. Chart. VI. [538.]

Ed. Bas. I. (360.)

σας ἀληθεῖς εἶναι, δύνασθαι γε μὴν ἴσως εἶναι ψευδεῖς ὑπάσας, ὡς μήτε ἡδονὴν τὸ ἀγαθὸν εἶναι, μήτε ἀοχλησίαν, μήτ' ἀρετὴν, ἢ τὴν κατ' αὐτὴν ἐνέργειαν, ἢ ὅλως ὅτιοῦν ἄλλο τῶν εἰρημίων τοῖς φιλοσόφοις. πρῶτον οὖν ἐπισκέψασθαι δεῖ τὸν ἀναμάρτητον εἶναι βουλούμενον, εἰ ἔστιν ἀπόδειξις ἀδήλου πράγματος, ὅταν εὖρη, ζητῆσαι, μὴ κατὰ τὸ πάρεργον αὐτῶν μόνον, ἀλλ' ἐν τῷ χρόνῳ συχνῶ μετὰ τῶν ἀληθεσιτάτων ἀνδρῶν, καὶ φύσιν συνετῶν, καὶ γεγυμνασμένων ἐν θεωρίαις λογικαῖς, ὅποια τις ἔστιν ἡ ἀποδεικτικὴ μέθοδος, εἰδ', ὅταν πεισθῇ τις αὐτὴν εὖρηκέναι, μετὰ τοῦτο χρόνῳ πολλῷ πάλιν ἀσκηθῆναι, πρὶν ἐπὶ τὴν τῶν μεγίστων ἰέναι ζήτησιν, ἢ διὰ τὸ ἀγαθὸν (ὅπερ δὴ καὶ τέλος ὀνομάζουσι τοῦ βίου) κτηθὲν εὐδαίμονας ἡμᾶς, ἢ μακαρίους, ἢ ὅπως ἂν ἄλλως ὀνομάξωιν ἐθέλη τις, ἐργάζεται.

Κεφ. β'. Ἄρ' οὖν, ὃ πρὸς Θεῶν, οἱ χωρὶς τοῦ πεῖσαι πρότερον ἑαυτοὺς, ὅτι τὴν ἀποδεικτικὴν μέθοδον ἴσασιν,

posse, posse tamen fortassis esse fallas omnes, ut neque voluptas bonum sit, neque perturbationum vacuitas, neque virtus, neque ab ipsa procedens actio, neque aliud omnino quicquam eorum, quae a philosophis enumerata sunt. In primis itaque eum, qui a peccatis mundus esse cupiat, rei illius ignotae, quam invenire satagit, demonstratio sit nec ne, considerare oportet, idque non obiter modo, sed longo etiam tempore inter veracissimos homines versantem, qui naturali quadam prudentia praediti sint, atque in rationalibus disciplinis exercitati, qualis est demonstrativa methodus, speculari conveniet. Deinde quum quis ipsam se invenisse sibi persuaserit, postea longo temporis intervallo iterum sese exercere debet, antequam ad maximarum rerum inquisitionem accedat; aut propter bonum (quod sane et vitae finem nuncupant) comparatum felices nos, aut beatos, aut quod quis aliter nominare velit, efficiat.

Cap. II. Nonne igitur, per deos, illi, qui prius, quam demonstrativam methodum sese invenisse credant,

Ed. Chart. VI. [538.]

Ed. Bas. I. (360. 361.)

ἐπιχειροῦντες εὐρέσει μεγίστων πραγμάτων, οὐ φανερώς εἰσι προπετεῖς; ἐμοὶ μὲν καὶ πάννυ δοκοῦσι· παραπλήσιον γὰρ τοιοῦτοι τοῖς πρὸ τοῦ πεῖσαι σφᾶς αὐτοὺς ἱκανῶς ἐπὶ τῶν ἀριθμῶν γεγραμτάσθαι τελείωσιν τολμῶσιν ἀποφαίνεσθαι τι περὶ λογιστικῶν ἢ ἀριθμητικῶν θεωρημάτων. ὥσπερ οὖν τούτους ἀναγκαῖόν ἐστι σφάλλεσθαι πολλαχόθι, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὅσοι πρὸ τοῦ γυμνάσασθαι κατὰ τὴν (361) ἀποδεικτικὴν μέθοδον ἐπιχειροῦσιν ἀποδεικνύειν, ἀδύνατον αὐτοῖς μὴ σφαλθῆναι. ὅτι μὲν γὰρ ἔνιοι τῶν ψευδολόγων πείθουσί τινας, εὐδηλον ἐκ τοῦ πλήθους τῶν αἰρέσεων. ὅτι δὲ οὐκ ἂν ἔπειθον, ὥς ἀληθῶς, εἰ μὴ τις ἦν αὐτοῖς ὁμοιότης, οὐδὲ ταῦτα δῆλον· ὥς οὐ σμικρὰν γε χρεὶ νομίζειν εἶναι τὴν ὁμοιότητα, ὅσῃστα γὰρ ἂν ἐφωράθη τις, οὐ τῷ χρόνῳ βασανιζομένη πρὸς ἀνδρῶν ἀξιολόγων τε καὶ πολλῶν. ὅπερ οὖν Ἱπποκράτης ἐπὶ τῶν κατὰ τὴν ἰατρικὴν πραγμάτων εἶπε, τοῦτο φαίνεται κατὰ φιλοσοφίαν ὑπάρχειν. Ἱπποκράτης δ' εἶπεν, τὰς ὁμοιότητας πλάνους καὶ ἀπορίας

ad maximarum rerum indagationem transeunt, evidententer temerarii sunt? mihi equidem maxime huiusmodi esse videntur; isti enim idem faciunt atque illi, qui, antequam satis se in numerorum scientia exercuisse sibi persuaserint, aliquid de supputatoriis praeceptis atque arithmeticiis enunciare audent. Igitur, ut hos plerumque falli necesse est, ita et quicumque prius aliqua demonstrare conantur, quam in demonstrativa methodo versati sint, quin errores committant, fieri nequit. Etenim quod non nulli ex his, qui falsa edocent, quibusdam persuadeant, sectarum multitudo testatur; quod vero neque illis haec, nisi aliqua similitudo intercederet, persuadere potuissent, cuique palam est; neque parvam hanc esse similitudinem profecto existimare convenit, nam alioqui facillime deprehenderetur, neque longo temporis decursu nedum a clarissimis viris, sed etiam a vulgaribus examinaretur. Quod itaque in re medica Hippocrates usu venire aiebat, illud et in philosophia accidere videtur. Dicebat autem Hippocrates, similitudines bonis etiam medicis errores

Ed. Chart. VI. [538. 539.]

Ed. Bas. I. (361.)

ἐργάζεσθαι καὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἰατροῖς, ὡς οὐ μόνον τῶν ἐπιτυχόντων ἰατρῶν ἐν ταῖς ὁμοιότησι σφαλλομένων, ἀλλὰ καὶ [539] τῶν ἀρίστων. ὥστ' οὐκ ἀπεικός ἐστι, καὶ τοῖς ἀγαθοῖς φιλοσόφοις ἐν τοῖς κατὰ φιλοσοφίαν ἀπορίας τε καὶ πλάνας γίνεσθαι. περὶ τὰς ὁμοιότητας τῶν διδύμων οἱ συνήθεις μὲν ἐτοίμως διαγιγνώσκουσιν, οἱ δ' ἀήθεις οὐ δύνανται, κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον οὐδὰ τὰς ἐν τοῖς λόγοις ὁμοιότητας, ὅσοι μὴ πάνυ τρίβωνες λόγων ὑπάρχουσι, μηδ' ἐκάστης ἡμέρας, ὥσπερ οἱ τῶν διδύμων ἀδελφῶν ὁμοδίαιτοί τε καὶ ἡθᾶδες, ἱκανοὶ διαγιγνώσκειν εἰσίν. ἐν μὲν δὴ πρῶτον τοῦθ' ἀμάρτημά ἐστι μέγιστον τῶν προπετῶς ἀποφνημαμένων τι περὶ τῶν κατὰ τὸν ἀνθρώπινον βίον ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν ἐκ φιλαυτίας, ἢ δοξοσοφίας, ἢ ἀλαζονείας, ἢ φιλοτιμίας φυόμενον· ἐνίοις μὲν γὰρ ἀναπεπεικότας ἑαυτοὺς, ὡς ὀρθῶς δοξάζουσιν, ἐνίοις δὲ τιμῆς ἕτεκεν ἢ προσχηματισμοῦ τοὺς πέλους μὲν ἀταπειθοντας, αὐτοὺς δ' ὑπόπιως ἔχοντας ὑπὲρ ὧν λέγουσιν. ἀμαρτάνουσιν ἐκάτεροι δηλονότι, γινώσκοντες μὲν οἱ δεῦτεροι, καὶ εἴη ἂν αὐτῶν ἐμπαθεῖς

difficultatesque parere, utpote non vulgaribus dumtaxat medicis, verum etiam nobilissimis ob similitudines in errorem labentibus. Quare neque alienum est, in philosophia etiam optimis philosophis dubitationes erroresque ex similitudinibus tuboriri; gemellorum similitudines, quos, qui cum ipsis versari consueverunt, facile dignoscunt, non assueti minime id queunt. Eadem ratione et illae quae in rationibus sunt similitudines eos, qui sese non diu neque quotidie in struendis rationibus exercuerunt, quemadmodum et gemellorum fratrum similitudines, qui cum iis vivunt et consuetudinem habent, possunt dignoscere. Hoc utique unum primum est eorum peccatum maximum, qui aliquid de humanae vitae bonis malisque temere pronunciant, natum ex amore sui, aut apparentis sapientiae, aut jactantiae, aut ambitionis causa; siquidem nonnulli recte sese opinari sibi persuaserunt, nonnulli honoris aut simulationis causa ea proximis probare conantur, de quibus ipsi dubitant; peccant sane utrique, secundi scientes ac volentes, quorum vitium ex per-

Ed. Chart. VI. [539.]

Ed. Bas. I. (361.)

τὸ κακόν· ἀγνοοῦντες δὲ οἱ πρότεροι, καὶ εἴη ἂν αὐ καὶ
τούτων τὸ σφάλμα κατὰ τὸ καλούμενον ἰδίως ἀμύρτημα.
καλῶς οὖν ποιήσουσιν οὗτοι τῶν Αἰσώπου πηρῶν ἀναμνη-
σθέντες, ἐπιτρέψαντές τε εἶναι τὰς ἑαυτῶν δόξας ἑτέροις,
οὐ μὰ Δία τοιούτοις, οἳ οἱ περ αὐτοὶ τυγχάνουσιν ὄντες, οὐ
μόνον ἀγύμναστοι μεθόδων ἀποδεικτικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν
ἄλλων μαθημάτων, ἐν οἷς ἡ ψυχὴ θήγεται, γεωμετρίας,
ἀριθμητικῆς, λογιστικῆς, ἀρχιτεκτονίας, ἀστρονομίας. ἔνιοι
δ' αὐτῶν οὐδὲ ῥήτορος, οὐδὲ, τὸ προχειρότατον δὴ τοῦτο,
γραμματικοῦ διδασκαλίας τυχόντες, ἀλλ' οὕτως ἀγύμναστοι
περὶ λόγους ὄντες, ὥς μὴ παρακολουθεῖν τοῖς ἀκούουσιν
ὑφ' ἡμῶν λεγομένοις. ἅπερ ἐγὼ κατανοήσας, ὅταν τινὰ λό-
γον εἶπω, ἀξιῶ παρ' αὐτῶν ἀκοῦσαι τὰ ῥηθέντα· φαίνον-
ται γὰρ ὥντως, καθάπερ οἱ ὄνοι τῆς λύρας, οὕτω καὶ
αὐτοὶ μὴδ' ὅλως οἷς εἶπον ἠκολουθηκότες, ἀλλ' ὅμως καὶ
αὐτοὶ θράσους ἢ τόλμης εἰς τοσοῦτον ἵκνουν, ὥς μήτε
καταγελῶμενοι πρὸς τῶν τὰ γράμματα μεμαθηκότων ἐπὶ

turbatione animi proficiscitur; primi vero nescientes, ipso-
rumque error peccatum proprie dici merebitur. Recte
igitur isti fecerint, si Aesopi manticarum meminerint, suas-
que ipsorum opiniones aliis examinandas concefferint, haud
per Jovem talibus, quales ipsi sunt, non solum in demon-
strativa methodo minime versati, sed etiam aliarum disci-
plinarum imperiti, quibus imbutus animus acuitur ac
excitatur, utpote geometria, arithmetica, supputatoria,
aedificatoria et astronomia. Ex his porro nonnulli ne-
que rhetoris, neque, id quod maxime praesto est, gram-
matici doctrina eruditi, sed adeo in sermonibus inexerci-
tati sunt, ut neque ea, quae a me dicantur, audientes in-
telligentia assequi valeant. Quae profecto ego animadver-
tens, quum aliquem sermonem feci ipsis, ut dicta mea
repetant, jubeo; tunc enim revera, quemadmodum alini
lyram, ita et isti ea, quae a me dicta sunt, neutiquam
percepisse deprehenduntur; nihilominus tamen in tantum
audaciae vel temeritatis deveniunt, ut ab iis, qui prima
elementa didicerint, eo ludibrio habiti, quod quae au-

Ed. Chart. VI. [559.]

Ed. Bas. I. (361.)

τῷ μὴ δύνασθαι διελθεῖν ἢ ἤκουσα, αἰδεῖσθαι· νομίζειν δὲ τὴν ἀλήθειαν ἑαυτοὺς ἐγνώσθαι, τοὺς δὲ πεπαιδευμένους μάτην ἀπολωλέκηναι τὸν χρόνον· ἀλλ' οὐ τούτους ἐλπίζων ὠφελήσειν ἐς τόνδε τὸν λόγον ἤκον. οὐδὲ γὰρ εἰ βουληθεῖεν, οἳ γε πλείους αὐτῶν ὠφελήθηται ἂν τι δυνήσονται, μηδὲ τὴν ἡλικίαν ἐπιτήδειον αὐτὴν πρὸς παιδεύειν ἔχοντες. ὅστις δὲ φύσει συνετός ἐστι, καὶ μέχρι τούτου γοῦν ἐγυμνάσατο κατὰ τὴν πρώτην παιδείαν, ὅσα περ ἂν ἀκούσῃ, μάλιστα μὲν ἀπὸ στόματος αὐτίκα δύνασθαι λέγειν, εἰ δὲ μὴ, γράψαι γε δύνασθαι, βοήθειαν ἔξει τοῦτον τὸν λόγον, εἴ γε ὅλως ἀληθείας ὀρεχθῇ. τοῦτο γὰρ ἐπ' ἐκείνῳ σύμπαν ἐστὶ πρὸς ἀλήθειαν, καὶ χρὴ πεφυκέναι μὲν πρῶτον, εἴτα δεῖται παιδείας τετραφθαι χρηστόν· τῷ δὲ μήτε φύντι πρὸς ἀλήθειαν, ἐν ἐπιτηδεύμασι μοχθηροῖς τε καὶ ἀσελγέσι τραφέντι, παντάπασιν ἀδύνατόν ἐστιν ὀρεχθῆναί ποτ' ἀληθείας, ἢ ἐξ αὐτοῦ λαβόντι τὴν τοιαύτην ὁρμὴν, ἢ ὑπ' ἄλλου προτραπέντι. οὐκοῦν οὐδ' ἐγὼ ποτ'

diverint recitare nequeant, nihil propterea erubescant; seipsos tantum veritatem agnoscere, alios disciplinis instructos tempus frustra perdidisse opinentur; verum non illis quicquam me profuturum sperans, in hunc sermonem diverti. Plures enim ipsorum, etiamsi velint, nihil subsidii capere poterunt, quum neque aetatem ipsam amplius disciplinis percipiendis idoneam habeant. Quisquis vero natura prudens est, et eatenus primis rudimentis operam dedit, ut, quae audiverit, maxime quidem ore proferre statim, sin id minus, at saltem scriptis mandare valeat, sermonem hunc nostrum sibi subsidio futurum scito, modo sit ex toto veritatis amator. In hoc enim id omne momentum positum est ad veritatis cognitionem, ac primum oportet natum esse, deinde optima ac liberali educatione usum fuisse; at qui in veritatem explorandam minime natura feratur, et in flagitiosis inhonestisque studiis institutus fuerit, nequaquam iste aut sponte commotus, aut ab alio concitatus, veritatem unquam appetere valebit. Quocirca neque ego unquam id genus homini

Ed. Chart. VI. [539. 540.]

Ed. Bas. I. (361.)

ἐπηγγειλάμην ὠφελήσειν ποτὲ τοιοῦτον, ἀλλ', ὡς ἔφην, ὃς ἂν ἀληθείας ἐστὶ φίλος, ἐκείνῳ τὴν ὁδὸν ἐπιδειξαι, καθ' ὅσον οἷός τ' εἰμὶ, πειράσσομαι, ζητήσας μὲν αὐτὴν ἐν ὅλῳ τῷ βίῳ, πεπεικώς δ' ἑμαυτὸν, ἣν ἐρῶ νῦν εἶναι μόνην.

Κεφ. γ'. [540] Ἀξιῶ γάρ, ἔφην, ἐκμαθόντας ὅσα περὶ τῆς ἀποδεικτικῆς μεθόδου γέγραπται τοῖς πρὸ ἡμῶν, ἐπ' ἄλλων πραγμάτων πρότερον αὐτῆς λαβεῖν πείραν, εἰ ὄντως εὐρίσκει τι τῶν ζητουμένων· εἶναι δὲ τῶν τοιούτων πραγμάτων φύσιν ἱκανὴν μαρτυρῆσαι τοῖς εὐροῦσιν αὐτὰ, καθάπερ ἐπὶ τῷδε, τὴν δοθεῖσαν εὐθεΐαν, ἥ τὰ ἐπιταχθέντα μέρη διελεῖν. ἴσως δ' οὐ νοοῦσιν οἱ παντάπασιν ὁμαθεῖς, ὅ τί ποτε λέγεται. ἐγὼ δὲ καθάπερ ὅλοις αὐτοῖς ἐπιχειρήσω σαφέστερον εἰπεῖν. εὐθεΐαν μὲν δοθεῖσαν ὁ λόγος λέγει τὴν προτεθεῖσαν ἐπὶ τινος ἀκριβῶς ὁμαλοῦ ἐπιπέδου, τὰ δ' ἐπιταχθέντα μέρη κατὰ τὴν βουλήν τοῦ προλαβόντος· εἴ τις εἰς πέντε διελεῖν ἴσα τὴν προτεθεῖσαν εὐθεΐαν ἢ ἐπὶ τέλει κελεύσειεν ἥτοι εἰς εἴκοσιν ἢ εἰς ἑκατόν· εἰ γὰρ εὐροῆς μέθοδον μίαν, ἢ παρ' ἑτέρου

opem ferre pollicitus sum, sed, ut modo retuli, veritatis amico iter illud ostendere pro viribus conabor, quod in tota vita perquisivi, illudque solum esse, quod proxime subjiciam, mihi persuasi.

Cap. III. Nam dignum puto, inquam, ut; qui didicerint ea, quae de methodo demonstrativa a majoribus nostris tradita sunt, in aliis rebus ante periculum faciant, nunquid revera aliquod quaestorum inveniant; esseque huiusmodi rerum naturam idoneam, ut suis inventoribus testimonium perhibeat; ut exempli causa in hoc, datam rectam aut praeceptas partes dividere; fortassis penitus rudes, quidnam dicatur, non intelligunt. Ego vero perinde atque si omnes ipsi adessent, clarius dicere incipiam. Rectam datam sermo noster intelligit lineam rectam in plano aliquo absolute aequali propositam, praeceptas autem partes pro praesumentis arbitrio; si quis propositam rectam in quinque aequales partes, aut septem aut viginti, aut centum dividi jubeat; nam si methodum

Ed. Chart. VI. [540.]

Ed. Bas. I. (361.)

διδασθῆναι χρόμενος, εἰς ὅσα περ ἂν ἐθέλῃς μέρη τὴν προ-
 τεθεῖσαν εὐθείαν διορίσεις, αὐτὸ μαρτυρήσει σοι τὸ
 πρᾶγμα, φαίνονται ἅπαντα τὰ μέρη τοῖς οὕτω διαιρεθεῖσιν
 ἀκριβῶς ἴσα, καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα προβλήματα βεβαίως
 εὐρημένα δι' αὐτῶν τῶν ἐναργῶς φαινομένων, οἷον ὅταν
 περιγράψαι τῷ δοθέντι τετραγώνῳ κύκλον ἐπιταχθῶμεν·
 κατὰ ταῦτα δὲ καὶ τῷ δοθέντι κύκλῳ τετράγωνον περι-
 γράψαι, ἢ ἐγγράψαι· πάλιν περὶ τὸ δοθέν πεντάγωνον,
 ἰσοπλευρόν τε καὶ ἰσογώνιον, κύκλον περιγράψαι. ἐὰν γάρ
 τις ἕκαστον τῶν τοιούτων δι' ἧς ἔμαθεν μεθόδου περι-
 γράψαι παραχοῇμα δυνήθῃ, πρὸς αὐτοῦ τοῦ πράγματος
 ἐμαρτυρήθῃ τὸ ζητούμενον εὐρηκῶς. οὐ μὴν, εἰ γέγονεν ἢ
 ἀγέννητος ὁ κόσμος ἐστὶ, δύναται τὸ πρᾶγμα μαρτυρηῆσαι
 αὐτὸ, καθάπερ οὐδὲ εἰ πεπερασμένον ἢ ἄπειρον τὸ πᾶν,
 ἢ πόσος ὁ τῶν κυμάτων ἀριθμός· οὐδὲν γὰρ τῶν τοιούτων
 ζητημάτων ὑπ' αὐτοῦ τοῦ δοκοῦντος εὐρίσκεισθαι πράγμα-
 τος ἐπικρίνεται· καθάπερ ἐὰν ἐπιταχθεῖς τῷ κύκλῳ δω-
 δεκάπλευρον, ἰσόγωνόν τε καὶ ὀρθογώνιον περιγράψαι,

unam inveneris aut ab alio edoctus usus ea fueris, in quot
 velis partes propositam rectam partiri, res ipsa tibi testis
 erit, omnesque particulae ita dividendibus exquisite cer-
 nentur aequales, atque id genus omnia problemata firme
 reperta sunt per ea, quae sunt evidentia; ut quum dato
 quadrangulo circulum circumscribere, aut pariter et dato
 circulo, quadrangulum circum intusve scribere jubemus;
 rursus quum dato pentagono aequilatero et aequiangulo
 circulum circumscribere; si quis etenim singula haec ea,
 quam didicit, methodo statim circumscribere poterit, res
 ipsa quaesitum jam invenisse testabitur. At non itidem,
 genitusne an ingenuus sit mundus, res ipsa testari potest,
 quemadmodum neque finitumne sit an infinitum univer-
 sum, aut quantus sit maris fluctuum numerus; nullum
 enim huiusmodi quaesitorum ex ipsa re, quae inventa
 esse videatur, dijudicari potest, quemadmodum si circulo
 figuram duodecim laterum aequalium, rectorumque angu-

Ed. Chart. VI. [540.]

Ed. Bas. I. (361.)

ἢ ἐγγράψαι, εὐθέως τοῦτο ποιήσεις. καὶ γὰρ ἐγγραφόμενον τε καὶ περιγραφόμενον ἐναργῶς ὁράται, ὥσπερ γε καὶ ὁ κύκλος ἐγγραφόμενός τε καὶ περιγραφόμενος τῷ τοιοῦτῳ πολυγώνῳ. ὅταν γ' οὖν εὕρωμεν ἀποδεικτικὴν μέθοδον, ἐπὶ τὸ ζητούμενον ἡμᾶς ἄγει, μαρτυρεῖται τε πρὸς αὐτοῦ τοῦ πράγματος ἐναργῶς, καὶ βασάνους μικρὰς ἐκ τοῦδε τῆς κατ' αὐτῆς ἀληθείας ἔξομεν, ὥς τολμήσασθαι ποτε χρήσασθαι καὶ πὶ τῶν δυναμένων αὐτὸ μαρτυρεῖν ἐναργῶς. οὐκοῦν ἀξιῶ τίνα περὶ τῶν μεγίστων πραγμάτων εὐθέως ἀποκινδυνεύειν· εἰ δὲ δὴ μέγιστά ἐστι τὰ πρὸς εὐδαιμονίαν ἄγοντα, προ- γυμνάσασθαι γε πρότερον ἐν ὕλαις πραγμάτων, ἐλεγχούσαις μὲν τὸ ψεῦδος οἰόμενον εὕρηκεναι τὰ ζητούμενα, μαρτυροῦσαις δὲ τοῖς ἀληθῶς εὕρηκόσιν. ἡ τοιαύτη δὲ μέθοδος ἡ κατὰ γεωμετρίαν ἐστίν, ἀριθμητικὴν τε καὶ λογιστικὴν, ἀστρονομίαν τε καὶ ἀρχιτεκτονίαν· ἐν γὰρ ὀνόματι τῇ τῆς ἀρχιτεκτονίας ὑπογράφω καταγραφὰς ὥρολογιῶν, καὶ κλεισθρῶν, ὑδροσκοπιῶν τε καὶ μηχανημάτων ἀπάντων, ἐν οἷς

lorum circum intusque designare iussus id statim feceris; intus namque et circumscripta figura evidenter conspici-
tur, sicut et circulus huic multangulae figurae intus cir-
cumque designatus agnoscitur. Itaque quum demonstrati-
vam methodum invenerimus, ad id, quod quaerimus, nos
ducit, ac testimonium ex ipsamet re haud obscurum ac-
cipimus; et exinde probationes haud parvas ipsius veri-
tatis habebimus, ut aliquando et in his, quae id eviden-
ter testari queant, ea uti audeamus. Neque statim in
rebus maximis a quoquam periculum faciendum esse exi-
stimo; si vero ad felicitatem ducentia maxima sunt, in
aliqua prius materia exerceri convenit, quae illorum er-
rorem, qui se quaesitum falso invenisse autumant, redar-
gnat, et vere inventoribus suo testimonio faveat. Hujus-
modi methodus in geometria reperitur, arithmetica, arte
supputandi, astronomia, et architectonica; nomine autem
architectonicae horologiorum, clepsydram, hydroscopia-
rum, et machinamentorum omnium descriptiones ample-

Ed. Chart. VI. [540. 541.]

Ed. Bas. I. (361. 362.)

ἔστι καὶ τὰ πνευματικὰ προσαγορευόμενα. μαρτυρεῖ γοῦν ἅπαντα ταῦτα τοῖς εὐρίσκουσιν αὐτὰ, (362) καθάπερ καὶ τὴν ἀστρονομίαν, καὶ γὰρ ταῦτα πρὸς αὐτῶν τῶν ἐναργῶς φαινομένων ἐπικρίνεται, βασανίζεται τε καὶ μαρτυρεῖται, εἴ γε δὴ τῶν ἐναργῶς [541] φαινομένων ἐστὶν ἔκλειψις ἡλίου καὶ σελήνης, ὅσα τε κατὰ τοὺς ἀπλανεῖς καὶ πλανήτας ἀστέρας ὁράται. ὅτι δὲ δάκνονται τὴν ψυχὴν ἅπαντες ἐπὶ τοῖς λόγοις τούτοις, ὅσοι προβεβηκότες ἤδη κατὰ τὴν ἡλικίαν οὐκ ἔτι καιρὸν ἔχουσι χρόνῳ πολλῷ βασανίσαι τὴν ἀποδεικτικὴν μέθοδον ἐπὶ πραγμάτων ἐναργῶς αὐτὴν μαρτυρῆσαι δυναμένων· ἦτοι γὰρ, ὡς ἔφην, διὰ φιλαυτίαν, ἢ διὰ δοξοσοφίαν, ἢ φιλοτιμίαν, ἢ φιλοδοξίαν, ἢ ἀλαζονείαν, ἢ χρηματισμὸν, ἐνιοὶ μὲν ἑαυτοὺς, ἐνιοὶ δ' ἄλλους ἀναπείθουσιν ἐπίσταςθαι τι βέβαιον. οὐδὲν οὖν ἐστὶ θανασιόν, ἐν ταῖς ἰδίαις ἑκάστον διατριβαῖς τοὺς φοιτητὰς ἀναπείθειν, ἐνίοις μὲν ὀνώδεις φύσει, τινὰς δὲ δοριμεῖς μὲν, ἀλλὰ ἀγυμνάστους ἐν τοῖς πρώτοις

ctor, inter quae et pneumatica quae vocantur existunt. Haec profecto omnia inventoribus suis testimonium perhibent, ut et astronomiae inventa, quae et ipsa ex evidentibus dijudicantur, examinantur, et testimonio confirmantur. Solis namque et lunae defectus, et quaecunque circa fixas errantesque stellas conspiciuntur, inter ea, quae manifeste apparent, reponuntur. Manifestum praeterea est sermones nostros omnium illorum animos percellere, quibus jam profecta aetate non amplius occasio superest, ut in rebus illis demonstrativam methodum longo tempore exercean, quae ipsam perspicue testari valeant; aut enim, ut proxime dicebam, proprio amore decepti, aut sapientes videri volentes, aut honoris inanisque gloriae cupiditate, aut arroganti jactantia, aut avaritia perciti, nonnulli sibi ipsis, nonnulli vero aliis se aliquid firmi scire persuadent. Quocirca nihil mirum fuerit in proprio unumquemque auditorio suis haec discipulis probare, quorum aliqui asinino ingenio sunt, aliqui vero acri, sed in pri-

Ed. Chart. VI. [541.]

Ed. Bas. I. (362.)

μαθήμασιν· συμφέρει γὰρ, οἶμαι, διδασκάλοις ἀλαζόσι
 τοιούτους ἔχειν μαθητὰς, ὥς ὁ τε συνετὸς φύσει καὶ προ-
 γεγυμνασμένος ἐν τοῖς μαθήμασιν εὐθέως αὐτῶν κατα-
 φρονῇ, καθάπερ καὶ γὰρ πολλῶν διδασκάλων ἔτι μειράκιον
 ὢν ὑπερεφρόνησα, τολμώντων μὲν ἀποφαίνεσθαι τινα μα-
 χόμενα τοῖς ἐπιστημονικῶς ἀποδεδειγμένοις ἐν γεωμετρίᾳ,
 γινωσκόντων δ' αὐτῶν οὐδ' εἰδῶλον ἀποδείξεως. ἔὰν οὖν
 ἐξέλῃ ὁ μέλλων ἀλήθειαν ζητῆσαι ἀλαζονείαν, φιλαυτίαν,
 φιλοτιμίαν, φιλοδοξίαν, δοξοσοφίαν, φιλοχορηματίαν, ὁ δ'
 ἀφίξεται πάντως ἐν αὐτῇ προγεγυμνασμένος οὐ μηνσὶν, ἀλλὰ
 ἔτεσι ποθ' ὕστερον, ζητήσας τὰ πρὸς εὐδαιμονίαν τε καὶ
 κακοδαιμονίαν ἄγειν δυνάμενα δόγματα· τὸν δ' ὑπὸ τινων
 παθῶν, ὧν εἶπον, οἰστρούμενον, πρὸς μὲν τὴν οὕτω μα-
 κρὰν ὁδὸν ὀκνῶ, ἐκείνους δὲ μισῶ ἐπίβουλόν τε καὶ διά-
 βολον κατασκευάζοντας. τούτοις γὰρ εἰώθασι προκαταλαμ-
 βάνειν τοὺς ἑαυτῶν μαθητὰς, ὥς μὴδ' ὑπομείναι ποτε τὸ

mis disciplinis nequaquam exercitato; nam id genus ja-
 ctantibus atque ineruditis praeceptoribus expedit, arbitror,
 tales habere discipulos; quicumque enim natura prudens,
 et in disciplinis antea versatus fuerit, ipsos illico floccife-
 cerit, sicuti et ego adolescentiae annos nondum egressus
 multos doctores contempsi, qui nonnulla demonstratis
 scientifice in geometria repugnantia ostendere audebant,
 neque demonstrationis simulacrum unquam cognoverant.
 Siquis igitur veritatem exploraturus prius jactantiam, sui
 ipsius amorem, ambitionem, gloriae studium, sapientiae
 opinionem, atque avaritiam ex animo suo extirpaverit,
 iste plane ad ipsam perveniet non mensibus modo, sed
 annis multis postea, quum ante sese exercuerit, atque
 placita ad beatitudinem et ad miseriam ducere valentia
 indagaverit; illis vero, quas dixi, perturbationibus furen-
 tem ad tam longum iter pigrum atque impeditum video;
 at illos quidem odio prosequor, qui insidiatorem calum-
 niatoremque efficiunt. His enim vitiis suos ipsorum disci-
 pulos praeeoccupare ac inficere solent, ut neque id genus

Ed. Chârt. VI. [541.]

Ed. Bas. I. (362.)

παρασχεῖν τὰ ὥτα τοιούτοις λόγοις, ὁποίους ἐγὼ μέχρι δεῦρο προὔχειρισάμην. εἰσιμότατον δ' ἐστὶ πείθεσθαι μειρακίοις ἀπαιδεύτοις διδάσκαλον τὸν ἐροῦντα σεμνῶ προσώπῳ, ῥάστην ὁδὸν ἐπὶ σοφίαν, ὑψηλόμενον παρὰ τοῖς Κυνικοῖς ὀνομαζομένοις. καὶ γὰρ καὶ οὗτοι σύντομον ἐπ' ἀρετὴν ὁδὸν εἶναι φασὶ τὸ σφέτερον ἐπιτήδευμα. τινὲς δὲ αὐτῶν ἐλέγχοντες οὐκ ἐπ' ἀρετὴν, ἀλλὰ δι' ἀρετῆς ἐπ' εὐδαιμονίαν, ὁδὸν εἶναι φάσκουσι τὴν Κυνικὴν φιλοσοφίαν. ἀλλ' ἑτεροί γε ἀληθέστερον ἀποφαινόμενοι αὐτὴν σύντομον ἐπ' ἀλαζονείας ὁδὸν εἶναι φασὶ, ἅμαθ' ἢ τῶν τοιούτων ἀνθρώπων τόλμαν. ὥσπερ οὖν οἱ Κυνικοὶ πάντες, οὓς γε δὴ τεθέσθαι κατὰ τὸν ἑαυτοῦ βίον, οὕτω καὶ τῶν φιλοσόφων εἶναι ἐπαγγελλομένων ἔτι φεύγειν ὁμολογοῦσι τὴν ἐν τῇ λογικῇ θεωρίᾳ γυμνασίαν· εἰδ', ὅταν ἡμῶν ἀπαλλαγῶσιν, οὐκ ἀξιούσι διαλέγεσθαι τοῖς ἐπιτυχάνουσιν ἀνθρώποις, αἰπόλοις, καὶ βουκόλοις, καὶ σκαπανεῦσι, καὶ θερισταῖς, ὅτι μὴ παρακολουθῶσιν, ὥς φασὶ, τοῖς λεγομένοις, ἀγύμναστοι περὶ

sermonibus, quales nos hactenus fecimus, aures unquam praeberere aequo animo possint. Facillimum autem est praeceptorem gravi ac severa facie dicentem imperitis adolescentibus persuadere, se praeunte, expeditissimum esse ad sapientiam iter secundum Cynicos vocatos *philosophos*; siquidem et isti placita sua brevem esse ad virtutem viam contendunt. At ipsorum nonnulli sententiam hanc damnantes, non ad virtutem, sed per virtutem ad beatitudinem Cynicam philosophiam iter esse confirmant; caeterum nonnulli verius ipsam declarantes per imperitam istorum hominum temeritatem ad inanem jactantiam brevem esse viam testantur. Itaque, ut Cynici omnes, quos nostra aetate conspeximus, ita et eorum quidam, qui se philosophos profitentur, vitare se in rationali contemplatione exercitationem non eunt inlitias; deinde, quum a nobis discesserint, cum vulgaribus omnibus, caprarum videlicet boumque pastoribus, fossoribus, atque messoribus congregari indignum putant, quod scilicet ea, quae a se dicantur, isti, utpote in ratione differendi

Ed. Chart. VI. [541. 542.]

Ed. Bas. I. (362.)

λόγους ὄντες, ὥσπερ αὐτοὶ γυμνασμένοι ποτὲ κατὰ τὰ
 πρῶτα μαθήματα, καὶ οὐκ αἴφνης περὶ τέλους βίου, καὶ
 εὐδαιμονίας, καὶ κακοδαιμονίας ἀκούσαντες τοῦ διδασκά-
 λου λόγους τινὰς ἀποδεικτικούς, ὡς ἐκεῖνος ἐνόμιζε, πει-
 σθέντες δὲ δι' ἀγυμνασίαν· αἴπερ αὐτοῖς, ὡς ἔφην, δι'
 ὁμοιότητος τῶν ψευδῶν λόγων πρὸς τοὺς ἀληθεῖς αἰτίαι
 τῶν ψευδῶν δογμάτων· τὰς δ' ὁμοιότητας οἱ μάλιστα τε-
 τριμμένοι καθ' ἑκάστην ὅλην πραγματείαν ἀκριβῶς διαγι-
 νώσκουσιν. [542] ἀναγκαῖον δ' ἐστὶ τὸν ἐξαίφνης προελ-
 θόντα κρίσει λόγον ἀδυνατεῖν διαγινῶναι τε καὶ διακρίναι
 τοὺς ψευδεῖς ἀπὸ τῶν ἀληθῶν. ἐναργὲς δὲ τοῦτο τεκμή-
 ριον ἐστὶ, τὰ καλούμενα σοφίσματα, λόγοι τινὲς ὄντες ψευ-
 δεῖς εἰς ὁμοιότητα τῶν ἀληθῶν πεπανουργημένοι. τὸ μὲν
 οὖν ψεῦδος αὐτῶν πρόδηλον φαίνεται διὰ τοῦ συμπεράσμα-
 τος οὐκ ὄντος ἀληθοῦς. ἐπειδὴ δ' οἱ ψευδεῖς λόγοι πάν-
 τως ἥτοι τῶν λημμάτων ἔχουσιν τι ψεῦδος, ἢ τὸ συμπεράσμα
 κακῶς ἐπιφερόμενον, οὐ φαίνεται δὲ προχείρως ταῦτα κατὰ τὰ

nunquam versati, minime assequantur, perinde atque
 si ipsi unquam in primis se disciplinis exercuissent, ac
 non repente de vitae fine, de bona atque adversa fortuna
 a praeceptore demonstrativos, ut ipse credebat, sermones
 aliquos audivissent, ipsisque eo, quod non essent exerci-
 tati, fidem adhibuissent; quae plane iis, ut dixi, ob falsarum
 verarumque rationum similitudinem causae falsorum de-
 cretorum extiterunt. Similitudines autem exacte illi
 dignoscunt, qui singulas integras commentationes diligen-
 tissime tractaverunt; necessarium autem est eum, qui re-
 pente materiam aliquam non exercitata ratione dijudicare
 aggreditur, nullo pacto falsas a veris argumentationibus
 distinguere separareque posse. Huiusce rei manifestum
 indicium sunt vocata sophismata, quae rationes quaedam
 falsae sunt ad verarum imaginem dolose constructae.
 Harum ergo mendacium ex conclusione, quae vera non
 est, aperte deprehenditur. Quoniam vero falsae sunt ra-
 tiones, aut assumptum aliquod falsum, aut conclusionem
 haud recte illatam habeant, necesse est; et haec in sophis-

Ed. Chart. VI. [542.]

Ed. Bas. I. (362.)

σοφίσματα, διὰ τοῦτο δύσοπτα τοῖς ἀγυμνάστοις περὶ λόγους. ὅπου τοίνυν ὁμολογοῦμεν τὸ ψεῦδος τὸν λόγον εἶναι, διὰ τὸ φαίνεσθαι πᾶσιν ἐναργῶς τὸ συμπέρασμα αὐτοῦ ψεῦδος, ὅμως ἡ λύσις ἀπορεῖται τοῖς ἀγυμνάστοις, ἀσφαλὲς μὲν αὐτοῖς εἶη πάντας ὑποπεύειν λόγους, συγκατατίθεσθαι δὲ μηδενὶ πρότερον, ἄχρι περ ἂν ἀκριβῶς ἑαυτοὺς πείσωσιν, ἱκανοὺς εἶναι γινώσκειν τὰς ὁμοιότητας τῶν ψευδῶν λόγων πρὸς τοὺς ἀληθεῖς, πείσωσι δὲ προβάλλειν ἐπιτρέποντες τοῖς βουλομένοις τῇ πείρᾳ γινῶναι τὴν δι' αὐτῶν. ἄρ' οὖν ἄλλο τι συμβουλεύουσιν, ἢ γυμνάζειν ἀξιοῦσιν ἐν τῇ τῶν σοφισμάτων λύσει τοὺς μαθητάς; οὐδαμῶς οὐδὲν ἄλλο τῆς λύσεως οὔσης, ὡς ἔφην, ἐν τῷ φράσαι τὴν πρὸς τὸν ἀληθῆ λόγον ὁμοιότητα τοῦ ψευδοῦς. ἀναγκαῖον οὖν ἐστὶν προμεμαθηκέναι πρὸ τῆς τῶν ἀληθῶν λόγων φύσεως, ὃ γὰρ ἐν ἐκείνοις γυμνασάμενος, ὡς ἀκριβῶς τε ἅμα καὶ ταχέως γινώσκειν αὐτῶν τὸ εἶδος, οὐ χαλεπῶς ἂν, ἔφην, διαγινώσκει τοὺς ψευδεῖς. ἐγὼ τοῦτ' ἐδειξα μειράκιά πω γεγυμνασμένα

matibus haud ita facile conspicua sunt; propterea ab illis, qui in differendo se non exercuerunt, vix deprehendi poterunt. Igitur quum rationem mendacem esse concedimus, quod omnibus conclusionis mendacium evidenter pateat, nihilominus inexercitatos nodi solutio praeterit, tutum quidem ipsis esset rationes omnes suspectas habere, nulli vero prius assentiri, quam se fallarum verarumque rationum similitudines exquisitè distinguere posse sibi persuaferint, aliosque sibi quaestiones proponere patiantur, volentibus ipsorum eruditionis periculum facere permittentibus. Non aliud igitur consulunt, quam quod discipulis, ut se in sophismatum dissolutione exerceant, praecipunt? Quae nihil aliud, ut antea dicebam, prorsus fuerit, quam inter veram fallamque rationem similitudinis agnitio. Necesseum itaque sit verarum prius argumentationum naturam didicisse; in iis namque versatus, ipsarumque speciem exacte juxta celeriterque percipere assuetus, haud aegre etiam fallas cognoverit. Ego id re demonstravi, quum adolescentes in disciplinis versatos

Ed. Chart. VI. [542.]

Ed. Bas. I. (362.)

ἐν μαθήμασι διδάξας γνωρίζειν ἀληθεῖς λόγους, ἀξιῶσας τι προβάλλειν αὐτοῖς σοφισμάτων τοῖς βουλομένοις τῶν παρόντων. αὐτὰ γὰρ ἐγνώρισε τὴν ἀτοπίαν αὐτῶν, ἥτοι κατὰ τὸ σχῆμα γεγενημένην, οὐκ ὃν συλλογιστικόν, ἢ κατὰ τῶν λημμάτων ψευδῇ οὔσαν, ὥστε καὶ τούτου φανῆναι σαφῶς τοῖς δοξασόφοις τούτοις πρᾶσβύταις, ὅσοι σοφίσματα λύνει ἀδυνατοῦσιν, ὅτι διὰ τὴν ἄγνοιαν τῶν ἀληθῶν λόγων τοῦτο πεπόνθασιν· εἴτ' ἐσχάτης καταγνώσεως ἄξιοί εἰσιν, διὰ προπετῇ συγκατάθεσιν ἐν κακοδαίμονι βίῳ γενόμενοι· ἢ γὰρ περὶ τέλους δόξα ψευδῆς ὁμολόγηται πᾶσι πρὸς κακοδαίμονίαν ἄγειν· οὗτοι δὲ ἀγύμναστοί τινές εἰσι περὶ διαγνώσεως ἀληθῶν τε καὶ ψευδῶν λόγων, ἐνίοτε πιστευόμενοι τινος νοεῖν ἀλήθειαν δόξης, ἀγνοοῦσι μὲν, ὅτι λόγον ἐνδεχόμενον εἰρήκασιν, ὥς φαινομένων ἐναργῶς ὧν δοξάζουσι, κελεύουσι δ' ἡμᾶς ἔπεσθαι τε καὶ πείθεσθαι, χωρὶς ἀποδείξεως, πολλάκις δὲ μόνης ἐνδείξεως δεομένου τοῦ λόγου, δι' ἀποδείξεως ἐπιχειροῦσιν αὐτὸν πιστοῦσθαι. τινές δὲ

veras rationes cognoscere edocui, et alicui ex praesentibus, cui libuisset, ut aliquod ipsis sophisma proponeret, iussi. Ipsi enim sophismatum absurditatem deprehenderunt, quae aut in figurae non syllogisticae inconcinnitate, aut in assumptorum falsitate posita esset; ita ut ex hoc evidenter apparuerit istis, qui sibi sapientes videntur, senibus, quicumque sophismata haec solvere non possunt, quod ob verarum rationum ignorantiam hoc subeant; deinde extrema condemnatione digni sunt eo, quod ex temerario assensu miseram degant vitam; falsam enim de vitae fine opinionem ad miseras calamitatesque ducere omnes testantur; isti vero *homines* quidam sunt in discernendis veris falsisque rationibus nunquam exercitati, interdum nonnulli opinionis alicujus veritatem intelligere se credentes, contingentem quidem rationem se dixisse ignorant, tanquam sensibus ea, quae opinantur, evidenter appareant, nos vero sequi et absque demonstrationibus credere jubent: saepe vero, quum sola indicatione oratio egeat, demonstratione ipsam confirmare nitantur; qui-

Ed. Chart. VI. [542. 543.]

Ed. Bas. I. (362.)

ἀγνοοῦντες, ὅπῃ διαφέρει τὸ τῆς ἐνδείξεως δεόμενον, ἢ ὡς
 πρῶτόν τε καὶ ἐξ αὐτοῦ πιστόν, ὅμως ἐπιχειροῦσιν ἀπο-
 φαίνεσθαι περὶ πραγμάτων ἀκριβοῦς ἐπισκέψεως δεομένων.
 καὶ ταῦτα πεπόνθασι πολλοὶ τῶν ἤδη γεγηρακότων ἐν φι-
 λосоφίᾳ. τί οὖν, ὦ πρὸς θεῶν, ἢ τῶν τοιούτων ἀμάθειάν
 τε καὶ δοξοσοφίαν δοκεῖ σοι δύνασθαι θεραπευθῆναι ῥα-
 δίως; ἢ ὅστις μὲν σκιρρώδης ἐτῶν ἤδη τριῶν ἢ τεττάρων
 ἄλυπον ἔχει τὸν σκίρρον; ἢ τε τῶν τοιούτων γερόντων
 ψυχὴ τὸν τῆς ἀμαθείας τε καὶ δοξοσοφίας σκίρρον ἐτῶν
 τριάκοντα ἔχουσα δύναται λυθῆναι; [543] θές, εἰ βούλει,
 καὶ δύνασθαι, καὶ σκέπαι, πότερον ἡμερῶν, ἢ μηνῶν, ἢ
 ἐτῶν τοῦ τοιούτου σκίρρου θεραπεία δέξεται. μὴ τοίνυν
 θαύμαζε, διὰ τί πολλοῖς τῶν φιλοσοφεῖν ἐπαγγελλομένων
 οὐδ' ὅλως ἄξιῳ διαλέγεσθαι. ἀμείνους γὰρ αὐτῶν οἶδαι
 πάντας ιδιώτας τε καὶ συνετοὺς φύσει, καὶ πεπαιδευμέ-
 νους τὴν παρ' Ἑλλήσιν ἐξ ἀρχῆς εὐδοκίμουσαν παιδείαν.
 οὗτοι μὲν καὶ γνωρίζουσι ῥαδίως, ὅσα τ' ἐναργῶς

dam vero, quomodo differat id, quod eget demonstratione,
 ab eo, quod primario atque ex se notum est, ignorantes,
 nihilominus tamen de rebus, quibus magna contempla-
 tione opus est, temere loqui aggrediuntur. Atqui in his
 erroribus multi, qui jamdiu in philosophia consenuerunt,
 versantur. Quid igitur, prohi deos, istorumne inscitia ap-
 parentisque sapientia tibi facile curari posse videtur? An
 etiam, qui triennium aut quadriennium scirrhum habet
 doloris expertem? An senum istorum animus inscitiae
 apparentisque sapientiae scirrhu triginta jam et quadra-
 ginta annos occupatus ad sanitatem redire poterit? At,
 si velis, fac id posse fieri; deinde dierumne spatium, an
 mensium, an annorum hujusmodi scirrhi curatio egeat,
 aestimato. Itaque ne amplius mireris, quamobrem multos
 istorum, qui se philosophari praedicant, neque alloqui, ne-
 que cum ipsis disputare dignum existimo; omnes enim
 privatos homines, natura prudentes, eaque disciplina in-
 stitutos, quae jampridem a Graecis probata est, istis prae-
 stantiores cognovi. Facile enim, quaecunque ipsi eviden-

Ed. Chart. VI. [543.]

Ed. Bas. I. (363.)

(363) ἀκολουθεῖ. τῶν δ' ὡς ἐριζομένων ὄντων, ἢ προσ-
 ποιοιμένων μὲν μὴ γνωρίζειν, ὅσα τοῖς δόγμασιν αὐτῶν
 ἐναντιοῦται, πολλάκις ἐπειράθην. περὶ μὲν γοῦν τῶν ἐπο-
 μένων ἐκάστῳ τέλει μυριάκις ἤδη λόγων ἡμῖν γεγονότων
 πρὸς πολλοὺς τῶν φιλοσόφων, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες διὰ τὸ
 πεπαιδεῦσθαι τὴν πρώτην παιδείαν ὁξεῖς εἰσι τὴν διά-
 νοιαν, αὐτοὶ τε τοὺς ἀκολουθούς βίους τοῖς αὐτῶν δόγμα-
 σιν ἔλεγον, τὸν ἡμῶν λόγον γνωρίζοντες· οἱ δ' ἄλλοι, ὡς
 εἴρηται, γεγηρακότες ἐν δοξοσοφίᾳ, μόνοι τὰναντία λέγοντες,
 εἴτα καταγελάμενοι πρὸς ἀπάντων τῶν παρόντων εἰς λαιδο-
 ρίαν αὐτῶν ἐτρέποντο. ἀλλὰ τὰ μὲν ἐξηγημένα πολλάκις
 ἡμῖν ἅμα πολλοῖς ἀνδράσι περὶ τῶν ἀκολουθῶν ἐκάστῳ
 τέλει βίων ἐν ἐτέροις ὑπομνήμασιν ἔχεις· καὶ δῆλον ὅτι
 πολλὰ παραδείγματα τῶν ἁμαρτημάτων, ὧν ἁμαρτάνουσιν
 ἐν αὐτοῖς, γέγραπται. πάντα γάρ, ὅσα καθ' ὅλον τὸν βίον
 ἐναντίως ἀλλήλοις πράττουσιν, ὅσα τε καὶ λέγουσιν οἱ ἀπὸ
 τῶν διαφορῶν αἰρέσεων ἀναγόμενοι, κατάκρισις ψευδῆς

ter consequuntur, agnoscunt; istos vero altercantes, aut,
 quae placitis ipsorum adversentur, percipere dissimulan-
 tes plerumque expertus sum. Ergo quum de iis, quae unum-
 quemque finem consequuntur, millies jam a nobis adver-
 sus plerisque philosophos habita sit oratio, alii quidem
 omnes, quod primis rudimentis optime instituti sint, acu-
 tum ingenium habent, ipsique vivendi rationem concor-
 dem suis placitis dicebant, sermonemque nostrum recte
 intelligebant; at reliqui, in quadam inani sapientiae opi-
 nione (ut supra posui) ad senectam usque versati, soli
 contraria sentiebant, deinde, quum ab omnibus praesen-
 tibus deriderentur, ad convicia se convertebant. Verum
 quae a nobis saepius una cum multis viris de quoque
 pro singulis finibus vitae genere explicata sunt, in aliis
 habes commentariis tradita; et perspicuum est, quod er-
 rorum, quos isti committunt, exempla in illis scripta sint.
 Nam quaecumque isti diversis sectis addicti per totam
 vitam inter se contraria faciunt ac dicunt, ex falso judi-

Ed. Chart. VI. [543.]

Ed. Bas. I. (363.)

γίνεται, καὶ πρόδηλόν γ' ἐστὶν, ὡς κακῶς τε γίνεται πάντα, καὶ ἀμαρτημάτων ἐστὶ τὰ κατὰ πᾶσαν αἵρεσιν πλημμελήματα, τῆς ἀληθοῦς εὐρηκίας οὐ μόνον τὸ τέλος, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀκόλουθον αὐτῷ βίον, ἔνθα καὶ σαφῶς, ὅπη διαφέρει πάθος ἀμαρτήματος, ἐνεστί σοι μαθεῖν. ὁ μὲν γὰρ εὐεργετεῖν, εἰ οὕτως ἔτυχε, τοὺς ἀνθρώπους δόγμα θέμενος, ὡς ἀληθές, ἢ τέλειον εὐεργετῆσαι τινας, ἐκλείπων τὴν βοήθειαν, ἢ δὲ ὕπνον, ἢ ἀργίαν, ἢ φιληδο-
ρίαν, ἢ τι τοιοῦτον κατὰ πάθος ἐσφάλῃ· κεκοικῶς δέ τις ἑαυτῷ μόνῳ τὰς ἡδονὰς ἢ τὴν ἀσχλησίαν ἐκπορίζειν, ἀπο-
σχόμενος δὲ διὰ τοῦτο πολίταις ἢ οἰκείοις ἀδικουμένοις βοηθῆσαι, διὰ μοχθηρὰν δόξαν, οὐ διὰ πάθος ἡμάρτε.

Κεφ. δ'. Ἀρχὴ μὲν οὖν ἐστὶ πολλῶν ἀμαρτη-
μάτων ἢ περὶ τέλους ἐκάστου βίου ὑπόληψις ψευδής·
φύεται γὰρ ὥσπερ ἐκ ῥίζης τινὸς ταύτης τὰ κατὰ
μέρος ἀμαρτήματα. δύναται δέ τις ἐν τῇ περὶ τέλους
δόξῃ μὴ σφαλῆς ἐν τινι τῶν κατὰ μέρος σφαλῆναι, μὴ

cio proveniunt, perspicuumque est, omnia et male fieri, et peccata esse, quaecunque in qualibet secta errata committuntur, siquidem veridica secta non finem solum, verum etiam genus vitae fini illi consentaneum adinvenit, ubi et quid inter peccatum perturbationemque intersit, apertissime discere licet. Aliquis, exempli causa, placitum hoc instituerit, homines juvare, tanquam verum aut perfectum aliquibus bene facere; caeterum iste aut somno, aut socordia, aut voluptatibus, aut aliquo id genus alio impeditus, auxilium omittens in affectu erravit. Alius vero quispiam sibi tantum voluptates curarumque vacuitatem comparare statuens, ac propterea civibus suis aut domesticis injuriis affectis auxilium denegans, ex prava opinione profecto, non ex aliqua perturbatione peccavit.

Cap. IV. Principium equidem peccatorum falsa de cujusque vitae fine opinio est; ex ea enim tanquam e radice quadam singula peccata exoriuntur: sed potest aliquis opinione finis non deceptus, in aliquo particulari consequutionem haud intelligens aberrare; caeterum tibi

Ed. Chart. VI. [543. 544.]

Ed. Bas. I. (363.)

συνεῖς τῆς ἀκολουθίας. ἐπὶ πλέον δέ σοι, καθάπερ ἔαην ἄρτι, τὰς ἀκολουθούσας πράξεις ἐκάστω τέλει δι' ἑτέρων ὑπομνημάτων ἡθροισα. νυνὶ δὲ τὰ κεφάλαια μόνα τῶν ἀμαρτημάτων εἶπον, ἃ καὶ βέλτιον εἶναι νομίζω πάλιν ἀναλαβεῖν ἕνεκα τοῦ σύννοσιν τινα τῶν προκειμένων εὐμνημόνευτον γενέσθαι. ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῇ περὶ τέλους σκέψει τὸ κῦρος ἐστὶ τῆς ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας, εἰκότως ἐπὶ τὴν ζήτησιν αὐτοῦ πάντες ἤκον. [544] οἱ δὲ τιμήσαντες ἑαυτοὺς προπετῶς ἀπεφήναντο· ἀπεφήναντο δὲ προπετῶς ἦτοι πάντες, ἢ χωρὶς ἐνός· οὐδ' αὐτός ἐστι φανερός ἄνευ τοῦ κρῖναι τὰς ἀποδείξεις, εἴτ' ὅτως εἰσὶν ἀποδείξεις, εἴτ' ἐκείνοις φαίνονται. τὸν οὖν ἐπιτηροῦντα καὶ παραφυλάττοντα τὰς ἰδίας ἀμαρτίας αὐτὸ τοῦτο χρὴ πρῶτον ἐννοῆσαι, τὸ δίκαιον εἶναι πάντως, ἐπιμελῶς τε καὶ ἀκριβῶς ἀκούσαντα τῶν οἰομένων ἀποδεδειχέναι τὰ ζητούμενα· μετὰ ταῦτα κρίνειν αὐτὰ πειρᾶσθαι, πάλιν κλῆταῦνθα παρ' αὐτῶν ἀκούσαντα, τίνα τίθενται κριτὴν τῆς ἐν λόγοις ἀληθείας,

(ut proxime dicebam) actiones vitae singulis finibus congruentes in aliis commentariis latius enumeravi; in praesentia peccatorum sola capita perstringam, quae et repetere satius esse duco, ut propositorum compendium quoddam facile memoriae mandandum conficiam. Quandoquidem enim in finis contemplatione felicitatis humanae praecipuum firmamentum ponitur ac constituitur, merito in ipsius investigationem omnes incubuerunt; qui seipso magni fecerunt, prompte sententiam suam tulerunt; prompte autem sententiam tulerunt aut omnes, aut uno tantum excepto, quem ipsum neque in confesso est id fecisse, antequam de demonstrationibus iudicatum sit, sintne revera demonstrationes, an illis ita esse viderentur. Hominem igitur propria peccata observantem atque animadvertentem illud ipsum in primis cogitare oportet, justum esse omnino eos curiose diligenterque audientem, qui sese quaesita demonstravisse arbitrantur, postea ipsa dijudicare conari, atque iterum hoc loco, quum ab ipsis acceperit, quem in orationibus iudicem veritatis statuunt, de-

Ed. Chart. VI. [544.]

Ed. Bas. I. (363.)

εἶτα καὶ πάλιν, αὐτὰ ταῦτα πῶς εἶναι χρή, βουλευόμενον αὐτὸν ἐπισκεψάμενόν τε, μή τι πάλιν ἕτερον ἀκούουσι κριτήριον ἄλλου κριτηρίου δεόμενον, εἴτ' ἐπ' ἐκείνου πάλιν ἄλλο, καὶ τὴν εἰς ἄπειρον ἔκπτωσιν ὑποπτεύσαντα, μετὰ πολλῆς ἀσφαλείας ἐν χρόνῳ πολλῷ σὺν τοῖς ἀληθεσιτάτοις αὐτῇ φανείσιν ἀνδράσιν οὕτως ἐπισκέψασθαι τὸ πρῶτον ἀπάντων κριτήριον, ὃ δῆλον καὶ τινα λαβὴν ἄκριτον χρή καταλαβόντα μεμνησθαι πᾶσιν ἀνθρώποις. ὁμολογούμενον δ' ἦν αὐτὸ καὶ χωρὶς κρίσεως ἱκανὸν ἐνδείκνυσθαι τὴν αὐτὴν δύναμιν εἶναι τοῦτο πάσης ἀποδείξεως. οὕτως τὸ λοιπὸν ἐπ' αὐτὸ βλέποντα, πάντα ἀνάγειν τὰ κατὰ μέρος, ὅπερ ἀνάλυσιν ἐκάλεσαν ἔτι τῶν φιλοσόφων, ὡς ἀνοδὸν τινα τῶν μεταξὺ γιγνομένων ἐπὶ τὸ πρῶτον κριτήριον. ἅτε δ' ὄντος τούτου ἱκανῶς χαλεποῦ πράγματος, ὡς ἔργῳ πολλάκις ἔμαθες ἐπὶ τῶν δοξασφῶν ἀσχημονούντων τε καὶ καταγελωμένων, διὰ τὸ μηδὲ τὰ τυχόντα τῶν ζητουμένων δύνασθαι πρὸς τὸ πρῶτον ἀνάγειν κριτήριον, ἐαυτῷ χρή

inde iterum haec ipsa secum, ut sese habere oporteat, reputans consideransque, numquid ipsi rursus iudicandi instrumentum altero egens instrumento intelligant, deinde post illud rursus alio, idque ne in infinitum protrahatur suspicatus valde caute, longo temporis spatio, una cum viris, qui ipsi maxime veridici videantur, ita primum omnium iudicandi instrumentum contempletur, quod et clarum est ancipitem quandam occasionem accipientem omnibus hominibus in memoriam revocare oportere. Id vero et absque dijudicatione indicare posse palam est, eandemque quam omnis demonstratio vim possidet; atque ita, quod superest, in ipsum respicientem, omnia ad id particularia redigere convenit, quod sane resolutionem nonnulli philosophi vocaverunt, veluti ascensum quandam ab his, quae media sunt, ad primarium iudicationis instrumentum, utpote autem in re valde difficili, quemadmodum opere plerumque didicisti in istis vano sapientiae nomine praeditis, petulantibus, ac ludibrio habitis, propterea quod neque vulgaria quaesita ad primum illud in-

Ed. Chart. VI. [544.]

Ed. Bas. I. (363.)

παρακολουθεῖν τὸν ἐπιστημονικὸν γενέσθαι βουλόμενον, ἐπὶ πολλῶν τῶν κατὰ μέρος, ὡς ἔμπροσθεν ἔφη, γυμναζόμενον, ἃ μαρτυρῆσαι δύναται τοῖς εὐρίσκουσιν αὐτὴν τοιαῦτα δέ ἐστι τὰ κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν τε καὶ γραμμικὴν θεωρίαν, αἷς οἷον ἐπιβάσεις ἀστρονομία καὶ ἀρχιτεκτονία χρῆται.

Κεφ. ε'. Φέρε γάρ, ἵνα σαφηνείας ἕνεκεν τῆς ἀρχιτεκτονίας τι λέξω παράδειγμα πόλεως κτιζομένης, προκείμενῳ τοῖς οἰκήσουσιν αὐτὴν ἐπίστασθαι βούλεσθαι, μὴ στοχαστικῶς, ἀλλ' ἀκριβῶς ἐφ' ἑκάστης ἡμέρας, ὅπόσον τε παρελήλυθεν ἤδη τοῦ χρόνου τοῦ κατ' αὐτὴν, ὅπόσον τε ὑπόλοιπόν ἐστιν ἄχρι δύσεως ἡλίου. τοῦτο τὸ πρόβλημα κατὰ τὴν ἀναλυτικὴν μέθοδον ἐπὶ τὸ πρῶτον ἀναχθῆναι χρὴ κριτήριον, εἰ μέλλοι τις εὐρήσειν αὐτὸ, καθ' ὃν ἐμάθομεν τρόπον ἐν τῇ γνωμονικῇ πραγματείᾳ, πάλιν ἐξ ἐκείνων τὴν αὐτὴν ὁδὸν ὑπεραντίως ἰόντων συντεθῆναι, καθότι καὶ τοῦτ' ἐμάθομεν ἐπὶ τῆς αὐτῆς πραγματείας. εὐρεθείσης δ' οὕτω

Instrumentum judicandi redigere valeant. Sibi ipsi cum constare oportet, qui scientiae capax esse velit, atque in multis singularibus, quae ipsius inventoribus testari possint, ut antea dixi, sese exerceat; hujusmodi autem sunt ea, quae in arithmetica linearumque scientia habentur, quibus veluti fundamentis astronomia et architectura nitantur.

Cap. V. Age enim, ut declarandi causa ex architectura exemplum aliquod promam. Quum urbs conditur, ipsam habitaturis propositum sit non per conjecturas, sed exacte quotidie scire velle, quantum diei temporis jam elapsum sit, quantumque usque ad solis occasum superfit. Id problema sane in resolutiva methodo ad princeps illud judicatorium redigi opus est, si quis ipsum quo dixi modo in gnomonica tractatione invenire debeat, rursumque ex illo per eandem viam, sed contrario modo proficiendo componere, quemadmodum et hoc in eadem tractatione didicimus. Porro in hunc modum communi

Ed. Chart. VI. [544. 545.]

Ed. Bas. I. (363.)

καθόλου τε καὶ κοινῆς ὁδοῦ, καὶ γνόντων ἡμῶν, ὅτι διὰ γραμμῶν τοιῶνδε τὴν μέτρησιν τῶν μερῶν τοῦ χρόνου ἀναγκαῖόν ἐστι ποιεῖσθαι, μεταβῆναι προσήκει ἐπὶ τὰ μέλλοντα σώματα δέξασθαι εἰς τὴν τῶν γραμμῶν καταγραφὴν καὶ τὸν γινώμονα, καὶ πρῶτον μὲν ζητῆσαι, τίνα σχήματα σωμάτων ἐπιτήδεια πρὸς τὴν εὐρημένην καταγραφὴν ἐστίν, εἴτα καθ' ἕκαστον αὐτῶν ἐξ ἀναλύσεως τε καὶ συνθέσεως εὐρεῖν, ὅποια ἂν [545] αὕτη γίγνοιτο, καὶ περὶ αὐτὴν ἢ λογικὴ μέθοδος ἐναργῆ τὴν πίστιν ἡμῶν ἐνδείξεται τῆς τῶν προκειμένων εὐρέσεως, ἐξῆς ἐπὶ τὸ πράττειν ἔργῳ τὰ δι' αὐτῆς εὐρεθέντα παραγενομένους ἐπισκέψασθαι πάλιν, ὅπως ἂν ἐπιφάνειαν ὁμαλὴν ἐργασώμεθα τοῦ μέλλοντος καταγράφεσθαι σώματος. εὐρόντας δὲ τοῦτο ἐξ ἀναλύσεως τε καὶ συνθέσεως, εἴτα κατασκευάσαντάς τι τοιοῦτον σῶμα, διὰ τῶν ὀργάνων αὐτὸ δεῖ καταγράψαι ζητῆσαι, καὶ πάλιν ἐξ ἀναλύσεως τε καὶ συνθέσεως εὐρεθέντος αὐτοῦ πειρᾶσαι κατασκευάσαι τοιαῦτα τοῦ εἶδος, οἷά περ ἡ μέθοδος ἐδίδαξεν, εἴτα ποιήσας ἐφεξῆς καταγραφὴν ἐπὶ πολλῶν σχημάτων, καὶ δοῦναι τοῖς

generalique via comperta, nobisque cognoscentibus ex hujusmodi lineis temporis partium dimensionem fieri necessum esse, ad corpora deinde transire convenit linearum descriptionem et gnomonem susceptura; ac primum quidem investigare, quae corporum figurae ad inventam descriptionem idoneae sunt; deinde in illis singulis, qualisnam haec descriptio fieri possit, ex resolutione compositioneque invenire. Ac posteaquam rationalis methodus evidentem nobis propositorum inventionis confirmationem praestiterit, mox ad ea exequenda, quae per ipsam inventa sunt, accedentes iterum considerabimus, quomodo depingendi corporis superficiem planam aequabilemque reddemus; hoc deinde per resolutionem et compositionem adinventum, aliquod hujusmodi corpus fabricari per instrumenta, ipsum instrumentis designare tentabimus; iterumque ex resolutione ac compositione eo comperto, ejusdem speciei corpora, qualia nos methodus edocuit, construere enitemur, quumque postea in multis deinceps figuris delineationem fece-

Ed. Chart. VI. [545.]

Ed. Bas. I. (363. 564.)

ἀνθρώποις ἔργῳ πειραθῆναι γεγόνος ἤδη τὸ προβληθέν. ὅταν γὰρ ἡ τε πρώτη γραμμὴ τὴν ἀκτῖνα δέχεται τοῦ ἡλίου, κατὰ ταῦτα δὲ καὶ τὴν τελευταίαν ἡ ὑστάτη, καὶ τοῦτ' ἐπὶ πάντων φαίνεται τῶν καταγεγραμμένων ὥρολογίων τῶν ἡλιακῶν, ἤδη μὲν που ἐν τι γνώρισμα ἔξομεν ἐναργές τοῦτο προβληθέν. εὗρησαι δὲ πάλιν δεύτερον ἄλλο, ὅταν ἀλλήλοις καταγραφέντα πάντα συμφωνῇ, καὶ τρίτον, ὅταν ὕδατος ὀμαλοῦ ῥύσις αὐτοῖς μαρτυρῇ. καὶ γὰρ τοῦθ' ὁ λόγος εὕρισκει κριτήριον ἐσόμενον τῆς τῶν καταγεγραμμένων ὥρολογίων ἀληθείας. ὃ δὲ λέγω, τοιοῦτόν ἐστιν. ἀγγεῖον τρήσας ἐξ ἧς ἂν ὕλης ἐθέλης γε(364)γονός, ἐπίθες ὕδατι καθαρῷ τὴν πρώτην ἀκτῖνα τοῦ ἡλίου θεασάμενος· εἶθ' ὅταν σοι τὸ καταγεγραμμένον ὥρολόγιον ἀγγείλῃ τὴν πρώτην ἥραν ἡνύσθαι, σημηνάμενος ὅσον ἐπληρώθῃ τοῦ ἀγγείου μέρος ὑπὸ τοῦ ὕδατος, ἔτι ἐκκενώσας εὐθέως αὐτὸ πάλιν, ἐπίθες ἐπὶ ταῦτόν τὸν ὕδωρ· ὅταν δὲ τὴν δευτέραν ἥραν ἀγγείλῃ τὸ ἡλιακὸν ὥρολόγιον, ἐπίσκεπαι τὸ ἀγγεῖον· εἶθ' ὅταν εὗρης ἐν αὐτῷ

rimus, concedere hominibus re experiendum jam ab-solutum propositum opus. Quando enim prima linea pri-mum solis radium excipit, itidem et postremum ultima, atque hoc in omnibus solaribus horologiis depictis appa-rèt, jam profecto unum quoddam evidens indicium, quod res proposita inventa sit, habebimus; rursus et alterum, quum omnia delineata corpora inter se consentiunt, nec-non et tertium inveniemus, quum aequalis aquae fluxus ipsis respondet. Hoc etenim depictorum horologiorum ve-ritatis judicatorium futurum ratio adinvenit. Quod autem dico, hujusmodi est. Vasculum ex quavis materia con-flatum perforato, primumque solis radium intuitus aquae purae imponito; deinde tibi quum pictum horologium primam horam praeteriisse nunciaverit, tu, quanta vas-culi portio aqua impleta fuerit adnotato, eaque statim rursus effusa vasculum eidem aquae imponito, et quum secundam horam solare horologium significaverit, vasculum aspici-to; postea quum aquam in ipso ad eandem partem

Ed. Chart. VI. [545.]

Ed. Bas. I. (364.)

τὸ ὕδωρ ἐπὶ τὸ αὐτὸ μέρος ἀφιγμένον κατὰ τὴν πρώτην ὥραν, ἐνσημάνον ταχέως, καὶ ἐκχέας ἐνθες κατ' αὐτοῦ τοῦ ὕδατος, καὶ ἐπισκέπτου πάλιν, εἰ μέχρι τῆς τρίτης ὥρας ἐνδείκνυσιν τὸ ὡρολόγιον, ἐπὶ τὴν αὐτὴν ὥραν ἀφικνεῖσθαι τοῦ ἀγγείου τὸ ὕδωρ, ἐφ' ἣν κατὰ τὴν πρώτην, ἢ κατὰ τὴν δευτέραν· ὅταν οὖν εὗρης οὕτω γεγονὸς, ἐκχέας αὐθις ἐπίθες μέχρι τῆς τετάρτης ὥρας, ἰδὼν τε πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ μέρος τοῦ ἀγγείου τὸ ὕδωρ ἀναβεβηκὸς, ἐκχέας αὐτὸ παραχοῆμα, πάλιν ἐπιθεις ὁμοίως ἐξετάξας κατὰ τὴν πέμπτην ὥραν. ὅταν δὲ καὶ ταύτης εὗρης ἐπὶ τὴν αὐτὴν χώραν ἀφιγμένον τὸ ὕδωρ, εἴτα κατὰ τὴν ἕκτην τε καὶ κατὰ τὰς ἑφεξῆς μέχρι τῆς δωδεκάτης, εἰ παντελῶς γνώσῃ, πεισθήσῃ καλῶς καταγεγράφθαι τὸ ὡρολόγιον, εἰ γὰρ τὸ προκείμενον ἐπεδείξατο· προκείμενον δ' ἦν εἰς δώδεκα μοίρας ἴσας νεμηθῆναι τὸν χρόνον τῆς ὅλης ἡμέρας, ὅτι, ἀλλὰ τοῦτον μὲν τὸν ἀριθμὸν ὡς χρησιμώτατον προεῖλοντο, καὶ γὰρ ἡμῖς ἔχει, καὶ δίμοιρον, καὶ τέταρτον, ἕκτον τε καὶ δωδέ-

pervenisse, ad quam et prima hora pervenit, inveharis, adnotato celeriter, et exhaustum vasculum iterum in eandem aquam immittito, ac rursus observato. Si ad tertiam usque horam horologium indicat, ad eandem horam vasis aquam pervenisse, ad quam prima aut secunda hora pervenerat, quando igitur ita factum inveneris, exhausto vasculum, et iterum ad quartam usque horam in aquam demittito, itemque ad eandem vasis partem aquam ascendisse conspicatus, ipsam statim effundito, denuoque in aquam demisso vasculo, quintam similiter horam explorato; quumque et in hac ad eundem locum aquam pervenisse compereris, deinde in sexta et reliquis deinceps usque ad duodecimam si prorsum ita fieri cognoveris, recte depictum esse horologium tibi persuaseris, quandoquidem propositum demonstravit; propositum autem erat, in duodecim aequas portiones totius diei tempus esse distributum. Porro, numerum hunc tanquam omnium utilissimum delegerunt, dimidium enim continet, et duplum, et quartum, et sextum, et duodecimum, quae nullus alius

Ed. Chart. VI. [545. 546.]

Ed. Bas. I. (364.)

κατον, ἅπερ οὐδείς ἄλλος ἔχει μετ' αὐτὸν ἄχρι τοῦ εἰκοστοῦ τετάρτου. τοῦτον μὲν ὡς μακρὸν παρητήσαντο, σύμμετρον δ' εἶναι κρίναντες τὸν δωδέκατον, εἰς τοσαῦτα μέρη τὸν χρόνον τῆς ὅλης ἡμέρας διέτεμον. ὅτι δὲ χρήσιμός ἐστιν ἡ τοιαύτη τομή, τῇ πείρᾳ βασανίσαντες αὐτὴν ἄλλοι τε πολλοὶ καὶ Ῥωμαῖοι χρῶνται τὴν οὐσίαν ἅπασαν, ὅταν διατίθωνται, διαιροῦντες εἰς δώδεκα μέρη, καὶ τῶν ἐν τῷ βίῳ σταθμῶν τε καὶ μέτρων εἰς δώδεκα μοίρας τέμνονται τὰ πλεῖστα. σὺ δ' εἰ κελεύεις, καταγράφομαί σοι κατὰ τὴν μέθοδον ὥρο- [546]λόγιον, εἴτ' εἰς δώδεκα τὴν ὅλην ἡμέραν διαιρεῖν ἐθελήσεις, εἴτ' εἰς ἄλλον τινὰ τὸν ἐφεξῆς ἀριθμὸν, εὐρήσεις γὰρ ἐπ' ἐκείνου πάλιν ὃ προὔβαλες γεγονὸς ἕκ τε τοῦ συμφωνεῖν τῇ διὰ τῶν τετρημένων ἀγγείων ἐκμετρήσει καὶ τοῦ πάντοτε ἀλλήλοις ὁμολογεῖν καταγεγραμμένα, πρὸς τε τοῦ τὰς τελευταίας ἐν αὐτοῖς γραμμὰς ὀρίζειν τὰ πέρατα τῆς ἡμέρας. οὕτω δὲ καὶ κλεψύδρας καταγραφὴν ὁ λόγος εὖρεν ἀναλυτικῇ μεθόδῳ ζητήσας, ἧς πάλιν ἡ βάσανος

post ipsum numerus usque ad vigesimum quartum continere videtur. Hunc sane tanquam longum repudiarunt, et duodenarium numerum veluti commodatum judicantes in tot particulas totius diei tempus dividerunt. Hanc autem partitionem ex usu esse alii multi et Romani ipsi experientia comprobantes atque utentes ostendunt, si quidem haereditatem omnem, quum testamentum condunt, in duodecim portiones distribuunt, et ponderum ac mensurarum, quibus in vita opus est, plurimas in duodecim partes dividunt. Tu vero si jubeas, tibi per methodum horologium depinxero, ac deinde sive in duodecim partes, sive in alium quempiam sequentem numerum integrum diem partiiri volueris, in illo enim id, quod proposueras, itidem factum esse comperies, quando et perforatorum vasculorum mensurae respondeat, et omnino inter se depicta horologia consentiant, eo quod ultimae in ipsis lineae diei fines concludant. Ad hunc sane modum et clepsydrae descriptionem ratio methodo resolutiva vestigans invenit, cujus iterum experimentum vel

Ed. Chart. VI. [546.]

Ed. Bas. I. (564.)

ἐναργής ἐστὶ καὶ τοῖς ἰδιώταις. ἡ γὰρ ἀνωτάτω γραμμὴ
 δωδεκάτην ὥραν σημαίνουσα τὸ μέγιστον μὲν ὕψος ἔχει,
 καθ' ὃ μέρος ἡ κλεψύδρα τὴν μεγίστην ἡμέραν ἐκμετρεῖ,
 βραχύτατον δὲ, καθ' ὃ τὴν ἐλαχίστην· ἐν τῷ μέσῳ δ' ἀμ-
 φοῖν ἐστίν, ὃ τῆς ἰσημερινῆς μέτρον σοι δηλώσει· τὸ δ'
 ἐφεξῆς τὴν τετάρτην ἐπεξιών, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον πάσας
 τὰς ἐνιαυτοῦ μετρήσεις· τὸ δὲ μεταξὺ μέγροι τῶν ἰσημερι-
 νῶν τμημάτων ἐπὶ τοῦ χεῖλους τῆς κλεψύδρας δηλοῖ σοι
 τὰς εἰρημένας τέτταρας ἡμέρας· ἀφ' ὧν τμημάτων ὀρμηθῆ-
 σομαι ἐφεξῆς τῷ σημαίνοντι τὴν μεγίστην εὐρήσειν, δη-
 λονότι ἄχρὶ τίνος μέρους τῆς ὑψηλῆς γραμμῆς ἐπὶ τῇ
 κλεψύδρᾳ τὸ ὕδωρ ἀναβήσεται τῆς δωδεκάτης ὥρας συμπλη-
 ρομένης· τὰ δὲ μετ' ἐκεῖνα πάλιν τρίτα ἀπὸ τῆς δωδεκά-
 της τροπῆς εὐρήσεις μετροῦσαν τὴν μίαν ἐκείνην ἐν τῇ
 κλεψύδρᾳ γραμμῇ, ἣν ὑψηλοτάτην ἔφην εἶναι· καὶ
 μέντοι καὶ τὰς ἄλλας γραμμάς, ὅσαι τῆς ὑψηλοτάτης
 εἰσὶν εὐτελέστεραι, ἄλλας ὥρας ἐκμετρούσας εὐρήσεις·
 τὴν τετάρτην μὲν ἀπὸ τῆς δωδεκάτης· ἐν ἑκάσῃ τοῦ ἐνιαυ-

plebejis hominibus evidens est. Summa enim ejus linea
 duodecimam horam significans altissimum locum habet,
 qua parte clepsydra longissimum diem dimetitur, brevissi-
 mum vero, ubi linea brevissima est; inter utramque
 media est, quae aequinoctialem diem declarabit; ac dein-
 cept quartam pertransiens perinde omnes anni dies me-
 tieris; quod in medio est usque ad aequinoctialia fora-
 mina in clepsydrae labro, tibi praedictos quatuor dies
 significabit; quibus foraminibus post id, quod longissimum
 diem significat, invenire scilicet incipiam, usque ad
 quam partem altae in clepsydra lineae, hora duodecima
 transacta, aqua perveniat; post illa vero rursus tertia a
 duodecima conversione unam illam in clepsydra lineam,
 quam altissimam esse dixi, dimetientem reperiēs; quin-
 etiam et alias lineas, quaecunque altissima sunt inferiores,
 alias horas metientes invenies, quartam quidem a duode-
 cima: omnibus anni diebus undecimam horam significant

Ed. Chart. VI. [546.]

Ed. Bas. I. (564.)

τοῦ ταῖς ἡμέραις τὴν ἐνδεκάτην ὥραν σημαίνουσιν ἐν δια-
 φέρουσιν αὐτῆς μέρεσιν, ὥς ἐπὶ τῆς ὑψηλοτάτης προερίηται·
 τὴν δ' ἐφεξῆς πέμπτην ἢ ἕκτην ὥραν δηλοῦσαν ὡσαύτως
 κατὰ διαφέροντα μέρη, καὶ τὴν ἐφεξῆς γε πάλιν ἐβδόμη,
 ἢ ὀγδόην, ἢ ἐννάτην τε καὶ τὰς ἄλλας ἄχρι τῆς κατωτάτης
 γραμμῆς τὴν ὥραν πρώτην εὐρίσκειν ἐπὶ τῶν ἡλιακῶν ὥρο-
 λογίων, φαίνεται σοι πεπληρωμένου τοῦ κατὰ τὴν κλεψύ-
 δραν ὕδατος, ὥσπερ γε ἡ τετάρτη καὶ αἱ λοιπαὶ μέχρι τῆς
 δωδεκάτης ἀλλήλαις μὲν ἴσαι καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἡντι-
 ναοῦν φαίνονται, ταῖς δὲ ἄλλαις ἕνισοι ταῖς προγεγενημέ-
 ναις τε καὶ μελλούσαις. εἴτα τὴν τοιαύτην μέθοδον εὐρί-
 σκων οὐκ ἐπεθύμησας, ᾧ οὗτος, τί ποτ' ἐστίν, οὐκ ἥσθου
 τῆς ἐν σαυτῷ δοξοσοφίας, ἀμαθῆς ὕστις ὢν τοιούτων τῶν
 προβλημάτων, οὐκ ἂν εὔροις ἐνιαυτῷ, βέλτιον δὲ εἰπεῖν,
 ὅλῳ τῷ βίῳ; οὐδὲ γὰρ εὔρεν αὐτὰ βίος ἀνδρὸς ἐνός, ἀλλὰ
 κατὰ σμικρὸν προῆλθεν ἡ γραμμικὴ θεωρία· πρῶτον μὲν
 τῶν στοιχειωδῶν ἐν αὐτῇ θεωρημάτων ζητηθέντων αὐτῷ,
 ἐπεὶ δὲ εὐρέθη ταῦτα, προσθέντων αὐτῶν αὐτοῖς τῶν

secundum ejus differentes partes, ut de suprema ante di-
 ctum est; sequentem autem quintam aut sextam horam
 secundum diversas partes significantem, atque item se-
 quentem septimam, octavam, aut nonam, ac reliquas us-
 que ad imam lineam horam primam te invenisse in so-
 laribus horologiis, clepsydra jam aquae plena tibi patet;
 quemadmodum et quarta et reliquae usque ad duodecimam
 inter se quidem aequales singulis quibusque diebus ap-
 parent, ad alias autem aut praeteritas aut futuras rela-
 tae inaequales; deinde methodum hanc inveniens non
 cupivisti, heus tu, quid sit cognoscere, nonne tuam inanem
 scientiae persuasionem percepisti, qui proposita haec quum
 nescias, non per anni spatium, aut, rectius ut dixerim,
 non in omni vita invenire valeas? Neque enim haec
 unius hominis vita adinvenit, sed paulatim linearum scien-
 tia provectia est; primo quidem elementaribus in ipsa
 theorematibus ab ipso petitis; postquam autem haec inventa

Ed. Chart. VI. [546. 547.]

Ed. Bas. I. (364.)

ἐφεξῆς γενομένων ἀνδρῶν τὴν θαυμασιωτάτην θεωρίαν, ἣν ἀναλυτικὴν ἔφην ἐνομάζεσθαι, καὶ γυμνασάντων ἐν αὐτῇ ἑαυτοὺς τε καὶ τοὺς βουλευθέντας ἐπὶ πλεῖστον· ἐν αὐτῇ καίτοι μηδὲν ἔχουσι δεῖξαι χειροῦργημα τοιοῦτον, οἷα μέχρι δεῦρο διηλθον ἐπὶ τε τῶν ἡλιακῶν ὥρολογίων καὶ κλεψυδρῶν. ἀλλ' οὐκ ἦσαν οὔτε προπετεῖς οὔτ' ἀλαζόνες οἱ τὰ τοιαῦτα ζητήσαντες ὁμοίως τοῖς ἐπαγγελλομένοις σοφίαν ἢ ζητεῖν, ἢ εὐρηκέναι, τιμήσαντες δ' ἑαυτοὺς τὴν ἀληθεστάτην τιμὴν ὠρέχθησαν, ἣν εἶχον ἐν τῇ ψυχῇ δύναμιν ἀρίστην, ταύτην ἀσκήσαι τε καὶ εἰς τέλος ἀγαγεῖν. εὐδὴλον δ', ὅτι τὴν λογικὴν λέγω, ἥς γυμναζομένης τε καὶ τὴν οἰκείαν εὐξίαν λαμβανούσης, [547] εὐφραίνονται μειζόνως ἢ ταῖς διὰ τοῦ σώματος ἡδοναῖς δουλεύοντες. οὐδὲ γὰρ διαφερόμεθα ἄλλῃ τινὶ δυνάμει τράγων καὶ σκολήκων, ὑῶν τε καὶ προβάτων καὶ ὄνων· οὐδ' ἄλλῃ τις θεωρία μειζόνως εὐφραίνει ψυχὴν ἀνδρὸς εὐφροῦς τῆς ἀναλυτικῆς, ὅταν γέ τις

funt, posteris hominibus deinceps contemplationem illam summopere admirabilem, quam resolutivam nominari dixi, ad illa adjicientibus, seseque in ipsa et alios, qui voluerint, quam diutissime exercentibus; quin etiam nullum in ipsa hujusmodi manuarium opus, qualia hactenus de solaribus horologiis atque clepsydris declaravimus, ostendere potuerunt. At neque temerarii erant, neque arrogantes, qui hujuscemodi res indagabant, quales isti, qui sapientiam se quaerere aut invenisse gloriantur; illi autem verissimo sese honore decorantes facultatem, quam in anima optimam habebant, exercere et ad finem perducere cupiebant; clarum autem est, quod rationabilem dico, qua exercitata et bonum habitum sibi congruentem adepta, delectantur magis quam ii, qui corporis voluptatibus serviunt. Nulla etenim alia facultate ab hircis, vermibus, porcis, pecudibus atque asinis differimus; neque ulla alia contemplatio ingenui viri animum vehementius quam haec resolutiva facultas oblectat, quum praesertim in ipsa quispiam magnos progressus fecerit;

Ed. Chart. VI. [547.]

Ed. Bas. I. (364.)

ἐν αὐτῇ προέλθῃ· κατ' ἀρχάς μὲν γὰρ ἐπίπονός ἐστιν, ὥσπερ καὶ αἱ ἄλλαι σχεδὸν ἅπασαι. καίτοι καὶ εἰ μηδεμίαν εὐφροσύνην εἶχεν, δι' αὐτό γε τὸ μέλλειν αὐτῇ χρησθαι πρὸς τὰ μέγιστα καλῶς εἶχεν ἀσκηθῆναι κατ' αὐτὴν, ἐξαιρέτων ἔχουσαν, ὡς ἔφην, τὸ μαρτυρῆσαι πρὸς αὐτῶν τῶν εἰρημέων εὐφραντόν, ὅπερ οὐκ ἔστιν ἐν τοῖς κατὰ φιλοσοφίαν εὐρισκομένοις. καὶ διὰ τοῦτο τοῖς προπετιῶς ἐν αὐτῇ φλυαροῦσιν ἔξεστιν ἀναισχυντεῖν· οὐ γάρ, ὥσπερ ὁ κακῶς καταγράψας ὠρολόγιον ἢ κλεψύδραν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πράγματος ἐλέγχεται προφανῶς, οὕτω καὶ τοῖς ἐν φιλοσοφίᾳ θεωρήμασιν ἐναργής ἐστιν ὁ ἔλεγχος, ἀλλ' ἔξεστι λέγειν, ὥσπερ ἂν ἐθέλῃ τις, ὅταν γε ἅπαξ ἀναισχυντος ἄνευ τῆς λογικῆς μεθόδου ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων διδάσκεσθαι λέγῃ. ἀλλ' εἰ μὲν ἐκείνοις μόνοις διελέχθη τὰ πράγματα λαβρόντα φωνήν, εὐλόγως ἀλαζονεύονται, σιγῶντων δ' αὐτῶν αἰεὶ, καὶ μήθ' ἡμῖν μήτ' ἐκείνοις διαλεγομένων, εὐδηλον ὅτι μόνος ὁ ἐν ἡμῖν λόγος εὐρήσει τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν. ἐπιδειξάσθω τοίνυν πρότερον εὐρίσκειν αὐτὰ

inter initia vero, quemadmodum et aliae fere omnes disciplinae, laboriosa est. Quod si nihil etiam delectationis afferret, quum tamen in rebus maximis nobis usui futura sit, in ipsa exerceri optimum fuerit: quum illud praecipuum (ut modo diximus) habeat, ut, quantam voluptatem afferat, res per ipsam inventae declarent, quod in his, quae a philosophia indagata sunt, neutiquam repertum est. Quocirca eis, qui in ipsa temere nugantur, impudentes esse licet; neque enim, ut qui horologium clepsydramve haud recte designaverit a re ipsa evidenter coarguitur, sic et philosophiae praecepta evidenti argumento refutantur, verum, ut quis voluerit, ei dicere licet, quum semel impudens absque rationali methodo ab ipsis rebus sese edoceri affirmat. Quod si eos solos res vocem adeptae allocutae forent, haud abs re gloriarentur; at quum res fileant, neque nos, neque illos alloquantur, jam satis patet, solam, quae nobis inest, rationem rerum naturam inventuram. Res igitur invenire

Ed. Chart. VI. [547.]

Ed. Bas. I. (364. 365.)

δυνάμενος ἐν πράγμασιν ἐναργῶς αὐτὸ μαρτυροῦσιν; εἰπάτω τε μέθοδον ἡμῖν, ἥ πᾶν ἀναλυτικῶς ὑποπίπτει πρόβλημα, καὶ δεξιάσθω προκρίνας τὰς ὁμοιότητας τῶν ἀληθῶν τε καὶ ψευδῶν λόγων, οὗ δυνατόν φαιρᾶσαι τὴν κακίαν, οὐκ ἂν ἔτι πιστὸς ἐπὶ τῶν ἀδῆ(365)λων εἴη. ταῦτα πάντα ἄνθρωποι καλῶς φασὶ λεγέσθαι πλὴν τῶν δοξασόντων τε καὶ προπετῶν, οἷς ἢ ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν ὁδὸς οὐ μακρά τίς ἐστίν, οὐδ' αὖ τοιαύτη, ὁποίαν Ἡσίοδος ἐπὶ τὴν ἀρετὴν εἶναί φησιν, ἀλλὰ σύντομος καὶ βραχεῖα, μᾶλλον δ' οὐδ' ὅλως ἐστίν. εἰ γὰρ αὐτὰ τὰ πράγματα διδάσκει τὴν ἐαυτῶν φύσιν ἅπαντας ἀνθρώπους, οὐ χρὴ κατατρίβεσθαι γυμναζομένους ἐν ταῖς λογικαῖς μεθόδοις. ἄρ' οὖν, ὃ δοξοσοφώτατοι, κἄν τοῦτό γε συγχωρήσετε εἶναι πρόδηλον ἡμῖν τοῖς ἄλλοις, ὅπόσοι μὴ πῶ τὴν ὑμετέραν σοφίαν ἐσμέν σοφοί, τὸ πάντας ἀνθρώπους ἐγνωκέναι δεῖν ἁπάντων πραγμάτων τὴν ἀλήθειαν, εἴπερ ἡ φύσις αὐτῶν ἱκανὴ διδάσκειν ἐστὶν ἐαυτήν; ἀναδύονται πάλιν, ὅταν οὕτως ἐρωτηθῶσιν,

potens id prius in rebus evidenter hoc testantibus demonstraret, et methodum nobis dicat, cui omne problema resolutorie subjiciatur, ac verarum falsarumque rationum similitudines prius distinguens ostendat, ubi vitium deprehendere liceat, in rebus autem obscuris non amplius fide dignus fuerit. Omnia haec homines recte dicta esse consentiunt praeter istos temerarios et falsa doctrinae persuasionem inflatos, quibus ad veritatem via neque longa admodum est, neque ejusmodi, qualem Hesiodus ad virtutem esse cecinit, sed concisa ac brevis, aut potius nulla est. Etenim, si res ipsae natura sua omnes homines edocent, non opus est in rationalibus methodis sese exercentes atterere. Nonne igitur, o vos, qui vestro judicio estis sapientissimi, hoc saltem nobis aliis, qui nondum sapientiam vestram assequuti sumus, esse perspicuum concesseritis, omnes homines oportere omnium rerum veritatem cognoscere, quandoquidem ipsarum natura seipsam patefacere abunde valet? Tergiversantur iterum, quum

Ed. Chart. VI. [547.]

Ed. Bas. I. (365.)

καὶ φασιν, οὐ πάντα ὑπὸ τῶν πραγμάτων διδάσκεισθαι. τίνες οὖν εἰσιν οἱ διδασκόμενοι, πάλιν ἐρωτῶντων ἡμῶν, ξαυτοὺς μόνους φασίν· τί γὰρ ἔχουσιν εἰπεῖν ἄλλο, φυλάττειν γε τὴν ἐξ ἀρχῆς ἀλαζονείαν προσηρημένοι; ἀλλ' οὐχ ἡμεῖς γε πιστεύομεν αὐτοῖς ἀποφαινομένοις ὃ βούλονται. διὰ τί γὰρ, ὃ πρὸς Θεῶν, μόνοις αὐτὰ τὰ πράγματα τὴν αὐτῶν φύσιν ἐπιδείκνυνται; πότερον, ὅτι μόνοι μηδὲν τῶν πρώτων μαθημάτων μεμαθήκασι; ἀλλὰ ψεῦδος τοῦτο, καὶ γὰρ ἄλλοι πολλοὶ τούτων οὐδὲν ἔμαθον. ἀλλ' εἰ τὴν λογικὴν ψυχῆς δύναμιν ἥσκησαν ἐν μαθήμασιν, ἔργον μαρτυρεῖ δυναμένους αὐτὴν· καὶ μὴν οὐδέπω ἦσαν τοιαύτης θεωρίας. ἴσως δὲ φήσουσι μόνοι τε γενέσθαι συνετοὶ καὶ βλέπειν ἐπιληπτικῶς τὰ πράγματα, καθάπερ Λυγκεὺς τὰ κατὰ γῆς. τί ποτ' οὖν, εἰ οὕτως αὐτῶν ἐξυδερεῖς ἐστὶν ἡ ψυχὴ, καταγελαστότατοι πάντες εἰσιν ἐν τοῖς τοιούτοις προβλήμασιν, ὧν ἡ εὐρεσις αὐτὴ μαρτυρεῖ τοῖς εὐρίσκουσιν ὀληθῶς αὐτά; τού-

ita fuerint interrogati, non omnesque ajunt a rebus edoceri. Quinam igitur sint isti, quos res ipsae edoceant, nobis iterum percontantibus, seipsos solos ajunt; quid enim aliud respondere queant, jactantiam scilicet, quam initio professi sunt, tueri constituentes? At profecto nos illis de se quicquid velint pronunciantibus nequaquam credimus; cur enim, proh dii immortales, solis his res ipsae naturam propriam declaraverint? Num idcirco, quia soli nihil ex primis disciplinis perceperunt? Sed hoc merum mendacium est, alii etenim plerique illarum nihil didicerunt. Quod si rationalem animae facultatem in disciplinis exercuissent, effectus id eos posse facere testaretur: atqui nondum ejusmodi contemplationem attigerunt. Dicent autem forsan, solos se perspicaces a natura creatos, atque res congruenter cernere, quemadmodum Lynceus subterranea intuebatur. Quid igitur, si adeo perspicaci ingenio sunt, in id genus propositis excutiendis, quorum inventio veridicos esse inventores manifestat, plane ridiculi sunt? Nullam enim

Ed. Chart. VI. [548.]

Ed. Bas. I. (365.)

[548] τῶν γὰρ ἐν οὐδεὶς οὐδέποτε αὐτῶν εὗρεῖν ἠδυνήθη, ὅπου γε καὶ τῶν εὗρηκῶτων λεγόντων καὶ διδασκόντων, οἱ μὲν ἄλλοι μανθάνουσιν, ἐκείνοι δὲ μόνοι δι' ἀγυμναστίαν καὶ βραδύτητα ψυχῆς μὴ μανθάνουσιν· εἴτα παρακαλοῦσιν ἐμὲ, καὶ τις ἐξ αὐτῶν κατὰ τύχην παρακολουθήσειεν, ἀλλ' εἰπεῖν γε τὸ εἰρημένον οὐ δύναται. τίς οὖν μείζων τυφλότης εἰς τὴν τῶν ἰδίων ἀμαρτημάτων γνῶσιν ἐστὶ τῆς τοιαύτης τῶν τοιούτων; ὅταν ἄνθρωποι τῶν ἐπιτυχχανόντων ἑαυτοὺς ὁρῶντες ἀφυστέρους εἰς τε τὸ νοῆσαι καὶ μνημονεῦσαι καὶ τὰ δι' ἀριθμητικὴν τε καὶ γεωμετρίαν ἀρχιτεκτονίαν τε καὶ ἀστρονομίαν εὗρισκόμενα τὰ τῆς φιλοσοφίας εὗρηκέναι νομίζωσιν οὕτω ῥαδίως, ὥς ἀποφαίνεσθαι τολμᾶν αὐτὰ δεικνύναι τὰ πράγματα χωρὶς ἀποδείξεως καὶ μεθόδου λογικῆς. ὅτι δὲ ἐκόντες ἑαυτοὺς κολακεύουσιν, οὐκ ἀλήθειαν ζητοῦσιν, ἔνεστι γινῶναι καὶ τοῦ κατὰ τιнос ἑκαστον αὐτῶν ἀνατείνεσθαι παρὰ τοῖς φοιτηταῖς, ἅπαντάς τε διαβάλλουσι τοὺς ἄλλους ὥς ἐσφαλμένους. ἐγὼ δὲ συνάγων αὐτοὺς εἰς ταῦτόν, οὐχ ὑπομένουσιν,

eorum quisquam ipsorum unquam invenire potuit, quin et eorum inventoribus declarantibus ac edocentibus, alii sane discunt, isti vero soli et inexercitati et ingenio tardi percipere nequeunt: deinde me provocant, atque aliquis ex ipsis forte intellexit, non tamen quod dixi recitare valet. Quoniam itaque caecitas in propriis discernendis vitris hac istorum ignoratione major est, quod vulgaribus hominibus sese rudiores quam videant ad ea percipienda memoriaeque mandanda, quae ab arithmetica, geometria, architectonica astronomiaque reperta sunt, postea quae philosophiae sunt tam facile invenisse se existimant, ut res ipsas sese ostendere absque demonstratione rationalique methodo contendere audeant? Porro quod sponte seipsum adulentur, neque veritatem quaerant, ex eo scire licet, quod de re aliqua singuli inter suos tantum discipulos differunt, omnesque alios tanquam aberrantes calumniantur atque vituperant. Ego vero si

Ed. Chart. VI. [548.]

Ed. Bas. I. (365.)

ἀλλὰ τὴν αἰδῶ τινι καταπροτείνονται, καὶ φάσκουσι μὴ δύνασθαι φθέγγεσθαι, παρόντων ἀνθρώπων πλείονων· καί τοι τινὲς αὐτῶν ἀκροατὰς ἔχουσιν, ὁ μὲν κ', ὁ δὲ λ' καί ποτε καὶ πλείονας, οὐκ αἰσχυρόμενοι λέγειν ἐπ' αὐτοῖς ἀλλ' ὅταν ἐγὼ μὲν τρεῖς ἢ τέτταρας ἀξιῶσω παρεῖναι τῷ συλλόγῳ, Πλατωνικοὺς δ', τρεῖς ἢ τέτταρας Ἐπικουρείους, ἴσους τε τὸν ἀριθμὸν ἄλλους Στωϊκοὺς τε καὶ Περιπατητικοὺς, ἢ τρεῖς πρὸς τούτοις, ἦτοι γ' Ἀκαδημαϊκοὺς, ἢ Σκεπτικοὺς, ὡς γίνεσθαι πάντας ἐκ φιλοσοφίας ἀνθρώπους εἴκοσιν, ἄλλους τε πρὸς αὐτοῖς τοσοῦτους τῶν γεγυμνασμένων μὲν ἐν μαθήμασι τὴν λογικὴν δύναμιν, ἀγνοοῦντας δὲ τοὺς κατὰ φιλοσοφίαν λόγους, οὐδεὶς αὐτῶν ὑπομένει τηλικαῦτα τὸ τοιοῦτον συνεδρίον. εἰ δὲ γέ ποτ' ἀναγκασθέντες ὑπὸ τῶν ἐλευθέρων μὲν αἰρέσεως, γεγυμνασμένων δὲ ἐν λόγοις, ὑπομείνειαν ἀπαντῆσαι τοιούτοις συνεδρίοις, φιλονεικούντων μὲν αὐτῶν ἐπὶ τούτοις, ἐλιπτόντων δὲ τοὺς αὐτοὺς λόγους, πολλάκις μὲν ἤκεν ἐν τούτοις καὶ γεωμετρικὸς,

in unum eos cogam, non ferunt, [sed statim verecundiam praetexunt, neque se coram hominum multitudine sermonem facere posse confirmant quamvis, singulis diebus ipsorum alius viginti auditores habeat, alius triginta et nonnumquam plures, neque inter illos dicere erubescant. Verum ego si tres aut quatuor eorum collegio interesse voluerim, exempli causa Platonicos quatuor, tres aut quatuor Epicureos, totidem numero alios Stoicos et Peripateticos, ad hos tres Academicos, aut vocatos Scepticos, ita ut omnes ex philosophia viri sint viginti, praeterea ultra enumeratos si totidem adsint, qui rationalem facultatem in disciplinis exercuerint, sed philosophicos sermones ignorent, tunc nullus istorum ejusmodi confessum sustineat. Quod si nonnumquam ab hominibus nulli sectae addictis, in dicendo autem exercitatis coacti ejusmodi hominum coetibus interesse non reculent, dum illi de istis altercantur, suasque rationes conglomerant, saepenumero aliquis geometria supervenit, acces-

Ed. Chart. VI. [548. 549.]

Ed. Bas. I. (365.)

ἤκον δὲ καὶ τῶν ἱατρῶν ἔνιοι, καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν φιλολό-
γων ἀνδρῶν καὶ πεπαιδευμένων ἐν τοῖς μαθήμασιν, αὐτὸ
δὲ ἔχειν ἐργαζομένων δι' εὐπορίαν κτημάτων, οὔτε δου-
λευόντων αἰρέσει τινὶ τῶν κατὰ φιλοσοφίαν, ὥσπερ εἰώθα,
καὶ τότε κεκριέναι τοὺς λόγους ἡξίωσα, καὶ τις ἐξ αὐτῶν
ἔφη κάλλιστα κριθῆναι τὴν ἀμφισβήτησιν, εἰ πορευθέντες
εἰς ὃ λέγουσιν οὗτοι περιέχειν τὸν κόσμον κενόν· εἰδ' ὃ
μὲν ἐν αὐτῷ σαφῶς, εἴτ' ἐν μιᾷ χώρᾳ πέφυκε μὲν εἶναί τε
καὶ φέρεσθαι πρὸς ἄλλον τινὰ τόπον, ὅπερ ἂν ἐν αὐτῷ
τεθῇ σῶμα. τοὺς μὲν ἄλλους πάντας ἤρесе τὰ λεχθέντα,
μόνοι δ' οὐκ ἐπαύοντο φιλονεικοῦντες ἀλλήλοις καὶ ἡμῖν
οἱ φιλόσοφοι, μὴ δυνάμενοι διακρίναι τοὺς ἐνδεχομένους
λόγους ἀπὸ τῶν ἀναγκαίων. ἐνδέχεται μὲν γὰρ καὶ μένειν
ἐν τῷ κενῷ καθ' ἓνα τόπον ἕκαστον τῶν σωμάτων, ἐνδέ-
χεται δὲ καὶ μὴ μένειν, ἀναγκαίαν ἀπόδειξιν οὐδ' ἑτέρας
τινὸς αἰρέσεων ἐχούσης.

Κεφ. 5'. [549] Καιρὸς οὖν ἡκέναι δοκεῖ τι φθέρξασ-
θαι καὶ μετ', βραχεῖαν μὴν ἐλπίδα τοῦ φράσαι τὴν δοξοσο-

serunt et medicorum nonnulli, et alii quidam dicendi
studiosi viri et disciplinis instructi, eas quidem, ut quae-
stum facerent, exercentes, et nulli in philosophia sectae
inservientes, ut mihi moris erat, atque tunc ab iis petii,
ut istas rationes dijudicarent; tum eorum quidam dixit,
optime controversiam sedari posse, si in id, quod mun-
dum continere isti ajunt, vacuum profecti experiantur,
numquid in eo positum corpus una in sede manere, an et
ad alium quoque locum transferri aptum sit. Aliis qui-
dem omnibus haec dicta placuere, soli vero philosophi
inter se nobiscumque rixari non destiterunt probabiles
rationes a necessariis distinguere nequeunt. Potest enim
unumquodque corpus in vacuo uno loco manere, potest
et non manere, neutra secta necessariam demonstratio-
nem habente.

Cap. VI. Itaque tempus advenisse videtur, ut ego
quoque aliquid proferam, quum tamen parvam spem ha-

Ed. Chart. VI. [549.]

Ed. Bas. I. (565.)

ἥσαν ἔχοντα μὴ καταλείπειν ἀπείραστον, ἡγούμενον μὲν τι δ' εἶναι μηδ' αὐτὸ τοῦτο βραχύ. καὶ τοίνυν ἐφ' ᾧ ὁμο-
 λόγηται μὲν ἡ ἀπὸ τῶν ἐναργεστάτων ἀρχῇ πάσης ἀποδεί-
 ξεις, ἀλλ' εὐθύς ἡ πρόιτη μετάβασις ἀπ' αὐτῶν ἐπὶ τῶν
 ἀδήλων, οὐ συγχωρεῖται μὲν ὑπὸ τῶν Ἀκαδημαϊκῶν τε
 καὶ Σκεπτικῶν, ἡμῖν δὲ τοῦτο μὲν ἀλλήλοις συνεχῶρει, ὅτι
 μὲν ἄλλο εὐρισκόμεθα τὴν ἐκείνων ἀπορίαν κρατύνοντες.
 ὄντων γὰρ ἐναργῶς τῶν μὲν πρὸς νόησιν, τῶν δὲ πρὸς
 αἴσθησιν, ἀλλήλοις ἐνίοτε μὲν δοκεῖ μάχεσθαι ταῦτα. καὶ
 πρῶτά γε τοῦτο αὐτὸ γεγυμνασμένου δεῖται, τοῦ δείξοντος
 οὐδέποτε ἀλλήλοις αὐτὰ διαφέρεισθαι. δεύτερον ἐπὶ τῷδε
 μέγιστόν ἐστιν, ἀπὸ τῶν ἐναργῶς φαινομένων γνωρίζειν τὰ
 τοιαῦτα· τινὲς γὰρ ὑπὸ προπετείας τοῖς μηδέπω φαινομένοις
 ἐναργῶς ὡς τοιούτοις συγκατατιθέμενοι σφάλλονται. καὶ
 τί θαυμάζειν, ἔφη, εἰ πρὸς διάνοιαν ἐναργῇ τοῦτο συμ-
 βαίνει τοῖς προπετέσιν, ὁρῶντας αὐτὸ καὶ πρὸς τῶν πρὸς
 αἴσθησιν ἐνίους πάσχοντας ἐκάστην· ὅτι ἐξ ἀπόπτου γοῦν

beam, fore, ut inanem scientiae persuasionem stabiliant;
 neque tamen id ipsum exiguum esse duxi, ipsam vide-
 licet non intentatam relinquere. Ob id igitur conce-
 ditur, omnem demonstrationem ab evidentissimis inchoari,
 sed illico primus ab ipsis ad ignota transitus ab Acade-
 micis et Scepticis non conceditur, inter nos vero id
 convenit, quod aliud invenimus, quod illorum ambigui-
 tatem augeat. Quum enim ex evidentibus quaedam in-
 tellectui, quaedam sensui evidentia sint, inter se non-
 nunquam haec pugnare videntur, atque in primis hoc
 ipsum *homine* exercitato eget, haec neutiquam inter se
 dissidere ostensuro. Secundum ab hoc maximum est, ab
 evidenter apparentibus quae sunt ejulmodi cogno-
 scere; quidam enim temere, nondum clare apparenti-
 bus, perinde ac talia sint assentientes, falluntur. Sed
 quid mirum, inquires, si ad manifestam intelligen-
 tiam haec temerariis hominibus accidunt, quum id ip-
 sum cernamus et in singulorum sensuum actionibus quos-
 dam committere, quum ex longiore scilicet intervallo,

Ed. Chart. VI. [549.]

Ed. Bas. I. (365.)

θεασάμενοι παραγεγνημένον τινα Διώνά φασιν, αὐτῶς
 ἔτιχεν, εἶναι τὸν ἀφικνούμενον, ὡς βεβαίως εἰδότες· ὥστ'
 ἐνίοτε πλησίον ὁφθαλμοῖς ὁ παραγεγνημένος ἐφάνη Θεῶν, οὐ
 Δίῳ ὑπάρχειν. εἰ μὲν οὖν ἀπαράλλακτος ἡ φαντασία τῶν
 πόρρωθεν ὁρωμένων ἐστὶ καὶ τῶν ἐγγύθεν, οὐ διαφωνοῦν-
 τες ἀλλήλοις ἐπὶ τῶν πόρρωθεν ὁρωμένων οὐτ' ἐλέγξουσιν,
 οὐτ' ἐλεγχθήσονται ποτε· εἰ δ' ἐστὶν ἄλλη ἐνέργεια τῶν
 πλησίον ὁρωμένων, ἄλλη δὲ τῶν οὐ πλησίον, οἷσι πειρωμέ-
 των τὴν ἐκ τοῦ πλησίον γιγνομένην, εἰκότως σφάλλονται.
 τοῦτ' οὖν αὐτὸ πρῶτον ἀναμνήσθητι, πρὶν ἐπὶ τὰ πρὸς
 διάνοιαν ἐναργῆ μετιέναι καὶ σύ ποτε προπετῶς, ὁρατὸν δὲ
 τινα τὸν προσιόντα, φέρε μὲν ἵππον, ὡς ἔτυχε, πλησίον
 ἐγνώσθαι Θεόδωρος ὢν· ἢ δὲ ὅλου τοῦ βίου σαντὸν ἀνά-
 σχος ἀπὸ τῆς τοιαύτης συγκαταθέσεως, ἣν ὀνομάζουσιν τε
 πρόπτωσιν καὶ προπέτειαν. ἐγὼ μὲν σοὶ λέγω μόνῳ, οὐδεὶς
 ἔχει με δεῖξαι τοιοῦτόν ποτε ἐσφαλμένον οὐδέν. ἐκ μειρα-
 κίου γὰρ ἐπέχειν ἑμαυτὸν εἵθισα προπετοῦς συγκαταθέσεως,

quam videndi requirat potentia, aliquem accedentem in-
 tuiti, exempli causa, Dionem esse, qui accedat, tanquam
 exacte conspicati affirmant; atqui iste propius accedens
 interdum non Dion, sed Theon esse visus est. Itaque si
 procul et prope visorum imaginatio non differret, minime
 de his, quæ procul aspiciuntur, inter se dissidentes ne-
 que redarguerent unquam, neque redarguerentur; sin alia
 vero est prope visorum, alia non prope visorum actio,
 ut illis, qui propius intuentur, notum est, merito fallun-
 tur. Hoc igitur ante omnia memoriae mandato, ante-
 quam ad intellectui manifesta transeas, ne et tu incon-
 siderate quandoque pronuncies, et aliquod visibile pro-
 cul accedens equum esse, verbi causa, dicas, quod, pro-
 pius quum fuerit, Theodorus esse cognoscatur; aut po-
 tius in omni vita huiusmodi tam facili assensu abstineas,
 quem procidentiam et temeritatem nominant. Ego vero
 tibi uni dico, nullus me unquam ita deceptum esse
 ostendere poterit. Ab adolescentiæ namque temporibus

Ed. Chart. VI. [549. 550.]

Ed. Bas. I. (365. 366.)

ὥσπερ ἐν τοῖς πρὸς αἰσθησιν, οὕτω καὶ τοῖς πρὸς λόγον
 φαινομένοις, ἐφ' ἃ μεταβὰς ἤδη πάλιν ἀναμνησθῆναί σε
 (366) κἀνταῦθα παρακαλῶ, μηδενὶ ψευδῶς συγκαταθέμε-
 τον ἑαυτὸν, ὥσπερ ἐκάστης ἡμέρας ὁρῶ παμπόλλους τῶν
 φίλων, ἐπίους μὲν ἐν τῶν εἰπόντων ὅτι οὖν πιστεύσαντας,
 εἰ δὲ δύο, καὶ τρεῖς, καὶ τέσσαρες εὔποιεν ταῦτόν, οὐκ ἀν-
 τέχοντας, ἀλλὰ πάντως συγκατατιθεμένους ἐνὶ προπετῶς δὲ
 καὶ ὁ τρισὶν, ἢ τέσσαρσιν, ἄνευ τοῦ διορίσασθαι, πότερον
 ἐνδέχεται πάντας αὐτοὺς ἐκ μιᾶς αἰτίας κοινῆς ἀληθεύειν,
 ἢ ψεύδεσθαι πάντας ἐκ μιᾶς αἰτίας κοινῆς. βέλτιον οὖν
 ἐνταῦθα βραδύνειν, ὥσπερ ἐγὼ ποιῶ, κἀν ὅτι μάλιστα με
 καλοῖσιν ἐπισκώπτοντες ἄπιστον οἱ προπετῶς συγκατατιθέ-
 μενοι. τῶν φίλων γοῦν εἰσὶ τινες, οἱ πυθόμενοι παρὰ τινος,
 ἀφῆχθαι [550] τόνδε τινὰ τῶν ἀποδημούντων, ἡγγεῖλαν μὲν
 ἡμῖν ἦκοντα τὸν ἄνθρωπον, ἡλέγχθησαν δὲ ψευδόμενοι, ὥς,
 ὅταν ἐπιτιμήσω, τοσοῦτον δέουσιν εἰς τὸν μέλλοντα παρα-
 σκευάσασθαι ἑαυτοὺς ἀσφαλεστέρους, ὥστ' ἀγανακτοῦσι

ita me semper assuefeci, ut tam in his, quae sensui, quam
 in his, quae rationi manifesta videntur, ab inconsulto et
 praecipiti assensu caverem: ad quae transiens jam tibi
 iterum in memoriam revocare hortarique decrevi, ut
 nulli falso fidem habeas, ut quotidie permultos amicorum
 alicui quaevis loquenti assentiri video; quod si duo,
 tres, aut quatuor idem dixerint, non renituntur: sed
 quum uni assensi plane fuerint, idem tribus aut quatuor
 dicentibus temere assentiuntur, neque illud perpendunt,
 utrum istos omnes ex una communi causa verum dicere,
 aut contra ex una communi causa mentiri liceat. Satius
 igitur fuerit hic cunctari, quemadmodum et ego facio, et-
 si quam maxime incredulum me, qui temere assentiuntur,
 nominent. Igitur amicorum meorum nonnulli sunt, qui,
 quum aliquem peregre advenisse a quopiam audiverint,
 statim mihi venisse hominem renunciant; sed paulo post
 mendacii convicti, et a me reprehensi, tantum abest, ut in
 posterum sese cautiores praestent, ut etiam mihi irascan-

Ed. Chart. VI. [550.]

Ed. Bas. L. (366.)

πρὸς με, καὶ φασιν, αὐτοὺς μὲν οὐκ εἶναι τῆς ψευδο-
 λῳγίας αἰτίους, πιστεῦσαι γὰρ εἰπὸντι τόδε τι, τὸ δ' ἀμάρ-
 τημα μὲν ἐκείνου γεγονέναι, μὴ βουλόμενοι θεάσασθαι τὸ
 προστιθέμενον εἰς ἑαυτοὺς ἀπάσαις ταῖς προπετιῶς συγκα-
 ταθέσειν. εἰ μὲν γάρ, ὥσπερ ἐγὼ λέγειν εἶωθα, τόνδε
 μοί τινα περὶ τοῦδε τόδε τι διηγήσασθαι, καὶ αὐτοὶ
 κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐποιοῦντο τοὺς λόγους, οὐκ ἂν
 ἐπιδύοντο. νῦν δ', ἐπεὶ τῷ πιστεύειν τῷ λέγοντι σφάλλ-
 λονται, οὐκ ἐκείνον μόνον, ἀλλὰ καὶ σφᾶς αὐτοὺς συνεπέ-
 δειξαν αὐτῷ ψευδομένους, ἐνὸν γε αὐτοῖς οὐκ ἀποφαι-
 νομένοις εἰπεῖν, ἀφῆχθαι τόνδε τινα τῶν ἀποδημούντων
 φίλων, ἀλλ' ἀκηκοέναι παρὰ οὐδε. ὁπότ' οὖν ἐπὶ το-
 σούτων πραγμάτων οὐ μακρὸν ὕστερον αὐτοὺς ἐλεγχθέντων
 ψευδομένους οὐ παύονται προπετιῶς συγκατατιθέμενοι, τί
 χρὴ νομίζειν ἐπὶ τῶν ἀδήλων αὐτοῖς ὄντων δυσκολαιτέρων
 προσάπτεσθαι; ἐνκολώτερον μὲν γάρ ἐστιν, ἐνὸς αἰὲ μνη-
 μονεύειν τοῦ περιμένειν ἐναργῶς ἐν ἀκριβεῖ, χαλεπώ-
 τατον δὲ, διότι τοῦτ' αὐτὸ ποιεῖν οὐκ ἐθέλουσι οἱ

tur, dicantque, se non esse mendacii auctores, sed cuidam
 illud dicenti credidisse, ejusque peccatum esse, non
 suum, in assentiendo inconsultam temeritatem confide-
 rare nolentes. Nempe si, ut ego dicere consuevi, ho-
 minem hunc mihi hac de re hoc dixisse, hunc in mo-
 dum et ipsi sermonem facerent, haud profecto mentiren-
 tur. Nunc vero, dum mendacium referenti credentes fal-
 luntur, non illum modo, verum etiam se ipsos mendaces esse
 demonstrant, quum, amicum peregre in patriam rediisse,
 ipsis non asserere, sed ab alio id se audiisse, dicere
 licet. Quandoquidem igitur, hujusmodi rebus ipforum
 haud multo post mendacium declarantibus, non desistunt
 temere assentiri, quid in abstrusis atque reconditis ipsis
 accidere putandum sit, quas percipere sane quam diffi-
 cile est? Facilius quidem fuerit unius rei semper me-
 minisse, quam in ejus exacta cognitione evidenter per-
 sistere; difficillimum autem idcirco fuerit, quoniam id

Ed. Chart. VI. [550.]

Ed. Bas. I. (366.)

πολλοί καὶ ζητοῦντί γέ μοι τὴν αἰτίαν τῆς προπετείας αὐτῶν, εἰ μὴ ἄρα πλεονεξία κατεφάνη πάντ' ἐργάζεσθαι τὰ τοιαῦτα. τὸ γὰρ τάχ' ὅτι οὖν ἢ δι' αἰσθήσεως, ἢ διὰ τοῦσεως εὐρίσκειν ἐπαινώ μόνον ὁρῶντες, οἶονται βελτίους ἑαυτοὺς ἐπιδείξειν τῷ πέλας ἐν τῷ τάχει τῆς διαγνώσεως τάχος, ἀλλ' ἀγνοίας ἐπιδείκνυνται. ταῦτα μὲν οὖν ἔφη εὐρῆσθαι μοι κοινῇ πρὸς ἅπαντας, ὅσοι προπετεῶς ἀποφαίνονται.

Κεφ. ζ'. Πάλιν ἐπὶ τούτοις τοὺς φιλοσόφους ἔλθωμεν, ἀποφαινομένους προπετεῶς περὶ τῶν ἐν τῷ κενῷ σωμάτων ἐστώτων ἢ κάτω φερομένων. ὁ μὲν γὰρ ἀρχιτέκτων οὗτος οὐκ ἂν ἀπεφάνητο, πρὶν εἰς αὐτὸ τὸ κενὸν ἐξελθὼν τοῦ κόσμου τῇ πείρᾳ βασανίσαι τὸ πρᾶγμα, καὶ θεασάσθαι σαφῶς, εἴτε μένειν κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον ἕκαστον τῶν ἐν αὐτῷ σωμάτων, εἴτε καὶ μεθίστασθαι. τοιαύταις γὰρ ἀρχαῖς εἰς τὰς ἀποδείξεις οἶδα χρωμένους αὐτοὺς, ἐναργέσι τε καὶ ἀναντιλέτοις ὑπὸ πάντων

ipsum facere plerique recusant. Mihi vero temeritatis ipsorum causam quaerenti nonnisi ingenii excellentia haec omnia agere visa est. Celeriter enim quodvis aut sensu aut intelligentia consequi laudabile est, quod solum isti homines intuentes sese vicino cognitionis celeritate meliores probaturos esse existimant, quum tamen ignorantiae potius celeritatem ostendant. Haec itaque a me generatim adversus omnes temere aliquid pronunciantes inventa dicere volui.

Cap. VII. Caeterum ad istos rursus philosophos revertamur, qui inconsiderate de corporibus in vacuo stantibus aut descendentibus sermocinantur. Architectus namque iste non affirmasset prius, quam in ipsum vacuum e mundo egressus rem experientia comprobasset, atque unumquodque in ipso positum corpus aut eundem locum obtinere, aut in alium transmutari apertissime conspexisset. Ejusmodi namque ad demonstrationes constituentes principijs evidentibus ac sine controversia ab omni-

Ed. Chart. VI. [550. 551.]

Ed. Bas. I. (366.)

ὁμολογουμέναις· ὑμεῖς δὲ οἱ φιλοσοφοῦντες, περὶ ὧν οὐ-
δεμίαν ἐναργῶς γινῶσιν ἔχετε, ταῦθ' ὡς ἐναργῶς γνωσθῆ-
ναι δυνάμενα. ἤκουσα πρῶτην ἀπιστοῦντοιν δυοῖν φιλο-
σόφωιν· ἐδόκει γὰρ αὐτῶν τῷ μὲν ἐτέρῳ τὸ ὕδωρ τῶν
ξύλων βαρύτερον εἶναι, τῷ δ' ἐτέρῳ τὰ ξύλα τοῦ ὕδατος,
ἐκάτερός τε λόγους ἔλεγε μακροὺς, ἐμβλέπων ἄνω τε καὶ
κάτω. κεφάλαιον δὴ τοῦ μὲν ἐτέρου τῶν φιλοσόφων, τὴν
πεπιλημένην οὐσίαν βαρυτέραν εἶναι, καὶ διὰ τοῦτο τὰ
ξύλα τοῦ ὕδατος, τοῦ δ' ἐτέρου, ἑλαττον ἔχειν κενόν τὰ
ξύλα. καὶ ταῦτα ἔλεγον διὰ μακρῶν ἐξηκόντων λόγων, οὐκ
ἀποδεικτικῶν, ποιούμενοι τὰς κρίσεις, ὥσπερ ἀδύνατον ἐν
αἰσθῆσει διαγινῶναι τὸ πρᾶγμα, καθάπερ ἡμᾶς οἰσθα
ποιοῦντας. οἱ δὲ φι[551]λόσοφοι λέγειν ἐτι βουλόμενον
αὐτὸν ἠρώτησαν, ὅστις ὁ τρόπος εἴη, καθ' ὃν ἐναργῶς δια-
γινώσκειται, πότερόν ἐστι βαρύτερον· οὐ γὰρ δὴ διὰ ζυγοῦ
γε δυνατόν ἔφασαν γενέσθαι τοῦτο, καθάπερ οὐδὲ δι' ἀγ-
γείου πληρουμένου· σιῆσαι μὲν γὰρ οἷόν τε ἐστι τὸ ξύλον,

bus concessis ipsos uti cognoscimus; at vos de his philo-
sophantes, quorum nullam certam notitiam habetis, ea
quam clarissime dignosci posse contenditis. Proxime
duos altercantes philosophos audiavi; alteri enim eorum
aqua lignis gravior esse videbatur, contra alter ligna
graviora esse defendebat; uterque autem sursum ac
deorsum intuens longas rationes afferebat. Praecipuum
autem alterius philosophi argumentum, constrictam den-
samque substantiam graviolem esse, quocirca ligna, quam
aqua, *graviora esse*; alterius vero, ligna minus vacui
continere. Haec vero dicebant prolixis sermonibus, non
demonstrativis rationibus sententiam suam roborantes, tan-
quam ipsis rem sensu dijudicare (quemadmodum et nos
facere novisti) non liceret. Sed ipsum philosophi adhuc
dicere volentem interrogaverunt, quinam esset modus,
per quem evidenter dignosci posset, utrum ipsorum gra-
vius esset, neque enim in lancibus id fieri posse dicebant,
quemadmodum neque ex vase pleno; etenim expendere

Ed. Chart. VI. [551.]

Ed. Bas. I. (366.)

οὐ μὴν πληρῶσαι τό γε ἄγγειον ἐξ αὐτοῦ, τοῦ ὕδατος αὐτὸ πληροῦσθαι δύνασθαι τοιαῦτ' οὖν αὐτῶν λεγόντων, ὥσπερ εἰδῶσιν, γελάσας ὁ ἀρχιτέκτων ἔφη· Τοιοῦτοι διὰ παντός ὑμεῖς οἱ δοξόσοφοι πάντες ἐστέ, τὰ μὲν ἔξω τοῦ κόσμου γινώσκειν οἰόμενοι, περὶ ὧν εἰκάσαι μὲν ἐστὶν ἐνδεχόμενον, γινῶναι δ' ἐπιστημονικῶς οὐκ ἔγχωρεῖ, τὰ δὲ τοιαῦτα, καὶ τοῖς τυχοῦσιν ἐνίοτε γινωσκόμενα, παντάπασιν ἀγνοοῦντες, ὥσπερ καὶ τοῦτ' αὐτὸ τὸ νῦν προκείμενον, ὕδατός τε καὶ ξύλων σταθμὸν ἀντεξετάσαι. δευθέντων οὖν ἀπάντων τῶν παρόντων εἰπεῖν τὸν ἀρχιτέκτονα, πῶς ἐπιστημονικῶς καὶ βεβαίως ἀντεξετασθήσεται τὸ τοῦ ξύλου τῷ τοῦ ὕδατος, ὁ μὲν διηλθεν ἐν τάχει τε καὶ σαφῶς, ὡς ἅπαντας τοὺς παρόντας νοῆσαι, πλὴν μόνων τῶν φιλοσόφων· ἐκεῖνος δὲ καὶ δεύτερον ἠναγκάσθη καὶ τρίτον εἰπεῖν τὸν αὐτὸν λόγον, ὥστε μόγις ἐνόησαν. ὁ μὲν ἀρχιτέκτων, Εἰκότως, ἔφη, λέγουσι

lignum possumus, non tamen vas aliquod ipso replere, quod rursus aqua implere valeamus. Haec igitur istis (ut soliti sunt) garrientibus, ridens architectus inquit: Vos omnes sapientes videri volentes ejusmodi semper estis, quae extra mundum sunt, de quibus conjectura notitiam accipere solum contingit, scientificae autem comprehendere nequeunt, cognoscere vobis persuadentes, haec autem, quae ad manum sunt vel imperitis hominibus interdum patentia, penitus ignorantes, quemadmodum et id ipsum in praesentia propositum, aquae scilicet ac ligni ponderis exquisitio. Omnibus igitur, qui ibi aderant, architectum rogantibus, ut, quo pacto ligni et aquae gravitas inter se comparari dijudicarique firma ac certa scientia posset, edoceret, ipse quidem brevi et aperte, ut omnes, qui aderant, praeter solos philosophos intelligerent, explanavit; ab illis vero bis et ter eundem sermonem repetere coactus est, vixque intellexerunt. Quocirca jure, inquit architectus, permulti nihil istis prae-

Ed. Chart. VI. [551.]

Ed. Bal. I. (366.)

πάμπολλοι, πλὴν δοξοσοφίας οὐδὲν τούτοις ὑπάρχειν· οἱ δ' ἀνόητοι μὲν ἐν τοῖς ἀγνώστοις ἅπασιν ἐλέγχονται, δοξόσοφοι δ' ἐν τοῖς γνωστοῖς. ἐγὼ δὲ διαδεξάμενος αὐτὸν τὸν λόγον, εὐλόγως ἔφην τοῦτο συμβαίνειν αὐτοῖς. καὶ γὰρ, ὅπως χορὴ μεταβαίνειν ἀπὸ τῶν ἐναργῶς γινωσκομένων ἐπὶ τὰ τῶν ἀδήλων, οὐδέποθ' ὑπέμειναν ἀσκηθῆναι τε καὶ μαθεῖν ἐπὶ πραγμάτων, μαρτυρῆσαι μὲν τοῖς εὐροῦσιν αὐτὰ δυναμένων, ἐλέγξει δὲ τοὺς οὐχ εὐρόντας. Ἴνα δ', ἔφη, καὶ γελάσητε, καὶ γνῶτε τὸν τύπον αὐτῶν ὀπηλίκος ἐστίν, διελθεῖν ὑμῖν ἐν τι καὶ δύο βούλομαι, περὶ ὧν ἀποφαίνονται προπετῶς οἱ τὰς ὀφρῦς ἀνεσπακότες οὗτοι. καὶ πρῶτόν γε τοῦτο λέγω μάλιστα, ἐπειδὴ τῶν Περιπατητικῶν τις ἀφίκται τῶν φιλοσόφων, ἓνα τε τὸν κόσμον τοῦτον εἶναι πεπλησμένον, ἔξωθεν τε αὐτοῦ μηδὲν εἶναι κενόν, ὥσπερ οὐδ' ἔνδον· διαφέρει γε μὴν, ἔφη, τῷδε τῷ φιλοσόφῳ διττὴν διαφορὰν ἐκείνης τούτων· εἰδείκνυον δὲ τὸν τε Στωϊκὸν καὶ τὸν

ter inanem scientiae persuasionem inesse praedicant; indocti namque in rebus omnibus obscuris convincuntur, qui vero sapientes haberi volunt, in notis et apertissimis haerent atque hallucinantur. Ego vero hunc sermonem subjiciens merito id ipsis accidere dixi, quandoquidem, ut a per se notis ad ignota transeundum sit, nunquam discere laborarunt, neque in illis sese rebus exercere, quae recte inventientium veritatem comprobare, non inventientium autem errorem coarguere queant. At ut rideatis, inquit, istorumque fastum, quantus sit, cognoscatis, unum ac duo ex iis, quae huiusmodi homines supercilia contrahentes inconsiderate proferunt, vobis recitare decrevi, primumque illud praecipue dixero, quum Peripateticus quidam philosophus accessisset, unicum esse mundum asserens, eumque plenum, extra quem nullum esset vacuum, quemadmodum neque intus; duplici differentia, dixi, ab hoc philosopho uterque istorum discrepat; ostendebam autem Stoicum philosophum et Epi-

Ed. Chart. VI. [551^b]

Ed. Bas. I. (366.)

Ἐπικούρειον. ὁ δὲ Στωϊκὸς οὖν ἔνδον τι κενὸν εἶναι, ἔξωθεν τοῦ κόσμου ὑπάρχειν αὐτό· ταῦτα δ' ἄμφω συγχωρῶν ὁ Ἐπικούρειος, ἐν ἄλλῳ τινὶ διαφέρεται πρὸς αὐτόν· οὐ γὰρ ἓνα ὁμολογεῖ κόσμον εἶναι τόνδε, καθάπερ ὁ Στωϊκὸς οἶται, κατὰ γε τοῦτο τοῖς Περιπατητικοῖς ὁμόδοξος, ἀλλ', ὥσπερ γε καὶ τὸ κενὸν ἄπειρον τῷ μεγέθει φησὶν ὑπάρχειν, οὕτω καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ κόσμους ἀπείρους εἶναι τῷ πλήθει. ἐγὼ δ' ἤκουσα μὲν, ἃ λέγουσιν οἱ τρεῖς, συναγορεύειν βουλόμενοι τοῖς ἰδίοις ὀνείροις· ἀκριβοῶς δ' οἶδα μηδὲνα λόγον ἀποδεικτικῶς ἔχοντας αὐτοὺς, ἀλλ' ἐνδεχομένως τε καὶ εἰκότως, ἐνίοτε δὲ μηδὲ τοιούτους γινώσcesθαι, ὅτι μὲν ψεύδονται παρακαλέσαντες εἰπεῖν τινα ἀπόδειξιν ἕκαστον αὐτῶν εἰς ταῦτο τοῦτο προπείμενον. οὕτως οὖν ἔλεγον, ἅπερ ἴσμεν ἐν τοῖς βιβλίοις αὐτῶν γεγραμμένα· πᾶσι δὲ τοῖς παροῦσι σαφῶς ἐφαίνετο μηδεὶς ἀναγκαστικὸν λόγον εἰπὼν, μηδ' ἀποδείξεως γραμμικῆς ἐχόμενον, ἀλλ' ἐξ ἐπιχειρημάτων συγκείμενον, οἷς

curreum. Stoicus enim in mundo quidem nihil vacui, sed extra mundum vacuum esse locum asserbat; ambo haec Epicureus concedens, in alio quodam ab ipso dissentiebat; neque enim unum esse mundum, quemadmodum Stoicus, in hoc sane Peripateticis assentiens, opinatur, sed quemadmodum vacuum magnitudine infinitum, ita et mundos in ipso multitudine infinitos esse contendit. Ego vero, quae isti tres suis somniis patrocinari volentes dicerent, audiui, ipsosque nulla ratione demonstrativa, sed probabili et consentanea muniri exacte cognovi: interdum vero neque sese, quod mentiantur, animadvertere, quum eos singulos, ut in hoc idem propositum aliquam demonstrationem asserrent, provocaremus. Sic itaque ea, quae in libris ipsorum scripta esse novimus, differebant; omnibus autem praesentibus clarissime nullus ipsorum rationem necessariam aut linearum demonstrationi consimilem, sed ex argumentationum, quibus rhetores uti solent, compositam asserre

Ed. Chart. VI. [551. 552.]

Ed. Bal. I. (366. 367.)

οἱ ῥήτορες χρῶνται. ἀλλὰ γε περὶ πλουσίων ὁ λόγος. ἐφ' ἡμᾶς οὖν αὐτοὺς [552] ἔλθωμεν, ὅσοι μὴ πλουτοῦμεν, ἐρωτήσωμέν τε καὶ πάλιν ἓνα τῶν σοφῶν, εἰ δίκαιόν ἐστιν ἑαυτοὺς ἀναγορεύειν ἔγνωκότες μόνους τὴν ἀλήθειαν, ὑπὸ πάντων τῶν ἄλλων καταγινώσκ(367)ομένων ἰδιωτῶν τε καὶ φιλοσόφων. τὸ γὰρ τοι δεινότατον, ἔφη, τοῦτ' ἐστιν, ὅτι τῶν φιλοσόφων ἕκαστος ἂν ἔξωθεν τῆς οἰκείας πόλεως ὑπ' οὐδενὸς ἐπαινέται. τίνα τοίνυν εἰκός ἐστιν ἄλλον δὴ τοὺς φιλοσόφους ἅπαντας ὑπομένοντας κριτὴν, πλὴν αὐτῶν τῶν φαινομένων, ὑπομένοντάς τε καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν λογικῶν τεχνῶν ἀπασῶν ἀριθμητικούς, λογιστικούς, γεωμέτρους, ἀστρονόμους, ἀρχιτέκτονας, νομικούς, ῥήτορας, γραμματικούς, μουσικούς; ἢ ὁ ὑφ' ἑαυτοῦ κρινόμενός τε καὶ στεφανούμενος, ὑπὸ τῶν ἄλλων κριτῶν εἰ ὑπομείνεις δοκιμάζεσθαι, μηδεμιᾶς ψήφου μεταλαμβάνεται. τοσαῦτα καὶ περὶ ἀμαρτημάτων πρὸς τὸ παρὸν ἀρκείσθω.

vifus est. Sed hactenus de divitibus sermo habitus est. Ad nos igitur ipsos, quicumque divites non sumus, revertamur, iterumque aliquem ex sapientibus percunctemur, num aequum sit seiplos solos veritatem cognoscen-tes praedicare, ab omnibus aliis tum imperitis, tum philosophis cognitam. Illud namque gravissimum est (dicebam), singulos videlicet philosophos extra proprium gregem a nullo alio laudari. Quem igitur alium decet omnes philosophos judicem quam ipsa sensibus evidentia expectare, atque ex omnibus rationalibus artibus arithmeticos, ratiocinatores, geometras, astronomos, architectos, juriconsultos, rhetores, grammaticos, musicos? etenim, qui seipsum judicat atque coronat, aliorum judicium si expectet sententiam, omnibus suffragiis condemnabitur. Haec in praesentia de peccatis abunde dicta sunt.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΜΕΛΑΙΝΗΣ ΧΟΛΗΣ.

Ed. Chart. III. [165.]

Ed. Bas. III. (357.)

Κεφ. α'. Περὶ μελαίνης χολῆς ἔνιοι μὲν ἐπὶ πλέον, ὅς φε τοῖς ἔργοις τῆς Ιατρικῆς τέχνης ἐστὶ χρήσιμον, ἐξέ-
τειναν τὸν λόγον, ἔνιοι δὲ καὶ τοῦ δικαίου μέτρου καθεί-
λόν τι, καθάπερ ἔνιοι παντάπασιν οὐδὲν εἶπον, οἷς ἂν τις
μᾶλλον μέμψαιτο τῶν προσθέντων ἄχρηστών τι. ἥκον γὰρ
ἄφελειν τὸ περιττόν τοῦ τὸ μηδόλως εἰρημένον αὐτὸ
ἅπαν ἐξευρεῖν. Ἱπποκράτης μὲν οὖν μοι δοκεῖ τὸ χρήσιμον
εἰς τὰ τῆς τέχνης ἔργα πρῶτος εἰπεῖν, ὥσπερ αὖ πάλιν
Ἐρασίστρατος ὅλον παραλιπεῖν. οἱ γὰρ περὶ Πλειστόνικόν
τε καὶ Πραξαγόραν καὶ Φιλότιμον, ἐπιπλεῖστον ἐργασάμενοι

GALENI DE ATRA BILE LIBER.

Cap. I. De atra bile quidam sane longius, quam
medicæ artis operibus usui sit, sermonem produxerunt,
quidam vero brevius, quam par sit, de ea loquuti sunt,
sicuti alii nihil prorsus, quos utique non immerito quis
magis accuset, quam eos, qui nonnihil etiam ex iis, quæ
minus utilia sunt, addidere: longe enim facilius est id,
quod est supervacuum, auferre, quam (si quidem nihil
prorsus traditum sit) invenire. Igitur Hippocrates mihi de
ea primus, quod ad artis opera conducit, pertractasse vi-
detur, quemadmodum rursus Erasistratus rem totam omi-
ssit. Etiam Plistonici, Praxagoræ et Philotimi secta-

Ed. Chart. III. [165. 166.]

Ed. Bas. III. (357. 358.)

τὸν περὶ τῶν χυμῶν λόγον, ἕνα μὲν μοι δοκοῦσι χρησίμως διορίσασθαι τῶν ἀδιορίστως Ἱπποκράτει γεγραμμένων, ἕνα δὲ καὶ ψευδῶς ἀποφήνασθαι. τῶν δὲ νεωτέρων ἄριστα γέγραπται περὶ μελαγχολίας τῷ Ἐφεσίῳ Ρούφῳ. καὶ τις εὐλόγως ἂν φαίη, μηδὲν ἐνδεῖν τοῖς κατὰ φύσιν ἀκούουσιν, οὐκ ἐριστικῶς ἀντιλέγειν προαιρουμένοις, ὅπερ ἐπιπλεῖστον οὐκ ὀλίγοι τῶν νεωτέρων ἱατρῶν ἐξήλωσαν, καὶ μάλιστα οἱ καλοῦντες ἑαυτοὺς Ἐρασιστρατεῖους καὶ Ἀσκληπιαδεῖους καὶ μεθοδικούς· ὧν ἔνιοι καὶ σοφίσματα συνέθεσαν, ἐπιδεικνύναι πειρώμενοι, τὸν περὶ τῶν χυμῶν λόγον ἄχρηστον εἶναι πρὸς τὰ τῆς ἱατρικῆς τέχνης ἔργα. πρῶτον μὲν οὖν ἡμεῖς, ὥς εἰθίσμεθα, τὸ χρησίμον εἰπόντες, ἔπειτα εἰς τὰ κατ' ἀκολουθίαν τοῦδε ζητούμενα μεταβάιντες, οὐκ ἀποκνήσομεν ὕστερον οὐδὲ τὸ διαλύσασθαι τοὺς ἠρωτημένους λόγους τοῖς ἄχρηστον ἡγουμένοις (358) εἶναι τὴν περὶ τοὺς χυμοὺς τέχνην. ὅπως δὲ [166] μή τις ἀσάφεια

tores, qui de humoribus copiosissime differuerunt, quaedam mihi eorum, quae ab Hippocrate minus distincte prodita sunt, commodè distinxisse videntur, quaedam vero nihilominus falso pronuntiasse. Inter recentiores autem de melancholia a Rufo Ephesio praestantissime admodum scriptum est, atque ita, ut nihil praeterea desiderari non immerito quis possit asserere, si modo ea animo aequiori, non studio contentiose contradicendi intelligantur: quod frequentissime recentiorum medicorum non pauci affectant, atque hi potissimum, qui se ipsos Erasistrateos et Asclepiadeos atque Methodicos vulgo appellant. Ex quibus nonnulli et sophismata struxerunt, quibus sermonem de humoribus ad medicae artis opera nullius esse usus demonstrare contendunt. Primum igitur nos, ut consuevimus, quod utile est, enarrabimus: mox transeuntes ad quaesita, quae hanc tractationem consequi videntur, non cunctabimur: postremo eorum etiam contentiosas rationes dissolvere, qui artem, quae circa humores versatur, prorsus inutilem esse dicunt. Verum ne disputatio nostra obscurior evadat,

Ed. Chart. III. [166.]

Ed. Bas. III. (358.)

περὶ τὸν λόγον γίγνεται, καθ' ἑκάστου χυμοῦ φύσεως ἐν ὀνόματι θέμενοι οὕτω πειρασόμεθα διὰ παντός ἐξηγεῖν αὐτόν. οὐκ ἐνδέχεται δὲ προᾶναι καλῶς τοῦτο χωρὶς τοῦ διελθεῖν αὐτῶν τὰς ἰδέας. τοῦτ' οὖν ἤδη πράξωμεν, ἀπὸ τοῦ γνωριμωτάτου πᾶσιν ἀνθρώποις ἀρξάμενοι χυμοῦ.

Κεφ. β'. Φαίνεται δ' οὗτος, ἐάν τις ἀρτηρία τις ἢ φλέψ τραπῃ, παραχρημα τῶν περιεχόντων αὐτὸν ἀγγείων ἐκχέομενος, ἐρυθρότερος μὲν ἐκ τῶν φλεβῶν, ξανθότερος δὲ τοῦπίπαι ἐκ τῶν ἀρτηριῶν. ἀλλὰ πηγνυταί γε ἑκάτερος εὐθέως, οὐ μόνον ἐκπίπτων τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὸ περιεχόμενος ἔτι, καθ' ὅντιν' οὖν τρόπον. καὶ τὴν γε πῆξιν αὐτοῦ τελευτῶσαν εἰς θρόμβον ὀρῶμεν· οὕτω γὰρ ἔθος ὀνομάζειν τοῖς Ἕλλησι τὸ πεπηγὸς αἷμα. φαίνεται δὲ πηγνύμενον οὐ μόνον ἐν τοῖς κατὰ τὴν κοιλίαν τε καὶ τὰ ἔντερα χωρίοις, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν κύστιν, ἐν ἣ τὸ οὖρον ἀθροίζεται, καὶ κατὰ πνεύμονά τε καὶ τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν, ὥσπερ γε καὶ τῷ μεταξὺ θώρακος τε καὶ πνεύμονος,

uniquique humori ex illorum natura nomen unum impo-
nentes, sic deinceps in tota tractatione eos perpetuo ap-
pellabimus: at id commodè nequaquam fieri poterit, nisi
prius eorum species explicaverimus. Proinde rem ag-
grediamur, a notissimo omnibus hominibus humore su-
mentes exordium.

Cap. II. Videtur autem hic humor, quum vel ar-
teria, vel etiam vena fuerit vulnerata, illico ex vasis ipsum
continentibus effundi, rubeus sane magis ex venis, fla-
vior autem ex arteriis manans: verum confestim uterque
concresecet non solum extra corpus fluens, verum etiam
in quovis ipsius loco contentus: atque hanc ipsius con-
cretionem in θρόμβον, hoc est grumum, terminari vi-
demus: sic enim Graeci sanguinem concretum appellare
consueverunt. Concresecere autem solet non solum in
ventriculi atque intestinorum spatiis, verum etiam in
vesica, in qua urina colligitur, adhuc etiam in pul-
mone atque aspera arteria, sicuti in media inter thora-
cem atque pulmonem regione, necnon in mulierum

Ed. Chart. III. [166.]

Ed. Bas. III. (358.)

ἐν τε ταῖς μήτραις ἐπὶ γυναικῶν. ἐπικρατεῖ μὲν οὖν ὥς
 τὸ πολὺ κατὰ τὸν χυμὸν τοῦτον ἢ ξρυσθρὰ χρόα, καὶ
 τό γε κάλλιστον αἷμα τοιοῦτο ἀκριβῶς ἐστὶ. φαίνεται δ'
 ἐνίοτε καὶ ξανθότερον τοῦδε καὶ μελάντερον, ὥσπερ γε τῇ
 συστάσει παχύτερον καὶ λεπτότερον. εὐρίσκεται δ' ἐνίο-
 τε καὶ τὸ τῶν φλεβοτομηθέντων αἷμα λεπτὴν ὑγρότητα
 περιέχον, ἣτις ἐν τῷ πήγνυσθαι διακρινομένη τὴν ἐπι-
 πολῆς αὐτοῦ καταλαμβάνει χώραν. εὐλογον γὰρ δήπου καὶ
 τοῦ ποτοῦ συναναφέρεσθαι τι τῷ γεννηθέντι κατὰ τὸ ἥπαρ
 αἵματι, τὴν ἐκκρίσιν λαμβάνον ἕστερον, οὐ μόνον διὰ τῶν
 οὖρων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ιδρώτων, καὶ κατὰ τὴν καλου-
 μένην ἄδηλον αἰσθήσει διαπνοήν. φαίνεται δ' ἐνίοτε καὶ
 φλεγματώδης χυμὸς ἐποχούμενος τῷ αἵματι, καθάπερ γε
 καὶ σύμπαν ἱκανῶς παχύτερον καὶ μελάντερον, ὥς εἰκέναι
 πολλάκις ὑγρὰ πίττη. καλεῖται μὲν οὖν τὸ ἐκ τῶν φλεβῶν
 καὶ τῶν ἀρτηριῶν ἐκχεόμενον, ὅποτον ἂν ἦ, μιᾷ προσηγο-
 ρίᾳ τῇ τοῦ αἵματος, οὐδεμιᾶς τῶν εἰρημένων αὐτοῦ διαφο-

utero. Igitur magna ex parte in hoc humore rubeus
 color exuperat, et talis exacte optimus sanguis existit,
 apparet autem nonnunquam hoc ipso flavior ac nigrior,
 sicuti et consistentia crassior atque tenuior. Quin in-
 venit quandoque et sanguis, qui vena secta mittitur,
 tenuem in se humiditatem habens, quae, ubi sanguis con-
 crescit, fecernitur et regionem ipsius superiorem occu-
 pat. Nempe rationi consentaneum est, ut ex potu
 quippiam cum sanguine, qui in jecore est genitus, per
 corpus deferatur, quod quidem mox non solum per uri-
 nas, sed etiam per sudores et per sensui latentem tran-
 spirationem excernitur. Interdum etiam videre licet pi-
 tuitosum humorem cum sanguine delatum, quemadmodum
 et totum aliquando sanguinem crassiores atque nigrio-
 rem ita, ut subinde liquidam picem referre videatur.
 Qui igitur ex venis et arteriis effunditur, qualiscunque
 sit, unicam sanguinis appellationem habet, quum nulla
 ex illius differentiis ante enumeratis proprium nomen

Ed. Chart. III. [166.]

Ed. BaL III. (358.)

ρῶν ἴδιον ἐχούσης ὄνομα. καὶ πηγνύται πᾶν αὐτίκα, καὶ
εἰς σαρκῶδες μόριον ἄχρι βάθους διαιρεθὲν ἐκχυθῇ. παρα-
πλήσιος δὲ τις αἵματι παχεῖ καὶ μέλαν χυμὸς ἕτερος ὕρ-
ται πολλάκις ἐκκρινόμενος, ἐμούντων τε καὶ διαχωρόντων
οὐ μὴν πηγνύμενός γε, καὶ ἐπὶ πλείον ὁμιλεῖ τῷ πέριξ
ἀέρι. καὶ τούτου γ' αὐτοῦ ποτὲ μὲν αἰσθησις γίνεται
τοῖς ἐμοῦσιν ὀξείος τε αἵμα καὶ στρυφνοῦ, ποτὲ δὲ οὐδε-
μίαν ἔχοντος ἐμφανῇ ποιότητα, μήτ' οὖν γλυκύτητα, καθά-
περ τὸ αἷμα, μήτ' ἀλυκότητα, καθάπερ ἐνίοτε τὸ αἷμα
καὶ τὸ φλέγμα, μήτε πικρότητα, καθάπερ ἡ ξανθὴ χολή.
πρόδηλον ὧν ἐστι, νοσῶδες μὲν εἶναι τὸ ἀλυκὸν αἷμα καὶ
τὸ φλέγμα. τοῦτίπαν δὲ τὸ μὲν αἷμα γλυκὺ φαίνεται, τὸ
δὲ φλέγμα ἄποιον, καθάπερ ὕδωρ. ἀλλ' ἐκτρεπόμενόν γε
τῆς κατὰ φύσιν ποιότητος οὐχ ἀλυκὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ
ὀξύ γίνεται, μεταλαμβάνει δὲ ποτε καὶ γλυκείας ποιότητος.
ἀλλὰ καὶ ταῦτον τὸν χυμὸν, ὅποῖος ἂν ᾖ, φλέγμα καλοῦ-
σιν, εἰ μόνον εἴη λευκός. ἔχει δὲ τὸ κοινὸν ἀπάντων χυμῶν

oblineat. Et totus statim concrefcit, etiamfi in carno-
sam partem ad profundum usque divifam effundatur.
Atque alius etiam humor quidam sanguini crasso et nigro
similis faepenumero tum per vomitum, tum per deje-
ctionem excerni confpicitur, non tamen, etfi diutius aëri
ambienti fuerit expofitus, omnino denfatur. Atque hic
ipfe humor aliquando a vomentibus acidus fimul et
acerbus fentitur, quandoque vero nullam prae fe fert
manifeftam qualitatem, neque dulcedinem, quemadmo-
dum et fanguis, neque faliedinem, ut fanguis interdum
et pituita, neque amaritudinem, ficuti flava bilis. Igitur
perfpicuum eft, fanguinem falum atque pituitam mor-
bosa effe. Namque majori ex parte fanguis dulcis ap-
paret, pituita autem omnis qualitatis expers, veluti aqua:
verum, naturali qualitate permutata, non modo falfa, fed
acida etiam fit: quin et non raro dulcem qualitatem ac-
quirit. Hunc itaque humorem, qualifcunque fuerit, pi-
tuitam appellant, fi modo albus exlitterit, fervetque com-
mune omnium humorum indicium, quod fcilicet non

Ed. Chart. VI. [166. 167.]

Ed. Bas. III. (358.)

γνώρισμα, τὸ μὴ πηγνυσθαι. πρόδηλον δ' ὅτι διαφέ-
ρει μηδὲν ἄλμυρόν ἢ ἄλυκόν ὀνομάζειν ὄντινα χυμόν,
[167] ἄμφω γὰρ τὰ ὀνόματα ταυτὸ σημαίνει πρᾶγμα. ἔστι
δὲ καὶ ἕτερός τις χυμός, αἰὲ μὲν πικρὸς τοῖς ἐμοῦσιν αὐτόν
φαινόμενος, οὐκ αἰὲ δὲ ξανθός, ἀλλ' ὥχρὸς ἔστιν ὅτις· καὶ
παχύτερος διαπαντός ὁ ξανθὸς τοῦ ὥχρου φαίνεται. ὥστ'
ἐκ τούτων τεκμαίρονται προσηκόντως οἱ περὶ χυμῶν ἄριστα
γνόντες, ὑγρότητος ἐπιμυξία λεπτῆς καὶ ὑδατώδους τῇ συ-
στάσει τὴν ξανθὴν χολὴν ὥχραν φαίνεσθαι. καλοῦσι δ'
ἔτι μοι μὲν ὑδατώδη τὴν ὑγρότητα ταύτην, ἔτι μοι δ' ὀρ-
ώδη, τούτου τοῦ γένους οὖσαν, ἐξ οὗ τό τε οὖρόν ἐστι
καὶ ὁ ἰδρώς. ὥσπερ δὲ μινυμένης τῆς λεπτῆς ὑγρότητος
ἡ ξανθὴ χολὴ κατὰ τε τὴν χροάν ὥχροτέρα καὶ τὴν σύ-
στασιν ὑγροτέρα γίνεται, οὕτως, ὅτιαν ἐπὶ πλέον αὐτὴ δια-
φορηθῇ, τῇ τῶν ὁμῶν ὡσὶν λεκιδῷ παραπλησία φαίνεται,
καὶ διὰ τοῦτο καλεῖται λεκιθώδης. αὕτη μὲν οὖν ἡ χολή,
κἂν ὥχρά, κἂν ξανθὴ, κἂν λεκιθώδης φαίνεται, τὴν γένε-
σιν ἐν τοῖς ἀγγείοις ἴσχει. κατὰ δὲ τὴν γαστέρα πρᾶσοειδής

concresecat. Constat autem nihil interesse, vel falsum
vel falsuginosum quemcumque humorem appelles, etenim
eandem rem utrumque nomen significat. Est autem
praeter hos alius quidam humor, qui sane cum vomen-
tibus perpetuo amarus apparet, non semper autem fla-
vus, sed quandoque pallidus, semper autem, qui flavus
est, pallido crassior videtur. Quamobrem ex hisce
recte admodum conjectantur, qui optime de humoribus
sentiunt, quod ex commixtione tenuis humiditatis et
consistentia aquosae flava bilis pallidum colorem induat.
Appellant autem hujuscemodi humiditatem alii quidem
aquosam, alii vero serosam, quae sane ejusdem generis
existit, cujus est sudor et urina. Sicuti vero flava bilis
tenui humiditati commixta et colore pallidior et con-
sistentia humidior evadit, sic, ubi plurimum ipsa resol-
vitur, crudorum ovorum vitellis similis apparet, atque
ob id vitellina appellatur. Igitur haec bilis, sive pallida
sit, sive flava, sive vitellina, in vasis generationem habet,

Ed. Chart. III. [167.]

Ed. Bas. III. (358.)

τις ἑτέρα γεννᾶται. καλοῦσι γὰρ οὕτως αὐτὴν ἀπὸ τῆς
 χροῆς τῶν πράσων παρονομάσαντες, ὥπερ γε καὶ τὴν
 ἰώδη παρὰ τὸ τῷ ἰῷ ὁμοιοῦσθαι. ὠνόμασται δὲ καὶ
 ἰσατώδης τις χολή παρὰ τὴν τῆς ἰσατίδος χροῶν τῆς
 γλαυκῆς. αὗται πᾶσαι κοινὸν ἔχουσι τὸ διαμένειν. οὕτως
 οὖν καὶ τὴν ἐρυθρὰν ἔτιοι χολὴν ὠνόμασαν, ἐγγὺς οὖσαν
 αἵματι λεπτῷ κατὰ τὴν σύστασιν, ἀλλ' ὅτι μὴ πήγνυται,
 διὰ τοῦτο χολὴν αὐτὴν προσαγορεύουσι. ταῦτα μὲν οὖν
 ἴσως ἐπὶ πλέον ἢ κατὰ τὴν προκειμένην εἴρηται πραγμα-
 τεῖαν τῇ τε κοινωνίᾳ τοῦ λόγου καὶ τῷ χρησίμῳ τῆς γνώ-
 σεως, ἔτι γε τῷ συντόμῳ τῆς διδασκαλίας προτρεψαμένης
 μὲ διελθεῖν ὑπὲρ αὐτῶν. ἐπὶ δὲ τὸν περὶ τῆς μελαίνης
 χολῆς λόγον ἐπαγέλθωμεν.

Κεφ. γ'. Ὅτι μὲν οὖν οὐ πήγνυται, διώρισται μὲν
 ἀπὸ τοῦ μέλανος αἵματος, οὐ μὴν ἤδη γε καὶ ἀπὸ τῶν με-
 λάνων ἰδίως ὀνομαζομένων. ἐμεῖται τε γὰρ καὶ διαχωρεῖ-
 ται πολλάκις τοιαῦτα, πάμπόλυ διαφέροντα τῆς μελαίνης,

At in ventriculo quaedam bilis alia gignitur, quae a
 porraceo colore appellatione desumpta porracea nuncu-
 patur, quemadmodum et aliam ab aeruginis similitudine
 aeruginosam dicas. Est vero et alia quaedam bilis, quae a
 calore glauci glastli glastea nominatur. Atque his omnibus
 commune est, quales sunt, citra concretionem permanere.
 Jam vero et rubram bilem quidam nominarunt, quae
 consistentia sanguini tenui proxima est. Verum eo, quod
 non concrefcit, idcirco eam bilem nuncupaverunt. Haec
 igitur fortasse latius differuimus, quam ad propositum
 negotium pertinere videatur. Id autem factum est, hor-
 tante nos sermonis communitate, tum cognitionis uti-
 litate, atque etiam doctrinae compendio, ut de hisce
 nonnihil pertractaremus. Verum ad sermonem de atra
 bile redeamus.

Cap. III. Quoniam igitur non concrefcit, ex hoc
 a sanguine nigro distinguitur, non tamen ab his, quae
 proprie nigra nominantur. Haec siquidem talia saepius
 vomuntur ac dejiciuntur, ab atra bile quam plurimum

Ed. Chart. III. [167.]

Ed. Bas. III. (358.)

οὐ τῇ δυνάμει μόνον, ἀλλὰ καὶ ταῖς αἰσθηταῖς ποιότησιν. οὔτε γὰρ στρυφνότητος, οὔτε ὀξύτητος μετέχει σαφῶς ταῦτα, τῆς μελαίνης χολῆς κατὰ τὴν γεῦσιν ἐμφαινούσης τοῖς ἐμοῦσιν αὐτὴν καὶ κατὰ τὴν ὄσφρησιν, οὐκ ἐκείνοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις. οὐ μὲν οὐδὲ ζυμοὶ τὴν γῆν, ὥς ἐκείνη. ἀλλ' εἰ καὶ κατὰ τοῦτ' ἔοικεν ὅξει δριμυτάτῳ, τῇ παχυμερεῖ τῆς οὐσίας ἐναντιώτατα διάκειται, καὶ διὰ τοῦθ', ὅς ὁμιλήσειεν ἂν τοῦ σώματος μέρεσιν ἄκρατος, ἔλκοι πάντοις αὐτὰ διαβιβρώσκουσα. τὸ μὲν γὰρ ὄξος, ὅτε λεπτομερὲς ὄν, διεξέρχεται, τὸ δὲ τῆς μελαίνης χολῆς πάχος, ἔδραν μόνιμον αὐτῇ παρέχον, αἴτιον τῆς ἀναβρώσεως γίνεται. ὥσπερ δὲ τοῖς εἰρημένοις γνωρίσμασι σαφῶς διορίζεται τῶν μελάνων, εἴτε χυμῶν ἐθέλεις λέγειν, εἴτε διαχωρημάτων, εἴτ' ἐδεσμάτων, ἢ μέλαινα χολή, οὕτω καὶ τῇ μήτε μυῖαν μήτ' ἄλλο τι ζῶον ἐθέλειν αὐτῆς γεύσασθαι, καθάπερ οὐδὲ τῆς κατακοροῦς ἄλμης. οὐδὲ γὰρ ἐν ἐκείνῃ διαζῇ ζῶον, ὥς ἡ καλουμένη νεκρὰ θάλασσα τεκμήριον.

differentia non modo facultate, verum etiam qualitatibus, quae sensu percipiuntur. Nam haec neque acerbum saporem neque acidum manifeste participant, quum atra bilis non solum ad gustum his, qui illam evomunt, verum etiam ad olfactum tum his, tum aliis etiam talis esse appareat: adhuc nigra nequaquam terram fermentat, sicuti illa, quae, etsi acerrimo aceto quam similis sit, suarum tamen partium crassitie illi quam maxime contraria existit; atque idcirco, quibus corporis partibus pura atque impermixta adhaeret, eas prorsus exedendo ulcerat; etenim acetum eo, quod est tenuium partium, permeat, ut bilis atrae crassitudo, quum ipsis stabilem sedem exhibeat, corrosionis causa sit. Igitur quemadmodum ex dictis indicibus atra bilis ab his, quae nigra vocantur, (sive quispiam ea humores, sive dejectiones, sive edulia nomet,) manifeste distinguitur, sic et ex hoc, quod neque muscae, neque aliud quodvis animal eam velit degustare, sicuti nec meram fœcuginem; neque enim in ea degere valet animal: cujus rei mare mortuum appella-

Ed. Chart. III. [167. 168.]

Ed. Bas. III. (358. 359.)

καὶ διὰ τοῦτ' ὅμοιον ἡ γένεσις αὐτῆς ὀλεθρίου ὑπάρχειν, ὑπεροπτηθέντος τοῦ μέλανος χυμοῦ συμβαίνουσα. πολὺ δὲ δήπου τῆσδε τὴν ἐκ τῆς ξανθῆς χολῆς ὑπεροπτηθείσης γινομένην μέλαιναν ὀλεθριώτερον εἶναι νομιστέον, [168] ὅσῳ περ καὶ ὁ χυμὸς τοῦ χυμοῦ δραστικώτερος, ἢ ξανθὴ χολή τῆς οἷον ὑποστάθμης τοῦ αἵματος, ἣν ἀμόργη καὶ τρυγὴ παραπλησίαν ἔφασαν ἔχειν τὴν γένεσιν οἱ περὶ τὰ τῆς τέχνης ἔργα σπουδάζοντες. ἀλλ' ὥσπερ ἐπ' ἄλλων πολλῶν πραγματίων, ὁμωνύμων μὲν ἀλλήλοις, ἐναντίας δὲ φύσεως ὄντων, ἡ τῆς προσηγορίας κοινότης ἔσφαλέ τινας, οὕτω καὶ τῶν εἰρημέτων δυοῖν χυμῶν ἐνίοι σφαλέντες ὀρήθησαν ἐπ' ἀγαθῷ πολλῶν ἐμείσθαι τι καὶ διαχωρεῖσθαι μελαίνης χολῆς. ἐγὼ δ' ἐκ μειρακίου παρὰ Πέλοπι τῷ διδασκάλῳ μαθὼν ἑκατέρου τῶν χυμῶν τὰ γνωρίσματα, κἄπειτα παραφυλάξας αὐτὰ δι' ὅλου (359) τοῦ ἐμοῦ βίου μέχρι δεῦρο, τὸν μὲν τῆς ἀκριβοῦς μελαίνης χολῆς χυμὸν ὀλεθρίως ἐκκρινόμενον ἐθεασάμην αἰεὶ, τὴν δὲ τῶν μελάνων

lum abunde firmum praebet indicium. Atque idcirco illius generatio perniciofa esse censetur, quum ex humore atro supra modum affato contingat. Cacterum ea bilis atra, quae ex flava bile superaffata gignitur, tanto ac dicta perniciosior est aestimanda, quanto nimirum humor alter altero efficacior existit, flava inquam bilis altero, qui est veluti sanguinis sedimentum, quem amurcae quidem et faeci similem generationem habere dixerunt, qui in artis operibus studiose sunt versati. Verum quemadmodum in multis aliis rebus, quae quum idem nomen sortiantur, naturas tamen contrarias possident, appellationis communitas nonnullos decepit, sic et in duobus narratis humoribus multi aberrantes frequenter aliquid bilis atrae salubriter tum evomi, tum etiam dejici existimarunt. Ego vero quum adhuc adolescens a Pelope praeceptore utriusque humoris signa didicerim, deinde toto vitae meae tempore usque ad hunc diem ea observaverim, semper quidem exactae bilis atrae humorem excerni ad perniciem animadverti,

Ed. Chart. III. [168.]

Ed. Bas. III. (359.)

κένωσιν οὐκ ὀλιγάκις ἐπ' ἀγαθῷ γενομένην. ἄρκει μὲν οὖν καὶ τοῦτο γινώσκεισθαι μόνον εἰς τὰ τῆς τέχνης ἔργα, καὶ μάλιστα ἐάν γε μετὰ διορισμοῦ τῶν καιρῶν, ἐν οἷς ἐκκρίνεται, μάθῃ τις τὸν λόγον, ὃν ἐν τοῖς ἐξῆς ἐγὼ διηγῆσμαι. τῷ δὲ μήπω διὰ μακρᾶς πείρας ἐγνωκότι τὸ γινόμενον ἐφ' ἑκατέρᾳ τῇ κενώσει, θαυμάζειν ἴσως ἢ ἀπιστεῖν εἰκὸς ἐστίν, εἰ τοῦ μοχθηροτάτου χυμοῦ κενουμένου βλάπτεται τὸ σῶμα· τοῦναντίον γὰρ εὐλογον εἶναι δόξει, τῶν βλαπτόντων ἐκκενουμένων, ὑγιεινότατον αὐτὸ γίνεσθαι κατὰ τοῦτον οὖν τὸν λόγον καὶ ἡ τῶν μελάνων κένωσις. ἀλλ' ὃ διὰ μακρᾶς πείρας πεισθεῖς, ὅτι, ὥς ἄρτι μοι λέλεκται, γίνεται, θαδῶς εὐρήσει τὴν αἰτίαν τοῦ συμβαίνοντος, καὶ μάλιστα' ὅταν ἐθελήσῃ τὰ γεννῶντα τὴν μέλαιναν χολὴν εὐρεῖν, ὣν ἤδη μὲν ἡ ἀρχὴ τῆς εὐρέσεως εἴρηται, βέλτιον δὲ καὶ τὸ σύμπαν τοῦ λόγου προσθεῖναι. τοῦ γὰρ ἐκ τῆς κοιλίας τε καὶ τῶν ἐντέρων εἰς ἥπαρ ἀναδιδομένου χυλοῦ

eorum vero, quæ nigra appellantur, evacuationem non raro salubrem extitisse. Igitur hoc tantum ad artis opera novisse sufficiet, præcipue si quis cum distinctione temporum, in quibus sit excretio, etiam rationem didicerit, quam ego in sequentibus explicabo. At qui in utraque evacuatione longa experientia non est exercitatus, mirabitur fortasse, et non immerito, et adhuc nequaquam credet, pravo videlicet humore evacuato corpus laedi, quum contra rationi consentaneum esse videatur, ut molestantibus humoribus evacuatis corpus ipsum saluberrimum relinquatur: secundum hanc igitur rationem et nigrorum evacuationem fieri censendum. Verum qui longa experientia fuerit persuasus, quid, ut supra dictum est, his, qui circa artis opera versantur, usu venit, is sane, quaenam sit hujus rei causa, quam facillime inveniet, ac præsertim quum voluerit ea, quæ atram bilem generant, investigare, quorum inveniendorum principium jam dictum est. At melius erit universum sermonem adjicere. Nam humoris illius, qui ex ventriculo atque in-

Ed. Chart. III. [168.]

Ed. Bas. III. (359.)

τὸ μὲν τι λεπτομερέστερόν ἐστι τῇ σπασίσει, τὸ δὲ παχυμερέστερον, ὥσπερ καὶ τῶν ἐδεσμάτων αὐτῶν αἱ οὐσίαι διαφέρουσι. γινωσκόντων δ' ἡμῶν, ἅπαντα τὴν διοικοῦσαν τὸ σῶμα φύσιν ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ ζῶου πράττειν, ὁρῶντων τε καὶ τοὺς ἐκκριτικούς πόρους τῶν ἀχρηστοτέρων μορίων τῆς τροφῆς τε καὶ τοῦ ποτοῦ, θαυμαστὸν οὐδὲν εἶναι δοκεῖ, καὶ τῆς ὑποστάθμης τοῦ αἵματος ἐπιτεχνήσασθαι τινα κένωσιν αὐτὴν, ἥτις ὅποια μὲν ἐστὶ καὶ διὰ τίνων γίνεται μορίων, αὐτὴς ἐπισκεψόμεθα.

Κεφ. δ'. Νυνὶ δὲ πρότερον, ἃ διὰ τῆς πείρας ἔγνωμεν, ἀρχὴν ποιησάμενοι τῆς διὰ τοῦ λόγου γενησομένης σκέψεως, ὅσα πεπεσμέθα χρόνῳ πολλῷ βασανίσαντες, εὐρηκέναι ταῦτα ἐροῦμεν. ὁρᾶται δὴ τὸ κατὰ τὰς φλεβοτομίας αἷμα παχύτερον καὶ μελάντερον ἐν ταῖς τῶν ξηρῶν καὶ θερμῶν σωμάτων φύσεσι, ὥσπερ γε καὶ κατὰ τὰς τοιαύτας ὥρας, καὶ χώρας, καὶ καταστάσεις, ἐπιτηδεύματά τε καὶ διαίταν ἐν ἐδέσμασι παχυχύμοις τε καὶ ἀνχμώδεσιν,

tellinis ad jecur transfertur, pars quaedam consistentia tenuior, quaedam vero crassior existit, quemadmodum et eduliorum substantiae inter se differre conspiciuntur. Quum autem cognoscamus, naturam, quae corpus gubernat, omnia ad animalis salutem efficere, videamusque etiam meatus constitutos ad excernendam partem inutiliorem alimenti ac potus, nihil mirum videri debet, si eadem natura sedimenti etiam sanguinis evacuationem non inartificiose molita sit, quae qualisve sit, et per quas partes perficiatur, rursum considerabimus.

Cap. IV. Nunc autem ab iis, quae per experientiamprehendimus, futurae disputationis initium sumentes ea dicamus, quaecunque longo tempore pervestigantes nobis persuademus adinvenisse. Sanguis, qui vena secta mittitur, nigrior esse videtur in siccis et calidis corporum temperamentis, sicuti et in hujuscemodi anni temporibus, et regionibus, constitutionibus, vitae studiis, victus ratione, cibis crassis et siccis, quales sunt lens,

Ed. Chart. III. [168. 169.]

Ed. Bas. III. (359.)

ὁποῖόν ἐστι φακὴ, καὶ κοχλῆαι, καὶ κρέα ταύρεια καὶ τράγεια, καὶ μᾶλλον εἰ ταριχευθεῖη. τῆς τοιαύτης ὕλης ἐστὶ καὶ μέλας οἶνος παχύς τε καὶ αὐστηρός. οὕτω δὲ καὶ τῶν νοσημάτων ὅσα κατὰ θερμὴν καὶ ξηρὰν δυσκрасίαν γίνονται, καθάπερ οἱ καῦσοι, παχὺ καὶ μέλαν ἀποφαίνουσι τὸ αἷμα. τοιοῦτον δ' αὐτοῖς καὶ ὁ μακρὸς οὗτος λοιμὸς, [169] ὁ ἐπὶ τοῦ μακροῦ θέρους γενόμενος, εἰργάζεται, καὶ τῶν γε διασωθέντων οὐκ ὀλίγοις ἐκκρίσις διὰ τῆς κάτω γαστρὸς ἐγίγνετο τῶν καλουμένων μελάνων ἐπὶ τῆς ἐνστάτης ἡμέρας τοῦπίπαν, ἢ ἐβδόμης, ἢ ἐνδεκάτης. ὧν καὶ αὐτῶν ἐφαίνοντο διαφοραὶ πλείους, ἐνίων μὲν ἐγγυτάτω τῆς μελαίνης ἡκόντων, ἐνίων δ' οὔτε δῆξιν ἐν ταῖς διαχωρήσεσιν ἐχόντων, οὔτε ὁσμὴν δυσώδη, πολλῶν δ' ἐν τῷ μεταξὺ τούτων καθεσθηκότων. ὅσοις δὲ τῶν νοσούντων ἢ διὰ τῆς κάτω γαστρὸς ἐκκρίσις οὐκ ἐγένετο τοιαύτη, τὸ σῶμα πᾶν περιεξήνθησε μέλασιν ἐξανθήμασιν ὁμοίοις. ἐνίοτε δὲ καὶ οἶον λεπὶς ἀπέπιπτε, ξηραίνομένων τε καὶ διαφορουμένων

cochleae, et carnes taurinae atque lircinae, et praesertim sale affervatae. Consimilis etiam materiae est vinum nigrum, crassum et austerum. Pari etiam ratione quicumque morbi fiunt ex calida siccaque intemperie, cuiusmodi sunt febres ardentes, crassum et nigrum sanguinem efficiunt. Ejusmodi etiam sanguinem reddidit haec longa pestilentia, quae in longa aestate facta est, atque eorum, qui servati sunt, non paucis dejecto per ventrem inferiorem accidit eorum, quae nigra appellantur, in nono die magna ex parte, vel etiam in septimo, vel in undecimo, quorum ipsorum plures differentiae apparuerunt, quum nonnulla ad atrae bilis naturam proxime accederent, nonnulla neque in dejiciendo mordaciam sentirentur, neque male olerent, plurima vero in horum medio viderentur constituta. Quibus vero aegrotis huiusmodi ventris dejectio non accidit, iis corpus universum nigris pustulis commaculatum est, quae sane illis non dissimiles erant, quas Graeci ἐξανθήματα appellant. Nonnunquam etiam quaedam veluti squama illis exicca-

Ed. Chart. III. [169.]

Ed. Bas. III. (359.)

αὐτῶν, κατὰ βραχὺ δὲ ἐπὶ πλείοσιν ἡμέραις μετὰ τὴν κρίσιν. ὅσοι δὲ διεχώρησαν ἀκριβῆ τὴν μέλαιναν, ἀπέθανον ἅπαντες· ἐνδείκνυται γὰρ ἡ τοιαύτη κατωπτησθαι τὸ αἷμα. φαίνεται δὲ καὶ ἄλλα χωρὶς τοῦ πυρέξαι πολλοῖς ἐξανθήματα γινόμενα κατὰ τὸ δέρμα, παχυνόμενόν τε καὶ ξηραίνόμενον τὸ πλιδονάζον τοῦ μελαγχολικοῦ χυμοῦ τῆς φύσεως ὠθούσης αὐτοῦ ἐκτός· ἐξ οὗ γένους ἐστὶ καὶ ὁ καλούμενος ἐλέφας. ὅταν δ' ἅμα πυρετῷ γένηται τι τοιοῦτο, τὸν ὀνομαζόμενον ἄνδρακα γεννᾷ τὸ κατασκήψαν εἰς τὸ δέρμα τοῦ μελαγχολικοῦ χυμοῦ. χωρὶς δὲ πυρετοῦ κατασκήπτου, ὅταν μὲν αἵματι μεμιγμένον ᾖ, τὸν ἐλέφαντα γεννᾷν πέφυκεν, ὅταν δὲ μόνον, ἐν ἀρχῇ μὲν ὄγκον ἐργάζεται μέλαινα, τῷ χρόνῳ δ' εἰς τὸν καλούμενον καρκῖνον τελευτᾷ, ἐπειδὴ μὲν δριμύτερον καὶ κακοηδέστερον ᾖ, διαβιβρωσκομένον τοῦ δέρματος, ὅταν δ' ἐπιεικέστερον, ἔλκουσ χωρὶς ἐργάζεται τὸν ὀνομαζόμενον κρυπτὸν καρκῖνον. ἐναργῶς γὰρ ἅπαντα

tis atque disculis decidebat, sed paulatim ac multis diebus post crissim. Quicunque autem atram bilem exquisitam dejecerunt, omnes interierunt: indicat enim ea, jam sanguinem fuisse immodice assatum atque adustum. Quin et in multis alias hujuscemodi pustulas citra febrem est videre circa cutem crassiores redditam atque exiccatam, natura nimirum ipsa, quicquid melancholici humoris supervacuum est, foras detrudente; ex quo genere is morbus consistit, qui elephas nuncupatur. Ubi autem una cum febre tale quippiam acciderit, tunc a melancholico humore in cutem decumbente gignitur is morbus, quem medici carbunculum appellarunt: si vero citra febrem ad eam decumbat, quum sanguini fuerit admixtus, elephantem gignere natura aptus est, quum vero solus existit, ab initio quidem nigrum tumorem progignit, qui tempore procedente ad appellatum cancerum terminatur: quum vero acrior atque contumacior existerit hic humor, cute corrosa, ubi autem mitior fuerit, cancerum latentem nuncupatum citra ulcus efficiet: etenim

Ed. Chart. III. [169.]

Ed. Bas. III. (359.)

τὰ τοιαῦτα πάθη καὶ μάλιστα ὁ καρκίνος ὑπὸ μελαγχολικοῦ γίνεται χυμοῦ, σαφῶς φαινομένων τῶν εἰς τὸ πεπονθὸς μόριον ἡκουσῶν φλεβῶν παχὺν καὶ μέλανα περιεχουσῶν χυμόν. ἐκκαθαίρειν μὲν γὰρ τὸ αἷμα διὰ παντός ἡ φύσις πειροῦται, διακρίνουσά τε τὸν μοχθηρὸν ἐξ αὐτοῦ καὶ τῶν κυρίων μορίων ὠθοῦσα, ποτὲ μὲν εἰς τὴν γαστέρα τε καὶ τὰ ἔντερα, ποτὲ δὲ εἰς τὴν ἐκτὸς ἐπιφάνειαν, ἀλλ' ὅσα μὲν τῶν τοιούτων λεπτομερεστέρας οὐσίας ἐστὶ, διεξέρχεται τὸ δέρμα, τινὰ μὲν κατὰ τὴν ἄδηλον τῇ αἰσθήσει διαπνοήν, ἕνα δ' αἰσθητικῶς, καθάπερ οἱ ἰδρωῖτες, ὅσα δὲ παχύτερα, διεξελθεῖν μὲν οὐ δύναται τὴν πυκνότητα τοῦ δέρματος, ἐγκαταλαμβάνόμενα δὲ, τὰ μὲν θερμὰ τοὺς ἄνδρακας ἐργάζεται, τὰ δὲ μὴ τοιαῦτα τοὺς καρκίνους. ὅταν δ' ἐπιεικὴς κατὰ τὰς ποιότητας ὁ μέλας εἷη χυμὸς αἵματι τε συμμιγείς, τοὺς ὑπερύθρους ἐλέφαντας ἐργάζεται· χρόνιζοντες δὲ καὶ οὗτοι γίνονται μελάντεροι. πολλάκις δ' ἡ φύσις ἀναστομώσασα φλέβα τῶν κατὰ τὴν ἔδραν ἀγγείων

evidenter omnes huiuscemodi affectus et praesertim cancer a melancholico humore ortum habent, nempe quum manifeste appareant venae ad locum affectum pervenientes, quae crassum atque nigrum humorem continent. Semper enim natura tentat sanguinem expurgare, quod in ipso primum est discernens, et a partibus principalibus quandoque ad ventriculum atque intestina, quandoque etiam ad exteriorem superficiem repellens. Quare quaecunque huiuscemodi excrementa tenuioris substantiae existunt, cutem ipsam egrediuntur, nonnunquam sane per insensibilem transpirationem, quandoque etiam sensibilibus, quemadmodum sudores: quaecunque autem sunt crassioris, cutis quidem densitatem permeare non valent, sed ibi intercepta, si nempe calida sint, carbunculos generant, si vero minus talia sunt, cancrios. Quum vero humor niger qualitates obtineat mitiores, sanguini commistus subrubros elephantes progignit: processu autem temporis hi nigriores evadunt. Caeterum natura saepius vasorum, quae sunt in sede, venam aperiens hu-

Ed. Chart. III. [169. 170.]

Ed. Basf. III. (359.)

ἐξέκρινε τὸν τοιοῦτον χυμὸν αἵματι μεμιγμένον, ἀφ' οὗ δὴ καὶ τοῦνομα τῷ συμπτώματι τίθεται τὴν αἰμορροΐδα. καὶ χρὴ καταμανθάνειν ἀπ' αὐτῆς, ὅποιόν ἐστι τὸ ἐκκρινόμενον αἷμα, πότερον οἷον ἔχουσιν οἱ τε γυμναστικοὶ καὶ οἱ ἀθληταί, καὶ τῶν ἰδιωτῶν οἱ τελείως ὑγιεῖνοι καὶ εὐχυμοί, ἢ μελάντερόν τε καὶ παχύτερον τοῦδε. καὶ μέντοι καὶ ἡ φύσις ἀποτίθεται τὸ τοιοῦτο αἷμα πολλάκις εἰς τὰς κατὰ τὰ σκέλη φλέβας, ὑφ' οὗ διατείνόμεναί τε καὶ διευρυνόμεναι κίρσώδεις ἀποτελοῦνται, καὶ μελαίνεται γε τῷ χρόνῳ τὸ δέσμα τὸ κατὰ τὰς τοιαύτας φλέβας. ἐφ' ὧν δ' αἵματος πληθὺς μόνον εἰσρέοι ἄνευ τοῦ μελαγχολικὸν ὑπάρχειν, [170] ἀσθενεστέρας οὖσας φύσει τὰς τῆδε φλέβας ἀνευρύνει κατασκήπτων, οὐδενὸς τοιούτου συμβαίνοντος, ὥς ἐφ' ὧν γε ἂν τὸ μελαγχολικὸν αἷμα τοὺς κίρσους ἐργάσῃται. κίνδυνος γὰρ ἐπὶ τούτων ἐστίν, εἰάν ἐκτέμνῃ τις τὰς πεπονθυίας φλέβας, ἀλῶναι μελαγχολία. καὶ τοῦτο πολλάκις ἐωρᾶτο γινόμενον, οὐ μόνον κατὰ τοὺς κίρσους, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς

jusmodi humorem excernit sanguini admixtum, unde etiam nomen huic symptomati haemorrhoida imposuere: ex qua sane, qualisnam sanguis sit, qui excernitur, opus est addiscere: nunquid is sit talis, qualem habent, qui supra modum exercentur et athletae et ex vulgaribus hominibus, qui integram retinent valetudinem et bonis scātent humoribus, an hoc ipso nigrior et crassior existat. Atqui natura hujusmodi sanguinem saepenumero ad eas quae sunt in cruribus venas transmittit, a quo distentae ac dilatatae varicosae redduntur, et cutis, quae hujusmodi venas attingit, tempore procedente nigrescit. In quibus cutem copia tantum sanguinis influit, qui melancholicus non sit, incumbens quidem in venas, quae inibi natura imbecilliores sunt, eas dilatat, nullo sane tali contingente, quale accidit, ubi melancholicus sanguis varices procreaverit: his namque periculum imminet, si quis venas affectas excidere aggrediatur, ne melancholia corripiantur. Hoc enim saepius fieri visum est, non modo in varicibus, verum etiam in haemorrhoidibus, quae ex

Ed. Chart. III. [170.]

Ed. Bas. III. (369. 360.)

ὑπὸ τοῦ τοιούτου χυμοῦ γινομένης αἰμορροΐδας. ἔλκος δέ τις ἔχων ἐν κνήμῃ χρόνου πολλοῦ τὴν ὑπερκειμένην φλέβα κρωσθεστέραν οὔσαν ἐκτιμηθεὶς, αὐτὰ καὶ ἐθεραπεύθη τὸ ἀρχαῖον ἔλκος, ὃ δὲ ἐκ τῆς τομῆς ἔσχεν ἐξαιρουμένης τῆς φλεβός, ἀνίατον ἔμεινεν. ὕστερον δὲ ποτε μετ' ἐνιαυτὸν εἰς τῶν ἐν Περγᾷ διδασκάλων ἡμῶν Στρατόνικος τοῦνομα, μαθητῆς Σαβίνου τοῦ Ἱπποκρατείου, φλέβα τεμὼν ἐν ἀγκῶνι ἀνθρώπου, καὶ θεασάμενος αἷμα παχὺ καὶ μέλαν ἐκκρινόμενον, ἐπαφείλε κατὰ τὴν ὑστεραίαν ὀλίγον, εἶτα κατὰ τὴν τρίτην τε καὶ τετάρτην ὁμοίως ὀλίγον, καθήρας τε μετὰ ταύτας τὰς τρεῖς φαρμάκῳ μέλανι χυμὸν ἐκκενοῦντι, καὶ τὴν δίαιταν αὐτῷ εὐχυμον παρασκευάσας, ἐπὶ τὴν θεραπείαν τοῦ ἔλκους ἐτράπετο.

Κεφ. ε'. (360) Ὅτι μὲν οὖν ἐν ταῖς φλεβῇ καὶ ταῖς ἀρτηρίαις οἱ χυμοὶ περιέχονται πάντες, ἐνδείκνυται ἢ μὲν ποικιλία τῆς χροῆας τε καὶ συστάσεως αὐτοῦ, δηλοῖ δὲ καὶ τὰ νῦν εἰρημένα, καὶ πρὸς τούτοις ὅσα κατὰ τὸ περὶ φύσιος

huiusmodi humore consistunt. Quidam quum longo tempore ulcus in crure habuisset, vena, quae superposita erat, varicosiore excisa, statim quidem ulcus antiquum curatum est: quod vero ex incisione sublatae venae contraxit, insanabile permanfit: postremo autem, jam anno exacto, unus ex meis praeceptoribus Pergami, Stratonicus nomine, Sabini Hippocratici discipulus, homini in cubito venam secuit: et quum sanguinem crassum ac nigrum excerni vidisset, paulum etiam postridie detraxit, necnon tertio et quarto die similiter modicum: atque ubi medicamento nigrum humorem educente hominem purgasset, atque ei victum boni succi praescripisset, his nimirum tribus peractis ad ulceris curationem se convertit.

Cap. V. Quod igitur in venis et arteriis humores omnes una cum sanguine continentur, ostendit ipsius varietas tum in colore, tum in consistentia: quinetiam et ex his, quae modo dicta sunt, abunde patet, praeterea et

Ed. Chart. III. [170.]

Ed. Bas. III. (360.)

ἀνθρώπου γέγραπται τῷ Ἱπποκράτει, περὶ ὧν ἐπὶ πλέον
μὲν ἐν τῷ περὶ τῶν κατ' αὐτὸν στοιχείων διήλθον, ἀναγ-
καῖον δ' ἐστὶ καὶ νῦν εἰπεῖν, ἀρξάμενον ἀπὸ τῆς ῥήσεως
αὐτοῦ τῆσδε. Τὸ δὲ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ἐν ἑωυτῷ
αἷμα καὶ τὸ φλέγμα καὶ χολὴν διττήν, ξανθὴν τε καὶ μέ-
λαιναν. καὶ ταῦτά ἐστιν αὐτῷ ἢ φύσις τοῦ σώματος, καὶ
διὰ ταῦτ' ἀλγέει καὶ ὑγιαίνει. ὑγιαίνει μὲν οὖν μάλιστα,
ὁκόταν μετρίως ἔχῃ ταῦτα τῆς πρὸς ἄλληλα κρήσιος καὶ
δυνάμιος καὶ τοῦ πλήθους, καὶ μάλιστ' ἂν μεμιγμένα ᾖ.
ἀλγέει δ', ὁκόταν τι τουτέων ἔλασσον ἢ πλέον ἤδη χωρισθῇ
ἐν τῷ σώματι, καὶ μεμιγμένον ἢ τοῖσιν πᾶσιν. ἀνάγκη γάρ,
ὅταν τι τουτέων χωρισθῇ καὶ ἐφ' ἑωυτοῦ στῇ, οὐ μόνον
τοῦτο τὸ χωρίον, ἐνθεν ἐξέστη, ἐπίνοσον γίνεσθαι, ἀλλὰ
καὶ ἐνθα ἂν στῇ καὶ ἐπισχεθῇ ὑπερπιμπλάμενον, ὁδύνην
τε καὶ πόνον παρέχει. καὶ γὰρ ὅταν τι τουτέων ἔξω τοῦ

ex his, quae in libro de natura humana ab Hippocrate
scripta sunt, de quibus latius sane in libris de Elemen-
tis ex illius sententia pertractavimus. At nunc etiam ne-
cesse est ex his aliquid in medium afferre: inde autem
exordiemur, ubi haec habet. *Atqui corpus hominis in
se ipso sanguinem habet, et pituitam, et duplicem bilem,
flavam scilicet et atram, atque haec ipsi est corporis
natura, et ob hanc dolet et bene valet. Igitur tum
praesertim bene valet, quum haec invicem mode-
rate fuerint temperata quoad eorum tum facultatem,
tum multitudinem, et potissimum si fuerint commixta:
dolet autem, quum horum aliquod vel justo minus vel
plus evaserit, aut fuerit in corpore segregatum, neque
aliis omnibus commixtum sit. Necesse est enim, ubi ho-
rum quodvis fuerit secretum, et per se ipsum steterit,
non locum tantum, a quo excessit, morbo obnoxium reddi,
verum etiam et eum, in quo constitit ac fuerit deten-
tum; eo quod supra modum repleatur, nihilominus affici,
atque utrobique dolorem ac laborem facessere. Etenim
quum horum aliquod extra corpus supra quam redundet*

Ed. Chast. III. [170. 171.]

Ed. Bas. III. (360.)

σώματος ἐκρυῇ πλέον τοῦ ἐπιπολάζοντος, ὁδύνην παρέχει
ἢ κένωσις· ἦν τ' αὖ πάλιν εἶσω ποιήσεται τὴν κένωσιν καὶ
τὴν μετάστασιν καὶ τὴν ἀπόκρισιν ἀπὸ τῶν ἄλλων, πολλὴ
αὐτὸ ἀνάγκη διπλὴν τὴν ὁδύνην παρέχειν κατὰ τὰ εἰρημένα,
ἐνθεν τε ἐξέστη καὶ ἐνθα ὑπερέβαλεν. οὐκοῦν, ὅτι μὲν
ὑγιαίνει τὸ ζῶον, ὅταν ἔχῃ ταῦτα συμμέτρως τῆς πρὸς ἕλ-
ληλα κράσεως, νοσεῖ δέ, ὅταν ᾗτοι καθ' ὅλον τὸ σῶμα,
τοῦτ' ἔστιν ἐν ἅπασι τοῖς ἀγγείοις, πλεονεξία τις ἐξ αὐτῶν
ἢ, ἢ καθ' ἐν τι γένηται μόριον, ὃ τοῖς ἔργοις τῆς
τέχνης ὠμิลικῶς ἀληθεύειν φήσει τὸν Ἱπποκράτην. τὰ μὲν
γὰρ ἐν ἐνὶ μέρει νοσήματα διὰ τὸν μελαγχολικὸν χυμὸν
γινόμενα ὀλίγον ἔμπροσθεν διελθὼν ἐδήλωσα, ὅτι καὶ διὰ
κρῶν ἄρσιν ἢ αἰμορροΐδος ἐμελαγχόλησαν ἕτεροι. [171]
καὶ κατὰ τὰ μὴ φαινόμενα δὲ μόρια κατὰ τὸ βάθος τοῦ
σώματος εὐλογον ὅμοια πάθη γίνεσθαι τοῖς κατὰ τὸ δέρμα
συνισταμένοις. οὐ γὰρ δῆπου χολῆς μὲν ξανθῆς εἰς ἐν τι
μόριον κατασκηψάσης ἐρυσίπελας γενήσεται, μελαίνης δέ,
ἀνθραξ τε καὶ καρκίνος, οὐ δῆπου, δὲ τὰ κατὰ βάθος

*effluxerit, ea nimirum vacuatio dolorem affert. Quod si
rursum intus fiat evacuatio et transmutatio atque ab
aliis secretio, duplici dolore tunc corpus affici est ne-
cesse, quemadmodum dictum est, tum unde erupit, tum
ubi exuperavit. Igitur tunc animal sanum esse, quum
haec temperamenti mediocritatem obtinuerint, aegrotare
autem, ubi vel in toto corpore, hoc est, in omnibus va-
sis, alicujus eorum redundantia fuerit, vel in parte qua-
piam una fiat, nemo, qui in artis operibus sit versatus,
Hippocratem vera dixisse non fatebitur. Quum enim
morbos, qui in una parte a melancholico humore fiunt,
paulo ante enumerarem, id etiam declaravi, quod alii
ex varicum vel haemorrhoidis ablatione melancholia
correpti sunt: proinde et in partibus, quae in corporis
profundo latent, rationi consentaneum est similes affectus
progigni his, qui in cute consiliunt: atque ea nimirum
ratione, si flava bilis in unam quampiam partem decu-
buerit, erysipelas generabitur, si vero atra, carbunculus*

Ed. Chart. III. [171.]

Ed. Bas. III. (360.)

τοῦ σώματος ἀδάμαντος ἔχει κατισκευήν, ἀλλὰ κακῆν γὰρ τοῖς κῦτοῖς ὑπόκειται πάθειν. ἐφ' ὧν γοῦν οἷόν τέ ἐστι βεβαίως διαγιγνώσκειν τὴν ἐργασαμένην αἰτίαν, ἐναργῶς ἐπὶ τούτων φαίνεται καὶ ξανθὴ καὶ μέλαινα χολὴ διαβιβρώσκειν τῶν ἐντέρων ἄλλοτ' ἄλλο, καθ' ὃ τί περ ἂν μάλιστα στηριχθῶσι, καὶ ποτε τελέως ἀνίαντον ἐργαζόμενα τὴν δυσεντερίαν. καὶ διὰ τοῦθ' Ἱπποκράτης ἐν Ἀφορισμοῖς ἔγραψε· Δυσεντερίη, ἣν ἀπὸ χολῆς μελαίνης ἀρξῆται, θανάσιμον. ἐγὼ δὲ πρόσθεν εἶπον, ἀνίατα πάντ' εἶναι τὰ διὰ μέλαιναν χολὴν ἐλκωθέντα, πλὴν εἴ τις ἴσιν ἐθέλει καλεῖν, ὅταν ἐκκόψῃ τὸ πεπονθὸς μόριον ὅλον ἐν κύκλῳ περιταμὼν ἄχρι τῶν ἀπαθῶν. ὥσπερ οὖν ἐντερον ἀβροηδίῳ μὲν ὑπὸ μελαίνης χολῆς ἐλκοῦται, δυσβροηδίῳ δὲ ὑπὸ τῆς ξανθῆς χολῆς, δῆλον ὅτι καὶ τῶν ἄλλων μορίων ἕκαστον, ὅσα κατακέκρυπται μὲν ἐν τῷ βάθει, κυριώτερα δὲ μακροῦ τῶν ἐντέρων ἐστὶ, πρὸς τῷ καὶ τὴν θεραπείαν ἐπὶ μὲν τῶν ἐντέρων εὐκολωτέραν εἶναι, τῶν ἐνιμεμένων διὰ τῆς ἔδρας

et cancer: nempe quum, quae in corporis profundo sunt partes, nequaquam adamantinam constitutionem obtineant, sed et ipsae iisdem affectibus sint subjectae. In quibus igitur fieri potest ut firmiter efficientem causam agnoscamus, manifeste in his tum flava bilis tum atra conspiciuntur, quae intestinorum alias aliud erodunt (nempe id, cui potissimum inhaeferint) atque nonnunquam prorsus insanabilem dysenteriam efficiunt: quamobrem in Aphorismis scripsit Hippocrates: *Dysenteria, si ab atra bile ortum habeat, letale*. Ego autem antea dixi, omnes ex atra bile exulcerationes insanabiles esse, nisi quis curationem id appellare voluerit, si affecta particula tota circumquaque ad partem sinceram usque dissecta abscindatur. Igitur quemadmodum intestina citra ullius auxilii spem ulcerantur ab atra bile, a flava autem difficulter curationem admittunt: sic et constat unicuique aliarum partium evenire, quaecunque in profundo sunt sitae et adhuc intestinis longe nobiliores existunt. Adde quod adhuc intestinorum curatio facilius est eo, quod medica-

Ed. Chart. III. [171.]

Ed. Bas. III. (360.)

φαρμάκων αὐτοῖς τοῖς πεπονθόσι προσπιπτόντων εὐθέως, ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλων μορίων οὐδὲ τούτου γενέσθαι ῥαδίως δυναμένου. οὐκ οὖν τὸ τυχὸν οὐδὲ μικρὸν τῆς τέχνης μέρος ἀθεώρητον εἶασαν οἱ μηδὲν ἐπισκεψάμενοι περὶ μελαίνης χολῆς, ἔτι δὲ μᾶλλον οἱ μηδὲ περὶ τῆς ξανθῆς. ὅσοι δὲ μὴ περὶ τούτων ἐπεσκέψαντο μηδὲ περὶ φλέγματος, οὐδ' ἀριθμῆσαι δυνατόν, ὅποσα παρέλιπον τῆς τέχνης ἀναγκαῖοτατα θεωρήματα. περὶ μὲν οὖν τῆς μελαίνης χολῆς οὐδὲν ὅλως ὁ Ἐρασίστρατος ἔγραψε, περὶ δὲ τῆς ξανθῆς ὀλίγα τε ἅμα καὶ οὐδὲ ταῦθ' ἅπαντ' ἀληθῆ. λέγει μὲν γὰρ οὕτω περὶ αὐτῆς· Ἡ δὲ χολώδης ὑγρασία ὅτι μὲν ἀναγκαία ἐστὶν ἀποκρίνεσθαι, πολλὰ τῶν ἐπιγινομένων παθῶν μάρτυρες· οἱ ἕκτεροι γὰρ καὶ αἱ περὶ τὸ ἥπαρ γινόμεναι φλεγμοναὶ καὶ ἄλλα πλείω. πότερον δὲ ἐν τῇ περὶ τὴν κοιλίαν κατεργασία τῆς τροφῆς γεννᾶται ἢ τοιαύτη ἢ μεμιγμένη ἐν τοῖς προσφερομένοις ἔξωθεν παραγίνεται, οὐδὲν χρήσιμον πρὸς ἰατρικὴν ἐπεσκέφθαι. ταῦτα μὲν ὁ Ἐρασίστρατος ἔγραψεν ἐν τῷ πρώτῳ τῶν καθόλου λόγων περὶ τῆς ξανθῆς χολῆς.

menta, quae per sedem injiciuntur, statim locis affectis occurrunt: quod sane in aliis particulis nequaquam facile fieri potest. Non igitur contemnendam aut parvam artis partem indiscussam reliquerunt, qui nihil de atra bile consideraverunt, adhuc vero magis, qui neque de flava aliquid dixerunt; qui autem neque de utrisque, neque de pituita sunt meditati, non omnino enumerare queas, quot necessaria artis praecepta omiserint. Porro Erasistratus de atra bile nihil omnino scriptum reliquit, de flava autem et pauca quidem, sed quae non omniā vera sint: sic enim de ea scripsit. *Biliosa autem humiditas quod quidem necessario excernenda sit, plures qui superveniunt affectus testantur, nempe morbus regius et inflammationes, quae circa jecur oriuntur, alique complures. Id autem considerare, utrum haec generetur in ea quae in ventriculo sit alimenti confectione, vel mixta cum his, quae assumuntur, exterius adveniat, nihil medicam artem juvare potest.* Haec quidem de flava bile tradidit Erasistratus in primo universalium sermonum

Ed. Chart. III. [171. 172.]

Ed. Bas. III. (360.)

οἱ ἀντιλέγοντες δ' αὐτῷ φασὶν, ὥς, εἴπερ αὐτὸς ὁμολογεῖ, βλάβην ἐργάζεσθαι τὴν ξανθὴν χολὴν πλεονάσασαν, ἄμεινον μὲν ἦν αὐτὴν μηδ' ὅλως γεννᾶσθαι, τοῦτο δ' εἴπερ ἀδύνατον, ἀλλ' ὥς ὀλιγίστην. καὶ μὴν οὔτε γεννᾶσθαι δυνατόν ἐστι κωλύειν ὀντιναοῦν, οὔτε, εἴπερ τοῦτό γε δυνατόν, ἀλλὰ προνοεῖσθαι γὰρ τοῦ βραχυτάτην αὐτὴν γεννᾶσθαι χωρὶς τοῦ τὴν αἰτίαν τῆς γενέσεως ἐπίστασθαι τοῦ πράγματος δυνατόν. ἡ μὲν οὖν οὐσία τοῦ χυμοῦ τούτου κατὰ γὰρ τὰ σπία καὶ τὰ ποτὰ περιέχεται. πάντως δὲ δήπου διαφορᾶς οὔσης ἐν αὐτοῖς, τὰ μὲν πλέον αὐτῆς, τὰ δ' ἔλαττον ἔχει, τὰ δὲ ἴσως οὐδέν. εἰ δ' ἐν τῷ σώματι γεννᾶται, κατὰ τίνα τε μάλιστα μόρια γίνεται τοῦτο, καὶ τίνος αἰτίας ἐργαζομένης αὐτὴν, ἀναγκαῖον ἐπίστασθαι τοὺς ἰατρούς. ἔξευκται δ' ὁ λόγος οὗτος τῷ κοινῷ λόγῳ περὶ γενέσεως χυμῶν, ὑπὲρ ὧν οὐδ' ὅλως Ἐρασίστρατος ἔγραψεν. ὥσθ', ὅσον ἐστὶν ἐπ' αὐτῷ, [172] μήτε τῶν ἐδεσμάτων ἡμᾶς ἐπίστασθαι τίνα μὲν εὐχυμὰ ἐστι, τίνα δὲ καχύχυμα, μήτε τῶν ἐπιτηδευ-

Qui vero illi contradicunt, ajunt, quod, sicuti ipse fate-
tur, flavam bilem in corpore redundantem officere, satius
sane esset, si nequaquam ipsa generaretur, hoc vero
quum fieri non possit, saltem quam minimam gigni.
Atqui nec, quominus generetur, omnino prohiberi potest,
neo ullo pacto (siquidem id fieri possit) causa generatio-
nis ipsius nequaquam cognita, ut quam minimum illius
gignatur, quis poterit providere. Igitur substantia hujusce-
modi humoris in cibis et potibus continetur: quae ta-
men prorsus inter se differunt, alia enim plurimum il-
lius obtinent, alia minimum, et alia forte nihil. Si au-
tem in corpore generatur, tum in quibus potissimum
partibus, tum etiam cujus efficientis causae vi ea gigna-
tur, medicis necessarium est cognoscere. Verum hic
sermo communi sermoni de humorum generatione con-
junctus est, de quibus ne meminit quidem Erasistratus.
Quare quod ad ipsum pertinet, nec licebit cognoscere,
quae cibaria, nec quae vitae studia, atque adhuc magis

Ed. Chart. III. [172.]

Ed. Bas. III. (360.)

μάτων, εἰ δὲ μᾶλλον μὴδ' αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν ἀνθρώπων. καίτοι γ' ἐνίους ὁρῶμεν, ὅπως ἂν διαιτῶνται, πολὺν ἀθροίζοντας ἤτοι τὸν πικρόχολον, ἢ τὸν μελαγχολικόν, ἢ τὸν τοῦ φλέγματος χυμόν. ὅτι γὰρ καὶ αὐτὸς αἷτιος γίνεται νοσημάτων οὐ σμικρῶν, ἐν ἑτέρῳ δέδεικται λόγῳ. ὡμολόγησε δὲ καὶ ὁ Ἑρασίστρατος αὐτὸς, ὑπὸ τοῦ χυμοῦ τοιοῦτου γίνεσθαι τινὰ πάθη, καίτοι παντὶ τρόπῳ φυλαττόμενος αἰτιασθαι τοὺς μοχθηροὺς χυμούς. ἀλλὰ τοὺς γε γλίσχρους καὶ παχεῖς αὐτὸς ἀπεφάνετο παραλύσεως αἰτίους γενέσθαι, γράψας οὕτως· Τὸ μὲν οὖν πάθος συμβαίνει, παρεμπιπτόσεως ὑγρῶν γινομένης εἰς τὰ τοῦ πνεύμονος ἄγγεῖα τὰ ἐν τοῖς νεύροις, δι' ὧν αἱ κατὰ προαίρεσιν κινήσεις συντελοῦνται. καὶ μετ' ὀλίγα, Ἡ δὲ παρέμπιπσις, φησὶ, γίνεται τῆς τροφῆς, ἀφ' ἧς τὰ νεῦρα τρέφεται· αὕτη δὲ γλίσχρος καὶ ὀλκιμος καὶ δυσέκκριτος. ὅτι δὲ καὶ ἀποπληξίας καὶ ληθάργου καὶ ἐπιληψίας ἐτέρων τε πολλῶν ὁ τοιοῦτος χυμὸς ἀθροιζόμενος αἰτιὸς ἐστίν, οὐκ ἔτ' εἶπεν·

nec quae ipsorum hominum natura bonis vel pravis humoribus gignendis magis sint idonea: etsi multos videamus, qui, quacunque victus ratione utantur, quamplurimum congerunt humoris vel biliosi, vel melancholici, vel pituitosi. Etenim quod is quoque humor non levium morborum causa evadat, alibi a nobis est demonstratum, quoniam et Erasistratus ipse confessus est, ab huiuscemodi humore quosdam affectus procreari. Quamvis enim utcunque caveat pravis humoribus causam ascribere, tamen lentos et crassos ipse nervorum resolutionis causas esse pronuntiavit, ita scribens: *Itaque affectus accidit per humorum intercidentiam in spiritus vasa, quae in nervis sunt, quibus voluntarii motus perficiuntur.* Et paulo post, *Intercidentia autem, inquit, fit alimenti, a quo nervi nutriuntur: ipsum autem lentum est et tractile, ac difficile potest excerni.* Quod vero huiuscemodi humor apoplexiae et lethargi et morbi comitialis, nec non aliorum quamplurimorum affectuum causa existat, adhuc non dixit.

Ed. Chart. III. [172.]

Ed. Bas. III. (360. 361.)

Κεφ. ε'. Ἀλλ' οὐ πρόκειται μοι νῦν τὴν τῶν ἄλλων χυμῶν δύναμιν ἐξηγήσασθαι, περὶ μελαίνης χολῆς προθεμένῳ γράφειν, ἣν Ἱπποκράτης φησὶν ἀναγκαίαν μὲν ἔχειν τὴν γένεσιν, ὅπως δὲ μὴ γένηται πλείων, ἐδίδαξεν, ἐξ αὐτῶν τῶν ἐναργῶς φαινομένων ἀρξάμενος. ἐν τε γὰρ τοῖς ζώοις, ὅσα θερμότερα καὶ ξηρότερα ταῖς κράσεσιν ἐστίν, ἐν τούτοις φαίνεται γεννᾶσθαι πλέον, ἐν τε ταῖς θερμότεραις ἅμα καὶ ξηροτέραις ὥραις τε καὶ χώραις καὶ καταστάσεσιν, ἐπιτηδεύμασί τε τοῖς μετὰ κόπων, καὶ φροντίδων, καὶ (361) ἀγρυπνιῶν, ἐδεσμάτων τε τῶν παχυμερῶν καὶ ξηροτάτων. ἀλλὰ καὶ τὸ χρῶμα τοῦ σώματος παντὸς μελάντερόν ἐστι τοῖς τὴν τοιαύτην πεφυκόσιν ἀνθρώποις χολὴν, ἐν τε τοῖς καυσώδεσι νοσήμασιν, ὅσα χωρὶς ὑγρότητος ἔχει τὴν γένεσιν, ἐφ' ὧν καὶ εἰ αἰμορροῖται ποτὲ, ἢ σιᾷξει, μέλαν ῥεῖ. τὰ μὲν οὖν τοιαῦτα φαινόμενα τὰς αἰτίας, ἐφ' ὧν ὁ μελαγχολικὸς γεννᾶται χυμὸς, ἐνδείκνυται. περὶ δὲ τῆς καθάρσεως αὐτῶν ταυτὶ τὰ φαινόμενα τὴν ὁδὸν τῆς εὐρέσεως ὑπαγορεύει. κακοπραγῶν ἐν χρόνῳ

Cap. VI. Caeterum in praesentia aliorum humorum facultatem explicare nequaquam instituimus, nempe quum de atra bile proposuerimus pertractare: quam sane necessariam generationem habere, Hippocrates asseruit. Quo pacto autem non generetur copiosior, edocuit ab ipsis evidentibus auspicatus. Nam et in animantibus, quaecunque temperamento sunt calidiore et sicciore, apparet in ipsis quamplurimum gigni, nec non in calidioribus et siccioribus anni temporibus, regionibus, et constitutionibus, et vitae studiis, quae in laboribus, et curis, et vigiliis, nec non in cibariis crassis atque immodice siccis aguntur. Verum et totius corporis color nigrior est in his, qui huiuscemodi bilem congerere natura sunt apti. Adhuc et in morbis ardentibus, quicunque citra humiditatem generationem habent: in quibus si quando sanguis erumpit aut destillat, ater fluit. Haec igitur, quae evidentia sunt, causas indicant, a quibus melancholicus humor generatur. De ipsius autem purgatione haec etiam evidentia inventionis viam osten-

Ed. Chart. III. [172. 173.]

Ed. Bas. III. (361.)

πλείονι σπλήν, εἴτε διὰ φλεγμονήν, εἴτε διὰ σκίρρον, εἴτε δι' ἀτονίαν, ἀχροίας ἐργάζεται κατὰ πᾶν τὸ σῶμα, πρὸς τὸ μελάντερον ἐκτερεπόμενον. ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἀεὶ μελάντερός ἐστι τοῦ ἥπατος, καὶ μάλιστα τῶν τῆς θερμῆς καὶ ξηρᾶς κράσεως ζώων, ὅποια τὰ καρχαρόδοντα πάντα ἐστίν, ὥσπερ γε πάλιν, ὅποσα κράσεως ψυχροτέρας καὶ ὑγροτέρας ἢ κατ' ἐκείνα τετύχηκεν ὄντα, καθάπερ οἱ ὕες, οὐ πάνυ μέλας ὁ σπλήν αὐτοῖς ἐστι. τοῖς δὲ βοῦσι, καὶ κατὰ φύσιν μὲν ἔχουσι, μελάντερος ὁ σπλήν ἐστιν, γηράσασι δὲ πολλὰ πλάσιον δὴ τινι μελάντερος γίνεται. ἀλλὰ καὶ ἡ γεῦσις τοῦ σπλάχνου τούτου, καίτοι γε ἐσθίουμένου, φαίνεται στρουφρὸν ἔχουσά τι καὶ οὐδαμῶς ὅμοιον ἥπατι. διὰ τούτων μὲν οὖν ὑπαχθέντες οἱ ἄριστοι τῶν παλαιῶν ἱατρῶν τε καὶ φιλοσόφων [173] ἀπεφήναντο, καθαίρεσθαι τὸ ἥπαρ ὑπὸ τοῦ σπληνός, ἔλκοντος εἰς ἑαυτὸν ὅσον ἰλνῶδες ἐν αἵματι. τοιοῦτο δὲ τοῦτό ἐστιν, ὡς ἔφην, ὅποιον ἐν οἴνῳ μὲν ἡ τρυξ, ἐν ἐλαίῳ δ' ἡ ἀμόργη. τοῖς δὲ νεωτέροις αἰρέσεις προστήσασθαι προελομένοις, ὥσπερ ἄλλα λέλεκται

dunt. Lien diu male affectus, seu ex inflammatione, seu ex scirrho, seu ex imbecillitate, ad nigrius conversus colorem vitiatum in toto corpore efficit. Quin et ipse semper jecore nigrior existit, et praesertim in animalibus temperamento calidioribus et siccioribus, qualia sunt ferratos dentes habentia, quemadmodum contra ea, quae temperamentum quam illa fortita sunt frigidius ac humidius, veluti fues, liene sunt non admodum nigro. At bobus, si etiam secundum naturam se habeant, lien nigrior est; ubi autem consenuerint, longe etiam nigrior evadit. Caeterum viscus hoc, licet elixum, quippiam acerbum gustui refert, ut jecori nequaquam simile appareat. His igitur persuasi praeslantissimi veterum tum medicorum tum philosophorum a liene jecur expurgari pronunciaverunt, nempe quum attrahat, quicquid in sanguine faeculentum est: id autem tale quid existit, ut dictum est, quale est faex in vino, atque in oleo amurca. Verum juniores, qui sectas constituere affectant, sicuti et

Ed. Chart. III. [173.]

Ed. Bas. III. (361.)

πολλὰ ψευδῶς, οὕτω καὶ τὸ μηδὲν δεῖσθαι τὸν ἱατρὸν εἰς τὰ τῆς τέχνης ἔργα τῆς περὶ τοὺς χυμοὺς θεωρίας, καὶ πρὸ γε πάντων ἔτι, τὰ καθαίροντα φάρμακα μάτην ὠνομάσθαι καθαίροντα· κενωτικά γάρ ἐστιν ὁμοτίμως ἅπαντων τῶν ἐν τῷ σώματι χυμῶν, οὐ μόνον τῶν δοκούντων βλάπτειν. Ἱπποκράτης δὲ, ὡς ὁμολογουμένῳ τῷ καθαίρειν αὐτὰ χρησάμενος, ἀποδείκνυσσι ἐν ἅπαντι τῷ τῆς ζωῆς χρόνῳ περιέχεσθαι κατὰ τὸ σῶμα τὰνθρώπου τοὺς τέταρτας χυμοὺς· μήθ' ἡλικίαν εἶναί τινα, μήθ' ὥραν τοῦ ἔτους, μήτε σώματος φύσιν, ἐν ἣ μή πάντες εἰσὶν. ἐκ γὰρ τοῦ τὰ μὲν τῆς ξανθῆς χολῆς ἐλκτικά φάρμακα τοὺς ἱκτερικοὺς ὀνινάται, τὰ δ' ὕδραγωγὰ καλούμενα τοὺς ἀσκίτας ὑδέρους ἐκκενοῦν, κωλύειν δ' αὐξάνεσθαι τοὺς ἐλέφαντας τε καὶ καρκίνους τὰ τῶν μελάνων ἐλκτικά, δῆλον εἶναι τοῖς παλαιοῖς ἐφαίμετο, τὸν οἰκεῖον ἑαυτῷ χυμὸν ἕκαστον τῶν καθαρτικῶν φαρμάκων ἔλκειν. εἰ δ' ἀληθὲς ᾗν, ἅπαντας ἔλκεσθαι τοὺς ἐν τοῖς ἀγγείοις περιεχομένους

alia plurima falso tradiderunt, ita et hoc, nihil scilicet medicum ad artis opera humorum speculatione indigere; prae omnibus autem et id, nempe medicamenta purgantia frustra purgantia nominari. Etenim ajunt, ea omnes humores, qui in corpore continentur, aequae evacuare, non tantum eos, qui videntur noxam inferre. Hippocrates autem, ea purgare tanquam confessum quodpiam assumens, demonstrat universo vitae tempore in corpore humano quatuor humores contineri, neque aetatem esse aliquam, neque anni tempus, neque corporis naturam, in qua non omnes consistant. Ex hoc autem, quod medicamenta flavam bilem attrahentia eis, qui morbo regio laborant, auxiliantur, quae vero ὕδραγωγὰ, hoc est aquam educuntia, appellantur, hydropes ab utriusque similitudine ἀσκίτας nuncupatos evacuant, atque adhuc ea, quae extrahunt nigra, elephantas et cancras prohibent augeri, hinc veteribus satis constare visum est, unumquodque purgantium medicamentorum familiarem sibi humorem attrahere. At si verum esset, omnes humores, qui in vasis continentur, alteratos qui-

Ed. Chart. III. [175.]

Ed. Bas. III. (361.)

χυμούς, ἀλλοιούμενους ὑπὸ τοῦ φαρμάκου κατὰ τὴν ἐκείνου δύναμιν, ὅμοιον ἂν ἦν τὸ καθαρθῆναι διὰ τινος τῶν τοιούτων φαρμάκων τῷ φλεβοτομηθῆναι. τί ποτ' οὖν τὸ ὑδραγωγὸν φάρμακον ἐπὶ τῶν ὑδέρων δίδομεν, ἐνὸν τοῦ αἵματος ἐκκενώσαι, τέμνοντας φλέβα; διὰ τί δὲ πλεῖστον ἐπὶ τούτων ἐκκενοῦται τὸ ὑδατῶδες, ἐλάχιστον δὲ ὁ πικρόχολος χυμός, ἔμπαλιν δ' ἐπὶ τῶν ἰκτεριῶντων ὁ πικρόχολος χυμός πλεῖστος; ἐλάχιστος δ' ὁ ὑδατῶδης; διὰ τί δὲ ὠφελοῦνται μὲν ὑπὸ τῶν ὑδραγωγῶν φαρμάκων, ὅταν συμμέτρως κενωθῶσιν, οὐδεὶς δὲ τῶν ὁμοτίμως εἶναι πεπεισμένων τὰς διὰ τῶν καθαρτικῶν κενώσεις ταῖς φλεβοτομίαις ἐτόλμησεν ἀφελεῖν αὐτοῖς τοῦ αἵματος; ἀλλ' ἐνιοὶ μὲν καὶ διὰ τῶν ὑδραγωγῶν φαρμάκων τὰς κενώσεις ποιοῦνται, πάντες δὲ τοῖς οὐρητικοῖς χρῶνται. καίτοι καὶ τούτων ἔχοντες τοὺς φάρμακους, ὑπὸ τῶν νεφρῶν ἀλλοιούμενον τὸ αἷμα τὴν τῶν οὐρῶν γένεσιν ἐργάζεσθαι, φλεβοτομεῖν τοὺς ὑδερικούς μᾶλλον,

dem a medicamento pro illius facultate aequè evacuari, simile utique fuerit auxilium ab aliquo horum medicamentorum purgari et secta vena sanguine exinaniri. Cur igitur medicamentum aquam educens hydericis exhibemus, quum liceat vena secta sanguinem evacuare? cur autem in his plurimum aquosi humoris evacuatur, minimum autem biliosi, contra vero in his, qui regio morbo laborant, biliosi plurimum, minimum autem aquosi educitur? cur, inquam, juvantur hydropes, qui ascitae dicuntur, a medicamentis, quae aquam educunt, ubi moderate fuerint purgati, quum tamen nemo ex his, qui evacuationes per medicamenta purgantia factas et eas, quae fiunt per venae sectionem, aequas vires obtinere autumant, his unquam mittere sanguinem ausus sit? quin etiam multi per ea medicamenta, quae aquam subducunt, evacuationes obeunt, omnes autem urinam cientibus utuntur: etsi in illis etiam opus erat, afferentes ex sanguine, qui a renibus alteretur, urinae generationem fieri, potius hydericis venam secare, quam medicamentis

Ed. Chart. III. [173. 174.]

Ed. Basf. III. (361.)

ἢ διὰ τῶν οὐρητικῶν φαρμάκων θεραπεύειν. ἄμεινον γὰρ ἅπαξ τὸ περιττὸν ἀποχεῖν τοῦ πολλάκις, ἐν πολλαῖς ἡμέραις, κατὰ βραχὺ πράττειν αὐτό. γέγραπται δὲ οὖν μοι καὶ πρὸς ταύτην τὴν δόξαν ἰδίᾳ καθ' ἐν ὑπόμνημα, τὴν ἐπιγραφὴν ἔχον Πρὸς τὴν καινὴν δόξαν περὶ τῆς τῶν οὐρῶν διακρίσεως. εἴτ' οἰχὶ καλῶς οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἑαυτοὺς ἐπιτρέπουσι τοῖς ἀλύγῃ τριβῇ μᾶλλον ἢ λογικῇ διαστροφῇ τὴν τέχνην μεταχειριζομένοις; ὅπερ γὰρ εἰώθασι λέγειν ἔνιοι αὐτῶν, ἀληθέστατόν ἐστιν, ὡς πολλῶ βέλτιον αὐτοὶ γινώσκουσι τὰ τε τῶν ὑγιαίνοντων καὶ τὰ τῶν νοσούντων διαιτήματα τῶν σοφιστικῶς ληρούντων· οἷγε πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐτι καὶ κατατρίβουσιν ἡμῶν τὸν βίον, ἀναγιγνωσκόντων μὲν πρῶτον, ἃ γεγράφασιν οἱ τῆς αἰρέσεως αὐτῶν ἡγεμόνες, εἴτ' ἀκούοντων, ἃ συναγορεύοντες αὐτοῖς λέγουσιν, εἴτα ἀναγκαζομένων λίσιν αὐτῶν τὰ σοφίσματα.

Κεφ. ζ'. [174] Ἱπποκράτης μὲν οὖν φαίνεται καλῶς τε καὶ ἀγαθός τις ἀνὴρ γεγονέναι, μὴ φιλοτιμίας ἢ φιλο-

urinae cientibus eos curare. Melius siquidem fuerit semel quicquid superfluum est auferre, quam idem saepius et multorum dierum intervallo ac paulatim efficere. Caeterum scriptum jam a nobis est contra hanc opinionem uno seorsim commentario, cui titulus est In vanam opinionem de urinarum secretionem. Proinde haud perperam quamplurimi homines seipso iis committunt, qui irrationali exercitatione, magis quam illis, qui rationali quadam perversione artem tractant. Id enim, quod eorum quidam dicere consueverunt, verissimum est, longe melius ipsos tum sanorum tum aegrotantium victus rationes cognoscere iis, qui sophisticè nugantur. Qui sane praeter cetera et vitam nostram consumunt, dum ea primum legimus, quae eorum sectae principes scripserunt, deinde audimus, quaecunque afferunt illorum sectatores, ac demum illorum etiam sophismata cogimur dissolvere.

Cap. VII. Hippocrates igitur vir quidam honestus ac probus fuisse videtur, neque ambitionis aut gloriae,

Ed. Chart. III. [174.]

Ed. Basf. III. (361.)

δοξίας, ἀλλ' ἀληθείας ἐραστής. εἰ δὲ καὶ δόξης ἢ τιμῆς αὐτὸν ἐπιθυμῆσαι φαίη τις, ἀλλὰ καὶ κτήσασθαι γε αὐτὴν φῶστον ἦν ἐκείνῳ τῷ ἀνδρὶ, οὐ βουληθέντι τούτῳ φιλονεικεῖν ἐν λόγοις αἰρέσεσιν ἐνδόξοις ἑαυτοῦ πρεσβυτέραις· οὐδεμία γὰρ ἦν ἱκανῶς ἐνδοξος. οἱ δὲ μετ' αὐτὸν ἀπλήστως ὀρεχθέντες ἀδίκου δόξης αἰρέσεις ἰδίας συνεστήσαντο μοχθηρὰς, ἀντιλογίας πρὸς τοὺς ἑαυτῶν πρεσβυτέρους ποιησάμενοι. καίτοι τινὲς ἐξ αὐτῶν ἥθους ἐπιεικοῦς οὐκ ἀμελῶς ἔχοντες, ἐν οἷς καὶ τὸν Ἐρασίστρατον ἂν τις οἴηθείη. ἀλλὰ καὶ τοῦτον ἢ πρὸς Ἱπποκράτην φιλονεικία μαχόμενα γράφειν ἑαυτῷ κατηνάγκασε. πῶς γὰρ οὐκ ἂν τις μαχόμενα φαίη, προνοητικῶς τοῦ ζώου τὴν φύσιν ἅπαντα διαπλάσασαν τὰ μόρια μάτην ἐν αὐτοῖς ὅλον τὸ τοῦ σπληνὸς σπλάγχνον πεποιημέναι; πῶς δ' οὐκ ἂν τις γνοίῃ, τινὰς τῶν ὁμοδοξούντων αὐτῷ κατεγνωκότας φαίνεσθαι τῶν εἰρημέων τῷ ἀνδρὶ περὶ σπληνός, καὶ διὰ τοῦτο τὸ σπλάγχνον τοῦτο φάσκοντας προπαρασκευάζειν τῷ ἥπατι τὸν ἐκ τῶν σιτίων

sed veritatis amator. Quod si gloriam et honorem ipsum appetivisse quis dicat, certe eam consequi huic viro quam facillimum fuit, siquidem ipse in suis libris contendere cum praestantioribus sectis se vetustioribus voluisset, et si nulla prorsus fuerit admodum illustris. Verum qui post ipsum inexplebili cupiditate immeritam gloriam affectarunt, proprias sectas pravas constituerunt, postquam contradictiones adversus ipsos antiquiores adduxerunt, quamvis ex his nonnulli morum probitate atque elegantia praediti essent, inter quos Erasistratum quoque quispiam annumeraverit: sed et hunc contra Hippocratem contentio, quae cum ipsiusmet placitis pugnant, scribere coëgit. Nam quo pacto pugnantia non dixeris, animalis naturam omnes ipsius particulas providenter conformasse, frustra autem eis totum lienis viscus procreasse? Quis, inquam, non norit, quosdam etiam ex ipsius sectatoribus viri dicta de splene aperte damnasse, ac propterea pronunciasse, huiusmodi viscus ciborum succum ad probi san-

Ed. Chart. III. [174.]

Ed. Bas. III. (361.)

χυμὸν εἰς αἵματος χρηστοῦ γένεσιν, εἰδ' οἷον ἄλλο τι με-
 σεντέριον ποιοῦντας τῷ λόγῳ τὸ ἐπιπλοον, οὐ μὴν ἐν-
 νοοῦντάς γε, ὡς ἔχρην τὰς φλέβας ἐξ ἀπάντων τῶν ἐντέρων
 εἰς τοῦτο ἀναφέρειν τὸν τρώφιμον χυμὸν, οὐκ ἐκ μόνης τῆς
 γαστροῦ; ὅτι δὲ φιλονεικῶν ὁ Ἐρασίστρατος, οὐ πεπεισμέ-
 νος ἄχρηστον ἰατροῖς εἶναι τὴν περὶ τῶν χυμῶν θεωρίαν,
 οὔτ' ἐν ᾧ μέρει τοῦ ζώου γεννᾶται τὸ αἷμα διήλθεν, οὔθ'
 ὑπὸ τίνος αἰτίας, οὔτε κατὰ τίνα τρόπον, ἐναργὲς τεκμή-
 ριον ἔστι τὸ μηδενὸς τῶν διὰ μέλαιναν χολὴν ἢ ὅλως
 τὸ μελαγχολικὸν χυμὸν γινομένων παθῶν μνημονεῦσαι, καί-
 τοι μὴ μόνον τῶν πρὸ αὐτοῦ φιλοσόφων τε καὶ ἰατρῶν,
 ἀλλὰ καὶ πάντων ἀνθρώπων ὀνομαζόντων τι πάθος μελαγ-
 χολικόν, ἐπιχειροῦντων τε τῇ θεραπείᾳ δι' ἑλλεβόρου τοῦ
 λευκοῦ καθάρσεως. οὐδεὶς γάρ οὕτως ἀπαιδευτός ἐστι τῶν
 ἐν Ἑλλήσι τεθροσμένων, ὡς μήτ' ἀνεγνωκέναι μήτ' ἀκη-
 κοέναι τὰς Προίτου θυγατέρας μαρείσας ὑπὸ Μελάμποδος
 ἰαθῆναι καθαρθείσας οὕτως. ὥστε οὐ πρὸ διακοσίων

guinis generationem jecori praeparare, interim veluti
 quoddam mesenterium omentum suo sermone efficientes,
 ut qui ignorent, oportere venas ex omnibus intestinis ad
 jecur nutritorium succum deferre, non ex solo ventri-
 culo? Quod autem Erasistratus contentionis sane studio,
 non quod omnino crederet, contemplationem de humo-
 ribus medicis inutilem esse, neque in qua animalis parte
 sanguis generetur expresserit, neque a qua causa, neque
 quo pacto, ex hoc, quod mox dicam, evidens indicium
 licet assumere: ipsum nempe nullius affectus, qui atra-
 bile oriatur, neque omnino ab humore melancholico
 prorsus meminisse, etsi non modo ipso priores philo-
 sophi ac medici, verum etiam omnes homines aliquem
 affectum melancholicum nominare consueverunt, ejus
 curationem purgatione per album veratrum aggrediun-
 tur. Nemo enim inter Graecos enutritus ita est ruditer
 institutus, qui non legerit vel audiverit, Proeti filias fu-
 rore percitas a Melampode sic purgatas fuisse. Unde non

Ed. Chart. III. [174. 175.]

Ed. Bas. III. (361. 362.)

ἐτῶν ἢ τριακοσίων, ἀλλὰ πολὺ πλεόντων, ἐνδόξου τῆς καθάρσεως ταύτης οὔσης, καὶ πάντων τῶν ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ κεχρημένων τῷ φαρμάκῳ. βέλτιον οὖν ἦν παρὰ ὁμόσε (362) χωρήσαντας τὸν Ἐρασίστρατον ἐπιδείξαι σφαλερῶς φιλονεικοῦντα, μήτε μελαγχολίαν, μήτ' ἄλλως μηδεμίαν μανίαν ἐπὶ μελαίνῃ χολῇ γίνεσθαι, καθάπερ γε μηδὲ καρκῖνον, μηδὲ ἐλέφαντα, μηδὲ τὰς θηριώδεις ἐν φρενίτισι παρακοπὰς, μηδὲ κισσοὺς, μηδ' αἰμορροΐδας, μηδ' οἷ πολλοὶ κατὰ τὰς ἀναιρέσεις αὐτῶν ἐμελαγχόλησαν. ἀλλ' οὐκ ἐτόλμησεν οὐδὲν τοιοῦτο εἰπεῖν, αἰδούμενος, οἶμαι, καταγνωσθῆναι πρὸς τῶν ὁμιλούντων ἐπιμελῶς τοῖς ἔργοις τῆς τέχνης, ἐν οἷς τὰς ἐπιδείξεις οἱ παλαιοὶ τῶν ἱατρῶν, οὐκ ἐν λόγοις σοφιστικοῖς, ἐποιοῦντο. φρασάτω τις οὖν μοι τῶν ἀπ' αὐτοῦ τὴν αἰτίαν τοῦ τὸν σπλῆνι μέλανα φαίνεσθαι τοῖς θερμοῖς καὶ ξηροῖς τῇ κράσει ζώοις, ὡς μηδὲ βρωθῆναι δύνασθαι. [175] ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ὑῶν, εἰ καὶ μὴ παραπλήσιος ἦται κατὰ τὴν ἐδωδὴν, ἀλλ' οὐκ

solum usque ad ducentos vel trecentos annos, sed et multo plures purgatio haec celebris permanfit, ita ut omnes homines inter id temporis eo medicamento uterentur. Melius igitur erat Erasistratum contra cominus congregientes firma contentione demonstrare, neque melancholiam, neque ullam denique insaniam ab atra bile provenire, sicuti nec cancerum, neque elephantem, neque ferinas in phreniticis amentias, neque varices, neque haemorrhoidas, neque multos in iis tollendis melancholia correptos fuisse. Verum nihil hujusmodi enunciare ausus est, veritus (ut puto) ab iis improbari, qui in artis operibus diligentius sunt versati: in quibus veteres medici, non in sophisticis rationibus, demonstrationes struxerunt. Velim igitur quispiam ipsius sectatorum mihi causam dicat, cur animalium, quae calido et sicco temperamento sunt, atrum quidem lienem est videre, ita ut nec comedendo idoneus sit; nam in suis, etsi non aequè ut jecur est edendo, non tamen omnino esui

Ed. Chart. III. [175.]

Ed. Bas. III. (362.)

ἄβρωτός ἐστιν· ἐπὶ δὲ γε λεόντων καὶ λεαινῶν, καὶ παρ-
 δάλεών τε καὶ λεοπάρδων, ἄρκων τε καὶ λύκων οἱ τὰς
 σάρκας αὐτῶν ἡδέως ἐσθίοντες ἀφίστανται τοῦ σπληνός
 ὡς ἄβρωτου. καίτοι γ', εἰ πρῶτος ἀπολαύει τῶν ἐσθιομέ-
 νων τε καὶ πινομένων, ἐχρῆν αὐτὸν μάλιστα μὲν, εἰ οἶόν
 τε, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἥπατος ἐπιτηδειότερον εἰς ἐδωδὴν ὑπάρ-
 χειν, εἰ δὲ μὴ, ἀλλὰ μὴ χείρω γε πάντως. εἰρηκότος οὖν
 αὐτοῦ τοῦ Ἑρασιστράτου, τοὺς περὶ τῶν τοιούτων λογισμοὺς
 ἀλλήλοις δεῖν ὁμολογεῖν πάντως, οὐκ οἶδ' ὅπως ὑπομένουσά
 τινες ἀποδέχσθαι λόγους ὑπὸ τῶν φαινομένων ἐλεγχομένους,
 οὓς οὐδὲ οἱ πατέρες αὐτῶν αὐτοὶ διαπαντός ἐδυνήθησαν
 φυλάξαι. σιωπῶν γοῦν Ἑρασιστράτος περὶ τῆς οὐσίας τοῦ
 τρέφοντος χυμοῦ τὰ νεῦρα γράφειν αὐτὴν ἡναγκάσθη διὰ
 τὸ χρήσιμον εἰς τὴν τῶν παραλελυμένων ἴασιν, γλίσχρον
 εἶναι λέγων καὶ ὄλκιμον καὶ δυσέκκριτον τὴν τροφήν,
 ὑφ' ἧς τὰ νεῦρα τρέφεται. καὶ μὴν τοῦτό γε οὐκ
 ἄλλοθεν ποθὲν ἢ ἐκ τῶν φαινομένων περὶ τὰ νεῦρα
 συνελογίσατο. καὶ γὰρ ἐψόμενα καὶ σηπόμενα τὴν

ineptus est. At in leonibus et leaenis, et pantheris,
 et leopardis, et urfis, et lupis, qui eorum carnibus
 vesci delectantur, a liene abstinent, tanquam minus esui
 apto: quum utique oporteret, si quidem is primus come-
 lis et bibitis fruitur, maxime ipso jecore, si fieri posset,
 edendo aptiorem esse, sin minus, non omnino deterio-
 rem porro. Quum dixerit Erasistratus, de hujusmodi re-
 bus ratiocinationes ut sibi invicem prorsus consentiant
 opus esse, haud quidem satis percipio, cur rationes, quae
 ab evidentibus facile redarguuntur, quas neque ipsi earum
 auctores omnino tueri valuerunt, quidam admittere non
 vereantur. Erasistratus igitur ubi silentio praeteriisset
 humoris substantiam, quo nervi nutriuntur, deinceps ob
 usum ad resolutionis nervorum curationem eam demum
 coactus descripsit, lentum inquiens atque ὄλκιμον, id est
 tractile, atque excretu difficile alimentum esse, quo nervi
 aluntur. Id autem non aliunde quam ex his, quae circa
 nervos apparent, ratiocinatus est. Etenim si elixentur

Ed. Chart. III. [175.]

Ed. Bas. III. (362.)

διάλυσιν εἰς τὸν τοιοῦτον ἔχει χυμὸν, ἔν τε τῷ κατὰ φύ-
 σιν ἔχειν ἄναιμα τελέως εἶσιν. ἀλλ' εἰ μὴ συγχωρηθείη
 τῶν μορίων ἕκαστον οἰκείῳ τῆς ἰδίας οὐσίας τρέφεσθαι
 χυμῷ, τὸ πιστὸν οἰχθήσεται τοῦ λόγου. καὶ μὴν εἴπερ οἰκειὸς
 ἕκαστον τῶν μορίων τρέφει χυμὸς, οὐκ ἐνδέχεται τὸν τῶν
 καρχαροδόντων ζώων σπλήνα γλυκεῖαν ἔχειν τὴν τροφήν.
 εἴπερ οὖν ἐπὶ τούτων μάλιστα φαίνεται σαφῆς ἡ ἰδέα τοῦ
 σπληνός, ὥς ἂν τὴν στρυφνὴν καὶ ὀξεῖαν ἐναργῶς ἔχοντος
 ποιότητα, προδήλον ὅτι καὶ ὁ τρέφων αὐτὴν χυμὸς τοιοῦ-
 τός ἐστιν. οὐκ οὖν ἂν ἡμέλησεν ὁ δημιουργὸς τῶν τοιούτων
 ζώων ἐκκαθαίρειν τοῦ αἵματος ὅσον ἰλὺς τις αὐτοῦ καὶ
 τρυῖς ἐστὶ, καθάπερ οὐδὲ τὸ μικρόχολον καὶ ὀρθῶδες πε-
 ρίττωμα. εἴπερ οὖν φαίνονται κατὰ τὸ σῶμα πάντες οἱ χυ-
 μοὶ περιεχόμενοι, τοῦτο γὰρ Ἱπποκράτης ἀπέδειξεν, ἐκ τοῦ
 πάντας ἐκκρίνεσθαι τοῖς ὑγιαίνουσιν, ἐλκομένους ὑπὸ τῶν
 οἰκείων ἐκάστου φαρυμάκων, οὐκ ἂν ἡμέλησεν ἡ διαπλάτ-
 τουσα τὰ ζῶα τέχνη ποιῆσαί τι τοῦ μελαγχολικοῦ περιτ-

aut putrescant, in huiusmodi humorem resolvuntur, atque
 quum in naturali habitu sunt, prorsus exangues existunt.
 Caeterum nisi concedatur, unamquamque particulam pe-
 culiari humore propriae substantiae nutriri, unde proba-
 bilis fiat illius ratio, non habebit. Atqui si quidem unam-
 quamque particulam nutrit proprius humor, non con-
 veniet, ut animantium, quae ferratos dentes habent, lien
 dulce obtineat alimentum. Nam quum in his potissimum
 lienis forma acerbam atque acidam qualitatem referens
 evidenter appareat, liquido etiam patet, humorem ipsum
 nutrientem ejusmodi esse. Igitur huiusmodi animalium
 opifex non despexit ex sanguine quicquid veluti limus
 ac faex subidet in sanguine ab ipso expurgare, quem-
 admodum neque biliosum atque ferolum recrementum.
 Proinde, si in corpore omnes humores videntur contineri,
 (id enim Hippocrates ex eo ostendit, quod omnes in sa-
 nis excernantur propriis unicuique medicamentis at-
 tracti,) ars, quae animalia format, aliquod instrumentum
 efficere, quod melancholicas superfluitates attrahat, non

Ed. Chart. III. [175.]

Ed. Bas. III. (362.)

τώματος ἐλκτικὸν ὄργανον. οὐ μὴν οὐδ' ἄλλο τι δυνατὸν ἐπινοῆσαι τοιαύτης ὑγρότητος οἰκτεῖον μόριον ὑπερβάντα τὸν σπλῆνα. ἄρ' οὖν ἐτι ζητήσεις, διὰ τίνος ἀγγείου τὸ παχὺ τοῦ αἵματος φέρεται πρὸς αὐτὸν, ἀπιστήσεις δὲ, διὰ μιᾶς φλεβὸς οὐ σπλῆνα μόνον ἔλκειν, ἀλλὰ καὶ τὴν γαστέρα τὸν οἰκτεῖον χυμὸν ἐν ταῖς μακροτέραις ἀσιτίαις; εἰ μεμνημένος ὢν ἀπαδείξαμεν ἐν τοῖς περὶ φυσικῶν δυνάμεων ὑπομνήμασιν εἷς, οὔτε τούτων ζητήσεις οὐδέν, οὔτε πῶς διὰ τῶν αὐτῶν φλεβῶν ἐκ κοιλίας εἰς ὅλον τὸ ζῶον ἢ τροφή φέρεται, καταφέρεται δὲ πάλιν ἐπ' αὐτὴν διὰ τῶν αὐτῶν. ἐν τε γὰρ ταῖς ὑπὸ τῶν φαρμάκων καθάρσεσι, κἀπειδὰν ἡ φύσις ἐκκαθαρῇ τὸ κατὰ τὰς ἐν ταῖς νόσοις κρίσεις, ὥσπερ γε κἀπὶ τῶν ὑγιαίνοντων πολλάκις, αὐτό τε τὸ χρησιότατον αἷμα φέρεται πρὸς τὴν γαστέρα, θρόμβον αὐτὴν ἐν ταῖς μακροτέραις ἀσιτίαις, ἐκκρίνεται τε διὰ τῶν αὐτῶν φλεβῶν ἐξ ὅλου τοῦ σώματος ἀθρόως ἐτίοτε πολλὰ τῶν περιττωμάτων. ἀποδέδεικται δὲ περὶ τούτων ἀπάντων ἐν τοῖς τῶν

utique despexerit. Nec vero aliam erit particulam excogitare, quae huic humiditati excipiendae propria sit, ipso splene praetermisso. Num! igitur adhuc quaeres, per quodnam vas haec sanguinis crassitudo ad ipsum deferatur, neque credes, per eandem venam non solum lienem attrahere, verum etiam ventriculum familiarem sibi humorem in longioribus inediis? Nam si adhuc eorum memor sis, quae in commentariis de facultatibus naturalibus demonstravimus, nec horum quicquam inquires, neque quo pacto per easdem venas ex ventriculo per totum animal nutrimentum deferatur. Atqui rursus defertur per easdem venas ad ventriculum: tum in purgationibus, quas perficiunt assumpta medicamenta, tum in iis, quas natura in morborum crisis molitur, sicuti in bene valentibus nonnunquam optimus etiam sanguis ad ventriculum com meat, ipsum nimirum nutriturus, quod in longioribus inediis contingit. Quin etiam quandoque ex toto corpore per easdem venas quam plurima excrementa confertim excernuntur. Haec autem omnia in commen-

Ed. Chart. III. [175. 176.]

Ed. Bas. III. (362.)

φυσικῶν δυνάμεων ὑπομνήμασι. καὶ χρὴ τὸν ἀντιλέγοντα μὴ πρὸς τὰ συμπεράσματα τῶν ἀποδείξεων ἐρωτᾶν λόγους, οὓς ἐν ἐκείνοις τοῖς γράμμασιν ἐξηλέγξαμεν, ἀλλὰ τὰς ἡμετέρας ἀποδείξεις ἀποδεικνύναι ψευδεῖς, [176] ἢ, εἰ μὴδὲν τούτων πράξεις, σιωπᾶν αἰδοῦμενον, ὥσπερ Ἑρασί-
στρατος ἐποίησεν.

Κεφ. η'. Οὐδὲν μὲν οὐδαμόθι περὶ τῆς τῶν χυμῶν γενέσεως καὶ δυνάμεως εἰπὼν, ἐνθα δὲ ἐπέχειρσεν θερα-
πείαν γράψαι παραλύσεως, ἀναγκασθεῖς ἐμνημόνευσε τοῦ
τρέφοντος τὰ νεῦρα χυμοῦ, καθάπερ γε καὶ τῷ δευτέρῳ
περὶ πυρετῶν ἐμαρτύρησε τοῖς παλαιοῖς, οὐ κένωσιν ἀπλῶς
ὀνομάσας τὴν διὰ τῶν καταμηνίων ἐκκρισιν, ἀλλὰ κάθα-
ρσιν, ὥσπερ γε καὶ τὴν διὰ τῶν καθαιρόντων γινομένην
φαρμάκων. οὕτω γάρ τοι καὶ τὴν λοχείαν κάθαρσιν ὠνό-
μασαν οἱ παλαιοὶ τῶν ἱατρῶν, οὐχ ἀπλῶς κένωσιν. ἐν γὰρ
τῇ κυήσῃ τὸ χρηστότατον ἐλκούσης αἷμα τῆς διαπλατιού-
σης καὶ αὐξανούσης τὸ κύημα φύσεως, ὑπολείπεται τὸ

tariis de facultibus naturalibus a nobis sunt demonstrata. Oportet autem eum, qui contradicit, non ad conclusio-
nes demonstrationum eas rationes adducere, quas in illis
tractationibus redarguimus, sed nostras demonstrationes
falsas esse demonstrare, vel, si horum nihil praestiterint,
verecunde tacere, quemadmodum fecit Erasistratus.

Cap. VIII. Caeterum quum nihil de humorum gene-
ratione ac facultate tradidisset, ubi nervorum dissolu-
tionis curationem scribere est aggressus, coactus est de
humore nervos nutriente meminisse, quemadmodum et
in secundo de febribus coactus est veteribus astipulari,
menslruam excretionem non absolute evacuationem no-
minans, sed purgationem, sicuti et eam, quae per purgan-
tia medicamenta perficitur. Sic enim veteres medici λο-
χείαν, hoc est fluorem, qui in partu accidit, purgationem
nuncuparunt, non absolute evacuationem. Nam quum
natura, quae foetum format et auget, praegnationis tem-
pore optimum sanguinem attrahat, relinquitur in venis

Ed. Charit. III. [176.]

Ed. Bas. III. (362.)

μοχθηρότατον ἐν ταῖς φλεψίν, ὃ μετὰ τὴν ἀποκύψιν ἀποκρίνεται, καθάπερ ἐν ἐκάστῳ μηνὶ τὸ περιστόν τε καὶ ἄχρηστον, οὐ κατὰ τὸ ποσὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ ποιόν· ὅπερ ὥς τὸ πολὺ μελάντερόν ἐστι τοῦ κατὰ φύσιν ἔχοντος αἵματος. οὕτω γοῦν ὁ Ἐρασίστρατος ἔγραψεν ἐν τῷ δευτέρῳ περὶ πυρετῶν κατὰ τήνδε τὴν λέξιν· Καλῶς οὖν ἔχει τὸν βουλόμενον ὀρθῶς ἰατροῦεῖν ἐν τοῖς κατ' ἰατρικὴν γυμνάζεσθαι, καὶ μηδὲν τῶν γινομένων συμπτωμάτων περὶ τὸ πάθος ἀζητήτων ἀφεῖναι, ἀλλ' ἐπισκοπεῖσθαι τε καὶ πραγματεύεσθαι, κατὰ τίνα διάθεσιν ἕκαστον αὐτῶν γίνεται. συμβέβηκε γάρ ποτε, γυναίου ἐν πυρετοῖς ὄντος καὶ δοκοῦντος ἐλαφρῶς τε καὶ ἀκινδύνως ἔχειν, μελάκων οὖρων ἐκκρίσιν γίνεσθαι, οἷα τὰ φανλότητα ἐν τοῖς σημείοις ἀναγράφεται. ζητούμενης τε τῆς ἐκκρίσεως, κατὰ τίνα διάθεσιν γεγένηται, ἐφαίνοντο τότε τῇ ἀνθρώπῳ καθήκειν αἱ ἡμέραι τῆς καθάρσεως, οὐ γινομένης δὲ ταύτης τῆς ἐκκρίσεως, ἐπὶ τὴν κύστιν ὀρμὴν λαβεῖν τὰ συνειλημ-

vitiolissimus, qui nempe post partum excernitur, quemadmodum singulo quoque mense, qui non solum quantitate, verum etiam qualitate superfluous est atque inutilis. Atque hic plerumque eo sanguine, qui secundum naturam se habet, longe nigrior existit. Itaque Erasistratus in secundo de febribus hunc in modum scripsit. *Decet igitur eum, qui recte voluerit morbos curare, in medicae artis operibus esse versatum, neque symptoma ullum, quod morbo superveniat, inscrutatum praetermittere, verum diligentius inspicere atque curiosius perquirere, ob quam dispositionem accidat eorum unumquodque. Contigit enim quandoque, quum mulier febricitaret ac videretur leviter et citra periculum habere, nigrarum urinarum excretionem fieri, quales in ipsis signis perniciosissimae describuntur. Ubi autem inquireretur, ob quam dispositionem excretio facta esset, nunc mulieri purgationis tempus adesse deprehensum est, et quum huiusmodi excretio delineretur, ad vesicam, quae*

Ed. Chart. III. [176.]

Ed. Bas. III. (362. 363.)

μένα. καὶ διὰ τὴν τοῦτον ἔκκρισιν κουφισμὸν μᾶλλον ἄν τις ὑπέλαβε τῇ ἀνθρώπῳ ἢ δυσκολίαν γίνεσθαι· ὃ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ φαινομένου συνέβαινεν. οὐκοῦν, ὅτι τὰ μέλανα πολλάκις οὖρεῖται, τῆς ἐμμήνου καθάρσεως μὴ γενομένης, ὅτι τε κουφίζεσθαι μᾶλλον ὑπ' αὐτῶν ἢ παροξύνεσθαι συμβαίνει τὰς οὕτω νοσοῦσας γυναῖκας, ὅτι τε καθαρσίς ἐστιν ἢ διὰ τῆς μήτρας κένωσις, ἐδήλωσεν ὁ Ἑρασίστρατος, εἰς διάγνωσιν τε τῆς παρούσης διαθέσεως, εἰς πρόγνωσιν τε τῶν ἐσομένων χρησίμον εἶναι τὸν λόγον, ὃν διήλθεν, ὀρθῶς διηγούμενος. ἐπὶ πάντων οὖν τῶν εἰρημένων μαρτυρεῖται, τὸν μελαγχολικὸν χυμὸν ἐν ἀνθρωπίνῳ σώματι γενναῖσθαι, καθάπερ γε καὶ τὸν πικρόχολον καὶ τὸ φλέγμα. δέδεικται δὲ ἡμῖν ὁ τοῦ φλέγματος χυμὸς ἐκ τῶν φλεγματικῶν ἐδεσμάτων κατὰ τὴν πρώτην ἐν τῇ γαστρὶ (363) πέψιν γινόμενος, ὥσπερ ὁ πικρόχολός τε καὶ ὁ μελαγχολικός ἐν ἥπατι, μεταβάλλον τε καὶ κατὰ τὴν ἐν τούτῳ πέψιν ὁ φλεγματικός εἰς αἷμα, καὶ διὰ τοῦτο μηδὲν αὐτοῦ γεγονός

congesta erant, prorupisse, atque ob eam excretionem mulieri magis levitatem quam difficultatem accidisse quis jure existimasset. Quod sane et ex iis, quae apparebant, contigisse visum est. Quod igitur nigra saepius mingantur, menstrua purgatione detenta, quodque magis ex his excretionibus leventur, quam exacerbentur, quae ita aegrotant mulieres, atque adhuc quod purgatio sit, quae per uterum fit evacuatio, demonstravit Erasistratus tum ad praesentis affectus cognitionem, tum etiam ad futurorum praenotionem, utilem esse, quem habuit sermonem recte quidem exponens. Itaque in omnibus quae tradidit fatetur, in hominis corpore humorem melancholicum gigni, sicuti et biliosum et pituitam. Ostensum autem est a nobis, pituitosum humorem ex pituitosis cibariis in prima concoctione, quae in ventriculo fit, generationem habere, veluti biliosum et melancholicum in jecore, in cujus quidem concoctione pituitosus etiam humor in sanguinem mutatur. Quam ob causam nullum ipsi proprium

Ed. Chart. III. [176. 177.]

Ed. Bas. III. (363.)

ἴδιον ὄργανον εἰς κάθαρσιν τοῦ αἵματος, ὥσπερ αἱ τε κύ-
 σταις ἀμφότεραι καὶ ὁ σπλήν, αἱ μὲν τοῦ τε πικροχόλου
 χυμοῦ καὶ τῶν ὀρρώδων περιττωμάτων, ὁ δὲ σπλήν τοῦ
 μελαγχολικοῦ χυμοῦ. τὸ μὲν γὰρ ἐν τῇ γαστρὶ γεννώμενον, ὃ
 συναναφέρεται τοῖς εἰς ἥπαρ ἀναδιδομένοις, ἐκ τῶν ἐσθιο-
 μένων τε καὶ πινομένων χυμοῖς, ἅμα τούτοις πεπτόμενον
 [177] αἷμα γίνεται· τὸ δ' ὑπολειπόμενον ἐν ταῖς κατὰ τὴν
 γαστέρα χωρίοις ὑπὸ τῆς καταρρέουσας ἐξ ἥπατος εἰς αὐτὰ
 χολῆς ἀπορροϋπτόμενον ἐκκρίνεται διὰ τῆς κάτω γαστρού.
 Ἐρασιφράτης δ', ὅτι μὲν ἐγίνωσκε ταῦτα, δηλὸς ἐστὶν ἐξ
 ὧν ἐν τοῖς τῆς θεραπευτικῆς λογισμοῖς ἠναγκάσθη διὰ
 τὴν χρεῖαν αὐτῆς μνημονεύσαι· σιωπῶν δ' ἐν τοῖς πλείστοις,
 καταφῶρος γίνεται συστιάξειν τε καὶ κρύπτειν ἐκὼν προαι-
 ρούμενος, ὅσα περὶ τῶν χυμῶν ὀρθῶς εἴρηται τοῖς παλαιῶσι
 ἰατροῖς, πρὸ αὐτοῦ γὰρ ἵνα τὰ τ' ἄλλα παραλιπόντες, οὐ
 κατὰ τὴν ἄρτι παραγεγραμμένην λέξιν ἐν παρέργῳ πῶς
 ἐμνημόνευσεν, ἐξῆς ἐπιμνησθῶμεν, οὐκ ἂν ἔχοι τις εὐλογον

instrumentum molita est natura ad sanguinis expurgatio-
 nem, quemadmodum est utraque vesica et lien: liqui-
 dem hae sanguinem a bilioso humore et seroso expurgant,
 lien vero ab humore melancholico. At pituitosus humor,
 qui in ventriculo gignitur, quum una cum humoribus,
 qui ex comestis et bibitis consistunt, in jecur deferatur,
 cum illis simul atque concoquitur, in sanguinem vertitur,
 id vero, quod in ventriculi spatiis relinquitur, a bile de-
 tersum, quae a jecinore ad ipsa defluit, per inferiorem
 ventrem excernitur. Porro, quod Erasistratus haec no-
 verit, inde licet perspicere, quod in ratiocinationibus cu-
 rativae artis ad illius usum coactus fuerit horum me-
 minisse. Ex eo autem, quod plurimis in locis haec li-
 leat, obumbrare atque occultare voluisse, quaecunque de
 humoribus ante ipsum recte ab antiquis medicis tradita
 sunt, manifesteprehenditur. Vt enim, caeteris omissis,
 ea tantum recenseamus, quorum in paulo ante comme-
 moratis verbis obiter meminit, nemo utique poterit illius
 reticentiae rationabilem causam adducere, quum ipse ad

Ed. Chart. III. [177.]

Ed. Bas. III. (363.)

αἰτίαν εἰπεῖν τῆς σιοπῆς, γράφοντος αὐτοῦ· Συνέβαινε γάρ ποτε, γυναιίου ἐν πυρετῷ ὄντος καὶ δοκοῦντος ἐλαφρῶς τε καὶ ἀκινδύνως ἔχειν, μελάνων οὖρων ἐκκρίσιν γίνεσθαι, οἷα τὰ φανυλότερα ἐν τοῖς σημείοις ἀναγράφεται. οὐκοῦν, ὅτι μὲν τοῖς ἔμπροσθεν ἰατροῖς ἐν τοῖς φανυλότεροις σημείοις ἐγγράπτο μέλαν οὖρον, ἐπίστασθαι φησιν, ὡς ἀνεγνωκὼς δηλονότι τὰ περὶ οὖρων αὐτοῖς γεγραμμένα, μερίστην ἔχοντα δύναμιν τῶν ἐπὶ τοῖς ὀξέσι πυρετοῖς νοσοῦντων. ἔχρῃν γοῦν αὐτὸν ἐν τῇ περὶ πυρετῶν πραγματείᾳ, καὶ μάλιστα γὰρ κατ' αὐτὸ τοῦτο τὸ δεύτερον, ἐν ᾧ ταῦτ' ἔγραψεν, ἐπιπλέον ἐξεργάσθαι τὸν περὶ αὐτῶν λόγον. Ἱπποκράτης μὲν οὕτω κατὰ τὸ προγνωστικὸν ἔγραψεν· Οὖρον δὲ ἄριστόν ἐστιν, ὁκόταν ἢ λευκὴ τε ἢ ὑπόστασις καὶ λεῖη καὶ ὁμαλὴ παρὰ πάντα τὸν χρόνον, ἔστ' ἂν κριθῇ ἢ νοῦσος. σημαίνει τε γὰρ ἀσφάλειαν, καὶ τὸ νόσημα ὀλιγοχρόνιον ἔσεσθαι. εἰ δὲ παραλίποι, καὶ ποτὲ μὲν καθαρὸν οὖρέει, ποτὲ δὲ ὑφίσταται ἢ λευκὸν καὶ λεῖον, χρονιωτέρα γίνεται ἢ νοῦσος καὶ ἥσσον ἀσφαλῆς. εἰ δ' εἴη τό τε οὖρον ὑπέρουθρον

verbum scribat: *Contigit enim quandoque, quum mulier febricitaret, ac videretur leviter ac citra periculum habere, nigrarum urinarum excretionem fieri, quales in ipsis signis perniciosissimae describuntur.* Igitur, quod a veteribus medicis nigra urina inter signa perniciofa descripta est, se scire ait, ut qui videlicet legerit, quae ab ipsis de urinis scripta sunt: quippe quae in his, qui acutis febribus aegrotant, maximam vim obtinent. Quamobrem opus erat ipsum in libris de febribus, et praesertim in hoc secundo, ubi haec scripsit, exactius de ipsis urinis pertractasse. Hippocrates enim ita in Prognostico scripsit: *Urina autem optima est, quum alba est subsidentia, nec non laevis et aequalis per omne tempus, quousque morbus fuerit judicatus: significat enim, periculum abesse et morbum brevem fore.* Quod si intermittat, et quandoque purum mingat, quandoque vero album et laeve subsidat, diuturnior morbus evadit et minus periculo vacat. Si autem urina fuerit subrubra, et

Ed. Chart. III. [177.]

Ed. Bas. III. (363.)

καὶ ἡ ὑπόστασις ὑπέρυθρός τε καὶ λεῖη, πολυχρονιώταρον μὲν τοῦτο τοῦ προτέρου γίνεται, σωτήριον δὲ κάρτα. κριμνώδες δὲ ἐν τοῖσιν οὔροις ὑποστάσις πονηραὶ τουτέων δ' ἐτι κακίους αἱ πεταλώδες. λευκαὶ δὲ καὶ λεπταὶ κάρτα φλαῦραι. τουτέων δ' ἐτι κακίους αἱ πιτυρώδες. σεφέλαι δ' ἐμφερόμεναι τοῖσιν οὔροις, λευκαὶ μὲν ἀγαθαί, μέλαιναί δὲ φλαῦραι. ἔστ' ἂν δὲ πυρρόν τε ἢ τὸ οὔρον καὶ λεπτόν, ἀπεπτον σημαίνει τὸ νόσημα. καὶ εἰ πολὺν χρόνον εἴη τοιοῦτο ἐόν, κίνδυνος, μὴ οὐ δυνήσεται ὁ ἄνθρωπος διαρκέσαι, ἔστ' ἂν πεπανθῇ ἢ νοῦσος. θανατωδέστατα δὲ τῶν οὔρων ἐστὶ τὰ θ' ὕδατώδεα, καὶ δυσώδεα, καὶ μέλανα, καὶ παχέα. ἔστι δὲ τῇσι γυναιξὶ καὶ τοῖσιν ἀνδράσι τὰ μέλανα τῶν οὔρων κακίστα, τοῖσι δὲ παιδίοις τὰ ὕδατώδεα. ὁκόσοι δ' ἂν οὔρα λεπτὰ καὶ ὥμὰ οὐρέωσι πολὺν χρόνον, ἢν τὰ ἄλλα ἄς περιεσομένοις σημεῖα ἢ τουτέοις, ἀπόστασιν δεῖ προσδέχεσθαι ἐς τὰ κάτω τῶν φρενῶν χωρία. καὶ τὰς λιπαρότητας δὲ τῶν ἄνω ἐφισταμέ-

subsidentia item subrubra et laevis, diuturnior hic sane priore fiet, sed admodum salutaris. At subsidentiae in urinis, quae crassioris farinae hordei speciem referunt, pravae sunt: his vero deteriores, in quibus veluti laminae quaedam apparent: tenues autem et albae valde vitiosae existunt: atque his adhuc deteriores, quae furfures imitantur. Nebulae, quae in urinis feruntur, albae bonae, nigrae autem malae. Quousque autem urinae fuerint rufae ac tenues, crudum esse morbum significant: et si diutius tales extiterint, periculum imminet, ne durare aeger non possit, quousque morbus concoquatur. Perniciosissimae vero omnium urinae sunt aquosae et graviter olentes, et nigrae, et crassae. In mulieribus autem et viris nigrae urinae sunt teterrimae, in pueris vero aquosae. Porro qui tenuem diutius et crudam urinam mingunt, si caetera, ut in his, qui servandi sunt, adsint indicia, in iis abscessum infra septum transversum expectare oportet. Pinguedines desuper

Ed. Chart. III. [177. 178.]

Ed. Bas. III. (363.)

των ἀραχνοειδέως μέμφεσθαι, συντήξιός γὰρ σημεῖον. σκοπέειν δὲ χρὴ τῶν οὕρων ἐν οἷσιν αἱ νεφέλαι, ἥν τε κάτω ἔωσιν, ἥν τε ἄνω, καὶ τὰ χρώματα ὁκοῖα ἔχουσι. καὶ τὰς μὲν κάτω φερομένας σὺν τοῖσι χρώμασιν οἷσιν εἰρέεται, ἀγαθὰς εἶναι καὶ ἐπαινέειν, τὰς δ' ἄνω σὺν τοῖσι χρώμασι οἷσιν εἰρέεται, πονηράς εἶναι καὶ μέμφεσθαι. μὴ ἐξαιπατάτω δέ σε, ἥν τε αὐτὴ ἡ κύστις νόσημα ἔχουσα τῶν οὕρων τι ἀποδιδῶι τουτέων· οὐ γὰρ τοῦ ὅλου σημεῖον, ἀλλ' αὐτῆς καθ' ἑωυτὴν. ταῦτα γράψαντος Ἱπποκράτους, καὶ μετ' αὐτὸν Διοκλέους τε καὶ Πραξαγόρου παραπλήσια τούτοις, εὐλογον ἦν, εἴτ' ἀληθεύουσιν, εἴτε ψεύδονται, τὸν Ἐρασίστρατον εἰρηκέναι, τὸν λογισμὸν προσθέντα τῆς ἰδίας ἀποφάσεως, [178] ὥσπερ γε καὶ περὶ τῶν ἐμουμενων τῶ καὶ διαχωρουμένων, ἐν οἷς ἐστι καὶ τὰ μέλανα καλούμενα, καὶ πρὸς αὐτοῖς ἡ ἀκριβὴς μέλαινα χολή. καὶ γὰρ καὶ διορίσασθαι τι συγκεχυμένον ἐν τῇ τῆς φωνῆς κοινωνίᾳ τῶν

natantes, quae araneorum speciem referunt, damnandae sunt: nam indicant colliquationem. Considerandae autem sunt in urinis nebulae, an deorsum ferantur, an sursum, atque adhuc, quem colorem obtineant. Illae enim, quae deorsum feruntur cum colore, quem paulo ante commemoravimus, bonae sunt atque commendandae: illae vero, quae sursum cum colore, qualis jam dictus est, attolluntur, contra sunt vitiosae atque damnandae. Verum ne te decipiat, si ipsa vesica aliquam his similem reddat urinam: non enim tunc totius corporis erit indicium, sed soliusmetipsum nota censenda est. Itaque, quum haec scripserit Hippocrates, et post ipsum Diocles et Praxagoras similia tradiderint, rationi utique consentaneum erat, ut Erasistratus, addita suae opinionis ratione, demonstraret, verane an falsa illi pronunciarint: quemadmodum fecit de his, quae vomuntur et dejiciuntur: inter quae illa etiam quae dicuntur nigra continentur, et praeterea quae exquisita atra est bilis. Verum in his distinguere quippiam necessum erat, quod in vocis communione inter melancholicos humores consu-

Ed. Chart. III. [178.]

Ed. Bas. III. (363.)

μελαγχολικῶν χυμῶν ἣν ἀναγκαῖον, ὅπερ ἐγὼ διειλόμην
ἐμπροσθεν. Ἐρασίστρατος μὲν οὖν ὅλην τὴν περὶ τοὺς χυ-
μοὺς τέχνην παρέλιπεν. ἐγὼ δὲ οὐ περὶ πάντων ἐνταῦθα
προειλόμην εἰπεῖν, ἀλλὰ περὶ τῆς μελαίνης χολῆς μόνης.
ὅσα μὲν τῇ κοινοῦ τοῦ λόγου καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἔγραψα,
δι' ἑτέρων ἐξείργασμαι.

Κεφ. Θ'. Περὶ δὲ μελαίνης χολῆς τὰ διὰ μακροῦς
πείρας βεβαίως ἐγνωσμένα μοι προσθήσω νῦν, χρήσιμα
ἐσόμενα ἐκείνοις, ὅσοι τῆς ἱατρικῆς τέχνης οὐ τοὺς σοφι-
στικούς λόγους, ἀλλὰ τὰ ἔργα σπουδάζουσι. πάντα γὰρ
ὅσα διὰ μελαγχολικὸν χυμὸν γίνεται πάθη, κατ' ἀρχὰς εὐ-
θέως γενναίως καθαίρων τοῖς τὸν τοιοῦτον χυμὸν ἐκκενοῦσιν
αὐξηθῆναι κωλύσεις μέχρι καὶ τῶν καρκίνων. ἄξιον δὲ θαυ-
μάσει τῶν ἥτοι γ' ἀκόντων ἢ ἐκόντων σοφίσματα γραψάν-
των εἰς ἀναίρεσιν τοῦ μελαγχολικοῦ χυμοῦ. φασὶ γάρ; ἐπὶ
τῶν παρὰ φύσιν ἐχόντων μόνον αὐτὸν γεννᾶσθαι, μηδενὸς
τῶν ἀκριβῶς εἰχύμων ἔχοντος ἐν τῷ σώματι μέλαιναν χολήν.

sum existit, quod et nos paulo ante exposuimus. Igitur
Erasistratus omnem de humoribus artem praeteriit. Ego
vero de omnibus hic pertractare nequaquam institui,
sed de sola atra bile. Quae autem ex sermonis com-
munitate de aliis etiam pertractavimus, in aliis libris a
nobis copiosius tradita sunt.

Cap. IX. Caeterum quae de atra bile longa ex-
perientia mihi firmiter cognita sunt, nunc adjiciam: quae
sane illis usui futura sunt, qui medicae artis non so-
phisticas rationes, sed opera ipsa sectantur. Omnes enim
qui ab humore melancholico proveniunt affectus, statim
inter initia medicamentis eum humorem evacuantibus
valide purgans, ita sane quo minus augeantur prohi-
bebis usque etiam ad caneros. Atqui eos non inme-
rito quis admirabitur qui seu inviti, seu sponte sophis-
mata scripserunt ad melancholici humoris sublationem.
Ajunt enim, in his tantum, qui praeter naturam sunt af-
fecti, eum humorem generari, quum nemo, qui bonis
exacte succis praeditus sit, bilem atram in corpore con-

Ed. Chart. III. [178.]

Ed. Bas. III. (363.)

εἰ γοῦν, φασὶν, ἀθλητῇ τινὶ ἄριστα διακειμένῳ δοίη τις
 φαρμάκου τοῦ νομιζομένου μέλαιναν χολὴν ἐκκετοῦν, ὥσπερ
 κενομένην αὐτήν, ὥσπερ, εἰ καὶ τῶν τὴν ξανθὴν χολὴν ἐκ-
 καθαίρειν πεπιστευμένων προσενέγκῃ τις, ἐκείνην ὥσπερ
 κενομένην. ᾧ καὶ δῆλον εἶναί φασιν, ὥς, ἀλλοιούμενου τοῦ
 αἵματος ὑπὸ τῆς τοῦ φαρμάκου δυνάμεως, εἰς τὰς χολὰς
 γίνεται μεταβολή· καθάπερ γὰρ καὶ εἰ φλέγματος ἀγωγὸν
 δοίης, ὥσπερ, φασὶ, καὶ τότε κενούμενον φλέγμα. παραπλη-
 σίως δὲ, καὶ εἰ τὰ πεπεισμένα τὸν λεπτὸν ἰχῶρα κενοῦν,
 ἀναγκάσθῃ προσενέγκασθαι τὸν εὐχυμότατον ἄνθρωπον,
 ὥσπερ καὶ τότε κενούμενον ὑδατώδη λεπτὸν τινα ἰχῶρα.
 πρὶν μὲν οὖν ἀποδειχθῆναι τῶν καθαρτικῶν φαρμάκων
 ἕκαστον ἔλκειν ἓνα τινὰ χυμὸν, οὗ πέφυκεν ὑπάρχειν ἑλκτι-
 κόν, ἔχει τι πιθανόν ὃ λόγος αὐτῶν· ἀποδειχθέντος δὲ τού-
 του, τὸ ψεῦδος αὐτῶν κατάφωρον γίνεται. ἐδείχθη γάρ,
 ὅτι τὸν οἰκεῖον ἕκαστον ἔλκει χυμὸν, ἐκ τοῦ τὰ μὲν τοῖς

tineat. Si igitur (inquiunt) athletae cuiquam optimi
 habitus aliquod medicamentum propinaveris ex iis, quae
 atram bilem evacuare existimantur, ipsam videbis eva-
 cuari, quemadmodum, si ea quoque exhibeas, quae fla-
 vam bilem creduntur expurgare, ipsam haud aliter con-
 spicies excerni. Unde ipsi satis constare dicunt, a viri-
 bus medicamenti alterato sanguine in biles fieri trans-
 mutationem: veluti etiam si cui dederis medicamentum,
 quod pituitam subducit, ipsam quoque pituitam (in-
 quiunt) videbis evacuari. Pari etiam modo, si ea, quae
 tenuem sanie[m] evacuare credita sunt, hominem, qui op-
 timis scateat succis, assumere coëgeris, videbis et tunc
 quandam aquosam et tenuem sanie[m] excerni. Porro,
 priusquam fuerit demonstratum, quodcumque purgatorium
 medicamentum unum quendam humorem attrahere,
 nempe quem natura attrahere natum est, istorum ra-
 tio aliquid probabile obtinere videtur. Verum hoc de-
 monstrato, ipsorum mendacium manifeste nemo non de-
 prehendet. Ex eo enim ostensum est, eorum unumquod-
 que proprium humorem attrahere, quod ea medicamenta,

Ed. Chart. III. [178. 179.]

Ed. Bas. III. (363. 364.)

ὕδαρκοις διδόμενα φάρμακα τοσαύτην ἐνίοτε ποιεῖσθαι κένωσιν, ὥς ὅλας λεκάνας πληροῦν, ἀνάλογον δὲ τῷ κενουμένῳ προστέλλεσθαι τε τὴν γαστέρα καὶ κουφίζεσθαι σαφῶς τοὺς κάμνοντας, εὐπνουστέρους τε γίνεσθαι, τὰ δὲ τοῖς ἰκτεριῶσι τὴν μὲν ξανθὴν χολὴν ἐκκενοῦν πλείστην, ὀνιάναι δὲ τοὺς πάσχοντας. εἰ δ' ἔμπαλιν τὰ μὲν ὕδραγωγὰ φάρμακα δοίης τοῖς ἰκτεριώδεσι, τὰ δὲ χολαγωγὰ τοῖς ὕδεριώδεσιν, ἐλάχιστόν τε τὸν οἰκεῖον κενώσεις χυμὸν, οὐ μόνον δ' οὐδὲν ὠφελήσεις τοὺς κάμνοντας, ἀλλὰ καὶ βλάβηεις μεγάλως, ὥσπερ εἰ καὶ φλεβοτομήσεις αὐτούς. καίτοι κατὰ τοὺς ἡγουμένους, ὑπὸ τῶν καθαιρόντων φαρμάκων ἀλλοιοῦσθαι τοὺς ἐν σώματι χυμοὺς, (364) ὥς ἂν ἕκαστον τῶν ἐλκόντων τὴν φύσιν ἔχῃ, τῷ καθῆραι τὸ φλεβοτομῆσαι τὴν ἴσην ἔξει δύναμιν. ὥσπερ οὖν ἡμεῖς, ὕδρα- [179] γαγὸν δύντες φάρμακον οἷς ἐστὶν ὕδρος ἀσκήτης, ἐκ-

quae aqua inter cutem laborantibus propinantur, tantam saepenumero evacuationem moliuntur, ut integras mattellas impleant, ad proportionem autem eorum, quae ita educuntur, alvus detineatur, ac manifeste levantur aegrotantes, atque facilius respirent: quae vero in morbo regio offeruntur, flavam bilem plurimam evacuent, et juventur non parum inde aegrotantes. Si vero contra medicamenta aquam subducentia morbo regio laborantibus dederis, quae vero bilem educunt, his, qui aqua inter cutem infestantur, quam minimum proprii humoris utrobique videbis evacuari, atque inde non solum nihil inveris aegrotantes, verum etiam quam maxime laeferis, haud aliter quam si ipsis venam incideris. Atqui apud eos, qui credunt, a purgantibus medicamentis humores in corpore mutari, prout natura uniuscujusque trahentis extiterit, sectio quidem venae purgandi auxilio aequales vires obtinebit. Caeterum quemadmodum nos medicamentum, quod aquam subducit, exhibentes his, qui ea aquae inter cutem specie laborabant, quam ἀσκήτην Graeci ab utribus nomine deducto appellant, cum exuperantem

Ed. Chart. III. [179.]

Ed. Bas. III. (364.)

κεροῦμέν τε τὸ πλεονάζον ὑγρὸν, ὠφελοῦμέν τε τὸν κάμνοντα,
οὕτω καὶ αὐτοὶ φλεβοτομίαν παραλαμβάνοντες ὀρῶσιν, εἰς
ὃ τι τελευτᾷ τὸ βοήθημα. γελοιοὶ δ' εἰσι καὶ τοῦ μηδὲν
εἶναι κατὰ τὸ σῶμα περιεκτικὸν μελαίνης χολῆς ὄργανον,
οἷον ἢ ἐπὶ τῷ ἥπατι κύστις ἐστὶ τῆς ξανθῆς χολῆς, ἡγού-
μενοι, τεκμήριον ὑπάρχειν τοῦτο τοῦ μηδ' ὅλως ἐν τοῖς
ἁκριβῶς ὑγιαίνουσι σώμασι τὸν μελαγχολικὸν εἶναι χυμὸν.
οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τὸ φλέγμα συγχωρήσουσιν ἐν ἡμῖν εἶναι, κα-
θάπερ οὐδ' ἐν ταῖς περιστρεφῶσι τὴν ξανθὴν χολήν· οὐ
γὰρ ἔχουσι τὴν ἐπὶ τῷ ἥπατι κύστιν, ὥσπερ οὐδ' ἄλλα τινα
ζῶα. καὶ μέντοι καὶ παρὰ τὴν ὁμωνυμίαν ἑαυτοὺς, οὐ
γὰρ ἡμᾶς γε, σοφίζονται, τὸν μελαγχολικὸν χυμὸν, ὃν ἐν
τοῖς ὑγιαίνουσι γεννᾶσθαι φαμεν, ἀκούοντες ἀεὶ κατὰ τῆς
μελαίνης λέγεσθαι χολῆς, ἣν ἐν τῷ παρὰ φύσιν ἔχειν γεν-
νᾶσθαι φαμεν. οὐ γὰρ ἡ αὐτὴ κατὰ γε τοὺς ἁκριβῶς ὑγια-
νοντάς ἐστι μέλαινα χολή, καὶ τινας τῶν παρὰ φύσιν ἐχόν-
των, ἀμφοτέρως δὲ μελαγχολικὸν χυμὸν ὀνομάζειν οὐδὲν

humorem evacuamus, tum etiam aegrotum juvamus, sic
et illi venae sectionem eligentes videant, quem finem
hujuscemodi auxilium sortiatur. Quinetiam vel ex eo
ridendi sunt, quod nullum in corpore instrumentum esse
dicant, quod bilem atram recipiat, sicuti in jecinore fla-
vae bilis vesica, inde conjiciendum esse putantes, in his
corporibus, quae integram obtinent valetudinem, atram
bilem nequaquam contineri, qua ratione neque pituitam
in nobis esse concedent, quemadmodum neque in colum-
bis flavam bilem; etenim vesicam, quae iecinori inhae-
ret, non habent, sicuti neque alia quaequam animantia.
Quippe seipso (nequaquam enim nos) aequivocatione
decipiunt, humorem melancholicum, quem in bene va-
lentibus dicimus progigni, perpetuo de atra bile dictum
intelligentes, quam in his, qui praeter naturam sunt af-
fecti, asserimus generari. Non enim eadem est bilis atra
in his, qui integra sanitate fruuntur, et in aliquibus eo-
rum, qui olim naturalem habitum sunt egressi: nihil au-
tem obstat, quin possis utrumque humorem (si libet)

Ed. Chart. III. [179.]

Ed. Bas. III. (364.)

καλύει. εἴρηται δὲ περὶ τούτων ἤδη καὶ πρόσθεν. ἀλλὰ καὶ νῦν οὐδὲν χεῖρον μεμνήσθαι περὶ αὐτῶν ἐν βραχείᾳ κεφαλαίοις. Ἐνεκα τῶν λόγων ψευδέσιν ἑαυτοὺς τε καὶ τοὺς μαθητάς ἀκριβῶς τὴν Ἱπποκράτους γνώμην σοφισμένων.

atram bilem nominare. De his autem et ante dictum est: verum et nunc breviter tanquam per capita id commemorasse haudquaquam utique fuit inutile eorum gratia, qui tum seipsos, tum etiam eos, qui Hippocratis sententiam exacte didicerunt, falsis rationibus circumveniunt.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΧΡΕΙΑΣ ΣΦΥΓΜΩΝ ΒΙΒΛΙΟΝ.

Ed. Chart. V. [433.]

Ed. Basl HK (154.)

Κεφ. α'. Τίς ἡ χρεια τῶν σφυγμῶν; ἀρά γε ἥπερ καὶ τῆς ἀναπνοῆς, ἃς σχεδὸν ἅπασιν ἰατροῖς τε καὶ φιλοσόφοις ἔδοξεν, ἢ τις ἑτέρα παρὰ ταύτην; οὐ γὰρ δὴ ἀβασανίστως πειστέον αὐτοῖς, ἐναντιοῦσθαι δοκούντων ἄλλων τέ τινων οὐκ ὀλίγων φαινομένων, καὶ τοῦ νῦν εἰρησθαι μέλλοντος οὐχ ἥκιστα. στερηθέντες μὲν γὰρ τῆς ἀναπνοῆς εὐθέως ἀποθνήσκομεν, ἄσφυκτα δ' ἀπεργάσῃ πολλὰ τῶν μορίων ἄνευ μεγάλης βλάβης. εἰ γοῦν ἐθελήσης ἢ τὰς διὰ

GALENI DE PULSVVM VSV LIBER.

Cap. I. Quis usus pulsuum? an qui et respirationis, ut prope omnibus tum medicis tum philosophis visum est, an praeter hunc alius? Non enim certe ipsis inexplorate credendum, quum adversari videantur ex aliis quibusdam evidentibus non pauca, idque potissimum, quod nunc sum proditurus. Enimvero respiratione privati quamprimum morimur, at pulsu orbatas multas partes citra magnam laesionem efficies. Si namque eas, vel quae per inguina ad crura descendunt,

Ed. Chart. V. [433. 434.]

Ed. Bas. III. (154. 155.)

τῶν βουβώνων ἐπὶ τὰ σκέλη καθηκούσας ἀρτηρίας, ἢ τὰς διὰ τῶν μασχαλῶν εἰς τὰς χεῖρας βρόχῳ διαλαβεῖν, ἀσφύκτους μὲν εὐθέως ἐργάσῃ τὰς ἐν τοῖς κόλοις ἀπάσας, οὐ μὴν παραλύσεις ταῦτα τῆς καθ' ὁρμὴν κινήσεως, ὥσπερ οὐδὲ τῆς αἰσθήσεως. εἰ δ' ἐν τῷ χρόνῳ ταρκώδῃ τε καὶ ψυχρᾷ καὶ ὠχρᾷ καὶ ἄτροφα γίνεται, τάχ' ἂν τοῦτο κατὰ συμπτάθειαν μᾶλλον ἢ τὴν τῶν σφυγμῶν ἀπώλειαν συμβαίνοι. εἰ δὲ τὰ νεῦρα βρόχοις διαλάβοις, ἀκίνητά τε παντελῶς καὶ ἀναίσθητα παραχρῆμα ποιήσεις τὰ μύρια. ἐχοῖν οὖν καὶ τὰς ἀρτηρίας ὁμοίως τοῖς νεύροις κακωθείσας, εἰς ἅπερ ἔμπροσθεν ὠφέλουν ἕκαστον τῶν μορίων, εἰς ταῦτα καὶ βλάπτειν εὐθέως. τὸ δὲ δὴ πάντων ἀτοπώτατον, εἰ τὰς κατὰ τὸν τράχηλον ἀρτηρίας βρόχοις διαλάβοις, οὐδὲν σαφὲς βλάβεις τὸ ζῶον, καίτοι συνάπτουσιν αὗται καρδίαν ἐγκεφάλῳ, τὸ κυριώτατον τῶν ζωτικῶν ὄργανον τῷ κυριωτάτῳ τῶν ψυχικῶν. [434] εἴπερ οὖν τῶν οὕτως ἐπικαίρων ἀρτηριῶν ἡ βλάβη μηδὲν σαφὲς ἀδικεῖ τὸ ζῶον, σχολῇ γ' ἂν τῶν ἄλλων τις ἀδικήσῃεν. (155) εἰ δ' οὐδὲν βλάπτουσιν

vel quae per axillas ad manus *repunt*, arterias laqueo interceptipere volueris, pulsu quidem illico privatas reddes quae in artubus sunt universas, non tamen his artubus voluntarium motum adimes, ut nec etiam sensum. Si vero temporis decursu torpidi, frigidi, pallidi et tabidi evadant, fortassis id sympathia magis quam pulsuum damno accidit. At si nervos laqueis intercepteris, immobiles prorsus et insensibiles partes extemplo efficies. Oportebat itaque et arterias eodem modo ac nervos vitiatas, singulis quibus prius opitularentur partibus, eas quoque celeriter oblaedere. Sed sane id omnium absurdissimum: si cervicis arterias laqueis intercepteris, haud manifeste animal oblaeseris, tametsi connectunt ipsae cor cerebro, princeps vitalium actionum organum principi animalium. Si igitur adeo pernecessariarum arteriarum laesio nullam manifestam animali laesionem adferat, multo minus et aliarum aliqua oblaeserit. At si, quum

Ed. Chart. V. [434.]

Ed. Bas. III. (155.)

παθούσαι, παντί που δῆλον, ὥς οὐδ' ὠφελοῦσιν, τοῦδ' ἂν ἐρρώμεναι τύχωσιν. πῶς οὖν ἐν σφυγμῶν τὸ μέγιστον προ-
γινώσκωμεν; οὐχ ὥς ἐξ αἰτίων πολὺ δυναμείων, φήσει τις,
ἀλλ' ὥς σημείων ἐπικαίρων, ὥς εἰ καὶ γρυπυμένοις τοῖς
ὄνυξι καὶ μελαινομένοις τεκμαίροιτό τις περὶ θανάτου.
ὅταν γὰρ τοῖς χρησίμοις εἰς τὴν ζωὴν ἐπηταί τινα κατ' ἀνάγ-
κην, ὁ μὲν κίνδυνος ἐπὶ τῇ τοῦ χρησίμου βλάβῃ, τὸ δ'
ἐξ ἀνάγκης ἐπόμενον σημεῖον γίνεται τοῦ κινδύνου. κύριον
μὲν οὖν σπλάγχχνον ἢ καρδίαν, ἐκπεφύκασι δ' ἀπ' αὐτῆς αἱ
ἀρτηρίαι, καὶ κινοῖνται τὸν αὐτὸν ἐκείνῃ τρόπον· ὥστε καὶ
βλάπτονται τὸν αὐτὸν, καὶ ταύτῃ μέγα δηλοῦν πεφύκασιν.
ἰδεῖσθαι δὲ οὐ ταυτὸν ὃν τὸ δηλοῦν μέγα τῷ δύνασθαι
μέγαλα. πόθεν οὖν ἐπῆλθεν ἅπασιν ἰατροῖς τε καὶ φιλο-
σόφοις εἰς τὴν αὐτὴν χρεῖαν ἀνάγειν τὴν τε ἀναπνοὴν καὶ
τοὺς σφυγμοὺς, τῆς μὲν οὕτως εἰς μέγα διαφέρειν ἡμῖν
φαινομένης, τῶν δ', ὥς ἔοικεν, ἢ παντάπασιν εἰς οὐδέν, ἢ
παντελῶς μικρόν; ἔμοι μὲν οὖν δοκοῦσιν, ὥσπερ οὖν καὶ

afficiuntur, nihil laedant, undique constat, et si valentes
sint, eas minime conferre. Quomodo igitur ex pulsibus
maxime praenoscimus? non ut ex causis multa vi pol-
lentibus (dicet aliquis), sed ut ex signis pernecessariis,
quemadmodum si quis ex incurvescentibus unguibus et
nigrantibus de morte coniciat. Quum enim ea, quae
usum vitae praestant, quaedam necessario sequuntur, pe-
riculum quidem in ejus, quod usum vitae praestat, lac-
sione est, tum quod ex necessitate sequitur, signum fit
periculi. Princeps quidem viscus est cor, ex quo ena-
scuntur arteriae, quae et eodem quo ipsum modo moven-
tur, proindeque eodem modo laeduntur, atque ita magnum
quid indicare natae sunt. At vero monstratum est, non idem
esse magna indicare ac magna posse. Unde igitur tum me-
dicis omnibus, tum philosophis in mentem venit, ut ad
eundem usum et respirationem et pulsus adduxerint,
quum illa quidem ad magnum usum excellere nobis
appareat, hi vero vel ad prorsus nullum, vel plane exi-
guum? Mihi equidem videntur, quemadmodum et ex

Ed. Chart. V. [434.]

Ed. Basf. III. (155.)

γράφουσιν οἱ πλείους αὐτῶν, ἐκ τοῦ τρέπεσθαι παραπλησίους τροπὰς ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς αἰτίοις ἀμφοτέρω κοινὴν εἶναι καὶ τὴν χρεῖαν αὐτῶν ὑπονοῆσαι· τῶν τε γὰρ γυμναζομένων καὶ λουομένων, καὶ τῶν ὁπασσοῦν ἄλλως θερμοινομένων, οὐ τὴν ἀναπνοὴν μόνον ὠκυτέραν τε καὶ πυκνότεραν καὶ μέλζονα γινομένην ἔστιν ἰδεῖν, ἀλλὰ καὶ τοὺς σφυγμοὺς ὡσαύτως τρεπομένους, τῶν τ' ἀργοῦντων, καὶ τῶν ὁπασσοῦν ἄλλως ψυχομένων, οὐ τὴν ἀναπνοὴν μόνην ἀραιότεραν τε καὶ βραδυτέραν καὶ μικροτέραν, ἀλλὰ καὶ τοὺς σφυγμοὺς. καὶ ἐν τοῖς καυσώδεσι πυρετοῖς πλείστον μὲν καὶ τάχιστον καὶ πυκνότατον ἀναπνεύουσι, μεγίστους δ' ἔχουσι καὶ ταχίστους καὶ πυκνοτάτους τοὺς σφυγμοὺς. εἰ δ' ἐπὶ ταῖς ἀσυνμῆτροις τροφαῖς οἱ μὲν σφυγμοὶ μείζονες, αἱ δ' ἀναπνοαὶ γίνονται μικρότεραι, οὐδὲ τοῦτο ἀπόρημα τῷ λόγῳ· μικρότερον μὲν γὰρ ἀναπνεύουσιν ἢ σφύζουσι στενοχωρία τῶν φρενῶν, ἀλλ' ὅσῳ μικρότερον, τοσοῦτον πυκνότερον, ἰώμενοι τὴν μικρότητα τῆς ἀναπνοῆς τῷ συν-

ipsis plures scribunt, quod consimilibus conversionibus ab iisdem causis convertantur, inde communem esse eorum usum animo concepit. Nam et qui exercitantur, et qui in balneo lavantur, et qui aliter quovis modo ex-calfiunt, eorum non modo respirationem celeriores frequentioresque ac majorem contueri licet, sed etiam pulsus pari modo mutatos. Praeterea qui aegrotant ali-terve quolibet modo sunt refrigerati, horum sicut re-spiratio rarior, tardior ac minor visitur, ita et pulsus. Atque in ardentibus febribus maxime et celerrime et densissime respirant, et maximos, velocissimos et densissi-mos pulsus habent. Quod si ab immodicis alimentis pulsus visuntur majores, respirationes minores, ne id quidem scrupulum rationi injicit. Quippe minorem hi respirationem, quam pulsus, habent propter dia-phragmatis compressionem. Caeterum quanto mino-rem, tanto hanc habent et crebriorem, scilicet respi-rationis parvitatem actionis continuitate compensantes.

Ed. Chart. V. [434. 435.]

Ed. Bas. III. (155.)

χει τῆς ἐνεργείας. ὅσον γὰρ ἐνδεέστερον ἀπέλανσεν ἡ φύσις αἶρος, οὐ δυναθέντος ἐπὶ πλεῖστον διασπῆναι τοῦ θώρακος, τοῦτο ἐπανορθοῦται τῇ πυκνότητι. καὶ διὰ τοῦτο ἴσον δύναται τὸ μικρότερόν τε ἅμα καὶ πυκνότερον πνεῦμα τῇ μείζονί τε ἅμα καὶ ἀραιότερον. λέγομεν δὲ τῶν ἀραιότερον σφυγμὸν τὸν ἐπὶ τροφαῖς, οὐ τὸν πρὸ τῆς τροφῆς, ἐκείνου μὲν γὰρ πυκνότερός ἐστιν, ἀλλὰ τῇ τῆς ἀναπνοῆς ιδέᾳ παραβάλλοντες. εἰ τοίνυν τρέπεται μὲν ὡσαύτως ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς αἰτίοις ἡ ἀναπνοή τοῖς σφυγμοῖς, βλάπτειται δ' οὐχ ὡσαύτως ἀπολλυμένη, καὶ γὰρ τοῦτ' ἔμπροσθεν ἐδείχθη, περαίνουτ' ἂν οὐδὲν ἥτιον ὁμοίως ἀλλήλοις τὰ ἀντικείμενα, τό τε τῆς αὐτῆς ἕνεκα χρείας ἅμω γεγενέαι καὶ τὸ μὴ τῆς αὐτῆς. ἀλλ' οὐκ ἐνδέχεται· ἥ γὰρ θάτερον αὐτῶν ἀληθὲς ὑπάρχειν, οὐκ ἅμω.

Κεφ. β'. [435] Ζημιτέον οὖν, ὅπῃ τῶν λόγων ὁ ἕτερος παραλογίζεται, κἀνονα τῆς κώσεως ποιησαμένοις ἡμῖν τὴν χρείαν τῆς ἀναπνοῆς, ἣν ἐδείξαμεν ἐν τοῖς περὶ αὐτῆς λόγοις διττὴν οὔσαν, ὡς ἐδόκει καὶ Ἱπποκράτει·

Quod enim aeris natura, thorace nequeunte se latissime aperire, ex minori respiratione amisit, id densitate restituit. Ideoque tantumdem minor simul et frequentior respiratio potest, quantum major simul atque rarior. Diximus autem hoc loco rariorem pulsum eum, qui comelioni succedit, non utique cum eo, qui comelionem praecedit, comparantes (quippe quo est frequentior), sed ad respirationis speciem referentes. Igitur si respiratio, pari cum pulsu modo, iisdem ex causis mutatur, non tamen parem noxam, quum perit, affert (nam id quoque prius est monstratum), utique dissidentia adversaque nihilominus ex aequo invicem colligas licet, nempe tum ambo a natura ejusdem usus gratia data, tum non ejusdem. Verum ita fieri non potest, quum alterum eorum verum esse, non ambo, sit necessum.

Cap. II. Itaque investigandum, qua parte altera rationum decipiat, ipso respirationis usu pro norma nobis proposito. Quem utique, ubi de ea tractavimus, duplicem esse, sicut Hippocrates existimavit, indicavimus:

Ed. Chart. V. [435.]

Ed. Basf. III. (155.)

τὴν μὲν γὰρ ἐτέραν, τὴν μείζω, φυλακὴν τῆς ἐμφύτου θεο-
μασίας, τὴν δὲ ἐτέραν, τὴν ἐλάττω, θρέειν τοῦ ψυχι-
κοῦ πνεύματος. ἀλλ' εἰς ἅμφω ταῦτα παρὰ τῆς διὰ τῶν
ῥινῶν εἰσπνοῆς ὠφελεῖσθαι τὸν ἐγκέφαλον ἐλέγομεν. ὥστ'
οὐδὲν θαυμαστὸν, ὀλίγης αὐτῷ παρὰ καρδίας χορηγουμένης
τῆς ἐπικουρίας, ὀλίγην εἶναι καὶ τὴν βλάβην, τῶν καρω-
τίδων λεγομένων ἀρτηριῶν βρόχοις διαληφθεῖσων. ἀλλ'
ἴσως τις φήσῃ, μηδ' ἐλαχίστην φαίνεσθαι· δι' ὅλης γὰρ
ἡμέρας τὸ ζῶον, ὡς ἐπειράθημεν πολλάκις, ἄβλαβες δια-
μένει. καὶ ὁρθῶς γε φήσῃ. καὶ δὴ τοῦτ' ἡμεῖς ἀποροῦν-
τες ἐπενοήσαμεν τοιούτου τινὸς ἀποπειραθῆναι φαινομένου.
πρότερον δ' ἐρῶ τὸν λογισμὸν, ὅθεν εἰς τοῦτ' ἤκομεν.
ἐπεὶ γὰρ ἐν ἐτέροις ἡμῶν ἀποδέδεικται, τὰς κατὰ τὸν ἐγκέ-
φαλον κοιλίας πνεύματος εἶναι ψυχικοῦ μεστιάς, τροφῆς
χρηζόντος συνεχοῦς, ἀποδέδεικται δὲ καὶ ὡς δαπανᾷται
τοῦτο ἐν ταῖς καθ' ὁρμὴν κινήσεσιν, ἄμεινον ἐδόκει
τρέχειν ἀναγκάζειν τὸ ζῶον, ὃ τὰς ἀρτηρίας βρόχοις

alterum, qui major est, ipsius insiti caloris conservatio-
nem, alterum, qui minor, animalis spiritus nutritionem.
At in horum utroque ex attracto per nares spiritu acce-
dere cerebro utilitatem diximus. Quo minus mirum est,
quum exiguum illi commodum ex corde suggeratur, si,
carotidibus vocatis arteriis vinculo exceptis, exiguum
quoque sentiat incommodum. Dicet hic fortasse quispi-
am, ne minimum quidem apparere incommodum, quan-
do per integrum diei spatium (ut saepe experti sumus)
animal sine noxa perduret. Et sane recte dicet. Jam
id cum nos dubios haberet, ejusmodi quoddam evidens
in quo fieret experimentum excogitavimus. Prius autem
ratiocinationem ipsam, unde in ipsum veni, proponam.
Quoniam demonstratum a nobis in aliis est, eos ventri-
culos, qui in cerebro habentur, animalis spiritus, qui assi-
duae nutrirī postulet, plenos esse, demonstratum quoque non
minus est, spiritum hunc in motu voluntario consumi,
satius fore visum est, ut animal, cui vinclae arteriae ef-

Ed. Chart. V. [435.]

Ed. Bas. III. (155.)

διελάβομεν. ἐπεὶ δὲ μέχρ' οὐκ ἡδύνατο, ζῆτεῖν ἐδόκει χοῖναι, διότι μέχρ' οὐκ ἡδύνατο, καὶ πάλιν αὐτὸ μέχρ' οὐκ ἡδύνατο, ἀλλ' εὐθὺς ἐκλύεσθαι, δαπανομένου τοῦ ψυχικοῦ πνεύματος. ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τούτου τὸ δικτυοειδὲς πλέγμα πρὸς τῶν ἀμφὶ τὸν Ἡρόφιλον κληθεὶς ἐδόκει τὴν αἰτίαν ἔχειν. ἐκεῖ γὰρ αἱ ἐπὶ τὸν ἐγκέφαλον ἀνιούσαι καροτίδες ἀρτηρίαι, πρὶν διελθεῖν τὴν σκληρὰν μήνιγγα, σχίζονται πολυειδῶς ὑπ' αὐτῆς, περιπλεκόμεναι κατὰ πολλοὺς στίχους, ὥς εἰ νοήσαις ἀλλήλοις ἐπικείμενα δίκτυα πλείω, καὶ χώραν παμπόλλην, ἣν καλοῦσιν ἐγκεφάλου βάσιν, καταλαμβάνουσιν, ἐνὸν αὐταῖς εὐθὺς μὲν διεκπεσεῖν τὰς μήνιγγας, ἐμφῶναι δὲ εἰς τὸν ἐγκέφαλον, οὗ περ' ἐξ ἀρχῆς εἶναι. τοῦθ' οὖν τὸ θαυμαστὸν πλέγμα πρὸς τῆς μηδὲν εἰκὴ ποιούσης φύσεως ἐν οὕτως ἀσφαλεῖ χώρᾳ ταχθῆναι, μεγάλης τινὸς ἐδόκει χρείας ἐνδεικτικὸν ὑπάρχειν. ἀλλ' ἐπειδὴ τὴν τῶν ἐντέρων ἑλίκαν καὶ τὴν τῶν εἰς τοὺς

fent, currere cogeremus. Quum igitur din probe cucurrisset, semper autem currere non potuisset, operae pretium videbatur causam requirere, propter quam din quidem cucurrit, perpetuo autem non potuit, nec rursus diutinum cursum continuare, sed eum statim remittere, absumpto scilicet animali spiritu. Sed et hujus ipsius eventus causa videbatur plexus ille, qui ab Herophilo reticularis est vocatus. In hoc enim carotides arteriae, quum ad cerebrum ascendunt, antequam duram ejus membranam transierint, multifariam ab ipsa finduntur, multis ceu villis sibi implexae, veluti si retia retibus superposita intelligas; tum spatium non exiguum, quod cerebri basis dicitur, occupant; quum potuissent in ipsum cerebrum, quo scilicet a principio tendebant, membranis ejus statim trajectis, se inferere. Nunc igitur mirabilis ille plexus, tam tuto a natura, quae nihil temere molitur, loco conditus, magnae alicujus utilitatis index esse videtur. At quoniam et intestinorum et quae in

Ed. Chart. V. [435. 436.]

Ed. Bas. III. (155.)

ὄργανοις ἐμφυομένων ἀγγείων ἀκριβοῦς τε πέψεως ἕνεκα τῶν περιεχομένων ὑλῶν καὶ προσέτι δαιμιλοῦς παρασκευῆς ταῖς ἐξῆς ἐνεργείαις ἐωρῶμεν γεγεννημένην, εὐλογον ἐδόκει κἀνταῦθα τοιοῦτόν τι μεμηχανῆσθαι τὴν φύσιν, ἅμα τε κατεργαζομένην πολλῷ χρόνῳ τὴν ἐν ταῖς ἀρτηρίαις ὑλὴν, αἷμα θερμὸν καὶ λεπτὸν καὶ ἀτμῶδες ὑπάρχουσαν, ἅμα τε κατασκευάζουσαν τροφήν δαιμιλὴ τῷ κατὰ τὸν ἐγκέφαλον ψυχικῷ πνεύματι. καὶ διὰ τοῦτο, κἀν στερηθῇ τῆς πρὸς τὴν καρδίαν συνεχείας ὁ ἐγκέφαλος, ἐξαρκεῖ αὐτῷ τὸ δικτυοειδὲς πλέγμα μέχρι πολλοῦ, καὶ μάλιστα ὅταν ἀτρεμῇ τὸ ζῶον, ὥς ἂν μὴ δαπανωμένου τηρικαῦτα τοῦ ψυχικοῦ πνεύματος εἰς τὴν καθ' ὁρμὴν ἐνέργειαν. [436] τὸ μὲν δὴ χαλεπώτατόν τε καὶ ἀπορώτατον δοκοῦν, τὸ κατὰ τὰς καρωτίδας ἀρτηρίας, οὐδὲν ἔχειν ἄπορον εἶναι φαίνεται. παραπλησίως δ' αὐτῷ καὶ τὸ κατὰ τὰς ἄλλας ἀπάσας, ὧν ἐκάστης βρόχῳ διαληφθείσης οὐδὲν ἐν τῷ παραντίκῳ βλάπτεται τὸ μέρος. ἐχρὴν γάρ, οἶμαι, κἀνταῦθα σκοπεῖν, ὥς οὐκ ἴσον

testes se inferunt vasorum revolutionem, tum ut materiae in his contentae perfecte concoquerentur, tum ut secuturis functionibus abunde praeparatae superessent, factam contemplantur, non alienum a ratione videbatur, hic quoque tale quippiam commentum esse naturam, ac simul materiam eam, quae in arteriis continetur, (ea est sanguis calidus et tenuis et halituosus,) longo tempore conficere, simul animali, qui in cerebro est, spiritui copiosum alimentum praeparare. Proinde, quamvis continuatio cum corde cerebro sit adempta, tamen satisfacere ei longo tempore posse reticularem plexum, potissimum si animal quiescat, seu animali spiritu in motum voluntarium minime tum consumpto. Ac, quod difficillimum videbatur, maximeque negotium facessere, nempe quod in carotidibus arteriis accidit, id nullam etiam habere dubitationem apparet. Similiter nec quod in reliquis omnibus contingit, quarum qualibet vinculo excepta nulla in praesens noxa parti affertur. Oportebat enim (arbitror) hic quoque aestimari, non esse si-

Ed. Chart. V. [436.]

Ed. Bas. III. (155. 156.)

ἐστίν, ἢ τὴν ἀρχὴν αὐτὴν τῆς ἐμφύτου θερμότητος παθεῖν, ἢ τι τῶν ὑπ' αὐτῆς θερμαινομένων. τὴν μὲν γὰρ αἰεὶ χρὴ θερμὴν ἱκανῶς ὑπάρχειν· καὶ γὰρ ἑαυτὴν καὶ τὰλλα κινεῖ τε ἅμα σφυγματωδῶς καὶ θερμαίνει· τοῖς δὲ ἀπόχρη βραχείας εὐπορεῖν θερμότητος εἰς τὸ διασώζεσθαι. καὶ τὴν μὲν εἰ στερησας τῆς ἐμφύτου θερμότητος, αὐτὴν τε ψύξεις καὶ τὰλλα πάντα, ὅσα πρότερον ὑπ' αὐτῆς ἐθερμαίνετο· τῶν δ' ἄλλων οὐδὲν στερεῖσαι τελέως δυνήσῃ τῆς θερμότητος, καὶν βρόχοις διαλάβῃς τὰς ἀρτηρίας· διὰ τε γὰρ τῶν χιτώτων ἐπιβρύησεται τι, καὶ γὰρ σύμπνουν ἐστὶ καὶ σύρρουν ἑαυτῶ πᾶν τὸ σῶμα κατὰ (156) τὸν Ἱπποκράτους λόγον. ὥστε, καὶν μὴ διὰ τῶν ἀρτηριῶν, ἀλλὰ γε διὰ τῶν ἄλλων καὶ μάλιστα διὰ φλεβῶν τῷ συνεχεῖ τῆς μεταλήψεως εἰς πᾶν μόριον ἐνεχθήσεται τι τῆς θερμότητος. ἅπαντα οὖν τὰ τοιαῦτα τοῖς φαινομένοις ὁμολογεῖ, καὶ θαυμαστὸν οὐκ ἔτι δόξει τὴν ἀρχὴν τῆς θερμότητος μᾶλλον τῶν ἄλλων βλάπτεσθαι στερεθείσης τῆς ἀναπνοῆς.

mile, aut principium ipsum insiti caloris pati, aut aliquod eorum, quae ab illo calorem accipiunt. Quippe id semper esse praecalidum debet, ut quod se ipsum et alia tum moveat una pulsatorie, tum calefaciat; his satis ad salutem est, si vel exigui compotes sint caloris. Et principium quidem ipsum si naturali calore prives, non ipsum modo refrigeres, sed etiam universa, quae ab eo prius calorem ceperunt. Reliquorum nulli, licet arterias vinculo constringas, omnem adimere calorem possis, quando et per tunicas ipsas nonnihil confluerit. Est enim juxta Hippocratis sententiam totum corpus sibi conspirabile atque confluebile. Quare, si non per arterias, at certe per alia et potissimum venas propter eum, qui est de una in alteram, continuum transitum in omnem particulam deferetur caloris aliquid. Omnia igitur alia cum rerum evidentia consentiunt. Nec mirum videri praeterea debet, si principium caloris, ubi respiratione privatur, plus quam caetera noxae contrahit.

Ed. Chart. V. [436.]

Ed. Bas. III. (186.)

καὶ γὰρ ἐν ταῖς ἰατρικαῖς σικύαις ἡ μὲν φλόξ ἀπόλλυται
 παραχρῆμα, μένει δ' ἄχρι πλέον ἢ θερμοασία περὶ τὸν
 ἐντὸς ἀέρα καὶ κατ' αὐτὸ τὸ σῶμα, οὐ τραφεῖσα. οὕτω
 δὲ καὶ τοῖς οἴκοις τοῖς ὑπὸ πυρὸς θερμανθεῖσιν θερμο-
 σία φαίνεται διαμένουσα, τοῦ πυρὸς ἐσβεσμένου πολλάκις.
 οὐχ ὅμοιον οὖν ἐστὶ τὸ κατὰ φύσιν τῇ τε καρδίᾳ καὶ τοῖς
 ἄλλοις μορίοις· τὴν μὲν γὰρ ζεῖν αἰεὶ χρή, τοῖς δ' ἄρκει
 τὸ μὴ παντάπασι καταψύχεσθαι. μάθοις δ' ἂν ἐναργῶς
 τὸ λεγόμενον, εἰ γυμνώσεις καρδίαν ζώου, αὐτῆς διελὼν
 τὸ σκέπασμα, ὃ καλοῦσι περικάρδιον χιτῶνα, χωρὶς τοῦ τὸν
 ἄλλον θώρακα συντρεῖσαι. τάχιστα γὰρ ἀποθνήσκει τὸ
 ζῶον, εἰ καταψύξεις τὴν καρδίαν· εἰ μέντοι θερμὴν φυ-
 λάττοις, οὐδὲν πάσχει. ψύξεις μὲν οὖν αὐτὴν ἐν ἀέρι τὴν
 χειρουργίαν ψυχρῷ ποιούμενος καὶ ψυχρὸν καταρῥαίνων
 ὕδωρ· φυλάξεις δὲ ὡς πλείστου θερμὴν διὰ τῶν ἐναντίων.
 ἀλλ' εἰ, κατεψυγμένης ἤδη, καὶ διὰ τοῦτο τοῦ ζώου τεθνεῶ-
 τος, ἐθέλοις παραχρῆμα τρώσας ὁποτέραν οὖν τῶν κοιλιῶν,
 καὶ μᾶλλον τὴν ἀριστεράν, καθεῖναι δάκτυλον εἰς αὐτήν,

Quippe in cucurbitulis iis, quibus medici utuntur,
 flamma illico extinguitur, calor tum in aëre incluso, tum
 in ipso corpore diu manet, idque nullius nutrimenti
 ope. Simili modo in domibus iis, quae igne excalescunt,
 calor saepe remanere cernitur igne extincto. Non ergo
 est similis calor is, qui cordi naturalis est, ei, qui caeteris
 partibus, quum id fervere semper sit opus, his satis sit,
 si non sint frigidae. Intelliges clarius quod dicitur, si
 cor animalis nudaveris, tegumentum id, quod ei velut
 tunica circumdatum est (quam pericardium appellant), di-
 videns, nulla alia pectoris parte confossa. Etenim celer-
 rime interit animal, si cor ipsum refrigeres; si calidum
 serves, nihil patitur. Sane refrigerabis, si in frigido
 aëre chirurgiam administrabis, praeterea si frigidam
 asperferis; calidum diutissime servabis, si diversis ratio-
 nibus uteris. Caeterum si, corde jam refrigerato, et pro-
 pterea animali jam mortuo, velis, alterutro ventriculorum
 ejus adaperto, et praecipue sinistro, digitum in eum sta-

Ed. Chart. V. [436. 437.]

Ed. Bas. III. (156.)

αἰσθήσῃ πολλῆς τῆς θερμασίας, καὶ πολὺ γε πλεόνος, ἣ ἐν τοῖς ἄλλοις μορίοις τοῖς κατὰ φύσιν διακειμένοις. τὸ γὰρ ἴσον μέρος τῆς θερμασίας ἐλάχιστον μὲν τῇ καρδίᾳ, πάμπολυ δὲ τοῖς ἄλλοις ἐστί. καὶ τοίνυν, ὅταν μὴ φυλάττηται τοῦτο, τὸ μὲν ἐκ τῆς καρδίας οἷον φλόξ διαφορεῖται, τὸ δ' ἐν τοῖς ἄλλοις ἄχρι πολλοῦ παραμένει. φυλακὴ δὲ ἦν ἐκείνη μὲν ἡ ἀναπνοὴ μόνη, τοῖς δ' ἄλλοις διττὴ· σφυγμὸς μὲν, οἷον προαναπνοή, τὸ τε ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἐπιρρέον ἐξ ἐπιμέτρου. κατὰ δύο τοίνυν αἰτίας ἕκαστον τῶν μορίων πλεονεκτεῖ τῆς καρδίας εἰς τὸ μὴ ταχέως βλάπτεσθαι θερμασίας ἐνδεΐα. καὶ γὰρ, ὅτι πλείστης μὲν ἐκείνη χοῖζει, τὰ δ' ἄλλα βραχείας, καὶ ὅτι τῇ μὲν οὐδαμόθεν ἐπιρρεῖ, τοῖς δ' ἀπ' ἐκείνης, ἣ μὲν ἐτοίμως ἐξίσταται τοῦ κατὰ φύσιν, τὰ δὲ οὐ.

Κεφ. γ'. [437] Περὶ δὲ τοῦ μὴ δι' ἀσθησιῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν φλεβῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ἐπιρρεῖν ἐκ τῆς καρδίας τοῖς μορίοις τὴν θερμασίαν, ἐπεὶ διὰ

tim mittere, magnum inibi calorem deprehendes, longeq-
ue majorem, quam in aliis sit partibus, dummodo pro
naturae modo se habeant. Quippe par caloris portio ut
cordi est minima, sic reliquis partibus est omnino magna.
Proinde, ubi quod pro naturae modo est non servatur,
cordis quidem calor, qui veluti flamma est, perit, reli-
quorum calor longo spatio durat. At vero illi sola respi-
ratio calorem tuetur; aliis partibus duplex ejus cu-
stodia est, et pulsus, qui veluti quaedam respiratio est,
et quod ex abundantiore naturae gratia accedit, quod a
corde confluit. Duplici igitur de causa pars quaevis
cor ipsum superat, quominus noxam ex caloris inopia ce-
lenter contrahat. Siquidem, cum illi plurimo sit opus,
caeteris exiguo, quumque illi a nullo calor confluat, sed
aliis ab illo, utique illud celeriter a naturali statu rece-
dit, haec minime.

Cap. III. Quod autem non solum per arterias, sed
etiam per venas et alia universa confluat a corde calor,

Ed. Chart. V. [437.]

Ed. Bas. III. (156.)

βραχέος εἶρηται πρόσθεν, αὐθις ἡμῖν ἀναλήπτεον τε καὶ ἰποδεικτέον, εἰποῦσι πρότερον τὰ φαινόμενα, δι' ὧν ἄν τις αὐτὸ συλλογίσαιτο. πολλοὺς οὖν ἤδη πολλάκις μονομάχους μονάρχους τε καὶ στρατιώτας καὶ κυνηγέτας οὕτω τραυτῆραι συνέβη φλέβας καὶ ἀρτηρίας, ὥστε ἀναγκασθῆναι τοὺς ἱατροὺς βρόχῳ διαλαβεῖν αὐτάς. καὶ οὗτοι πάντες οὐ μετὰ πολὺν χρόνον ψυχρότερον αἰσθάνονται τῶν μορίων, προῖαιότερον μὲν, εἰ τὰς φλέβας καὶ τὰς ἀρτηρίας βρόχῳ διαλάβοις, ὀψιαιότερον δὲ, εἰ τὰς ἀρτηρίας μόνον, ἥκιστα δὲ, εἰ μόνας τὰς φλέβας. ἐξ ὧν δῆλον, ἥκειν μὲν τινα καὶ διὰ τῶν φλεβῶν εἰς τὰ μόρια θερμοσίαν, ἀλλ' ἐλάττωνα μακρῷ τῆς διὰ τῶν ἀρτηριῶν. εἰ δὲ χωρὶς τραύματος ἐθέλῃσαις μόριόν τι τοῦ σώματος λαβὼν ἰσχυρῶς καταδῆσαι, παραχοῆμα πελιδνόν τε καὶ ψυχρόν αὐτὸ γινόμενον θεάσῃ, δῆλον ὡς στερηθὲν τῆς ἄνωθεν ἐπιρρέουσας διὰ πάντων τῶν μερῶν αὐτοῦ θερμοσίας. ὁπότ' οὖν καὶ τοῦτο δέδεικται, καὶ φαίνεται μηδὲν ἐναντιούμενον τῷ μὴ

quoniam de hoc paucis prius facta mentio est, rursus idem resumendum demonstrandumque nobis est, sed propositis prius evidentibus eventis, ex quibus id colligi possit. Ergo multis monarchis, gregariis militibus, jam saepe singulari pugna decertantibus, sed et venatoribus ita venas et arterias vulnerari contigit, ut necesse medicis fuerit eas vinculo excipere; qui omnes non longo interposito spatio frigidiores sibi redditas partes senserunt, ac citius quidem, quibus tum arteriae, tum venae fuere devinctae, serius, quibus arteriae tantum, minime vero, quibus solae venae. Ex quibus manifestum est, per venas quoque aliquem partibus accedere calorem, quanquam longe minorem, quam qui per arterias transmittatur. Quin, si quam corporis partem citra, ullum vulnus artissime deligare velis, illico eam lividam frigidamque effectam contemplabere; quod planum est inde adeo evenire, quod calore, qui per omnes partes superne confluxerat, est privata. Ergo quum hoc quoque demonstratum jam sit, nihilque jam adversari videatur,

Ed. Chart. V. [437.]

Ed. Bas. III. (156.)

μίαν εἶναι τὴν χρείαν τῆς ἀναπνοῆς καὶ τῶν σφυγμῶν, ἔτοιμον ἤδη συλλογίσασθαι, φυλακῆς ἕνεκα τῆς καθ' ἕκαστον μόριον θερμοσφαιρίας γεγονέναι τοὺς σφυγμούς. ὥσθ', ὅπερ ἐκ τῆς ἀναπνοῆς τῇ καρδίᾳ μόνῃ, τοῦτ' ἐξ ἐκείνων τῶν καθ' ὅλον τὸ ζῶον ὑπάρχειν θερμῶν, εἶναι δὲ καὶ τὸ τῆς πέψεως τοῦ ψυχικοῦ πνεύματος κοινὸν μὲν ἀμφοῖν, ἀλλ' ἰδιαίτατον τῶν ἀρτηριῶν, εἴ γε δὴ μεμνήμεθα τῶν ὀλίγων πρόσθεν εἰρημένων περὶ τοῦ δικτυοειδοῦς πλέγματος. ἐπεὶ τοίνυν ἐν τῷ περὶ χρείας ἀναπνοῆς ἐδείκνυτο διὰ μὲν τῆς εἰσπνοῆς ἐμψυχόμενον τὸ ἔμφυτον θερμὸν, διὰ δὲ τῆς ἀναπνοῆς οἷον καθαιρόμενον, ἐκκρινόμενον τοῦ καπνώδους περιτιώματος, ἄμφω δὲ ταῦτ' εἰς τὴν φυλακὴν αὐτοῦ συνελεῖν, δῆλον ὡς καὶ τῶν σφυγμῶν ἐροῦμεν, ἐν μὲν ταῖς διαστολαῖς ἐλκεσθαι τινα οὐσίαν ὑερώδη, κατὰ δὲ τὰς συστολὰς ἐκκρίνεσθαι τὸ ἐκ τῆς τῶν χυμῶν συγκαύσεως καθ' ὅλον τὸ ζῶον γινόμενον οἷον καπνώδες περιτιώμα.

quo minus unus respirationis et pulsuum usus sit, facile promptumque collectu arbitror, caloris in quaque parte custodiendi causa pulsum esse conditum. Itaque quod ex respiratione uni praestatur cordi, id ex pulsu calori illi, qui in toto est animali, accidit, communem autem utriusque esse et animalis spiritus nutritionem, verum arteriarum magis propriam, si quid eorum meminimus, quae de reticulari textu praediximus. Quoniam igitur in his, quae de respirationis usu tradidimus, monstratum nobis est, nativum calorem per immisum spiritum refrigerari, eundemque per emissum hunc veluti purgari, fuliginoso scilicet excremento expulso, ambo vero ad ejus custodiam utile aliquid conferre, patet et quod de pulsu dicimus, nempe in diastole aëream substantiam quandam attrahi, in systole ex humorum densatione in toto animali contractum velut fuliginosum excrementum expelli.

Ed. Chart. V. [437. 438.]

Ed. Bas. III. (156.)

Κεφ. δ'. Καίτοι γινώσκω τοὺς περὶ τὸν Ἀρχιγένην καὶ τινὰς ἔτι πρότερον ἐν μὲν ταῖς συστολαῖς πληροῦσθαι τὰς ἀρτηρίας οἰομένους, ἐν δὲ ταῖς διαστολαῖς κενοῦσθαι. πρὸς γὰρ τὴν ἑλξίν ἐπιτηδειοτάτην εἶναι νομίζουσι τὴν συστολήν, τεκμαιρόμενοι μάλιστα τῷ τε στόματι καὶ ταῖς ῥισίν κατὰ μὲν τὰς εἰσπνοάς, ὡς ἐκεῖνοί φασι, συστελλομένοις, κατὰ δὲ τὰς ἐκπνοάς διαστελλομένοις. ὅπερ ἐπὶ τῶν ἀρρώστων μὲν τὴν δύναμιν ὁράται γινόμενον. οὐδ' οὖν οὐδ' ἐπὶ τούτων, καὶ ἄλλο τι μόριον ἢ ἐν τοῖς ὑστάτοις καὶ χονδρώδεσι τῶν ῥινῶν. ὁράται δὲ ποτε καὶ πρὶ τῶν δραμόντων ὠκέως ἢ ἄλλως [438] πως συντόως γυμναζομένων, οὐ μὴν ἐπ' ἄλλου γε οὐδενός, οὐθ' ὑγιαίνοντος, οὔτε νοσοῦντος. χορὴ δὲ τὴν φυσικὴν κατέστασιν, ἣτις ἂν ἦ, τοῖς ἀπαραιοποδίστως τε καὶ ἀκριβῶς ὑγιαίνουσι μᾶλλον ἢ περ τοῖς ἄλλοις φαίνεσθαι. ἀλλ' ἔστω γίνεσθαι πᾶσιν ὁμοίως, καὶ φαιnéσθωσαν αἷ τε ῥῖνες καὶ τὰ χεῖλη συστελλεσθαι τοῖς εἰσπνεύουσι, τίς ἢ ἐκ τούτου πίστις τῷ ζητούμενῳ; οὐ γὰρ δὴ ἀνάλογον φήσουσιν ἔχειν ταῖς ἀρτηρίαις

Cap. IV. Quamquam non ignoro, tum Archigenem, tum priores eo nonnullus, dum contrahitur arteria, impleri eam existimasse, dum dilatatur, vacuari. Quippe arbitrantur, ad tractum systolen esse convenientissimam, conjectantes id tum ex ore, tum naribus. Quae, sicuti illi ajunt, in trahendo spiritu contrahuntur, in reddendo dilatantur; quemadmodum in aegrotantibus fieri cernitur. Imo verò nec in his id alia ulla in parte videtur, quam in extremis et cartilagineis narium partibus. Ac cernitur quidem id aliquando in his, qui celerrime currunt, aut alias laboriose exercitantur, nec tamen in ullo alio, aut sano, aut laborante. At vero naturalem statum, quicumque is sit, in minime impeditis prorsusque sanis potius, quam in aliis, apparere par est. Verum, esto in omnibus ita fiat, appareantque tum nares, tum labra iis, qui inspirant contrahi: quatenam ex his quae sitae rei fides? Non enim arteriis respondere propor-

Ed. Charit. V. [438.]

Ed. Bas. III. (156.)

τὰ χεῖλη καὶ τὰς ὀφθαλμοὺς, ἀλλὰ τούτοις μὲν ἀνάλογον τὰ
 πέρατα τῶν ἀρτηριῶν, αὐταῖς δὲ ταῖς ἀρτηρίαις αἱ ἀπὸ
 τούτων ἐπὶ τὴν καρδίαν οἷον ὁδοὶ τοῦ πνεύματος εἰσιν.
 εἰ μὲν οὖν ἐκείνας ἔχουσι δεῖξαι συστελλομένας ἐν ταῖς
 εἰσπνοαῖς, εἴη ἂν τι πλεον αὐτοῖς τοῦ παραδείγματος· εἰ
 δὲ πρὸς τῷ μηδὲν ὠφελεῖσθαι ἔτι καὶ καθ' ἑαυτῶν αὐτὸ
 ἐφέλκονται, ἐρούντων ἂν ἡμῶν, ὥσπερ ἡ φάρυγξ, καὶ ὁ
 πνεῦμων, καὶ σύμπας ὁ θώραξ ἐν ταῖς εἰσπνοαῖς διαστέλ-
 λεται, καὶ τὰς ἀρτηρίας οὕτω χρῆναι διῆκασθαι, καθ' ὃν
 ἔλκουσι καιρὸν, οὐ καθ' ὃν ἐκπέμπουσι τὸ πνεῦμα. ἀλλὰ
 καὶ ἡ μετὰ τὴν συστολὴν αὐτῶν ἡσυχία πολλῷ μακροτέρα
 γινομένη τῆς μετὰ τὴν διαστολὴν, ὥσπερ καὶ ἡ πρὸ τῆς
 εἰσπνοῆς τῆς μετ' αὐτήν, ἐνδείκνυται τινα καὶ κατὰ τοῦτο
 ἀναλογίαν εἶναι τοῖς σφυγμοῖς πρὸς τὴν ἀναπνοήν. οἷον
 γοῦν τι ἡ εἰσπνοὴ τοῖς ἀναπνευστικοῖς ὄργανοις, τοιοῦτον
 ἡ διαστολὴ ταῖς ἀρτηρίαις, καὶ οἷον γοῦν τι ἐκείνοις ἡ
 ἐκπνοή, τοιοῦτον ταῖς ἀρτηρίαις ἡ συστολή. ταύτης δὲ τῆς
 διπλῆς καὶ συνθέτου τῶν ἀρτηριῶν κινήσεως, ἣν δὴ καὶ

tione nares et labra dicent, imò ipsa arteriarum ora his
 potius respondere, arteriis autem ipsis eas, quae ab
 his ad cor spiritus quasi viae pertinent. Itaque, si
 illas in inspirationibus ostendere contractas possunt, uti-
 que aliquid ipsis exemplum contulerit; sin minus, praeter-
 quam quod nihil his confert, etiam contra se id affe-
 runt, nobis scilicet e diverso dicturis, quod, tanquam
 pharynx et pulmones et pectus universum in inspira-
 tionibus dilatantur, itidem arterias, quo tempore trahunt,
 dilatari oportet, non quo spiritum reddunt. Sed et
 quies, quae post earum systolen multo major quam sit
 ea, quae dilatationem sequitur, sicuti quae inspirationem
 praecedit, ea, quae illa insequitur, indicat, in eo quoque
 proportionem quandam esse pulsibus ad respirationem.
 Cujusmodi enim instrumentis spiritus res est inspiratio,
 ejusmodi arteriis est dilatatio, et cujusmodi est illis ex-
 piratio, ejusmodi arteriis est contractio. Hujus autem
 duplicis et compositi arteriarum motus, quem nunc

Ed. Chart. V. [438.]

Ed. Bas. III. (156. 157.)

σφυγμὸν ὀνομάζομεν, ἐξηγεῖται μὲν ἡ καρδία, καθάπερ καὶ ἡμῖν ἐν ἑτέροις καὶ μυρίοις ἄλλοις πρὸ ἡμῶν ἀποδείκνυται, οὐ μὴν καθ' ὃν Ἑρασίστρατος ἐπελάμβανεν τρόπον, ἀλλ' ὡς Ἡρόφιλος τε καὶ Ἱπποκράτης, καὶ σχεδὸν οἱ δοκιμώτατοι πάντες τῶν παλαιῶν ἱατρῶν τε καὶ φιλοσόφων. ἡ γὰρ ἐν τῷ σώματι τῆς καρδίας δύναμις, ὑφ' ἧς διαστελλεται καὶ συστέλλεται, διὰ τῶν χιτῶνων ἐπιφύευσσα ταῖς ἀρτηρίαις ἀπάσας, οὕτως αὐτὰς διαστελλεῖ καὶ συστέλλει, καθάπερ καὶ αὐτὴν τὴν καρδίαν. ὥς οὖν ἐκείνη διαστελλομένη μὲν εἰς ἑαυτὴν ἔλκει τὰ πλησιάζοντα τοῖς στόμασιν αὐτῆς, συστελλομένη δὲ ἐκθλίβει, οὕτω καὶ αἱ ἀρτηρίαι διαστελλόμεναι (157) μὲν ἔλκουσι πανταχόθεν, συστελλόμεναι δ' ἐκθλίβουσι πανταχόσε.

Κε φ. ε'. Τί δὴ τοῦτ' ἐστὶ πανταχόθεν καὶ πανταχόσε, σαφέστερον ἐτι διαιρήσω σοι. πάμπολλοι πόροι ταῖς ἀρτηρίαις, οἱ μὲν ἐν αὐτοῖς τοῖς χιτῶσιν ὅσον ὅπαί τινες, ἄλλοι δὲ δίκην στομάτων εἰς ἔντερα καὶ γαστέρα καὶ τοῦτο δὴ τὸ ἐκτὸς δέγμα περαίνονται. ἅλλὰ καὶ συνεχεῖς ἀλλήλαις τε καὶ τῇ

pulsum appellamus, cor est origo, (sicuti tum a nobis, tum ab aliis ante nos quam plurimis est proditum,) non tamen ad eum modum, quo Erasistratus existimavit, sed sicut Herophilus et Hippocrates, fermeque philosophorum et medicorum veterum probatissimi quique. Nam quae in cordis corpore vis est, unde contrahitur ac dilatatur, in omnes arterias per tunicas earum influens, sic eas cogit aperitque, quemadmodum ipsum cor. Sicuti igitur illud, quum dilatatur, ea, quae osculis suis vicina sunt, trahit, dum contrahitur, expellit, sic et arteriae, quum se aperiunt, ad se undique trahunt, quum contrahuntur, in omnem partem expellunt.

Cap. V. Quid autem sibi hoc velit, quod undique et in omnem partem dixi, adhuc clarius faciam. Numerosi in arteriis meatus partim veluti spiramenta in earum sunt tunicis, partim osculorum specie in intestina et ventriculum et externam hanc cutim finiuntur. Quin etiam continuatae tum sibi, tum vero cordi maximis

Ed. Chart. V. [438. 439.]

Ed. Bas. III. (157.)

καρδία κατὰ μέγιστους εἰσὶ πόρους, κατὰ τὰς αὐτὰς ἀρτηρίας, μᾶλλον δὲ εὐρυχωρίας ἀπάσας. ταῖς γε φλεβὴν οὐπω κατὰ μεγάλας, ἀλλ' ἐκφεύγουσι μὲν τὰς αἰσθήσεις αἰσυναναστομώσεις αὐτῶν. ὥστε, κἂν ἀπιστοίης δικαίως, ὥς οὐκ οὔσαις, πιστεύσαις ἂν διὰ τὰ ἄλλα τὰ πρὸς τῶν παλαιῶν εἰρημένα, καὶ οὐχ ἥκιστα διὰ τούδε τὸ φαινόμενον. εἰ γάρ τις λαβὼν ζῶον ὅτιον τούτων δὴ τῶν μεγάλων τε καὶ σαφεῖς τὰς φλέβας τε καὶ τὰς ἀρτηρίας ἐχόντων, ὅλον βοῦν, ἢ σὺν, ἢ ὄνον, ἢ ἵππον, ἢ πρόβατον, ἢ ἄρκτον, ἢ πίθηκον, ἢ πάρδαλιν, ἢ ἄνθρωπον αὐτὸν, ἢ τι τῶν ἄλλων τῶν παραπλησίων, κατὰ μεγάλας καὶ πολλὰς ἀρτηρίας τρώσειεν, ἐκκενώσει δὲ αὐτὰς ἅπαν τοῦ ζώου τὸ αἷμα. τούτου πολλάκις τοῦ φαινομένου ἡμεῖς πείραν ἐποίησάμεθα, [439] καὶ διαπαντός εὐρίσκοντες ἐκκενουμένους τὰς φλέβας ἅμα ταῖς ἀρτηρίαις ἀληθὲς τὸ τῶν συναναστομώσεων ἐκ τούτων ἐπέσθημεν δόγμα. διὰ γοῦν τούτων τῶν ἀναστομώσεων ἐκ τῶν φλεβῶν ἔλκουσι μὲν ἐν ταῖς διαστολαῖς ἀρτηρίαι, ἐκθλίβουσι δὲ εἰς αὐτὰς ἐν ταῖς συστολαῖς, ὥσπερ διὰ τῶν εἰς τὸ δέρμα περαινομένων στομάτων ἐκκρίνουσι

scilicet meatibus, vel potius universis suis capacitatibus sunt. Venis vero non perinde magnis meatibus, sed ipsarum quidem synanastomoses sensum nostrum effugiunt. Unde si ipsis ceu parum constantibus merito fidem abroges, per alia certe, quae veteribus sunt prodita, eos esse credas, neque in postremis ex hac rei evidentia. Si quis namque, accepto animali quovis ex iis, quibus amplae manifestaeque venae et arteriae sunt, veluti bove, sue, asino, equo, ove, urso, simia, pardali, homine ipso, vel similibus aliquo, magnas multasque illi arterias vulneret, universum animalis sanguinem per eas exhauriet. Hujus rei periculum subinde fecimus; et quum semper vacuatas cum arteriis venas deprehendissemus, verum esse dogma de communibus arteriarum et venarum osculis, nobis persuasimus. Quippe per hos transitus arteriae dilatatae ex venis trahunt, contractae contra in eas regeunt. Sicuti nimirum per ora, quae in cutem fini-

Ed. Chart. V. [459.]

Ed. Bas. III. (157.)

μὲν ἔξω πᾶν ὅσον ἀτιμῶδες τε καὶ καπνῶδες περιττωμα,
 μεταλαμβάνουσι δὲ εἰς ἑαυτὰς ἐν τοῦ περιέχοντος ἡμᾶς
 αἶρος οὐκ ὀλίγην μοῖραν. καὶ τοῦτ' ἔστι τὸ πρὸς Ἱππο-
 κράτους λεγόμενον, ὡς ἔκπνουν καὶ εἰσπνουν ἐστὶν ὅλον τὸ
 σῶμα. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐκ τε τῆς γαστροῦ καὶ
 τῶν ἐντέρων ἔλκουσί τε καὶ αὐθις ἐκκρίνουσιν. οὕτω δὲ
 καὶ ἐκ τῶν περιεχουσῶν αὐτὰς χωρῶν διὰ τῶν ὅλων ὁπῶν
 τῶν καθ' ὅλους τοὺς χιτῶνας αὐτῶν ἐν μέρει μὲν ἔλκου-
 σιν, ἐν μέρει δ' ἐκκρίνουσι. παρὰ δὲ τῆς καρδίας λαμ-
 βάνουσι μὲν πλεῖον, διδῶσι δ' ἔλαττον. αἰτία δὲ αἱ
 τῶν ὑμένων ἐπιφύσεις, ὑπὲρ ὧν ἀντάρκως Ἐρασιστράτου
 διελεγμένου, περιττὸν ἡμᾶς νῦν γράφειν. ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν
 ἔοικεν ὑπολαμβάνειν, μηδὲν ὅλως εἰς τὴν καρδίαν ἐκ τῶν
 ἀρτηριῶν μεταλαμβάνεσθαι, πλήν γε διὰ τῶν ἐν πνεύμονι.
 τὸ δὲ οὐχ οὕτως ἔχει. τάχα μὲν γὰρ καὶ τὰ κατ' αὐτὸν
 τὸν τῆς φύσεως νόμον διοικουμένου τοῦ ζώου μεταλαμβά-
 νεται τι μικρόν. οὐχ οὕτως γὰρ μοι δοκοῦσιν ἀκριβῶς ἀπο-
 φράττειν τὸ σίγμα τῆς μεγάλης ἀρτηρίας οἱ ὑμένες, ὡς

untur, quicquid halituosum fuliginosumque excremen-
 tum habent, id excernunt. Recipiunt autem ex amb-
 iente nos aëre non exiguum in se portionem. Atque
 id est, quod Hippocrates dixit, corpus esse inspirabile et
 expirabile totum. Pari modo ex ventre et intestinis
 tum attrahunt, tum rursus expellunt; itidem et per
 tenues meatus, quos veluti spiramenta per totas habent
 tunicas, ex circumpositis spatiis vicissim trahunt atque
 expellunt. A corde vero ipso accipiunt quidem plus,
 sed reddunt minus. Causae sunt membranarum epiphy-
 ses. De quibus quoniam ab Erasistrato disputatum ab-
 unde est, frustra nunc a nobis de iisdem agatur. Verum
 videtur ille suspicari, quod, dum contrahuntur, nihil pror-
 sus ex arteriis in cor recipitur, nisi per eas, quae sunt
 in pulmone; quod sane ita non est, quum fortassis etiam
 pro ipsis naturae modulis se habente animali exiguum
 aliquid recipiatur. Quippe non adeo mihi ad unguem
 membranae os magnae arteriae videntur obsistere, ut ni-

Ed. Chart. V. [439.]

Ed. Bas. III. (157.)

μηδὲν ἐξ αὐτῆς εἰς τὴν καρδίαν παλινδρομεῖν· εἰ δὲ μή, ἀλλὰ τοί γε, βιαίας τινὸς περιστάσεως καταλαβούσης τὸ ζῶον, ἀναγκαῖον οὕτως γίνεσθαι. πάντως δὲ μᾶλλον ἀληθὲς εἶναι μοι δοκεῖ. τοῦτο δὲ καὶ δι' ἐτέρων ἡμῖν γραμμάτων ἀποδέδεικται, καὶ οὐ μεγάλη τις αὐτοῦ χρεία πρὸς τὸν ἐνεστώτα λόγον. εἰ μὲν γάρ τι καὶ τῇ καρδίᾳ μεταδιδόσιν αἱ ἀρτηρίαι, πανταχόθεν ἂν οὕτως ἔλκοιέν τε καὶ αὖθις ἀντιπέμποιεν· εἰ δὲ μή, πανταχόθεν μὲν ἔλξουσιν, ἐπιπέμψουσιν δὲ καὶ, πλὴν εἰς τὴν καρδίαν, πανταχόσε. καὶ μοι δοκεῖ πολλῶ βέλτιον εἶναι τοῦτο τὸ δόγμα τῶν Ἑρασιστρατειῶν ὑποθέσεων· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ σύμπνουν οὐδὲ σύρρουν εἶναι τὸ σῶμα δυνατόν ἑαυτῷ, τῶν ἀρτηριῶν ἐλκουσῶν μὲν πανταχόθεν, μὴ ἐκπεμπουσῶν δὲ πανταχόσε. καὶ μὲν δὴ τὸ τῆς ἐνεργείας αὐτῶν χρηστὸν ἔσθ' ἂν μᾶλλον εἰς ἅπαν ἐκταθεῖη τὸ ζῶον. οὕτω γὰρ ἅπαν μόνον ἀναψύχεσθαι τε καὶ καθαίρεσθαι δυνησεται ταῖς τῶν ἀρτηριῶν διαφόροις κινήσεσι ἐπιστατούμενον. ὥς δ' Ἑρασίστρατος ὑπελάμβανεν, ὀχειῶν ἀψύχων ἔργον, οὐκ ὀργάνων

hīl ex ea reddatur; alioqui, si sic tum obstruant, certe violenta quāpiam occasione animal urgente necessario id fieri, verissimum mihi videtur. Hoc vero et in aliis nostris libris est demonstratum, nec magnus ejus alioqui usus ad propositam est disputationem. Siquidem, si arteriae cordi aliquid impertiunt, sic utique ex omni parte tum rursus remittant; sin secus, ex omni certe parte trahent, transmittent autem in omnem partem, praeterquam in cor. Ac mihi sane melius videtur hoc dogma, quam Erasistrati sunt hypotheses, quum nec conspirabile sibi esse, nec confluxibile corpus possit, si arteriae ex omni quidem parte trahant, in omnem autem non transmittant, praeterea actionis earum utilitas hac magis ratione ad totum animal pertingat, quippe quum eo pacto quaelibet pars tum refrigerari, tum vero purgari ipsīs arteriarum variis motibus usa possit. Ut autem Erasistrates est opinatus, cardiacum anima carentium, non instru-

Ed. Chart. V. [439.]

Ed. Bas. III. (157.)

ζωτικῶν, αἱ ἀρτηρίαι τοῖς ζώοις ὑπηρετοῦσιν. ἡμεῖς δὲ καὶ δι' ἐτέρου τινὸς ὅλον βιβλίον πολυειδῶς ἀπεδείξαμεν, αἷμα καὶ τῷ κατὰ φύσιν ἔχειν τὸ ζῶον ἐν αὐταῖς ταῖς ἀρτηρίαις περιέχεσθαι. εἰ δὲ τοῦτο, παντί που δῆλον, ὡς οὐχ, ὅτι πληροῦνται τοῦ παρὰ τῆς καρδίας ἐπιπεμπομένου πνεύματος, ὡς Ἐρασίστρατος ἐνόμιζε, διὰ τοῦτο διαστελλονται μᾶλλον, ἢ, ὅτι διαστελλονται, διὰ τοῦτο πληροῦνται. κενῶν μὲν γὰρ αἵματος οὐσῶν, ἐνδέχουτ' ἂν ἴσως ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τὸ ἀπὸ τῆς καρδίας ἐπιρρύνειν ἐξικέσθαι μέχρι τῶν περὶ τῶν αἵμα δὲ εἴπερ ἔχοιεν, οὐδαμῶς ἐγχωρεῖ τὸ τάχος τῆς κινήσεως ὁμολογεῖν τῷ παρὰ τῆς καρδίας πληρουμένῳ αὐτὰς διαστελλέσθαι. οὐ γὰρ, ὅτι πληροῦνται, διὰ τοῦτο διαστελλονται, ἀλλ' ὅτι διαστελλονται, διὰ τοῦτο πληροῦνται. τοῦτο μὲν δὴ πολλάκις τε καὶ πανταχοῦ καὶ ἡμῖν καὶ πολλοῖς τῶν ἔμπροσθεν ἀποδείκεται, τὸ τὰς ἀρτηρίας ἐνεργεῖν αὐτάς, ὡς καὶ ἡ καρδία, συστέλλομένης τε καὶ διαστελλομένης ἐν μέρει κατὰ τὴν αὐτὴν ἐκείνην

mentorū vita praeditorum, usum animalibus arteriae praestant. Nos vero alibi integro volumine multifariam indicavimus, sanguinem in arteriis, etiam recte se habente animalī, contineri. Quod si est, illud cuivis patet, quod non, quia spiritu a corde immisso replentur, ut Erasistratus putavit, idcirco dilatantur potius, quam ex eo, quod dilatantur, idcirco replentur. Quippe si sanguine essent vacuae, fieri fortasse posset, ut exiguo tempore, quod a corde confluit, ad fines earum perveniret; sanguinem vero in se habentibus fieri omnino nequit, ut motus celeritas cum ea dilatatione consentiat, quae ex iis a corde implendis proveniat. Neque enim eo, quod implentur, idcirco dilatantur, verum ex eo, quod dilatantur, idcirco implentur. Atque hoc quidem et saepe et passim tum a nobis ipsis, tum eorum qui nos praecesserunt plurimis ante est demonstratum, arterias ita, ut cor, se ipsas movere, vicissim se attollentes summittentesque, idque eadem qua ipsi

Ed. Chart. V. [439. 440.]

Ed. Bas. III. (157.)

δύναμιν, ἣν [440] ἐκ τῆς καρδίας ὀρρωμένην διὰ τῶν χιτώνων αὐτῶν ἐλέγομεν πέμπεσθαι.

Κεφ. ζ'. Κάλλιον δ' εἶναι μοι δοκοῦσι ποιεῖν οἱ ζήτουντες, ἅρα γε τὴν διαστολὴν, ἢ τὴν συστολὴν, ἢ ἀμφοτέρας ἐνεργείας κοινῇ νομίζειν τῶν ἀρτηριῶν, ὥσπερ, οἶμαι, καὶ περὶ τῶν τῆς ἀναπνοῆς μερῶν εὐλόγως ἐζητηθῇ, πότερον τὴν ἐκπνοήν, ἢ τὴν εἰσπνοήν, ἢ ἀμφοτέρας ἐνεργείας ὑποληπτέον ὑπάρχειν. ἀλλὰ περὶ μὲν ἐκείνων ἐν ἑτέροις εἴρηται τὰ εἰκότα, περὶ δὲ τῆς τῶν σφυγμῶν κινήσεως τῶν ζητητέων. εἰ μὲν οὖν, ὥσπερ εἴρηται, τῆς αὐτῆς ἐνεργείας ἕνεκα γεγόνασιν ἀναπνοή τε καὶ σφυγμός καὶ πρὸς τῶν αὐτῶν δημιουργουσῶν δυνάμεων, ῥᾷδιον ἂν εἴη τῇ πρὸς ἐκείνην ὁμοιότητι καὶ περὶ τῶν σφυγμῶν τε τεκμήρασθαι. ἐπεὶ δὲ τῶν μὲν σφυγμῶν ἡ ζωτικὴ δύναμις ἢ ἀπὸ τῆς καρδίας ὀρρωμένη δημιουργός, τῆς δ' ἀναπνοῆς, ὥς ἐδείξαμεν, ἢ ἀπ' ἐγκεφάλου ψυχικὴ, οὐδὲν ἂν ἡμῖν ἐκ τῶν ὑπὲρ ἐκείνης εὑρημένων εὐποροῖ τῆς πρὸς τὰ παρόντα χαλεπωτέρας δὴπου τῆς εὐρέσεως, καὶ διότι μετὰ

vi, quam scilicet a corde ortam per tunicas earum transmitti diximus.

Cap. VI. Aptius vero mihi dubitare videntur, qui illud quaerunt, diastolene, an systole, an utraque arteriarum actio sit censenda, non secus, arbitror, quam de respirationis partibus merito a prioribus est quaesitum, utrumne inspiratio, an expiratio, an utraque actio sit existimanda. Verum de illis alibi dicta sunt, quae verisimilia videbantur. De pulsum vero motu nunc quaerendum. Ergo si, uti dictum est, ejusdem usus causa respiratio et pulsus animalibus essent dati, atque ab iisdem facultatibus manarent, utique facile esset ex respirationis similitudine etiam de pulsu conjecturam facere. At quoniam pulsum vitalis facultas, quae a corde manat, effectrix est respirationis, ut indicavimus, quae prodit a cerebro animalis, nihil ex iis, quae de illa sunt inventa, ad proposita consequimur. Jam ex eo quoque difficultas quaedam ad inventionem oritur, quod post mortem

Ed. Chart. V. [440.]

Ed. Bas. III. (157.)

τὸν θάνατον οὐχ ὥσπερ τὰς φλέβας ἔστιν ἰδεῖν εἰς ἑαυτὰς συμπιπτούσας, οὕτω καὶ τὰς ἀρτηρίας. αἱ μὲν γὰρ, ὅταν κενωθῶσι τοῦ αἵματος, εἰς ἑαυτὰς συνιζάνουσι τελείως, ὥστε τοὺς ἄνωθεν αὐτῶν χιτῶνας ἐπιπίπτειν τοῖς κάτωθεν, αἱ δ' ἀρτηρίαι μέχρι παντός διεσθηκυῖαι φαίνονται, διὰ τὸν ἕτερον δηλονότι τῶν ἐν αὐταῖς χιτῶνων τὸν σκληρόν. καίτοι τινὲς καὶ αὐτὸ τοῦτο μετὰ τὸν θάνατον γίνεσθαι φασί, πηγνυμένων ὑπὸ τῆς ψύξεως αὐτῶν καὶ οὐ φύσει τοιούτων οὐσῶν. ἕτεροι δὲ εἰς θερμὸν ὕδωρ ἐμβαλόντες, εἴτ' ἔτι διεστώσας ὁρῶντες, οὕτω περὶ θοῦνται διακεῖσθαι καὶ πρὸ τοῦ θανάτου· ἐπανελθεῖν γὰρ ἂν εἰς τὴν ἀρχαίαν φύσιν, ἀπελθούσης τῆς ψύξεως, εἰ δὴ ταύτη τι ἐνενεωτέρωτο. παντοίως οὖν ἀπόρου τοῦ ζητουμένου ὄντος, οἷς τεκμαιρόμενος ἀμφοτέρας τὰς κινήσεις τῶν ἀρτηριῶν ἐνεργείας εἶναι νομίζω, καὶ δὴ φράσω. τὴν μὲν διαστολὴν, ἔτι τῆς δυνάμεως ἐρρώμενης, μεγάλην γίνεσθαι, ὥσπερ τὸννατίον, αὐτῆς ἀσθενούσης, μικρὰν εἶναι, πᾶσι πρόδηλον.

non perinde, ut venas, sic etiam arterias in se recidere videmus. Illae, simul ac vacuae sanguine sunt, prorsus in seipsas confidunt, adeo ut superna earum tunicae pars cum inferna committatur. Arteriae semper dissidentibus cernuntur partibus, quod scilicet propter alteram earum tunicam, quae dura est, evenit. Quamquam sunt qui hoc ipsum adeo evenire post mortem dicant, quod frigore tum rigeant, non quod natura tales sint. Alii, quum in aquam calidam coniecissent, ac mox ita dissidentes conspexissent, sic eas se habere etiam prius, quam animal moreretur, sibi persuaferunt; quippe in priorem habitum frigiditate jam discussa fuisse reversuras, si scilicet ex hac novum habitum contraxissent. Itaque quum prorsus perdifficilis haec sit quaestio, quibus conjectans rationibus utrumque motum arteriarum actionem putem, jam subjiciam. Quod diastole valida facultate magna sit, sicuti e diverso imbecilla facultate

Ed. Chart. V. [440.]

Ed. Bas. III. (157. 158.)

ἐχρῆν δὲ, εἴπερ, ὥς τινες οἴονται, τὸ μὲν συστέλλεσθαι τῶν ἀσθηριῶν ἐνέργεια, τὸ δὲ διαστελλεσθαι εἰς τὴν κατὰ φύσιν τῶν χιτώνων διάστασιν ἐπάνοδος αὐτόματος, πρῶτον μὲν ἴσον αἰετὸν ὄγκον ὑπάρχειν τῶν διαστολῶν, ἔπειτα μηδὲν μᾶλλον ἐρῶμένης ἢ ἀρῶστος δυνάμεως εἶναι ἔρ(158)γον τὸ μέγεθος· οὐδέτερον δ' οὕτως ἔχει. καὶ πρόσσεστιν ἕτερον τεκμήριον οὐ μικρὸν εἰς ταῦτόν συντελοῦν. μέγιστοι καὶ ὑψηλότεροι σφυγμοὶ τοῖς κάλλιστα κριθησομένοις γίνονται. καίτοι τότ' οὐκ ἂν τις οὐδὲ μαινόμενος εἴποι τὴν δύναμιν ἀρῶστέιν. εἰ γὰρ τὸ καλῶς κριθῆναι γίνεται ἐνδείξις δυνάμεως, τὸ κακῶς δὲ εὐρωστίαν δηλονότι γενήσεται· εἰ δὲ τοῦτο, καὶ τὸ ἀποθανεῖν αὐτὸ βρώμης ἔργον εἶναι φήσομεν. τί οὖν ἂν εἴη γελοιότερον; ἀλλὰ καὶ τὸ τὸ σφοδρὸν τῆς πληγῆς ἐν τῷ διαστελλεσθαι τοῖς μὲν μᾶλλον, τοῖς δὲ ἥτιον ὑπάρχειν τῶν σφυγμῶν ἐπίτασιν καὶ ἀνεσιν ἐνεργείας ἐνδείκνυται. εἰ δὲ τὸ φαῦλον τῆς ἐνεργείας ἦν ἡ διαστολή, καθάπερ ἡ ἐκπνοή, οὗτ' ἂν τὸ μᾶλλον τε

parva, manifeste cernitur. Atqui oportebat, si, quemadmodum quidam autumant, contractio ipsa arteriae sit actio, dilatatio vero tunicarum ipsius in naturalem partium distantiam spontaneus reditus, primum quidem eandem semper esse dilatationum magnitudinem, deinde magnitudinem nihilo magis robustae quam imbecillae facultatis opus esse, quorum utrumque falsum est. Acceditque, quo id conjiciam, aliud non parvum, quod maximi altissimique pulsus iis affectibus, qui commodissime per crism paulo post finiuntur, fiunt, quamvis hoc tempore vires esse imbecillas ne infans quidem dixerit. Nam si commode aliquid per crism viribus imbecillis finitur, utique incommode id fiet iisdem robustis. Quod si est, mortem ipsam roboris virium opus esse dicemus, quo quid dici magis ridiculum potest? Quin etiam quod ictus vehementia aliis pulsibus major sit, aliis minor, intendi ac remitti actionem eorum testatur. Quod si, tanquam expiratio, sic diafole actionis esset re-

Ed. Chart. V. [440. 441.]

Ed. Bas. III. (158.)

καὶ ἦττον ἢν ἐν αὐτῇ, καθ' αὐτὴν ταῖς ἐκπνοαῖς, οὐδ' ὅλος ὁ τόπος τε [441] καὶ ἡ σφοδρότης τῆς προσβολῆς. ἡ μὲν οὖν διαστολὴ διὰ ταῦτά τε καὶ ἄλλα παραπλήσια τοῦτοις ἐκ τοῦ τῶν ἐνεργειῶν εἶναι μοι φαίνεται γένους, καὶ σώζουτ' ἂν ἔτι καὶ κατὰ τοῦτο ἡ πρὸς τὴν ἀναπνοὴν τῶν σφυγμῶν ὁμοιότης.

Κεφ. ζ'. Ἐφεξῆς ἂν εἴη σκεπτέον, εἰ, ὥσπερ ἡ ἐκπνοὴ ἀνεσίς ἐστι καὶ οἶον ἀνάπαυσις τῆς ἐνεργείας τοῦ θώρακος, ἡ ἐκφύσησις δὲ ἐνέργεια, καὶ διὰ τοῦτο τὸ μᾶλλον τε καὶ ἦττον ἔχει, τῆς ἐκπνοῆς οὐκ ἐχούσης, οὕτως καὶ ἡ συστολὴ μὲν ἐν τοῖς σφυγμοῖς ἐκλύσις τῆς ἐνεργείας ἐστὶ τῶν ἀρτηριῶν, ἕτερον δὲ τι ταύτῃ παρακείμενον ἀνάλογος ταῖς ἐκφυσήσεσιν ἡ ἐνέργεια. καὶ μοι δοκεῖ καὶ τοῦτο παντὸς μᾶλλον ἀληθὲς εἶναι. τεκμαίρομαι δὲ ἐκ τε τῶν κοινῇ περὶ πασῶν ἡμῖν τῶν ζωτικῶν δυνάμεων ἐτέρωθεν δεδειγμένων, καὶ τῆς πρὸς αὐτὴν τὴν ἀναπνοὴν ἀναλογίας. ἐν μέντοι, γὰρ τοῖς περὶ τῶν δυνάμεων λογισμοῖς ἐκάστη

missio, utique nec intensio in ea, nec remissio, sicuti nec in expiratione, cernerentur, nec omnino robur et vehementia ictus. Ac diastole quidem per haec et alia his similia ex actionum mihi genere videtur, servarique etiam hactenus pulsuum cum respiratione similitudo potest.

Cap. VII. Deinceps illud considerandum videtur, an, sicuti expiratio actionis pectoris remissio est, vel utique cessatio, efflatus vero actio, atque idcirco intentionem et remissionem admittens, quod expiratio non facit, sic systole in pulsibus relaxatio arteriarum operis sit, aliaque huic annexa actio, quae efflatui respondeat. Ac mihi id quoque videtur verissimum esse. Porro conjicio id tum ex iis, quae communiter de universis vitae facultatibus alibi a nobis demonstrata sunt, tum ex proportionem ad ipsam expirationem. Siquidem in iis, quibus de ejusmodi facultatibus egimus, visum est quodque

Ed. Chart. V. [411.]

Ed. Bas. III. (158.)

τῶν ὀργάνων ἐμφαίνει ἐναντίας ἔχειν ἐμφύτους δυνάμεις. ἥ δ' αὖ τῆς ἀναπνοῆς ὁμοιότης ζητεῖ τὴν ἐνέργειαν ἐν ταῖς ἀρτηρίαις ἀνάλογον ταῖς ἐμφυσήσεσιν. καὶ γὰρ ἀτοπώτατον ἂν εἴη, μᾶλλον δ' ἀδύνατον, ὑπάρχειν μὲν τινα χρεῖαν τῇ φύσει τῆς συστολῆς τῶν ἀρτηριῶν, μηδεμίαν δ' αὐταῖς δοθῆναι σύμφυτον δύναμιν, δημιουργὸν τῆς τοιαύτης κινήσεως. εὐλογώτερον οὖν μακρῷ, καθάπερ ἐν τοῖς περὶ δυσπνοίας ἐδείκνυμεν, ὁπόταν μὲν ἡ ἐκ τῆς τῶν χυμῶν συγκαύσεως ἀθροιζομένη λεγνυώδης ἀναθυμίασις ἀξιόλογος ἦ, τηρικαῦτα μὲν ἐκφυσήσεως τὸ ζῶον ἐφίεσθαι, ὁπόταν δ' ἦτοι διὰ τὴν εὐχυμον, ἢ τὴν τοῦ θερμοῦ μετριότητα μηδὲν τοιοῦτον ὑποτρέφηται περίττωμα, μόνης τῆς ἐκπνοῆς, καὶν ταῖς ἀρτηρίαις τὴν μὲν ἀνάλογον ταῖς ἐκφυσήσεσι συστολὴν ἐν ταῖς πλεονεξίαις τοῦ τοιούτου περιττώματος γίνεσθαι, τὰς δ' ἄλλας, ὅταν ἅτμῳ μᾶλλον ἢ καπνῷ περαπλήσιον ἢ τὸ κενούμερον ἐξ αὐτῶν. ἐναργῶς δὲ μαρτύρια πάμπολλα τῶν ἐν τοῖς σφυγμοῖς φαινομένων, οἷον εὐθέως τὰ κατὰ τοὺς ὕπνους

instrumentum contrarias inter se sibi insitas facultates habere. Rursus similitudo ad respirationem exigit in arteriis actionem, quae proportionem respondeat efflatui. Etenim absurdum maxime sit, nisi potius ejusmodi, quod fieri omnino non possit, esse aliquem naturae systoles arteriarum usum, nec tamen vim ingentem, quae ejusmodi motum efficeret, datam esse. Rationabilius igitur longe est, sicuti, cum de respirationis difficultate agerem, est indicatum, ubi ex humorum deustione collectus fuliginosus vapor plurimus est, tum animal efflatum appetere, contra, quum vel ob succi temperiem vel caloris mediocritatem nihil talis excrementi colligitur, tum solum expirationem, in arteriis quoque, ubi tale excrementum redundat, similem efflatui systolen edi, reliquas, quum id, quod ex ipsis vacuatur, halitui quam fumo est similis. Sane multa eorum, quae in pulsu apparent, evidentia documenta sunt, veluti et quae per somnum

Ed. Chart. V. [441.]

Ed. Basl. III. (158.)

ἐπὶ τῶν ἐδηδοκότων θαψιλῶς. ἐν τοῦτοις γὰρ ἐκλύεται
 μὲν ἡ διαστολὴ μικροτέρα τε ἅμα καὶ βραδυτέρα γινο-
 μένη, ἐπιτείνεται δὲ κατ' ἄμφω ἡ συστολὴ, καὶ γὰρ ὠκυ-
 τέρα ἢ πρόσθεν καὶ ἐπὶ πλείον εἶσω κατιοῦσα φαίνεται.
 ἔοικε γὰρ ταῦτα γίνεσθαι κατὰ τοὺς ὕπνους εὐλόγως θ'
 ἅμα καὶ ἀνάλογον ταῖς ἐκπνοαῖς. ἔσω γὰρ μᾶλλον ἢ
 ἔξω κινουμένης τῆς ἐμφύτου θερμασίας, καὶ διὰ τοῦτο
 πολλῆς ἀθροισμένης κατὰ τε τὰ σπλάγχνα καὶ τὴν γασ-
 ττέρα κατεργαζομένην τοὺς τε χυμοὺς καὶ τὰ σιτία,
 πλείων ἀνάγκη καὶ τὸ περίττωμα γενόμενον δεῖσθαι τῆς
 φυσικῆς κενώσεως. καὶ διὰ τοῦτο ἐν μὲν ταῖς ἀναπνοαῖς
 ἡ ἐκπνοὴ θάπτειν τε καὶ μείζων, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μετ'
 ἐκφυσῆσεως τοῖς κἀμνόνουσι κοιμωμένοις, καὶ μάλιστα ὅταν
 ἐδηδοκότες ὦσιν ἱκανά. κατὰ δὲ τοὺς σφυγμοὺς ἡ συ-
 στολὴ τὸν αὐτὸν διατίθεται τρόπον. οὕτω τοι καὶ τοῖς
 παισὶν ἄμφω πλεονεκεῖ· πλείστη γὰρ καὶ ἡ τῶν χυμῶν
 ἐργασία τοῖς τοιοῦτοις διὰ τὴν αὐξήσιν. ἔμπαλιν δὲ ἡ

in iis, qui ampliter comederunt, fieri advertimus. In
 his enim remissior fit diastole, ut quae tum minor ef-
 fecta, tum vero tardior intelligatur. Intensio autem fit
 systoles in utroque, quum et velociter quam prius et
 magis intro se recipere noscatur. Videntur autem haec
 tum merito per somnum fieri, tum cum expiratione con-
 sentanea esse. Quippe intro magis quam foras naturali
 calore se ferente, eoque etiam circa viscera et ventrem,
 qui succos et cibos concoquat, jam plurimo collecto,
 necessum est excrementum, quoniam id quoque copio-
 sius gignitur, naturalem vacationem desideret. Proinde
 in respiratione expirationis et major et plerumque cum
 efflatu aegris inter dormiendum visitur, maximeque id,
 ubi largius comederint. In pulsibus vero arteriae con-
 tractio ad eundem se exhibet modum. Sic porro et
 pueris ambo excellunt, quippe vehemens est iis pro-
 pter incrementum concoctio. Contra senum aetas tar-

Ed. Chart. V. [441. 442.]

Ed. Bas. III. (158.)

τῶν γερόντων ἡλικία βραδυτάτην τε καὶ μικροτάτην ἔχουσα φαίνεται τὴν συστολὴν, ὡς ἀμυδράν καὶ περὶ τὰς πέψεις ἀσθενοῦσαν καὶ τοὺς χυμοὺς ἥκιστα κατεργαζομένην, ὡς μὴ ἀναγκαίαν. ἀνάλογον δὲ τούτοις καὶ τὰς ὥρας τε καὶ χώρας καὶ πάσας [442] ἀπλῶς τοῦ περιέχοντος ἡμῶν αἵρος τὰς μεταβολὰς εἰς κρύος τε καὶ θάλλπος ἀλλοιοῦσθαί φασι τοὺς σφυγμούς. οὕτω δὲ καὶ τῶν ψυχικῶν παθῶν καὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων τε καὶ νοσημάτων ἕκαστον ἦτοι τὴν ἔξω κίνησιν αὐξάνει τῶν ἀρτηριῶν, ἢ τὴν εἴσω καίτοι γ' ἔχρῃν, εἰ διὰ παντὸς ἀνάπαυσις τις ἦν ἢ διαστολή, πρῶτον μηδαμῶς μὴτ' ὠκυτέραν ἑαυτῆς μήτε βραδυτέραν ταύτην γίνεσθαι. δεύτερον δὲ καὶ τῆς κινήσεως ὅρον ἓνα διὰ παντὸς ὑπάρχειν, ὃν ἐκ τῆς φυσικῆς κατασκευῆς αἱ ἀρτηρίαι κέκτηνται. τὸ δὲ καὶ τοῦτο προσοπτέρω κινεῖν αὐτὰς ἐνδεικτικόν ἐστι τῆς τότε γινόμενης ἐνεργείας. ἀλλ' οὐκ ἐνεργοῦσα, φασὶν, ἡ ἀρτηρία θάπτιόν τε καὶ μέγροι πλέονος εἴσω προσέρογται, ἀλλὰ διὰ τῶν χιτῶνων μαλακότητα· πεφύκασι γὰρ οἱ τοιοῦτοι τῆς

diorem et minorem videtur habere systolen, utpote minus necessariam, quum et imbecilliter concoquat, et succos minime conficiat. Jam ad proportionem horum tum anni tempus, tum regio, tum omnis uno verbo ambientis nos aëris ad frigus et calorem mutatio pulsus alterare videntur. Pari modo et animi affectus omnes, et vitae sortes, et morbi arteriarum motum introrsus extrorsusve promovent; quanquam scilicet oportebat, si diastole cessatio et quies esset, primum illud accidere, ut non alias videretur celerior, alias tardior; deinde ut terminus et finis motus semper is esset, quem ex naturali compositione arteriae possiderent. Verum quum praeter quoque hunc terminum se ipsas moveant, indicium est tum etiam obitae actionis. At, inquiunt, arteria non agendo aliquid celerius interiusque descendit, sed propter tunicarum mollitiem; habiles enim sunt tales, cessante dia-

Ed. Chart. V. [442.]

Ed. Bas. III. (158.)

διαστολῆς ἀφεθέντες ἐπὶ πλεῖον τε καὶ θᾶττον τῶν σκληρῶν εἰς ἑαυτοὺς συνιζάνειν. ἀλλὰ τοῦτο, φήσομεν, ὧ γεγεναῖοι, τῇ μὲν κατὰ τὰς ἡλικίας ἐξαλλαγῇ τῶν ῥυθμῶν ἴσως ὁμολογεῖ· καίτοι δεῖξομεν ὀλίγον ὕστερον, ὅπως διατρέχεται· παμπόλλαις δ' ἄλλαις διαθέσεσιν ἐναργῶς διαφρονεῖ, καθ' ὥς ἐξαιφνίδιος ἢ ἀλλοιώσις γίνεται τῶν ῥυθμῶν, οὐδὲν μέγα τῶν χιτῶνων ἐν οὕτως ὀλίγῳ χρόνῳ μεταβάλλειν εἰς μαλακότητά τε καὶ σκληρότητα δυναμένων. ἐξαπατᾷ δὲ οὐχ ἥκιστα ὑμᾶς καὶ τὸ καλῶς ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἱατρῶν εἰρημένον, οὐ συνιέντας αὐτὸ προσήκόντως. ἐτοιμότεροι γὰρ εἰσὶ πρὸς τὰς κινήσεις οἱ μαλακοὶ χιτῶνες, ὅταν ἐνεργῶσί τι δι' αὐτῶν αἱ δυνάμεις· εὐπειθέστεροι γὰρ οὕτως αὐταῖς εἰσι καὶ, ὥς ἂν εἴποι τις, εὐαγωγότεροι πρὸς ὃ τι ἂν ἐθέλωσιν. ὅταν δ' ὑπ' ἐκείνων κινήθέντες αὐθις ἐαθῶσιν εἰς τὴν ἑαυτῶν κατάστασιν ἐπανιέναι, τόθ' οἱ σκληροὶ θᾶττον ἐπανέρχονται τῶν μαλακοτέρων, ὥσπερ καὶ τῶν φυτῶν τὰ σκληρότερα τῶν

stolo, et ulterius et celerius, quam durae, in se ipsas recidere. At hoc, viri probi, mutationi illi modulorum pulsus, quae ex aetate spectatur, fortasse consentire dicemus; tametsi paulo post, quemadmodum dissentiat, indicabimus. Caeterum plurimis aliis effectibus evidenter repugnat; in quibus scilicet subitanea est modulorum pulsus mutatio, quum nihil adeo in tantillo tempore mutari in mollitiem et duritiem possit. Fallit autem non minime nos et quod a veteribus medicis probe dictum non recte a nobis intelligitur. Quippe faciliores ad motus erunt molles tunicae, quum scilicet facultates ipsae aliquid per eas moliantur, si quidem sic illis sunt magis obsequentes et, ut sic dixerim, ad id quod volunt, sequaciores. Quum vero, postquam ab iis sunt motae, rursus permittuntur ad statum proprium redire, tum utique durae, quam molles, celerius revertuntur, non aliter plane, quam durae stirpes, quae difficilius quam

Ed. Chart. V. [442.]

Ed. Bas. III. (158.)

μαλακωτέρον χαλεπώτερον μὲν ὑπείκει τοῖς βιαζομένοις καὶ μόλις ἔπεται τοῖς ἔλκουσιν, ἀφεθέντα δ' αὐθις εὐκολότερον εἰς τὴν ἔμπροσθεν ἐπανέρχεται κατάστασιν. ἀλλὰ καὶ λόγον ἔχον ἐστὶ τοῦτο πρὸ τοῦ φαίνεσθαι γινόμενον οὕτως. ἐκάστῳ γὰρ τῶν σωματίων ἐστὶ τις ἴδιος λόγος συστάσεως ἁλυπός τε καὶ, ὥς Ἱπποκράτης ἔλεγεν, ἀκάματος, ἐν τῷ μέσῳ δηλονότι τῶν ἀμέτρων αὐτοῦ κινήσεων καθεστηκυίας, καὶ ταύτης οὐκ ἄνευ καμάτου τινὸς ἐξίσταται. καὶ μείζων δὲ κάματος καὶ αὐτῷ τῷ κινουμένῳ σώματι καὶ τῇ κινούσῃ δυνάμει τότε μᾶλλον ἐστίν, ὅταν σκληρόν τε καὶ ξηρόν ὑπάρχῃ. τὸ γὰρ οὕτω συσστηκὸς ἰσχυροτέραν ἔχει τὴν ἔξιν τοῦ μαλακωτέρου τε καὶ ὑγροτέρου· ὅσῳ δ' ἂν ἕκαστον τῶν ὀτιοῦν πάσχειν μελλόντων ἰσχυρότερον ἢ, τοσοῦτον τῷ διατιθέντι δυσκίνητότερον γίνεται. εἴπερ οὖν πάσχει μὲν τὸ κινούμενον ὑπὸ τοῦ κινούντος, ἐνεργεῖ δὲ καὶ δρᾷ περὶ αὐτὸ τὸ κινοῦν, εὐλογον ἦν, ὅσον δυσπαθέστερόν ἐστι τὸ σκληρότερον, εἰς τοσοῦτον καὶ δυσκίνητότερον αὐτὸ γενέσθαι.

molles cogenti ipsas cedunt, vixque trahentem sequuntur, dimissae rursus in priorem statum facile redeunt. Quin etiam supra id, quod hoc sic fieri apparet, etiam ratio idem confirmat. Omni enim corpori suus quidem status est, omnis tum doloris, tum vero, ut Hippocrates ait, laboris expers, scilicet in medio excessuum sui motus positus. Nec ab hoc citra offensam id removeris. Estque major noxa tum ipsi moto corpori, tum vero facultati, quae id movet, quum ipsam durum siccumque est. Quod enim sic est affectum, valentiores habitum habet, quam id, quod mollius est atque humidius. Quanto autem quicquid eorum, quae passura quicquam sunt, valentius fuerit, tanto utique eum, qui novum illi statum inducit, difficilius sequitur. Ergo si, quod movetur, ab eo, quod movet, patitur, agit autem facitque in ipsum id, quod movet, ratio est, ut, quanto aegrius patitur id, quod durius est, tanto etiam idem difficilius mo-

Ed. Chart. V. [442. 443.]

Ed. Bas. III. (158. 159.)

καὶ διὰ τοῦτο, εἴτε φυτὸν ὅτιον, εἴτε τῶν ὄργα(159)νικῶν
 τι τοῦ ζώου μορίαν ὑπὸ δυνάμεώς τινος κινεῖτο, τὸ
 μὲν σκληρόν, ὡς ἂν δυσπαθέστερόν τε καὶ δυσκινήτο-
 τερον, ἦτιον ἀκολουθεῖ, ῥᾶον δὲ τὸ μαλακώτερον. τοῦ
 μαλακωτέρου δὲ τὸ σκληρόν θάττον εἰς τὴν ἐαυτοῦ
 κατάστασιν ἐπανέρχεται, ὡς ἂν ἰσχυροτέρα συνεχόμενον
 ἔξει. φαίνεται γὰρ ἐν τοῖς φυτοῖς, ὅσα μὲν ἀπαλὰ καὶ
 νέα, λυγριζόμενά τε καὶ βραδύνοντα κατὰ τὰς εἰς τὴν φύ-
 σιν ἐπανόδους, ὅσα δ' ἤδη τέλεα καὶ σκληρὰ, μετὰ
 πλείονος τοῦ τόνου καὶ θάττονος [443] τῆς κινήσεως
 ἐπανερχόμενα. πρὸς τῷ τοίνυν, ὡς ἔφην, καταβάλλειν
 αὐτῶν τὸν λόγον τὰς ἐξαίρνης γιγνομένης μεταβολὰς τῶν
 ῥυθμῶν οὐδ' ἄλλως ἔοικεν ὁμολογεῖν τοῖς φαινομένοις
 ἢ ὑπόθεσις, δειχθέντος τοῦ μὲν μαλακωτέρου σώματος
 καὶ ἀσθενεστεροῦ ῥᾶον μὲν ἐπομένου τῷ κινεῶντι, βρα-
 δύτερον δ' εἰς τὴν φύσιν ἐπανερχομένου, τοῦ δὲ σκλη-
 ροτέρου διὰ συντονίαν μόνως μὲν νικωμένου, καὶ διὰ

veatur. Proinde, siue stirps ulla, siue animantium pars
 ulla instrumentalis a facultate quavis moveatur, quod
 durum est, utpote difficiliter patibile difficilisque
 mobile, minus obsequetur, quod mollius est, facilius
 ducetur. At quod est durum, seu valentiore firma-
 tum habitu, velocius in suum statum revertitur. Nam
 in ipsis stirpibus, quae tenellae novellaeque sunt, tum
 vitilium usum praebere, tum vero ad reditum in
 naturae habitum segnes esse cernuntur; e diverso,
 quae absoluta jam duraque sunt, cum impetu majore
 ac motu celeriore revertuntur. Ergo praeter id, quod
 a subito mutatis arteriae motibus refutatur eorum
 ratio, ut dixi, etiam nec cum iis, quae fieri evi-
 denter apparent, consentire videtur eorum hypothe-
 sis, indicato praesertim, quod mollius et imbecillius
 corpus, ut facile ducentem sequitur, ita segnius in
 naturam revertitur, durum contra tum roboris re-
 nixu vix vincitur, tum tardius sequitur ac cele-

Ed. Chart. V. [443.]

Ed. Bas. III. (159.)

τοῦτο βραδύτερον ἐπομένον, θάττον δὲ, ὅταν ἀφεθῇ, πρὸς τὴν οἰκείαν ἐπείγομένου φύσιν. συνελόντι δὲ φάναι, καὶ ταῖς μαλακαῖς ἀρτηρίαις ἕμφω συμβέβηκε πᾶσχειν ἐν μέρει καὶ ταῖς σκληραῖς.

Κεφ. η'. Εἴρηται μοι τὸ πᾶν ἤδη περὶ χρείας σφυγμῶν. καὶ γὰρ ὅτι φυσικῆς ἔνεκα τῆς καθ' ὅλον τὸ ζῶον θερμοσίας, καὶ ὅτι κατὰ μὲν τὰς διαστολὰς διαψύχεται τοῦτο, κατὰ δὲ τὰς συστολὰς καθαίρεται, καὶ ὡς αἱ κινήσεις αἶδε ταῖς ἀναπνευστικαῖς εἰκόασι πάντη, καὶ ὡς καὶ τῷ ψυχικῷ πνεύματι χρήσιμοι, καὶ ὡς καθ' ἓν μόνον ἀναπνοὴ καὶ σφυγμός διαφέρουσι, τῷ τὴν μὲν ὑπὸ τῆς ψυχικῆς δυνάμεως, τὸν δ' ὑπὸ τῆς ζωτικῆς γίνεσθαι, τὰ δ' ἄλλα πάντα καὶ χρείας ἔνεκα καὶ τρόπου κινήσεως ὁμοίως ἔχουσιν, εἴρηται τε καὶ δέδεικται. ῥᾶστον δὲ ταῦτ' ἐπιμελῶς ἀναλεξαμένῳ διακρίνειν δύνασθαι τὰ τε καλῶς ὑπὸ τῶν ἐμπροσθεν

rius, quum suo impetui dimittitur, ad propriam naturam festinat. Quae ambo, ut summa complectar, tum mollibus arteriis tum duris per vices incidunt.

Cap. VIII. De pulsuum usu dixi rem totam. Nam et quod naturalis, qui per totum animal diffunditur, caloris gratia sint conditi, et quod dilatata arteria is refrigeretur, contracta rursus purgaretur, et quod motus hi spiritus motibus omnino sint assimiles, et quod animali spiritui conducant, et quod una re tantum respiratio et pulsus diffideant, nempe quod illa ab animali facultate, hic a vitali manet, reliquis, vel quod ad utilitatem, vel quod ad motus modum spectat, similiter se habeant, dictum ac demonstratum est. Facile utique, qui haec curiose relegerit, discernere poterit, et quae recte a prioribus

Ed. Chart. V. [443.]

Ed. Bas. III. (159.)

εἰρημένα καὶ τὰ μή. ῥάδιον δὲ τῷ τοιούτῳ, καὶ ὅσα
κατὰ μέρος ὑπὲρ ἀμφοτέρων ζητεῖται τῶν ἐνεργειῶν, ἐξευ-
ρίσκειν.

sint dicta et quae secus. Facile vero ejusmodi est, et
quaecunque membratim de utraque actione quaeruntur,
ea invenire.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ
ΚΑΙ ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΔΟΓΜΑΤΩΝ ΒΙΒΛΙΑ
ΕΝΝΕΑ. ΠΡΩΤΟΝ ΑΚΕΦΑΛΟΝ.

Ed. Chart. V. [78.]

Ἀλλὰ καὶ κείνου τὸ συνεχὲς τῷ στήθει διεσέσθαι, καὶ ἦν οὕτω σαφῶς θεάσασθαι τὴν καρδίαν, ὥς καὶ ταῖς τῶν ζώων ἀνατομαῖς, ἐπειδὴν ἔχοντες ἀναγινώμεν. τὸ μὲν οὖν παιδάριον ἐσώθη, σαρκοθέντων τε τῶν περὶ τὸ στήθον καὶ συμφύτων ἄλλήλοις, καὶ τοιοῦτον ἐπίθεμα γενομένων τῆς καρδίας, οἷόν περ ἡ ἔμπροσθεν ἦν κορυφὴ τοῦ χιτῶνος. καὶ οὐ χρὴ θαυμάζειν, εἰ, γυμνωθείσης τῆς καρδίας,

GALENI DE PLACITIS HIPPOCRATIS ET
PLATONIS LIBRI NOVEM. LIBER PRI-
MVS SINE PRINCIPIO.

Sed et illius quod sternum conjunctum erat, com-
putruit, licebatque ita aperte cor videre, ut in anima-
lium dissectionibus, ubi consulto et data opera id de-
nudamus. Igitur puer servatus est, obductis jam nova
carne et connatis inter se partibus circa sternum positis
effectisque tale cordi operimentum, quale prius erat tu-
nicæ pericardii vertex. Neque est cur admiremur, detecto

Ed. Chart. V. [78.]

ἰσώθη τὸ παιδάριον. οὐδὲν γὰρ περιττότερον ἢ διάθesis εἶχε τῶν ἀσημέραι γινομένων εἰς τὸν θώρακα συντρήσεων. οὐ μὴν οὐδὲ ὁ περικάρδιος ἴδιον ἐξαίρετον ἐπιφέρει τινὰ κίνδυνον, ὥσπερ που καὶ Ἡρόφιλος εἶρηκε καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν ἰατρῶν. οὔτε οὖν τὸ παιδάριον ἐκείνο παρ' ὅλην τὴν θεραπείαν ἐβέβλαπτο τὴν ἐνέργειαν, οὔτε ἂν τι ζῶον ὁμοίως ἀνατέμνωμεν. τίνας οὖν ἔτεκα ταῦτ' εἶρηται μοι; τοῦ τὴν καρδίαν αἵματος εἶναι μεστήν τρηκταῦτα κατ' ἀμφοτέρας τὰς κοιλίας. τῷ τοῦτο δῆλον; εἰ τρώσαις αὐτήν, εὐθὺς ἐκχεῖται τὸ αἷμα. ἐχρῆν δέ γε κατὰ τὸν Χρύσιππον ἢ τὸ πνεῦμα πρότερον ἐκκενούμενον φαίνεσθαι, κἄπειθ' οὕτως ἔπεσθαι τὸ αἷμα, ἢ μηδὲ ὅλως ἔπεσθαι; καθάπερ οὐδὲ ἐπὶ τῶν κατὰ τὸν ἐγκέφαλον ἔπεται κοιλιῶν. ἀλλ' ἐπειδὴν ἐκκόψαντες τὸ κρανίον ἀφέλωμεν τὴν παχεῖαν μήνιγγα, καὶ γυμνώσαντες ἅπαντα τὸν ἐγκέφαλον ἐπιχειρῶμεν τιτρώσκειν ἥτιναοῦν αὐτοῦ κοιλίαν, οὔτε ἐν τῷ παραχοῆμα φαίνεται κατ' αὐτὰς αἷμα περιεχόμενον, οὔτε ὑστερον ἐπόμενον. οὕτως δὲ καὶ πρὸς τοῦ τεθνεῶτος ἤδη ζώου κατὰ μὲν

corde, servatum fuisse puerum. Etenim habuit nihil amplius is affectus, quam quae quotidie sunt thoracis perforationes, praesertim quum pericardium novum aliquod ex se nullum adfert periculum, ut Herophilus atque alii medicorum multi censent. Igitur ne in actione quidem ulla laesus puer erat toto quo illi medebatur spatio, quemadmodum neque animal ullum, quod eo modo secuerimus. Sed quorsum haec narramus? ut ostendam, cor utroque suo ventre sanguinis esse plenum. Hoc inde constat, quod, si secueris ipsum, ex hoc statim sanguis effunditur. Sed secundum Chrysippum vel spiritum prius oportebat exhaustum apparere, atque ita dein sequi sanguinem, vel omnino non sequi, quemadmodum neque sequitur in cerebri ventriculis. Nam ne in his quidem statim sanguis contineri, neque postea sequi videtur, ubi, excisa calvaria, et ablata crassa membrana, universoque denudato cerebro, quemcunque ventriculum ejus secare tentamus. Itaque mortuo jam animali, in sinistro quidem

Ed. Chart. V. [78. 79.]

τὴν ἀριστεράν κοιλίαν τῆς καρδίας οὐκ ἔσθ' ὅπου οὐκ ἂν
εὗροις αἵματος θρόμβους, ἐν δὲ ταῖς κατὰ τὸν ἐγκέφαλον
οὐχ εὗρήσεις, πλὴν εἰ θλασθέντος αὐτοῦ σὺν τῷ κρανίῳ
τῶν ἐν αὐτῷ τινες ἀρτηριῶν ἢ φλεβῶν διασπασθεῖεν. οὕτω
δὲ καὶ τῶν τιτρωσκομένων κατὰ τὴν ἔκφυσιν τοῦ νοτιαίου
βοῶν [79] εὐρίσκεται ποτε διαδιδόμενον εἰς τινὰ τῶν προ-
σθίων κοιλιῶν αἷμα. καὶ οὐδὲν οὐδ' ἐνταῦθα θανατοῦν,
αὐτῆς τῆς ὀπισθίου κοιλίας τιτρωσκομένης, καὶ πολλῶν
καὶ μεγάλων αὐτῇ συντιτρωσκομένων ἀγγείων, ἀφικνεῖσθαι
ποτε καὶ μέχρι τῶν προσθίων τὸ αἷμα. δύναται δ' ἂν
ἐνίοτε καὶ βρόχῳ πνιγέντος τοῦ ζῶου διὰ τὴν ὑπερβάλλου-
σαν βίαν ῥαγῆναί τι τῶν κατὰ τὸν ἐγκέφαλον ἀγγείων, οἷα
δὴ πολλάκις ὁράται γιγνόμενα καὶ καθ' ὅτι οὐν ἄλλο μέρος
ὑπὸ πλήθους αἵματος ἢ χύσεως ἀναρῥαγέντος ἀγγείου. εἰ
δ' ἐν ὕδατι πνιγείη τὸ ζῷον, οὐκ ἂν ὁμοίως ἀγγεῖον ῥα-
γείη. κατὰ μέντοι τοὺς ἄλλους ἅπαντας θανάτους τῶν
ζῴων οὐκ ἂν εὗροις ἐν ἐγκεφάλου κοιλίᾳ περιεχόμενον
θρόμβον, ὥσπερ ἐν τῇ καρδίᾳ διαπαντός. ἀλλὰ τὰ μὲν

cordis ventriculo nunquam non grumos sanguinis in-
venire est, in ventriculis autem cerebri non item, nisi
si, eo una cum calvaria contuso, venarum atque arteria-
rum aliquae disrumpantur. Eodem modo et in bobus,
qua primum spinalis medulla exoritur, vulneratis sanguis
in anteriorum ventriculorum aliquem diductus aliquando
invenitur. Sed ne hic quidem miraculi quicquam est, si,
ipso ventriculo posteriori unaque magnis vasis vulnera-
tis, ad anteriores ventriculos subinde sanguis pervenire
confuevit, quum praesertim fieri aliquando potest, ut, la-
queo suffocato animali, ob excedentem vim illatam ali-
quod vasorum cerebri disrumpatur. Id quod etiam in
quavis alia parte propter sanguinis vel copiam vel qua-
litatem evenire saepius observatum est. Verum si
in aqua suffocetur animal, non itidem vas disrumpi-
tur, uti nec, si alia quavis morte id afficias, in cere-
bri ventriculo grumum contineri, ut in corde semper,
reperire erit. Sed de iis, quae mortuis animalibus

Ed. Chart. V. [79.]

ἐπὶ τῶν τεθνεώτων ἐκ περιουσίας εἰρησθαί μοι δοκῶ. ἐπά-
ναιμι δ' αὖτις ἐπὶ ζῶντα ζῶα, καὶ δείκνυμί σοι, γυμνωθεί-
σης τῆς καρδίας, οὐ μόνον εἰ σμίλην καθείης εἰς τὴν ἀριστε-
ρὰν κοιλίαν, αἷμα προχέμενον εὐθέως, ἀλλὰ καὶ γραφεῖον,
ἢ βελόνην, ἢ τι τοιοῦτον ἕτερον. καίτοι γε, εἴπερ ἀναγ-
καῖον ἦν, ἐχοῖν ἐκκενωθῆναι τὸ πνεῦμα πρότερον, ἵνα
ἀκολουθήσῃ τὸ αἷμα· τὸ γὰρ στεγνὸν τῆς ὁπῆς ἂν εἰς
χρόνου μῆκος οὐ σμικρὰ συντελέσειεν. ἀλλὰ οὐχ ὥδ' ἔχει
τάληθές· ἐπεται γὰρ αὐτίκα μάλα τῷ τρώσαντι τὸ αἷμα,
ὥστε οὐκ ἂν, οὐδ' εἰ πάνυ σφόδρα ταχύνης ἐν τῇ χειρουρ-
γίᾳ, δυνήσῃ ποτὲ ἀναίμακτον ἐξαρκάσαι τὸ τρώσαν. ὃ δὲ
λον, ὡς πλήρης ἐστὶν αἵματος ἢ ἀριστερὰ κοιλία.

Κεφ. ε'. Τὸ γὰρ ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Ἐρασίστρατον
λεγόμενον, ὡς πρὶν μὲν τοῦ γυμνωθῆναι πνεῦμα μόνον ἐν
αὐτῇ περιείχετο, γυμνωθείσης δὲ παρεμπίπτει τὸ αἷμα, οὐ-
δὲν ἄλλ' ἐστὶν ἢ ἀνθρώπων λόγος ἀναισχύντων πρὸς τὸν
ἐλεγχον. ἀλλὰ καὶ τοῦτ' αὐτῶν ἐλέγξει τὸ ἀναισχύντημα
ῥᾷστόν ἐστιν. εἰ γὰρ δὴ παρὰ φύσιν εἰς τὴν πνευματικὴν

incidunt, praeter institutum mihi dixisse videor. Redeo
ad eadem viva, ostendamque, sanguinem statim effundi
detecto corde, si in ventrem sinistrum non solum scalpellum,
sed etiam stylum, aut acum, aut tale quid injeceris. Quan-
quam profecto spiritum prius evacuatum iri, si id necessum
esset, ut dein sequatur sanguis, oportebat. Sed foraminis
angustia, quod non nisi longo post tempore fluat, non pa-
rum forsitan confert. At non ita se res habet. Statim
enim instrumentum, quod vulneraverit, sanguis sequitur,
adeo ut, quantumvis manus vulnerando festinarit, instru-
mentum educere incruentum nequeas. Ex quo scire li-
cet, sinistrum ventriculum sanguine plenum esse.

Cap. VI. Etenim spiritum solum in eo corde, an-
tequam denudatum sit, contineri, postquam autem denu-
datum sit, sanguinem incidere, ut Erasistrati sectatores di-
cere solebant, nihil aliud esse puto quam verba homi-
num, quos reprehendi non pudet. Sed et impudens hoc
eorum dictum refellere facillimum est. Si enim praeter

Ed. Chart. V. [79-]

κοιλίαν τῆς καρδίας ἐκπέπτωκε τὸ αἷμα, πάντ' ἐχρῆν, οἶμαι, συγκεχύσθαι τὰ κατὰ φύσιν αὐτῆς ἔργα, καὶ μήτε τὰς ἀρτηρίας ἔθ' ὁμοίως σφύζειν, ὥς ὅτ' ἐκ τοῦ παρ' αὐτῆς ἐπληροῦτο πνεύματος, ἀπολωλέναι τε παμπόλλας ἐνεργείας, ὥς ἂν τῆς πηγῆς αὐτῶν οὐκέτι οὔσης. Ἐρασίστρατος μὲν γὰρ ζωτικῷ πνεύματος, Χρύσιππος δὲ τοῦ ψυχικοῦ πνεύματος πλήρη φασὶν εἶναι τὴν κοιλίαν ταύτην. ἀλλ' οὐδὲν ὅλως τὸ ζῶον καταλαμβάνει σύμπτωμα. καὶ τοῦτ' ἐνεστι τῷ βουλομένῳ μαθεῖν παρ' ἡμῶν, ὥσπερ ἀμέλει πολλάκις ἐδείξαμεν οὐκ ὀλίγοις τῶν ἀπιστούντων, εὐθὺς ἀντιπαράβαλλοντες αὐτοῖς ἐφ' ἐτέρου ζώου, πολλάκις δὲ καὶ καθ' ἓν ὅτιον ταῦτόν, ὅποσα τε καὶ ὅποια καταλαμβάνει τὸ σύμπαν σῶμα παθήματα, κοιλίας ἐγκεφάλου τραθείσης. καίτοι τί λέγω τραθείσης; εἰ γὰρ καὶ πρὶν τραῖσαι θλίψεως ἡντινοῦν αὐτῶν, ἀκίνητόν τε καὶ ἀναίσθητον, ἄπνουν τε καὶ ἄφωνον εὐθὺς ἔσται τὸ ζῶον. οὕτω δὲ καὶ πρὸς τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν ἀνατιτραμένων φαίνεται συμ-

naturam in eum cordis ventriculum, ubi spiritus continetur, sanguis inciderit, omnia ejus naturalia officia confundi oportere puto, ita ut neque arteriae adhuc eodem modo pulsant, quo cum a cordis spiritu ventriculus opereretur, et multae admodum actiones intercitant, perinde ac si earum fons jam amplius non extaret. Etenim hunc ventriculum Erasistratus vitali, Chrysippus animali spiritu plenum esse dicunt. Nullum tamen omnino symptoma ita affectum animal corripit. Et hoc, qui volet, ex me discere poterit, ut sane non paucis, qui id non credebant, saepius alio statim substituto animali simile illis ostendimus, saepius in uno et eodem, ac praeterea a quantis et qualibus affectibus universum animalis corpus occupatur, vulnerato cerebri ventriculo, palam fecimus. Sed quid dico vulnerato? Si enim ante premas tantum quemvis ventriculum, quam vulnus intuleris, animans statim sine motu et sensu, sine spiritu et voce erit. Nec aliter in hominibus ipsis caput perforatis

Ed. Chart. V. [79. 8a.]

πίπτον. ἐν γὰρ [80] τῷ τὰ κατεαγότα τῶν ὀστέων ἐκ-
κόπτειν, ὑποβάλλειν ἀναγκαζομένων ἡμῶν ἀσφαλείας ἔνεκα
τοὺς καλουμένους μηνιγγοφύλακας, εἰ βραχεῖ βιαίτερον
ἐπιθλίψει τις αὐτοῖς τὸν ἐγκέφαλον, ἀναίσθητός τε καὶ
ἀκίνητος ἀπασῶν τῶν καθ' ὁρμὴν κινήσεων ὁ ἄνθρωπος
ἀποτελεῖται, οὐ μὴν τὴν γε καρδίαν γυμνωθεῖσαν θλιβόντων.
ἀλλ' ἔγωγε οἶδα καὶ πυράγῃ ποτὲ χαλκίῳς ἐπιτρέψας τιτὶ περι-
λαβεῖν αὐτήν, ἐπειδὴ καὶ τῶν δακτύλων ἐξεπλήδα βιαίως παλλο-
μένη. ἀλλ' οὐδὲν οὐδὲ τότε τὸ ζῶον ἔπασχεν, οὔτε εἰς αἴσθη-
σιν, οὔτε εἰς κίνησιν τὴν καθ' ὁρμὴν, ἀλλ' ἐκεκράγει τε μέγιστα,
καὶ ἀκολούτως ἀνέπνει, καὶ πάντα ἐκίνει σφοδρῶς τὰ κῶλα.
μόνη γὰρ ἡ τῶν ἀρτηριῶν βλάβηται κινήσις, οὕτω δια-
ληφθείσης τῆς καρδίας, ἄλλο δὲ οὐδὲν πάσχει τὸ ζῶον,
ἀλλ', ἄχρι περ ἂν ζῇ, καὶ κινεῖ πάντα τὰ μέλη, καὶ ἀνα-
πνεῖ. ἐγκεφάλου δὲ οὕτω θλιφθέντος, ἐμπύλιν ἀπαντα
συμπίπτει· σφύζουσι μὲν αἱ ἀρτηρίαι κατὰ φύσιν ἅμα τῇ
καρδίᾳ, κινεῖται δ' οὐδὲν μέλος, οὐδὲ ἀναπνεῖ τὸ ζῶον,
οὐδὲ ἐκφωνεῖ. ἤδη μὲν οὖν ἐκ τῶνδε καὶ ἄλλο τι μέζον

evenire conspicitur. Interim enim, dum ossa rupta ex-
cidimus, quos membranarum custodes nominant, subdere
cerebri tutandi gratia cogimur, ne, si vel paulo violenti-
us cerebrum premas, homo sine sensu sineque omni vo-
luntario motu reddatur, quod tamen non evenit, si cor
nudatum premas. Quin memini, me aliquando cuidam
permisisse fabri ferrarii forcipe id comprehendere, cum
alioqui, dum moveretur, e manibus violentius palpitando
exiliret. Sed ne sic quidem aut sensu aut voluntario
motu animal laedebatur, tantum vociferabatur magno-
pere, indefinenter respirabat, et omnia membra vehe-
menter concutiebat. Etenim, corde ita apprehenso, solus
arteriarum motus laeditur, aliud nihil patitur animal,
sed, quamdiu vivit, et omnes movet partes, et respirat.
Verum si cerebrum ita comprimam, contraria omnia eve-
nire videbis. Siquidem arteriae quidem naturali ordine,
cum pulsant cor, pullant, sed nullum membrum movetur,
neque respirat animal, neque exclamat. Ex quibus jam

Ed. Chart. V. [80.]

ἐκφαίνεται, τὸ μήτε τὴν καρδίαν ἐγκεφάλου τινὸς δεῖσθαι πρὸς τὴν οἰκείαν κίνησιν, μήτε τὸν ἐγκεφάλον τῆς καρδίας. οὐ μὴν τούτου γε ἕνεκεν ἐμνημόνευσαι τῶν ἐν τῆς ἀνατομῆς φαινομένων, ἀλλ' ὅπως ἐπιδείξαιμι τὸ ψυχικὸν πνεῦμα κατὰ τὰς τοῦ ἐγκεφάλου κοιλίας περιεχόμενον. ἔνθα τῶν καὶ μάλιστα μεμψαίμην ἂν τὸν Χρύσιππον; ὅτι βουλόμενος εἰλικρινές τι καὶ καθαρὸν εἶναι πνεῦμα τὸ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχῆς, οὐ προσηκόντως ἐν τῇ καρδίᾳ καθίδρυσεν αὐτό. καίτοι Χρύσιππον μὲν ἂν τις ἀποδέξαιτο μετρίως ἀποφηνάμενον, ὡς μήθ' ὅτι τῶν νεύρων ἀρχὴ ἡ καρδία τὴν γινώσιν αὐτῷ χαρίζεσθαι, μήτ' ἄλλο μηδὲν τῶν κατὰ τὸ πρόβλημα τοῦτο ζητουμένων· ὁμολογεῖ γὰρ ἀπείρως ἔχειν τῶν ἀνατομῶν. Ἀριστοτέλει δέ γε καὶ Πραξαγόρα, πικρὰ τὸ φαιτόμενον ἀποφαινομένοις, ἀρχὴν τῶν νεύρων εἶναι τὴν καρδίαν, ἐγκαλέσειεν ἂν τις δικαίως. ὅτι μὲν γὰρ ἄλλα πολλὰ τῶν κατὰ τὰς ἀνατομὰς ἀκριβῶς σὺχ' ἐωράκασι, ἐξ ὧν ὑπελείπαντο συνταγμάτων ἔνεστι καταμαθεῖν.

maius quid se ostendit, videlicet neque cordi opus esse cerebro, ut suo officio fungatur, neque cerebro corde. Non tamen hujus gratia eorum meminī, quae ex anatome apparent, sed ut ostendam, animalem spiritum in cerebri ventriculis contineri. Unde etiam hoc loco vel maxime reprehenderim Chrysippum, quod, cum spiritum, qui in ea parte, quae animae principium est, continetur, purum ac sincerum esse vellet, eum non, ut conveniebat, in corde collocarit. Quamquam hunc etiam merito quis laudarit, quod modestius sententiam suam protulit, ita ut neque, an cor principium nervorum sit, neque alterius cuiuspiam, quod in hanc controversiam incidere solet, sibi cognitionem vendicet, sed anatomes imperitum se esse dicat. Contra Aristotelem et Praxagoram, cum aliter, quam res apparet, pronuntient, cor esse nervorum principium, jure reprehenderis. Quod autem et alia multa, quae ad anatonem pertinent, diligenter non viderint, ex his, quae scriptis reliquerunt, scire licet.

Ed. Chart. V. [80.]

ὅτι δὲ ἦτοι παντάπασιν αὐτοὶ τυφλώτιοντες, ἢ τυφλοῖς διαλεγόμενοι, περὶ τῆς τῶν νεύρων ἀρχῆς ἔγραψαν, οὐ λόγοις χρὴ μακροῖς κατασκευάζειν, ἀλλ' ἐπὶ τὴν αἰσθησιν ἵκναι. φαίνεται γάρ, ὡς ἔμπροσθεν ἐδήλωσα, τὰ μὲν τῶν νεύρων ἐξ ἐγκεφάλου ἀντικρυς ἐκπεφυκότα, τὰ δ' ἐκ τοῦ ρωτιαίου μυελοῦ, ρωτιαῖος δ' αὐτὸς ἐξ ἐγκεφάλου. βέλτιον οὖν ἦν οὔθ' ἀπλῶς ἀρχὴν τῶν νεύρων ἀποφήνασθαι τὴν καρδίαν, ὅπερ Ἀριστοτέλης ἐποίησεν, οὔτε ἐκ πανουργίας τινὸς ἐπιβεβουλευμένης, ὡς ὁ Πραξαγόρας. οὗτος γάρ ὁ ἀνὴρ ἐπειδὴ μηδὲν ἑώρα νεῦρον ἐκφυόμενον τῆς καρδίας, ἐφιλοτιμεῖτο δὲ πρὸς Ἱπποκράτην, καὶ πάντως ἐβούλετο τὸν ἐγκέφαλον ἀφελέσθαι τῆς τῶν νεύρων ἀρχῆς, οὐ σμικρὸν ἀπετόλμησε ψεύσασθαι, τὰς ἀριτηρίας φάμενος ἐν τῷ προῖέναι καὶ κατασχιζέσθαι στενὰς γιγνομένας εἰς νεῦρα μεταβάλλειν· τοῦ γὰρ δὴ σώματος αὐτῶν ὑπάρχοντος νευρώδους μὲν, ἀλλὰ κοίλου, κατὰ τὴν ἐπὶ πλεόν ἐν τῷ ζῳῇ σχίσιν οὕτως γιγνομένων μικρῶν τῶν κοιλοτήτων, ὡς ἐπιπίπτειν

Scilicet quod omnino vel ipsi caecutiebant, vel cum caecis differebant, cum de nervorum principio scripserint, non est cur verbis longum faciam, sed ad sensum properem. Etenim, ut ante demonstravi, nervorum quidam plane ex cerebro enascuntur, quidam ex spinali medulla, ipsa autem spinalis medulla ex cerebro. Melius igitur erat neque simpliciter cor nervorum principium esse dicere, ut Aristoteles, neque ex deliberata quadam calliditate, ut Praxagoras. Ille enim vir, ubi nullum vidit nervum ex corde natum, contra Hippocratem contendere coepit, et cum omnino, ne cerebrum nervorum principium sit, efficere studuerit, egregie mentiri non est veritus, dicens, arterias, dum progressu in multos ramos finduntur, angustiores et graciliores factas, tandem in nervos degenerare. Etenim, cum earum corpus nervosum sit et cavum, postquam jam in animalis corpore multum ac varie fissae ac distributae fuerint, adeo parvae et angustae redduntur earum cavitates, ut tunicae partes in se concidant.

Ed. Chart. V. [80. 81.]

ἀλλήλοις τοὺς χιτῶνας, ὁπότεν τοῦτο πρῶτον γένηται, νεῦ-
ρον ἤδη φαίνεσθαι τὸ ἀγγεῖον. Ἐρασίστρατος μὲν οὖν
οὐδὲ ἀντιλογίας ἤξιωσε τὸν λόγον, ὡς ἀναισχύντως ἀποισ-
τολημμένον.

Κεφ. ζ'. [81] Ἐγὼ δὲ, ἐπειδὴ περ ἅπαξ κατέστην
εἰς τὸ περὶ πάντων διασκέπασθαι, βραχέα τῷ Πραξαγόρῃ
διαλεχθῆναι βούλομαι, καὶ μάλιστα ὅτι καὶ Χρύσιππος
ἐμνημόνευσε τὰνδρὸς, ἀντιθεὶς τοῖς ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἄρχε-
σθαι τὰ νεῦρα νομίζουσιν. ὅτι γὰρ οὕτως ἐχορὴν ἔχειν τὸ
φαινόμενον ἐκ τῶν ἀνατομῶν, ὡς ὁ Πραξαγόρας εἶρηκεν,
εἰ μελλήσει τις εὐλόγως ἄρχῃν τῶν νεύρων ὑπολήψεσθαι τὴν
καρδίαν, οὐδ' ἡμεῖς ἀμφισβητοῦμεν. ὅτι δ' οὐχ οὕτως ἔχει,
μυριάκις μὲν ἤδη τοῖς βουλευθεῖσι γινῶναι τάληθές ἐπὶ τῶν
ζώων ἐδείξαμεν, οὐκ ὀκνήσομεν δὲ ἀνταῦθα τὴν ἀνατομὴν
ἐρμηνεύσαι τῶν ἀρτηριῶν, ὥσπερ ἐμπροσθεν τῶν νεύρων.
ἐκφύεται μὲν γὰρ ἐκ τῆς ἀριστερᾶς κοιλίας τῆς καρδίας ἀρ-
τηρία μέγιστη, καθάπερ τι πρέμνον ἅπασων τῶν κατὰ τὸ
ζῶον ἀρτηριῶν. ἀποβλαστάνει δὲ ἀπ' αὐτῆς πρῶτον μὲν ἡ

Ubi autem id primum fit, nervum jam pro arteria appa-
rere ait. Cujus sententiam, ut ab impudenti audacia
natam, Erasistratus quidem ne confutatione dignam censuit.

Cap. VII. Ego vero, postquam hoc mihi constitutum
est, de omnibus considerare, paucis contra Praxagoram
disputare volo, et maxime quod Chrysippus hominis
ejus meminit, diversum sentiens ab his, qui nervos a ca-
pite oriri censent. Quod autem id, quod ex anatomia
apparet, ita se habere oportet, ut Praxagoras dixit, si
quis cor nervorum principium recte opinetur, ne nos
quidem dubitamus. Sed quod non ita se res habet,
jam millies iis, qui veritatem scire cupiebant, in ipsis
animalibus demonstravimus. Nec hic quidem pigebit ar-
teriarum anatomen indicare, uti nec prius nervorum ex-
plicasse piguit. Igitur ex sinistro cordis ventriculo arteria
magna enascitur, quae omnium arteriarum, quae in uni-
verso animalis corpore sunt, quasi truncus quidam est. Ex
ea veluti pullulat primum quidem, quae cor circumdat;

Ed. Chart. V. [81.]

αὐτὴν καρδίαν περιστέφονσα· καὶ δὴ καὶ ὀνομάζουσιν οὕτως αὐτήν, οἷς μέλει τῶν ἀνατομῶν. ἀλλ' οὐκ ἂν εἴποις, ὡ γεννηότατε Πραξαγόρα, μειουμένην ἐν τῷ κατασχιζέσθαι τὴν ἄρτηρίαν ταύτην εἰς νεῦρα τελευτῶν. ἐφεξῆς δὲ τῆσδε δίχα σχισθείσης τῆς μεγάλης ἄρτηρίας, ἥ μὲν μείζων μοῖρα κατακαμφθεῖσα πρὸς τὴν ῥάχιν, ἐπὶ μέσων στηρίζεται τῶν σπονδύλων· ἡ δ' ἑτέρα μετέωρος εὐθὺ τῶν σφαγῶν ἀναφέρεται. πρῶτας οὖν ἐπίσκεψαί μοι τὰς εἰς τὸν θώρακα φερομένας ἀπ' αὐτῶν, καὶ τόλμησον εἰπεῖν τινα μεταβάλλειν εἰς νεῦρον. εἰσὶ μὲν γὰρ δύο καὶ εἴκοσι τὸν ἀριθμὸν, ἐν ἑκάστῳ μεσοπλευρίῳ μία. συναποφύεται δ' αὐταῖς ἀπὸ τοῦ κοιλιαίου νεῦρα. καὶ φαίνεται γε καθ' ὅλον τὸν θώρακα συναποτεινόμενά τε καὶ συγκατασχιζόμενα ταυτὶ τὰ δύο γένη τῶν ἄγγείων εἰς τε τὴν ὑπεζωκότεα τὰς πλευρὰς χιτῶνα καὶ τοὺς μεσοπλευρίους μῦς, τρίτου τινὸς αὐτοῖς συναποφυομένου τε καὶ συναπδτεινομένου καὶ συγκατασχιζομένου φλεβῶδους ἄγγείου. ἀλλ' οὐδὲν τό γε νῦν εἶναι δέομαι διεξέρχεσθαι περὶ φλεβῶν· ἀναμένει γὰρ οὖν καὶ κείνας

ita liquidem anatomici eam vocant. Attamen, o bone Praxagora, hanc ita attenuatam, ut in nervos finiat, dicere non habes. Post hanc magna arteria bifido divisa, major pars ad spinam reflexa super ipso vertebaram medio firmatur: altera sublimis ad jugulum recta sursum fertur. Sed primum contemplare mihi eas, quae ab his in thoracem feruntur, et audacter dicito, quanam ex his in nervum transformatur. Sunt enim numero viginti duae, in unoquoque intercostalium musculorum una. Sed una cum ipsis a spinali medulla nervi quidem enascuntur, conspiciunturque per omnem thoracem in membranam, quae costas succingit, atque in musculos, qui spatia inter costas occupant, simul protendi ac dividi haec duo vasorum genera, tertio etiam alio his adjuncto, venoso nimirum, quod et ab eodem loco cum eis oritur, et per eadem spatia decurrit, et haud dissimiliter scinditur ac distribuitur. Sed de venis jam agere hujus non est instituti;

Ed. Chart. V. [81.]

ἐτέρωθεν οὐ σμικρὸς λόγος. ἐπὶ δὲ τὰς ἀρτηρίας αὐτῆς ἐπά-
ναι. καὶ καταλίπωμεν ἤδη τὰς κατὰ τὸν θώρακα, μηδ'
αὐτοῦ τοῦ Πραξαγόρου τολμήσαντος ἐν θώρακι φάναι μη-
δεμίαν ἀρτηρίαν εἰς νεῦρον μεταβάλλειν. καίτοι, εἴπερ ἐν
θώρακι μὲν φαίνεται νεῦρα πάμπολλα, μεταβάλλει δ' οὐδὲ
μία κατ' αὐτὸν εἰς νεῦρον ἀρτηρία, δῆλον ὡς οὐκ ἔστιν ἐκ
τῶν ἀρτηριῶν ἡ γένεσις τοῖς νεύροις. ἀλλὰ γὰρ ἐπὶ τὰς
ἔξω τοῦ θώρακος ἴωμεν. ὧν πρώτη μὲν ἐστὶ συζυγία τῶν
ἐπὶ τὰς ὠμοπλάτας ἀναφερομένων, ἀφ' ὧν οὐκ ὀλίγη μοῖρα
καὶ πρὸς τὸν νωτιαῖον εἶσω καταδύεται, καὶ τοῖς ἐν τρα-
χήλῳ μυσὶ διασπείρεται, δευτέρα δὲ τῶν εἰς τὰς χεῖρας
φερομένων ἀρτηριῶν, ἃς μοι καὶ μάλιστα ὡς ἀπονευρουμένας
ὁ Πραξαγόρας αἰνίττεσθαι δοκεῖ. καίτοι φανερώτερόν γε
τῶν κατὰ τὸν θώρακα καὶ ταύτας ἰδεῖν ἔστιν, ὅσῳ περ καὶ
μεῖζους εἰσὶν, εἰς ὅλα τὰ κῶλα κατασχιζομένας ἄχρι τῶν
δακτύλων. ἀλλ' οὐδὲ τούτων οὐδὲ μία φαίνεται νεῦρον
γυγνομένη. καὶ γὰρ αἱ κατὰ τοὺς καρπούς τῶν χειρῶν,
ὧν ἕθες ἡμῖν ἐστὶν ἄπτεσθαι πυρετῶν διαγνώσεως ἕνεκα,

alio enim loco de eis copiosius dicemus. Quare ad ar-
terias redeo, sed relictis iis, quas per thoracem spargi di-
ximus. Nam earum aliquam in nervos transmutari
Praxagoras dicere non audebat. Quanquam, si in tho-
race quidem multi conspiciantur nervi, nulla autem in-
ibi arteria in nervum degeneret, manifestum est, non ex
arteriis nervos generari. Ergo ad arterias, quae extra
thoracem sunt, transeamus. Ex iis primum quidem par-
vae sunt, quae ad scapulas sursum feruntur, a quibus non
exigua pars ad spinalem medullam per interna repit
et in cervicis musculos se diffundit, secundum autem,
quae in manus tendunt; quae mihi illae maxime esse vi-
dentur, quas Praxagoras in nervos finiri significare vo-
luit. Et si, quanto majores hae sunt, tanto his, quae in
thorace sunt, apertius diduci in totas manus ad ipsos
usque digitos conspici possunt. Attamen ne harum qui-
dem ulla nervus fieri videtur. Etenim quae in bra-
chii carpo, quas febrium discernendarum gratia tangi-

Ed. Chart. V. [81. 82.]

καὶ αἱ μεταξὺ τῶν δακτύλων λιχανοῦ τε καὶ μεγάλου μικραὶ μὲν ὑπάρχουσι παντάπασιν, ἀλλ' οὔτε εἰς νεῦρον ἤδη μεταβεβλήκασιν, ἵναργῶς τε φαίνονται σφύζουσαι καὶ πρὸ τῆς ἀνατομῆς. ἀλλ' [82] ἐν ταύταις μὲν ἴσως οὐ χρὴ πικρῶς διελέγχειν τὸν Πραξαγόραν, ἀλλὰ τι καὶ συγγνώμης νέμειν, εἰ μικρὰς ἀρτηρίας οὐκ ἐθεάσατο. καίτοι γ', ὅταν εἰς νεῦρα μεταβάλλειν αὐτὰς φάσκη τὰς σμικροτέρας, οὐκ ἀμβλυωπίαν ὑποτιμᾶται δῆπουθεν, ἀλλ' ὅξυ βλέπειν ἐπαγγέλλεται. τῶν δὲ κατὰ τὰς μασχάλας ἀρτηριῶν, (ἔστι δὲ καθ' ἑκατέραν χεῖρα μία,) μεγάλων τε οὐσῶν ἅμα καὶ τέταρα ζεύγη νεύρων μεγάλων ἀμφ' αὐτὰς ἔχουσῶν, ἀναμνησάμενοι βούλομαι τοὺς τὰ τοῦ Πραξαγόρου πρεσβεύοντας. οὐδέπω μὲν γάρ οὐδ' ὑπῆρξατο σχιζέσθαι κατὰ ταῦτα τὰ μόρια τῶν ἀρτηριῶν οὐδετέρα· μεγάλα δὲ ἔστιν οὕτως ἤδη τὰ νεῦρα, ὥστ', εἰ καὶ τυφλὸς εἴη τις, οὐκ ἂν λάθοιεν αὐτοῦ τὴν ἀφήν. πόθεν οὖν ἐγεννήθη ταῦτα, καὶ τίνων ἀρτηριῶν ἀπεβλάστησε, δίκαιος λέγειν ὁ Πραξαγόρας ἐστίν. καίτοι τί προκαλοῦμαι λέγειν ἐκεῖνον, ἐνὸν ἡμῶς εἰπεῖν

mus, quaeque inter pollicem et indicem positae sunt, exiguae omnino sunt, non tamen nervi fiunt, et manifeste vel ante anatomen pulsare sentiuntur. Sed quod ad has attinet, non ita acriter forsan perstringendus est Praxagoras, sed potius venia danda, si arterias parvas non viderit, etiam si, cum arterias in nervos transformari dixit, profecto parvas eas, non obtusum visum insinuare voluit, sed acutius videat jubendum est. Eos vero, qui Praxagorae dogmata tantopere celebrant, meminisse velim arteriarum axillarium, (est enim in utroque brachio una,) quae ut magnae sunt, ita quatuor magnorum nervorum paria circa se habent. Neque enim in his partibus ulla arteria findi coepit, nervique ita magni sunt, ut, etiam si quis caecus sit, tamen tactum latere nullo modo possint. Unde igitur hi nati sint, et ex quibus arteriis profecti sint, aequum est, ut Praxagoras dicat. At quid Praxagoram, ut hoc dicat, provoco, cum rem, ut est,

Ed. Chart. V. [82.]

ἤδη τάλιθες; ὥς ἡ μὲν πρώτη σύζυγία τῶν εἰρημένων τετ-
τάρων νεύρων ἀπὸ τοῦ ρωτιαίου μυελοῦ σαφῶς ἀποβλαστάν-
ει, καθὰ συμβέβληκεν ὁ τέταρτος τοῦ τραχήλου σπονδυλὸς
τῷ πέμπτῳ, ἡ δευτέρα δὲ ἐφεξῆς αὐτῇ, μετὰ τοῦ πέμ-
πτου τε καὶ ἑκτοῦ, καὶ δὴ καὶ ἡ τρίτη μὲν, ἵνα συμβέ-
βληκεν ὁ ἕκτος τῷ ἑβδόμῳ, ἡ τετάρτη δ' ἐπ' αὐτῇ. τὸ
δὲ τελευταῖον ζεύγος τῶν νεύρων ἐκ τῆς μετὰ χώρας ἐκ-
φύεται τοῦ θ' ὑστάτου τῶν τοῦ τραχήλου σπονδυλῶν καὶ
τοῦ πρώτου τῶν ἐν τῷ θώρακι· καὶ τοῦτό ἐστι τὸ εἰς
ἴκρας ἰὸν τὰς χεῖρας. οὕτως γὰρ οἱ ἀνατομικώτατοι τῶν
πρὸ ἡμῶν ἔγραψαν, ὧν καὶ τοῖς πρώτοις λόγοις καὶ τοῖς
νῦν ἐρεστώσι φυλάττω τὴν διδασκαλίαν, πληθυντικῶς εἰ-
τί που παρείδον, ἢ οὐκ ἀκριβῶς ἐξεργάσαντο, παραλιπών·
ἐν ἑτέρῳ γὰρ μοι πραγματεία περὶ τῶν τοιούτων εἰρήσεται.
οὐκ οὖν ἀρτηρίας χρὴ ζητεῖν, ἐξ ὧν νεῦρα τῷ λόγῳ γεννή-
σαντες, ἢ τοὺς δακτύλους κινήσομεν, ἢ τι τῶν κατὰ τὰς
χεῖρας ἕτερον. ἔχομεν γὰρ ἤδη τὰ νεῦρα καὶ πλείω καὶ μείζω
τῶν ἀρτηριῶν, οὐκ ἐκ τῆς ἐκείνων τραγικῆς μεταμορφώσεως,

nobis dicere liceat? nimirum primum par quatuor, de
quibus ante mentionem feci, nervorum a spinali medulla,
qua parte quarta cervicis vertebra quintae committitur,
profectum esse; secundum proxime illi, inter quintam
et sextam; sed et tertium, ubi sexta septimae conjun-
gitur; quartum propter id; ultimum autem nervo-
rum par ex regione media inter ultimam colli verte-
bram et thoracis primam emanat. Et hoc est, quod in
summas manus fertur. Ita enim insigniores illi anato-
mici, qui ante nos fuerunt, scripsere, quorum docendi
rationem, ut ante, ita et nunc observare cupio: sicubi
tamen numero quid neglexerunt, aut non exacte per-
tractarunt, omnino praetermitto; in alio enim opere de
talibus dicemus. Non igitur arterias, ex quibus nervos
verbis constringamus, quaerere convenit, quum certe aut
digitos ex his moveremus, aut aliud quid, quod in ma-
nibus est. At habemus jam nervos et plures et majores
arteriis, non ex eorum tragica metamorphosi, sed ex

Ed. Chart. V. [82.]

ἀλλ' ἐκ τοῦ νοτιαίου μυελοῦ γεγεννημένα. τὰ μὲν δὲ τοῦ Πραξαγόρου ψεύσματα πεφώρτα σαφῶς ἤδη, καὶ οὐδὲν ἔτι Πραξαγόρου γ' ἔνεκεν ἐπὶ τὰς ἀρτηρίας ἵεναι χρὴ τῷ λόγῳ. ἀλλ' ἐπειδήπερ ὑπεσχόμην, ὥς ἔμπροσθεν ἐδήλωσα τὴν τῶν νεύρων εἰς ἅπαντα τοῦ ζώου τὰ μόρια νομῆν, οὕτω καὶ νῦν ἐκδιδάξαι τῶν ἀρτηριῶν, ἐπὶ τὰς ὑπολοίπους αὐτῶν αὐτῶν τρέψωμεν. καὶ πρώτας μὲν τὰς ἐπὶ τοὺς μασθοὺς φερομένας προσθήσω τῷ λόγῳ, δευτέρας δὲ τὰς ἄνω τοῦ θώρακος, καὶ τρίτας τὰς κάτω, καὶ τετάρτας, ὅσαι τοῖς σκέλεσι διανεμόνται. αἱ μὲν δὲ τῶν μασθῶν ἀρτηρίαι τῆς ἐπὶ τὰς σφαγὰς ἀναφερομένης ἀποφύονται, ἐπιβαίνουσαι δὲ τῷ στέρνῳ καλουμένῳ μικρὸν ὑποκάτω τῆς τῶν κλειδῶν πρὸς αὐτὸ διαρθρώσεως, ὑποφέρονται διὰ παντὸς αὐτῷ, καὶ τελευτῶσαι διεκπίπτουσιν ἐκτὸς τοῦ θώρακος ὑπὸ τοῦ στήθους. οὐ μὴν ἐνταῦθά γε ὅλαι κατασχίζονται· φαίνεται γάρ τις αὐτῶν μοῖρα δι' ἐπιγαστρίου κατιούσα, κἀνταῦθ' εἰς πλείω σχιζομένη, ταῖς ἀπὸ τῶν βουβῶνων ἀνούσαις εἰς ταῦτόν ἤκουσα. λελέξεται δὲ ὑπὲρ ἐκείνων ὀλίγον ὕστερον, ἐπειδὴν ἡ τοῦ λόγου τάξις ὑποβάλλῃ.

medulla, quae in spina est, natos. Sed Praxagorae falsa figmenta jam satis conspicua fecimus, nec est cur ejus causa ad arterias rursus sermonem convertamus. Verum postquam recepimus, ut ante nervorum per omnes animalis partes distributionem ostendi, ita et nunc arteriarum indicare, rursus ad eas, quae supersunt, revertamur. Et primo addam, quae ad mammas feruntur, secundo, quae supra thoracem sunt, tertio, quae infra, quarto, quaecunque in crura distribuuntur. Mammarum igitur arteriae ab ea quidem, quae ad jugulum fertur, enascuntur. Verum sternum appellatum ascendentes paulo infra, quam cum eo jugulum committitur, sub eo continuo feruntur, ac tandem sub ipso pectore extra thoracem cadunt, nec tamen ibi totae disperguntur. Etenim una earum pars per hypogastrium descendens, ibique in multos ramos divisa, cum inguinis arteriis coit. Sed de illis paulo post dicemus, ubi orationis series id postulaverit.

Ed. Chart. V. [82. 83.]

νυνὶ δὲ ἐπὶ τὰς ἄνω κλειδῶν ἰέναι καιρὸς, ἀρχὴν τοῦ λόγου
τῆνδε θεμένους. ἐπειδὴν πρῶτον ἐκ τοῦ θώρακος ἀνασχοῦσθαι
καὶ τὰς κλεῖς ὑπερβᾶσα κατὰ μέσσην γένηται τὴν σφαγὴν ἢ
ὀρθίος ἀρτηρία, δίχα σχίζεται. τοῦντεῦθεν δὲ τὸ γεννη-
θὲν ζευγὸς ἀρτηριῶν μεγάλων οὐκ ὀρθῶς μὲν ὀνομάζονται
καρωτίδες, ἀλλ' ἤδη κρατεῖ τοῦνομα διὰ τὴν πολλὴν ἄνοιαν
ἀπάντων μεθ' Ἱπποκράτην φιλοσόφων τε καὶ ἱατρῶν. ἀλλ'
ὅτι μὲν [83] οὗτοί τε κακῶς ὑπειλήφασιν πᾶθμα τῶν εἰ-
ρημένων ἀρτηριῶν εἶναι τὸν κάρον, οὗθ' Ἱπποκράτης οὐ-
τως ἐγίνωσκεν, ἐν τῷ δευτέρῳ τῶνδε τῶν ὑπομνημάτων
ἀναγκαῖόν ἐστὶ μοι διελθεῖν. ἐν δὲ τῷ παρόντι λόγῳ τοῦ
γε ὀνόματος οὐ φθονήσω ταῖς ἀρτηρίαις, ἀλλ' ὀνομαζέσθω-
σαν ἔτι καὶ νῦν καρωτίδες. ὅστις δὲ ὁ τρόπος αὐταῖς ἐστὶ
θέσεώς τε ἅμα καὶ σχίσεως, ἀπάσης τε τῆς εἰς τὰ τῶν
κλειδῶν ἄνω μόρια νομῆς, ἐγὼ διηγήσομαι. φέρονται μὲν
ἔτι καὶ νῦν ὀρθίαι, καθάπερ ἐξ ἀρχῆς ὥρμησαν, τὸ δ' ὅλον
πρέμνον αὐτῶν εὐθὺ τῆς κεφαλῆς. ἀποβλαστήματα δὲ

In praesentia ad eas, quae supra jugulum sunt, orationem
convertere tempus monet, orationis exordio hinc assum-
pto. Ubi primum arteria recta thoracem egressa clavi-
culamque excedens ad medium jugulum pervenerit, in
duos ramos finditur. Ex quibus par quoddam magnarum
arteriarum fit, quas carotidas vocant, sed inepte quidem:
tamen hodie nomen id invaluit propter insignem im-
prudentiam philosophorum et medicorum omnium, qui
post Hippocratem fuerunt. Sed quod et illi male opi-
nati sint, cum putarint, harum arteriarum affectionem
esse carum, contra quam senserit Hippocrates, in se-
cundo hujus operis libro necessum est mihi pertractare;
in praesenti libro hoc nomen arteriis non invidebo,
imo usque carotides nominentur. Ego vero, quis sit ca-
rum situs, quomodo findantur, atque in omnes supra cla-
viculas partes distribuantur, id exponam. Feruntur au-
tem hae, ut a principio, ita etiam nunc recto ductu. Sed
quae velut truncus earum est, recta caput petit, atque obiter

Ed. Chart. V. [83.]

κατὰ τὸν τράχηλον ἀποπέμπουσι μικρὰ τοῖς ταύτῃ μυσίν. ἐπειδὴν δὲ πλησίον ἤδη γίνονται τῆς γένυος, ἑκατέρα δίχα σχίζεται. καὶ οὕτως ἤδη τέτταρες αἱ πᾶσαι γενηθεῖσαι, δύο μὲν εἰς γλωττίαν τε καὶ σύμπαν τὸ πρόσωπον, ὅσον τε τὸ τῆς κεφαλῆς ἐκτὸς τοῦ κρανίου, κατασχίζονται, δύο δὲ λοιπὸν διεξερχόμεναι τὸ κρανίον εἰς τὸν ἐγκέφαλον ἔρχονται. καὶ δεῖ καὶ τῶνδε μεμνήσθαι τῶν ἀρτηριῶν. οὐ σμικρὸς γὰρ οὐδ' αὐτὰς ἐκδέχεται λόγος, ὅτι μηδ' ἀπλῶς, μηδ' ὡς ἔτυχεν ἐπὶ τὸν ἐγκέφαλον ἀνιᾶσιν, ἀλλ' ὑπὸ τῇ παχίᾳ μήνιγγι τὸ θαυμαστὸν ἐκεῖνο πλέγμα τὸ τῷ δικτύῳ παραπλήσιον ἐργάζονται. νυνὶ δ' οὔτε τούτων τῶν ἀρτηριῶν οὐτ' ἕλλης οὐδεμιᾶς ἀνάγκη λέγειν ἅπασαν τὴν ἐκ τῆς ἀνατομῆς γιγνωσκομένην ἰδέαν· τῇ τε γὰρ περὶ χρεῖας μορίων πραγματεία καὶ τῇ τῶν ἀνατομικῶν ἐγχειρήσεων ἡ τοιαύτη διεξοδὸς ἐστὶν οἰκειότερα. κατὰ δὲ τὸ παρὸν, ὅσον ὑπογράψαι χρήσιμον, ὡς ἐκ τῆς ἀριστερᾶς κοιλίας τῆς καρδίας αἱ ἀρτηρίαι πᾶσαι πεφύκασι, τὴν ἀνατομὴν αὐτῶν διέξειμι. ἡ μείζων μοῖρα τῆς μεγίστης ἀρτηρίας

propagines qualdam parvas in cervicis musculos emittit. Ubi vero jam maxillae vicinae fuerint, utraque in duos ramos finditur, atque ita quatuor fiunt. Quarum duae in linguam atque in totam faciem, ac praeterea in quicquid illud est capitis, quod extra calvariam est, disperguntur, duae reliquum calvariae perreptantes in cerebrum deveniunt. Quin et harum arteriarum meminisse aliquando oportet. Longam enim exigunt tractationem, quod neque simplici ratione et ut fors tulerit ad cerebrum perveniunt, et sub crassa membrana admirabilem illum plexum, qui rete refert, conficiunt. In praesens nec harum, nec ullius alterius cognitam ex anatome imaginem persequi necesse habeo; id enim operis de usu partium et de administrationibus anatomicis magis est. Hoc loco, quod descripsisse ex usu est, videlicet quod ex sinistro cordis ventriculo arteriae omnes pronascantur, id ex anatomia perstringam. Itaque major portio maxi-

Ed. Chart. V. [83.]

ἐσθιήσκειται μὲν ἐπὶ μέσῃ τῆς θάλασσης οὐ κατὰ τὸν τῶτον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ὁσφύν ἅπασαν. ἀποφύσεις δὲ πρώτας μὲν, ὡς ἔμπροσθεν εἶπομεν, εἰς ὅλον ἀποστέλλει τὸν θώρακα, κἄπειτ', ἐπειδὴν ἤδη διεκπίπτῃ τὸ διάφραγμα, καὶ τοῦτω ζευγος ἕτερον. ἐφεξῆς δὲ πρώτη τῶν κάτω τοῦ θώρακος ἀρτηρία διττὴ μετ' αὐτὰς εὐθέως τὰς φρένας ἀποβλαστώνουσα τῆς ἐπὶ τὴν θάλασσαν φέρεται πρὸς τῷ σπληνί, καὶ γαστρὶ, καὶ ἥπατι, καὶ τοῖς ἐντέροις ἅπασιν, καὶ παντὶ τῷ μεσαριῷ διασπειρομένη. ἐξῆς δὲ κατὰ συζυγίαν ἡδὴ δύο μὲν εἰς τοὺς νεφροὺς μείζονες πολλῶ τῆς προειρημένης, ἀλλὰ καὶ δύο κατ' ἐπιγαστριὸν τε καὶ τὰς ψόας, καθ' ἕκαστον σπόνδυλον ἓν ζευγος, ἄχρι τοῦ πλατέος ὀστοῦ, καὶ μὲν γὰρ καὶ εἰς τὰς μήτρας τε καὶ ὄρχεις ἐντεῦθεν κατέρχονται, καὶ τις ἁζυγῆς εἰς μεσεντέριον. ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸν εἶσω τὸν ἰωτιαῖον ἀπὸ τῆς μεγάλης ἀρτηρίας καθ' ὅλην τὴν θάλασσαν ἐκφύονται τινες ἀρτηρίαὶ μικραὶ, δύο καθ' ἕκαστον σπόνδυλον. ἐπειδὴν δὲ κατὰ τὸ ἱερὸν ὀστοῦν γένηται, σχίσσεται τοῦντεῦθεν ἡδὴ εἰς μεγάλα μέρη, καὶ κατέρχεται τις

mae arteriae firmatur super media spina non per dorsum tantum, sed per totam lumborum regionem. Propagines ea primum, ut ante dixi, in universum thoracem a se mittit, dein, ubi jam septum elapsa fuerit, ei etiam par alterum elargitur. Post hanc in inferiori thoracis parte arteria gemina est, quae quum ab ea, quae super spinam polita est, statim post septum oriatur, ad lienem, ventrem, jecur, intestinaque omnia fertur, et per omnem mesenterii partem dispergitur; deinde per paria jam, duae priori majores multo in renes, aliae duae per abdomen et lumborum musculos, per singulas vertebrae singulum par, ad latum usque os proferuntur, atque inde rursus in matricem et testes; ad haec singularis quaedam in mesenterium. Sed et in ipsa spinalis medullae penetralia ex magna arteria per totam spinam enascuntur arteriae quaedam parvae, per singulas quaque vertebrae duae. Verum postquam ad sacrum os magna illa pervenerit, in duas magnas partes finditur,

Ed. Chart. V. [83. 84.]

εἰς ἑκάτερον σκέλος, ἐν τῇ παρόδῳ τοῖς καθ' ἑρὸν ὁσούν
ἀποβλαστήματα πέμψασα, κύσσει τε καὶ τῆς μήτρας τοῖς
κάτω, καὶ ξυνελόντι φάναι, τοῖς γεννητικοῖς ἅπασιν μορίοις·
οὐδὲν γὰρ ἔτι θέομαι λέγειν οὐδ' ἐνταῦθα τὸν τρόπον τῆς
διανομῆς. ἀπὸ τούτων τῶν ἀρτηριῶν τῶν ἐπὶ τὰ σκέλη πε-
ρομένων, ἐπειδὴν πλησίον ἤκωσι βουβόων, ἀποφύεται μία
καθ' ἑκάτερον ἄνω τοῦ σώματος ἰοῦσα δι' ἐπιγαστρίου.
κατασχιζόμεναι δ' ἐνταῦθα, ταῖς ἀπὸ τῶν μαστῶν κατα-
φερομέναις εἰς ταὐτὸν ἤκουσιν, ὥς ἐνοῦσθαι τὰ τέτταρα
τάδε. περὶ τούτων τῶν ἀρτηριῶν εἶρηται μοι καὶ πρόσθεν,
ἤνικα τὰς κατὰ τὸν θώρακα διῆειν τῷ λόγῳ. λοιπαὶ δὲ
τῶν σκελῶν αἱ ἀρτηρίαι δύο, μία καθ' ἑκάτερον ἐνεχθεῖσα
βουβῶνα, τοῖς ἐντὸς τοῦ μηροῦ παρατίτταται μέρεσιν ἄχοι
τοῦ γόνα[84]τος. ἀπὸ τούτων ἑκατέρας εἰς τοὺς καθ' ἑκά-
τερον τῶν μηρῶν μῦς αἱ ἀρτηρίαι κατασχιζόνται, τὸ δ'
ὑπόλοιπον αὐτῶν διὰ τῆς ἰγνύος ἐνεχθὲν εἰς τε τὰ περὶ
τὴν κνήμην ἅπαντα καὶ τὸν πόδα νενέμηται. καὶ οὐδὲν
οὐδ' ἐνταῦθα θέομαι διέρχεσθαι τὸν τρόπον τῆς τομῆς,

quarum singulae in singula crura se demittunt, obiter
etiam partibus, quae ad sacrum os sunt, vesicae et his,
quae infra matricem sunt, atque uno verbo genitalibus
partibus omnibus ex se ramusculos quosdam dispensant.
Sed quemadmodum distribuuntur, nec id quidem hoc
loco dicere atque explicare necessum est. Ergo ab his
arteriis ad crura delatis, ubi jam prope inguen sunt, in
utroque una quaedam exoritur, per abdomen in summo
corpore delata, ubi dein disperfae cum mammaram
arteriis coeunt, ut quatuor haec uniri videantur. De
his arteriis dictum mihi prius est, ubi de thoracis ar-
teriis sermonem feci. Reliquae duae crurum arteriae,
in utroque inguine una, per interiores femoris partes
ad genu protenduntur, a quarum utraque in utriusque
femoris musculos arteriae distribuuntur, et ex his quic-
quid superest, per poplitem productum in omnes partes
tibiae et pedis dispensatur. At ne hic quidem mo-
dum atque distributionis rationem persequi opus est,

Ed. Chart. V. [84.]

ἀλλ' ἄρκεϊ βραχεῖ λόγῳ δεδηλωμέναι τὰς ἐν τῷ ζῳῳ πάσας
ἀρτηρίας ἀπὸ μιᾶς ἐκείνης πεφυκυίας, ἣν ἐν τῆς ἀριστερᾶς
κοιλίας τῆς καρδίας, ὅλον ἐν γῆς τινος πρέμνον, ἐλέγομεν
φύεσθαι. ἔστι δὲ καὶ ἑτέρα τις ἀρτηρία τῆς αὐτῆς κοιλίας
ἐκφυομένη, φλεβώδης τὸν χιτῶνα. κατασχίζεται δ' εἰς ὅλον
αὕτη τὸν πνεύμονα τοῖς ζῳοῖς ἅπασιν, οἷς πνεύμων ἐστίν·
οἷς δ' οὐκ ἐστίν, εἰς ἕτερόν τι μέρος ἀνάλογον ὑπάρχον
πνεύμονι, καθάπερ τοῖς ἰχθύσιν εἰς τὰ βρόγχια. ταύτην
τὴν ἀρτηρίαν εἰκάσειεν ἂν τις τῷ τοῦ πρέμνου κάτωθεν ἐν
αὐτῇ τῇ γῇ ἐμπεριεχομένῳ μέρει τοῦ φυτοῦ· καὶ δὴ καὶ
κατασχίζεσθαι ταύτην μὲν ὥς ἂν εἰς ῥίζας τινὰς τὰς κατὰ
τὸν πνεύμονα πεφυκυίας ἀρτηρίας, τὴν μεγάλην δὲ τὴν εἰς
ὅλον τὸ σῶμα νευρημένην οἶόν περ κλάδους ἀπομερίζειν
ἐαυτῆς ἀπάσας τὰς κατὰ τὸ ζῶον ἀρτηρίας, ὥς ὀλίγον ἐμ-
προσθεν εἶπον. οὕτως γὰρ οἶμαι καὶ τὸν Ἱπποκράτην
προσεικάσαντα ῥίζωσιν ἀρτηριῶν ἀποφαίνεσθαι τὴν καρ-
δίαν, ὥσπερ ἀμέλει τῶν φλεβῶν τὸ ἥπαρ. εἰρήσεται δέ μοι

quum praeferat illud tribus verbis indicasse satis sit,
omnes totius animalis arterias ab una illa proficisci, quam
ex sinistro cordis ventriculo, non aliter atque ex terra
truncum, originem duxisse retuli. Alia etiam est arteria ex
eadem cordis cavitate manans, sed ita, ut, quod ad tunicam
attinet, venam referat. Ea omnibus animalibus, qui-
bus pulmo est, in pulmonem totum diducitur; quibus
is non est, in aliud aliquod membrum, quod pulmoni
respondeat, uti piscibus in branchias. Hanc arteriam
percommode quis comparabit inferiori parti trunci plan-
tarum, quae terra continetur, cum profecto arteriae illae,
quae ex ea in pulmonem sparguntur, radicum vicem at-
que comparisonem suslinere recte possint. Altera illa
magna, quae in universum corpus distribuitur, arterias
omnes, quas ante commemoravi, non aliter ac ramos
quosdam, ex se toti animali impartit. Hac, opinor, simi-
litudinis ratione adductus Hippocrates cor arteriarum,
jecur venarum radicationem recte nominavit. De simi-

Ed. Chart. V. [84.]

περὶ τῆς εἰκότος ἐπὶ πλέον ἐν τοῖς ἐξῆς, ἐπειδὴν ὑπὲρ ἡπα-
τός τε καὶ φλεβῶν ὁ λόγος περαινῆται. νυνὶ δὲ ἀρκεῖ τὰ
λεγόμενα πρὸς ἐνδειξιν τοῦ καὶ τὰς ἀρτηρίας ἀπάσας ἀπὸ
τῆς καρδίας ἐκπεφυκέναι, καὶ μηδεμίαν αὐτῶν εἰς νεῦρον
μεταβάλλειν, ἀλλ' ἀρχὴν ἀπάντων τῶν νεύρων ὑπάρχειν τὸν
ἐγκέφαλον.

Κεφ. η'. Καταλιπόντες οὖν ἤδη τὸν Πραξαγόραν
ἀναίσχυντα σοφίζομενον, αὐθις ἐπὶ τὸν Ἀριστοτέλη μετα-
βῶμεν, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς καρδίας φύεσθαι φησιν τὰ
νεῦρα. συγκεχυμένως δὲ εἴρηται καὶ ἀδιορίστως δις πρὸς
αὐτοῦ περὶ τῆς τῶν νεύρων ἀρχῆς. ἐχρῆν γὰρ, οἶμαι, τὸν
ἀπὸ καρδίας αὐτὰ φύεσθαι φάσκοντα δεῖξαι, πῶς εἰς ἕκα-
στον τοῦ ζώου μὴριον ἀπ' αὐτῆς ἔρχεται τὸ νεῦρον, ὥσπερ
ἡμεῖς ὀλίγον ἔμπροσθεν ἐπεδείξαμεν ἀρτηρίαν, οὐ τὸ ἀπλῶς
γε τοῦτο εἰπεῖν μόνον αὐταρκές ὑπολαβεῖν. ὅθεν, ὃ ἐν τῷ
τρίτῳ περὶ τῶν ἐν τοῖς ζώοις μορίων ἔγραψεν, οὐδαμῶς ἦν
πρόπον Ἀριστοτέλει. παραγράφω δὲ τὴν ῥῆσιν αὐτήν. Ἐχει
δὲ καὶ νεύρων πλῆθος ἡ καρδία, καὶ τοῦτο εὐλόγως· ἀπὸ

litudine hac copiosius dicam, ubi de jecinore et venis
sermo erit. Atque ita ad demonstrandum, arterias om-
nes ex corde nasci, earumque nullam in nervum com-
mutari, quum nervorum omnium principium cerebrum
sit, haec mihi satis jam dicta sunt.

Cap. VIII. Igitur relicto Praxagora impudentia
quaedam commento, ad Aristotelem revertamur, quum
praefertim et ipse ex corde produci nervos censeat, sed
confuse tamen et indistincte admodum de nervorum
principio bis loquutus. Oportebat liquidem, si quid
ego censeo, cum a corde nervos pronasci dixerat, indi-
casse, quemadmodum in unumquodque corporis membrum
a corde nervi procedant, eo modo, quo nos paulo ante
arteriam ex eo distributam ostendimus, neque dixisse tan-
tum satis esse existimasse. Quocirca, quod in tertio libro
de partibus animalium scripsit, Aristotelem nequaquam
decebat: ascribam autem verba ipsa. *Cor nervos habet
multos, atque id merito; ab hoc enim motuum origo*

Ed. Chart. V. [84. 85.]

ταύτης γὰρ αἱ κινήσεις. περαίνονται δὲ διὰ τοῦ θ' ἔλκειν καὶ ἀνιέναι. δεῖ οὖν τοιαύτης ὑπηρεσίας τε καὶ ἰσχύος. ὅτι μὲν γὰρ δεῖ τοιαύτης ὑπηρεσίας τε καὶ ἰσχύος ἐκείνῳ τῷ μέλει τοῦ σώματος, ὃ τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχῆς ἐν ἑαυτῷ περιέχει, πρόδηλον ἅπαντι· τὸ μέντοι τὴν καρδίαν τοῦτ' εἶναι τὸ μέλος, οὐ μόνον οὐκ ἀπέδειξεν ὁ Ἀριστοτέλης, ἀλλ' οὐδὲ πιθανῶς ἐπεχείρησεν, εἰ μὴ ἄρα τὸ νεύρων ἔχειν πλήθος αὐτὴν ἱκανὸν εἶναι γνώρισμα νομίζει τοῦ νεύρων ὑπάρχειν ἀρχήν. ἀλλ' οὕτω γε καὶ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας ἀρχὰς ὑποληψόμεθα νεύρων. ἂν γὰρ ἱκανὸν εἶναι νομίσωμεν, εἴθ' αἱ νεύρα πολλὰ, τοῦτ' ἀρχὴν τίθεσθαι νεύρων, οὐδὲν ἡμᾶς κολύσει καὶ ταῦτα τὰ μόρια νεύρων ἀρχὰς ὑπολαβεῖν. οὕτω δὲ καὶ τὸ τῷ δικτύῳ παραπλήσιον πλέγμα τὸ ὑπὸ τῇ παχείᾳ μήνιγγι τῶν ἀρτηριῶν ἀρχὴν ἐροῦμεν, οὐ τὴν καρδίαν· [85] ἀναρίθμητον γὰρ τι πλήθος ἀρτηριῶν ἐστὶ κατ' ἐκεῖνο τὸ πλέγμα. ταυτὶ μὲν οὖν ἐκ περιουσίας εἰρήσθω μοι πρὸς τὸ μηδ' εἰ πολλὰ κατὰ τὴν

est. At hi trahendo et remittendo peraguntur. Igitur tali ministerio et robore opus habet. Quod autem tali ministerio et robore opus sit illi corporis parti, quae animae principium in se continet, nulli non perspicuum est. Caeterum cor hanc esse partem, non modo non ostendit atque demonstravit Aristoteles, sed ne probabili quidem aliqua ratione id molitus aliquando est, nisi si forte, quod nervos multos habeat, id argumentum satis efficax esse putet ad cognoscendum, cor nervorum esse principium. Sed si ita senserit, eadem opera et manus et pedes nervorum principia censebimus. Etenim si, ubi nervi multi sunt, ibi nervorum principium poni satis iustam rationem putamus, certe has ipsas partes nervorum principia esse existimare nihil prohibebit. Eodem modo etiam plexum, qui reti similis et sub crassa membrana positus est, arteriarum principium dicemus, non cor. In eo enim plexu arteriarum copia, quae numerari nequit, reperitur. Sed haec praeter institutum mihi dicta sunt, ut ne quis, si multi in corde cernantur nervi,

Ed. Chart. V. [85.]

καρδίαν ἐφαίνετο νεῦρα, πάντως ἂν τιν' ἐκ τούτων τίθεσθαι
δικαίως ἀρχὴν ἀπάντων τῶν κατὰ τὸ σῶμα τοῦ ζώου νεύρων.
ἐπεὶ δ' οὐδ' ἔχει νεῦρα πολλὰ, μείζον ἂν ἔτι γίγνοιτο τῇ
Ἀριστοτέλει τὸ ἁποποιεῖν. εἰπὶ μὲν γὰρ τινες ἐν αὐτῇ νευρώ-
δεις διαφύσεις, οὐ μὴν ἤδη γέ πω καὶ νεῦρα. δειχθεῖν
δὲ ἂν οὐ διὰ μακρῶν τοῦτο κατ' αὐτὸν τὸν Ἀριστοτέλην.
οὗτος γοῦν ἐστὶν ὁ διδάξας ἡμῖς εἰς τὴν ἐνέργειάν τε καὶ
χρσίαν ἀποβλέπειν ἐκάστου τῶν ὀργάνων, οὐκ εἰς τὴν κατα-
σκευὴν, ἐπειδὴν, ὅ τί ποτέ ἐστιν αὐτὸ τὸ εἶναι, σκοπώμεθα.
τῷ γοῦν ὀφθαλμῷ ἵνα ἦ, τί ποτέ ἐστιν ἐρωτηθέντες, ἀπο-
κριναιόμεθα ὀργάνῳ ὀπτικῷ. οὐ γὰρ δὴ τὸ γ' ἐκ τοσούτων τε
καὶ τοιούτων ὑγρῶν χιτῶνων τε καὶ ὑμένων καὶ μυῶν ὡδί πως
συγκειμένων κατασκευάσθαι τὴν οὐσίαν αὐτὴν εἶναι βούλεται
τῶν ὀφθαλμῶν ὁ Ἀριστοτέλης, ὀρθότατα γινώσκων, ὥς καὶ
πρὸς ἡμῶν ἐν ἑτέροις ἐπιδεδεικται. νυνὶ δ' οἶμαι δεῖσθαι
εἰς γε τὰ παρόντα τῆς παρ' ἡμῶν ἀποδείξεως αὐτοῦ τοῦ
Ἀριστοτέλους δοξάζοντος οὕτως. εἰ μὲν γὰρ πρὸς ἄλλον τινὰ
τὸν λόγον ἐποιοῦμην, ἐπειρώμην ἂν ἐπιδεικνύειν, ὥς ταῖς

omnino ob id cor omnium totius animalis nervorum
principium statuere aequum censeat. At quum ne mul-
tos quidem nervos cor habeat, tanto absurdus, quod
opinatus Aristoteles est, esse videbitur. Non enim nervi,
sed nervosae quaedam tenuitates sunt. Id ostendam fa-
cile vel ex ipso Aristotele. Is siquidem, quando membri
alienius naturam, atque quidnam sit, velimus perpendere,
ut ad ejus usum et actionem, non constitutionem, oculos
convertamus, nos docet. Si igitur, quanam sit oculi ef-
fentia, perconteris, respondendum, instrumentum visorium.
Neque enim, quod ex tantis ac talibus humoribus, tu-
nicis, membranis et musculis certa ratione compositis
constituatur oculus, ob id ejus substantiam id esse velit
Aristoteles, recte sane sentiens, uti alias et mihi demon-
stratum est. Ita quum is senserit, opus esse arbitror, ut
hujus rei rationem et demonstrationem ipse adjungam.
Et certe conarer ostendere, si contra alium quempiam
quam contra Aristotelem sermonem haberem, unumquod-

Ed. Chart. V. [85.]

ἐνεργείαις τε καὶ χρεΐαις ἕκαστον τῶν μορίων, οὐ τῇ τοῦ σώματος ἰδέᾳ, κρίνεται. ἐπειδὴ δὲ πρὸς Ἀριστοτέλη διαλέγομαι, τὸν αὐτὸν οὕτως γινώσκοντα πολὺ πρότερον ἡμῶν, ἀναμνήσαι χρὴ μόνον ὣν αὐτὸς ἐν τε τῷ δευτέρῳ περὶ ψυχῆς καὶ τῷ περὶ μορίων ἀπεφάνητο, τὸ ταῦτόν καὶ τὸ ἕτερον ὄργανον ἐκ τῶν ἐνεργειῶν, οὐκ ἐκ τῆς τοῦ σώματος ἰδέας, κρίνεσθαι βουλόμενος. εἰ μὲν γὰρ ὀπτικὸν εἴη τὸ ὄργανον, ὀφθαλμὸς ἐστὶ, καὶ ἑτέρως ἔχη κατεσκευασμένον ἄνθρωπος τε καὶ καρκίνος· εἰ δὲ βαδιστικόν, σκέλος, ἢ τ' ἐλέφαντος, ἢ τ' αἰγὸς, ἢ τ' οἶος, ἢ τ' ἀνθρώπου τύχη. εἰ δὲ ταῦθ' οὕτως ἔχει, κρίνεσθω σοι τὸ νεῦρον, Ἀριστότελες φίλιτε, μὴ τῇ τοῦ σώματος ἰδέᾳ, καθάπερ τοῖς πολλοῖς καὶ ἀγυμνάστοις περὶ λόγον, ἀλλ' ἐνεργείᾳ τε καὶ χρεΐᾳ.

Κεφ. θ'. Τρία γάρ ἐστιν ὄργανα παραπλήσια μὲν ἀλλήλοις τὴν μορφήν τοῦ σώματος, οὐκ ὀλίγον δ' ἐνεργείαις τε καὶ χρεΐαις διαλλάττοντα· προσαγορεύεται δ' αὐτῶν

que membrum non corporis sui figura, sed actione et usu judicari debere. Caeterum cum contra Aristotelem disputatio est, qui longe ante nos ita censuerit, tantum in memoriam revocare oportet ea, quae is in secundo de anima et libro de partibus dixit, quum vellet non ex corporis specie, sed functione, quod instrumentum membrumque idem, et quod diversum esset, judicare. Ergo quicquid videndi instrumentum est, oculus erit, etsi aliter homo, aliter cancer eum habuerit constitutum; quicquid gradiendi, crus, sive id elephantis, sive caprae, sive ovis, sive hominis fuerit. At ita si res habet, Aristoteles carissime, nervum non corporis figura, uti vulgus imperitum et inexercitatum facit, sed usu et actione judicabis.

Cap. IX. Tria enim instrumenta sunt, quae corporis forma inter se vicina sunt, sed quae tamen functione atque usu multum variant. Horum unum ner-

Ed. Chart. V. [85.]

τὸ μὲν νεῦρον, τὸ δὲ σύνδεσμος, τὸ δὲ τένων. τὸ μὲν δὴ νεῦρον ἐξ ἐγκεφάλου πάντως ἢ ρωτιαίου πέφυκεν, αἰσθησιν, ἢ κίνησιν, ἢ τὸ συναμφοτέρων οἷς ἂν ἐμφύηται παράγον. ὁ σύνδεσμος δ' ἀναίσθητος μὲν ἐστίν, ἢ χρεῖα δὲ αὐτοῦ κατὰ τοῦτομα. λοιπὸς δὲ τένων πέρας ἐστὶ νευρῶδες μυὸς, ἐκ συνδέσμου καὶ νεύρου γεννώμενος, ὡς ἐν τε τοῖς περὶ μυῶν κινήσεως ἡμῶν ἐπιδέδεικται καὶ ταῖς ἀνατομικαῖς ἐγχειρήσεσι. νεῦρον μὲν δὴ πᾶν ἀκριβῶς ἐστὶ στρογγύλον, οἱ τένοντες δ' οὐχ ἅπαντες, ἔτι δὲ μᾶλλον οἱ σύνδεσμοι· πλατύνονται γὰρ οἱ πλείους αὐτῶν εἰς ὑμέρος ἰδέαν. ἀλλ' ὑμῖν μὲν ἅπας ἀκριβῶς ἐστὶ λεπτός καὶ μαλακός, σύνδεσμος δὲ καὶ σκληρός, καὶ παχὺς τοῦ-πίπαι. ἔμοι μὲν αὐτῶν νευροχοινδρῶδεις ὀνομάζονται τε καὶ εἰσιν· οὔτε δὲ ὑμῖν, οὔτε νεῦρον, οὔτε τένων εἰς το-σαύτην ποδ' ἤκει σκληρότητα. ἀλλὰ τῶν μὲν νεύρων ἓνα καὶ πᾶν μαλακὰ τὴν φύσιν ἐστίν, εἰς αἰσθησιν ἐπιτήδεια μόνην, ἓνα δ', εἰ καὶ σκληρότερα τούτων ὑπάρχει κατὰ

nus, secundum ligamentum, tertium tendo nominatur. Ex his nervus omnino aut ex cerebro, aut spinali medulla exoritur, sensum vel motum vel utrumque partibus, quibus inferitur, conducens. Ligamentum sensu quidem caret, usum tamen talem habet, qualem nomen indicat. At alterum, tendo videlicet, musculi nervosus finis est, ex ligamento et nervo genitus, uti tum in libris de motu musculorum, tum in Administrationibus anatomicis mihi demonstratum est. Jam nervus omnis exacte teres est, tendines vero non item omnes, et his minus ligamenta. Etenim ex his major pars in modum membranae dilatatur; tamen membrana omnis exquisitè tenuis mollisque est, ligamentum durum et crassum omnino; imo horum aliqua nervicartilaginosa et dicuntur et sunt. Neque sane aut membrana, aut nervus, aut tendo in eam cum ligamento devenit aliquando duritiem, quum praesertim nervorum aliqui ex sua natura valde molles sint, ad sensum largiendum tantum idonei. Alii, etsi substantia corporis his [duriores sunt,

Ed. Chart. V. [85. 86.]

τὴν τοῦ σώματος οὐσίαν, ἀλλὰ παμπόλλῳ γε ἀπολείπεται
 συνδέσμου σκληρότητος. [86] οὕτω δὲ καὶ οἱ ὑμέτερες, εἰ καὶ
 διαφέρουσι ἀλλήλων κατὰ σκληρότητα, συνδέσμων ἀπολεί-
 πονται πάμπολυ. οἱ τένοντες δὲ σύγκεινται μὲν ἕκ τε
 τῶν συνδέσμων καὶ τῶν νεύρων τῶν σκληροτέρων, ἐν τῷ
 μέσῳ δὲ εἰκότως ἀμφοῖν εἶσι, τοσοῦτον νεύρου σκληρότερου
 τὴν οὐσίαν ὑπάρχοντες, ὅσην συνδέσμου μαλακώτεροι. ἅπαν-
 τα δὲ ταῦτά ἐστι τὰ τρία γένη λευκά, καὶ ἄναιμα, καὶ
 ἀκοίλια, καὶ εἰς ἵνας εὐθείας λυόμενα, πλὴν τῶν πάντων
 σκληρῶν συνδέσμων· οὐ γὰρ οἷόν τε τούτους ἀναλῦσαι εἰς
 ἵνας. εἰ γοῦν οὕτως ὀνομάζειν ἐθέλεις, ὥς Ἱπποκράτης
 ὠνόμασε, τὸ μὲν αἰσθητὴν τε καὶ κίνησιν παρέχον ἦτοι
 νεῦρον, ἢ τόνον, (ἄμφω γὰρ αὐτὸ προσαγορεύει,) τὸ δὲ ἀναι-
 σθητον σύνδεσμον, εἰς ὃν δὲ ὁ μῦς τελευτᾷ, τένοντα,
 δείξω σοι σαφῶς οὐκ ἔχουσιν πλῆθος νεύρων τὴν καρδίαν.
 εἰ δὲ καὶ συγγεῖν βούλοιο τὰς προσηγορίας, ὥς οἱ πλείστοι
 τῶν μεθ' Ἱπποκράτη, κἀκεῖ μὲν ἅπαντα νεῦρα, διαφοράς
 δ' ἐν αὐτοῖς λέγει τριττάς, μίσθητικά μὲν καὶ προαιρετικά

longe tamen infra duritiem ligamenti sunt. Eadem ra-
 tio et in membranis est, quae etsi inter se duritie va-
 riant, ligamenti tamen molliores multo sunt. Tendo-
 nes, ut ex ligamentis et nervis durioris generis compo-
 nuntur, ita inter utrumque medii sunt, tanto substantia
 sua nervo duriores, quanto ligamento molliores sunt.
 Atque haec omnia tria illa genera sunt alba, exanguia,
 et solida, et quae in fibras rectas dividi ac dissolvi pos-
 sunt, praeter dura illa ligamenta, nam haec in fibras di-
 vellere non ita potes. Si igitur ita haec nominare velis,
 ut Hippocrates nominavit, videlicet, quod sensum ac motum
 praestiat, nervum seu τόνον, (utroque enim nomine id voca-
 vit,) quod sensum non habet, ligamentum, id, in quod muscu-
 lus finit, tendonem, perspicue satis ostendam, cor non
 habere nervorum copiam. Sed si nomina haec confun-
 dere ac perturbare placet, uti maxima pars medicorum,
 qui post Hippocratem fuerunt, solet, voces licet nervos
 quidem omnia, differentias tamen in eis tres dicito, qui

Ed. Chart. V. [86.]

τὰ ἐξ ἐγκεφάλου καὶ σπονδιαίου πεφυκότα, συνδετικά δὲ τὰ ἀναίσθητα, καὶ τρίτα ἔτι πρὸς τούτοις τὰ ἐν τῶν μυῶν ἀπονευρουμένων φνόμενα.

Κεφ. ι'. Καὶ οὕτως δὲ δεῖξομεν οὐκ ἔχουσιν ἀξιόλογα τὸ μέγεθος ἢ τὸ πλῆθος αἰσθητικά τε καὶ προαιρετικά νεῦρα τὴν καρδίαν ἐναργῶς, ἀλλ', ὡς ἔμπροσθεν εἴρηται, σμικρὸν ἀπ' ἐγκεφάλου κατιὸν εἰς αὐτὴν ἐμφύεται. τί ποτε οὖν ἐστὶ τὸ πρὸς Ἀριστοτέλους εἰρημένον, ἔχει δὲ καὶ νεύρων πλῆθος ἡ καρδία; οὔτε γὰρ φιλοψευδὴς ὁ ἀνὴρ, οὔτε παντάπασιν ἄπειρος τῆς ἀνατομῆς, ἵνα καὶ τοῦτόν τις, ὥσπερ τοὺς περὶ τὸν Χρῦσιππον, ἑτέροις ἐψευσμένοις ἠκολουθηκέναι νομίσειεν. ἐμοὶ μὲν δοκεῖ τὰς ὑπὸ Ἡροφίλου νευρώδεις διαφύσεις ὠνομασμένας, αὐτὰς οὐ νευρώδεις, ἀλλ' ἀντικρὺς εἰρηκέναι νεῦρα. πέρατα δ' ἐστὶ ταῦτα τῶν ἐπὶ τοῖς στόμασι τῆς καρδίας ὑμένων, ὑπὲρ ὧν Ἐρασίστρατος μὲν ἀκριβῶς ἔγραψεν, Ἡρόφιλος δ' ἀμελῶς. συμφύονται δὲ καὶ συνδοῦνται δι' αὐτῶν πρὸς τὴν καρδίαν οἱ ὑμένες οὔτοι, καὶ ἡ χρεῖα γε κατὰ τοὺς συνδέσμους

ex cerebro et spinali medulla oriuntur, sensitivos et voluntarios nominans, qui non sentiunt, colligantes, tertios illos enatos e musculis, qui in substantiam nerveam finiunt.

Cap. X. Quo etiam modo facile ostendam, cor non habere manifeste nervos sensitivos et voluntarios, magnitudine vel numero relatu dignos; unum tamen exiguum, ut ante dixi, habet, et eum a cerebro in se diductum. Quid ergo est, quod Aristoteles dixit, cor habere multos nervos? vir enim erat, qui neque vanis adeo facile capiebatur, neque omnino adeo anatomes rudis erat, ut ita hunc, quemadmodum Chrysippum, sociis vana referentibus accedere quis putet. Mihi profecto videtur, quas Herophilus nervosas tenuitates vocat, eas plane nervos esse dicere. Sed hae fines membranarum sunt, quae in cordis orificiis positaе sunt, de quibus Erasistratus diligenter, Herophilus negligenter scripsit; membranae enim horum interventu cordi alligantur et adnascuntur, ususque his

Ed. Chart. V. [86.]

αὐτοῖς, οὐ κατὰ τὰ νεῦρα. ἀλλ' εἰ καὶ νεῦρά τις εἶναι συγχωρήσειεν αὐτὰ, καὶ μὴ νευρώδη σώματα, τὸ γρ τὴν καρδίαν ὑπάρχειν νεύρων ἀρχὴν οὐκ ἐξ ἀνάγκης ἔπεται, μὴ δυναμένων ἡμῶν ἐπιδεῖξαι μηδὲν νεῦρον εἰς μηδὲν μόριον τοῦ σώματος ἅπ' αὐτῆς φερόμενον, ὥς ἔμπροσθεν ἑδείξαμεν ἅπ' ἐγκεφάλου τε καὶ ὠτιαίου. δοκεῖ δὲ μοι δύο μὲν ἐνταῦθα ὑποθέμενος ὀρθῶς ὁ Ἀριστοτέλης, ἐν μὲν, ὥς ἰσχύος δεῖ τινος οὐκ ἀγεννοῦς εἰς τὰς κατὰ προαίρεσιν ἐνεργείας, ἕτερον δ', ὥς οὐδὲ μιᾶς τοιαύτης ἰσχύος ἐγκεφάλῳ μέτεστιν, ἔπ' αὐτοῖς δὲ τρίτον ἐξ αἰσθήσεως προσλαβὼν, τὸ πλῆθος τῶν ἐν τῇ καρδίᾳ νευρωδῶν συνδέσμων, οὐκ ἔθ' ὑπομεῖναι περὶ τὴν κατὰ μέρος ἀνατομὴν ἀσχοληθῆναι καὶ ζητῆσαι, πῶς εἰς ἕκαστον τοῦ σώματος μόριον ἐκ καρδίας ἀφικνεῖται νεῦρον, ἀλλ' ὥς ἄντικρυς ἐπόμενον ἐν οἷς εἶπον ἀποφῆνασθαι. πολλὰ γάρ δὴ τοιαῦτα καὶ παρὰ τοῖς ἱατροῖς ἔστιν εὖρεῖν ἀνατομικὰ θεωρήματα μοχθηρῶς γεγραμμένα, μὴ βουληθέντων αὐτῶν ἀταμεῖναι τὸ φαι-

idem, qui ligamentis, non qui nervis est. At si nervos eas esse quis concedat, ac non nervosa corpora, certe non ex necessitate statim sequetur, cor nervorum principium esse, praesertim cum nullum nervum in aliquam corporis partem ex eo, uti ante ex cerebro et spinali medulla ostendimus, derivari ostendere quimus. Videtur sane mihi Aristoteles, quum duo hic recte supposuerat, alterum, quod robore cor opus habeat non vulgari ad actiones voluntarias peragendas, alterum, quod tale robur cerebro non sit, et ad haec tertium, puta copiam nervorum ligamentorum, quae in corde visuntur, ex sensu allumeret, non tamen sustinuisse seorsum singularum partium sectioni vacasse et quaesivisse, quomodo in unamquamque corporis partem ex corde deveniret nervus, sed perinde, ac si ad ea, quae commemoravi, id plane sequeretur, pronuntiasse. Multa enim talia apud medicos invenire licet anatomica theoremata perperam scripta, cum nollent, quod ex anatomia appareret, id expectare,

Ed. Chart. V. [86. 87.]

νόμενον ἐκ τῆς ἀνατομῆς, ἀλλ' ἐξ ἀκολουθίας μὲν τινος ἐλπιδάτων ὡς ἐωρακότων. [87] οὕτω δὴ μοι καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐσφάλλθαι φαίνεται, δύο μὲν ἀληθῆ θέμενος λήμματα, τὸ δὲ τρίτον ἐγγὺς ἀληθείας πιθανόν. ἀληθῆ μὲν οὖν εἶναί φημι τό τε δεῖν ἰσχύος τινὸς τοῖς κινήσουσιν ὄργανοις τὰ τοῦ ζώου μέλη, καὶ τὸ μηδὲν ἀπ' ἐγκεφάλου φαίνεσθαι τοιοῦτον, πιθανὸν δὲ, οὐκ ἀληθές, ὡς ἐν τῇ καρδίᾳ πλήθος εἶη νεύρων. ἀλλ' ἡμεῖς γε δεῖξαι δυνάμεθα τὸ καλῶς μὲν ὑπ' αὐτοῦ τῷ λόγῳ γνωσθὲν ὄργανον, ὑπ' οὗ χρὴ κινεῖσθαι τὰ τοῦ ζώου μέλη, διότι δ' ἡμέλησε ζητῆσαι κατὰ τὰς ἀνατομὰς αὐτὸ, διὰ τοῦτ' ἐκφεύγοντος τὴν διὰ τῶν αἰσθήσεων εὐρεσιν, ἄγνωστόν τε μέναι τὰνδρί. τῶν μὲν γὰρ νεύρων οὐδὲν ἐστὶ τοιοῦτον, οἱ δὲ ὀνομαζόμενοι μῦες ὑποδεχόμενοι ταῦτα κινοῦσι τὰ μέλη. καὶ δόξειεν ἂν οἷον μοχλοῦ τινα ἔχειν δύναμιν ὁ μῦς ὡς πρὸς τὸ νεῦρον. ὥπερ γὰρ, ὅσα ταῖς χερσὶν οὐχ οἷοί τ' ἐσμὲν κινήσασθαι, διὰ τῶν μοχλῶν αὐτὰ κινούμεν, οὕτω καὶ τὰ τοῦ σώματος μέλη τοῖς νεύροις ἀδυνατοῦντες κινεῖν τοὺς μῦς

sed ex consequentia quadam id, quasi vidissent, verum esse sperarent; ita plane decipi mihi vilis est Aristoteles, duo quidem vera ponens assumpta, tertium probabile et veritati propius. Vera esse dico, quod et robore quodam opus sit instrumentis, quae motura sunt corporis membra, nihilque tale a cerebro prodire apparere; probabile vero, non verum, quod in corde copia sit nervorum. Sed nos re ostendere possumus organum id, a quo animalis membra moveri oportet, quod illi ex sermone et verbis quidem bene notum erat, sed tamen re incognitum homini ideo permansit, quod ex anatome id quaerere non curabat, et ex sensu invenire recusabat. Etenim nervorum nullus talis est; musculi liquidem, ut vocant, nervos suscipiunt, et membra movent; imo vetis cujusdam vim habere musculis videbitur, si nervum respicias. Nam quemadmodum pondera, quae manibus movere non possumus, vectibus admotis movemus, ita corporis membra quum nervis movere nequimus, muscu-

Ed. Chart. V. [87.]

προσεκτεσάμεθα. λνόμενον γάρ εἰς ἴσας ἐν ἐκάστῳ μὲν τὸ
νεῦρον ἀναμίγνυται τε καὶ διαπλέκεται ταῖς ἐκ τῶν συν-
θεσμων ἰσίν, εἴτ' ἐξ ἀμφοῖν ἐν τι νευροῦδες σῶμα γεννηθὲν
ἐκφυέται τοῦ σώματος τοῦ μνός ὁ προσαγορευόμενος τέτων·
οὕτως γὰρ οὐχ Ἱπποκράτης μόνον, ἀλλὰ καὶ Ὅμηρος αὐτὸν
ὀνομάζουσιν. ὅστις τέτων ὀργάνων ἐκφυόμενος ἀνάλογον
ἔξει τῷ τοῦ μοχλοῦ πέρατι τῷ ψάνοντι τῶν βαρῶν. οὐδ'
ἔστιν οὐδὲν εὐρεῖν ἐν τῷ σώματι μέλος, ὃ κατὰ μὲν τὴν
ἡμετέραν κινεῖται προαίρεσιν, οὐ προτέτακται δ' αὐτοῦ τις
μῦς ἀπ' ἐγκεφάλου δεχόμενος νεῦρον. ὅστις δὲ καὶ περὶ
τοῦδε πεισθῆναι ἐθέλοι βεβαίως, τούτῳ γέγραπται πρὸς
ἡμῶν ὑπομνήματα δύο, κατὰ μόνας ἐκάτερον, ἐν μὲν,
ἅπαντας τοὺς μῦς, ὅποια τ' ἐστὶν ἐνέργεια κατ' ἕκαστον,
ἀκριβῶς διδάσκον, ἕτερον δὲ, τὴν τῶν νεύρων εἰς αὐτοὺς
νομὴν διηγούμενον. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἀνατομι-
καῖς ἐγχειρήσεσι καὶ τοῖς περὶ χροῖας μορίων ὑπομνήμα-
σιν ἐπὶ πλεον ὑπὲρ ἁπάντων τούτων διεξιμεν. ὥστ'
οὐδενὸς ἔτι προσδεῖν ἡμῖν ἔοικεν, ἀλλ' ὁμολογουμένως

los ad id accepimus; nervus enim per singulos muscu-
los in fibras solutus permiscetur et implicatur cum liga-
mentorum fibris: postea ex utrisque corpus unum ner-
vosum genitum ex musculi corpore enascitur, id quod
tendo nominatur. Ad eum modum enim non solum Hip-
pocrates, sed etiam Homerus ipsum nominant. Qui
tendo ex instrumentis enatus rationem habet extremæ
vectis partis, quæ pondera tangit. Neque enim pars
aliqua nostri corporis est, quæ ex nostra voluntate et
arbitrio movetur, cui non præficiatur musculus, qui ex
cerebro nervum suscipit. Sed de hac re qui certiorē
fidem habere velit, illi duo libri a nobis scripti sunt,
seorsum singuli, quorum alter omnes, quotquot sunt, mu-
sculos perstringit, et quam quisque functionem habet
edocet, alter, quemadmodum in eos nervi dispen-
sentur, enarrat. Quin etiam in anatomicis administrationibus et
fibris de usus artium copiose de his omnibus disseruimus.
Itaque nihil jam deesse mihi videtur huic libro, quin

Ed. Chart. V. [87.]

ἐαυτῷ τε καὶ τοῖς ἐναργῶς φαινομένοις ὑπάρχει πᾶσιν ἀρχὴν τῶν νεύρων ἐγκέφαλον τιθέμενος. οὕτω δὲ καὶ τῶν ἀρτηριῶν ἐπεδείξαμεν ἀρχὴν ὑπάρχουσαν τὴν καρδίαν. οὗ δὲ καὶ τῶν φλεβῶν ἀρχὴ τὸ ἥπαρ ἐστίν, ἐν τοῖς ἐφεξῆς ἀποδειχθήσεται. ἐνταῦθ' οὖν ἤδη καταπαύσας τὸ πρῶτον βιβλίον, ἐπὶ τὰ συνεχῆ τοῖς ἀποδεδειγμένοις ἐν αὐτῷ κατὰ τὸ δεύτερον τρέψομαι.

possit nec sibi nec iis, quae manifeste ex anatome conspiciuntur, repugnando ponere ac statuere, cerebrum nervorum esse principium; nec minus docuimus, arteriarum principium in corde positum: quod autem venarum principium jecur sit, in sequentibus expediam. Igitur primo libro finem hic ponam, et ad ea, quae ordinem conjuncta iis sunt, quae hoc libro exposui ac demonstravi, in secundo me convertam.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΝ
ΚΑΙ ΠΛΑΤΩΝΑ ΔΟΓΜΑΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΝ
ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

Ed. Chart. V. [88.]

Ed. Bas. I. (253.)

Κε φ. α'. Περὶ τῶν Ἱπποκράτους καὶ Πλάτωνος δογ-
μάτων ἐπισκέψασθαι προθέμενος ἀπὸ τοῦ πρώτου κατὰ
τὴν δύναμιν ὑπερξάμην, ᾧ καὶ τᾶλλα σχεδὸν ἅπαντα τὰ
κατὰ μέρος ἀκολουθεῖν ἐδειξα. τοῦτο δέ ἐστι τὰ περὶ τῶν
διοικουσῶν ἡμᾶς δυνάμεων, ὅποσαι τέ εἰσι τὸν ἀριθμὸν,
ὅποια τέ τις ἐκάστη, καὶ τόπον ὅντιν' ἐν τῷ ζῳῳ κατείλη-
φεν. ἡξίου τε μηδὲν οὕτω φυλάττεσθαι κατὰ τὸν λόγον,

GALENI DE HIPPOCRATIS ET PLATO-
NIS PLACITIS LIBER SECVNDVS.

Cap. I. Quum de Hippocratis et Platonis placitis
considerare instituissem, ab eo, quod potestate primum, est,
auspicatus sum, quod et reliqua prope universa particu-
laria subsequi monstravi. Hoc autem est facultates cor-
pus nostrum dispensantes, quot sint numero, quales sin-
gulae, et quam in animante sedem fortitae sint. Verum
nihil tam cavendum esse in hoc opere duxi, atque evi-

Ed. Chart. V. [88. 89.]

Ed. Bas. I. (255.)

αἱ τὸ τοῖς ἐναργῶς φαινόμενοις ἐναντία τίθεσθαι, καθάπερ οἱ τε μηδὲν ἄλογον ζῶον ἐπιθυμεῖν ἢ θυμοῦσθαι φάσκοντες, οἱ τε τὴν ἀρχὴν τῶν νεύρων ὑπάρχειν ἐν τῇ καρδίᾳ. ἀποτειόλμηται γὰρ ἅπαντα τὰ τοιαῦτα πρὸς ἀνθρώπων ἀνατρέψαι φιλονεικούντων, ὅσα καλῶς εἴρηται τοῖς παλαιοῖς, ὑπὲρ τοῦ νεότεραν αἴρεσιν ἰδίαν συστήσασθαι. τὰ μὲν οὖν τοιαῦτα τῶν ψευσμάτων ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ διήλεγξα· νυνὶ δὲ ἐπὶ θάτερον εἶδος λόγων ὧν ποιοῦνται ἔγνωκα μεταβὰς ἐπιδείξαι σαφῶς, καθ' ὅσον οἷός ἐ εἰμι, πῇ ποτε σφάλλονται.

Κεφ. β'. [89] Διελέσθαι δὲ ἴσως ἄμεινον ἔνεκα σαφηνείας εὐθύς ἐν ἀρχῇ τοῦδε τοῦ γραμματος, ἥτις ἐστὶν ἡ διαφορὰ τῶν λόγων, οἷς χρῶνται πάντες οἱ κακῶς ὁτιοῦν μεταχειριζόμενοι πρόβλημα. φημί δὲ τῶν λημμάτων, ἃ ἔνεκα τοῦ συμπεράσματος λαμβάνουσιν, τὰ μὲν ἀντικρὺ εἶναι ψευδῆ, τὰ δ' οὐκ οἰκῆτα τοῦ προκειμένου σκέυματος. ἀντικρὺ μὲν ψευδῆ τὰ τοιαῦτα, περὶ ὧν ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ διηλθον ἐπὶ πλέον, ὅταν ἦτοι μηδὲν τῶν ἀλόγων ζῶων ἐπι-

denter apparentibus contraria affirmare: quemadmodum hi factitant, qui bruta concupiscere aut irasci negant, quique nervorum principium in corde existere pronunciant. Quippe ausi sunt id genus omnia veterum pulcherrima inventa homines contentiosi subvertere, ut novam sibi sectam constituerent. Itaque huiusmodi mendacia libro priore consutavi: nunc vero ad aliud rationum, quas adducunt, genus digressus evidenter pro viribus ostendere decrevi, quo tandem modo hallucinentur.

Cap. II. At forte satius fuerit perspicuitatis gratia statim operis initio rationum differentias distinguere, quibus omnes male quodcunque problema tractantes utuntur. Dico autem, *sumptionum*, *lemmata vocant*, quas conclusionis gratia assumunt, alias quidem manifesto esse falsas, alias vero propositae contemplationi minime proprias. Palam sane falsas, quales libro priore fusius explicavimus, quando nonnulli, velut Stoici, nullum bru-

Ed. Chart. V. [89.]

Ed. Bas. I. (253.)

θυμῆν τις ἢ θυμοῦσθαι φάσκει, καθάπερ οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς, ἢ πάλιν ἐκ καρδίας πεφυκέναι τὰ νεῦρα. τὰ δὲ οὖν οἰκεῖα τῶν λημμάτων ὅποσα τὴν φύσιν ἐστίν, εἴρηται μὲν ἐπὶ πλείστον ἐν τοῖς περὶ ἀποδείξεως ὑπομνήμασιν, ἐν οἷς ἅπασαν ἐδήλωσα τὴν ἀποδεικτικὴν μέθοδον ὅποια τις ἐστίν, παρεκάλουν τε διὰ τοῦ πρώτου τῶνδε τῶν ὑπομνημάτων, ἐκείνην γυμνάσασθαι πρότερον, ὅστις ὁτιοῦν ἀποδεικνύειν ἐπιχειροῇ. γεγράφθαι δὲ λέγω ὑπὲρ αὐτῆς ἄριστα τοῖς παλαιοῖς φιλοσόφοις τοῖς περὶ Θεόφραστον τε καὶ Ἀριστοτέλην κατὰ τῶν δευτέρων ἀναλυτικῶν βιβλίων. καὶ διὰ τοῦτο πρὸς ἐκείνους μὲν οὐδὲ μακρὸν ἔσσεσθαι τὸν λόγον ἐλπίζω περὶ τῶν τριῶν ἀρχῶν τοῦ ζώου. τὰ γὰρ ἰδιωτικά τε καὶ ῥητορικά λήμματα αἰδοῦνται παραλαμβάνειν εἰς ἀποδείξεις ἐπιστημονικάς, ὧν πέπλησται τὰ Χρυσίππου βιβλία, πᾶσι μὲν ἰδιώταις ἐπικαλούμενα μάρτυρας ὧν ὑποτίθεται λημμάτων, ἔστι δὲ ὅτε ποιητάς, ἢ τὴν βελτίστην ἐτυμολογίαν, ἢ τι ἄλλο τοιοῦτον, ἃ περαίνει μὲν οὐδὲν, ἀναλίσκει δὲ καὶ κατατρίβει μάτην ἡμῶν τὸν χρόνον αὐτὸ τοῦτο μόνον ἐν-

tum aut concupiscere, aut irasci dictitarent, vel ex corde nervos esse ortos. Minime vero propriae quatenam sint, in libris de demonstratione plenissime est expositum, in quibus omnibus demonstrandi viam ac rationem, qualisnam sit, edocui, hortatusque sum in horum commentariorum primo, ut in illa prius se exerceret, quisquis demonstrare aliquid nititur. Scripserunt autem de ea nimirum optime veteres philosophi Theophrastus et Aristoteles in libris posteriorum analyticorum. Quare de tribus animalis principiis non longam habiturum mecum illis disputationem spero. Vulgares enim et rhetoricas sumptiones ad scientificas demonstrationes adducere verentur, quibus Chrysippi libri scatent, plebejos interim testes sumptionum, quas constituunt, citantes, interim vero poetas, aut bellissimam etymologiam, aut id genus aliud, quae concludunt quidem nihil, tempus autem nostrum consumunt teruntque frustra, dum hoc so-

Ed. Chart. V. [89.]

Ed. Bas. I. (253.)

δεικνυμένων αὐτοῖς, ὥς οὐκ ἔστιν ἐπιστημονικά τὰ τοῦ συμπεράσματος λήμματα, μετὰ ταῦτα δὲ καὶ συγκαταβαινόντων τε καὶ συμπαλαιόντων αὐτοῖς ὑπὲρ τοῦ δεῖξαι καὶ τοὺς ἰδιώτας καὶ τοὺς ποιητάς οὐδὲν ἤτιον ἡμῖν ἢ ἐκείνοις μαρτυροῦντας, ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ μᾶλλον. οὕτω δὲ καὶ τὴν ἐτυμολογίαν, ἐπειδὴν ἄγωμεν μακροτέραν σχολήν, ἐπιδείκνυμεν αὐτοῖς οὐδὲν μᾶλλον ἐκείνοις ἢ περ ἡμῖν μαρτυροῦσαν. ἀλλ' ὅτι μὲν ἀλαζών ἐστι μάρτυρ ἢ ἐτυμολογία, πολλάκις μὲν ὁμοίως μαρτυροῦσα τοῖς τὰναντία λέγουσι τῶν ἀληθῶν, οὐκ ὀλιγάκις δὲ τοῖς ψευδομένοις μᾶλλον, ἢ περ τοῖς ἀληθεύουσιν, ἐν ἑτέρᾳ πραγματείᾳ δεδεικται μοι τῆς περὶ ὀνομάτων ὀρθότητος, ἐνθα καὶ περὶ τῆς ἐγὼ φωνῆς ἐπέδειξα τὸν Χρυσίππον ἐτυμολογοῦντα ψευδῶς. τί μὲν οὖν ἔτι δεύμην ὑπὲρ τῶν αὐτῶν ἐνταῦθα διεξιέναι; Χρυσίππῳ μὲν γὰρ καὶ τοῦτο φίλον, οὐ δις ἢ τρίς, ἀλλὰ καὶ τετράκις ἐνίοτε καὶ πεντάκις ὑπὲρ τῶν αὐτῶν ἐν διαφερούσαις πραγματείαις διέρχεσθαι· φυλάσσεται δὲ ἂν τις αὐτὸ τῶν χρόνου φειδομένων. ἃ δ' οὖν ὑπὲρ τῆς ἐγὼ φωνῆς ἔγραψεν ἐν τῷ πρώτῳ

lum ipsis demonstramus, conclusionis sumptiones non esse scientificas; deinde dum in palaestram descendimus, concertamusque cum ipsis, ut ostendamus, plebejos et poetas non minus nobis quam ipsis, interdum etiam magis suffragari. Sic autem et etymologiam, quum liberius per otium licet, ostendimus illis non magis sibi quam nobis testimonium reddere. Verum quod testis sit fallax etymologia, saepe quidem similiter attestans his, qui veritati contraria afferunt, haud raro autem mentientibus magis, quam verum fatentibus, alio in opere, quod de recto nominum usu inscribitur, declaravimus, in quo etiam ostendimus, Chrysippum falsam hujus vocis, ego, etymologiam exposuisse. Quid igitur opus est adhuc de ipsis verba facere? Chrysippo sane et hoc familiare, non bis, aut ter, sed et quater, interdum etiam quinquies, de eisdem rebus in diversis operibus tractare; quod cavebit utique, qui tempori cupiat parcere. Quae igitur de hac voce, ego, Chrysippus primo de anima

Ed. Chart. V. [89. 90.]

Ed. Bas. I. (255.)

περὶ ψυχῆς ὁ Χρύσιππος ὑπὲρ ἡγεμονικοῦ διαλεγόμενος, ἤδη παραγράφῳ γνωρίσματος ἔνεκα. Οὕτως δὲ καὶ τὸ ἐγὼ λέγομεν κατὰ τοῦτο, δεικνύντες αὐτοὺς ἐν τῷ ἀποφαίνεσθαι τὴν διάνοιαν εἶναι, τῆς δειξέως φυσικῶς καὶ οἰκειῶς ἐνταῦθα φερομένης, καὶ ἄνευ δὲ τῆς κατὰ τὴν χεῖρα τοιαύτης δειξέως νεύοντες εἰς αὐτοὺς τὸ ἐγὼ λέγομεν, εὐθύς καὶ τῆς ἐγὼ φωνῆς τοιαύτης οὔσης, καὶ κατὰ τὴν ἐξῆς ὑπογεγραμμένην δεῖξιν συνεκφερομένης. [90] τὸ γὰρ ἐγὼ προφερόμεθα κατὰ τὴν πρώτην συλλαβὴν κατασπῶντες τὸ κάτω χεῖλος εἰς αὐτοὺς δεικτικῶς, ἀκολουθῶς δὲ τῇ τοῦ γενείου κινήσει καὶ ἐπὶ τὸ στήθος νεύσει. καὶ τῇ τοιαύτῃ δειξίσει ἢ ἐξῆς συλλαβὴ παρούκειται, οὐδὲν ἀποστηματικὸν παρεμφαίνουσα, ὅπερ ἐπὶ τοῦ ἐκεῖνος συντέτευχε. διὰ ταύτης οὖν ἀπάσης τῆς ῥήσεως ὁ Χρύσιππος οὐδὲν μὲν ἐπιστημονικὸν λῆμμα τοῦ τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχῆς ὑπάρχειν ἐν τῇ καρδίᾳ παραλαμβάνει, δύο δ' ἐς ταῦτόν οὐκ οἰκεῖα τῷ προκειμένῳ συμπλέκει, τὸ μὲν ἕτερον ἀπὸ τῆς ἐτυμολογίας, ὅτι τὴν ἐγὼ φωνὴν φθεγγόμενοι κατὰ τὴν πρώτην συλλαβὴν τὴν ε

tradidit de principe ejus facultate differens, cognitionis causa scribam. Sic autem, nosipfos indicantes, dum mentem esse enunciamus, hanc vocem, ego, proferimus, indicatione naturaliter et proprie huc delata, atque sine hujusmodi manus indicatione deflectentes in nosipfos hanc vocem, ego, pronunciamus. Similiter quum vox ego hujusmodi sit, etiam in subscripta deinceps indicatione simul effertur. Nam ego proferimus priore syllaba labrum inferius ad nosipfos demonstrative detrahentes, consequenter autem motioni menti et deflexioni ad pectus. Ac hujusmodi indicationi subsequens syllaba annexa est, nullum intervallum ostendens, quod in dictione ἐκεῖτος (ille) contingit. Hac tota oratione Chrysippus nullam scientificam sumptionem, qua monstraret, animae principium in corde esse, adducit; duas enim ad id demonstrandum sumptiones rei propositae improprias complectitur; alteram sane ab etymologia, quod hanc vocem, ego, pronunciantes, in priore syllaba, nempe ε, ο, et

Ed. Chart. V. [90.]

Ed. Bas. I. (255.)

λεγομένην τὸ σιόμι κάτω που καὶ τὴν γένυν ἀπάγομεν
ὡς ἐπὶ τὰ στέρνα, τὸ δὲ ἕτερον, ὅτι καὶ τὴν χεῖρα συνε-
πιφέρομεν ἐνίοτε τοῖς στέροισι, ἡμᾶς αὐτοὺς δεικνύντες, ἐν
τῷ λέγειν, ἐμοὶ τοῦτο προσήκειν, τοῦτο ἐγὼ σοι λέγω. ὅτι
δὲ καὶ τῆς ῥινὸς ἄπτονται πολλάκις οἱ ἄνθρωποι λέγοντες,
ἐμοὶ τοῦτο δὲ, ἐμοὶ τοῦτο προσήκει, τοῦτο ἐγὼ σοι λέγω,
παντελῶς ἐπιλέλησται· καίτοι κατὰ γὰρ τὴν ἐγὼ φωνὴν οὐκ
ἐπελάθετο τῆς ἐκεῖνος, οὐκ ἀπὸ παραπλησίας δέ τις,
ἀλλ' ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἀκριβῶς συλλαβῆς ἀρχομένης τῆς ε'.
ἐχρῆν δ', οἶμαι, καθάπερ ἐπὶ ταύτης ἐμνημόνευσε μὲν, οὐκ
ἔλυσσε δὲ τὸ ἄιστον, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ἐπὶ τοῦ στέρονου δείξεως
ἐπιμνησθῆναι μὲν τῆς ἐπὶ τὴν ῥίνα φορᾶς τοῦ δακτύλου,
μὴ μέντοι μηδὲ ἐνταῦθα διαλύεσθαι τὸ προβληθὲν, εἰ μὴ
ἄρα τις οἶσται, τὴν ἀπόφασιν τοῦ Χρυσίππου, ψιλὴν αὐτὴν
μόνην ῥηθεῖσαν, ἀπόδειξιν ὑπάρχειν. τί γὰρ δὴ καὶ
φῃσιν; ἀκολούθως δὲ τῇ τοῦ γενείου κινήσει καὶ ἐπὶ
τὸ σιτήθος τεύσει, καὶ τῇ τοιαύτῃ δείξει ἢ ἐξῆς συλ-
λαβὴν παράκειται, οὐδὲν ἀποστιγματικὸν παρεμφαίνουσα,

mentum inferius veluti ad pectora deducimus; alteram,
quod manum etiam interdum pectori admovemus, nos-
ipfos indicantes, quum dicimus, mihi hoc convenit, hoc
ego tibi dico. Jam vero, quod etiam nasum subinde ho-
mines attingunt dicentes, mihi hoc da, mihi hoc conve-
nit, hoc ego tibi dico, omnino oblitus est, quanquam il-
lum non lateret, hanc vocem ἐκεῖνος, non a simili, sed
omnino eadem syllaba, nempe e, cum hac dictione, ego,
incipere. Conveniebat autem meo iudicio, quemadmodum
in hac meminit quidem, non autem absurditatem diluit,
ita et in indicatione ad pectus delationis quidem digiti ad
nasum mentionem facere, non tamen hic quoque id, quod
propositum erat, dissolvere, nisi forte quis nudam simpli-
cemque Chryssippi enunciationem esse demonstrationem
existimet. Quid enim inquit? Consequenter menti mo-
tioni et deflexioni ad pectus ac huiusmodi indicationi
subsequens syllaba annexa est, nullum intervallum osten-

Ed. Chart. V. [90.]

Ed. Basf. I. (253. 254.)

ὥσπερ ἐπὶ τοῦ ἐκεῖνος συντέτυχεν. ἐννοήσας γὰρ, ὅτι ἡ ἐκεῖνος φωνή τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς αὐτῆς ποιεῖται συλλαβῆς, ὥσπερ καὶ ἡ ἐγὼ, καὶ δεήσει καὶ ταύτην ἐνδείκνυσθαι ταῦτόν σημαίνόμενον, εἰς τὴν τῶν ἐπιφερομένων συλλαβῶν διαφορὰν ἀναφέρει τὴν τοῦ ζητουμένου λύσιν. ἔστι δὲ τοιαύδε· εἰπὼν, τῆς ἐγὼ φωνῆς τὴν δευτέραν συλλαβὴν τὴν γὰρ μηδὲν ἀποσηματικὸν ἐμφαίνειν, ἐπήγαγεν, ἐπὶ δὲ τῆς ἐκεῖνος ἐμφαίνειν τὴν κεί. τοῦτο δ' ἀπόφασίς ἐστι ψιλή, μηδεμίαν ἀπόδειξιν ἔχουσα, μὴ ὅτι βεβαίαν τε καὶ ἐπιστημονικὴν, ἀλλὰ μὴδ' ἄλλοι πιθανότητος ἢ ῥητορικῆς ἢ σοφιστικῆς προοίουσιν. διὰ τί γὰρ (254) ἡ μὲν κεί συλλαβὴ ἀποσηματικὸν τι δηλώσει, ἡ δὲ γὰρ μὴ, οὐ προσθεῖναι δίκαιον ἦν αὐτὸν ἀπόδειξιν τινα; διὰ τί δὲ τοῖς μὲν στέροισι ἐπιφέροντες τὸν δάκτυλον ἐπιδεικνύμεθα, τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχῆς ἐνταῦθα εἶναι, τῇ ῥινὶ δὲ ἐπιφέροντες οὐκ ἐνδείκνυμεθα; δίκαιον γὰρ, εἴπερ ἡ δεξις ἱκανὴ πίστις εἰς εὗρεσιν ἡγεμονικοῦ μορίου ψυχῆς, οὐκ ἐπὶ μὲν τῶν στέρων αὐτὴν ἱκανὴν ὑπάρχειν, ἀσθενῇ δὲ ἐπὶ τῆς ῥινός, ἀλλὰ

dens, quod in dictione ἐκεῖνος contingit. Quum enim considerasset, hanc vocem, ἐκεῖνος, ab eadem syllaba, qua et ego, ordiri, ideo etiam hanc eundem significatum indicare oportere, ad syllabarum quae inferuntur differentiam quaestionis solutionem refert. Est autem talis. Quum retulisset, dictionis ego secundam syllabam go nullum intervallum repraesentare, addidit, in ἐκεῖνος ostendere καί syllabam intervallum. Haec nuda est enuntiatio, nullam demonstrationem obtinens, non solum non firmam ac scientificam, sed ne probabilem quidem, aut rhetoricam, aut sophisticam. Cur enim syllaba καί intervallum aliquod significabit, et syllaba go non item, par erat, ut ipse demonstrationem aliquam adjiceret. Cur autem ad pectus digilum inferentes principium animae illic esse significamus, naso autem admoventes non indicamus? Aequum namque est et rationi consentaneum, siquidem indicatio sufficiens fides sit ad principem animae partem inveniendam, non in pectore ipsam firmam, in naso au-

Ed. Chart. V. [90. 91.]

Ed. Bas. I. (254.)

καὶ ἐπὶ ταύτης ἰσχύειν ὁμοίως, ἢ εἴπερ οὐδὲ ἐπὶ ταύτης, οὐδὲ ἐπὶ τῶν σιέρονων. διὰ τί δὲ ἐν ταῖς συγκαταθέσεσιν ἐπινεύοντες τὴν κεφαλὴν, ἐφ' ᾧ φέρομεν αὐτὴν μέρος, ἐν ἐκείνῳ τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχῆς ὑπάρχειν ἐνδείκνυμεθα μᾶλλον, καὶ οὐκ αὐτῷ τῷ κινουμένῳ; τὸ γὰρ τοι πρῶτον κινούμενον ἐν ἡμῖν μόριον ἐπινεύοντων, αὐτὸ δήπου πιθανώτερον ἔχειν ἐστὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχῆς, ἢ περ τι τῶν ἄλλων, πρὸς ᾧ φέρεται κινούμενον· ἵνα μὴ νῦν ἐκείνων μνημονεύω τῶν ἀνθρώπων, οἳ ταῖς κεφαλαῖς ἀνανεύουσιν, ἐπειδὴν συγκατατίθονται. τάχα γὰρ φήσει, τοὺς βαρβάρους, ὥσπερ τᾶλλα χεῖρους εἰσὶ καὶ ἀλογώτεροι τῶν Ἑλλήνων, οὕτω καὶ τῷδε σφάλλυσθαι. πάντ' οὖν, ὅσα περὶ τῶν ἐπιχειρημάτων, ἐν τοῖς περὶ ἀποδείξεως ἐδείξαμεν οὐκ οἰκεία τῷ ζητούμενῳ πράγματι· [91] καὶ διὰ τοῦτο νῦν οὐ χρὴ μηκύνειν περὶ αὐτῶν, ὥσπερ οὐδὲ περὶ τῶν ἐκ τῆς ἐτυμολογίας ὁρρομένων, εἴρηται γὰρ καὶ περὶ ἐκείνων ἀντάρκως ἐν τοῖς περὶ ὀνομάτων ὀρθότητος.

tem infirmam esse, sed in hac similiter valere, vel, si non in hac, neque in pectore valebit. Cur autem, dum concedimus aliquid annuentes capite, in quam partem ipsum flectimus, in illa principium animi esse potius ostendimus, quam in ea, quae movetur? etenim quae primum in nobis movetur particula, dum annuimus, eam nimirum probabilius est animae principium obtinere, quam aliarum ullam, ad quam motu perfertur: ut interim illos homines non commemorem, qui capite re-nuunt, quum assentiuntur. Forte enim dicet, barbaros, ut in reliquis sunt Graecis deteriores ac minori ratione praediti, sic in hoc quoque hallucinari. Quaecunque igitur argumenta rei, de qua est quaestio, proprie non sunt, omnia in libris de demonstratione exposuimus: quocirca de his pluribus agendum non est, quemadmodum neque de his, quae ab etymologia desumuntur, quoniam illa quoque in commentariis de recto nominum usu abunde satis explicavimus.

Ed. Chart. V. [91.]

Ed. Bas. I. (254.)

Κεφ. γ'. Ἀλλὰ τίνα χρὴ ζητεῖν λήμματα τῷ προκείμενῳ προβλήματι προσήκοντά τε καὶ οἰκεία; γέγραπται μὲν δήπου καὶ περὶ τούτων ἐπὶ πλεῖστον ἐν τοῖς περὶ ἀποδείξεως ὑπὸ τε τῶν παλαιῶν εἰρημένοις ἀσφαλέστερόν τε καὶ συντομώτερον, ὑπὸ τε ἡμῶν ἐξηγουμένων ἐκεῖνα σαφῶς τε ἅμα καὶ διὰ πολλῶν. ἀρκέσει δὲ τῶν ἐξ αὐτῶν τὸ κεφάλαιον ἀναμνήσασαι μόνον ἐκεῖνα χρήσασθαι σκοπῷ εἰς τὴν τῶν κατὰ μέρος εὔρεσιν. ἦν δὲ τὸ κεφάλαιον, ὥς ἀπ' αὐτῆς χρὴ τῆς οὐσίας τοῦ ζητουμένου πράγματος ἐξευρίσκειν τὰ προσήκοντά τε καὶ οἰκεία λήμματα, καθάπερ ἐν τούτοις, ἐν οἷς Χρύσιππος ἐπισκοπεῖται περὶ τοῦ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικοῦ, τὸν τε τῆς οὐσίας λόγον εἰπόντας, ὑπὲρ οὗ ζητοῦμεν πράγματος, ἐκεῖνα χρῆσθαι κανόνι τε καὶ σκοπῷ τῶν κατὰ μέρος ἀπάντων. ἔστι δὲ τὸ ἡγεμονικόν, ὥς αὐτοὶ βούλονται, τὸ κατάρχον αἰσθήσεώς τε καὶ ὁρμῆς. οὐκ οὖν ἄλλοθεν χρὴ δεικνύειν τὴν καρδίαν ἐν αὐτῇ τὸ ἡγεμονικόν ἔχουσαν, ἢ ἐκ τοῦ πάσης μὲν τῆς καθ' ὁρμὴν κινήσεως ἐξηγεῖσθαι

Cap. III. Verum quas sumptiones inquirere conveniat problemati instituto et convenientes et proprias, scriptum fuit et de his abunde in his, quae de demonstratione tum ab antiquis tutius et compendiosius dicta sunt, tum a nobis, dum eorum dicta enarramus manifesto simul ac copiose. Sufficiet autem in praesentia summam quandam ex ipsis commemorare, ad quam tanquam ad scopum omnis singularium indagatio dirigatur. Erat autem summa, ab ipsa rei, quam quaerimus, substantia sumptiones tum convenientes tum proprias esse inveniendas, quemadmodum in his, in quibus Chrysippus de animae principatu considerat: et substantiae rei illius, quam inquiremus, explicata ratione, illa utendum regula et scopo omnium particularium. Est autem, ut ipsi putant, animae principatus, unde sensus motusque proficiscitur arbitrarius. Non igitur aliunde demonstrare oportet, cor in se principatum animae obtinere, quam inde, quod omnem motum voluntarium reliquis animalis partibus dif-

Ed. Chart. V. [91.]

Ed. Bas. I. (254.)

τοῖς ἄλλοις τοῦ ζώου μορίοις, ἅπασαν δὲ αἰσθῆσιν εἰς αὐτὴν ἀναφέρεσθαι. πόθεν οὖν τοῦτο δειχθήσεται; πόθεν δὲ ἄλλοθεν, ἢ ἐκ τῶν ἀνατομῶν; εἰ γὰρ αὕτη τοῖς κατὰ μέρος ἅπασιν ἐπιπέμπει δύναμιν αἰσθησέως τε ἅμα καὶ κινήσεως, ἀποπεφυκέναι τι πάντως ἀπ' αὐτῆς ἀγγεῖον ἀναγκαῖόν ἐστιν εἰς τὴν αὐτῶν ὑπηρεσίαν. ὥστε ἐκ τῆς ἀποδεικτικῆς μεθόδου πέφηνεν, ὅτι τε χρησιμώτερον ἀνατέμνοντας τὰ ζῶα κατασκέπτεσθαι, τίνα καὶ πόσα γένη σωμάτων ἐκ τῆς καρδίας ἐκφύομενα διατρέμει τοῖς ἄλλοις τοῦ ζώου μορίοις, ὅτι τε, τούτων αὐτῶν ὄντων τοιούτων καὶ τοσῶνδε, τοῦτο μὲν αἰσθῆσιν ἢ κίνησιν ἢ ἄμφω παράγει, τοῦτο δ' ἄλλο τι. καὶ οὕτως ἐστὶν ἤδη τινῶν ἐν τοῖς ζώοις δυνάμεων ἢ καρδία πηγὴ. ταύτης τῆς ὁδοῦ πᾶν ὅτι περ ἂν ἔξω πίπτῃ, περιτὸν τ' ἐστὶ καὶ ἀλλότριον, καὶ ταύτῃ διήνεγκεν ἐπιστημονικὸν δείξας λῆμμα ῥητορικοῦ τε καὶ γυμναστικοῦ καὶ σοφιστικοῦ, ὑπὲρ ὧν οὐδ' αὐτῶν οὐδεμίαν ἐδίδαξαν ἡμᾶς οὔτε μέθοδον οὔτε γυμνασίαν οἳ γε περὶ τὸν Ζήνωνα καὶ τὸν Χρύσιππον. ὅθεν ἀναμεικταὶ φύρδην ἐν τοῖς

penſet, omnis autem ſenſus in ipſum referatur. Unde itaque id oſtendetur? Ex quo alio, quam ex diſſectionibus? Si enim hoc omnibus partibus vim ſentiendi ſimul et movendi tranſmittit, necelle eſt omnino vas aliquod ex eo ad miniſtranda illa omnino prodiſſe. Quapropter ex demonſtrandi via ac ratione innotuit, et utilius animantibus diſſectis conſpici, quæ et quot corporum genera ex corde prodeuntia aliis animantis partibus diſtribuantur, et ex his iſſis, quum talia et tot numero ſint, aliud ſenſum aut motum, aut ambo deferre, aliud vero aliud quippiam. Atque ita jam ſcire licebit, quarum in animantibus facultatum cor ſors exiſtat: quicquid extra hanc viam exciderit, ſuperfluum eſt et alienum. Atque hac ratione ſcientifica demonſtrationis ſumptio a rhetorica, exercitatoria et ſophiſtica differt, de quibus neque iſſis ullam noa vel methodum vel exercitationem Zeno et Chryſippus docuerunt. Unde conſuſæ

Ed. Chart. V. [91. 92.]

Ed. Bas. I. (254.)

βιβλίῳ αὐτῶν ἐφεξῆς ἅπαντα τὰ λήμματα. καὶ πολλάκις ἡγεῖται μὲν, εἰ οὕτως ἔχει, ῥητορικὸν ἐπιχείρημα, τοῦτο δ' ἔπεται γυμναστικὸν τε καὶ διαλεκτικὸν, εἰδ' ἐξῆς ἐπιστημονικόν, εἰδ' ὅπως εἰ ἔτυχε, σοφιστικόν, οὐκ εἰδότες, ὥς τὰ μὲν ἐπιστημονικὰ λήμματα πρὸς τὴν οὐσίαν ἀναφέρεται τοῦ ζητουμένου, καὶ τοῦτον ἔχει τὸν σκοπὸν, τῶν δ' ἄλλων ἀπάντων ἔξωθεν ὄντων, ὅσοις μὲν ὁ διαλεκτικὸς εἰς τὸ γυμνάσασθαι χρῆται, καὶ σοφιστὰς ἐξελέγξει, καὶ πείραν λαβεῖν μνήσεως μεираκίου, καὶ μαινεύσασθαι, καὶ προσαγαγεῖν ἐπὶ τινὸς εὐρεθῖν, ἀπορῆσαι τε ποιῆσαι. ταυτὶ μὲν ἅπαντα διαλεκτικά τε καλεῖ, εἰ βούλοιο, καὶ γυμναστικά, καὶ τοπικά, (τῶν γὰρ ὀνομάτων οὐ φροντίζω), διορίζειν δὲ ταῦτα πείρω τῶν ἐπιστημονικῶν. ὅσα δ' ἔτι τούτων ἀποκεχώρηκε ἑξωτέρω, καὶ μάλιστα διὰ παραδειγμάτων ἐνδόξων τε καὶ πολιτικῶν [92] ἐπαγωγῶν τέ τινων τοιούτων ἢ μαρτύρων εἰς σύστασιν ἀφικνεῖται, ταῦτ' εἰ βούλοιο πιθανὰ τε καὶ ῥητορικὰ προσαγορεύειν, οὐ μοι μέλει τῆς κλήσεως,

in eorum libris omnes sumptiones citraque ordinem sparfae sunt, ac frequenter sane, verbi gratia, rhetoricum argumentum praecedit, hoc autem exercitatorium et dialecticum sequitur, deinde scientificum, postea, si ita fors tulerit, sophisticum. Quippe non intelligunt, scientificas sumptiones ad ejus, quod quaeritur, substantiam referri ac hunc scopum habere. Ex reliquis autem omnibus exterioribus, quibus dialecticus ad exercitandum utitur, et sophistas coarguendos, et experimentum de adolescentis ingenio capiendum, ad disquisitionem rei cujuscumque, et inventionem, et addubitationem excogitandam, omnia haec, si placet, dialectica, exercitatoria et topica vocato, de nominibus enim minime sum sollicitus, verum haec a scientificis distinguere conator. Caeterum quae longius quam haec adhuc a rei substantia abscesserunt, et praesertim quae per exempla probabilia et politica, talesque inductiones quasdam, aut testes ad rei probationem adducuntur, haec si probabilia et rhetorica appellare velis,

Ed. Chart. V. [92.]

Ed. Bas. I. (254.)

γνωρίζειν δὲ αὐτῶν χοή πειραῖσθαι τὴν φύσιν. ἔτι δὲ μῶλλον ἀποκεχώρηκε τῆς οὐσίας τοῦ ζητουμένου τὰ σοφιστικά, καὶ γέγραπται περὶ τούτων ἀπάντων τοῖς παλαιοῖς, ἐν μὲν τοῖς σοφιστικοῖς ἐλέγχοις περὶ τῶν σοφιστικῶν εἴτε προτάσεων ἐθέλεις ὀνομάζειν, εἴτε ἀξιωμαίων, εἴτε λόγων, οὐδὲν γὰρ εἰς τὰ παρόντα διαφέρει, κατὰ δὲ τὰς ῥητορικὰς τέχνας ὑπὲρ τῶν ῥητορικῶν, ἐν δὲ τοῖς τοπικοῖς ὑπὲρ τῶν διαλεκτικῶν, ἐν δὲ τοῖς περὶ ἀποδείξεως, ἃ δὴ καὶ δεύτερα ἀναλυτικὰ ἐπιγράφουσιν, ὑπὲρ τῶν ἐπιστημονικῶν. ὥστε, ὅστις ὁτιοῦν ἀποδεικνύει πειραῖται, πρῶτα μὲν χοή τοῦτ' ἐγνωκέναι, τὴν διαφορὰν τῶν λημμάτων αὐτῶν, εἴθ' ἐξῆς χρόνον πολλῶ γεγυμνάσθαι, λέγοντος μὲν ἑτέρου, γνωρίζειν αὐτὰ ποίου γένους ἔστιν ἐκ τῶν εἰρημένων, μὴ λέγοντος δὲ ἑτέρου, ταχέως ἔστιν εὐρίσκειν αὐτὸν εἰς ἕκαστον τῶν προβληθέντων. ἐνὶ δὲ λόγῳ, καθάπερ ἐπὶ τῇ λογιζέσθαι ποιοῦμεν, οὕτω κἀνταῦθα πράττειν. ὅστις ἐθέλει γίγνεσθαι λογιστικός, οὗτος μὲν ἐκμανθάνει πρῶτον ἀριθμοὺς ὕπαντας, οὓς ὀνομάζουσιν

nihil curo: Sed ut horum natura sit tibi cognita, studiose incumbes. Porro sophistica amplius adhuc a rei quaesitae substantia recesserunt, de quibus omnibus veteres monumenta posteris reliquerunt, in sophisticis quidem elenchis de sophisticis, sive propositionibus, sive axiomatis, sive rationibus malis dicere, nihil enim ad praesens institutum interest, in rhetoricis autem artibus de rhetoricis, in topicis de dialecticis, in libris de demonstratione, quae et posteriora analytica dicuntur, de scientificis. Quisquis igitur rem aliquam demonstrare nititur, primum id noscat oportet, nimirum ipsarum sumptionum differentiam, deinde longo tempore se exerceat, ut ipsa altero quidem dicente cognoscat, ex quo praedictorum genere existant, altero vero non dicente, ut ipse ad singula problemata protinus invenire possit. Summatim, quemadmodum in arte supputandi facimus, ita hic quoque agendum est. Quisquis calculator fieri cupit, is sane primum numeros omnes ediscit, quos illi dicunt quadrangulos

Ed. Chart. V. [92.]

Ed. Bas. I. (254.)

ἐκεῖνοι τετραγώνους καὶ ἑτερομήκεις, ἐφεξῆς δὲ γυμνάζε-
ται χρόνῳ παμπόλλῳ πολλαπλασιάζειν καὶ μερίζειν, εἰδ' ἑξῆς
μαθὼν ὀλιγίστας μεθόδους, οὕτως ἤδη περὶ παντός
τοῦ προβληθέντος ἱκανὸς γίνεται λογίζεσθαι. καὶ μοι θαν-
μάζειν ἐπέρχεται τῆς τῶν πολλῶν δοξοσοφίας, εἰ προβλη-
θέντος μὲν, ἂν οὕτω τύχῃ, τίς γίγνεται τόκος ἑκατοστός
Ἀττικῶν δισμυρίων πεντακισχιλίων ἑξακοσίων τριακον-
ταεπτά, μηνῶν τεσσαρεσκαίδεκα, τοῖς λογιστικοῖς ἐπιτρέ-
πουσιν, εἰδότες, οἶμαι, σαφῶς, ὥς ἑαυτῷ οὐ μέτεστιν ἐπι-
στήμη οὐδεμία τοῦ λογίζεσθαι τὰ τοιαῦτα, διότι μήτ' ἥσκη-
σαν αὐτὰ μήθ' ὅλως ἔμαθον, ἀποδείξει δὲ χρῆσθαι τολ-
μῶσιν, εὖ εἰδότες, ὥς οὔτις παρ' ἐτέρων ἔμαθον ὅλως
οὐδέν, οὔτε αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς ἐξεύρον, οἷ γε μηδὲ ἐζη-
τησαν, ὅπου γε καὶ ἦν μεμαθήκεσαν ὁδὸν ἀποδεικτικὴν,
οὐκ ἦν ἱκανὸν, ἀλλ' ἐχοῖν, οἶμαι, πρότερον ἥσκησθαι κατ'
αὐτήν. οὐδὲ γάρ τοῖς ῥήτορσιν ἀπόχρη μέθοδον ἐκμαθεῖν,
ὥς χρὴ διαρεῖν ὑπόθεσιν ἅπασαν, ἀλλ' ἐπὶ τῇ γνώσει τῆς
μεθόδου καὶ τὴν ἄσκησιν ἐπάγουσιν. ἡβουλόμην ἂν οὖν

et altera parte majores, deinde longo tempore in multi-
plicatione et divisione se exercet. Postea, ubi paucissi-
mas methodos didicerit, ita jam de omni problemate
poterit ratiocinari. Ac mihi subit mirari multorum sapien-
tiae persuasionem, qui, si propositum sit, verbi gratia, quae
centesima usura ex vicesiesquiquies mille sexcentis tri-
ginta septem minis Atticis nascatur quatuordecim men-
sibus, committunt supputatoribus, plane intelligentes, ut
arbitror, nullam sibi talia supputandi peritiam inesse,
propterea quod nec exercuerint nec didicerint omnino,
audent tamen demonstratione uti, probe gnari, se nihil
unquam ab aliis didicisse, nec ipsos per se invenisse, qui
ne quaesiverint quidem, nec, si demonstrandi rationem di-
dicissent, satis erat, sed prius in ea meo judicio oportebat
esse exercitatos. Neque enim rhetoribus abunde est
methodum didicisse, quomodo propositum controversiamve
omnem dividere oporteat, verum methodo cognita etiam
exercitationem addunt. Optarem itaque eum, qui demon-

Ed. Chart. V. [92.]

Ed. Bas. I. (254. 255.)

μοι καὶ τὸν ἀποδεικτικὸν εἶναι φάσκοντα· πρῶτον μὲν εἰπεῖν τὴν μέθοδον, ἣ χοῖται πρὸς τὰς ἀποδείξεις, εἰθ', ὅπως ἡσκηται κατ' αὐτὴν, ἐπιδείξασθαι. νυνὶ δὲ πῶς μὲν οἱ διὰ δύο τροπικῶν ἢ τριῶν ἀναλύονται συλλογισμοὶ, (255) καὶ πῶς εἰ ἀδιαφόρως περαίνονται, ἢ τινες ἄλλοι τοιοῦτοι, τῷ πρῶτῳ καὶ δευτέρῳ θέματι προσχωόμενοι, πολλοῖς ἐστι συντυχεῖν ἀκριβῶς ἡσκημένοις, ὥσπερ ἀμέλει καὶ ἐπ' ἄλλοις, ὅσοις διὰ τοῦ τρίτου θέματος ἢ τετάρτου συλλογισμοὺς ἀναλύουσι. καίτοι τούτων τοὺς πλείστους ἐνεστὶν ἐτέρως ἀναλύειν συντομώτερον, ὡς Ἀντίπατρος ἔγραψεν, πρὸς τῷ καὶ περιεργίαν εἶναι οὐ μικρὰν ἀχρήστου πράγματος ἅπασαν τὴν τῶν τοιούτων συλλογισμῶν συμπλοκὴν, ὡς αὐτὸς ὁ Χρύσιππος ἐγὼ μαρτυρεῖ, μηδαμόθι τῶν ἑαυτοῦ συγγραμμάτων εἰς ἀπόδειξιν δόγματος ἐκείνων δεηθεὶς τῶν συλλογισμῶν. ὅπως δὲ χοῖ γνωρίζειν τε καὶ διακρίνειν ἐπιστημονικὰ λήμματα διαλεκτικῶν τε καὶ ῥητορικῶν καὶ σοφιστικῶν, οὐκέτι ἔγραψαν ἀξιόλογον οὐδὲν οἱ περὶ τὸν Χρύσιππον, οὔτε φαίνονται χωόμενοι. ἀλλ' ὅτι τὰς χεῖρας ἐπιφέρομεν

scire se posse profiteretur, ut primum mihi methodum exponat, qua ad demonstrationes utimur, quae ex duabus vel tribus modalibus constant, et quomodo, qui indifferenter concludunt, aut qui id genus alii primo aut secundo praeterea themate utantur, multis licet accurate exercitatis assequi: quemadmodum denique et in aliis, qui per tertium quartumve thema syllogismos resolvant, etsi horum plurimos aliter resolvere liceat compendiosius, ut Antipater memoriae prodidit: praeterea quod sit etiam curiositas non exigua rei inutilis universa ejusmodi syllogismorum complexio, ut ipse Chrysippus re attestatur, qui nusquam in suis ipsius commentariis syllogismis illis ad dogmatis demonstrationem indiguerit. Quomodo autem cognoscere oporteat et distinguere scientificas sumptiones a dialecticis, rhetoricis et sophisticis, nihil mentione dignum Chrysippi sectatores conscripserunt, neque uti videntur. At quod manum thoraci ad-

Ed. Chart. V. [92. 93.]

Ed. Bas. I. (255.)

τῷ θώρακι δεικνύντες ἡμᾶς αὐτοὺς, ἢ τῇ κεφαλῇ κάτω
 τεύομεν, εἰ τὴν ἐγὼ φθεγγόμεθα φωνήν, εἰς ἐνδειξιν τοῦ
 τὴν καρδίαν εἶναι τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχῆς οὐκ αἰδοῦνται
 γράφοντες, [93] ὧν ἡ δειξις οὐδὲν μᾶλλον ἐν τῇ καρδίᾳ,
 ἢ ἐν τῇ ῥινί τε καὶ τῷ μετώπῳ, (καὶ γὰρ καὶ ταῦτα δεί-
 κνυται πολλάκις ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων,) ἐμφαίνει τὸ ἡγεμο-
 νοῦν εἶναι τῆς ψυχῆς. ἡ δὲ ἐπίνευσις οὐδὲν μᾶλλον ἐν τοῖς
 κατὰ τὴν κεφαλὴν, ἢ ἐν τοῖς κατὰ τὸν θώρακα. ἡ δὲ ὁ
 φωνὴ πόσης ἀτοπίας ἔχεται, κατὰ τὸ δεύτερον ὑπέδειξα
 τῶν ὑπὲρ ὀνομάτων ὀρθότητος. εἴ τις οὖν καλῶς ἤσκηται
 τὰς διαφορὰς τῶν λημμάτων ἐξευρίσκειν τε καὶ γνωρίζειν, οὐ
 δεήσομαι πρὸς αὐτὸν ἀντιλογίας μακροτέρας, ὥσπερ οὐδὲ
 πρὸς τοὺς ἐκ τοῦ περιπάτου. κατὰ γὰρ τὰς ἰδίας αὐτῶν
 διδασκαλίας ὁ λόγος ἔσται μοι πρὸς αὐτοὺς ὑπὲρ τοῦ τὴν
 τοῦ ἡγεμονικοῦ τῆς ψυχῆς ἀρχὴν ἐν ἐγκεφάλῳ περιέχεσθαι,
 τῆς δὲ θυμοειδοῦς ἐν καρδίᾳ, τῆς δ' ἐπιθυμητικῆς ἐν
 ἥπατι. πρὸς μέντοι τοὺς Στωϊκοὺς ἀναγκαῖόν ἐστι μακρόν
 ἀνέσθαι λόγον, ἀνθρώπους ἐν μὲν τοῖς ἀχρήστοις τῆς

movemus, nos ipsos ostendentes, vel capite deorsum annui-
 mus, si vocem ego pronunciamus, ut ostendatur, cor esse
 animae principium, non verentur scribere, quae nihilo
 magis in corde, quam in naso et fronte (haec enim in-
 terdum ab hominibus solent monstrari) principatum
 animae esse significat. Verum nutus nihil magis in capite
 quam in thorace ostendit. De e voce vero, quantum ha-
 beat absurditatis, in secundo de recto usu nominum in-
 dicavi. Quapropter, si quis probe exercitus fuerit in dif-
 ferentiis sumptionum inveniendis cognoscendisque, non
 opus mihi erit longiore cum illo controversia, quemad-
 modum neque cum Peripateticis. Nam ex propria ipso-
 rum doctrina disputatio mihi cum illis futura est, an
 principis animae facultatis origo in cerebro contineatur,
 irascibilis in corde, appetitoriae in jecinore. At contra
 Stoicos necesse est me fusius, agere et prolixius, ut qui
 in rebus inutilibus logicam speculationem abunde exer-

Ed. Chart. V. [95.]

Ed. Bas. I. (255.)

λογικῆς θεωρίας ἱκανῶς γεγυμνασμένους, ἐν δὲ τοῖς χρησίμοις ἀγυμναστοτάτους τε ἅμα καὶ μοχθηραῖς ὁδοῖς ἐπιχειρημάτων ἐντεθραμμένους· ὥστε ἀναγκαῖον εἶναι μὴ μόνον διδάσκειν αὐτοὺς, ὅσον χρηστὸν, ἀλλὰ πολὺ πρότερον ἀποστήσαι τοῦ μοχθηροῦ. τοῦτο δὲ χαλεπῶς μὲν ἂν ἴσως, ἀνύσειν δ' ἡλπίσαμεν, εἴ τις αὐτῶν ὑπέμεινε τῇ περὶ ἀποδείξεως πραγματείᾳ ἀκολουθήσας ἐπὶ πλεόν ἐν αὐτῇ δοῦναι τε καὶ λαβεῖν λόγον ἐν εὐμενέσιν ἐλέγχοις. ἐπεὶ δὲ οὐχ ὑπομένουσι μὲν τοῦτο, περὶ δὲ τοῦ προτεθέντος ἀεὶ ζητοῦσι, πρὶν, ὅπως χρὴ ζητεῖν, καταστήσασθαι, τίς ἂν ἡμῖν ἐλπίς ἔτι λείποιτο τοῦ μεταστῆσαι τοὺς ἀνθρώπους ἀφ' ὧν ψευδῶς ὑπειλήφασιν;

Κεφ. δ'. Ἀλλ' ἐπεὶ μὴ μόνον ἐκείνους πρόκειται πείθειν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ὅστις ἂν μήπω μοχθηροῖς ἔθουσι λόγων ἐντεθραμμένος ἀνίατον ἔχη τὴν ἐν τῇ ψυχῇ διαστροφὴν, ἄρξομαι πάλιν ἄνωθεν εἰς τὸ προκείμενον σκέμμα δεικνύναι, πῶς ἂν τις ἐπιστημονικὰ λαμβάνουσι λήμματα τὴν ἀληθινὴν ἀπόδειξιν συνιστάνοντα, πῶς δὲ ἂν

cuerint, in utilibus autem sint inexercitissimi pariter et pravis argumentandi rationibus instituti; ut opus habeam non modo ipsos docere, quid bonum sit ac utile, sed multo prius, ut a pravo discedant. Quanquam id difficile forsitan fuerit, perficere tamen speravimus, si quis ipforum in opere de demonstrationibus abunde versatus rationem dare et accipere in facilibus elenchis sustineat. At quia hoc non ferunt, de re autem proposita semper rogitant, priusquam, quomodo quaerendum sit, constituerint, quae spes nobis adhuc relinquetur avocandi homines ab iis, quae falso sibi persuaferunt?

Cap. IV. Sed quia non solum institutum est persuadere illis, sed aliis etiam omnibus, quicunque nondum pravis disputandi consuetudinibus enutriti perversitatem animi habent immedicabilem, incipiam rursus ex superioribus ad propositam speculationem ostendere, quomodo quis scientificas sumptiones veram demonstrationem constituentes adducat, item quomodo has ab aliis sum-

Ed. Chart. V. [93.]

Ed. Bas. I. (255.)

ταῦτα διακρίνει τις ἀπὸ τῶν ἄλλων λημμάτων. ἔτι το πρὸς
τούτοις τῶν τὴν φαινομένην ἀπόδειξιν, οὐκ οὔσαν δὲ συν-
στάντων λημμάτων ἐπιδείξω τὴν φύσιν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ νῦν
ἡμῖν προκειμένου σκέμματος. ἥτις δὲ τούτων αὐτῶν ἐστὶ
πρὸς ἀλλήλα διαφορά, καθ' ὅσον οἶός τ' εἰμὶ, σαφέστατα
περὶ πάντων ἐρῶ, ἐπεὶ τοίνυν πρόκειται σκέψασθαι περὶ
τῆς καρδίας, εἰ τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικόν ἐστὶν ἐν αὐτῇ,
ὃ κατέχει πᾶσι τοῖς τοῦ ζώου μορίοις αἰσθήσεώς τε ἅμα
καὶ τῆς καθ' ὁρμὴν κινήσεως, ἰστέον ὡς, ὅσα μὲν ἀπὸ τῶν
ὑπαρχόντων αὐτῇ λαμβάνεται λήμματα, διττὴν ἔξει τὴν δια-
φορὰν· ἐστὶ γὰρ αὐτῶν τὰ μὲν κατ' αὐτὸ τὸ προκείμενόν
τε καὶ ζητούμενόν ἐπιστημονικὰ, τὰ δ' ἄλλα πάντα γένους
ἑτέρου δευτέρου παρακειμένου τοῖς ἐπιστημονικοῖς· ὅσα δὲ
ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων δοξῶν, εἴτ' οὖν ἰδιωτῶν, εἴτε ποιη-
τῶν, εἴτε φιλοσόφων, εἴτ' ἐξ ἐτυμολογίας τινός, εἴτε ἐκ
νευμάτων, εἴτε ἐξ ἐπινευμάτων, εἴτε ἐξ ὅτου δὴ τιος ἐτέ-
ρου τοιούτου λαμβάνεται λήμματα, τοῦ τρίτου γένους ἔσται
ταῦτα, διττὴν μὲν ἀπόστασιν ἀφεσιῶτα τῶν ἐπιστημονικῶν,

ptionibus discernat. Praeterea sumptionum, quae appa-
rentem demonstrationem, non autem existentem consti-
tuunt, naturam in hac ipsa nobis proposita consideratione
explicabo. Quae vero harum ipsarum inter se differen-
tia habeatur, pro virili mea clarissime de omnibus tra-
ctabo. Quia igitur propositum est de corde considerare,
an animae principatus in eo consistat, qui omnibus ani-
mantis partibus sensum et motum voluntarium impertit,
sciendum venit, quod, quaecunque ab his, quae cordi in-
sunt, capiuntur sumptiones, duplici variant discrimine.
Erunt enim ex ipsis aliae in re, quae proponitur disqui-
riturque, scientificae, reliquae omnes ex secundo alio
genere, quod scientificis propinquum est. Quae vero ab
hominum opinionibus, seu plebejorum, seu poetarum, seu
philosophorum, seu ex ratione quadam nominis, seu nutu,
seu adnutu, seu ex alio quodam hujusmodi sumptiones
capiuntur, hae tertii erunt generis, duplici quidem inter-

Ed. Chart. V. [95. 94.]

Ed. Bas. I. (255.)

οὐ πολλῶ δέ τινι διαφέροντ' αὐτῶν σοφιστικῶν, ἅπερ ἐν ὁμωνυμίαις τέ τισι καὶ τοῖς τῆς λέξεως σχήμασι μάλιστα συνίσταται. ἀρκτέον οὖν ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων ἀπάντων τῇ καρδίᾳ, [94] καὶ λεκτέον ἐφεξῆς ταῦτα πάντα, πρῶτον μὲν ἐν κεφαλαίοις τε καὶ κατὰ γένος, εἰθ' οὕτως καὶ κατὰ μέρος τε καὶ κατ' εἶδος. ὑπάρχει δὴ τῇ καρδίᾳ θέσις, καὶ πηλικότης, καὶ πλοκή, καὶ διάπλασις, καὶ διάθεσις, καὶ κίνησις. ἀπὸ πρώτης οὖν τῆς θέσεως ἀρκτέον, ἐπιδεικνύντας, ὅσαι προτάσεις ἀπ' αὐτῆς συνίστανται. κεῖται δὲ ὡς πρὸς μὲν τὸν θώρακα μέση πως μᾶλλον. ἡ μὲν γὰρ βάσις αὐτῆς ἀκριβῶς ἐστὶ μέση τοῦ θώρακος ἅπαντος, ἡ κορυφή δὲ καὶ τὰ κάτω μέρη προήκει τοσοῦτον, ἥλικον περ ἂν ᾖ τὸ μέγεθος τῆς καρδίας. ὡς δὲ πρὸς ὅλον τὸ ζῶον ἀνωτέρω τῶν μέσων αὐτοῦ μερῶν τέτακται τοσοῦτον, ὅσον ἀπέχει τῶν κατὰ τὸν ὀμφαλὸν χωρίων· ἐκεῖνα γὰρ ἀκριβεστάτα τὰ μέσα. ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν λάρυγγα, δι' οὗ ἀναπνέομεν, οὕτω πως ἔχει θέσεως, ὥστε διὰ μέσου τοῦ πνεύμονος αὐτῇ συνῆπται. κατὰ γὰρ τὴν ἀριστερὰν κοιλίαν τῆς καρδίας ἐκφύεται τις

vallo a scientificis separatae, non multum vero a sophisticis differentes, quae in homonymiis quibusdam et dictionis figuris potissimum constituuntur. Quare incipiendum ab iis omnibus, quae cordi insunt, et explicanda haec omnia, primum in summa et generatim, deinde sic membratim speciatimque. Porro insunt cordi situs, magnitudo, plexus, conformatio, dispositio et motus. A situ igitur primum incipiendum est ostendendo, quae praepositiones ex eo constituuntur. Situm est thoracis ratione quodammodo medium magis; etenim basis ipsius totius thoracis media est, vertex autem et infernae partes tantum procedunt, quanta cordis extiterit magnitudo. Totius autem animantis ratione tanto superius mediis ejus partibus habetur, quanto ab umbilici regionibus distat; illae siquidem ad amissim mediae sunt; imo etiam ad laryngem, per quem respiramus, ita quodammodo situm est, ut per medium pulmonem ipsi committatur. Nam ex sinistro cordis ventriculo arteria quaedam cor-

Ed. Chart. V. [94.]

Ed. Bas. I. (255.)

ἀρτηρία φλεβιώδης τὸ σῶμα, τὸ μὲν πρῶτον εἰς τρῶσται μέρη σχιζομένη, ὅσοι περ ἂν ᾧσιν οἱ τοῦ πνεύμονος λοβοί· μετὰ ταῦτα δὲ ἤδη καθ' ἕκαστον αὐτῶν ἐκάστη διανέμεται, εἰς πολλὰ γιγνομένη μέρη, μέχρι περ ἂν ἀναλωθῇ σύμ-
πασα. τοῖς δὲ ἐσχάτοις αὐτῆς πέρασι παμπόλλοις οὖσιν οἷόν περ δένδρου βλάσταις εἰς ταὐτὸν ἤκει τὰ τῆς τραχείας ἀρτηρίας πέρατα τὸν αὐτὸν τρόπον εἰς ὅλον τὸ σπλάγχχνον μερισθείσης, ὃν περ ἡ φλεβιώδης ἀρτηρία. καὶ μὲν δὴ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν πνεύμονα θέσιν ἔχει τοιαύτην, ὥστ' ἐξω-
θεν ὑπ' αὐτοῦ πανταχόθεν ἡμφιέσθαι. τὰ μὲν οὖν τῆς θέσεως ὧδε ἔχει τῇ καρδίᾳ, καὶ δύναται ἂν τις ἀπ' αὐτῆς ἐπιχειρήματα ποιέσθαι, τῇ μὲν ὡς πρὸς τὸ σύμπαν σῶμα, διότι μέσον πῶς αὐτοῦ κεῖται δικαίας ἔνεκα νομῆς ὧν ἐπι-
πέμπει δυνάμεων αὐτοῦ, τῇ δὲ ὡς πρὸς τὴν τραχείαν ἀρτη-
ρίαν, ὅτι τὴν φωνὴν διὰ ταύτης ἐκπέμπει. καὶ μὲν δὴ καὶ τὴν χρεῖαν τε καὶ τὴν ἐνέργειαν τῆς ἀναπνοῆς συνάπτων αὐτῇ δύναται ἂν τινα κἀντεῦθεν ἐπιχειρήματα λαμβά-
νειν. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὅτι μέση τοῦ θώρακος, ἴσως ἂν ἔχοι τι καὶ περὶ τούτου λαβεῖν ὁ βουλόμενος ἐκ

pore venosa procedit, primum sane in tot particulas dis-
scissa, quot fuerint pulmonis fibrae; postea jam in singulos
iplos singulae distribuuntur in multas divaricantes particu-
las, usque dum omnes exhauriantur. Quum autem permulta
sint earum extrema, veluti arboris rami, eodem perveniunt
asperae arteriae fines, in totum viscus simili distributae
modo, quo venosa arteria. Quin etiam ad pulmonem ita po-
situm est cor, ut extrinsecus ab eo undequaque contega-
tur. Itaque situs cordis in eum modum se habet: ac
poterit aliquis ab eo argumenta petere, partim ratione
totius corporis, quod medium quodammodo in eo consi-
stet, justae distributionis gratia facultatum, quas ipsi trans-
mittit, partim ratione asperae arteriae, quoniam vocem
per hanc edit. Jam vero usum actionemque respiratio-
nis ei conjungens inde aliquas argumentationes poteris
desumere. Pari modo, quod medium in thorace habeat-
ur, forsitan poteris de hoc etiam aliquid sumere, si ex

Ed. Chart. V. [94.]

Ed. Bas. I. (255. 256.)

πάντων ἐπιχειρεῖν. ἀλλ' οὕτω τούτων οὐδὲν ἐπιστημονικόν, οὐδὲ ἀποδείξαι τὸ προκείμενον ἱκανόν, ἔστ' ἂν μηδέπω περαίνηται δι' αὐτῶν, ὡς αἰσθήσεώς τε καὶ κινήσεως τῆς κατὰ προαίρεσιν ἀρχὴ τοῖς ζώοις ἐστίν ἡ καρδία. οὐ γὰρ ἐξ ἀνάγκης ἐπιτετατὶ τῷ μέσῃ τῷ ζῳῷ κεῖσθαι τὸ πάντων ἀρχὴν ὑπάρχειν αὐτήν. καίτοι γε οὐδὲ αὐτὸ τοῦτο ἀληθές ἐστι, τὸ μέσον ἐν τοῖς ζώοις εἶναι τὴν καρδίαν. εἰ γὰρ ἀκριβοῦς τις ἐξετάσειε, τὰ κατὰ τὸν ὀμφαλὸν ἐστὶ μέσα. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον οὐδὲ, ὅτι μέση τοῦ θώρακος ἡ καρδία, διὰ τοῦτ' ἀρχὴ τοῦ ζώου παντός. οὐδὲ γὰρ, ὅτι καθάπερ ἐν ἀκρο(256)πόλει τῇ κεφαλῇ δίκην μεγάλου βασιλέως ὁ ἐγκέφαλος ἰδρύται, διὰ τοῦτ' ἐξ ἀνάγκης ἡ τῆς ψυχῆς ἀρχὴ κατ' αὐτόν ἐστιν, οὐδὲ ὅτι καθάπερ τινὰς δορυφόρους ἔχει τὰς αἰσθήσεις περιορισμένας, οὐτ' εἴ γε καὶ τοῦτο λέγοι τις, ὅπερ οὐρανὸς ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, τοῦτ' ἐν ἀνθρώποις εἶναι τὴν κεφαλὴν, καὶ διὰ τοῦθ', ὥσπερ ἐκεῖνος οἶκος ἐστὶ τῶν θεῶν, οὕτω τὸν ἐγκέφαλον οἶκον εἶναι τοῦ λογισμοῦ. καὶ γὰρ τὰ τοιαῦτα πάντα, καίπερ ὄντα πολὺ

omnibus argumenta petere libet. Verum horum nullum scientificum est, neque rei quae proponitur demonstrandae satis idoneum, quoniam nondum per ea colligitur, cor sensus motusque voluntarii esse principium. Non enim necessario sequitur, quia medium in animante situm est, ideo omnium principium ipsum existere. Et si ne hoc ipsum quidem verum sit, medium in animante cor haberi. Nam si quis exacte discutiat, umbilici regio media est. Pari modo neque quod medium in thorace cor est, ideo animantis totius initium erit. Neque enim, quod cerebrum magni regis instar in capite tanquam arce constitutum est, ob id necessario animae principium in eo habetur, neque quod veluti satellites quosdam sensus habeat circumhabitantes. Neque si et hoc dicat aliquis, quod coelum in toto mundo, id in hominibus esse caput, et propterea, quemadmodum illud deorum domus est, ita cerebrum rationis esse domicilium; quippe haec omnia, et si

Ed. Chart. V. [94. 95.]

Ed. Bal. I. (156.)

μὲν πιθανώτερα τῶν ἐπὶ τῆς καρδίας εἰρημένων, ὅμως οὐκ ἔστιν οὐδὲ αὐτὰ πιστὰ πρὸς ἐπιστήμην ἀκριβῆ, καθάπερ οὐδὲ ὅτι τῆς φωνῆς ἡ καρδία δημιουργός ἐστιν. εἰ μὲν γὰρ ἀπὸδειξὶν τινα διδάσκειν ἡμᾶς ἔχουσιν, ἡδέως ἀκουσόμεθα· τὸ δὲ ἀπὸ τῆς θέσεως μόνῃς ὁρμασθαι μοχθηρόν. οὕτω γάρ, οἶμαι, καὶ τὸν πνεύμονα καὶ τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν ἀρχὴν τῆς φωνῆς ἐροῦμεν, [95] ὥς ἐγγυτέρω γε ταῦτ' ἐστὶ τῆς καρδίας τοῖς φωνητικοῖς ὀργάνοις. αὐτὸ μὲν γὰρ τὸ πρῶτόν τε καὶ ἴδιον ὄργανον τῆς φωνῆς ὁ λάρυγξ ἐστίν. εἰ γοῦν κατώτερον τέμοις αὐτοῦ τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν, οὐκέτ' ἀκούσῃ φωνούντος τοῦ ζώου, καίτοι γ' ἀναπνέον ἀκωλύτως ὄψει καὶ νῦν αὐτό. καὶ εἴπερ ἄνθρωπος εἴη τὸ οὕτω τρωθὲν, ἐξέσται σοι κελεύειν αὐτῷ φθέγγασθαι. τι προθυμηθήσεται μὲν γὰρ, οὐδὲν δὲ ἀκούσῃ πλέον ἐκπροῆς ροιζώδους, ἢν ἡμεῖς ὀνομάζομεν ἐκφύσησιν· ἄνευ δὲ τοῦ προθυμεῖσθαι φθέγγασθαι φέρεται μὲν ἔξω τὸ πνεῦμα κατὰ τὰς ἐκπνοὰς, οὐ μὴν σὺν ψόφῳ γέ τι καὶ ἀθρόως. ὄψει δὲ καὶ τοὺς κατὰ τὸν θώρακα μῦς

multo probabiliora sint iis, quae in corde diximus, non sunt tamen ipsa quoque ad exactam scientiam comprobendam efficacia, quemadmodum neque quod cor vocis opifex sit. Nam si demonstrationem aliquam docere nos possunt, libenter audiemus; quod autem a situ solum proficiscitur, pravum vitiosumque est; nam sic, puto, pulmonem et asperam arteriam vocis initium dicemus, quod haec vocalibus instrumentis quam cor sint propiora. Si quidem ipsum vocis instrumentum et primum peculiare larynx est. Si igitur ipso inferius asperam arteriam incideris, non amplius animal vociferari audies, etsi respirare ipsum sine impedimento etiamnum videas. Ac si homo fuerit, quod ita vulneratum est, licebit tibi jubere ipsi, ut vocem aliquam edat; cupide quidem enim id tentabit, nihil autem plus audies quam expirationem stridulam, quam exsufflationem nominamus; nam absque molimine vocis spiritus in expiratione foras effertur, non tamen cum strepitu aliquo et confortim. At thoracis mu-

Ed. Chart. V. [95.]

Ed. Bas. I. (266.)

ἅμα τοῖς κατ' ἐπιγαστρῖον, ὅτιαν προθυμῆται φθέγγεσθαι τὸ ζῶον, ἐκτεινομένους σφοδρῶς. τούτους μὲν γε καὶ πρὸ τοῦ τραυθῆναι τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν σαφῶς ἔστιν ἰδεῖν τεινομένους, ἐπειδὴν βιαίότερον φωνῶμεν, ἀλλ' ἐπὶ γε τετραμένη τῇ ἀρτηρίᾳ ποιοῦσι μάτην ὅσα γε πρὸς γένεσιν φωνῆς. ἐκφύσησιν γὰρ μόνην ἐργάζονται διαφέρουσιν ἀπλῆς ἐκπνοῆς, ὅτι μετὰ ψόφου τε ἅμα καὶ τάχους ἐκκενοῦται τὸ πνεῦμα. διττὸν οὖν ἀμαρτάνεται κἀνταῦθα ἀμάρτημα τοῖς τὴν φωνὴν ἐκ τῆς καρδίας ἐκπέμπεσθαι νομίζουσιν, ὅτι πρῶτον μὲν ἀπὸ τῆς θέσεως ἐπιχειροῦσιν, ἔπειτα δὲ οὐδὲ ἀπὸ ταύτης, ὡς χρῆ. τείνονται μὲν γὰρ οἱ τε κατὰ τὸν θώρακα μύες ἅπαντες, οἱ τε κατ' ἐπιγαστρῖον, ἐπειδὴν φελλῶσι φωνῆσαι τὸ ζῶον, εἰς τὰς δὲ τινὰ καὶ κίνησιν ἀγόμενοι, τῆς καρδίας οὐδεμίαν ἐν τούτῳ νεωτέραν ἐπικτωμένης ἐνέργειαν, οὐ μὲν ἤδη γέ πω τὸ κάτωθεν ἀναφερόμενον πνεῦμα, πρὶν ὑπὸ τοῦ λάρυγγος ῥυθμισθῆναι, φωνῆς ἔχει ἰδέαν, ἀλλ', ὡς εἴρηται πρόσθεν, ἐκφύσησεως μόνης, ὡς ἀπεδείξαμεν ἐν τῇ περὶ φωνῆς πραγματείᾳ.

sculos una cum iis, qui in abdomine sunt, quum animal vocem edere molitur, vehementer extendi conspicies. Hos sane et prius, quam aspera arteria vulnerata sit, tendi manifesto est videre, quum violentius vociferamur. At ob convulseratam arteriam laborant frustra, quae ad vocis generationem faciunt; quippe solam exsufflationem edunt, quae a simplici expiratione hoc differt, quod cum strepitu simul et celeritate spiritus evacuatur. Duplici igitur modo hic quoque peccant, qui vocem ex corde emitti censent, quoniam primum a situ argumentum petunt, deinde vero ne ab hoc quidem, ut convenit. Tenduntur enim omnes et thoracis et abdominis musculi, quum animal vocem edere voluerit, ad tensionem motumque aliquem acti, corde nullam novam insuper actionem in hoc acquirente. Non tamen iam spiritus, qui ab imo sursum effertur, priusquam a larynge concinnetur, vocis habet speciem, sed, ut dictum est antea, solius exsufflationis, ut in commentario de voce plicu-

Ed. Chart. V. [95.]

Ed. Bas. I. (256.)

πληττομένη γὰρ ὑπὸ τῶν κατὰ τὸν λάρυγγα χόνδρων, οἷον ὑπὸ πλήκτρων τινῶν, ἥ ἐκφύσησις αὕτη φωνὴ γίνεται. σύγκειται δὲ ὁ λάρυγξ ἐκ τριῶν χόνδρων ὑπὸ μυῶν πολλῶν κινουμένων. ὅστις δὲ ὁ τρόπος ἐστὶ τῆς τῶν χόνδρων συστάσεως, ἢ τῆς τῶν μυῶν κινήσεως, ἐμοὶ μὲν ἐν ταῖς περὶ τούτων οἰκείαις πραγματείαις ἀκριβῶς εἴρηται. τοῖς δὲ ἀπὸ τῆς θέσεως μόνης ἐπιχειροῦσιν οὐδὲν τῶν τοιούτων γινώσκειται. κἄπειτα θαυμάζουσιν ἐξαίφνης ἀκούσαντες, ἔξ ἐγκεφάλου γίγνεσθαι τὴν φωνήν· ἔτι δὲ μᾶλλον, ἐπειδὴν ἀκούσωσιν, ὡς αἱ κατὰ προαίρεσιν ἅπασαι κινήσεις ὑπὸ μυῶν ἐπιτελοῦνται, θαυμάζουσί τε καὶ παραδοξολόγους ἡμᾶς ἀποκαλοῦσι, καίτοι γε ἡμεῖς, ἅπερ ἐπαγγελλόμεθα λόγῳ, ταῦτα ἐπὶ ταῖς τῶν ζώων ἀνατομαῖς ἐπιδείκνυμεν, οἱ δ' οὐδὲν ἄλλο ἔχουσι λέγειν, ἢ, διότι πᾶσιόν ἐστιν ἡ καρδία τοῦ λάρυγγος, διὰ τοῦτ' ἐξ ἐκείνης ἄρχεσθαι τὴν φωνήν. αἰροῦνται γὰρ, οἶμαι, τὴν σύντομόν τε καὶ λείαν ὁδὸν ἐν τοῖς λόγοις ἀντὶ τῆς τραχείας τε καὶ μακρᾶς, κἄν αὕτη μὲν ἀπάγει πρὸς τὸ ζητούμενον, ἢ δὲ λεία τε καὶ βραχεῖα σφάλλει

dimus. Icta enim ab iis quae juxta laryngem sunt cartilaginibus veluti plectris quibusdam efflatio haec vox efficitur. Caeterum compositus est larynx ex tribus cartilaginibus, quas complures musculi movent. Qui autem modus sit cartilaginum constitutionis, aut musculorum motus, exacte sane in propriis de his operibus a me expositum est. Ii vero, qui a situ solo argumenta desumunt, nihil hujusmodi cognorunt: deinde mirantur subito, ubi audiverint, ex cerebro vocem fieri: praeterea magis, postquam audierint, motus omnes arbitrarios a musculis perfici. Quin et nos admirantur, vocantque paradoxorum enarratores, etsi, quae verbis promittimus, ea n animalium dissectionibus ostendamus: illi vero nihil aliud possunt dicere, quam, quia cor asperae arteriae vicinum est, ideo vocem ex illo oriri. Etenim malunt, ut opinor, compendiosam levemque in disputationibus viam, quam asperam et prolixam: quamvis haec ad id quod quaeritur deducat, levis autem et compendiosa a vero aberrat,

Ed. Chart. V. [95. 96.]

Ed. Bas. I. (256.)

τάληθός. οὐδ' ἐστὶν ὅστις ἐμοί ποθ' ὑπέμεινε δεικνύντι
 τοὺς μῦς ἅπαντας, ὑφ' ὧν ἡ ἀναπνοή τε γίγνεται καὶ φωνή.
 καίτοι γ' οὐκ ἐν τούτοις μόνοις ἐστὶ τὸ κῦρος τῆς ἀποδεί-
 ξεως, ἀλλ' ἡ τρίτη μοῖρα τοῦ λόγου παντός. οἱ μὲν γὰρ
 μῦες ὀργανά τινα κινοῦσιν, ὑφ' ὧν ἀναπνοή τε καὶ φωνή
 γίγνεται, δέονται δ' αὐτοὶ πάλιν, ὅπως κινήθῳσι, τῶν ἀπ'
 ἐγκεφάλου νεύρων, ὧν εἴ τι βρόχοις διαλάβοις, εἴτε τέμοις,
 ἀκίνητον αὐτίκα μάλα ποιήσεις τὸν μῦν ἐκεῖνον, εἰς ὃν τὸ
 νεῦρον ἐνέβαλεν, ἀκίνητον δὲ καὶ τοῦ ζώου τὸ μέλος, ὃ
 πρότερον ὑπὸ τοῦ μῦος ἐκινεῖτο, πρὶν τμηθῆναι τὸ νεῦρον.
 ὅστις οὖν ὄντως ἀληθείας ἐρᾷ, πρὸς ἡμᾶς ἡκίτω, μαθησό-
 μενος ἐναργῶς ἐπ' αὐτῶν τῶν ζώων, εἰ μόνον [96] ἔχοι τὰς
 αἰσθήσεις ἀπηρώτους, ὑφ' ἐτέρων μὲν ὀργάνων τε καὶ μυῶν
 καὶ νεύρων εἰσπνοὴν ἀβίαστον γιγνομένην, ὑφ' ἐτέρων δὲ
 τὴν μετὰ βίας· ὀνομάζω δὲ ἀβίαστον μὲν τὴν τοῖς ὑγιαί-
 ρουσι καὶ μηδεμίαν ἰσχυρὰν κίνησιν κινουμένοις ὑπάρχουσαν,
 βιαίαν δὲ τὴν ἐν τε πάθεισί τισι καὶ τοῖς σφοδροῖς γυμνα-

Nec est qui me unquam sustinuerit ostendentem musculos omnes, a quibus respiratio et vox efficiatur, licet non in his solis summa vis demonstrationis consistat, sed tertia totius disputationis pars. Siquidem musculi instrumenta quaedam movent, unde respiratio aliqua et vox subministratur. Caeterum ut ipsi moveantur, nervos a cerebro requirunt, ex quibus si aliquem fune interceperis disse-cuerisve, statim immobilem musculum illum reddes, in quem nervus inferitur, immobile etiam animantis mem-brum, quod prius a musculo movebatur, quam nervus esset incisus. Quicumque igitur ex animo veri studiosus est, ad nos accedat, intellecturus manifesto in ipsis animan-tibus, modo, sensu non hebeti sit et stupido, ab aliis sane in-strumentis, musculis et nervis inspirationem liberam fieri, ab aliis vero violentam. Nomino autem liberam, qualis sanis adest nullo valido motu agitat, violentam vero, quae in affectibus nonnullis et vehementibus exercitiis per-

Ed. Chart. V. [96.]

Ed. Bas. I. (256.)

σίοις ἐπιτελουμένην, ἐφ' ἧς εὐθέως ὕψει συνεξαιρούμενα καὶ τὰ κατὰ τὰς ὁμοπλάτας ἅπαντα μόρια· καὶ δὴ καὶ τὰς ἀνάλογον αὐταῖς ἐκπνοάς, ὑφ' ἐτέρων μὲν ὀργάνων καὶ μυῶν καὶ νεύρων τὴν ἀβίαστον τε καὶ μικράν, ὑφ' ἐτέρων δὲ τὴν βίαιόν τε καὶ μεγάλην, ἣν ὀνομάζειν ἔθος ἡμῶν ἐκφύσῃσιν. ἐπὶ δὲ τούτοις ἅπασιν ἐξῆς ἐπιδείξομέν σοι τὸ τῆς φωνῆς ἴδιον ὄργανον, τὸν λάρυγγα, καὶ τοὺς κινοῦντας αὐτὸν μῦς, καὶ τὰ τῶν μυῶν ἐκείνων νεῦρα τὰ ἐξ ἐγκεφάλου καθήκοντα. καὶ μετὰ ταῦτα τὴν γλῶτταν, ἕτερον ὄργανον, οὐ φωνῆς, ἀλλὰ διαλέκτου τε καὶ διαλέξεως, ὅποτε-
 ρως ἂν ὀνομάζειν ἐθέλῃσαι, καὶ τοὺς μῦς ἐπιδείξομέν σοι καὶ τὰ νεῦρα τὰ ἐξ ἐγκεφάλου. καὶ δὴ καὶ ζῶα πλείω πα-
 ρασκευάσαντες, ἄλλην κατ' ἄλλο τῶν εἰρημένων ἐνεργειῶν ἐπιδείξομεν ἀπολλυμένην ἐφ' ἐκάστου τῶν ἀπ' ἐγκεφάλου νεύρων τεμνομένου. τάχ' ἴσως ἐπιθυμεῖ τις ἀκοῦσαι τῶν εἰρημένων ἐνεργειῶν ἐκάστης τὸ ἴδιον ὄργανον, καὶ τοὺς κινοῦντας μῦς, οἵτινές τέ εἰσι, καὶ πόσοι τὸν ἀριθμὸν, ἥτινά τε θέσιν ἔχουσι, καὶ πηλίκοι τὸ μέγεθος ὑπάρχουσι,

ficitur, in qua statim videbis omnes scapularum partes simul attolli. Item in proportionalibus ipsis expirationibus, ab aliis quidem instrumentis, musculis et nervis liberam et exiguam, ab aliis autem violentam magnamque fieri, quam appellare exsufflationem assolemus. Ad haec omnia deinceps ostendemus tibi proprium vocis instrumentum, laryngem, et musculos ejus motores, item musculorum illorum nervos ex cerebro descendentes; deinde linguam, aliud instrumentum, non vocis, sed loquelae et locutionis, aut quomodoque appellare libeat, musculoque tibi indicabimus et nervos, qui a cerebro oriuntur. Quin etiam in plurium animantium dissectionibus alibi commemorataram actionum perire in unoquoque nervorum, qui a cerebro proveniunt, dissectorum ostendemus. Forsaen autem aliquis audire cupiet uniuscujusque actionis praedictae proprium instrumentum, et moventes id musculos, quinam sint, et quot numero, quoniam situm habeant, quam magnitudinem, quos nervos reci-

Ed. Chart. V. [96.]

Ed. Bas. I. (256.)

καὶ τίνα δέχονται νεῦρα, καὶ πόσα, καὶ πηλίκᾳ, καὶ κατὰ τί μάλιστα μέρος ἐξ ἐγκεφάλου βλαστάνονται, τίς τε τοῖς ὑπὲρ αὐτῶν κινουμένοις ὀργάνοις τρόπος ἐστὶ τῆς κινήσεως. ἐγὼ δὲ καὶ πρόσθεν εἶπον, ὥς πολλάκις ὑπὲρ τῶν αὐτῶν γράφειν οὐκ ἐπαυνῶ, ἀλλ' εἵπερ ὄντως ἐστὶ τις φιλομαθής, ἐτέρας ὑπὲρ τούτων ἀπάντων ἔχει πραγματείας ἡμῶν γεγραμμένας. πρῶτον μὲν τὴν περὶ θώρακος τε καὶ πνεύμονος κινήσεως, ἔνθα δείκνυμεν ὑπὸ τοῦ θώρακος κινούμενον τὸν πνεύμονα, καὶ κατὰ μὲν τὰς διαστολάς διαστελλόμενον ἔλκειν τὸν ἔξωθεν ἀέρα, καὶ τοῦτ' εἶναι τὴν εἰσπνοήν, κατὰ δὲ τὰς συστολάς συστελλόμενον ἐκθλίβειν τὸν ἐν αὐτῷ περιεχόμενον εἰς τε τὸν λάρυγγα καὶ τὸ στόμα, καὶ διὰ τούτων ἐκπέμπειν ἔξω, καὶ τοῦτ' εἶναι τὴν ἐκπνοήν. ἐτέραν δὲ ἔχει πραγματείαν ἐφεξῆς τῇδε περὶ τῶν τῆς ἀναπνοῆς αἰτίων, ἔνθα καὶ τοὺς μὲν ἅπαντας ἐδήλωσα, καὶ τὰ πρὸς αὐτῶν ὄργανα κινούμενα, καὶ τὰ νεῦρα τὰ τοῖς μυσὶ τὴν ἐξ ἐγκεφάλου παρέχοντα δύναμιν τὴν ψυχικὴν. εἰτ' αὖτις ἄλλην ἐξῆς ταῖσδε περὶ τῆς φωνῆς ἔχει πραγματείαν, ὑπὲρ τε τῶν ταῦτα

plant, et quot, et quam magnos, et qua in parte potissimum ex cerebro propagentur, item quis movendi modus instrumentis, quae ab ipsis moventur, insit. Ego autem et prius dixi, quod frequenter de eisdem scribere non probem. At si vere quis sit studiosus, alia habet opera, in quibus de his omnibus commentati sumus. Primum quidem librum de thoracis et pulmonis motu, ubi docemus, quomodo pulmo a thorace moveatur, ac in diafole distensus externum aërem attrahat, atque hoc esse inspirationem, in systole vero contractus aërem in se comprehensum in asperam arteriam et os extrudat, ac per haec foras emittat, eamque esse expirationem. Deinde aliud habet opus de respirationis causis, ubi etiam musculos omnes indicavi, item instrumenta, quae ab ipsis moventur, et nervos, qui musculis facultatem animalem ex cerebro suppeditant. Postea rursus aliud praefer jam dicta de voce habet volumen, in quo de muscularibus ipsa moventi-

Ed. Chart. V. [96.]

Ed. Bas. I. (256. 257.)

κινούντων μυῶν, ἔτι τε τῶν εἰς τούτους καθηκόν(257)των
ἐξ ἐγκεφάλου νεύρων. εἰς δέ γε τὰ παρόντα καὶ τοῦτ' ἀρ-
κεῖ μοι μόνον εἰπεῖν, ὥς, εἴπερ ἡ φωνὴ τυπουμένου πως τοῦ
κατὰ τὸν πνεύμονα πνεύματος ὑπὸ τοῦ κατὰ τὴν καρδίαν
ἐγίγνετο, κἄπειθ' ἑαυτῷ τὸ κατὰ τὸν λάρυγγα συντυποῦντος,
οὐκ ἂν ἀπώλλυτο παραχοῆμα τμηθέντων νεύρων τινῶν ἥτοι
κατὰ τὸν τράχηλον ἢ τὴν κεφαλὴν, ἔτι δὲ μᾶλλον οὐκ ἂν
ἀπώλετο θλιψάντων τὸν ἐγκέφαλον, ἢ τρωσάντων ἄχρι κοι-
λίας, ἢ διατεμώντων τὸν νωτιαῖον μυελόν. τὸ μὲν γὰρ τῆς
τραχείας ἀρτηρίας, ἥνπερ δὴ καὶ λάρυγγα προσαγορεύομεν
ἢ τοῦ πνεύμονος, ἢ τῆς καρδίας αὐτῆς βλαβείσης ἀπύλλυ-
σθαι τὴν φωνὴν οὐδὲν ἂν οἶμαι θαυμαστόν, εἴπερ ἐκ τῆς
καρδίας ὠρμαῖτο· τὸ δὲ τοῦ ἐγκεφάλου θλιβέντος, ἢ τινος
τῶν ἐξ αὐτοῦ νεύρων τῶν εἰς τοὺς τοῦ λάρυγγος μῦς φερο-
μένων, ἄτοπόν τε καὶ δεινῶς ἄλογον, εἴπερ γε μηδενὸς
αὐτῶν ἢ τῆς φωνῆς γένεσις προσδεῖται. καὶ μὴν ἔμπαιβιν
ἔχει τὸ φαινόμενον, ἢ δοξάζουσιν ἐκεῖνοι. καρδίας μὲν γὰρ
γυμνωθείσης, ὥς κἂν τῷ πρὸ τούτου μοι λέλεκται γραμματι,

bus, insuper de nervis ex cerebro in hos pertinentibus tractatur. Impraesentiarum etiam hoc dicere solum abunde est, quod, si vox, spiritu quodammodo in pulmone formato ab eo, qui in corde est, fieret, deinde hoc sibi eum, qui in larynge est, conformante, non aboleretur statim, nervis quibusdam vel in collo, vel in capite dissectis. Praeterea adhuc minus periret, aut cerebro contuso, aut usque ad ventriculum vulnerato, aut spinali medulla dissecta; etenim, quod aspera arteria, quam etiam larynga appellamus, vel pulmone, vel corde ipso oblaeso vox aboletur, nihil mirum arbitror, siquidem ex corde profecta est. At quod cerebro contuso, aut aliquo ipsius nervorum, qui in gutturis musculos feruntur, absurdum et plane alienum a ratione, quum nullus ipsorum ad vocis generationem requiratur. Verum secus habet id, quod apparet, quam illi opinantur; etenim corde nudato, ut superiori libro dictum est, et continens, et contundens, de-

Ed. Chart. V. [96. 97.]

Ed. Bas. I. (257.)

καὶ κρατῶν, καὶ θλίβων, καὶ θλιῶν, [97] οὔτε ἄπνουν, οὔτε ἄφωνον, οὔτε ἄλλην τινὰ τῶν καθ' ὁρμὴν ἐνεργειῶν ἐμποδιζόμενον ὄψει τὸ ζῶον· ἐγκέφαλον δὲ γυμνῶσας τῶν ὁστέων, ἣ θλίψας ἠγνιναοῦν αὐτοῦ κοιλίαν, οὐκ ἄφωνον μόνον οὐδ' ἄπνουν εὐθύς, ἀλλὰ καὶ παντάπασιν ἀναίσθητόν τε καὶ ἀκίνητόν ἀπασῶν τῶν καθ' ὁρμὴν κινήσεων ἐργάση τὸ ζῶον. εἴρηται δέ μοι καὶ πρόσθεν, ὥς οὐ χρὴ συντιτράναι τοῦ θώρακος οὐδετέραν κοιλότητα, γυμνοῦντας τὴν καρδίαν. εἰ γὰρ δὴ τούτου τύχη τις, οὐ μόνον εἰ θλίβειν ἢ θλιῶν ἢ τι τοιοῦτον ἕτερον ἐργάζεσθαι βουλευθῇ, θυνήσεται κατορθοῦν, ἀλλὰ καὶ βουλευθεὶς ἀθρόως ὅλην ἐξελεῖν οὐκ ἀτυχήσει τῆς χειρουργίας. γίνεται μὲν τοῦτο καὶ κατὰ πολλὰς θυσίας ἐξ ἔθους οὕτως ἐπιτελουμένας, καὶ φαίνεται τὰ ζῶα, τῆς καρδίας ἤδη κατὰ τῶν βωμῶν ἐπικειμένης, οὐκ ἀναπνέοντα μόνον, ἢ κεκραγόντα συντόνους, ἀλλὰ καὶ φεύγοντα, μέχρι περ ἂν ὑπὸ τῆς αἰμορραγίας ἀποθάνῃ. τάχιστα δὲ δῆπουθεν αὐτῶν ἐκκενοῦται τὸ αἷμα, τετάρων μεγίστων ἀγγείων διασπωμένων, ἀλλ' ἄχρι περ ἂν ἔτι ζῇ,

primensque ipsum, neque sine spiratione, neque sine voce, neque in alia quadam voluntaria actione impediri animal spectabis: cerebro autem ossibus detecto, aut quocunque ipsius ventriculo compresso, non mutum duntaxat neque spirationis expers protinus, sed etiam omnino sensu omnibusque arbitrariis motibus animal destitues. Porro dictum a me est antea quoque, neutram thoracis capacitatem esse perforandam iis, qui cor denudant. Si enim hoc assequatur aliquis, non modo si premere, aut contundere, aut aliud quippiam tale volet efficere, recte se geret, sed etiam ubi universim ac semel totum eximere libeat, non improspere succedet ei manus administratio. Accidit hoc fane etiam in multis sacrificiis, quae sic de more celebrantur, et apparent animantia, corde jam aris imposito, non respirare tantum, aut clamare fortiter, sed etiam fugere, usque dum sanguinis profluvio commoriantur. Celerime autem nimirum ex ipsis sanguis evacuator, quatuor maximis vasis divulsis: sed quousque adhuc vivunt,

Ed. Chart. V. [97.]

Ed. Bas. I. (257.)

καὶ ἀναπνεῖ, καὶ φωνεῖ, καὶ τρέχει. τοὺς δέ γε κατὰ τὸν
 πρῶτον σπόνδυλον ὁσημέραι διατεμνομένους ταύρους τὴν ἐκ-
 φυσιν τοῦ νωτιαίου μυελοῦ παραχοῆμα θεάμεθα μὴ ὅτι
 δραμεῖν ἔτι δυναμένους, ἀλλὰ μὴδ' ἐπ' ἐλάχιστον προβῆ-
 ναι, συναπόλλυται δ' αὐτοῖς ἅμα τῇ τομῇ καὶ ἡ ἀναπνοή
 καὶ ἡ φωνή· καὶ γὰρ καὶ ταύταις ἄνωθέν ἐστιν ἡ ἀρχή.
 τὴν μέντοι καρδίαν ἐπὶ τῶν οὕτω πληγέντων ταύρων ἐστιν
 ἰδεῖν ἄρχει πλείστου σφύζουσιν ἅμα ταῖς ἀρτηρίαις ἀπάσαις·
 οὐ γὰρ δὴ καὶ ταύταις γε παρ' ἐγκεφάλου τὸ σφύζειν ἐστίν,
 ὥσπερ οὐδὲ αὐτῇ τῇ καρδίᾳ. ὥς γὰρ αἱ κινήσεις ἐτέρου
 γένους εἶσιν, οὕτω καὶ τῶν ἀρχῶν οὐδετέρα προσδεῖται τῆς
 ἐτέρας, ἀλλ' ἐστὶν οὕτως ἢ τε καρδία πηγὴ τῆς κατὰ τοὺς
 σφυγμοὺς κινήσεως, ὃ τ' ἐγκέφαλος τῆς κατὰ προαίρεσιν,
 οὐδ' ἐστὶν οὐδεὶς λόγος, ὅς ἀναγκάσει μίαν ἀρχὴν ἀπασῶν
 εἶναι τῶν κατὰ τὸ ζῶον ἐνεργειῶν· οὔτε γὰρ ὥς οὐκ ἐν-
 δεχομένων εἶναι πολλῶν, οὔθ' ὥς μὴ οὕτως φαινομένων
 ἐπιδείξει. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτου καὶ τοῖς ἑξῆς ἐπὶ πλέον
 αὐτοῖς διαλέξομαι. νυνὶ δ' ἐφ' ὅπαρ ἔλεγον αὐθις ἐπά-
 νειμι, πρὸς τὸ μήτε τῆς ἀναπνευστικῆς κινήσεως, μήτε

et respirant, et clamant, et currunt. Porro tauros, qui-
 bus spinalis medullae origo juxta primam vertebra
 quotidie diffecatur, subito videmus non solum non cur-
 rere adhuc posse, sed ne minimum quidem procedere.
 Perit autem simul ipsis cum sectione et respiratio et vox;
 etenim et his ex superioribus est initium. Verum cor in
 sic percussis tauris videre est diutissime una cum omnibus
 arteriis pulsare; non enim his etiam a cerebro pulsandi
 vis advenit, quemadmodum neque ipsi cordi. Ut enim
 motus alterius generis sunt, sic etiam principiorum alte-
 rum non indiget altero, sed est ita et cor pulsuum mo-
 tus fons, et cerebrum motus voluntarii. Neque est ulla
 ratio, quae unum omnium animantis actionum esse prin-
 cipium coget. Neque enim tanquam multa non possint
 esse, neque tanquam non sic appareant, indicabit. Verum
 de hoc etiam iterum copiosius disputabo. Nunc autem ad
 id, quod dicebam, rursus revertor, nempe neque respiratorii

Ed. Chart. V. [97.]

Ed. Bas. I. (257.)

τῆς φωνητικῆς δημιουργικῆς ἀρχῆς εἶναι τὴν καρδίαν. δο-
 ἐκείνην μὲν γὰρ τὸ πλεῖστον, οὐ μὴν ὑπὲρ ἐκείνης γε τὴν
 ἀναπνοὴν γίνεσθαι συμβέβηκεν, οὐ ταῦτόν δ' ἐστὶν ὑπὸ
 τοῦ γίνεσθαι καὶ διὰ τι. γέγραπται δὲ ἡμῖν ἐν βιβλίον
 ἰδίᾳ καθ' ἑαυτὸ περὶ χρείας ἀναπνοῆς.

Κεφ. ε'. Οἱ δ' ἡγούμενοι φωνὴν ἢ ἀναπνοὴν ὑπὸ
 τῆς καρδίας ἐπιτελεῖσθαι, πρὸς τῆς κατὰ τὴν θέσειν ἐγγύτη-
 τος ἡπατήθησαν, οὐκ εἰδότες, ὥς οὐ πάντως, εἴ τι πλησίον
 ἐστὶ μόριον ἐνεργείας ἡστιν οσοῦν, ἐξ ἀνάγκης τοῦτο καὶ ὁρχή
 τῆς ἐνεργείας ἐστίν. οὐδὲ γὰρ, ὅσοι τὸν ἐγκεφάλον ὑπολαμ-
 βάνουσιν ἀρχὴν εἶναι τῆς κατ' ὀφθαλμοὺς καὶ ὦτα καὶ
 ῥῖνας αἰσθήσεως, ὅτι πλησίον αὐτῶν ἐστίν, ὁρθῶς ἐπιχει-
 ροῦσιν, ἀλλὰ καὶ τούτους ἢ θέσις ἐσφαλλε, μᾶλλον δὲ οὐχ ἢ
 θέσις, ἀλλ' ἢ περὶ τῆς αἰσθήσεως δόξα. πάντως γὰρ δήπου
 τοιούτῳ τινὶ προσχρήσονται κατὰ τὰς ἀποδείξεις ἀξιώματι·
 πᾶσι τοῖς ἐνεργοῦσιν ἐκ τῶν πλησίων ἐστὶν ἢ ἀρχή. τούτου
 γὰρ ὑποτεθέντος ὥς ἀληθοῦς, εἴτ' ἐκ τοῦ φαίνεσθαι προς-
 ληφθέντος, ὥς ἐγκεφάλου ψαύει τὰ ὦτα, περαίνειτ' ἂν ἤδη
 τὸ καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτοῖς τῆς ἐνεργείας ἐντέυθεν ὑπάρχειν.

motus, neque vocem edendi cor esse principium opifex.
 Propter illud enim plurimum, non tamen ab illo respi-
 rationem fieri contigit, atque laud idem est ab aliquo
 fieri et propter aliquid. Porro de usu respirationis li-
 brum unum seorsim conscripsimus.

Cap. V. Qui vero putant vocem aut respiratio-
 nem a corde fieri situs vicinitate, falsi sunt, laud viden-
 tes, quod non plane, si quae pars vicina est, haec necessa-
 rio actionis sit principium; neque enim, qui cerebrum
 opinantur principium esse sensus oculorum, aurium et
 narium, quod ipsis propinquum sit, recte argumentantur:
 sed hos situs quoque sefellit, imo vero non situs, sed
 sensus opinio. Omnino enim hoc axiomatico ad demon-
 strationes utuntur: omnibus operantibus ex propinquis
 est initium. Quo ut vero posito, deinde ex evidenti as-
 sumpto, quod cerebrum aures contingant, concludetur jam,
 initium quoque actionis illinc ipsis proficisci. Sed nec sen-

Ed. Chart. V. [98.]

Ed. Bas. I. (257.)

[98] ἀλλ' οὔτε πρὸς αἰσθησιν, οὔτε πρὸς νόησιν ἐναργές
 ἐστίν, ὡς πρῶτόν τε καὶ ἐξ ἑαυτοῦ πιστόν εἶναι τὸ νῦν
 εἰρημένον ἀξίωμα, τὸ πᾶσι τοῖς ἐνεργοῦσιν ἐκ τῶν πλησίον
 εἶναι τὴν ἀρχήν· οὐθ', ὅτι πλησίον ἐστὶ καρδίας τὰ φωνη-
 τικά τε καὶ ἀναπνευστικά μόρια, διὰ τοῦτ' ἐκ καρδίας αὐ-
 τοῖς ἡ ἀρχή· καὶ μὴν ὁ θαυμάζομενος ὑπὸ τῶν Στωϊκῶν
 λόγος ὁ Ζήνωνος, ὃν καὶ πρῶτον ἀπάντων ἔγραψεν ἐν τῷ
 περὶ τοῦ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικοῦ Διογένης ὁ Βαβυλώνιος,
 οὐκ ἐξ ἄλλου τινὸς ἔχει τὸ θαυμάζεσθαι, πλην οὐ νῦν εἰ-
 πον ἀξιώματος ἤδη. εἴση δ' ἐναργέστερον, εἰ παραγράψαι-
 μεν αὐτόν, ἔχει γὰρ ὧδε. φωνὴ διὰ φάρυγγος χωρεῖ. εἰ
 δὲ ἦν ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου χωροῦσα, οὐκ ἂν διὰ φάρυγγος
 ἐχώρει. ὅθεν δὲ λόγος, καὶ φωνὴ ἐκεῖθεν χωρεῖ. λόγος δὲ
 ἀπὸ διανοίας χωρεῖ, ὥστ' οὐκ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ἐστὶν ἡ διά-
 νοια. τὸν αὐτὸν δὲ τοῦτον λόγον Διογένης οὐ κατὰ τὴν
 αὐτὴν ἐρωτᾷ λέξιν, ἀλλ' ὧδε. ὅθεν ἐκπέμπεται ἡ φωνή,
 καὶ ἡ ἑναρθρος, οὐκοῦν καὶ ἡ σημαίνουσα ἑναρθρος
 φωνὴ ἐκεῖθεν. τοῦτο δὲ λόγος. καὶ λόγος ἄρα ἐκεῖθεν

su, nec intelligentia id evidensest. ut primum ac per se credi-
 bile modo dictum axioma habeatur, nempe omnibus ope-
 rantibus ex propinquis esse principium. Neque enim, quod
 proxima sint cordi vocalia et respiratoria instrumenta,
 ideo ex corde habent originem. Atqui admiranda illa
 Zenonis sententia, quam primam omnium in libro de
 principatu animae Diogenes Babylonius scripsit, non alia
 ratione, quam ex pronunciato isto, quod modo dixi, lau-
 dem illam ac plausum sibi ipsi conciliavit. Scies autem
 manifestius eam, si adscripserimus. Habet in hunc mo-
 dum: *Vox per asperam arteriam procedit. Si autem
 a cerebro procederet, non utique per asperam arte-
 riam veniret; unde sermo et vox illinc procedit. Sermo
 autem a mente procedit, quare in cerebro mens non
 est. Eandem hanc rationem Diogenes, non eisdem ver-
 bis, sed hisce interrogat. Unde emittitur vox, illinc et
 articulata venit. Igitur et vox articulata significans
 illinc proficiscitur: haec autem sermo est: igitur sermo*

Ed. Chart. V. [98.]

Ed. Bas. I. (257.)

ἐκπέμπεται, ὅθεν καὶ ἡ φωνή. ἡ δὲ φωνή οὐκ ἐκ τῶν κατὰ τὴν κεφαλὴν τόπων ἐκπέμπεται, ἀλλὰ φανερώς ἐκ τῶν κάτωθεν μᾶλλον. ἐμφανὲς γοῦν ἐστὶ διὰ τῆς ἀρτηρίας διεξιούσα καὶ ὁ λόγος ἄρα οὐκ ἐκ τῆς κεφαλῆς ἐκπέμπεται, ἀλλὰ κάτωθεν μᾶλλον. ἀλλὰ μὴν καὶ κεῖνο ἀληθές, τὸ τὸν λόγον ἐκ τῆς διανοίας ἐκπέμπεσθαι. ἔνιοι γοῦν καὶ ὀριζόμενοι αὐτόν φασιν εἶναι φωνὴν σημαίνουσαν, ἀπὸ διανοίας ἐκπεμπομένην. καὶ ἕλλως δὲ πιθανόν ὑπὸ τῶν ἐννοιῶν ἐνσεσημασμένον τῶν ἐν τῇ διανοίᾳ καὶ οἷον ἐκτετυπωμένον ἐκπέμπεσθαι τὸν λόγον, καὶ παρεκτείνεσθαι τῷ χρόνῳ κατὰ τὰ τὸ διανοεῖσθαι καὶ τὴν κατὰ τὸ λέγειν ἐνέργειαν. καὶ ἡ διάνοια ἄρα οὐκ ἐστὶν ἐν τῇ κεφαλῇ, ἀλλ' ἐν τοῖς κατωτέρω τόποις, μάλιστα πῶς περὶ τὴν καρδίαν. τοιοῦτος μέντοι καὶ ὁ τοῦ Διογένους λόγος, ἔμπαλιν ἢ κατὰ τὸν τοῦ Ζήνωνος εἰς μῆκος ῥήσεων ἐκτεταμένος, ὥστε ἐκείνῳ μὲν ἐλλείπειν τινὰ τῶν ἀναγκαίων ἀξιωματίων, πλεονάζειν δὲ τούτῳ. βούλομαι δὲ, πρὶν ἐλέγχειν αὐτούς, εἶτι καὶ τὸν τοῦ Χρυσίππου παραθέσθαι, τοίῳδε τὸν τρόπον ἔχοντα. εὐλογον δὲ, εἰς ὃ γίνονται αἱ ἐν τούτῳ σημασίαι, καὶ ἐξ οὗ λόγος, ἐκεῖνο εἶναι τὸ

illinc emittitur, unde et vox. Porro vox non ex locis capitis emittitur, sed plane ex infernis potius. Constat igitur per arteriam prodire. Sermo itaque non ex capite emittitur, sed infernis partibus magis. Atqui et illud verum est, sermonem ex mente proficisci. Ipsi enim sermonem definientes vocem esse ajunt significantem, ex mente emissam. Ac aliter probabile est, quod ab animi conceptionibus intelligibilis facta et quasi informata oratio exeat, ac quod temporis spatio extendatur et in intelligendo, et in dicendi functione. Itaque mens non est in capite, sed in inferioribus partibus, maxime circa cor. Talis est Diogenis sermo, contra quam Zenonis, in prolixitatem verborum extensus; quapropter illi sane necessaria axiomata desunt, huic vero supersunt. Verum antequam eos redarguam, Chrysippi sententiam adjicere cogito, quae ad hunc modum habet. Rationi consentaneum est, id, in quò significationes fiunt, et ex quo

Ed. Chart. V. [98.]

Ed. Bas. I. (257. 258.)

κυριεῦον τῆς ψυχῆς μέρος. οὐ γὰρ ἄλλη μὲν ἡ πηγὴ λόγου
 ἐστίν, ἄλλη δὲ διανοίας, οὐδὲ ἄλλη μὲν φωνῆς πηγὴ,
 ἄλλη δὲ λόγου, οὐδὲ τὸ ὅλον ἀπλῶς ἄλλη φωνῆς πηγὴ
 ἐστίν, ἄλλο δὲ τὸ κυριεῦον τῆς ψυχῆς μέρος. τοιοῦτοις δὲ
 καὶ τὴν διάνοιαν συμ(258)φῶνως ἀφοριζόμενοι λέγουσιν, αὐ-
 τὴν πηγὴν εἶναι λόγου. τὸ γὰρ ὅλον, ὅθεν ὁ λόγος ἐκπέ-
 πεται, ἐκεῖσε δεῖ καὶ τὸν διαλογισμὸν γίνεσθαι καὶ τὰς
 διανοήσεις καὶ τὰς μελέτας τῶν ῥήσεων, καθ' ἕπερ ἔφην.
 ταῦτα δὲ ἐμφανῶς περὶ τὴν καρδίαν γίνεσθαι, ἐκ τῆς καρ-
 δίας διὰ φάρυγγος καὶ τῆς φωνῆς καὶ τοῦ λόγου ἐκ-
 πεμπομένων. πιθανὸν δὲ καὶ ἄλλως, εἰς ὃ ἐνσημαίνεται τὰ
 λεγόμενα, καὶ σημαίνεσθαι ἐκεῖθεν, καὶ τὰς φωνὰς ἀπ'
 ἐκείνου γίνεσθαι κατὰ τὸν προειρημένον τρόπον. ὅλις ἤδη
 μοι τῶν περὶ τῆς φωνῆς λόγων τῶν Στωϊκῶν· εἰ γὰρ καὶ
 τοὺς ὑπὸ τῶν ἄλλων ἠρωτημένους ἐφεξῆς γράφοιμι σύμπαν-
 τας, εἰς ἕμετρόν τι μῆκος ἐμπεσεῖται τὸ γράμμα. οὐ γὰρ
 ἂν οὐδὲ τῶν ὑπὸ Χρυσίππου τε καὶ Διογένης εἰρημένων
 ἐμνημόνευσα λόγων, ἀλλ' ἠρκέσθην ἐξετάσας τὸν τοῦ

sermo procedit, praecipuam animae partem existere, quandoquidem non alia est sermonis origo, alia mentis: neque alia quidem vocis, alia vero sermonis: neque simpliciter omnium alia est vocis origo, alia animae pars praecipua. His autem congrue mentem definientes ajunt, eam originem esse sermonis. In universum enim, unde sermo emittitur, illuc et oportet rationationem fieri et intelligentias et meditationes dictionum, quem in modum dixi. Haec autem evidenter circa cor fiunt, quum et vox et sermo per asperam arteriam emittantur. Probabile vero etiam est alioqui, id, in quo significantur ea, quae dicuntur, illinc etiam significari, et voces ab illo ad praedictum modum fieri. Satis jam verborum Stoïcorum de voce est. Nam si, quae ab aliis dicuntur, omnia ordine ascripsero, in immensam magnitudinem liber excrescet; non enim verba fecissem de his, quae Chrysippus et Diogenes scripserunt, sed abunde

Ed. Chart. V. [98. 99.]

Ed. Bas. I. (258.)

Ζήνωνος μόνον, εἰ μὴ πρὸς τινὰ τῶν Στωϊκῶν ἐγεγόνει μοί ποτε ἀμφισβήτησις ὑπὲρ τοῦ χωρεῖ ῥήματος, ὅπερ ἔλαβεν ὁ Ζήνων ἐν τῷ λόγῳ γραΐφας ὡδί· φωνὴ διὰ φάρυγγος χωρεῖ. τὸ γὰρ χωρεῖ τοῦτο ῥῆμα ἐγὼ μὲν ἡξίου ἀκούειν εἰ ἴσῳ τῷ ἐξέρχεται, ἢ ἐκπέμπεται. ὁ δὲ, τούτων μὲν μηδέτερον, ἔφη, σημαίνεται πρὸς αὐτοῦ. καὶ τρίτον ἄλλο παρὰ ταῦτα λέγειν οὐκ εἰ[99]χεν. ἡναγκάσθη οὖν αὐτῷ τὰ τῶν ἄλλων Στωϊκῶν παραναγινώσκειν βιβλία, μεταλαμβάνόντων τὴν λέξιν ἢ εἰς τὸ ἐξέρχεται, ἢ εἰς τὸ ἐκπέμπεται, καθάπερ καὶ νῦν ἀπέδειξα Χρύσιππον τε καὶ Διογένην, μεθ' οὓς οὐκ ἀναγκαῖον ἡγοῦμαι τὰς τῶν ἄλλων παραγράφειν ῥήσεις, ἀλλ' ἐπὶ τὴν ἐξέτασιν αὐτῶν ἤδη τρέφομαι, τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ Ζήνωνος ποιησάμενος, ὅσπερ δὴ καὶ πατὴρ ἐστὶ τοῦ περὶ τῆς φωνῆς λόγου τοῦδε καὶ ἀπάσης τῆς τῶν Στωϊκῶν αἰρέσεως. τὸ μὲν οὖν πρῶτον λῆμμα τῆς χωρεῖ φωνῆς μεταληφθείσης ἐπὶ τὸ σαφέστερον ἐστὶ τοιόνδε· φωνὴ διὰ φάρυγγος ἐκπέμπεται. τὸ δὲ ἐφεξῆς τούτῳ τὸ δεύτερον τοιοῦτον· εἰ δὲ ἦν ἀπ' ἐγκεφάλου ἐκπεμπομένη

mihī fuisset solam Zenonis sententiam investigare, nisi adversus quendam Stoicum aliquando mihī controversia fuisset de hoc verbo procedit, quod Zeno in sua oratione ponit, ad hunc modum scribens: Vox per asperam arteriam procedit; quod verbum pro egreditur aut emittitur illum velle accipere existimaverim: neque aliud quam haec significat, nec tertium ab iis afferri potest. Coactus sum igitur ipse aliorum Stoicorum libros recognoscere, qui hanc dictionem transferunt ad verbum egreditur vel emittitur, quemadmodum demonstravi Chrysippum et Diogenem, post quos non duxi necessarium aliorum verba ascribere: sed ad ipsorum interpretationem jam revertamur, principium a Zenone facientes, qui auctor est huiusmodi de voce sententiae atque totius Stoicorum sectae. Prima igitur sumptio vocis procedit ad manifestius translatae est huiusmodi: Vox per asperam arteriam emittitur. Post hanc succedit alia, nempe haec: Si autem sit a cerebro emissa, non per

Ed. Chart. V. [99.]

Ed. Basf. I. (258.)

οὐκ ἂν διὰ φάρυγγος ἐξεπέμπετο. τοῦτό φημι τὸ λήμμα, μὴ ὅτι τοῦ πρώτου γένους ἐκπεπτωκέναι τῶν εἰς τὰς ἀποδείξεις ἐπιτηδείων, ἀλλὰ καὶ τοῦ δευτέρου τε καὶ τρίτου, περιέχεσθαι δὲ ἐν τῷ τετάρτῳ γένει τῶν σοφιστικῶν λημμάτων, εἴ γε δὴ σχῆμά τι λέξεως ὑποδύεται παπαουργημέ-
νον τε καὶ σεσοφισμένον πρὸς ἀμφιβολίαν, ἐκ ταύτης τὸν ἔλεγχον ἐλπίζων ἀποδράσεσθαι. τὸ γὰρ, εἰ δ' ἦν ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου χωροῦσα, οὐκ ἂν διὰ φάρυγγος ἐχώρει, μοχθη-
ρῶς ἔχει τὴν ἀπὸ πρόθεσιν ἐγκειμένην τῇ ῥήσει. δύο γὰρ εἰσιν ἐν ἅπασιν τοῖς τοιούτοις λόγοις σαφεῖς προθέσεις, ἡ τε ὑπὸ καὶ ἡ ἐξ, ὧν οὐδεμίαν παρέλαβεν, καίτοι δυ-
νάμενος εἰπεῖν· εἰ δ' ἦν ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου χωροῦσα, οὐκ ἂν διὰ φάρυγγος ἐχώρει· ἢ εἰ μὴ ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου, ὑπὸ τοῦ ἐγκεφάλου γε πάντως ἐχρῆν εἰπεῖν αὐτόν. ἡ γὰρ διὰ τῆς φάρυγγος ἐκπεμπομένη φωνὴ ἐκ τινός τε καὶ ὑπὸ τινος ἐκπέμπεται· ἐκ τινος μὲν, ὡς ἀγγείου περιέχοτος, ὑπὸ τι-
νος δ', ὡς δυνάμεως κινούσης τὸ περιέχον· ὥσπερ ἀμέλει καὶ τὸ οὖρον ἐξέρχεται μὲν διὰ τοῦ αἰδοίου, ἐκπέμπεται δ'

asperam arteriam emittitur. Hanc dico sumptionem non solum non ex primo genere sumptionum ad demonstrationes convenientium emanasse, imo ne ex secundo quidem et tertio, sed in quarto sophisticarum sumptionum genere continetur; siquidem figura quaedam dictionis sublatet, astute et captiose ad ambiguitatem fabricata, unde reprehensionem effugere se sperabat. Haec enim, si a cerebro procederet, non per asperam arteriam procederet, perperam ac male habet praepositionem a orationi injectam. Duae enim sunt in ejusmodi omnibus sermonibus manifestae praepositiones, nempe a et ex, quarum neutram assump-
sit, etsi posset dicere, si ex cerebro procederet, non per asperam arteriam procederet, vel si non ex cerebro, certe a cerebro dicere ipsum oportebat. Etenim vox per asperam arteriam emissa et ex aliquo et ab aliquo emittitur: ex aliquo, ut vase continente, ab aliquo, ut virtute, quae id, quod continet, movet; quemadmodum denique et urina egredi-
ditur quidem per penem, emittitur autem ex vase, nem-

Ed. Chart. V. [99-]

Ed. Bas. I. (258.)

ἐξ ἀγγείου μὲν, τῆς ὑπερκειμένης κύστεως, ὑπὸ δυνάμεως δὲ τῆς τὴν κύστιν συσπείλουσας εἰς ἑαυτὴν, ἢ ἐκθλίψῃ τὸ οὖρον. ἢ δ' ἀπὸ πρόθεσις ἀδηλός ἐστιν, εἴτε ἀντὶ τῆς ἐξ, εἴτε ἀντὶ τῆς ὑπὸ παρείληπται. εἰ μὲν οὖν ἀντὶ τῆς ἐξ, ἀληθὴς ἐστιν ὁ λόγος, ἔσται γὰρ τοιοῦτος· εἰ δὲ ἦν ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου ἐκπεμπομένη ἡ φωνή, οὐκ ἂν διὰ τῆς φάρυγγος ἐξεπέμπετο. εἰ δὲ ἀντὶ τῆς ὑπὸ, ψευδὴς, ἔσται γὰρ αὐτὴ πάλιν τοιοῦτος· εἰ δὲ ἦν ὑπὸ τοῦ ἐγκεφάλου ἐκπεμπομένη, οὐκ ἂν διὰ τῆς φάρυγγος ἐξῆι. ὅτι δ' οὐκ ἀληθὴς ἐστιν ὁ τοιοῦτος λόγος, οὐκ ἔμεινεν χρὴ κατασκευάζειν, ἀλλ' ἐκείνους αὐτοὺς ἀξιούων ἀποφῆρασθαι προτέρους ὑπὲρ τοῦ τοιούτου λόγου, τὸ οὖρον διὰ τοῦ αἰδοίου χωρεῖ· εἰ δὲ ἦν ὑπὸ τῆς καρδίας ἐκπεμπόμενον, οὐκ ἂν διὰ τοῦ αἰδοίου ἐξῆι. καὶ μὴν ὑπὸ προαιρέσεώς γε τῆς ἡμετέρας ἐκπέμπεται. οὐκ ἄρα ἐν τῇ καρδίᾳ ἐστὶν ἡ προαίρεσις. οὕτω δὲ καὶ περὶ διαχωρήματος ἐρωτῶν ἐγχωρεῖ. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο διὰ μὲν τῆς ἐδορας ὑπὸ τῆς ἡμετέρας προαιρέσεως πρώτης κινούσης ἐκπέμπεται, ἥτις, οἶμαι, καὶ τῶν πορρώτατων κειμένων ἑαυτῆς δάκτυλον ὄντιναοῦν τῶν ἐν ποδὶ κινεῖ παραχωρήμα, μηδὲν ἐκ τοῦ

per vesica subjecta; a facultate autem, quae vesicam in se comprimit, ut urina exprimat. Caeterum praepositio a sive pro ex sive pro ab sit accepta, incertum est. Si igitur loco ex capiatur, vera est oratio. Erit enim rursus huiusmodi: Si ex cerebro vox esset emissa, non per asperam arteriam emitteretur. Quod si in vicem praepositionis a capiatur, falsa. Rursus enim erit talis: Si a cerebro emitteretur, non per asperam arteriam exiret. Quod autem oratio huiusmodi vera non sit, nihil opus habeo, ut ego probem, sed illos ipsos de hoc sententiam ferre censeo. Urina per penem emittitur; quod si a corde emitteretur, non per pudendum exiret. Quin et nostro arbitrio emittitur, non igitur in corde est arbitrium. Sic autem et de recrementis alvi interrogare licet; etenim haec per sedem a nostra voluntate primo movente emittuntur; quae mea opinione etiam ex longissime ab ea sitis quemlibet pedis digitum protinus mo-

Ed. Chart. V. [99. 100.]

Ed. Bas. I. (258.)

διατεήματος ἐμποδιζομένη πρὸς τὸ ταχὺς. εἴτε γὰρ ἐν
ἐγκεφάλῳ θείης, εἴτ' ἐν καρδίᾳ τὴν προαίρεσιν, ἢ διάνοιαν,
ἢ ὅ τι ποτε καὶ βούλει καλεῖν, οὐδὲν γὰρ εἰς τὰ παρόντα
διαφέρει, χρόνος οὐδεὶς εὐρεθήσεται μεταξὺ γιγνόμενος τοῦ τε
βουληθῆναι κινήσαι τὸν δάκτυλον καὶ τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ,
καθάπερ, οἶμαι, καὶ τῆς αἰσθήσεως ἔχει. οὐ γὰρ οὖν
οὐδ' ἐπὶ ταύτης ἀναμεῖναι δεῖ χρόνον τινὰ τοῦ νύξαντος ἢ
τρώσαντος, ἢν αἰσθηται τὸ ζῶον, ἀλλ' ἅμα τε τὸ τέμνον
τέμνει καὶ τὸ ζῶον αἰσθάνεται. καὶ τοῦτο βούλεται γε
Ζήνων καὶ Χρύσιππος ἅμα τῷ σφετέρῳ χορῷ παντὶ, δια-
δίδοσθαι τὴν ἐκ τοῦ προσπεσόντος ἔξωθεν ἐγγε[100]γομένην
τῷ μορίῳ κίνησιν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχῆς, ἢν αἰσθηται
τὸ ζῶον. ὥς οὖν οὐδεὶς ἐστὶ χρόνος αἰσθητὸς ἐν τῷ με-
ταξὺ τοῦ τρωθῆναι τε τὸ μῦρον αἰσθῆσθαι τε τὸ ζῶον,
ὡσαύτως οὐδὲ τοῦ βουληθῆναι κάμψαι τὸν ἄνθρωπον δά-
κτυλον ἢ τὸν πόδα καὶ αὐτῆς τῆς ἐνεργείας· οὕτως οὐδὲ
τοῦ βουληθῆναι τὸ οὔρον ἐκκρίναι καὶ αὐτῆς τῆς ἐκκρίσεως,

vet, nihil ex intervallo ad celeritatem impedimenti acci-
piens. Sive enim in cerebro, sive in corde posueris vo-
luntatem, aut mentem, aut quomodocunque volueris ap-
pellare, (nihil enim ad praesens institutum interest) nul-
lum tempus reperietur interea transire, dum volueris di-
gitum movere, et inter ipsius actionem, quemadmodum
mea sententia etiam in sensu habet. Non enim in hoc
expectare oportet aliquod tempus punctiōis aut vul-
nerationis, ut sentiat animal, sed simul et secus secat, et
animal sentit. Atque hoc volunt Zeno et Chrysippus
una cum universo suo coetu, nempe motum, qui ex foris
accidente in parte factus est, in animae principium dis-
tribui, quo animal sentiat. Ut igitur nullum sensibile
tempus est interea, dum pars vulneratur et animal sen-
tit, ita neque interim, dum homo digitum curvare vult
aut pedem, et interim, dum actionem obit, tempus in-
tercedit. Ita nec inter voluntatem conceptam urinae
emittendae et ipsam excretionem, verum simul atque

Ed. Chart. V. [100.]

Ed. Bas. I. (248.)

ἀλλ' ἅμα τε τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικὸν ἐβουλήθη καὶ τὰ τῆς αἰσθήσεως ἐνήργησεν ὄργανα. πῶς οὖν λύσομεν ἐκεῖνον τὸν λόγον, ὃ σοφώτατοι, εἰ δὲ ἦν ὑπὸ τῆς καρδίας ἐκκριπόμενον τὸ οὔρον; οὐκ ἂν διὰ τοῦ αἰδοίου ἐξεκρίνετο; ἦν γὰρ ἂν εἴπητε λύσιν, ἐξέσται δήπου καὶ ἡμᾶς αὐτῇ χρῆσθαι. κατὰ μὲν δὴ τοὺς διαλόγους ἐκείνους ἀναγκάζειν χρὴ λύειν τὸν λόγον. ἐνταῦθα δὲ οὐκ ἐγγωρεῖ ποιεῖν οὕτως, ἀλλὰ χρὴ τὴν λύσιν αὐτοὺς εἰπεῖν, οὐδὲν ἔχουσαι ἀποκρυμμένον ἢ μακρὸν ἢ χαλεπὸν, ἀλλ' ἐκ προχείρου φαινομένην. οὐδὲν γὰρ κωλύει, φήσομεν, ἐκ τῆς κύστεως ἐκκρίνεσθαι διὰ τοῦ αἰδοίου τὸ οὔρον, ἀρχὴν κινήσεως ἐπιπέμψαντος τοῦ ἡγεμονικοῦ, ἵνα συσταλῇ τὸ περιέχον ἀγγεῖον. λοιπὸν, εἴτ' ἐγκέφαλός ἐστιν, εἴτε καρδιά τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονοῦν, οὐδὲν οἶμαι διαφέρειν εἰς γε τὴν τοῦ προκειμένου λόγου διάλυσιν. ἂν τε γὰρ ἐγκέφαλος ἢ, τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως αὐτὸς ἐπιπέμψῃ καὶ τοῖς τὸ οὔρον ἐκκρίνουσιν ὄργάνοις, καὶ τοῖς τὸ περίπλωμα τῆς τροφῆς, καὶ τοῖς τὸ σκέλος κινουοῖ, καὶ τοῖς τὸν πόδα καὶ τοὺς δακτύλους, ἂν δ' ἢ

animae principatus voluerit, etiam sensus organa operantur. Quomodo igitur sermonem illum; o viri sapientissimi, solvemus, quod, si urina a corde emitteretur, non per penem excerneretur? Quamcunque enim solutionem dixeritis, licebit nimirum et nos ea uti. Siquidem igitur cum praesentibus adversariis disceptatio esset, illam rationem solvere cogere oporteret. Hic autem non ita licet facere, sed solutionem ipsos dicere convenit, quae nihil habet obscurum aut prolixum aut difficile, sed prompte apparet. Nihil enim (dicemus) impedit ex vesica urinam per penem excerni, si princeps animae pars motus initium inamiserit, ut vas, quod continet, comprimatur. Reliquum, sive cerebrum, sive cor animae sit principatus, nihil opinor, ad propositae orationis dissolutionem referre. Sive enim cerebrum sit movendi principium; ipsum sufficiet instrumentis et urinam alviquecrementa excernentibus, et crura et pedem et digitum

Ed. Chart. V. [100.]

Ed. Bas. I. (258, 259.)

καρδία, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον. οὕτως, οἷμαι, καὶ τῆς φωνῆς ἐκπεμπομένης διὰ φάρυγγος, οὐδὲν κωλύει τὸν ἐγκέφαλον αἷτιον ὑπάρχειν τῆς πρὸ τῆς φάρυγγος κινήσεως. ὥστ' ἴσον ἔτι μένει τὸ ζητούμενον ἐξ ἀρχῆς, οὐδὲν ἔκ γε τοῦ φαινομένου πρὸς οὐδέτερον τῶν δογμάτων ἐπικλίνειν. ὡς γὰρ ἐπὶ τῆς κατὰ τὴν κύστιν καὶ τὴν ἔδραν κινήσεως ἄθλον ὑπῆρχε, πότερον ἐγκέφαλος ἢ καρδία τὴν ἀρχὴν ἔχει, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπὶ τε φωνῆς καὶ ἀναπνοῆς ὁμοίως ἔτ' ἄθλον, ὁπότερον τῶν σπλάγγων ἔχει τὴν ἡγεμονίαν. ἀλλ', ὡς εὔρηται μοι καὶ πρόσθεν, ἡ τῆς θέσεως ἐγγύτης, (259) ἐκατέρους ἐξαπατῶσα, φαντασίαν ἀποτελεῖ τῶν λημμάτων, ὡς ἐπιστημονικῶν τε καὶ πρὸς ἀπόδειξιν ἐπιτηδείων. οὐ μὴν οὕτως γ' ἔχει ταλητές. ὁ τε γὰρ ἀπάντων ἀρχὴν ὑποτιθέμενος εἶναι τὴν καρδίαν οὐκ εὐλαβηθήσεται τὴν τῶν ὀφθαλμῶν ἐγγύτητα, ὡς μὴ καὶ τούτους ἀπ' ἐκείνης ὥσπερ πηγῆς τινα ἀρύεσθαι φάναι τὴν αἰσθησὶν τε καὶ κίνησιν, ὁ τε τὸν ἐγκέφαλον οὐκ ἄλλο τι μόριόν φησιν ἀρχὴν εἶναι τῆς τῶν ἀναπνευστικῶν τε καὶ φωνητικῶν ὀργάνων κινήσεως,

moventibus, sive cor, eodem modo. Ita, arbitror, et voce per asperam arteriam emissā, nihil prohibet cerebrum motus asperae arteriae esse causam: quare par adhuc manet quaestio ab initio instituta, nihil ex eo, quod apparet, ad alterutrum dogma inclinare. Sicut enim in vesicae et sedis motu incertum erat, cerebrumne an cor principatum obtineret, eodem modo in voce et respiratione similiter adhuc obscurum est, utrum viscus principatum habeat. Sed, ut a me dictum est jam antea, sius vicinitas utrisque imponens summptionum tanquam scientificarum et ad demonstrationem convenientium imaginem exhibet; non tamen ita rei veritas se habet. Et enim qui omnium originem cor esse statuit, non verebitur oculorum vicinitatem, tanquam non et hos dicat ab illo ceu fonte quodam sensum motumque haurire; qui cerebrum ponit, non aliam quampiam partem respiratoriorum et vocalium instrumentorum motus principium

Ed. Chart. V. [100. 101.]

Ed. Bas. I. (259.)

ἀλλ' ἐκεῖνον, ὥσπερ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἐξηγησθαι τῆς κατὰ προαίρεσιν κινήσεως, οὕτως καὶ τοῖσδε. ἅπερ οὖν ἐν ταῖς περὶ τῆς ἀποδείξεως μεθόδοις ἐδιδάχθημεν καθόλου, ταῦθ' εὐρίσκεται κατὰ μέρος ἐπὶ πάσης ὑλῆς πραγμάτων ἀληθεύοντα. ἤρῃ γὰρ οὐκ ἀπὸ πάντων τῶν ὑπαρχόντων τῷ προκειμένῳ πράγματι τὰληθῆς λαμβάνειν, ἀλλ' ἀπὸ μόνου τοῦ συνημμένου τῷ προβλήματι. Ζήνων δὲ καὶ Χρύσιππος καὶ Διογένης οἳ τ' ἄλλοι Στωϊκοί, καὶ μυριάκις ἐπὶ τῷ λόγῳ θαρρώσιν, οὐχ εὖρωσιν ἀπολογήσασθαι περὶ τῶν ἁμαρτημάτων αὐτοῦ. τὸ γὰρ τοι δεύτερον λῆμμα τὸ κατ' αὐτόν, εἰ μὲν ἀκριβῶς τε ἅμα καὶ σαφῶς καὶ διωρισμένως εἴρητο, τῶν ἐκ δευτέρου γένους ἐν ἃν ἐφοιδάθῃ πάντως ὑπάρχον· ἐπεὶ δὲ κατὰ τὸ τῆς λέξεως σχῆμα πεπανουργημένην ἀμβιβολίαν ἐπεσπάσατο, τοῦ τετάρτου γένους ἐν τούτῳ μετέσχευ. εἰ μὲν οὖν γινώσκων αὐτοῦ τὴν πανουργίαν ὁ Ζήνων ἐκὼν παρεχόσατο, σοφιστὴς ἂν εἴη τις μᾶλλον ἢ φιλόσοφος· εἰ δὲ ἀγνοήσας ἄκων [101] ἐχρήσατο, λογικῆς θεωρίας ἀγύμναστος. ἀλλ' ἡμεῖς γε μήθ' ἐκόντες ποτὲ τοιούτοις

esse dicit, sed illud, quemadmodum aliis omnibus, ita et his motum arbitrarium suppeditare. Quae igitur in methodis de demonstratione universaliter docuimus, haec particulatim in omni rerum materia vera deprehenduntur; quippe non ab omnibus, quae rei propositae insunt, veritatem capere oportet, sed ab eo solo, quod problemati conjunctum est. Zeno autem, Chrysippus et Diogenes alique Stoici, etsi millies rationi confidunt, non possent defensionem errorum ipsius invenire. Nam secunda sumptio, quae per se sumitur, siquidem exacte simul et manifeste ac distincte dicta esset, ex secundo sumptionum genere una omnino esse deprehenderetur. Quoniam vero juxta dictionis figuram captiose structam ambiguitatem contraxit, in quartum genus hac de causa transiit. Si itaque vasritiam subdolam ipsius cognoscens Zeno sponte usus fuisset, sophista potius aliquis quam philosophus haberetur: si ignorans et invitus, logicae speculationis imperitus inexercitatusque. Verum nos neque

Ed. Chart. V. [101.]

Ed. Bas. I. (259.)

χρησαίμεθα λόγοις, ἐχθροῦ γὰρ ἀληθείας ἀνδρός τὸ πα-
τούργημα, μὴ ἄκοντες ὑπὸ ἀμαθίας τε ἅμα καὶ ἀγυμνα-
σίας ἐμπίπτωμεν εἰς αὐτούς. ὁμοίαν δὲ ἔχει τῷ δευτέρῳ
λήμματι καὶ τὸ τέταρτον ἀτοπίαν, ἐν ᾧ φησιν, ὁ λόγος
ἀπὸ διανοίας χωρεῖ. ὁ γὰρ τοι λόγος οὗτος, ἡ σημαίνουσα
φωνή ὑπὸ μὲν τῆς διανοίας ἐκπέμπεται, καθάπερ καὶ
τᾶλλα πάντα τὰ κατὰ προαίρεσιν ἐνεργοῦμενα, οὐ μὴν ἐκ
τῆς διανοίας γε, ἀλλὰ ἐκ τοῦ λάρυγγος. ἔμπροσθεν δὲ
οὐδέπω φωνή τὸ ἀναφερόμενόν ἐστιν, ἀλλ', ὡς ἔφαμεν, ὕλη
τις οἰκεία φωνῆς, ἣν ὀνομάζομεν ἐκφύσησιν. ἐκπέμπεται δὲ
ἐκ τῶν κατὰ πνεύμονα τραχειῶν ἀρτηριῶν, ὧν οὐδεμία τῆς
καρδίας ἄπτεται. ὁ μὲν οὖν Ζήνων, εἴτε ἄκων εἴτε ἐκὼν
ἔσφαει τῇ λέξει χρησάμενος, εἰς τὸ τέταρτον εἶδος ἐκ-
πέπτωκε τῶν λημμάτων, ὃ Διογένης δὲ τὰ πολλὰ μὲν
εἰς τὸ δεύτερον, ἅπασι δὲ πού καὶ αὐτὸς εἰς τὸ τέ-
ταρτον. ὅταν μὲν γὰρ λέγῃ, ὅθεν ἡ φωνή ἐκπέμπεται,
καὶ ὅταν, ἡ δὲ φωνή οὐκ ἐκ τῶν κατὰ τὴν κεφαλὴν
τόπων ἐκπέμπεται, ἀλλὰ φανερώς ἐκ τῶν κάτω μᾶλλον,

Sponte unquam ejusmodi sermonibus usi sumus, (ete-
nim vassritia subdola et improba viri est hostis veritatis,) neque imprudentes prae inscitia simul et exercitatio-
nis inopia in ipsos incidimus. Porro similem secun-
dae sumptioni etiam quarta oblinet absurditatem, in
qua dicit, *Sermo a mente procedit*. Siquidem hic sermo
aut vox significans a mente emittitur, quemadmodum
etiam alia omnia, quae secundum voluntatem fiunt, non
tamen ex mente, sed ex larynge. Prius autem nondum
vox id, quod effertur, existit, sed, ut diximus, materia
quaedam vocis propria, quam efflationem nuncupamus.
Emittitur autem ex asperis pulmonis arteriis, quarum
nulla cor attingit. Itaque Zeno, sive imprudenter sive
de industria obscura dictione usus est, in quartam sum-
ptionum speciem incidit, Diogenes autem plerumque in
secundam, semel autem et ipse in quartam. Quum enim
dicit, Vnde vox emittitur, et quando ait, Vox non ex
capitis locis emittitur, sed palam ex inferioribus potius,

Ed. Chart. V. [101.]

Ed. Bas. I. (259.)

ἐκ τοῦ δευτέρου γένους τῶν ἐπιχειρημάτων χρῆται τοῖς λήμμασιν. ὅταν δὲ φῇ, τὸν λόγον ἀπὸ διανοίας ἐκπέμπεσθαι, θέον ὑπὸ διανοίας φάναι, τῷ τετάρτῳ χρῆται γένει τῶν ἐπιχειρημάτων. ὁ δὲ ἔλεγχος καὶ τῶν τούτου σφαλμάτων ὁ αὐτὸς τῷ προγεγραμμένῳ κατὰ τὸν τοῦ Ζήνωνος λόγον. οὕτω δὲ καὶ ὁ Χρύσιππος ἐπειδὴν μὲν λέγῃ καὶ ἐξ οὗ ὁ λόγος ἐκπέμπεται, ἐκεῖνό εἶναι τὸ κυριεῦον τῆς ψυχῆς μέρος, ἀντιληφόμεθα τοῦ λόγου καὶ φήσομεν, ὅφ' οὗ μὲν ὁ λόγος ἐκπέμπεται, τὸ κυριεῦον ὑπάρχειν, οὐ μὴν ἐξ οὗ γε. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον, κἀπειδὴν εἴπῃ, τὸ γὰρ ὅλον ὅθεν ὁ λόγος ἐκπέμπεται, ἐκεῖσε δεῖ καὶ τὸν διαλογισμὸν γίνεσθαι, οὐχ ὅθεν φήσομεν, ἀλλ' ὅφ' οὗ μέρους ὁ λόγος ἐκπέμπεται, καὶ τὸ λογίζεσθαι κατ' ἐκεῖνό τε καὶ ἐν ἐκείνῳ γίνεσθαι. δῆλον γὰρ δὴ, ὅτι τὸ ἐκεῖσε ἀντὶ τοῦ ἐκεῖ ὁ Χρύσιππος εἵρηκεν, ὅπερ ἴσον δύναται τῷ ἐν ἐκείνῳ τῷ μέρει τοῦ σώματος. οὐ γὰρ δὴ τό γε εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος ἡγητέον αὐτὸν βούλεσθαι δηλοῦν ἐν τῷ λέγειν ἐκεῖσε, κἄν ὅτι μάλιστα τὸ μὲν ἐκεῖσε εἰς τόπον ἢ δηλοῦν, τὸ δὲ ἐκεῖ ἐν

ex secundo genere argumentorum summptionibus utitur. Quando autem inquit, sermonem a mente emitti, quum oporteret dicere abs mente, quarto genere argumentationum utitur. Hujus errorum redargutio eadem est, qua Zenonis sermonem reprehendimus. Sic autem et Chrysippus quum dicat etiam, ex quo sermo emittitur, illam esse principem animae partem, sermonem reciproce et ex adverso accipiemus, dicemusque, abs quo sermo emittitur, illud principatum existere, non tamen ex quo. Ad eundem modum quum inquit, in totum unde sermo emittitur, illinc oportet et ratiocinationem fieri, non unde dicemus, sed abs qua parte sermo emittitur, secundum illam quoque ratiocinandi vim et in illa fieri. Constat enim, quod loco illic Chrysippus illuc dixit, quod aequipollet ei, quod est in illa corporis parte. Non enim putandum est, voluisse eum indicare in illam particulam, quum dixit illuc, quamvis praecipue hoc illuc

Ed. Chart. V. [101.]

Ed. Bas. I. (259.)

τόπων. σολοικίζεν γὰρ μᾶλλον ὑποληπτέον ἐν τῇ φωνῇ τὸν Χρυσίππον, ἥπερ οὕτω προφανῶς ἀδιανόητα λέγειν. τὸ μὲν γὰρ ἱκανῶς σύνηδες αὐτῷ καὶ μόνον οὐ κατ' ἐκάστην ῥῆσιν γινόμενον, τὸ δ' ἀδιανόητα λέγειν οὐδαμῶς. ἐνίοτε γὰρ πού καὶ ψευδῇ λέγει, καθάπερ καὶ κατὰ τοῦτον τὸν λόγον, ἀλλ' οὐκ ἀδιανόητά γε. διαφέρει γὰρ πάμπολυ τὸ ψεῦδος τοῦ ἀδιανοήτου. ἐπεὶ τοίνυν τὸ ἐκεῖσε ἀντὶ τοῦ ἐν ἐκείνῳ πιθανώτερόν ἐστιν εἰρησθαι πρὸς τοῦ Χρυσίππου, γένοιτ' ἂν ἡ ῥῆσις εἰς τὴν τῶν Ἑλλήνων διάλεκτον μεταληφθεῖσα τοιάδε· ὅθεν ὁ λόγος ἐκπέμπεται, ἐκεῖ δεῖ καὶ τὸν διαλογισμὸν γίγνεσθαι, τουτέσιν ἐν ἐκείνῳ τῷ μορίῳ. τοῦτο δὲ φήσομεν ἀντικρὺς εἶναι ψεῦδος. οὐ γὰρ, εἴ τι κατὰ προαίρεσιν ἐκ τινος ἐκπέμπεται, κατ' ἐκεῖνο τὸ μόριον δέκνται τὴν διάνοιαν ὑπάρχειν, καθάπερ οὐδὲ τὸ οὖρον, οὐδὲ τὸ πτύελον, οὐδὲ ἡ κόρυζα, οὐδὲ τὸ ἀποπάτημα. φαίνεται τοίνυν τοῦτο σφῆλαν τὸν τε Ζήνωνα πρῶτον καὶ μάλιστα, καὶ μετ' αὐτὸν ἤδη τοὺς ἄλλους Στωϊκοὺς, οὐχ

ad locum significat, illic autem in loco. Etenim putandum est potius Chrysippum in voce soloecismum committere, quam tam manifeste incomprehensibilia dicere. Quippe hoc ipsi satis peculiare et tantum non in unaquaque dictione committitur, incomprehensibilia vero dicere nequaquam. Aliquando enim falsa dicit, quemadmodum et in hoc sermone, sed non quae non possint comprehendi. Differt enim plurimum falsum ab eo, quod nequit intelligi. Quoniam igitur illuc pro illic dictum esse a Chrysippo probabilius est, oratio in Graecorum proprietatem transumpta talis fuerit: Unde sermo emititur, illic oportet et ratiocinationem fieri, hoc est, in illa particula; sed mendacium id manifesto esse dicimus. Non enim, si quid juxta voluntatem ex aliquo emittitur, in illa particula mentem esse ostendit, sicut neque urina, neque sputum, neque mucor, neque alvi sedimentum. Apparet autem, hoc fecisse Zenonem primum et praecipue, et post eum jam alios Stoicos, maxime vero et

Ed. Chart. V. [101. 102.]

Ed. Bas. I. (259.)

ἥκιστα δὲ καὶ τὸν Χρύσιππον ὅσον γε ἐπὶ τῇ προγεγραμμένῃ ῥήσει. κατὰ μὲν γὰρ ἄλλην τινὰ μετ' οὐ πάνυ πολὺ ταύτης γεγραμμένην ἠναγκάσθη τὸ ἀληθὲς ὁμολογῆσαι. ἀναγκασθῆναι δὲ εἶπον, ὅτι λόγον ἕτερον ἀνατρέψαι βου-
 [102]λόμενος ὥς οὐκ ἀληθῆ, κἄπειτα τὸ τῆς ἀντιλογίας εἶδος αἰσθόμενος οὐδὲν ἦτιον ἐπιστρέφον καὶ καθ' ἑαυτοῦ, συνανατρέψαι καὶ τὸν ἴδιον οὐκ ὤκησε τῷ τῶν ἑτεροδόξων. ἐχρῆν δ' αὖ ἢ μὴ ταῦτα γράφειν, ἢ μὴ ἐκεῖνα, καὶ μά-
 λιστα πλησίον οὕτως ἀλλήλων. εἰ μὲν γὰρ ἀληθὲς οὗτος ὁ λόγος, οὐκ ἀληθὲς ἐκεῖνος, εἰ δ' ἐκεῖνος ὕγιης, κίβδη-
 λος οὗτος. ἡμεῖς μὲν οὖν ἐπιστημονικαῖς μεθόδοις γυμνα-
 σάμενοι γωριζέιν τε καὶ διακρίνειν δυνάμεθα τὸν τε ἀλη-
 θῆ καὶ τὸν ψευδῆ. τοῖς δ' ἀγυμνάστοις οὐ σμικρὸν ἂν εἴη ζήτημα, πότερον αὐτῶν ἔλονται. παραγράφω δὲ καὶ τὴν ῥῆσιν αὐτὴν, ἐν ἣ δαίκνυσιν ὁ Χρύσιππος, ὥς οὐκ ἔστιν ὁ προγεγραμμένος λόγος ἀποδεικτικός. ἔστι δὲ τοιάδε. ἔχει δ', ὥς ἔφην πλείονα αὐτοῖς ἐπὶ πᾶσι, μὴ ποτ' εἰ καὶ τοῦτο δοθείη, καθάπερ ἐπιπορεύονται ἀπὸ τῆς κεφαλῆς εἶναι τὴν

Chrysippum, quantum ad commemoratam prius orationem pertinet. Nam in alia quadam non multo post subsequente coactus est verum fateri. Coactum esse dixi, quod alium sermonem evertere cupiens, ceu non verum, deinde contradictionis speciem sentiens nihilominus subvertentem, et contra seipsum non veritus est suum simul cum sententia contra opinantium sermonem evertere. Oportebat autem aut non haec, aut non illa scribere, et praesertim tam sibi invicem propinqua. Si etenim verus hic sermo est, non verus ille; quod si ille sanus, hic corruptus erit. Quare nos scientificis methodis exercitati cognoscere possumus et discernere verum a falso. At inexercitatis non parva erit quaestio, utrum ipsorum eligere debeant. Adscribam vero et verba ipsa, quibus ostendit Chrysippus, sermonem supra comprehensum non esse demonstratorium; sunt autem ejusmodi. *Hes autem se habet, ut ipsis dixi saepius, praeter haec omnia fortasse etiam si detur, ut postulatur, a capite provenire prin-*

Ed. Chart. V. [102.]

Ed. Bas. I. (259. 260.)

ἀρχὴν ἐπὶ τὰ εἰρημένα μέρη ἐπιζητήσομεν. σχεδὸν γάρ, οἷα ἂν τινα λέγῃ περὶ τοῦ τὴν φωνὴν ἐκ τοῦ στήθους φέρεσθαι διὰ τῆς φάρυγγος ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ποιᾶς τινος καταρχῆς γιγνομένης, τοιαῦτ' ἔξεστι λέγειν, ἐν τῇ καρδίᾳ μὲν τοῦ ἡγεμονικοῦ ὄντος, τῆς δὲ τῶν κινήσεων ἀρχῆς ἀπὸ τῆς κεφαλῆς οὔσης. ὃ δὴ γὰρ βούλεται λέγειν ὁ Χρύσιππος ἐν τῇδε τῇ ῥήσει, τοιοῦτόν ἐστιν. εἰ καὶ συγχωρήσειέ τις, ἀρχὴν εἶναι νεύρων τὴν κεφαλὴν, οὐ πάντως ἐν αὐτῇ συγχωρήσει τὸ ἡγεμονικὸν ὑπάρχειν. ἃ γὰρ ἑκαῖνοι δύνανται λέγειν ὑπὲρ τοῦ τὴν φωνὴν ἐκ τοῦ στήθους διὰ τῆς φάρυγγος ἐκφέρεσθαι, τὴν ἀρχὴν τῆς ἐνεργείας τοῖς μορίοις ἐπιπεμπούσης τῆς κεφαλῆς, τοιαῦτ' ἔξεστι λέγειν ὑπὲρ τῶν νεύρων ἡμῖν, ὡς ἐκ μὲν τῆς κεφαλῆς ἀρχομένων, ἀπὸ δὲ τῆς καρδίας τὴν ἐνέργειαν ἐχόντων. ὥσθ', ὅτι δυνατόν ἐστιν ἐκ τοῦ στήθους τε καὶ διὰ τῆς φάρυγγος ἐκπέμπεσθαι τὴν φωνήν, ἀρχὴν τῆς κινήσεως τοῖς ἐνταῦθα μορίοις παρεχούσης τῆς κεφαλῆς, (260) αὐτὸς ὁ Χρύσιππος ὁμολόγησεν. οὐκοῦν χρηστὸν ἐστὶν ὡς ἀποδεικτικῶ τῷ λόγῳ, καθάπερ οἱ πλεῖστοι

capitulum in praedictas partes adhuc inquiremus. Fore enim, quaecunque dixerint aliqui de eo, quod vox ex pectore fertur per asperam arteriam, a capite certo quodam principio facto, talia licet dicere, in corde quidem principatu animae existente, motuum vero initio a capite veniente. Quod sane Chrysippus hac oratione vult dicere, tale est. Si etiam concesserit aliquis, principium esse nervorum caput, non omnino principatum in eo esse concesserit. Quae enim illi possunt dicere de eo, quod vox ex pectore per asperam arteriam effertur, capite initium actionis transmittente partibus, talia licet de nervis nobis dicere tanquam a capite procedentibus, a corde autem actionem habentibus. Quapropter quod vox ex pectore et per asperam arteriam emittatur, capite initium motus partibus indidem exhibente, Chrysippus ipse fieri posse confessus est. Non igitur ea ratione tanquam demonstratoria utendum est, quemadmodum plurimi Stoico-

Ed. Chart. V. [102.]

Ed. Bas. I. (260.)

τῶν Στωϊκῶν ὑπειλήφασιν. ἐπιχειρεῖται γὰρ, ὥς εἶπον, ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν θέναι ἐγγύτητος, ὅθεν καὶ λείπειν ἡγητέον τῷ τοῦ Ζήνωνος λόγῳ λήμματα πρὸς τὸ τελῶς ἡρωτησθαι. δειχθεῖν δὲ ἂν ἐναργέστερον τοῦτο, τῶν λημμάτων μεταληφθέντων ἐπὶ τὸ σαφέστερον, ὥς εἶναι τὸν λόγον τοιόνδε· φωνὴ διὰ φάρυγγος ἐκπέμπεται. εἰ δὲ ἦν ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου ἐκπεμπομένη, οὐκ ἂν διὰ φάρυγγος ἐξεπέμπετο. ὅθεν δὲ λόγος, καὶ φωνὴ ἐκεῖθεν ἐκπέμπεται. λόγος δὲ ἐκ διανοίας ἐκπέμπεται. ὥστ' οὐκ ἔστιν ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ἡ διάνοια. τὸ μὲν οὖν πρῶτον λῆμμα τῶν πρὸς αἰσθησιν ἐναργῶν ἔστιν, ὥστ' οὐδ' ἀποδείξεως αὐτὸ δεῖται. πιστὰ γὰρ ἐξ αὐτῶν ὑπάρχει πάντα τὰ πρὸς αἰσθησιν ἐναργῇ. τὸ δὲ δεύτερον οὔτε τῶν πρὸς αἰσθησιν οὔτε τῶν πρὸς νόησιν ἐναργῶν ἔστι. τὴν ἀρχὴν γὰρ οὐδὲ ἐκ τῶν πρώτων ἀξιωματικῶν ὑπάρχει. ἀλλ' ἐκ τῶν ὧδε πῶς ἐρωτηθῆναι τὸν λόγον, εἵπερ ἐκ τῶν πρώτων τε καὶ ἀποδεικτικῶν ἡμελλεν ἀρχεσθαι. φωνὴ διὰ φάρυγγος ἐκπέμπεται. πᾶν δὲ τὸ διὰ τινος ἐκπεμπόμενον ἐκ τῶν συνεχῶν αὐτῷ μορίων ἐκπέμπεται.

rum crediderunt. Siquidem argumentatur, ut dixi, a situs vicinitate; unde etiam Zenonis rationi deesse sumptiones ad absolutam quaestionem existimandum est. Id autem evidentius ostendi poterit sumtionibus ad manifestius translatis, ut ratio sit huiusmodi. Vox per asperam arteriam emittitur; quod si ex cerebro emitteretur, non per asperam arteriam exierit. Unde autem sermo, illinc etiam vox emittitur; sermo autem ex mente emittitur; quare mens non est in cerebro. Prima itaque sumptio ex evidentibus sensui est; ideo neque demonstratione ipsa indiget; etenim omnia sensui manifesta ex seipsis fidem faciunt. Secunda vero neque sensui neque intellectui evidentium numero ascribitur, imo ne ex primis quidem axiomatibus existit. Verum hoc pacto sermonem instituere conveniebat, siquidem ex primis et demonstratoriis incepturus erat. Vox per asperam arteriam emittitur. Omne autem, quod per aliquod emittitur, ex partibus ipsi continuis emittitur. Cerebrum au-

Ed. Chart. V. [102. 103.]

Ed. Bas. I. (260.)

οὐκ ἔστι δὲ ἐγκέφαλος τῇ φάρυγγι συνεχῆς· οὐκ ἄρα ἐξ ἐγκεφάλου ἐκπέμπεται. μετὰ δὲ τοῦτον τὸν λόγον αὐτίς ἕτερον ἐχοῖν ἐρωτᾶσθαι, τὸ συμπέρασμα λῆμα ποιησάμενον, ὡς εἶναι τοιόνδε. τὸ ὅθεν ἡ φωνὴ ἐκπέμπεται, ἐκεῖθεν καὶ ἡ σημαίνουσα φωνή, τουτέστιν ὁ λόγος. ἐκ δὲ διανοίας ὁ λόγος ἐκπέμπεται, ἀλλ' οὐκ ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου· οὐκ ἄρα ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ἐστὶν ἡ διάνοια. οὕτω μὲν ἐχοῖν ἐρωτῆσθαι τοὺς λόγους ὑπὸ τοῦ Ζήνωνος, εἰ μηδὲν τῶν λημμάτων ἤμελλεν μήτε παραλειφθῆσεσθαι, μήτε ἐκ περιτοῦ παραληφθῆσεσθαι. ἔστι δὲ καὶ συντομώτερον εἶναι κατὰ τόνδε τὸν λόγον ἐρωτῆσαι, [103] συνθέντα τοὺς λόγους ἀμφοτέρους ἐς ταυτόν. ὁ λόγος διὰ φάρυγγος ἐκπέμπεται. πᾶν δὲ τὸ διὰ τίνος ἐκπεμπόμενον ἐκ τῶν συνεχῶν αὐτῷ μορίων ἐκπέμπεται. ὥστε καὶ ὁ λόγος ἐκ τῶν συνεχῶν τῇ φάρυγγι μορίων ἐκπέμπεται. ἐγκέφαλος δὲ οὐκ ἔστι συνεχῆς τῇ φάρυγγι· οὐκ ἄρα ἐξ ἐγκεφάλου ὁ λόγος ἐκπέμπεται. ἀλλὰ ἐκ τῆς διανοίας ἐκπέμπεται· οὐκ ἄρα ἐν ἐγκεφάλῳ ἐστὶν ἡ διάνοια. ἔξεστι δὲ δηλονότι καὶ τὸ κυριεῦον

tem arteriae asperae non est continuum: ergo ex cerebro non emittitur. Post hanc rationem rursus aliam proponere oportebat, conclusionem sumptionis loco ponendo ad hunc modum. Unde vox emittitur, illinc et significativa vox, hoc est oratio: ex mente autem oratio emittitur, non autem ex cerebro: igitur mens non est in cerebro. Ita sane conveniebat Zenonem rationes instituisse, si nulla sumptio neque praetermittenda erat, neque supra modum assumenda. Jam vero licet adhuc compendiosius ad hunc modum disceptare, utraque ratione in idem collecta. Sermo per asperam arteriam emittitur. Omne autem, quod per aliquod emittitur, ex partibus ipsi continuis emittitur; quare et sermo ex partibus asperae arteriae continuis emittitur; at cerebrum asperae arteriae non est continuum; non igitur ex cerebro sermo emittitur, sed ex mente; non ergo in cerebro mens est. Licet nimirum et principem animae partem

Ed. Chart. V. [103.]

Ed. Bas. I. (260.)

εἰπεῖν ἀντὶ τοῦ τῆς διανοίας ὀνόματος. ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ ἡγεμονικόν, καὶ τὸ ἡγεμονοῦν, καὶ τὸ ἡγούμενον, καὶ τὸ δεσπόζον, καὶ τὸ ἄρχον, καὶ τὸ λογιζόμενον, καὶ τὸ νοοῦν, καὶ τὸ φρονοῦν. οὐδὲν γὰρ διαφέρειν ἡγητέον, ὅπως ἔν τις ὀνομάζειν ἐθέλοι, ταυτὸ φυλάττων τὸ ὑποκείμενον πρᾶγμα. εἰ οὕτως ἅπαντες ἡρωτήμεσαν τὸν λόγον, καὶ μὴ τὸ ἀναγκαιότατον τῶν λημμάτων παρδλελοίπεσαν, ἐν ᾧ δηλοῦται τὸ πᾶν, τὸ διὰ τινος ἐκπεμπόμενον, ἐκ τῶν συνεχῶν αὐτοῖ μορίων ἐκπέμπεσθαι, τὰ δὲ οὐκ ἀναγκαῖα μὴ μάτην προσετιθείκεσαν, εὐφώρατος ἂν ἦν ὁ λόγος, ἀπὸ τε τῆς θέσεως ἐπιχειρεῖν ὠρμημένος, οὐκ ἀποδεικνύς τε τὸ προαείμενον. εἰ μὲν γὰρ ἡ ἐξ πρόθεσις ἐγκέοιτο κατὰ τὸ λῆμμα τὸ λέγον, ἐκ τῆς διανοίας ἐκπέμπεσθαι τὸν λόγον, ψευδὲς εἶναι φήσομεν αὐτό· μὴ γὰρ ἐκ τῆς διανοίας, ἀλλ' ὑπὸ τῆς διανοίας αὐτὸν ἐκπέμπεσθαι. εἰ δὲ τὴν ὑπὸ πρόθεσιν ἐκ τῆς ἀπὸ δηλουμένην νομίζομεν, ὡς εἶναι τὸ λῆμμα τοιοῦτον, ὁ λόγος ὑπὸ τῆς διανοίας ἐκπέμπεται, τὸ μὲν λῆμμα φήσομεν ἀληθὲς ὑπάρχειν, ἀπέραντον δὲ εἶναι τὸν λόγον, ὡς ἔν μηκέτι πάντων τῶν λημμάτων ὁμοίως ἡρωτη-

dicere loco nominis mentis. Pari modo dominantem, imperantem, praesidentem, et ratiocinantem, intelligentem. Nihil enim differre putandum, quocunque modo velis appellare, si rem subjectam eandem serves. Quod si ita omnes rationem instituisent, neque maxime necessariam sumptionum omisissent, in qua res omnis manifestatur, videlicet, quod per aliquod emittitur, ex partibus ipsi continuis emitti, temere autem non necessaria nequaquam adjecissent, facile erat deprehendere, argumenta a situ procedere, nec rem propositam demonstrare. Nam si praepositio ex in sumptione sermonem mente emitti dicente ponatur, falsam ipsam esse dicemus; non enim ex mente, sed abs mente ipsam emitti. At si abs praepositionem significari pro a existimemus, ut sit talis sumptio, Sermo abs mente emittitur, sumptionem veram esse pronuntiabimus, caeterum orationem nihil concludere, tanquam non omnibus sumptionibus similiter enun-

Ed. Chart. V. [103.]

Ed. Bas. I. (260.)

μένων, ἀλλὰ τῶν μὲν τὴν ἐξ, τῶν δὲ τὴν ὑπὸ πρόθεσιν ἐχόντων. εἰ δέ γε πάνθ' ὁμοίως ἐρωτηθεῖη, κατὰ μὲν τὴν ἐξ πρόθεσιν ἐν τῷ προτέρῳ λήμματι γενήσεται τὸ ψεῦδος, κατὰ δὲ τὴν ὑπὸ τοῦτο μὲν ἀληθὲς ἔσται, τὸ καθόλου δὲ τὸ παραλελειμμένον ὑπ' αὐτῶν, ὡσαύτως δὲ τὸ κατὰ μέρος ἄμφω ψευδῆ. τὸ μὲν γὰρ καθόλου γενήσεται τοιοῦτον. ἅπαν τὸ διὰ τινος ἐκπεμπόμενον ὑπὸ τῶν συνεχῶν αὐτῷ μορίων ἐκπέμπεται, τὸ δὲ κατὰ μέρος, ὁ λόγος, ὑπὸ τῶν τῇ φάρυγγι συνεχῶν μορίων ἐκπέμπεται. οὐ γὰρ ὑπὸ τῶν συνεχῶν, ἀλλ' ἐκ τῶν συνεχῶν ἀληθῶς ἂν λέγοιτο. δέδεικται τοίνυν ἤδη σαφῶς τὸ κυριώτατον τῶν λημμάτων παραλελειμμένον αὐτοῖς, ἢ ἐκοῦσι σοφιστικῶς, ἢ ἄκουσιν ὑπὸ ἀγυμνασίας τῆς μεθόδου. διὸ καὶ παρακρούονται τὸν ἀκροατὴν, οὐ δυνάμενον ἀκριβῶς διελεῖσθαι, πότερον τῶν λημμάτων ἐστὶν ἀληθὲς, εἴτε τὸ κατὰ τὴν ἐξ πρόθεσιν ἠρωτημένον, εἴτε τὸ κατὰ τὴν ὑπὸ τὴν ἀρχὴν μὲν γὰρ οὐδὲ λέγουσιν αὐτὸ κατὰ γε τὴν λέξιν, εἰς δὲ γε τὴν σύστασιν τοῦ λόγου παντός, ὡς εἰρηκότες, προσχρῶνται

ciatis, sed aliis praepositionem ex, aliis abs habentibus. Quod si omnia similiter pronuncientur secundum praepositionem ex, in priore sumptione falsitas judicabitur, si juxta praepositionem abs, haec quidem vera erit, generalis autem ab ipsis relictā. Pari modo particularis, ambaeque falsae erunt. Etenim universalis ejusmodi evadet. Omne, quod per aliquid emittitur, abs partibus ei continuis emittitur, particularis autem, sermo, abs partibus, quae in aspera arteria cohaerent, emittitur; non enim abs continuis, sed ex continuis vere dicetur. Ostensum itaque jam manifesto est, principalissimam summptionem ab ipsis esse praetermissam, vel quia cavillandi studio hoc sponte voluerunt, vel quia inexercitati in arte inviti omiserunt. Unde etiam fallunt auditorem, qui exacte nequeat distinguere, utra summptionum vera existat, sive ea, quae juxta praepositionem ex enunciatur, sive quae secundum abs, neutiquam enim ipsam ad verbum dicunt, verum ad totius sermonis constitutionem, tanquam

Ed. Chart. V. [103. 104.]

Ed. Bas. I. (260.)

τὸ γὰρ, εἰ δ' ἦν ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου ἐκπεμπομένη, οὐκ ἂν διὰ φάρυγγος ἐξεπέμπετο, κατὰ τὴν τοῦ παραλελειμμένου λήμματος δύναμιν ἀληθὲς εἶναι φαντάζεται. πᾶσιν οὖν τοῖς ἀμαρτήμασιν ὁ τοῦ Ζήνωνος λόγος ὑπεύθυνός ἐστι κατὰ τὸ δεύτερον τῶν λημμάτων τὸ νυνὶ μοι λελεγμένον· πρῶτον μὲν, ὅτι τὴν ἀπὸ προόθessin ἐν αὐτῷ παρέλαβε, δεόν ἦτοι τὴν ἐξ, ἢ τὴν ὑπὸ· δεύτερον δ', ὅτι τὰ κυριώτατα παρέλιπε, τό τε καθόλου, τὸ πᾶν δὲ τὸ διὰ τινος πεμπόμενον ἐκ τῶν συνεχῶν μορίων αὐτῷ ἐκπέμπεται, τό τε κατὰ μέρος, ὅτι ἡ φωνὴ καὶ ὁ λόγος ἐκ τῶν συνεχῶν τῇ φάρυγγι μορίων ἐκπεμφθήσεται. τούτων γὰρ οὕτω διορισθέντων, εἰ μὲν κατὰ τὴν ἐξ προόθessin ἅπαντα ἐρωτηθεῖν τὰ λήμματα, ψεῦδος ἐστὶ τὸ τὸν λόγον ἐκ τῆς διανοίας ἐκπέμπεσθαι· εἰ δὲ κατὰ τὴν ὑπὸ, τό τε καθόλου τὸ νυνὶ λεγόμενον, τὸ πᾶν διὰ τινος ἐκπεμπόμενον ὑπὸ τῶν συνεχῶν ἐκπέμπεσθαι, καὶ τὸ κατὰ μέρος, τὸ τὸν λόγον ὑπὸ τῶν ἐν τῇ φάρυγγι μορίων ἐκπέμπεσθαι. [104] εἰ δὲ μικτῶς ἐρωτηθεῖν, κατὰ τινα μὲν λήμματα τῆς ἐξ προόθ-

dixissent, utuntur. Haec enim sumptio, Si a cerebro emitteretur, non per asperam arteriam exiret, juxta praetermissae sumptionis virtutem vera esse videtur. Itaque Zenonis sermo erroribus scatet juxta secundam sumptionem modo a me comprehensam: primum quidem, quoniam praepositionem a assumpsit, quum conveniret vel ex vel abs; deinde, quia maxime principales praetermisit sumptiones, tum universalem istam, omne autem, quod per aliquod mittitur, ex continuis ipsi partibus emittitur, tum particularem, quod vox et sermo ex partibus asperae arteriae continuis emittitur. His enim sic distinctis, si quidem juxta praepositionem ex universae enuncientur sumptiones, falsa erit haec, sermonem ex mente emitti; sin juxta abs, tum universalis, quae nunc dicitur, quicquid per aliquod emittitur, abs continuis emitti, tum particularis, sermonem abs partibus in aspera arteria sitis emitti. At si mixta pronuncientur, in quibusdam sane sumptionibus praepo-

Ed. Chart. V. [104.]

Ed. Basf. I. (260.)

σεως ἀκριβῶς παραλαμβανομένης, καθ' ἑκάτερα δὲ τῆς ὑπὸ, καθάπερ κἂν τῷ τὸν λόγον ὑπὸ τῆς διανοίας ἐκπέμπεσθαι, τῶν μὲν λημμάτων οὐδὲν μεμψόμεθα, τὸν ὅλον δὲ λόγον ἀπέραντον ὑπάρχειν ἐροῦμεν. οὐ γὰρ ἔτι συναφθῆσονται πρὸς ἀλλήλας αἱ κύριαι τοῦ συμπεράσματος προτάσεις. ἔστι γὰρ αὐτῶν ἡ μὲν ἑτέρα τοιαύτη, ὁ λόγος ὑπὸ τῆς διανοίας ἐκπέμπεται· ἡ δὲ ἑτέρα, ὁ λόγος ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου οὐκ ἐκπέμπεται. ἐχρῆν δέ γ' ἀμφοτέρω ἦτοι κατὰ τὴν ὑπὸ πρόθεσιν, ἡ κατὰ τὴν ἐξ ἡρωτῆσθαι, ἢ ἐπιφέρηται τι κοινὸν αὐταῖς συμπέρασμα. τάχ' ἂν ἔτι πλείω λέγειν ὑπὲρ τῆς τοῦ λόγου μοχθηρίας ἐπειρώμην, εἰ μὴ καὶ ὁ Χρύσιππος ἐγνώκει τε τὴν ἀτοπίαν αὐτοῦ καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀπολήψεως αὐτὸς ἐγεγράφει δι' ἧς ὀλίγον ἔμπροσθεν παρεθέμην ῥήσεως, ἐγχωρεῖν φάσκων ἐκ τῶν κατὰ σιγήθῃ μερῶν ἐκπέμπεσθαι τὸν λόγον, τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως ἐπιπεμπούσης τῆς κεφαλῆς, ὥσπερ γε καὶ τὰ νεῦρα πάντα τὴν ἐκφυσιν ἐκ τῆς κεφαλῆς ἔχοντα τὴν ἀρχὴν τῆς δυνάμεως ἀπὸ τῆς καρδίας λαμβάνειν. ταῦτα μὲν οὖν ὁρθῶς

sitione ex ad amissum sumpta, in alterutris vero praepositione abs; quemadmodum in ea, sermonem abs mente emitti, nullam sumptionem criminabimur, totam vero rationem nihil concludere dicemus. Non enim adhuc principales conclusionis propositiones coaptabuntur. Est namque ipsarum altera talis, sermo abs mente emittitur, altera autem, sermo ex cerebro non emittitur. At utramque sumptionem vel juxta praepositionem abs, vel juxta praepositionem ex pronunciatam esse oportebat, ut aliqua ipsis communis conclusio inferatur. Forte plura de orationis vitio dicere tentassem, nisi Chrysippus suam absurditatem novisset, et modum deprehensionis ipse scriptitasset in sententia paulo ante a me adducta, fieri posse inquit, ut ex partibus pectoris sermo emittatur, sed capite principium motus suppeditante, quemadmodum et quod omnes nervi originem ex capite habentes principium facultatis a corde sumant. Haec itaque recte a

Ed. Chart. V. [104.]

Ed. Bas. I. (260. 261.)

εἴρηται τῷ Χρυσίππῳ, καὶ διὰ τοῦτ' ἂν τις αὐτῷ καὶ μᾶλλον μέμψαιτο, διότι κατιδὼν τὸ ἀληθὲς ὅμως οὐ χρῆται· τὰ δὲ ἀπὸ τῆς θέσεως ἐπιχειρημένα, καὶ τούτων ὅσα μᾶλλον ποιηταὶ μαρτυροῦσιν, ἢ οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων (261) πων, ἢ ἐτυμολογία τις, ἢ τι τοιοῦτον ἕτερον, οὐκ ὁρθῶς. κάλλιον γὰρ ἢν ἐπιμείναντα τοῖς κατὰ τὴν ἀποδεικτικὴν μέθοδον ὑπολαμβάνομενοις λήμμασιν ἐξετάσαι τε καὶ κρίναι διὰ τῆς αἰσθήσεως. αὐτὸς δὲ, ὥσπερ οὐ κατ' ἐπιστήμην, ἀλλὰ κατὰ τύχην εἰρηκῶς τὸ ἀληθὲς, ἀπεχώρησέ τε τῆς ζητήσεως αὐτοῦ καὶ ποιητὰς ἐπάγεται μάρτυρας.

Κεφ. ε'. Ὅπερ οὖν ὁ Χρυσίππος ἐθεάσατο μὲν, οὐκ ἐπεξῆλθε δὲ τῷ λόγῳ, τοῦτ' ἐγὼ μοι δοκῶ προσθήσειν. ἐπειδὴ γὰρ ἐγχωρεῖ, καὶν ὅτι μάλιστα πάντων τῶν νεύρων ἐγκέφαλος ἀρχὴ φαίνεται, τὴν καρδίαν ἐπιπέμπειν αὐτῷ δύναμιν αἰσθητικὴν τε καὶ προαιρετικὴν, ὡσαύτως δὲ, καὶν ἐκ τῶν κατὰ τὸν θώρακα μορίων ὁ λόγος ἐκπέμπεται, τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως αὐτοῦ ἀπ' ἐγκεφάλου καταφέρεσθαι, ζητητέον ἐφεξῆς ἐστὶ, πότερον οὐδέτερον οὐδετέρῳ μεταδίδωσιν

Chrysippo dicta sunt; quocirca ipse magis accusandus venit, quod, quum verum novisset, non est tamen eo usus; ea vero e quae a situ argumenta petita sunt, atque ex his magis quae poëtae testantur, aut vulgus, aut quaedam nominis ratio, aut aliud quiddam huiusmodi, non recte. Praeslitterat enim insistendo sumptionibus, quae juxta methodum demonstratoriam adsumuntur, investigare ea et sensu expendere. Verum ipse, tanquam non ex scientia, sed fortuito verum dixisset, ab inquisitione ipsius discessit et poëtas testes citavit.

Cap. VI. Quod igitur Chrysippus vidit quidem, sed oratione non exposuit, id apponere mihi visum est. Quandoquidem enim fieri potest, ut, licet quam maxime omnium nervorum origo cerebrum videatur, cor ipsi vim sensoriam voluntariamque suppeditet; pari modo, etiam si ex thoracis partibus sermo emittitur, principium motus ipsius a cerebro deferri; disquirendum deinceps est,

Ed. Chart. V. [104. 105.]

Ed. Bas. I. (261.)

οὐδεμιᾶς δυνάμεως, ἢ τὸ ἕτερον τῷ ἑτέρῳ. γένοιτα δ' ἂν ἢ ζήτησις ὧδε. τὰ συνάπτοντα τὴν καρδίαν ἐγκεφάλῳ διασκέπασθαι χρὴ κατὰ τὰς τῶν ζώων ἀνατομὰς, ὅποσα τ' ἴσθι καὶ ὅποια, κῆπτεται κατὰ τὸν τραχήλον ἕκαστον αὐτὸ ἢ τέμνειν, ἢ θλάειν, ἢ βρόχοις διαλαμβάνειν, εἴτ' ἐπισκέπτεσθαι, τίνα καταλαμβάνει τὸ ζῶον παθήματα. συνάπται δὲ καρδίαν ἐγκεφάλῳ τὰ τρία γένη τῶν ἀγγείων, ἅπερ δὴ καὶ παντὸς τοῦ σώματος ὑπάρχει κοινὰ, φλέβες καὶ ἀρτηρίαι καὶ νεῦρα, φλέβες μὲν αἱ σφαγίτιδες ὀνομαζόμεναι, ἀρτηρίαι δὲ αἱ καρωτιδες, νεῦρα δὲ τὰ ταύταις ταῖς ἀρτηρίαις παραπεφυκότες. τὰς μὲν δὴ σφαγίτιδας φλέβας ἢ τὰς καρωτιδας ἀρτηρίας οὐχ ἀπλῶς χρὴ τέμνειν, ὥπερ τὰ νεῦρα, τεθνήσκει γὰρ εὐθὺς τὸ ζῶον αἰμορῥαγίᾳ λάβρῃ συσχεφέν, ἢ ἄλλ' ἄμεινον βρόχοις ἰσχυροῖς διαλαβόντα πρῶτον ἐν τε τοῖς ἄνω καὶ κάτω μέρεσι τοῦ τραχήλου τὸ μέσον τῶν βρόχων διατέμνειν, ὥς μηδεμίαν αἰμορῥαγίαν ἀκολουθῆσαι. [105] τὰ νεῦρα δὲ εἴτε θλάειν, εἴτε διαλαμβάνειν ἐπὶ δέλοις βρόχοις τισὶν ἢ τοῖς σπαντοῦ δακτύλοις, εἴτε τέμνειν, ἐφ'

an neutrum alteri virtutem aliquam tribuat, an alterum alteri. Fiet autem ad hunc modum investigatio. Quae cor cerebro connectunt, in dissectionibus contemplari oportet, quot sint numero et qualia; postea in collo singula vel secare, vel contundere, vel funiculo interciperi; deinde contueri, qui affectus animal invadant. Connectunt autem cor cerebro tria vasorum genera, quae sane etiam totius corporis sunt communia, venae, arteriae et nervi: venae quidem jugulares dictae, arteriae carotides, nervi his arteriis adnati. Sane jugulares venas aut carotidas arterias non simpliciter dividere oportet, quemadmodum nervos, moreretur enim protinus animal larga sanguinis profusione debilitatum, sed praestat funiculis validis intercipiendo primum in superiore et inferiore cervicis regione medium vinculorum disseccare, ut nulla sequatur sanguinis profusio: nervos autem sive contundere, sive funiculis quibusdam comprehendere,

Ed. Chart. V. [105.]

Ed. Bas. I. (261.)

ἅπασιν τούτοις τοῖς παθήμασιν ἐν καὶ ταυτὸν ἀκολουθήσει
 σύμπτωμα τῷ ζῳῷ· ἄφρων ἔσται παραχρῆμα, τῶν δὲ ἄλ-
 λων ἐνεργειῶν οὐδεμία οὔτ' ἐν τῷ παραυτίκα βεβλαμμένη,
 οὔτ' ἐξ ὑστέρου φανεῖται. τῶν ἀρτηριῶν δέ γε βρόχοις δια-
 ληφθεισῶν ἢ, ὡς εἴρηται, τμηθεισῶν, ἄφρων μὲν ἢ καρῶ-
 δες, ὡς οἱ πλεῖστοι τῶν μεθ' Ἱπποκράτην κακῶς ἀνατεμόν-
 των ἔγραψαν, οὐκ ἔσται τὸ ζῶον, αἱ δὲ ἀνωτέρω τῶν τρα-
 χυσιῶν ἀρτηριῶν ἅπασαι τελείως ἄσφυκτοι γενήσονται. τὰς
 δὲ φλέβας οὔτε βρόχοις διαλαμβάνων οὔθ', ὡς εἴρηται, τέ-
 μνων ὄψει τινὰ σαφῶς ἐνέργειαν ἀπολλυμένην. ἐκ τούτων
 τῶν φαινομένων ἐτοιμὸν ἐστὶ συλλογίσασθαι, μήτε τὴν
 καρδίαν εἰς τὴν τῶν σφυγμῶν κίνησιν ἐγκεφάλου τι προς-
 δεῖσθαι, μήτε τὸν ἐγκεφάλον καρδίας, ἢ αἰσθάνηται τι
 καὶ κατὰ προαίρεσιν ἐνεργῇ τὸ ζῶον. ὅτι μὲν γὰρ οὐδὲν ἢ
 καρδία πρὸς τὴν οἰκείαν κίνησιν ἐγκεφάλου δεῖται, δηλὸν
 ἐστὶν ἐκ τοῦ, καὶ τῶν φλεβῶν καὶ τῶν ἀρτηριῶν καὶ τῶν
 νεύρων τῶν προσειρημένων βρόχοις διαληφθέντων, ὁμοίως ἐτι-
 σφύζειν αὐτὴν καὶ τὰς κατ' ὅλον τὸ ζῶον ἀρτηρίας.

vel tuis ipsius digitis, five secare; ob hos omnes affectus
 unum et idem symptomata animanti superveniet. Quippe
 statim obmutescet, reliquarum vero actionum nulla ne-
 que in praesenti tempore laesa, neque in posterum appa-
 rebit. Arteriis autem fune interceptis vel, ut dixi, dis-
 sectis, mutum sane aut soporosum, ut plerique post Hip-
 pocratem diffectorum perperam scripserunt, non erit ani-
 mal, sed omnes, quae supra vulneratas habentur, in totum
 pulsuum amittent. At venas neque funibus intercipientes,
 neque, ut dictum est, secans, aliquam manifesto actionem
 aboleri videbis. Ex his apparentibus promptum est colligere,
 neque cor ad pulsuum motum cerebro indigere,
 neque cerebrum corde, ut sentiat animal juxtaque ar-
 bitrium operetur. Quod enim cor nihil ad proprium
 motum cerebro opus habet, inde clarum est, quod, venis,
 arteriis nervisque praedictis fune comprehensis, simili-
 ter ipsum adhuc pulset et totius animantis arteriae.

Ed. Chart. V. [105.]

Ed. Bas. I. (261.)

αἱ γὰρ ἀνωτέρω τῶν βρόχων μόται παντάπασιν ἄσφυκτοι γίνονται, τοῦ συνεχοῦς αὐτῶν μέρους τοῦ μέχρι καρδίας ὡσαύτως ταῖς ἄλλαις σφύζοντος. ὅτι δὲ οὐκ ἔτι τῶν ἐγκεφάλου δυνάμεων ἡ καρδία τὴν πρώτην ἀρχὴν ἔχει, μάθοις ἂν ἐκ τοῦ, πάντων τῶν εἰρημέων νεύρων ἦτοι τηθηέντων, ἢ βρόχοις διαληφθέντων, ἄφωνον μόνον γίνεσθαι τὸ ζῶον, εἰσπνεῖν μέντοι καὶ ἐκπνεῖν ἀκωλύτως κατ' ἀμφοτέρας τὰς διαφορὰς τῶν ἐμπροσθεν εἰρημέων εἰσπνοῶν τε καὶ ἐκπνοῶν, οὕτω δὲ καὶ τοῖς τέσσαρσιν κώλοις ἔτι καὶ νῦν ἐνεργεῖν, καθάπερ καὶ πρόσθεν, ἀκούειν τε καὶ βλέπειν καὶ πᾶσαν αἴσθησιν αἰσθάνεσθαι. μόνη γὰρ, ὡς εἴρηται, φωνὴ διαφθείρεται τοῦ ζῶου, τηθηέντων τῶν παρὰ ταῖς ἀρτηρίαις νεύρων. ὅσοι δὲ τῶν ἱατρῶν τε καὶ φιλοσόφων ἐπὶ ταῖς εἰρημέταις ἀρτηρίαις ἦτοι τηθηείσαις, ἢ, ὡς εἴρηται, διαληφθείσαις ὥντο καροῦσθαι τὸ ζῶον, εἴτ' ἐκ τούτου συνελογίζοντο τὴν καρδίαν ἐγκεφάλῳ χορηγεῖν αἴσθησίν τε καὶ κίνησιν, ἐσφάλλται μὲν αὐτοὺς ὑποληπτέον ἐν τῇ περὶ τὸ φαινόμενον ἐμπειρίᾳ, τὸ δ' ἐξ ὑποθέσεως ἀκολουθοῦν

Nam solae supra funes sitae omnino pulsum amittunt, dum continua ipsarum pars, quae ad cor usque pertingit, similiter ac aliae pullat. Quod autem cerebri facultatum cor primam non habeat originem, inde cognoscere licet, quod, omnibus commemoratis nervis sive sectis, sive laqueo comprehensis, animal solum obmutescit, inspirat tamen et expirat sine impedimento juxta utramque superius dictarum inspirationum et expirationum differentiam; ita vero et quatuor artubus etiamnum operatur, sicuti et prius, auditque et videt, omnique sensu percipit. Nam sola, ut dictum est, vox animalis aboletur, nervis juxta arterias dissectis. Porro qui tum medici, tum philosophi ob enumeratas arterias sive dissectas, sive, ut dixi, interceptas animal soporari pulaverunt, deinde hinc colligerunt, cor sensum motumque cerebro suppeditare, hoc nimirum falsos esse in ejus, quod apparet, experientia putandum est, quod autem ex hypothesi sequitur, diligenter

Ed. Chart. V. [105.]

Ed. Basl I. (261.)

ἀκριβῶς ἑωρακέναι· εἴπερ ἄρα ὄντως ἐγίγνετο καρῶδες τὸ ζῶον, ὅπερ αὐτοῖς ὄνομα βούλεται σημαίνειν τὸ ἀναίσθητόν τε καὶ ἀκίνητον, ἐξ ἀνάγκης ἂν ἀκολουθεῖν τὸ τὴν καρδίαν ἐπιπέμπειν ἐγκεφάλῳ τὴν πρώτην ἀρχὴν αἰσθήσεως τε καὶ κινήσεως, ἣν αὐτὸς ἅπαντι τῷ σώματι διὰ νεύρων χορηγεῖ, ὥστ' εἶναι δευτέραν τινὰ ἀρχὴν αὐτόν, οὐκ ἀκριβῶς πρώτην, ἀνάλογον ὑπάρχει μεγάλου βασιλέως. ἀποδεδειγμένον γὰρ ἐν τοῖς ἐμπροσθεν, ὡς ἡ μὲν καρδία τῶν ἀρτηριῶν, ὁ δ' ἐγκεφαλὸς τῶν νεύρων ἐστὶν ἀρχή, περαίνουτ' ἄν, εἴπερ ἀληθές ἦν τὸ λεγόμενον, ὡς ἡ καρδία διὰ τῶν ἀρτηριῶν ἐγκεφάλῳ χορηγεῖ δύναμιν ψυχικὴν. οὐ μὲν ἀληθές ἐστιν, ἀλλὰ κατεψεύσαντο τοῦ φαινομένου κατὰ τὰς ἀνατομίας. καρῶδες μὲν γὰρ οὐδ' ἐπὶ τοῖς νεύροις τμηθεῖσι γίνεται τὸ ζῶον, μήτοι γε δὴ ταῖς ἀρτηρίαις· ἄφωρον δὲ τῶν νεύρων μὲν βλαβέντων γίνεται, τῶν ἀρτηριῶν δ' οὐ γίνεται, καὶ πολὺ δὲ μᾶλλον ἐπὶ τῶν φλεβῶν. ἀλλ' οἱ πλεῖστοι τῶν ἰατρῶν τε καὶ φιλοσόφων ἅμα ταῖς ἀρτηρίαις τὰ νεῦρα τοῖς βρόχοις διαλαμβάνοντες, εἴτα ἄφωρον ὄρωντες αὐτίκα τὸ

vidisse. Si enim vere soporosum animal evaderet, quod ipsis nomen significat sensus motusque expers, necessario sequeretur, cor primam et sensus et motus originem cerebro immittere, quam ipsum toti corpori per nervos suggerit. Quapropter secundum quoddam principium ipsum erit, non exquisitè primum, magni regis legato dignitate respondens. Demonstratum enim est antea, quod cor arteriarum, cerebrum nervorum sit principium; concluderetur igitur, si verum esset, quod dicitur, cor per arterias vim animalem cerebro suppeditare; non tamen verum est, sed ementiti sunt contra id, quod in dissectionibus apparet. Soporosum enim neque ob nervos praecisos animal efficitur, neque ob arterias, verum nervis oblaevis mutum quidem evadit, arteriis autem non ita, multoque minus venis: sed plerique medici philosophique simul cum arteriis nervos supinibus comprehendentes, deinde mutum protinus animal fieri conspicientes,

Ed. Chart. V. [105. 186.]

Ed. Bas. I. (261.)

ζῶον γιγνόμενον, ἀρτηριῶν τὸ πάθος ᾗθησαν ὑπάρχειν, καὶ κáρον ὠνόμασαν, οὐκ ὀρθῶς, οἶμαι, εἰ μῆτι ἄρα τὴν ἀφωρίαν ἐθέλουσιν ὀνομάζειν κáρον· οὕτω γάρ ἂν ὀνόματι μόνον σφάλλοιντο κατὰ γε τοῦτο, περὶ δὲ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ ἀμαρτάνοιεν, εἴπερ ἐπὶ ταῖς ἀρτηρίαις ὑπολαμβάνοιεν ἄφωρον γίγνεσθαι τὸ ζῶον.

Κεφ. ζ'. [106] Ἐγὼ μὲν δὴ μοι δοκῶ τὸ κελευσθὲν ὑπὸ τοῦ Χρυσίππου πεπραχέναι ζητήσας, εἴτ' ἀπὸ καρδίας ἐγκεφάλῳ δύναις τις, εἴτ' ἀπ' ἐγκεφάλου τῇ καρδίᾳ χορηγεῖται. Χρυσίππος δ' αὐτὸς ὀλιγώρως ἐσχηκέναι φαίνεται περὶ τὴν τοῦ πράγματος ἐρευναν, ἰδὼν μὲν τὴν ὁδὸν, ἣ χρὴ τὸ ζητούμενον ἀλῶναι, μὴ χρησάμενος δὲ αὐτῇ. μέμφομαι δ' αὐτῷ καὶ διότι καθ' ἓν βιβλίον ἐναντία λέγειν ὑπέμεινεν, οὐκ ἀπὸ μακροῦ διαστήματος ἀλλήλων ἐμπροσθεν μὲν ὡς ἀποδεικτικὸν γράψας τὸν τοῦ Ζήνωνος λόγον, ἐπὶ προήκοντι δὲ τῷ συγγράμματι δεικνὺς αὐτοῦ τὴν λίσιν. εὐρίσκω δ' οὐχ ἥκιστα τὸν Χρυσίππον καὶ ἄλλας τινὰς ἐναντιολογίας ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ λόγῳ περὶ τοῦ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικοῦ

arteriarum affectionem esse crediderunt, quam soporem nominarunt, non recte meo iudicio, nisi vocis amissionem soporem appellent; sic enim nomine solum hallucinantur in hoc, at in re ipsa aberrant, si ob arterias animal mutum evadere existiment.

Cap. VII. Ego sane jam videor mihi, quod Chrysippus iussit, fecisse, inquirendo, a corde ne facultas aliqua cerebro, an a cerebro cordi suggeratur. Chrysippus porro ipse parvi fecisse videtur hujus rei inquisitionem, qui videns quidem viam, qua id, quod quaeritur, adipisci conveniat, ea non usus sit: hominem autem reprehendo insuper, quod in uno libro contraria dicere sustinuerit non longo invicem intervallo, qui prius sane ceu demonstrativum Zenonis sermonem scripserit, processu autem commentarii solutionem ipsius ostenderit. Jam invenio, Chrysippum maxime et alia quaedam in hoc ipso de animae principatu sibi repugnantia adduxisse. Quippe

Ed. Chart. V. [106.]

Ed. Bas. I. (261. 262.)

πεποιημένον. ἐν ἀρχῇ γὰρ προειπὼν, ὡς τὰ μὲν ἄλλα μέρη τῆς ψυχῆς ἐν οἷς ἐστὶ τοῦ ζώου μορίοις ὁμολογεῖται, περὶ δὲ τοῦ ἡγεμονικοῦ μόνου ζητεῖται, διὰ τὸ μήτε αἰσθησιν ἐκφανῇ μηδεμίαν εἶναι αὐτοῦ, μήτ' ἐναργές τι τεκμήριον, ὀλίγον ὕστερον ὡς περὶ φαινομένου τοῦ μέρους διαλέγεται. ἔχουσι δ' αἱ ῥήσεις αὐτοῦ τόνδε τὸν τρόπον. οὔτω φαίνεται διαφεύγειν ὁ τόπος ἡμᾶς, οὔτε αἰσθήσεως ἐκφανοῦς γιγνομένης, ὅπερ ἐπὶ τῶν λοιπῶν συντέτευχεν, οὔτε τῶν τεκμηρίων, δι' ὧν ἂν τις συλλογίσαιτο τοῦτο· οὐδὲ γὰρ ἂν οὐδ' ἐπὶ τοσοῦτον ἀντιλογίας προῆλθεν ἰατροῖς τε καὶ φιλοσόφοις. ταῦτα προειπὼν ὁ Χρύσιππος ἐφεξῆς φησιν, ὡς ἅπαντες ἄνθρωποι τῶν τῆς διανοίας παθῶν αἰσθάνονται κατὰ τε τὸν θώρακα καὶ τὴν καρδίαν. ἔχει δὲ καὶ ἡδε ἡ ῥῆσις ὧδε. κοινῇ δέ μοι δοκοῦσιν οἱ πολλοὶ (262) φέρεσθαι ἐπὶ τοῦθ' ὥσανεὶ αἰσθανόμενοι περὶ τὸν θώρακα αὐτοῖς τῶν κατὰ τὴν διάνοιαν παθῶν γιγνομένων, καὶ μάλιστα καθ' ὃν ἡ καρδία τέτακται τόπον, ὅσον μάλιστα ἐπὶ τῶν φόβων καὶ τῶν λυπῶν λέγει καὶ ἐπὶ τῆς ὀργῆς, καὶ μάλιστα τοῦ θυμοῦ. κατὰ τήνδε τὴν ῥῆσιν, εἰ καὶ μηδὲν

inter initia praefatus, alias sane animae partes in quibus sunt animantis partibus confessum esse, de principatu autem solo disquiri, eo quod nullus sensus evidens, neque manifesta quaedam conjectura de eo haberi potest, paulo post tanquam de apparente parte differit. Habent autem verba ipsius in hunc modum. Sic videtur nos subterfugere locus, quum neque sensus evidens sit, quod in reliquis contingit, neque conjecturae, per quas id quis posset colligere. Neque enim in tantum controversiae processissent medici et philosophi. His praemissis, consequenter Chrylippus ait, universos homines affectus mentis sentire in thorace et in corde. Habet autem oratio haec ad eum modum. Communiter autem mihi videntur plurimi in hanc ferri opinionem, tanquam sentientes mentis affectus in thorace, et praesertim ubi consitum est, idque potissimum in timore et tristitia et ira, et maxime iracundia. In hac oratione saltem tanquam

Ed. Chart. V. [106.]

Ed. Bas. I. (262.)

ἄλλο, τὸ γοῦν ὥσανεὶ προσέθηκεν, οὐ τολμήσας ἄντικρυς εἰπεῖν, αἰσθάνεσθαι τοὺς ἀνθρώπους τῶν κατὰ τὴν διάνοιαν παθῶν ἐν τῷ θώρακι γιγνομένων. ὥσανεὶ γὰρ ἔφη συναισθανόμενοι, μικρὸν δ' ὕστερον καὶ τὸ ὥσανεὶ περιελὼν οὕτως γράφει· ἡ γὰρ περὶ τὴν διάνοιαν γιγνομένη ταραχὴ καθ' ἕκαστον τούτων αἰσθητῶς περὶ τοὺς θώρακάς ἐστιν. εἴτ' ἐφεξῆς· τῆς μὲν γὰρ ὀργῆς γιγνομένης ἐνταῦθα εὐλογον καὶ τὰς λοιπὰς ἐπιθυμίας ἐνταῦθα εἶναι. καὶ πάλιν ἐν τοῖς ἐξῆς τοῦ συγγράμματος, καὶ τὰ τῶν ὀργιζομένων τάθη, φησὶ, φαίνεται περὶ τὸν θώρακα γιγνόμενα, καὶ τὰ τῶν ἐρώντων. καὶ λοιπὸν οὐκ ἔτι παύεται περὶ τῶν παθῶν διαλεγόμενος, ὥς ἐν τε τῷ θώρακι καὶ περὶ τὴν καρδίαν μάλιστα συνίστασθαι φαινομένων. ὥστ' ἐγώ γε θαυμάζω ἄνδρὸς, ὅτι τὸ κατ' ἀρχὰς ὑφ' ἑαυτοῦ γραφόμενον οὐκ ἐξήλειπεν, ἐνθα φησὶν, οὐτ' αἰσθήσιν οὐδεμίαν ἐμφανῆ γίγνεσθαι, ποῦ τὸ κύριον τῆς ψυχῆς μέρος, οὔτε τεκμήριον· οὐ γὰρ ἐπὶ τοσοῦτον διενεχθῆναι ἂν πρὸς ἀλλήλους ἰατροὺς τε καὶ φιλοσόφους. ἢ, εἴπερ ἀρέσκηται τῷδε τῷ λόγῳ, πῶς οὐκ ἠδέσθη πάλιν ἐν τοῖς ἐξῆς αἰσθήσει γε κρίνων τὸ δόγμα, καὶ φαίνεται

adjecit, non ausus palam dicere, homines sentire mentis affectus in thorace; tanquam enim, inquit, sentientes. Paulo post dictione *tanquam* ablata, hoc pacto scribit: *Turbatio enim mentis, quae in singulis his fit, in thorace percipitur.* Postea iterum: *Quum enim hic ira fiat, consentaneum est, et alias animae cupiditates inibi esse.* Rursus in subsequentiis commentarii locis: *Atque irascentium affectus in thorace fieri videntur, et amantium;* ac in reliquis non cessat de affectibus disputare, tanquam in thorace et maxime circa cor appareant. Quare demiror, hominem non abolevisse, quod per initia scripsit, inquit, neque sensum neque conjecturam fieri, ubi praecipua est animae pars; non enim discreparent adeo medici et philosophi inter se. Vel, si contentus est hoc sermone, quomodo non veritus est iterum in subsequentiis sensu dogma judicare, ac dicere manifeste apparet?

Ed. Chart. V. [106. 107.]

Ed. Bas. I. (262.)

λέγων; ἐγὼ δέ μοι δοκῶ, καθάπερ ὀλίγον ἔμπροσθεν ἐπραξα τὸν ἀληθέστερον ἐλόμενος λόγον, ὃν ὁ Χρύσιππος ἔγραψε πρὸς ἑαυτὸν ἐναντιολογούμενος, οὕτω καὶ νῦν ποιήσιν. οὐδεμία γὰρ αἰσθήσις ἡμῖν γίνεται τοῦ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικοῦ κατὰ τὴν καρδίαν ἢ τὸν θώρακα περιεχομένου, [107] καὶ διὰ τοῦτ' ἐπαινῶ μὲν τὰ πρῶτα τοῦ Χρυσίππου, δι' ὧν ὁμολογεῖ τὸ ἀληθές, οὐκ ἐπαινῶ δὲ ἐν οἷς καταψεύδεται τῆς αἰσθήσεως. οὐ γὰρ ἐν ἐτ' ἐνταῦθα δοκεῖ μοι σφάλ्लεσθαι κατὰ τὸν λόγον, ἀλλὰ δύο μεγάλα· πρῶτον μὲν, ὅτι, παντὸς τοῦ σώματος ἐν τοῖς τῆς ψυχῆς πάθεσιν ἐναργῶς ἀλλοιούμενου, καὶ ποτὲ μὲν ὠχρῶντός τε καὶ καταψυχομένου καὶ τρέμοντος, ὥς ἐν τοῖς φόβοις φαίνεται γιγνόμενον, ἔστιν ὅτε δ' ἐρυθριῶντός τε καὶ θερμαινόμενου καὶ σφοδρῶς ἐντεινόμενου, καθάπερ ἐν τοῖς θυμοῖς, οὐδενὸς μὲν ἄλλου μέμνηται μορίου, μόνων δὲ τῶν κατὰ τὸν θώρακα· ἔπειτα δ', ὅτι, καὶ συγχωρηθῇ μειζόντως ἢ καρδία τῶν ἄλλων τοῦ ζώου μορίων ἐξισταμένη τοῦ κατὰ φύσιν ἐν φόβοις τε καὶ λύπαις, ἀγωνίαις τε καὶ θυμοῖς, ἅπασί τε τοῖς ἄλλοις πάθεσιν, οὐ τὸ λογιζόμενον τῆς ψυχῆς,

Ego autem decrevi, quemadmodum paulo ante feci verriorem deligens sermonem, quem Chrysippus sibi repugnans scripsit, etiam nunc idem facere. Nullus enim sensus nobis obvenit, qui principem animae partem in corde aut thorace contineri declaret, eoque laudo prima Chrysippi dicta, quibus verum fatetur; non probō autem, in quibus contra sensum mentitur. Haud enim in uno hic mihi videtur esse falsus, sed duobus magnis. Primo sane, quod, ubi totum corpus manifeste immutatur per animae affectus, nunc pallefcens, frigescens et tremens, ut in metu fieri conspicitur, nunc vero rubescens, calefcens et vehementer intentum, quemadmodum in iracundia, de nulla alia parte meminit, nisi solius thoracis. Postea vero, etfi concedatur, cor magis quam alias animantis partes extra naturae habitum egredi in timore, tristitia, angustia, iracundia aliisque omnibus affectibus, non ratiocinatricem animae vim, sed ira-

Ed. Chart. V. [107.]

Ed. Bas. I. (262.)

ἀλλὰ τὸ θυμούμενον ἢ ἐπιθυμῶν ἐνταῦθα ὑπάρχειν ἐν-
δείξεται· ὥστε πλέον θύτερον, ἢ ὅπερ αὐτὸς βούλεται, πε-
ραίνεσθαι διὰ τοῦ λόγου. εἰ γὰρ ἐν μὲν τῷ διανοεῖσθαι
τε καὶ μανθάνειν ἢ διδάσκειν οὐδεμία κίνησις ἐξαίρετος
ἐμφαίνεται κατὰ τὴν καρδίαν, ἐν ἅπασι δὲ τοῖς πάθεσιν
ἐναργῶς φαίνεται, διήλον, οἶμαι, γίνεται, τὸ μὲν λογιζό-
μενον τῆς ψυχῆς οὐκ εἶναι κατὰ τὴν καρδίαν, τὸ δ' ἁλό-
γιστόν τε καὶ παθητικὸν ὀνομαζόμενον ἐν αὐτῇ περιέχεσθαι·
εἰ δ', ἐνθα τὸ πάσχον, ἐνταῦθά φησι καὶ τὸ λογιζόμενον
ὑπάρχειν, αὐτὸ τὸ ζητούμενον ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἐτοίμου λήψε-
ται. πολλῶ δ' ἦν ἄμεινον ἀπόδειξιν τινα ἡμᾶς διδάξαι τοῦ
λαβεῖν ἐκ προχείρου τὸ ζητούμενον, ἀλλ' οὐτ' ἐν τῷ βιβλίῳ
τῷ πρώτῳ περὶ ψυχῆς, οὐτ' ἐν τοῖς περὶ παθῶν ἀπόδειξιν
τινα εἶπε τοῦ χρῆναι πάντως, ἐνθα τὸ ἄλογόν ἐστιν, ἐν-
ταῦθ' εἶναι καὶ τὸ λογιζόμενον, ἀλλ' ἐτοίμως τε καὶ προ-
χείρου πανταχοῦ λαμβάνει, καίτοι Πλάτωνος ἐνίας μὲν ἀπο-
δείξεις ἐν τῷ τετάρτῳ τῆς πολιτείας γραψαντος, ἐνίας δ',
αὐθις εἶναι ἀναβαλομένου, περὶ ὧν ἐνδείκνυται κατὰ τὸν

scibilem aut concupiscentem illic esse indicabit; quare
altera pars magis quam ab ipso asserta hac demonstra-
tione concluditur. Nam si intelligendo, discendo docen-
dove nullus insignis motus in corde apparet, in omnibus
autem affectibus evidenter innotescit, clarum, opinor,
evadit, ratiocinatricem animae facultatem non esse in
corde, irrationalem vero et affectibus obnoxiam in ipso
comprehendi. At si, ubi affectibus obnoxiam, ibi etiam
ratiocinatricem esse pronunciat, id, quod ab initio quae-
rebatur, prompte assumetur. At multo erat satius de-
monstrationem aliquam nos docere, quam id, quod quae-
ritur, ex procinctu capere. Sed neque in priore libro
de anima, neque in opere de affectibus ullam de-
monstrationem protulit, cur oporteat omnino, ubi ir-
rationalis animae vis existit, ibi esse etiam ratiocina-
tricem, sed prompte et ex procinctu omnino sumit,
et si Plato nonnullas sane demonstrationes quarto de re-
publica prodiderit, nonnulla vero rursus dicere disflu-

Ed. Chart. V. [107.]

Ed. Bas. I. (162.)

Τίμαιον, ὡς καὶ γὰρ διὰ τῶν ἐξῆς ὑπομνημάτων ἀπάσας γράψω. νυνὶ δ' οὐπω μοι πρόκειται τοῦτο δεῖκνύναι, ἀλλ' ὅτι τὸ λογιζόμενον τῆς ψυχῆς, ὃ δὴ καὶ ἡγεμονικὸν τε καὶ διάνοιαν καὶ κύριον αὐτὸς ὁ Χρύσιππος ὀνομάζει, κατὰ τὸν ἐγκέφαλόν ἐστι. τούτου γὰρ ἀποδειχθέντος, εἴαν τις ἑτέρα δύναμις ἐν τῇ καρδίᾳ φαίνεται περιεχομένη, μηδ' αὖτε ἐτέρωθεν ὀρρωμένη, τὰς δύο μὲν ἀρχὰς ἤδη σαφῶς ἔχομεν, ἐφεξῆς δὲ καὶ τὴν τρίτην ὁμοίως ἐξευρήσομεν. ἀλλὰ τοῦτο μὲν εἰς τὸν μέλλοντα λόγον ἀναβεβλήσθω. νυνὶ δ' ἐπανέλθωμεν αὖτις ἐπ' ἐκείνον τὸν λόγον, ὅθεν εἰς τοῦτον ἐξέβημεν, ὥς ἄρα ὁ Χρύσιππος ἐναντιολογούμενος ἑαυτοῦ παρὰ πόδας οὐκ αἰσθάνεται, καθάπερ ἐπεδείξαμεν, διὰ τε τοῦ περὶ τῆς φωνῆς λόγου καὶ τοῦ φάσκειν, ἐνίοτε μὲν οὐδαμῶς αἰσθῆσιν ἡμῶν γίγνεσθαι τοῦ περιέχοντος τόπου τὸ ἡγεμονικόν, ἐνίοτε δὲ φαίνεσθαι λέγειν αὐτόν. ἀλλὰ γὰρ οὐδὲ τοῦτ' αὐτὸ πρόκειται μοι νῦν ἀποδεικνύναι, ὅτι μὴ πάρεργον.

lerit, de quibus in Timaeo ait ostenditque, quas etiam ego subsequenter commentariis universas literis mandabo. In praesentia vero nondum mihi institutum est id ostendere, sed quod ratiocinatrix animae vis, quam et praesidem, mentem et principem Chrysippus ipse nominavit, in cerebro habetur. Quo demonstrato, si qua alia facultas in corde contineri videatur non aliunde profecta, jam duo principia manifeste habebimus; deinde vero et tertium inveniemus. Sed hoc quidem in futuram disputationem differetur. Nunc rursus ad illum sermonem redeamus, unde huc sumus digressi, quod sane Chrysippus sibi ipsi passim refragari non percipiat, quemadmodum tum ex sermone de voce ostendimus, tum ex eo, quod pronunciat, interim nullum sensum nobis obvenire loci principem animam continentis, nonnunquam vero dicit, ipsum manifeste apparere. Neque hoc proposuimus ostendere, nisi quia non erit extra rem.

Ed. Chart. V. [107. 108.]

Ed. Bas. I. (162.)

Κεφ. η'. Ἀλλ' ἦν ἐξ ἀρχῆς τὸ προκείμενον ἐν τούτῳ τῷ γράμματι τὰς τέτταρας διαφορὰς ἐπιδειῖξαι τῶν λημμάτων. ἐκάλουν δὲ τὸ μὲν πρῶτον γένος αὐτῶν ἐπιστημονικόν τε καὶ ἀποδεικτικόν, τὸ δὲ δεύτερον γυμναστικόν τε καὶ, ὡς Ἀριστοτέλης ὀνομάσειε, διαλεκτικόν, τὸ δὲ τρίτον πιθανόν τε καὶ ῥητορικόν, τὸ δὲ τέταρτον σοφιστικόν, [108] ἐπεδείκνυνόν τε, τὰ μὲν ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων τε καὶ συμβαινόντων τῇ καρδίᾳ συνιστάμενα κατὰ μόνον αὐτὸ τὸ ζητούμενον πρᾶγμα τῶν ἐπιστημονικῶν εἶναι λημμάτων, τὰ δ' ἄλλα σύμπαντα διαλεκτικά, τὰ δ' ἀπὸ τῶν ἔξωθεν μαρτύρων ῥητορικά, τὰ δ' ὁμωνυμίαις τισὶν ἢ τοῖς τῆς λέξεως σχήμασι πεπανουργημένα σοφιστικά. τὰ μὲν οὖν ἐπιστημονικά καθ' ἕκαστον πρᾶγμα παντάπασιν ὀλίγα τε καὶ εὐαρίθμητ' ἐστὶ, τὰ δὲ γυμναστικά πάμπολλα· καθ' ἕκαστον γὰρ τῶν ὑπαρχόντων τε καὶ συμβαινόντων τῷ πρᾶγματι συνίσταται. τὸν γοῦν ἀπὸ τῆς φωνῆς ἐρωτούμενον λόγον ἐκ τῆς θέσεως ὀρμώμενον ἐπέδειξα· οὕτω δὲ καὶ τὸν ἀπὸ τῆς εἰσπνοῆς τε καὶ ἐκπνοῆς. ὡσαύτως δ' ἔχοντα

Cap. VIII. Verum ab initio erat hoc in libro propositum, quatuor sumptionum differentias ostendere. Vocabam autem primum ipsorum genus scientificum et demonstratorium, secundum vero exercitatorium et ut Aristoteles nominavit, dialecticum, tertium probabile et rhetoricum, quartum sophisticum, demonstrativique, nonnullas ab iis, quae cordi insunt acciduntque, constitutas in sola ipsa re, de qua est quaestio, ex genere scientificarum esse sumptionum, alias vero omnes dialecticas, quae ab externis testibus petuntur, rhetoricas, quae aequivocationibus quibusdam aut dictionis figuris construuntur, sophisticas. Quapropter scientificae in singulis rebus omnino paucae et faciles numeratu sunt, exercitatoriae permultae; ex singulis enim, quae insunt acciduntque rei, construuntur. Rationem igitur, quae a voce petita est, ex situ proficisci indicavimus; ita etiam illam, quae ab inspiratione et expiratione sumitur. Pari modo ha-

Ed. Chart. V. [108.]

Ed. Bas. I. (262.)

εὐρήσεις καὶ τὸν ἀπὸ τῆς ἐν ταῖς λύπαις δῆξεως. ἐναρ-
γῶς μὲν γὰρ ἡ δῆξις ἐστὶν ἐν τῷ στόματι τῆς γαστρὸς,
οἱ δ' ἐς τὴν καρδίαν ἀναφέρουσιν αὐτήν. οἱ μὲν οὖν, ὅτι
πλησίον ἡ καρδία τέτακται τῷ στόματι τῆς γαστρὸς, διὰ
τοῦτ' ἀπ' ἐκείνης ἄρχεσθαι νομίζουσι τὸ πάθος, ἀπὸ τῆς
θέσεως ἐπιχειροῦσιν. οἱ δ' αὐτὴν ὄντως οἶονται τὴν καρ-
δίαν δάκνεσθαι, πάμπολυ σφάλλονται. κάτω μὲν γὰρ τοῦ
θώρακος ἡ δῆξις ἐστὶν ὑπὸ τῷ κατὰ τὸ στέρον χόνδρῳ,
ἡ καρδία δ' ἐν μέσῳ τέτακται τῷ θώρακι, καὶ οὐδεὶς ἥσθετα
πώποτε τῆς καρδίας αὐτῆς δακνομένης οὔτ' ἐν λύπαις οὔτ'
ἐν ἄλλῳ πάθει ψυχῆς ἢ σώματος. οὐ μὲν οὐδ' ἡ καρδιαλ-
γία τοῦνομα τὴν ἐν τῷ θώρακι περιεχομένην καρδίαν
ὀδυῖσθαι δηλοῖ, ἀλλ' ἐστὶν ὁμωνυμία τις οὐδένα λαν-
θάνουσα τῶν ὁμιληκόντων ἀρχαίων γράμμασι. ὥσπερ γὰρ
τὸ κατὰ τὸν θώρακα σπλάγχνον, οὕτω καὶ τὸ τῆς γαστρὸς
στόμα καρδίαν ὀνομάζουσιν οἱ παλαιοὶ, καὶ πάμπολύ γε
τοῦνομά ἐστι παρ' αὐτοῖς. ἀλλ' ἐγὼ δυοῖν ἢ τριῶν ἐπιμνη-
σθήσομαι τῶν παραδειγμάτων ὑπὲρ τοῦ σαφῶς ἐνδείξασθαι

bere deprehendes et eam, quae a morfu, qui in tristitia
accidit, petitur. Palam siquidem morsus in ventriculi
orificio, hi autem ad cor ipsum referunt. Qui igitur,
quia cor prope os ventriculi situm est, ideo affectum ab
illo oriri putant, a situ argumentantur. Qui autem ip-
sum vere cor morderi censent, omnino errant; siquidem
infra thoracem morsus est sub pectoris cartilagine, cor
autem in medio situm est thorace, et nullus unquam
cor ipsum morderi sensit neque in tristitia, neque in alio
animae aut corporis affectu. Neque tamen nomen car-
dialgia cor in thorace contentum dolere significat, sed
est quaedam aequivocatio, quae neminem latet, qui anti-
quorum libros evolverit. Quemadmodum enim viscus,
quod in thorace est, sic et ventris os antiqui cor appel-
lant, idque nominis frequenti apud ipsos in usu est. Sed
ego duobus tribusve exemplis, ut significatum ex dictione

Ed. Chart. V. [108.]

Ed. Bas. I. (262. 263.)

τὸ σημαινόμενον ἐκ τῆς λέξεως. ὃ μὲν δὴ Νικάνδρος ᾧδ' ὡς φησίν·

— — ἦν κραδίην ἐπιδόρπιον, οἱ δὲ δοχαίην

Κλείουσι στομάχῳ.

Θουκυδίδης δ' ᾧδε· καὶ ὁπότε εἰς τὴν καρδίαν στηρίζειεν, ἀνέτρπε τε αὐτὴν καὶ ἀπο(263)καθάρσεις χολῆς παῖσαι, ὅσαι ὑπὸ τῶν ἱατρῶν εἰσιν ὀνομασμέναι, ἐπῆσαν. ὁ δ' Ἰπποκράτης· γυνὴ ἐκαρδιήλγεε, καὶ οὐδὲν καθίστη πλήν ἐς ῥοιῆς χυλὸν ἄλφитον ἐπιπάσσουσα, καὶ μνοσιτεῖν ἤκεσε, καὶ ἀνείλκεν οἷα τὰ κηρίωνος. ἅπαντες οὗτοι δηλοῦσιν ἐναργῶς, τὸ στόμα τῆς γαστρὸς ὀνομάζεσθαι καρδίαν. ὥστε ταύτης μὲν τῆς καρδίας εἴη ἂν τι πάθος ἢ καρδιαλγία, τοῦ σπλάγχνου δ', ὑπὲρ οὗ πρόκειται σκοπεῖν, εἰ τὸ κυριεῦον τῆς ψυχῆς μόριον ἐν ἑαυτῷ περιέχει, τοιοῦτον πάθος οὐδέποτε γίγνεται. οὐδὲ γὰρ οὐδ' αὐτοῦ τοῦ στόματος τῆς γαστρὸς ἅπαν ἄλγημα καρδιαλγίαν προσαγορεύουσιν, ἀλλὰ μόνον ἐπειδὴν ὑπὸ δριμέων ὑγρῶν ἐρεθίζεται τε καὶ ἀναδάκνηται. τοῦτο δ' αὐτὸ συμβαίνει ἐν ταῖς λύπαις· διὸ

manifesto indicetur, efficiam. Nicander sane hoc pacto inquit:

Appellant stomachi cor excipiens alimentum.

Thucydides hoc pacto: *Quum in cor defixisset, perversissetque ipsum, etiam purgationes bilis omnes, ut sunt a medicis appellatae, successerunt.* Hippocrates autem: *Mulier corde dolebat, ac nihil adhibuit praeterquam in mali granati succum polentam inspergens, ac semel cibum sumere contenta erat, attraxitque cujusmodi cerionis sunt.* Omnes hi palam indicant, os ventriculi appellari cor, ut hujus quidem cordis affectus aliquis sit cardialgia; illius autem visceris, de quo proposita est disputatio, si principem animae partem in se continet, ejusmodi affectus nunquam oboritur. Neque enim hujus ventriculi oris omnem dolorem cardialgiam appellant, sed solum quum ab acris humoribus irritatur et mordetur, quod in tristitia contingit; ideo etiam ea affecti

Ed. Chart. V. [108. 109.]

Ed. Basf. I. (263.)

καὶ χολὴν ἐμοῦσιν οἱ λυπηθέντες, ἐνίοις δ' ὑπέρχεται κύτω, καὶ ἡ γαστήρ αὐτοῖς ἱάκτρα τὰ χολώδη διαχωρεῖ. συμβαίνει δὲ οὐ μόνον τοῖς λυπηθεῖσιν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπὶ πλέον ἄσκησάτων οὐκ ὀλίγοις δάκνεσθαι τὸ τῆς γαστρὸς στόμα, καὶ μᾶλλον εἰ σφοδρῶς προγεγυμνασμένοι μὴ προσενέγκοιντο σιλία. τοῖς τε γὰρ λυπηθεῖσι καὶ τοῖς γυμνασασμένοις εὐτονώτερον εἰς τὴν γαστέρα σιφῶσθαι χολὴ ξυνθῆ· πρὸς ταύτης οὖν δακνόμενοι καρδιαλοῦσιν. οὐδ' ἐστὶν ἀναγκαῖον ἐν τῇδε τῇ λόγῳ τὴν αἰτίαν ἐπισκέπτεσθαι, δι' ἣν τοῦτο συμβαίνει· μόνον γὰρ μοι πρόκειται δεῖξαι κατὰ γὰρ τὸ παρὸν, οἷς οὐκ ἔστι τῆς καρδίας, τοῦ σπλάγχχνου, τὸ πάθος ἢ καρδιαλγία, καθάπερ οὐδὲ τὸ δάκνεσθαι κατὰ τὰς λύσεις, ἀλλὰ τὸ μὲν σύμπτωμα τοῦ στόματος τῆς γαστρὸς, ἐπιχειρεῖται δὲ ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν θέσιν ἐγγύτητος, ὥσπερ γὰρ καὶ τὸ πάλ्लεσθαι τὴν καρδίαν ἐν τοῖς φόβοις ἀπὸ συμβεβηκότος ἐπιχειρεῖται, ὣν ἕκαστον οὐκ ἔστιν ἐπιστημονικόν. εἰ δὲ συγχωρηθεῖη τοιοῦτον ὑπάρχειν, [109] οὐ Στωϊκοῖς καὶ Περιπατητικοῖς, ἀλλ' Ἱπποκράτει καὶ Πλάτῳ μαρτυρεῖ, καθάπερ καὶ ὅποσα τοῖς θυμομένοις ὁ

bilem evomunt; nonnullis vero infra descendit, ac venter his summe biliosa dejicit. Verum non solum tristitia affectis evenit, sed etiam eorum, qui impendio diutius a cibo abstinuerunt, non paucis os ventriculi morderi, magisque, si post exercitationem vehementem cibum non allumpserint; nam tristitia affectis exercitatisque valentius in ventriculum flava bilis confluit. Ab hac itaque morbi cardialgia laborant. Neque est necessarium in hac disputatione causam inspicere, cur id accadat. Solum enim mihi propositum est ostendere, hunc affectum cardialgiam non esse ex corde viscere, quemadmodum neque morbum in tristitia, sed oris ventriculi accidens. Argumentum vero hic a situs vicinitate petatum est, quemadmodum et id de cordis palpitatione in metu ab accidenti sumitur; quorum neutrum scientificum est; sin autem concedatur, tale esse, non Stoicis et Peripateticis, sed Hippocrati et Platoni suffragatur; quemadmodum etiam

Ed. Chart. V. [109.]

Ed. Bas. 1. (263.)

Χρύσιππος γράφει συμπέμπειν ἔν τε τῷ θώρακι παντὶ καὶ κατὰ τὴν καρδίαν. ἄχρι γὰρ ἂν ἔν μὲν τῷ διδάσκειν τε καὶ μαρτάνειν καὶ ὅλως κινεῖσθαι τὴν ψυχὴν καὶ ἐπιστήμην τινὰ μηδὲν ἐπιδεικνύωσι συμβαῖνον τῇ καρδίᾳ, κατὰ δὲ τὰ πάντα δεικνύωσι, οὐ μόνον οὐκ ἀνατρέπουσι τὸν παλαιὸν λόγον, ἀλλὰ καὶ κατασκευάζουσιν. τὰ μὲν δὴ τοιαῦτα τῶν ἐπιχειρημάτων ἐκ τοῦ δευτέρου γένους ἐστὶ τῶν λημμάτων, ὥσπερ, οἶμαι, καὶ τὸ πρῶτην ἀπάντων τῶν μορίων τοῦ ζώου διαπλάττεσθαι τὴν καρδίαν. οὐ γὰρ τὴν κατὰ δύναμιν ἀρχὴν ἐνδείκνυται τοῦτο συγχωρηθὲν, ὑπὲρ ἧς νῦν ζητοῦμεν, ἀλλὰ τὴν κατὰ γένεσιν. εἴρηται δὲ μοι καὶ διώριστα σαφῶς ὑπὲρ τῆς διαφορᾶς τῶν ἀρχῶν ἐν τῷ πρόσθεν λόγῳ. τὸ μέντοι πρῶτην μὲν ἀπάντων ἀρχεσθαι κινεῖσθαι τῶν τοῦ ζώου μορίων αὐτὴν, ὑστάτην δὲ παύεσθαι, τῶν ἀποδεικτικῶν ἐστὶ λημμάτων. ἐνδείκνυται γὰρ, ἀρχὴν εἶναι κινήσεως αὐτὴν, οὐ μὴν ἀπάσης γε, ἀλλὰ μότης τῆς κατὰ τοὺς σφυγμοὺς, ἧτις ἐτέρου γένους ἐστὶ τῆς κατὰ προαίρεσιν. ἐκείνης δ' οὐτ' ἀρχεσθαι πρῶτην, οὐδ' ὑστάτην

quae irascentibus accidere tum in thorace toto tum in corde Chrysippus commemorat. Quatenus enim, dum docet discitque et in totum movetur anima juxta scientiam aliquam, nihil demonstrant cordi accidere, in affectionibus autem ostendunt, hic non solum non subvertunt antiquum sermonem, sed etiam confirmant. Hujusmodi sane argumenta ex secundo genere sumptionum existunt, quemadmodum, opinor, etiam illud, quod cor omnium animantis partium primum conformetur. Non enim, si hoc concessum fuerit, initium facultate ostendet esse cor, de quo nunc disputamus, sed secundum generationem. Dictum autem a me est definitumque manifeste libro priore de principiorum differentia. Porro quod primum omnium animantis partium moveri incipiat, postremum autem cesset, ad sumptiones demonstrativas pertinet. Ostenditur enim, id motus esse initium, non tamen omnis, sed solius, qui in pulsibus est, qui genere a voluntario diversus est; illum autem neque primum in-

Ed. Chart. V. [109.]

Ed. Bas. I. (263.)

παύεσθαι τὴν καρδίαν ἔχει τις δεῖξαι. περαινοῖτ' ἂν οὐκ
καὶ τούτου τοῦ λήμματος, οὐχ ὅπερ Ἀριστοτέλης τε καὶ
Χρύσιππος ὑπολαμβάνουσιν, ἀλλ' ὃ Πλάτωνι καὶ Ἱπποκρά-
τει δοκεῖ, τῆς μὲν κατὰ προαίρεσιν ἐν ἡμῖν κινήσεως
ἀρχὴν εἶναι τὸν ἐγκέφαλον, ἑτέρας δέ τινος ἀπροαιρέτου
τὴν καρδίαν. ἣν μὲν οὖν καὶ ταῦθ' ἱκανὰ πρὸς ἀπόδειξιν
τῶν προκειμένων, ἀλλ' ἐπειδὴ προὔθεμην ἐν τῷδε τῷ βι-
βλίῳ τὰ λήμματα ἐπελθεῖν ἅπαντα τὰ λαμβανόμενα ἐκ τῶν
ὑπαρχόντων τῇ καρδίᾳ, προσθεῖς ἔτι τὰ ὑπόλοιπα κατα-
παύσω τὸν λόγον. ἐπ' αὐτοῖς δέ ἐστι καὶ τὸ τοῦ Ἀριστοτέ-
λους λῆμμα, περὶ οὗ κατὰ τὴν τελευταίην τοῦ πρώτου βιβλίου
διήλθον, ἐκ τῶν ὑπαρχόντων τῇ καρδίᾳ· πλήθος γάρ τι νεύρων
ἐν αὐτῇ φαίνεσθαι φησιν. ἐδείχθη δ' ὑφ' ἡμῶν, ὡς νευρώδη
μὲν τινὰ σώματα κατὰ τὴν καρδίαν εἶη, νεῦρα δ' οὐκ εἶη,
καὶ ὡς τὰ μὲν νευρώδη τοῦ σώματος ἰδέα μόνον ἔοικε τοῖς
νεύροις, οὐκ ἐνεργεῖα τε καὶ χρεῖα. κρίνεσθαι δὲ προσήκει
τὴν ἐν τοῖς ὀργάνοις ἑτερότητα καὶ ταυτότητα ταῖς ἐνερ-
γείαις καὶ ταῖς χρεῖαις αὐτῶν. ὥστ' οὐδὲν ἔτι περὶ τῶν

cipere cor, neque postremum ab eo desistere aliquis de-
monstrare poterit. Ex hac igitur sumptione concludetur,
non quod Aristoteli et Chrysippo, sed quod Platoni et Hip-
pocrati videtur, nempe principium motus voluntarii esse
cerebrum, alterius autem cujusdam non voluntarii cor.
Erant itaque et haec ad propositorum demonstrationem
abunde; verum quia hoc in libro statui omnes sumption-
es pertractare, quae ex his, quae cordi insunt, capiun-
tur, ubi caeteras addidero, librum finiam. Accedit ipsis
et Aristotelis sumptio, de qua circa primi libri finem
transégi, ex iis, quae cordi insunt. Copia enim aliqua
nervorum, inquit, in ipso conspicitur. At a nobis in-
dicatum est, nervosa quaedam esse corpora in corde,
nervos autem non esse, item quod nervosae corporis
partes specie solum nervis respondent, non actione et usu.
Licet autem discernere in instrumentis diversitatem et iden-
titatem actionibus ipsorum et usu; quare nihil amplius de eis-

Ed. Chart. V. [109.]

Ed. Bas. I. (163.)

αὐτῶν δέσται διέρχεσθαι, μεταβήσομαι δ' ἐπὶ τοῖς τῶν ὑπολοίπων, οὗ σχεδὸν ἅπαντες μεμνημονεύουσιν, οἷς ἡ καρδία πασῶν τῶν δυνάμεων ἀρχὴ τῶν ἐν τοῖς ζώοις ὑπείληται. λέγουσι γάρ, ὅθεν ἡ τοῦ τρέφεσθαι τοῖς ζώοις ἀρχή, κατ' ἐκεῖνο τὸ μόριον εἶναι καὶ τὸ λογιζόμενον τῆς ψυχῆς· ἐν καρδίᾳ δ' εἶναι τὴν τοῦ τρέφεσθαι τοῖς ζώοις ἀρχήν, ὥστε καὶ τὸ λογιζόμενόν τε καὶ διανοούμενον ὑπάρχειν ἐν αὐτῇ. ψεύδονται δ' ἐν ἀμφοτέροις τοῖς λήμμασιν. οὔτε γὰρ ἐν καρδίᾳ τὴν ἀρχήν τοῦ τρέφεσθαι τοῖς ζώοις εἶναι συγχωροῦμεν, ἀλλ' ἐν τι καὶ τοῦτ' ἔστι τῶν ἐν τῇδε τῇ πραγματείᾳ προκειμένων εἰς τὴν σκέψιν, (οὐ γὰρ δὲ τὸ ζητούμενον ὡς ὁμολογούμενον λαμβάνειν,) οὔτε τὸ μίαν ἀρχὴν ἀμφοτέρων ὑπάρχειν τῶν δυνάμεων, ἀλλὰ καὶ τούτου τὸ ἐναντίον ἡμεῖς ἀποδείκνυμεν. θαυμάζω τοίνυν κἀνταῦθα τῶν ἀνδρῶν, εἰ ἄμφω τὰ ζητούμενα προχείρως λαμβάνουσι οὐδεμίαν ἀπόδειξιν προτιθέντες. ὅμοιον δὲ τι ποιοῦσι κἀπειδάν, ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς τροφῆς ἐστίν, ἐνταῦθ' εἶναι φάσκωσι καὶ τὸ ἡγεμονικόν, εἴθ' ἐξῆς προσλαμβάνωσιν, ὡς ἐν τῇ

dem tractare opus est. Digrediemur autem ad aliquam ex reliquis, qua de omnes fere meminerunt, quibus cor omnium facultatum principium esse in animalibus creditum est. Dicunt enim, unde principium nutritionis in animalibus, illic ratiocinatricem animae esse facultatem; in corde autem esse nutritionis animalium originem; quare et vim ratiocinantem intelligentemque in ipso existere. Verum in utrisque sumptionibus mentiuntur, neque enim in corde principium nutriendi animantibus esse concedimus, sed unum aliquod et hoc est ex his, quae in praesenti opere ad speculationem erant proposita; non oportet autem, quod quaeritur, ceu confessum accipere; neque unum esse principium utriusque facultatis, cuius nos contrarium demonstramus. Demiror igitur hic viros illos, si ambo, quae inquiruntur, prompte accipiunt, ne unam quidem demonstrationem proponentes. Simile vero quid efficiunt, quum animae principem partem illic esse pronunciant, unde nutrimenti principium, deinde

Ed. Chart. V. [109. 110.]

Ed. Basf. I. (163.)

καρδία τῆς τροφῆς ἐστὶν ἀρχή. οὗτε γὰρ τοῦτ' ἀληθές, ἀρχή γάρ τροφῆς καὶ ὑγρᾶς καὶ ξηρᾶς στόμα, στόμαχος, κοιλίη, φησὶν Ἱπποκράτης, οὐτ', [110] εἰ καὶ παντὸς μᾶλλον, ἂν ἠκολούθει ἐξ ἀνάγκης, καθ' ὃ μόριον ἢ ἀρχή τῆς τροφῆς ἐστὶ, κατὰ τοῦτο ὑπάρχειν τὸν λογισμόν· τοῦτα γὰρ ἐν τι τῶν ζητουμένων ἐστὶ, τὸ δ' ἕτερον τῶν ζητουμένων ψεῦδος. ἡ μὲν γὰρ πρώτη τῆς τροφῆς ἀρχή στόμα, στόμαχος, κοιλίη, ἡ δευτέρα δ' αἱ ἐξ ἥπατος εἰς κοιλίην καθήκουσαι φλέβες, ἐν αἷς πρώταις αἷμα γίνεταί, ἡ τρίτη δὲ τὸ ἥπαρ αὐτὸ, ἡ τετάρτη δὲ μετὰ τὸ ἥπαρ ἡ κοιλίη φλέψ, ἐν ᾗ πρώτη καθαρὸν τῶν περιττωμάτων ἀπολείπεται τὸ αἷμα, παρὰ ταύτης δ' ἤδη τῆς φλεβὸς, ὥσπερ τᾶλλα τοῦ ζώου μόρια πάντα, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἡ καρδία λαμβάνει τὴν τροφήν. οὐ μὲν οὐδ', ὅταν εἴπωσιν, ὅθ' ἐν ἡ χορηγία τοῦ πνεύματος, ἐνταῦθ' εἶναι τὸ ἡγεμονικόν, εἰτ' ἐπ' αὐτῷ προσλαμβάνωσιν, ἐκ τῆς καρδίας χορηγεῖσθαι τὸ πνεῦμα, συγχωρητέον αὐτοῖς. καὶ γὰρ κἄνταῦθα πάλιν, εἰ μὲν τὸ ψυχικόν πνεῦμά φασιν ἐκ τῆς καρδίας ἄρχεσθαι,

assumunt, in corde alimenti esse principium; neque enim hoc verum est, quoniam alimenti tum humidi tum siccī principium est os, stomachus et ventriculus, auctore Hippocrate; neque, si omnino admitteretur, consequens esset, in qua parte principium nutritionis est, in eadem haberi ratiocinationem; siquidem hoc unum ex his, quae disquiruntur, existit; alterum vero quaesitorum mendacium est. Etenim primum alimenti principium est os, stomachus et ventriculus; alterum venae ex jecore in ventrem pertinentes, in quibus primis sanguis gignitur; tertium jecur ipsum; quartum post jecur vena cava, in qua prima purus a recrementis sanguis relinquitur. Ab hac jam vena, quemadmodum aliae animantis partes omnes, eodem modo cor alimentum recipit. Non tamen, quum dicunt, unde spiritus suggeritur, ibidem esse animae principem facultatem, deinde ad id assumunt, ex corde spiritum suppeditari, ipsis concedendum est. Etenim hic quoque rursus, si animalem spiritum ex corde

Ed. Chart. V. [110.]

Ed. Bas. I. (263. 264.)

τὸ ζητούμενον αὐτὸ λαμβάνουσιν· εἰ δὲ τὸ ζωτικόν, οὐκ
ἐξ ἀνάγκης ἀκολουθήσει τὴν αὐτὴν ἀρχὴν ἀμφοτέροις ὑπάρ-
χειν. Ἐρασίστρατος οὖν οὐχ ἀπλῶς, ὥσπερ οὗτοι, τὸ ζη-
τούμενον λαμβάνων, ἀλλὰ μετὰ κατασκευῆς λόγων οὐκ
ὀλίγων ἐκ μὲν τῆς κεφαλῆς φησι τὸ ψυχικόν, ἐκ δὲ τῆς
καρδίας τὸ ζωτικόν ὁρμαῖσθαι πνεῦμα. εἰ δ' οὐδέτερον μὲν
τούτων τῶν πνευμάτων ἠρωτῆσθαι κατὰ τὸν λόγον ἐροῦσι,
τὸ δὲ ἀνάλογον τῇ ξηρᾷ καὶ ὑγρᾷ τροφῇ, τὸ προσαγορευό-
μενον ὑλικόν, ἀκούσονται καὶ περὶ τοῦδε παρ' Ἱπποκρά-
τους· ἀρχὴ τροφῆς πνεύματος στόμα, ῥῖνες, βρόγχος,
πνεύμων καὶ ἡ ἄλλη διαπνοή. οὐκ οὐτε τούτων τῶν
λόγων ἰσχυρὸς οὐδεὶς, οὐδ' ὅταν ὁ Διογένης εἴπῃ· ὁ πρῶ-
τον τροφῆς καὶ πνεύματος ἀρύεται, ἐν τούτῳ ὑπάρχει τὸ
ἡγεμονικόν, ὃ δὲ πρῶτον τροφῆς καὶ πνεύματος ἀρύεται,
ἡ καρδία. τὸ γὰρ πρῶτον ἐρωτήσομεν ὅπως λέγει. εἰ μὲν
γὰρ ὡς ὄργανον (264) πρῶτον, οὐδαμῶς ἡ καρδία τροφῆς
καὶ πνεύματος ἀρύεται πρώτῃ, ἀλλὰ τροφῆς μὲν στόμα,

oriri dicunt, quaesitum ipsum sumunt; si vitalem, non
necessario sequetur, idem utrisque esse principium. Era-
sistratus igitur non simpliciter, quemadmodum hi, id quod
quaeritur assumens, sed longo verborum contextu, ex
capite animale, ex corde vitalem spiritum proficisci
affirmat. Quod si horum spirituum neutrum in sermone
attingi dicunt, sed dictum materiale, qui sicco humido-
que alimento proportionem respondet, audient hoc quo-
que ab Hippocrate: *Principium alimenti spiritus os est,*
nasus, aspera arteria, pulmo aliisque perspiratus. Igi-
tur nulla harum rationum valida est, nec quam assent
Diogenes: *Quod primum alimentum spiritumque haurit,*
in hoc princeps facultas animae existit, quod autem pri-
imum alimentum et spiritum haurit, cor est. Nam, quo-
modo intelligat primum, discutiamus. Si enim ut instru-
mentum primum, nequaquam cor alimentum spiritumque
haurit primum, sed nutrimentum quidem os, stomachus,

Ed. Chart. V. [110.]

Ed. Bas. I. (264.)

σιόμαχος, κοιλίη, πνεύματος δὲ ιστόμα, ῥίνες, βρόγχος, πνεύμων· εἰ δ' ὥς ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεώς ἐστι τοῖς ἀρρομένοις, ἀληθές μὲν τὸ πρότερον λῆμμα, τοῦ δευτέρου δ' ἀντιληψόμεθα, φάσκοντες αὐτὰ τὸ ζητούμενον ἐτοιμῶς λαμβάνειν αὐτόν. ἡμεῖς μὲν γὰρ ἀπὸ κεφαλῆς πεμφθήσεσθαι τὴν ἀρχὴν ὁμολογοῦμεν τῆς κινήσεως, ἐπειδὴν ἐσθίειν, ἢ πίνειν, ἢ ἀναπνεῖν βουλώμεθα. ὁ Διογένης δὲ τοῦτο λαβὼν χωρὶς ἀποδείξεως ἀμφισβήτησιν πεποίηκεν ἰδίαν. κατὰ τὸν αὐτόν δὲ τρόπον καὶ ἑαυτοῦ τοῖς λόγοις ἐχρήσατο. τὸ, φησὶ, κινεῖν τὸν ἄνθρωπον τὰς κατὰ προαίρεσιν κινήσεις ψυχικὴ τίς ἐστὶν ἀναθυμίασις, πᾶσα δὲ ἀναθυμίασις ἐκ τῆς τροφῆς ἀνάγεται, ὥστε τὸ κινεῖν πρῶτον τὰς κατὰ προαίρεσιν κινήσεις καὶ τὸ τρέφον ἡμᾶς ἀνάγκη ἐν καὶ ταῦτόν εἶναι. ὅταν ταῦτα ὁ Διογένης γράφῃ, περὶ μὲν οὖν τοῦ τὴν οὐσίαν εἶναι τῆς ψυχῆς ἀναθυμίαςιν, εἴτ' οὖν ἐκ τροφῆς, εἴτ' ἐκ πνεύματος, οὐδὲν ἐν γὰρ τῷ παρόντι φήσομεν ἀμφισβητεῖν, ἵνα μὴ τὰ πάντα λυπώμεν τὸν ἄνδρα, περὶ δὲ τοῦ, ταῦτόν εἶναι τὸ κινεῖν

venter, spiritum vero os, nares, guttur, pulmo. At si quod unde principium motus inest partibus haurientibus, vera quidem prior sumptio, secundam autem reprobabimus, assumere ipsam dicentes prompte id, quod ab initio quaerebatur. Siquidem nos motus initium a capite transmitti fatemur, quum edere, aut bibere, aut respirare volumus. At Diogenes, hoc assumpto citra demonstrationem, ambiguitatem propriam peperit; eodem pacto et suis rationibus est usus, dum ait: *Quod movet hominem voluntariis motibus, animalis quaedam evaporatio est; omnis autem evaporatio ex nutrimento attollitur; proinde quod primum movet motibus voluntariis, et quod nutrit, necesse est unum et idem esse.* Quum haec Diogenes scribat, de eo quidem, quod animae substantia sit evaporatio, sive ex alimento, sive ex spiritu, nihil ad praesens ambigendum dicimus, ne omnino homini simus molesti; de eo autem,

Ed. Chart. V. [110. 111.]

Ed. Bas. I. (264.)

πρῶτον ἡμᾶς τὰς κατὰ προαίρεσιν κινήσεις καὶ τὸ τρέ-
φον, ἀντιληψόμεθα. τοῦναντίον γὰρ ἅπαν ἐξ ὧν ὑπέ-
θετο περαινέσθαι φήσομεν, ἐξ αἵματος μὲν ὁμολογοῦν-
τες *** καὶ αὐτὸς ἐπιλανθανόμενος τῶν οἰκείων δογμα-
των αἱμὰ φησιν εἶναι τὴν ψυχὴν, ὥς Ἐμπεδοκλῆς καὶ
Κριτίας ὑπέλαβον. εἰ δέ γε ἔποιτο Κλεάνθει, καὶ Χρυ-
σίπῳ, καὶ Ζήνωνι, τρέφεσθαι μὲν ἐξ αἵματος φήσας
τὴν ψυχὴν, οὐσίαν δ' αὐτῆς ὑπάρχειν τὸ πνεῦμα, πῶς
ἐτι ταῦτόν ἐσται τὸ τρέφον τε καὶ κινεῖν, εἴπερ τρέφει
μὲν τὸ αἷμα, κινεῖ δὲ τὸ πνεῦμα; ὥστε πρὸς τοῖς ἄλ-
λοις ἀτόποις καὶ ἀπέραντός ἐστιν ὁ τοῦ Διογένοους λόγος.
[111] ὃ γὰρ ἐπιφέρει ταῖς ὑποτεθεῖσι λήμμασιν, οὐκ ἐξ
ἀνάγκης ἔπεται, δειχθήσεται δὲ ἐπὶ πλέον ὑπὲρ αὐτοῦ
διὰ τῶν ἐξῆς ὑπομνημάτων. ἐν μὲν γὰρ τῷ παρόντι δοκῶ
μοι καιρὸν εἶναι καταπαύειν ἐνταῦθα τὸ βιβλίον. ὑπο-
σχόμενος γὰρ περὶ τῶν ἐναργῶς φαινομένων ὑπάρχειν τῇ
καρδίᾳ τὸν λόγον ἐν τῷδε τῷ γράμματι ποιήσασθαι,

quod idem sit movens nos primum juxta arbitrium et
nutriens, refragabimur; quippe ex his, quae supposuit,
omnino contrarium concludi dicemus, ex sanguine con-
sistentes fieri evaporationem. Diogenes, etiam ipse suorum
dogmatum oblitus, sanguinem esse ait animam, ut Empe-
docles et Critias existimarunt. Si autem Cleanthem,
Chrysippum et Zenonem sequatur, qui animam ex san-
guine nutriri dixerunt, substantiam autem ipsius esse spi-
ritum, quomodo adhuc idem erit id quod nutrit, et id
quod movet, siquidem sanguis nutrit, spiritus autem mo-
vet? Quapropter praeter alia absurda etiam indefinita
est et nequit concludi Diogenis oratio; nam quod infert
praepositis sumptionibus, non necessario sequitur, de quo
subsequentibus commentariis agetur. Siquidem imprae-
sentiarum tempestivum mihi videtur huic libro finem im-
ponere. Quum enim essem pollicitus de iis, quae mani-
festo videntur cordi inesse, hoc commentario verba fa-

Ed. Chart. V. [111.]

Ed. Bas. I. (264.)

τί ἂν ἔτι δεοίμην ἐφάπτεσθαι τοιούτων ἐπιχειρημάτων, ὧν
 δόγματα μᾶλλον, οὐ τὸ φαινόμενον ἐκ τῆς ἀνατομῆς, ἢ
 ἀρχὴ τῆς συστάσεώς ἐστιν;

cere, quid amplius opus habeam hujusmodi argumenta
 attingere, quorum initium dogmatis potius quam eo, quod
 apparet ex dissectione, constituatur?

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΝ
ΚΑΙ ΠΛΑΤΩΝΑ ΔΟΓΜΑΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΝ
ΤΡΙΤΟΝ.

Ed. Chart. V. [111.]

Ed. Bas. I. (264.)

Κεφ. α'. "Οτι μὲν ἀναγκαῖόν ἐστιν οὐ φιλοσόφοις
μόνον, ἀλλὰ καὶ ἰατροῖς, ὅσοι γε μὴ ἀλογίστως ἄπτονται
τῆς τέχνης, ἐσκέφθαι περὶ τῶν διοικουσῶν ἡμᾶς δυνάμεων,
ὅπως αἱ εἰσὶ κατὰ γένος, ὅποια τὲ τις ἐκάστη κατ' εἶδος,
ἐν τίνι τε μάλιστα τοῦ ζώου μορίῳ καθίδρυνται, διὰ τοῦ
προσώτου δέδεικται λόγου. ὅτι δ' οἱ κάλλιστα περὶ αὐτῶν
ἀποφῆναμενοι Πλάτων τε καὶ Ἱπποκράτης εἰσὶν, ἐρρέθη

GALENI DE HIPPOCRATIS ET PLATO-
NIS PLACITIS LIBER TERTIVS.

Cap. I. Quod sane necessarium existat non so-
lum philosophis, sed medicis etiam, quicunque non abs-
que ratiocinatione artem attingunt, speculari de facul-
tatibus corpus nostrum regentibus, quot genere sint, et qua-
les secundum speciem singulae, quamque potissimum ani-
mantis partem occupent, primo libro est demonstratum.
Quod autem Plato et Hippocrates ii sunt, qui optime de

Ed. Chart. V. [111. 112.]

Ed. Bas. I. (264.)

μὲν οὐκ ὀλίγα καὶ διὰ τοῦ πρώτου βιβλίου, τελεώτατα δὲ ἐπεξηλθόν τῷ λόγῳ κατὰ τὸ δεύτερον γράμμα, τὰς διαφορὰς ἀπάντων τῶν λημμάτων ἐκθέμενος, οἷς ἐχρήσαντο περὶ τοῦ προκειμένου δόγματος οἱ ἐπιφανέστατοι τῶν φιλοσόφων. ἀναγκαῖον δέ μοι δοκεῖ καὶ νῦν ἔτι περὶ αὐτῶν ἀναμνήσαντι περαίνειν οὕτω τὸν ὑπόλοιπον λόγον. τέταρτας ἔλεγον εἶναι τὰς πάσας διαφορὰς τῶν λημμάτων· ἓν μὲν γὰρ αὐτῶν ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων τῷ μορίῳ λαμβάνεσθαι κατὰ τὴν τοῦ προβλήματος οὐσίαν, ἓν μὲν δὲ ἀπὸ τῶν [112] ὑπαρχόντων μὲν, οὐ μὴν κατὰ τὸ προβεβλημένον τε καὶ ζητούμενον, ἕτερα δὲ ἀπὸ τῶν ἔξωθεν μαρτύρων, πρὸς τούτοις δὲ καὶ τὸ τέταρτον ἀπὸ τῶν σοφιστικῶν λημμάτων, τοῖς τῆς λέξεως σχήμασι πρὸς ἀμφιβολίαν πεπανουρημένον. οὐκ ὀλίγα δὲ ἔγραψα παραδείγματα, ἀφ' ὧν ἕκαστον τῶν λημμάτων ἐφευρίσκεται γένος, αὐτὰ τὰ ῥήματα τῶν χρωμένων αὐτοῖς προτιθέμενος. καὶ δὴ τοὺς λόγους αὐτῶν ἀνατρέπων ἱκανῶς βέλτιον ἐγνώκειν ἐν αὐτῷ τῷ τρίτῳ γράμματι τὸν τ' ἀριθμὸν καὶ τὰς οὐσίας τῶν ἀρετῶν διδάσκειν.

ipsis pronunciarunt, non paucis quidem priore etiam libro exposui, absolutissime vero secundo libro sermone sum executus, differentias omnium sumptionum exponens, quibus clarissimi philosophi in proposito dogmate usi sunt. At operae pretium mihi videtur, etiamnum impraesentiarum mentione de ipsis facta, reliquam disputationem ita finire. Referebam, quatuor in universum sumptionum esse differentias; nonnullas enim ipsarum ab iis, quae parti insunt, juxta problematis substantiam desumi; aliquas vero ab iis sane, quae insunt, non tamen secundum id, quod propositum est, ac de quo quaestio habetur; alias a testibus externis; praeterea etiam quartam differentiam a sophisticis sumptionibus procedere, vocabuli figuris ad ambiguitatem dolose constructam. Porro non pauca exempla descripsi, unde unumquodque sumptionum genus adinvenitur, eadem verba eorum, qui ipsis utuntur, adjiciens. Ac jam rationes ipsorum evertens longe satius censui in hoc tertio libro et numerum et sub-

Ed. Chart. V. [112.]

Ed. Bas. I. (264.)

κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπέχεται μοι τῶν ἀρετῶν μνημονεύσαντι τὸ λέγειν τὸν ἀριθμὸν καὶ τὰς διαφορὰς τῶν συμβεβηκότων. καὶ τίς γε τῶν ἐπιφανεστάτων σοφιστῶν μοι φήσας, ὡς οὐ δυνατόν ἀνατρέπειν, ὅσαπερ ὁ Χρῦσιππος ἔγραψε περὶ τοῦ τὴν καρδίαν μόνην ἐν τῷ σώματι τοῦ ζώου ἀρχὴν εἶναι τοῦ ἡγεμονικοῦ, κατὰ τοῦτο τὸ τρίτον ὑπόμνημα ἐπεξελθεῖν με τῷ λόγῳ τὰ γ' ἑλλείποντα παρεβίασεν. ἴσως μὲν οὖν τοῦτο αἴτιον αὐτὸ γενήσεται τοῦ ἐπαίνου, ἐπεὶ τοι οἱ μνημονεύοντες τῶν εἰρημένων ἐν τῷ δευτέρῳ λόγῳ γινώσκουσιν ἡμᾶς τὸ ἰσχυρόν τε καὶ γενναῖον ὧν ὁ Χρῦσιππος εἶπεν ἀνατρέποντας, ἑάσαντάς τε τὰ ἀσθενέστατα, ἐπιδεικνύειν αὐτοῦ τὰ σφάλματα. λέγω δὴ, ὅτι ὁ Χρῦσιππος κατὰ τὸν πρῶτον αὐτοῦ περὶ ψυχῆς λόγον τῶν μερῶν αὐτῆς τοῦ ἡγεμονικοῦ μνημονεύειν ἀρχόμενος, ἔνθα δεικνύναι πειρᾶται, τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχῆς ἐν τῇ καρδίᾳ μόνη περιέχεσθαι, οὕτωςι λέγει· ἡ ψυχὴ πνευμά ἐστι σύμφυτον ἡμῖν συνεχὲς παντὶ τῷ σώματι διήκον, ἔστ' ἂν ἡ τῆς ζωῆς συμμετρία παρῇ ἐν τῷ σώματι. ταύτης οὖν τῶν μερῶν ἐκάστῳ διατεταγμένον μορίῳ, τὸ

Plantias facultatum docere. Pari modo subit mihi facultates recordanti enumerare numerum et discrimina accidentium; atque clarissimorum sophistarum aliquis professor, Chrysippi scripta de eo, quod cor solum in animantis corpore animi principis sit origo, non posse everti, hoc tertio commentario ea, quae defunt, oratione persequi coëgit. Forſan igitur haec ipsa mihi laudis occasio fuerit, quandoquidem, qui in memoria habent ea, quae secundo libro sunt comprehensa, norunt, validas nos et generosas Chrysippi rationes confutasse, et relictis infirmioribus errores ejus indicasse. Dico sane, Chrysippum primo suo de anima libro principis ipsius partis mentionem facere, illinc exordientem, ubi principium animae in solo contineri corde ostendere conatur, hisce nimirum verbis. *Anima spiritus est nobis insitus continuusque, totum corpus permeans, quamdiu vitae commodatio in illo adfuerit. Inter hujus itaque partes singulis desti-*

Ed. Chart. V. [112.]

Ed. Bas. I. (264.)

διήκον αὐτῆς εἰς τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν φωνὴν εἶναι, τὸ δὲ εἰς ὀφθαλμοὺς ὄψιν, τὰ δὲ εἰς ὠτα ἁκοήν, τὰ δὲ εἰς ῥίνας ὄσφρησιν, τὸ δ' εἰς γλῶτταν γεῦσιν, τὸ δ' εἰς ὅλην τὴν σάρκα ἀφήν, καὶ τὸ εἰς ὄρχεις ἕτερόν τιν' ἔχον τοιοῦτον λόγον σπερματικόν, εἰς ὃ δὲ συμβαίνει πάντα ταῦτα, ἐν τῇ καρδίᾳ εἶναι, μέρος ὃν αὐτῆς τὸ ἡγεμονικόν. οὕτω δὲ ἐχόντων αὐτῶν, τὰ μὲν λοιπὰ συμφωνεῖται, περὶ δὲ τοῦ ἡγεμονικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς διαφωνοῦσιν, ἄλλοι ἐν ἄλλοις λέγοντες αὐτὸ εἶναι τόποις. οἱ μὲν γὰρ περὶ τὸν θώρακά φασιν εἶναι αὐτὸ, οἱ δὲ περὶ τὴν κεφαλὴν. κατὰ τὰ αὐτὰ δὲ ταῦτα διαφωνοῦσι, ποῦ τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ θώρακος ἐστίν, οὐ συμφωνοῦντες αὐτοῖς. Πλάτων δὲ καὶ τριμερῇ τὴν ψυχὴν φήσας εἶναι, τὸ μὲν λογιστικόν ἔλεγεν ἐν τῇ κεφαλῇ εἶναι, τὸ δὲ θυμοειδὲς περὶ τὸν θώρακα, τὸ δὲ ἐπιθυμητικὸν περὶ τὸν ὀμφαλόν. οὕτω φαίνεται διαφεύγειν ὁ τόπος ἡμᾶς, οὐτ' αἰσθήσεως ἐκφανοῦς γενομένης, ὅπερ ἐπὶ τῶν λοιπῶν συντετύχηκεν, οὕτως τῶν τεκμηρίων, δι' ὧν ἂν τις συλλογίσαιτο τοῦτο.

natas partibus ea, quae in asperam arteriam pertingit, vox est; quae in oculos, visus; quae in aures, auditus; quae in nares, olfactus; quae in linguam, gustus; quae in totam carnem, tactus; et quae in testes, aliam quandam ejusmodi rationem seminariam obtinet. At locus, in quem haec omnia conveniunt, cor est, ubi animae principatus consistit. Quae quum ita se habeant, de reliquis sane inter ipsos convenit, de animae vero principatu dissentiunt, dum alii in aliis esse locis ipsum asserunt; nonnulli siquidem in thorace ipsum esse tuentur, nonnulli in capite; in iis autem ipsis rursus dissentiunt, dum non constat inter ipsos, quamam in capitis parte et thoracis habeatur. Plato autem triplicem esse animam professus, ratiocinatricem in capite, irascibilem circa thoracem, appetitricem circa umbilicum esse dicebat. Ita nos locus subterfugere videtur, quum nec sensui evidenter appareat, quod in reliquis accidit, neque conjecturis deprehendatur, quibus id aliquis possit colligere;

Ed. Chart. V. [112.]

Ed. Bas. I. (264. 265.)

οὐδὲ γὰρ ἂν, ἀντιλογία ἐπὶ τοσοῦτον προῆλθεν καὶ ἐν
 ἱατροῖς καὶ ἐν φιλοσόφοις. αὕτη πρώτη ῥῆσις γέγραπται
 ὑπὸ Χρυσίππου περὶ ἡγεμονικοῦ κατὰ τὸ πρότερον περὶ
 ψυχῆς. τὸ μὲν γὰρ ἡμῖς μέρος αὐτῇ τῆς βίβλου τὸ πρό-
 τερον ὑπὲρ οὐσίας ψυχῆς ἔχει τὴν σκέψιν. κατὰ δὲ τὸ
 ἐφεξῆς ἡμῖς τὸ ἀπὸ τῆς γεγραμμένης ῥήσεως ἀρχόμενον
 ἐπιδεικνύται πειράται, τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονοῦν ἐν καρδίᾳ
 περιέχσθαι. τὴν (265) μὲν οὖν ἀρχὴν τοῦ λόγου δίκαιον
 ἀγάσασθαι· σαφῶς τε γὰρ ἅμα καὶ ἀκριβῶς, ὡς ἐχρῆν εἰ-
 πεῖν ἀρχόμενον ἄνδρα τηλικούτου δόγματος, εἴρηται Χρυ-
 σίππου. καὶ γὰρ, ὅτι Πλάτων τρία μέρη τῆς ψυχῆς εἰτίθετο,
 καὶ ἅ τινά ταῦτα, εἴρηκε, καὶ καθ' οὓς τινὰς τόπους ἐν
 τοῖς ζώοις καθιδρυμένα, καὶ ὅτι λόγῳ χρὴ διασκέψασθαι
 περὶ τοῦ δόγματος ἐκφυγόντος τὰς αἰσθησεις. τὰ δ'
 ἐφεξῆς οὐκ ἔθ' ὁμοίως ἔχει. δίκαιον γὰρ ἦν, οἶμαι,
 πρῶτον μὲν εἰπεῖν, ὑπὸ τίνων πιθανῶν ἀναπείσθεις ὁ
 Πλάτων οὕτως ἐδόξαζεν, ἔπειτα δὲ ἐξελέγξαι καὶ δια-
 βαλεῖν αὐτὰ, καὶ πὶ τούτῳ τὴν ἑαυτοῦ κατασκευάσαι δόξαν,

*neque enim eousque et inter medicos et inter philoso-
 phos controversia processisset.* Haec prima verba a
 Chrysippo prodita sunt de principatu animae in primo
 de eadem libro; nam dimidia libri ipsius pars prior de
 animae substantia speculationem continet, reliqua pars,
 quae a commemoratis verbis incipit, animae principatum
 contineri in corde demonstrare conatur. Principium ita-
 que orationis admirari justum est; quippe tum manifeste,
 tum exacte, ut conveniebat virum dicere tanti dogmatis
 principem, a Chrysippo dictum est. Etenim, quod Plato
 tres animae partes statuerit, et quatenam hae sint, qui-
 busque locis in animantibus collocarentur, exposuit, item
 quod ratione de placito, quod sensus effugit, considerare
 oporteat. Quae subsequuntur, non ita simili modo ha-
 bent. Aequum namque erat (meo iudicio) primum ex-
 ponere, quibus rationibus Plato persuasus ita censuerit,
 deinde redarguere eas et evertere, postea suam ipsius

Ed. Chart. V. [112. 113.]

Ed. Bas. I. (265.)

οὐκ ἐκ πι[113]θανῶν ἐπιχειρημάτων, οἷσις ἔθος ἐστὶ χρη-
σθαι σοφισταῖς τε καὶ ῥήτορσιν, ἀλλ' ἐξ ἐπιστημονικῶν τε
καὶ ἀποδεικτικῶν, ἃ δὴ μεταχειρίζεσθαι πρέπει φιλοσόφοις
ἀνδράσιν ἀλήθειαν σπουδάζουσιν. ἄρ' οὖν οὕτως ὁ Χρύ-
σιππος ἔπραξεν, ἢ πᾶν τὸναντίον; ἐπελάθειο μὲν, ὥς
μηδὲ προειρηκώς ὅλως τι περὶ τῆς τοῦ Πλάτωνος δόξης,
ἀρχεται δ' ἐπιχειρεῖν ἀπὸ τοῦ γένους τῶν λημμάτων, ὃ
κατὰ μαρτύρων δόξαν ἢ πλήθους, οὐ κατὰ τὴν τοῦ πράγ-
ματος φύσιν ἄξιον πιστεύεσθαι. παραγράφω δὲ καὶ τὴν
ῥῆσιν αὐτὴν ὧδὲ πως ἔχουσαν· περὶ ὧν ἐξῆς ζητήσομεν
παραπλησίως ἀπὸ τῆς κοινῆς ὁρμώμετοι φορᾶς καὶ τῶν
κατὰ ταύτην εἰρημένων λόγων. κοινὴν ἐνταῦθα φορὰν ὁ
Χρύσιππος εἶρηκε τὸ κοινῇ πᾶσιν ἀνθρώποις δοκοῦν. εἴτ'
ἐπιφέρων φησί· καὶ ἐπὶ τούτων ἱκανῶς φαίνονται ἐννηγῆθαι
ἀπ' ἀρχῆς εἰς τὸ εἶναι τὸ ἡγεμονικὸν ἡμῶν ἐν τῇ
καρδίᾳ. εἴτ' ἐξεξῆς τούτων ἀπτόμετος ἤδη τῶν προχειρη-
μάτων αὐτῶν ὧδὲ πως γράφει κατὰ λέξιν· κοινῇ δέ μοι
δοκοῦσιν οἱ πολλοὶ φέρεσθαι ἐπὶ τούτῳ, ὥσπερ συναισθα-

opinionem statuere, non probabilibus argumentis, quibus
uti mos est sophistis et rhetoribus, verum ex scienti-
ficis et demonstrativis, quae tractare philosophos veri
studiosos decet. Nunquid igitur Chrysippus ita factita-
vit, an omnino contra? Certe oblitus est, se quicquam
omnino prius de Platonis opinione dixisse. Incipit au-
tem ab eo sumptionum genere argumentari, quod ex te-
stium aut vulgi opinione, non secundum rei naturam
credere dignum est. Apponam autem verba ipsa, quae
in hunc fere modum habent. *De subsequentibus pari
modo disquiremus, a communi inclinatione et sermoni-
bus secundum hanc prolatis exordientes.* Communem in-
clinationem Chrysippus hic intelligit id, quod communi-
ter omnibus hominibus videtur. Deinde inferens inquit:
*Et in his abunde videntur ab initio ad hoc inclinare;
ut princeps scilicet animae pars in corde sita sit.* Dein-
de rursus ea ipsa argumenta attingens ita ad verbum scri-
bit: *Communiter multi reliqui huc ferri videntur, ceu*

Ed. Chart. V. [113.]

Ed. Bas. I. (265.)

τόμενοι περὶ τὸν θώρακα αὐτοῖς τῶν κατὰ τὴν διάνοιαν παθῶν γιγνομένων, καὶ μάλιστα καθ' ὃν ἡ καρδία τέτακται τόπον, οἷον μάλιστα ἐπὶ τῶν λυπῶν καὶ τῶν φόβων, καὶ ἐπὶ τῆς ὀργῆς, καὶ μάλιστα τοῦ θυμοῦ, ἐκ τῆς καρδίας ἀναθυμιωμένου καὶ ὠθουμένου ἐκτὸς ἐπὶ τινα, καὶ ἐμφυσῶντος τὸ πρόσωπον καὶ τὰς χεῖρας, γίγνεται ἡμῖν ἔμφαισις. ἐν τούτοις ἤδη πάνυ σφόδρα θαυμάζω τοῦ Χρύσιππου πάνθ' ἅμα συγγεντός τε καὶ ταράττοντος. εἰρηκώς τε γὰρ ὀλίγον ἔμπροσθεν, ὥς ὁ Πλάτων ἐν τοῖς περὶ τὸν θώρακα τόποις ὑπολαμβάνει τὸ θυμοειδὲς ὑπάρχειν, εἴτ' ἀφ' ὧν κινηθεὶς ἐπὶ τοῦθ' ἤκεν ὑπερβὰς εἰπεῖν, ὑπερβὰς δὲ καὶ τὸ διαβαλεῖν αὐτὰ, κατασκευάζειν εὐθύς ἄρχεται τὰ δοκοῦντα αὐτῷ πρώτου πάντων τῶν ἐπιχειρημάτων μνημονεύων, δι' ὧν δείκνυται τὸ θυμοειδὲς ἐν τοῖς κατὰ τὸν θώρακα τόποις ὑπάρχον. οὐ γὰρ δὴ ἐξ ἄλλων πραγμάτων φαινομένων, ἢ ἐξ ὧν εἴρηκεν ὁ Χρύσιππος νῦν, ἐναργέστερον ἢ τις ἀποδείξειεν, ἐκ θώρακος τε καὶ καρδίας ὀρμαῖσθαι τὸν θυμόν. ὥσπερ γὰρ, φησὶν, ἀναθυμιωμένου τοῦ θυμοῦ ἐκ τῆς καρδίας καὶ ὠθουμένου ἐκ-

in thorace mentis affectiones oboriri sentientes, praesertim quo in loco cor est collocatum, quemadmodum in tristitia, metu et ira, praesertim autem iracundia, dum ex corde vaporis modo erumpit, forasque aliquo propellitur, et faciem manusque inflans, nobis fit conspicua. In his Chrysippum non possum non demirari, qui omnia simul confundat perturbetque. Quum enim paulo ante dixisset, Platonem putare, vim irascibilem in thoracis regionibus consistere, deinde ea, quibus incitatus huc pervenit, dicere superfedit, quumque omisisset eadem reprehendere, suam statim opinionem aperire incipit, primum omnium eorum argumentorum in memoriam revocans, quibus animam irascibilem in thorace haberi ostendit. Neque enim aliis rebus apparentibus, quam ex iis, quae Chrysippus protulit, nunc evidentius demonstraveris, ex thorace et corde iracundiam proficisci; nam veluti, inquit, si iracundia ex corde evaporet et foras ali-

Ed. Chart. V. [113.]

Ed. Bas. I. (265.)

τὸς ἐπὶ τινι, καὶ ἐμψυῶντος τὸ πρόσωπόν τε καὶ τὰς
 χεῖρας, γίνεται ἡμῖν ἔμφασις. ἐν ταύτῃ τῇ ὀρίσει συγχω-
 ρεῖν ἔοικεν ὁ Χρύσιππος τῷ παλαιῷ λόγῳ ζέειν τινὰ τῆς
 ἐμφύτου θερμότητος ὑπολαμβάνοντι γίνεσθαι κατὰ τὴν
 καρδίαν ἐν τοῖς θυμοῖς, ἣ ζέσει τό τε διαφυεῖσθαι τὸ
 πρόσωπον ἔπεται, καὶ σύμπαν ἐρεῦθαι τε καὶ θερμαίνε-
 σθαι τὸ σῶμα, καὶ σφοδρῶς πηδᾶν τὴν καρδίαν σὺν ταῖς
 κατὰ τὸ ζῶον ἀπάσαις ἀρτηρίαις. ἃρ' οὖν ὁ Πλάτων ἑτε-
 ρόν τι φησιν, ἐπειδὴν ἐν Τιμαίῳ γράφῃ· τὴν δὲ καρδίαν
 ἅμα τῶν φλεβῶν καὶ πηγὴν τοῦ περιφερομένου κατὰ πάντα
 τὰ μέλη σφοδρῶς αἵματος εἰς τὴν δορυφορικὴν οἴκησιν κα-
 τέστησαν, ἵν' ὅτε ζέσειε τὸ τοῦ θυμουμένου τοῦ λόγου πα-
 ραγγεῖλαντος, ὅταν ἄδικος περὶ αὐτὰ γίγνηται πρῶξις ἔξω-
 θεν, ἢ καὶ τις ἀπὸ τῶν ἐνδοθεν ἐπιθυμιῶν ὀξέως δια-
 πάντων τῶν στενωπῶν πᾶν ὅσον αἰσθητικὸν ἐν τῷ σῶματι,
 τῶν τε παρακλεύσεων καὶ ἀπειλῶν αἰσθανόμενον, γίγνηται
 ἐπήκοον. ἔτι δὲ τούτοις ἐφεξῆς καὶ τάδε γράφει. τῇ δὲ
 δὴ πηδῆσει τῆς καρδίας ἐν τῇ τῶν δεινῶν προσδοκίᾳ καὶ
 τῇ τοῦ θυμοῦ ἐγέρσει προγινώσκοντες, ὅτι οἷα διάπυρός γε

*quo propellatur, faciemque et manus inflet, nobis appa-
 ret; in his verbis Chrysippus consentire videtur veterum
 sententiae, qui fervorem innati caloris aliquem in corde
 per iracundiam oboriri dicunt; quo fervore accidit, ut
 et facies infletur, totum corpus rubescat calefcatque et
 vehementer cor una cum omnibus animantis arteriis sub-
 filiat. An itaque Plato diversum quiddam his dicat,
 quum in Timaeo scribit: Cor, venarum et sanguinis per
 omnia membra vehementer discurrentis fontem, in regione
 stipata collocarunt, ut, quando iracundiae vis exardescit,
 ratione nunciante, si quid extrinsecus iniuste fiat, vel in-
 tus aliqua concupiscentia turbet, subito per meatus om-
 nes quamvis angustos, quicquid in corpore sensus est com-
 pos, iussa minasque sentiat, pareatque imperanti. Prac-
 terea secundum haec ita scribit: At dum cor malorum
 expectatione et iracundia excitata subsultat, praenoscen-*

Ed. Chart. V. [113. 114.]

Ed. Bas. I. (265.)

ἡ τοιαύτη πᾶσα ἐμέλλεν οἴκησις γίνεσθαι τοῦ θυμουμένου, ἐπικουρίαν αὐτῇ μηχανώμενοι τὴν τοῦ πνεύμονος ἰδέαν ἐνεφύτευσαν. ὥστε, ὦ φίλτατε Χρύσιππε, τὰ Πλάτωνος δόγματα γράφεις, ἐπειδὴν ἐκ τῆς καρδίας ἀναθυμιάσθαι τε καὶ πρὸς τὸ ἐκτὸς ὠθεῖσθαι καὶ τὸ πρόσωπον ἐμφυῶν λέγῃς τὸν θυμόν.

Κεφ. β'. [114] Οὐ μὴν τοῦτό γ' ἦν σοι τὸ ἀμφισβητούμενον, εἰ τὸ θυμούμενον τῆς ψυχῆς ἐν καρδίᾳ κατοικισται, ἀλλ' εἰ τὸ λογιζόμενον, ὅπερ ἐχρῆν ἀποδείξαντα μὴ πολλὰ κάμνειν ὑπὲρ τοῦ θυμουμένου, μηδ' ἐμπιπλάναι τὸ βιβλίον ἐπὼν ποιητικῶν, ὧν ἐφεξῆς γράφεις ὧδί.

Ὅς γε πολὺ γλυκίων μέλιτος καταλειβομένοιοι

Ἄνδρὸς ἐνὶ στήθεσσιν ἄεξεται ἤντις καπνός.

καὶ πάλιν·

Ὁ θυμὸς αὐτὸν τῶν φρενῶν ἐξῆρεν ἄνω.

καὶ πάλιν·

Πηδῶν δ' ὁ θυμὸς ἔνδοθεν μαντεύεται.

tes totam ejusmodi regionem irascentis partis veluti igneam fore, praesidium ipsi molientes pulmonis ideam inservuerunt. Quapropter, carissime Chrysippe, Platonis dogma scribis, quum ex corde iracundiae vim incendi, et foras propelli, faciemque inflari dicas.

Cap. II. Quanquam de hoc non ambigebas, num irascens animae facultas cordi inesset, sed an rationalis; quo demonstrato, non multum de irascente laborare te oportebat, neque librum versibus poëticis replere, quos in eum modum deinceps recitas:

Dulcior ira viri permulto melle fluente

Augescit, calidus tanquam alto in pectore fumus.

Ac rursus:

Ipsam ira detulit supra praecordia.

Ac iterum:

Verum animus saliens intus dat praesagia.

Ed. Chart. V. [114.]

Ed. Bas. I. (265.)

καὶ μυρία ἕτερα τοιαῦτα παρ' ὅλον τὸ γράμμα, κατα-
σκευάζοντα τὸ θυμούμενον ὑπάρχειν ἐν τῇ καρδίᾳ, δεόν
μὴ τοῦτο δεικνύειν, ἀλλὰ τὸ λογιζόμενον, ἢ νῆ Δία, εἴπερ
ἀδύνατος ἦν ἄντικρυς ἐπιδεικνύναι τοῦτο, πειρασθῆναι γοῦν
ἐπιχειρῆσαι δεῖξαι, καθ' ἐν τούτῳ τὸ μόριον εἶναι τὸ τε
θυμούμενον τῆς ψυχῆς καὶ τὸ λογιζόμενον. ὁ δέ γε τουτὶ
μὲν οὐδ' ἐπεχείρησε πράξαι κατ' οὐδὲν μέρος τοῦ βιβλίου,
χοῖται δὲ διὰ παντὸς ἐξ ἐτοίμου λαμβάνων. εὐθὺς γοῦν
ἐν τοῖς ἐφεξῆς οὕτω γράφει τῆς μὲν ὁργῆς γιγνομένης ἐν-
ταῦθα, εὐλογον καὶ τὰς λοιπὰς ἐπιθυμίας ἐνταῦθ' εἶναι,
καὶ νῆ Δία τὰ λοιπὰ πάθη, καὶ τοὺς διαλογισμούς, καὶ
ὅσον τούτοις ἐστὶ παραπλήσιον. οὐδὲν γὰρ ἀναγκαῖον, ἐνθα
τὰ πάθη, καὶ τοὺς διαλογισμούς ἐνταῦθ' ὑπάρχειν, ὥς, εἴ
γε τοῦτ' ἐκ προχείρου τις ἀξιώσει λαμβάνειν, αὐτὸ τὸ ζη-
τούμενον λήψεται. Πλάτωνος μὲν γὰρ λέγοντος, οὐκ ἐκ
ταύτου μέρους ὁρμαῖσθαι λογισμὸν τε καὶ θυμὸν καὶ ἐπι-
θυμίαν, Ζήνωνος δὲ ἐν καρδίᾳ καθιδρύοντος ἅπαντα,
προσῆκον ἦν, οἶμαι, καὶ Χρυσίππῳ καὶ παντὶ τῷ μετὰ

Aliaque id genus infinita toto libro tractat, dum irasci-
bilem facultatem in corde esse tuetur, quum non opus
sit ostendere, sed an rationalis in eo habeatur; aut per
Jovem, si hoc non poterat manifesto ostendere, saltem
conari debebat pro virili in hac una parte et irascibi-
lem et rationalem animae facultatem esse demonstrare.
Atqui hoc ille ne aggressus quidem est in ullo libri loco
facere, sed per totum eo utitur, ex procinctu assumens.
Statim enim in subsequētib; ita scribit. Quum hic ira
nascatur, ratio est etiam reliquas cupiditates indidem exi-
stere, adeoque reliquos affectus et ratiocinationes, ad
haec quicquid est his persimile. Neque enim necessa-
rium est, ubi affectus habentur, illic etiam ratiocinationes
esse; quare, si quis hoc prompte et citra examen
assumendum putaverit, id, de quo est quaestio, sumetur.
Quum enim Plato asserat, non ex eadem proficisci parte
ratiocinationem, iracundiam et cupiditatem, Zeno autem
in corde omnia collocet, officium meo iudicio erat Chry-

Ed. Chart. V. [114.]

Ed. Bas. I. (265.)

Πλάτωνα καὶ Ζήνωνα κρίνοντι τὰ δόγματα τῶν ἀνδρῶν, προσθεῖναι θατέρῳ μὲν αὐτῶν ἀποδείξιν, θατέρῳ δ' ἐλεγχόν τινα. τὸ δὲ χωρὶς ἀποδείξεως ἀποφῆναι, καθάπερ ὁ Χρύσιππος ἐποίησεν, ὥς, ἐνθ' ἂν ἡ τὸ παθητικὸν τῆς ψυχῆς, ἐνταῦθα καὶ τὸ λογιστικὸν ὑπάρχειν, τοσούτου δεῖ φιλοσόφῳ προσῆκειν, ὥστ' οὐδ' οἱ ῥήτορες, οὐδ' οἱ σοφισταὶ πράττουσιν αὐτό· πειρῶνται γοῦν κακεῖνοι πίστεσι τισι πιθαναῖς χρῆσθαι. τὸ δὲ ἕκαστον τῶν ζητουμένων ἐξ εἰοίμου λαμβάνειν οὔτε σοφισταῖς, οὔτε ῥήτορσιν, οὔτε διαλεκτικοῖς, οὔτ' ἀποδεικτικοῖς, οὐδ' ὅλως οὐδενὶ τῶν πάντων προσῆκει. κάλλιον οὖν ἦν, οἶμαι, καθάπερ ὁ Πλάτων ἀποδείξαι προὔθυμήθη τὸ ἑαυτοῦ δόγμα, καὶ τὸν Χρύσιππον οὕτω πειρασθῆναι τὸ τοῦ Ζήνωνος ἀποδείξαι, καὶ μὴ πλῆθος ἐπῶν παραγράφειν ἐξ ἀπάντων τῶν ποιητῶν ἐκλέγοντα, δεικνύντων ὀργήν, καὶ θυμὸν, καὶ φόβον, καὶ δειλίαν, καὶ θράσος, καὶ θάρσος, καὶ καριερίαν, ὅσα τ' ἄλλα τοιαῦτα, τὰ μὲν ἐνεργείας τινὰς εἶναι,

sippi et cujuslibet, qui post Platonem et Zenonem virorum placita examinat, alteri demonstrationem annectere, alteri reprehensionem aliquam. At citra demonstrationem sententiam dicere, quemadmodum Chrysippus factitavit, puta, ubi animae pars affectionibus obnoxia existit, illic et ratiocinatricem esse, tantum a philosophi munere abest, ut etiam nec rhetores nec sophistae idem faciant; quippe illi probabili quadam ratione fidem asserere conantur. Singula autem quae disquiruntur, ex pro-cinctu et inconsiderate assumere neque ad sophistas, neque ad rhetores, neque ad dialecticos, neque ad imitantes demonstrationibus, neque omnino ad ullum omnium pertinet. Pulchrius enim erat mea sententia, ut Plato suum ipsius dogma demonstrare instituit, ita Chrysippum quoque Zenonis placitum pro virili ostendisse, et non versuum multitudinem ex omnibus poetis selectam ascribere, qui indicent, iram, iracundiam, metum, timiditatem, temeritatem, audaciam et constantiam aliaque ejus generis partim quidem actiones quasdam, partim autem

Ed. Chart. V. [114. 115.]

Ed. Bas. I. (265. 266.)

τὰ δὲ παθήματα τῆς καρδίας. τί γὰρ αὐτῷ βούλεται ταυτὶ;
τὰ ἔπη τὰ ἐξ Ὀμήρου συνελεγμένα;

Κραδίῃ δὲ οἱ ἔνδον ὑλάττει.

καί·

Στήθος δὲ πλήξας κραδίην ἠνέπατε μύθῳ·

Τέτλαθι δὴ κραδίῃ, καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' ἔτλης.

καί·

Ὡς πυκιναῖς στήθεσσιν ἀναστενάχιζ' Ἀγαμέμνον
(266) Νειόθεν ἐκ κραδίης, περὶ γὰρ δὴ ἐν νηυσὶν Ἀχαιῶν.

καί·

Ἀλλά μοι οἰδάνεται κραδίῃ χόλῳ.

καί·

[115] Ἡρῇ δ' οὐκ ἔχαδε στήθος χόλον, ἀλλὰ προσηύδα.

καί·

Ἀλλά τε καὶ μετόπισθεν ἔχει κότον, ὄφρα τελέσῃ,

Ἐν στήθεσσιν ἑοῖσιν.

ἐν ἅπασιν γὰρ τοῦτοις οὐ τὸ λογιστικόν, ἀλλὰ τὸ θυμοει-

cordis esse affectiones. Quid igitur sibi volunt versus hi
ex Homero collecti?

Cor ipsi intus latrat.

Et:

Pectore percusso verbis cor increpat ira:

Suffer et haec, cor, nam graviora aliquando tulisti.

Item:

Pectore prudenti sursum suspiria duxit

Ex corde imo Agamemnon Graecis navibus astans.

Ad haec:

Sed mihi bile tumet cor.

Et:

Juno non iram tenuit sub pectore, at inquit.

Praeterea:

Verum et post etiam sub pectore continet iram,

Donec perficiat.

In his omnibus non rationalis, sed irascibilis animae fa-

Ed. Chart. V. [115.]

Ed. Bat. I. (266.)

δὲς ἐν τῇ καρδίᾳ περιέχεσθαι δηλοῦται, ὥσπερ, οἶμαι, καὶ τοῖσδε.

Χόλος, ὅστ' ἐφέηκε πολύφρονά περ χαλεπῆναι.

καί·

Ὅστε πολὺ γλυκίων μέλιτος καταλειβομένοιο

Ἀνδρῶν ἐν στήθεσιν ἀέξεται ἥντε καπνός.

καί·

Κραδίῃ ἄληκτον πόλεμον πολεμίζειν, ἥδ' ἐ μάχεσθαι.

καὶ πρὸς τοῦτοις ἔτι·

Οἱ γυῖοισι θάρος ἐνὶ στήθεσιν ἔθηκε.

καί·

Ἄνε δ' ἄχος κραδίην Λαερτιάδεω Ὀδυσῆος.

καί·

Ἐν δ' ἄρα οἱ στήθεσσι μένος πατρῷον ἔκε.

καί

— — Αὐτὰρ Ἀχιλλεύς

Δειδὼν ἐνὶ στήθεσιν ἔχει μεγαλήτορα θυμόν.

cultas in corde contineri significatur, quemadmodum in his quoque, ut arbitror.

Atque ira hunc quamvis sapientem invasit adurens.

Et:

Dulcior hic multo quam mel quod defluit instar

Fumi in pectoribus conscendet protinus imis.

Et:

— — Cor appetit intus

Bellum agere incessans, pugnamque subire diurnam.

Et:

Atque animum audacem ipsi in pectore dii posuerunt.

Et:

Cor Laertiadae dolor ast invasit Ulyssis.

Et:

Pectoribus robur validum patris indidit ipsi.

Et:

— — Sed pectore Achilles

Gnarum animum et grandem virtutibus obtinet intus.

Ed. Chart. V. [115.]

Ed. Bas. I. (266.)

καί·

— — Σοὶ δ' ἄληκτόν τε κακόν τε
 θυμὸν ἐνὶ στήθεσσι θεοὶ θέσαν εἵνεκα κόουρης.

καί·

Ὡς Αἰνεία θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι γεγῆθει.

καί·

Πρῆσεν ἐνὶ στήθεσσιν ἐρισθενέος Διὸς ἀλκὴν
 Γινώμεναι.

καὶ πρὸς τούτοις ἔτι·

Καὶ δέ μοι αὐτῷ θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι φίλοισι
 Μᾶλλον ἐφορμᾶται πολεμίζειν ἢ δὲ μάχεσθαι.

καί·

Ἐπὶ δ' αὐτὸς ἄυσε μάλα μέγα, τοῖσι δὲ θυμὸν
 Ἐν στήθεσσιν ἔθελξε, φόβου δ' ἐμνήσατο Ἐκτωρ.

καί·

Νέστορ, ἔμ' ὀτρύνει κραδίη καὶ θυμὸς ἀγήνωρ.

καί·

Οἱ περὶ μὲν πρόφρων κραδίη καὶ θυμὸς ἀγήνωρ.

Et:

— — *Durumque malumque*

Dii posuere animum tibi pectore virginis ergo.

Et:

Sic Aeneas animus gavisus pectore in ipso.

Et:

*Et Jovis exarsit positum sub pectore robur
 Noscere.*

Ad haec:

*Atque mihi ipsi animus bellum pugnamque subire
 Permultum ardescit nunc nunc in pectore caro.*

Rursus:

*Ipse autem valide clamans in pectore multum
 His animum, ast Hector coepit meminisse timoris.*

Rursus:

Incitat, o Nestor, cor me atque animus generosus.

Et:

Est illi prudens cor atque animus generosus.

Ed. Chart. V. [115.]

Ed. Bas. I. (266.)

καί·

Ὡς γέρον, εἴδ', ὥς θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι φίλοισι,

Ὡς τοι γούναθ' ἔποιτο.

καί·

Οἶσθα γάρ, οἷος θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι γυναικός.

καί·

— — Σὸν δὲ φίλον κῆρ

Τετλάτω ἐν στήθεσσι κακῶς πάσχοντος ἑμοῖο.

καί·

Ὡς φάτο, τοῖσι δὲ θυμὸν ἐνὶ στήθεσιν ὄρινε.

καί·

Τηλέμαχος δ' ἐν μὲν κραδίῳ μέγα πένθος ἄεξε.

καί·

Ὡς φάτ' ἐνὶ στήθεσσι καταπτόμενος φίλον ἦτορ.

καί·

Τῷδε μάλ' ἐν ἐπίσῃ κραδία σημαίνεται τληυῖα.

πάντα μὲν γάρ τα ἅτα τὰ ἔπη καὶ πρὸς τοῦτοις εἴ· μυρία

Et:

O sū, clare senex, genua haud minus ipse valenter

Possideas, quam animum retines in pectore caro.

Et:

Nosti etenim, qualis muliebri in pectore suevit

Esse animus.

Et:

Atque tuum charum cor, me patiente dolores,

Sufferat.

Et:

Fatus sic, animum tandem his in pectore movit.

Et:

Telemachus magnum luctum sub corde recepit.

Et:

Sic dixit placans animum sub pectore carum.

Et:

Huic cor in requie mansit deterrima passum.

Omnes enim hi verius, et praeterea infiniti alii, si nu-

Ed. Chart. V. [115.]

Ed. Bas. I. (266.)

ἕτερα τὸ πλῆθος ὧν Χρύσιππος παραιίδεται τὸ θυμοειδὲς ἐν τῇ καρδίᾳ φησὶν ὑπάρχειν. ἐγὼ δὲ εἰ πάντα παραγράφουμι, πληρώσω τὸ βιβλίον, ὥσπερ καὶ ὁ Χρύσιππος ἐπλήρωσεν. ἀλλ' ἐξ Ὁμήρου μὲν ἱκανὰ καὶ ταῦτα· τῶν δ' ἐξ Ἡσιόδου παραγραφέντων ὑπὸ Χρυσίππου, παμπόλλων καὶ αὐτῶν ὄντων, ἀρκέσει μοι δυοῖν ἢ τριῶν ἐπιμνησθῆναι παραδειγμάτων ἕνεκα.

Τούδε γὰρ ἀέξετο θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι φίλοισι.
καί·

Οἷον ἐνὶ στήθεσσι χόλον θυμαλγέ' ἔχουσα.
καί·

Πάντων ἐν στήθεσσιν ἀέξετό θυμὸς ἀγῆνωρ.
ἐν οἷς ἐγὼ μὲν ἐκπλήττομαι τῆς μεγαλοψυχίας τὸν Χρύσιππον· δέον γὰρ, ὡς ἄνθρωπον ἀνεγνωκότα τοσοῦτους ποιητὰς, καὶ γινώσκοντα σαφῶς ἅπασι τοῖς δόγμασιν αὐτοῦ μαρτυροῦντας ἄλλοις καὶ ἄλλα τῶν ἐπῶν, ὥσπερ καὶ Πλούταρχος ἐπέδειξεν ἐν τοῖς τῶν Ὀμηρικῶν μελετῶν, ἐκλέγειν μὲν ἐξ αὐτῶν ὅσα μαρτυρεῖ τῷ σπουδαζομένῳ πρὸς

merum spectes, quos Chrysippus apponit, irascibilem facultatem in corde haberi ostendunt. Ego autem si omnia ascribam, librum, quemadmodum Chrysippus, replebo: verum ex Homero haec quidem sufficiunt. Eorum autem, quae ex Hesiodo Chrysippus permulta et ipsa adjecit, abunde mihi erit, si duo triave exempli gratia citavero.

Namque ubi succrevit animus sub pectore caro.
Et:

Iram animum graviter cruciantem pectore gestans.
Et:

Cunctorum crevit in corde animus generosus.
In quibus sane ad Chrysippi magnanimitatem obstupefco. Quum enim conveniat hominem, qui tot poëtas perlegerit sciatque manifesto omnibus ipsos placitis assentientes alias in aliis versibus, quemadmodum et Plutarchus in omnibus Homericis exercitationibus ostendit, deligere quidem ex ipsis, quae placitum, cui ipse studet, attestantur,

Ed. Chart. V. [115. 116.]

Ed. Bas. I. (266.)

αὐτοῦ δόγματι, παραλείπειν δὲ τὰ μαχόμενα, καὶ πᾶν
ἐνίοτε κατασκευάζοντα τοῦναντίον, ὃ δ' ὁμοίως ἐξῆς ἀπάν-
των μέμνηται. τὰ μὲν γὰρ τοιαῦτα τῶν ἐπῶν ἅπαντ'
ἐχρῆν ὑπ' αὐτοῦ παραλελειφθαι, δι' ὧν δὲ νοῦν καὶ φρέ-
νας καὶ διάνοιαν καὶ λογισμὸν εἶπέ τις ἐν καρδίᾳ περιέ-
χεσθαι, συνάγειν ἔδει, καθάπερ ἔχει καὶ τὰ τοιαῦτα.

Τότε δὴ στηθεῶν θ' ἅμα φρένας ἐξέλειτο Ζεὺς.

καί·

Ἔγνωσ, Ἐννοσίγαις, ἐμὴν ἐν στήθεσι βουλὴν.

καί·

Διεί τοι τοιοῦτον ἐνὶ στήθεσσι νόημα.

καί·

— — Οὐ μοι τοιοῦτον ἐνὶ στήθεσσι νόημα.

[116] ὥπερ γὰρ τοῦ προτέρου γένους τῶν ἐπῶν, δι' ὧν
ἐν τῇ καρδίᾳ δείκνυται τὰ τῆς ψυχῆς πάθη, παμπόλλη
τις ἀφθορία παρὰ τοῖς ποιηταῖς ἐστίν, οὕτως οὐδὲ θατέ-
ρου ὀλίγα, ἐν οἷς τὸ λογιζόμενον ἐν καρδίᾳ τις ὅσον ἐπὶ
τοῖς ποιηταῖς ἐπιδειξαι δυνήσεται.

relinquere autem pugnancia, et quae interim totum con-
trarium asstruunt, ille ex aequo omnium deinceps memi-
nit: nam ejusmodi versus omnes ab eo praeternissos esse
oportebat, quibus autem mentem, intellectum, cogitatio-
nem et rationem in corde contineri aliquis dixerit, ea
colligere, quemadmodum et haec innuunt.

Juppiter exemit tunc ipsi ex pectore mentem.

Et:

Consilium, Neptune, meum hoc in pectore nosti.

Et:

Et tibi perpetuo est sententia pectore talis.

Et:

— — *Non mihi stat talis sententia pectore.*

Sicut enim prioris versuum generis, quibus in corde ani-
mae affectus ostenduntur, infinita apud poetas est copia,
ita neque alterius pauca, quibus rationalem vim in corde
sitam, quantum ad poetas, aliquis ostendere poterit.

Ed. Chart. V. [116.]

Ed. Bas. I. (266.)

Κεφ. γ'. Ταῦτ' οὖν ἐχοῖν ἐκλέγειν μόνα τὸν Χρύσιππον, εἴπερ ὅλως κατὰ μάρτυρας ἐγνώκει διαιερεῖν τὸν ἀγῶνα. τὸ δὲ πλείω μὲν ἐκεῖνα, ταυτὶ δ' ἐλάττω γράψαι, τῷ μὲν τὸ ἀληθὲς τῆς ἱστορίας ἐπιδεικνύντι καλῶς ἀν γίγναιτο· πλείω γὰρ ὄντως ἐστὶν ἐκεῖνα· τὸ δ', ὅπερ ὁ Χρύσιππος σπουδάζει, κατασκευάζειν ἐπιχειροῦντι πρὸς ἐναντιώματος ἀν εἶη, καὶ μάλιστα ὅσα φανερώς ἐπιτιμῶντα ποιεῖ τὸν λογισμὸν τῷ θυμῷ, καθάπερ καὶ τάδε.

Στήθος δὲ πλήξας κραδίην ἠνίπαπε μύθῳ·

Τέτλαθι δὴ, κραδίη, καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' ἐτλης.

ταυτὶ γὰρ Ὅμηρος ἐποίησε τὸν Ὀδυσσεῦ λέγοντα πρὸς ἑαυτὸν, ἠνίκ' ἐφ' οἷς ἑώρα κατὰ τὴν οἰκίαν πραττομένοις ὑπὸ τῶν θεραπειῶν ἀνέξασέ τε τὸ κατὰ τὴν καρδίαν αὐτοῦ θεῖμόν, ἐμελλέ τε νικήσας ὁ θυμὸς τὸν λογισμὸν ἐπ' ἄκαιρον κόλασιν ἄξειν αὐτὸν τῶν γυναικῶν. ὃν γὰρ ἱππεὺς πρὸς ἵππον, ἢ κυνηγέτης πρὸς κύνα λόγον ἔχουσιν, τοῦτον ὁ λογισμὸς πρὸς θυμόν. ἄρχει μὲν γὰρ ἐν

Cap. III. Haec igitur sola Chrysippum feligere conveniebat, si omnino testibus litem dirimere statuerat. At plura quidem illa, pauciora vero haec scribere, ei, qui historiae veritatem ostendat, probe successerit; plura enim illa vere inveniuntur; ei vero, qui, quod Chrysippus studet, tueri aggrediatur, adversabuntur, praesertim quae manifesto iracundiae adversantem increpantemque faciunt rationem, veluti et haec sonant.

Pectora sed feriens, ipsum cor increpat ira:

Suffer et haec, cor, nam graviora aliquando tulisti.

Haec si quidem Ulysses ad se dicentem Homerus introduxit, quum ob ea, quae a famulis domi agi videret, calor in corde ipsius efferverceret, et animus sive iracundia, ratione devicta, ad intempestivam mulierum punitiōnem ipsum jam vi praecipitem actura esset. Quam enim eques ad equum, aut venator, ad canem rationem obtinent, hanc ratio ad iracundiam. Equidem imperare in

Ed. Chart. V. [116.]

Ed. Bas. I. (266.)

ἵππασι καὶ κρατεῖν ἐστὶ δικαιότερον τὸ φύσει κρείττον, ἵπ-
πεὺς μὲν ἵππου, κυνηγέτης δὲ κυνὸς, λογισμὸς δὲ θυμοῦ,
συμβαίνει δ' οὐκ αἰ νόμοι φύσεως διοικεῖσθαι τὴν συζυ-
γίαν, ἀλλ' ἵππος μὲν ἐνίοτε δυσπειθὴς οὐ κατὰ κόσμον
ἐκφερόμενος συναπήγεγκεν αὐτῷ τὸν ἀναβάτην ἄρρώστον
δυνάμεως ἢ ἐπιστήμης ἱππικῆς ἀμαθία νικηθέντα, θυμὸς
δὲ ἰσχυρὸς καὶ ἐπὶ τιμωρίαν ἄκαιρον ἐξορηήσας σφοδρό-
τερον, ἔστιν ὅτε συνεπεσπάσατο λογισμὸν ἄρρώστον ἢ
ἀμαθῆ. εἰ μὲν γὰρ καὶ ῥώμην καὶ ἐπιστήμην ἔχοι, κρα-
τήσει πάντως ὅ τε λογισμὸς τοῦ θυμοῦ καὶ ὁ ἡνίοχος
τοῦ ἵππου· εἰ δ' ἦτοι θατέρου τούτων ἢ ἀμφοῖν στε-
ροῖτο, κίνδυνος ἐνταῦθα τοῦ φύσει κρείττονος επικρατῆσαι
τὸ χεῖρον, ὥσπερ ἐν Σκύθαις τε καὶ Γαλάταις καὶ πολλοῖς
ἄλλοις βαρβάροις ἔθνεσιν ὁ θυμὸς κρείττων τοῦ λογισμοῦ,
παρ' ἡμῖν δὲ ἔν τε παισὶ καὶ τοῖς ἀπαιδεύτοις ἀνθρώ-
ποις. Ὅμηρος δὲ δὴ τοῦτ' αὐτὸ ἐπιδείξαι βουλόμενος Ἑκτο-
ρα μὲν καὶ Ἀχιλλεῖα καὶ τινὰς ἑτέροισι τοιοῦτους θυμῷ

omnibus et praevalere justius est id, quod natura prae-
cellit, equitem sane equo, venatorem autem cani, ratio-
nem iracundiae. At non semper accidit tale conjugium
lege naturae administrari, verum equus nonnunquam
contumax non pro decoro elatus infessorem virium im-
becillitate aut equestris scientiae ignorantia victum simul
cum ipso abripit, iracundia autem valens et ad impor-
tunam punitionem vehementius erumpens nonnunquam
rationem imbecillem aut ignaram una secum attrahit.
Si enim robur scientiamque habeat, vincet nimirum et
ratio iram, et auriga equum. Quod si vero aut alter-
utro aut utroque privetur, periculum ibi est, ne id, quod
deterius est, natura praestantius devincat. Quemadmo-
dum sane in Scythis et Galatis aliisque barbaris gentibus
permultis animus rationem vincit, apud nos autem in
pueris et imperitis hominibus. Homerus autem id ip-
sum profecto volens indicare Hectorem, Achillem et
quosdam alios ejusmodi iracundiae inservientes adole-

Ed. Chart. V. [116. 117.]

Ed. Bas. I. (266.)

δουλεύοντας ὑποτίθεται νεανίσκους· Ὀδυσσεύς δὲ καὶ Πολυδάμαντα καὶ Νέστορα τῷ λογισμῷ κρατοῦντας τοῦ θυμοῦ, πολλάκις μὲν οὕτως ὑπερῶς, ὥς μὴδ' ἐξορμῆσαι πρὸς ἄλογόν τινα προᾶξιν τὸν θυμόν, ἔστιν ὅτι δ' ὁρμῶντα μὲν, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ λογισμοῦ κατεχόμενον, ὥσπερ ἂν τοῖσδε τοῖς ἔπεσιν Ὀδυσσεύς πεποίηκεν. ἅπαντα δ' ἐφεξῆς αὐτὰ παραγράφω.

Ἐνθ' Ὀδυσεὺς μνηστῆρσι κακὰ φρονέων ἐνὶ θυμῷ

Κεῖτ' ἐρηγορέων· ταὶ δ' ἐκ μεγάρῳ γυναικες

Ἦσαν, αἱ μνηστῆρσιν ἐμισγέσκοντο πάροιθεν,

Ἀλλήλοισι γέλῳτα καὶ εὐφροσύνην παρέχουσαι.

Τῷ δ' ὥρίετο θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι φίλοισι.

Πολλὰ δὲ μερμήριζε κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμόν,

Ἦε μεταίξας θάνατον τεύξειεν ἐκάστη,

Ἢ ἔτ' ἐφ' μνηστῆρσιν ὑπερφιάλοισι μιγῆναι

Ἵστατα καὶ πύματα· κραδίη δέ οἱ ἔνδον ὑλάκτει.

Ὡς δὲ κύων ἀπαλοῖσι περὶ σκυλάκεσσι βεβῶσα

[117] Ἄνδρ' ἀγνοήσας ὑλάει μέμονέν τε μάχεσθαι,

scientes inducit; Ulysses vero, Polydamantem et Nestorem ratione iracundiam continentes, subinde quidem tam valide, ut ne animus quidem ad irrationalem aliquam actionem proruperit, interim vero erumpat quidem, sed a ratione contineatur, quemadmodum in his versibus Ulysses expreßit. Omnia vero deinceps ea ascribam.

Tunc sponsis meditans animo mala divus Ulysses

Decubuit vigil; interea famulae egrediuntur

Aedibus, ac venerem cum sponsis turpiter extra

Exercent, largo risu sese exhilarantes.

Hic ira exagitabatur sub pectore caro,

Et mente atque animo versabat plurima, cuique

Mortem ne insiliens conscisceret illico, sponsis

Extremum an sineret misceri: laträt at intus

Ihuic cor, ut catulos obiens canis ipsa tenellos

Ignotum allaträt, nec non pugnare parata est:

Ed. Chart. V. [117.]

Ed. Basl. I. (266 267.)

"Ὡς ὅρα τοῦ ἐνδοῦ ὑλάκτει ἀγασσόμενον κακὰ ἔργα.

Σιῆθος δὲ πλήξας κραδίην ἠνέπαπε μύθῳ·

Τέτλαθι δὴ, κραδίη, καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' ἔτλης,

"Ἡματι τῷ, ὅτε τοι μένος ἄσχετος ἦσθις Κύνκλωψ

Ἰφθίμους ἐτάρους, σὺ δὲ ἔτλης, ὕφρα σε μῆτις

Ἐξάγαγ' ἐξ ἄντροιο οὐόμενον θανέσθαι.

"Ὡς ἔφατ' ἐν σιῆθεσσι καθαπτόμενος φίλον ἦτορ.

(267) εἰ μὴ σαφῶς ἐν τούτοις Ὅμηρος ἐκδιηγεῖται μάχην θυμοῦ πρὸς λογισμόν ἀνδρὶ φρονίμῳ, καὶ νίκην μὲν τοῦ λογισμοῦ, τοῦ θυμοῦ δ' εὐπείθειαν πρὸς αὐτὸν, οὐδ' ἄλλ' οὐδὲν ἂν τις ῥμῶν συγχωρήσειεν ἐκμανθάνειν τοῦ ποιητοῦ. τῶν γὰρ οὕτως ἐναργῶς λεγομένων εἰς ἀμφιβολίαν ἀχθέντων, οὐδὲ τοῖς ἄλλοις ἂν ἔχοι τις ὅ τε χρήσαιο. τὴς γὰρ Θεραπαίνας ἀμαρτανούσας ὁρῶν Ὀδυσσεὺς ὑπὸ μὲν τοῦ θυμοῦ βιαίως εἴλκετο πρὸς τὴν τιμωρίαν αὐτῶν, ὑπὸ δὲ τοῦ λογισμοῦ κατείχετο τὴν ἀκαιρίαν ἐκδιδάσκοντος. ἐπεὶ δ' οὐκ ἡδύνατο ῥαδίως πείθειν ὁ λογισμὸς τὸν θυμὸν ἀνα-

Latrat sio intus, male fert dum turpia facta.

Pectora percutiens ira cor increpat idem:

Suffer et haec, cor, nam graviora aliquando tulisti,

Quum in socios Cyclops praeclaros impius esset:

Attamen haec tolerasti, dum te educeret antro

Metis, quando tibi mortem rebare paratam.

Sic inquit placans carissima pectore corda.

Nisi clare Homerus in hisce percenset iracundiae pugnam cum ratione in viro prudenti, et victoriam rationis, iracundiae autem in ipsam obsequium, neque aliud quiequam aliquis nobis ex poëta condisci concesserit. Quum enim ea, quae tam evidenter dicuntur, in ambiguitatem fuerint deducta, neque aliis sane quomodo usus sit intellexeris. Quippe ancillas peccantes conspiciens Ulysses iracundia violenter ad ipsarum punitionem rapiebatur; a ratione vero detinebatur, ut quae intempestivum esse edoceret. Verum quia ratio non facile potuit perducere animum, ut in tempus magis idoneum punitio-

Ed. Chart. V. [117.]

Ed. Bas. I. (267.)

βάλλεσθαι τὴν τιμωρίαν εἰς ἐπιτηδαιότερον καιρὸν, σφοδρότερον αὐτῷ προσφέρεται, καθάπερ ἵππον ἐκφερόμενον ἥτιος ἀντισπῶν βιαίως ἰσχυρῷ χαλιῷ, καὶ δὴ καὶ ταῦτά φησι πρὸς ἑαυτὸν, καρτέρει κατὰ τὸ πικρὸν, ὃ γενναιοτάτη καρδία, καθάπερ πον καὶ πρότερον ἐκαρτέρησας ἐπὶ Κύκλωπα, ὁρῶσα τοὺς ἐταίρους ὑπ' αὐτοῦ διαφθειρομένους. ἔμοι μὲν δὴ τούτων τῶν ἐπῶν εὐκαιρότατα μὲν ὁ Πλάτων δοκεῖ μνημονεύειν ἐν τετάρτῳ πολιτείας, ἀκαιρότατα δ' ὁ Χρύσιππος, ἔτι δὲ μᾶλλον ὢν Εὐριπίδης ἐποίησε λέγουσαν τὴν Μήδειαν, ἥνικα καὶ κατὰ τὴν ἐκείνης ψυχὴν ὁ λογισμὸς ἐστασίαζε πρὸς τὸν θυμόν. ἤδει μὲν γάρ, ὥς ἀνόσιόν τι καὶ δεινὸν ἔργον ἐργάζοιτο τῇ τῶν παίδων ἐπιχειροῦσα σφαγῇ, καὶ διὰ τοῦτ' ὤκνει τε καὶ ἀνεβάλλετο, καὶ οὐκ εὐθύς ὁρμήσασα ἐπραξε τοῦτόν. αὐτίς δ' αὐτὴν ὁ θυμὸς, ὥσπερ τις ἵππος δυσπειθὴς νικήσας τὸν ἥτιον, ἐπὶ τοὺς παῖδας εἴλεε βίᾳ. καὶ ἔπειτα πάλιν ὁ λογισμὸς ἀντέσπα τε καὶ ἀπῆγεν, εἴτ' αὐτίς ἀντέειλεν ὁ θυμὸς, εἴτ' αὐτίς ὁ λογισμὸς. ὥστε πολλάκις ἄνω καὶ κάτω πρὸς ἀμφοῖν ἀγομένη ὡς συνεχῶ-

nem differret, vehementius ab ea abripitur, veluti equum ferocius se effluentem auriga valido freno violenter retrahens. Quinetiam haec secum ait, Contine, o cor generosissimum, in praesentia, quemadmodum etiam prius adversus Cycloperem continuisti, videns socios ab eo consumi. Plato sane horum versuum admodum tempestive in quarto de Republica libro meminisse videtur, Chrysippus autem nimis quam intempestive ac inepte; multo autem magis eorum, quos Euripides Medeam dicentem finxit, quum etiam in illius anima ratio adversus iracundiam pugnaret; novérat enim, quod impium aliquod et grave opus perpetraret, filiis occidendis manum admo- liens; eoque detrectabat differebatque, et non statim concitata id designavit. Rursus ipsam iracundia, velut equus quidam ferox ac pertinax aurigam superans, ad filios vi trahebat; deinde iterum ratio retrahebat abducebatque; postea rursus iracundia in diversum agebat; inde iterum ratio; ut subinde sursum et deorsum ab utrisque impulsa

Ed. Chart. V. [117.]

Ed. Bas. I. (167.)

ρηος τῷ θυμῷ, τηλικαῦτα ποιεῖ λέγουσαν ὃ Εὐριπίδης
αὐτήν·

Καὶ μανθάνω μὲν, ὅσα δρᾶν μέλλω κακὰ,

Θυμὸς δὲ κρείττων τῶν ἐμῶν βουλευμάτων.

μανθάνει μὲν δὴ πού τι τὸ μέγεθος ὧν μέλλει δράσειν
κακῶν, ὑπὸ τοῦ λογισμοῦ διδασκομένη, κρείττονα δ' εἶνα
φησι αὐτοῦ τὸν θυμὸν, καὶ διὰ τοῦθ' ὑπ' ἐκείνου πρὸς
τοῦργον ἀπάγεσθαι βιαίως, ἔμπαλιν Ὀδυσσεὶ τῷ λογισμῷ
τὸν θυμὸν ἐπισχόντι. βαρβάρων μὲν γὰρ καὶ ἀπαιδευτῶν
ἀνθρώπων ἔθετο παράδειγμα τὴν Μήδειαν Εὐριπίδης, οἷς
ὁ θυμὸς ἰσχυρότερος τοῦ λογισμοῦ· Ἑλλήνων δὲ καὶ πε-
παιδευμένων, οἷον περ αὐτὸς πάλιν ὁ ποιητὴς ὑπέθετο τὸν
Ὀδυσσεά, κρείττων ὁ λογισμὸς τοῦ θυμοῦ. πολλάκις μὲν
οὖν ὁ λογισμὸς εἰς τοσοῦτον τοῦ θυμοειδοῦς μέρους τῆς
ψυχῆς κρείττων ἐστίν, ὥς μηδέποτε μάχην αὐτοῖς γίγνεσθαι
πρὸς ἀλλήλους, ἀλλὰ τὸν μὲν ἄρχειν, τὸν δὲ ἄρχεσθαι.
καὶ τοῦτο μὲν τοῖς εἰς τέλος ἤκουσι φιλοσοφίας ὑπάρχει.
πολλάκις δ' ὁ θυμὸς τοῦ λογισμοῦ κρατεῖ τοσοῦτον, ὥς

iracundiae concefferit, hanc Euripidēs tunc loquentem
ita introducit:

Equidem scio, quae sum patratura mala,

Potentior sed ira consiliis meis.

Novit quidem magnitudinem malorum, quae est perpetra-
tura, a ratione edocta, verum iracundiam ea fortiorem
esse inquit, et propterea ab illa violenter ad opus ab-
duci. Ulysses autem contra ratione iracundiam coërcuit;
etenim barbarorum indoctorumque hominum exemplar
Euripides Medem posuit, quibus iracundia ratione valen-
tior est, Graecorum autem et eruditorum imaginem rur-
sus poëta Ulyssē statuit, in quibus ratio iracundiam vin-
cit. Saepe igitur in alio irascibilem animae partem ratio
superat, ut ne pugna quidem unquam ipsis inter se obo-
riatur, sed haec dominetur, illa obtemperet; atque hoc
illis adest, qui ad summum philosophiae perveniunt. Rur-
sus iracundia subinde rationem ita vincit, ut imperet et

Ed. Chart. V. [117. 118.]

Ed. Bas. I. (267.)

ἄρχειν τε καὶ ἡγεῖσθαι διὰ παντός. ὁρᾷται δ' ἐν τε πολλοῖς
 τῶν βαρβάρων τοῦτο καὶ τῶν παίδων τοῖς φύσει θυμικοῖς,
 ἔτι δὲ θηρίων οὐκ ὀλίγοις, καὶ ἀνθρώπων τοῖς θηριώδεσιν.
 ἔστιν ὅτε δὲ οὐδέτερον εἰς τοσοῦτον ἰσχυρότερόν ἐστιν,
 ὥς ἐφέλκεσθαι παραχρῆμα θάτερον, ἀλλ' ἐναντιοῦται τε
 πρὸς ἄλληλα καὶ διαμάχεται, καὶ νικᾷ τῷ χρόνῳ θάτερον,
 ἐπ' Ὀδυσσέως μὲν ὁ λογισμὸς, [118] ἐπὶ Μηδείας δ' ὁ
 θυμὸς, ὡς δύο ὄντα αὐτὰ μόρια τῆς ψυχῆς, ἢ, εἰ μὴ μό-
 ρια, πάντως γὰρ δυνάμεις τινές. ὁ δὲ Χρύσιππος οὔτε
 μόρια ψυχῆς ταῦτ' εἶναι νομίζων, οὔτε δυνάμεις ἀλόγους
 ἐτέρας τῆς λογικῆς, ὅμως οὐκ ὀκνεῖ τῶν Ὀδυσσέως τε καὶ
 Μηδείας ἐπὶ μνημονεύειν, ἐναργῶς καταβαλλόντων τὴν
 δόξαν αὐτοῦ. πῶς ἂν οὖν τις ἔτι διαλέγοιτο τοιούτοις ἀν-
 δράσι μήτε τῶν ἐναργῶς φαινομένων φροντίζουσιν, ὡς ἤδη
 πολλάνκις ἔδειξα, καὶ τῶν ἐξελεγχόντων τὰ δόγματ' αὐτῶν
 ὡς μαρτυρούντων μνημονεύουσιν; ἐμπέπλησται γὰρ ὁ περὶ
 ἡγεμονικοῦ λόγος ὑπὸ Χρυσίππου γεγραμμένος ἐπὶ ποιη-
 τικῶν ἥτοι τὰ πάθη περὶ τὸν θώρακά τε καὶ τὴν καρδίαν

ducat perpetuo; id quod in multis barbaris et pueris
 natura iracundis, insuper in ferarum non paucis, et ho-
 minibus belluinis videre licet. Est quum ne alterum
 quidem usque adeo valens sit, ut statim alterum attra-
 hat, sed adversantur invicem pugnantque, et temporis
 spatio alterum vincit, in Ulyssæ quidem ratio, in Me-
 dea autem iracundia, ceu duae ipsae animae partes, aut,
 si non partes, certe facultates quaedam. At Chrysippus
 neque partes animae haece ratus, neque facultates brutas
 a rationali diversas, tamen non dubitat Ulyssis et Medae
 versuum meminisse, qui evidenter opinionem ipsius sub-
 vertunt. Quomodo igitur aliquis adhuc cum talibus vi-
 ris disputet, qui neque manifesto apparentia curant (ut
 jam frequenter ostendi) et coarguentium ipsorum dogma-
 ta ceu attestantium meminerunt? Nam liber de prin-
 cipe animae facultate a Chrysippo conscriptus scatet ver-
 sibus poëticis, qui vel affectus in pectore et corde conti-

Ed. Chart. V. [118.]

Ed. BaL. I. (267.)

συνίστασθαι μαρτυρούντων, ἥ δύο εἶναι τῆς ψυχῆς δυνάμεις ὅλῳ τῷ γένει διαφερούσας ἀλλήλων, τὴν μὲν ἄλογον, τὴν δὲ λογικὴν. ὥπερ γὰρ ἐξ Ὀμήρου καὶ Ἡσιόδου βραχέα παρεθέμην ὀλίγῳ πρόσθεν ὧν ὁ Χρύσιππος ἔγραψεν, οὕτω ἐξ Ὀρφείας καὶ Ἐμπεδοκλέους καὶ Τυρταίου καὶ Σιγισχόρου καὶ Εὐριπίδου καὶ ἑτέρων ποιητῶν ἐπῶν μνημονεύει παμπόλλων ὁμοίαν ἔχοντων ἀτοπίαν, ὅσον καὶ ὅταν εἴπῃ Τυρταῖον λέγοντα·

Αἶθωνος δὲ λέοντος ἔχων ἐν στήθεσσι θυμόν.

ὅτι μὲν γὰρ ἔχει ὁ λέων θυμόν, ἀκριβῶς ἅπαντες ἄνθρωποι καὶ πρὶν ἀκούσαι Τυρταίου γινώσκομεν, οὐ μὴν Χρύσιππῳ γ' ἔπρεπε παραθέσθαι τὸ ἔπος ἀφαιρουμένῳ τοὺς λέοντας τὸν θυμόν. οὐδὲν γὰρ, ὥς οἶεται, τῶν ἀλόγων ζώων οὔτε τὸ θυμοειδές, οὔτε τὸ ἐπιθυμητικόν, οὔτε τὸ λογιστικόν ἔχει, ἀλλ', ὥς εἴρηται μοι καὶ κατὰ τὸ πρῶτον γράμμα, παρὰ πᾶσαν τὴν ἐνέργειαν ἀφαιροῦνται τῶν εἰρημένων ἀπάντων αὐτὰ σχεδὸν ἅπαντες οἱ Στωϊκοί. Τυρταῖος δὲ γε,

neri affirmant, vel duas esse animae facultates toto genere invicem differentes, hanc irrationalem, illam rationalem. Quomodo enim ex Homero et Hesiodo pauca ante paululum apposui, quae Chrysippus conscripsit, ita is ex Orpheo, Empedocle, Tyrtaeo, Stesichoro, Euripide aliisque poetis multorum versuum meminit simili absurditate scitentium, veluti etiam quum Tyrtaeum dicentem citat;

Iram ferventis gestans in corde leonis.

Quod namque leo iram habet, accurate omnes homines, etiam priusquam audivissemus Tyrtaeum, novimus; non tamen Chrysippo versus adjungere decorum erat, qui leonibus iram adimit. Nullum enim, ut autumat, brutum animal vel irascibilem vim, vel concupiscentem, vel rationalem obtinet, sed, veluti a me dictum est superiori libro, Stoici sere universi in omni functione supra dicta omnia eis auferunt. Tyrtaeus autem, quemadmodum et

Ed. Chart. V. [118.]

Ed. Bas. I. (267.)

καθάπερ οὖν καὶ Ὅμηρος καὶ Ἡσίοδος, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν ἅπαντες οἱ ποιηταὶ σφοδρότατον ἔχειν φασὶ τοὺς λέοντας τὸν θυμὸν, ὥστε καὶ τῶν ἀνθρώπων ὅστις ἂν ἢ θυμοειδέστατος, εἰκάζουσι λέοντι, καὶ χωρὶς δὲ τῶν ποιητῶν ἅπαντες ἄνθρωποι τοὺς θυμικωτάτους λέοντας ὀνομάζουσιν. οὕτως οὐδὲ τοῖς ἀθληταῖς παύονται καθ' ἐκάστην ἡμέραν οὕτως ἐγκλεισόμενοι· καὶ τοῦναντίον ἔοικεν ἅπαν ἢ βούλεται συμπίπτειν τῷ Χρυσίππῳ. τῶν γὰρ ἀπὸ τῆς φύσεως αὐτοῦ τοῦ ζητουμένου πράγματος ἐπιχειρημάτων ἀποχωρῶν ἐκάστοτε, καὶ ῥητορικῶς μᾶλλον ἢ φιλοσόφως ἐν πλήθει μαρτύρων τὸ νικᾶν θέμενος, ὑπ' αὐτῶν ὧν ἐπικαλεῖται προπαράδιδόται.

Κεφ. δ'. Καὶ γὰρ οὖν, ὅταν εἴπῃ, διὰ τοῦτο λέγεσθαι τινὰς ἀκαρδίους, ὅτι πεπιστεύκασιν ἅπαντες ἄνθρωποι τὸ ἡγεμονικὸν τῆς ψυχῆς ἐν τῇ καρδίᾳ περιέχεσθαι, θαυμάζειν ἄξιον τάνδρὸς, εἰ μὴ ἄχοι τοποῦτου παρακολουθεῖ τοῖς λεγομένοις, ὡς γνωρίζειν, ὅτι μηδένα τῶν ἀνοήτων τε καὶ αἰσυρέτων ἀκαρδίον ὀνομάζουσιν, ἀλλ' ἐκείνους μὲν ἅπαντας

Homerus et Hesiodus, breviterque omnes poëtae vehementissimam iram leones habere affirmant. Quapropter etiam hominem, quicumque maxime fuerit iracundus, leoni assimilant. Jam vero praeter poëtas universi homines eos, qui ferocissimi et maxime iracundi sunt, leones nuncupant; ita neque athletic cessant quotidie nomen hoc attribuere. Et Chrysippo contra quam veli accidere videtur; nam dum ab argumentis rei, quae a natura ipsius disquiritur, ubique recedit, et rhetorice magis quam philosophice in testium multitudinem victoriam ponit, ab ipsis, quos citat, proditur.

Cap. IV. Etenim quum pronunciet, ideo nonnullos excordes dici, quod universi homines animae principatum in corde contineri crediderint, virum demirari satis nequeo, quod non eatenus assequitur ea, quae dicuntur; ut cognoscat, nullum stolidum ac imprudentem excordem nominari; sed illos omnes, quando dicteris in-

Ed. Chart. V. [118. 119.]

Ed. Bas. I. (267.)

ἐπειδὴν σκώπτωσιν, οὐκ ἔχειν ἐγκεφάλον φασιν, τοὺς ἀτόλ-
μους δὲ καὶ δειλοὺς ἀκαρδίους ὀνομάζουσιν. ἐξελέγχεται
τοίνυν κἀνταῦθα τὸ τοῦ Χρυσίππου δόγμα πρὸς αὐτῶν ὧν
ἐπικαλεῖται μαρτύρων, ἐν ἐγκεφάλῳ μὲν ὑπολαμβανόντων
εἶναι τὸ λογιζόμενον, ἐν καρδίᾳ δὲ τὸ θυμοειδές. ἀλλὰ νῆ
Δία θαυμασίως ὅπως ἐξηγεῖται τοῦνομα τὸ ἀκάρδιον, ἢ τίνι
διανοίᾳ λέγουσιν οἱ πολλοὶ, συνάπτων εὐθύς αὐτῷ καὶ τὸ
ἄσπλάγχχνον· ἔχει δὲ ἡ ῥῆσις [119] ὧδε. παραβάλλουσι δὲ
τοῖς εἰρημέτοις καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν λεγομένων, ὅσον τοὺς
ἄσπλάγχχνους, καθ' ὃ φασιν μὴ ἔχειν τινὰς ἐγκεφάλον καὶ
ἔχειν, οὕτως ἡμᾶς ὑπονοοῦντες λέγειν καὶ μὴ ἔχειν καρδίαν
τινὰς καὶ ἔχειν κατὰ τὰ προειρημένα, τῶν μὲν ἄσπλάγχχνων
τάχαλαμβανομένων κατὰ τὸ μηδὲν ἔχειν ἔνδον συναλχοῦν
κατὰ τὰ ἐναντία, καὶ ἀπὸ τῆς καρδιάς οὕτως αὐτῶν κοινό-
τερον λεγομένων, τοῦ δ' ἐγκεφάλουλαμβανομένου, ἥτοι
κατὰ τὰ αὐτὰ ὁμοίου τινὸς ὄντος, ἢ διὰ τὸ καὶ τοῦτον
ἔχειν τινὰ κυρίαν τοῖς σπλάγχχνοις ὁμοίαν. ἡ μὲν ῥῆσις
αὕτη. χρὴ δ' αὐτὴν ἀναγνῶναι τιτὰ καὶ τοῖς καὶ τετρακίς

cessant, non habere cerebrum inquirunt; meliculosos au-
tem et timidos excordes appellant. Ita et hic Chrysippi
dogma ab ipsis coarguitur, quos in testimonium adducit,
dum putant. in cerebro quidem esse rationem, in corde
autem iracundiam: sed per Jovem mirum est, quomodo
nomen excors interpretetur, aut quo sensu vulgus pro-
ferat; mox ei conjungit evisceratum: habent autem verba
ipsius in hunc modum: *Conferunt praedictis etiam hu-
jusmodi ex his quae dicuntur evisceratos, quatenus dicimus,
aliquos non habere cerebrum et habere: ita nos sentientes di-
cere, et non habere cor aliquos, et habere secundum prae-
dicta, ut eviscerati forsitan accipiantur, eo quod nihil intus
habéant condolens, juxta contraria etiam a corde sic ipsis
communius appellatis, cerebrum vero capiatur, vel quod
in eodem simile quoddam existat, vel quia etiam hoc fa-
cultatem quandam habeat visceribus similem.* Ita quidem
verba sonant. Convenit autem aliquem legere ea tor

Ed. Chart. V. [119.]

Ed. Bas. I. (267, 268.)

ἐπὶ σχολῇ πολλῇ ἀκριβῶς προσέχοντα τὸν νοῦν τοῖς λεγο-
 μένοις. οὕτω γὰρ μόνως, οἶμαι, πεισθήσεται τὸ κατὰ
 τὴν παροιμίαν λεγόμενον ὑπάρχειν αὐτῇ, τὸ, **ΛΑΒΕ
 ΜΗΔΕΝ, ΚΑΙ ΚΡΑΤΕΙ ΚΑΛΩΣ**. ἔγωγ' οὖν ἐν
 πολλοῖς (268) πολλάκις βιβλίοις ἀνεγνωκῶς ῥήσεις, ἐν αἷς
 ὀνόματα καὶ ῥήματα συνάπτεται μηδεμίαν ἔχοντα διάνοιαν,
 οὐδαμόθεν τοῦτ' ἀκριβοῦμενον εἶδον οὕτως, ὡς κατὰ τήνδε
 τὴν νῦν ἡμῖν προγεγραμμένην λέξιν. αἴνιγμα γάρ ἐστιν ὁ
 λόγος τοῦ Χρυσίππου θαυμαστῇ τινι καταπεπλεγμένον ἀσα-
 φεία μετὰ συντομίας ἀκαίρου. καίτοι τὴν γε συντομίαν
 οὐδὲ καδ' ἓνα τῶν ἑαυτοῦ λόγων ἐξήλωκεν, ἀλλ' οὕτω μα-
 κρός ἐστιν, ὡς πολλάκις ἐν ὅλῳ βιβλίῳ πολυειδῶς ὑπὲρ
 τῶν αὐτῶν ἄνω τε καὶ κάτω τοὺς λόγους ἐλλίπειν. τὸ μὲν
 δὴ τῆς ἀσαφείας αὐτῷ σύνηθες, ἀσθενεία τῆς ἐρμηνευτικῆς
 δυνάμεως ἐπόμενον. καὶ μοι δοκεῖ καὶ αὐτὸς αἰσθανόμενος
 αὐτῆς τρεῖς καὶ τετράκις ὑπὲρ τῶν αὐτῶν ἐπὶ πλεῖστον ἐκ-
 τείνειν τοὺς λόγους οὐκ ὀκνεῖ. τὸ δὲ τῆς βραχυλογίας ἡθῆς
 τε καὶ σπανίως ὑπ' αὐτοῦ γιγνόμενον, ἐν αἷς ἂν μάλιστα

quaterque multo otio, mente iis, quae dicuntur, diligen-
 ter adhibita; hac enim sola ratione, puto, persuadebitur,
 id quod communi proverbio dicitur, dictis ipsis inesse,
 scilicet: **NIHIL ACCIPE, ET CONTINE PROBE**. Ego enim
 quum in multis saepe libris orationes legissem, in qui-
 bus nomina ad verba nullo sensu connectuntur, nusquam
 hoc tam accurate expressum vidi, sicut in hac modo ci-
 tata sententia. Aenigma enim est oratio Chrysippi, mira-
 bili quadam obscuritate cum intempestiva brevitate im-
 plicitum; quanquam brevitatem ne in uno quidem ipsius
 libro imitatus sit, sed adeo prolixus est, ut saepe in toto li-
 bro multifariam de eisdem sursum et deorsum sermones im-
 plicet. Jam sane obscuritatis vitium ipsi familiare est,
 quod interpretatricis facultatis infirmitatem sequitur. Ac
 mihi videtur etiam ipse id sentiens ter et quater de
 eisdem rebus non detrectare sermones in longissimum
 producere; brevitati autem non assuevit, et raro eam
 usurpat; in quibus potissimum orationibus errorem suo-

Ed. Chart. V. [119.]

Ed. Bas. I. (268.)

λόγοις ἄφυκτον ἀσθενήται τὸ σφάλμα τῶν ἑαυτοῦ δογμα-
των. βούλεται γάρ, οἶμαι, παρατρέχειν αὐτὸ διὰ ταχέων,
ἄλλο ὑπομένων ἐξελέγχεσθαι. καὶ μοι δοκεῖ, καθάπερ ἐν
τοῖς ἄλλοις λόγοις ἀγωνίζεται σαφῶς ἐξημενεῖν, οὕτως ἐν
οἷς ἐξελέγχεται συγκρούειν τὸν λόγον ἀσαφείᾳ μετὰ βραχυ-
λογίας, ἵνα δηλαδὴ δοκῇ μὲν ἀπολελογῆσθαι πρὸς τοῦγ-
κλημα, καὶ μὴ παρεληλυθέναι τελείως αὐτὸ, μηδὲν δὲ
ἡμεῖς ἔχωμεν ἀντιλέγειν τοῖς εἰρημένοις, ὧν οὐδ' ὅλως μαρ-
θάνομεν. αὐτίκα γέ τοι κατὰ τὴν προγεγραμμένην ῥῆσιν,
ἐν ᾗ τὸ ἀσπλάγχνον καὶ τὸ μὴ ἔχειν ἐγκέφαλον ὅπως οἱ
πολλοὶ λέγουσιν ἐξηγεῖται, ἐμοὶ μὲν δοκεῖ τοιόνδε τι δη-
λοῦν. ἀσπλάγχνους μὲν καλοῦσιν ἐπίους ἐν ἴσῳ τῷ ἀκαρ-
δίους, ἐπειδὴ σπλάγχνον ἡ καρδία, τὸ δ' ἐγκέφαλον μὴ
ἔχειν ἐν ἴσῳ τῷ ἀσπλάγχνον εἶναι λέγουσιν, ἐπειδὴ καὶ
οὗτος σπλάγχνον τ' ἐστὶ καὶ κύριον. οὐ μὴν προσίενταί γε
πάντες οἱ Στωϊκοὶ τὴν τοιαύτην ἐξήγησιν, ἀλλ' ἕτερον μὲν
τι λέγεσθαί φασιν, οὐ δηλοῦσι δὲ αὐτὸ, τῶν ἐσωτερικῶν
ὑπάρχον δηλονότι, καὶ ἐπιτιμῶσιν ἡμῖν εὐθέως ὡς προπετιῶς

rum dogmatum sentit inevitabilem; vult enim (ut opinor)
brevibus ipsum percurrere aliud coargui sustinens. Et
mili videtur, quemadmodum in aliis orationibus conten-
dit manifeste interpretari, ita in quibus redarguitur fer-
monem obscuritate cum brevitate occultare, ut videlicet
putetur ad crimen objectum respondisse, et non omnino
ipsum praeteriisse, nos autem nihil possimus productis
contradicere, quae nequaquam intelligimus. Statim sane
in praeposita oratione, qua evisceratum, et non habere
cerebrum, quomodo vulgo dicant, exponit, mihi qui-
dem tale quippiam videtur innuere. Evisceratos vocant
nonnullos perinde ut excordes, quoniam viscus cor est;
non autem habere cerebrum idem valere dicunt ac evi-
sцерatum, quoniam hoc quoque viscus est et principale.
Non tamen recipiunt omnes Stoici huiusmodi expositio-
nem, sed aliud quiddam dici affirmant, id tamen non
ostendunt, ex penitioribus nimirum exiens, ac incre-
pant nos statim, ceu praecipiti modo contradicentes,

Ed. Chart. V. [119. 120.]

Ed. Bas. I. (268.)

ἀντιλέγουσι, πρὶν γνοῖναι τὸ λεγόμενον. οἱ δὲ καὶ λοιδοροῦντες σφοδρότερον ἀνεισάκτους τε καὶ φιλονείκους ἀποκαλοῦσιν, οὐ φασὶ τε διδάξειν τὸ λεγόμενον ἀπαιδεύτους ἀνθρώπους. καίτοι τὰ γ' ἄλλα καὶ μὴ βουλομένων ἡμῶν διεξέρχονται μακρῶς. ἀλλ' ὅταν, ὡς εἶπον, ἐπὶ τι τοιοῦτον ἀφίκονται, μηδεμίαν ἔχον εὐπορίαν φλυαρίας, οἱ μὲν γράφοντες τὰ βιβλία ταχέως θ' ἅμα καὶ σαφῶς παρατρέχουσιν, οἱ δ' ἐξηγούμενοι τὰ τούτων συγγράμματα φθόρου μᾶλλον ὑπόνοιαν εἰς τοὺς ἀκούοντας ἐκπέμπειν ἔτοιμοι γίγνονται, προσποιούμενοι μὴ βούλεσθαι διδάσκειν ἡμᾶς, ἥπερ ὁμολογοῦντες νενικῆσθαι. ἀλλὰ τοὺς μὲν ἀσπλάγχχνους τε καὶ ἀνεγκεφάλους ἤδη παρέλθωμεν, ἵνα μὴ λυπῶμεν ἐπὶ πλεόν τοὺς περὶ τὸν Χρυσίππον ἐναργῶς καταμαρτυρούμενους ὑφ' ὧν ἐπικαλοῦνται μαρτύρων. [120] ὅθεν δ' ἀπελίσπομεν, ἐκεῖς πάλιν ἐπανεέλθωμεν. ἐμπλήσας ὁ Χρυσίππος ὅλον τὸ βιβλίον ἐπὶ τῶν Ὀμηρικῶν καὶ Ἡσιοδείων, καὶ Σιτησιχορείων, Ἐμπεδοκλείων τε καὶ Ὀρφικῶν, εἰ δὲ πρὸς τούτοις ἐκ τῆς τραγωδίας, καὶ παρὰ Τυρταίου, καὶ τῶν

priusquam id, quod dicitur, cognoscamus. Alii etiam conviciis agentes acrius rudes nos et contentiosos appellant, nec ineruditos homines docere se velle id, quod proponitur, inquit; etiam alia etiam nobis invitis prolixè recenseant. Verum quum (ut dixi) ad huiusmodi quippiam pervenerint, ubi nulla est nugacitatis occasio, qui sane libros conscribunt, celeriter simul et manifesto percurrunt; qui autem horum commentarios interpretantur, ad invidiae potius suspicionem in auditores transmittendam prompti redduntur, dum nolle se docere nos simulant, quam ad se victos esse confitendum. Verum evisceratos et excrebratos iam praetergrediamur, ne amplius negotium facessamus Chrysippo manifeste reprehensò ab iis, quos ipse testes citat, ac ubi desimus, eo revertamur. Quum Chrysippus totum librum replevisset versibus Homericis, Hesiodicis, Stesichoriis, Empedocleis, et Orphicis, quumque praeterea non pauca ex tragoedia et ex Tyrtaeo

Ed. Chart. V. [120.]

Ed. Bas. I. (268.)

ἄλλον ποιητῶν οὐκ ὀλίγα παραθέμενος, εἶτα μὴ συνεῖς τῆς
 θάυμαστῆς δὴ ταύτης ἀπεραντολογίας, (τοῦτο γὰρ αὐτῇ
 μᾶλλον ἡγοῦμαι προσήκειν τούνομα,) ταῦτα κατὰ λέξιν ἐπι-
 φέροι· ταυτὶ μὲν φήσουσιν ἀδολεσχίαν εἶναι γραῶδη, τυχόν
 δὲ καὶ γραμμάτων διδασκάλου βουλομένου στίχους ὅτι πλεί-
 στους ὑπὸ τὸ αὐτὸ διανόημα τάξει. καλῶς εἶπες, ὦ Χρύ-
 σιππε, ταῦτα, κόλλιον δ' ἦν, εἰ μὴ μόνον εἶπες, ἀλλὰ καὶ
 παντάπασιν ἐφυλάξω τὴν γραῶδη ταύτην ἀδολεσχίαν. τί
 γὰρ ἂν εἴη γραῶδέστερον, ἢ ἀδολεσχότερον, ἢ γραμματιστῇ
 προπωδέστερον, ἢ πόρρω μᾶλλον ἀπεληλαμένον ἀποδείξεως
 προσηκούσης ἀνδρὶ φιλοσόφῳ, τοῦ μνημονεύσαντα κατ' ἀρ-
 χῆς εὐθύς τοῦ Πλάτωνος δόγματος εἶσαι μὲν τοῦτο καὶ
 ἀπορρίπτει παντάπασιν, οὐδ' ὥς ὑπὸ τῶν μετ' αὐτὸν κα-
 τεσκεύασται προσγράψαντα, παρελθεῖν δὲ καὶ τὴν πρὸς τοὺς
 ἡρωτημένους ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν λόγους ἀντιλογίαν τε καὶ λύ-
 σιν, ἐφ' ἣ δίκαιον ἦν αὐτὸν ἀποδείξει χρησάμενον ἐπιστη-
 μονικαῖς ἐμπεδῶσαι τὸ ἑαυτοῦ δόγμα, ποιητῶν δὲ μεμνῆ-
 σθαι, καὶ πλῆθος ἰδιωτῶν καλεῖν μαρτυρῆσον, καὶ τί

aliisque poëtis apposuisset, non advertens postea mirificam
 hanc loquendi infinitatem (hoc enim ei nomen conve-
 nire magis autumo) haec ad verbum adducit: *Haec sane*
anilem garrulitatem esse dicent, forte etiam literarum
magistri, qui versus quamplurimos sub eodem sensu sta-
tuere velint. Recte dixisti, o Chrysippe, haec; praeflaret
 autem, si non solum dixisses, sed etiam anilem hanc lo-
 quacitatem evitasses. Quid enim esset anilius, aut nuga-
 cius, aut grammaticae decentius, aut magis alienum a
 demonstratione, quae viro philosopho convenit, quam,
 placiti Platonis mentione statim ab initio facta, sinere
 quidem hoc et prorsus abjicere, non autem, ut a poste-
 ris ipsius id adstruatur, scribere, sed controversiam solu-
 tionemque, quam in verbis viri movent, relinquere, pro-
 pter quam aequum erat ipsum demonstrationibus scien-
 tificis usum placitum ipsius impedire, poetarum autem
 meminisse, et indoctorum multitudinem in testimonium

Ed. Chart. V. [120.]

Ed. Bas. I. (268.)

λέγουσιν αἱ γυναῖκες, γράφειν, οὐδ' οὖν οὐδὲ ἐν αὐτοῖς οἷς καλεῖ μάρτυσιν εὐτυχοῦντα; καὶ γὰρ οἱ ποιηταὶ καὶ κατ' αὐτοῦ λέγουσιν ἅπαντες τὰ πλείω καὶ οἱ ἰδιῶται. τίς γοῦν οὐκ ἔγραψε ποιητῆς, ἐπιθυμεῖν τε καὶ θυμοῦσθαι πολλὰ τῶν ζώων ἀνθρώπου σφοδρότερον; τίς δ' ἰδιώτης οὐχ οὕτω χρῆται τοῖς ὀνόμασιν, ὥς τὸ Πλάτωνος βούλεται δόγμα, τὸ μὲν ἀκάρδιον ἐν ἴσῳ τῷ δειλὸν καὶ ἄτολμον καὶ ἀνάνδρον ὀνομάζων, καρδίαν δὲ λαβεῖν ἐγκελευόμενος, ἐπειδὴν εἰς ἀνδρείαν πράξιν ἐπεγείρη τὸν πέλας, ἐπεγγελῶν δὲ τοῖς ἀνόητον εἰποῦσιν, ἀνεγκεφάλους καὶ ἀσυνέτους ὀνομάζων αὐτούς, ἐτέρους δ' ἄγχινους καὶ ἔννους φάσκων, οὓς ἂν ὥς συνετοὺς ἐπαινῇ, ἀσπλάγχχους δὲ ἀποκαλῶν τοὺς μὴ ἔλεοῦντας μηδένα, μήτε φιλοῦντας, μήθ' ὅλως φροντίζοντας ἢ ἐπαινοῦντων ἢ ψεγόντων, ἢ ἀδικούντων ἢ ὠφελούντων, ἀλλ' ὥσπερ λίθους ἀναισθητοὺς ὑπάρχοντας; οὓς γὰρ ἂν εἰς ἀναισθησίαν παντελῇ σκῶψαι βουληθῶσιν, ἀσπλάγχχους ὀνομάζουσιν, ὥσπερ τοὺς ἀνάνδρους μὲν ἀκαρδίους, ἀνεγκεφάλους δὲ τοὺς ἄφροντας. ἐπεὶ δ' ἐστὶν καὶ τρίτον τι

citare, et quae dicant mulieres, scribere, neque his ipsis (quos citat) testibus quod cupit assequi? Etenim poëtae contra ipsam universi pronunciant, plura etiam idiotae. Quis igitur poëta non scripsit, multa animalia vehementius homine et concupiscere, et irasci? Quis vero idiota non sic utitur nominibus, ut Platonis dogma exigit, excordem aequè ut timidum et meticulosum et non virum appellans, cor autem capere adhortans, quum ad virilem actionem proximum incitat? quum eos irridet, qui fatuum quid dixerunt, excerebratos et imprudentes nuncupans, alios callidos et mentis compotes, quosunque ceu prudentes commendet, evisceratos autem, qui nullius misereantur, neque ament, neque omnino curent vel laudem, vel vituperium, vel injuriam, vel commodum, sed veluti lapides sensuum expertes sint; quos enim ut nullo prorsus sensu praeditos mordere voluerint, evisceratos dicunt, quemadmodum non viros excordes, excerebratos autem dementes. At quia tertium quoque viscus,

Ed. Chart. V. [120.]

Ed. Bas. I. (268.)

σπλάγχχνον, τὸ ἦπαρ, ἐν ᾧ τὸ ἐπιθυμητικὸν ἱδρύται τῆς ψυχῆς, καὶ χρὴ καὶ τούτῳ συμμετρίαν τινὰ τῶν οἰκείων ὑπάρχειν κινήσεων, εἰ μέλλοι τελείως κεκοσμηῆσθαι τὴν ψυχὴν ὁ ἄνθρωπος, εἴη ἂν καὶ ὁ κατὰ τοῦτ' ἀναίσθητος, ὡς ἐπὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς δύο, καὶ μοχθηρῶς διακείμενος ἄσπλαγχχνος ὁρθῶς ὀνομαζόμενος. ὁ δ' ἐναντίος αὐτῷ μεγαλόσπλαγχχνος λέγεται, καθάπερ ὁ Εὐριπίδης εἰσάγει τὴν Μήδειαν ὄντως μεγαλόσπλαγχχνον, ἀπάσας τὰς τῶν τριῶν σπλάγχχνων δυνάμεις τε καὶ κινήσεις ἰσχυρὰς ἔχουσαν. ἐπιθυμητικωτάτην μὲν γὰρ προτίθεται τὴν γυναικα, καὶ θυμικωτάτην ἅμα καὶ λογίσασθαι δεινὴν. ἱκανὰ δὲ γνωρίσματα τοῦ μὲν ἐπιθυμητικοῦ τῆς ψυχῆς, εἰς ὅσον ἄμετρον κινήσεως ἀφίεται, τὰ περὶ τὸν ἔρωτα τοῦ Ἰάσονος, ὑφ' οὗ τικηθεῖσα προῖδωκεν ἅμα καὶ κατέλιπε τοὺς οἰκείους, ἐπηρεολούθησε δὲ καὶ τελείως ἐπίστευσεν ἐαυτὴν ἄνθρώπῳ ξένῳ· τοῦ δὲ θυμικοῦ τῆς σφοδρότητος, ὅλᾳ περ τοὺς παῖδας ἐμήρισεν, οὐ σμικρὰ γνωρίσματα· τοῦ δὲ λογιστικοῦ τῆς συνέσεως, (ὑποτίθεται γὰρ καὶ τούτοις αὐτὴν ὁ Εὐριπίδης οὐ τὴν τυχοῦσαν,)

jecur, exillit, in quo concupiscens animae facultas consistat, huic etiam commoderationem quandam propriorum motuum inesse oportet, si homo in totum ornari anima debet. Jam etiam in hoc insensilis, ut in aliis duobus, simul prave affectus evisceratus recte vocatur, quemadmodum, qui e diverso habet, visceratus (megalosplanchnus); quomodo Euripides Medeam introduxit, magnis revera visceribus donatam, quae validas trium viscerum facultates motusque haberet; etenim maxime concupiscentem mulierem proponit, maximeque iracundam simul et ratiocinando vehementem. Abunde autem sunt concupiscentis animae, quatenus a moderato motu abscessit, indicia in Iasonis amore, a quo victa prodidit simul et reliquit domesticos, secuta autem est et omnino se homini peregrino concedidit. Irascibilis autem animae vehementiae, quia filios occidit, non mediocria sunt argumenta. At rationalis intelligentiae (singit enim in his quoque ipsam Euripides non vulgarem) indicia magna,

Ed. Chart. V. [120. 121.]

Ed. Bas. I. (268. 269.)

οὐ σμικρὰ σημεῖα τὰ πρὸς τὸ τιμωρήσασθαι τοὺς ἐχθροὺς ἐπινοηθέντα, καὶ ὅσα πρὸς ἐαυτὴν διεξέρχεται, καὶ στέλλουσα καὶ πείθουσα τὸν θυμὸν ἀποχωρεῖν ἔργων ἀνοσιῶν. ὥστ' εὐλόγως ἐπ' αὐτῆς ὁ Εὐριπίδης εἶπε·

[121] Τί ποτ' ἐργάζεται

Μεγαλόσπλαγχρος, δυσκατάπανστος

Ψυχὴ δηχθεῖσα κακοῖσι;

αὕτη μὲν οὖν μεγαλόσπλαγχρος, ἄσπλαγχρος δὲ καὶ μικρόσπλαγχρος, ᾧ φαῦλα, καὶ μικρὰ, καὶ βραδυκίνητα, καὶ δυσκίνητα τὰ τρία τῆς ψυχῆς μόρια. μετὰξὺ δέ μοι τῶν λόγων ὧν διεξέρχομαι τὸ παραστὰν οὐκ ὀκνήσω φράσαι· λέλεκται δὲ ὑπὸ τῶν παλαιῶν φιλοσόφων, ὡς οὐκ ἐνδέχεται τινα διαλεγόμενον ἀδολεσχοῖς ἀνθρώποις ἀποσχέσθαι τελῶς ἀπά(269)σης ἀδολεσχίας. ἔγωγ' οὖν ἠναγκάσθην ὑπὸ τοῦ Χρυσίππου προσκυθεῖς ἀδολεσχίας ἐξηγεῖσθαι τὰς τε τῶν ἰδιωτῶν καὶ τὰς Εὐριπίδου φωνάς, ὃ μή ποτ' ἂν ἐκὰν ἐτόλμῃσαι προᾶξαι περὶ τηλικούτου δόγματος ἀποδείξεις γράφων. οὐχ ὅπως γὰρ Εὐριπίδης, ἢ Τυρταῖος, ἢ τις ἄλλος ποιη-

quae puniendis hostibus excogitata apparent, item quae apud se ipsam persequitur, et submittens persuadensque animo iracundo, ut ab impiis operibus recederet. Quare Euripides merito de ipsa dixit:

Quidnam faciet anima

Viscosa atque irrequieta,

Oestro irritata malorum?

Haec itaque magnis donata visceribus. Evisceratus et parum visceratus dicitur, cui tres animae partes pravae, exiguae, motu et tardae et difficiles insunt. Interea vero orationum, quas pertracto, id quod mihi se offert non dubitabo efferre; dictum est autem a veteribus philosophis, fieri non posse, ut aliquis, qui cum hominibus garrulis differit, ab omni prorsus loquacitate abstineat. Ego igitur coactus sum a Chrylippi garrulitate adductus et idiotarum et Euripidis voces interpretari; quod nunquam libens ausus essem facere tanti dogmatis demonstrationes perscribens. Non solum enim Euripides aut Tyrtaeus, aut

Ed. Chart. V. [121.]

Ed. Bas. I. (269.)

τῆς, ἣ καὶ παντάπασιν ἰδιώτης ἱκανὸς πιστεῦσθαι περὶ
δόγματος ἀπάσης ἀποδείξεως χωρὶς, ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς ἀπάν-
των ἱατρῶν ὁμολογουμένως ἄριστος Ἱπποκράτης, ὥσπερ οὐδὲ
ὁ πρῶτος ἀπάντων φιλοσόφων Πλάτων. οὐδὲ γὰρ ἂν ῥα-
γεῖεν ὑπὸ φθόγου σύμπαντες οἱ μετ' αὐτὸν, οὐδ' ἂν ὑπὸ
φιλονεικίας ἀναίσχυντα σοφίζωνται, καθάπερ οἱ περὶ τὸν
Χρυσίππον, ἣ τὴν δόξαν ὑπερβάλλεσθαι ποτε δυνήσονται
τοῦ Πλάτωνος, ἣ τὸν τῶν ἀποδείξεων μιμήσασθαι κόσμον.
ἀλλ' ὅμως οὐδὲ τούτοις τοῖς ἀνδράσι τοσοῦτον ὑπὲρ τοὺς
ἄλλους ἐπιστήμη τὴν ψυχὴν κεκοσμημένοις οὐδεὶς νοῦν ἔχων
ἀπλῶς εἰποῦσιν ἀξιοῖ πιστεῦειν, ἀλλ' ἀναμένει τὴν ἀπόδειξιν.
ὁ δὲ γε Χρυσίππος ὧν μὲν οὗτοι λέγουσιν ἀποδείξεων
ὑπὲρ τοῦ προκειμένου δόγματος οὔτε ἐμνημόνευσεν οὐδεμιᾶς,
οὔτ' ἐξελέγχειν ἐπεχείρησεν, οὐκ αἰδεῖται δὲ Τυρταῖόν τε
καὶ Σιτησίχορον ἐπικαλούμενος μάρτυρας, οὓς εἰ καὶ ζῶντας
ἤρετό τις περὶ τούτων τῶν δογμάτων ἐπιστήμης ἀμφισβη-
τοῦσιν, ἐξωμολογήσαντο ἂν εὖ οἶδ' ὅτι μηδὲν ἐπαΐειν αὐτῶν,

alius quidam poëta, aut certe etiam idiota fidem de pla-
cito facere citra omnem demonstrationem abunde potest,
sed ne ipse quidem Hippocrates, omnium medicorum
consensu praestantissimus, quemadmodum neque Plato,
omnium philosophorum princeps. Haud enim si vel om-
nes ipsius posterius invidia rumpantur, neque si conten-
tionis studio impudentia commententur, quemadmodum
Chrysippi sectatores, aut opinionem Platonis superare un-
quam poterunt, aut ornatum demonstrationis imitari.
Attamen neque his viris adeo super alios scientiis ani-
mam ornatis nemo mentis compos simpliciter loquenti-
bus dignatur fidem accommodare, sed demonstrationem ex-
pectat. Chrysippus autem, quas quidem hi dicunt de-
monstrationes de dogmate propositis, earum ne unius quidem
aut meminit, aut reprehendere aggressus est. Interim
non veretur Tyrtaeum et Stesichorum testes citare, quos
si etiam vivos aliquis interrogaret, an de horum scientia
dogmatum ambigerent, faterentur nimirum una voce,
nihil se ipsorum sensisse; ipsi autem potius, arbitror, a

Ed. Chart. V. [121.]

Ed. Bal. I. (269.)

αὐτοὶ δὲ μᾶλλον ἂν, οἶμαι, παρὰ Χρυσίππου τε μαθεῖν, ἢ παρ' αὐτῶν ἀποδεικνύειν ἡξίωσαν. εἴτα δηλαδὴ Χρυσίππος ἂν ἐπὶ τοὺς ἰδιώτας ἦγεν αὐτοὺς, ὁ σοφὸς ἐπὶ τοὺς ἀμαθεῖς, ὁ σώφρων ἐπὶ τοὺς μαινομένους, ὁ λόγων ἀκολουθίαν εἰδὼς ἐπὶ τοὺς διαφερομένους πρὸς ἀλλήλους τε καὶ ἑαυτοὺς κατὰ πάντα καιρὸν ἐν λόγοις τε ἅμα καὶ πράξεσιν. ἀλλ' εἰ καὶ μαινόμεναι τὰ πάντα καὶ διαφέρονται πρὸς ἀλλήλους τε καὶ ἑαυτοὺς ἅπαντες οἱ ἰδιῶται, τοῦτο γοῦν, οἶμαι, σώφρων ἔχουσι, τὸ μὴ καλεῖν ἐφ' ᾧ λέγουσι τοὺς καταμαρτυρήσοντας ἑαυτῶν. ἡ δὲ Χρυσίππου σοφία καὶ τῆς τῶν ἰδιωτῶν ἀμαθίας ἐπέκεινα προελήλυθεν· ἐπικαλεῖται γὰρ μάρτυρας, ὑφ' ὧν κατακρίνεται· τούτου χάριν ἠναγκάσθη καὶ γὰρ νῦν ἀδολεσχεῖν, ἵν' ἐπιδείξω τὸν Χρυσίππον ἐν ἅπασι μέγιστα σφαλλόμενον. οὔτε γὰρ ἐμνημόνευσεν οὐδεμιᾶς τῶν ὑπὸ Πλάτωνος τε καὶ Ἱπποκράτους εἰρημένων ἀποδείξεων, οὔτε ἀντεῖπεν, οὔτ' αὐτὸς τινα εἶπεν ἑτέραν ἀπόδειξιν, οὔτε οἶδεν, οὐς χορὴ καλεῖν μάρτυρας. ἐπεδείξαμεν οὖν ἤδη καὶ διὰ τοῦ πρώτου βιβλίου περὶ τῆς πρὸς ἑαυτὸν ἐναντιολογίας

Chrysippo nonnihil discere, quam ex ipsis demonstrare maluerint; deinde Chrysippus scilicet ad idiotas ipsos duceret, sapiens ad ineruditos, prudens ad infantes, orationum consequentiae peritus ad eos, qui inter se et apud seipsos omni tempore verbis simul et operibus discrepant. Verum licet insaniant in omnibus et invicem apudque seipsos omnes idiotae discrepent, hoc saltem, puto, prudentiae habent, ne ad ea, quae dicant, in testimonium adducant, qui contra ipsos pronuncient sententiam. At Chrysippi sapientia idiotarum inscitiam longe superat; citat enim testes, a quibus damnatur. Hujus gratia coactus sum ego quoque impraesentiarum esse loquacior, ut ostendam, Chrysippum in omnibus gravissime errare. Neque enim ullius demonstrationis a Platone et Hippocrate conscriptae meminit, neque contradixit, neque ipse aliam quampiam demonstrationem protulit, neque novit, quos oporteat testes vocare. Jam ostendimus etiam priori libro, quomodo Chrysippus ipse sibi adversetur.

Ed. Chart. V. [121. 122.]

Ed. Bas. I. (269.)

τοῦ Χρυσίππου· πρόδηλος δὲ καὶ νῦν ἔστιν ἡ ἀναισθησία τῶνδρος, ἃ χρῆν ἀποκρύπτειν ἐναργῶς καταβάλλοντα τὸν λόγον αὐτοῦ, ταῦτ' οὐ μόνον ἀποκρύπτοντος, ἀλλὰ καὶ μαρτυρεῖν ὑπολαμβάνοντος.

Κεφ. ε'. [122] Ἀποχωρήσαντες οὖν ἤδη τῶν τοιούτων, ἴδωμεν ἐξῆς ἅπαντας οὓς ἐρωτᾷ λόγους, ἐπὶ τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἀνελθόντες ἅπαντος τοῦ λόγου, πρὸς τὸ μηδὲν παρελθεῖν. παραθήσομαι δὲ τὴν ῥῆσιν ἅπασαν, εἰ καὶ μακροτέρα πῶς ἔστιν, ἔχουσιν ὧδε. τῆς μὲν οὖν ὁρχῆς γιγνομένης ἐνταῦθα, εὐλογον καὶ τὰς λοιπὰς ἐπιθυμίας ἐνταῦθ' εἶναι, καὶ ἤδη τὰ λοιπὰ πάθη, καὶ τοὺς διαλογισμούς, καὶ ὅσα τούτοις ἐστὶ παραπλήσια. σαινόμενοι δὲ φήμῃ οἱ πολλοὶ τούτων, πολλὰ κατὰ τὴν ἀλήθειαν ἐπιλέγουσι τοιαῦτα ἐχόμενοι τῆς ῥηθείσης φορᾶς. πρῶτον μὲν γάρ, ἵνα πάντες ἐντεῦθεν ἄρξωμαι, κατὰ τοῦτό φασιν ἀναβαίνειν τινὲς τὸν θυμὸν, καὶ καταπίνειν τὴν χολήν τινες ἀξιοῦσι λέγοντές τε καταπίνεσθαι τινὰ αὐτοῖς σπαράγματα, καὶ μὴ καταπίνεσθαι κατὰ τὴν τοιαύτην φορὰν λέγομεν. οὕτω δὲ λέγεσθαι,

Constat in praesentia quoque viri stupiditas, qui non modo non celat, quae conveniebat celare, utpote evidenter sermonem suum subvertentia, sed etiam haec sibi attestari censet.

Cap. V. Itaque jam a talibus digressi videamus deinceps orationes quas proponit universas, toto sermone ad caput iterum reducto, ne aliquid omittatur. Apponam autem totam seriem, etiam si longior sit; habet ea in hunc modum. Quum itaque ira indidem oriatur, ratio est etiam reliquas cupiditates indidem haberi, reliquosque jam affectus, et ratiocinationes, item quas his sunt consimilia. Moti autem fama plerique horum multa ejusmodi vere dicta addunt, praedictam inclinationem secuti. Primum etenim omnes, ut inde incipiam, hac ratione dicunt nonnullis animum seu iracundiam conscendere et descendere, nonnullis bilem; dicentes quosdam ab ipsis caedes devorari, et non devorari ex hujusmodi impetu dicimus; sic autem dicitur et nihil ipsis

Ed. Chara. V. [122.]

Ed. Bas. I. (209.)

καὶ μηδὲν αὐτοῖς τούτων καταβαίνειν, καὶ οἷ καταπιὼν τὸ
 ῥηθὲν, ἀπῆλθεν ὁ τε Ζήνων πρὸς τοὺς ἐπιλαμβανομένους,
 οἷ πάντα τὰ ζητούμενα εἰς τὸ στόμα φέρειν ἔφησεν, ἀλλ'
 οὐ πάντα καταπίνεται, οὔτε τῆς κατωπόσεως ἄλλως ἂν
 οἰκειότερον λεγομένης, οὔτε τῆς καταβάσεως τῶν ῥηθέντων
 εἰ μὴ περὶ τὸν θώρακα τὸ ἡγεμονικὸν ἡμῶν ἦν, εἰς ὃ
 ταῦτα πάντα φέρεται. ἐν γοῦν τῇ κεφαλῇ ὄντος αὐτοῦ
 γελοῖως ῥηθήσεται καὶ ἄλλοτριῶς καταβαίνειν. ἀναβαίνειν
 δ' ἂν οἶμαι οἰκειότερον αὐτῶν λεγομένων, καὶ οὐ καταβαί-
 νειν τὸν προειρημένον τρόπον τῆς κατὰ τὴν ἀκοήν αἰσθή-
 σεως καταφερομένης περὶ τὴν διάνοιαν, ἐὰν ἡ περὶ τὸν
 θώρακα, οἰκείως κατάβασις ῥηθήσεται· ἐὰν δὲ περὶ τὴν
 κεφαλὴν, ἄλλοτριώτερον. ἐν τούτοις πάλιν ὁ Χρύσιππος
 οὐκ αἰσθάνεται τοὺς ἰδιώτας ἐφ' ἑαυτὸν καλῶν· τὸ γὰρ
 ἀναβαίνειν τὸν θυμὸν, ἢ καταβαίνειν τὴν χολήν, ὅσα τ'
 ἄλλα τοιαῦτα λέγεται, μαρτυρεῖ τοῖς τὸν θυμὸν τε καὶ
 ὅλως τὰ πάθη κάτω πον τετάχθαι νομίζουσιν, ὥσπερ ἐν τῇ
 κεφαλῇ τὸν λογισμὸν. τηλικαῦτα γὰρ οἶδα καὶ τὸ μὴ

horum descendere, et quod qui deglutivisset praedictum, discessit, et Zeno ad eos qui imparatum et incautum aggressi erant, omnia, quae quaeruntur, in os ferre dixit, sed non omnia deglutire, quum neque deglutitio aliter proprie magis appellatur, neque praedictorum descensus, nisi in thorace animae princeps facultas esset, quo omnia haec ferantur. Si itaque in capite habeatur, ridicule dicetur et improprie descendere, ascendere autem mea sententia proprie magis ipsa dicerentur, et non descendere, secundum praedictum modum sensu audienti ad intellectum delato; si in thorace existat, proprie descensus dicetur, si autem in capite, magis improprie. In his rursus Chrysippus imprudens idiotas contra se vocat; nam ascendere iracundiam, aut descendere bilem, quaeque alia ejusmodi dicuntur, iis attestantur, quia iracundiam summamque affectus infra sitos esse existimant, quemadmodum in capite rationem; tunc enim

Ed. Chart. V. [122.]

Ed. Bas. I. (269.)

καταβαίνειν ἑαυτοῖς τὰ εἰρημένα λεγοντας τοὺς πολλοὺς, οὐκ
ἐπειδὴν μὴ παρακολουθῶσι, μηδὲ μανθάνωσι τῶν λεγομέ-
νων, ἐπειδὴν λέγεται μὲν τινα ὡς ὀργήν, ἢ λύπην, ἢ θυμόν,
ἢ τι τοιοῦτον πάθος ἐγκαλεσόμενα, μὴ φροντίζει δὲ αὐτῶν
ὁ ἀκούων, μηδὲ κινῆται κατὰ πάθος. αὕτη μὲν οὖν ἡ
ἀδολεσχία τοῦτο τὸ πέρας ἔχεται. μετὰ ταῦτα δ' ὁ Χρύ-
σιππος τοιαῦδ' ἑτέρας μέμνηται. αἱ δὲ γυναῖκες καὶ μάλ-
λόν τι τούτων ἐμφαίνουσιν. εἰ γὰρ μὴ καταβαίνει αὐταῖς
τὰ λεγόμενα, πολλάκις τὸν δάκτυλον κατέγουσι ἕως τοῦ
κατὰ τὴν καρδίαν τόπου, οὐ φάσκουσαι καταβαίνειν ὥς τε τὰ
εἰρημένα. τοῦτο τὸ ἐπιχείρημα τοῖς ἔμπροσθεν ὁμογενές
ἐστιν, δύο ἕτερα προσειληφὸς ἐπιχειρήματα πάνσοφα, τὸ τε
γυναῖκας εἶναι τὰς λεγούσας αὐτὰ, καὶ μὴ, ὥσπερ τὰ πρό-
σθεν, τοὺς ἄνδρας, τὸ τε καὶ τῇ δείξει δηλοῦν ὥσπερ ὀρχου-
μένας, ἅπερ ὁ λόγος ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν ἐδήλου. ἀλλὰ τοι
κἀνταῦθα, γενναιότατε Χρύσιππε, κατὰ σπουδῆς καλεῖς τὰς
γυναῖκας μάρτυρας. οὐδὲ γὰρ αὐταὶ λέγουσιν οὕτως, οὐδ'

novi plerisque non descendere sibi commemorata affir-
mantes, non quum nequeunt assequi, neque intelligunt,
quae dicantur, sed quando dicuntur nonnulla, cen iram,
aut moerorem, aut iracundiam, aut ejusmodi aliquem
affectum provocatura, is autem, qui audit, nullam de ip-
sis habet curam, neque affectu movetur. Haec igitur
loquacitas hunc finem habeat. Postea Chrylippus alia-
rum ejusmodi meminit. *Mulieres etiam magis aliquid
horum repraesentant. Si enim ea, de quibus est sermo,
non ipsis descendunt, saepe digitum adusque cordi vici-
num locum deducunt inducentes eo non descendere jam
commemorata.* Hoc argumentum prioribus consimile est,
duobus aliis admodum sapientibus argumentis assumptis;
nempe mulieres esse, quae haec dicunt, et non, quemad-
modum antea, viros; item indicando significare cen tri-
pudiantes, quae oratio in viris indicabat. Atqui hic
etiam, generosissime Chrysippe, contra teipsum mulieres
in testimonia adducis. Neque enim hae in eum modum

Ed. Chart. V. [122. 123.]

Ed. Bas. I. (269.)

ὀρχοῦνται ταῖς χερσίν, ὡς εἰρηκας, ἐπειδὴν ἀρνῶνται συνιέναι τῶν λεγομένων, ἀλλ' ὅταν ὑπὸ λαιδορίας, ἢ ἀπειλῆς, ἢ τινος τοιοῦτου μήτε ὀργίζεσθαι φάσκωσι, μήτε θυμοῦσθαι, μήδ' ὅλως ἀγανακτεῖν· ὅπερ οὐδ' αὐτὸν, οἶμαι, λανθάνει τὸν Χρῦσιππον. ἀντιφθεγγόμενος γοῦν κἄνταῦθα ἑαυτῷ μετ' ὀλίγον ὡδί πως γράφει. ἀφ' ἧς τε φορᾶς λέγομεν μὴ καταβαίνειν τὰ λεγόμενα, εἴτε ἀπειλᾶς, εἴτε λαιδορίας, ὥστε καθικέσθαι καὶ ἀπτεσθαι αὐτῶν, [123] καὶ οὕτως κινεῖσθαι τὴν διάνοιαν ἀπὸ τῆς φορᾶς ταύτης, καὶ βαθείας τινὰς φαιεν εἶναι, τὸ διὰ μηδὲν τῶν τοιούτων ἐφικέσθαι καταβῆναι αὐτῶν. ὅτι μὲν οὖν ἐπὶ τῶν ἀπειλούντων ἢ λαιδορούντων λέγεται τὸ μὴ καταβαίνειν εἰς τὸ στήθος τὰ εἰρημένα, καὶ αὐτὸς ὁ Χρῦσιππος μαρτυρεῖ. προσέδραψε δὲ τῷ λόγῳ τὸ τῆς διανοίας ὄνομα, θεὸν εἰπεῖν θυμοῦ. τὸ μὲν γὰρ λογίζεσθαι τε καὶ νοεῖν τὰ λεγόμενα, καὶ τὸ μαχόμενον ἢ ἀκόλουθον ἐπίστασθαι τῆς λογιστικῆς δυνάμεως ἔργον· τὸ δὲ ἐπὶ λαιδορίας ἢ ἀπειλαῖς μήτ' ὀργισθῆναι μήτε

dicunt, neque manibus articulant (ut dixisti), quum negant se dicta intelligere, verum quando ob convicia, aut minas, aut huiusmodi quippiam neque irasci dicunt, neque excandescere, neque omnino indignari, quod neque ipsum, puto, latet Chrysippum. Itaque et hic secum discordans paulo post scribit: *A quo impetu dicimus non descendere, quae dicuntur, sive minas, sive convicia, ut deorsum veniant, attingantque ipsas, atque sic mentem commoveri hoc delationis impetu, item profundas quasdam esse pronunciamus, eo quod nihil huiusmodi possit in ipsis descendere.* Quod igitur minitantibus aut conviciantibus dicitur non descendere in pectus ea, quae dicta sunt, etiam ipse Chrysippus testatur; adjecit autem orationi mentis vocabulum, quum oporteret dicere iracundiae. Etenim ratiocinari, et quae dicuntur considerare, item pugnantiam aut consequentiam rerum novisse, rationalis facultatis opus est; ob convicia autem aut minas neque irasci neque excandescere irascibilis proprium

Ed. Chart. V. [125.]

Ed. Bal. I. (269. 270.)

θυμωθῆναι τῆς θυμοειδοῦς ἰδίον. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐν τοῖς ἐφεξῆς ὁ Χρυσίππος λέγει, μεταξὺ δὲ ταύτης τῆς τε νῦν γεγραμμένης ῥήσεως καὶ ἧς ὀλίγον ἔμπροσθεν ἔγραψα περὶ τῶν γυναικῶν, ἑτέρα ῥήσις ἐστίν, ἣν ἤδη παραγράψω, πρὸς τὸ μηδὲν ὅλως ὑπερβαίνειν δοκεῖν· ἔχει δὲ ὧδε. τοῦτοις δ' ἀκολούθως ἀνεμῆν τέ τινάς φαμεν τὰ φανέντα αὐτοῖς, καὶ ἔτι τὸν βαθὺν λέγομεν πολλῶν τοιούτων συμφώνως τοῖς εἰρημένοις, καταπιόντες (270) γὰρ ὅμοιον εἰπεῖν, ὅτι ἡμέρα ἐστὶ, καὶ ἐναποθέμενοι τοῦτο εἰς τὴν διάνοιαν, καὶ πάλιν ἐκεῖνο λέγοντες, ὅτι οὐκ ἔστιν ἡμέρα, μενόντων τῶν πραγμάτων, οὐκ ἀλλατρίως οὐδ' ἀνοικεῖως ἀνεμῆν λέγονται. τοῦτο τὸ ἀνεμῆν ἐγὼ μὲν οὐδὲ ἤκουσά τινος λέγοντος, ἀλλὰ μᾶλλον ἀποπτύσαι, καὶ ἐκπτύσαι, καὶ ἐκβαλεῖν, καὶ ἀποθῆναι, καὶ ἀποθέσθαι λέγουσιν, ἐπειδὴν λέγωσί τινα δοξῶν ἀποστῆναι μοχθηρῶν. εἰ δ' ἄρα καὶ τὸ ἐξεμέσαι λέγοιτο πρὸς τινων, εἴη ἂν ταυτὸν τῷ ἀποπτύσαι, καὶ ἀποθῆναι, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐκ μεταφορᾶς λεγομένοις ὁμοίως ἔχον. ὅτι δ' οὐ μόνον ἀνδρὶ φιλοσοφοῦντι τῶν

existit; verum haec quidem in sequentibus Chrysippus tradit. Sed inter haec quae modo exposita sunt verba, et quae paulo ante de mulieribus scripsi, alia habentur, quae nunc apponam, ne quicquam prorsus praetergredi videar. Habet autem hunc in modum: *Post haec revomere nonnullos dicimus ea, quae ipsis apparuerunt. Praeterea profunditatem dicimus multorum ejusmodi commemoratis similiter; nam ubi devoraverint hujusmodi dictum, dies est, et reposuerint hoc in animum, rursusque illud dicentes, dies non est, rebus manentibus non absurde neque improprie revomere dicuntur.* Ego sane hoc revomere nullum audiivi dicentem, sed magis expuere, emittere, abjicere, et deponere dicunt, quum significant, aliquem a pravis recedere opinionibus. Quod si vero etiam evomere a quibusdam dicatur, idem nimirum erit, quod expuere, abjicere, et aliis simile, quae ex translatione sumuntur. At quod nullum hujusmodi argumentum non solum viro

Ed. Chart. V. [123.]

Ed. Bas. I. (270.)

τριούτων ἐπιχειρημάτων οὐδέν ἐστι μεταχειριστέον, ἀλλ' οὐδὲ
 ῥητορικῶν, δέδεικται μὲν ἤδη μοι καὶ διὰ τῶν ἐμπροσθεν,
 οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ νῦν ἐνεστὶν ἐνδείξασθαι διὰ βραχείων,
 ἀναμνήσαντα τῶν ῥητορικῶν τεχνῶν, ὥς ἐκεῖνοι γράφουσι, δι-
 δάσκοντες ἡμᾶς τόπους ἐπιχειρημάτων εἰς ἐκάστην ὑπόθε-
 σιν. οὐδενὸς γὰρ τοιούτων μνημονεύουσιν, οἷων ὁ Χρύ-
 σιππος ἐνέπλησε τὰ ἑαυτοῦ συγγράμματα. ἀλλὰ γὰρ εἵπερ
 πᾶσαν ῥῆσιν ἀκριβολογεῖσθαι βουληθείην, ὥς μηδὲν τῶν
 ἀμαρτημάτων ἀνέλεγκτον παραλιπεῖν, εἰς ἀπειρον ἂν τι μῆ-
 κος ἐκταθείη τὸ βιβλίον. ἀφέντος οὖν ἤδη τῶν προγε-
 γραμμένων, ἐπὶ τὰ ἐφεξῆς τρέφομαι, δι' ὧν ὁ Χρύσιππος
 ἄρχεται παρατίθεσθαι τὰς τῶν ποιητῶν μαρτυρίας, με-
 ταξὺ παρεντιθεὶς αὐτῶν ὀλίγους λόγους ἑαυτοῦ, πολλάκις
 μὲν ὥσπερ ἐξηγήσιν ὧν ἡ ῥῆσις βούλεται, πολλάκις δ'
 ὥσπερ ἐπιτομήν τινα καὶ οἷον καθόλου τι κεφάλαιον.
 ἀρξάμενος οὖν ἀπὸ τινος Ἐμπεδοκλείου ῥήσεως ἐξηγείται τε
 αὐτὴν καὶ τινων κατὰ τὴν ἐξηγήσιν ἀξιολογωτέρων ἄρχεται

philosophiae studio, sed ne rhetorico quidem tractan-
 dum sit, ostensum etiam est a me antea; quin etiam im-
 praesentiarum paucis liceat indicare, revocatis in memo-
 riam rhetoricis artibus, quas illi tradunt, docentes nos,
 ex quibus locis ad unumquodque propositum argumenta
 desumantur. Nullius siquidem ejusmodi meminerunt, qua-
 libus Chrysippus commentarios suos replevit. At enim
 si omnem dictionum seriem accurate persequi vellem, ut
 nihil ex vitiis relinquatur indiscussum indictumque, li-
 ber in infinitum extenderetur. Quare jam iis, quae prae-
 diximus, omillis, ad subsequentia divertemur, per quae
 Chrysippus poetarum testimonia apponere incipit, pauca
 interim verba sua interponens, saepe ceu interpretatio-
 nem eorum, quae series vocum innuit, saepe ceu com-
 pendium aliquod et veluti summam quandam universa-
 lem. Auspicatus itaque ab aliqua Empedoclis sententia,
 tum exponit ipsam, tum quosdam inter exponendum me-
 moratu digniores sermones incipit, inter quos est et ille,

Ed. Chart. V. [123. 124.]

Ed. Bas. I. (270.)

λόγων, ἐν οἷς ἐστὶ καὶ ὁ περὶ τῆς φωνῆς, οὐ κατὰ τὸ
 δεύτερον ἐμνημόνευσα τῶνδε τῶν ὑπομνημάτων, ἐν ᾧ βι-
 βλίῳ πάντας ἔδοξέ μοι κάλλιον εἶναι παραθέσθαι τοὺς λό-
 γους, οἳ τὸ πιθανὸν ἔχουσι, καὶ οὐχὶ ἀπόβληται τελῶς
 εἶσιν, οὐδὲ γυναικας, οὐδὲ ιδιώτας, οὐδὲ ἐτυμολογίας, ἢ
 φορὰς χειρῶν, ἢ ἐπινείσεις, ἢ ἀνανεύσεις κεφαλῆς, ἢ ποιη-
 τὰς ἐπικαλοῦνται μάρτυρας· ἐφ' ὧν καὶ μόνων ἐγνώκειν κα-
 ταμεῖναι, μὴ προσθεῖς αὐτοῖς ταυτὶ τὰ νῦν μοι γραφόμενα.
 δόξαν δὲ τοῖς ἐταίροις ἄμεινον εἶναι, μὴδ' ὅσα παντάπα-
 σιν ἠδολέσχηται τῷ Χρυσίππῳ, μὴδὲ ταῦθ' ὑπερβῆναι παν-
 τελῶς, ἀλλ' ἐπισημῆνασθαι τε τὴν ἀτοπίαν αὐτῶν, ἐπι-
 δεῖξαι τε πρὸς τὸ μὴδὲν πλέον ἀνύειν αὐτὰ κατὰ τῶν Στωϊ-
 κῶν δογμάτων παρελημμένα, διὰ τοῦτο προσέθηκα πάντα
 ταῦτα κατὰ τόδε τὸ βιβλίον. περὶ μὲν δὴ τῆς φωνῆς
 οὐδὲν ἔτι δέομαι λέγειν ἐν τῷδε, σύμπαντα τὸν τόπον
 ἱκανῶς ἐξεργασμένος ἐν τῷ πρὸ τούτου βιβλίῳ. [124] ὅσα
 δὲ ἐφεξῆς ἔτι τοῦ περὶ ταύτης λόγου κατὰ τὸ τοῦ Χρυ-
 σίππου βιβλίον εἰρημένα, τούτων ἤδη μνημονεύσω, ἔστι δὲ

in quo de voce tractatur, cujus sermonis secundo harum
 commentationum libro mentionem feci; ubi satius mihi vi-
 sum est omnes rationes exponere, quae probabile continent,
 et non omnino sunt repudiandae, neque mulieres, neque
 idiotas, neque etymologias, aut manuum lationes, aut incli-
 nationes reclinacionesve capitis, aut poëtas in testes advo-
 cant. In quibus etiam solis permanere decreveram, non ea
 ipsis adjiciens, quae nunc mihi scribuntur; quum autem
 amicis melius esse visum sit, non, quae omnino Chrylip-
 pus effutivit, eadem prorsus praetermittere, sed tum ab-
 surditatem ipsorum prodere, tum ostendere, haec non
 modo nihil ipsum juvare, sed et contra Stoïcorum
 placita adduci adversus Stoïcorum dogmata assumpta,
 ideo omnia ista isto libro apposui. De voce equidem
 non opus est verba adhuc facere impraesentiarum,
 quum universum modum superiori libro abunde tradide-
 rim. Quae autem deinceps in libro de ipsa Chrylippus
 prodiderit, eorum nunc meminero. Sunt autem ea, quae

Ed. Chart. V. [124.]

Ed. Bas. I. (270.)

τά τε κατὰ τὰς φωνὰς τῶν χειρῶν, ὅτε ἐφραπτόμεθα τῶν
 αἰσθητῶν ἡμᾶς αὐτοὺς δεικνύντες, ἔτι τε τὰ κατὰ τὴν ἐγὼ
 φωνήν, ἃ δὴ καὶ τοῖς ἐτυμολογικοῖς εἶπεν ἔχειν τι φάσκων
 αὐτὰ δεικτικὸν ἐκ τοῦ φαινομένου διὰ τὸ κατὰ τὴν πρώτην
 ἐν αὐτῇ συλλαβῇ, ὥς ἐπὶ τὸ στήθος ἀπάγεσθαι τὴν τε
 κάτω γένυν καὶ τὸ χεῖλος. εἴρηται μοι καὶ περὶ τούτων
 ἤδη κατὰ τὸ δεύτερον τῶνδε τῶν ὑπομνημάτων καὶ τοῖς
 περὶ ὀνομάτων ὀρθότητος. ὅμοια δὲ τοῖς τοιούτοις ἐπιχει-
 ρήμασι καὶ τὰ κατὰ τὴν ἐτυμολογίαν εἰσὶ τοῦ τῆς καρδίας
 ὀνόματος, ἐξῆς τῶν προειρημένων ὑπὸ τοῦ Χρυσίππου γε-
 γραμμένα κατὰ τὸ πρῶτον περὶ ψυχῆς, ὧδέ πως ἔχοντα.
 τούτοις πᾶσι συμφώνως καὶ τὸννομα τοῦτ' ἔσχηκεν ἡ καρδία
 κατὰ τινα κράτησιν καὶ κυρείαν, ἀπὸ τοῦ ἐν αὐτῇ εἶναι
 τὸ κυριεῦον καὶ κρατοῦν τῆς ψυχῆς μέρος, ὥς ἂν κρατία
 λεγομένη. τὸ μὲν ὥς πρὸς τὴν ζωὴν ἡμῶν κυριώτατον εἶναι
 τὸ σπλάγχχνον οὐδ' ἡμεῖς ἀμφισβητοῦμεν, ὃ γενναιότατε
 Χρυσίππε, οὐ μὴν ἀπλῶς γε κυριώτατον εἶναι συγχωροῦ-

ex manuum lationibus petuntur, quum pectora attingi-
 mus, nos ipsos ostendentes; praeterea quae de voce ego
 protulit; quae sane etiam in etymologicis posuit, habere
 aliquid dicens, quod ex evidenti demonstret, eo quod in
 prima ejus syllaba inferiorem maxillam et labrum vel-
 uti ad pectus adduci contingat. Dictum a me de his
 est etiam in secundo horum commentariorum volumine,
 item in libris de nominum rectitudine. Jam vero hujus-
 modi argumentis similia sunt, quae ex ratione nominis
 cordis sumuntur, post praedicta a Chrysippo primo de
 anima libro hunc in modum perscripta: *His omnibus
 concorditer nomen etiam hoc, cor, respondet, ex qua-
 dam praecellentia et dominio, quia princeps et impera-
 trix animae facultas, veluti dominium dicta, in eo con-
 sistat, hoc sane, quod ad vitam nostram viscus sit princi-
 palissimum.* Neque nos, o praeclare Chrysippe, ambigimus,
 non tamen absoluto sermone principalissimum esse conce-

Ed. Chart. V. [124.]

Ed. Bas. I. (270.)

μεν. οὐ γὰρ ἄρχειν αὐτὸ καὶ δεσπόζειν τῶν ἄλλων ἢ φύσις ἐτείμεν, ὅταν γε προσήκόντως διοικήσαι τὰ κατὰ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἐγκεφάλῳ μὲν ἄρχειν, ὑπακούειν δὲ τῇ καρδίᾳ, καθάπερ ἡμεῖς ἀποδείκνυμεν. ἐφεξῆς δὲ τοῖς εἰρημένοις ὁ Χρύσιππος τάδε γράφει. ὁρμῶμεν κατὰ τοῦτο τὸ μέρος, καὶ συγκατατιθέμεθα τούτῳ, καὶ εἰς τοῦτο συντείνειν τὰ αἰσθητήρια πάντα. ταῦτα τὰ κεφάλαια μὲν τῶν ἐπιστημονικῶν ἐστὶ, καὶ εἶπερ ἀπέδειξεν ὁ Χρύσιππος αὐτά, τότ' ἂν ἐπηρεοῦμέν τις τὸν ἄνδρα καὶ τοῖς δόγμασιν ἐπειθόμεθα τῶν Στωϊκῶν. ἐπεὶ δ' ἀποδείξαι μὲν οὐκ ἐπεχείρησεν, ἀπεφῆρατο δὲ μόνον, ἡμεῖς δὲ πρόσθεν μὲν ἤδη περὶ τῶν αὐτῶν ἀπεδείξαμεν, ὥς οὔτε κατὰ τὴν καρδίαν γίγνεται, καὶ πάντων αὐτῶν ἐγκεφάλός ἐστιν ἀρχή, καὶ διὰ τῶν ἐφεξῆς δὲ οὐδὲν ἥττον ἀποδείξομεν, οὐκ ἔν' ἂν οἴμασ δίκαιον εἶναι τοῖς Χρυσίππου πιστεύειν δόγμασιν, ἀλλὰ τοῖς Ἰπποκράτους καὶ Πλάτωνος. ταυτὶ μὲν οὖν τὰ κεφάλαια, τὸ σύμπαν κῦρος ἐν αὐτοῖς ἔχοντα περὶ τῶν προκειμένων ἡμῶν δογμάτων, οὕτως ταχέως ὁ Χρύσιππος παρέδραμεν;

dimus. Non enim dominari ipsum et praeesse aliis natura tribuit, quum convenienter ea, quae in homine sunt, administrantur, veram cerebro imperare, cordi obedire donavit, quemadmodum nos ostendimus. Post ea, quae dicta sunt, Chrysippus deinceps haec scribit: *Ex hac parte motus impetum habemus, et hac assentimus, in eandem quoque omnia sensus instrumenta pertinent.* Haec capita solum scientificorum existunt: quae si Chrysippus demonstrasset, tunc hominem laudaremus, et Stoicorum placitis auscultaremus. Quoniam vero demonstrare non aggressus est, solum autem pronunciavit, et nos jam antea de his eisdem ostendimus, neque in corde fieri, sed omnium ipsorum originem esse cerebrum, nihiloque minus per ea, quae sequuntur, demonstrabimus, non amplius aequum esse puto, ut Chrysippi placitis, sed Hippocratis et Platonis fidem habeamus. Haec igitur capita, totam summam de propositis nobis dogmatibus in se comprehendentia, tam celeriter Chrysippus transcurrit, ut tantum

Ed. Chart. V. [124.]

Ed. Bañ I. (270.)

ὥς ἐπιμνησθῆναι μόνον· ἐν οἷς δὲ οὐ χορή, μηκύνει περι-
 τῶς, ἐξῆς δὲ περί τε φωνῆς μνημονεύει καὶ νεύρων ἀρχῆς,
 ὑπὲρ ὧν ἀμφοτέρων εἰρηται μοι κατὰ τὰ πρόσθεν ὑπομνή-
 ματα. καὶ μετὰ ταῦτα τὴν ἀκάρδιον ἐξηγεῖται προσηγορίαν
 ὑπὲρ ἧς ἔμπροσθεν ἤδη μοι λέλεκται, τοσοῦτον δὲ ἐπιση-
 μανοῦμαι καὶ νῦν ἀπ' αὐτῆς τῆς λέξεως τοῦ Χρυσίππου
 μαρτυροῦσης οἷς προεῖπον· ἔχει δὲ ὧδε. κατὰ τοῦτο καὶ
 εὐκάρδιοι λέγονται τοι εἶναι τινες καθάπερ εὐψυχοι, καὶ
 καρδίαν ἄλγεῖν οἱ κηδόμενοι τινων, ὥς ἂν κατὰ τὴν καρ-
 δίαν τῆς κατὰ τὴν λύπην ἀλγηδόνος γιγνομένης. ἐν ταύτῃ
 γὰρ τῇ ῥήσει σαφῶς ὁ Χρύσιππος ἐμαρτύρησεν ἡμῖν, ὥς
 οὐδέποτε τὸ λογιζόμενον τῆς ψυχῆς οὐδεὶς τῶν ιδιωτῶν ἐν
 καρδίᾳ νερόμικεν ὑπάρχειν, οὐδ' ὁ ἀκάρδιος τὸν ἄψυχον, ὥς
 οἶεται ὁ Χρύσιππος, ἀλλὰ τὸν ἄτολμον δηλοῖ παρ' αὐτοῖς.
 οὕτω δὲ καὶ τὴν καρδίαν ἄλγεῖν τὸ λυπεῖσθαι λέγουσιν,
 ὥς καὶ τοῦτ' αὐτὸς μαρτυρεῖ διὰ τῆς αὐτῆς ταύτης ῥήσεως
 τῆς νυνὶ γεγραμμένης, ἐν ἣ φησιν· ὥς ἂν κατὰ τὴν καρ-
 δίαν τῆς κατὰ τὴν λύπην ἀλγηδόνος γιγνομένης. οὕτως ἐν

meminerit; ubi autem non oportet, superflue prolixus est. Deinde vero vocis et nervorum principii mentionem facit; de quibus utriusque superioribus commentariis tractatum a me est. Postea dictionem excordem interpretatur, de qua jam prius differui. Tantillum vero praeterea in praesentia adnotabo ex ipsa Chrysippi dictione, quae attestatur ea, quae praedixi; habet autem hunc in modum. *Hac ratione etiam bene cordati dicuntur aliqui esse, quemadmodum bene animosi, et cor dolere, qui nonnulla curant, tanquam in corde tristitiae dolor oriatur.* Hac enim sententia manifesto Chrysippus testatus est nobis, quod nunquam rationalem animae vim ullus idiotarum in corde haberi existimaverit; neque excors inanimatum (ut opinatur Chrysippus), sed timidum apud ipsos significat. Pari modo cor dolere pro angere ac trillari dicunt, veluti et hoc ipse testatur eadem in hac dictionum serie modo comprehensa, ubi pronunciat: tanquam in corde tristitiae dolor nascatur. Similiter in

Ed. Chart. V. [124. 125.]

Ed. Bas. I. (270.)

ἅπασιν τοῖς λόγοις ὁ Χρύσιππος οὐκ αἰσθάνεται τὰ πάθη τῆς ψυχῆς ἐν τοῖς κέντρῳ τῆς κεφαλῆς μέρεσιν ὑπάρχειν κατασκευάζων, οὐ τὸ λογιζόμενον, ἢ ἐπιστήμην δεχόμενον, ἢ ἀλγίθειαν σπουδάζον. οὕτω δὲ κἀπειδὴν ἐπιφέρων εἴπη, τὸ γὰρ ὅλον, καθάπερ ἐν ἀρχῇ εἶπον, εὖ μάλ' ἐμφαίνουσιν οἳ τε φόβοι καὶ αἱ λύπαι κατὰ τοῦτο τὸ μέρος γιγνόμεναι, [125] μαρτυρεῖ κἀνταῦθα τῷ τοῦ Πλάτωνος λόγῳ, καὶ διὰ τῶν ἐξῆς δὲ κατὰ τὸν παραπλήσιον τρόπον οὐκ αἰσθάνεται κατασκευάζων, ὥς ἐν τῇ καρδίᾳ τὸ θυμοειδὲς ἴδρυται τῆς ψυχῆς. ἢ τε γὰρ ἐν τοῖς φόβοις πάλλει τῆς καρδίας ἐκφανὲς ἐστὶ καὶ ἡ εἰς τοῦτο τῆς ὅλης ψυχῆς συνδρομή, οὐκ ἄλλως ἐπιγεννηματικῶς γιγνομένων αὐτῶν, καθάπερ ἄλλοις ἄλλου συμπάσχειν πεφυκότος, καθ' ὃ καὶ συνιζάνουσιν εἰς αὐτοὺς, συναγόμενοι πρὸς τοῦτο, ὥς ἂν τὸ ἡγεμονικόν, καὶ κατὰ τὴν ὥς ἂν αὐτῶν τούτου φυλακτικὴν. καὶ τὰ τῆς λύπης πάθη ἐνταυθοῖ που εὐφυῶς γίγνεται, οὐδενὸς ἄλλου συμπάσχοντος οὐδὲ συναλγοῦντος τόπου. ἀλγηδόνων γάρ τινων κατὰ ταῦτα γιγνομένων σφοδρῶν, ἕτερος μὲν οὐδεὶς

omnibus orationibus Chrysippus imprudens ac inscius animi affectus partibus cerebro inferioribus inesse asruit, non rationalem animam, aut scientiae capacem, aut veritatis studiosam. Sic vero etiam, quum inferens dicit: *Nam in totum, quemadmodum per initia dixi, admodum ostendunt et metus et tristitia eadem in parte provenientes.* Attestatur hic quoque Platonis sententiae. Item per subsequencia persimili modo non intelligit, se adstruere, quod irascens vis in corde collocetur. *Etenim in metu cordis palpitatio evidens est, et in hanc partem totius animae concursus; quum alioquin non accidentaliter ea eveniant, tanquam aliud aliis affectum communicare soleat; in quo etiam confidunt circa ipsum ut principale in se contracti, tanquam ab ipso conservari debeant: tristitiae quoque affectus indidem natura oboriuntur, nullius alterius consortio, neque loci dolentis consensu.* Quippe doloribus nonnullis vehementibus eorum

Ed. Chart. V. [125.]

Ed. Bas. I. (270. 271.)

ἐμφανει τόπος τὰ πάθη ταῦτα, ὃ δὲ περὶ τὴν καρδίαν μάλιστα. ταῦτα πάντα (271) φήσομεν ἀληθῶς ὑπὸ τοῦ Χρύσιππου λέγεσθαι, καὶ παρακαλέσομέν γε τοὺς ἀπ' αὐτοῦ μεμνησθαι τε αὐτῶν καὶ μηκέτι παρ' ἡμῶν ἑτέραν ἐπιζητεῖν ἀπόδειξιν ὑπὲρ τοῦ τοὺς φόβους, καὶ τὰς λύπας, καὶ πάνθ' ὅσα τοιαῦτα πάθη κατὰ τὴν καρδίαν συνίστασθαι, ἀλλὰ τοῦτο μὲν καὶ παρ' αὐτῶν ὁμολογούμενον λαμβάνεται τῶν Στωϊκῶν. οὐ μόνον γὰρ Χρύσιππος, ἀλλὰ καὶ Κλεάνθης καὶ Ζήνων ἐτοίμως αὐτὰ τιθέουσιν. ἐκεῖνο δ' ἐπισκέπτεσθαι χρὴ μόνον, ἐν ᾧ τὴν πᾶσαν ἀμφισβήτησιν εἶναι συμβέβηκεν, εἰ καὶ τὸ λογιζόμενόν ἐστίν ἐν ταῦθα. εἰ γὰρ ὥσπερ τὸ θυμοειδές, ἐναργῶς ἐπιδείκνυται δι' ὧν ὁ Χρύσιππος ἤδη πολλάκις εἴρηκε λόγων περιεχόμενον ἐν τῇ καρδίᾳ. ἡμεῖς δὲ εἰ περὶ τοῦ λογιζομένου παραπλησίας ταύταις ἢ καὶ σφοδρότερας ἔτι προσδείημεν ἀποδείξεις ὑπὲρ τοῦ κατὰ τὴν κεφαλὴν τε καὶ τὸν ἐγκέφαλον ὑπάρχειν αὐτό, τί ἄλλο ἢ τὸ Πλάτωνός τε καὶ

causa infestantibus, alius quidem nullus locus affectiones has ostendit, cordis autem regio maxime. Haec omnia vere a Chrysippo dici affirmabimus, adhortabimurque ipsius sectatores eorum meminisse, et non amplius a nobis aliam requirere demonstrationem de eo, quod metus, tristitia, omnesque id genus affectus in corde consistant; verum hoc etiam ab ipsis Stoicis confessum assumitur; non solum enim Chrysippus, sed Cleanthes quoque et Zeno haec prompte constituunt. Illud autem inspicere solum convenit, in quo omnem dubitationem esse contingit, an etiam pars animae rationalis inibi habeatur. Si enim quemadmodum animosa, manifesto his verbis, quae Chrysippus jam subinde protulit, ostenditur in corde contineri. Nos autem si et de rationali per similes his aut etiam vehementiores adhuc demonstrationes apposuerimus de eo, quod in capite et cerebro ipsa existat, quid aliud quam Platonis et Hippo-

Ed. Chart. V. [125.]

Ed. Bas. I. (271.)

Ἱπποκράτους ἀποδειχθήσεται δόγμα, τὰς ἀποδείξεις ἀμφοτέρως ἡμῶν συνθέντων;

Κεφ. ε'. Ἵσως οὖν ἄμεινον, ἐπειδὴ κατὰ τοῦτο τοῦ λόγου γερόναμεν, ἀναμνησάμεν τῶν ἐπιστημονικῶν ἀποδείξεων, ὑπὲρ ὧν ἐπὶ πλέον ἐν τῇ πρὸ τούτου διελέχθη ὑπομνήματι, τὰ λήμματα δεικνύς, ἐξ ὧν ἂν τις ἀποδείξειε τὸ προκείμενον. ἦν δ' αὐτὸ τὸ κεφάλαιον ἐκ τῶν ὑπαρχόντων καὶ συμβεβηκότων ἑκατέρω τῶν σπλάγγνων κατὰ τὴν οὐσίαν τοῦ ζητουμένου πράγματος ἄρχεσθαι χοῖναι. καὶ δὴ τὰ ὑπάρχοντά τε καὶ συμβαίνοντα καθ' ἑκάτερον ἰδίᾳ πάντα διήλθομεν ἔμπροσθεν. ἦν δὲ καὶ τούτων κεφάλαια ταῦτα· πρῶτον μὲν, ὡς τῶν αἰσθησίων τε καὶ κινήσιν τὴν κατὰ προαίρεσιν ἅπασιν τοῖς τοῦ ζώου μέλεσι παραγόντων ὀργάνων, ἅπερ ὀνομάζεται νεῦρα, τὸν ἐγκέφαλον ἀρχὴν ὑπάρχειν συμβέβηκεν, ὥσπερ τῶν ἀρτηριῶν τὴν καρδίαν· ἔπειτα δ', ὅτι, θλιφθεῖσιν μὲν ἢ τρωθεῖσιν τῶν κατὰ τὸν ἐγκέφαλον κοιλιῶν, ὅλον τὸ ζῶον αὐτίκα γίνεται καρῶδες, οὐ μὴν ἀπόλλυται γὰρ οὔτε ἢ κατὰ τὰς ἀρτηρίας, οὔτε ἢ κατὰ τὴν

cratis placitum ostendetur, quum nos utraque demonstrationes composuerimus?

Cap. VI. Forte igitur praestiterit, quoniam in hunc sermonem incidimus, demonstrationes scientificas in memoriam revocare, quibus de superiori commentario diffusius disputavi, assumptiones ostendens, unde aliquis propositum demonstraverit. Erat autem id caput, ab iis, quae insunt acciduntque utrique visceri, secundum rei, de qua est quaestio, substantiam ordiri oportere; ac sane, quae insunt acciduntque utrique, privatim omnia supra sumus executi. Porro horum capita haec quoque erant. Primum quidem, quod instrumentorum tum sensum tum motum arbitrarium omnibus animalis partibus dispensantium, qui nervi appellantur, cerebrum originem ac principium esse contigit, veluti arteriarum cor. Deinde, quod, contusis aut vulneratis cerebri ventriculis, totum animans actum torpidum evadit, non tamen interit vel arteriarum

Ed. Chart. V. [125. 126.]

Ed. Bas. I. (271.)

καρδίαν κίνησις, ὥσπερ γὰρ κἀπειδὰν ὁμοίως τὴν καρδίαν διαθῶμεν, αἱ μὲν κατὰ τὰς ἀρτηρίας κινήσεις παραβλάπτονται, τὸ δὲ ὅλον ζῶον οὔτε εἰς αἴσθησιν οὐδεμίαν οὔτε κίνησιν οὐδὲν φαίνεται βλαπτόμενον. ἐπεδείξαμεν δὲ καὶ ὡς οὐδέτερον οὐδετέρῳ χορηγεῖ τῶν εἰρημίων δυνάμεων, οὔθ' ἡ καρδία τῷ ἐγκεφάλῳ τῆς αἰσθητικῆς τε καὶ κατὰ προαίρεσιν κινητικῆς, οὔθ' ὁ ἐγκέφαλος τῇ καρδίᾳ τῆς σφυγμικῆς, ἀλλ' ἔστιν ἑκάτερον τῶν μορίων ἑκατέρας δυνάμεως οἷον πηγὴ τις. ἐνδείκνυται δ' ὁ λόγος ἤδη καὶ τὴν ἀπὸ τῶν νοσημάτων μαρτυρίαν, ὑπὲρ ἧς ἐν τοῖς ἐξῆς ἐπὶ πλεονέροῦμεν. ἐγκεφάλου μὲν γὰρ πάσχοντος, [126] ἔτοιμον παραρροηῆσαι τε καὶ ἀκίνητον καὶ ἀναίσθητον γενέσθαι τὸ ζῶον, καρδίας δὲ, συγκοπῆναι μὲν καὶ ἀπολέσθαι, τῶν προεἰρημίων δ' οὐδὲ ἐν παθεῖν. εἶπερ οὖν οὕτως ταῦτ' ἔχει, καθάπερ ἔχει, καὶ οἱ λέγοντες, ἐκ καρδίας πεφυκέναι τὰ νεῦρα, λέγειν μὲν δύνανται τοῦτο καὶ γράφειν, ὥσπερ καὶ ἄλλα πολλὰ λέγουσιν τε καὶ γράφουσιν, οὐ μὴν ἐπὶ γὰρ τῶν ζῶων ἐναργῶς δεικνύναι.

vel cordis motus, quemadmodum, ubi cor similiter affectum fuerit, arteriarum motus laeduntur, totum vero animal nullam neque sensus neque motus noxam experiri videtur. Insuper ostendimus, neutrum commemoratas facultates alteri subministrare, neque cor cerebro sentientem motricemque pro arbitrio, neque cerebrum cordi pulsatricem, sed est utraque pars utriusque facultatis veluti fons aliquis. Jam ratio ostendit quoque a morbis testimonium, de quo in subsequentiis copiosius agemus: cerebro etenim patiente, prompte desipere animal et motus sensusque expers reddi, at corde affecto, in syncope prolabi et interire, praedictorum autem ne unum quidem perpeti. Itaque, si in eum modum haec se habent, quemadmodum habent, et qui ex corde nervos prodire tuentur, dicere quidem hoc possunt et scribere, quemadmodum etiam alia pleraque et dicunt et scribunt, non tamen in animantibus evidenter ostendere.

Ed. Chart. V. [126.]

Ed. Bas. I. (271.)

τὴν μὲν γὰρ λεγομένην ἀρχὴν, ἀφ' ἧς τὰ τεύρα πέφυκεν ἐγκέφαλον ἀναγκαῖον ὑπάρχειν· ὅσα δὲ Χρύσιππος ἐπὶ πλείστον μηκύνων ἐπὶ τῆς καρδίας διεξῆλθεν, οὐ τὸ λογίζεσθαι δείκνυσιν τὸ σπλάγχνον, ἀλλὰ τὸ θυμοῦσθαι, καὶ τὸ φοβεῖσθαι, καὶ τὸ λυπεῖσθαι, καὶ πάνθ' ὅσα τοῦ θυμοειδοῦς τῆς ψυχῆς ἐστὶν ἔργα τε καὶ πύθη.

Κεφ. ζ'. Ὅπερ οὖν εἶπον ἤδη πρόσθεν ἐν τῷδε τῷ γράμματι, τοῦτο καὶ νῦν ἀναγκαῖον ἀναμνησάμεν, ὅτι ὁ Χρύσιππος ἐν τῇ μετὰ τὰς προγεγραμμέτας ῥήσεις λέξει προχειρῶς πάλιν ἐξ ἐνός ἄρχεσθαι μόνου τὰς δυνάμεις ἀμφοτέρως λαμβάνει, μὴδὲ μίαν ἀπόδειξιν, ἢ παραμυθίαν, ἢ πιθανότητα τῷ λόγῳ προστιθεῖς, ὥς ἐξ αὐτῆς φανερόν ἐσται τῆς λέξεως αὐτοῦ τόνδε τὸν τρόπον ἐχούσης. ἀτόπως οὖν αὐτὸ κατὰ ταῦτα ἐξαχθησόμενον, εἴαν τε μὴ φῶσι τὴν λύπην καὶ τὴν ἀγωνίαν ἀληθδόνως εἶναι, εἴαν τε ἀληθδόνως, ἐν ἄλλῳ γίνεσθαι τόπῳ ἢ τῷ ἡγεμονικῷ. τὰ δὲ αὐτὰ καὶ ἐπὶ τῆς χαρᾶς καὶ ἐπὶ τοῦ θύρσους ἐροῦμεν, ἅπερ ἐμφαίνει περὶ τὴν καρδίαν γινόμενα. ὃν τρόπον γάρ, ὅταν τὸν

Siquidem, quod principium dicitur, a quo nervi proveniunt, cerebrum existere necesse est. Quae autem Chrysippus impendio prolixus de corde differuit, non ratiocinari viscus indicant, sed irasci, timere, et tristari, ac omnia quae irascibilis animae tum opera, tum affectus existunt.

Cap. VII. Id profecto, quod jam antea hoc in libro dixi, nunc etiam repetere est necessarium, quod Chrysippus in oratione post citata verba prompte rursus assumit, ex uno solo utraque facultates ordiri, ne una quidem demonstratione, aut persuasione, aut probabilitate orationi adjecta, ut ex ipsa sententia constabit, quae hunc in modum sonat. *Absurde itaque id ex his ducendum, sive non dicant tristitiam et timorem dolores esse, sive dolores in alio loco gigni, quam in animae principatu. Eadem etiam de gaudio et confidentia dicemus, quae in corde generari videntur. Nam quomodo, quum pede aut*

Ed. Chart. V. [126.]

Ed. Bas. I. (271.)

πόδα πονῶμεν ἢ τὴν κεφαλὴν, περὶ τούτους τοὺς τόπους ὁ πόνος γίνεται, οὕτως συναισθανόμεθα καὶ τῆς κατὰ τὴν λύπην ἀλγηδόνης περὶ τὸν θώρακα γινομένης, οὔτε τῆς λύπης οὐκ οὔσης ἀλγηδόνης, οὔτε ἐν ἑτέρῳ τινὶ τόπῳ ἢ τῷ ἡγεμονικῷ αὐτῆς γινομένης. πρὸς ταύτην τὴν ῥῆσιν δίκαιον ἀποκρίνασθαι τῷ Χρυσίππῳ καθ' ἕκαστον ὃν ἐρωτῶ κεφαλαίων, εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τὸ πρῶτον ἀναλαμβάνοντας, ἔνθα φησὶ, τὴν λύπην καὶ τὴν ἀγωνίαν καὶ τὴν ὀδύνην ἀλγηδόνας ὑπάρχειν. εἴτε γὰρ ἐρωτῶν ἡμᾶς οὕτως εἴποι τις, ὥς Χρυσίππος εἴρηκεν, εἴτε ἀποφαινόμενος, ἐπαινέσομεν αὐτοῦ τὸν λόγον, καὶ φήσομεν, ἀγωνίαν καὶ λύπην καὶ ὀδύνην ἀλγηδόνας εἶναι τῷ γενεῖ, μᾶλλον δ', εἰ χρὴ τοῖς ὀνόμασι κατὰ τὴν τῶν Ἑλλήνων χρήσασθαι συνήθειαν, ὀδύνας τε καὶ ἀλγηδόνας οὐδέτερον ἀλλήλων διαφέρειν, ὥσπερ οὐδὲ κίονα οὐδὲ στύλον, οὐδ' ὥπας καὶ ὀφθαλμούς· ἀγωνίας μέντοι καὶ λύπης οἶον γένος εἶναι τι τὴν ἀλγηδόνα. τὸ δ' ἐν τῷ ἡγεμονικῷ τόπῳ τὰς ἀλγηδόνας γίνεσθαι, τοῦτ' οὐκ ἔτι τῷ Χρυσίππῳ συγχωρήσομεν αὐτῷ τὴν ἀλγηδόνα κατὰ γὰρ τὸ

capite laboramus, in his locis dolor gignitur, ita etiam tristitiae dolorem in thorace oborientem percipimus, quum neque tristitia non sit dolor, neque in alio quodam loco quam animae principis ipsa obveniat. Adversus haec verba aequum est Chrysippo respondere juxta singula capita, quae discutio, priori statim ab initio repetito, ubi affirmat, tristitiam, timorem et dolorem cruciatus existere. Sive enim aliquis nos interrogans ita dicat, quemadmodum Chrysippus dixit, sive pronuncians sententiam, laudabimus illius sermonem dicemusque, timorem, tristitiam et dolorem cruciatus esse genere, imo, si oportet secundum Graecorum consuetudinem uti nominibus, dolores et cruciatus nihil inter se differre, quemadmodum neque columnam et pilam, neque lumina et oculos; timoris vero et tristitiae veluti genus esse quoddam cruciatuum. In principis animae facultatis loco dolores oboriri, id nondum Chrysippo concedemus, doloremque in princi-

Ed. Chart. V. [126. 127.]

Ed. Bas. I. (271.)

ἡγεμονικὸν συνίστασθαι. δίκαιος οὖν ἐστὶν ἐπιδειῖναι καθ' ἓν καὶ ταῦτὸν σπλάγχνον ἀμφοτέρως ὤκισμένας τὰς δυνάμεις. καίτοι τί λέγω καθ' ἓν καὶ ταῦτόν; οὐ γὰρ πρὸς Χρυσίππον οὕτω χρὴ ποιεῖσθαι τὸν λόγον, ἀλλὰ πρὸς Ἀριστοτέλην, συγχωροῦντα μὲν, εἶναι πλείους δυνάμεις ἡμῶν ἐν τῇ ψυχῇ τῷ γένει διαφερούσας, οὐ μὴν ἐν ἄλλῳ γε καὶ ἄλλῳ σπλάγχνῳ καθιδρῦσθαι· πάντων γὰρ ἀρχὴν εἶναι βούλεται καρδίαν. ὁ δὲ Χρυσίππος οὐδὲ τὰς δυνάμεις αὐτὰς διαλλάττειν ἀλλήλων ὁμολογεῖ, οὐδ' ἑτέρα μὲν τινι δυνάμει θυμοῦσθαι τὸ ζῶν, ἑτέρα δ' ἐπιθυμεῖν, ἑτέρα δὲ λογίζεσθαι. οὐκ οὖν οὐδ' ἡμᾶς οὕτω χρὴ προβάλλειν αὐτό, καθάπερ ὀλίγον ἔμπροσθεν εἵπομεν, ἐπιδειῖναι [127] παρακαλοῦντας, ὡς ἐν ταυτῷ τόπῳ τοῦ ζώου καὶ τὸ θυμοειδὲς ἐστὶ καὶ τὸ λογιστικόν καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν· τὸ τοίνυν πρότερόν τε τούτου καὶ γενικώτερον ζήτημα τοῦτο παρακαλέσομεν ἢ Χρυσίππον ἢ τινὰ τῶν ἀπ' αὐτοῦ καταστήσασθαι τε καὶ ἀποδείξαι. τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ τῆς αὐτῆς εἶναι δυνάμεως ἔργα τό τε λογίζεσθαι καὶ τὸ θυμοῦσθαι καὶ τὸ βρωμάτων τε

patu animae consistere. Aequum itaque est ostendere, in uno eodemque viscere utraque habitare facultates. At vero quid dico in uno et eodem? Non enim ad Chrysippum ita facere verba convenit, sed ad Aristotelem, qui quidem plures in anima nostra facultates genere diversas esse concedit, non tamen in alio atque alio viscere collocari. Omnium namque principium cor esse vult; Chrysippus autem neque facultates ipsas inter se differre profitetur, neque alia quadam facultate animal irasci, alia concupiscere, alia ratiocinari; quare neque nos ita id ipsum propone reconvenit, quemadmodum antea diximus, ostendere adhortantes, quomodo in eodem animantis loco et irascibilis animae facultas sit et rationalis et concupiscens. Itaque adhortabimur vel Chrysippum, vel ejus sectatorem, ut priorem hanc et generaliorē quaestionem constituat et demonstret. Haec autem est, ejusdem facultatis opera existere ratiocinari, irasci,

Ed. Chart. V. [127.]

Ed. Bas. I. (271. 272.)

καὶ πομάτων καὶ ἀφροδισίων ἐπιθυμεῖν. ἡμεῖς μὲν γὰρ ἐπὶ
 τε τῶν ἄλλων ζώων ἐναργῶς ἐπιδείκνυμεν αὐτὰ κεχωρισμένα,
 καὶ προσέει τῶν παιδῶν οἱ λογισμῶ μὲν ἥκιστα χρῶνται,
 θυμοῖς δὲ καὶ ἐπιθυμίαις ἰσχυροτάταις ὥσπερ τὰ θηρία
 δουλεύουσι. καὶ ἡμῶν γ' αὐτῶν ὁ μὲν τῷ λογισμῷ μά-
 λιστα χρώμενος ἥκιστ' ἐπιθυμητικός τ' ἐστὶ καὶ θυμικός,
 ὁ δ' ὑπὸ τινος τῶν ἀλόγων τῆς ψυχῆς μορίων ἀρχόμενος
 ἥκιστα χρῆται λογισμῷ. καὶ τῆς Μηδείας δ' ἀναμνηστέον
 ἐν τούτῳ τῆς Εὐριπίδου, καὶ τοῦ Ὀμηρικοῦ Ὀδυσσεώς, ἐν
 οἷς ἐστασίασε μὲν ἑκάτερα πρὸς ἄλληλα τῆς ψυχῆς τὰ μό-
 ρια, δηλοῦντα σαφῶς, ὡς οὐχ ἓν ἐστίν, ἐνίκησε δὲ ἐπὶ τοῦ
 σοφωτέρου τὸ βέλτιον, ἐπὶ δὲ τῆς ἀπαιδεύτου τε καὶ βαρ-
 βάρου τὸ χεῖρον. καὶ ἐπὶ πολλῶν ἀνθρώπων τοιαυτ' ἐστι
 γινόμενα κατὰ τὴν ψυχὴν, τοῦ λογισμοῦ ποτὲ μὲν τῷ θυ-
 μοιδεῖ μαχομένου, ποτὲ δὲ τῷ ἐπιθυμητικῷ. ὁ δὲ Χρύ-
 σιππος ἕμας τοῖς ἄλλοις Στωϊκοῖς ἐπὶ μὲν (272) τῶν ἀλό-
 γων ζώων ὁμόσε χωρεῖ πρὸς τὸ δόγμα, μηδ' ἐπιθυμεῖν
 φάσκων· καὶ μοι περὶ τῆς ἀναισχυντίας τοῦ λόγου πρόσθεν

cibos potusque ac venerem appetere. Nos siquidem
 quum in aliis animantibus evidenter ea distincta esse
 ostendimus, tum praeterea in pueris, qui ratione minime
 utuntur, iracundiae autem et concupiscentiis validissimis
 tanquam ferae inserviunt. Jam inter nos ipsos qui ra-
 tione maxime utitur, minime concupiscit et irascitur;
 qui vero irrationali cuiuspiam animae parti obnoxius est,
 minime ratione utitur. Ad haec Medae Euripidis et
 Ulyssis Homericī impraesentiarum habenda est mentio, in
 quibus utraeque animae partes inter se contendebant,
 innuentes manifesto, non unam existere. Vicit autem in
 prudentiore pars animae potior, in indocta et barbara de-
 terior. Ac in plerisque hominibus huiusmodi secundum ani-
 mam eveniunt, ratione nonnunquam cum parte irascibili
 pugnante, nonnunquam cum appetente. At Chrysippus
 una cum aliis Stoicis in brutis animalibus prope re-
 cedit ad dogma, ne appetere quidem ea pronuncians.
 Ac mihi de sermonis impudentia prius dictum est:

Ed. Chart. V. [127.]

Ed. Bas. I. (272.)

εἴρηται· ἐπὶ δὲ τῶν παιδῶν ἄνω καὶ κάτω περιπλέκουσιν, οὐχ ὡσαύτως μὲν ἅπαντες, ἀναισχυντοῦντες δὲ καὶ παρὰ τὸ φαινόμενον ἀποφαινόμενοι πάντες. εἰρήσεται δέ μοι καὶ περὶ τούτων ἐπὶ πλέον ἐν τοῖς ἐφεξῆς. ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ τῶν κατὰ τὴν ψυχὴν παθῶν τῆς διαφορᾶς οὐδὲν ὁμολογούμενον οὔτε τοῖς ἐναργέσιν οὔτ' ἀλλήλοις λέγουσιν, οὔθ' ἕκαστος ἑαυτῷ. περὶ ὧν ἅπάντων ἔγνωκα κατὰ τὸν ἐξῆς λόγον τὸν δ' διελθεῖν· οὐτοσί γάρ ὁ τρίτος οὐκ οἶδ' ὅπως παρενέπεσε διὰ τὰς τῶν Στωϊκῶν ἔρις ἀξιούντων, μὴ ὅσα τῶν ὑπὸ Χρυσίππου γεγραμμένων, ἀλλὰ πρὸς ἅπαντα τὴν ἀντιλογίαν ποιῆσθαι. ἐγὼ δ' ὧν μὲν καὶ αὐτὸς ὁ Χρύσιππος ἤσθετο περιττῶς εἰρημένων ὑφ' ἑαυτοῦ, καὶ τάχ' ἂν τῷ δοξάντων, ὡς αὐτὸς φησιν, ὑπὸ γραμματιστοῦ τινος ἢ γραδὸς ἀδολεσχοῦσης εἰρησθαι, βέλτιον ᾔμην εἶναι μὴδ' ὁλως μνημονεύειν. τὰ δ' ἄλλα σύμπαντα δίχα τέμνων, ἐν μὲν τῷ πρό τούτου διηλθον, ἅπερ ἦν ἁπάντων ἰσχυρότατα, τοῖς δὲ περὶ τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν ζητούμενοις ἐγνώκειν ἀναθεῖναι κατὰ τόδε τὸ γ' τῶν ὑπομνημάτων.

in pueris autem ultro citroque cavillantur, non similiter omnes, sed impudentia et praeter id quod apparet pronuntiando omnes sibi respondent. Dicturus sum autem de his uberius postea. Pari modo etiam de animae affectuum differentia nihil dicunt, in quo cum evidentibus, aut inter se ipsos convenient, aut unusquisque secum. De quibus omnibus decrevi subsequenti libro quarto tractare. Hic enim tertius haud scio quomodo interruptus est propter Stoicorum contentiones, qui non aliquibus eorum, quae Chrysippus prodidit, sed universis contradicere compulerunt. Ego vero eorum quidem, quae Chrysippus etiam sensit superfluo a se dicta, ac quae forsan alicui (ut ipse ait) a grammatista quodam aut anu garrula videntur effutita, satius putavi esse non omnino meminisse. Reliquis autem universis bifariam partitis, superiori libro percensui, quae omnium erant validissima. Ea vero, quae de animae affectibus quaeruntur, hoc tertio commentationum libro statueram expe-

Ed. Chart. V. [127.]

Ed. Bas. I. (272.)

τοῦτο μὲν οὖν, εἰάν ὁ θεὸς ἡμᾶς σώζη, πάντως πράξομεν. ἐπεὶ δ' ἐν τῷ νῦν ἐνεστῶτι λόγῳ μνημονεῦσαι πάντων διέγνωμεν ὧν εἶπεν ὁ Χρύσιππος ἐν τῷ προτέρῳ περὶ ψυχῆς ἡγεμονικοῦ διαλεχόμενος, ἐξῆς ἂν εἴη καιρὸς ἤδη συνάπτειν τοῖς εἰρημένοις τὰ λοιπὰ. συνεχῆς οὖν τῇ προγεγραμμένῃ ῥήσει τοῦ Χρυσίππου τοιάδε τίς ἐστι, καθ' ἣν ἔτι φορὰν καὶ τὰ τοιαῦτα λέγεται πάντα. ἡψάμην σου τῆς καρδίας ὥσπερ τῆς ψυχῆς, καὶ ἄπτομαι τῆς καρδίας λέγομεν, οὐχ ὥς ἀντιπαρέλθοιέν τινες ἡμᾶς ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῶν σπλάγχνων λέγοντες καὶ τοῦ ἥπατος, ἀλλὰ τοῖς προειρημένοις παραπλησίως. ἐκείνα γάρ μοι δοκεῖ λέγεσθαι, ὥς ἂν τις ἔφη, τῶν ἐντός σου ἄπτομαι διῴκνουμένης τῆς κακοποιίας ἐπὶ τοσοῦτον. τῇ δὲ καρδίᾳ καθάπερ ἂν τῇ ψυχῇ χρῶμεθα. καὶ τούτων ἔσται ἔμφασις ἐφιστάσι μᾶλλον, ὅτι καὶ ταῦτα πρὸς τῷ μηδὲν ἀποδεικνύειν, ἀλλ' ἰδιώτας ἐπικαλεῖσθαι μάρτυρας, οὐδὲ περαίνειν τι τῶν προκειμένων, ἀλλὰ τὸ παθητικόν τε καὶ ἄλογον τῆς ψυχῆς, οὐ τὸ λογιζόμενον ἐνδείκνυται κατὰ τὴν καρδίαν ὑπάρχειν, ἀντικρὺς δῆλον.

dire. Hoc itaque (si deus nos servet) omnino faciemus. At quia impraesentiarum meminisse omnium decrevimus, quæ Chrysippus priore libro de principe animae facultate differens prodidit, tempestivum deinceps jam fuerit commemoratis reliqua adjungere. Cohaeret itaque talis quidem Chrysippi sententia superius commemoratae, secundum quam insuper lationis impetum et ejusmodi omnia dicuntur. *Attigi cor tuum sicuti animam, et attingo cor dicimus, non aequè dicentes, quod aliqui nos penetraverint in cerebro et in visceribus et in jecore, sed praedictis similiter. Illa enim mihi videntur dici, tanquam aliquis proferat, interiora tua attingo, maleficio eousque perveniente. Corde autem quemadmodum anima utimur, atque haec innotescunt observantibus magis, quod in his, praeter quod nihil demonstrat, et idiotas vocat testes, nihil ex propositis concludit. Verum quod patibilis et irrationalis animae pars, non rationalis in corde habeatur ostendat, aperte constat;*

Ed. Chart. V. [127. 128.]

Ed. Bas. I. (272.)

ὅθεν οὐδ' ἐπὶ πλεον ἐν αὐτοῖς χορὴ διατρίβειν, ὁμοίαν [128] ἔχουσιν ἀτοπίαν οἷς ἤδη πολλάκις ἐδείξα. μετὰ δὲ τὴν προγεγραμμένην ῥῆσιν ἑτέρα τις ἐφεξῆς ἐστίν, ἐν ᾗ τοὺς ἀσπλάγχχνους τε καὶ τοὺς οὐκ ἔχοντας ἐγκέφαλον ἐξηγείται πῶς λέγονται, περὶ ἧς αὐτάρκως ἐμπροσθεν εἴρηται. μετὰ δὲ ταῦτα τοιάνδε τινα γράφει ῥῆσιν· κατὰ τοιάνδε μοι δοκοῦσι μάλιστα φορὰν καὶ οἱ τιμωρητικώτερον πρὸς τινας φερόμενοι ὁρμᾶν ἐπὶ τὸ ταύτην ἐκσπάσαι, καθ' ἣν φορὰν ἐπιτείνοντες καὶ πρὸς τὰ λοιπὰ τῶν σπλάγχχνων ὁμοειδῶς φέρονται. ἐνταῦθα πάλιν ὁ Χρύσιππος οὐκ αἰδ' ὅπως ἀγνοεῖ κατασκευάζων ἕτερόν τι τοῦ προκειμένου σκέμματος. οἱ γὰρ ἀπειλοῦντές τισιν ὥσπερ ἐκκόψαι τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐνίοτε λέγουσιν, ἢ κατὰξαι τὴν κεφαλὴν, ἢ συντρίψαι τὰ σκέλη, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐστὶν ὅτις καὶ τὴν καρδίαν ἐκσπάσαι φασὶν ἐν ἴσῳ τῷ ἀποκτείνειν. ἀλλὰ τί τοῦτο πρὸς τὰ παρόντα; τὸ γὰρ ἀποτεμεῖν ἐνίοτε τὰ ὦτα καὶ τὴν ῥίνα καὶ διασπάσαι πολλάκις ἄλλους

quapropter neque longius ipsis immorari convenit, quum similem habeant absurditatem iis, quae jam subinde indicavi. Post praescriptam sententiam alia quaedam subsequitur; qua evisceratos et nullo praeditos cerebro exponit, quomodo dicantur; de qua abunde supra disputatum est. Ab his huiusmodi quaedam tradit: *Ob talem potissimum propensionem videntur mihi etiam, qui majore ulciscendi studio in quosdam feruntur, ad hoc evellendum impelli, quo impetu magis intenso etiam ad reliqua viscera similiter feruntur.* Hic rursus Chrysippus haud novi quomodo ignorat se diversum quiddam a proposita consideratione asserere. Nam qui minitantur quibusdam, seu oculos ipsorum nonnunquam evellere dicunt, aut confringere caput, aut comminuere crura; eodem modo interdum cor quoque extrahere dicunt, eodem significato, quo est occidere. Sed quid hoc ad praesentia pertinet? Nam amputare nonnunquam aures et nasum, item dis-

Ed. Chart. V. [128.]

Ed. Bas. I. (272.)

ἀπειλοῦσιν οἱ ἄνθρωποι· καὶ πού τις εὐχομένη παρὰ τῷ ποιητῇ· γυνὴ τάδε λέγει·

— — τοῦ ἐγὼ μέσον ἥπαρ ἔχοιμι

Ἐσθιέμεναι προσφῦσα — —

τί οὖν οὐ καὶ τὸ ἥπαρ ἀρχὴν τῆς ψυχῆς ἀποφαινόμεθα, φίλτατε Χρύσιππε, καὶ ταῦθ' Ὅμηρον ἔχοντες μαρτυροῦντα, τηλικούτου ποιητῆν, ὃ μᾶλλον ἢ σε πιστεύειν δίκαιον, ἢ τοῖς ιδιώταις; οὗτος μὲν γε πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔτι καὶ ταῦθ' ὑπὲρ ἥπατος ἔγραψε·

Καὶ Τίτυόν εἶδον γαίης ἐρικυδέος υἱόν

Κείμενον ἐν δαπέδῳ, ὃ δ' ἐπ' ἐννέα καίτο πέλεθρα.

Γύπτε δέ μιν ἐκάτερθε παρημέτω ἥπαρ ἔκειρον

Δέρτρων ἔσω δύνοντες, ὃ δ' οὐκ ἀπαμύνητο χερσὶ.

Λητὼ γάρ εἰλκυσε Διὸς κυδρὴν παράκοιτιν

Πυθῶδ' ἐρχομένην διὰ καλλιχόρου Πανοπῆος.

ἐν τούτοις ὁ ποιητὴς ἐναργῶς ἐνδείκνυται, τὸ τῆς ψυχῆς ἐπιθυμητικὸν μέρος ὑπάρχειν ἐν ἥπατι. διότι γὰρ, φησὶν,

cerpere frequenter aliis minantur homines. Et quaedam mulier apud poëtam precando haec dicit:

— — *Hujus ego medium hepar haberem*

Vescendum incumbens — —

Cur igitur non etiam jecur animae initium, carissime Chrysilpe, pronunciamus, praesertim quum Homerum, tantum poëtam, ejus rei testem habeamus, cui justius erat te fidem adhibere, quam idiotis? Hic sane praeter alia adhuc etiam haec de jecinore prodidit:

Et Tityum vidi, clarae telluris alumnum,

Porrigitur cui tota novem per jugera corpus.

Hinc atque hinc geminos rostro urget vultur adunco,

Immortale jecur tondens; jacet ille supinus,

Nec depellendi manibus datur ulla potestas.

Latonae namque ausus erat tentare cubile,

Quum Pytho Panopei peteret per amoena vireta.

In his poëta manifestò concupiscentem animae facultatem jecinori inesse indicat. Quod enim, ait, Tityus

Ed. Chart. V. [128.]

Ed. Bas. I. (272.)

ἐπεθύμησεν ὁ Τίτυος ὑβρίσαι τὴν Αἰτῶν, διὰ τοῦτο γυῖες αὐτοῦ κείρουσι τὸ ἥπαρ, ὡς εἰς αὐτὸ μάλιστα τιμωρούμενοι τὸ κατάρξαν τῆς ὑβρεως. ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν ἐπαινῶ τὸν Χρύσιππον, ἐκόντα σιωπήσαντα τὸ καταβάλλον αὐτοῦ τὴν δόξαν. ἐν οἷς δ' ἦτοι περαίνει μηδὲν, ἢ καὶ εἰς αὐτοῦ καλεῖ τοὺς μαρτυρήσαντας, ἐνταῦθα νομίζω μὴ συνιέναι τῶν ἀκολουθούντων τε καὶ μαχομένων ἀλλήλοις πραγμάτων, ὥσπερ γέ κ' αὖ τοῖς ἐξῆς τῶν προγεγραμμένων, ἐν οἷς φησι· καὶ τὰ τῶν ὀργιζομένων δὲ πάθῃ περὶ τὸν θώρακα φαίνεται γινόμενα καὶ τὰ τῶν ἐρόντων, ὥστε καὶ τὴν ἐπιθυμίαν μάλιστα γίνεσθαι περὶ τούτους τοὺς τόπους. ἐφ' ἐκάστη τῶν τοιούτων ῥήσεων ἐπιφθέγγεσθαι προσήκει· τί οὖν, ὦ Χρύσιππε, τοῦτο πρὸς τὸ λογιστικόν, ὑπὲρ οὗ ζητοῦμεν; οὐ γάρ δὴ περὶ τῶν ὀργιζομένων ἢ ἐπιθυμούντων ἢ ἀμφισβήτησις ἦν, εἰ κατὰ τὸν θώρακά τε καὶ περὶ τὸν θώρακα τοῖς οὕτως ἔχουσι κινεῖται τὰ πάθῃ, ἀλλ' εἰ καὶ τὸ λογιζόμενον ἐνταῦθά ἐστιν. ἐφεξῆς δὲ τούτων τάδε γράφει· εὖ μάλα δὲ παριστᾷσι τὸ λεγόμενον, ὡς ἔφην, καὶ αἱ ἐν

Latonam consuprare cupierit, ideo vultures jecur ipsius rodunt, tanquam illatae contumeliae poenam in id potissimum rejicientes. Sed hic quidem laudo Chrysippum, quod sua sponte subticuerit id, quod opinionem ejus subvertit; in quibus autem vel nihil concludit, vel contra se testes citat, ibi autumo hominem non intelligere rerum consequentiam ac inter se pugnantiam, quemadmodum in his, quae commemorata subsequuntur hoc modo: *Et irascentium affectus in thorace oboriri apparent, item amantium.* Quapropter etiam concupiscentia in his potissimum locis accidit. In unaquaque hujusmodi serie acclamare convenit: Quid igitur hoc, o Chrysippe, ad vim rationalem, de qua est quaestio? Non enim de irascentibus aut concupiscentibus erat dubitatio, an in thorace et circa thoracem ita habentibus affectiones moveantur, sed an etiam rationalis vis indidem habeatur. Post haec autem sic scribit: *Admodum confirmant id, quod*

Ed. Chart. V. [128. 129.]

Ed. Bas. I. (272.)

αὐτοῖς γινόμεναι μελέται καὶ ῥήσεων καὶ τῶν παραπλη-
σιῶν. ἐν ᾧ γὰρ ταῦτα πάντα συντελεῖται, πάντως εὐλογον
ἐν ἐκείνῳ καὶ τὴν τοῦ λόγου διέξοδον γίνεσθαι, καὶ λέγειν
ἡμᾶς καὶ διανοεῖσθαι κατ' ἐκεῖνο. ἀληθῆ ταῦτα γράφεις,
ὦ Χρύσιππε. καθ' ὃ γὰρ ἐν ἑαυτοῖς μελετῶμεν, ἢ (καὶ
μετὰ σιγῆς διεξερχόμεθα διανοούμενοι, τοῦτό ἐστι τὸ λογι-
ζόμενον. ἀλλὰ πότερον ἐγκέφαλος ἢ καρδία τὸ διανοούμε-
νόν ἐστιν, ὃ ἀπ' ἀρχῆς ἐζητοῦμεν, ἐχρὼν ἀποδείξαι σε καὶ
μὴ τὸ πρῶτον λῆμμα [129] λαβόντα πρὸς ἀπάντων ὁμολο-
γούμενον ἡγεῖσθαι τι παρ' αὐτοῦ πλέον ἔξιν εἰς τὴν τῶν
ζητουμένων εὔρεσιν. οὐδεὶς γοῦν ἐστιν, ὃς οὐχ ὁμολογήσει,
καθ' ὃ σκεπτόμεθα καὶ διαλεγόμεθα, κατὰ τοῦτο τὸ μῶριον
εἶναι τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικόν. ἀλλ' οὐ τοῦτ' ἦν τὸ ζητού-
μενον, ἀλλ' εἰ καρδία τοῦθ' ὑπάρχει τὸ μῶριον, ὕπερ οὐκ
ἀπέδειξας, εἰ μὴ πῶ ἄρα φῆς αἰσθάνεσθαι κατὰ τὴν καρ-
δίαν λογιζομένου. ἀλλ' ἐν ἀρχῇ γε τοῦ λόγου παντός ἔφη-
σθα κατὰ λέξιν ὧδε. οὕτω φαίνεται διαφεύγειν ὁ τόπος
ἡμᾶς, οὔτε αἰσθήσεως ἐκφανοῦς γινομένης, ὕπερ ἐπὶ τῶν

*dicitur, ut aiebam, etiam meditationes in ipsis factae
tum verborum, tum similiarum. In quo enim haec omnia
perficiuntur, ibi plane consentaneum est sermonis expli-
cationem fieri, ac indidem nos dicere et meditari. Haec
vera, o Chrysippe, scribis. In qua enim parte apud nos
meditamur, aut cum silentio quoque cogitando percensemus,
haec est rationi dicata: verum cerebrumne, an cor pars
sit, quae intelligit (quod per initia quaerebamus), demon-
strasse te oportebat, et non priore lemmate sumpto, quod
apud omnes in confesso est, putare te aliquid ab eo am-
plius ad eorum, quae disquiruntur, inventionem habitu-
rum. Nemo enim est, qui non fateatur, in qua confi-
deramus et differimus, in ea parte principem esse ani-
mae facultatem. Sed non hoc erat, quod inquiritur, ve-
rum an cor haec sit pars, quod non demonstrasti, nisi
forte dicas, te sentire in corde, dum ratiocinaris. Atqui
inter initia totius sermonis hunc in modum dixisti: Ita
locus nos subtersugere videtur, dum neque sensus evi-*

Ed. Chart. V. [129.]

Ed. Bas. I. (272. 273.)

λοιπῶν συντέτευχες, οὔτε τῶν τεκμηρίων, δι' ὧν ἂν τις συλλογίσαιτο τοῦτο, οὐδὲ γὰρ ἂν ἐπὶ τοσοῦτον ἡ ἀντιλογία προῆλθε καὶ ἐν ἰατροῖς καὶ ἐν φιλοσόφοις. ὁ ταῦθ' εἰπὼν Χρύσιππος, εἰ πάλιν ἐν ταῦτῳ βιβλίῳ φάσκει, τῶν διαλογισμῶν ἡμᾶς αἰσθάνεσθαι κατὰ τὴν καρδίαν γινομένων, οὔθ' ἑαυτοῦ δόξει μεμνησθαι, καὶ καταψεύδεσθαι τῶν ἐναργῶν. οὐ μὴν τοιοῦτός γ' ὁ ἀνὴρ, ὥστ' οὐκ ἂν εἴποι δι' αἰσθήσεώς τινος ἐπιγινώσκειν ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν προειρημέτων ἕκαστον γινόμενον. καὶ μὴν εἰ μὴ δι' αἰσθήσεως, ἀλλὰ δι' ἀποδείξεώς τινος ἡδέως ἂν ἀκούσαιμεν αὐτῆς. ἔμοι μὲν δὴ δοκεῖ τῷ περὶ τῆς φωνῆς λόγῳ καὶ νῦν προσχρησθαι. τεκμαίρομαι δὲ καὶ ἐκ τῶν ἐπιφερομένων. ἀπὸ γὰρ τῆς διανοίας, φησὶ, δεῖ λέγειν, καὶ ἐν ἑαυτῷ λέγειν ἢ φωνὴν διεξιέναι, καὶ καρδίαν νοεῖσθαι, καὶ ἐν (273) ἑαυτοῖς φωνὴν διεξιέναι, καὶ ἐκτὸς ἐκπέμπειν. ὁμολογούμενον γὰρ τι λαμβάνων, ὥς τοῦ αὐτοῦ μορίου τὸ λέγειν εἶη καὶ τὸ ἐν ἑαυτῷ λέγειν, εἴτα προσλαμβάνων, αὐτὸ τῆς καρδίας ἔργον εἶναι τὸ λέγειν, ἕξ ἀμφοῖν ἔχει περαινόμενον, ἐν τῇ καρδίᾳ

dens apparet, quod in reliquis contigit, neque conjecturae sint, quibus aliquis hoc possit colligere; neque enim eousque controversia inter medicos et philosophos processisset. Haec locutus Chrysippus, si rursus in eodem libro dicat, nos ratiocinationes in corde oborientes percipere, neque sui ipsius videbitur meminisse, et contra evidentia mentiri; non est tamen vir talis. Quare non dicet, ex sensu quodam singula praedicta in corde fieri, se agnoscere. Attamen si non sensu, sed demonstratione aliqua, quam lubens eam audiverim. Mihi sane videtur sermone de voce etiam nunc usus esse, quod ex iis, quae infert, con-jicio; nam ab intellectu (inquit) dicere oportet, et apud se ipsum dicere, aut vocem explicare, et corde cogitare, et apud se vocem proferre, et foras emittere. Etenim confessum aliquod capiens, tanquam ejusdem partis sit dicere et apud se dicere, deinde assumens, idem cordis opus esse dicere, ex ambobus concludit, in corde fieri,

Ed. Chart. V. [129.]

Ed. Bas. I. (273.)

γίνεσθαι τὸ ἐν ἑαυτῷ λέγειν. ἀλλ' ἡμεῖς γε κατὰ τὸ πρὸ
 τούτου γράμμα τὸν ὑπὸ τοῦ Ζήνωνος ἐρωτηθέντα λόγον
 ὑπὲρ τοῦ τὴν φωνὴν ὑπὸ τῆς καρδίας ἐκπέμπεσθαι μοχθη-
 ρὸν ἐπεδείξαμεν, ὥστε καὶ ὁ νῦν ἐρωτώμενος ὑπὸ τοῦ Χρύ-
 σίππου λόγος ἅμα ἐκείνῳ συνανήρηται. ἐπισκεψώμεθα οὖν
 ἤδη τὸν ἐξῆς. οἰκείως δὲ τούτῳ καὶ οἱ στεναγμοὶ ἐντεῦ-
 θεν προῖενται. καὶ τοὺς στεναγμοὺς, ὦ Χρῦσιππε, καὶ
 τὰς φωνὰς ἐκ τοῦ θώρακος μὲν φήσομεν ἐκπέμπεσθαι καὶ
 τοῦ πνεύμονος, οὐ μὲν οὐδ' ἐκ τῆς καρδίας, ὥσπερ οὐδὲ
 τὰς φωνὰς. ἀποδέδεικται γὰρ ἡμῖν ὑπὲρ ἐκάστου τούτων
 ἐν ἑτέροις οὐχ ἀπλῶς, οὐδ' ὥσπερ ὑπὸ σοῦ νῦν, οὐδεμίαν
 ἀπόδειξιν προσθέντος. ἐφεξῆς δὲ τοῖσδε πλήθος ἐπῶν ὁ
 Χρῦσιππος γράφει τῶν πλείστων ἑαυτῷ μαχομένων, ὡς ἔμ-
 προσθεν ἔδειξα. τὰ δὲ μεταξύ τῶν ἐπῶν ἐστὶ μὲν ὀλίγιστα,
 περιέχεται δέ τις κατὰ ταῦτ' ἐναντιολογία τοῦ Χρυσίππου
 πρὸς ἑαυτὸν, ἣν ἐν τῷ μετὰ τοῦτ' ἐπιδείξω βιβλίῳ, καθ' ὃ
 περὶ τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν ἔγνωκα ποιήσασθαι τὸν λόγον.
 ἐν δὲ τῷ παρόντι τῶν ῥήσεων αὐτῶν ἐπιμνησθήσομαι μόνον

ut aliquis apud se dicat. Verum nos superiori libro ra-
 tionem a Zenone propositam, cūr vox ex corde edere-
 tur, pravam ostendimus. Quapropter etiam nunc ratio
 a Chrysippo proposita simul cum illa sublata est aboli-
 taque. Itaque sequentem jam inspiciamus. *Huic au-*
tem conforme est, quod gemitus quoque inde proce-
dunt. At gemitus, o Chrysilpe, et voces ex thorace qui-
 dem et pulmone dicemus emitti, non tamen ex corde,
 quemadmodum nec voces; demonstravimus namque haec
 singula alibi, non simpliciter, nec, quemadmodum tu,
 nulla demonstratione adhibita. Ab his versuum multi-
 tudinem Chrysippus citat, ex quibus plurima secum pug-
 nant, uti antea ostendi. In iis autem, quae versibus
 interjecta sunt, quamvis paucissima existant, Chrysippus
 ipse sibi adversatur: quod subsequenti libro ostendam,
 ubi de animi affectibus sermonem instituere decrevi. In
 praesentia verborum solum ipsius mentionem facturuss

Ed. Chart. V. [129.]

Ed. Bas. I. (273.)

ἔχουσιν ὧδε. ὁ δὲ ποιητὴς πλεονάζων ἐν τοῦτοις διὰ πολλῶν παρίστησιν, ὅτι καὶ τὸ λογιστικὸν καὶ τὸ θυμοειδὲς περὶ τοῦτον ἐστὶ τὸν τύπον, συνάγων ὡς ταῦτόν αὐτὰ, καθάπερ καὶ δεῖ ποιῆσαι. φανερῶς γὰρ ἐνταῦθα συγχωρεῖ μὲν, ἕτερόν τι παρὰ τὸ λογιστικὸν εἶναι τὸ τε θυμοειδὲς καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν, ἐν δὲ τῇ καρδίᾳ κατοικῶσαι φησὶν, ὅπερ Ἀριστοτέλους ἐστίν, οὐ τῶν Στωϊκῶν δόγμα. καὶ διὰ τῶν ἐξῆς δὲ προειπὼν, ἐν οἷς ὁ ποιητὴς ἐν τῇ καρδίᾳ τὸ λογιζόμενον ὑπάρχειν ἀποφαίνεται, μετὰ ταῦτ' ἐπιφέρει· ὅτι δὲ καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν ἐνταῦθα, διὰ τούτων ἐμφαίνει·

Οὐ γὰρ πώποτε μ' ὧδε θεᾶς ἔρος οὐδὲ γυναικὸς

Θυμὸν ἐνὶ στήθεσσι περιπροχυνθεὶς ἐδάμασσεν.

εἴτ' ἐφεξῆς· ὅτι δὲ τὸ θυμοειδὲς ἐνταῦθ' αὖ πού ἐστι, τὰ τοιαῦτα ἐμφαίνει πλείονα ὄντα·

"Ἡρῆς δ' οὐκ ἔχαδε στήθεος χόλον, ἀλλὰ προσήυδα.
καί·

Χόλον, ὅστ' ἐφέηκε πολύφρονά περ χαλεπῆναι.

sum, quae hunc in modum habent. Poëta paulo in his prolixior multis adstruit, et rationalem vim et irascibilem hoc in loco consistere, congregans in idem ipsas, quemadmodum et faciendum est; manifeste enim inibi concedit, diversum quiddam ab anima rationali esse et irascibilem et concupiscentem. In corde autem habitare affirmat, quod Aristotelis, non Stoicorum dogma est; deinde praefatus quaedam, ubi poëta in corde rationem haberi pronunciat, ita infert ex consequentibus: Quod vero et concupiscibilis hic resideat, hinc constat:

Nunquam alias animum languenti in pectore nostrum
Seu dea seu mulier tanto devinxit amore.

Postea rursus adducit: Quod irascibilis facultas inibi habeatur, hujusmodi plura declarant:

Non iram Juno tenuit sub pectore, at inquit.

Et:

Atque ira hunc quamvis sapientem adurens.

Ed. Chart. V. [130.]

Ed. Bas. I. (273.)

[130] ἐν τοῖς τοιούτοις ἅπασιν ὁ Χρύσιππος ὁμολογεῖ, δυνάμεις τινὰς εἶναι τῆς ψυχῆς τὴν τε θυμοειδῆ καὶ τὴν ἐπιθυμητικὴν ἐτέρας τῆς λογιστικῆς. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων, ὡς ἔφην, ἐν τῷ τετάρτῳ διαλέξομαι γραμματι. τὰ δ' ὑπολοιπα τῶν κατὰ τὸ Χρυσίππου βιβλίον ἐπιδραμῶν, ἐν ταῦτά που καὶ αὐτὸς ἤδη καταπαύσω τὸν ἐνεσιῶτα λόγον. μετὰ δὲ τὸ πλῆθος τῶν ἐπῶν ἐφεξῆς ὁ Χρύσιππος περὶ τε φωνῆς καὶ λόγου καὶ νεύρων ἀρχῆς, ὅσα τε τούτοις συνέξενκται, διῆλθεν, ἃ δὴ καὶ μόνα τῶν κατὰ τὸ βιβλίον ἔπρεπεν ἀνδρὶ φιλοσόφῳ, περὶ ὧν καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ πρό-
 τούτου λόγῳ διεληλύθαμεν, ὑπερβάντες τὰ περιττῶς ἡδολε-
 σχημένα.

Κεφ. η'. Νυνὶ μέντοι κατὰ τοῦτο τὸ βιβλίον, ἐπειδὴ καὶ ταῦτ' ἔδοξε προσθεῖναι, τὰ τ' ἄλλα τὰ προηγούμενα διῆλθον, ἐξῆς τε προσθήσω τὸν περὶ τῆς Ἀθηνᾶς λόγον. αἰσθόμενος γάρ ὁ Χρύσιππος ἐναντιούμενον τοῖς ἑαυτοῦ δόγμασι τὸν περὶ τῆς Θεᾶς μῦθον ἀπὸ τῆς τοῦ Διὸς κεφαλῆς ὑπειλημμένης γεγενῆσθαι, τοιάδε λέγει· παραγράφῳ γάρ

In his omnibus Chrysippus fatetur, facultates quasdam esse animae irascibilem et concupiscibilem, a rationali diversas; sed de his (ut dixi) quarto libro differam. Reliqua vero eorum, quae in Chrysippi volumine sunt, praetergressus, hic etiam ipse jam praesentem librum finire cogito. A versuum multitudine Chrysippus deinceps de voce, ratione et nervorum principio, quaeque his conjuncta sunt, percensuit, quae etiam sola in libro comprehensa viro philosopho conveniebant; super quibus nos quoque superiori libro tractavimus, praetergressi supervacanea loquacitate tractata.

Cap. VIII. Nunc vero hoc in libro, quoniam et haec visum est apponere, et alia, quae praecedunt, sum executus, hic deinceps sermonem de Minerva adjiciam. Nam quum Chrysippus sentiret, fabulam de dea, quae ex Jovis capite creata esse putatur, suis ipsius dogmatis ad-
 versari, hujusmodi adfert. Ascribam enim totam ipsius

Ed. Chart. V. [130.]

Ed. Bas. I. (275.)

ἅπασαν τὴν ῥῆσιν αὐτοῦ, εἰ καὶ μακροτέρα πῶς ἐστίν.
ἀκούω δὴ τινὰς λέγειν παραμυθουμένους πρὸς τὸ ἐν τῇ
κεφαλῇ εἶναι τὸ ἡγεμονικὸν τῆς ψυχῆς μέρος. τὸ γὰρ τὴν
Ἀθηνᾶν, μῆτιν οὔσαν καὶ οἶον φρόνησιν, ἐκ τῆς κεφαλῆς
γενέσθαι τοῦ Διὸς σύμβολόν φασιν εἶναι τοῦ ταύτῃ τὸ
ἡγεμονικὸν εἶναι· οὐ γὰρ ἄλλως ἂν ἐν τῇ κεφαλῇ γενέσθαι
μῆτιν καὶ φρόνησιν, εἰ μὴ τὸ ἡγεμονικὸν ἐν ταύτῃ ἐστί·
πιθανοῦ μὲν τινος ἐχόμενοι, διαμαρτάνοντες δ', ὥς ἐμοὶ
φαίνεται, καὶ ἀγνοοῦντες τὰ περὶ τούτων ἱστορούμενα, περὶ
ὧν οὐ χειρόν ἐστιν ἐπὶ πλεόν εἰπεῖν ἐν τοῖς ἐνεσιτῶσι ζητή-
μασι. φασὶ δ' οἱ μὲν οὕτως ἀπλῶς, ἐκ τῆς τοῦ Διὸς κεφα-
λῆς αὐτὴν γενέσθαι, οὐδὲ προσιστοροῦντες τὸ πᾶς ἢ κατὰ
τίνα λόγον. ὁ δὲ Ἡσίοδος ἐπὶ πλεόν λέγει ἐν ταῖς Θεο-
γονίαις, τινῶν μὲν ἐν τῇ Θεογονίᾳ γραφόντων τὴν γένεσιν
αὐτῆς, πρῶτον μὲν Μήτιδι συγγενομένου τοῦ Διὸς, δεύ-
τερον δὲ Θέμιδι, τινῶν δὲ ἐν ἑτέροις ἄλλως γραφόντων
τὴν γένεσιν αὐτῆς, ὥς ἄρα, γενομένης ἑριδος τῷ Διὶ καὶ

orationem, etsi prolixior est: *Audio sane, quosdam verba facere, ut ostendant, principem animae facultatem in capite contineri; nam Minervam, quae consilium est et veluti prudentia, ex Jovis capite natam esse, argumentum ferunt ejus, quod principatus animae hic consistat. Non enim alioquin dicerent, in capite natum esse consilium et prudentiam, nisi principatus animae ibidem consisteret. Tales sane, qui hoc dicunt, probabile quiddam habent, sed meo judicio aberrant et ignorant, quae de his narrantur, de quibus nihil mali fuerit copiosius in praesentibus quaestionibus agere. Porro affirmant alii ita simpliciter, ex Jovis capite ipsam provenisse, ne adjicientes quidem narrando, quomodo aut qua ratione. Hesiodus autem uberius in deorum generationibus persequitur; nonnullis in theogonia generationem ejus scribentibus, primum ut Jupiter cum Metide coierit, deinde cum Themide; nonnullis autem alibi aliter originem ejus tradentibus, ut videlicet, contentione inter Jovem et*

Ed. Chart. V. [150.]

Ed. Bas. I. (273.)

τῇ Ἥρᾳ, γεννήσειεν ἢ μὲν Ἥρα δι' ἑαυτῆς τὸν Ἥφαιστον,
ὁ δὲ Ζεὺς τὴν Ἀθηναίαν ἐκ τῆς Μήτιδος καταποθείσης ὑπὲρ
αὐτοῦ. ἢ μὲν γὰρ εἰς αὐτὸν κατάποσις τῆς Μήτιδος καὶ
ἐνδὸν τοῦ Διὸς τῆς Ἀθηναῖς γένεσις κατ' ἀμφοτέρους τοὺς
λόγους ἐστίν. διαφέρουσι δ' ἐν τῷ, πῶς ταῦτα συνετελέσθη,
πρὸς τὸν ἐνεστώτα λόγον, ὅθεν ὡς ὄντος τοιούτου. τὸ
γὰρ κοινὸν ἐν αὐτοῖς ὑπάρχον μόνον χρήσιμόν ἐστι πρὸς τὰ
ἐνεστώτα. λέγεται δ' ἐν μὲν τῇ Θεογονίᾳ οὕτω·

Ζεὺς δὲ θεῶν βασιλεὺς πρώτην ἄλοχον θέτο Μητιν,

Πλεῖστα θεῶν εἰδυῖαν ἰδὲ θνητῶν ἀνθρώπων.

Ἀλλ' ὅτε δὴ ὅ' ἤμελλε θεὰν γλαυκῶπιν Ἀθήνην

Τέξασθαι, τότε ἔπειτα δόλῳ φρένας ἔξαπατήσας

Αἰμυλίοισι λόγοισιν ἐὼν ἐγκάτθετο νηδύν·

Ὡς δ' οἱ συμφράσσαιτο θεὰ ἀγαθὸν τε κακὸν τε.
εἶτα προσελθὼν φησιν οὕτως·

Αὐτὸς δ' ἐκ κεφαλῆς γλαυκῶπιδα γείνατ' Ἀθήνην,

Δεινὴν, ἐργεκύδομον, ἀγέστρατον, ἀτρυτώνην,

Πότνιαν, ἣ κέλαδοί τ' ἄδον, πόλεμοί τε μάχαι τε.

*Junonem orta, Juno sane ex se Vulcanum procreaverit,
Jupiter autem Minervam ex Metide, quam deglutierat.
Nam quod Metis deglutita fuerit, et intra Jovem fue-
rit Minervae generatio, in utrorumque sermonibus habe-
tur. Differunt autem in eo, quomodo haec facta fue-
rint; quod praesenti sermoni nihil facit, nam quod com-
mune in ipsis habetur, solum praesentibus conducit.
Scribitur autem in theogonia ad eum modum:*

Juppiter ipse deum prima pro conjuge Metin

Sumpfit, doctrina superantem hominesque deosque.

Sed glaucis oculis divam paritura Minervam.

Ab Jove tum demum decepta est mente dolosis

Ac blandis verbis, qui Pallada condidit alvo,

Quo dea consuleret patri pravamque bonumque.

Deinde progressus ita concinit:

Ex capite ipse suo generavit Pallada glaucam,

Quae gravis horrendas acies invicta gubernat,

Cui strepitus pugnaeque placent et bella verendae.

Ed. Chast. V. [130. 131.]

Ed. Bas. I. (273.)

στήθεσι γὰρ αὐτοῖς ἔνδον εὐδηλον ὅτι ἀπέθετο τὴν Μῆτιν,
καὶ οὕτως φησὶν αὐτὴν γεννησάι κατὰ τὴν κεφαλὴν. ἐν δὲ
τοῖς μετὰ ταῦτα πλείω διεληλυθότος αὐτοῦ, τοιαῦτ' ἐστὶ
τὰ λεγόμενα·

[131] Ἐκ ταύτης ἔριδος ἥ μὲν τέκε φαιδίμον υἱὸν
Ἥφαιστον τέχνησιν ἄνευ Διὸς αἰγιόχοιο,
Ἐν πάντων παλάμῃσι κεκλημένον οὐραυνίωνων.
Αὐτὰρ ὃ γ' Ὠκεανοῦ καὶ Τηθύος ἡΰκόμοιο
Κούρῃ νόσφ' Ἥρης παρελέξατο καλλιπαρήου,
Ἐξαπατῶν Μῆτιν, καὶ περ πολυῖδριν ἐοῦσαν.
Συμμάρψας δ' ὅγε χερσὶν ἔην ἐγκάτθετο νηδύν,
Δείσας, μὴ τέξῃ κρατερώτερον ἄλλο κεραυνῷ.
Τοῦνεκά μιν Κρονίδης ὑψίζυγος αἰθέρι ναίων
Κῆππιεν ἔξαπίνης. ἥ δ' αὐτίκα Παλλὰδ' Ἀθήνην
Κύσατο· τὴν μὲν ἔτικτε πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε
Πὰρ κορυφῇν Τρίτωνος ἐπ' ὄχθῃσι ποταμοῖο.
Μῆτις δ' αὖτε Ζητὸς ὑπὸ σπλάγχνοις λελαστυῖα
Ἦστο Ἀθηναίης μήτηρ τέκνηνα δικαίων,

Nam pectore ipso Metin reposuisse intus manifesto constat, atque ita ipsam et capite generasse tradit. Post illa quum plura ipse recensuisset, ejusmodi subnectit:

Vulcanum ex lite hac peperit Saturnia natum
Artibus insignem Aegiocho sine conjuge magno.
Artibus insignis divos supereminet omnes.
Rursus et Oceani crinitae et Thetys ille
Absente accepit pulchra Junone puellam.
Decipit hic Metin, licet haec versuta pareret,
Quam propria manibus complexam condidit alvo.
Fortius hic metuens aliud ne fulmen obiret,
Hanc ideo alta librans Saturnius aetheris hospes
Protinus absorpsit; concepit et ipsa Minervam
Protinus, et peperit custos hominumque deumque
Vertice apud ripas fluvii Tritonis opacas.
At rursum latitans Jovis intra viscera Metis
Palladis infedit mater gnara illa deorum

Ed. Chart. V. [131.]

Ed. Bas. I. (273. 274.)

Πλείστα θεῶν εἰδυῖα καταδνητῶν τ' ἀνθρώπων.

Ἐνθα θεὰ παρέλεκτο Θέμις παλάμαις, περὶ πάντων
Ἀθανάτων ἐκέαστο Ὀλύμπια δώματ' ἐχόντων.

Αἰγίδα ποιήσασα φοβέστροφον ἐντὸς Ἀθήνη,

Σὺν τῇ ἐγείνατό μιν πολεμήϊα τέχνε' ἔχουσαν.

ταῦτα προσιπὼν ὁ Χρύσιππος ἐξῆς αὐτοῖς συνάπτων τάδε γράφει. τὰ μὲν οὖν περὶ τῆς Ἀθηναίας λεγόμενα τοιαῦτά ἐστιν, ἄλλου τινὸς συμβόλου ποιοῦντ' ἔμφασιν. πρῶτον μὲν γὰρ ἡ Μητις λέγεται ὥσανεὶ τις φρόνησις καὶ περὶ τῶν κατὰ τὸν (274) βίον τέχνη, ἣ τὰς τέχνας δεῖ καταπίνεσθαι καὶ ἐναποτίθεσθαι, καθ' ὃν λόγον καὶ τὰ λεγόμενά τινες καταπίνειν φασιν. διὰ δὲ τὴν κατάποσιν συνηκολουθηκώς λέγεται, καὶ εἰς τὴν κοιλίαν ἀποτίθεσθαι αὐτά. μετὰ ταῦτα τὴν καταποθεῖσαν τοιαύτην τέχνην τίττειν εὐλογον ἐν αὐτῇ παραπλησίαν τῆς τικτούσης μητρός· πρὸς τε τοῦτοις τὰ ὑπὸ τῶν ἐπιστημονικῶν τικτόμενα ἐν αὐτοῖς. πῶς δ' ἂν ἐκπορεύοιτο, καὶ διὰ τίνος μάλιστα, πάρεστι σκοπεῖν. φανερόν γάρ, ὅτι λόγῳ ἐκφέρεται διὰ τοῦ στόματος κατὰ τὴν

Atque hominum inventrix sapiens justique bonique.

Tunc dea concubuit Themis artibus incluta justis

Prae cunctis divis superas habitantibus aedes;

Aegida quae fecit terrentia castra fugantem,

Pallada congenerans arma intus bellica habentem.

Haec praelatus Chrysippus, deinde continuato sermone haec prodit. Quae igitur de Minerva dicuntur, huiusmodi sunt, quae alterius cuiusdam argumenti significationem praebent. Primum enim Metis dicitur tanquam prudentia quaedam et rerum vitae necessariorum ars, qua artes deglutire oportet et reponere; qua ratione etiam dicta nonnullos devorare dicimus; propter deglutitionem autem merito dicuntur ea in ventriculum quoque reponi. Postea deglutitam ejusmodi artem parere in ipso persimilem matri parienti, ratio est. Ad haec ea, quae ex scientificis apud sese pariunt, quomodonam egrediantur, et per quod, considerare licet. Constat enim, quod oratione per os juxta caput efferantur, pari modo hic ca-

Ed. Chart. V. [131.]

Ed. Bas. I. (274.)

κεφαλὴν ἐξ ἴσου, οὕτως τῆς κεφαλῆς λεγομένης, ὃν τρόπον
προβάτου κεφαλὴ λέγεται, καὶ τὰς κεφαλὰς ἀφαιροῦσί
τινων, καθ' ὃν λόγον παραγινόμενον καὶ ἐκ τῆς κο-
ρυφῆς λέγεται γενέσθαι τῶν τοιούτων παραλλαγῶν κατὰ
σύμβολον γινομένων πλειόνων, καὶ χωρὶς δὲ τῆς ιστορίας
ταύτης ἀπ' αὐτοῦ μόνον τοῦ γενέσθαι ταύτην κατὰ τὴν
κεφαλὴν, τὰ παραπλήσιά τις λέγοι· οὐ γὰρ ἐν τῇ κε-
φαλῇ φησιν αὐτὴν γενέσθαι, εἰ μὴ τινες διαστρέφοντες ἢ
παραλλάττοντες τὸν λόγον ἐξελθεῖν ταύτη, γινομένην δ'
ἄλλως ἔροιντο· ὥστε μᾶλλον καὶ τοῦτο σύμβολον πρὸς τὸν
ἕτερον εἶναι, ὡς ἔφη. τὰ γὰρ ἐν αὐτοῖς γινόμενα τεχνικὰ
κατὰ τὴν κεφαλὴν ἐξιόντα μάλιστα ἀποσημαίνει τὸν προει-
ρημένον λόγον. αὕτη μὲν ἡ τοῦ Χρυσίππου ῥῆσις. ἐπεὶ δ'
ἐστὶ πάννυ μακρὰ, καὶ διὰ τοῦτ' ἴσως τινὲς οὐκ ἀκριβῶς αὐ-
τῆς ἅπαντα τὸν νοῦν καταμανθάνουσιν, ἐγὼ πειράσομαι
διὰ βραχέων εἰπεῖν, ἃ βούλεται δηλοῦν. οὐ μάχεται μοι,
φησὶν, ὁ μῦθος λέγων, ἐκ τῆς Διὸς κεφαλῆς γεγεννησθαι
τὴν Ἀθηνᾶν, φρόνησιν ὑπάρχουσαν. οὐ γὰρ αὐτὸ τοῦτο
μόνον εἴηται καὶ αὐτὸν, ἀλλ' ὅτι καταπιὼν τὴν Μῆτιν

*pitem nuncupato, quomodo ovium caput dicitur, et capita nonnul-
lis adimunt; qua ratione proficiscens et ex vertice nasci di-
citur, quum plures hujusmodi immutationes signi ratione
fiant, ac citra historiam hanc ab eo solum, quod haec ex ca-
pite nata sit, persimilia quis dixerit; non enim in capite ip-
sam generari dicit, nisi quidam pervertentes immutantesque
sermonem, egredi hic natam aliter dicant. Quare potius
et hoc signum alterius est, ut dixi; nam artificia, quae
in nobis ipsis nascuntur, ex capite potissimum prodeuntia,
praedictum sermonem declarant. Haec Chrysippi oratio
est. Quoniam vero admodum longa est, eoque forsan
nonnulli non exacte totam ipsius mentem intelligunt,
ego breviter explicare conabor, quae sibi velit. Non
pugnat mecum (inquit) fabula, quae Minervam, pruden-
tiam existentem, ex Jovis capite progeneratam esse refert;
non enim hoc ipsum in ea solum dictum est, sed quod*

Ed. Chart. V. [131. 132.]

Ed. Bas. I. (274.)

ὁ Ζεὺς, καὶ ὥσπερ ἐγκύμων ἐξ αὐτῆς γενόμενος, τὴν γεννηθεῖσαν ἐν αὐτῷ κόρην ἀπεκύησε διὰ τῆς κεφαλῆς. εἰρησθαι δ' οὕτω φησὶ τὰ κατὰ τὸν μῦθον, ἐπειδὴ τὰς τέχνας ἀπάσας ἐν τῇ καρδίᾳ συνισταμένας διὰ τὸν λόγον εἰς τὸ φανερόν ἐκφερόμενοί τινες λόγοι διὰ τῆς κεφαλῆς ἐξίσαισι. ἔστι γὰρ καὶ τὸ στόμα τῆς κεφαλῆς μόριον. οὐ γὰρ τὸ τετριχωμένον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ μετὰ τὸν τράχηλον ἄνωθεν ὅπαν ὀνομάζεσθαι κεφαλὴν, καθ' ὃ σημαίνονμενον ἀποτμηθῆναι τινος λέγομεν τὴν κεφαλὴν. εἰ δὲ μὴ διὰ τοῦ στόματος τοῦ Διὸς, ἀλλ' ἐκ τῆς κορυφῆς ἐμυθολόγησεν ἐξεληλυθέναι τὴν Ἀθηνᾶν, οὐδὲν ἵτοπον εἶναί φησι, τοιούτων παραλλαγῶν κατὰ σύμβολον γινομένων πλειόνων. ἐν τούτοις τοῖς λόγοις ὁ Χρύσιππος τὰ μὲν ἄλλα πι[132]θανῶς τε ἅμα καὶ εὐμηχάνως ἐξηγεῖται τοῦ μύθου, προσαρμοτῶν αὐτὸν τῷ Στωϊκῷ δόγματι· τὸ δὲ συνέχον τε καὶ κυριώτατον τοῦ λόγου παντὸς, ὑπὲρ οὗ δίκαιον ἦν ἀγωνίσασθαι, μάλιστα διὰ ταχέων παρέδραμεν, ὥς καὶ τοῖς πρόσθεν ἐποίησεν ἐξηγούμενος, ὅπερ οἱ πολλοὶ λέγουσι, τοὺς

Jupiter, deglutita Metide, et veluti praegnans ex ea factus, generatam in se puellam ex capite peperit. Dictam autem sic esse fabulam, inquit, quandoquidem artes universas in corde consistentes per rationem sermones nonnulli in lucem elati per caput exeunt. Est enim os capitis quoque pars. Quippe non pilosa duntaxat portio, sed totum etiam, quod post cervicem superne habetur, caput nominatur, quo significatu cujuspiam caput amputari dicimus. At si non ex ore Jovis, sed ex vertice Minervam prodiisse fabulata est, nihil absurdi dicunt esse, quum plures hujusmodi immutationes aliquid judicandi ratione fiant. In his orationibus Chrysippus reliqua sane probabiliter simul et industrie fabulam exponit, Stoico dogmati ipsam accommodans; principalissimum autem et totius sermonis summam continens, pro quo aequum erat contendere potissimum, breviter praetercurrit, sicut in prioribus factitavit, exponens quod vulgus dicit, alios non habere, alios ha-

Ed. Chart. V. [152.]

Ed. Bas. I. (274.)

μὲν οὐκ ἔχειν, τοὺς δ' ἔχειν ἐγκέφαλον. ὥς γὰρ ἐν ἐκείνοις αὐτὸ τὸ ζητούμενον τάχιστα παρήλθεν, ἐν τοῖς ἔξωθεν αὐτοῦ μηκύνας ἐπὶ πλεῖστον, οὕτω κἀνταῦθα τὸ συνέχον αὐτὸ τοῦ λόγου διὰ ταχέων παρέδραμεν ἀρκεσθεῖς εἰπεῖν, διὰ τοῦτ' ἐκ τῆς κορυφῆς γεγεννησθαι τὴν Ἀθηναίαν, οὐκ ἐκ τοῦ στόματος, τοιούτων παραλλαγῶν κατὰ σύμβολον γινομένων πλειόνων. ἐχοῖν γὰρ αὐτὸν ἢ μηδ' ὅλως ἦφθαι τοῦ μύθου, μηδὲν γ' ἀναγκαῖον ἔχοντος ἀνδρὶ φιλοσόφῳ πρὸς ἀποδείξιν δόγματος, ἢ ἀπτόμενον, ὅπερ ἦν μάλιστα τὴν ἀντιλογίαν συνέχον, ἀκριβῶς ἅπασαν ἐξελεῖν, καὶ εἰ πλειόνων ἐχοῖς λόγων, οὐκ ὀκνήσαντα τοὺς πολλοὺς προσγράψαι. βουλόμενος δ' ἂν τις, οἶμαι, καὶ τοὺς τοιούτους ἐτέρως ἐξηγεῖσθαι, πολλὰς ἐπιχειρημάτων ἀφορμὰς ἐκ τῶν κατὰ τὰς ἀνατομὰς φαινομένων δύναίτο λαμβάνειν, ὑπὲρ ὧν ἐπὶ πλεόν μὲν ἐν τοῖς ἐξῆς ἀναγκαῖον ἔσται διελθεῖν, ἐπειδὴν περὶ τοῦ ψυχικοῦ πνεύματος ὁ λόγος ἡμῖν γίνηται, διὰ βραχείων δ' ἂν καὶ νῦν αὐτὰ μόνον εὔποιμι τὰ κεφάλαια τῶν μελλόντων ἀποδειχθήσεσθαι. ὥσπερ γὰρ αὐτὸ τὸ

bere cerebrum. Ut enim illic id, quod quaeritur, percurrit obiter, in accessoriis et ad rem non spectantibus diutissime immoratus, ita hic quoque ipsam sermonis summam breviter attigit, contentus dicere, ideo Minervam ex vertice, non ex ore, fuisse procreatam, quod plures hujusmodi immutationes symboli ratione fiant. Conveniebat autem ipsum aut non omnino attigisse fabulam, quae nihil homini philosopho ad dogmatis demonstrationem necessarium continet, aut, si attingeret, quod maxime ad controversiam pertineret, exacte totum explicasse et, si pluribus verbis opus esset, non détrectare multa ascribere. Nam si quis (ut arbitror) et hujusmodi aliter volet interpretari, multas argumentorum occasiones ex iis, quae in dissectionibus apparent, poterit desumere, super quibus iterum plenius tractare erit necessarium, ubi de animali spiritu verba fecero. Compendiose etiam in praesentia ipsa duntaxat capita illorum, quae demonstraturus sum, perstringam. Quemadmodum

Ed. Chart. V. [132.]

Ed. Bas. I. (274.)

σώμα τῆς καρδίας ἐξ ἑαυτοῦ διαστελλόμενόν τε καὶ συστέλλόμενον ἐν μέρει τὰς ὕλας τε ἔλκει καὶ αὐτῆς ἐκπέμπει, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὁ ἐγκέφαλος, ἐπειδὴν προέλθαι τοῦ περιεχομένου κατὰ τὰς ἑαυτοῦ κοιλίας πνεύματος, ὃ δὴ καὶ ψυχικὸν ὀνομάζομεν, ἐπιπέμπει τινὶ μορίῳ, τὴν εἰς τοῦτ' ἐπιτῆδειον κίνησιν κινηθεὶς οὕτως ἐπιπέμπει. γένεσις δὲ τῷ πνεύματι τῷδε τῷ κατὰ τὰς κοιλίας αὐτοῦ τάχα μὲν τις ὀλίγη καὶ ἐκ τῶν εἰς αὐτὰς περαιομένων γίνεται φλεβῶν, τὴν πλείστην δὲ καὶ κυριωτάτην αἱ κατὰ τὸ δικτυοειδὲς πλέγμα τὸ κατὰ τὴν τοῦ ἐγκεφάλου βᾶσιν ἀρτηρίαι χορηγοῦσιν, αἵτινες ἀπὸ τῆς καρδίας ἀναφέρονται. ὥστ', εἴ τις βούλοιτο τοῖς ἀληθέσι συνάπτειν τὸν μῦθον, ἐν τοῖς κάτω μέρεσι κηθεῖσθαι τὴν φρόνησιν, τοῦτ' ἔστι τὸ πνεῦμα τὸ ψυχικόν, ἐν τῇ κεφαλῇ φασὶ τελειοῦσθαι, καὶ μάλιστα γὰρ κατὰ τὴν κορυφὴν, ὅτι κατὰ ταύτην ἐστὶν ἡ μέση καὶ κυριωτάτη τῶν ἐγκεφάλου κοιλιῶν. ἐγὼ μὲν οὖν, ὥσπερ ὁ Πλάτων αὐτὸς εἶπε, τὰ τοιαῦτα πάντα μυθολογήματα ἄλλως μὲν χαρίεντα ἡγοῦμαι, λίαν δὲ δεινοῦ καὶ ἐπιπόνου

enim ipsum cordis corpus sua virtute dilatatum et contractum vicissim materias et attrahit et rursus expellit, pari modo cerebrum, ubi statuerit spiritum in ventriculis ipsius contentum, quem sane animale quoque nominamus, parti cuiusdam transmittere, motu ad id idoneo incitatum ita distribuit. Hunc autem spiritum, qui in ventriculis ipsius est, fortasse quidem paucum etiam venae ad ipsos pertinentes generant; copiosissimum vero et principalissimum arteriae plexum retiformem, qui ad cerebri basim est, perreptantes suppeditant, quae a corde sursum feruntur. Quare si quis fabulam veris velit connectere, in partibus inferioribus prudentiam conceptam, hoc est spiritum animale, in capite natura perfici, praesertim in vertice, quoniam in hoc medius et principalissimus cerebri sinus habetur. Ego itaque, sicut Plato ipse dixit, omnes ejusmodi fabulas aliter quidem gratas puto, sed viri esse admodum difficilis, laboriosi

Ed. Chart. V. [152.]

Ed. Bas. I. (274.)

καὶ οὐ πάνυ εὐτυχοῦς ἀνδρὸς, κατ' ἄλλο μὲν οὐδέν, ὅτι δ' αὐτῷ ἀνάγκη μετὰ τοῦτο τὸ τῶν Ἱπποκενταύρων εἶδος ἐπαρορθοῦσθαι, καὶ αὐτὸς τὸ τῆς Χιμαίρας, καὶ ἐπιβρεῖ δὲ ὄχλος τοιούτων Γοργόνων καὶ Πηγάσων, καὶ ἄλλων ἀμηχάνων πλήθη τε καὶ ἀτοπώτερα λόγων τινῶν φύσεων, αἷς εἴ τις ἀπιστῶν προσβιβᾷ κατὰ τὸ εἶκος ἕκαστον, ὥστε ὀγροῦ καὶ τινὶ σοφίᾳ χρώμενος, πολλῆς αὐτῷ σχολῆς δεήσεται. ταύτην τὴν ῥῆσιν ἔχρην ἀνεγνωκότα τὸν Χρύσιππον ἀποκεχωρηκέσθαι τῶν μύθων, καὶ μὴ κατατρίβειν τὸν χρόνον ἐξηγουμένον αὐτῶν τὰς ὑπονοίας. ἂν γὰρ ἅπαξ εἰς τοῦτ' ἀφίκηται τις, ἀνύριθμον πλῆθος ἐπιβρεῖ μυθολογημάτων, ὥσθ' ὅλον ἀπολέσει τὸν βίον, εἴ τις ἐπεξέρχοιτο πάντα. ἄμεινον δ' ἦν, οἶμαι, τὸν ἀληθείας ὄντως ἐφιέμενον ἄνδρα, μὴ τί λεγούσιν οἱ ποιηταὶ σκοπεῖν, ἀλλὰ τῶν ἐπιστημονικῶν λημμάτων, ὑπὲρ ὧν ἐν τῷ δευτέρῳ γραμματι διηλθόν, ἐκμαθόντα τὴν τῆς εὐρέσεως ὁδόν, ἐφεξῆς μὲν ἀσκήσai τε καὶ γεγυμνάσθαι κατὰ ταύτην, ὅταν δ' ἱκανῶς ἴδῃ τὰ κατὰ τὴν ἀσκήσιν αὐτῷ πρόήκειν, τηρικαῦτα ἀσκήμενον

et non ita felicis, non alia quidem ratione, quam quia ipsi necesse est postmodum Hippocentaurorum speciem ad aliquam rectitudinem reducere et rursus Chimaerae, et iam affluet turba huiusmodi Gorgonum, Pegasorum, et aliarum fatuitatum copia, absurdioresque sermones quarundam naturarum, quibus si quis fidem derogans unumquodque ad aliquam convenientiam adducat, tanquam rustica quadam sapientia utens, multum ipse otii requireret. Hac oratione perlecta, conveniebat Chrysippum a fabulis recessisse, et non tempus conterere opiniones ipsarum exponendo. Si enim huc semel aliquis devenerit, innumerabilis fabularum copia affluet; quapropter totam perdet vitam, si quis omnia persequatur. Satius autem erat, opinor, hominem veritatis omnino cupidum non; quid poëtae dicant, considerare, sed, scientificarum summationum, de quibus secundo libro tractavi, inventionis via percepta, deinceps in ea se experiri ac exercitare; ubi vero abunde jam se exercuerit, tunc ad singula proble-

Ed. Chart. V. [132. 133.]

Ed. Bas. I. (274.)

ἐφ' ἑκαστον τῶν προβλημάτων ἐπισκέπτεσθαι περὶ τῶν εἰς
 τὰς ἀποδείξεις αὐτοῦ λημμάτων, [133] τίνα μὲν ἐξ αἰσθή-
 σεως ἀπλῆς, τίνα δ' ἐξ ἐμπειρίας, ἥτοι τῆς κατὰ τὸν βίον,
 ἢ τῆς κατὰ τὰς τέχνας, τίνα δὲ ἐκ τῶν πρὸς νόησιν ἐναρ-
 γῶν χορὴ λαβόντα περαίνειν ἐξ αὐτῶν ἤδη τὸ προκείμενον.
 εἰ ταύτην τὴν ὁδὸν ὁ Χρύσιππος ἐτόραπετο, παρελθὼν τὴν
 κατὰ τοὺς μύθους τε καὶ τὰς ἐτυμολογίας, ἀνανεύσεις τε
 καὶ κατανεύσεις κεφαλῆς, καὶ χειρῶν κινήσεις, καὶ χειλῶν
 σχήματα, καὶ ποιητῶν μαρτυρίας ἅμα γυναιξὶ καὶ τοῖς ἄλ-
 λοις ἰδιώταις, αὐτὸς ἂν εὗρισκε τάληθές, ἡμῶν τε τὸν
 χρόνον οὐκ ἂν ἀπώλλυεν, ἐπιδεικνύντων αὐτῷ μηδὲ ἐν οἷς
 ἐπικαλεῖται μάρτυσι, μηδὲ ἐν τούτοις τι πλέον ἔχοντι. καὶ
 γὰρ οἱ ποιηταὶ τὰ πλείω κατὰ τῶν δογμάτων αὐτοῦ λέγουσι,
 καὶ οἱ μῦθοι, καὶ οἱ ἰδιῶται, καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστος, οὗς
 ὡς ἑαυτῷ μαρτυροῦντας ἐν τῷ προτέρῳ περὶ ψυχῆς ἔγραψε.
 ταῦτ' ἐστίν, ἃ παρελελοίπειν ἐγὼ κατὰ τὸ πρὸ τούτου βιβλίον
 ὧν εἰρήκει Χρύσιππος ἐν τῷ περὶ τοῦ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικοῦ
 λόγῳ, νομίζων, εἰ κακεῖνος οὐκ ἠδέσθη πλεονάζειν ἐν αὐτοῖς,

mata pervenientem considerare, quatenus sumptionum ad
 demonstrationes ipsorum ex sensu simplici, quae vero ab
 experientia aut vitae, aut ejus, quae in artibus est, quae
 rursus ex evidentibus intellectui capientem concludere
 jam ex ipsis id, quod propositum est, oportet. Si hanc
 viam Chrysippus ingressus omisisset fabulas, etymologias,
 reclinationes declinationesque capitis, manuum motus,
 labrorum figuras, poetarum testimonia una cum mulie-
 ribus et aliis idiotis, ipse nimirum veritatem invenisset,
 et nobis tempus non periisset, dum ostendimus ei, neque
 in quibus citat testimonia, neque in his quicquam se
 amplius habere. Siquidem poetae plurima contra ipsius
 dogmata dicunt, et fabulae, et idiotae, et alii singuli,
 quos ut sibi attestantes priori libro de anima produxit.
 Haec sunt, quae ego reliqueram ex libro superiori, quae
 Chrysippus in tractatu de animae principatu tradiderat,
 putans, etsi ille non revereatur eis diutius, quam par sit,

Ed. Chart. V. [133.]

Ed. Bas. I. (174. 275.)

ἐμοὶ γοῦν προσήκειν ἀποχωρῆσαι τῆς τοιαύτης ἀδολεσχίας. ἔπει δ', ὡς ἔφη, ἔδοξεν τῶν ἐταίρων τισὶ ὑπὸ φιλοτιμίας κινήθεισιν ἐπιμνησθῆναί με καὶ τῶν τοιούτων (275) λόγων, ἐκείνοις χαριζόμενος ἔγραψα καὶ τουτὶ τὸ βιβλίον, ὅσον οἶόν τ' οὖν ἐμοὶ μετὰ τοῦ διὰ ταχέων παρέρχεσθαι τὰ περιττῶς ὑπὸ τοῦ Χρυσίππου γεγραμμένα, καὶ τῶν χρησίμων τῇ προκειμένῃ πραγματείᾳ προτιθεὶς οὐκ ὀλίγα.

immorari, mihi certe convenire ab huiusmodi garrulitate recedere. At quia (ut dixi) visum est quibusdam familiaribus honoris studio commotis, huiusmodi orationum mentionem ut facerem, illis gratificans hunc quoque librum scripsi, ita ut, quatenus mihi fieri licuit, prolixius a Chrysippo dicta breviter transcurrerem, et non pauca utilia huic operi praeferer.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΝ
ΚΑΙ ΠΛΑΤΩΝΑ ΔΟΓΜΑΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΝ
ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

Ed. Chart. V. [133. 134.]

Ed. Bas. I. (275.)

Κεφ. α'. Τῶν μὲν λόγων τοῦ μήκους οὐχ ἡμᾶς αἰ-
τιατέον, ἀλλὰ τοὺς ἐμπλήσαντας ἃ συνέγραψαν βιβλία
μοχθηρῶν ἐπιχειρημάτων. ἅπερ εἰ μὲν τις ἅπαντα παρέρ-
χοιτο, τάχ' ἂν ὑποπτευθεῖη τῷ μὴ δύνασθαι λύειν αὐτὰ
μᾶλλον, οὐ τῷ καταφρονεῖν, [134] αἰρεῖσθαι τὴν βροχυλο-
γίαν· εἰ δ' ἀκολουθῶν ἐξελέγχοι πάντα, κίνδυνος εἰς το-
σαύτην ἐμπεσεῖν μακρολογίαν, ὥς μηδέποτε κεφαλὴν ἐπιθεῖναι

GALENI DE HIPPOCRATIS ET PLATO-
NIS PLACITIS LIBER QVARTVS.

Cap. I. Quod disputatio nostra longius produ-
cta sit, non ego accusandus venio, sed ii, qui libros a se
conscriptos pravis repleverunt argumentis. Haec si quis
omnia praetereat, forsan in suspicionem veniet, non
posse ea dissolvere potius quam brevitatem velle am-
plecti. Si vero ordine omnia coarguat, periculum est,
ne in eam incidat prolixitatem, ut nunquam finem huic

Ed. Chart. V. [14.]

Ed. Bas. I. (275.)

τῇδε τῇ πραγματείᾳ. ταῦτά τοι κἄν βουληθεὶς ἐκάτερον τῶν ἐγκλημάτων ἐκφυγεῖν, - εὐρηκέναι μοι δοκῶ μέσην τινὰ καὶ σύμμετρον ὁδὸν, ἴσον ἀφεδύσαν ἐλλιποῦς τε βραχυλογίας καὶ περιττῆς μακρολογίας. εἰσας γὰρ ἅπαντας τοὺς ἄλλους Στωϊκοὺς, ὅσα Χρύσιππος ἔγραψεν εἰς τὸ περὶ τῶν διοικουσῶν ἡμᾶς δυνάμεων δόγμα, ταῦτ' ἔγνων χρῆται προχειρισάμενος μόνον παραβάλλειν αὐτὰ τοῖς ὑφ' Ἱπποκράτους τε καὶ Πλάτωνος εἰρημένους. παμπόλλων δ' ἐπιχειρημάτων γεγραμμένων αὐτῷ περὶ τοῦ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς ἐν τοῖς καὶ τὸν θώρακα τόποις συνίστασθαι, περὶ δὲ τοῦ τὸ λογιζόμενον ἐνταῦθ' ὑπάρχειν οὐδὲ μιᾶς ἀποδείξεως εἰρημένης, ἀλλ' ἐτοίμως αἰεὶ λαμβάνοντος τὰνδρὸς, ἐνθα τὰ πάθη τῆς ψυχῆς συνίσταται, ἐνταῦθα καὶ τὴν διάνοιαν ὑπάρχειν, εἴρηται μὲν ἤδη μοι πρὸς αὐτὸν οὐκ ὀλίγα καὶ διὰ τῶν ἔμπροσθεν, εἰρήσεται δὲ καὶ νῦν ὅσον ὑπόλοιπον. εἰ μὲν οὖν αἰεὶ τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν ὁ Χρύσιππος ἔγραψε, καὶ μὴ διεφέρετο πρὸς αὐτὸν ἐν τοῖς πλείστοις δόγμασιν ἐπαμφοτερίζων, οὐδ' ἂν ἐμοὶ μακρὸς ὁ τῆς ἀντιλογίας ἐγίνετο

operi imponat; quae duo crimina quum ego quoque de-
vitare cuperem, invenisse mihi videor mediam quandam
et mediocrem viam, aequae distantem a deficiente brevi-
tate et supervacanea prolixitate. Omisissis enim omnibus
aliis Stoicis, quae Chrysippus ad placitum de gubernan-
tibus nos facultatibus aTerendum prodidit, haec ego cen-
sui, ubi prius notiora omnibus reddidissem, cum Hippo-
craticis et Platonicis conferenda. Porro quum permulta
argumenta literis urandaverit de eo, quod animae affe-
ctus in thoracis regionibus consistant, quod autem ratio-
nalis facultas ibi contineatur, ne una quidem demonstra-
tione adhibita, sed hoc semper lemmate ex promptu
citato, ubi animi affectus consistunt, inibi etiam intellectum
esse, produxi sane adversus ipsum jam antea quoque non
pauca, quod autem reliquum est, etiam in praesentia perse-
quar. Si igitur semper eadem de eisdem tradidisset, nec ipse
secum dissensisset plurimis in dogmatis tergiversans, neu-
tiquam ego sermonem contradicendo longius produxissem.

Ed. Chart. V. [134.]

Ed. Bas. I. (275.)

λόγος. ἔπει δ' ἄλλοιτε ἄλλα περὶ τῶν αὐτῶν εὐρίσκεται
 γράφων, οὐκ ἔτι ῥάδιον οὔτε τὴν γνώμην ἐξημενεῦσαι τὰν-
 δρὸς, οὐθ' ὅπῃ σφάλλεται δεικνύναι. περὶ γοῦν τῶν διόι-
 κουσῶν ἡμῶς δυνάμεων ἐν τῷ προτέρῳ περὶ τῆς ψυχῆς εἰ-
 πὼν, ὥς ὁ Πλάτων ὑπελάμβανε, τὸ μὲν λογιστικὸν ἐν τῇ
 κεφαλῇ τετάχθαι, τὸ δὲ θυμοειδὲς ἐν τῇ καρδίᾳ, τὸ δὲ
 ἐπιθυμητικὸν περὶ τὸν ὀμφαλὸν, ἐν τοῖς ἐξῆς αὐτὸς εἰς
 τὴν καρδίαν περᾶται τὰ τρία συνάγειν. ἔχουσι δὲ αἱ ῥήσεις
 ᾧδε. ὁ δὲ ποιητὴς πλεονάζων ἐν τούτοις διὰ πολλῶν πα-
 ρίστησιν, ὅτι καὶ τὸ λογιστικὸν καὶ τὸ θυμοειδὲς περὶ
 τοῦτον ἔστι τὸν τόπον, συνάπτων εἰς ταῦτον καὶ τὸ ἐπι-
 θυμητικὸν, καθάπερ καὶ ἔδει ποιῆσαι. εἴτα ἐπιφέρων φησί·
 ὅτι μὲν γὰρ τὸ λογιστικὸν ἔστιν ἐνταῦθα, διὰ τούτων ἐμ-
 φαίνεται·

Ἄλλο δ' ἐνὶ στήθεσσι νόος καὶ μῆτις ἀμύμων.

Ἄλλ' ἐμὸν οὐποτε θυμὸν ἐνὶ στήθεσιν ἔπειθεν.

Quoniam vero alias alia de eisdem scribere deprehen-
 ditur, non amplius facile est neque viri sententiam in-
 terpretari, neque, quomodo erret, ostendere. Quum ita-
 que libro priore de anima facultates corpus nostrum re-
 gentes secundum Platonis sententiam explicasset, rationa-
 lem quidem in capite esse collocatam, irascibilem in
 corde, concupiscibilem circa umbilicum, in subsequenti-
 bus ad cor tres reducere conatur. Habent autem verba
 ipsius ad hunc modum: *Poeta in hisce redundans mul-
 tis affirmat constituitque, facultatem rationalem et ira-
 scibilem in hoc esse loco, conjungens eodem etiam con-
 cupiscibilem, quemadmodum quoque faciendum erat.*
 Deinde ita inferens ait: *Quod enim rationalis facultas
 inibi consistat, ex his, quae sequuntur, constat:*

Verum aliud mens est in pectore, nemo fidelis.

et: *Ἄλλ' ἐμὸν οὐποτε θυμὸν ἐνὶ στήθεσιν ἔπειθεν.*

At animum nunquam suavit sub pectore verbis.

Ed. Chart. V. [134.]

Ed. Bas. I. (275.)

εἰτ' ἐφεξῆς ἔπη παραθέμενος πλείω, μετὰ ταῦτά φησιν·
ὅτι δὲ καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν ἐνταῦθα, ἐκ τούτων ἐμφαίνει·

Οὐ γὰρ πάποτ' ἐμ' ὥδ' ἑαῖς ἔρος οὐδὲ γυναικὸς

Θυμὸν ἐνὶ στήθεσσι περιπροχυθεὶς ἐδάμασσε.

καὶ μετ' ὀλίγα πάλιν· ὅτι δὲ καὶ τὸ θυμοειδὲς ἐνταῦθα
αὐτῶ ἐστι, τὰ τοιαῦτα ἐμφαίνει πλείονα ὄντα·

Ἡρῇ δ' οὐκ ἔχαδ' ἐν στήθεσσι χόλον, ἀλλὰ προσήδα.
καὶ ἔτι·

Καὶ χόλον, ὅστ' ἐφάρκε πολύφρονά περ χαλεπῆναι·

Ὅστε πολὺ γλυκίων μέλιτος καταλειβομένοιο

Ἀνδρῶν ἐν στήθεσσι ἀέξεται, ἥντε καπνός.

ἐναργέστατα καὶ σαφέστατα διὰ τῶν τοιούτων ἐνδεικνύμενος,
ὡς ὑπολαμβάνει καὶ αὐτὸς ὁμοίως Ἱπποκράτει καὶ Πλάτῳ,
δυνάμεις τῆς ψυχῆς ὑπάρχειν εἰρέας παρὰ τὸν λογισμὸν,
τὴν τ' ἐπιθυμητικὴν καὶ τὴν θυμοειδῆ, καὶ καθ' ἕτερον
μόνον τοῦτο διαφερόμενος αὐτοῖς, καθ' ὅσον ἐν τῇ καρδίᾳ
πᾶσαν εἶναι φησιν, ὡς Ἀριστοτέλης ὑπελάμβανε, οὐκ ἐν
τοῖς τρισὶ σπλάγχχοις, ἐγκεφάλῳ, καὶ ἥπατι, καὶ καρδίᾳ.

Deinde rursus pluribus appositis versibus inquit: Quod et
concupiscibilis ibidem sit, ex his liquet:

*Nunquam alias animum larguenti in pectore nostrum
Seu Dea seu mulier tanto devinxit amore.*

Iterum paulo post: Quod etiam irascibilis eundem locum
occupet, ejusmodi multa declarant:

Pectore non iram Juno suppressit, at inquit.

Item:

*Atque ira invasit sapientem quamlibet urens,
Dulcior et multo quam mel quod defluit, instar
Fumi in pectoribus conscendit protinus imis.*

Quibus verbis evidentissime ac manifestissime indicat,
quam ipse similiter Hippocrati et Platoni opinatus sit,
facultates animae alias esse praeter rationem, nempe con-
cupiscibilem et irascibilem, ac in altero solum hoc ab
ipsis discrepat, puta quod in corde omnem esse affirmet,
quae Aristotelis erat opinio, non in tribus visceribus, ce-

Ed. Chart. V. [154. 135.]

Ed. Bas. I. (275.)

ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν δυνάμεων ἔργα τε καὶ τὰ πάθη διὰ τῶν ἐπῶν ὡς ἔγραψεν, αὐτάρκως ἐνεδείξατο, διὰ μὲν τοῦ φάναι·

Οὐ γὰρ πάποτ' ἔμ' ὧδε θεᾶς ἔρος οὐδὲ γυναικὸς

Θυμὸν ἐνὶ στήθεσσι περιπροχυθεὶς ἐδάμασσεν,
ὡς ὁ ἔρως πάθος εἴη τῆς ἐπιθυμητικῆς δυνάμεως· ἐν δὲ τῷ λέγειν·

Ἥρη δ' οὐκ ἔχαδε στήθος χόλον, ἀλλὰ προσήδα,
[135] ὡς ὁ χόλος τῆς θυμοειδοῦς. διαφερέτω δ' ἐν γε τῷ παρόντι μηδέν, εἴτε ἔργα τῶν δυνάμεων, εἴτε πάθη τὰ τοιαῦτα πάντα λέγοιμεν, ὕστερον γὰρ ὑπὲρ αὐτῶν ἀκριβῶς ἐπισκεψόμεθα. κατὰ μὲν τὸ πρότερον περὶ ψυχῆς βιβλίον ὁ Χρυσίππος οὐχ ὅπως ἀντιλέγει μηδεμίαν εἶναι τῆς ψυχῆς δύναμιν ἢ ἐπιθυμητικὴν ἢ θυμοειδῆ, ἀλλὰ καὶ τὰ παθήματα αὐτῶν ἐκιδιάσκει, καὶ τόπον ἀπονέμει τοῦ σώματος ἕνα· κατὰ δὲ τὰ περὶ τῶν παθῶν ἕπαντα τὰ τε τρία, δι' ὧν ἐπισκέπτεται τὰ λογικὰ περὶ αὐτῶν ζητήματα, καὶ προσέτι τὸ θεραπευτικόν, ὃ δὴ καὶ ἡθικόν ἐπιγράφουσι

rebros, jecinore et corde. Imo etiam facultatum opera et affectus versibus quemadmodum scripsit, abunde ostendit, hoc pacto:

*Non effusus amor mihi divinae aut foeminae adegit
Sic animum.*

Hoc pacto amor concupiscibilis facultatis affectus fuerit. Quum autem inquit:

Non iram Juno suppressit corde, sed inquit;
sic animosae facultatis erit. Refert autem in praesentia nihil, siue opera facultatum, siue affectus ejusmodi omnia dicantur. Postea enim de ipsis accurate considerabimus. Chrysippus priore quidem de anima libro non solummodo non refragatur, nullam esse animi facultatem aut concupiscibilem aut irascibilem, sed etiam affectus ipsarum edocet, et unum corporis locum attribuit. Omnibus vero his, in quibus de affectibus tractat, in tribus item, quibus rationales de ipsis quaestiones considerantur, ad haec et in quo medendi ratio, quam partem moralem nonnulli

Ed. Chart. V. [135.]

Ed. Bas. I. (275.)

τινες, οὐκ ἔθ' ὁμοίως εὐρίσκεται γινώσκων, ἀλλὰ τὰ μὲν
ὥς ἐπαμφοτερίζων γράφει, τὰ δὲ ὥς μηδεμίαν ἡγούμενος
εἶναι δύναμιν τῆς ψυχῆς μήτε ἐπιθυμητικὴν μήτε θυ-
μοειδῆ. κατὰ μὲν γὰρ τὴν ἐξήγησιν τῶν ὁρισμῶν τοῦ πά-
θους ἐμφαίνει τινὰ δύναμιν ἄλογον ἐν τῇ ψυχῇ τῶν πα-
θῶν αἰτίαν ὑπάρχειν, ὥς ὀλίγον ὕστερον ἐπιδείξω τὴν ῥῆσιν
ἐξηγησάμενος αὐτοῦ· ἐν δὲ τοῖς ἐφεξῆς, ἔνθα ζητεῖ, πότῃ
κρίσεσιν ἐπὶ γίγνεται τὰ πάθη, προφανῶς ἀποχωρεῖ τῆς
Πλάτωνος δόξης, ὅς γ' οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ἐν τῇ διαιρέσει
τοῦ προβλήματος ἡξίωσε καὶ ταύτης ἐπιμνησθῆναι. καίτοι
τοῦτο πρῶτον εὐθὺς ἐγκαλέσειεν ἂν τις αὐτῷ παρὰ τὸ τῆς
διαρέσεως ἑλλίπες ἐσφαλμένῳ. τὸ γὰρ τοι πάθος, οἷον ὃ
ἔρως, ἦτοι κρίσις τίς ἐστι, ἢ κρίσεσιν ἐπιγιγνώμενον, ἢ κί-
νησις ἔκφορος τῆς ἐπιθυμητικῆς δυνάμεως. οὕτω δὲ καὶ ὃ
χόλος ἦτοι κρίσις, ἢ ἐπόμερόν τι ταύτῃ πάθος ἄλογον, ἢ
κίνησις σφοδρὰ τῆς θυμοειδοῦς δυνάμεως. ὃ δὲ γ' οὐδ'
οὕτως ἐγχεῶν εἰς τρία τέμνεσθαι τὸ πρόβλημα μεταχειρί-

inferibunt, non item similiter cognoscere deprehenditur
verum alia tanquam in utramque partem declinans con-
scribit, alia ceu ne unam quidem animae facultatem
esse, neque concupiscibilem, neque irascibilem autumans.
Etenim in affectus definitionum expositione ostendit, fa-
cultatem quandam irrationalem in anima affectuum cau-
sam existere, ut paulo posterius indicabo verba ipsius
interpretatus. In subsequentibus, ubi quaerit, utrum affe-
ctus iudiciis superveniant, palam a Platonis opinione re-
cedit, quippe qui neque in problematis divisione hujus
quoque meminisse dignatus est, quanquam hoc primum
statim aliquis possit ipsi obijcere, quod in divisione pa-
rum absoluta deliquerit. Siquidem affectus, exempli
gratia amor, vel iudicium quoddam est, vel iudicio ac-
cidens, aut motus aberrans concupiscibilis facultatis: sic
etiam ira vel iudicium, vel affectus quidam irrationalis
hoc subsequens, aut motus vehemens facultatis irasci-
bilis. At hic neque eo modo, ac si problema posset

Ed. Chart. V. [135.]

Ed. Bas. I. (275. 276.)

ζεται τὸν λόγον ἐπιδεικνύναι πειρώμενος, ὡς ἄμεινον εἶη κρίσεις ὑπολαμβάνειν αὐτὰ, καὶ οὐκ ἐπιγινόμενά τινα ταῖς κρίσεσιν, ἐπιλαθόμενος ὧν αὐτὸς ἐν τῷ προτέρῳ τῷ περὶ ψυχῆς ἔγραψε, τὸν μὲν ἔρωτα τῆς ἐπιθυμητικῆς εἶναι δυνάμεως, τὸν δὲ χόλον τῆς θυμοειδοῦς.

Κεφ. β'. "Ὡςπερ δ' ἐν τούτοις ἐπελάθετό τε ἅμα τῶν ἑαυτῷ γεγραμμένων, οὐκ ᾔξιώσέ τε πρὸς τὸ τῶν παλαιῶν ἀντειπεῖν δόγμα, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐν τοῖς ὁρισμοῖς τῶν γενικῶν παθῶν, οὓς πρώτους ἐξέθετο, τελείως ἀποχωρεῖ τῆς γνώμης αὐτῶν, τὴν λύπην ὀριζόμενος δόξαν πρόσφατον κακοῦ παρουσίας, τὸν δὲ φόβον προσδοκίαν κακοῦ, τὴν δ' ἡδονὴν δόξαν πρόσφατον ἀγαθοῦ παρουσίας. ἄντικρυς γὰρ ἐν τούτοις τοῦ λογιστικοῦ τῆς ψυχῆς μόνου μέμνηται, παραλείπων τὸ ἔπιθυμητικὸν καὶ τὸ θυμοειδές· καὶ γὰρ τὴν (276) δόξαν καὶ τὴν προσδοκίαν ἐν τῷ λογικῷ μόνῳ συνίστασθαι νομίζει. κατὰ μέντοι τὸν τῆς ἐπιθυμίας ὅρον, ἣν ὀρεξιν ἄλογον εἶναί φησιν,

trifariam partiri, aggreditur rationem, dum conatur ostendere, melius esse, ut judicia ipsa putentur, et non iudiciorum quaedam accidentia, oblitus quae ipse priore de anima libro prodidit, nempe amorem concupiscibilis esse facultatis, iram irascibilis.

Cap. II. Quemadmodum autem in his et oblitus est eorum simul, quae ipse conscripsit, et adversus veterum dogma contradicere non est dignatus, pari modo in generalium affectuum definitionibus, quas priores exposuit, tandem a sententia ipsorum recedit, tristitiam definiens recentem mali praesentis opinionem, metum expectationem, voluptatem recentem boni praesentis opinionem. Manifesto enim in his rationalis animae duntaxat meminit, relictis concupiscibili et irascibili, quoniam opinionem expectationemque in rationali sola consistere autumat; in cupiditatis vero limitatione, quam appetitum irrationalem esse pronunciat, attingit sane aliquo modo,

Ed. Chart. V. [135. 136.]

Ed. Bas. I. (276.)

ἐφάπτεται μὲν πῶς ὅσον ἐπὶ τῇ λέξει τῆς ἀλόγου κατὰ τὴν
ψυχὴν δυνάμεως, ἀποχωρεῖ δὲ κἀνταῦθα κατὰ τὴν ἐξήγησιν
αὐτῆς, εἶπε καὶ ἡ ὀρεξις, ἣν κατὰ τὸν ὁρισμὸν παρέλαβε,
τῆς λογικῆς ἐστὶ δυνάμεως. ὀρίζεται γοῦν αὐτὴν ὁριμὴν λο-
γικὴν ἐπὶ τι ὅσον χρὴ ἡδον. ἐν μέντοι δὴ τούτοις τοῖς
ὅροις ὁρμᾶς καὶ δόξας καὶ κρίσεις ὑπάρχειν οὔεται τὰ
πάθη, κατὰ δέ τινας τῶν ἐφεξῆς Ἐπικούρῳ καὶ Ζήνωνι
μᾶλλον, ἢ τοῖς ἑαυτοῦ δόγμασιν ἀκόλουθα γράφει. τὴν τε
γὰρ λύπην ὀριζόμενος μείωσιν εἶναί φησιν ἐπὶ φευκτῷ δο-
κοῦντι ὑπάρχειν, τὴν δ' ἡδονὴν ἔπαρσιν ἐφ' αἰρετῷ δο-
κοῦντι ὑπάρχειν. [136] καὶ γὰρ αἱ μειώσεις, καὶ αἱ ἐπάρ-
σεις, καὶ αἱ συστολαί, καὶ αἱ διαχύσεις, (καὶ γὰρ τούτων
ἐνίοτε μέμνηται,) τῆς ἀλόγου δυνάμεως ἐστὶ παθήματα ταῖς
δόξαις ἐπιγιγνόμενα. τοιαύτην δέ τινα τὴν οὐσίαν τῶν πα-
θῶν Ἐπίκουρος καὶ Ζήνων, οὐκ αὐτὸς ὑπολαμβάνει. ὃ καὶ
θαυμάζειν ἐπέρχεται μοι τάνδρως, ἐν ἐπαγγελίᾳ λογικῆς τε
ἅμα καὶ ἀκριβοῦς διδασκαλίας οὐκ ἀκριβοῦντος. καὶ γὰρ
οὐκ αὐτὰ ταῦτα μόνον αὐτὸς ἑαυτῷ διαφέρεται φανερώς,

quantum ad dictionem attinet, irrationalem animae fa-
cultatem; desciscit autem et hic in ipsius expositione, si-
quidem appetitus etiam, quem in definitione assumpserat,
facultatis rationalis existit. Desinit itaque ipsum ratio-
nalem impetum ad aliquid, quatenus licet, jucundum. In
his autem definitionibus impetus, opiniones et judicia
affectus esse autumat; in quibusdam vero subsequenter
Epicuro et Zenoni magis, quam suis ipsius dogmatis con-
sentanea scribit; nam moestitiam definiens demissionem
esse ait propter rem, quae fugienda videtur, voluptatem
elationem propter rem, quae eligenda putatur, siquidem
demissiones, elationes, contractiones et diffusiones (horum
enim interdum meminit) irrationalis facultatis affectus
sunt, opinionibus supervenientes. At huiusmodi quandam
affectuum substantiam Epicurus et Zeno, non ipse existi-
mat; quod etiam admirari mihi subit de viro, qui in ra-
tionalis simul et exquisitae doctrinae professione non ex-
quisite agat. Etenim non eadem haec solum ipse sibi re-

Ed. Chart. V. [136.]

Ed. Bas. I. (276.)

ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν ὑπὲρ τῶν κατὰ τὸ πάθος ὀρισμῶν γραφῶν
 ἄλογόν τε καὶ παρὰ φύσιν κίνησιν ψυχῆς αὐτὸ φάσκει, καὶ
 πλεονάζουσιν ὁρμῇ, εἴτα τὸ μὲν ἄλογον ἐξηγούμενος τὸ
 χωρὶς λόγου τε καὶ κρίσεως εἰρησθαι φάσκει, τῆς δὲ πλεο-
 ναζούσης ὁρμῆς παράδειγμα τοὺς τρέχοντας σφοδρῶς παρα-
 λαμβάνει· ταυτὶ γὰρ ἀμφοτέρω μάχεται τῷ κρίσει εἶναι τὰ
 πάθη. εἰσόμεθα δ' ἐναργέστερον αὐτὰς τὰς ῥήσεις αὐτοῦ
 παραγράφαντες. ἔχει δ' ἡ μὲν ἑτέρα τὴνδε τὸν τρόπον.
 δεῖ δὲ πρῶτον ἐντεθυμῆσθαι, ὅτι τὸ λογικὸν ζῶον ἀκολου-
 θητικὸν φύσει ἐστὶ τῷ λόγῳ, καὶ κατὰ τὸν λόγον, ὥς ἂν
 ἡγεμόνα πρακτικόν. πολλάκις μέντοι καὶ ἄλλως φέρεται
 ἐπὶ τινα, καὶ ἀπὸ τινῶν ἀπειθῶς τῷ λόγῳ ὠθεούμενον ἐπὶ
 πλεόν, καθ' ἣν φορὰν ἀμφοτέροι ἔχουσιν οἱ ὄροι τῆς
 παρὰ φύσιν κινήσεως ἀλόγως οὕτως γινομένης, καὶ τοῦ ἐν
 ταῖς ὁρμαῖς πλεονασμοῦ. τὸ γὰρ ἄλογον τοῦτ' ἐληπτέον
 ἀπειθὲς λόγῳ, καὶ ἀπεστραμμένον τὸν λόγον, καθ' ἣν φο-
 ρὰν καὶ ἐν τῷ ἔθει τινὰς φασιν ὠθεῖσθαι, καὶ ἀλόγως

pugnantia manifesto adfert; verum etiam ubi de affectus
 definitionibus scribens irrationem et praeter naturam ani-
 mae motum ipsum pronunciat, impetum quoque redun-
 dantem, deinde irrationale exponens, id quod sine ra-
 tione et iudicio est, dictum affirmat, redundantis autem
 impetus exemplum currentes vehementer assumit. Haec
 namque ambo pugnant cum eo, quod affectus sint iudi-
 cia. Sciemus autem clarius, ubi ipsa auctoris verba appo-
 fuerimus. Habent autem altera in hunc modum: *Pri-
 mum considerandum est, animal rationale natura rationem
 sequi, ac secundum rationem tanquam ducem activum. Saepes
 vero etiam aliter ad quaedam fertur, et a quibusdam rationi
 inobediens longius propellitur; quem latioris modum utraque
 habet definitio, et illa scilicet, quae motum praeter naturam,
 qui tam irrationaliter accidit, et quae in impetu abun-
 dantiam obtinet; nam irrationale hoc sumendum est ra-
 tioni immorigerum et ab ea aversum; qua latior etiam
 per consuetudinem aliquem propelli dicimus, et irratio-*

Ed. Chart. V. [136.]

Ed. Bas. I. (276.)

φέρεισθαι ἄνευ λόγου κρίσεως, οὐχὶ εἰ διημαρτημένως φέρεται, καὶ παριδὼν τι κατὰ τὸν λόγον, ταῦτ' ἐπισημαινόμεθα, ἀλλὰ μάλιστα καθ' ἣν ὑπογράφει φορὰν οὐ πεφυκότος τοῦ λογικοῦ ζώου κινεῖσθαι, οὕτως κατὰ τὴν ψυχὴν, ἀλλὰ κατὰ τὸν λόγον. ἡ μὲν οὖν ἑτέρα τῶν τοῦ Χρυσίππου ῥήσεων ἐξηγουμένη τὸν πρότερον τῶν ὅρων τοῦ πάθους ἐνταυθοῖ τελευτᾷ. τὴν δ' ὑπόλοιπον, ἐν ἣ τὸν ἕτερον ὅρον ἐξηγεῖται, γεγραμμένην ἐφεξῆς τῇδε κατὰ τὸ πρῶτον σύγγραμμα περὶ παθῶν ἤδη σοι παραθήσομαι. κατὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ πλεονασμὸς τῆς ὁρμῆς εἴρηται, διὰ τὸ τὴν καθ' αὐτοὺς καὶ φυσικὴν τῶν ὁρμῶν συμμετρίαν ὑπερβαίνειν. γένοιτο δ' ἂν τὸ λεγόμενον διὰ τούτων γνωριμώτερον, ὅσον ἐπὶ τοῦ πορεύεσθαι καθ' ὁρμὴν οὐ πλεονάζει ἡ τῶν σκελῶν κίνησις, ἀλλὰ συναπαρτίζει τι τῆς ὁρμῆς, ὥστε καὶ στήναι, ὅταν ἐθέλῃ, καὶ μεταβάλλειν. ἐπὶ δὲ τῶν τρεχόντων καθ' ὁρμὴν οὐκέτι τοιοῦτον γίνεται, ἀλλὰ πλεονάζει παρὰ τὴν ὁρμὴν ἡ τῶν σκελῶν κίνησις, ὥστε ἐκφέρεισθαι καὶ μὴ μεταβάλλειν εὐπειθῶς οὕτως εὐθὺς ἐναρξαμένον, αἷς οἰμαί τι παραπλήσιον καὶ ἐπὶ τῶν ὁρμῶν γίνεσθαι διὰ τὸ τὴν

nabiliter sine rationis judicio ferri, nequaquam si errabunde feratur, ac praetergressus aliquid secundum rationem, ea notamus, sed praecipue dum eum circumscribit impetum, secundum quem animal rationale ita omnia moveri natum non sit, sed secundum rationem potius. Itaque altera Chryssippi oratio priorem affectus definitionem exponens hic definit. Reliqua, ubi alteram definitionem interpretatur, post hanc primo de affectibus libro conscripta jam tibi apponetur hoc modo. . Etiam exuperantia impetus dicta est, eo quod propriam eorum et naturalem impetus commodationem transgrediatur, fiet autem, quod dicitur, per haec manifestius, veluti in eundo juxta animi impetum non excellit crurum motus, sed aliquo pacto impetum adaequat, ita ut et sistat, quum velit, et mutetur, in currentibus autem juxta animi arbitrium non sane hujusmodi fit, sed crurum motus praeter animi impetum redundat, ut efferantur et non obsequenter mutant tam subito incepta; quibus puto etiam aliquid persimile in animi im-

Ed. Chart. V. [136. 137.]

Ed. Bas. I. (276.)

κατὰ λόγον ὑπερβαίνειν συμμετρίαν, ὥσθ', ὅταν ὁρμῇ, μὴ εὐπειθῶς ἔχειν πρὸς αὐτὸν, ἐπὶ μὲν τοῦ δρόμου τοῦ πλεονασμοῦ λεγομένου παρὰ τὴν ὁρμὴν, ἐπὶ δὲ τῆς ὁρμῆς παρὰ τὸν λόγον. συμμετρία γάρ ἐστι φυσικῆς ὁρμῆς ἢ κατὰ τὸν λόγον, καὶ ἕως τοσούτου, καὶ ἕως αὐτὸς ἄξιον. διὸ δὴ καὶ τῆς ὑπερβάσεως κατὰ τοῦτο καὶ οὕτως γινομένης πλεονάζουσά τις ὁρμὴ λέγεται εἶναι καὶ παρὰ φύσιν καὶ ἄλογος κίνησις ψυχῆς. αἱ μὲν τοῦ Χρυσίππου ῥήσεις αὗται. σκεψάμεθα δ' ἀκριβέστερον ὑπὲρ ἑκατέρας αὐτῶν ἀπὸ τῆς προτέρας ἀπαρξάμενοι, καθ' ἣν ἐξηγεῖται, πῶς εἴρηται τὸ πάθος ἄλογος καὶ παρὰ φύσιν κίνησις ψυχῆς. ἐπεὶ γὰρ ἡπίστατο δύο σημαινόμενα πρὸς τῆς ἄλογος φωνῆς, ὧν τὸ ἕτερον βούλεται μόνον δηλοῦσθαι κατὰ τὸν ὅρον, τὸ χωρὶς κρίσεως, ὁρθῶς ἐποίησε μηδεμίαν ὑπολιπόμενος ἀμφιβολίαν, ἀλλ' αὐτὸς δηλώσας, ὅτι τὴν κατὰ τὸ πάθος ὁρμὴν ἄλογον εἶναι φησι, καθ' ὅσον ἀπέστραπται τὸν λόγον, [137] καὶ ἀπειθεῖ τῷ λόγῳ, καὶ χωρὶς κρίσεως γίνεται. διὰ μὲν οὖν τοῦ ἀπεστράφθαι φάναι τὸν λόγον ἐχώρισε.

petibus fieri, eo quod rationalem excedant modum, ut, quum appetunt, non ei sint morigeri, in cursu quidem redundantia quoad impetum dicta, in impetu autem quoad rationem, nam naturalis appetentiae modus ex ratione habetur, atque eousque pervenit, quousque ipsa censet; quare etiam excessus, qui in hoc atque ita fit, et redundans impetus, praeterque naturam, et irrationalis animae motus esse dicitur. Haec sane Chrysippi verba sunt. Inspiciamus autem accuratius utramque ipsorum seriem, a priore exorſi, qua exponit, quomodo affectus dictus sit irrationalis et praeter naturam animi motus. Quum enim scivisset, duo voce irrationalis significari, quorum alterum duntaxat in definitione vult indicari, nempe sine iudicio, recte factitavit, qui ne unam quidem ambiguitatem reliquerit, sed ipse ostenderit, quod eum qui in affectu impetum animi irrationalem esse pronunciat, quatenus a ratione sit averſus, et eidem repugnet, sineque iudicio accadat. Hoc igitur dicto, quo a ratione elle

Ed. Chart. V. [137.]

Ed. Bas. I. (276.)

τὴν κατὰ τὸ πάθος ἄλογον κίνησιν τῶν ἀψύχων τε καὶ τῶν ἀλόγων ζώων. κινεῖται μὲν γὰρ καὶ λίθος καὶ ξύλον ἐνίοτε, καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον τῶν ἀψύχων, ἀλλ' οὐχ ὡς ἀπεστραμμένον τὸν λόγον, οὐδ' ὡς ἀπειθεῖν. ὃ γὰρ τὴν ἀρχὴν μὴ μέτεστι τοῦ πείθεσθαι τε καὶ ἐπεσθαι τῷ λόγῳ, τοῦτο πῶς ἂν ἢ ἀπειθεῖν, ἢ ἀπεστράφθαι ποτὲ δύναίτο τὸν λόγον; ἀλλ' ὅλως μὴ χρῆσθαι λέγοιτο ἂν εἰκότως. ἀπεστράφθαι δὲ καὶ ἀπειθεῖν λεχθήσεται τὸ φύσιν μὲν ἔχον ἐπεσθαι τε καὶ πείθεσθαι, παρὰ φύσιν δὲ ποθ' ἐτέρως φερόμενον. ἐκ μὲν δὴ τῶν τοιούτων δεικνύται τὸ μὴτ' ἀψύχῳ τινὶ μὴτ' ἀλόγῳ ζῳῳ πάθος ἐγγίνεσθαι ψυχικόν. ἐπειδὴν δὲ γράφῃ, χωρὶς λόγου καὶ κρίσεως γίνεσθαι τὴν κατὰ τὸ πάθος κίνησιν, εἴτα συνάπτων ἐφεξῆς λέγῃ, οὐχὶ εἰ διημαρτημένως φέρεται, καὶ παριδὼν τι κατὰ τὸν λόγον, καὶ ἀπεστραμμένως τε καὶ ἀπειθεῶς αὐτῷ, διορίζει τῶν ἁμαρτημάτων τὰ πάθη καὶ πάνυ δεόντως. τὰ μὲν γὰρ ἁμαρτήματα μοχθηρὰ κρίσεις εἰσὶ, καὶ ὁ λόγος ἐψευσμένος

aversum protulit, irrationalem qui in affectione motum ab inanimis irrationalibusque animalibus segregavit. Movetur liquidem et lapis et lignum interdum, aliaque singula inanimata, sed non ut a ratione averfa, neque ut eidem immorigera. Cujus enim neutiquam interest, ut obtemperet sequaturque rationem, hoc quomodo repugnare aut averti unquam a ratione poterit? sed omnino non uti ratione merito dicetur: aversum autem esse et non obsequi id dicetur, quod naturam quidem habet sequendi obtemperandique, sed interdum praeter sui naturam alio modo fertur. Hinc sane monstratur, neque inanimato cuidam, neque irrationali animanti affectum innasci animale. Quum autem scribit, sine ratione et judicio affectionis motum fieri, deinde conjungens iterum dicit, nequaquam si errabunde feratur, et praetergrediatur aliquid secundum rationem, et averfus et immorigerus ei, affectus ab erroribus distinguit, idque perdecenter. Et enim errores prava sunt iudicia, et ratio veritatem

Ed. Chart. V. [137.]

Ed. Bas. I. (276.)

τῆς ἀληθείας καὶ διημαρτημένος. τὸ δὲ πάθος ἔμπαλιν οὐδὲν μὲν ἡμαρτημένον, οὐδὲ παρορώμενον κατὰ τὸν λογισμόν, ἀπειθῆς δέ ἐστι τῷ λόγῳ κίνησις ψυχῆς. ὁ μὲν γὰρ ὑπὲρ τοῦ σῶσαι τὴν πατρίδα τῆς ζωῆς καὶ τῶν τέκνων καταφρονήσας, καὶ ἦτοι παραδοὺς ἑτέροις ἀποσφάττειν, ἢ αὐτὸς ὑπομείνας σφάζει, τῇ γε τοῦ καλοῦ φαντασίᾳ τοῦτο δρᾷ καὶ λογισμῷ τινι χρησάμενος. ἡ Μήδεια δ' ἔμπαλιν οὐ μόνον ὑπ' οὐδενὸς ἐπείσθη λογισμοῦ κτείνειν τοὺς παῖδας, ἀλλὰ καὶ τοῦναντίον ἅπαν ὅσον ἐπὶ τῷ λογισμῷ μανθάνειν φησί, ὅσα δρᾷν μέλλει κακὰ, τὸν θυμὸν δὲ εἶναι κρείττονα τῶν βουλευμάτων, τοῦτέστιν οὐχ ὑποτετάχθαι καὶ πείθεσθαι καὶ ἔπεσθαι καθάπερ τινὶ δεσπύτῃ τῷ λόγῳ τὸ πάθος, ἀλλ' ἀφηνιάζειν, καὶ ἀποχωρεῖν, καὶ ἀπειθεῖν τῷ προστάγματι, ὥς ἑτέρας τινὸς ἔργον ἢ πάθημα δυνάμεως ὑπάρχον, οὐ τῆς λογιστικῆς. πῶς γὰρ ἂν ἡ ἀπειθεῖν ἑαυτῷ τι δύνατο, ἢ ἀποστρέφεσθαι ἑαυτὸ, ἢ μὴ ἔπεσθαι ἑαυτῷ; ταυτὶ μὲν οὖν ἅπαντα πρὸς τῷ μηδὲν ἔχειν μεμπτὸν ἔτι καὶ ἀληθῶς τε καὶ διωρισμένως καὶ

ementita et errori implicita. Affectus contra nullum quidem erratum, neque praetermissum in ratiocinatione, sed est animi motus rationi inobediens. Nam qui, ut patriam servet, liberorum vitam contemnit, vel aliis jugulandos tradit, vel jugulare ipse sustinet, honesti imaginatione hoc facit et ratiocinatione quadam usus. Medea autem e contrario non solum a nulla persuasa est ratiocinatione, ut filios interimeret, sed etiam contra in totum (quantum ad ratiocinationem attinet) scire se ait, cujusmodi factura sit mala, verum iracundiam consiliis esse potentiores, hoc est, non subjici et obtemperare et obsequi rationi tanquam dominae cuidam affectum, sed audere et recedere et averfari mandatum, ceu alterius quidam opus aut affectus virtutis existat, non ratiocinationis. Quomodo enim vel non obtemperare sibi ipsi quid possit, vel a se ipso averti, aut non se ipsum servare? Haec igitur omnia, praeterquam quod nihil accusacione dignum habeant, praeterea etiam tum vere, tum di-

Ed. Chart. V. [137.]

Ed. Bas. I. (276. 277.)

κατὰ τὴν Πλάτωνος εἴρηται γνώμην. παραπλησίως δὲ καὶ τὰ κατὰ τὴν ἐξήγησιν τοῦ δευτέρου τῶν ὄρων ὑπ' αὐτοῦ γεγραμμένα, δι' ἧς ἐμνημόνευσε καὶ τῶν τρεχόντων ὠκείως, οἳ μὴδ' εἰ στήναι βούλονται, παραχοῖμα δύναιντο πράττειν αὐτό. σαφῶς γὰρ κἀνταῦθα ἐνδειξίς γίνεται δυνάμεως ἐτέρας παρὰ τὸν λόγον, ὑφ' ἧς ἀπο(277)τελεῖται τὰ παθήματα. γνώμην δ' ἂν ἐναργέστερον, εἰ τὴν αἰτίαν ἐξεύροιμεν, ὑφ' ἧς συμβαίνει μὴ δύνασθαι στήναι παραχοῖμα πολλοὺς τῶν θεόντων. ἡ δ' εὗρεσις ἐξ αὐτοῦ γένοιτ' ἂν ἡμῖν τοῦ μὴ πᾶσιν οὕτως συμβαίνειν, ἀλλ' ὅσοι δι' ὁμαλοῦς τιτος ἢ κατάντους φέρονται. τῶν μὲν γὰρ ἀνάντη χωρία διαθεόντων οὐκ ἔτι οὕτω τοῦτο συμπέπτει· παραχοῖμα γοῦν ἴστανται βουλευθέντες, ὡς ἂν τῆς ῥοπῆς τοῦ σώματος μὴ φερούσης αὐτοὺς βιαίως κάτω, καθάπερ ἐκείνους ἔφερε. σύνθετος γὰρ αὐτῶν ἔνεστιν ἡ τῆς φορᾶς αἰτία, ἡ μὲν τις ὡς ζῶων ὑφ' ὀρυῆς κινουμένων, ἡ δ' ὡς ἀψύχων σωματίων τῷ βάρει ῥεπόντων. οὕτω γοῦν καὶ λίθοι πολλάκις ὄρων καταφέρονται στήναι μεταξὺ μὴ δυνάμεναι, πρὶν ἐξικέσθαι

flincte, tum juxta Platonis sententiam sunt pronunciata; consimiliter etiam ea, quae in expositione secundi definitionum libri ab ipso sunt perscripta, qua meminit itidem celeriter currentium, qui ne si sistere quidem velint, statim id possint facere. Clare enim et hic alia facultas praeter rationem ostenditur, a qua affectiones absoluntur. Cognoscemus id evidentius, si causam invenerimus, unde sit, ut non subito multi currentium possint consistere. Porro inveniemus eam inde, quod non omnibus ita eveniat, sed qui per planam quandam aut declivem feruntur viam; etenim eorum, qui per acclivia currunt loca, nulli hoc evenit, statim namque consistunt, ubi voluerint, tanquam mole corporis ipsos, non vi deorsum ferente, quemadmodum illos rapiebat. Quippe composita inest ipso- rum la- tionis causa; una tanquam animalium, quae animae impetu moventur, altera tanquam inanimatorum corporum, quae pondere inclinant; ita namque et lapides subinde e montibus deferuntur, consistere interea impotentes, prius-

Ed. Chart. V. [157, 138.]

Ed. Bas. I. (277.)

πρὸς τι χωρίον ὁμαλὸν ἢ κοῖλον. ὥστε καὶ κατὰ τοῦτο τὸ παράδειγμα δυνάμεώς ἐστιν ἔνδειξις ἑτέρας παρὰ τὸν λογισμὸν, ἀλόγου τὴν φύσιν, οἷα πέρ ἐστιν ἐν τοῖς τῶν ζώων σώμασι τὸ βάρος. [138] ὅτι δ' οὐ δύνανται διὰ τοῦτο στήναι βουληθέντες, οὐ μόνον ἐκ τῆς τῶν ἀναντῶν τε καὶ κατατιῶν χωρίων διαφορᾶς ἐνεστὶ μαθεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἐν αὐτοῖς τοῖς ὁμαλέσι διαφόρου κινήσεως. ὁ μὲν γὰρ εἰς τοῦπίσω τὴν ῥοπὴν τοῦ σώματος ποιησάμενος ἐν τῷ τρέχειν αὐτοκράτωρ ἐστὶ τοῦ στήναι, ὁ δ' εἰς τὸ ἐμπροσθεν ὑπ' ἐκείνης κωλύεται. καὶ δι' αὐτό γε τοῦτο οὕτω θέουσιν ἄπαρτες, ὑπ' αὐτῆς τοῦ πράγματος τῆς φύσεως διδασκόμενοι συντελεῖν τὴν εἰς τὸ πρόσω ῥοπὴν τῷ τάχει τῆς κινήσεως. ὥσπερ οὖν ἐπὶ τοῦ παραδείγματος, ὃ γενναϊότατε Χρύσιππε, τοῖς μὲν μηδὲν ὑπὸ τοῦ κατὰ τὸ σῶμα βάρους εἰς τάχος κινήσεως ὠφελουμένοις ἑτοιμον τὸ στήναι, τοῖς δ' ἐκ διττῆς αἰτίας τὸ τάχος γεννῶσιν οὐκ ἔθ' ἢ βούλησις ἱκανή, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπὶ τῶν τῆς ψυχῆς ὁρμῶν, ὅταν μὲν ὁ λογισμὸς μόνος ἔχῃ τὴν αἰτίαν, ἐπ' αὐτῷ παῦσαι τὴν ὁρμὴν:

quam ad locum aliquem planum aut cavum pervenerint. Quapropter etiam in hoc exemplo facultas altera praeter ratiocinationem ostenditur, natura irrationabilis, cujusmodi est in animalium corporibus gravitas. Quod autem ejus causa, quum velint, non possunt consistere, non solum ex acclivium decliviumque locorum differentia licet condiscere, sed etiam ex differenti in ipsis planis regionibus motu. Etenim qui retrorsum corporis inclinationem inter currendum molitur, sistendi potens est et sui juris, qui vero in anteriorem partem, ab illa impeditur; et hac ipsa de causa hoc pacto omnes eurrunt ab ipsa rei natura edocti, corporis inclinationem in anteriora celeritati motus conferre. Quemadmodum igitur exempli gratia, praeclare Chrysippe, iis, qui nihil a corporis pondere ad motus celeritatem juvantur, in promptu est, ut sistant, illis vero, qui ex duplici causa celeritatem generant, non amplius voluntas satis est, eodem modo in animi impetu, quum ratiocinatio sola causam habuerit, promptum est

Ed. Chart. V. [138.]

Ed. Bal. I. (277.)

ὅταν δ' ᾗτοι θυμὸς ἢ ἐπιθυμία τις αὐτῷ προσέλθῃ, δύναμεις ἄλογοί τε καὶ παραπλήσια τῷ κατὰ τὸ σῶμα βάρει, παραχοῆμα μὲν οὐχ οἷόν τε στήναι, χρόνῳ δ' ἂν ἴσως γένοιτο καὶ τοῦτο, καθάπερ ἐπὶ τῶν θεόντων. τὸ δ' ἴσως τῷ λόγῳ προσέθηκα διὰ τὴν τῶν κατὰ μέρος αἰτίων, ὅσα τε κινεῖ τὴν ὀρεγὴν, ἀνισον δύναμιν. ἐπειδὴ γὰρ καὶ λογισμὸς αὐτὴν κινεῖ, καὶ ἐπιθυμία, καὶ θυμὸς, ἡ μὲν ὑφ' ἐνὸς αὐτῶν συστάσα, τῶν ἄλλων ἡσύχαζόντων, ὑπ' ἐκείνου μόνου δεσπόζεται. ὥστ', εἰ μὲν ὑπὸ τοῦ λογισμοῦ γένοιτο, καὶ καταπαύειν αὐτὴν καὶ αὐθις ἐπεγεῖρειν οἷόν τε διὰ μόνου τοῦ βουλευθῆναι, εἰ δ' ὑπὸ θυμοῦ τινος ἢ ἐπιθυμίας, ὅταν ἐκεῖνα λωφίῃ, εἰ δ' ὑφ' ἑκατέρων ἐνεργούντων γίγνοιτο, λογισμοῦ θ' ἅμα καὶ τινος ἀλόγου δυνάμεως. εἰ μὲν οὖν ἀντισπῶντος τοῦ λογισμοῦ, κρατήσῃ τὸ ἰσχυρότερον, εἰ δὲ συνεκθέοντος, οὐδέποτε παύσεται. λέγω δὲ συνεκθεῖν τῷ πάθει τὸν λογισμόν, ὅταν, ἅπερ ἐκεῖνο πράττει, καὶ ὁ λογισμὸς δοξάζῃ, ὥπερ ἐπὶ τῶν ἀκολάστων. δοξάζουσι γὰρ ἀγαθὸν εἶναι μέγιστον οὗτοι τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἡδίστων,

propter ipsam cessare impetum; ubi vero aut iracundia, aut cupiditas quaedam ei accesserit, vires irrationales et corporis gravitati per similes, statim quidem neutiquam posse consistere, sed temporis spatio forte hoc quoque fiet, quemadmodum in currentibus. Forte autem orationi apposui propter particularium causarum ac eorum, quae impetum movent, vim inaequalem. Quandoquidem enim et ratiocinatio ipsum movet, et cupiditas, et iracundia, siquidem ab uno ipsorum constituatur, aliis quiescentibus, ab illo solo regitur; quare, si a ratione fiat, et compescere ipsum, et rursus excitare sola voluntate licet; sin ab iracundia quadam et cupiditate, quum illa cessaverint; sin ab utrisque operantibus fiat, ratione simul et irrationali quadam facultate, ratione quidem renitente, quod valentius est praecellet, simul autem concurrente, nunquam cessabit. Dico autem simul concurrere affectui rationem, quum, quae ille facit, etiam ratio opinatur; quemadmodum in intemperantibus et protervis (qui autumant, bonum esse maximum dele-

Ed. Chart. V. [138.]

Ed. Bas. I. (277.)

ἐκουσίως ἐπομένου κατὰ τὴν ψυχὴν αὐτῶν τοῦ λογισμοῦ τῇ ἐπιθυμίᾳ. ἀντιτείνειν δὲ φημι τὸν λογισμόν τῷ πάθει, μὴ δοξάζοντος μὲν τὰνθρώπου, καλὸν ἢ ἀγαθὸν εἶναι τὴν ἀπόλαυσιν τῆς προκειμένης ἡδονῆς, ἐλκομένου δὲ πῶς ἐπ' αὐτὴν διὰ τὴν τῆς ἐπιθυμητικῆς δυνάμεως ἰσχυρὰν κίνησιν. ἀλλ' εἰ μὲν ὁ λογισμὸς κρατήσκειν, ἐγκρατὴς ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν ἑαυτοῦ παθῶν ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπός ἐστι τε καὶ λέγεται, εἰ δ' ἐπιθυμία, τὸνναντίον τῷδε πρόσχημα λαβὼν ἀκρατὴς ὀνομάζεται. ὅταν δ' ὑπὸ τοῦ λογισμοῦ μόνου πρὸς τὴν τῶν ἡδέων ἄγεται χρῆσιν, ὁ τοιοῦτος σῶφρων καλεῖται, σκοπὸν τῆς αἰρέσεως αὐτῶν οὐ τὴν ἀπόλαυσιν, ἀλλὰ τὴν ὠφέλειαν πεποιημένος, ὥσπερ γε καὶ ἀκόλαστος ὁ πρὸς τῆς ἐπιθυμίας μόνης ἀγόμενος, ἀκολουθοῦντος αὐτῇ τοῦ λόγου, καθάπερ τινὸς οἰκέτου. τῇ τοιαύτῃ συμπλοκῇ τῶν τὰς ὁρμὰς κινούντων αἰτίων μαρτυρεῖ καὶ τὸ τοῦ Χρυσίππου παράδειγμα. τῶν μὲν γὰρ πρὸς ἄναντες θεόντων ἡ λογικὴ μὴν δύναμις ἡγεῖται, τῶν δ' ἀκουσίως ἐπὶ κρημνὸν φερόμενων ἡ ἄλογος, ἥνπερ δὴ τὸ βάρος τοῦ σώματος ἔφαμεν

etabilium fruitionem) ratio in anima ipsorum cupiditatem ultro sequitur. At reniti ac repugnare affectui rationem dico, quum homo non opinatur, propositae voluptatis fruitionem honestum aut bonum esse, trahitur autem quodammodo ad eam propter valentem concupiscibilis facultatis motum. Verum si ratio superaverit, talis homo tum sui tum suorum affectuum continens et est et dicitur; sin autem cupiditas, contrariam huic appellationem sortitus incontinens nominatur. Quum vero a ratione sola ad suavium usum ducitur, talis temperans vocatur, hoc consilio ea deligens, non ut fruatur, sed ut juvetur, quemadmodum etiam protervus, qui a sola cupiditate ducitur, ratione tanquam famulo quodam ipsam subsequente. Ejusmodi causarum impetus animi excitantium complexui attestatur etiam Chrysippi exemplum. Etenim adversus acclive currentes sola vi rationali ducuntur, qui autem inviti ad praecipitium feruntur, irrationali, quam sane corporis pondus esse diximus, in de-

Ed. Chart. V. [138. 139.]

Ed. Bas. I. (277.)

ὑπάρχειν, τῶν δ' ἐς τὸ κάταντες θεόντων ἀμφοτέραι. οὕτω δὲ καὶ τῶν ἐφ' ὁμαλοῦς, εἰ πρόσω ῥέποιεν, ὥς, εἴγς ἀνα-
νεύοιεν ὀπίσω, θέοιεν μὲν ἂν οὕτω γε τῶν ἐτέρων ἥτιον,
ἴσταιντο δ' ἂν, ὅποτε βουληθεῖεν. ὥστε οὐδὲν ἄχρη γε τῆς
τῶν ὄρων ἐξηγήσεως ὁ Χρύσιππος ἐναντίον ἀπεφήνατο τοῖς
παλαιοῖς.

Κεφ. γ'. [139] Ὅποταν δ' ἐφεξῆς ἐπισκέπτηται, πό-
τερον κρίσεις τινὰς ἢ κρίσεις ἐπόμενα χρή νομίζειν εἶναι
τὰ πάθη, καθ' ἑκάτερα μὲν ἀποχωρεῖ τῶν παλαιῶν, πολὺ
δὲ μᾶλλον ἐν τῷ τὸ φανλότερον ἡγεῖσθαι. καὶ γὰρ Ζήνωνι
κατὰ γε τοῦτο, καὶ ἐαυτῷ, καὶ πολλοῖς ἄλλοις μάχεται τῶν
Στωϊκῶν, οἱ οὐ τὰς κρίσεις αὐτὰς τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ
τὰς ἐπὶ ταύταις ἀλόγους συστολὰς, καὶ ταπεινώσεις, καὶ
δείξεις, ἐπάροεις τε καὶ διαχύσεις ὑπολαμβάνουσιν εἶναι τὰ
τῆς ψυχῆς πάθη. Ποσειδώνιος μὲν γε τελέως ἀπεχώρησεν
ἀμφοτέρων τῶν δοξῶν, οὔτε γὰρ κρίσεις, οὔτε ἐπιγινόμενα
κρίσεις, ἀλλ' ὑπὸ τῆς θυμοειδοῦς τε καὶ ἐπιθυμητικῆς δυ-
νάμεως ἡγεῖται γίνεσθαι τὰ πάθη, κατὰ πᾶν ἀκολου-
θήσας τῷ παλαιῷ λόγῳ. καὶ πυνθάνεται γε τοὺς περὶ

clive currentes utrisque. Pari modo qui in plano cur-
runt, si prorsum tendant; nam si retrorsum renitantur,
current quidem aliis minus, sed, ubi voluerint, sistentur.
Quare nihil Chrysippus usque ad definitionum expositio-
nem veteribus contrarium pronuntiavit.

Cap. III. Quum autem deinceps inspicit, judiciane
quaedam, an quae judicia sequantur, affectus esse putan-
dum sit, utrobique a veteribus recedit, sed multo magis
dum quod deterius est eligit. Etenim Zenoni in hoc
et libi et multis aliis Stoicis repugnat, qui non judicia
ipsa animi, sed irracionales quae post haec contractiones,
submissiones, ostentationes, elationes et diffusiones animi
affectus esse existimant. Verum Posidonius ab utraque
opinionem recessit, ut qui neque judicia, neque judiciis su-
pervenientia affectus esse, sed hos ab irascibili et concu-
piscibili facultate fieri autumet, veterem sermonem ex

Ed. Chart. V. [139.]

Ed. Bas. I. (277.)

τὸν Χρύσιππον οὐκ ὀλιγάκις ἐν τῇ περὶ παθῶν ἑαυτοῦ
πραγματείᾳ, τίς ἢ τῆς πλεοναζούσης ὁρμῆς ἐστὶν αἰτία.
ὁ μὲν γὰρ λόγος οὐκ ἂν δύναϊτό γε πλεονάζειν παρὰ τὰ
ἑαυτοῦ πράγματά τε καὶ μέτρα. πρόδηλον οὖν, ὥς ἑτέρα
τις ἄλογός ἐστι δύναμις αἰτία τοῦ πλεονάζεσθαι τὴν ὁρμὴν
ὑπὲρ τὰ μέτρα τοῦ λόγου, καθάπερ τοῦ πλεονάζεσθαι τὸν
δρόμον ὑπὲρ τὰ μέτρα τῆς προαιρέσεως ἄλογος ἢ αἰτία,
τὸ βάρος τοῦ σώματος. ἀλλ' οὐ τοῦτο θαυμαστόν, εἰ πολ-
λοῖς ἐναντία λέγει Χρύσιππος, ὥσπερ οὐδ' ὅτι τῆς ἀληθείας
ἀπέσφαλται, (συγγνώμη γὰρ ἀνθρώπῳ γε ὄντι καὶ ἁμαρτά-
νοντι ὥραϊόν τι,) ἀλλ' ὅτι μήτε ἐπεχείρησεν ὅλως τὰ πρὸς
τῶν παλαιῶν εἰρημένα διαλύσασθαι, καὶ πρὸς αὐτὸν δια-
φέρεται, νυνὶ μὲν γίνεσθαι νομίζων τὰ πάθη ἄνευ λόγου
καὶ κρίσεως, νυνὶ δ' οὐ μόνον κρίσεσιν ἔπεσθαι φάσκων,
ἀλλ' αὐτὸ δὴ τοῦτο κρίσεις εἶναι. τὸ γὰρ μηδ' ὅλως
ἐγάπτεσθαι κρίσεως ἐναντιώτατον δῆπου τῷ κρίσιν εἶναι τὸ
πάθος, εἰ μὴ νῆ Δία βοηθῶν τις αὐτῷ φαίη, πλείω ση-

toto secutus. Ac Chrysippi sectatores subinde in com-
mentario suo de affectibus interrogat, quae superantis
impetus sit occasio, quum ratio praeter ipsius tum opera
tum modum nequeat excellere; quapropter constat, aliam
quandam irrationalem vim causam existere, cur animi
impetus praeter rationis modum redundet, quemadmo-
dum gravitatem corporis causam esse rationis expertem,
ob quam supra arbitrii mensuram abundet. Sed mirum
hoc non est, si Chrysippus multis dicat contraria, quem-
admodum neque quod a veritate aberraverit; condonan-
dum enim est ei, quum homo sit et juvenile quiddam
peccet; verum quod neque aggressus sit omnino ea, quae
veteribus dicta sunt, dissolvere, et secum ipse pugnet,
dum nunc sine ratione et iudicio affectus fieri arbitratur,
nunc non solum iudicia subsequi affirmat, sed id ipsum
esse iudicia; siquidem neutiquam attingere iudicium ma-
xime nimirum contrarium est ei, quod affectus sit iudi-
cium; nisi per Jovem succurrens ei aliquis affirmet, plura

Ed. Chart. V. [139.]

Ed. Bas. I. (277. 278.)

μαίνειν τὸ τῆς κρίσεως ὄνομα, καὶ κατὰ μὲν τὴν ἐξήγησιν τοῦ ὅρου τὴν οἶον περισκεψιν εἰρησθαι κρίσιν, ὥς εἶναι τὸ ἄνευ κρίσεως ἴσον τῷ ἄνευ περισκέψεως, ἔνθα δὲ κρίσεις εἶναι φησι τὰ πάθη, τὰς ὁρμὰς τε καὶ τὰς συγκαταθέσεις ὀνομάζεσθαι κρίσεις. ἀλλ' εἴπερ τοῦτό τις δεῖξαιτο, πλεονάζουσα συγκατάθεσις ἔσται τὸ πάθος, καὶ πάλιν ὁ Ποσειδώνιος ἐρήσεται τὴν αἰτίαν, ὑφ' ἧς πλεονάζεται, πρὸς τῷ καὶ μέγιστον ἀμάρτημα κατὰ τὴν διδασκαλίαν ἡμαρτησθαι τῷ Χρυσίππῳ. εἰ γὰρ ἐν αὐτῷ δὴ τούτῳ τὸ κύρος τοῦ δόγματός ἐστιν, ἐν τῷ διαστείλασθαι τὴν ὁμωνυμίαν καὶ δεῖξαι, κατὰ τί μὲν σημαινόμενον ἄνευ κρίσεως γίνεται τὰ πάθη, κατὰ τί δὲ κρίσεις εἰσιν, ὁ δ' οὐδὲ καθ' ἐν τῶν τεττάρων βιβλίων, ἃ περὶ τῶν παθῶν ἔγραψεν, ἐποίησεν αὐτὸ, πῶς οὐκ ἂν τις αὐτὸν δικαίως μέμψαιτο; τάχα μὲν γὰρ οὐδὲ βραχυλογίαν τις ἄκραν ἐξηλωκὸς ὀρθῶς ἂν ὑπερβαίνοι (278) τὰ οὕτως ἀναγκαῖα, πολὺ δ' οὐν μᾶλλον, ὅταν ἐπὶ μήκιστον ἐκτείνῃ τοὺς λόγους, ὥσπερ ὁ Χρυσίππος. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων καὶ μικρὸν ὕστερον ἐπισκεψόμεθα.

judicii nomen significare, et in definitionis expositione veluti circumspeditionem dictum esse iudicium, ut sit idem sine iudicio et sine circumspeditione, ubi vero iudicia esse affectus dicit, et impetus et assensus nominari iudicia. At si quis hoc receperit, redundans assensus erit affectus, rursusque Posidonius interrogabit, ex qua causa redundet; praeter quod etiam maximum peccatum in docendi lege Chrysippus commiserit. Si enim in hoc ipso caput dogmatis est, ut aequivocationem distinguat ostendatque, quo in significato sine iudicio affectus fiant, in quo autem iudicia sint, is vero ne in uno quidem libro ex quatuor, quos scripsit de affectibus, id fecit, quomodo non quis eum jure accusaverit? Forsan enim ne summam quidem dicendi brevitatem aliquis aemulatus recte tam necessaria praetergrederetur; multo magis, quam longissime sermones protenderet, quemadmodum Chrysippus. Sed de his etiam paulo posterius considerabimus.

Ed. Chart. V. [139. 140.]

Ed. Bas. I. (278.)

Κεφ. δ'. Περὶ δὲ τοῦ μὴ φροντίζειν τῆς πρὸς ἑαυ-
τὸν ἐναντιολογίας αὐτὸν ἔχον ἔτι μυρία λέγειν, ἃ τάχ'
[140] ἂν καὶ ὕστερον, εἰ μακροτέρας ἐπιλαβοίμην σχολῆς,
εἰς μίαν ἀθροίσαιμι πραγματείαν ἅπαντα, παραλιπὼν τἄλλα
μόνων τῶν οἰκείων τοῖς νῦν προκειμένοις μνημονεύσω. τὴν
τοίνυν ἐπιθυμίαν ἐν τῷ πρώτῳ περὶ παιδῶν ὁρισμέματος
ὄρεξιν ἄλογον, αὐτὴν πάλιν τὴν ὄρεξιν ἐν ἑκτῷ τῶν κατὰ
γένος ὄρων ὁρμὴν λογικὴν εἶναι φησιν ἐπὶ τι, ὅσον χορῆ,
ἦδον αὐτῷ. οὕτω δὲ αὐτὴν ὁρίζεται καὶ τοῖς περὶ τῆς ὁρ-
μῆς. ὥστε τὸν τῆς ἐπιθυμίας ὄρον ἀναπτυσσόμενον γίγνε-
σθαι τοιοῦτον· ἐπιθυμία ἐστὶν ὁρμὴ λογικὴ ἐπὶ τι, ὅσον
χορῆ, ἦδον αὐτῷ, ἄλογος. ἀλλὰ τὸ μὲν ἐν διαφέρουσιν ἥτοι
βιβλίοις ἢ χωρίοις βίβλων ἀναισθητῶς ἔχειν τῆς ἐναντιο-
λογίας ἤτιον δεινόν· ὅταν δ' ἐν αὐτοῖς οἷς φθέγγεται τις
ἐναντία τε καὶ παντοίως μαχόμενα συμπλέξῃ, συγχέῃ καὶ
ταράσσει τὴν διδασκαλίαν ἐν τῷδε καὶ πολλὴν ἀπορίαν
παρέχει τοῖς ἐξελέγχειν αὐτὰ πειρωμένοις, ὥσπερ ἂν εἰ καὶ

Cap. IV. De eo autem, quod nihili faciat, si ipse
sibi contradicat, quum infinita adhuc possem afferre, quae
forfan etiam postea plus nactus otii in unum conferam
commentarium omnia, nunc omiſſis alijs eorum dunta-
xat, quae proprie ad institutum praesens pertinent, com-
miniscar. Itaque cupiditatem quum primo de affectibus
definivisset appetitum irrationalem, ipsum rursus appeti-
tum sexto generalium definitionum libro appetentiam
seu impetum rationalem ad aliquid esse pronunciat,
quantum convenit, ei jucundum. Hoc modo ipsam de-
finit etiam in libris de animi impetu, ut cupiditatis de-
finitio aperta et explicata talis fiat: Cupiditas est impe-
tus rationalis ad aliquid, quantum convenit, ei jucundum,
rationis expers. Verum quod in diversis vel libris vel
librorum locis contradictionem non percipiat, minus
grave est; quum autem in eisdem, quae loquitur aliquis,
contraria et omnino repugnantia connectat, disciplinam
in eo et confundit, et perturbat, magnamque dubitatio-
nem iis, qui illa conantur redarguere, exhibet; veluti si

Ed. Chart. V. [140.]

Ed. Bas. I. (278.)

οὕτω τις εἴποι γε, καταβὰς ἄνω, καὶ διαλεχθεὶς τῷ λίθῳ, καὶ πλεύσας διὰ μέσης τῆς πέτρας, ἀνελθεῖν εἰς τὸν βυθὸν τῆς λίμνης. ἂν τε γὰρ ὡς οὐ καταβάντα διελέγξης, φάσκων αὐτὸν ἄνω μεμενηκέναι καταβάντα, τοῦτ' αὐτὸ δῆπου φήσει καὶ αὐτὸς εἰρηκέναι κατὰ τὸν λόγον ἐν τῷ προσθεῖναι τὸ ἄνω, ἂν θ', ὡς οὐδενὶ διελέχθη, καὶ τοῦτ' εἰρησθαι φήσει, ταῦτό γάρ εἶναι τὸ λίθῳ διαλέγεσθαι τῷ μὴδὲ λίθῳ, τῷ λίθῳ γὰρ οὐδεὶς διαλέγεται. καὶ τἄλλα οὕτως ἅπαντα σοφιστικῶς ἐπανορθοῦσθαι δυνήσεται τις. ὥστε κατ' ἀρχὰς εὐθύς δεῖν ἀποδρᾶναι λόγων εἶδος τοιούτων, ἐν ᾧ χρὴ τοὺς ἀκούοντας οὐχ ἃ σημαίνεται συνήθως ὑφ' ἑκάστου τῶν ὀνομάτων μανθάνειν, ἀλλ' ἕτερόν τι. τοιούτον γάρ τι καὶ ὁ Χρύσιππος ἀξιῶσει, ἐπειδὴν μὲν ἄνευ κρίσεως λέγει τις γίνεσθαι τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, ἀκούειν ἡμᾶς ἀξιῶν, ὅτι μετὰ κρίσεώς τε γίνεται καὶ κρίσεις εἰσὶν· ἐπειδὴν δ' ἄνευ λόγου καὶ ἄλογα, τὸ μὴτ' ἄλογα, μὴτ' ἐν ἀλόγῳ τινὶ δυνάμει τῆς ψυχῆς, ἀλλ' ἐν τῇ λογιζομένῃ καὶ λογικῇ.

quis etiam in eum modum dicat: Descendit sursum, et disputavit cum lapide, et navigans per mediam petram ascendit in profundum stagni. Sive enim, tanquam qui non descenderit, arguas, dicens eum sursum mansisse, quum descendisset, idem hoc nimirum et ipse referet se in oratione dixisse, dum apposuerit sursum; sive, tanquam cum nullo differuisset, aequè hoc dictum esse affirmabit; nam idem esse cum lapide differere, quod ne cum lapide quidem; nam cum lapide nemo differit. Aliaque ita omnia sophistice corrigere poterit aliquis; quare per initia statim oportet hujusmodi orationum speciem repudiare, in qua convenit auditores, non quae consueto modo a singulis nominibus significantur, sed alia quaedam intelligere. Tale siquidem aliquid etiam Chrysippus censebit, quum sane sine judicio animi affectus aliquis dicat fieri, inaudire nos volens, quod cum judicio fiant, et judicia sint; quum autem sine ratione fieri dicat, et irracionales, censens nos intelligere, neque irracionales esse, neque in irrationali quadam facultate animi, sed in ratiocinante, et

Ed. Chart. V. [140.]

Ed. Bas. I. (278.)

τὸ γὰρ κρίνειν ταύτης ἔργον ὑπάρχειν· ἐπειδὴν δ' ἀπειθᾶς
 τε καὶ ἀπεστραμμένως τοῦ λόγου, τὸ μηδεμίαν ἐπιζητεῖν
 ἑτέραν ἐν τῇ ψυχῇ δύναμιν, ἧς κινουμένης ἀπειθῶς τῷ
 λόγῳ γίνεσθαι τὰ πάθη· μηδὲν γὰρ εἶναι τινα τοιαύτην,
 ὥς ἔνιοι τῶν φιλοσόφων ὑπολαμβάνουσιν ἐπιθυμητικὴν τε
 καὶ θυμοειδῆ προσαγορεύοντες, τὸ ὅλον γὰρ εἶναι τὸ τῶν
 ἀνθρώπων ἡγεμονικὸν λογικόν. εἰ μὲν γὰρ εἰς πρόβλημά
 τις ἀπὸ στόματος ἐπικαίρου λέγοι, κάλλιον μὲν καὶ τούτῳ
 διωρισμένως τε χρῆσθαι καὶ σαφῶς τοῖς ὀνόμασιν, ἔξει
 δ' οὖν ὅμως συγγνώμην αὐτοῦ τὰ σφάλματα. τὸ δ' ἐπι-
 στημονικὴν καὶ λογικὴν πραγματείαν ἐπαγγειλάμενον γράφειν
 ἀπειθῇ μὲν τῷ λόγῳ τινὰ κίνησιν ὀνομάζειν, ἀξιούν δ'
 ἡμᾶς ἀκούειν αὐτὴν λογικὴν, ἣ ἀπεστράφθαι μὲν τὸν λόγον,
 εἶναι δ' οὐδὲν ἄλλο ἢ λόγον τε καὶ κρίειν αὐτὴν, οὐκ οἶδ'
 εἰ μὴ τῆς μεγίστης μέμψεως ἄξιος ὑπάρχει ἀνθρώπος, μὴ
 συγχωρῶν ἐπὶ ταύτῳ λέγειν αἰσχύνεσθαι καὶ αἰδεῖσθαι,
 μηδ' ἡδεσθαι καὶ χαίρειν, ἀλλ' ἀκριβοῦν ἅπαντα καὶ μέχει

rationabiles existere; etenim judicare hujus opus esse;
 quum autem contumaciter et invita ratione fieri dicat
 aliquis, volens nos ne unam quidem aliam in anima fa-
 cultatem inquirere, qua mota contumaciter rationi affe-
 ctus fiant; nihil siquidem esse hujusmodi quandam facul-
 tatem, ut nonnulli philosophorum autumant concupiscibi-
 lem et irascibilem appellantes, totum namque esse,
 quod hominibus dominetur, rationem. Si enim problema
 aliquis memoriter enumeret et commentetur, praealat etiam
 huic distinctis clarisque uti nominibus; nihilominus ta-
 men erroribus ipsius venia daretur. At si quis scienti-
 ficum opus et rationale pollicitus scribere contumacem
 in rationem motum quendam nominet, velit autem nos
 inaudire ipsum rationalem, aut aversum quidem esse a
 ratione dicat, velit tamen nihil aliud esse quam ratio-
 nem ipsumque judicium, haud novi, an maxima ac-
 cusatione homo ille dignus sit, dum non concedit de
 eodem dici pudere et revereri, neque delectari et gau-
 dere: sed qui exquisita omnia etiam usque ad nomina

Ed. Chart. V. [140. 141.]

Ed. Bas. I. (278.)

τῶν ὀνομάτων ἀξιῶν αὐτὸν ἐν τοῖς συγγράμμασιν, ὃ μικρὸν ἔμπροσθεν οὐκ ἐκ λόγου καὶ κρίσεως ἔφησε γίνεσθαι, προσελθὼν ἐν λόγῳ καὶ κρίσει συνίστασθαι φησιν, ἐνὸν ἐκφυγεῖν μὲν ἀπάσας τὰς οὕτως ἀκαίρους τε ἅμα καὶ παρὰ τὸ τῶν Ἑλλήνων ἔθος ἀναπιμπλαμένας ὁμωνυμίας, ἀκριβῶσαι δὲ καὶ διαρθρῶσαι τὸν λόγον Ἑλληνικοῖς τε καὶ σαφέσιν ὀνόμασιν. [141] τὸ γοῦν ἄλογον ὡσαύτως ἄφῳνον τε καὶ ἀτραχίλῳ διχῶς ἅπαντες ἄνθρωποι λέγουσιν, καὶ τρίτον οὐδὲν ἔστιν ἐπ' αὐτῶν σημαίνονμενον εὑρεῖν οὔτε παρὰ τοῖς τῶν Ἑλλήσιν, οὔτε παρὰ τοῖς παλαιοῖς, εἴ τι χρὴ τεκμαίρεσθαι τοῖς βιβλίοις αὐτῶν. ἄφῳνον δὲ δὴ πῶς λέγουσι καὶ ἀτραχίλον· ἀναγκάζει γὰρ ἡμᾶς τὰ ῥήματα ἢ Χρυσίππειος ἐοικημένα καὶ ταῦτ' ἐξηγεῖσθαι· τὸ μὲν, οἶμαι, στερήσει φωνῆς ἢ τραχήλου, τὸ δὲ κακώσει. εἰ μὲν γὰρ τις φάσκει, τοὺς ἰχθύς ἀφῳνους ὑπάρχειν, ἢ τὰ φυτὰ, τῷ μῆδ' ὅλως ἔχειν φωνὴν οὕτως αὐτὰ προσαγορεύει· εἰ δὲ τις ἄφῳνον εἶναι λέγοι τὸν κιθαρωδὸν ἢ τὸν κήρυκα, κακώσιν τινα ἐνδείκνυται τῆς φωνῆς τὰνθρώπου, ἢ γὰρ μικρόφῳνον,

disquirere censet, idem in commentariis, quod paulo antea non ex ratione et iudicio dixit fieri, progressus in ratione et iudicio inquit consistere, quum liceret omnes inopportunas huiusmodi et praeter consuetudinem Graecorum refertas aequivocationes fugere et accurate articulateque sermonem tum Graecis tum manifestis nominibus illustrare; nam irrationale perinde ut mutum et collo carentem bifariam omnes homines dicunt, ac tertium nullum est in eis significatum invenire neque apud Graecos huius tempestatis, neque apud veteres, si quid ex libris ipsorum conjiciendum est. Porro mutum et collo carentem (cogit enim nos Chrysippica interpretatio haec quoque verba exponere) appellant quodammodo partim (ut opinor) vocis aut colli privatione, partim vitio. Si enim dicat aliquis, pisces natos esse aut stirpes, eo, quod omnino vocem non habeant, ita nuncupat; si vero mutum citharoedum dicas aut praeconem, vitium aliquod vocis hominis osten-

Ed. Chart. V. [141.]

Ed. Basf. I. (278.)

ἢ τραχύφωνον, ἢ μελάμφωνον, ἢ τι τοιοῦτον ἕτερον εἶναι φησιν αὐτόν, οὐ μὴν παντελῶς γ' ἐστερεῖσθαι φωνῆς. οὗτοι δὲ καὶ ἀτραχήλους τινὰς ὀνομάζουσιν ἀνθρώπους, οὐ μὲν Αἰία ὥσπερ τοὺς ἰχθῦς ἀτραχήλους ἂν τις εἴποι, διότι μηδ' ὅλως αὐτοῖς ὑπάρχει τράχηλος. οὐδεὶς γὰρ ἂν οὕτως γε ἄνθρωπος ἀτράχηλος εἴη, ὥς ἐστερεῖσθαι τὸ πάμπαν τραχήλου, ἀλλὰ τῷ μικρὸν ἔχειν τὸν τράχηλον ὀνομάζονται τινες οὕτως. καὶ μένει κἀνταῦθα τὰ παραπλήσια δύο σημαίνοντα, καθάπερ ἐπὶ τῆς ἄφωνος προσηγορίας. οὕτω δὲ καὶ ἄπους, καὶ ἀσκελὴς, καὶ ἀκοίλιος, καὶ ἄπλευρος, καὶ ἄχειρ, καὶ πάνθ' ὅσα τοιαῦτα, ποτὲ μὲν ἀναιρούσης τῆς α' φωνῆς τὸ σημαίνονμενον ἐκάστου τῶν ὀνομάτων, οὗ προτάττεται, ποτὲ δ' οὐκ ἀναιρούσης. οὕτως εὐρίσκω καὶ τὸ ἄλογον ὄνομα παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἅπασιν εἰρημένον ὑπὸ τῶν νῦν ἀνθρώπων λεγόμενον. ἐπειδὴν μὲν γὰρ ἢ τὸν ἰχθῦν τις ἢ τὸν καρκῖνον ἄλογον εἶναι φάσκει, πάντ' ἅπασιν ἀναιρεῖ τὸ σημαίνονμενον ἐκ τῆς ἄλογος φωνῆς· ἐπειδὴν δὲ τόδε τι τὸ ὑπὸ τοῦδε λεγόμενον ἐπιμεμφόμενοι φάσκωσιν

ditur; aut enim exigua voce praeditum, aut aspera, aut obscura, aut huiusmodi aliud quippiam ipsum esse dicis, non tamen omnino voce esse destitutum. Simili ratione etiam collo privatos quosdam homines nominant, non per Jovem quemadmodum pisces privatos dixerit aliquis, quod nentiquam ipsis infuit collum, (nemo enim hoc pacto atrachelus fuerit, ut in totum collo 'careat,) sed quo dextriguum habent collum, nonnulli sic appellantur; ac manent etiam hic persimiles duo significatus, quemadmodum in dictione mutus. Ita vero etiam sine pede, sine ventre, sine latere, sine manu, atque omnia ejusmodi, nonnunquam dictione α' significatum cujusque nominis, cui praepositur, tollente, interim non tollente. Ita invenio etiam irrationale nomen apud veteres omnes dictum esse, item ab hujus saeculi hominibus dici. Quum etenim vel piscem aliquis vel cancrum irrationalem esse dicit, omnino tollit significatum ex voce irrationalis. Quum vero aliquid, quod ab aliquo dicitur, incusantes vocitant

Ed. Chart. V. [141.]

Ed. Bas. I. (278.)

ἄλογον, οὐχ ὡς οὐδένα λόγον ἔχον, ἀλλ' ὡς μεμπτέον καὶ ποτηρῶς ἔχον οὕτως ὀνομάζουσιν. ἄλλο δὲ τρίτον ἢ καὶ τῇ Δία τέταρτον, ὡς οὗτοι βιάζονται, σημαίνονμενον οὐκ ἔστιν ἐν ἔθει τοῖς Ἑλλήσιν, ὃ ἐξηγεῖσθαι τὴν φωνὴν ἐπαγγέλλονται. δηλοῖ δὲ τοῦτο καὶ αὐτὸς ὁ Χρύσιππος ἐν τῇδε τῇ ῥήσει. διὸ καὶ οὐκ ἄπο τρόπου λέγεται ὑπὸ τινων τὸ τῆς ψυχῆς πάθος εἶναι κινήσεις παρὰ φύσιν, ὡς ἐπὶ φόβου ἔχει καὶ ἐπιθυμίας καὶ τῶν ὁμοίων. πᾶσαι γὰρ αἱ τοιαῦται κινήσεις τε καὶ καταστάσεις ἀπειθεῖς τε τῷ λόγῳ εἰσὶ καὶ ἀπεστραμμέναι· καθ' ὃ καὶ ἀλόγως φαιμέν φέρεσθαι τοὺς τοιοῦτους, οὐχ οἷον κακῶς ἐν τῷ διαλογίζεσθαι, ὡς ἂν τις εἴποι κατὰ τὸ ἔχειν ἐναντίως πρὸς τὸ εὐλόγως, ἀλλὰ κατὰ τὴν τοῦ λόγου ἀποστροφὴν. ἐναργῶς ἐν τούτοις ὁ Χρύσιππος ἐνδείκνυται τὰ δύο σημαίνονμενα τῆς ἄλογον φωνῆς, ἅπερ καὶ ὄντως ἐστὶ παρὰ τοῖς Ἑλλήσι, τὸ μὲν ἕτερον, ὃ τὸ εὐλογον ἐναντίον ἐστὶ, τὸ δ' ἕτερον, ὃ μηδὲν μέτεστι λόγου. τὸ μὲν οὖν ἀντικείμενον τῷ εὐλόγῳ ἀμάρτημά ἐστι καὶ κρίσις μοχθηρά· τὸ δ' ἕτερον, ὃ χωρὶς

irrationalē, non ceu nullius rationis compos, sed veluti culpandum praveque affectum sic vocitant. Aliud vero tertium vel etiam per Jovem quartum, ut hi vi cogunt et detorquent significatum, non est in Graecorum consuetudine, qui interpretari vocem profitentur. Innuit hoc quoque ipse Chrysippus his verbis: *Quare etiam non abs re dicitur a quibusdam, animi affectum motum esse prae-ter naturam, ut in metu habet, cupiditate et similibus. Omnes enim hujusmodi motus et constitutiones immorigerae sunt rationi et aversae: quapropter et irrationabiliter dicimus tales ferri, non veluti male in ratiocinando sic aliquis dixerit, in eo, quod secus habeat, quam bona ratio exigit, verum secundum rationis aversionem.* Manifesto his Chrysippus indicat duo significata dictionis irrationalis, quae etiam vere apud Graecos habentur, alterum, cui bona ratio contraria est, alterum, quod nihil rationis participat. Proinde quod bonae rationi opponitur, peccatum est et iudicium pravum; alterum, quod sine

Ed. Chart. V. [141. 142.]

Ed. Bas. I. (278. 279.)

λόγου γίνεται παντός, ἡ κατὰ τὸ πάθος ὁρμή καὶ κίνησις. εἰ δέ γε ἦν πλείω τὰ σημαινόμενα τοῦ ἄλογον ὀνόματος, οὐκ ἂν ᾠκνησεν οὐδὲ περὶ ἐκείνων εἰπεῖν, ἐπιδεικνύς, ὡς οὐδὲ καθ' ἑν αὐτῶν ἄλογον εἰρησθαι τὸ τῆς ψυχῆς πάθος, ἀλλὰ κατὰ μόνον ὅπερ αὐτὸς ὠνόμασε τὸ κατὰ τὴν ἀποστροφὴν τοῦ λόγου γινόμενον. ὅσα μὲν γάρ τις ἔκρινε κακῶς, οὐκ ἀπέστραπται τὸν λόγον, ἀλλ' ἔσφαλται κατ' αὐτόν· ὅσα δ' ὀρμαὶ κατὰ θυμὸν ἢ ἐπιθυμίαν ἀποτελοῦνται, μὴ προσχωρόμεναι λόγῳ, ταύτας ἄλογους ὀνομάζει κατὰ τὸ ἕτερον τῶν σημαινομένων, ἐν ᾧ τὴν α' φωνὴν ἀποφάσκειν (279) τε καὶ ἀναιρεῖν ἐλέγομεν τὸ σημαίνόμενον τῆς μετ' αὐτοῦ τεταγμένης. ἡ γὰρ ἀπειθῆς λόγῳ κίνησις ψυχῆς ἄλογός ἐστι κατὰ τοῦτο τὸ σημαίνόμενον, [142] ἐν ᾧ τὸ μηδὲ ὅλως χρῆσθαι λόγῳ περιέχεται. ὡς εἶγε χρώμεθα λόγῳ, καὶ κατ' αὐτὴν οὐκ ὀρθῶς ὁ Χρύσιππος εἶπεν, ἐν τε τῷ πρώτῳ περὶ παθῶν, οὐχὶ διημαρτημένως φέρεται, καὶ παριδὼν τί κατὰ τὸν λόγον, ἀλλ' ἀπεστραμμένως τε καὶ ἀπειθῶς αὐτῷ, καὶ πάλιν ἐν τῷ θεραπευτικῷ τῶν παθῶν,

omni ratione fit, est secundum affectum impetus motusque. Quod si plura essent significata nominis irrationale, non detrectasset utique de illis verba facere, ostendens, quod in nullo alio ipsorum irrationalis dictus sit animi affectus, verum in illo solum, quod ipse nominavit, id quod juxta rationis aversionem fit. Quae enim male quis judicavit, in iis non a ratione averfus est, sed in ea erravit. At qui impetus ex iracundia aut cupiditate absolventur, non utentes ratione, hos irracionales nominat secundum alterum significatum, in quo vocem α negare et tollere postpositae sibi dictionis significatum dicebamus, nam inobsequens rationi motus animi irrationalis est in eo significato, quo neutiquam ratione uti comprehenditur. Nam si utamur ratione etiam in eo, non recte dixit Chrysippus in primo de affectibus libro, non, inquam, errabunde fertur, et praetergressus aliquid in ratione, sed invita ipsa et in eam contumaciter ei. Rursus commentario de curandis affectibus eadem sane haec,

Ed. Chart. V. [142.]

Ed. Bas. I. (279.)

αὐτὰ δὴ ταῦτα τὰ μικρῶ πρόσθεν μοι παραγεγραμμένα διὰ τῆς ῥήσεως, ἐν ᾗ τὸ μὲν ἐναντίως τῷ εὐλόγως λεγόμενον ἄλογον οὐκ ἔφασκεν ἐν τῷ τοῦ πάθους ὀρισμῷ σημαίνεσθαι, θάτερον δὲ τὸ ἀπειθές τε καὶ ὑπεστραμμένον τὸν λόγον. ἐπιφέρων γοῦν φησιν· οἶαι καὶ ἀκρατεῖς αἱ τοιαῦται καταστάσεις εἶσιν, ὥς ἂν οὐ κρατούντων ἑαυτῶν, ἀλλ' ἐκφερομένων, καθάπερ οἱ τῷ τόνῳ τρέχοντες προσεκφέρονται, οὐ κρατοῦντες τῆς τοιαύτης κινήσεως. οἱ δὲ κατὰ τὸν λόγον κινούμενοι ὥς ἂν ἡγεμόνα καὶ τούτῳ οἰακίζοντες, καὶ ὅποιοσὺν ᾗ, κρατοῦσιν ἥτοι σπαθεῖς εἰσι τῆς τοιαύτης κινήσεως καὶ τῶν κατ' αὐτὴν ὁρμῶν. ἐνταῦθα γὰρ πάλιν τὸ καὶ ὅποιοσὺν ᾗ προκείμενον ἐπὶ τοῦ λόγου σαφῶς ἐνδείκνυται τὸν ἀπὸ τῶν ἁμαρτημάτων διορισμὸν τοῦ πάθους. εἴτε γὰρ ὑγιῆς εἴη καὶ ὀληθρὴς ὁ λόγος, εἴτε μοχθηρὸς τε καὶ ψευδής, ὁ κινούμενος κατ' αὐτὸν οὐκ ἂν ποτε γένοιτ' ἐν πάθει. κατὰ μὲν γὰρ τὸν ἀληθῆ προσηκόντως τε καὶ κατωρθωμένως κινεῖται, κατὰ δὲ τὸν ψευδῆ μοχθηρῶς τε καὶ διημαρτημένως. ἵνα γὰρ ὁ λόγος ἡγεμὼν ἔστιν, ἢ ἀρετὴ

quae paulo prius a me ad verbum praescripta sunt, ubi irrationale, quod contrarie ei, quod bona ratione est, dicitur, non pronunciabat, in affectus definitione significari, sed alterum inobsequentem et aversum a ratione. Subin-ferens itaque inquit: *Cujusmodi etiam incontinentes tales constitutiones existunt, tanquam sese non continerent, sed efferrerentur; quemadmodum qui valide currunt, ultro effe-runtur, talem motum non continentes. At qui secundum rationem moventur, tanquam ducem, etiam hac guber-nantes, qualiscunque ea quoque fuerit, continent, vel certe non ab ejusmodi motu afficiuntur, ejusque impetuosius elationibus.* Hic enim rursus illud, qualiscunque sit, in ra-tione propositum, manifesto vitiorum ab affectu distinctio-nem indicat. Sive enim sana et vera extiterit ratio, sive prava et mendax, is, qui secundum ipsam movetur, nun-quam in affectum inciderit, siquidem secundum veram decenter et recte movetur, secundum falsam prave et vitiose. Ubi enim ratio dux est, aut virtus sequitur, aut

Ed. Chart. V. [142.]

Ed. Bas. I. (279.)

ἐπεται, ἢ ἀμάρτημα, πάθος οὐδέποτε. τὸ γοῦν οἰηθῆναι τὴν ἡδονὴν ἀγαθὸν εἶναι, καθάπερ ὁ Ἐπίκουρος, ἡμαρτημένος τε λόγος ἐστὶ καὶ ψευδής, ἀπάσας τε τὰς ἐνεργείας καὶ κατὰ μέρος κινήσεις ἐκ τῆς ψυχῆς, ὅσαι τῆς ἡδονῆς ὡς τέλους στοχάζονται μοχθηρῶς, μοχθηρὰς μὲν ἐξ ἀνάγκης ἔχει καὶ διημαρτημένας, οὐ μὴν ἡδὴ γέ πω καὶ πάθη· τὸ γὰρ ἴδιον τοῦ πάθους αὐτὸ δὴ τοῦτ' ἐστὶ τὸ χωρὶς λόγου κινεῖσθαι τὴν ψυχὴν. ὅθεν καὶ δεόντως ὁ Χρύσιππος ἔγραψεν· οἱ δὲ κατὰ λόγον κινούμενοι ὡς ἂν ἡγεμόνα καὶ τούτῳ οἰακίζοντες τὰς κατὰ μέρος δηλονότι κινήσεις τῆς ψυχῆς κρατοῦσι τῶν κατ' αὐτὰς ὁρμῶν ἀνάλογον τοῖς περιπατοῦσιν, ἀλλ' οὐχ ὑπ' αὐτῶν ἐκφέρονται βιαίως, ὥσπερ οἱ κατὰ πρᾶνους θεότες. συνάπτων γοῦν τῇ προγεγραμμένῃ φήσει καὶ ταυτὶ προσγράφει· οἱ δέ γε κατὰ τὸν λόγον κινούμενοι ὡς ἂν ἡγεμόνα καὶ τούτῳ οἰακίζοντες, καὶ ἐὰν ὁποιοσοῦν ᾖ, κρατοῦσι τῶν κινήσεων καὶ τῶν κατ' αὐτὰς ὁρμῶν, ὥστε πεισθῆναι ἐὰν περ ἐνδείκνυται αὐτὸς παραπλησίως τοῖς περιπατοῦσιν. οὐκ ἀρκεσθεῖς δὲ τούτοις ἐπιφέρει· διὸ καὶ

vitium, affectus nunquam. Itaque putare, voluptatem bonum existere, quemadmodum Epicurus, peccans vitiolique et falsa ratio est, omnesque actiones et particulares animi motus, qui voluptatem tanquam finem respiciunt prave, pravos sane necessario et aberrantes facit ac vitiolos, non tamen jam affectus quoque; quippe proprium affectus hoc ipsum est, ut anima citra rationem moveatur. Unde etiam decenter Chrysippus scripsit: *Qui autem secundum rationem tanquam ducem moventur, et hac particulares scilicet animi motus gubernant, impetus in eis continent simili iis modo, qui obambulant, sed non violenter ab ipsis efferuntur, quemadmodum qui in declivi currunt.* Connectens itaque superscriptae sententiae haec quoque ascribit: *At qui secundum rationem tanquam ducem moventur, et hac etiam, qualiscunque sit, gubernantes, motus impetusque eorum continent, ita ut pareant, si modo ipsa indicet, similiter iis, qui obambulant.* Non contentus autem his adducit: *Quapropter*

Ed. Chart. V. [142. 143.]

Ed. Bas. I. (279.)

αἱ οὕτως ἄλογοι κινήσεις πάθη τε λέγονται καὶ παρὰ φύ-
σιν εἶναι, ἅτ' ἐκβαίνουσιν τὴν λογικὴν σύστασιν. πῶς
οὕτως; ἢ δηλονότι χωρὶς λόγου παντὸς, καὶ ἀπεστραμμένα
τὸν λόγον, ὃν ἡγεμόνα ἔδωκεν ἡμῖν ἡ φύσις ἀπασῶν τῶν
κατὰ μέρος ἐνεργειῶν; οὐχ ἡγεῖται δ' ἐν τοῖς πάθεσιν·
ὅθεν ἐκβεβηκέναι φησὶ τὴν λογικὴν σύστασιν ἀπάσας τὰς
κατὰ πάθος κινήσεις, ὁρθότατα λέγων. εἰ γὰρ ἡ μὲν λο-
γικὴ τοῦ ζώου σύστασις ἡγεμόνα κέκμηται τὸν λόγον, οὐ
κρατεῖ δ' οὗτος οὐδ' ἡγεῖται τῶν κατὰ τὸ πάθος κινή-
σεων, ἐκβέβηκε τὴν λογικὴν φύσιν ὃ κατὰ πάθος κινού-
μενος. καὶ μὴν, εἴπερ οὐ λόγος ὁρμῆς ἡγεῖται, ἀποκρι-
νάσθωσαν ἡμῖν οἱ περὶ τὸν Χρύσιππον, ὃ τί ποτὲ ἔστι
τὸ ἡγούμενον. οὐ γὰρ δὴ γε ἀποχορήσει αὐτοῖς εἰπεῖν, ὡς
οὔτε λόγος, οὔτε ἄλλη δύναμις σὺνδεμία. συγχωροῦσι γὰρ
οὕτως ἀναίτιόν τινα κίνησιν, ὃ παντὸς μᾶλλον φυλάττεσθαι
παραينوῦσι, καὶ μέμφονται γε τὸν Ἐπίκουρον, ἐπειδὴν τινα
τοιαύτην ὑποτίθεται. εἴπερ οὖν μηδὲν ἀναίτιως γίνεται,
[143] καὶ τοῦτ' ἔστιν ἀπάντων σχεδόν τι τῶν φιλοσόφων

*etiam tam irrationales motus et affectus, et praeter na-
turam esse dicuntur, tanquam rationalem dispositionem,
egredientes. Quo pacto? An certe sine omni ratione, et
ab ea averſi, quam natura omnium particularium func-
tionum ducem nobis dedit? Non praestit autem in affecti-
bus; unde rationalem constitutionem universos affectus
motiones excessisse dicit, rectissime scribens. Si enim ra-
tionalis animi constitutio ducem nacta est rationem, non
autem haec dominatur, neque motibus secundum affectum
praestit, is, qui pro affectu movetur, rationalem egressus
est naturam. Atqui si non ratio impetui praestit, respon-
deant nobis Chrysippi sectatores, quid tandem sit, quod
praestit. Non enim sufficiet ipsis dicere, quod neque ra-
tio, neque ulla facultas alia. Concedunt namque ita mo-
tum quendam causae expertem, quod multo magis vitan-
dum statuunt, accusantque Epicurum, quum hujusmodi
quendam proponit. Si igitur nihil sine causa fit et hoc
omnibus prope philosophis communiter in confesso est,*

Ed. Chart. V. [143.]

Ed. Bas. I. (279.)

ὁμολόγημα κοινόν, οὐ Χρυσίππου μόνον, ἢ Ἀριστοτέλους, ἢ Πλάτωνος, ἀποκρινάσθωσαν ἡμῖν, ἢ τίς ποτ' ἐστὶν αἰτία τῆς κατὰ πάθη κινήσεως. οὐ γὰρ δὴ ὁ λόγος γε νῦν ἡγεμὼν οὐδ' αἴτιος αὐτοῖς ὑπάρχει, καθάπερ ἔν τε τοῖς ἁμαρτήμασι καὶ κατορθώμασιν. ὁ μὲν οὖν Ποσειδώνιος, ὥς ἂν, οἶμαι, τεθραμμένος ἐν γεωμετρίας καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων Στωϊκῶν ἀποδείξεισιν ἐπεσθαι συνειδυμένος, ἠδέσθη τὴν τε πρὸς τὰ σαφῶς φαινόμενα μάχην καὶ τὴν αὐτὴν πρὸς αὐτὸν ἐναντιολογίαν τοῦ Χρυσίππου, καὶ πειρᾶται μὴ μόνον ἑαυτὸν τοῖς Πλατωνικοῖς, ἀλλὰ καὶ τὸν Κιτιέα Ζήνωνα προσάγειν· οἱ δ' ἄλλοι Στωϊκοὶ σχεδὸν ἅπαντες οὐκ οἶδ' ὅπως ἐπεσθαι μᾶλλον οἷς ἐσφάλη Χρυσίππος ὑπομένουσιν, ἢ τάληθές αἰρεῖσθαι.

Κεφ. ε'. Καὶ οἱ γε νῦν αὐτῶν ἐνδοξότατοι, πυνθανομένων ἡμῶν ἐκάστοτε, τίνα ποτὲ χορὴ τίθεσθαι τὴν αἰτίαν τῆς κατὰ τὰ πάθη κινήσεως, ἄνω μὲν καὶ κάτω τοὺς λόγους ἐλίττουσιν, ἀποσαφοῦσι δ' οὐδέν, ἀλλ' ἐνίοτε μὲν τὸν ἡμαρτημένον λόγον φασὶν καὶ τὴν δόξαν τὴν ψευδῇ τῶν

non Chrysippo solum aut Aristoteli aut Platoni, respondeant nobis, quae tandem affectuum motus causa existat. Non enim jam ratio dux neque causa ipsis est, quemadmodum in peccatis et recte gestis. Itaque Posidonium (uti puto) in geometria educatum et magis, quam alii Stoici, demonstrationes sequi assuetum puduit Chrysippi, qui manifesto apparentibus repugnet et sibi ipse contradicat, ac conatur non modo seipsum, sed etiam Cititium Zenonem Platonicis adducere: reliqui vero Stoici prope universi haud novi quomodo sequi potius ea, in quibus Chrysippus aberravit, sustinent, quam verum deligere.

Cap. V. Ac hujus tempestatis inter eos clarissimi, interrogantibus nobis frequenter, quae tandem affectuum motus causa statuenda sit, sursum et deorsum sermones implicant, sed nihil manifesto expediunt. Verum interrim peccantem rationem dicunt falsamque opinionem

Ed. Chart. V. [143.]

Ed. Bas. I. (279.)

κατὰ τὰ πάθη κινήσεων αἰτιον ὑπάρχειν, δυσωπούμενοι δ' αὖθις ὑπὸ τῶν Χρυσίππου ῥήσεων ὑποχωροῦσιν τε τούτων, καὶ κινήσεις τινὰς ἀναίτιους ὑποτίθενται, καὶ μένουσιν οὐδέποτε ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀποκρίσεων, ἀλλ' Εὐρίπου δίκην ἐκάστοτε μεταρρέουσιν, ἀπὸ μὲν τοῦ τὸν λόγον τε καὶ τὴν δόξαν αἰτιάσθαι τῶν παθῶν ἐπὶ τὸ χωρὶς αἰτίας οὕτως πῶς κινουμένην τὴν ψυχὴν ἐμπίπτειν τοῖς πάθεσιν, ἀπὸ δ' αὖ τῆς εἰκαίας τε καὶ ἀναίτιου κινήσεως ἐπὶ τὸ λογικὰς εἶναι τὰς κινήσεις τῶν παθῶν. ὁ γὰρ ἔλεγχος ἐκατέρων τῶν ἀποκρίσεων ἐκ προχείρου παρακείμενος οὐκ εἴα καταμένειν ἐπ' οὐδετέρας αὐτῶν, ἐν μὲν τῷ τὰς κατὰ τὰ πάθη κινήσεις ὑπὸ τοῦ λόγου γίνεσθαι φάσκειν οὐκ ἔχόντων αὐτῶν ἀμάρτημα διακρίναι πάθους, ἐν δὲ τῷ καὶ τοῦτον ἀφελεῖν εἰς ἀναίτιόν τινα κίνησιν ἐπιπιπτόντων, ἐνὸν αὐτοῖς ἐξ ἐτοίμου φυγεῖν ἀμφοτέρας τὰς ἀτοπίας, τὴν μὲν τοῦ μὴ δύνασθαι διορίσαι πάθους ἀμάρτημα, χωρίζοντας τοῦ λόγου τὰ πάθη, τὴν δὲ τοῦ γίνεσθαι τι χωρὶς αἰτίας, ὁμολογήσαντας, ὁλόγους τινὰς εἶναι δυνάμεις ἐν τῇ ψυχῇ

motuum secundum affectus causam esse pronunciant. At quum rursus Chrysippi dictis molestentur, et his cedunt, et motus quosdam causarum expertes statuunt, manentque nunquam in eisdem responsionibus, sed Euripi inodo frequenter resiliunt, resiliuntque ab eo, quod ratio opinioque affectus causet, ad id, quod sine causa sic quodam modo mota anima in affectus incidat, ab eo rursus, quod motus vanus et expertus causae sit, ad id, quod affectuum motus rationales sint; siquidem reprehensio utriusque responsionis ex procinctu apposita non finit alterutri ipsorum immorari, cum dicendo quidem, affectuum motus a ratione fieri, nequeant vitium ab affectu discernere, dum autem hanc adimunt, in motum quendam causae expertem incidant, quum liceat ipsis ex facili ambas absurditates subterfugere; hanc, quod nequeant vitium ab affectu segregare, separante ratione affectus; illam, quod fiat aliquid sine causa, confessi, irracionales quasdam sa-

Ed. Chart. V. [143. 144.]

Ed. Bas. I. (279. 280.)

τῶν κατ' αὐτὴν παθῶν αἰτίας. οὐ μόνον τοίνυν οἱ ἄλλοι, ἀλλὰ καὶ ὁ Χρυσίππος αὐτὸς ἐν τοῖς περὶ παθῶν συγγράμμασιν ἐπ' οὐδεμιᾷς ὀρίζει βεβαίως δόξης, ἀλλ' αἰὲν σαλεύει καθάπερ ἐν κλύδωνι. καὶ γὰρ καὶ χωρὶς λόγου παντὸς γίγνεσθαι φησι τὰ πάθη, καὶ αὐτὸς τῆς λογικῆς εἶναι δυναμέως μόνης, ὥστε διὰ τοῦτο μηδὲ ἐν τοῖς ἀλόγοις ζώοις συνίστασθαι, καὶ χωρὶς κρίσεως γίνεσθαι, καὶ αὐτὸς κρίσεις εἶναι. ἐμπίπτει δὲ ποῖς καὶ εἰς τὸ φάσκειν, εἰκῇ γίνεσθαι τὰς κατὰ τὰ πάθη κινήσεις, ὅπερ οὐδὲν ἄλλο ἐστίν, ἢ ἀναιτίως, εἴ τις ἀκριβῶς ἐξετάζοι τὸ ῥῆμα. αἷς γοῦν ὀλίγον ἐμπροσθεν γέγραφε ῥήσασιν ἐφεξῆς φησιν· οἰκείως δὲ τῷ τῶν παθῶν γένει ἀποδίδεται καὶ ἡ πτοία κατὰ τὸ ἐν-σεσοβημένον τοῦτο καὶ φερόμενον εἰκῇ. ἀλλ' εἰ μὲν τὸ ἀναιτίως εἰκῇ λέγεις, ὦ Χρυσίππε, καὶ σεαυτῷ μάχη, καὶ Ἀριστοτέλει, καὶ Πλάτῳ, καὶ ταῖς ἀπάντων ἀνθρώπων ἐννοίαις, καὶ πολὺ πρότερον αὐτῇ τῶν πραγμάτων τῇ φύσει, μηδενὸς ἀναιτίως γίγνεσθαι δυναμένου. [144] εἰ δὲ τὸ χωρὶς λόγου σημαίνει σοι τὸ εἰκῇ, τὸ (280) μὲν ἄλογον οὕτω

cultates in anima affectuum ipsius causas esse. Non solum igitur alii, sed etiam Chrysippus ipse in commentariis de affectibus in nulla haeret firmiter opinione, verum semper cen in unda fluctuat. Quin etiam sine omni ratione fieri dicit affectus, et rursus rationalis solius esse facultatis; ut propterea neque in irrationabilibus animalibus consistant, et sine iudicio fiant, rursusque sint iudicia. Incidit autem nonnunquam, ut etiam dicat temere affectuum motus fieri; quod nihil aliud est, quam sine causa, si quis exacte verbum examinet. Verbis itaque paulo superius scriptis subiungit: *Merito autem affectuum generi etiam timor attribuitur, secundum quod incutitur vel temere accidit.* At si sine causa temere dicis, o Chrysippe, et tibi ipse refragaris, et Aristoteli, et Platoni, et omnium hominum sententiis, multoque prius ipsi rerum naturae, quum nihil sine causa possit fieri. Quod si citra rationem significat tibi temere, dictio irrationale

Ed. Chart. V. [144.]

Ed. Bas. I. (280.)

γε μετεilhμμένον ἂν εἴη, τὸ δ' ἐξ ἀρχῆς ζητούμενον εἴ-
 μένει. τὴν παράλογον ταύτην κίνησιν, ὑπὸ λόγου μὲν μὴ
 γινομένην, ὑπ' αἰτίας δέ τινος γινομένην, ἐρωτῶμέν σε, τίς
 ἐδημιούργησεν αἰτία; ἡμεῖς μὲν γάρ φαμεν ἐνίοτε μὲν τὴν
 θυμοειδῆ δύναμιν, ἐνίοτε δὲ τὴν ἐπιθυμητικὴν. σὺ δὲ οὔτε
 ταῦτα ὁμολογεῖς, οὔτε τὴν λογικὴν εἰπεῖν τολμᾷς, ἀλλ' εἰκῇ
 γίνεσθαι φήσας ἀπηλλάχθαι νομίζεις τοῦ ζητήματος, οὐκ
 εἰδὼς, ὅτι πᾶν, ὃ τί περ ἂν εἰκῇ καὶ ἀπὸ αὐτομάτου γίνε-
 σθαι λέγεται, κατὰ τὴν ὥς πρὸς ἡμᾶς γινώσκιν οὕτω προσα-
 γορεύεται, ταῖς δ' ἀληθείαις οὐδὲν αὐτῶν οὕτω γίγνεται,
 καθάπερ καὶ ὁ θειότατος Ἱπποκράτης εἶπεν· ἡμῖν μὲν
 αὐτόματον, αἰτία δ' οὐκ αὐτόματον. οὕτω δὲ καὶ τὸ πλεο-
 νάζουσιν ὁρμὴν εἶναι τὸ πάθος ἐξηγούμενος ὁ Χρύσιππος
 ἐν τε τῷ περὶ παθῶν ἡθικῷ καὶ τῷ πρώτῳ τῶν λογικῶν
 ὑπὲρ τὴν τοῦ λόγου συμμετρίαν γίνεσθαι φησιν τὴν ὑπερ-
 βολὴν τῆς κινήσεως, οὐ μὲν τὴν γ' αἰτίαν αὐτῆς προστί-
 θησιν. ἐχρῆν δέ γε κἀνταῦθα μὴ περιπλέκειν καὶ ταρατ-
 τειν τὸν λόγον εἰς περιττὸν ἐκτείνοντα μῆκος, ἀλλὰ τοῦ

sic transumpta erit, at quod ab initio quaerebatur, ad-
 huc manet. Hunc motum praeter rationem, qui a ratione
 quidem non fit, sed a causa aliqua, interrogamus te, quae
 causa effecit? Nos enim affirmamus interim vim irasci-
 bilem, interim concupiscibilem. Tu autem neque haec
 fateris, neque rationalem audes dicere, sed temere fieri
 locutus liberatum te esse a quaestione putas, ignarus to-
 tum, quodcumque temere et sua sponte fieri dicitur,
 quantum nos cognoscere possumus, ita appellari. Re-
 vera autem nihil ipsorum ita fit, quemadmodum et di-
 vinissimus Hippocrates dixit: *Nobis quidem fortuitum,
 causae autem non fortuitum.* Pari modo, quod affectus
 redundans sit animi impetus, Chrysippus exponens tum
 in libro morali de affectibus tum in primo logicorum
 motus excessum supra rationis commodationem fieri
 asseverat, non tamen causam ipsius apponit. Convenie-
 bat enim hic quoque sermonem non implicare turbare-
 que superflua prolixitate, sed ubi causam, cur impetus

Ed. Chart. V. [144.]

Ed. Bas. I. (280.)

πλεονάζεσθαι τὴν ὁρμὴν εἰπόντα τὴν αἰτίαν ἀπηλλάχθαι.
ὥς γὰρ ἐπὶ τῶν εἰς τὸ κάταντες θρόντων ἅμα τῇ βουλήσει
τὸ βάρος τοῦ σώματος αἴτιον ὑπάρχει τῆς κινήσεως, οὕτως
ἐν τοῖς τῆς ψυχῆς πάθεσιν ὃ τί ποτ' ἄλλο τῇ λογικῇ δυνά-
μει προσιὸν αἴτιον γίνεται τῆς ἀμέτρου καὶ, ὥς αὐτὸς
αἰσθάνει ὀνομάζειν, ἐκφόρου κινήσεως, ἐχρὴν αὐτὸν διελθεῖν.
ἡ δ' οὖν ῥῆσις ἡ κατὰ τὸ θεραπευτικὸν τῶν παθῶν βι-
βλίον ὧδ' ἔχει: οἰκείως δὲ καὶ ὁρμὴ πλεονάζουσα λέγεται
εἶναι τὸ πάθος, ὥς ἂν τις ἐπὶ τῶν ἐκφερομένων κινήσεων
πλεονάζουσαν κίνησιν εἴποι, τοῦ πλεονασμοῦ ἐν αὐτῇ γινο-
μένου κατὰ τὴν τοῦ λόγου ἀποστροφὴν καὶ τὸ ἄνευ τοῦ
πλεονασμοῦ τούτου σωστικόν. ὑπερβαίνουσα γὰρ τὸν λό-
γον ἡ ὁρμὴ καὶ παρὰ τοῦτον ἀθρόως φερομένη οἰκείως τ'
ἂν πλεονάζειν ῥηθεῖη καὶ κατὰ τοῦτο παρὰ φύσιν γίγνε-
σθαι καὶ εἶναι ἄλογος, ὥς ὑπογράφομεν. ὑπερβαίνουσα,
φησὶ, τὸν λόγον ἡ ὁρμὴ καὶ παρὰ τοῦτον ἀθρόως φερο-
μένη τὴν κατὰ τὸ πάθος ἐκφορὴν ἀπεργάζεται κίνησιν.
οὐκ οὖν ὁ λόγος αἴτιος, ὡς Χρύσιππε, τῆς ἐκφόρου τε καὶ

animi redundet, expeditivisset, cessare. Sicut enim in his, qui in declive currunt, una cum voluntate corporis gravitas motus causa existit, ita in animi affectibus quae-
nam alia rationali facultati accedens causa immodici et (ut ipse solebat nominare) elati motus efficiatur, oportebat ipsum percensuisse. Verba igitur in libro de medendis affectibus in hunc modum habent: *Proprie etiam impetus animi redundans affectus esse dicitur, tanquam si quis in elatis motibus redundantem motum dicat, redundantia in eo oboriente secundum rationis aversionem et id quod sine redundantia hac sit facile consistens. Excedens enim rationem impetus et praeter hanc universim latus proprie redundare dicetur, et secundum hoc praeter naturam fieri, et esse irrationalis, ut subscribimus.* Excedens (inquit) rationem impetus et praeter hanc raptim latus secundum affectum elatum efficit motum; ob quod ratio, o Chrysippe, elati et immodici mo-

Ed. Chart. V. [144.]

Ed. Bas. I. (280.)

ἀμέτρου κινήσεως. αὐτὸς γὰρ ὁμολογεῖς, αὐτὴν γίνεσθαι παρὰ τὸν λόγον, οὐκ ἐγχωρεῖ δ' ὅμα τε παρὰ τὸν λόγον γίνεσθαι τι καὶ ὑπὸ τοῦ λόγου, πάντως δ' ὑπὸ τινος αἰτίας. οὐκ ἔστι δ' ἐκείνη λογικὴ, ἄλογος ἄρα τις ἢ τὸ πάθος ἐργαζομένη δύναμις. καὶ τάχ' οὐχ ὑπ' ἄλλων, ἀλλὰ τοῖς αὐτῶν πτεροῖς ἀλισκόμεθα, καίτοι γ' ἐνὸν ἡμῖν λέγειν, ὧ γενναϊότατε Χρῦσιππε, δυοῖν θάτερον, ἢ ὥς οὐδὲν διαφέρει πάθος ἀμαρτήματος, ἢ ὥς ἐπιγίνεται τοῖς ἀμαρτήμασι τὰ πάθη. τούτων γὰρ ὁποτερονοῦν εἰπόντες οὐκ ἀναγκαζόμεθα τὴν αἰτίαν οὐκ ἀποκρίνεσθαι τῆς παρὰ τὸν λόγον ἀμέτρου κινήσεως, ἀλλὰ τούτων μὲν οὐδέτερον ὑπέμεινας εἰπεῖν, αἰδούμενος ἐναντία λέγειν τοῖς ἐναργῶς φαινομένοις, αὐτὸς δὲ πρὸς αὐτὸν ἐναντιολογούμενος οὐκ αἰσθάνη παρὰ τὸν λόγον γίνεσθαι φάσκων τινὰς κινήσεις, καὶ ἀπεστράφθαι τὸν λόγον καὶ ἀφηγιάζειν αὐτὸν, κἄπειτα μικρὸν ὕστερον τὰς αὐτὰς ταύτας ὑπὸ λογικῆς γίνεσθαι δυνάμεως φάσκων. ἡ δ' αὐτὴ μάχη καὶ ἐν τῷ κρίσεις τε φάσκειν εἶναι τὰ πάθη τῆς ψυχῆς καὶ χωρὶς κρίσεως

tus causa non est. Ipse namque confiteris, eum praeter rationem fieri. At non potest aliquid simul et praeter rationem et a ratione fieri, omnino autem ab aliqua causa; illa vero non est rationalis; irrationalis igitur quaedam est facultas, quae affectum efficit; et forsan non ab aliis, sed nostris ipsorum pennis capimur; et si liceat nobis dicere, Chrysippe generosissime, alterutrum, vel quod nihil affectus a vitio differat, vel quod vitiis affectiones superveniant. Horum enim quodcunque dixerimus, non cogimur causam immodici praeter naturam motus responderc. Verum neutrum horum dicere sustinuisse, reveritus contraria iis, quae manifesto apparent, enunciare. Ipse vero imprudens tibi met contradicis, praeter rationem inquires motus quosdam fieri, et averti a ratione, et ab ea dissidere, deinde paulo posterius eosdem hos a rationali facultate fieri pronuncians. Similiter tecum pugnas, dum animi affectus esse judicia

Ed. Chart. V. [144. 145.]

Ed. Bas. I. (280.)

γίνεσθαι. τὴν μὲν οὖν ἐκ τοῦ πρώτου περὶ παθῶν ῥῆσιν, ἔνθα φησὶν χωρὶς κρίσεως γίνεσθαι τὰ πάθη, παρεθέμην ἔμπροσθεν. ὅτι δὲ καὶ κατὰ τὸ θεραπευτικὸν αὐτοῦ βιβλίον, ὃ δὴ καὶ ἡθικὸν ἐπιγράφεται, τῆς αὐτῆς δόξης ἔχεται, μαθεῖν ἔστιν ἐκ τῆσδε τῆς ῥήσεως. [145] οὐ γὰρ ἐν τῷ κρίναι ἀγαθὰ ἕκαστα τούτων λέγεται ἀρρώσθημα ταῦτα, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἐπὶ πλέον ἐκπεπτωκέναι πρὸς ταῦτα τοῦ κατὰ φύσιν. ἴσως δ' ἂν τινος ἐν τῇδε τῇ ῥῆσει λέξαντος, οὐκ ἀπεστέρηκε μὲν τοῦ κρίσιν εἶναι τὸ ἀρρώσθημα, οὐ μὴν ἐν αὐτῇ γε μόνη τῇ ψευδεὶ κρίσει τὴν γένεσιν αὐτοῦ τίθεται, ἀλλὰ προσέχεσθαι φησι τὸ ἐπὶ πλέον, ἐκ τῶν ἐπιφερομένων ἢ γνώμη τοῦ Χρυσίππου καταφανήσεται, ὅθεν οὐκ ἀλόγως γυναικομανεῖς τινες λέγονται καὶ ὀρνιθομανεῖς. εἰ γὰρ δὴ μὴ μάτην ἐγκρίσεται τὴ τῆς μανίας ὀνομα τῷ τοῦ ἀρρώσθηματος προσαρτήματι, μανία δ' ὑπὸ τῆς ἀλόγου κατὰ τὸ σῶμα γίνεται δυνάμεως, οὐδὲν ἦττον τὸ ἀρρώσθημα τῶν λογικῶν. ἀλλὰ νῆ Δία ἴσως ἂν τις φήσκει,

et sine iudicio fieri tueris. Ea itaque verba ex primo de affectibus libro, ubi affectus fieri sine iudicio affirmat, superius apposui. Quod autem etiam in libro ipsius de medendis affectibus, qui moralis quoque inscribitur, eandem opinionem referat, ex hisce verbis est condiscere: *Non enim in iudicando singula bona eorum dicuntur infirmitates hae, sed ex eo, quod nimium in his a naturali lege exciderint.* Si quis autem forte in hac dictionum serie dicet, infirmitatem non privavit, quò minus sit iudicium, non tamen in ipso solo mendaci falloque iudicio generationem ejus statuit, sed procedere ait nimium a naturali modo ex iis, quae adducuntur, sententia Chrysippi manifestabitur, unde non sine ratione nonnulli mulierum amore et avium studio insanì dicuntur. Si enim non frustra imponetur insanìae nomen infirmitatis appendiculo, insanìa autem ab irrationali facultate oritur in corpore, nihil minus quam infirmitas rationalium. Sed per Jovem forsàn aliquis dixerit, insaniam non pro-

Ed. Chart. V. [145.]

Ed. Bas. I. (280.)

τὸ μανιώδες οὐ διὰ τὴν ἄλογον γίνεσθαι δύναμιν, ἀλλὰ διὰ τὸ ἐπὶ πλέον ἢ προσῆκεν ἐξῆχθαι τὴν τε κρίσιν καὶ τὴν δόξαν, ὥς εἰ καὶ οὕτως ἔλεγεν, ἀρρώσθημα γίνεσθαι κατὰ τὴν ψυχὴν, οὐχ ἁπλῶς τῷ ψευδῶς ὑπειληφέναι περὶ τινων, ὥς ἀγαθῶν ἢ κακῶν, ἀλλὰ τῷ μέγιστα νομίζειν αὐτά· μηδέπω γὰρ ἀρρώσθημα τὴν περὶ τῶν χρημάτων εἶναι δόξαν, ὥς ἀγαθῶν, ἀλλ' ἐπειδὴν τις αὐτὰ μέγιστον ἀγαθὸν εἶναι νομίζει καὶ μηδὲ ζῆν ἄξιον ὑπολαμβάνῃ τῷ στερηθέντι χρημάτων· ἐν τούτῳ γὰρ συνίστασθαι τὴν τε φιλοχρηματίαν καὶ τὴν φιλαργυρίαν ἀρρώσθημα οὕσας. ἀλλὰ τῷ ταῦτα φάσκοντι Ποσειδώνιος ἀντιλέγων ὧδέ πως φησι· τοιούτων δ' ὑπὸ τοῦ Χρυσίππου λεγομένων, διαπορήσειεν ἂν τις, πρῶτον μὲν, πῶς οἱ σοφοί, μέγιστα καὶ ἀνυπέρβλητα νομίζοντες εἶναι ἀγαθὰ τὰ καλὰ πάντα, οὐκ ἐμπαθῶς κινουνται ὑπ' αὐτῶν ἐπιθυμοῦντές τε ὧν ὀρέγονται καὶ περιχαρεῖς γινόμενοι ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς, ὅταν τύχωσιν αὐτῶν. εἰ γὰρ τὸ μέγεθος τῶν φαινομένων ἀγαθῶν ἢ κακῶν κινεῖ τὸ νομί-

pter irrationalem facultatem nasci, sed quod amplius, quam convenit, eductum sit iudicium opinioque; quemadmodum si etiam ita dixisset, infirmitates in anima fieri simpliciter, non quod falso de quibusdam ceu bonis aut malis existimaverit, sed quod maxima ea putaverit. Nondum enim infirmitatem esse de divitiis tanquam bonis opinionem, sed quum quis eas maximum esse bonum arbitretur et ne vita quidem dignum censeat divitiis destitutum; in hoc enim consistere divitiarum argentineque studium, quae infirmitates sunt. Sed haec pronuncianti Posidonius contradicens hunc in modum ait: *Huiusmodi autem, quae a Chrysippo dicuntur, inquirere aliquis poterit; primum quidem, quomodo sapientes, qui maxima et insuperabilia bona honesta omnia esse putant, non secundum affectum ab eis moventur, exoptantes quae appetunt, et exultantes facti ea propter, ubi fuerint affecti. Si enim magnitudo apparentium bonorum malorumve movet, ut putet aliquis, se-*

Ed. Chart. V. [145.]

Ed. Bas. I. (280.)

ζειν καθήκον καὶ κατ' ἀξίαν εἶναι παρόντων αὐτῶν ἢ παραγινωμένων, καὶ μηδένα λόγον προσέσθαι περὶ τοῦ ἄλλως δεῖν ὑπ' αὐτῶν κινεῖσθαι, τοὺς ἀνυπέροβλητα νομίζοντας εἶναι τὰ περὶ αὐτοὺς τοῦτ' ἔδει πάσχειν, ὅπερ οὐχ ὀρεῖται γινόμενον. ὁμοίως δὲ καὶ εἰς τοὺς προκόπτοντας ἢ μεγάλως βλάβας ὑπὸ τῆς κακίας ὑπολαμβάνοντας παρεῖναι, ἔδει δὲ καὶ ὑποφέρεσθαι φόβοις, καὶ λύπαις περιπίπτειν μὴ μετρίαις, ὅπερ οὐδ' αὐτὸ συμβαίνει. τούτοις δ' ἐφεξῆς ὁ Ποσειδάωνιος καὶ τάδε γράφει· εἴτε πρὸς τῷ μεγέθει τῶν φαινομένων καὶ τὴν ἀσθενείαν τῆς ψυχῆς αἰτιάσονται, καὶ διὰ τοῦτο τοὺς μὲν σοφοὺς τὸ παράπαν ἐροῦσιν ἀπηλλάχθαι τῶν παθῶν, τοὺς δὲ φαύλους, ὅτε ἀσθενεῖς ὥσι μὴ κατὰ τὴν κοινὴν ἀσθενείαν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπὶ πλεῖον ἐρῶκυϊαν, οὐδ' οὕτως λέλυται τὸ ζητούμενον. ὅτι γὰρ διὰ τὴν νόσον τῆς ψυχῆς ἐν τοῖς πάθεσι γίνονται, πάντες ὁμολογοῦσι· πῶς μέντοι γε κινήσεως, καὶ πῶς κινούσης, ζητεῖται μὲν, οὐχ ὑποδείκνυται δέ. εἴτ' ἐφεξῆς καὶ τάδε γράφει· οὐ μόνον δ' οἱ ἐπὶ πλεον ἐρῶκυϊαν ἔχοντες τὴν κακίαν

cundum officium et dignitatem esse praesentiam ipsorum aut adventum, et nullam rationem admittat de eo, quod aliter conveniat ab ipsis moveri; eis, qui insuperabilia sua esse statuunt, hoc accidere oportebat; quod non videtur fieri. Similiter qui procedunt peccantque, aut magna incommoda a malitia venire autumant, eos decebat tum metu labascere, tum molestitia non mediocri concidere; quod nec ipsum contingit. Post haec deinde Posidonius in eum modum tradit: Si praeter apparentium magnitudinem animi quoque imbecillitatem accusent, et propterea sapientes liberos ab affectibus esse dicant, pravae autem, quum imbecilles sint, non secundum communem imbecillitatem, sed magis diffusam, neque sic quaestio soluta est; quod namque propter animi morbum affectibus infestantur, apud omnes in confesso est. Quomodo vero commoti animi aut commoventis, inquiritur sane, sed non subindicatur. Inde rursus haec itidem prodit: Non solum qui magis disfluente laborant malitia, et in lapsus

Ed. Chart. V. [145. 146.]

Ed. Bas. I. (280. 281.)

καὶ ἐν ταῖς εὐεμπτοιαῖς ὄντες ἐμπύπτουσιν εἰς τὰ πάθη, ἀλλὰ πάντας οἱ ἄφρονες, ἕως ἂν ἔχωσι τὴν κακίαν, καὶ εἰς με-
γάλα πάθη καὶ εἰς μικρὰ ἐμπίπτουσι. καὶ τούτων ἐξῆς τάδε·
τὸ δ' ὑπολαμβάνειν, κατ' ἀξίαν εἶναι τῶν συμβεβηκότων οὕτως
κεκινῆσθαι, ὥστε ἀποστρέφεσθαι τὸν λόγον, μέγα πάθος ἐμ-
φαίνει, οὐ καλῶς ὑπολαμβάνειν ἐστί. γίνεται δὲ καὶ διὰ σύμμε-
τρον καὶ μικρόν. ἐχόμενα δὲ τούτων ὁ Ποσειδώνιος καὶ τάδε
γράφει· δυοῖν τε τὴν αὐτὴν ἀσθενείαν ἐχόντων καὶ τὴν ὁμοίαν
λαμβανόντων φαντασίαν ἀγαθοῦ ἢ κακοῦ ὁ μὲν ἐν πάθει γί-
νεται, ὁ δὲ οὐ, καὶ ὁ μὲν ἦττον, ὁ δὲ μᾶλλον. [146] καὶ ἐνίοτε
ὁ ἀσθενέστερος (281) μεῖζον ὑπολαμβάνων τὸ προσπεπτωκός
οὐ κινεῖται, καὶ ὁ αὐτὸς ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ὅτε μὲν ἐν πάθει
γίνεται, ἔστιν ὅτε δ' οὐ, καὶ ὅτε μὲν μᾶλλον, ὅτε δ' ἦτ-
τον. οἱ οὖν ἀήθεις μᾶλλον πάσχουσιν ἐν φόβοις, ἐν λύ-
παις, ἐν ἐπιθυμίαις, ἐν ἡδοναῖς, καὶ οἱ κακώτεροι συναρ-
πάζονται ταχέως ὑπὸ τῶν παθῶν. ἐφεξῆς δὲ τούτων ὁ
Ποσειδώνιος ῥήσεις τε ποιητικὰς παρατίθεται καὶ ἱστορίας
παλαιῶν πράξεων μαρτυρούσας οἷς λέγει. καὶ μετὰ ταῦτα

*facilitate consistunt affectibus affliguntur, verum omnes
dementes, quousque malitiam retineant, et in magnos
affectus et in exiguos incidunt. Postea in hanc senten-
tiam scribit: Putare autem, decorum exigere in acciden-
tibus, ita commotum esse, ut a ratione avertatur, mag-
num affectum indicat, neque recte putare est; fit autem
et propter mediocrem et exiguum. Continua his Posido-
nius mox ista commemorat: Quum duo simul eandem
imbecillitatem obtinent et similem capiunt imaginatio-
nem boni aut mali, alius affectui implicatur, alius non;
hic minus, ille magis; et nonnunquam imbecillior majus
suscipiens accidens non movetur, atque idem in eisdem
nunc affectibus movetur, nunc non; interim magis, in-
terim minus. Insueti igitur magis afficiuntur metu, tri-
stitia, cupiditatibus et voluptatibus, et peiores corripun-
tur celeriter ab affectibus. Ab his Posidonius verba poë-
ica apponit et historias veterum gestorum, quae dictis
plius attestantur, et post haec inferens ait: Aliud ma-*

Ed. Chart. V. [146.]

Ed. Bas. I. (281.)

ἐπιφέρων φησί· τὸ μὲν ἄρα κακὸν ὑπὸ τοῦ ἀσυνήθους ταχὺ συναρπάζεται, τὸ δ' ἐναντίως ἡγμένον χρόνῳ μετασυνεθιζόμενον· ἐν οἷς αἱ μὲν ὑπολήψεις ἴσαι πολλάκις καὶ τὰ τῆς ἀσθενείας, τὰ πάθη δ' οὔτ' ἐπ' ἴσης οὔτ' ἴσα γίνονται. καὶ μὴν καὶ τούτων ἐξῆς τοιάσδε τινὰς ἐρωτήσεις ἐρωτᾷ· παραγράφῳ δὲ καὶ ταύτας αὐτοῖς ὀνόμασι, καὶ μακρότεραί πως αἱ ῥήσεις ὦσι. διὰ τί δέ τινες τῶν μεγάλων νομιζόντων, καὶ περ ἀσθενεῖς ὄντες ταῖς γνώμαις, βουλεύονται τε καὶ συμφράδμονας ἄλλους παραλαμβάνουσιν, ὥς ὁ διαγρυπνῶν Ἀγαμέμνων; οὗτος γὰρ διὰ τὴν τροπὴν εὐθύς ἅμα τοῖς ἄλλοις ἀριστεύσιν ἀδρότηα τινὲ πένθει βέβλητο κατὰ τὸν ποιητὴν. λωφίσαντος δὲ τοῦ πάθους, καὶ περ τῆς τῶν συμβεβηκότων ὑπολήψεως ἅμα καὶ τῆς τῶν λογισμῶν ἀσθενείας διαμενούσης, οὐδαμῶς ἡσυχάζειν ἐδοκίμαζεν.

Ἦδε δὲ οἱ κατὰ θυμὸν ἀρίστη φαίνεται βουλή,
 Νέστορ' ἐπὶ πρῶτον Νηληϊῶν ἐλθέμεν ἀνδρῶν,
 Εἴ τινα οἱ σὺν-μῆτιν ἀμύμονα τεκτῆναιτο,
 Ἦτις ἀλεξίκακος πᾶσιν Δαναοῖσι γένοιτο.

lum utique ab inconsueto celeriter corripitur, aliud autem contrario modo inducitur temporis spatio in assuetudinem veniens, in quibus opiniones aequales subinde et imbecillitates, affectus neque aequaliter neque aequales fiunt. Quin etiam secundum haec tales quasdam disputationes introducit; ascribam autem eas ad verbum, etsi prolixiores sint. Cur nonnulli, qui magni putantur, licet imbecilles sensibus sint, consulunt et consiliarios alios adhibent, quemadmodum vigilans Agamemnon? Hic enim propter superatum exercitum statim una cum aliis principibus ineffabili quodam luctu perculsus apud poetam; cessante autem affectu, licet accidentium opinio simul cum rationum imbecillitate permaneret, nequaquam conquirere probabat.

*Optima sed visa est animi sententia cunctis,
 Nestora Neliaden primarium adire virorum;
 Si quod consilium laudabile conderet una
 Omnibus ac posset Danais praestare salutem.*

Ed. Chart. V. [146.]

Ed. Bas. I. (281.)

ἐπεὶ δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Νέστωρ θεασάμενος διὰ τῆς ὁρμῆς
πρόρρωθεν προσιόντα τίς ἐστὶν ἐπερωτᾷ, δηλώσας μετὰ τι-
γὸς σχετλιασμοῦ φησί·

Πλάζομαι ᾧδ', ἐπεὶ οὔ μοι ἐπ' ὄμμασι νήδυμος ὕπνος

ἴξαι, ἀλλὰ μέλει πόλεμος καὶ κῆδε' Ἀχαιῶν.

Αἰνῶς γὰρ Δαναῶν περιδεΐδια, οὐδέ μοι ἦτορ

ἔμπεδον, ἀλλ' ἀλαλύκτῃμαι, κραδίη δέ μοι ἔξω

Στηθεῶν ἐκθρόσκει, τρομέει δ' ὑπο φαίδιμα γυῖα.

εἰ μὲν δὴ τὴν καρδίαν σαλευόμενος οὕτως ὑπὸ τοῦ φόβου
παρεστί συμβουλευσόμενος, οἱ ἐν τοῖς πάθεσιν ὄντες, οὐ
κατ' ἀξίαν τῶν συμβεβηκότων καθήκειν νομίζοντες μηδένα
λόγον προσίεσθαι, κινοῦνται κατὰ τὰ πάθη· εἰ δὲ μηκέτι
φοβούμενος, ἀνανεούμενος δὲ τὰ ἐν τῷ φόβῳ ταῦτά φησι,
διὰ τί ποτε, τῆς αὐτῆς ὑπολήψεως καὶ ἀσθενείας ὑποκει-
μένης, οἱ μὲν ἀποκλίνουσι τὸν λόγον, οἱ δὲ προσίενται,
διαπορήσειεν ἂν τις εὐλόγως. τὸ δ' αἴτιον τοῦ πάθους
παρτὸς οὐκ εἶσηκεν. ἐξῆς τούτοις ὁ Ποσειδῶνιος καὶ τάδε
φησί· τὸ δὲ δὴ μὴ μόνον ἀποστρέφασθαι τὸν λόγον ἐν ταῖς
ἐπιθυμίαις, ὥς φησιν, ἀλλὰ καὶ προσυπολαμβάνειν, ὅτι, εἰ

*Postquam vero et Nestor ipse a longinquo advenientem
conspexisset, quis sit interrogavit: indicans cum quadam
miseratione ait:*

Sic erro, quoniam dulcis mihi somnus ocellis

Haud sedet, at bellum est Graecorum et funera curae;

Nam Danais valde metuo, neque tuta mihi mens

Astat, quum pavitat, verum cor profilit extra

Pectus sollicitum, claros tremor occupat artus.

*Si jam in corde ita commotus metu adest consulturus,
ii, qui afficiuntur non secundum dignitatem accidentium,
decorum putantes nullam rationem admittere, secundum
affectus moventur. At si non amplius timens, sed renovans
timorem haec ait, quid tandem, ipsa suspicione et imbecilli-
tate subjecta, alii declinant rationem, alii assumunt, jure
aliquis dubitaverit. At causam totius affectus non explicuit.
Post haec Posidonius ita quoque ait: At non solum averti a
ratione in cupiditatibus, ut refert, sed et existimare, etsi*

Ed. Chart. V. [146. 147.]

Ed. Bas. I. (281.)

καὶ μὴ συμφέρον ἐστὶ, καὶ οὕτως ἐκτέον, μάχην περιέχει
 φέρεσθαι τε, ὥς ἐπὶ μέγα συμφέρον, καὶ διὰ τὸ μέγεθος
 αὐτοῦ, εἰ καὶ ἀσύμφορόν ἐστιν, ἄξιον ἡγεῖσθαι τοῦ μεγέθους
 αὐτοῦ, εἰ καὶ μηδὲν ἔχει μέγεθος, ἀλλὰ καὶ τούναντίον,
 ὅμως ἀντέχεσθαι οὕτως αὐτοῦ. ἔστω γὰρ τοὺς λέγοντας,
 ὅτι οὐκ ἐστὶ συμφέρον ἀποστρέφεσθαι, καὶ τοὺς ἐπαγγέλλο-
 μένους δείξειν, ὅτι ἀσύμφορόν ἐστι, λήρους ἡγεῖσθαι, καὶ
 διὰ τὸ μέγα ὄφελος εἶναι τὸ διωκόμενον. ἀλλ' ἐκεῖνό γε
 ἀπίθανον, διὰ τὸ μέγα αὐτὸ ἀγαθὸν ὑπολαμβάνειν οἶεσθαι
 δεῖν, καὶ ἢ μέγιστον κακὸν, ὅπως αὐτὸ λαμβάνειν ἐπιφο-
 ροῦντας, ἐὰν ἀπολέσθαι τοῦτο μοι νῦν συμφέρῃ. τούτου
 γὰρ τὴν αἰτίαν οὐ πιθανόν ἐστιν ἐν τῇ ὑπολήψει κεῖσθαι
 τοῦ μέγα ἀγαθὸν ὑπάρχειν, ἐφ' ὃ ὠθοῦνται. ζητητέον δέ.
 ἐγὼ μὲν οὐκ ἔχω πρὸς ταῦτα οὐδ' ἀποκρίνασθαι τῷ Πο-
 σιδωνίῳ, [147] τομίζω δὲ μηδ' ἄλλον τινὰ ἔξειν, εἰ γὰρ χρὴ
 τεκμαίρεσθαι τῇ τε φύσει τῶν πραγμάτων αὐτῇ καὶ τοῖς
 νῦν οὖσι Στωϊκοῖς. οὐκ ὀλίγων γὰρ οὐδὲ τῶν ἐπιτευχόντων

*non utile sit aliquid et sic habendum, in illud tanquam
 utile ferri repugnantiam habere; et propter ejus magni-
 tudinem, quamvis inutile sit, magnitudine dignum existi-
 mare, etsi magnitudinem non habeat, imo et contrarium,
 similiter tamen ipsum amplecti; finge enim, eos, qui di-
 cunt, quod non commodum sit averti, et eos, qui pro-
 mittunt ostendere, quod incommodum sit, fatuos putare,
 et quod magna sit utilitas, id persequi, sed illud impro-
 babile, eo quod magnum ipsum bonum existimet putare
 oportere, quamvis maximum sit malum, tamen ipsum ca-
 pere, acclamantes, si pereundum esset, hoc mihi nunc
 conducit; hujus enim causam non probabile est in opi-
 nione sitam esse, quod magnum bonum existat id, ad
 quod pelluntur. Quae omnia disquirenda veniunt. Ego
 sane ad haec quid Posidonio respondeam non habeo, ne-
 que alium quenquam habiturum autumo, si ab ipsa re-
 rum natura et hujus saeculi Stoicis conjectura lumen
 est. Siquidem ne unum quidem ex multis nec iis vul-*

Ed. Chart. V. [147.]

Ed. Bas. I. (281.)

ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις γεγονότων, οὐδενὸς αὐτῶν οὐδὲν ἤκουσα πιθανὸν εἰπόντος εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ Ποσειδωνίου προβληθείσας ἀπορίας. ἀλλὰ περὶ μὲν ἐκείνων καὶ αὐτὸς ἐροῦμεν.

Κεφ. ε'. 'Οτι δ' ὁ Χρύσιππος οὐχ ἅπαξ ἢ δις, ἀλλὰ πάνυ πολλάκις αὐτὸς ὁμολογεῖ, δυνάμιν τινα ἑτέραν εἶναι τῆς λογικῆς ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων αἰτίαν τῶν παθῶν, ἔνεστιν ἡμῖν ἐκ τῶν τοιούτων καταμαθεῖν, ἐν οἷς αἰτιᾶται τῶν πραττομένων οὐκ ὀρθῶς ἀτονίαν τε καὶ ἀσθένειαν τῆς ψυχῆς· οὕτω γὰρ αὐτὰς ὀνομάζει, καθάπερ γε καὶ τὰναντία, τὸ μὲν εὐτονίαν, τὸ δ' ἰσχύν. ὅσα γὰρ οὐκ ὀρθῶς πράττουσιν ἄνθρωποι, τὰ μὲν εἰς μοχθηρὰν κρίσιν ἀναφέρει, τὰ δ' εἰς ἀτονίαν καὶ ἀσθένειαν τῆς ψυχῆς, ὥσπερ γε καὶ ὧν κατορθοῦσιν ἡ ὀρθὴ κρίσις ἐξηγεῖται μετὰ τῆς κατὰ τὴν ψυχὴν εὐτονίας. ἀλλὰ τοιούτων ὥσπερ ἡ κρίσις ἔργον ἐστὶ τῆς λογικῆς δυνάμεως, οὕτως ἡ εὐτονία ῥώμη τε καὶ ἀρετὴ δυνάμεως ἑτέρας παρὰ τὴν λογικὴν, ἣν αὐτὸς ὁ Χρύσιππος ὀνομάζει τόνον, ἐφίστασθαι τέ φησιν

garibus nostra tempestate natis audivi, qui aliquid probabile ad dubitationes a Posidonio propositas adferret. Sed de illis quidem rursus differemus.

Cap. VI. At quod Chrysippus non semel aut bis, verum saepe admodum fatetur, diversam a ratiocinatrice facultatem quandam esse in animis hominum causam effectuum, licet nobis ex huiusmodi condiscere, ubi causam eorum, quae fiunt parum recte, statuit animi infirmitatem imbecillitatemque; sic enim ipsas nominat, sicut et contraria, hoc firmitatem, illud robur. Quae enim non recte hominēs faciunt, partim ad pravum iudicium refert, partim ad infirmitatem animi ac imbecillitatem; sicut et eis, quae recte administrant, rectum iudicium praeest cum bono animi robore. Sed talium quemadmodum iudicium opus est facultatis rationalis, ita firmitas, robur virtusque facultatis est diversae a ratiocinatrice, quam ipse Chrysippus appellat firmitatem seu

Ed. Chart. V. [147.]

Ed. Bas. I. (281.)

ἔστιν ὅτι τῶν ὁρθῶς ἐγνωσμένων ἡμῖν, ἐνδόντος τοῦ τόρου τῆς ψυχῆς, καὶ μὴ παρυσείαντος ἕως παντός, μήτ' ἐξυπηρετήσαντος τοῖς τοῦ λόγου προστάγμασιν, ἐναργῶς ἐν τοῖς τοιούτοις ἐνδεικνύμενος, οἷόν τι τὸ πάθος ἐστίν. ἤδη δὲ καὶ ῥῆσιν αὐτοῦ τινα παραγράψω περὶ τούτων ἐκδιδάσκουσαν· ἔστι δ' ἐκ τοῦ περὶ παθῶν ἡθικοῦ. ἔτι δὲ καὶ κατὰ τοῦτο ἴσως οἱ ἐπὶ τοῦ σώματος λέγονται τόνοι αἰτονοὶ καὶ εὐτονοὶ εἶναι κατὰ τὸ νευρώδες, τῷ δύνασθαι ἡμᾶς ἢ ἀδυνατεῖν ἐν τοῖς διὰ τούτων ἐπιτελουμένοις ἔργοις. καὶ ὁ ἐν τῇ ψυχῇ λέγεται τόνος, ὡς εὐτονία καὶ αἰτονία. καὶ ἐφεξῆς· ὥσπερ γὰρ ἐν τρόμῳ καὶ ἀνθεξεί τινές καὶ τῶν παραπλησίων ἥδη, ἃ διὰ τῶν νεύρων ἐνεργεῖται, ἔστι τις ἐπιτελεστικὴ κατάστασις καὶ ἐνδοτικὴ, τῶν νεύρων προεκκλυμένων καὶ ἀναιμένων, ἀναλόγως καὶ ἐπὶ ψυχῆς ἐστὶ τοιοῦτον νευρώδες, καθ' ὃ καὶ κατὰ μεταφορὰν ἀνεύρους τινὰς λέγομεν, καὶ νεῦρα ἔχειν. εἰδ' ἐξῆς ἐξηγούμενος αὐτὸ τοῦτο τάδε γράφει· ὁ μὲν δειμῶν ἐπιγινομένων ἀφίσταται, ὁ δὲ κέρδους ἢ

robur, ac recedere ait nonnunquam ab iis, quae recte nobis decreta sunt, robore animi remittente, neque continuo perseverante, neque morem gerente rationis imperiis, evidenter in huiusmodi ostendens, qualis res sit affectus. Jam vero et verba ipsius nonnulla de his ascribam; sunt autem ex morali de affectibus libro. *Praeterea etiam in hoc forsitan corporis robur dicitur invalidum et validum esse nervosi generis ratione, quod in operibus per hoc obeundis possimus aut non possimus aliquid. Item in anima robur dicitur, tanquam bonum robur, et invalidum. Ac iterum: Quemadmodum enim in tremore et prehensione alicujus et similibus, quae per nervos efficiuntur, perfectrix quaedam est constitutio et concedens, nervis prius resolutis et relaxatis, respondet etiam in animo talis nervorum ratio, secundum quam et per translationem enerves quosdam dicimus, et nervos habere. Deinde rursus hoc ipsum exponens ita scribit: Alius metu oboriente discedit, alius lucro aut damno il-*

Ed. Chart. V. [147. 148.]

Ed. Bas. I. (281.)

ζημίας φερομένης ἐξελεύθη καὶ ἐνέδωκεν, ὃ δὲ καθ' ἑτερα
τοιμαῦτα οὐκ ὀλίγα. ἕκαστον γὰρ τῶν τοιούτων τρέπεται
τε καὶ δουλοῦται ἡμῶς, ὥς ἐνδιδόντας αὐτοῖς, καὶ φίλους,
καὶ πόλεις προδιδόναι, καὶ αὐτοὺς εἰς πολλὰς καὶ ἀσχή-
μονας πράξεις ἐπιδιδόναι, τῆς πρὸς Θέατρα φορᾶς ἐκλυθεί-
σης. οἷος εἰσῆκται καὶ τῷ Εὐριπίδῃ ὁ Μενέλαος· σπασά-
μενος γὰρ τὴν μάχαιραν φέρεται ἐπὶ τὴν Ἑλένην ὥς ἀναι-
ρήσων, ἰδὼν δὲ καὶ καταπλαγείς εἰς τὸ κάλλος ἐξέβαλε
τὴν μάχαιραν, οὐδὲ ταύτης ἔτι δυνάμενος κρατεῖν, καθὰ
καὶ ἡ ἐπίπληξις αὐτῆς εἴρηκεν αὐτῷ· σὺ δ' ὥς ἐσεῖδες μα-
στόν ἐκείνης, ἐκβαλὼν ξίφος φίλημ' ἐδέξω προδότην αἰκνύ-
λων κύνα. ἅπαντα εἴρηται ὁρθῶς τῷ Χρυσίππῳ, μάχεται
δὲ τῷ κρίσεις εἶναι τὰ πάθη. κρίνας γοῦν ὁ Μενέλαος
ἀποκτεῖναι τὴν Ἑλένην καὶ σπασάμενος τὸ ξίφος, ἐπειδὴ
πλησίον ἦκεν αὐτῆς, ἐκπλαγείς τοῦ κάλλους διὰ τὴν ἀτο-
μίαν καὶ ἀσθένειαν τῆς ψυχῆς [148] (τοῦτο γὰρ ἐστίν, ὃ
κατασκευάζει παρ' ὅλον τὸν λόγον ὁ Χρυσίππος) οὐ μόνον
ἀπέθριψε τὸ ξίφος, ἀλλὰ καὶ καταφιλεῖ τὴν γυναῖκα, καί,

*lato recessit remisitque, alius in aliis similibus non pau-
cis. Singula enim huiusmodi pervertunt subiguntque
nos in servitutem, ceu ipsis concedentes, et amicos et ur-
bes prodere, ipsosque in multas et indecoras actiones
porrigere, impetu ad theatra soluto; qualis introductus
est etiam Euripidi Menelaus. Nam arrepto gladio ad
Helenam fertur tanquam occisurus. Posteaquam autem
vidisset, et ad pulchritudinem ejus obstupuisset, abjecit
gladium, neque hunc adhuc continere potens, sicut et in-
crepatio ipsius ei dixit: Tu ubi mammam illius in-
spexisti, abjecto gladio osculum accepisti, proditori blan-
diens cani. Quae omnia recte dicta sunt a Chrysippo,
sed pugnant cum eo, quod affectus sint judicia. Quum
enim Menelaus Helenam occidere decrevisset traxisset-
que gladium, quum propius accessisset, attonitus ob ejus
pulchritudinem propter infirmitatem imbecillitatemque
animi (hoc enim Chrysippus toto libro nititur) non so-
lum gladium abjecit, sed etiam mulierem osculatur, et,*

Ed. Chart. V. [148.]

Ed. Bas. I. (281. 282.)

ὥσπερ ἂν εἴποι τις, αὐτὸν δοῦλον ἐγκρατίζει, οὐ μεταπει-
σθεὶς ὑπὸ λόγου τινὸς, ὥς ἐτέραν κτήσασθαι κρίσιν, ἀλλ'
ἀκρίτως τε καὶ ἀλόγως ὁρμήσας ἐπὶ τὰναντία τοῖς ἐξ ἀρχῆς
κεκριμένοις. ὅθεν καὶ αὐ(282)τὸς ὁ Χρυσίππος ἐπιφέρων
ἔρετ'· διὸ πάντων τῶν φαύλων οὕτω πραττόντων ἀποστατι-
κῶς καὶ ἐνδοτικῶς κατὰ πολλὰς αἰτίας ἀσθενῶς καὶ κακῶς
ἐκαστα πράττειν ἂν λέγοιτο. τὸ μὲν οὖν ἀποστατικῶς μὲν
τοῦ λόγου, τοῖς πάθεσι δ' ἐνδοτικῶς ἀπάντων τῶν φαύ-
λων πραττόντων, ἀσθενειάν τινα καὶ ἀτονίαν ἐμφαίνεσθαι
κατὰ τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἀληθέστατα λέγεται. τὸ δὲ κατὰ
πολλὰς αἰτίας, ὃ δὴ καὶ αὐτὸς προσέθηκεν ἐν τῇ ῥήσει,
καλῶς μὲν εἴρηται πρὸς αὐτοῦ, κάλλιον δ' ἦν, εἰ καὶ τὰς
πολλὰς ταύτας αἰτίας, αἵτινές ποτ' εἰσίν, ἐφεξῆς αὐτὸς
διελήλυθει. εἰ γάρ τις προσέχοι τὸν νοῦν, οὐδὲν οὕτως εὐ-
ρήσει συνέχον τὴν περὶ τῶν παιδῶν πραγματείαν, καὶ μά-
λιστα τὴν θεραπευτικὴν, ἐν ἣ ταυτ' ἔγραψεν, ὥς τὸ πά-
σας γινῶναι τὰς αἰτίας, ὅφ' ὧν ἀποχωροῦσι τῶν ἐξ ἀρχῆς
κρίσεων αἱ κατὰ πάθος τε πράττοντες. ὃ δὲ γε τοσούτου

veluti aliquis dixerit, seipsum servum tradit, non persuasus ab aliqua ratione, ut aliud acquireret iudicium, verum citra iudicium citraque rationem, impetu ad contraria ductus iis, quae initio statuerat. Unde et Chrysippus ipse inferens ait: *Quocirca omnibus ignavis ita facientibus desiscendo et succumbendo secundum multas causas imbecilliter et male singula fieri dicentur.* Desiscendo igitur a ratione, affectibus autem succumbendo omnibus vilibus agentibus, imbecillitatem quandam et infirmitatem in anima ipsorum ostendi verissime dicitur; at secundum multas causas, quod et ipse in oratione apposit, bene sane ab eo dictum est, sed praestitisset, si etiam multas has causas, quae tandem sint, ipse pertractasset. Si quis enim animum attendat, nihil inveniet, in quo summa tractationis de affectibus et praecipue curativae, in qua haec ipse prodidit, ita consistat, ut in cognitione omnium causarum, propter quas, qui aliquid secundum affectum faciunt, a iudicii initio institutis recedunt. Hic autem

Ed. Chart. V. [148.]

Ed. Bas. I. (282.)

δεῖ συμπάσας ἀκριβῶς ἐκδιδάσκειν, ὥστ' οὐδ' αὐτὴν ταύτην, ἥς μέμνηται νῦν, ἐδήλωσε σαφῶς, οὐ γὰρ δὴ ἀποχρήσει γ' ἡμῖν εἰπεῖν, ὡς ἡ τῆς ψυχῆς ἐστὶ ἀσθένεια· κοινὴ γὰρ αὕτη γε κατὰ πάντα τὰ πάθη καὶ μία. Χρυσίππος δὲ πολλὰς εἶναι φησὶν αἰτίας τὰς ἐξελεγχούσας δηλονότι τὴν ἀσθένειαν τῆς ψυχῆς, ὥσπερ ἐπὶ μὲν τοῦ Μενέλεω τὸ κάλλος τῆς Ἑλένης, ἐπὶ δὲ τῆς Ἐριφύλης τὸν χρυσόν, ἐπ' ἄλλου δὲ τινος ἄλλο. μυρία γάρ ἐστι τὰ κατὰ μέρος, ὑφ' ὧν ἐξίστανται τῆς ἀρχαίας κρίσεως οἱ κατὰ πάθος ζῶντες. ἀλλ' οὐ χρὴ τῶν μυρίων τούτων μνημονεύειν, ἀλλ' εἰς ὀλίγα κεφάλαια τὸν λόγον ἄγειν, ὡς ὁ Πλάτων ἐποίησε, βασιλικὸν μὲν τι λέγων εἶναι καὶ δεσποτικὸν ἐπιστήμην, καὶ μήποτε ἂν ἀμαρτεῖν μηδὲνα κατὰ μηδέν, ἐπιστήμης παρούσης, τοὺς μέντοι μεταπεισθέντας, ἢ ἐπιλαθόμενους αὐτῶν, ἢ βιασθέντας, ἢ δολεασθέντας, ἐξαμαρτάνειν ἄλλον ἐν ἄλλῃ πράξει. ἀλλὰ τὸ μὲν ἐπιλαθέσθαι καὶ τὸ μεταπεισθῆναι πάθος οὐδέπω, καθάπερ οὐδὲ τὸ μηδὲ ὅλως ἔχειν ἐπιστήμην· ἀμαθία γὰρ τοῦτο καὶ

tantum abest, ut omnes exacte edoceat, ut ne hanc ipsam quidem, cujus in praesentia meminit, aperte indicaverit. Non enim sufficiet nobis dicere, animi esse imbecillitatem, quippe communis haec in omnibus affectibus et una existit. Chrysippus autem multas esse causas dicit, quae imbecillitatem scilicet animi coarguant, quemadmodum in Menelao pulchritudinem Helenae, in Eriphyle aurum, in alio quodam aliud. Infinita enim sunt particularia, propter quae a veteri iudicio ii, qui secundum affectum vivunt, digrediuntur: verum horum innumerabilium mentio facienda non est, sed in pauca capita sermo cogendus, quemadmodum Plato factitavit, regium quiddam et dominatorium esse dicens scientiam, et nec ullum unquam in aliqua re, scientia praesente, aberrare, dimotos autem a proposito vel oblitos, aut coactos, aut deceptos, alium in alia actione errare. Sed omnino oblitum esse et dimotum a proposito affectus nondum est, quemadmodum neque omnino scientiam habere; id namque in-

Ed. Chart. V. [148.]

Ed. Bas. I. (282.)

ἄγνοιά ἐστιν, οὐ πάθος. εἰ δέ τις ὑπὸ θυμοῦ βιασθεὶς ἢ δελεασθεὶς ὑφ' ἡδονῆς ἀπέστη τῶν ἐξ ἀρχῆς κεκοιμένων, ἀσθενὴς μὲν ἢ ψυχὴ τούτῳ καὶ ἄτονος, ἢ κίνησις δ' αὐτῆς τὸ πάθος ἐστίν, ὥσπερ πον καὶ ἡ τοῦ κατὰ τραγωδίαν ὑποκειμένου Μενέλεω ψυχὴ δελεασθεῖσα πρὸς τῆς ἐπιθυμίας ἐξέστη τῶν κεκοιμένων, ἢ δέ γε Μήδεια βιασθεῖσα πρὸς τοῦ θυμοῦ, περὶ ἧς καὶ αὐτῆς οὐκ οἶδ' ὅπως ὁ Χρυσίππος οὐκ αἰσθάνεται καθ' ἑαυτοῦ τῶν Εὐριπίδου μεμνημένος ἐπῶν:

Καὶ μανθάνω μὲν, οἷα δρᾶν μέλλω κακά,

Θυμὸς δὲ κρείσσω τῶν ἐμῶν βουλευμάτων.

οὐ γὰρ μανθάνειν ἐχρῆν εἰρηκέναι τὸν Εὐριπίδην, εἰ τοῖς τοῦ Χρυσίππου δόγμασιν ἐμελλε μαρτυρήσειν, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἐναντιώτατον, ἀγνοεῖν τε καὶ μὴ μανθάνειν, οἷα δρᾶν μέλλει κακά. τὸ δὲ γινώσκειν μὲν αὐτὸ, νικᾶσθαι δ' ὑπὸ τοῦ θυμοῦ, τί ἄλλο ἐστίν, ἢ δύο ἀρχὰς εἰσάγοντος ἀνθρώπου τῶν τῆς Μήδειας ὁρμῶν; ἑτέραν μὲν, ἣ γινώσκομέν τε τὰ πράγματα καὶ ἐπιστήμην ἔχομεν αὐτῶν, ἥτις ἐστίν ἡ

scientia ignorantiaque, non affectus est. At si quis iracundia compulsus aut voluptate deceptus ab iis, quae initio statuerat, recesserit, imbecillis quidem huic anima et infirma est, motus autem ipsius affectus est, veluti etiam anima Menelai, qui in tragoedia introducitur, a cupiditate decepta recessit ab iis, quae instituerat. Jam Medea iracundia compulsa, de qua haud novi quomodo Chrysippus Euripidis versuum imprudens contra sese meminerit:

Ego equidem novi, patrabo quae mala,

Potentior sed ira est consiliis meis.

Non enim intelligere Euripidem dixisse oportebat, si Chrysippi dogmatis erat attestaturus, verum id, quod maxime contrarium est, ignorare neque scire, quae factura erat mala. At cognoscere quidem id, ab iracundia autem vinci, quid aliud est quam duo principia Medaeae perturbationum introducere? alterum, quo res cognoscimus, et scientiam ipsarum habemus, quae rationalis est

Ed. Chart. V. [148. 149.]

Ed. Bas. I. (282.)

λογικὴ δύναμις, ἑτέραν δ' ἄλογον, ἧς ἔργον τὸ θυμῷσθαι. αὕτη μὲν οὖν Μηδείας ἐβιάσατο τὴν ψυχὴν· ἡ δὲ ἑτέρα ἡ ἐπιθυμητικὴ τὴν τοῦ Μενέλεω δελεάσασα κατηνάρκασεν ἀκολουθεῖν οἷς αὕτῃ προσέειπε. [149] Χρύσιππος δ' οὔτε τῆς ἐν ταύτοις ἐναντιώσεως αἰσθάνεται, καὶ μυρία ἑτέρα γράφει τοιαῦτα, καθάπερ ἐπειδὴν λέγει· ἔστι δ', ὡς οἶμαι, κοινότατον ἡ ἄλογος αὕτη φορὰ καὶ ἀπεστραμμένη τὸν λόγον, καθ' ὃ καὶ θυμῷ φαμέν τινες φέρεσθαι. καὶ πάλιν· διὸ καὶ ἐπὶ τῶνδε τῶν ἐμπαθῶν ὡς περὶ ἐξεστηκότεων ἔχομεν, καὶ ὡς πρὸς παρηλλαχότας ποιοῦμεθα τὸν λόγον, καὶ οὐ παρ' ἑαυτοῖς, οὐδ' ἐν ἑαυτοῖς ὄντας. καὶ ἐφεξῆς δὲ πάλιν ἐξηγούμενος αὐτὰ ταῦτα· ἡ δὲ παραλλαγή γίγνεται καὶ ἡ ἐξ αὐτοῦ ἀναχώρησις οὐ κατ' ἄλλο τι ἢ τὴν τοῦ λόγου ἀποστροφὴν, ὡς προείπομεν. τῷ τε γὰρ θυμῷ φέρεσθαι, καὶ ἐξεστηκέναι, καὶ οὐ παρ' ἑαυτοῖς, οὐδ' ἐν ἑαυτοῖς εἶναι, καὶ πάντ' ὅσα τοιαῦτα φανερώς μαρτυρεῖ τῷ κρίσεις εἶναι τὰ πάθη, καὶ τῇ λογικῇ δυνάμει τῆς ψυχῆς συνίστασθαι, καθάπερ καὶ τὰ οὕτως ἔχοντα.

facultas, alterum irrationale, cujus opus est irasci. Hoc itaque Medae animam compulit; alterum, quod concupiscibilem Menelai animam decipiens sequi adegit ea, quae ipsum imperabat. At Chrysippus neque contrarietatem in his percipit, et infinita alia id genus prodit, veluti quum dicit: *Est meo iudicio res communissima irrationalis haec animi latio et a ratione averfa, veluti et nonnullos iracundia ferri dicimus.* Ac rursus: *Quare etiam in his ita affectu motis ceu de egressis sentimus, et tanquam ad immutatos verba facimus, et qui nec apud se, nec in se sunt.* Deinde etiam rursus eadem exponit: *Immutatio fit et ex se digressio non in alia quadam re, quam rationis aversione, sicuti praediximus.* Nam iracundia ferri, et excessisse, et non apud se, neque in se esse, omniaque id genus attestantur manifesto, affectus iudicia esse, et in rationali animae facultate consistere, quemadmodum quae ita se ha-

Ed. Chart. V. [149.]

Ed. Bas. I. (282.)

διὸ καὶ τοιαύτας ἔστιν ἀκοῦσαι φωνὰς ἐπὶ τῷ τῶν ἐρώ-
των καὶ τῶν ἄλλως σφόδρα ἐπιθυμούντων, καὶ ἐπὶ τῶν
δογισιζομένων, ὅτι τῷ θυμῷ θέλουσι χαρίζεσθαι, καὶ ἔαν
αὐτοὺς, εἴτ' ἄμεινον, εἴτε μὴ, καὶ μηδὲν λέγειν αὐτοῖς, καὶ
ὥς τοῦτο ἐκ παντός γε τρόπου ποιητέον, καὶ εἰ διαμαρ-
τάνουσι, καὶ εἰ ἀσύμφορόν ἐστιν αὐτοῖς. καὶ γὰρ καὶ τὰ
οὕτως ὑπὸ τοῦ Χρυσίππου λεγόμενα τὴν θυμοειδῆ δύνα-
μιν ἑτέραν τινὰ τῆς λογιζομένης ἐνδείκνυται, καὶ τὴν ὁρμὴν
τοῦ ζώου ποτὲ μὲν ὑπ' ἐκείνης ἄρχεσθαι διδάσκει, ποτὲ
δ' ὑπὸ τῆς ἐπιθυμητικῆς, ὅταν γ' ἐν πάθει καθυστήκη,
καθ'άπερ, ὅταν ἔξω πάθους, ὑπὸ τῆς λογικῆς. ὅμοια δὲ
τοῖς προγεγραμμένοις καὶ τὰ οὕτως ὑπὸ τοῦ Χρυσίππου
λεγόμενα, καθ'άπερ ἔχει καὶ τάδε· οἷας μάλιστα φορὰς
καὶ οἱ ἐρώμενοι ἀξιοῦσι πρὸς ἑαυτοὺς ἔχειν τοὺς ἐραστάς,
ἀπερισκεπτότερον καὶ ἄνευ ἐπιστροφῆς λογικῆς ἵσταμένους,
καὶ ἔτι τοῦ παραινοῦντος λόγου αὐτοῖς ὑπερβατικούς ὄντας,
μᾶλλον δ' οὐδ' ὅλως ὑπομονητικούς ἀκαῦσαί τινος τοιούτου.
καὶ γὰρ καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα τῇ παλαιᾷ δόξῃ μαρτυρεῖ,

*bent. Quocirca huiusmodi voces audire licet in amantibus
et alioqui vehementer appetentibus irascentibusque, quod
iracundiae volunt gratificari, et sinere ipsos, sive melius,
sive non, ac nihil eis dicere, item quod hoc omni modo
faciendum sit, etsi peccent, vel ipsis incommodum sit.
Quin etiam, quae hunc in modum a Chrysippo dicuntur,
irascibilem facultatem diversam quandam a ratiocinatrice
ostendunt; et impetum animantis nonnunquam ab illa
incipere docet, interim a concupiscibili, quum in affectu
consistit, veluti, quum extra affectum, a rationali. Re-
spondent autem praedictis et quae sic a Chrysippo dicun-
tur, quemadmodum haec quoque habent: Cuiusmodi ma-
xime impetus et amantes volunt apud se amatores habere
inconsideratius et sine aliqua conversione rationali sub-
sistentes, et praeterea rationis ipsos admonentis trans-
gressores, imo neutiquam ejusmodi quiddam audire tole-
rantes; etenim ejusmodi omnia veteri opinioni attestan-*

Ed. Chart. V. [149.]

Ed. Bas. I. (282.)

καθάπερ καὶ τὰ ἐφεξῆς αὐτῶν τὰδε. οὕτως τε μακρὰν ἀπέχουσιν ἀπὸ τοῦ λόγου, ὥς ἂν ἀκοῦσαι ἢ προσέχειν τιτὶ τοιούτῳ, ὥστε μὴδὲ τὰ τοιαῦτα ἄπο τρόπου ἔχειν γ' αὐτοῖς λέγεσθαι.

Κύπρις γὰρ οὐδὲν νουθετουμένη χαλᾷ.

"Ὅν γὰρ βιάζῃ, μᾶλλον ἐντείνειν φιλεῖ.

Νουθετούμετος δ' ἔρως μᾶλλον πιέζει.

καὶ γὰρ καὶ ταῦτα καὶ τὰ ἐφεξῆς λεγόμενα τῷ παλαιῷ μαρτυρεῖ δόγματι περὶ τῆς τῶν παιδῶν γενέσεως· ἔχει δ' οὕτως. ὅτι δ' ὥσπερ ἄκαιρον ἐπιτιμητὴν καὶ οὐκ ἐπιγνώμονα τοῖς γινομένοις ἐν τῷ ἔρῳ ἀποκλίνουσι τὸν λόγον, καθάπερ ἄνθρωπον ἀκαίρως δοκοῦντα νουθετεῖν, ἥνικα δὴ καὶ οἱ θεοὶ δοκοῦσιν αὐτοῖς ἐφίεναι ἐπιτοκεῖν. καὶ ἔτι τὰ τούτων ἐξῆς. ἔτι μᾶλλον ἐξεῖρη, φησὶν, αὐτοῖς τὸ ἐπιόν ποιεῖν ἀκολουθοῦσι τῇ ἐπιθυμίᾳ. ἐνταῦθα μὲν γὰρ καὶ μὰ τὸν Δία σαφῶς εἶπεν ἀκολουθοῦσι τῇ ἐπιθυμίᾳ, καθάπερ ἔμπροσθεν ἔφην τῷ θυμῷ. λόγῳ δ' οὔτ' ἐν τούτοις οὔτ' ἐν

tur, sicuti etiam post haec, quae deinceps sequuntur: tamque longe a ratione absunt, ut audiant aut attendant id genus aliquod, ut nec injuria haec de illis dici possint:

Nam diva Cypris admonita laxat nihil;

Si namque cogas, amplius haec intenditur,

Amorque castigatus infestat magis.

Item haec, et quae sequuntur deinceps, veteri placito attestantur de affectuum generatione; habent autem in hunc modum. Quoniam tanquam inopportunist oburgatorem et non arbitrum eorum, quae fiunt in amando, rationem refugiunt, ceu hominem, qui intempestive admonere videatur, quum et dii videantur ipsis permitttere, ut pejerent. Insuper quae sequuntur. Ad haec magis licuerit ipsis (inquit) id quod s'ingruit facere cupiditatem sequentibus. Hic sane per Jovem dixit sequentibus cupiditatem, quemadmodum antea dixi iracundiam. Rationem vero, neque in his neque in alio

Ed. Chart. V. [149. 150.]

Ed. Bas. I. (282. 283.)

ἄλλω τινὶ τῶν ἐξῆς ἀκολουθεῖν φήσει τοὺς ἐν πάθει κα-
θεστηκότας, ἀλλ' ἀπεστράφθαι διὰ παντὸς αὐτὸν, καὶ φεύ-
γειν, καὶ μὴ προσέσθαι, καὶ πάνθ' ὅσα τοιαῦτα. καὶ μὲν
δὴ καὶ ὅταν μνημονεύῃ τοῦ Μενανδρείου ἔπους, ἐν ᾗ
φησι, τὸν νοῦν ὑποχείριον ἔχων εἰς τὸν πύθον δέδωκα,
φανερῶς κἀνταῦθα μικτυροῦσαν ἀπόφασιν τῇ παλαιᾷ δόξῃ
παρατίθεται, καθάπερ κἀπειδὴν ἐξηγούμενος τὸ μὴ παρ'
ἑαυτοῖς εἶναι μῆδ' ἐν ἑαυτοῖς λέγει ταυτί· οἰκείως δὲ καὶ
ἐκφέρεσθαι λέγονται οἱ οὕτως ὀργιζόμενοι τοῖς ἐπὶ τῶν
δρομέων προεκφερομένοις παραπλησίως κατὰ τὸ πλεονάζον,
[150] τῶν μὲν παρὰ τὴν ἐν τῷ τρέχειν ὁρμὴν, τῶν δὲ
παρὰ τὸν ἴδιον λόγον. οὐ γὰρ ἂν οὕτως οἱ γε κρατοῦντες
τῆς κινήσεως καθ' ἑαυτοὺς ἂν κινεῖσθαι λέγοιντο, ἀλλὰ
κατ' ἄλλην τινὰ βίαν ἔξωθεν (283) αὐτῶν. ὁμολογεῖ κἀν-
ταῦθα βίαν τινὰ τὴν κινουῦσαν εἶναι πᾶσι τοῖς πάθεσιν ὀρ-
μὰς ὀρθότατα γινώσκων, πλὴν ὅτι τὴν βίαν ἔξωθεν αὐτῶν
ἔφησεν εἶναι, δεόν οὐκ ἔξωθεν, ἀλλ' ἐν τοῖς ἀνθρώποις
ὑπάρχειν εἰπεῖν. οὐ γὰρ δι' αὐτὸ λέγομεν αὐτοὺς ἑαυτοῖς
ἔξω καθεστηκέναι, καὶ μὴ ἐν ἑαυτοῖς εἶναι, διότι τὸ

quodam affectu commotos sequi dicit, sed averfari om-
nino ipsam, fugere et non assumere, atque omnia ejus
generis. Quin etiam, quum Menandri carminis meminit,
in quo dicit, *Mentem subditam habens in dolium trans-*
missi, manifesto hic quoque sententiam veteri opinioni
suffragantem apponit, veluti quum exponens non apud
se, neque in se esse, haec profert: *Proprie vero etiam*
effferri dicuntur, qui sic irascuntur, similiter iis, qui in
cursu effferuntur quoad excessum, horum quidem in cur-
rendi impetu, eorum vero in propria ratione. Non enim,
qui hoc pacto moventur, ex se ipsis moveri dicentur, sed
secundum aliam quandam vim extrinsecus adhibitam.
Fatetur hic quoque, vim quandam omnibus affectibus ad-
esse motricem, impetus rectissime intelligens, nisi quod
vim extra ipsos esse dixit, quum conveniebat non extrin-
secus, sed in hominibus esse dicere. Quippe non ideo
dicimus, ipsos extra se consistere, neque in se ipsis esse.

Ed. Chart. V. [150.]

Ed. Bas. I. (283.)

βιαζόμενον αὐτοῖς ὁρμῶν κατὰ τὸ πάθος ἔξωθέν ἐστιν, ἀλλ' ὅτι παρὰ φύσιν ἔχουσιν, εἶγε τὸ λογικὸν τῆς ψυχῆς, ᾧ κρατεῖν καὶ ἄρχειν τῶν ἄλλων ἦν κατὰ φύσιν, οὐ κρατεῖ νῦν, ἀλλὰ κρατεῖται καὶ ἄρχεται πρὸς τῶν ἀλόγων τῆς ψυχῆς δυνάμεων· ὅπερ, οἶμαι, καὶ διὰ τῶν τοιούτων παραδειγμάτων ὁ Χρύσιππος κατασκευάζων οὐκ αἰσθάνεται. παρατίθεται γοῦν τὸν Εὐριπίδου γεγραμμένον Ἡρακλεῖ πρὸς Ἄδμητον διάλογον. ἔχει δ' ὧδε·

Τί δ' ἂν πρόκόπτοις, εἰ θέλοις στένειν αἰεῖ;
ταυτὶ μὲν Ἡρακλῆς λέγει, ὁ δ' Ἄδμητος ἀποκρίνεται·

Ἔγνωκα κ' αὐτὸς, ἀλλ' ἔρως τις ἐξάγει.

δῆλον γάρ ὅτι τῆς ἐπιθυμητικῆς δυνάμεως, οὐ τῆς λογικῆς ὁ ἔρως πάθος ὑπάρχων ἐξάγει τὴν ὅλην ψυχὴν, καὶ ἄγει τὸν ἄνθρωπον εἰς ἐναντίας πράξεις ὧν ἐξ ἀρχῆς ἐκεκρίκει. παρατίθεται δὲ καὶ τὰ τοῦ Ἀχιλλέως πρὸς τὸν Πρίαμον εἰρημένα·

Ἄσχεο μηδ' ἀλίεστον ὀδύρεο σὸν κατὰ θυμόν·

Οὐ γάρ τι πρήξεις ἀκαχήμενος υἱὸς ἑῆος,

quia id, quod ipsos secundum affectum irruere cogit, extrinsecus est, sed quia praeter naturam habent. Siquidem rationalis animae pars, quam continere et impedire aliis erat secundum naturam, non continet nunc, sed continetur et gubernatur ab irrationabilibus animi potentiis, quod etiam huiusmodi exemplis Chrysippus imprudens asruit. Itaque apponit ex Euripidis scriptis dialogum Herculis ad Admetum, qui ita habet:

Sed quid revolvis? an semper moerere vis?

Haec quidem Hercules dicit, Admetus autem respondet:

Et ipse novi, verum amor me concitat.

Constat enim, quum concupiscibilis facultatis, non rationalis, amor sit affectus, totum animum educere, hominemque in contrarias actiones rapere iis, quae initio statuerat. Item Achillis dicta ad Priamum apponit:

Sustineas, animo nec inevitabile plores;

Nil siquidem efficies lugendo funera nati,

Ed. Chart. V. [150.]

Ed. Bas. I. (283.)

Οὐδέ μιν ἀνστήσεις, πρὶν καὶ κακὸν ἄλλο πάθῃσθαι. ταῦτα μὲν φησι λέγειν αὐτὸν παρ' αὐτῷ διαλεγόμενον, οὕτω γὰρ ἔγραψεν αὐτοῖς ὀνόμασιν, ἐξίστασθαι δ' οὐκ ὀλιγάκις ἐκ τῶν αὐτῶν τούτων κρίσεων ἐν τοῖς συμπέπτοις, καὶ μὴ κρατεῖν ἑαυτοῦ νικωμένου ὑπὸ τῶν παθῶν. καὶ γὰρ οὐκ ἀνταῦθα τό τε τῶν κρίσεων ἐξίστασθαι, καὶ τὸ μὴ κρατεῖν ἑαυτοῦ, καὶ τὸ ποτὲ μὲν εἶναι παρ' ἑαυτῷ, ποτὲ δ' οὐ, καὶ πάνθ' ὅσα τοιαῦτα, τοῖς τε φαινομένοις ἐναργῶς ὁμολογεῖ καὶ τῇ παλαιᾷ δόξῃ περὶ παθῶν τε καὶ ψυχῆς δυνάμεων, οὐ μὴν οἷς ὑπέθετο Χρυσίππος. ὁμοίως δ' εἴρηται καὶ τὰ τοιαῦτα κατὰ τὸ περὶ τῶν παθῶν βιβλίον· τὸ γὰρ δὴ σεσοβημένον καὶ παρηλλαχὸς ἐν ἡμῖν καὶ ἀπειθεῖς τῷ λόγῳ οὐχ ἥττον ἐπὶ τῆς ἡδονῆς καταγίνεται. καὶ πάλιν· οὕτω γὰρ ἐξιστάμεθα, καὶ ἔξω γινόμεθα ἑαυτῶν, καὶ τελείως ἀποτυφλούμεθα ἐν τοῖς σφαλλομένοις, ὥστ' ἔστιν ὅτε σπόγγον ἔχοντες ἢ ἔριον ἐν ταῖς χερσὶν τοῦτον διαράμενοι βάλλομεν ὡς δὴ τι περανοῦντες δι' αὐτῶν. εἰ δ' ἐτυγχάνομεν μάχαιραν ἔχοντες ἢ ἄλλο τι, τοῦτω ἂν ἐχρησά-

Quem neque restitues, mala ni sis altera passus.

Hæc quidem dicere ipsum ait secum differentem. Item scripsit ad verbum, recedere non raro ab ipsis his iudiciis aliquem in iis, quæ accidunt, nec continere se, quum ab affectibus vincitur. Etenim hic quoque a iudiciis recedere, et non se continere, et interdum esse apud se, interdum non, ac omnia id genus tum evidentibus manifesto respondent, tum veterum opinioni et de affectibus et animæ facultatibus, non tamen iis, quæ Chrysippus proposuit. Similiter dicta sunt et huiusmodi in libro de affectibus: *Nam quod perturbatum est, immutatumque in nobis, et rationi inobsequens, non minus in voluptate conversatur.* Ac rursus: *Sic enim recedimus, et extra nos rapimur, et in totum excaecamur in iis, quæ deliquimus; quapropter interdum spongiam aut lanam in manibus habentes hanc vastatam projicimus, tanquam aliquid per eas absolventes. At si fiat, ut gladium vel aliud quippiam habeamus, hoc usque fuerimus similiter.*

Ed. Chart. V. [150. 151.]

Ed. Bas. I. (283.)

μεθ'α παραπλησίως. καὶ ἐφεξῆς· πολλάκις δὲ κατὰ τὴν τοιαύτην τυφλότητα τὰς κλεῖς δάκνομεν, καὶ τὰς θύρας τύπτομεν, οὐ ταχὺ αὐτῶν ἀνοιγομένων, πρὸς τε τοὺς λίθους ἐὰν προσπταίσωμεν, τιμωρητικῶς προσφερόμεθα καταγνόντες καὶ ῥιπτοῦντες αὐτοὺς εἰς τινὰς τόπους, καὶ ἐπιλέγοντες καθ' ἕκαστα τούτων ἀτοπώτατα. ὡσαύτως δὲ καὶ τοῖς ἐξῆς φησιν· ἐννοήσεις δ' ἂν τις ἐκ τῶν τοιούτων καὶ τὴν ἐν τοῖς πάθεσιν ἀλογιστίαν, καὶ ὡς ἐν τοῖς τοιούτοις ἀποτυφλούμεθα καιροῖς, ὡς ἂν ἕτεροί τινες γεγονότες τῶν προδιαλελογισμένων. ὅλως δ', εἴ τις ἐκλέγοι πάντα καὶ παραγράφοι νῦν, ὅσα κατὰ τὸ περὶ παθῶν εἴρηται βιβλίον αὐτῷ, μαχόμενα μὲν οἷς αὐτὸς ὑπέδειο δόγμασιν, ὁμολογοῦντα δὲ τοῖς τε φαινομένοις ἐναργῶς καὶ τῇ Πλάτωνος δόξῃ, μῆκος ἂν ἄμετρον τι γένοιτο τοῦ βιβλίου. μεστὸν γάρ ἐστιν αὐτῷ τὸ γραμμάτων τε καὶ κρίσεων ἐξίστασθαι λέγοντι, [151] καὶ τῶν προδιαλελογισμένων διὰ τὸν θυμὸν, ἢ τὴν ἐπιθυμίαν, ἢ τὴν ἡδονήν, ἢ τι τοιούτον μανιωδῶς τε κινεῖσθαι, καὶ οὐκ ἐν ἑαυτῷ, οὐδὲ παρ' ἑαυτῷ εἶναι,

Ac deinceps: *Saepe vero in hujusmodi caecitate claves mordemus, et fores pulsamus, quum non celeriter aperiuntur. Item in lapides si illidimus, puniendi studio efferrimur, damnantes projicientesque ipsos in aliqua loca, et acclamantes in singulis his absurdissima quaeque. Pari modo in subsequentibus ait: Consideraverit aliquis ex hujusmodi rationis penuriam in affectibus, et quo pacto in talibus excaecamur temporibus, tanquam alieni facti ab iis, qui prius ratione utebantur. In totum, si quis omnia eligat ascribatque nunc, quae in libro de affectibus comprehensa sunt, pignantia quidem iis dogmatis, quae ipse statuit, consentanea autem et manifesto apparentibus et Platonis opinioni, in immensum liber excreverit; librum enim ipse replevit, dum homines a iudiciis recedere dicit, et ab iis, quae prius ratione erant instituta, propter iracundiam, aut cupiditatem, aut voluptatem, aut ejusmodi quippiam, ac furiose agitari, et*

Ed. Chart. V. [151.]

Ed. Bas. I. (283.)

τετυφλωσθαι τε τὴν διάνοιαν, ἀλογίστως τε φέρεσθαι, καὶ πάνθ' ὅσα τοιαῦτα. τὰς μὲν δὴ τοιαύτας ῥήσεις αὐτοῦ τινὲ κατὰ σχολὴν ἐκλέγειν ἐπιτρέπω.

Κεφ. ζ'. Δεδειγμένου δὲ ἤδη σαφῶς αὐτῶν τοῦ τύπου μεταβῆσομαι δὴ ἐπὶ τινα τῶν ὑπὸ τοῦ Ποσειδωνίου πρὸς τὸν Χρύσιππον ἀντειρημένων. ὁ γοῦν ὕψος οὗτος, φησὶ, ὁ τῆς ἄσης, ὥσπερ οὖν καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν παθῶν, ὑπὸ τε Ζήνωνος εἰρημένοι καὶ πρὸς τοῦ Χρυσίππου γεγραμμένοι, σαφῶς ἐξελέγχουσι τὴν γνώμην αὐτοῦ. δόξαν γὰρ εἶναι, πρόσφατον τὸ κακὸν αὐτῷ παρεῖναι, φησὶ τὴν λύπην. ἐν ᾧ καὶ συντομώτερον ἐνίοτε λέγοντες ᾧδὲ πως προσφέρονται· λύπη ἐστὶ δόξα πρόσφατος κακοῦ παρουσίας. εἶναι μὲν δὴ τὸ πρόσφατόν φησι τὸ ὑπόγυον κατὰ τὸν χρόνον, ἀξιοῦ δὲ τὴν αἰτίαν αὐτῶν ῥηθῆναι, δι' ἣν ἢ τοῦ κακοῦ δόξα πρόσφατος μὲν οὖσα συστέλλει τε τὴν ψυχὴν καὶ λύπην ἐργάζεται, χρονισθεῖσα δ' ἢ οὐδ' ὅλως, ἢ οὐκ ἔδ' ὁμοίως συστέλλει. καίτοι οὐδὲ τὸ πρόσφατον ἐχρῆν ἐγκεῖσθαι κατὰ

non in se, neque apud se esse, excaccarique animo, irrationabiliter ferri, atque omnia ejus generis. Sane ejusmodi verba ipsius alicui per otium seligere committo.

Cap. VII. Quum autem manifeste jam figura ipsorum demonstrata sit, digrediar ad nonnulla, quae Posidonius contra Chrysippum protulerit. Itaque, *Definitio*, inquit, *moesitiae*, *quemadmodum etiam multae aliae affectuum tum a Zenone dictae, tum a Chrysippo scriptae, manifeste sententiam ejus coarguunt. Nam moesitiae esse recentem opinionem, quod malum sibi adsit, pronunciat. In qua etiam compendiosius nonnunquam dicentes hunc in modum proferunt: Moesitia est opinio recens mali praesentis. Esse sane recens dicit, quod proximum tempore; causam vero ipsum dicere Posidonius exigit, propter quam mali opinio, quum recens est, animum submittat tristitiamque efficiat, inveterata autem aut neutiquam, aut non adhuc similiter contrahat; etsi ne recens quidem in finitione apponi conveniebat, modo*

Ed. Chart. V. [151.]

Ed. Bas. I. (233.)

τὸν ὄρον, εἵπερ ἀληθῆ τὰ Χρυσίππου. κατὰ γὰρ τὴν γνώ-
μην αὐτοῦ μᾶλλον τοῦ μεγάλου κακοῦ, ἢ ἀνυπομονήτου, ἢ
ἀκατεργήτου, καθάπερ αὐτὸς εἶπεν ὀνομάζειν τὴν λύπην,
εἰρησθαι [εἶδει] δόξαν, οὐ προσφάτον. ἔνθα καὶ διχόθεν ὁ
Ποσειδώνιος ἀντιλέγει τῷ Χρυσίππῳ, κατὰ μὲν τοῦτον τὸν
δεύτερον ὀρισμὸν ἀναμιμνήσκων τῶν τε σοφῶν καὶ τῶν
προκοπιόντων, ὡς ἔμπροσθεν εἴρηται· οἱ μὲν γὰρ ἐν μεγί-
στοις ἀγαθοῖς, οἱ δ' ἐν μεγίστοις κακοῖς ἑαυτοὺς ὑπολαμ-
βάνοντες εἶναι, ὅμως οὐ γίνονται διὰ τοῦτ' ἐν πάθει· κατὰ
δὲ τὸν πρῶτον ἐρωτᾷ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν οὐχ ἡ τῆς τοῦ
κακοῦ παρουσίας δόξα τὴν λύπην, ἀλλ' ἡ πρόσφατος ἐργά-
ζεται μόνη, καί φησι, διότι πᾶν τὸ ἀμέτρητον καὶ ξένον
ἀθρόως προσπίπτων ἐκπλήττει τε καὶ τῶν παλαιῶν ἐξί-
στησι κρίσεων, ἀσκηθὲν δὲ καὶ συνεθισθὲν καὶ χρονίσαν
ἢ οὐδ' ὅλως ἐξίστησιν, ὡς κατὰ πάθος κινεῖν, ἢ ἐπὶ μικρὸν
κομιδῇ, διὸ καὶ προενδμεῖν [δεῖν] φησι τοῖς πράγμασι,
καὶ μήπω παροῦσιν ὅλον παροῦσι χρῆσθαι. βούλεται δὲ
τὸ προενδμεῖν ῥῆμα τῷ Ποσειδωνίῳ τὸ ὅλον προανα-

Chrysippi dicta vera sint. Nam secundum ipsius senten-
tiam potius magni mali, vel impatibilis, vel intolerabi-
lis, sicut ipse nominare consuevit, tristitiam dictam esse
opinionem, non recentis; ubi et bifariam Chrysippo Posi-
donius contradicit, in hac quidem secunda definitione
mentionem faciens et sapientum et providorum, veluti
prius comprehensum est. Alii liquidem in maximis bonis,
alii in maximis malis dum se esse putant, tamen propter-
ea affectui non implicantur. In prima definitione causam
quaerit, cur non mali praesentis opinio tristitiam, sed
recens solum efficiat, aitque: omne immodicum et pere-
grinum subito irruens et excedere et a veteribus rece-
dere facit opinionibus, usitatum vero et consuetum in-
veteratumque aut nullo pacto immutat, ut secundum
affectum moveat, aut parum admodum; quare etiam do-
mesticum ac familiare sibi facere dicit, rebus non prae-
sentibus tanquam praesentibus uti. Significat autem Posi-
donio verbum hoc προενδμεῖν quasi effingere et effor-

Ed. Chart. V. [151. 152.]

Ed. Bas. I. (285.)

πλάττειν τε καὶ προτυποῦν τὸ πρᾶγμα παρ' ἑαυτῷ τὸ μέλλον γενήσεσθαι, καὶ ὡς πρὸς ἤδη γενόμενον ἐθισμόν τινα ποιεῖσθαι κατὰ βραχὺ. διὸ καὶ τὸ τοῦ Ἀναξαγόρου παρείληθεν ἐνταῦθα, ὡς ἄρα, τινὸς ἀπαγγελίαντος αὐτῷ, τεθνάναι τὸν υἱόν, εἰ μάλα καθεστηκότες εἶπεν, ἕδειν θήτην γενήσας, καὶ ὡς τοῦτο λαβὼν Εὐριπίδης τὸ νόημα τὸν Θησέα πεποίηκε λέγοντα·

Ἦ γὰρ δὲ παρὰ σοφοῦ τινος μαθὼν
 Εἰς φροντίδας νοῦν συμφορὰς τ' ἐβαλλόμην,
 Φυγὰς τ' ἐμαυτῷ προστιθεῖς πάτρας ἐμῆς
 Θανάτους τ' ἁώρους καὶ κακὰς ἄλλας ὁδοὺς,
 Ὡς, εἴ τι πάσχοιμι ὧν ἐδόξαζόν ποτε,
 Μὴ μοι νεαραῖς προσπεσὼν ψυχὴν δάκοι.
 οὕτω δὲ εἰρησθαί φησι καὶ τὰ τοιαῦτα·
 [152] Εἰ μὲν τόδ' ἡμᾶς πρῶτον ἦν κακούμενον,
 Καὶ μὴ μακρὰ δὴ διὰ πόρων ἐναυστόλοιτο,
 Εἰκὸς σφαδάζειν ἦν ἂν ὡς νεόφυγα
 Πῶλον, χαλινὸν ἄρτίως δεδεγμένον·

mare sibi rem, quae futura est, et tanquam cum iam facta consuetudinem quandam paulatim inire. Quocirca etiam Anaxagorae dictum assumpsit hic, quomodo, quum aliquis ei filium mortuum esse nunciasset, admodum constanter dixit: Novi mortalem me procreasse; et quemadmodum hoc sumpto sensu Euripides Theseum loquentem introduxit:

*A sapiente aliquo perdoctus ego
 In curas animum et calamitates indidi,
 Atque exulem me proposui a patria mea, ac mortes
 Immaturas et vias malas alias,
 Ut, si quid paterer ex iis quae putaveram
 Aliquando, animum non morderent recentia.*

Ita dicta etiam haec esse pronunciat:

*Si hic primus esset malorum dies mihi,
 Et non diu vexarer in laboribus,
 Forsan reniterer ut pullus iugo recens
 Subditus, excutiens fraenum susceptum nuper;*

Ed. Chart. V. [152.]

Ed. Bas. I. (283. 284.)

Νῦν δ' ἀμβλύς εἰμι καὶ κατηστνκῶς κακῶν.

Ἔσθ' ὅτι τὰ τοιαῦτα μακρὸς

Χρόνος μαλάξει, νῦν δ' ἔθ' ἡβάσκει κακόν.

ὅτι δ' ἐν τῷ χρόνῳ μαλάττεται τὰ πάθη, καὶ αἱ δόξαι μένωσι τοῦ κακόν τι αὐτοῖς γεγονέναι, καὶ ὁ Χρύσιππος ἐν τῷ δευτέρῳ περὶ παθῶν μαρτυρεῖ γράφων ὧδε· ζητήσαι δ' ἂν τις καὶ περὶ τῆς ἀνέσεως τῆς λύπης, πῶς γίνεται, πότερον δόξης τινος μετακινουμένης, ἢ πασῶν διαμενουσῶν, καὶ διὰ τί τοῦτ' ἐστίν. εἴτ' ἐπιφέρων φησί· δοκεῖ δέ μοι ἡ μὲν τοιαύτη δόξα διαμένειν, ὅτι κακόν αὐτό, ὃ δὴ πάρεστιν, ἐγχρονιζομένης δ' ἀνίσθαι ἢ συστολῇ (284) καὶ, ὡς οἶμαι, ἡ ἐπὶ τὴν συστολὴν ὁρμή. τυχόν δὲ καὶ ταύτης διαμενούσης, οὐχ ὑπακούσεται τὰ ἐξῆς διὰ ποίαν ἄλλην ἐπιγινομένην διάθεσιν δυσλόγιστον τούτων γινομένων. οὕτω γὰρ καὶ κλαίοντες παύονται, καὶ μὴ βουλόμενοι κλαῖειν κλαίουσιν, ὅταν μὴ ὁμοίας τὰς φαντασίας τὰ ὑποκείμενα ποιῇ, καὶ ἐνίστηται τι ἢ μηθέν. ὃν τρόπον γὰρ ἡ φθέγγων παῦσις γίνεται, καὶ

At nunc malis obdurui et occallui.

Haec interim emollescent longo tempore,

Malum pubescit nunc.

Quod autem in processu temporis affectus mitigatur, et si manserit opinio, quod malum aliquod ipsis evenerit, idem Chrysippus secundo de affectibus testatur, hunc in modum scribens: *Quaesierit etiam aliquis de remissione tristitiae, quomodo fiat, utrum opinione quadam dimota, an omnibus permanentibus, et propter quid hoc erit.* Deinde inferens inquit: *Videtur mihi huiusmodi opinio permanere, quoniam malum est ipsum, quod jam adest, quum autem ea immoratur, contractio remitti, ac mea sententia ad contractionem impetus.* Forte etiam hac permanente non subaudient reliqua, quum haec propter certam aliam supervenientem dispositionem discussu difficilem fiant; ita namque et plorantes cessant, et nolentes plorare plorant, quum similes imaginationes subiecta faciant, et instet aliquid aut nihil. *Quomodo enim lamentationes*

Ed. Chart. V. [152.]

Ed. Bas. I. (284.)

κλαυθμοί, τοιαῦτα εὐλογον καὶ ἐπ' ἐκείνων συντυγχάνειν, ἐν ταῖς ἀρχαῖς μᾶλλον τῶν πραγμάτων κινούντων, καθάπερ ἐπὶ τῶν τὸν γέλωτα κινούντων γίνεσθαι ἔφην, καὶ τὰ ὅμοια τοῦτοις. ὅτι μὲν οὖν ἐν τῷ χρόνῳ παύεται τὰ πάθη, καίτοι τῆς δόξης διαμενούσης, αὐτὸς ὁ Χρύσιππος ὁμολογεῖ· διὰ τίνα μέντοι τὴν αἰτίαν τοῦτο γίνεται, δυσλόγιστον εἶναί φησιν. εἰδ' ἑξῆς ἕτερα παραπλησίως γινόμενα γράφει, περὶ ὧν οὐδ' αὐτῶν δηλονότι τὴν αἰτίαν ἐπαγγέλλεται γινώσκειν. ἀλλ' οὐ Ποσειδώνιος γε, Χρύσιππε, τὰς αἰτίας τῶν τοιούτων ἀγροεῖν φησιν, ἀλλ' ἐπαινεῖ καὶ ἀποδέχεται τὰ ὑπὸ τῶν παλαιῶν εἰρημένα, ἃ ἐφεξῆς ἔρω. σὺ δ' οὐτ' ἐκείνων μνημονεύσας, οὐτ' ἄλλην αὐτὸς εἰπὼν, οἷε λελῦσθαι τὸ ζητούμενον, ἂν ὁμολογήσης ἀγροεῖν τὴν αἰτίαν. καίτοι τό γε συνῆχον ὅλην τὴν πραγματείαν τὴν τε τῶν λογικῶν ζητημάτων καὶ τὴν θεραπευτικὴν τῶν παθῶν οὐδὲν ἄλλο ἐστίν, ἢ τὸ τὰς αἰτίας ἐξευρεῖν, ὑφ' ὧν γίνεταις τε καὶ παύεται τὰ πάθη. οὕτω γὰρ ἂν τις, οἶμαι, καὶ τὴν γένεσιν αὐτῶν κωλύσειε, καὶ γενομένας παῦσαι δυνηθείη. συναναγεῖσθαι

cessant et ploratus, ita ratio est etiam in illis accidere, per initia magis rebus moventibus, veluti in his, qui risum movent, fieri dixi, atque his similia. Quod igitur tempore affectus cessant, opinione licet permanente, ipse Chrysippus constitetur; cur autem id fiat, ratione id difficile comprehendi posse dicit. Deinde alia similiter accidentia scribit, quorum neque ipsorum causam cognoscere promittit. At Posidonius, o Chrysippe, eiusmodi rerum causam non ignorare se refert, sed veterum dicta, quae deinceps percensebo, laudat et recipit. Tu neque illorum memor, neque aliam ipse prolocutus, putas quaestionem esse solutam, si causam nescire fatearis, quamquam totius operis et rationalium quaestionum et de morandis affectibus nihil aliud summam continet quam causas adinvenire, ex quibus affectiones et fiant et desinant. Ita namque aliquis meo iudicio tum, ne ipsae generentur, prohibebit, tum generatas siltere poterit. Etenim ratio est, siquid iudico, una cum causa generatio-

Ed. Chart. V. [152.]

Ed. Baf. I. (284.)

γὰρ εὐλόγοι οἶμαι ταῖς αἰτίαις τὰς τε γενέσεις καὶ τὰς
 ὑπάρξεις τῶν πραγμάτων. ταῦτά τοι καὶ ἀπορεῖς κατὰ τὸ
 περὶ τῶν παιδῶν βιβλίον τι καὶ γράψαι τοιοῦτον ἡμῖν, ὃ
 προσέχοντες τὸν τοῦν κωλύσομεν τε τῶν παιδῶν ἕκαστον
 γίνεσθαι καὶ γενόμενον ἰασόμεθα, καί τοι καὶ τοῦ Πλάτω-
 ρος θαυμασιῶς γράψαντος, ὡς καὶ ὁ Ποσειδώνιος ἐπιση-
 μαίνεται θαυμάζων τὸν ἄνδρα, καὶ θεῖον ἀποκαλεῖ, ὡς καὶ
 πρεσβεύων αὐτοῦ τὰ τε περὶ τῶν παιδῶν δόγματα, καὶ τὰ
 περὶ τῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων, ὅσα τε περὶ τοῦ μὴ γίνε-
 σθαι τὴν ἀρχὴν ἢ γενόμενα παύεσθαι τάχιστα τῆς ψυχῆς
 τὰ πάθη γέγραπται πρὸς αὐτοῦ. συνῆφθαι δὲ καὶ τὴν
 περὶ τῶν ἀρετῶν διδασκαλίαν τοῦτοις φησὶ, καὶ τὴν περὶ
 τοῦ τέλους, καὶ ὅλως πάντα τὰ δόγματα τῆς ἠθικῆς φιλο-
 σοφίας ὥσπερ ἐκ μιᾶς μηρίνθου δεδέσθαι τῆς γνώσεως τῶν
 κατὰ τὴν ψυχὴν δυνάμεων, αὐτὸς τε δείκνυσιν, ὡς ὑπὸ
 θυμοῦ καὶ ἐπιθυμίας γίγνεται τὰ πάθη, καὶ διὰ τίνα τὴν
 αἰτίαν ἐν τῷ χρόνῳ καθίσταται, καὶ αἱ δόξαι τε καὶ αἱ
 κρίσεις εἴ μὲν ὡς τοῦ κακὸν ὑπάρχειν αὐτοῖς ἢ γεγενέσθαι.
 προσχοῖται δ' εἰς τοῦτο μάρτυρι καὶ αὐτῷ τῷ Χρυσίππῳ

nes et rerum existentias tolli. Hac ratione etiam non
 habes in secundo de affectibus libro ejusmodi aliquid
 nobis perferbere, cui animum advertentes et prohibe-
 mus singulos affectus oriri, et ortis medebimur, quan-
 quam id Plato admirabili modo scripserit, quemadmodum
 et Posidonius indicat admirans virum; divinum quoque
 appellat, ceu maxima reputans ipsius dogmata de affecti-
 bus, deque animae facultatibus, et quae de eo, quod
 nequitiam affectus animi oboriantur, vel oborti citissime
 desinant, ab ipso scripta fuere. Coniunctam vero de vir-
 tutibus disciplinam his esse contendit, item eam; quae
 de fine, ac in totum omnia moralis philosophiae placita
 veluti ex uno vinculo cognitionis animae virium sit alli-
 gata; ipseque indicat, quomodo ab iracundia et cupiditate
 affectus proveniant, quaque de causa tempore subdant,
 etli opiniones adhuc et iudicia permaneant de eo, quod
 malum ipsis sit aut fuerit obortum. Ad hoc citat tellem

Ed. Chart. V. [152. 153.]

Ed. Bas. I. (284.)

κατὰ τὸ δεύτερον περὶ τῶν παθῶν ὥδ' ὅπως γράφοντι·
περὶ δὲ τῆς λύπης, [153] καὶ ὡς ἂν ἐμπλησθέντες τινὲς,
ὁμοίως φαίνονται ἀφίστασθαι, καθάπερ καὶ ἐπὶ Ἀχιλλέως
ταῦτα λέγει ὁ ποιητὴς πενθοῦντος τὸν Πάτροκλον·

Ἄλλ' ὅτε δὴ κλαίων τε κυλινδόμενός τ' ἐκορέσθη,
καί,

Οἱ ἀπὸ πραπίδων ἦλθ' ἕμερος ἡδ' ἀπὸ γυίων,
ἐπὶ τὸ παρακαλεῖν ὤρμησε τὸν Πρίαμον τὴν τῆς λύπης
ἁλογίαν αὐτῷ παριστάς. εἴτ' ἐφεξῆς ἐπιφέρει καὶ ταῦτα·
καθ' ὃν λόγον οὐκ ἂν ἀπελπίσαι τις οὕτως τῶν πραγμάτων
ἐγχερονίζομένων, καὶ τῆς παθητικῆς φλεγμονῆς ἀνιευμένης,
τὸν λόγον παρεισδύμενον, καὶ οἶονεὶ χώραν λαμβάνοντα
παριστάται τὴν τοῦ πάθους ἁλογίαν. ἐναργῶς γὰρ ἐν τού-
τοις ὁ Χρύσιππος ὁμολογεῖ, τὴν τε παθητικὴν φλεγμονὴν
ἀνίσσθαι κατὰ τὸν χρόνον, εἴτε τῆς ὑπολήψεώς τε καὶ δόξης
μενούσης, ἐμπίπλασθαί τε τῶν παθητικῶν κινήσεων τοὺς
ἀνθρώπους, καὶ διὰ τοῦτο παῦλάν τινα λαμβάνοντος τοῦ
πάθους καὶ ἡσυχάσαντος, τὸν λόγον ἐπικρατέστερον γίνε-

etiam Chrysippum ex secundo, de affectibus libro, hisce
verbis: *Verum de tristitia, quod repleti nonnulli similiter
ab ea recedere apparent, quemadmodum et de Achille
Patrochum lugente haec poeta scribit:*

*Ast hic jam lacrymis quum esset satur atque querelis,
item,*

*Et desiderium luctus a mente recessisset,
ad Priamum hortandum cum impetu properavit moesti-
tiae irrationabilitatem pacans. Deinde rursus haec ad-
ducit: Qua ratione non desperabit aliquis, rebus ita per-
durantibus et inflammatione affectuum remittente, ratio-
nem ingredientem et veluti locum capientem affectionis
irrationabilitatem sistere. Manifesto siquidem Chrysippus
in his confitetur, et affectus inflammationem temporis
spatio remitti, suspitione adhuc et opinione permanente,
et homines affectuum motionibus repleti, ac ideo, quum
affectus exiguam quietem subit, rationem superiorem*

Ed. Chart. V. [153.]

Ed. Bas. I. (284.)

οὔτι· ταῦτα γὰρ ἀληθῆ μὲν ἔστιν, εἴπερ τινὰ καὶ ἄλλα, μάλιστα δὲ ταῖς ὑποθέσεσιν αἰτιῶν, καθάπερ καὶ τὰ ἐπιγε-
ρόμενα τόνδε τὸν τρόπον ἔχοντα, λέγεται δὲ καὶ τοιαῦτα
εἰς τὴν μεταβολὴν τῶν παιδῶν·

— — λαιμηρός δὲ κόρος στεγροῖα γόοιο.
καὶ εἴ τι τὰ τοιαῦτα εἰς τὸ κατὰ τὴν λύπην ἄγωγόν·

— — τοῖς δὲ δυστυχουσί ποῖς

Τερπνὸν τὸ κλαῦσαι καποδύρασθαι τύχης.

καὶ εἴ τι τοιούτων ἐφεξῆς·

Ως φάτο, τοῖσι δὲ πᾶσιν ὑφ' ἡμέρον ὥρως γόοιο.

καί·

Τὸν αὐτὸν ἀνέγειρε γόον, ἄναγε πολύδακρυν ἄδογάν.
εἴ τι δὲ ὁμῆλει πάμπολλα καὶ ἄλλα τοιαῦτα παρὰ τῶν ποιη-
τῶν ἀθροῖσαι μαρτύρια τοῦ καὶ λύπης, καὶ δακρύων, καὶ
κλαυθμῶν, καὶ θρήνου, καὶ νίκης, καὶ τιμῆς, καὶ πάντων
τε τῶν τοιούτων ἐμπέπλασθαι τοὺς ἀνθρώπους, ἐφ' οἷς
οὐδὲν χαλεπὸν ἔστι συλλογίσασθαι τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἐν
τῷ χρόνῳ πάσεται μὲν τὰ πάθη, κρατεῖ δὲ τῶν ὁρμῶν

evadere. Haec namque vera quidem sunt, si quae alia,
verum cum ipsius hypothelibus discordant, quemadmodum
etiam quae inferuntur, hoc modo prolata. Dicuntur etiam
ejusmodi ab affectuum mutatione:

Luctus continuo moesti futur est.

Praeterea ejusmodi ad tristitiae diductionem: *Infelici-
bus delectabile quodammodo est plorare et fortunas de-
flere.* Insuper his deinde subdit:

Sic ait, at desiderium patris obvenit illi

Deflendi.

Et: *Εὐχόμενος ἦν ἡμεῖς, ὅπως*

*Eundem suscitavit luctum, deduxit, curas lacryma-
biles.*

Denique plura adhuc alia id genus a poetis colligere
testimonia licet ejus, quod homines tristitia, lacrymis,
ploratibus, gemitu, victoria, honore et omnibus ejus-
modi repleantur, propter quae nihil negotii est colligere
causam, ob quam temporis spatio affectus desinunt, ratio

Ed. Chart. V. [153.]

Ed. Bas. I. (284.)

ὁ λόγος. ὥς γὰρ ἐφίεται τῷ παθητικῷ τῆς ψυχῆς οἰκειῶν
 τινῶν ὀρεκτικῶν, οὕτως καὶ τυγχανόντων αὐτῶν ἐμπίπλεται,
 καὶ τούτῳ τὴν ἑαυτῶν κίνησιν καθίστησιν, ἥτις ἐκράτει τῆς
 ὁρμῆς τοῦ ζώου, καὶ καθ' ἑαυτὴν ἦγεν ἐφ' ὃ τι παρήγετο.
 οὐκ οὖν ἀσυλλόγιστοι τῆς παύλας τῶν παθῶν εἰσιν αἱ αἰ-
 τίαι, καθάπερ ὁ Χρυσίππος ἔλεγεν, ἀλλὰ καὶ πάνυ σαφεῖς
 τῷ γε μὴ βουλομένῳ φιλονεικεῖν τοῖς παλαιοῖς. οὐδὲν γὰρ
 οὕτως ἐναργές ἐστιν, ὥς τὸ δυνάμεις τινὰς ἐν ταῖς ἡμετέ-
 ραις εἶναι ψυχαῖς ἐφιεμένας φύσει, τὴν μὲν ἡδονῆς, τὴν
 δὲ κράτους καὶ νίκης, ἃς ἐναργῶς ὁρᾶσθαί φησι καὶ τοῖς
 ἄλλοις ζώοις ὁ Ποσειδώνιος, ὥσπερ καὶ ἡμεῖς ἐπεδείξαμεν
 εὐθύς ἐν ἀρχῇ τοῦ πρώτου γραμματος. ἐπιμέμφεται δ' ὁρ-
 θῶς τοῦ Χρυσίππου καὶ τῷ φάναι· τυχόν δὲ, τῆς ὁρμῆς
 διαμενούσης, οὐχ ὑπακούσεται τὰ ἐξῆς διὰ ποιὰν ἄλλην
 ἐπιγινομένην διάθεσιν. ἀμήχανον γὰρ εἶναί φησι, παρεῖναι
 μὲν τὴν ὁρμὴν, ὑπ' ἄλλης δὲ τιος αἰτίας κωλύεσθαι τὴν
 κατ' αὐτὴν ἐνέργειαν. ὅθεν καπειδὰν λέγει, οὕτω γὰρ καὶ

autem cupiditatum impetui dominatur. Ut enim pars
 animae affectibus obnoxia peculiaribus quaedam appetibilia
 concupiscit, ita etiam ipsis, quum accidunt, repletur;
 atque in hoc suum ipsius motum sistit, qui animalis im-
 petu praeerat, et ut secum ducebat, quocumque ferebatur.
 Quare affectuum quietis causae incomprehensibiles non
 sunt, quemadmodum Chrysippus dictitabat, sed etiam ad-
 modum manifestae ei, qui cum veteribus nolit contendere.
 Nihil enim tam clarum est, quam vires quasdam in
 nostris animis inesse natura concupiscentes, hanc vo-
 luptatem, illam dominium et victoriam; quas evidenter
 etiam in aliis animantibus videri Posidonius affirmat,
 quemadmodum nos quoque statim ab initio primi libri
 ostendimus. Accusat autem recte Chrysippum in eo, quod
 dicit: Forte impetu permanente non obediunt reliqua
 ob certam aliam oborientem dispositionem. Fieri siquidem
 non posse ait, ut impetus quidem animi adsit, ab alia
 vero causa quadam ipsius actio impediatur. Unde, quum

Ed. Chart. V. [155. 154.]

Ed. Bas. I. (284.)

κλαίοντες παύονται, καὶ μὴ βουλόμενοι κλαίειν κλαίουσιν, ὅταν ὁμοίως τὰ ὑποκείμενα φαντασίας ποιῇ, τὴν αἰτίαν ἐρωτᾷ κἀνταῦθα ὁ Ποσειδάιος, δι' ἣν καὶ οἱ πολλοὶ μὴ βουλόμενοι πολλάκις κλαίουσιν, ἐπισχεῖν μὴ δυνάμενοι τὰ δάκρυα, καὶ ἄλλοι κλαίειν ἔτι βουλόμενοι φθάνουσιν ἔτι παυόμενοι ἥτοι διὰ τὰς παθητικὰς κινήσεις σφόδρα ἐγκειμένας, ὥς μὴ κρατεῖσθαι πρὸς τῆς βουλήσεως, ἢ παντελῶς πεπαυμένας, ὥς μηκέτ' ἐπεγείρεσθαι δύνασθαι πρὸς αὐτῶν. οὕτω γάρ ἢ τε τοῦ λόγου μάχη τε καὶ διαφορὰ [154] πρὸς τὸ πάθος εὐρεθήσεται, καὶ τῆς ψυχῆς αἱ δυνάμεις ἐναργῶς σωθήσονται, οὐ μὰ Δία, ὥς Χρύσιππος φησι, διὰ τινος αἰτίας ἀσυλλογίστους τούτων γινομένων, ἀλλὰ διὰ τὰς ὑπὸ τῶν παλαιῶν εἰρημένας. οὐ γὰρ Ἀριστοτέλης μόνον ἢ Πλάτων ἐδόξαζον οὕτως, ἀλλ' ἔτι πρόσθεν ἄλλοι τέ τινες καὶ ὁ Πυθαγόρας, ὥς καὶ ὁ Ποσειδάγιός φησιν, ἐκείνου πρώτου τε εἶναι λέγων τὸ δόγμα, Πλάτωνα δ' ἐξεργάσασθαι καὶ κατασκευάσαι τελεώτερον αὐτό. διὰ τοῦτο τοῖνυν καὶ τὰ ἔθη φαίνεται πλεῖστον δυνάμενα καὶ ὅλος ὁ

dicit: Sic enim et plorantes cessant, et nolentes plorare plorant, quum similes subjecta imaginationes efficiant: causam hic quoque rogat Posidonius, cur etiam plerique non volentes subinde plorant et lacrymas cohibere nequeunt, ac alii plorare adhuc volentes protinus cessant, ob motiones affectibus subditas vehementer ita inhaerentes, ut non evincantur a voluntate, aut ita omnino cessantes, ut ab ipsis excitari nequeant. Ita enim, quomodo ratio et pugnet cum affectu, et ab eo differat, invenietur, animique vires manifesto servabuntur, non per Iovem, ut Chrysippus ait, propter causas aliquas incomprehensibiles his accidentibus, verum ob eas, quae a veteribus sunt expositae. Quippe non Aristoteles tantum aut Plato sic opinabantur, sed adhuc priores, aliique nonnulli, et Pythagoras, ut etiam Posidonius inquit, illius et primi dogma esse pronuncians, Platonem autem elaborasse fecisseque ipsum absolutius. Propterea igitur et consuetudines, et omnino tempus ad affectuum motus plurimum

Ed. Chart. V. [154.]

Ed. Bas. I. (284. 285.)

χρόνος εἰς τὰς παθητικὰς κινήσεις. ἐν μὲν γὰρ τοῖς ἐντέροις οἰκείουται κατὰ βραχὺ τὸ τῆς ψυχῆς ἄλογον, οἷς ἂν ἐντρέφεται, κατὰ δὲ τὸν χρόνον, ὡς προσίρηται, παῦλα γίνεται τῶν παθῶν ἐμπιπλεγμένων τῶν ἀλόγων τῆς ψυχῆς δυνάμεων, ὧν ἐπεθύμουν ἔμπροσθεν. αἱ δὲ λογικαὶ γνώσεις τε καὶ κρίσεις καὶ ὅλως ἐπι(285)στῆμαι πᾶσαι καὶ τέχναι διὰ τὸν χρόνον αὐτὸν μόνον ψιλὸν οὔτε δύσλντοι φαίνονται γίγνεσθαι, καθάπερ οἱ κατὰ πάθος ἐθισμοὶ, οὔτε μετατίθεσθαι τε καὶ παύεσθαι, καθάπερ ἡ λύπη καὶ ἄλλα πάθη. τίς γὰρ τοῦ τὰ δις δύο τέσσαρα εἶναι διὰ τὸν χρόνον ἐμπλησθεὶς ἀπέστη καὶ μετεδόξασεν; ἢ τίς τοῦ μὴ πᾶσας εἶναι τὰς ἐκ τοῦ κέντρου τοῦ κύκλου; καθ' ἑκάστον τε τῶν ἄλλων θεωρημάτων οὐδεὶς ἐστὶν ὅστις ἐμπλησθεὶς ἀπέθετο τὴν παλαιὰν δόξαν, ὥσπερ ἀποτίθεται τὸ κλαίειν τε καὶ λυπεῖσθαι, καὶ στένειν, οἰμώζειν τε καὶ θρηνεῖν, ὅσα τε ἄλλα τοιαῦτα, καὶ αἱ περὶ τῶν γεγενημένων ὡς κακῶν ὁμοίαι διαμένουσιν ὑπολήψεις. ἱκανὰ μὲν οἷν ἀμέλει καὶ ταῦτα πρὸς ἐνδείξιν ὧν οὐκ ὀρθῶς

posse videntur; etenim consuetudine irrationabilitas animae inolefcit in quocunque educetur. Tempore autem, ut praedictum est, affectus conquiescunt, repletis irrationabilibus animi facultatibus his, quae antea desiderabant. At rationales cognitiones, iudicia et summam scientiae omnes artesque propter solum ipsum tempus nudum neque difficiles ad dissolutionem fieri apparent, quemadmodum secundum affectum consuetudines, neque transponi et cessare, sicuti triflittia alique affectus. Quis namque ab eo, quod bis duo sint quatuor, expletus temporis processu recessit aliterque putavit? Vel quis de eo, quod omnes ex centro circuli aequales existant? In singulisque aliis speculationibus nullus est qui expletus veterem abiecit opinionem, quemadmodum deponit sistitque plorare, triftari, suspirare, lugere, lamentari, quaeque huius generis sunt alia, etsi de praeteritis tanquam malis opiniones permaneant. Sufficerent quidem igitur et haec ad indicationem eorum, quae non recte Chrysippus tra-

Ed. Chart. V. [154.]

Ed. Bas. I. (285.)

ἔγραψεν ὁ Χρύσιππος ὑπὲρ τε τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν, καὶ πολὺ πρότερον ἔτι περὶ τῶν ἐργαζομένων αὐτὰ δυνάμεων. οὐ μὴν ἀλλὰ διὰ τοῦ πέμπτου γραμματος ἔγνωκα περὶ τῶν αὐτῶν ἔτι διαλεχθῆναι, παραλείπων μὲν τὰ πλεῖστα τῶν οὐκ ὀρθῶς εἰρημένων αὐτῶ, μόνων δὲ ἐκείνων μνημονεύων, ἐν οἷς ἐναντιολογεῖται πρὸς ἑαυτὸν, ἐναντία τε τολμᾷ φθέγγεσθαι τοῖς ἐναργῶς φαινομένοις. ἐπιμνησθήσομαι δ' ἐν αὐτοῖς ἔτι καὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Ποσειδωνίου πρὸς τὸν Χρύσιππον ἀντειρημένων.

didit de animae affectibus, et multo adhuc prius de facultatibus ipsos efficientibus; attamen libro quinto de eisdem insuper differere decrevi, relinquens quidem plurima non recte ab eo dicta, illorum vero duntaxat memor, in quibus sibi ipse adversatur, contrariaque audet evidenter apparentibus proferre. Caeterum indidem ea pariter, quae Posidonius adversus Chrysippum litteris mandaverit, in memoriam sum reducturus.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΝ
ΚΑΙ ΠΛΑΤΩΝΑ ΔΟΓΜΑΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΝ
ΠΕΜΠΤΟΝ.

Ed. Chart. V. [155.]

Ed. Bas. I. (285.)

Κεφ. α'. Ὁ περὶ τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς λόγος ἀναγκαιὸς μὲν ἦν ἡμῖν ἐσκέφθαι καὶ δι' ἑαυτὸν· ἀναγκαιότερον δὲ ἐποίησαν αὐτὸν οἱ περὶ τὸν Χρύσιππον εἰς ἀπόδειξιν τοῦ περιέχοντος τόπου τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονοῦν προσχρησάμενοι. δείξαντες γάρ, ὥς μὲν αὐτοὶ νομίζουσιν, ἅπαντα τὰ πάθη συνιστάμενα κατὰ τὴν καρδίαν, ὥς δὲ τὰ ληθῆς ἔχει, τὰ κατὰ μόνον τὸν θυμὸν, ἔπειτα προσλα-

GALENI DE HIPPOCRATIS ET PLATO-
NIS PLACITIS LIBER QUINTVS.

Cap. I. Sermo de animi affectibus necessarius etiam propter se mihi habitus est; magis autem ipsum necessarium Chrysippi sectatores reddiderunt, qui ad loci principem animae facultatem continentis demonstrationem eo sunt usi. Nam quum ostendissent, quomodo ipsi universos affectus in corde consistere opinentur, ut autem veritas habet, solam iracundiam, deinde ubi assumpissent,

Ed. Chart. V. [155. 156.]

Ed. Bas. I. (285.)

βόντες, ὡς, ἐνθα ἂν ἡ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, ἐνταῦθ' ἐστὶ καὶ τὸ λογιζόμενον αὐτῆς, οὕτως ἤδη περαίνουσιν, ἐν τῇ καρδίᾳ τὸ λογιστικὸν ὑπάρχειν. ἡμεῖς δὲ, ὅτι μὲν ἐντεῦθεν ὁρμᾶται τὰ κατὰ τὸν θυμὸν, ἀληθεύειν αὐτοὺς φάμεν, οὐ μὴν οὐθ' ὅτι καθ' ἓνα τόπον ἀναγκαῖόν ἐστι τὸ τε θυμούμενον εἶναι καὶ τὸ λογιζόμενον, οὐθ' ὅτι μιᾶς δυνάμεως ἐστὼν ἔργα συγχωροῦμεν, ἀλλ' ἀποδεικνύειν αὐτοὺς ἀξιούμεν, ὥσπερ τᾶλλα τὰ κατὰ τὸν λόγον, οὕτω καὶ ὅτι τὴν αὐτὴν ἀρχὴν ἀναγκαῖόν ἐστιν εἶναι τῶν τε παθῶν καὶ τοῦ λογισμοῦ. Χρύσιππος μὲν οὖν ἐν τῷ πρώτῳ περὶ παθῶν ἀποδεικνύειναι πειράται, κρίσεις τινὰς εἶναι τοῦ λογιστικοῦ τὰ πάθη, Ζήνων δ' οὐ τὰς κρίσεις αὐτάς, ἀλλὰ τὰς ἐπιγιγνομένας αὐταῖς συστολάς καὶ λύσεις, ἐπάρσεις τε καὶ τὰς πτώσεις τῆς ψυχῆς ἐνόμιζεν εἶναι τὰ πάθη. ὁ Ποσειδώνιος δ' ἀμφοτέροις διενεχθεὶς ἐπαινεῖ τε ἅμα καὶ προσέειπε τὸ Πλάτωνος δόγμα, καὶ ἀντιλέγει τοῖς περὶ τὸν Χρύσιππον, [156] οὐτε κρίσεις εἶναι τὰ πάθη δεικνύων, οὐτε ἐπιγιγνόμενα κρίσεις, ἀλλὰ κινήσεις τινὰς ἐτέρων

ubique animi affectiones sint, ibi quoque ratiocinatricem ipsius facultatem haberi, ita jam concludunt, in corde ratiocinatricem existere. Nos vero, quoniam inde iracundia profilit, vera ipsos dicere affirmamus, non tamen, quod uno in loco et irascibilem et ratiocinatricem facultatem esse necessarium sit, neque quod unius opera facultatis existant, concedimus; verum demonstrare ipsos volumus, sicuti alia, quae ad rationem attinent, sic etiam, quod necessario idem affectuum et rationis principium existat. Chrysippus itaque libro priore de affectibus ostendere conatur, affectus ratiocinatricis facultatis quaedam esse iudicia. Zeno non ipsa iudicia, sed supervenientes eis contractiones solutionesque, elationes et casus animi affectus esse existimavit. Posidonius autem ab utrisque dissentiens laudat simul et admittit Platonis dogma, adversaturque Chrysippo, neque iudicia esse affectus ostendens, neque supervenientia iudicio, verum motiones

Ed. Chart. V. [156.]

Ed. Bas. I. (285.)

δυνάμεων ἀλόγων, ἃς ὁ Πλάτων ὠνόμασεν ἐπιθυμητικὴν τε καὶ θυμοειδῆ. πολλῶν δ' εἰρημένων αὐτῷ πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ παλαιοῦ δόγματος, ἃ μὲν ἐστὶν ἐπίκαιρα, ταῦτ' ἐν τῷ πρὸς τοῦτου λόγῳ, τετάρτῳ τῆς ὅλης ὄντι πραγματείας, ἐπειράθη ἐλεῖν διὰ βραχέων ἐπὶ τῇ τελευτῇ τοῦ γράμματος. ἐν μὲν γὰρ τοῖς ἔμπροσθεν αὐτὸς ἀπ' ἑαυτοῦ διήλθον, ὅσα τε μάχεται τῶν ἐναργῶς φαινομένων τῷ Χρυσίππῳ δόγματι, καὶ ὅσα πρὸς ἑαυτὸν ἐναντιολογούμενος εἶρηκεν, οὐκ ἀναμείνας τὸν ἔξωθεν κατήγορον. ἱκανὰ μὲν οὖν ἦν καὶ ἐκεῖνα πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ πλείους εἶναι δυνάμεις, αἷς ἐπιθυμοῦμέν τε καὶ θυμούμεθα καὶ λογιζόμεθα, καὶ μὴ μίαν, ὥς ὁ Χρυσίππος αἶται. προσκείσεται δ' οὐκ ὀλίγα καὶ κατὰ τοῦτον ἔτι τὸν λόγον, ὅσα ὁ Χρυσίππος αὐτὸς ἐναντιολογούμενος αὐτῷ μαρτυρεῖ τοῖς τ' ἀληθέσιν ἅμα καὶ τῷ παλαιῷ δόγματι. τὰ μὲν γὰρ ἄλλα τὰ κακῶς εἰρημένα παρ' αὐτοῦ, καίτοι πάμπολλα τὸν ἀριθμὸν ὄντα, παρελθεῖν ἔκρινα, πολὺβιβλὸν τε ἅμα τὴν πραγματείαν ἔσεσθαι μοι νομίζων, εἰ πάντ' ἐξελέγχοιμι καλῶς, πεπεισμένος τε

aliquas aliarum facultatum irrationabilium, quas Plato concupiscibilem et irascibilem nominavit. Quum autem multa ad veteris placiti demonstrationem prodiderit, quae sane praeclara sunt ac opportuna, eadem superiori libro, qui totius operis quartus est, conatus sum breviter ad commentarii calcem explicare. Etenim in prioribus ipse ex meo ingenio percensui, quae evidenter apparentia cum Chrysippi placito pugnarent, et quae sibi met contradicens ipse protulerit, non remoratus accusatorem externum. Suffecerant igitur et illa ad demonstrandum, plures esse facultates, quibus concupiscimus, irascimur, ratiocinamur, et non unam, veluti Chrysippus autumat. Apponentur autem non pauca etiam in hoc adhuc libro, quae Chrysippus ipse sibi contraria dicens contestatur veris simul et veteri placito. Siquidem alia, quae perperam ab eo sunt dicta, quamvis numero permulta, praeterire decrevi, tum quia opus prolixum fore, si omnia probe coarguam, cenfeo, tum quia persuasum mihi est,

Ed. Chart. V. [156.]

Ed. Bas. I. (285.)

ὑπὸ φιλονεικίας τῆς πρὸς τοὺς παλαιοὺς ἐριστικώτερον ὑπὲρ αὐτῶν ἀντεροῦντάς μοι τοὺς ἐπαινοῦντας τὰ Χρυσίππου δόγματα. ἐν οἷς δὲ αὐτὸς ἑαυτὸν καταβάλλει μετὰ τοῦ καὶ μάχεσθαι τοῖς ἐναργῶς φαινομένοις, ἐν τούτοις ἡγοῦμαι τάχα ἂν αἰδεσθῆναί τε τινα καὶ μεταστῆναι πρὸς τὰ βελτίω, καθάπερ καὶ ὁ Ποσειδώνιος ἐποίησεν, αἰδεσθεῖς συναγορευ-
σαι ψευδεῖ φανερῶς δόγματι τῷ τῶν ἄλλων Στωϊκῶν, οἱ γὰρ μέχρι τοσούτου φιλονεικίας ἤκουσιν, ὥστ', ἐπειδὴ τῆς λογι-
κῆς δυνάμεως ἔφασαν εἶναι τὰ πάθη, τοῖς ἀλόγοις ζώοις μὴ μετέχειν αὐτῶν συγχωρεῖν, οἱ πλείστοι δ' οὐδὲ τοῖς παι-
δίοις, ὅτι δηλαδὴ καὶ ταῦτ' οὐδέπω λογικά. τὸ μὲν οὖν οὕτως ἀναισχυνητεῖν πρὸς τὰ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐναργῶς φαι-
νόμενα σοφιστῶν ἔργον ἐστὶ, τὸ δὲ μὴδὲ ἄπερ ὑπέθεντο δύνασθαι διαφυλάττειν, ἀλλ' ἐναντία γράφειν αὐτῶν, ἀγν-
μιάστων περὶ λόγον ἀνθρώπων, οἷός περ καὶ ὁ θαυμασιώ-
τατος Χρύσιππος ἐν πανπόλλαις εὐρίσκεται πραγματείαις. ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν ἄλλων ἐτέρωθι.

eos, qui Chrysippi placita collaudant, prae litigandi studio, quo erga veteres afficiuntur, litigiosius de ipsis mihi contradicturos. At in quibus ipse se dejicit pugnatque cum manifesto apparentibus, in his puto forsan revereri posse aliquem et transire ad meliora, quemadmodum et Posidonius factitavit, reveritus falso palam dogmati aliorum Stoicorum suffragari, qui eo veniunt contentionis, ut, cum rationalis facultatis affectus esse dixerunt, non concedant, animalia irrationalia eorum habere communionem, plurimi ne pueros quidem, quoniam scilicet et hi nondum ratio-
nis compotes sunt. Itaque tam impudenter adversus ea, quae omnibus hominibus evidenter apparent, resistere ad sophistas pertinet; at quod neque ea, quae statuerunt, tueri possint, sed contraria ipsis scribant, hominum est in dicendo non exercitatorum, qualis etiam maxime mira-
bilis ille Chrysippus in multis operibus deprehenditur. Verum de aliis alibi.

Ed. Chart. V. [156. 157.]

Ed. Basf. I. (285.)

Κεφ. β'. Περὶ δὲ τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν, ὡς οὐκ ἔστι τῆς λογικῆς δυνάμεως, ἥδη μὲν μοι καὶ τὸ πρὸ τούτου πεπλήρωται βιβλίον ὧν αὐτὸς ἀκούων ὁμολογεῖ, πληρωθήσεται δ' οὐδὲν ἥττον καὶ τοῦτο τὴν ἀρχὴν ἐν-
 θείδε ποιησαμένῳ. τὸ πάθος τῆς ψυχῆς κίνησιν τινα παρὰ φύσιν ἄλογον ὑπάρχειν, οὐχ οἱ παλαιοὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ Χρύσιππος ὁμολογεῖ. καὶ μὲν δὴ ὡς ἡ κίνησις αὕτη ταῖς τῶν ἀστείων οὐκ ἐγγίνεται ψυχαῖς, ὁμολόγηται παρ' αὐποῖν. ὁποῖα δὲ τίς ἐστὶν ἡ τῶν φαύλων ψυχὴ κατὰ τὰ πάθη καὶ πρὸ τῶν παθῶν, οὐκ ἔθ' ὁμοίως ἐξη-
 γοῦνται. Χρύσιππος μὲν γὰρ ἀνάλογον ἔχειν αὐτὴν φησι τοῖς ἐπιτηδεύουσιν σώμασιν εἰς πυρετοὺς ἐμπίπτειν, ἢ διαθ-
 ρόας, ἢ τι τοιοῦτον ἕτερον ἐπὶ μικρᾷ καὶ τυχούσῃ προ-
 φάσει. καὶ μέμφεται γε ὁ Ποσειδώνιος αὐτοῦ τὴν εἰκόνα·
 χρῆναι γὰρ φησὶν οὐ τούτοις, ἀλλὰ τοῖς ἀπλῶς ὑγιαίνουσιν
 σώμασιν εἰκάσαι τὴν τῶν φαύλων ψυχὴν· εἴτε γὰρ ἐπὶ
 μεγάλοις αἰτίοις, εἴτ' ἐπὶ μικροῖς πυρέττοιεν, οὐδὲν διαφέ-
 ρειν ὡς πρὸς τὸ πάσχειν τε αὐτὰ [157] καὶ εἰς πάθος

Cap. II. At de animi affectibus, quod rationalis fa-
 cultatis non sint, jam sane etiam superior liber repletus
 est his, quae ipse vel invitatus fatetur, nihilominus et hic
 replebitur, hinc ducto exordio. Affectum animi motio-
 nem quandam praeter naturam rationis expertem esse,
 non veteres tantum, sed Chrysippus quoque concedit.
 Quin etiam, quod motus hic civilium animis non innasci-
 tur, apud utrosque in confesso est. Qualis autem sit pra-
 vorum anima tum in affectibus, tum ante affectus, non
 itidem exponunt. Chrysippus namque ipsam respondere
 ait corporibus, quae in febres, aut alvi profluvium, aut
 aliud quoddam ejusmodi levi ac fortuita occasione in-
 cidere sunt idonea. At Posidonius similitudinem ipsius
 damnat; oportere siquidem ait non his, verum simplici-
 ter sanis corporibus pravorum animam assimilare; siue
 enim ob magnas causas, siue ob parvas febricitent, nihil
 interesse, ut patiantur ea et in affectum quomodocunque

Ed. Chart. V. [157.]

Ed. Bas. I. (285. 286.)

ἀγεσθαι καθ' ὅτιον, ἀλλὰ τῷ τὰ μὲν εὐέμπτοιτα εἶναι, τὰ δὲ δύσπτοιτα διαφέρειν ἀλλήλων. οὐκουν ὀρθῶς εἰκά-
ζεσθαι φησιν ὑπὸ τοῦ Χρυσίππου τὴν μὲν ὑγίειαν τῆς
ψυχῆς τῇ τοῦ σώματος ὑγίειᾳ, τὴν δὲ νόσον τῇ ῥαδίως
εἰς νόσημα ἐμπιπτούσῃ καταστάσει τοῦ σώματος· ἀπαθῇ
μὲν γὰρ γίνεσθαι ψυχὴν τὴν τοῦ σοφοῦ δηλονότι, σῶμα
δ' οὐδὲν ὑπάρχειν ἀπαθὲς, ἀλλὰ δικαιότερον εἶναι προσει-
κάζειν τὰς τῶν φαύλων ψυχὰς ἥτοι τῇ σωματικῇ ὑγίειᾳ
ἐχούσῃ τὸ εὐέμπτοιτον εἰς νόσον, (οὕτω γὰρ ὠνόμασεν ὁ
Ποσειδώνιος,) ἢ αὐτῇ τῇ νόσῳ, εἶναι γὰρ μᾶλλον νοσώδη
(286) τινὰ ἔξιν, ἢ ἡδὴ νοσοῦσαν. συμφέρεται μὲντοι τῷ
Χρυσίππῳ καὶ αὐτός, ὥς νοσεῖν τε καὶ λέγειν τὴν ψυχὴν
ἅπαντας τοὺς φαύλους, εἰκέναι τε τὴν νόσον αὐτῶν ταῖς
εἰρημέναις τοῦ σώματος καταστάσεσι. λέγει γοῦν ᾧδε κατὰ
λέξιν· διὸ καὶ ὁ νόσος τῆς ψυχῆς ἔοικεν, οὐχ, ὥς ὁ Χρύ-
σιππος ὑπέληψε, τῇ νοσώδει καχεξίᾳ τοῦ σώματος, καθ' ἣν
ὑποφέρεται ῥομβώδεσιν, οὐχὶ περιοδικοῖς, οἷς τ' ἐμπίπτει πτυ-
ρετοῖς, ἀλλὰ μᾶλλον ἔοικεν ἡ ψυχικὴ νόσος ἥτοι σωματικῇ

ducantur, verum eo, quod haec facile, illa difficile in-
cidunt, invicem differre. Non igitur recte a Chrysippo
assimilari dicit animae sanitatem corporis sanitati, mor-
bum vero corporis constitutioni, quae facile in morbum
incidat; quippe sapientis animam scilicet nullis ob-
noxiam affectibus fieri, corpus autem nullum illis esse
liberum; verum justius existere, ut pravorum animae
vel corporeae sanitati, quae omnis proclivitem in mor-
bum habet, (sic enim appellavit Posidonius,) vel ipsi morbo
assimilentur; esse enim vel morbosum quendam habitum,
vel jam laborantem. Consentit autem Chrysippo, ut ipse
et aegrotare dicat animo omnes pravos, similetque mor-
bum ipsorum commemoratis corporis constitutionibus.
Itaque sic ad verbum scribit: *Quare et morbus animi
similis est, non, quemadmodum Chrysippus existimavit,
morbo corporis habitui pravo, ob quem subjiuntur
erraticis nec periodum habentibus febribus, in quas in-
cidunt, sed magis assimilatur animae morbus vel cor-*

Ed. Chart. V. [157.]

Ed. Bas. I. (286.)

ὕγεια ἐχούσῃ τὸ εὐεμπτώτον εἰς τὴν νόσον, ἢ αὐτῇ τῇ νόσῳ. ἔστι γὰρ ἡ μὲν σωματικὴ νόσος ἕξις ἥδη νοσοῦσα, ἡ δὲ ὑπὸ τοῦ Χρυσίππου λεγομένη νόσος εὐεμπτώσις μᾶλλον ἔοικεν εἰς πυρετούς. ἐν τούτοις τὸν Ποσειδώνιον ἐπαινῶ μὲν, ὅτι τοῖς ὑγιαίνουσι σώμασιν ὁμοίως ἔχειν φησὶ τὰς τῶν φάυλων ψυχὰς, ὅταν ἔξω παθῶν καθεστῇκωσιν, οὐκ ἐπαινῶ δὲ νόσον ὀνομάζοντα τὴν τοιαύτην κατάστασιν. ἐχρῆν γάρ, εἴπερ ὁρθῶς εἴκαζε, τὰς μὲν τῶν σπουδαίων ψυχὰς ὁμοίως ἔχειν φάναι τοῖς ἀπαθείσι σώμασιν, εἴτ' οὖν ἔστιν, εἴτ' οὐκ ἔστι τινα τοιαῦτα, (περιττὸν γὰρ ὡς πρὸς τὴν προκειμένην εἰκόνα διασκέπτεσθαι τοῦτο,) τὰς δὲ τῶν προκοπιόντων τοῖς εὐεκτικοῖς, τὰς δὲ τῶν μετρίων ἀνδρῶν τοῖς ὑγιαίνουσι χορὶς εὐεξίας, τὰς δὲ τῶν πολλῶν τε καὶ φάυλων τοῖς ἐπὶ σμικρᾷ προφάσει νοσοῦσι, τὰς δὲ τῶν ὀρμίζομένων, ἢ θυμουμένων, ἢ ὅλως ἐν πάθει τινὶ καθεστῶτων τοῖς ἥδη νοσοῦσιν. ἀλλὰ γὰρ εὐλαβηθῆναι μοι δοκεῖ διαφερόμενος ἐν ἅπασι φωραθῆναι Χρυσίππου.

poreae sanitati proclivitatem in morbum cadendi habenti, vel ipsi morbo. Est enim corporis morbus habitus jam aegrotans. At qui a Chrysippo morbus dicitur, facilitas potius cadendi in febres apparet. In his sane laudo Posidonium, quod pravorum animas, quum extra affectus confiterint, sanis corporibus similes esse praedicat; non probo autem, quod ejusmodi constitutionem morbum nominet. Oportebat enim, si recte sapientum animas vellet assimilare, dicere, simili corporibus modo, quae ab affectibus sunt immunia, ipsas habere, sive sunt, sive non sunt quaedam hujusmodi, (superfluum enim quantum ad propositam similitudinem hoc considerare,) at providorum bono habitu praeditis, mediocrium vero virorum sanis sine bona habitudine, vulgarium autem et pravorum iis, qui levi de causa laborant, sed irascantium aut furibundorum aut summatim affectu aliquo obfessorum iis, qui jam aegrotant. Sed enim cavisse mihi videtur, ne in omnibus a Chrysippo dissentiens depre-

Ed. Chart. V. [157.]

Ed. Bas. I. (286.)

τίνα γὰρ ἂν τις ἄλλην αἰτίαν εἴποι τοῦ τὴν νόσον τῆς ψυχῆς ὁμοιοῦν αὐτὸν τῇ καταστάσει τῶν θ' ὑγιαίνοντων σωματίων, τῶν τ' ἤδη νοσοῦντων; οὐ γὰρ ἀμφοτέροις, ἀλλὰ μόνοις τοῖς νοσοῦσι δικαιότερον ἢν παραβεβλησθαι τὰς νοσοῦσας ψυχάς· ἀδύνατον γὰρ ἔν πρᾶγμα, τὴν νόσον τῆς ψυχῆς, δυσὶν ἐναντίοις ὁμοιωσθαι πράγμασιν, ὑγιείᾳ τε ἅμα καὶ νόσῳ. εἰ γὰρ δὴ τοῦτο, καὶ τὴν ὑγίειαν ἀναγκαῖον ἔσται τῇ νόσῳ παραπλησίαν ὑπάρχειν, εἴ γε δὴ καὶ τῇ τῆς ψυχῆς νόσῳ προσέοικεν ἐκότερον αὐτῶν· τὰ γὰρ τῷ αὐτῷ παραπλησία πάντως που καὶ ἀλλήλοισι ἔστι παραπλησία. Χρύσιππος δ' ἀτοπώτερος ἔτι, μηδ' ἐν ταῖς περιοδικαῖς τισι νόσοις καθεστῶσαις, οἷονεὶ τριταίων ἢ τεταρταίων πυρετῶν, ὁμοιωσθαι συγχωρῶν τὴν νόσον τῆς ψυχῆς. γράφει γοῦν ἥδε· ὑπονοητέον τοίνυν, τὴν μὲν τῆς ψυχῆς νόσον ὁμοιοτάτην εἶναι τῇ τοῦ σώματος πυρετώδει καταστάσει, καθ' ἣν οὐ περιοδικῶς, ἀλλ' ἀτάκτως πυρετοὶ καὶ φρεῖκαι γίνονται, καὶ ἄλλως ἀπὸ τῆς διαθέσεως, καὶ μικρῶν ἐπιγινομένων αἰτιῶν. οὐκ οἶδα, τί ποτε δόξαν αὐτῷ, τοὺς μὲν ἐτοίμως

hendatur. Quam enim aliam causam dicas eius, qui animi morbum ipse constitutioni corporum tum sanorum tum jam laborantium constitutioni assimilet? Non enim ambobus, verum solis aegrotantibus animas laborantes comparasse erat iustius. Quippe una res, puta animi morbus, nequit duabus contrariis rebus, sanitati pariter et morbo, assimilari. Si enim hoc, etiam sanitatem morbo per similem esse oportebit, siquidem animae morbo utrumque ipsorum assimilavit. Quippe quae eidem similia sunt, omnino etiam inter se similia sunt. At Chrysippus absurdus adhuc ne in circuitu quidem morbis quibusdam consistentibus, veluti tertianis aut quartanis febribus, animi morbum assimilari concedit. Scribit itaque hunc in modum: *Cogitandum igitur, animi morbum febrili corporis constitutioni esse simillimum, quia non circuitu nodo, sed inordinatae febres horroresque oboriuntur, et praefertim a dispositione, parvisque supervenientibus causis.* Haud novi, quae tandem ipsius sit opinio. Alios

Ed. Chart. V. [157. 158.]

Ed. Bas. I. (286.)

ἔχοντας πρὸς τὸ νοσῆσαι νοσεῖν ἤδη φησὶ, τοὺς δ' ἤδη νοσοῦντας οὐδ' ὅλως νοσεῖν. οἱ γὰρ ἐν τεταρταίαις καὶ τριταίαις περιόδοις ὄντες, ἐπειδὴν μὲν ῥιγῶσι τε καὶ πυρετῶσιν, ἐν πάθει καθεστήκασι, κινουμένης δ' αὐτῶν τῆς νοσώδους κατασκευῆς, ἐπειδὴν μηδὲν τούτων πάσχουσιν, ἀλλ' ἐν τοῖς καλουμένοις διαλείμμασιν ὥσιν, [158] ἔξω τῶν παθῶν εἰσι. τὴν μέντοι νοσώδη κατάστασιν εἰκάζοιτό τις ἂν, ὕμαι, τοῖς ἥτοι πενθοῦσιν, ἢ ἐρῶσιν, ἢ φθοροῦσιν, ἢ τι τοιοῦτον ἕτερον πάσχουσιν. καὶ γὰρ οὗτοι, καθ' ὃν μὲν ἂν χρόνον ἢ ὑπνώττωσιν, ἢ πρὸς ἄλλῳ τινὶ τὴν διανοίαν ἔχουσιν, ἔξω τῶν παθῶν γίνονται, μετ' ὀλίγον δὲ ἀναμνησθέντες αὐτῶν εἰς παραπλησίαν τινὰ κατάστασιν ἀφικνουῦνται ταῖς καταβολαῖς τῶν πυρετῶν. ὅσοις μέντοι μήτε πένθος ἐνέστικε, μήτ' ἐπιθυμία τις ὑπόγνιος, ἢ θυμὸς, οὗτοι τοῖς ὑγιαίνουσι τὰ σώματα παραπλησίως ἔχουσιν. ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦτων αὐτῶν ἔνιοι μὲν εἰσιν εὐάλωτοι νόσοις, ἔνιοι δ' οὐ, καὶ τῶν τὰς ψυχὰς ὑγιαίνόντων οἱ μὲν τούτοις, οἱ δ' ἐκείνοις ὁμοίως ἔξουσιν, οὐ μὴν λεχθήσονται γε νοσεῖν

proclives ad morbum aegrotare jam dicit, jam vero aegrotantes nequaquam aegrotare. Nam qui in quartanis tertianisque periodis sunt, quum quidem concutuntur et febricitant, affectu detinentur; quum autem morbosa ipsorum constitutio commovetur, nihilque horum ipsi patiuntur, sed in dictis intervallis existunt, extra affectus sunt. Morbosam vero constitutionem assimilaverit aliquis meo iudicio iis, qui vel lugent, vel amant, vel invident, vel huiusmodi quodam alio urgentur affectu, siquidem, in quocunque tempore vel dormiunt, vel ad aliud quoddam mentem habent, extra affectum feruntur, paulo post, ubi ipsorum meminerint, in constitutionem quandam febrium insultibus persimilem deveniant. Quibus vero neque luctus obvenit, neque cupiditas quaedam, vel iracundia recens, hi iis, qui corporibus sani sunt, similiter habent. Quoniam vero et horum ipsorum nonnulli facile capiuntur morbis, nonnulli minus, et inter eos, qui animo valent, alii his, alii illis similiter habebunt, non tamen

Ed. Chart. V. [158.]

Ed. Bas. I. (286.)

τὰς ψυχὰς, εἶπερ' μηδ' ἔκείνοι τὰ σώματα. ἀλλὰ τῇ Δία
 φήσει τις ἴσως τῶν Στωϊκῶν, ὥσπερ οὖν καὶ λέγουσιν, οὐ
 τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν εἶναι τῇ ψυχῇ πρὸς τὸ σῶμα κατὰ
 τὰ πάθη καὶ τὰ νοσήματα καὶ τὴν ὑγίειαν. τί ποτ'
 οὖν, ὦ βέλτιστοι, φαίμεν ἂν ἡμεῖς πρὸς αὐτοὺς, εἰκάζετε
 τοῖς κατὰ τὸ σῶμα πάθεσι τε καὶ νοσήμασι τὰ τῆς ψυχῆς
 πάθη; τί δὲ Χρύσιππος ἐν τῷ περὶ παθῶν ἡθικῶ γράφει
 ταυτί; οὕτε γὰρ περὶ τὸ νοσοῦν σῶμά ἐστί τις τέχνη, ἣν
 προσαγορεύομεν Ιατρικὴν, οὐχὶ δὲ καὶ περὶ τὴν νοσοῦσαν
 ψυχὴν ἐστί τις τέχνη, οὐτ' ἐν τῇ κατὰ μέρος θεωρίᾳ τε καὶ
 θεραπείᾳ δεῖ λείπεσθαι ταύτην ἐκείνοις. διὸ καὶ, καθάπερ
 τῷ περὶ τὰ σώματα Ιατρῶ καθήκει τῶν τε συμβαινόντων
 αὐτοῖς παθῶν ἐντὸς εἶναι, ὥς εἰώθασι τοῦτο λέγειν, καὶ
 τῆς ἐκάστῳ οἰκείας θεραπείας, οὕτω καὶ τῷ τῆς ψυχῆς Ια-
 τρῶ ἐπιβάλλει ἀμφοτέρων τούτων ἐντὸς εἶναι, ὥς ἐν ἄριστα.
 καὶ ὅτι οὕτως ἔχει, μάθοι ἂν τις τῆς πρὸς ταῦτα ἀναλο-
 γίας παρατεθείσης ἀπ' ἀρχῆς. ἡ γὰρ πρὸς ταῦτα ἀντι-
 παρατείνουσα οἰκειότης παραστήσει, ὥς αἰῶμαι, καὶ τὴν

dicentur animis aegrotare, liquidem ne illi quidem cor-
 poribus. Sed per Jovem dicet forsan aliquis Stoicorum,
 quemadmodum utique dicunt, non eandem esse animae
 cum corpore proportionem in affectibus, morbis et sani-
 tate. Quidnam igitur, o praestantissimi, nos ad ipsos dixe-
 rimus, assimilatis corporis affectibus morbisque animi
 affectus? Cur autem Chrysippus in libro morali de
 affectibus haec scribit? *Neque enim circa aegrum corpus*
ars quaedam est, quam vocamus medicinam, non autem
et circa animam aegrotantem ars quaedam habetur, neque
hanc in particulari speculatione ac curatione illa infe-
riorem esse oportet. Quare itidem veluti corporum medico
convenit, et intra affectus ipsis evenientes esse (ut con-
sueverunt hoc dicere) et intra peculiarem uniuscujusque
curationem, sic et animae medico incumbit, ut quam
licet maxime intra haec ambo existat. Et quod ita ha-
beat, didicerit aliquis proportionem, quae inter ipsa est ab
initio exposita; nam proprietates eorum ad haec comparata

Ed. Chart. V. [158.]

Ed. Bas. I. (286.)

τῶν θεραπειῶν ὁμοιότητα, καὶ ἔτι τὴν ἀμφοτέρων τῶν
 ἰατρειῶν πρὸς ἀλλήλας ἀναλογία. ὅτι μὲν οὖν ἀναλογίαν
 τινὲς βούλονται εἶναι τῶν ἐν τῇ ψυχῇ τοῖς κατὰ τὸ σῶμα,
 δῆλον οἶμαι γεγονέναι, καὶ οὐ μόνον γὰρ διὰ τῆς προγεγοι-
 μένης ῥήσεως, ἀλλὰ καὶ δι' ὧν ἐφεξῆς γράφει τότε τὸν
 τρόπον ἐχόντων· καθάπερ γὰρ καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος θεω-
 ρεῖται ἰσχύς τε καὶ ἀσθένεια, εὐτονία καὶ ἀτονία καὶ τό-
 νος, πρὸς δὲ τούτοις ὑγίειά τε καὶ νόσος, εὐεξία τε καὶ
 καχεξία, καὶ τὰλλα ὅσα τούτοις ἐξῆς καταλέγει πάθη τε καὶ
 ἀρρώσθημα καὶ νοσήματα, κατὰ τὸν αὐτὸν, φησὶ, τρόπον
 ἀνάλογόν τινα πᾶσι τούτοις καὶ ἐν ψυχῇ λογικῇ συνίσταται τε
 καὶ ὀνομάζεται. εἰδ' ἐξῆς ἐπιφέρων φησὶν, ὥς οἶμαι, ἀπὸ
 τῆς τοιαύτης ἀναλογίας τε καὶ ὁμοιότητος καὶ τῆς ἐν αὐ-
 τοῖς συνωνυμίας γεγεννημένης· καὶ γὰρ καὶ κατὰ ψυχὴν τινὰς
 λέγομεν ἰσχύειν καὶ ἀσθενεῖν, καὶ εὐτόνους καὶ ἀτόνους εἶναι,
 καὶ ἔτι νοσεῖν καὶ ὑγιαίνειν, οὕτω πως καὶ τοῦ πάθους καὶ
 τοῦ κατ' αὐτὴν ἀρρώσθηματος λεγομένου, καὶ τῶν τούτοις πα-
 ραπλησίων. ἐναργῶς γὰρ ἐν τούτοις ὁ Χρύσιππος ἀναλογίαν

*confirmabit meo iudicio curationum quoque similitudi-
 nem, praeterea utriusque medicinae inter se proportionem.*
Quod itaque nonnulli animae proportionem cum corpore
esse volunt, innotuisse arbitror, idque non solum ex
superius comprehensa sententia, verum ex his pariter,
quae deinceps quoque hunc in modum describit: Quem-
admodum enim in corpore spectatur robur, imbecillitas,
firmitas, infirmitas et vis, ad haec sanitas, morbus,
bonus malusque habitus, ac alia, quae post haec enume-
rat, affectus, aegritudines et morbi, pari, inquit, modo,
proportione quadam omnibus his et in anima rationali
consistunt nominanturque. Deinde rursus, Inferam, inquit,
tanquam, ut puto, ab huiusmodi proportionem et similitu-
dine itidem cognominatione in ipsis facta. Etenim animo
quosdam valere dicimus et infirmari, validos et invali-
dos esse, ad haec aegrotare et sanos esse. Ita etiam
affectus ejusque infirmitas dicitur, atque his consimilia.
Manifeste enim in his Chrysippus proportionem quandam

Ed. Chart. V. [158. 159.]

Ed. Bas. I. (286. 287.)

τιγὰ βούλεται σώζεσθαι τῶν ἐν τῇ ψυχῇ τοῖς κατὰ τὸ σῶμα, καὶ παθῶν πρὸς πάθη, καὶ ἀρρώσθημάτων πρὸς ἀρρώσθη-
ματα, καὶ νοσημάτων πρὸς νοσήματα, καὶ ὑγείας πρὸς
ὑγίαν, καὶ εὐεξίας πρὸς εὐεξίαν, καὶ ἰσχύος πρὸς ἰσχὺν,
καὶ ἀσθενείας πρὸς ἀσθένειαν, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν ἁπάντων
τῶν συνωνύμως λεγομένων πρὸς ἅπαντα· καὶ γὰρ τοῦτομα,
καὶ τὸν λόγον αὐτῶν εἶναι τὸν αὐτὸν, εἴ γε δὴ συνωνύμα
φησιν ὑπάρχειν αὐτά. ὥστε, ὅπως ἂν τις ὀρίζηται καθόλου
τὴν ἐν τῷ σώματι νόσον, ἀναγκαῖον εἶναι τοῦτω, καὶ τὴν
ἐν ψυχῇ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὀρίζεσθαι. ὅτι μὲν οὖν
πρόκειται τῷ Χρυσίππῳ ἀναλογίαν ἅπασαν ἐξηγεῖσθαι τε
καὶ φυλάττειν, ἐκ τούτων δῆλον. [159] εἰ δὲ ἐπιχειρήσας
αὐτὸ ποιεῖν οὐ τυγχάνει τοῦ προιεθέντος, οὐκ ἀποστα-
τέον ἐστὶ τῆς ὁμοιότητος, ἀλλὰ τῇ διδασκαλίᾳ μεμπτέον,
ὥς οὐκ ἀληθεῖ. τοῦτο δ' οὐδὲν ἦτον αὐτῇ καὶ κατὰ τὸν
ἐφεξῆς ὑπάρχει λόγον ἅπαντα τὸν ἐν τῷ περὶ παθῶν
ἡθικῷ. γράφει γοῦν ᾧδε· διὸ καὶ κατὰ τρόπον προῆκται
Ζήνωνι λόγος. (287) ἡ δὲ τῆς ψυχῆς νόσος ὁμοιοτάτη ἐστὶ

animi affectuum cum iis, quae corpori accidunt, servare
cogitat, vitiorum cum vitiis, affectionum cum affectioni-
bus, morborum cum morbis, sanitatis cum sanitate, boni
habitus cum bono habitu, roboris cum robore, imbecilli-
tatis cum imbecillitate, et summatim omnium, quae simili
nomine dicuntur, cum omnibus. Quippe nomen ratio-
nemque ipsorum esse eandem, liquidem synonyma ipsa
esse pronunciat; quapropter, ut quis universim corporis
morbum definiat, necessarium huic esse et animi mor-
bum pari modo definire. Quod itaque Chrysippo institu-
tum est, proportionem universam et interpretari, et tueri,
hinc manifeste constat. At si aggressus ipsum facere non
allegitur, quod propositum est, haud desistendum est a
similitudine, verum disciplina tanquam minime verax
damnanda est. Id vero nihilominus ipsi inest in subse-
quenti toto sermone, qui in opere morali de affectibus
habetur; scribit itaque hunc in modum. *Quare etiam
pro more Zenoni oratio producta est. Animi morbus*

Ed. Chart. V. [159.]

Ed. Bas. I. (287.)

τῇ τοῦ σώματος ἀκαταστασίᾳ. λέγεται δὲ εἶναι σώματος νόσος ἢ ἀσυμμετρία τῶν ἐν αὐτῷ θερμοῦ, καὶ ψυχροῦ, καὶ ξηροῦ, καὶ ὑγροῦ. καὶ μετ' ὀλίγα· ἢ δ' ἐν τῷ σώματι ὑγία ἐνκρασία τις καὶ συμμετρία τῶν διηρημένων. καὶ πάλιν ἐφεξῆς· οἶμαι γὰρ εἶναι εὐεξίαν σώματος τὴν ἀρίστην τῶν ῥηθέντων ἐνκρασίαν. καὶ πάλιν ἐφεξῆς· λέγεται δὲ καὶ ταῦτα οὐκ ἄπο τρόπου ἐπὶ τοῦ σώματος, διότι ἢ ἐν θερμοῖς, καὶ ψυχροῖς, καὶ ὑγροῖς, καὶ ξηροῖς γενομένη συμμετρία ἢ ἀσυμμετρία ἐστὶν ὑγία ἢ νόσος, ἢ δὲ ἐν τεύροις συμμετρία ἢ ἀσυμμετρία ἰσχύς ἢ ἀσθένεια, καὶ εὐτονία ἢ ἀτονία, ἢ δ' ἐν τοῖς μέλεσι συμμετρία ἢ ἀσυμμετρία κάλλος ἢ αἰσχος. ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ὧ γενναιότατε Χρύσιππε, καλῶς ἅπαντα διηλθες, ἀπόδος δ' ἡμῖν, ὡς ἐπηγεῖλω, τὴν ἀναλογίαν τῶν ἐν τῇ ψυχῇ συνωνύμως αὐτοῖς ὀνομασμένων, ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς ὑγείας τε καὶ νόσου. ὥσπερ γὰρ ὑγία σώματός ἐστιν ἢ συμμετρία τῶν ἀπλουσιῶν αὐτοῦ μορίων, αἱ δὲ καὶ στοιχεῖα προσαγορεύομεν, τοῦ

corporis infirmitati simillimus est; dicitur autem corporis morbus esse immoderatio calidi in eo, frigidi, sicci et humidī. Ac paulo post: Corporis sanitas bona quaedam temperies et commoderatio commemoratorum. Ac deinde rursus: Puto enim, esse bonam corporis habitudinem optimam dictorum temperiem. Iterumque deinceps: Dicuntur autem et haec non abs re in corpore, eo quod in calidis, frigidis, humidis et siccis eveniens commoderatio aut immoderatio est sanitas aut morbus. At in nervis commoderatio aut immoderatio robur vel imbecillitas, firmitas vel infirmitas existit; in membris autem commoderatio vel immoderatio pulchritudo aut turpitudine est. Sed haec, o praeclare Chrylippe, omnia recte percensuisti; trade autem nobis, ut pollicitus es, proportionem eorum, quae in anima consimili ipsis nomine appellata sunt, auspiciatus a sanitate et morbo. Quemadmodum enim sanitas corporis est commoderatio simplicissimarum ejus partium, quae jam et elementa nuncupamus, calidi

Ed. Chart. V. [159.]

Ed. Bas. I. (287.)

θερμοῦ λέγω, καὶ ψυχροῦ, καὶ ξηροῦ, καὶ ὑγροῦ, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον εἴη ἂν, οἷμα, καὶ ἡ τῆς ψυχῆς ὑγεία συμμετρία τις τῶν ἀπλῶν αὐτῆς μορίων· ἢ τίνα ποτ' ἐστὶ, καὶ ὁπόσα, καὶ ὅπως ἔχοντα πρὸς ἄλληλα, διελθεῖν ἀναγκαῖον ἐσται σοι, μέλλοντί γε μηδὲν παραλείπειν ὧν ἐπηγγείλω. καὶ ὅτ' καὶ ἡ νόσος ἡ τῆς ψυχῆς ὡσαύτως ἀσυμμετρία τις ἐσται καὶ στάσις πρὸς ἄλληλα τῶν αὐτῶν τούτων μορίων, ὧν ἡ συμμετρία τῆς ψυχῆς ἦν ὑγεία. τὰ δὲ μόρια ταῦτα κατὰ τὸν Πλάτωνα τὸ θυμοειδές ἐστι, καὶ τὸ λογιστικόν, εἴτε τε πρὸς τούτοις τρίτον τὸ ἐπιθυμητικόν, ὥστε σώζεσθαι τὴν τε τῆς ὑγείας καὶ τὴν τῆς νόσου κατὰ πᾶν ὁμοιότητα τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ σῶμα. συμφωνοῦντα μὲν γὰρ ἀλλήλοις τὰ τρία καὶ κατὰ μηδὲν στασιάζοντα τὴν ὑγείαν τῆς ψυχῆς ἀπεργάζεται, διαφωνήσαντα δὲ καὶ στασιάζοντα τὴν νόσον. ἐστὶ γὰρ ἡ νόσος ἀνωτέρω καὶ καθόλου μᾶλλον, ὥς μικρὸν ἐμπροσθεν εἴρηται. περιλάβωμεν οὖν αὐτῆς τὴν ἔννοιαν· ἡ τοῦ φύσει συγγενοῦς ἐκ τιτος διαφθορᾶς διαφθορά· οὕτω γὰρ ἐν Σοφιστῇ Πλάτων ὠρίσατο.

dico, et frigidi, et sicci, et humidi, eodem modo etiam erit animi sanitas commoderatio. quaedam simplicium ipsius partium: quae tandem, et quot, quomodoque invicem se habeant, persequi tibi erit necessarium, si nihil eorum, quae promissisti, es omissurus. Quin etiam morbus animi similiter immoderatio quaedam est et discordia ipsarum harum partium inter se, quarum commoderatio animi erat sanitas. Sunt autem hae partes juxta Platonis sententiam irascibilis, rationalis, praeterea ad haec tertia concupiscibilis; ut servetur sanitatis et morbi omnino similitudo animi cum corpore; etenim concordēs invicem hae tres et in nullo dissidentes sanitatem animi efficiunt, discordēs autem et contendentes morbum; est namque morbus superius quoddam et universalius, veluti paulo ante dictum est. Comprehendimus itaque ipsius notionem hoc pacto: rei natura congenitae dissidium ex aliqua corruptela; sic enim Plato in Sophista definit.

Ed. Chart. V. [159. 160.]

Ed. Bas. I. (287.)

ὅτι δ' ἀνωτάτω τ' ἐστὶν ἡ ἀπόδειξις ἥδε, καὶ πάσας τὰς κατὰ μέρος νόσους ἀκριβῶς περιλαμβάνει, τὰς τε τῆς ψυχῆς ἡμῶν, καὶ τὰς τοῦ σώματος, καὶ τὰς ἐν τοῖς ἄλλοις ζώοις τε καὶ φυτοῖς, ἥδη δὲ καὶ ταῖς πόλεσιν ὅλαις, οὐ χαλεπὸν καταμαθεῖν. οὕτω γάρ, οἶμαι, καὶ τὰς στασιαζούσας πόλεις ἐμφυλίων πολέμων νοσεῖν ἐν ἑαυταῖς λέγομεν, ὥς ἂν εἰς μάχην ἀφικνέων τῶν ἐν αὐταῖς φύσει συγγενῶν. αὕτη μὲν ἡ γενικοτάτη νόσου πάσης ἔννοια. τῶν δ' ἀπλουστάτων μορίων ἡ πρὸς ἄλληλα στάσις ἥττον ταύτης ἐστὶ γενικὴ, καὶ ταύτης ἔθ' ἥττον, ἐπειδὴν θερμῶν, καὶ ψυχρῶν, καὶ ξηρῶν, καὶ ὑγρῶν ἀμετρία τις εἶναι λέγεται. σώματος γὰρ αὕτη γε μόνου καὶ οὐδενὸς τῶν ἄλλων ἐστὶ νόσος, ὥσπερ γε καὶ ἡ τοῦ λογιστικοῦ στάσις οὐδενὸς τῶν ἄλλων ἐστὶ πλὴν ψυχῆς νόσος. ὁ δὲ Χρύσιππος ἀμαρτάνει διττὰ κατὰ τὴν ἐν τούτοις διδασκαλίαν· πρῶτον μὲν, ὅτι διαφέρεται πρὸς αὐτὸν, ἐν μὲν τῷ περὶ παθῶν ἠθικῇ συνωνύμως ὀνομάσθαι λέγων τὴν ἐν τῇ ψυχῇ νόσον τῇ κατὰ τὸ σῶμα, [160] διὰ δὲ τοῦ πρώτου τῶν

Quod autem suprema est demonstratio haec, et omnes particulares morbos exacte comprehendit tum animi nostri, tum corporis, tum aliorum animantium stirpiumque, jam vero eos etiam, qui in civitatibus totis, haud operosum est condiscere: sic enim, puto, civili bello oppressas civitates intestino bello aegrotare in seipsis dicimus, tanquam ii, qui congenere natura in ipsis sunt, ad pugnam descenderint. Haec sane generalissima totius morbi notio est; at simplicissimarum partium invicem seditio minus hac est generalis, et hac adhuc minus, quum calidi, frigidi, sicci et humidi immoderatio quaedam esse dicitur, corporis enim haec solius et aliorum nullius est morbus, quemadmodum et ratiocinatricis diffidium nullius aliorum est praeterquam animi morbus. At Chrysippus duplici modo peccat in horum disciplina: primum quidem, quia ipse secum dissentit, in opere quidem ethico de affectibus dicens, animi morbum univoce cum corporis morbo appellari, primo autem logicorum

Ed. Chart. V. [160.]

Ed. Bas. I. (287.)

λογικῶν εἰκάζων αὐτὴν εὐλύτω καὶ εὐδιαφθάρτω ὑγίαι·
ἐπειδ' ὅτι μηδ', ὅπερ ἀληθῶς ὑπέσχετο κατὰ τὸ θεραπευ-
τικόν καὶ ἡθικόν ἐπιγραφόμενον βιβλίον, ἡδυνήθη δεῖξαι.
τί δ' ἐστὶ τοῦτο; τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς ἢ πρὸς ἀλλήλα
συμμετρία, καθ' ἣν ὑγιαίνειν τε λέγεται καὶ νοσεῖν. πάντα
γὰρ αὐτῆς τὰ τε πάθη καὶ τὰ τοσήματα καθ' ἐν ὑποθέ-
μενος γίνεσθαι τὸ λογιστικόν εἰκότως ἀπορεῖ δεικνύναι,
τίνων μὲν ἐστὶ μορίων ἢ τῆς ψυχῆς ὑγία συμμετρία.
κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐν συμμετρίας μερῶν ὑποθέμενος
γίνεσθαι τὸ κάλλος, ἐν ἀμετρίας δὲ τινι τὸ αἰσχος, εἰκό-
τως ἀπορεῖ δεικνύναι, ποίων μὲν τῆς ψυχῆς μερῶν ἢ συμμε-
τρία κάλλος ἐστὶ, ποίων δὲ ἀμετρία αἰσχος. καίτοι γράφει
γ' ἐφεξῆς ὧν ὀλίγον ἔμπροσθεν αὐτοῦ παρεθέμην ῥητέων
ὡδί· διὸ καὶ καλὴ ἢ αἰσχροὺς ψυχὴ ἀνάλογον ῥηθήσεται
κατὰ συμμετρίαν τέ τινα καὶ ἀσυμμετρίαν τοιῶνδ' ἐτινων
μερῶν. ὅτι μὲν οὖν κατὰ συμμετρίαν τέ τινα καὶ ἀσυμμε-
τρίαν τοιῶνδ' ἐτινων μερῶν τῆς ψυχῆς ἢ καλὴν, ἢ αἰσχροὺς

assimilans ipsum solubili et ad corruptionem proclivi
sanitati; deinde quoniam neque quod vere pollicitus erat
in Therapeutico et Ethico inscripto libro potuit indicare.
Quid autem hoc? partium animi inter se commoderatio,
qua valere dicitur et aegrotare; omnes enim ipsius tum
affectus tum morbos in uno quum statuisset fieri rationali,
merito ignorat ostendere, quarum sit partium commodera-
tio animi sanitas. Pari modo quum in comoderatione
partium fieri pulchritudinem constituisset, in immodera-
tione vero quadam deformitatem, non injuria nescit in-
dicare, qualium animi partium symmetria pulchritudo sit,
qualium vero immoderatio deformitas, etsi scribat sub-
inde post ea, quae paulo ante ipsius apposui, hunc in
modum: *Quare etiam pulchra vel deformis anima se-
cundum proportionem dicetur pro commoderatione qua-
dam et immoderatione ejusmodi nonnullarum partium.*
Quod igitur ex commoderatione quadam et immodera-
tione hujusmodi nonnullarum animae partium vel pul-

Ed. Chart. V. [160.]

Ed. Bas. I. (287.)

αὐτὴν εἶναι λεκτέον ἐστὶ, καὶ ὑγιαίνουσιν καὶ νοσοῦσαν, ὁρ-
 θῶς εἰρηναίᾳ τῷ Χρυσίππῳ. τίνα δ' ἐστὶ ταῦτα τὰ τῆς ψυχῆς
 μέρη, μὴ δυνάμενος εἰπεῖν, ὥς ἂν ἐν ἐνὶ μόνῳ τῷ λογι-
 στικῷ καὶ τὴν ὑγίειαν αὐτῆς, καὶ τὴν νόσον, καὶ τὸ κάλ-
 λος, καὶ τὸ αἰσχος τιθέμενος, ἀναγκάζεται περιπλέκειν τε
 τὸν λόγον καὶ τῶν ἐνεργειῶν αὐτῆς ὡς μερῶν μνημονεύειν.
 ἐφεξῆς γοῦν οἷς παρευθέμην ὡδὶ γράφει· ἔστι δὲ τῆς ψυ-
 χῆς μέρη, δι' ὧν ὁ ἐν αὐτῇ λόγος συνέστηκε, καὶ ἡ ἐν
 αὐτῷ διάθεσις. καὶ ἔστι καλὴ ἢ αἰσχροὺς ψυχὴ κατὰ τὸ
 ἡγεμονικὸν μέρος ἔχον οὕτως ἢ οὕτως κατὰ τοὺς οἰκείους
 μερισμούς. ποίους οἰκείους μερισμούς, ὃ Χρύσιππε, προς-
 γράψας ἐφεξῆς ἀπαλλάξεις ἡμᾶς πραγμάτων; ἀλλ' οὐτ' ἐν-
 ταῦθα προσέγραψας, οὐτ' ἐν ἄλλῳ τινὶ τῶν σεαυτοῦ βι-
 βλίων, ἀλλ' ὥσπερ οὐκ ἐν τούτῳ τὸ πᾶν κῆρος ὑπάρχον
 τῆς περὶ τῶν παιδῶν πραγματείας, ἀποχωρήσεις τε παρα-
 χοῆμα τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, καὶ μηκυνείς τὸν λόγον ἐν
 τοῖς οἱ προσήκουσι, θέον ἐπιμεῖναι καὶ δεῖξαι, τίνα ποτέ
 ἐστὶ τὰ μέρη τοῦ λογιστικοῦ τῆς ψυχῆς. ἐπειδὴ τοίνυν σὺ

chram vel turpem esse, dicere oportet, et sanam et ae-
 grotantem, recte a Chrysippo pronunciatum est. At quae
 huiusmodi animae partes sint, quum non possit dicere,
 tanquam in una sola ratiocinatrice et sanitatem ipsius, et
 morbum, et pulchritudinem, et deformitatem constituens,
 cogitur et implicare sermonem et functionum ipsis tan-
 quam partium meminisse. Ab his, quae adjeci, ita scri-
 bit: *Sunt autem partes animae, per quas ratio in ea
 constituta est, et in ipsa ratione dispositio, ac pulchra
 turpisve est anima, prout principalis pars se habet sic
 vel sic secundum peculiare partitiones.* Quales peculia-
 res partitiones, o Chrysippe, ascribens deinde nos a ne-
 gōtiis liberabis? Sed neque hic ascripsisti, neque in alio
 tuo libro, sed, tanquam non in hoc tota summa operis
 de affectibus exsistat, recedis statim ab ipsius disciplina,
 et sermonem in rebus non ad rem pertinentibus producis,
 quum referret morari et ostendere, quae tandem ratio-
 cinatricis animae partes exsistant. Quoniam igitur tu

Ed. Chart. V. [160. 161.]

Ed. Bas. I. (287.)

παρόδραμες εἶδ' ἐκὼν εἶτ' ἄκον τὸν λόγον, (οὐ γὰρ ἔχω συμβαλεῖν,) ἐγὼ πειράσομαι τοῖς σοῖς δόγμασιν ἐπόμενος ἔξυρεῖν τέ σου τὸ βούλημα καὶ διασκεπασθαι περὶ τῆς ἀληθείας αὐτοῦ, τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς προγεγραμμένης ῥήσεως ποιησάμενος ἐχούσης ᾗδε.

Κεφ. γ'. Ἔστι δέ γε τῆς ψυχῆς μέρη, δι' ὧν ὁ ἐν αὐτῇ λόγος συνέστηκεν. ἀναμνηστικὸν ἴσως ἡμᾶς τῶν ἐν τοῖς περὶ τοῦ λόγου γεγραμμένων ὧν σὺ διηλθες, ὡς ἔστιν ἐννοιῶν τέ τινων καὶ προλήψεων ἄθροισμα. ἀλλ' εἵπερ ἐκάστην τῶν ἐννοιῶν καὶ προλήψεων εἶναι μόριον νομίζεις τῆς ψυχῆς, ἀμαρτάνεις διττά. πρῶτον μὲν γὰρ οὐ ψυχῆς ἐχοῖν, ἀλλὰ λόγου ταῦτ' εἶναι μόρια φάσκεις, ὥσπερ οὖν καὶ γράφεις ἐν τῇ περὶ λόγου πραγματείᾳ. οὐ γὰρ δὴ πού ταυτὸν ἔστι ψυχὴ καὶ λόγος· ἄλλως τε καὶ διὰ τῆς προγεγραμμένης ῥήσεως ἐνεδείξω τῶν ἐν τῇ ψυχῇ συνισταμένων, [161] ὡς ἐν τι καὶ ὁ λόγος ἐστίν. οὐ ταυτὸν δὲ ψυχὴ ἔστι καὶ τὸ ἐν αὐτῇ συνιστάμενον. ἔπειτα δ', εἰ καὶ τοῦτό τις δάσειεν ἀνέλεγκτον, ἀλλὰ τοι τάς γ' ἐννοίας καὶ προλήψεις

praetermissi siue volens siue invitus sermonem (non enim possum conijcere), ego conabor, placita tua sequens, tum invenire voluntatem tuam, tum de veritate ipsius considerare, initium ab oratione superius comprehensa sumens, quae hunc in modum habet.

Cap. III. Sunt autem animae partes, per quas ratio in ea consistit. In memoriam forte reducens nobis ea, quae in libris de ratione scripta sunt, per quae tradidisti, quod notionum quarundam et praesumptionum sit collectio. Verum si notiones singulas assumptionesque partes animae esse arbitraris, dupliciter erras. Primum enim non animae, sed rationis has esse partes dicendum erat, quemadmodum sane scribis etiam in opere de ratione; quippe non idem est anima et ratio; tum etiam in hac superius posita oratione ostendisti, rationem unum aliquod esse eorum, quae in anima consistunt. Non idem vero anima est et id, quod in ea consistit. Deinde, si hoc quoque aliquis irreprehensum permiserit, certe notiones

Ed. Chart. V. [161.]

Ed. Bas. I. (287. 288.)

οὐ μόρια τῆς ψυχῆς εἶναι λεκτέον, ἀλλ' ἐνεργείας τινάς. οὐδέν δ' ἐκ τῶν οἰκείων ἐνεργειῶν σύγκειται, οὔτε οὖν ὁ ὀφθαλμός, οὔτε τὸ οὖς, οὔτε χεὶρ, οὔτε σκέλος, οὔτ' ἄλλο τῶν πάντων οὐδέν. ἀλλ' εἰσὶν ἐνέργειαι μὲν ὀφθαλμοῦ αἱ τῶν χρωμάτων ἐκάστου διαγνώσεις, λευκοῦ, καὶ μέλανος, καὶ ξανθοῦ, καὶ φαιοῦ, καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων, ὥσπερ γε καὶ ὡτός αὖ αἱ τῶν φωνῶν, ὀξείας, καὶ βαρείας, καὶ μεγάλης, καὶ μικρᾶς, καὶ λείας, καὶ τραχείας. οὐ μὴν τὰ γε μόρια ταῦτ' ἐστὶν οὔτ' ὡτός, οὔτ' ὀφθαλμοῦ. ἀλλ' οἷσθαι δῆπου καὶ σὺ σαφῶς, ὡς (288) κερατοειδῆς τέ τις ἐστὶ χιτῶν, καὶ ῥαγοειδῆς ἕτερος, καὶ ἔτι κρυσταλλοειδές τε καὶ ὑαλοειδές ὑγρόν, ἑτερά τε τοιαῦτα μόρια τῶν ὀφθαλμῶν, ὥσπερ γε καὶ ὡτός ὁστᾶ, καὶ χόνδροι, καὶ νεῦρα, καὶ ὑμένες, ὅσα τε ἄλλα τοιαῦτα. μὴ τοίνυν μηδὲ ἐπὶ τῆς ψυχῆς σύγχει τὰ μόρια ταῖς ἐνεργείαις. αἱ μὲν γὰρ ἔννοιαί καὶ αἱ προλήψεις ἐνέργειαι τῆς ψυχῆς, ὡς αὐτός σὺ δι' ἐτέρων ἐκδιδάσκεις, τό τε ἀκουστικὸν πνεῦμα, καὶ τὸ ὀπτικόν, ἔτι τε πρὸς τοῦτοις φωνητικόν τε καὶ γεννητικόν, καὶ πρὸ

et praesumptiones non partes animae, sed actiones quasdam esse dicere oportet. Nihil autem ex propriis functionibus compositum est, neque oculus, neque auris, neque manus, neque crus, neque aliud omnium quicquam; verum sunt actiones quidem oculi coloris cujusque discretionis, albi et nigri, flavi et gilvi, aliorumque omnium; sicuti et auris rursus vocum, acutae; gravis, magnae, parvae, lenis et asperae; non tamen hae sunt partes vel auris, vel oculi. Verum novisti sane et tu manifesto, cornu specie esse quandam tunicam, et acini specie alteram, praeterea humorem et crystallinum, et vitreum aliasque hujusmodi oculorum partes, quemadmodum et auris ossa, cartilagine, nervos, membranas ac id genus alias. Ne igitur in anima partes cum functionibus confundito; siquidem notiones praesumptionesque animae actiones sunt, veluti ipse tu alibi doces; item auditorius spiritus visoriusque, praeterea vocis et generationi dicatus, ad haec omnia principi animae parti,

Ed. Chart. V. [161.]

Ed. Bas. I. (288.)

πάντων αὐτῶν τὸ ἡγεμονικόν, ἐν ᾧ καὶ τὸν λόγον ἔφησ
 συνίστασθαι, καθ' ὃ δὴ καὶ μάλιστα μόριον τῆς ψυχῆς αἰ-
 σχος καὶ κάλλος ἐγγίεσθαι λέγεις αὐτῇ. τοῦτ' οὖν, τὸ
 πνεῦμα δύο μὲν κίετται μόριά τε καὶ στοιχεῖα, καὶ κα-
 ταστάσεις, δι' ὧν ἀλλήλοις κεκραμένα, τὸ ψυχρὸν καὶ
 θερμόν. εἴπερ δ' ἑτέροις ὀνόμασι καὶ ἀπὸ τῶν οὐσιῶν
 ἐθέλοι τις αὐτὰ προσαγορεύειν, αἴρα τε καὶ πῦρ, οὐ μὴν
 ἀλλὰ καὶ ἱκμάδα τινὰ προσείληφεν ἀπὸ τῶν σωμάτων, ἐν
 οἷς διαιτᾷται ἀλλὰ θαυμάζοιμ' ἂν, εἰ τὴν τούτων συμμε-
 τρίαν ὑγίειαν ἢ κάλλος εἶναι βουλῆσθαι τοῦ ἡγεμονικοῦ.
 τοῦ μὲν γὰρ σώματος αὐτοῦ τὴν ὑγίειαν ἐν τούτοις τίθε-
 σθαι προσῆκεν, ὥς ἡγεμονικοῦ δὲ ψυχῆς οὐκ ἔτ' ἐν τού-
 τοις οὐδὲ κατ' αὐτὸν σέ. διέφθαρται τοίνυν ἡμῖν ἕλον τὸ
 πασάδειγμα, καὶ ἡ τῆς συνωνυμίας ἐπαγγελία παντάπασιν
 οἴχεται, μὴ δυνηθεῖσιν ἐπιδείξαι τὸν αὐτὸν τρόπον ἐν τῇ
 τῆς ψυχῆς ἡγεμονικῇ νόσον, ἢ ὑγίειαν, ἢ κάλλος, ἢ αἰ-
 σχος συνιστάμενα, καθάπερ ἐν ὅλῳ τῷ σώματι. καίτοι τοῦ-
 τό γ' ὑπέσχου πρότερον ὁρθῶς γιγνώσκων καὶ φυλάττων

in quo etiam rationem aejbas consistere, ex qua potissi-
 mum parte animae deformitatem et pulchritudinem in-
 nalci ei refers. Hic, inquam, spiritus duo quidem possidet
 partes et constitutiones, elementaque per tota invicem
 temperata, frigidum et calidum; sin aliis quoque nomi-
 nibus a substantia voles ipsa appellare, aërem et ignem,
 quin imo madorem quendam assumpferunt a corporibus,
 in quibus perviviscunt; sed mirarer, si horum commode-
 rationem, sanitatem aut pulchritudinem principem animae
 partem esse volueris. Nam corporis ipsius sanitatem in
 his collocare conveniebat; principalis autem animae partis
 non item in his, ne ipso quoque te auctore. Abolitum
 itaque nobis totum exemplum, et univocationis promissio
 omnino evanescit, dum non possumus ostendere, eodem
 modo in principe animae parte morbum aut sanitatem,
 pulchritudinem aut deformitatem, quemadmodum in toto
 corpore, consistere; etsi hoc prius promiseras recte intel-

Ed. Chart. V. [161.]

Ed. Bas. I. (288.)

τὴν ἔννοιαν ἀπάντων τῶν εἰρημένων, οὐ μὴν ἀκολουθῆσαι
 μέχρι παντός ἡδυνήθης, οὐδ' ἐξηγήσω τὴν ἀναλογίαν τε καὶ
 ὁμοιότητα τῶν κατὰ τὴν ψυχὴν ἐγγιγνομένων τοῖς κατὰ τὸ
 σῶμα. αὐτὸς οὖν ἀναλήψομαι τὸν λόγον, ἵνα δὴ τι πέρασ-
 ικανὸν νῦν ἀπολάβῃ. τῆς νόσου τὴν ἔννοιαν ἐν μὲν τῷ
 πρώτῳ περὶ παθῶν συνέχεεν ὁ Χρύσιππος, ἀνάλογον ἔχειν
 φάμενος τὴν ἐν τῇ ψυχῇ νόσον τῇ τοῦ σώματος καταστάσει,
 καθ' ἣν εὐεμπτότως εἰς πυρετούς, ἢ διαρροίας, ἢ τι τοιοῦ-
 τον ἔχει· κατὰ μέντοι τὸ Θεραπευτικὸν ἐφυλάξατο μὲν
 τὴν ἔννοιαν τῆς νόσου, τῆς πρὸς ἑαυτὸν οὐδὲν φροντίσας
 ἐναντιολογίας, ἐξηγήσασθαι δ', ὡς ὑπέσχετο, τὴν ἐν τῇ ψυχῇ
 νόσον ἅμα τοῖς ἄλλοις, οἷς ἀνάλογον ὑπάρχειν αὐτῇ φησι
 πρὸς τὸ σῶμα, παντάπασιν ἡδυνάησε μετὰ τοῦ καὶ συγ-
 χεῖν εἰς ταῦτόν τὴν δ' ὑγίειαν τῆς ψυχῆς καὶ τὸ κάλλος.
 ἐπὶ μὲν γάρ τοῦ σώματος ἀκριβῶς αὐτὰ διωρίσατο, τὴν
 μὲν ὑγίειαν τῶν στοιχείων ἐν συμμετρίᾳ θέμενος, τὸ δὲ κάλ-
 λος ἐν τῇ τῶν μορίων. ἐδήλωσε γάρ σαφῶς τοῦτο διὰ τῆς
 προγεγραμμένης ὀλίγον ἔμπροσθεν ῥήσεως, ἐν ἣ τὴν μὲν

ligens servansque omnium dictorum notionem, non tamen
 persequi in totum potuisti, neque interpretatus es tum
 proportionem, tum similitudinem eorum, quae in anima,
 cum illis, quae in corpore fiunt. Rursus itaque sermo-
 nem repetam, ut aliquem finem abunde nunc consequatur.
 Morbi notionem in primo de affectibus Chrysippus con-
 fundit, respondere inquit animi morbum corporis con-
 stitutioni, qua facile in febres, aut alvi profluvia, aut
 huiusmodi aliquid prolabitur. At in therapeutico morbi
 notionem servavit, nihil sollicitus, quod ipse sibi adverfa-
 retur; exponere vero, ut pollicitus erat, animae morbum
 una cum aliis, quibus respondere ipsam ait corpori, om-
 nino non potuit, praeter quod etiam in idem confundit
 tum sanitatem animae, tum pulchritudinem; in corpore
 quidem enim ad amissam ea distinxit, sanitatem in ele-
 mentorum symmetria collocans, pulchritudinem in partium
 commoderatione. Id quod manifesto indicavit oratione
 paulo ante commemorata, ubi sanitatem corporis in

Ed. Chart. V. [161. 162.]

Ed. Bas. I. (288.)

ὑγίειαν τοῦ σώματος ἐν θερμοῖς, καὶ ψυχροῖς, καὶ ξηροῖς, καὶ ὑγροῖς συμμετρίαν εἶναι φησιν, ἅπερ δὴ στοιχεῖα δηλονότι τῶν σωμάτων ἐστίν, [162] τὸ δὲ κάλλος οὐκ ἐν τῇ τῶν στοιχείων, ἀλλ' ἐν τῇ τῶν μορίων συμμετρίας συνίστασθαι νομίζει, δακτύλου πρὸς δάκτυλον δηλονότι, καὶ συμπάντων αὐτῶν πρὸς τε μετακάρπιον καὶ καρπὸν, καὶ τούτων πρὸς πῆχυν, καὶ πήχεως πρὸς βραχίονα, καὶ πάντων πρὸς πάντα, καθάπερ ἐν τῷ Πολυκλείτου κανόνι γέγραπται. πάσας γὰρ ἐκιδιάξας ἡμᾶς ἐν ἐκείνῳ τῷ συγγράμματι τὰς συμμετρίας τοῦ σώματος ὁ Πολυκλείτης ἔργῳ τὸν λόγον ἐβεβαίωσε, δημιουργήσας ἀνδριάντα κατὰ τὰ τοῦ λόγου προστάγματα, καὶ καλέσας δὴ καὶ αὐτὸν τὸν ἀνδριάντα, καθάπερ καὶ τὸ σύγγραμμα, κανόνα. τὸ μὲν δὲ κάλλος τοῦ σώματος ἐν τῇ τῶν μορίων συμμετρίας κατὰ πάντας ἰατροὺς καὶ φιλοσόφους ἐστίν, ἥ δ' ὑγίεια τῶν στοιχείων αὐτὴ πάλιν, ἅττα ποτ' ἂν ᾖ, πρὸς ἀλλήλα ἐστὶ συμμετρία. εἴτε γὰρ ἐξ ὀγκῶν καὶ πόρων, ὥς Ἀσκληπιάδης ὑπέθετο, τὰ τῶν ζώων σύγκειται σώματα, συμμετρία τούτων ἐστίν ἡ ὑγίεια.

calido; frigido, secco et humido commodationem esse affirmat; quae nimirum corporum sunt elementa. Pulchritudinem vero non in elementorum, sed in partium commodatione consistere arbitratur, digiti ad digitum scilicet; omniumque ipsorum ad metacarpium et carpum, et horum ad cubitum, cubiti ad brachium, et omnium ad omnia; quemadmodum in Polycleti regula scriptum est. Omnes namque corporis commodationes quum in illo commentario Polycletus nos docuisset, opere sermonem confirmavit, fabricatus statuam juxta sermonis exordia, et vocans etiam ipsam statuam, veluti et commentarium, regulam. Pulchritudo sane corporis in partium commodatione secundum omnes et medicos et philosophos consistit; sanitas vero elementorum rursus, quaecunque sint, inter se est commodatio; siue enim ex corpusculis et meatibus, ut Asclepiades putavit, animantium corpora constant, horum commodatio est sanitas;

Ed. Chart. V. [162.]

Ed. Bas. I. (288.)

εἴτ' ἐξ ἀτόμων, ὡς Ἐπίκουρος, εἴτ' ἐξ ὁμοιομερῶν, ὡς Ἀναξαγόρας, εἴτ' ἐκ θερμοῦ, καὶ ψυχροῦ, καὶ ξηροῦ, καὶ ὑγροῦ, καθάπερ ὁ τε Χρύσιππος δοξάζει καὶ πάντες οἱ Στωϊκοί, καὶ πρὸ αὐτῶν Ἀριστοτέλης, καὶ Θεόφραστος, καὶ πρὸ τούτων ἐτι Πλάτων καὶ Ἱπποκράτης, ἡ τῶν στοιχείων κατὰ πάντα συμμετρία τὴν ὑγίειαν ἐργάζεται. εἰ τοίνυν ἐθέλοι τις ἅπασαν τὴν ἀναλογίαν αὐτῶν κατὰ τὸ σῶμα τοῖς κατὰ τὴν ψυχὴν διασώζειν, ὡς ὑπέσχετο Χρύσιππος, ἐπιδειξάτω γὰρ τοῦτον ἐκ τινων ἀπλῶς ὥσανεὶ στοιχείων συγκειμένην τὴν ὅλην ψυχὴν, ἵνα ἐν τῇ ταύτῃ πρὸς ἄλληλα συμμετρία τὴν ὑγίειαν καὶ τὴν νόσον αὐτῆς εὖρη γιγνομένην, ὅπερ ὁ Πλάτων ἐποίησε. Χρύσιππος δ' οὔτε ταύτην ἡδυνήθη τὴν ὁμοιότητα διδάξαι, καίτοι ὑποσχόμενος, οὔτε τὴν τοῦ κάλλους τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ εἰς ταῦτόν συνέχευεν τῇ ὑγείᾳ τὸ κάλλος. κατὰ γὰρ τοὺς οἰκίους τοῦ λόγου μερισμοὺς καλὴν ἢ αἰσχροὴν ἔφησε γίγνεσθαι ψυχὴν. ὑγιαίνουσα δ' ἢ νοσοῦσα πῶς ἔν γενεοίτο, παρέλιπεν, εἰς ταῦτόν, οἶμαι, συγχέων ἄμφω, καὶ μὴ δυνάμενος

sive ex atomis, ut Epicurus, sive ex similaribus, ut Anaxagoras, sive ex calido, frigido, sicco et humido, quemadmodum et Chrysippus opinatur, omnesque Stoici, atque ante ipsos Aristoteles et Theophrastus, et ante hos adhuc Plato et Hippocrates, elementorum in omnibus commoderatio sanitatem efficit. Si igitur aliquis volet omnem proportionem eorum, quae in corpore, cum iis, quae in anima sunt, conservare, ut promissit Chrysippus, ostendere hunc oportet, ex quibus simplicibus veluti elementis composita sit tota anima, ut in horum invicem commoderatione sanitatem et morbum ipsius fieri inveniat, id quod Plato factitavit. Verum Chrysippus neque hanc potuit docere similitudinem, etsi pollicitus, neque pulchritudinis animae, sed in idem pulchritudinem cum sanitate confudit. Nam secundum proprias rationis partitiones pulchram aut turpem fieri animam dixit: sana autem vel morbida quomodo fiat, reliquit, in idem, puto,

Ed. Chart. V. [162.]

Ed. Bas. I. (288.)

ἀκριβῶς τε καὶ ἀρισμένως ὑπὲρ αὐτῶν ἀποφύνασθαι, καθάπερ ὁ Πλάτων ἐποίησεν ἐν ἄλλοις τέ τισι καὶ τοῦ Σοφιστῇ, τὴν μὲν τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς πρὸς ἄλληλα σιάσιν ἀποφηνάμενος εἶναι νόσον ψυχῆς, τὰς δὲ παραφόρους τε καὶ ἀμέτρους κινήσεις αὐτῆς, τουτέστι τὰς ἐνεργείας τὰς καθ' ὁρμὴν, αἰσχος, ὥσπερ γε τὴν μὲν συμφωνίαν τε καὶ συμμετρίαν πρὸς ἄλληλα τῶν μορίων αὐτῆς ὑγίειαν, τὴν δὲ συμμετρίαν τῶν κινήσεων τὸ κάλλος. ὥσπερ γὰρ τὸ σῶμα τὸ καλὸν ἐν τῇ συμμετρίᾳ τῶν μορίων τὴν γένεσιν ἴσχει, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐνέργεια καλὴ διὰ τὴν τῶν κατὰ μέρος κινήσεων γίγνεται συμμετρίαν. οὕτω γοῦν καὶ ὀρχεῖσθαι, καὶ παγκρατιάζειν, καὶ παλαίειν, καὶ βαδίζειν εὐσχημόνως καὶ κελῶς λέγονται τινες, ἕτεροι δ' ἀσχημόνως τε καὶ αἰσχωῶς. ἐν μὲν τῇ συμμετρίᾳ τῶν κατὰ μέρος κινήσεων τὸ κάλλος τῶν ἐνεργειῶν ἐστὶ γνώριμον, κατὰ δὲ τὰς ἀμετρίας τὸ αἰσχος. ἔχουσι δὲ καὶ αἱ τοῦ Πλάτωνος ῥήσεις ἐκ τοῦ Σοφιστοῦ τόνδε τὸν τρόπον. Εἰ δὲ δύο μὲν εἶδη κακίας περὶ ψυχὴν φητέον.

ambo confundens, ut qui nequeat exacte distincteque de ipsis disputare, quemadmodum Plato fecit tum in aliis quibusdam, tum in Sophista, partium animae inter se discordiam animae morbum esse affirmans, efferatos autem et immoderatos ipsius motus, hoc est, functiones ex animi impetu profectas, turpitudinem, sicuti et partium ipsius inter se concordiam commoderationemque sanitatem, motuum vero mediocritatem pulchritudinem. Sicut enim corporis pulchritudo in partium commoderatione generationem obtinet, eodem modo functio propter particularium motuum commoderationem pulchra evadit: ita sane et saltare, et pancratium ludum agere, luctari et ire decenter et pulchre nonnulli dicuntur, alii vero indecore et turpiter. Sane in commoderatione motionum particularium pulchritudo actionum est cognita, ex immoderatione turpitudinem. Platonis verba ex Sophista sic habent. HOS. *Duae species malitiae in anima dicuntur.*

Ed. Chart. V. [162. 163.]

Ed. Basf. I. (288.)

Θ Ε. ποῖα; Ξ Ε. τὸ μὲν οἷον νόσον ἐν σώματι, τὸ δ' οἷον αἰσχος ἐγγιγνόμενον. Θ Ε. οὐκ ἔμαθον. Ξ Ε. νόσον ἴσως καὶ στάσιν οὐ ταυτὸν νερόμικας. Θ Ε. οὐδ' αὖ πρὸς τοῦτο ἔχω τί χρή-με ἀποκρίνασθαι. Ξ Ε. πότερον ἄλλο τι στάσιν ἡγούμενος, ἢ τὴν τοῦ φύσει συγγενοῦς ἐκ τινος διαφθορᾶς διαφορὰν; Θ Ε. οὐδέν. Ξ Ε. ἀλλ' αἰσχος ἄλλο τι πλὴν τὸ τῆς ἀμετρίας πανταχοῦ δυσειδὲς τῶν ἐν ὄντων γένος; [163] Θ Ε. οὐδαμῶς ἄλλο. οὕτως μὲν ἐν τῷ καθόλου περὶ νόσου το καὶ αἰσχους, ὁποῖόν τι τὴν φύσιν ἐκάτερον αὐτῶν ἐστίν, ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ Πλάτων. καὶ ὅπως ἐγγίγνονται ταῖς ψυχαῖς ἐφεξῆς διδάσκων, περὶ μὲν τῆς νόσου ταῦτα γράφει. Ξ Ε. τί δαί; ἐν ψυχῇ θόξας ἐπιθυμίαις, καὶ θυμὸν ἡδοναῖς, καὶ λόγον λύπαις, καὶ πάντα ἀλλήλοις ταῦτα τῶν φλαύρως ἐχόντων οὐκ ἡσθήμεθα διαφερόμενα; Θ Ε. καὶ σφόδρα γε. Ξ Ε. συγγενῇ γε μὴν ἐξ ἀνάγκης ξύμπαντα γέγονε. Θ Ε. πῶς γὰρ οὐ; Ξ Ε. στάσιν ἄρα καὶ νόσον τῆς ψυχῆς πονηρίαν λέγοντες ὁρθῶς ἐροῦ-

THE. Quatenam? HOS. *Altera veluti morbus in corpore, altera veluti turpitudine innascens.* THE. *Non intelligo.* HOS. *Morbum forsan et discordiam non idem putas?* THE. *Neque ad hoc quid respondendum sit habeo.* HOS. *Utrum aliud quippiam seditionem arbitris, quam ejus, quod natura connatum est, discordiam ex corruptela quadam provenientem?* THE. *Nihil aliud.* HOS. *Turpitudine aliud quippiam est praeterquam immoderationis undique deformatum genus?* THE. *Nequaquam aliud.* Sic in universum de morbo et turpitudine, quale natura utrumque ipsorum existat, Plato nos docuit, et quomodo animis innascantur deinceps tradens de morbo haec quoque scribit. HOS. *Jam in anima nonne opiniones cum cupiditatibus, et iracundiam cum voluptatibus, et rationem cum dolore, atque omnia inter se haec in prave affectis sentimus dissentire?* THE. *Vehementer sane.* HOS. *Congenera tamen necessario haec sunt universa.* THE. *Cur enim non?* HOS. *Discordiam itaque et morbum animi pravitatem dicentes recte pronunciabi-*

Ed. Chart. V. [163.]

Ed. Bal. I. (288, 289.)

μεν. Θ Ε. ὀρθότατα μὲν οὖν. εἰς ἑφεξῆς, ὅπως αἰσχος ἐγγίνεται ψυχᾷς, διεξιὼν φησι. Ξ Ε. τί δὴ; ὅσα καὶ (289) γήσεως μετασχόντα, καὶ σκοπὸν τινα θέμενα, πειρώμενα τοῦτου τυγχάνειν, καθ' ἑκάστην ὁρμὴν παράφορα αὐτοῦ γίγνεται καὶ ἀποτυγχάνει, πότερον αὐτὰ φήσομεν ὑπὸ συμμετρίας τῆς πρὸς ἄλληλα, ἢ τοῦναντίον ὑπὸ ἀμετρίας αὐτὰ πᾶσχειν; Θ Ε. δηλοῦν ὡς ὑπὸ ἀμετρίας. Ξ Ε. ἀλλὰ τὴν ψυχὴν γε ἴσμεν ἀκουσάν πᾶσαν πᾶν ἀγνοοῦσαν. Θ Ε. σφόδρα γε. Ξ Ε. τό γε μὴν ἀγνοεῖν ἐστὶν ἐπ' ἀλήθειαν ὁρμωμένης ψυχῆς παραφόρου ξυνέσεως γιγνομένης οὐδὲν ἄλλο πλὴν παραφροσύνη. Θ Ε. πάνυ μὲν οὖν. Ξ Ε. ψυχὴν ἂν ἀνόητον αἰσχροῦν καὶ ἄμετρον θετέον. οὕτω μὲν ἐν τῇ Σοφιστῇ Πλάτων ἀπεφάνητο, καὶ καθόλου καὶ κατὰ μέρος ὑπὸ ὑγιείας τε καὶ κάλλους, αἰσχους τε καὶ νόσου, καθόλου μὲν ὑπογράψας τὴν ἔννοιαν αὐτῶν, κατὰ μέρος δέ, ὅπως ἐγγίνεται ταῖς ψυχαῖς διδάξας. τὰς δ' ἄλλας αὐτοῦ ῥήσεις οὐκ ὀλίγας οὖσας ἐν πολλοῖς τῶν συγγραμμάτων, ἐν

mus. THE. *Rectissime omnino.* Deinde rursus, quomodo turpitudine animis innascatur, pertractans ait: HOS. *Quid autem? Quae motum participant, et scopum quendam sibi praefigunt, ac, dum hunc contingere nituntur, in unoquoque impetu praeter ipsum feruntur et aberrant, utrum iis dicemus a commodatione inter se mutua, vel contra ab incommoderatione haec accidere?* THE. *Nimirum ab immoderatione.* HOS. *Atqui animam novimus omnem non sua sponte quidvis ignorare.* THE. *Plane.* HOS. *Ignorare vero nihil aliud est quam desipere, quum animas ad veritatem incitatas aberrat intelligentia.* THE. *Profecto quidem.* HOS. *Animam igitur stultam, turpem et immoderatam esse statuendum est.* Haec sane in Sophista Plato tradidit et generatim et membratim de sanitate et pulchritudine, turpitudine et morbo, universim quidem notione ipsorum subscripta, membratim vero, quomodo animis innascantur, tradito. Reliqua ipsius verba non pauca in plerisque commentariis, ubi

Ed. Chart. V. [163.]

Ed. Bas. I. (289.)

οἷς ὑπὲρ ὑγίειας τε καὶ κάλλους, αἰσχους τε καὶ νόσου διήλθεν, οὐ μοι δοκεῖ νῦν εἶναι παρατίθεσθαι καιρός· ἀλλ' ἐπειδὴν ὑπὲρ ὑγίειας τε καὶ νόσων ὁ λόγος ἡμῖν περαινῆται, δεικνύουσιν ὡσαύτως Ἱπποκράτην καὶ τὸν Πλάωνα γινώσκειν ὑπὲρ αὐτῶν, ἐπὶ πλεον ἐν ἐκείνοις τῶν τριούτων μνημονεύσω ῥήσεων.

Κεφ. δ'. Νυνὶ δ', οὔτε γὰρ ἀπλῶς περὶ κάλλους, ἢ ὑγίειας, ἢ αἰσχους, ἢ νοσημάτων ὁ λόγος, οὔτε περὶ μόνων τῶν τοῦ σώματος, ἀλλὰ περὶ τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς ἡμῖν προὔκειτο, παραλείψω μὲν τᾶλλα, τὸ προκείμενον δ' αὐτὸ μόνον ἀναλήψομαι. πρόκειται δὲ δεικνύειν, ὡς οὔτε καθ' ἐν μόνιον τῆς ψυχῆς, οὔτε κατὰ μίαν αὐτῆς δύναμιν αἱ τε κρίσεις γίνονται καὶ τὰ πάθη συνίσταται, καθάπερ ὁ Χρύσιππος ἔφασκεν, ἀλλὰ καὶ δυνάμεις πλείους αὐτῆς εἰσιν ἑτερογενεῖς, καὶ μόρια πλείω. τὸ μὲν δὴ τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς τρεῖς εἶναι τὸν ἀριθμὸν, αἷς ἐπιθυμοῦμέν τε καὶ θυμούμεθα καὶ λογιζόμεθα, καὶ Ποσειδώνιος ὁμολογεῖ, καὶ Ἀριστοτέλης· τὸ δὲ καὶ τοῖς τόποις αὐτὰς ἀλλήλων

de sanitate et pulchritudine, turpitudine et morbo differuit, huc apponere non mihi videtur in praesentia opportunum. Sed quando de sanitate et morbis disputatio nobis concludetur, ostendendo similiter Hippocratem et Platonem de ipsis sentire, plenius in illis hujusmodi verborum meminero.

Cap. IV. Nunc autem, quia non absolute de pulchritudine, aut turpitudine, aut morbis, neque de solis corporis, sed de animi affectibus nobis disputatio proposita est, reliqua quidem omittam, id autem solum, quod institutum est, repetam. Institui vero ostendere, neque in una animae parte, neque in una ipsius facultate tum iudicia fieri, tum affectus consistere, quemadmodum Chrysippus affirmabat, sed etiam facultates ipsius plures esse diversi generis, et partes plures. Facultates sane animae, quibus concupiscimus, irascimur, ratiocinamur, tres esse numero et Posidonius et Aristoteles fatentur. Quod autem et sedibus ipsae invicem disjunctae sint, et

Ed. Chart. V. [163. 164.]

Ed. Bas. I. (289.)

κεχωρισθαι, καὶ τὴν ψυχὴν ἡμῶν μὴ μόνον ἔχειν ἐν ἑαυτῇ
 δυνάμεις πολλὰς, ἀλλὰ καὶ σύνθετον ἐκ μορίων ὑπάρχειν
 ἑτερογενῶν τε καὶ διαφερόντων ταῖς οὐσίαις, Ἰπποκράτους
 ἐστὶ καὶ Πλάτωνος δόγμα. καὶ μοι πολλὰ μὲν ἤδη περὶ
 τῆς ἀληθείας αὐτοῦ διὰ τῶν ἔμπροσθεν εἴρηται, πολλὰ δ'
 ἐν τοῖς ἐφεξῆς εἰρήσεται. νυνὶ δ' ἐπὶ τὸν Χρύσιππον αὐτίς
 ἐπάνειμι, μήτε τὰς εἰρημένας δυνάμεις ὁμολογοῦντα κατὰ
 τὴν ψυχὴν ἡμῶν ὑπάρχειν, [164] ἀλλὰ πᾶσαν ἐνέσθαιαν τε
 καὶ πάθος ἐν τῷ λογιστικῷ μόνῳ συνίστασθαι φάσκοντα,
 μήθ' ὅπως ἰᾶσθαι χρὴ τὰ πάθη γενόμενα, μήθ' ὅπως κω-
 λῦσαι γενέσθαι διδάσκοντα. διηνέχθη μὲν οὖν καὶ περὶ
 τούτου πρὸς ἑαυτὸν, ὥσπερ καὶ περὶ πανπόλλων ἑτέρων,
 ἐν μὲν τῷ προτέρῳ περὶ ψυχῆς τιθέμενος, εἶναι ταύτας
 δυνάμεις τῆς ψυχῆς, ἃς ἐν τῷ πρὸ τούτου γράμματι πα-
 ραθέμενος αὐτοῦ τὰς ῥήσεις ἐπέδειξα, κατὰ δὲ τὰ περὶ
 τῶν παιδῶν βιβλία κρίσεις τινὰς ὑπάρχειν τὰ πάθη τοῦ
 λογιστικοῦ τῆς ψυχῆς ἀποφηνάμενος. ἀλλ' ἡμεῖς, ἃ μὲν
 ἀληθῶς εἶπε, μαρτύρια τῶν Ἰπποκράτους τε καὶ Πλάτωνος
 δογμάτων οὐ τὰ τυχόντα νομίζομεν ὑπάρχειν, εἰρημένα τε

anima nostra non modo multas in se facultates habeat,
 sed etiam composita ex partibus sit diversi generis et
 substantia differentibus, Hippocratis est et Platonis placitum,
 ac a me sane multa jam de veritate ipsius superius
 dicta sunt, multaque in subsequentibus dicentur. Nunc
 ad Chrysippum rursus revertor, qui neque commemora-
 tas facultates in anima nostra esse fatetur, sed omnem et
 actionem et affectum in sola rationali parte consistere
 tuetur, neque, quomodo affectibus obortis mederi conve-
 niat, neque quomodo, ne fiant, prohibere, edocet. Pugnat
 itaque et in hoc cum seipso, sicuti in plerisque aliis, in
 priore sane libro de anima constituens, has animae facul-
 tates esse, quas superiori libro appositis ipsius verbis in-
 dicavi, in libris autem de affectibus, judicia quaedam esse
 rationalis animae partis affectus, pronuncians. Sed nos,
 quae quidem vere dixit, testimonia et Hippocratis et
 Platonis dogmatum non vulgaria esse putamus, prolataque

Ed. Chart. V. [164.]

Ed. Bas. I. (289.)

πρὸς ἀνδρὸς οὐ συνετοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ σπεύδοντος ἅπαντι
τρόπῳ τὸ παλαιὸν δόγμα διαβάλλειν. ἡ γὰρ περὶ τῶν
τοιούτων μαρτυρία καταναγκαζομένων ὑπὸ τῆς ἀληθείας
εἰώθε γίνεσθαι. μεταβάντες δὲ πάλιν ἐφ' ἕτερα τῶν ὑπ'
αὐτοῦ γεγραμμένων εἰς τὸ προκείμενον ἐπιδείξομεν, ὅπως καὶ
τούτων ἔνια μὲν οἷς αὐτὸς εἶπεν οὐ συμφωνεῖ, ἔνια δ' αὖ
τοῖς ἐναργέσι μάχεται, τινὰ δὲ κατ' ἄμφω πεπλημμέληται.
καὶ πρῶτόν γε πάλιν ἀναλάβωμεν εἰς ὅπερ ἐτελεύτησεν ὁ
προγεγραμμένος μοι λόγος, ὡς ὑγίεια καὶ νόσος, αἰσχὸς τε
καὶ κάλλος ψυχῆς ἐν τοῖς μέρεσι γίγνεται αὐτῆς, καὶ ὡς τὰ
μέρη ταῦτα ἔννοιαί τε καὶ προλήψεις εἰσὶ, συγχωρήσωμεν
αὐτῷ τὴν γε πρώτην. ὅτι μὲν γὰρ ὅλως οὐ χρή κατὰ τὰς
ἐνεργείας τίθεσθαι νόσον ἢ ὑγίειαν, ἀλλ' αἰσχὸς ἢ κάλλος
μόνον, εἴρηται μοι πρόσθεν· ὅτι δ' οὐδ' εἴτις οὕτω συγ-
χωρήσεις, τὰ γοῦν ἐξῆς ὀρθῶς εἴρηται, νῦν ἐπιδείξαι πειρά-
σομαι. εἴπερ γὰρ ἐν τῷ μάχεσθαι δύο κρίσεις ἀλλήλαις ἢ
τῶν παθῶν ἐστὶ γενεαίς, ἀνάγκη τῶν δύο τούτων κρίσεων

a viro non prudente tantum, sed etiam quovis modo
vetus placitum evertere conante. Quae enim hoc pacto
sumuntur testimonia, ab his, qui a veritate coguntur, fieri
solent. Digressi rursus ad alia, quae ab eo ad rem pro-
positam scripta sunt, ostendemus, quomodo etiam horum
nonnulla iis, quae ipse dixit, non consentiunt, nonnulla
rursus evidentibus repugnant, quaedam in ambobus pec-
cant. Ac primum repetamus id, ubi superius comprehensa
mihi disputatio desit, nempe sanitatem et morbum, tur-
pitudinem et pulchritudinem animae in partibus ipsius
fieri, partesque has notiones et praesumptiones esse con-
cedamus ei primum. Quod enim omnino non oportet
inter actiones morbum vel sanitatem, sed turpitudinem
aut solam pulchritudinem collocare, comprehensum a me
prius est. Quod autem neque si quis quaesita concesserit,
sequentia recte dicta sint, nunc ostendere tentabo. Si
enim, dum pugnant duo invicem iudicia, affectus gene-
rantur, necessitas cogit, ex duobus his iudiciis vel alte-

Ed. Chart. V. [164.]

Ed. Bas. I. (289.)

ἤτοι τὴν ἑτέραν μὲν ὑπάρχειν ἀληθῆ, τὴν ἑτέραν δὲ ψευδῆ, ἢ ἀμφοτέρας ψευδεῖς, εἴ τις καὶ τοῦτο συγχωρήσειεν, ἔχει γὰρ τινα ζήτησιν λογιστικὴν. εἴτε δὲ ἀμφοτέρας ψευδεῖς, εἴτε τὴν ἑτέραν αὐτῶν ἀληθῆ φαίημεν ὑπάρχειν, οὐδαμῶς ἢ μάχη τῶν κρίσεων ἔσται τὸ πάθος. ἀλλ' εἰ μὲν ἰσάζοιεν πως ἀλλήλαις αἱ κρίσεις ὥς πρὸς πίστιν, ἐπέχειν ἀναγκαῖον ἡμᾶς ἔσται περὶ τῆς τοῦ πράγματος ὑπάρξεως, εἰ δ' ἢ ἑτέρα φαίνοιτο μακροῦ πιστοτέρα, συγκατατίθεσθαι μὲν καὶ πράττειν γέ τι κατὰ τὴν συγκατάθεσιν, οὐκ ἀπερισκέπτως δὲ, καθάπερ εἰ καὶ τις τὴν ἡδονὴν ἀγαθὸν οἰόμενος ὑπάρχειν ἔχοι τι βραχὺ περιέλκον εἰς τοῦναντίον, ἢ εἰ μόνον τὸ καλὸν ἀγαθὸν ὑπολαμβάνων ὅμως ἔτι καὶ αὐτὸς ἀντισπῶσαν ἑτέραν ὑπόληψιν ἔχοι πρὸς τὸ μὴ διατεταμένως πιστεύειν, ἢ εἰ, καθάπερ ὁ Πύρρων, ἀμφοτέρας ὁμοτίμως τιθέμενος ἐπέχοι περὶ τῆς ἀποφάσεώς τε καὶ συγκαταθέσεως. ἐν οὐδενὶ γὰρ τῶν τοιούτων συνίσταται τὸ πάθος, ὥσπερ καὶ αὐτὸς ὁ Χρύσιππος ἐναργῶς ἐδήλωσε δι' ὧν ἐν τῷ πρὸ τούτου γράμματι παρεθέμην ῥήσεων, ἐν αἷς φησιν,

rum esse verum, alterum falsum, vel utraque falsa, si quis etiam hoc concefferit (habet enim quandam logicam inquisitionem). Sive ambo falsa, sive alterum ipsorum verum esse dixerimus, neutiquam pugna judiciorum erit affectus. Verum si aequaveris aliquo modo inter se judicia quoad fidem, necessarium erit nos animo suspensos esse circa rei existentiam; sin alterum videatur longe fide dignius, assentiri quidem et agere nonnihil juxta assensum, non inconsiderate autem; quemadmodum, si aliquis voluptatem bonum esse putans habeat aliquid, quod in diversum modice retrahat, vel si solum honestum bonum existimans tamen adhuc et ipse habeat opinionem aliam reluctantem, ne plene credat, vel si, quemadmodum Pyrrho, utramque aequaliter ponens contineat se, ne affirmet concedatque. In nullo enim hujusmodi affectus consistit, sicuti et ipse Chrysippus manifeste indicavit verbis, quae superiori libro apposui, ubi ait, Non

Ed. Chart. V. [164. 165.]

Ed. Bas. I. (289.)

οὐχὶ διημαρτημένος φέρεται καὶ παριδὼν τι κατὰ τὸν λόγον, ὅσα τ' ἄλλα τοιαῦτα προσέγραψε συνίστασθαι τὸ πάθος, ἀλλ' ὅταν ἀπειθῆς ἢ ὁρμὴ γίγνηται τῷ λόγῳ, ὥστε καὶ ταῦθα πάλιν ἐναντιολογίαν τινὰ εὐρίσκεσθαι τοῦ Χρυσίππου πρὸς ἑαυτὸν, εἴπερ ἀποχωρίσας τὸ πάθος τῶν διημαρτημένων κρίσεων αὐτῆς ἐν τῇ τῶν κρίσεων πρὸς ἀλλήλας ἐναντιολογίᾳ τὰ τε νοσήματα τῆς ψυχῆς καὶ τὰ πάθη συνίστασθαι λέγει. μὴ τοίνυν θαυμάζωμεν ἔτι μηδ' ὅτι τὰς θεραπειὰς τῶν παθῶν ὀρθῶς μὲν ὁ Πλάτων ἔγραψεν, ὡς ὁ Ποσειδώνιος αὐτῷ μαρτυρεῖ, μοχθηρῶς δ' ὁ Χρυσίππος. ὁ γὰρ μήτε πάσας τὰς αἰτίας τῶν παθῶν ἀποφηνάσθαι τολμήσας, ἀλλ' ἐν ταῖς κυριωτάταις ἀπορεῖν ὁμολογήσας, [165] ὡς ἐν τῷ πρὸ τούτου δέδεικται γράμματι, μήτ' ἐν αἷς ἐτόλμησεν εἰπεῖν τι καλῶς ἀποφηνάμενος, οὗτος οὐκ ἂν, οἶμαι, δύναίτο τὴν θεραπείαν αὐτῶν ποιήσασθαι κατὰ τρόπον. ἀλλ', ὅπερ εἶπον ἤδη καὶ πρόσθεν, εἴ τις ἐξελέγχοι τὰ τέσσαρα τοῦ Χρυσίππου βιβλία, πολὺ πλεόνων αὐτῷ δεήσει συγγραμμάτων.

si errabunde fertur et praetergressus aliquid secundum rationem, et caetera, quae hujusmodi adscripsit, affectum constituere, verum quum animi impetus rationi sit inobsequens, ut et hic rursus sibi nonnihil contradicere Chrysippus inveniatur, siquidem affectum a judiciis peccantibus segregans rursus in judiciorum invicem pugna et morbos animi et affectus consistere dicit. Ne igitur miremur adhuc, quod affectuum curationes recte quidem Plato conscripsit, ut Posidonius ipsi attestatur, prave autem Chrysippus. Qui enim neque omnium affectuum causas pronunciare ausus est, sed in principalissimis dubitare se confessus est, ut in superiori libro ostensum est, neque, in quibus pronunciare aliquid ausus est, recte protulit, hic mea sententia non poterit curationem ipsorum, ut decet, moliri. Sed, quod dixi jam et antea, si quis quatuor Chrysippi libros coarguat, multo pluribus commentariis ei opus erit.

Ed. Chart. V. [165.]

Ed. Bas. I. (289. 290.)

Κε φ. δ'. Ὅσα τοίνυν ἀναγκαιότατα πρὸς τὴν προκειμένην ἡμῶν πραγματείαν ἐστὶ, ταῦτα ἐπέλθομεν μόνα, καὶ τρωτόν γε αὐτῶν προχειρισώμεθα τὸ περὶ τῆς τῶν παιδῶν νοικήσεως. οὔτε γὰρ ὑπὸ λόγου τὰς ὁρμὰς αὐτῶν ἐπιτροτεύεσθαι δυνατόν εἰπῆν, (οὐ γὰρ ἔχουσιν ἤδη τὸν λόγον,) οὐδ' ὥς οὐ θυμοῦται τε καὶ λυπεῖται, καὶ ἡδέται, καὶ κλάῃ, καὶ κλαίει, καὶ τοιαῦθ' ἕτερα πάθη πάσχει μυρία. πολὺ γὰρ δὴ καὶ πλείω καὶ σφοδρότερα τὰ πάθη τοῖς παιδίοις ἐστὶν ἢ τοῖς τελείοις. οὐ μὴν ἀκολουθεῖ γε ταῦτα τοῖς Χρυσίππου δόγμασιν, ὥσπερ οὔτε τὸ μηδεμίαν (290) ἀκείωσιν εἶναι φύσει πρὸς ἡδονὴν ἢ ἀλλοτρίωσιν πρὸς τόνον. ἅπτει μὲν γὰρ ἀδιδάκτως ἅπαντα τὰ παιδιά πρὸς τὰς ἡδονὰς, ἀποστρέφεται δὲ καὶ φεύγει τοὺς πόνους. ὁρῶμεν δ' αὐτὰ καὶ θυμούμενα, καὶ λακτίζοντα, καὶ δάκνοντα, καὶ νικᾶν ἐθελόντα καὶ κρατεῖν τῶν τοιούτων, ὥσπερ ἔνια τῶν ζώων, οὐδενὸς ἄθλου προβαλλομένου παρὰ τὸ νικᾶν αὐτό. φαίνεται δ' ἐναργῶς τὸ τοιοῦτῶν ἐπ' ὀρεγύων, καὶ ἀλεκτρυόνων, καὶ περδίκων, ἰχθυέμονός τε καὶ ἀσπίδος, καὶ

Cap. V. Quae igitur maxime ad institutum nobis opus necessaria sunt, haec duntaxat persequemur, ac primum ipsorum proponemus, quod de puerorum institutione dicitur. Neque enim a ratione impetus ipsorum moderari possis dicere, ut qui rationem necdum habeant, neque quod non irascantur, doleant, gaudeant, rideant, plorent, atque ejusmodi aliis innumeris affectibus implicentur. Multo enim et plures et vehementiores affectus pueris quam adultis oboriuntur (quanquam neque Chrysippi placitis consentanea sint); sicuti neque dicere possis, quod nulla propensio natura ipsis insit ad voluptatem, aut alienatio ad laborem. Etenim inclinant a nullo docti magistro omnes pueri ad voluptates, averfantur autem fugiuntque labores. Videmus autem eos ipsos et irascen-tes, et calcitrantes, et mordentes, ac vincere cupientes et in ejusmodi praevalere, quemadmodum nonnulla animantia, nullo praemio proposito praeter ipsam victoriam; id quod evidenter apparet in coturnicibus, gallis, perdi-

Ed. Chart. V. [165.]

Ed. Bas. I. (290.)

κροκοδείλου, καὶ μυρίων ἑτέρων. οὕτως οὖν οἰκειοῦσθαι καὶ τὰ παιδία φαίνεται καὶ πρὸς ἡδονήν, καὶ πρὸς νίκην, ὥσπερ ὕστερόν ποτε δείκνυσιν, ἐπειδὴν προβαίνει κατὰ τὴν ἡλικίαν, ὅτι πρὸς τὸ καλὸν ἔχει τινὰ φυσικὴν οἰκειώσιν. αἰδεῖται γοῦν ἁμαρτάνοντα, προϊούσης αὐτοῖς τῆς ἡλικίας, καὶ χαίρει τοῖς καλοῖς ἔργοις, καὶ δικαιοσύνης καὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν ἀντιποιεῖται, καὶ πράττει πολλὰ κατὰ τὰς τῶν ἀρετῶν τούτων ἐννοίας, ἔμπροσθεν, ἥνικα ἦν ἔτι σμικρὰ, κατὰ πάθος ζῶντα, καὶ τῶν ἐν τοῦ λόγου προσταγμάτων οὐδεμίαν φροντίδα ποιούμενα. τριῶν οὖν τούτων ὑμῖν οἰκειώσεων ὑπαρχουσῶν φύσει καθ' ἕκαστον τῶν μορίων τῆς ψυχῆς εἶδος, πρὸς μὲν τὴν ἡδονήν διὰ τὸ ἐπιθυμητικόν, πρὸς δὲ τὴν νίκην διὰ τὸ θυμοειδές, πρὸς δὲ τὸ καλὸν διὰ τὸ λογιστικόν, Ἐπίκουρος μὲν τὴν τοῦ χειρίστου μορίου τῆς ψυχῆς οἰκειώσιν ἐθεάσατο μόνην, ὁ δὲ Χρύσιππος τὴν τοῦ βελτίστου, φάμενος ἡμᾶς οἰκειοῦσθαι πρὸς μόνον τὸ καλόν, ὅπερ εἶναι δηλονότι καὶ ἀγαθόν. ἀπάσας δὲ τὰς τρεῖς οἰκειώσεις θεάσασθαι μόνοις τοῖς παλαιοῖς ὑπῆρξε

cibus, ichneumone, aspide, crocodilo, aliisque infinitis. Sic itaque peculiariter inclinare etiam pueri videntur et ad voluptatem et ad victoriam, quemadmodum paulo post ostendunt, ubi processerint aetate, quoniam ad honestum naturalem quandam propensionem habent: peccantes igitur pudefiunt, gaudentque honestis operibus, et iustitiam aliasque virtutes amplectuntur, ac faciunt multa secundum harum virtutum notiones, prius, quam adhuc essent parvi, ex affectu viventes, ac nullam praeceptorum ex ratione curam habentes. Quum itaque hae tres propensiones nobis natura juxta unamquamque partium animi speciem insint, ad voluptatem sane propter concupiscibilem, ad victoriam vero propter irascibilem, ad honestum propter ratiocinatricem, Epicurus sane infimae animae partis propensionem solum conspexit, Chrysippus autem optimae, quum dixerit, peculiariter nos affici erga solum honestum, quod est nimirum et bonum. At universas tres proprietates perspicere solis veteribus philoso-

1. Chart. V. [165. 166.]

Ed. Bas. I. (290.)

λοσόφοις. εάσας οὖν τὰς δύο ὁ Χρύσιππος εἰκότως ἀπο-
 ῖν ἐρεῖ τῆς κατὰ τὴν κακίαν γενέσεως, οὐτ' αἰτίαν ἔχον
 τεῖν αὐτῆς, οὔτε τρόπους τῆς συστάσεως, οὐδ' ὅπως
 ιαρτάνει τὰ παιδία δυνάμενος ἐξυρεῖν, ἄπερ εὐλόγως, οἶμαι,
 ἔντα καὶ ὁ Ποσειδώνιος αὐτοῦ καταμύμφεται καὶ ἐλέγχει.
 γὰρ δὴ πρὸς τὸ καλὸν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ὀκείωται τὰ
 υδία, τὴν κακίαν οὐκ ἔνδοθεν οὐδ' ἐξ ἑαυτῶν, ἀλλ'
 ὠθεν μόνον ἐσχῆν αὐτοῖς ἐγγίγνεσθαι. ἀλλὰ μὴν ὁράται
 , καὶ χρηστοῖς ἔθουσιν ἐντρέφεται καὶ προσηκόντως παι-
 ῦνται, πάντως ἐξαμαρτάνοντά τι, [166] καὶ τοῦτ' αὐτὸ καὶ
 Χρύσιππος ὁμολογεῖ. καίτοι γ' ἐνῆν αὐτῷ ὑπεριδόντι τῶν
 αργῶς φαινομένων αὐτὸ μόνον ὁμολογήσαι τὸ ταῖς ἰδίαις
 οθέσεσιν ἀκόλουθον, εἰ καλῶς ἀχθεῖται τὰ παιδία, πάν-
 ρς αὐτὰ φάσκοντι σοφοὺς ἄνδρας γενήσεσθαι τοῦ χρόνου
 οῖόντος. ἀλλ' οὐκ ἐτόλμησε τοῦτό γε καταψεύσασθαι τῶν
 νομένων, ἀλλὰ καὶν ὑπὸ φιλοσόφῳ τρέφεται μόνῳ, καὶ
 ῖδεν μήτε θεάσεται μήτ' ἀκούσῃ πώποτε παράδειγμα

nis licuit. Relictis itaque duabus, Chrysippus merito
 abigere se dicit, quomodo pravitas generetur, quum-
 que causam ipsius possit dicere, neque consistentiae
 odos, neque, quomodo pueri peccent, queat invenire;
 ae bona ratione, opinor, omnia etiam Posidonius in eo
 umnat coarguitque. Si enim ad honestum protinus ab
 itio peculiariter pueri ducerentur, malitiam non in-
 rius, neque ex ipsis, verum extrinsecus solum innasci
 sis oportebat. Atqui videntur, etiam si probis moribus
 lucentur et, ut par est, erudiantur, omnino aliquid
 ecare: atque hoc ipsum Chrysippus quoque confitetur,
 amvis liceret ipsi evidenter apparentia praetergresso
 e solum concedere, quod propriis hypothesis erat
 nsentaneum, ipsos scilicet omnino pueros, si probe
 mino educati fuerint, in viros sapientes temporis pro-
 ssu evasuros affirmando; sed non ausus est hoc adversus
 umentia mentiri; verum quamvis sub philosopho dun-
 xat educentur, et nullum neque viderint, neque audi-

Ed. Chart. V. [166.]

Ed. Bas. I. (290.)

κακίας, ὅμως οὐκ ἐξ ἀνάγκης αὐτὰ φιλοσοφήσειν· διπλή γάρ εἶναι τῆς διαστροφῆς τὴν αἰτίαν, ἑτέραν μὲν ἐκ κατηχήσεως τῶν πολλῶν ἀνθρώπων ἐγγιγνομένην, ἑτέραν δ' αὐτῆς τῶν πραγμάτων τῆς φύσεως. ἐγὼ δὲ ὑπὲρ ἑκατέρων αὐτῶν ἀπορῶ, καὶ πρώτης γε τῆς ἐκ τῶν πέλας γιγνομένης καὶ γὰρ διὰ τί θεασάμενά τε καὶ ἀκούσαντα παράδειγμα κακίας οὐχὶ μισεῖ τοῦτο καὶ φεύγει τῷ μηδεμίαν οἰκείωσιν ἔχειν πρὸς αὐτὸ, θαυμάζειν ἐπέρχεται μοι, καὶ πολὺ δὲ μᾶλλον, ἐπειδὴν μήτε θεασάμενα μὴτ' ἀκούσαντα πρὸς αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἐξαπατηθῇ. τίς γὰρ ἀνάγκη, τοῖς παιδῶν ὑπὸ μὲν τῆς ἡδονῆς ὡς ἀγαθοῦ δελεάζεσθαι, μηδεμίαν οἰκείωσιν ἔχοντας πρὸς αὐτήν, ἀποστρέφεσθαι δὲ καὶ φεύγειν τὸν πόνον, εἴπερ μὴ καὶ πρὸς τοῦτον ἡλλοτριώται φύσει; τίς δ' ἀνάγκη, πρὸς μὲν τοὺς ἐπαίνους καὶ τὰς τιμὰς ἡδεσθαι τε καὶ χαίρειν αὐτοῖς, ἄχθεσθαι δὲ καὶ φεύγεin τοὺς τε ψόγους καὶ τὰς ἀτιμίας, εἴπερ μὴ καὶ πρὸς ταῦτα φύσει τινὰ ἔχουσιν οἰκείωσιν τε καὶ ἡλλοτριώσιν; εἰ γὰρ μὴ ταῖς φωναῖς, ἀλλὰ τῇ γε δυνάμει τῶν λεγομένων ὁμολογεῖται

verint unquam malitiae exemplum, tamen non necessarium ipsis philosophiae incubituros; duplicem namque causam esse perversitatis, alteram ex multorum hominum instructione innascentem, alteram ex ipsa rerum natura. Etenim vero de utraque ipsarum dubito, et prima, quae ex familiaribus oboritur. Etenim cur, qui viderint audiverintque malitiae exemplum, non oderint hoc et fugerint, eo quod nullam proprietatem erga ipsum habeant, mirari mihi non subit, et multo magis quum, neque viso, neque audito ab ipsis rebus decipiantur. Quae enim necessitas, pueri a voluptate tanquam bono inescari, ne unam quidem propensionem erga ipsam habentes, averfari autem et fugere laborem, si non et ab hoc natura alienati sunt? Quae rursus necessitas, laudibus et honoribus oblectari et ipsis gaudere, odisse autem et fugere reprehensiones et ignominiam, si non etiam ad haec natura inclinationem quandam habent alienationemque? Si enim non verum, saltem virtute eorum, quae dicuntur, Chrysippus videtur

Ed. Chatt. V. [166.]

Ed. Bas. I. (290.)

ἔοικεν ὁ Χρύσιππος, ὡς ἔστιν οἰκειώσεις τὰ τις ἡμῖν καὶ ἄλλοτριώσις φύσει πρὸς ἕκαστον τῶν εἰρημένων. ἐπειδὴν γὰρ λέγη, τὰς περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν ἐγγίνεσθαι τοῖς φανύλοις διαστροφὰς διὰ τε τὴν πιθανότητα τῶν φαντασιῶν καὶ τὴν κατήχησιν, ἐρωτητέον αὐτὸν τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἡδονὴ μὲν ὡς ἀγαθὸν, ἀλγηδὼν δ' ὡς κακὸν πιθανὴν προσβάλλουσι φαντασίαν· οὕτως δὲ καὶ διὰ τί τὴν μὲν νίκην τὴν ἐν Ὀλυμπιάσιν καὶ τὴν τῶν ἀνδριάντων ἀνίσθαι ἐπαινούμενά τε καὶ μακαριζόμενα πρὸς τῶν πολλῶν ἀκούοντες ὡς ἀγαθὰ, περὶ δὲ τῆς ἥτις τε καὶ τῆς ἀτιμίας ὡς κακὰ ἐτοιμῶς πευδόμεθα. καὶ γὰρ καὶ ταῦθ' ὁ Ποσειδώνιος μέμφεται καὶ δεικνύναι πειρᾶται πασῶν τῶν ψευδῶν ὑπολήψεων τὰς αἰτίας ἐν μὲν τῷ θεωρητικῷ διὰ τῆς παιδηγικῆς ὁλκῆς, προηγείσθαι δ' αὐτῆς τὰς ψευδεῖς ἰδρύσας, ἀσθενήσαντος περὶ τὴν κρίσιν τοῦ λογιστικοῦ· γενναῖσθαι γὰρ τῷ ζῳῷ τὴν ὁρμὴν ἐνίοτε μὲν ἐπὶ τῇ τοῦ λογιστικοῦ κρίσει, πολλάκις δ' ἐπὶ τῇ κινήσει τοῦ παιδηγικοῦ. συνάπτει δ' εἰκότως τοῖς λόγοις ταύτοις ὁ Ποσειδώνιος τὰ κατὰ τὸν

consentire, quod insit nobis natura inclinatio quaedam et alienatio; quippe quum dicit, perversitates circa bona et mala innasce pravis propter imaginationum probabilitatem et institutionem, causa ab eo roganda est, cur voluptas quidem ut bonum, dolor autem ut malum probabilem obijciunt imaginationem: ita rursus cur victoriam in Olympicis et statuarum erectionem laudari extollique a plerisque audientes, quod bona sint, cladem contra et ignominiam, quod mala sint, facile persuademur. Etenim Posidonius criminatur tentatque ostendere omnium falsarum opinionum causas in speculativo sane per affectuum attractionem, praecedere autem ipsam falsas opiniones, ubi ratiocinatrix circa judicium fuerit imbecillis; oboriri enim animali impetum nonnunquam sane propter ratiocinatricis judicium, saepe vero ob motum partis affectibus obnoxiae. Connectit autem merito his rationibus Posidonius ea, quae in physiognomoniam appa-

Ed. Chart. V. [166. 167.]

Ed. Bas. I. (290.)

φυσιογνώμονα φαινόμενα. καὶ γὰρ τῶν ζώων καὶ τῶν ἀνθρώπων, ὅσα μὲν εὐρύτερα τε καὶ θερμότερα, θυμικώτερα πάνθ' ὑπάρχειν φύσει, ὅσα δὲ πλατυσχιά τε καὶ ψυχρότερα, δειλότερα. καὶ κατὰ τὰς χώρας οὐ μικρῶ τινι διεννηοχέναι τοῖς ἡέτεσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς δειλίαν καὶ τόλμαν, ἢ τὸ φιλήδονόν τε καὶ φιλόπονον, ὡς τῶν παιδητικῶν κινήσεων τῆς ψυχῆς ἐπομένων ἀεὶ τῇ διαθέσει τοῦ σώματος, ἣν ἐκ τῆς κατὰ τὸ περιέχον κράσεως οὐ κατ' ὀλίγον ἀλλοιοῦσθαι. καὶ γὰρ δὴ καὶ τὸ αἷμα διαφέρειν ἐν τοῖς ζώοις φησὶ θερμότητι, καὶ ψυχρότητι, καὶ πάχει, καὶ λεπτιότητι, καὶ ἄλλαις φησὶ διαφοραῖς οὐκ ὀλίγαις, ὑπὲρ ὧν Ἀριστοτέλης ἐπὶ πλεῖστον διηλθεν. ἡμεῖς δὲ κατὰ τινα οἰκεῖον καιρὸν ἐπὶ προήκοντι τῷ λόγῳ μνημονεύσομεν αὐτῶν, ἥνικα ἂν καὶ αὐτὰς τὰς Ἱπποκράτους τε καὶ Πλάτωνος ῥήσεις περὶ τούτων παραγράψωμεν. ἐν δὲ [167] τῷ παρόντι πρὸς τοὺς περὶ τὸν Χρύσιππον ὁ λόγος ἐνέστηκε μοι, μήτ' ἄλλο γιγνώσκοντας τῶν κατὰ τὰ πάθη, μήθ' ὡς αἱ τοῦ σώματος κράσεις οἰκείας ἑαυταῖς ἐργάζονται τὰς παιδητικὰς κινήσεις.

rent. Etenim animalium ac hominum, quae lati pectoris et calidiora sunt, omnia naturam habent iracundiorem, quae vero latis coxis constant et frigidiora sunt, timidiorem. Et secundum varietatem regionum non parum quiddam moribus homines ad timorem et audaciam, vel voluptatis laborisque studium differunt, tanquam affectuum animi motibus corporis dispositionem, quam ex aëris temperatura non modice immutari contingit, sequentibus. Quinetiam sanguinem in animantibus differre calore, frigiditate, crassitie et tenuitate pronunciat, item aliis non paucis differentiis, de quibus Aristoteles plenissime tractavit. Nos autem suo tempore sermonis processu mentionem ipsarum faciemus, quando etiam eadem tum Hippocratis tum Platonis verba de istis ascribemus. In praesentia vero ad Chrysippum oratio mihi instituta est, qui neque aliud eorum, quae secundum affectus fiunt, cognovit, neque quod corporis temperamenta peculiare ipsius affectuum motus efficiunt; ita namque Posidonius

Ed. Chart. V. [167.]

Ed. Bas. I. (290, 291.)

οὕτως γὰρ ὁ Ποσειδώνιος ὀνομάζειν εἶωθεν. Ἀριστοτέλης δ' ἀντικρυς ἤδη καλεῖ τῶν ζώων ἀπάσας τὰς τοιαύτας τῆς ψυχῆς καταστάσεις, ἐξηγεῖται τε, καὶ ὅντινα τρόπον ἐπὶ ταῖς διαφερούσαις κράσε σισυνίσταται. διόπερ, οἶμαι, καὶ ἱ τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς ἴασις ἐπ' ἐνίων μὲν εὐκόλως τε καὶ ῥα-
δία, διὰ τὸ μήτε τὰς παθητικὰς κινήσεις αὐτοῖς ἰσχυρὰς ὑπάρ-
χειν, μήτε τὸ λογιστικὸν ἀσθενὲς φύσει καὶ ἀσύνετον, ἀλλὰ δι' ἁμαθίαν καὶ μοχθηροὺς ἐθισμοὺς ἐμπαθῶς ἀναγκάζεσθαι
ζῆν τοὺς τοιούτους ἀνθρώπους, ἐνίοις δὲ χαλεπὴ καὶ δύσκο-
λος, ὅταν κινήσεις αἱ κατὰ πάθος, αἱ διὰ τὴν τοῦ σώματος
κατασκευὴν ἀναγκαιῶς γιγνόμεναι, μεγάλαι δὴ τινες οὔσαι
τύχωσι καὶ σφοδραὶ, τὸ τε λογιστικὸν ἀσθενὲς καὶ ἀσύνετον
φύσει. χρὴ γὰρ καὶ τοῦτο μὲν ἐπιστήμην λαβεῖν τῶν
ἀληθῶν, καὶ τὰς κατὰ πάθος δὲ κινήσεις ἀμβλυνθῆναι
χρηστοῖς ἐπιτηδεύμασιν ἐθισθεῖσαν, εἴ τις μέλλοι βελτίονα
τὸ ἥθος ἀποδείξειν τὸν ἄνθρωπον. (291) οὕτω δὲ καὶ
πλάττειν ἐξ ἀρχῆς ἄνθρωπον χρὴ πρὸς τὸ βέλτιστον, ἀπάν-
των μὲν πρῶτον αὐτῶν τῶν σπερμάτων προνοουμένους, οἷς

nominare consuevit. Aristoteles aperte jam vocat animalium omnia hujusmodi animae constitutiones, exponitque, quomodo ex diversis temperamentis constituantur. Quare mea sententia etiam affectuum animi curatio in nonnullis quidem prompta et facilis est, eo quod neque affectuum motus ipsis insint validi, neque ratiocinatrix pars imbecillis natura et imprudens, sed propter inscitiam pravasque consuetudines id genus hominum ex affectu vivere cogatur, nonnullis vero difficilis et aegra, quum motus affectuum, qui ex corporis constitutione necessario obveniunt, magni extiterint et vehementes, ratiocinatrixque imbecillis facultas et imprudens; quippe et hanc veri scientiam adipisci oportet, ac affectuum motus retundere, probis institutionibus assuescentem, si quis hominem moribus praestantiores redditurus est. Sic autem et ab initio hominem ad optimum conformare oportet, ante omnia quidem ipsorum seminum ratione habita,

Ed. Chart. V. [167.]

Ed. Bas. I. (291.)

ἐφεξῆς τῆς διαίτης, ἣν ἡ κύουσα διαιτῆσεται, κατὰ τε τὰς τροφὰς καὶ τὰ πόματα, καὶ τὰ γυμνάσια καὶ τὰς ἡσυχίας, καὶ τοὺς ὕπνους καὶ τὰς ἐγρηγόρσεις, ἐπιθυμίας τε καὶ θυμῶς, ὅσα τ' ἄλλα τοιαῦτα, περὶ ὧν ἀπάντων ὁ μὲν Πλάτων ἀκριβέστατα διηλθεν, ὁ δὲ Χρύσιππος οὐ μόνον αὐτὸς οὐδὲν ἱκνούμενον εἶπεν, ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἀπ' αὐτοῦ τινι κατέλιπεν ἀφορμὴν εὐρέσεως, μοχθηρὰν ὑποβαλλόμενος τῷ λόγῳ τὴν κρηπίδα. ταῦτά τοι καὶ ὁ Ποσειδώνιος αὐτῷ μέμφεται μετὰ τοῦ καὶ θαυμάζειν, ὅσα Πλάτων εἶπεν ὑπὲρ τῆς τῶν παίδων ἔτι τε κνουμένων ἐν τῇ μήτρᾳ διαπλάσεως, ἀποκνηθέντων τε τροφῆς καὶ παιδείας, καὶ γέγραφεν ὅσον ἐπιτομὴν τινα κατὰ τὸ πρῶτον αὐτοῦ περὶ παθῶν σύγγραμμα τῶν ὑπὸ Πλάτωνος εἰρημένων, ὥς χρή τρέφεσθαι καὶ παιδεύεσθαι τοὺς παῖδας ὑπὲρ τοῦ τὸ παθητικόν τε καὶ ἄλογον τῆς ψυχῆς σύμμετρον ἀποφαίνεσθαι ταῖς κινήσεσι καὶ τοῖς τοῦ λόγου προστάγμασιν εὐπειθές. αὕτη γὰρ ἀρίστη παίδων παιδείας παρασκευὴ τοῦ παθητικοῦ τῆς ψυχῆς, ὥς ἂν ἐπιτηδαιοτάτῃ ἢ πρὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ λογιστικοῦ. μικρὸν μὲν γὰρ τὰ πρῶτα καὶ

deinde victus, quo graviora nutretur, et in alimentis et potionibus, et exercitiis et quiete, et somno et vigilia; de quibus omnibus Plato accuratissime differuit, Chrysippus non solum ipse nihil quod ad rem pertineret dixit, sed ne successorum quidem ipsius alicui inventionis occasionem reliquit, pravam induens sermoni crepidam. Haec utique Posidonius ei obiicit ac miratur, quae Plato de conformatione infantium, qui adhuc in utero geruntur, tradidit, editorum autem alimento et institutione, ac conscripsit veluti compendium aliquod in primo ipsius de affectibus commentario eorum, quae a Platone dicta sunt, scilicet oportere pueros educari et institui, ut reddant partem animi affectibus opportunam et irrationalem motibus commoderatam ac rationis mandato morigeram. Hic enim optimus est in puerorum institutione apparatus facultatis animae affectibus obnoxiae, si ad ratiocinatricis dominium quam maxime idonea sit; exiguan enim pri-

Ed. Chart. V. [167.]

Ed. Bas. I. (291.)

ἀσθενὲς ὑπάρχειν τοῦτο, μέγα δὲ καὶ ἰσχυρὸν ἀποτελεῖσθαι
περὶ τὴν τεσσαρεσκαίδεκαετῇ ἡλικίαν, ἥνικα ἤδη κρατεῖν τε
καὶ ἄρχειν αὐτῷ προσήκει καθάπερ ἡνιόχῳ τινὶ τοῦ ζεύ-
γους τῶν συμφύτων ἵππων, ἐπιθυμίας τε καὶ θυμοῦ, μὴτ'
ἰσχυρῶν ὑπαρχόντων ἄγαν, μὴτ' ἀσθενῶν, μὴτ' ὀκνηρῶν,
μὴτ' ἐκφόρων, μῆτε δυσπειθῶν ὅλως, ἢ ἀκόσμων, ἢ ὑβρι-
στῶν, ἀλλ' εἰς ἅπαν ἐτοίμων ἔπεσθαί τε καὶ πείθεσθαι τῷ
λογισμῷ, τούτου δ' αὐτοῦ τὴν παιδείαν τε καὶ τὴν ἀρετὴν
ἐπιστήμην εἶναι τῆς τῶν ὄντων φύσεως, ὥσπερ τοῦ ἡνιόχου
τῶν ἡνιοχικῶν θεωρημάτων. ἐν γὰρ ταῖς ἀλόγοις τῆς ψυχῆς
δυνάμεσιν ἐπιστήμης οὐκ ἐγγίνεσθαι, καθάπερ οὐδὲ ἐν τοῖς
ἵπποις, ἀλλὰ τούτοις μὲν τὴν οἰκείαν ἀρετὴν ἐξ ἐθισμού
τινος ἀλόγου παραγίνεσθαι, τοῖς δ' ἡνιόχοις ἐκ διδασκαλίας
λογικῆς. ἔπεται δ' αὐτίς τοῖσδε καὶ ὁ περὶ τῶν ἀρετῶν
λόγος αὐτὸς ἔχων τὸ σφάλμα διπλόν, εἴτ' ἐπιστήμης τις
ὑπάσας αὐτάς, εἴτε δυνάμεις ὑπολάβοι. τῶν μὲν γὰρ ἀλό-
γων τῆς ψυχῆς μερῶν ἀλόγους ἀνάγκη καὶ τὰς ἀρετάς

mum et imbecillem hanc esse decet, magnam vero et
valentem circa quartumdecimum aetatis annum evadere,
quando jam dominari et imperare ipsam convenit tan-
quam aurigam quendam pari connatorum equorum, cupi-
ditati et iracundiae, dum non valentes nimium sunt,
neque imbecillae, neque pigrae, neque effrenes, neque
contumaces omnino, vel indecorae, vel contumeliosae,
sed in omne promptae tum sequi, tum obedire rationi.
Hujus autem ipsius institutionem virtutemque scientiam
esse oportet rerum naturae, quemadmodum aurigae spe-
culationem artis aurigandi; nam in brutis animae faculta-
tibus scientiae non solent innasce, sicuti nec equis, sed
his sane propria virtus ex consuetudine quadam irratio-
nali proficisci, aurigis autem ex disciplina rationali.
Porro sequitur rursus hic etiam de virtutibus sermo
duplicem continens errorem, sive scientias quis omnes
ipsas, sive vires existimet. Siquidem irrationalium ani-
mae partium necesse irrationales quoque virtutes esse,

Ed. Chart. V. [167. 168.]

Ed. Bas. I. (291.)

εἶναι, τοῦ λογιστικοῦ δὲ μόνου λογικὴν. ὥστ' εὐλόγως ἐκείνων μὲν αἱ ἀρεταὶ δυνάμεις εἰσὶν, [168] ἐπιστήμη δὲ μόνου τοῦ λογιστικοῦ. Χρύσιππος δὲ μεγάλα σφάλλεται, οὐχ ὅτι μηδεμίαν ἀρετὴν ἐποίησε δύναμιν, (οὐ γὰρ μέγα τὸ τοιοῦτον σφάλμα ἐστίν, οὐδὲ διαφερόμεθα πρὸς αὐτὸ,) ἀλλ' ὅτι πολλὰς ἐπιστήμας τε καὶ ἀρετὰς εἶναι φήσας μίαν ἔφησεν εἶναι δύναμιν τῆς ψυχῆς. οὐ γὰρ ἐνδέχεται μιᾷς δυνάμεως ἀρετὰς εἶναι πολλὰς, εἴ γε μηδὲ τελειοτάτας πολλὰς ἑνὸς πράγματος. μία γὰρ ἐκάστου τῶν ὄντων ἡ τελειότης, ἡ δ' ἀρετὴ τελειότης ἐστὶ τῆς ἐκάστου φύσεως, ὥς αὐτὸς ὁμολογεῖ. κάλλιον οὖν Ἀρίστων ὁ Χῖος, οὔτε πολλὰς εἶναι τὰς ἀρετὰς τῆς ψυχῆς ἀποφηνάμενος, ἀλλὰ μίαν, ἣν ἐπιστήμην ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν εἶναί φησιν, οὔτε περὶ τῶν παθῶν ἐναντία ταῖς ἰδίαις ὑποθέσει γράψας, ὥσπερ ὁ Χρύσιππος.

Κεφ. ζ'. Ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν ἀρετῶν ἐν τοῖς ἐξῆς ἐροῦμεν, ἐπειδὴ καὶ περὶ τούτων ὁ Χρύσιππος ἐπηρεάζει τὸν Πλάτωνα. νυνὶ γὰρ ἐξ ἀκολουθίας τινὸς αὐτῶν ἐμνημόνευσα, τῇ περὶ

ratiocinatricis autem solius rationalem. Quapropter merito illarum sane virtutes facultates sunt, solius autem ratiocinatricis scientia. At Chrysippus vehementer errat, non solum quod ne unam quidem virtutem facultatem fecerit, (non enim magnus is error est, neque in hoc dissentimus,) sed quod multas et scientias et virtutes esse dicens unam esse animae facultatem dixerit. Quippe fieri non potest, ut unius facultatis multae sint virtutes, siquidem neque perfectiones multae unius rei esse poterunt. Una enim cuiusque eorum quae sunt perfectio est, at perfectio cuiusque naturae virtus est, ut ipse fatetur. Melius itaque Aristo Chius neque multas esse animae virtutes pronunciat, sed unam, quam bonorum malorumque scientiam esse tuetur, neque de affectibus contraria suis hypothesibus scribit, quemadmodum Chrysippus.

Cap. VI. Verum de virtutibus postea agetur, quia etiam in his Chrysippus calumniatur Platonem; nunc enim ex consecutione quadam de eis mentio facta est,

Ed. Chart. V. [168.]

Ed. Bas. I. (291.)

τῶν παθῶν δόγματι καὶ τοῦ περὶ τῶν ἀρετῶν ἐξ ἀνάγκης ἐπομένον, ὥσπερ καὶ ὁ Ποσειδώνιος φησιν, ὥδ' εἰ πως γράφων αὐτοῖς ὀνόμασι κατὰ τὸ πρῶτον περὶ παθῶν οὐ μετὰ πολλὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ βιβλίου· νομίζω γάρ καὶ τὴν περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν, καὶ τὴν περὶ τελῶν, καὶ τὴν περὶ ἀρετῶν ἐκ τῆς περὶ παθῶν ὀρθῶς διασκέψεως ἡρτησθαι. ὅτι μὲν οὖν τὴν περὶ τῶν ἀρετῶν ὀρθῶς δόξαν ἐξεῦχθαι συμβέβηκε τῇ περὶ τῶν παθῶν, αὐτάρκως ἐνδεδεῖσθαι μοι δοκῶ· ὅτι δὲ καὶ τὴν περὶ ἀγαθῶν τε καὶ τοῦ τέλους, ἀρκεῖ μοι τὰ Ποσειδωνίου παραγράψαι τόνδε τὸν τρόπον ἔχοντα. τὸ δὴ τῶν παθῶν αἴτιον, τουτέστι τῆς τε ἀνομολογίας καὶ τοῦ κακοδαίμονος βίου, τὸ μὴ κατὰ πᾶν ἐπεσθαι τῷ ἐν αὐτῷ δαίμονι συγγενεῖ τε ὄντι καὶ τὴν ὁμοίαν φύσιν ἔχοντι τῷ τὸν ὅλον κόσμον διοικοῦντι, τῷ δὲ χεῖροσι καὶ ζωώδει ποτὲ συνεκκλίνοντας φέρεσθαι. οἱ δὲ τοῦτο παριδόντες οὔτε ἐν τούτοις βελτιοῦσι τὴν αἰτίαν τῶν παθῶν, οὔτ' ἐν τοῖς περὶ τῆς εὐδαιμονίας καὶ ὁμολογίας ὀρθοδοξοῦσιν. οὐ γὰρ βλέπουσιν, ὅτι πρῶτόν ἐστιν ἐν αὐτῇ τὸ

cum decretum de affectibus decreta de virtutibus necessario consequatur, quemadmodum et Posidonius inquit, ita scribens ad verbum in primo de affectibus non multo post libri initium: *Puto enim, considerationem de bonis et malis, item de finibus, insuper de virtutibus speculationem ex ea, quae de affectibus est, recte pendere.* Quod itaque opinionem de virtutibus recte ei, quae de affectibus est, conjungi accidit, abunde a me ostensum arbitror. Quod autem et de bonis et de fine opinio conjuncta est, sufficit mihi Posidonii verba scribere, quae hunc in modum habent: *Affectuum causa sane, hoc est diffensionis et infelicitis vitae, est non sequi per omnia genium nobis insitum, qui connatus ac similis naturae est ei, qui totum mundum gubernat, cum deteriore vero et qui animali peculiaris est nonnunquam declinando efferri. Qui vero hoc praeterierunt, neque in his affectuum meliorem causam reddiderunt, neque in iis, quae de felicitate et consensu sunt, recte opinantur, quippe qui non vident,*

Ed. Chart. V. [168.]

Ed. Bas. I. (291.)

κατὰ μηδὲν ἄγεσθαι ὑπὸ τοῦ ἀλόγου τε καὶ κακοδαίμονος καὶ ἀθέου τῆς ψυχῆς. ἐν τούτοις φανερώς ὁ Ποσειδώνιος ἐδίδαξε, πηλίκον ἀμαρτάνουσιν οἱ περὶ τὸν Χρύσιππον, οὐ μόνον ἐν τοῖς περὶ τῶν παθῶν λογισμοῖς, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ τέλους. οὐ γὰρ, ὡς ἐκεῖνοι λέγουσιν, ἀλλ' ὡς ὁ Πλάτων ἐδίδαξε, τὸ τῇ φύσει ζῆν ὁμολογουμένως ἐστίν. ὄντος γὰρ ἐν ἡμῖν τοῦ μὲν βελτίονος τῆς ψυχῆς μέρους, τοῦ δὲ χείρους, ὁ μὲν τῷ βελτίονι συνεπόμενος ὁμολογουμένως ἂν λέγοιτο τῇ φύσει ζῆν, ὁ δὲ τῷ χείρονι μᾶλλον ἐπόμενος ἀνομολογουμένως· ἐστὶ δ' οὗτος μὲν ὁ κατὰ πάθος ζῶν, ἐκεῖνος δὲ ὁ κατὰ λόγον. οὐκ ἀρκεσθεῖς δὲ τούτοις ὁ Ποσειδώνιος ἐναργέστερόν τε καὶ σφοδρότερον καθάπτεται τῶν περὶ τὸν Χρύσιππον, ὡς οὐκ ὀρθῶς ἐξηγουμένων τὸ τέλος. ἔχει δὲ ἡ ῥῆσις ὧδε· ἂ δὴ παρέντες ἔνιοι τὸ ὁμολογουμένως ζῆν συστέλλουσιν εἰς τὸ πᾶν τὸ ἐνδεχόμενον ποιεῖν ἕνεκα τῶν πρώτων κατὰ φύσιν, ὅμοιον αὐτὸ ποιοῦντες τῷ σκοπὸν ἐκτίθεσθαι τὴν ἡδονήν, ἢ τὴν ἀοχλησίαν, ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον. ἐστὶ δὲ μάχην ἐμφαῖνον

primum esse in ea, in nulla re duci ab irrationali, infelici et dei experte anima. In his manifesto Posidonius docuit, quantum Chrysippi sectatores aberrant, non solum in disputationibus de affectibus, sed etiam de fine. Non enim est, ut illi dictitant, sed ut Plato tradidit, naturae consentaneam vitam agere. Quum enim in nobis alia potior sit animae pars, alia deterior, qui potiolem sequitur, consentaneam naturae vitam agere dicetur, qui deteriolem magis aemulatur, repugnantem; hic autem ex affectu, ille secundum rationem vivit. Porro non contentus his Posidonius evidentius vehementiusque Chrysippi sectatores attingit, qui non recte finem interpretentur. Habent autem verba in eum modum: *Quae sane praetermittentes nonnulli id, quod est, cum consensu naturae vivere, contrahunt in hoc, quod est omne, quod potest fieri, agere causa primorum secundum naturam, simile eis facientes, qui scopum proponunt voluptatem, aut tranquillitatem, aut aliud quippiam ejusmodi. Hoc*

Ed. Chart. V. [168. 169.]

Ed. Bas. I. (291.)

καὶ αὐτὴν τὴν ἐκφορὰν, καλὸν δὲ καὶ εὐδαιμονικὸν οὐδέν.
[169] παρέπεται γὰρ κατὰ τὸ ἀναγκαῖον τῷ τέλει, τέλος δὲ
οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ καὶ τούτου διαληφθέντος ὀρθῶς, ἔξεστι
μὲν αὐτῷ χρῆσθαι πρὸς τὸ διακόπτειν τὰς ἀπορίας, ὥς οἱ
σοφισταὶ προτείνουσι, μὴ μέντοι γε τὸ κατ' ἐμπειρίαν τῶν
κατὰ τὴν ὅλην φύσιν συμβαινόντων ζῆν, ὅπερ ἰσοδυναμεῖ
τῷ ὁμολογουμένως εἰπεῖν ζῆν, ἥνίκα μὴ τοῦτο μικροπρεπῶς
συντείνειν εἰς τι τῶν διαφόρων τυγχάνει. ἤρκει μὲν οὖν
ἴσως καὶ τοῦτο πρὸς ἐνδειξιν τῆς ἀτοπίας ὧν ὁ Χρύσιππος
εἶρηκε περὶ τοῦ τέλους ἐξηγούμενος, ὅπως ἂν τις τυγχάνοι
τοῦ ὁμολογουμένως τῇ φύσει ζῆν. ἄμεινον μὲν ἡγοῦμαι καὶ
τὰ τούτοις ἐξῆς ὑπὸ τοῦ Ποσειδωνίου γεγραμμένα παρα-
θέσθαι τόνδε τὸν τρόπον ἔχοντα. ταύτην τε δὴ τὴν ἀτο-
πίαν διέλυσε καὶ αἰτία τῶν παθῶν ὀραθεῖσα, καὶ τὰς ἀρ-
χὰς ἔδειξε τῆς ἐν τοῖς ὀρεκτοῖς καὶ φευκτοῖς διαστροφῆς,
καὶ τοὺς τρόπους τῆς ἀσκήσεως διεῖλε. καὶ τὰ διαφορού-
μενα περὶ τῆς ἐκ πάθους ὁρμῆς ἐξέφηνεν. οὐ σμικρὰ γὰρ
οὐδὲ τὰ τυχόντα φησὶν ἡμῶς ἀπολαύσειν ἀγαθὰ, τῆς αἰτίας

*autem pugnam ostendit in ipsa prolatione, honestum
autem et felix nihil; comitatur enim necessario finem,
finis autem non est; sed si hoc recte percipiatur, licet eo
uti ad ambiguitates auferendas, quas sophistae produ-
cunt; quod equidem non continget de eo, quod est vivere
secundum peritiam eorum, quae in tota natura eveniunt;
quod idem valet, ac si dicas convenienter naturae vivere,
nisi hoc ignave ad aliquam suarum differentiarum vergere
contingat. Sufficiebat itaque forsan et hoc ad absurditatis
indicationem eorum, quae Chrysippus de fine dixit, ex-
ponendo, quomodo quis vitam naturae consentaneam asse-
quatur. Melius tamen puto etiam post haec a Posidonio
scripta apponere, quae hocce modo habent: Hanc sane
absurditatem causa affectuum visa dissolvit, ac principia
perversitatis in rebus appetendis fugiendisque indicavit,
ac modos exercitationis divisit. Item, quae de affectus
impetu dubitantur, declaravit. Non exigua neque vul-
garia inquit nos consecuturos bona, causa affectuum in-*

Ed. Chart. V. [169.]

Ed. Bas. I. (291, 292.)

τῶν παθῶν εὐρεθείσης. εἰς γὰρ τὸ μαθεῖν ἀκριβῶς, οἶόν τι τὸ ὁμολογουμένως τῇ φύσει ζῆν ἐστίν, ἐκ τῆς τῶν παθῶν αἰτίας εὐρεθείσης ὠφελήθημεν. ὁ μὲν γὰρ κατὰ πάθος οὐχ ὁμολογουμένως ζῇ τῇ φύσει, ὁ δὲ μὴ κατὰ πάθος ὁμολογουμένως ζῇ τῇ φύσει. ἔπεται γὰρ ὁ μὲν τῷ ἀλόγῳ καὶ ἐμπλήκτῳ τῆς ψυχῆς, ὁ δὲ τῷ λογικῷ τε καὶ τῷ θεῷ. καὶ (292) τὰς ἀρχὰς δὲ τῆς ἐν τοῖς αἰρετοῖς τε καὶ ψευκτοῖς διαστροφῆς ἐδίδαξεν ἡ αἰτία τῶν παθῶν εὐρεθεῖσα. τὰ γὰρ οἰκεῖα ταῖς ἀλόγοις δυνάμεσι τῆς ψυχῆς ἐξαπατῶμενοί τινες ὥς ἀπλῶς οἰκεῖα δοξάζουσιν, οὐκ εἰδότες, ὥς τὸ μὲν ἡδεσθαί τε καὶ τὸ κρατεῖν τῶν πέλας τοῦ ζωώδους τῆς ψυχῆς ἐστίν ὀρεκτά, σοφία δὲ καὶ πᾶν ὅσον ἀγαθόν τε καὶ καλὸν ἅμα τοῦ λογικοῦ τε καὶ θεοῦ. καὶ τοὺς τρόπους δὲ, φησὶ, τῆς ἀσκήσεως ἡ τῶν παθῶν αἰτία γνωρισθεῖσα διωρίσατο. τοὺς μὲν γὰρ ἐν τοιοῦτο ἑνθυμοῖς ἅμα καὶ ἀρμονίαις καὶ ἐπιτηδεύμασι, τοὺς δὲ ἐν τοιοῦτο διατασσθαι κελεύσομεν, ὥσπερ ὁ Πλάτων ἡμᾶς ἐδίδαξε, τοὺς μὲν ἀμβλεῖς καὶ καθρούς καὶ ἀθύρους ἐν τε τοῖς ὀρθοῖς

venta. Nam ut discamus exacte, quale tandem sit *vita naturae consentanea*, ex inventa affectuum causa adjuti sumus. Siquidem qui ex affectu vivit, non consentaneam naturae vitam agit, qui non ex affectu, consentaneam naturae tranfigit. Sequitur enim hic irrationalem et attonitam animae partem, ille rationalem et divinam. Porro initia perversitatis in rebus appetendis fugiendisque causa affectuum inventa edocuit; nam propria facultatibus animae irrationabilibus nonnulli decepti quasi simpliciter propria opinantur, ignari, quod voluptas et imperium in proximos animalis partis animae sunt appetibilia, sapientia vero et omne bonum honestumque simul et rationalis et divinae partis est. Modos autem exercitii, inquit, affectuum causa cognita dislinxit. Alios enim in hujusmodi numeris pariter et harmoniis studiisque, alios in talibus vivere jubebimus, quemadmodum Plato nos docuit, hebetes quidem et pigros et vecordes tum in

Ed. Chart. V. [169.]

Ed. Bas. I. (292.)

ῥυθμοῖς καὶ ταῖς κινούσαις ἰσχυρῶς τὴν ψυχὴν ἁρμονίαις καὶ τοῖς τοιοῦτοις ἐπιτηδεύμασι τρέφοντες, τοὺς δὲ θυμικωτέρους καὶ μακικώτερον ἄπτοντας ἐν ταῖς ἐναντίαις. ἔπειθ' διὰ τί πρὸς θεῶν (ἐρωτήσω γὰρ ἔτι τοῦτο τοὺς ἀπὸ τοῦ Χρυσίππου) Δάμων ὁ μουσικὸς αὐλητρίδι παραγενόμενος αὐλούσῃ τὸ Φρύγιον νεανίαίς τιςιν οἰνωμένοις καὶ μακικά ἅττα διαπραττομένοις ἐκέλευσεν αὐλῆσαι τὸ Δώριον, οἱ δ' εὐθὺς ἐπαύσαντο τῆς ἐμπλήκτου φορᾶς; οὐ γὰρ δήπου τὰς δόξας τοῦ λογιστικοῦ μεταδιδάσκονται πρὸς τῶν αὐλημάτων, ἀλλὰ τὸ παθητικὸν τῆς ψυχῆς ἄλογον ὑπάρχον, ἐπεγείρονται τε καὶ πραίνονται διὰ κινήσεων ἀλόγων. τῷ μὲν γὰρ ἀλόγῳ διὰ τῶν ἀλόγων ἢ τε ὠφέλεια καὶ ἢ βλάβη, τῷ λογικῷ δὲ δι' ἐπιστήμης τε καὶ εὐμαθίας. καὶ ταῦτ' οὖν ἐκ τῆς τῶν παθῶν αἰτίας γνωσθείσης ὠφελεῖσθαι φησιν ἡμᾶς ὁ Ποσειδώνιος, καὶ προσέτι τὰ διαπορούμενα περὶ τῆς ἐκ πάθους ὁρμῆς ἐξέφηγεν. εἴτ' αὐτὸς, ἅττα ποτ' αὐτὰ ἔστιν, ἐπιφέρων ἐξηγεῖται τόνδε τὸν τρόπον. οἶμαι γάρ, ὅτι πάλαι βλέπετε, πῶς διὰ λόγου μὲν πεισθέντες κακὸν

rectis numeris, tum harmoniis animam valide moventibus, tum ejusmodi studiis educantes, iracundiores autem et furibundos magis tractantes contrariis; quoniam cur per deum immortalem (interrogabo enim adhuc hoc a Chrysippo) Damon musicus, quum esset apud tibicinam Phrygium modulantem adolescentibus quibusdam ebriosis et infania quaedam peragentibus, Doricum canere jussit, illi vero statim a motu insulso cessarunt? Non enim nimirum opiniones ratiocinatricis facultatis docentur a cationibus tibicinae, sed affectibus obnoxia pars animae, quum sit irrationalis, excitatur mitigaturque motibus irrationalibus. Siquidem irrationali ab irrationalibus et commodum et noxa obvenit, rationali vero ex scientia bonaque disciplina. Atque haec ex affectuum causa cognita accedere nobis ait et juvare Posidonius affirmat, et praeterea, quae de affectus impetu ambiguntur, declarare. Deinde ipse, quae tandem ea sint, inferens, hunc in modum exponit: *Puto namque, nuper vos vidisse, quo-*

Ed. Chart. V. [169. 170.]

Ed. Bas. I. (292.)

ἑαυτοῖς παρεῖναι ἢ ἐπιφέρεισθαι οὔτε φοβοῦνται οὔτε λυποῦνται, φαντασίας δ' ἐκείνων αὐτῶν λαμβάνονται. πῶς γὰρ ἂν τις λόγῳ κινήσειε τὸ ἄλογον, ἐὰν μὴ τινα ἀναζωγράψῃσιν προσβάληται αἰσθητῇ παραπλησίαν; οὕτως οὖν ἐκ διηγήσεώς τινες εἰς ἐπιθυμίαν ἐκπίπτουσιν, καὶ ἐναργῶς ἐγκελευσαμένου τοῦ φεύγειν τὸν ἐπιφερόμενον λέοντα, οὐκ ἰδόντες φοβοῦνται. [170] ταῦτά τε οὖν εἴρηται καλῶς τῷ Ποσειδωνίῳ καὶ τὰ τούτων ἐφεξῆς ἔτι, συμπάσας τὰς αἰτίας ἐξηγουμένῳ τῶν ἀπορηθέντων ὑπὸ τοῦ Χρυσίππου, περὶ ὧν κατὰ τὸ πρὸ τούτου γράμμα διηλθον ἐπὶ τῆς τελευτῆς, ὅθεν μοι δοκῶ καὶ νῦν ἐνταῦθα καταπαῦσαι τὸν λόγον, μίαν ἔτι τὴν ἐφεξῆς αὐτοῦ παραγράψας ῥῆσιν ἔχουσαν ὧδε. καὶ μὴν οἱ προκόπτοντες μεγάλα κακὰ δοκοῦντες ἑαυτοῖς οὐ λυποῦνται· φέρονται γὰρ οὐ κατὰ τὸ ἄλογον τῆς ψυχῆς οὕτως, ἀλλὰ κατὰ τὸ λογικόν. εἴτ' ἐφεξῆς οὗτος, διὰ τί τὰ χρονίζοντα τῶν παθῶν ἡσυχέστερά τε καὶ ἀσθενέστερα γίγνεται, τὴν αἰτίαν ἀποδίδωσιν, ὑπὲρ ἧς ὁ Χρυσίππος ἐν

modo ratione persuasi, malum sibi adesse vel inferri, neque timent, neque dolent, imaginationes autem illorum ipsorum capiunt. Quomodo enim aliquis ratione movebit irrationale, si non quandam descriptionem sensibili persimilem adjecerit? Sic igitur ex narratione nonnulli in cupiditatem incidunt, et manifesto jussi fugere incurrentem leonem non videntes extimescunt. Haec itaque bene a Posidonio dicta sunt, item quae haec subsequuntur, universas exponente causas eorum, de quibus Chrysippus ambigebat; ac ego superiori libro ad calcem de eisdem disputavi; unde mihi videor etiam nunc in praesentia finiturus sermonem, modo unam adhuc subsequentem ipsius orationem ascripsero, quae hunc in modum habet: At vero providi magna mala sibi instare videntes non dolent, quippe non secundum irrationalem animae partem feruntur ita, sed secundum rationalem. Postea rursus hic, cur affectus temporis spatio quietiores imbecillioresque redduntur, causam reddit; super qua

Ed. Chart. V. [170.]

Ed. Bas. I. (292.)

τῷ δευτέρῳ περὶ παθῶν ἀπορεῖν ὁμολόγησεν. εἴρηται δὲ περὶ αὐτῆς ὑφ' ἡμῶν ἐπὶ τῇ τελευτῇ τοῦ τετάρατου, καὶ νῦν εἴρησεται διὰ βραχέων οἶον ἐπιτομή τις τῆς Ποσειδωνίου ῥήσεως μακρᾶς ὑπαρχούσης. τὸ τοίνυν παθητικὸν τῆς ψυχῆς ἐν τῷ χρόνῳ τοῦτο μὲν ἐμπύπλῃται τῶν οἰκείων ἐπιθυμιῶν, τοῦτο δὲ κάμνει ταῖς πολυχρονίαις κινήσεσιν, ὥστε διὰ ἄμφω καθησυχάσαντος αὐτοῦ καὶ μέτρια κινουμένου κρατεῖν ὁ λογισμὸς ἤδη δύναται, ὥστε καὶ ἵππου τινὸς ἐκφόρου τὸν ἐπιβάτην ἐξενεγκόντος βιαίως, εἴτα κάμνοντός τε ἅμα τῷ δρόμῳ καὶ προσέτι καὶ ἐμπλησθέντος ὧν ἐπεθύμησεν, αὐτῷ ὁ ἡνίοχος ἐγκρατὴς κατασταίῃ. φαίνεται γὰρ τοῦτο πολλάκις γιγνόμενον, καὶ οἱ γε παιδεύοντες τὰ νέα τῶν ζώων, ἐπιτρέψαντες αὐτοῖς κάμνειν τε ἅμα καὶ ἐμπλησθῆναι κατὰ τὰς ἐκφόρους κινήσεις, ὕστερον ἐπιτίθενται. περὶ τε οὖν τῶν τοιούτων ἠπόρησεν ὁ Χρυσίππος, ὥς ἂν οὐκ δυνάμενος εἰς τὸ παθητικὸν τῆς ψυχῆς ἀναφέρεσθαι αὐτῶν τὰς αἰτίας, καὶ προσέτι, καὶ γὰρ καὶ τοῦτο δείκνυσιν ἐν τοῖς ἐξῆς ὁ Ποσειδώνιος, οὐ τοῖς φαινομένοις μόνοις,

Chrysippus in secundo de affectibus dubitare se confessus est. Nos de ea ad finem quarti diximus, atque nunc breviter dicemus ceu compendium quoddam Posidonii orationis, quae prolixior est. Itaque pars animae affectibus obnoxia temporis spatio partim repletur propriis cupiditatibus, partim laborat motibus diuturnis; quapropter amborum nomine ea conquiescente et medio-criter mota, superior esse ratio jam potest: quemadmodum et equo effreni infellorem violenter excutiente, deinde laborante simul et cursu, et praeterea etiam repleto iis, quae concupivit, rursus auriga superior evadit; id quod saepe fieri solet. Ac qui juvenilia animantia erudiunt, ubi ipsis concefferint et laborare simul et satiari motibus effrenatis, postea ipsis inlidet. De ejusmodi igitur Chrysippus haesitavit, ut qui ipsorum causas ad partem animae affectibus deditam non posset referre; praeterea (etenim et hoc in subsequen-

Ed. Chart. V. [170.]

Ed. Bas. I. (192.)

ἀλλὰ καὶ Ζήνωνι καὶ Κλεάνθει διαφέρεται. τὴν μὲν τοῦ Κλεάνθους γνώμην ὑπὲρ τοῦ παθητικοῦ τῆς ψυχῆς ἐκ τῶνδε φαίνεσθαι φησι τῶν ἐπῶν. ΛΟΓ. Τί ποτ' ἔσθ' ὅ τι βούλει, θυμέ; τοῦτό μοι φράσον, Θ. Ἐχω, λογισμὲ, πᾶν ὃ βούλομαι ποιεῖν. ΛΟΓ. Βασιλικόν γε. πλὴν ὅμως εἰπὸν πάλιν. Θ. Ὅς ἂν ἐπιθυμῶ, ταῦθ' ὅπως γενήσεται. ταυτὲ τὰ ἀμοιβαῖα Κλεάνθους φησὶν εἶναι Ποσειδάnios, ἐναργῶς ἐνδεικνύμενος τὴν περὶ τοῦ παθητικοῦ τῆς ψυχῆς γνώμην αὐτοῦ, εἴ γε δὴ πεποίηκε τὸν λογισμὸν τῷ θυμῷ διαλεγόμενον ὡς ἕτερον ἑτέρῳ. ὃ δὲ Χρύσιππος οὐθ' ἕτερον εἶναι νομίζει τὸ παθητικὸν τῆς ψυχῆς τοῦ λογιστικοῦ, καὶ τῶν ἀλόγων ζώων ἀφαιρεῖται τὰ πάθη φανερώς ἐπιθυμία τε καὶ θυμῷ διοικουμένων, ὡς καὶ Ποσειδάnios ὑπὲρ αὐτῶν ἐπιπλέον διεξέρχεται. ὅσα μὲν οὖν τῶν ζώων δυσκίνητ' ἐστὶ καὶ προσπεφυκότα δίκην φυτῶν πέτραις ἢ τισιν ἑτέροις τοιοῦτοις, ἐπιθυμία μόνῃ διοικεῖσθαι λέγει αὐτὰ, τὰ δ' ἄλλα τὰ ἄλογα σύμπαντα ταῖς δυνάμεσιν ἀμφοτέραις χρῆσθαι, τῇ τ' ἐπιθυμητικῇ καὶ τῇ θυμοειδεῖ, τὸν ἄνθρωπον

tibus solum; verum et Zenoni Cleanthique repugnat. Cleanthis sane sententiam de parte animi affectibus obnoxia ex his apparere verbis affirmat. R.A. Quid tandem est quod cupis, anime? Hoc mihi dicito. I.R. Possum, o ratio, quidquid cupio, facere. R.A. Id regium. At dic iterum. I.R. Ut cupio, ita hoc fiet modo. Hos versus responsorios Cleanthis esse dicit Posidonius, manifesto ostendens suam de affectibus obnoxia parte sententiam, siquidem introduxit rationem iracundiae colloquentem, ceu alterum alteri. At Chrysippus neque diversam animae partem affectibus deditam a rationali arbitratur, et affectus tollit a brutis animantibus, quum manifesto libidine et iracundia gubernentur, quemadmodum et Posidonius de ipsis copiosius pertractat. Quae itaque animantia aegre moventur, et adnata sunt stirpium modo petris aut quibusdam aliis ejusmodi, cupiditate sola gubernari ipsa pronunciat; reliqua vero bruta universa utrisque facultatibus uti, et concupiscibili et irascibili, ho-

Ed. Chart. V. [170. 171.]

Ed. Bas. I. (292.)

δὲ μόνον ταῖς τρισι, προσειληφέναι γὰρ καὶ τὴν λογιστικὴν ἀρχήν. ταῦτά τε οὖν ὀρθῶς εἴρηται τῷ Ποσειδωνίῳ καὶ ἄλλα πάμπολλα καθ' ὅλην τὴν περὶ τῶν παθῶν πραγματείαν. ὥσπερ οὖν ὁ Χρύσιππος ἐσφαλμένος ἐν αὐτοῖς, ὥς ἂν τις εἴποι, τοῖς στοιχείοις τῆς περὶ τῶν παθῶν θεωρίας ἐξ ἀνάγκης πάμπολλα καιῶς εἶπεν, οὕτως ἀνάγκη τὸν ἀληθεῖσι ταῖς ἀρχαῖς χρησάμενον, εἰ μὲν ἀκριβῶς φυλάξει τὸ πρὸς αὐτὰς ἀκόλουθον, ἅπαν εἰπεῖν ὀρθῶς, εἰ δ' οὐκ ἀκριβῶς, ἀλλὰ τὰ γε πλεῖστα κατορθῶσαι. δοκῶ μοι καταπαύσειν ἤδη τὸν ἐνεστιῶτα λόγον ἐν τῷδε. τὸ γὰρ ἐπισκέπτεσθαι νῦν, ὁποίας τινὸς ἔχεται γνώμης ὁ Ζήνων, οὐ κατὰ τὸν ἐξ ἀρχῆς ἂν μοι προστεθέντα γίγνοιτο σκοπόν. ἔνεκα γὰρ τοῦ μὴ μακρολογεῖν ἀποχωρήσειν ἔφη τῶν ἄλλων Στωϊκῶν, ἐξετάζειν δὲ μόνον τὰ Χρυσίππου. [171] καὶ γὰρ οὐδὲ τί ποτε ἕκαστος ἐγίγνωσκε τῶν φιλοσόφων ὑπὲρ ψυχῆς, ὑπεσχόμεν ἐν τῇδε τῇ πραγματείᾳ διελθεῖν, ἀλλ' ὅπως ἀληθείας ἔχει τὰ Πλάτωνός τε καὶ Ἰπποκράτους δόγματα διασκεπασθαι. ὥστε καὶ τὰ πρὸς τὸν Χρύσιππον ἀντειρημένα

minem autem solum tribus, nam et rationale principium hunc assumere. Haec a Posidonio recte dicta sunt, aliaque permulta in toto de affectibus opere. Quemadmodum igitur Chrysippus in ipsis, ut ita dicam, elementis speculationis de affectibus errans necessario multa perperam dixit, ita necesse est eum, qui veris utitur principiis, modo accurate ipsorum consequentia observaverit, totum recte dicere; sin minus accurate, certe plurima bene affirmare. Visum jam mihi est, praesentem librum hic finire; nam inspicere nunc, qualisnam sententiae sit Zeno, diversum fuerit ab eo, quod per initia mihi proposui; quippe, ne fierem prolixior, ab aliis Stoicis me recessurum retuli, sola vero Chrysippi dicta examinaturum. Siquidem neque quid tandem singuli philosophi de anima sentirent, hoc opere persequi me promittebam, verum quomodo veritatem habeant Platonis et Hippocratis placita examinare. Quare et ea, quae contra Chrysippum protuli, praeter in-

Ed. Chart. V. [171.]

Ed. Bas. I. (292. 293.)

μοι παρὰ τὸ προκείμενον ἐγένετο, καὶ Ζήνων, εἰ μὲν τὰ αὐτὰ βούλοιο Χρυσίππῳ, τοῖς αὐτοῖς ἐγκλήμασιν ὑπεύθυνος καταστήσεται, εἰ δὲ ταῖς τοῦ Πλάτωνος ἀρχαῖς ἐποίτο Κλεάνθει τε καὶ Ποσειδωνίῳ παραπλησίως, τῆς ἡμετέρας ἂν οὕτω μετέχοι φιλοσοφίας, εἰ δ', ὅπερ ἐγὼ πεύδομαι, κρίσεις ἐπιγίγνεσθαι τὰ πάντα νομίζει, μέσος ἂν εἴη τῆς τε χειρίστης ὑπὲρ αὐτῶν αἰρέσεως τῆς Χρυσίππου καὶ τῆς ἀριστερῆς, ἣν Ἰπποκράτης τε καὶ Πλάτων ἀπάντων πρώτοι μετεχειρίσαντο. Ποσειδώνιος δὲ καὶ Πυθαγόραν φησὶν, αὐτοῦ μὲν τοῦ Πυθαγόρου συγγραμματος οὐδενὸς εἰς ἡμᾶς διασποζομένου, τεκμαιρόμενος δ' ἐξ ὧν ἔνιοι τῶν μαθητῶν αὐτοῦ γεγράφασιν. ἀλλ', ὅπερ εἶπον ὀλίγον ἔμπροσθεν, οὐχ ἱστορίαν δογμάτων παλαιῶν ὁ λόγος διδάσκειν ἐπηγγείλατο, μόνα δὲ τὰ πρὸς Ἰπποκράτους καὶ Πλάτωνος εἰρημένα διασκέψασθαι. καὶ μοι τοῦτο, καθ' ὅσον οἶόν τ' ἦν, περαίνεται διὰ βραχυτάτων. οὐ γάρ, ὅτι πολύβιβλος ἡ πραγματεία, χορησκο(293)πεῖν, ἀλλὰ τοῦτο μὲν εἰς τὸ πλήθος τε καὶ τὸ μέγεθος ὧν ἂν ἐπισκεπτώμεθα δογμάτων ἀναφέρειν, ἐξετά-

stitutum producta sunt, et Zeno, si eadem quae Chrysippus sentit, eorundem criminum reus declarabitur; quod si Platonis sequatur principia, veluti Cleanthes et Posidonius, nostrae sic particeps philosophiae erit; si vero, quod ego credo, affectus iudiciis supervenire putat, medius erit inter pessimam de ipsis sectam Chrysippi et optimam, quam tum Hippocrates tum Plato omnium primi celebrarunt. Posidonius etiam Pythagoram dicit, quum nullus ipsius Pythagorae commentarius ad nos pervenerit, conjiciens autem ex iis, quae nonnulli ejus discipuli tradiderunt. Sed, quod paulo ante dixi, non historiam veterum dogmatum liber hic docturum me promisit, verum sola, quae Hippocrati et Platoni dicta sunt, inspecturum. Ac mihi hoc, quatenus licet, brevissime absolvitur. Non enim, quia in multos libros opus deductum est, speculari oportet, sed hoc ad multitudinem magnitudinemque eorum quae inspicimus dogmatum referre,

Ed. Chart. V. [171.]

Ed. Bas. I. (293.)

ζειν τε καὶ σκοπεῖν, εἰ περὶ τῶν αὐτῶν ἐνεχώρει βραχύτερον εἰπεῖν ἄνευ τοῦ παραλιπεῖν τι τῶν ἀναγκαίων, ὥς τοῦτο γὰ καὶ ἐξ αὐτῶν ὧν ἔγραψε Χρύσιππος περὶ παθῶν ἐνεστι καταμαθεῖν. τετάρων γὰρ βιβλίων οὕτω μεγάλων αὐτῷ γεγραμμένων, ὥσθ' ἕκαστον εἶναι διπλάσιον τῶν ἡμετέρων; ὅμως ἡμεῖς οὐδ' ἐν ὅλοις δύο τὴν περὶ τῶν παθῶν αὐτῷ γνώμην ἐξητάκαμεν εὐθύς καὶ τῶν τῷ Ποσειδωνίῳ γραφέντων εἰς τὴν αὐτὴν πραγματείαν ἐπιμνησθέντες. ἡ μὲν δὴ πρὸς Χρύσιππον ἀντιλογία τέλος ἔχεται. νομίζω γὰρ, εἰ μὲν τις προσέσχε τὸν νοῦν τοῖς εἰρημένοις, οὐκ ἂν χαλεπῶς αὐτὸν ἐξευρεῖν, ὅσα κατὰ μέρος ἐν ὅλῃ τῇ πραγματείᾳ διημάρτηται, εἰ δέ τις οὐ προσέσχε τούτοις, οὐδ' ἂν ἐτι πλείω γράφηται προσέξει.

Κεφ. ζ'. Μεταβήσομαι δ' ἤδη πρὸς τὴν ὑπὸ Πλάτωνος εἰρημένην ἐπιδείξιν ἐν τῷ τετάρτῳ τῆς Πολιτείας ὑπὲρ τοῦ τρία τῆς ψυχῆς εἶναι μόρια τὰ καθ' ὅρμην ἡμᾶς κινουῦντα. γινώσκειν δὲ χρή κἀνταῦθα τὸ μὲν, ὅτι μόρια διαφέροντ' ἀλλήλων ἐστίν, οὐκ ἀναγκαστικῶς ἀποδεικνύμενον·

examinareque et inspicere, si de ipsis licet brevius dicere, ita ut nihil necessarium omittatur, sicut hoc etiam ex ipsis, quae Chrysippus scripsit de affectibus, licet conficere; nam quum quatuor libros adeo grandes ipse conscripserit, ut singuli nostros duplo superent, nos tamen ne in integris quidem duobus sententiam ipsius de affectibus explicavimus, ita ut etiam eorum, quae Posidonius in id opus conscripsit, meminimus. Jam sane controversia contra Chrysippum finem habeat. Puto enim, si quis animum praedictis adhibuerit, haud aegre ipsum adinventurum, quae particulatim in toto opere commiserit errata; sin autem aliquis non hisce attenderit, neque si plura scribantur attendet.

Cap. VII. Digrediar jam ad eam quam Plato quarto de Republica posuit demonstrationem, quod tres animae partes secundum animae impeium nos moventes habeantur. At sciendum hic quoque est, id sane non demonstrari necessario, quod partes sint inter se differentes; non enim

Ed. Chart. V. [171. 172.]

Ed. Bas. I. (293.)

οὐδὲν γὰρ μᾶλλον τρεῖς εἶναι δυνάμεις ἢ τρία μόρια δεῖ-
κνυσιν ὁ λόγος· ὅτι μὲν γε τρία μόνα σύμπαντ' ἐστίν, εἴτε
μόρια ψυχῆς, εἴτε δυνάμεις, ὑφ' ὧν ὁ βίος ἡμῶν διοικεῖται,
βιαστικῶς τε καὶ ἀναντιρρόχως ἀποδείκνυται. ὥστε καὶ ἐκ
τῶν νῦν λεχθησομένων ἡ μὲν τοῦ Χρυσίππου διαβληθήσε-
ται δόξα, κατασκευασθήσεται δὲ τὸ κοινὸν Ἀριστοτέλους
καὶ Πλάτωνος καὶ Ποσειδωνίου δόγμα, τὸ καθ' ἑτέραν μὲν
ἡμᾶς δύνάμιν λογίζεσθαι, καθ' ἑτέραν δὲ θυμοῦσθαι, κατ'
ἄλλην δ' ἐπιθυμεῖν. ὅτι μέντοι καὶ ταῖς οὐσίαις ἀλλήλων
ταῦτα διαφέρει, καὶ πολὺ μᾶλλον ὅτι κατὰ διαφέροντας
ἴδρυνται τόπους, ἐκ μὲν τῶν νῦν λεχθησομένων ἐπιστημονι-
κὴν ἀπόδειξιν οὐκ ἔνεστι λαβεῖν, ἐν δὲ τῷ μετὰ ταῦθ'
ὑπομνήματι γραφησομένῳ μοι, τῆς ὅλης πραγματείας ἕκτω
γενήσεσθαι μέλλοντι, δι' ἐναργῶν λημμάτων ἀποδείχθήσε-
ται κατὰ τὰς Ἱπποκράτους τε καὶ Πλάτωνος μεθόδους.
[172] ἰστέον δ', ὅτι καὶ ὁ Πλάτων αὐτὸς ἐπίσταται τὴν
δύνάμιν τῶν λεχθησομένων ἀποδείξω. ἄρχεσθαι γοῦν αὐ-
τῶν μέλλων τάδε προὔγραψε. καὶ εὖ ἴσθι, ὦ Γλαῦκον,

magis tres esse facultates; quam tres partes; sermo ostendit; quod quidem tres partes sint in totum, sive partes animae, sive facultates, unde vita nostra gubernatur, appelles, argumentis invictis, et quae vel invito fidem faciant, et quibus nemo possit contradicere, demonstratur. Quare etiam ex iis, quae modo dicuntur, Chrysippi opinio subvertetur, adstruetur autem commune Aristotelis, Platonis et Posidonii placitum, nempe quod in altera facultate nos ratiocinamur, in altera irascimur, in tertia concupiscimus. Quod vero et substantiis haec inter se differant, et multo magis quod in diversis consistent locis, ex iis sane, quae modo dicuntur, scientificam capere demonstrationem non licet, subsequenti autem commentario, qui totius operis sextus est, manifestis sumptionibus secundum Hippocratis et Platonis methodos demonstrabitur. At sciendum venit, ipsum quoque Platonem vim dicendarum demonstrationum callere; incepturus enim ipsas haec praemissit. *At certe scito, ὦ Γλαῦκον,*

Ed. Chart. V. [172.]

Ed. Bas. I. (293.)

ὥς ἢ ἐμὴ δόξα, ἀκριβῶς μὲν τοῦτο ἐκ τοιούτων μεθόδων, οἷαις δὴ νῦν ἐν τοῖς λόγοις χρῶμεθα, οὐ μὴ ποτε λάβωμεν. ἄλλη γὰρ μακροτέρα καὶ πλείων ὁδὸς ἐστὶ, δι' ἧς ἀποδείκνυται, τρία τῆς ψυχῆς ἡμῶν εἶναι τὰ μέρη, οὐ μόνον τοῖς τύποις τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ ταῖς οὐσίαις, καὶ ταῖς δυνάμεσι, καὶ ταῖς ἐνεργείαις διαφέροντα, ὥς κατὰ τὸν ἐξῆς λόγον ἐπιδείξω, καθ' ὃν καὶ τὴν μέθοδον αὐτὴν, ἣν ἐνταυθ' αἰνίττεται, μέλλω διεξέρχεσθαι. διὰ τί δὲ, καίτοι μὴ θαρσύνων ἢ μέλλει λέγειν ἀποδείξει, ὅμως χρῆται, πρόδηλον ὑπάρχειν οἶμαι τῷ γε προσεσχηκότι τὸν νοῦν. οἷς δὲ ἀρτίως ἐλέγομεν, ὥς ὅτι μὲν τρεῖς εἰσι δυνάμεις διοικοῦσαι τὸν βίον ἡμῶν, ἐναργῶς ἀποδείκνυται, μὴ μέντοι τὸ, ὅτι διαφέρουσι ταῖς οὐσίαις. πρὸς δὲ τὴν προκειμένην αὐτῶν πραγματείαν ἐν τῇ Πολιτείᾳ, τὴν περὶ δικαιοσύνης τε καὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν, (ὑπὲρ ἅπασων γὰρ ἐν τοῖς ἐξῆς ποιεῖται τὸν λόγον,) ἤρκει τὸ δειχθῆναι, τρεῖς εἶναι δυνάμεις ἐτερογενεῖς. οὕτω γοῦν καὶ ὁ Ποσειδώνιος ὑπολαβὼν ἀπεχώρησέ τε τοῦ Χρυσίππου καὶ μᾶλλον ἠκολούθησεν

nos, ut mea fert opinio, nunquam ex hujusmodi methodis, quibus nunc in praesenti disputatione utimur, exacte id comprehensuros. Alia enim longior ampliorque via est, qua tres animae nostrae partes esse demonstrantur, non modo locis corporis, sed etiam substantia, viribus actionibusque differentes, ut subsequenti libro ostendam, quo et methodum ipsam, quam inibi obscure significat, sum persecuturus. Cur autem, licet non confidat demonstrationi, quam dicturus est, ea tamen usus sit, constare ei arbitror, qui animum adhibuerit eis, quae nuper dicebamus, quod tres esse facultates vitam nostram gubernantes manifesto ostendit, non autem quod substantia diversae sint. Porro ad propositam ipsis tractationem in libro de Republica, nempe de justitia aliisque virtutibus, (nam de universis subsequenti sermone verba facit,) abunde erat indicasse, tres esse facultates genere diversas. Sic utique et Posidonius opinatus a Chrysippo recessit potiusque

Ed. Chart. V. [172.]

Ed. Bas. I. (293.)

Ἀριστοτέλει καὶ Πλάτῳ. προσέειπα δὲ τῷ λόγῳ τὸ μάλ-
 λον, ἐπειδὴ κατὰ μέρος εὐρίσκονται τινὰ διαφωνοῦντες οἱ
 τρεῖς ἄνδρες ὑπὲρ τῆς τῶν ἀρετῶν διαφορᾶς, κατὰ δὲ τὸ
 συμπέρασμα ὁμολογοῦσιν ἀλλήλοις. ἐπιδείξω δὲ καὶ αὐτὸ
 τοῦτο σαφῶς, ἥνίκ' ἂν ἐν τοῖς ἔπειτα τὸν ὑπὲρ τῶν ἀρετῶν
 διεξέρχωμαι λόγον. ἐν δὲ τῷ παρόντι τῶν ἐν τῷ τετάρτῳ
 τῆς Πολιτείας ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος εἰρημέων ἀποδείξεων ἤδη
 μνημονεύσω, προγράψας τὴν ῥῆσιν, ἀφ' ἧς ἄρχεται τοῦ λό-
 γου· ἔχει δὲ ὥδε. Ταῦτόν δ' ἔστιν ὅτι τὰναντία ποιεῖν ἢ
 πάσχειν κατὰ ταυτόν τε καὶ πρὸς ταυτόν οὐκ ἐθέλῃσει
 ἄμα. εἰδ' ἔξῃς πιστωσάμενός τε τοῦτο καὶ περὶ τῶν δο-
 κούντων μάχεσθαι διελθὼν ἐπιφέρει· Ἄρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ,
 τὸ ἐπινεύειν τῷ ἀνανεύειν, καὶ τὸ ἐφίεσθαι τινος λαβεῖν
 τῷ ἀπυρνεῖσθαι, καὶ τὸ προσάγεσθαι τῷ ἀπωθεῖσθαι,
 πάντα τὰ τοιαῦτα τῶν ἐναντίων ἀλλήλοις θείης, εἴτε ποιη-
 μάτων, εἴτε παθημάτων; οὐδὲν γὰρ ταύτῃ διοίσει. ἀλλ',
 ἦ δ' ὅς, τῶν ἐναντίων. τί οὖν, ἦν δ' ἐγώ, διαψῆν καὶ πει-
 νῆν, καὶ ὅλως τὰς ἐπιθυμίας, καὶ αὖ τὸ ἐθέλειν, καὶ τὸ
 βούλεσθαι, οὐ ταῦτα πάντα εἰς ἐκείν' ἀν' αὖ θείης τὰ

Aristotelem et Platonem secutus est. Adjeci autem oratio-
 ni potius, quoniam in particularibus quibusdam tres hi
 viri de virtutum differentia dissentire inveniuntur, in
 conclusione autem inter se conveniunt. Id quod mani-
 festo ostendam, quum in subsequen-
 tibus sermonem de
 virtutibus aggrediar; in praesentia vero demonstrationum,
 quas Plato in quarto de Republica adduxit, jam memine-
 ro, praescripta serie, a qua disputationem orditur. Ha-
 bet autem hunc in modum: *Constat plane, idem con-*
traria facere aut pati secundum idem et ad idem simul
non posse. Deinde, fide hujus facta, etiam de iis, quae
 videntur pugnare, disputans infert: *Nonne annuere et*
renuere, cupere aliquid accipere et aversari, admonere
et repellere, omnia ejusmodi inter se contraria pones,
sive actiones, sive passiones? nihil enim interest. Certe
contraria. Quid igitur, *esurire, sitire, et omnino appe-*
tere, velle, eligere, nonne haec omnia ad illorum species

Ed. Chart. V. [172.]

Ed. Bas. I. (293.)

εἶδη τὰ νῦν λεχθέντα; ὅλον αὖ τὴν τοῦ ἐπιθυμοῦντος
 ψυχὴν οὐχὶ ἤτοι ἐφίεσθαι φήσεις ἐκείνου, οὐ ἂν ἐπιθυμῇ,
 ἢ προσάγεσθαι οὗτο, ὃ ἂν βούληταί οἱ γενέσθαι; ἢ αὖ οὐ,
 καθ' ὅσον ἐθέλει τί οἱ πορισθῆναι, ἐπινεύειν τοῦτο πρὸς
 αὐτήν, ὥσπερ τινὸς ἐρωῶντος ἐπορευομένου αὐτοῦ τῆς γενέ-
 σεως; ἔγωγε. τί δέ; τὸ ἀβουλεῖν, καὶ μὴ ἐθέλειν, μηδ'
 ἐπιθυμεῖν οὐκ εἰς τὸ ἀπωθεῖν καὶ ἀπελαύνειν ἀπ' αὐτῆς
 καὶ εἰς ἅπαντα τὰναντία ἐκείνοις θήσομεν; πῶς γάρ οὔ;
 ἐν ταύτῃ τῇ ῥήσει καὶ ταῖς ἐξῆς ἀπάσαις δείκνυσίν ἕτερον
 εἶναι μέρος τῆς ψυχῆς τὸ ἐπιθυμοῦν τοῦ λογιζομένου,
 πῶς καὶ τίνα τρόπον ἐν μὲν τῷ πενῇ ἐφιέμεθα πληρω-
 θῆναι σιτίων, ἐν δὲ τῷ διψῇ πόματος. ἀλλὰ παῖδες μὲν
 ὄντες ὁμοίως τοῖς ἀλόγοις ζώοις ἐτοιμῶς ἐπὶ τὸ πληρωθῆναι
 ἐχόμεθα, μήτ' εἰ συνοίσει τοῦτο, μήτ' εἰ βλάβει σκοπού-
 μενοι, κατὰ δὲ τὴν ἡλικίαν καὶ τὸν λογισμόν γενόμενοι,
 πολλάκις μὲν οὐδ' ὅλως πίνομεν, ἐπειδὴν πεισθῶμεν ἀπὸ
 τοῦ πόματος βλάβην ἔσεσθαι, πολλάκις δὲ ὀλιγώτερον, ἢ
 ὅσον ἐπιθυμοῦμεν, εἰ κἀνταῦθα μέλλοι βλάψειν τὸ πλεόν,

*referez, quae modo diximus? Veluti semper cupientis
 animam nonne vel appetere illud dixeris, quod cupit, vel
 sciscere, quod sibi adesse eligit? vel rursus nonne, quate-
 nus aliquid sibi porrigi vult, annuere illud ad se,
 amantis cujusdam instar, id ut fiat affectantis? Equi-
 dem. Quid vero? nolle, aspernari, negligere, non cupe-
 re, nonne in rejiciendi repellendique ab ea speciem et in
 omnia illis contraria constituemus? Quidni? Hac ora-
 tione et subsequētibz universis ostendit, animae partem
 concupiscibilem diversam esse a ratiocinante, quomodo
 etiam in fame cibus repleti appetimus, in siti potu.
 Verum pueri quum sumus, instar brutorum animalium
 prompte ad repletionem ferimur, neque, an id conducet,
 neque, an oberit, considerantes. Aetate vero et ratione
 proveci saepe ne bibimus quidem omnino, ubi persua-
 sum habuerimus ex potu noxam secuturam, saepe minus,
 quam appetimus, si et hic copia obfutura est, interdum*

Ed. Chart. V. [172. 173.]

Ed. Bas. I. (293.)

ἐνίοτε δ' ὕδωρ πίνομεν, οἶνον ἐπιθυμοῦντες πιεῖν, ἢ σφοδρῶς ὀρεγόμενοι ψυχροῦ θερμὸν προσφερόμεθα. οἱ δέ γε ἄλόγιστοι τῶν ἀνθρώπων ὡσαύτως τοῖς βρέφεσι καὶ θηρίοις οὔτε τὸν καιρὸν ἀναμένουσιν, οὔτε ποσότητα καὶ ποιότητα τοῦ σώματος ἐπισκέπτονται. [173] τὸ μὲν δὴ μὴ χρῆσθαι λογισμῷ μήτε τὰ θηρία μήτε τὰ βρέφη, καὶ πρὸς τοὺς περὶ τὸν Χρύσιππον ὁμολόγηται· τὸ δὲ ὑπὸ δυνάμεώς τιος ἐτέρας παρὰ τὸν λογισμόν ἐπὶ τὴν ἀπόλαυσιν ὧν ἐπιθυμοῦσιν ἐρχεσθαι ποτὲ μὲν ὁμολογοῦσιν, ἔστιν ὅτε δ' ἕρπονται, περιπλέκοντες ἄνω καὶ κάτω τοὺς λόγους, ἐνὸν ὡς ἄνδρας ἐραστὰς ἀληθείας ἐκ προχείρου συλλογίζεσθαι, δίταρξιν τινα ὑπόρχειν ἄλογον, ἐπὶ τὴν τοῦ σώματος ἀπόλαυσιν ἄγουσαν οὐ τὰ βροσκήματα μόνα καὶ τοὺς παῖδας, ἀλλὰ καὶ τοὺς βροσκήμασιν ὁμοίους ἀνθρώπους. εἰς μὲν οὖν τὴν τοιαύτην ἀπόδειξιν ὁ λόγος ἡμῶς ἤγαγεν προτέραν ὁ ἐξ ἀκολουθίας τινός, οὐ σμικρὰ συντελοῦσαν οὐδ' αὐτὴν ταῖς ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος λεγομέναις. ἐπὶ δὲ τοὺς ἤδη τελείους ἄνδρας οὐ κατὰ τὴν ἡλικίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ

aquam bibimus vinum concupiscentes; aut frigidam vehementer appetentes calidam assumimus. At rationis expertes homines similiter infantibus et feris neque tempus expectant, neque quantitatem qualitatemque corporis sustinent inspicere. Quod autem nec ferae, nec infantes ratione utuntur, etiam apud Chrysippum in confesso est. At quod vi quadam alia praeter rationem ad fruendum iis, quae concupiscunt, alliciuntur, interdum fatetur, interdum negat, implicans sursum et deorsum orationes, quum liceret virum studiosum veritatis ex procinctu colligere, vim quandam esse irrationalem, quae ad corporis fruitionem ducat non bruta solum et pueros, sed etiam brutis similes homines. Itaque ad hujusmodi demonstrationem primum oratio nos deduxit ex consequentia quadam, ipsamque non parum conferentem iis, quae a Platone dicuntur. Ad viros autem jam perfectos non aetate modo, sed etiam ratione sermone devenientes specu-

Ed. Chart. V. [173.]

Ed. Bas. I. (293. 294.)

τὸν λογισμὸν ἀφικόμενοι τῷ λόγῳ θρασυόμεθα ἤδη τὴν ἐν αὐ-
τοῖς μάχην τῆς λογιστικῆς δυνάμεως πρὸς τὴν ἐπιθυμητικὴν
ἐν τε νόσοις καὶ ἄλλαις πολλαῖς περιστάσεσιν, ἐν αἷς οὕτω
δοκεῖ καιρὸς εἶναι προσφέρεισθαι πόμα τὸν διψῶντα, καὶ
πιτῖα τὸν πεινῶντα, καὶ θάλλεσθαι τὸν ῥιγοῦντα, καὶ ψύ-
χεσθαι τὸν θαλπόμενον, ἀφροδιείοις τε χοῆσθαι τὸν ἐπὶ
ταῦτ' ὀργῶντα. ἡ μὲν γὰρ ἄλογος ἐν ἡμῖν δύναμις ἐφ'
ἑαστον τῶν ἐπιθυμουμένων ἔλκει τὸν δεόμενον, ὁ δὲ λο-
γισμὸς ἀντισπᾶ καὶ κατέχει τὴν οὐκ ἐν καιρῷ φορὰν. καὶ
μάχη γε πολλά(294)κις ἑκατέρων ἰσχυρὰ γένηται πρὸς ἄλ-
ληλα, φανερώς ἐνδεικνυμένη, διττὴν εἶναι φύσιν ἐν ἡμῖν τῶν
στασιαζουσῶν ἀλλήλαις δυνάμεων. εἴπερ γὰρ ἦν μία μόνη,
καθάπερ ἐν τοῖς παισίν, οὐδὲν ἂν ἐκόλυεν ἀκαίρως ἡμᾶς ἀπο-
λαύειν τῶν ἐπιθυμουμένων, ὥσπερ γε καὶ εἰ μόνος ὁ λο-
γισμὸς ἦν, πρὸς οὐδὲν ἀνθέλκειν τε καὶ στασιάζειν εἰδι-
σμένος, οὐδὲν ἂν ἦν πρᾶγμα διψῶντα μὴ πίνειν, ἢ πει-
νῶντα μὴ ἐσθίειν, οὐδ' ἐγκρατὴς οὐδὲ σώφρων ἂν ὁ μὴ
πίνων ὠνομάζετο, καθάπερ οὐδ' ὁ μὴ βαδίζων, εἰ μὴ βού-
λοιο. νυνὶ δ', ἐπεὶ διτταὶ τινὲς εἰσιν αἱ τὸν ἄνθρωπον

labimur, quo modo ratiocinatrix facultas cum appetente
in nobis pugnet tum in morbis, tum in aliis plerisque
constitutionibus, in quibus nondum opportunum videtur
sitientem potum assumere, et cibos esurientem, calesieri
rigentem, refrigerari incalescentem, venere uti eum, qui
ad illam incitatur. Etenim bruta in nobis facultas ad
singula, quae desiderantur, requirentem allicit, ratio re-
trahit, et inopportunam commotionem continet, ac pugna
frequenter utriusque valida inter se oboritur, evidenter
indicans, duplicem esse in nobis naturam facultatum invi-
cem dissidentium. Si enim una esset sola, quemadmo-
dum in pueris, nihil prohiberet intempestive nos frui
appetibilibus, quemadmodum etiam, si sola esset ratio, ad
nihil retrahere et reniti solita, nullum esset negotium si-
tientem non bibere, aut esurientem non esse; neque conti-
nens neque sobrius, qui non bibit, nominaretur, sicuti nec qui
non vadit, nisi velit. Nunc autem, quoniam duplices quaedam

Ed. Chart. V. [173.]

Ed. Bas. I. (294.)

ἐπισπώμεναι δυνάμεις, ἔστι δὲ ἄλογος ἢ τοῦ πόματος ἐπιθυμοῦσα, ἢ δὲ κατέχουσα ταύτην λογικὴ, ἀφροσύνης ἐν τῷ τοιοῦτῳ καὶ ἐγκρατείας γένεσις. ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἡμῖν οὐ σμικρὸν ἐν παρέργῳ δειχθὲν εἰς τὸν περὶ τῶν ἀρετῶν λόγον μνημονευέσθω, μὴτ' ἐγκράτειαν εἶναι τι, μήτε σωφροσύνην, ἀναιρεθείσης τῷ λόγῳ τῆς ἐπιθυμητικῆς δυνάμεως. ἐπὶ δὲ τὸ προκείμενον αὐθις ἐπάνειμι, ὥς ἢ τοῦ διψῶντος μὲν, μὴ βουλομένου δὲ πίνειν ψυχὴ κατὰ μὲν τινα τῶν ἑαυτῆς δυνάμεων ἢ μερῶν ἐφίσται ποτοῦ, καθ' ἕτερον δὲ τι φεύγει καὶ ἀποτρέπεται. ἐνὶ γὰρ καὶ ταύτῳ προσίεσθαι τι καὶ φεύγειν οὐκ ἐνδέχεται. εἴτε δὲ προσίεσθαι καὶ φεύγειν λέγεις, εἴτε διώκειν, εἴτ' ἐφίσθαι, διαφέρει οὐδέν, ὥσπερ οὐδὲ εἰ βούλεσθαι, ἢ ὀρέγεσθαι, ἢ ἀντιποιεῖσθαι, ἢ ἀσπάζεσθαι, ἢ ἐπιθυμεῖν. ἢ γὰρ τῶν τοιούτων ὀνομάτων διαίρεσις οὐδὲν εἰς τὴν παρούσαν σκέψιν ὀνήνησιν, ἀλλ' αὐτὸ τὸναντίον ἄκαιρός τ' ἐστὶ καὶ τὴν περὶ τῶν πραγμάτων ζήτησιν εἰς τὴν περὶ τῶν ὀνομάτων ἀμφισβήτησιν ἀπάγει. διὸ καὶ τεχνάζονται τινες ἐξεπίτηδες ὑπὲρ

sunt facultates hominem attrahentes, est autem bruta potus appetens, quae hanc continet rationalis, incontinentia in huiusmodi et continentia generatur. Verum hoc nobis non exigui momenti obiter demonstratum in sermone de virtutibus memoriae mandetur, neque continentiam esse aliquid, neque temperantiam, sublata rationi concupiscibili facultate. Sed rursus ad institutum redeo: nempe sipientis, non autem volentis bibere anima aliqua ipsius facultate aut parte potum concupiscit, altera vero aliqua fugit et averfatur; uni enim et eidem arripere aliquid et fugere non licet. Sive autem arripere et fugere dicas, sive persequi, sive appetere, nihil interest, quemadmodum neque si dicas velle, aut affectare, aut amplecti, aut arripere, aut concupiscere; nam huiusmodi nominum divisio nihil ad praesentem speculationem conducit, sed e contrario importuna est et quaestionem de rebus ad ambiguitatem de nominibus deducit. Quare etiam molium-

Ed. Chart. V. [173. 174.]

Ed. Bas. I. (294.)

τοῦ μηδὲν περανθῆναι πρὸς ἕκαστον τῶν ὀνομάτων ἐνίστασθαι, εἰ μὲν ὀρέγεσθαι πόματος εἴποις τὸν διψῶντα, μὴ συγχωροῦντες ὀρέγεσθαι λέγειν, αἴτιον γάρ τι τὴν ὄρεξιν εἶναι καὶ μόνου τοῦ σοφοῦ, ὑπάρχειν γοῦν αὐτὴν ὁρμὴν λογιστικὴν ἐπὶ τι ὅσον χρή ἡδοντος, ἂν δὲ ἐπιθυμῇν, οὐδὲ οὕτως ὀνομάζειν συγχωροῦντες· τὸ μὲν γὰρ διψῆναι οὐκ ἐν τοῖς φάυλοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀστείοις γίνεσθαι, τὴν δ' ἐπιθυμίαν αὐτὴν τε φάυλην εἶναι καὶ μόνοις τοῖς φάυλοις ἐγγίνεσθαι, εἶναι γὰρ ὄρεξιν ἀθρόως ῥεπτικὴν πρὸς τὸ τυγχάνειν. εἰ δὲ μὴ μακρὸν οὕτως αὐτῆς ὀρισμὸν ποιήσῃεν, [174] ἀλλ' ὄρεξιν τε ἄλογον ὑπάρχειν εἰπὼν, ἐπιτιμήσει μάλα σεμνῶς ἄνδρσι, πολλάκις οὐκ ἐν τῇ τῶν πραγμάτων ἐπιστήμῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τῶν ὀνομάτων χρήσει μυρίων διαφέροντι. τοιοῦτοι δ' ἀμέλει καὶ τῶν παλαιῶν ἦσαν οὐκ ὀλίγοι, καθάπερ καὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων φησὶν, ὀνόμασι χρώμενοι καινῶς μετωνομασμένοις. δι' οὓς μοι δοκεῖ καὶ νῦν οὐχ ἔν ἀπλῶς γράψαι κατὰ τὸν προκειμένον

tur nonnulli de industria, ut nihil concludatur, singulis nominibus instare. Si enim affectare dicas potum sitientem, non concedunt, affectare dicendum esse. Causam namque aliquam affectationem esse, et solius sapientis, nempe ipsum esse impetum rationalem ad aliquid gaudentis quantum oportet. Si concupiscere, nec sic quidem nominandum concedunt. Etenim, ut quis sitiat, non in pravis solum, sed civilibus quoque provenire, concupiscentiam vero ipsam et pravam esse, et solis innasci pravis, nam esse affectationem assatim reptantem ad hoc, ut fiat. At si non longam adeo definitionem ipsius fecerit, sed affectationem irrationalem esse dixerit quis, increpabit admodum graviter virum subinde non in rerum duntaxat scientia, sed in nominum quoque usu ab infinitis evariantem. Tales denique et veterum non pauci fuerunt, quemadmodum et ipse Plato inquit, nominibus utentes recens transnominatis, propter quos mihi visus est etiam nunc non unum simpliciter scribere nomen in sermone

Ed. Chart. V. [174.]

Ed. Bas. I. (294.)

λόγον ὄνομα, χρήσασθαι δὲ ἐξεπίτηδες ἅπασιν, οἷς ἐγγωρεῖ ταυτὸν δηλῶσαι πρᾶγμα. τῷ τε γὰρ ὀρέγεσθαι, καὶ τῷ ἐπιθυμεῖν, καὶ τῷ ἐφίεσθαι, καὶ τῷ νεύειν, ἐπορέγεσθαι τε καὶ θέλειν, καὶ βούλεσθαι, καὶ προσάγεσθαι, καὶ μέντοι καὶ τοῖς ἐναντίοις αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἑνὸς πράγματος φαίνεται χρώμενος, τῷ ἀβουλεῖν καὶ μὴ ἐθέλειν. ἐνδείξασθαι γὰρ αὐτῷ πρόκειται καὶ δηλῶσαι σαφῶς, ὃ βούλεται, περὶ τὴν ἀπόδειξιν ἐσπουδακότε, καὶ δουλεύοντι διὰ τῆς λέξεως τῇ μνηύσει τοῦ πράγματος, οὐ τερθρευομένῳ περὶ τὰς συλλαβάς. ἐκ μὲν δὴ τῶν προειρημένων ἔτερον ἐπέδειξε τὸ ἐπιθυμοῦν τοῦ λογιζομένου. παραγράφειν γὰρ ἀπάσας αὐτοῦ τὰς ῥήσεις μακρὸν ἔδοξέ μοι, δυναμένῳ γε παντὶ τῷ βουλομένῳ τὸ ἐφεξῆς ἅπαν ἀναγνῶναι τοῦ βιβλίου χωρίον. εἰ δὲ καὶ τὴν ἐπὶ τῆς τελευτῆς ὁμοῦ τοῦ λόγου δεῖ παραγράψαι ῥῆσιν, ὥς ἐμοιγε δοκεῖ χάριν τοῦ σαφεστεῖραν γενέσθαι τὴν ἐπὶ τὸ δεύτερον κεφάλαιον μεταβάσιν, οὐδὲ ταύτην παρήσω· ἔχει δὲ ὅδε. Ἄρα τοῦ διαψήντος ἡ ψυχὴ, καθόσον διαψῆ, οὐκ ἄλλό τι βούλεται ἢ πιεῖν, καὶ τούτου ὀρέγεται, καὶ ἐπὶ τοῦτο ὀρμῇ; δῆλον δὴ. αὐκοῦν,

proposito, verum ex industria uti omnibus, quibus licet eandem rem significare. Nam et verbo affectare, et concupiscere, et aggredi, et annuere, et appetere, et velle, et diligere, et adducere, quin etiam contrariis ipsorum in una re videtur uti, non diligere, et non velle; quippe institutum ipsi erat sententiam suam ostendere et indicare manifesto, circa demonstrationem studioso et fervienti per dictionem rei significatui, non curioso circa syllabas. Ex praedictis sane diversum indicavit appetens a ratiocinante. Ascribere enim omnem ipsius dictionem longum mihi visum est, quum liceat unicuique, si volet, totum subsequentem libri locum relegere. At si etiam ad finem sermonis posita verba necesse sit apponere, ut mihi videtur, quo ad secundum caput digressio fiat manifestior, neque haec omittam; habent autem in eum modum. *Sitiensis igitur anima, quatenus sitit, nihil aliud appetit quam bibere, idque affectat, et ad ipsum fertur. Cla-*

Ed. Chart. V. [174.]

Ed. Bas. I. (294.)

εἴ ποτέ τι αὐτὴν ἀνθέλκει διψῶσαν, ἔτερον ἂν τι ἐν αὐτῇ
εἴη αὐτοῦ τοῦ διψῶντος καὶ ἄγοντος ὥσπερ θηρίον ἐπὶ
τὸ πιεῖν· οὐ γὰρ δὴ, φαμέν, τῷ γε αὐτῷ, τὸ αὐτὸ, τῷ
ἑαυτοῦ, περὶ τὸ αὐτὸ, ἅμα τάναντία πράττοι. οὐ γὰρ οὖν,
ὥσπερ γε, οἶμαι, τοῦ τόξου οὐ καλῶς ἔχει λέγειν, ὅτι
αὐτοῦ ἅμα αἱ χεῖρες τὸ τόξον ἀπωθοῦνται τε καὶ προσέλ-
κονται, ἀλλ' ὅτι μὲν ἄλλη μὲν ἢ ἀπωθοῦσα χεὶρ, ἑτέρα δ'
ἢ προσαγομένη. παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη. πότερον δὴ φῶ-
μὲν τινος ἔστιν ὅτε διψῶντας οὐκ ἐθέλειν πιεῖν; καὶ μά-
λα γ', ἔφη, πολλοὺς καὶ πολλάκις. τί οὖν, ἔφην ἐγὼ, φαίη
τις ἂν τούτων πέρι; οὐκ ἐνεῖναι μὲν ἐν τῇ ψυχῇ αὐτῶν τὸ
κελεῦον, ἐνεῖναι δὲ τὸ κωλύον πιεῖν, ἄλλο δ' ἂν καὶ κρατοῦν
τοῦ κελεύοντος; ἔμοιγ', ἔφη, δοκεῖ. ἄρ' οὖν οὐ τὸ μὲν
κωλύον τὰ τοιαῦτα ἐγγίγνεται, ὅταν ἐγγένηται, ἐκ τοῦ λο-
γισμοῦ, τὰ δὲ ἄγοντα καὶ ἔλκοντα διὰ παθημάτων τε καὶ
νοσημάτων παραγίγνεται; φαίνεται. οὐ δὴ ἁλόγως, ἦν δ'
ἐγὼ, ἀξιόσομεν αὐτὰ διττά τε καὶ ἕτερα ἁλλήλων εἶναι, τὸ

*rum est omnibus. Si quid ergo ipsam quandoque retrahit
sitientem, aliud quiddam erit in ipsa ab ea parte diver-
sum, quae sitit, et quasi bestia ad bibendum impellit; ne-
quo enim fieri posse dicimus, ut idem aliquid eodem sui
circa idem simul agat contraria. Non utique. Quemad-
modum absurdum dictu est, eandem sagittarii manum
simul arcum impellere, et intendendo ad se trahere, ve-
rum dicendum est, alteram esse manum, quae impellit, al-
teram vero, quae contrahit. Omnino sic est. Dicemusne,
esse aliquos, qui, quum sitiant, nolint bibere? Multos
plane et saepe. Quid igitur de his dixerit aliquis, ef-
fene in horum anima aliquid, quod bibere jubeat, aliquid
contra, quod prohibeat, quod quidem cum dominetur, aliud
est ab eo, quod jubet? Mihi quidem sic videtur. An
non igitur, quod prohibet ista, ex ratione inest, quoties
operatur, quae vero ducunt alliciuntque, ex affectibus
et morbis proficiunt? Apparet. Merito igitur duo haec
et inter se diversa esse existimabimus, hoc, quo ratiocina-*

Ed. Chart. V. [174.]

Ed. Bas. I. (294.)

μὲν, ὃ λογίζεται, λογιστικὸν προσαγορεύοντες τῆς ψυχῆς, τὸ δ', ὃ ἐρεῖ τε καὶ παίνει καὶ διαψῇ καὶ περὶ τὰς ἄλλας ἐπιθυμίας ἐπιτόχεται, ἀλόγιστόν τε καὶ ἐπιθυμητικόν, πληρώσεών τινων καὶ ἡδονῶν ἐταῖρον. διὰ τούτων ἐδείξεν, ἕτερον εἶδος εἶναι ψυχῆς τὸ λογιστικόν τοῦ ἐπιθυμητικοῦ. ἀλλ', ὥς εἶπον καὶ πρόσθεν, οὕτω μοι πρόκειται δεικνύειν, ὥς ἕτερα τῷ εἶδει ταυτὶ τὰ δύο μέρη τῆς ψυχῆς ἐστίν, ἀλλ' εἰς γὰρ τὸ προκειμένον ἀπόχρη τὸ περιουνόμενον ἀναμφισβητήτως, ὅτι μὴ τῆς αὐτῆς ἐστὶ δυνάμεως τὸ τε λογίζεσθαι καὶ τὸ σιτίων ἢ ποτίων ἢ ἀφροδισίων ἐπιθυμεῖν, ὅπερ οὐκ οἶδ' ὅπως ὁ Χρύσιππος ἅμα πολλοῖς Στωϊκοῖς ἠγνόησεν. ἀλλὰ τὸ μὲν ἀγνοῆσαί τι συγγνωστόν, ὥς καὶ πρόσθεν ἔλεγον, οὐ συγγνωστόν δὲ τὸ πλημμελῶς οὕτως μεταχειρίσασθαι τὸν λόγον, ὥστε τῶν μὲν τοῖς κομικοῖς ἢ τραγικοῖς ποιηταῖς εἰρημένων μνημονεύειν εἰς τηλικούτου δόγματος ἀποδείξιν, ἀνθρώπων οὐδ' ἐπιχειρούντων ἀποδεικνύειν οὐδὲν, ἀλλὰ μόνον, ὅσα ἂν αὐτοῖς δόξη πρέπειν τῷ λέγοντι προσώπῳ κατὰ τὸ δράμα, κοσμοῦντων διὰ τῆς ἐρμηνείας,

tur animans, rationale ejus appellantes, illud, quo amat, esurit, sitit et ad alias cupiditates inclinatur, brutum et cupidum repletionum quarundam et voluptatum amicum. His indicavit, rationalem animae speciem diversam esse a concupiscibili. Verum, ut dixi etiam prius, nondum mihi institutum est ostendere, quomodo hae duae animae partes specie variant. Sed ad rem propositam abunde est, quod indubitato colligitur, nempe non ejusdem esse facultatis ratiocinari et cibos aut potum aut venerem concupiscere; quod haud novi quomodo Chrysippus una cum multis Stoicis ignoravit. At ignorare aliquid ei condonandum est, sicuti et antea dicebam. Non autem condonandum est, quod tam inepte sermonem tractaverit, ut eorum, quae comicis vel tragicis poetis dicta sunt, ad tanti dogmatis demonstrationem mentionem faciat, quum ejusmodi homines ne conentur quidem demonstrare quicquam, sed solum, quaecunque ipsis convenire dicenti personae videantur, in fabula per interpretationem exor-

Ed. Chart. V. [175.]

Ed. Bas. I. (294)

[175] τῶν δ' ὑπὸ Πλάτωνος εἰρημένων εἰς τὴν ἀπόδειξιν αὐτοῦ μήτε μνημογεῦσαι μήτ' ἀντειπεῖν ἐπιχειρῆσαι, ἀλλ' ἐξ ἐτοίμου τε καὶ προχείρου λαμβάνειν, ὥς, ἐνθ' ἂν ἡ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, ἐνταῦθ' ἐστὶ καὶ τὸ λογιζόμενον. Χρύσιππος μὲν οὖν ἀεὶ τοιοῦτος. ὁ δὲ Πλάτων, ἐπειδὴ διώρι-
σται ἐν τῇ προγεγραμμένῃ ῥήσει τὸ ἐπιθυμητικὸν τοῦ λογι-
στικοῦ, μετὰ ταῦτα πειράται καὶ τὸ θυμοειδὲς αὐτῶν διο-
ρίζειν. ἔχει δ' ἡ ἀρχὴ τῆς ῥήσεως ὧδε. ταῦτα μὲν τοίνυν,
ἦν δ' ἐγὼ, δύο μοι ὠρίσθω εἶδη ἐν ψυχῇ ἐνόντα. αὐτοῦ
δὲ τοῦ θυμοῦ καὶ ὃ θυμούμεθα πότερον τρίτον, ἢ
τούτων ποτέρου εἴη ἂν ὁμοφυῆς; ἴσως, ἔφη, τῷ ἑτέρῳ τῷ
ἐπιθυμητικῷ. ἀλλ', ἦν δ' ἐγὼ, ποτὲ ἀκούσας τι, πιστεύω
τοῦτο, ὥς ἄρα Λεόντιος ὁ Ἀγλαίωνος, ἀνιὼν ἐν Πει-
ραιεῶς ὑπὸ τὸ Βόρειον τεῖχος, ἐκτὸς αἰσθόμενος νεκροὺς
παρὰ τῷ δημίῳ κειμένους, ἅμα μὲν ἰδεῖν ἐπιθυμοῖ, ἅμα
δὲ δυσχεραῖνοι καὶ ἀποτρέποι ἑαυτὸν, καὶ τέως μὲν μάχοιτό
τε καὶ παρακαλύπτοιτο, κρατούμενος δ' οὖν ὑπὸ τῆς ἐπι-
θυμίας, διεκλύσας τοὺς ὀφθαλμοὺς, προσδραμὼν πρὸς τοὺς

nent, quae vero a Platone ad ipsius demonstrationem dicta sunt, neque meminerit, neque refellere aggrediatur, sed ex procinctu in promptuque assumtat, quod, ubicunque animi affectus habeantur, ibidem sit etiam rationale. Chrysippus itaque semper sui similis. Plato autem, ubi in praescripta oratione concupiscibilem facultatem a rationali distinxisset, postea conatur etiam irascibilem distinguere. In eum autem modum verba ipsius incipiunt. *Hae itaque duae in anima species definitae insint. Illa autem, quae ad iram pertinet, quae irascimur, utrum tertia, an alteri eorum cognata? Forte, inquit, ei, quae voluptates cupit, est cognata. Atqui credo hoc equidem ex eo, quod quondam audiivi, quod videlicet, quum Leontius Aglaionis filius ex Piraeo sub Borealem murum extra civitatem ascendens animadverteret cadavera prope litus jacentia, simul et videre cupiebat, et horrebat tamen, absterrebaturque, vultumque tegebat, secum ipse pugnans. Cupiditate denique superatus, ad cadavera directis et patefactis oculis*

Ed. Chart. V. [175.]

Ed. Bas. I. (294. 295.)

νεκρούς, ἰδοὺ ὑμῖν, ἔφη, ὧ κακοδαίμονες, ἐμπλήσθητε τοῦ κακοῦ θεάματος. (295) ἤκουσα, ἔφη, καὶ αὐτός. οὗτος μέντοι, ἔφη, ὁ λόγος σημαίνει τὴν ὀργὴν χαλεπαίνειν καὶ πολεμεῖν ἐνίοτε ταῖς ἐπιθυμίαις, ὡς ἄλλο ὃν ἄλλω. σημαίνει γάρ, ἔφη. πάλιν καὶ τούτοις ὁ Πλάτων ἐπιδείκνυσιν, ὡς ἕτερόν ἐστι τὸ ἐπιθυμητικὸν τοῦ ὀργιζομένου, προσχωόμενος δηλονότι τῷ κατ' ὀρχὰς ὑποκειμένῳ ἀξιώματι, ὡς οὐκ ἐνδέχεται τὸ ἀκριβῶς ἐν καὶ ἀπλοῦν καὶ ἀσύνθετον ὀρέγεσθαι τινος καὶ ἀποτρέπεσθαι, καὶ χαίρειν τῷ αὐτῷ καὶ δυσχεραίνειν, ἀλλ' ἀναγκαῖον, ἕτερον μὲν τὸ ἐπιθυμοῦν θεάσασθαι τοὺς νεκρούς, ἕτερον δὲ τὸ κωλύον θεάσασθαι, καὶ ὡς τῷ μὲν ἐπιθυμοῦντι πάντως πού τις ἡδονὴ κατὰ τὴν θείαν ἡμελλεν ἔσεσθαι, τῷ δὲ κωλύοντι δυσχερεῖά τε καὶ ἀνία. τὸ γὰρ ὀργιζέσθαι τῷ ἐπιθυμοῦντι καὶ δυσχεραίνειν αὐτοῦ ταῖς ὀρμαῖς, καὶ κωλύειν, ἐθέλειν τε ταῖς ἐπιθυμίαις ἐπιτιμᾶν τε καὶ μέμψεσθαι, καὶ πάνθ' ὅσα τοιαῦτα, μέρους ἑτέρου τῆς ψυχῆς ἔργον ἐστίν, οὐκ αὐτοῦ τοῦ ἐπιθυμοῦντος· εἰ δὲ καὶ μὴ μέρους, ἀλλὰ δυνάμεως γε πάντως ἑτέρας. εῖρηται γὰρ ἤδη γε τοῦτο πολλάνκις,

adventavit, dicens, Ecce jam vobis licet, o infelices, desiderium vestrum pulchro explere spectaculo. Audivi et ipse, inquit. Itaque sermo, dicebam, hic testatur, iram interdum succensere et pugnare adversus concupiscentias, tanquam haec inter se diversa sint. Significat, inquit. Iterum his quoque Plato indicat, concupiscibilem facultatem ab irascibili diversam esse, utens nimirum axiomatica per initia subjecto, nempe fieri non posse, ut exacte unum et simplex et incompositum affectet quippiam simul et aversetur, gaudeat eodem et molestetur; verum necesse est, ut aliud sit, quod concupiscat spectare cadavera, aliud, quod prohibeat spectare, et quod concupiscenti omnino voluptas quaedam ex spectaculo futura est, prohibenti molestia et dolor. Nam irasci concupiscenti, et graviter ferre ipsius impetus, ac prohibere, velleque voluptates increpare, et de iis conqueri, omniaque id genus alterius partis animae opus sunt, non ipsius concupiscentis; at si non partis, certe facultatis omnino alterius. Dictum

Ed. Chart. V. [175.]

Ed. Bas. I. (295.)

ὥς οὐδέποτε κατὰ τὸδε τὸ βιβλίον ἀγωνιζόμεθα πρὸς Ἀριστοτέλην καὶ Ποσειδώνιον, ὁμολογοῦντας μὲν ἑτέροις ἀλλήλων λογίζεσθαι τε καὶ θυμοῦσθαι καὶ ἐπιθυμεῖν ἡμᾶς, οὐ μὴν εἶδεσί γε ἢ μορίοις ψυχῆς, ἀλλὰ δυνάμεσιν. ἐν γὰρ τοῖς ἑφεξῆς λόγοις ἐπιδείξομεν, ὅτι μὴ δυνάμεσι μόνον, ἀλλὰ καὶ μέρεσι τῆς ψυχῆς ἑτέροις ἀλλήλων κατ' εἶδος. ἐν δὲ τῷδε τῷ νῦν ἐνεστιῶτι τοῦτ' ἀρετὴ μόνον ἀποδείξαι πρὸς ἐνδειξιν τῆς Χρυσίππου περὶ τὰ τοιαῦτα ῥαθυμίας, ὥς αὐτὸς, ἰσχυρῶν λόγων ὑπὸ Πλάτωνος ἠρωτημένων εἰς ἀπόδειξιν τοῦ νῦν ἡμῖν ζητουμένου δόγματος, οὗτ' ἐμνήσθη τινὸς αὐτῶν, οὗτ' ἀντειπεῖν ἐπεχείρησεν, καίτοι πληρώσας λόγων μακρῶν καὶ ποιητικῶν ἐπῶν ὅλον τὸ πρῶτον βιβλίον περὶ ψυχῆς, ἐν ᾧ περὶ ἡγεμονικοῦ διεξῆλθεν. οὐ μόνον δὲ κατὰ τοῦτο τελέως ἐσιώπησε τοὺς τοῦ Πλάτωνος λόγους, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰ περὶ παθῶν συγγράμματα, τὰ τε τρία τὰ λογικὰ καὶ τὰ χωρὶς αἰτιῶν ἰδίᾳ γεγραμμένα ὑπ' αὐτοῦ, τὸ θεραπευτικόν τε καὶ ἡθικὸν ἐπιγραφόμενον. ἐπὶ τὰς ὑπολοίπους οὖν τοῦ Πλάτωνος ῥήσεις ἴωμεν ἐχούσας ὧδε.

enim jam id subinde, hoc in libro nunquam nos cum Aristotele et Posidonio contendere, qui quidem inter se consentiunt, ratiocinari nos, irasci et concupiscere non sane speciebus aut partibus animae, sed facultatibus. Etenim subsequenti sermone ostendemus, non facultatibus tantum, sed etiam partibus animae inter se diversis specie. At in praesentia hoc abunde est solum demonstrasse, ut Chrysippi in his negligentia innotescat, quomodo ipse validarum rationum, quas Plato ad dogmatis nunc nobis inquirendi demonstrationem proposuit, neque meminit aliqujus ipsarum, neque refellere aggressus est, etsi totum ipsius librum primum de anima versibus poeticis repleverit, ubi de principe parte animae tractavit. Non solum autem in hoc subicit Platonis rationes, sed in commentariis quoque de affectibus, tribusque logicis, et in iis, qui privatim sine causis ab eo scripti sunt; Therapeuticum et Ethicum nuncupant. Itaque ad reliqua Platonis verba ve-

Ed. Chart. V. [175. 176.]

Ed. Bal. I. (295.)

οὐκοῦν καὶ ἄλλοθι, ἔφη, πολλάκις αἰσθανόμεθα, ὅταν βιάζονται τινα παρὰ τὸν λογισμὸν ἐπιθυμίαι, λαιδοροῦντά τε αὐτὸν καὶ θυμούμενον τῷ βιαζομένῳ ἐν ἑαυτῷ, καὶ ὥσπερ δυοῖν στασιαζόντων ξύμμαχον τῷ λόγῳ γιγνόμενον τὸν θυμὸν τοῦ τοιούτου, ταῖς δ' ἐπιθυμίαις αὐτὸν κοινωνήσαντα αἰροῦντος λόγου μηδὲν ἀντιπράττειν. οἶμαι δέ σε οὐκ ἂν φάναι γενομένου ποτ' ἐν σεαυτῷ τοιούτου αἰσθένεσθαι, οἶμαι δ' οὐδ' ἐν ἄλλῳ. οὐ μὰ τὸν Δία, ἔφη. [176] κατὰ μὲν οὖν τὴν προτέραν ῥῆσιν ὁ Πλάτων, ἐν ἣ τοῦ ποθοῦντος θεάσασθαι τοὺς νεκροὺς ἐμνημόνευσεν, ἐναργῶς μὲν ἀπέδειξεν, ἕτερον ὑπάρχειν τὸ θυμούμενον τοῦ ἐπιθυμοῦντος, οὐ μὴν, ὅτι τὸ λογιζόμενον ἕτερον ἀμφοῖν ἐστίν, ἐναργῶς εἶπεν, ἀλλ' ἐνεδείξατο καὶ κατ' ἐκείνον μὲν πως τὸν λόγον, ἐνταῦθα δ' ἱκανῶς ἐπεξέροχεται. ὅταν γάρ τινα βιάζεται τις ἐπιθυμία παρὰ τὸν λογισμὸν, ὥσπερ τὸν ἔμπροσθεν εἰρημένον Λεόντιον, ὁ θυμὸς ἐνταῦθα κινεῖται συμμαχῶν τῷ λογισμῷ, καὶ πολλάκις μὲν ἐκράτησεν ἅμα τῷ λογισμῷ τῆς ὑμέτερου κινήσεως τοῦ ἀκολάστου τῆς ψυχῆς εἶδους, καὶ

niamus, quae ita habent. *Nonne et alibi frequenter animadvertimus, quando distrahunt aliquem praeter rationem cupiditates, objurgantem ipsum sese et adversus id sui, quo trahitur, indignantem, et quasi duobus dissentientibus adjutricem rationi iracundiam accurrere, cupiditatibus vero communicantem, quum statuit ratio, nihil molendum esse. Nec te arbitror unquam affirmare vel in te ipso, vel in alio tale quippiam deprehendisse. Non per Jovem.* In priori igitur oratione Plato, ubi desiderantis videre cadavera meminit, evidenter sane demonstravit, irascibile et concupiscibile esse diversa, non tamen rationale ab utrisque esse diversum manifesto dixit, sed indicavit aliquo pacto in illo quoque sermone, hic autem abunde explicat. Quum enim aliquem cogit cupiditas quaedam praeter rationem, ut in comprehenso superius Leontio, iracundia tunc movetur rationi auxiliaria, ac saepe vicit una cum ratione immoderatum motum libidinosae ac intemperantis animae speciei, et continuit prohibuitque

Ed. Chart. V. [176.]

Ed. Bas. I. (295.)

κατέσχε τε καὶ διεκάλυψετ αὐτὸ, καὶ τῆς ὁρμῆς ἐπέσχετ, ὥσπερ οὖν καὶ ὁ Λεόντιος ἐδυνήθη λοιδορηθεὶς ἑαυτῷ τῆς περὶ τὸ θεάσασθαι τοὺς νεκροὺς ἀκρασίως προσελθεῖν μὴ θεασάμενος αὐτούς, ἐνίοτε δ', ἀμφοτέρων τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς ἀγχόντων τε καὶ λοιδορουμένων, ἀντιπρατιόντων τε καὶ ἀνθελκόντων, ἐκράτησε τὸ ἐπιθυμητικόν, ὥσπερ ἐπ' αὐτοῦ τοῦδε τοῦ θεασαμένου τοὺς νεκροὺς ὁ Πλάτων διηγέεται γενέσθαι, συνενδεικνύμενος ἐν τῷ λόγῳ πολλά. καὶ γὰρ, ὅτι τὸ θυμαινόμενον ἕτερόν ἐστι τοῦ ἐπιθυμοῦντος, καὶ ὅτι τὸ λογιζόμενον ἀμφοῖν ἄλλο, καὶ ὡς τὸ θυμαινόμενον οὐδέποτε συμμαχεῖ τῷ ἐπιθυμητικῷ, δι' ἐνὸς ἐνεδεῖξάτο τοῦδε τοῦ προειρημένου παραδείγματος. οὐδεὶς γὰρ ἐπετίμησεν ἑαυτῷ ποτε καὶ ὠργίσθη, διότι τῶν ἀκαίρως ἐπιθυμιῶν ἀφίστασθαι προαιρεῖται. εἴπερ τις γὰρ ἐν νόσῳ τῶν ἀμέτρως συγκαιομένων ὀρεγόμενος πόμα τὸ ψυχρὸν ὁρμῇν πλεονάζουσιν, ἐντεῦθεν περὶ πόματος ψυχροῦ λογισάμενος, ὅλεθρον οἶσιν αὐτῷ τὸ πόμα, ἐσχάτην εἴ' ἐπισχὼν τὴν ὁρμῇν, καὶ κατὰ τὰς ψυχὰς ἅς ἐπετίμησεν αὐτῷ καὶ ὠργίσθη, διότι καλῶς ἐλογίσατο; οὐδεὶς, ὡς οἶμαι, τῶν πάντων. ἀλλ'

ipsam, ab impetuque coarguit. Quemadmodum et Leontius potuit sibi ipsi conviciatus de spectandi cadavera impotentia procedere, ea non cōtemplatus. Interim vero utriusque animae partibus certantibus, conviciantibus, renitentibus et retrahentibus, concupiscibilis dominatur, sicut in hoc ipso, qui cadavera spectavit, Plato fieri recenset, simul in oratione multa indicans. Etenim quod iracundia diversa est a cupiditate, item quod ratio ab utrisque discrepat, ad haec quod iracundia nunquam cupiditati auxiliatur, uno hoc commemorato exemplo indicavit. Nullus enim se ipsum unquam increpavit et iratus est, quod ab intempestivis cupiditatibus desistere instituerit. Quis enim in morbo supra modum aestu confectus frigidam potionem appetens magnō impetu, deinde cum ratiocinatus, lethale sibi poculum fore, prohibuerit impetum, se corripuit et iratus est, eo quod bene rationem inierit? nemo, ut opinor, omnium: sed ubi ultro ratio

Ed. Chart. V. [176.]

Ed. Bas. I. (295.)

ἐνθα μὲν ἂν ἐκὼν ὁ λογισμὸς ἐπῆται τῷ ἐπιθυμητικῷ, συνέπεται καὶ τὸ θυμοειδὲς τῷ λογισμῷ· τούτῳ γὰρ ὑπερτεῖν καὶ συμπράττειν ὥσπερ τις κύων κυνηγέτη κατὰ τοῦ τρίτου τῆς ψυχῆς εἶδους ὑπὸ τῆς φύσεως ἐδόθη· ἐνθα δὲ ἐναντιοῦται καὶ στασιάζει καὶ μάχεται, μετὰ τοῦ λογισμοῦ γίγνεται, καὶ τούτῳ συμμαχεῖ. ὅτι δὲ τῷ λογιστικῷ τὸ θυμοειδὲς αἰὲ κατὰ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ συμμαχεῖ, καὶ διὰ τῆς ἐπιφερομένης ῥήσεως δῆλον ποιεῖται γράφων ὧδε. τί δέ; ἦν δ' ἐγὼ, ὅταν τις οἴηται ἀδικεῖν, οὐχ, ὅσῳ ἂν γενναίω-τερος ᾖ, τοσούτῳ ἥτιον δύναται ὀργίζεσθαι, καὶ πεινῶν καὶ ῥιγῶν, καὶ ἄλλο ὅτιοῦν τῶν τοιούτων πάσχων ὑπ' ἐκείνου, ὃν ἂν οἴηται δικαίως ταῦτα δοῦν; καὶ ὃ λέγω, οὐκ ἐθέλει πρὸς τοῦτον αὐτοῦ ἐγείρεσθαι ὁ θυμὸς; ἀληθῆ, ἔφη. τί δέ; ὅταν ἀδικεῖσθαι τις ἡγῆται, οὐκ ἐν τούτῳ ζεῖ τε καὶ χαλεπαίνει καὶ συμμαχεῖ τῷ δοκοῦντι δικαίῳ; καὶ διὰ τὸ πεινῆν, καὶ διὰ τὸ ῥιγοῦν, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα πύσχειν, καὶ ὑπομένων νικᾷ καὶ οὐ λήγει τῶν γενναίων, πρὶν ἂν ἢ διαπραΐνηται, ἢ τελευτήσῃ, ἢ ὥσπερ κύων ὑπὸ

sequitur appetentiam, consequitur et iracundia rationem. Huic enim ut subserviat et auxilietur, tanquam canis quidam venatori, contra tertiam animae speciem a natura data est. Ubi autem adversatur ratio appetentiae, diffidet et pugnat, iracundia a ratione stat, et huic opitulatur. Porro quod rationi illa semper contra cupiditatem auxiliatur, etiam subsequenti oratione manifestum reddit, ita scribens: Quid porro? quando quis injuriam inferre se putat, nonne, quo generosior est, eo minus potest irasci, dum esurit, rigit, et aliud quodvis tale patitur ab eo, quem jure haec agere censet? et quod jam dixi, iracundia istius in eum quadammodo non irritatur? Vera loqueris. Quid autem, quando injuriam se pati quis putat? nonne tunc fervet, satagit, et saevit, et auxilium praestat ei, quod justum videtur, famem, frigus et caetera ejusmodi tolerans, et ad victoriam contendit, neque a generoso opere cessat prius, quam vel transfegerit, vel obie-

Ed. Chart. V. [176. 177.]

Ed. Bas. I. (295.)

νομέως, ὑπὸ τοῦ λόγου τοῦ παρ' αὐτῷ ἀνακλιθεὶς πρᾶυνθῇ; ἐν ταύτῃ τῇ ῥήσει πάλιν ὁ Πλάτων ἐμνημόνευσεν δυοῖν ἀνθρώπων, ἀμφοῖν μὲν ταῦτ' ἀσχόντων ὑπὸ τινος ἄρχοντός τε καὶ κρατοῦντος, ὡς καὶ πεινῇν, καὶ διψῇν, καὶ ῥιγοῦν, ἀλλὰ τοῦ μὲν ἐτέρου δικαίως πεπεισμένου πάσχειν αὐτὰ, τοῦ δὲ ἐτέρου ἀδίκως. εἰτὰ φησιν, ὡς ὁ μὲν ἕτερος, ὅστις οἶεται δικαίως πάσχειν ταῦτα διὰ τὸ πρότερον αὐτὸς ἀδικεῖν τι, φέρει πρῶως αὐτὰ καὶ οὐκ ὀργίζεται τῷ δικαίως κολάζοντι, καὶ τοσούτῳ γὰρ μᾶλλον, φησὶ, ὅσω περ' ἂν ᾗ γενναϊότερος. εἴρηκε δὲ τοῦτο περὶ αὐτοῦ τοῦ κολαζομένου. οὗτος γάρ, ὅσω περ' ἂν εὐγενέστερος ὑπάρχη φύσει, τοσούτῳ μᾶλλον ὑπομένει γενναίως τὰς κολάσεις. ὁ δ' ἕτερος, ὅστις ἂν ἀδικεῖσθαι νομίζῃ, θυμοῦται καὶ χαλεπαίνει, καὶ συμμαχεῖ τῷ δοκοῦντι δίκαια. ταῦθ' ὁσημέραι γε νόμενα καὶ πὶ τῶν οἰκειῶν ἔστι θεάσασθαι. ὅσοι μὲν γάρ ἂν αὐτῶν [177] ἢ κλέπτοντες ἢ τι τοιοῦτον ἕτερον δρῶντες ἁλώσι, καὶ μαστιγούμενοι, καὶ λιμαγχονούμενοι, καὶ ἀτιμαζόμενοι πρὸς τῶν δεσποτῶν οὐκ ὀργίζονται· ὅσοι δ' ἂν

rit, vel tanquam canis a pastore, ita denique revocatus ab ea quae in ipso est ratione mitescat. In hac oratione rursus Plato meminit duorum hominum, amborum eadem patientium a quodam imperante et dominante, ut et esuriant, et sitiant, et algeant, verum ut alter quidem iuste ea pati persuasum habeat, alter inique. Deinde ait, quod alter sane, qui iuste haec pati existimat, quia prius ipse injuriam aliquam intulerit, aequo animo ea fert, et non irascitur iuste punienti, eoque magis, inquit, quo fuerit generosior; dixit autem hoc de eo, qui punitur. Nam hic, quanto generosiore fuerit natura, tanto magis generose punishmentes sustinet: alter vero, qui injuria se affici putat, irascitur, aegre fert, et defendit id, quod sibi justum videtur. Haec quotidie fieri etiam in domesticis videre licet. Qui enim ex ipsis aut suffurantes, aut hujusmodi aliud quippiam facientes deprehenduntur, si caedantur, fame puniantur, et ignominia a dominis afficiantur, non irascuntur; qui vero inique aliquid horum aut

Ed. Chart. V. [177.]

Ed. Bas. I. (295. 296.)

οἰηθῶσιν ἀδίκως τε τούτων ἢ πάσχειν, ἢ σπεπονθέται, αἰεὶ τούτων ἔνδον ὁ θυμὸς ἀγριούμενός ἐστι καὶ ποθῶν ἀντιτιμωρήσασθαι τὸν ἀδικοῦντα. δηλοῦται δ' ἐξ ἀμφοτέρων τῶν παραδειγμάτων, ὡς τὸ θυμοειδὲς ὑπὸ τῆς φύσεως ἡμῶν ἐδόθη σύμμαχον τῷ λογιστικῷ. τούτω γοῦν δὴ φαίνεται συμμαχοῦν, ὅταν ὑπὸ τινος ἢ ἐνδοθεν ἢ ἔξωθεν ἀδικεῖσθαι τε καὶ βιάζεσθαι δοξάζῃ. τὸ μὲν οὖν δοξάζειν ἀδικεῖσθαι τοῦ λογιστικοῦ, τὸ δ' ἐπαμύνειν αὐτῷ κατὰ τοῦ βιαζομένου τοῦ θυμοειδοῦς ἴδιον. ἐπειδὴν μὲν οὖν ἀμέτρως ἐπὶ τι φερόμενον τὸ τῆς ψυχῆς ἐπιθυμητικὸν ἄκουτα τὸν λογισμὸν ἔλκη βιαίως, κατ' ἐκείνου σύμμαχον (296) τῷ λογιστικῷ τὸ θυμοειδὲς γίγνεται· ὅταν δὲ ἔξωθεν ἢ τις ἀδικῶν ἐκείνον, ἀντιτιμωρεῖσθαι σπεύδει. ἐπειδὴν δ' ὑπὸ μηδενὸς ἀδικεῖσθαι δοξάζῃ τὸ λογιστικόν, οὐδ' ὁ θυμὸς ἀναξεῖ τηρικαῦτα, κἂν ὅτι μάλιστα κολάζηται τὸ σῶμα δικαίως ὑπὸ τινος, ἢ ῥιγοῦν, ἢ πεινῆν, ἢ διψῆν ἀναγκαζόμενον. ὃ δὴλον, ὡς ταῖς δόξαις ἐπεται τοῦ λογιστικοῦ κατὰ φύσιν ἔχον τὸ θυμοειδὲς. ἐνδέχεται γάρ ποτε

pati putaverint, aut passos se fuisse; horum iracundia semper intus saevit desideratque vicissim injuriam inferentem punire. Constat iam ex ambobus exemplis, irascibilem animae facultatem a natura nobis inditam esse rationi adjutricem; quam sane videtur adjuvare, quum ab aliquo vel intus vel extrinsecus injuria affici et vi compelli autumat. Itaque autumare, injuria affici, rationalis facultatis est; id autem ulcisci contra eum, qui vim infert, animosae proprium est. Quum igitur concupiscibilis animi facultas immoderate ad aliquid irruens invictam rationem violenter traxerit, irascibilis contra illam rationi opitulatur. Quum autem extrinsecus injuria quis illam afficiat, vicissim punire conatur; ubi rursus a nullo affici injuria ratio putatur, neque tunc iracundia effervescit, etsi quam maxime corpus juste puniatur ab aliquo, vel algere, vel famefcere, vel sitire coactum. Unde liquet, iram naturali statu praeditam opiniones rationis sequi. Fieri enim quandoque potest, ut haec quo-

Ed. Chart. V. [177.]

Ed. Bas. I. (296.)

καὶ τοῦτο μοχθηρᾶς διακείμενον ἀπειθῶς κινεῖσθαι τῷ λογισμῷ. μετ' ὀλίγα γοῦν καὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων ἐνδεικνύμενος τοῦτό φησιν. εἰ, καθάπερ ἐν τῇ πόλει συνείχεν αὐτὴν τρία ὄντα γένη, χρηματιστικόν, ἐπικουρητικόν, βουλευτικόν, οὕτω καὶ ἐν ψυχῇ τοῦτο τρίτον ἐστὶ τὸ θυμοειδές, ἐπικούρον δὲν τῷ λογιστικῷ φύσει, εἰ μὴ ὑπὸ κακῆς τροφῆς διαφθαρή. τίνες μὲν οὖν εἰσιν αἱ διαφοραὶ τοῦ θυμοειδοῦς, οὐκ ἐν καιρῷ νῦν λέγειν. ἐν γὰρ τῷ μετὰ τοῦτον λόγῳ περὶ τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς, ὡς ἐδόκει Πλάτωνι, καὶ περὶ νοσημάτων καὶ ἀμαρτημάτων κατ' αὐτὴν ἀπασῶν, τῆς κακίας ὅπως γίγνεται τῶν καὶ θεραπεύεται μετὰ τὸ γενέσθαι, διελθεῖν ἔγνωκα, καὶ δὴ καὶ περὶ κήλους τε καὶ ὕγείας αὐτῆς ἀπασῶν τε τῶν ἀρετῶν. οὐ σμικρὰ γὰρ οὐδ' ἐν τούτοις ὁ Χρύσιππος σφάλλεται. νυνὶ δὲ εἰ μίαν ῥῆσιν ὑπογράψαι βούλομαι τοῦ Πλάτωνος, ἐν ᾗ δείκνυσιν, ἕτερον ὑπάρχειν τὸ θυμοειδές τοῦ λογιστικοῦ. γέγραπται δ' ἐφεξῆς τῶν προειρημένων ἐν τῷ τετάρτῳ τῆς

quæ prave affecta inobsequens rationi moveatur; quod paulo post etiam ipse Plato indicans scribit. *An, quemadmodum in civitate apparuerunt tria quaedam genera, quæ ipsam continent, quæstuarium, auxiliarium, consultorium, ita et in anima tertia quaedam vis est iracundia, quæ natura ipsa rationi auxiliatur, nisi ex improba educatione fuerit depravata?* Quæ igitur irascibilis animæ differentiae sint, non est tempestivum nunc dicere, quippe in subsequenti libro de affectibus animæ, ut Platoni visum est, et de morbis vitiisque ejusdem universis, malitiæ quomodo gignantur curenturque, ubi orta sunt, percensere decrevi; quin etiam de pulchritudine et sanitate ipsius, omnibusque virtutibus; non parum enim in his quoque Chrysippus errat. Nunc unam adhuc Platonis orationem subscribere cogito, qua indicat, iracundiam a ratione esse diversam. Scripta est post comprehensa superius in quarto de Republica libro hunc in

Ed. Chart. V. [177.]

Ed. Bas. I. (296.)

Πολιτείας τόνδε τὸν τρόπον. καὶ γὰρ ἐν τοῖς παιδίοις τοῦτό γ' ἂν τις ἴδοι, ὅτι θυμοῦ μὲν, εὐθὺς γενόμενα, μεστά ἐστι· λογισμοῦ δ' ἔνιοι μὲν ἔμοιγε δοκοῦσιν οὐδέποτε μεταλαμβάνειν, οἱ δὲ πολλοὶ ὀψέ ποτε. καὶ μὰ Δί', ἣν δ' ἐγώ, καλῶς γε εἶπες. ἔτι δ' ἐν τοῖς θηρίοις ἂν τις ἴδοι, ὃ λέγεις, ὅτι οὕτως ἔχει. πρὸς δὲ τούτοις καὶ ὁ ἄνω που ἐκεῖ εἵπομεν, τὸ τοῦ Ὀμήρου μαρτυρήσει, τό,

Σιῆθος δὲ πλήξας κραδίην ἠνίπαπε μύθῳ.

ἐνταῦθα γὰρ δὴ σαφῶς ὥς ἕτερον ἑτέρῳ ἐπιπλήττον πεποίηκεν Ὀμηρος, τὸ ἀναλογισάμενον περὶ βελτιονός τε καὶ χείροτος τῷ ἀλογίστως θυμουμένῳ. ἐν τούτοις ἐναργῶς ὁ Πλάτων ἐπιδείκνυσιν ἕτερον ὑπάρχον τὸ θυμούμενον τοῦ λογιζομένου. οἱ γοῦν παῖδες, ὥσπερ καὶ τὰ θηρία, θυμοῦ μὲν πλήρεις εἰσὶ, λογισμοῦ δὲ ἥμιστα μετέχουσιν. ἐπὶ μὲν οὖν τῶν θηρίων ἐτόλμησαν ἔνιοι λέγειν, οὔτε θυμόν, οὔτ' ἐπιθυμίαν ἐνυπάρχειν αὐτῶν ταῖς ψυχαῖς, ἐπὶ δὲ τῶν παίδων οὐκ οἶδ' ὅ τι φήσουσιν. οὐ γὰρ δὴ γε καὶ τὰ

modum. Nam in puerulis hoc quivis intelligat, qui statim nati iracundia pleni sunt, rationis autem aliqui nunquam, multi sero compotes fieri mihi videntur. Per Jovem probe dixisti. Praeterea in bestiis ita esse quisque (ut ipse dicis) comperiet. Testatur et Homeri illud, quod supra adduximus,

Pectora sed laeso carum cor increpat ira.

In his porro Homerus, tanquam haec inter se differant, alterum horum objurgare alterum facit; ipsam videlicet rationem de meliori pejorque consultantem irrationalem iracundiae impetum cohibere. Hic evidenter Plato indicat iracundiam diversam esse a ratione. Nam pueri, quemadmodum et bestiae, iracundia pleni sunt, rationis minime compotes. Itaque in feris ausi sunt nonnulli dicere, neque iracundiam; neque cupiditatem animis ipsorum inesse. In pueris autem haud scio quid dicent. Non enim

Ed. Chart. V. [177. 178.]

Ed. Basf. I. (296.)

τούτων πάθη διὰ συλλογισμοῦ χρὴ μαθεῖν, ἀλλ' ἀναμνη-
σθῆναι μόνον αὐταρκες, ὥς οὐκ ἄλλως μὲν νῦν, ἄλλως
δὲ παῖδες ὄντες θυμούμεθα. καὶ γὰρ δύνάμεις ἡ αὐτὴ,
καὶ ὁ τρόπος τῆς τοῦ πάθους γενέσεως ὁμοίος. ἐν δὲ μόνον
ἐξαίρετον ὑπάρχει τοῖς τελείοις ἀνδράσιν, ὅταν γε μὴ κατὰ
πάθος ὦσιν, [178] ἀλλὰ λογισμὸς αὐτῶν ἐξηγῆται τοῦ
βίου, κατέχουσιν ἐν πολλαῖς πράξεσι τὸν θυμὸν, ὥσπερ
τις νομεὺς κύνα γενναῖον ἀγριώτερον ἐκφερόμενον ἐπὶ τοὺς
πέλας. ἐν δὲ τοῖς παισὶν οὐδὲν γίγνεται τοιοῦτον, ὥσπερ
οὐδὲ ἐν τοῖς θηρίοις, ὅτι τοῖς μὲν οὐδέπω, τοῖς δὲ οὐδέ-
ποτε λογισμὸς ἄρχει τῶν ὁρμῶν. ταῦτα μὲν οὖν ὁρθῶς
εἴρηται τῷ Πλάτῳ, καὶ προσέτι τὸ κατὰ τὴν τελευταίαν τῆς
ῥήσεως γεγραμμένον, ἐνθα τὸν Ὅμηρον ἐπάγεται μάρτυρα
ταυτὲ λέγοντα.

Σιγῆος δὲ πλήξας κραδίην ἠνίπαπε μύθῳ.

ἐνταῦθα γὰρ φησιν, ὥς ἕτερον ἐτέροῦ πεποίηκεν ἐπιπλητ-
τον, τὸ ἀναλογισάμενον περὶ τοῦ βελτιονός τε καὶ χειρόνος

fane horum quoque affectus ratiocinatione oportet con-
discere, sed recordari solum abunde est, scilicet non ali-
ter nos nunc, aliter pueros adhuc irasci. Quippe facul-
tas irascibilis et modus generandi affectus similis est;
unumque et solum eximium viris adultis inest, quum non
ex affectu degunt, sed ratio ipsorum vitae praeest, quod
scilicet continent in multis actionibus iracundiam, quem-
admodum pastor aliquis canem generosum ferocius in
proximos insilientem. At in pueris nihil ejusmodi acci-
dit, quemadmodum neque in bestiis, quoniam his nondum,
illis nunquam ratio impetus animi coercet. Haec itaque
recte Platoni dicta sunt, nec non id, quod in fine oratio-
nis scriptum est, ubi Homerum testimonia haec dicentem
introducitur:

Pectora sed laeso carum cor increpat ira.

Hic enim ait, quomodo alterum cupit alterum castigare,
ipsam videlicet rationem de meliori pejorque consultan-

Ed. Chart. V. [178.]

Ed. Bas. I. (296.)

τῷ ἀλογίστῳ θυμουμένῳ. ἡβουλόμην δ' ἂν καὶ τὸν Χρύ-
αιππον ἀνεγνωκέναι τε τὴν ῥῆσιν αὐτοῦ, προσεσχηκέναι τε
τὸν νοῦν αὐτῆς. πάντως γὰρ ἂν τι καὶ αὐτὸς ὄνῃτο μα-
θὼν, ὁπρὶνα τε προσήκει καλεῖν Ὅμηρον μάρτυρα καὶ περὶ
τίνων πραγμάτων. οὔτε γὰρ ἐν ἀρχῇ τῶν λόγων, ἀλλ'
ἐπειδὴν ἱκανῶς ἀποδείξῃ τις τὸ προκείμενον, ἀνεπίφθορον
ἤδη καὶ τοὺς πρεσβυτέρους ἐπικαλεῖσθαι μαρτυρήσοντας,
οὔτε περὶ πραγμάτων ἀδήλων παντάπασιν, ἀλλ' ἥτοι περὶ
φαινομένων ἐναργῶς, ἢ παρακειμένην αἰσθήσει τὴν ἐν-
δειξιν ἐχόντων, οἷά περ ἔστι τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, οὐ
μακρῶν λόγων οὐδ' ἀποδείξεων ἀκριβεστέρων δεόμενα, μό-
νης δὲ ἀναμνήσεως ὧν ἐκάστοτε πάσχομεν, ὥς καὶ Ποσει-
δώνιος εἶπεν. ὅτι μὲν γὰρ ἐν ἐγκεφάλῳ τὸ λογιζόμενόν
ἔστιν, - ἢ ἐν καρδίᾳ τὸ θυμούμενον, οὐ μεγάλην μοῖραν
πρὸς πίστιν ἐν τῶν μαρτύρων, ἀλλ' ἀποδείξει χρή τὸ πᾶν
ἐπιτρέπειν ἐνταῦθα. τὸ δὲ πρότερον εἶναι τοῦ θυμου-
μένου τὸ λογιζόμενον, αὐτὸ ἀποδείξεως δεῖται μακροῦς, οὔτε

tem irrationalem iracundiae impetum cohibere. Optarem
etiam Chrysippum verba haec legisse animumque eis ad-
hibuisse. Omnino enim aliquid fructus ipse retulisset
edoctus, quomodo Homerum citare testem conveniat, et
quibus de rebus. Neque enim initio sermonum, sed ubi
abunde quis rem propositam demonstravit, candidum jam
est etiam antiquiorum citare testimonia, neque de rebus
omnino obscuris, sed vel evidenter apparentibus, vel ex-
positam sensui indicationem habentibus, cujusmodi sunt
animi affectus, qui non longis sermonibus, neque demon-
strationibus accuratioribus indigent, verum sola recorda-
tione eorum, quae nos frequenter palimur, veluti et Posi-
donius aiebat. Quod enim in cerebro ratio consistit, vel
in corde iracundia, non magnam vim ad fidem faciendam
ex testibus obtinet, verum demonstrationi totum hoc com-
mittere oportet. Porro quod ratio iracundia sit prior,
neque demonstrationem requirit longam, neque sapien-

Ed. Chart. V. [178.]

Ed. Bas. I. (296.)

σοφῶν τῶν μαρτυρησάντων, ἀλλ' ἄρκεῖ μὲν καὶ Ὅμηρος ἐπὶ τοῖς ἀριτίως ῥηθεῖσι μαρτυρῶν, ἄρκεῖ δὲ καὶ Θουκυδίδης λέγων· καὶ οἱ λογισμῷ ἐλάχιστοι χρώμενοι θυμῷ πλείοστα εἰς ἔργον καθίστανται, ἄρκεῖ δὲ καὶ Δημοσθένης εἰπὼν· ἀλλὰ μὴ, ἂν τις ἄφνω τὸν λογισμὸν φθάσας ἔξαχθῇ, πράξεις ὑβριστικὰς ποιήσῃ. δι' ὁργὴν δ' ὁ Πλάτων ἔφησε πεποιημέναι, πρὸς τοῦτοις οἱ λοιποὶ πάντες, καὶ φήτορες, καὶ ποιηταί, καὶ μυθολόγοι· διὰ γὰρ τὴν ἐνάργειαν τοῦ πράγματος οὐδεὶς ἐστίν, ὅς οὐχ οὕτω γιγνώσκει. προσεκτέον οὖν ἐστὶ τῇ προγεγραμμένῃ τοῦ Πλάτωνος ῥήσει, τῶν τε ἄλλων ἔνεκα καὶ ὅπως ἀσφαλῶς οὐ περὶ μὲν τοῦ κατὰ τὸν ἐγκέφαλον εἶναι τὸ λογιζόμενον, ἐν καρδίᾳ δὲ τὸ θυμούμενον, ἐπεκαλέσατο μαρτυρήσοντα τὸν Ὅμηρον, ἀλλὰ περὶ μόνου τοῦ διαφέρειν τὸ θυμούμενον τῆς ψυχῆς τοῦ λογιζόμενον. τοῦτο μὲν γὰρ ἅπαντες ἄνθρωποι γινώσκουσι δι' ἐνάργειαν, ἐκεῖνο δ' οὐκ ἔθ' ὁμοίως ἅπαντες, ἀλλ' ἀποδείξω, αὐτὰ δεῖ. διό μοι δοκῶ κἀγὼ καταπαύειν μὲν ἤδη τὸν

tium testimonia, sed abunde est etiam Homeri praeter modo dicta testimonium. Sufficit et Thucydides inquit: *Qui ratione minime utuntur, iracundia plerumque in opus rapiuntur.* Satis est et Demosthenis dictum: *At vero, si quis repente extra rationem fuerit eductus, actiones contumeliosas obibit.* Propter iram autem Plato dixit fecisse; ad haec reliqui omnes, et rhetores, et poetae, et fabularum scriptores. Siquidem propter rei evidentiam nemo est, qui non ita sentiat. Itaque Platonis verbis supra comprehensis attendendum est, tum aliorum causa, tum quomodo secure Homerum testem citaverit, non de eo, quod in cerebro ratio, in corde iracundia consistat, sed quod solum irascibilis anima a ratiocinatrice differat; id quod omnes homines propter evidentiam cognoscunt, illud autem non ita similiter omnes, sed demonstratione ipsum indiget. Quare mihi visum est li-

Ed. Chart. V. [178.]

Ed. Bas. I. (296.)

ἐνεσιῶτα λόγον, ἐν δὲ τῷ μετ' αὐτὸν ἐπὶ τὴν ἀπό-
δειξιν τρέπεσθαι τοῦ καὶ τοῖς τόποις διωρίσθαι τὰ τρία
μέγιστα τῆς ψυχῆς.

brum praesentem jam finire, subsequenti vero ad id de-
monstrandum aggredi, quod etiam locis tres animae par-
ter sint distinctae.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΝ
ΚΑΙ ΠΛΑΤΩΝΑ ΔΟΓΜΑΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΝ
ΕΚΤΟΝ.

Ed. Chart. V. [179.]

Ed. Bas. I. (296.)

Κεφ. α'. Προῦκειται μὲν ἐξ ἀρχῆς ἐπισκέψασθαι περὶ
τῶν διοικουσῶν ἡμᾶς δυνάμεων, εἴτ' ἐκ τῆς καρδίας μό-
νης ὁρμῶνται σύμπασαι, καθάπερ Ἀριστοτέλης τε καὶ
Θεόφραστος ὑπελάμβανον, εἴτε τρεῖς ἀρχὰς αὐτῶν τίθε-
σθαι βέλτιον, ὡς Ἱπποκράτης τε καὶ Πλάτων ἐδόξαζον.
ἐπεὶ δὲ Χρύσιππος οὐ περὶ τῶν ἀρχῶν μόνον ἠμφισβή-
τησε πρὸς τοὺς παλαιούς, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν δυνάμεων

GALENI DE HIPPOCRATIS ET PLATO-
NIS PLACITIS LIBER SEXTVS.

Cap. I. Propositum fane mihi erat ab initio de
facultatibus corpus nostrum regentibus considerare, ex
cordene solo universae profiscantur, quemadmodum Ari-
stoteles et Theophrastus existimabant, an tria ipsarum
principia ponere satius sit, ut Hippocrates et Plato opi-
nabantur. Verum quia Chrysippus non de principiis tan-
tum contra veteres contendit, sed de ipsis etiam faculta-

Ed. Chart. V. [179. 180.]

Ed. Bas. I. (296. 297.)

αὐτῶν, οὔτε τὴν θυμοειδῆ συγχωρήσας ὑπάρχειν, οὔτε τὴν ἐπιθυμητικὴν, ἔδοξε χρῆναι τὴν τούτου προτέραν δόξαν ἐπισκεψαμένους οὕτως ἐπανέροεσθαι πάλιν ἐπὶ τὸ προκειμενον ἐξ ἀρχῆς, ὥς ἐγκέφαλός τε καὶ καρδίᾳ καὶ ἥπαρ ἀρχαὶ τῶν διοικουσῶν ἡμᾶς δυνάμεων εἰσιν. ἀφίεται οὖν ὁ λόγος ἤδη πρὸς τοῦτο, καὶ ἀρχὴν ἔξει τὴν τῶν ὀνομάτων ἐξήγησιν, οἷς ἔμπροσθέν τε ἤδη κεχρήμεθα, καὶ τῷ μεταξὺ (297) τούτῳ λόγῳ πολλάκις χρησόμεθα. πρὸς γὰρ τὸ μηδενὸς τῶν εἰρημένων παρακοῦειν, ἀλλ' ἐν ἅπασιν τὸ διωρισμένον τε ἅμα καὶ σαφές· ἔτοιμον ὑπάρχειν, ἀναγκαιότατόν ἐστιν ἕκαστον τῶν ὀνομάτων ἐφ' οὗτου λέγεται πράγματος ἀκριβῶς ἀφωρίσθαι. καὶ γὰρ τοι καὶ λύεσθαι τινα τῶν ἔμπροσθεν ἀναβληθέντων ζητημάτων ἐκ τούτου τοῦ τρόπου συμβέβηκεν, ὥσπερ, οἶμαι, καὶ τόδε, πότερον ἐνερ[180]γείας ἢ πάθη προσαγορευτέον ἐστὶ τὴν ἐπιθυμίαν, καὶ τὸν θυμόν, ὅσα τ' ἄλλα τοιαῦτα. ἡ μὲν οὖν ἐνέργεια κίνησις ἐστὶν δραστική, (δραστικὴν δ' ὀνομάζω τὴν ἐξ ἑαυτοῦ,) τὸ δὲ πάθος ἐν ἐτέρῳ κίνησις ἐστὶν ἐξ ἐτέρου. ὥστε

libus, ut qui neque irascibilem, neque concupiscibilem esse concesserit, putavi oportere, opinione ipsius ante inspecta, ita rursus ad id, quod ab initio proposueram, reverti, nempe cerebrum, cor et jecur facultatum nos regentium esse principia. Huc itaque oratio jam devenit, ne exordium a nominum interpretatione sumet, quibus jam prius usi sumus, et in medio hoc libro frequenter utemur. Ne enim quicquam eorum, quae dicta sunt, perperam inaudiat, sed in omnibus distinctum simul et prompte manifestum evadat, maxime necessarium est, singula nomina de qua re dicantur, exacte definivisse. Et enim solvi etiam nonnullas quaestiones prius huc delatas hoc modo contingit; quemadmodum certe et hanc, utrum actiones an affectus appellare conveniat cupiditatem et iracundiam, aliaque ejusmodi. Actio quidem igitur motus est efficiens; efficientem autem nomen, qui ex se est. Affectus autem motus est in altero ex altero; ut necessa-

Ed. Chart. V. [180.]

Ed. Basl I. (297.)

ἀνάγκαιον μὲν πολλάκις εἰς ἓν ὑποκείμενον τῷ πάθει τὴν ἐνέργειαν συνέρχεσθαι, καὶ κατὰ τοῦτο διαφέρειν μηδὲν, τῷ λόγῳ μέντοι διαφέρειν. ἡ γὰρ ὑπὸ τοῦ τέμνοντος ἐν τῷ τεμνομένῳ διαίρεσις, ἐν καὶ ταῦτόν ὑπάρχουσα πρᾶγμα, τοῦ μὲν τέμνοντος ἐνέργεια, τοῦ δὲ τεμνομένου πάθος ἐστίν. οὕτως οὖν καὶ ὁ θυμὸς ἐνέργεια μὲν ἐστὶ τοῦ θυμοειδούς, πάθημα δὲ τῶν λοιπῶν τῆς ψυχῆς δύο μερῶν, καὶ προσέτι τοῦ σώματος ἡμῶν παντός, ὅταν ὑπὸ τοῦ θυμοῦ βιαίως ἄγεται πρὸς τὰς πράξεις. ἐν μὲν δὴ τοῦτο τὸ σημαινόμενον ἑκατέρων τῶν ὀνομάτων, ἕτερον δὲ, τὴν μὲν ἐνέργειαν κατὰ φύσιν τινὰ κίνησιν ἡμῶν ροῦντιαν, τὸ δὲ πάθος παρὰ φύσιν. πολλαχοῦ δὲ τοῦ κατὰ φύσιν λεγομένου, τοῦτ' ἀκούειν χορὴ νῦν, ὃ κατὰ πρῶτον λόγον ὑπὸ τῆς φύσεως γίγνεται. κατὰ πρῶτον δὲ λόγον ἐκεῖνα γίνεσθαι φασιν ὑπὸ τῆς φύσεως, ὧν ὥσπερ σκοπῶν ἀντιποιεῖται, καὶ μὴ δι' ἀκολουθίαν τινὰ ἐτέροις ἐξ ἀνάγκης ἔπεται. ἡ τοιαύτη κίνησις κατὰ φύσιν, εἴτ' ἐξ αὐτοῦ κινῶντο τὸ κινούμενον, εἴθ' ὑφ' ἐτέρου. ἤδη μὲν οὖν οἶμαι σαφὲς εἶναι τὸ λε-

rio quidem saepe in unum subjectum cum affectu actio conveniat; et in hoc nihil est differentiae, oratione autem discrepant. Nam a secante facta divisio in eo, quod secatur, una et eadem res cum sit, secantis quidem actio, ejus autem, quod secatur, affectus est. Ita sane et iracundia actio quidem est irascibilis animae, affectus autem reliquarum ipsius duarum partium, et praeterea totius nostri corporis, quum ab iracundia violenter ad actiones ducitur. Hoc quidem unum est significatum utriusque nominis. Alterum autem, si actionem quidem motum quendam naturalem intelligamus, affectum autem praeter naturam. At quum multifariam id, quod secundum naturam est, dicatur, hoc inaudiri nunc oportet, quod primaria ratione a natura fit. Primaria autem ratione illa fieri a natura dicimus, quae veluti scopos natura amplectitur, nec ex aliqua consequentia alia necessario sequitur. Talis motus est secundum naturam, sive ex ipso moveatur id, quod movetur, sive ab altero. Conflare itaque

Ed. Chart. V. [180.]

Ed. Bas. I. (297.)

γόμενον, ἀλλ' οὐδὲν χεῖρον ἐπὶ παραδειγμάτων αὐτὸ σαφέστερον ἀπεργάσασθαι. ἢ τῆς καρδίας κίνησις, ἢ μὲν κατὰ τοὺς σφυγμοὺς ἐνέργειά ἐστιν, ἢ δὲ κατὰ τοὺς παλμοὺς πάθος. ἐξ αὐτῆς μὲν γὰρ ἐστὶ καὶ ἡ κατὰ τοὺς παλμοὺς, ἀλλ' οὐ κατὰ φύσιν· ἐξ αὐτῆς δὲ καὶ ἡ τῶν σφυγμῶν, ἀλλὰ κατὰ φύσιν. δεῖ δὲ τοῦ σφυγμοῦ ὀνόματος ἀκούειν οὕτως νῦν, ὡς Πραξαγόρας καὶ Ἡρόφιλος ἅπαντές τε σχεδὸν οἱ μετ' αὐτοὺς ἐχρήσαντο μέχει καὶ ἡμῶν, ὡς ἢ γε παλαιότερα χρῆσις, ἢ καὶ τοῖς Ἑρασιστράτου τε καὶ Ἱπποκράτους εὐρίσκεται γράμμασιν, ἑτέρα τις ἐστὶ, καὶ λεχθήσεται περὶ αὐτῆς ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα. τὴν μέντοι τῆς καρδίας ἰδίαν κίνησιν ὀνομαζόντων ἡμῶν σφυγμὸν, ὁ παλμὸς μὲν πάθος εἶναι λεχθήσεται κατὰ γε τὸ δεύτερον τῆς πάθος φωνῆς σημαίνόμενον, ὁ σφυγμὸς δ' οὐ πᾶς ἐνέργεια. τὸν γὰρ μείζονα τοῦ κατὰ φύσιν, ἢ μικρότερον, ἢ ὠκύτερον, ἢ βραδύτερον, ἢ πυκνότερον, ἢ ἀραιότερον, ἢ πῶς ἄλλως ἐξιστάμενον οὐκ ἂν τις ἐνέργειαν εἴποι κατὰ τὸ δεύτερον τῆς ἐνεργείας σημαίνόμενον. ἐξ ἑαυτῆς μὲν γὰρ ἐν τοῖς τοιοῦτοις σφυγμοῖς ἡ καρδία κινεῖται, κατὰ φύσιν δ' οὐ

jam arbitror id, quod dicitur, sed nihil mali fuerit exemplis id reddere manifestius. Cordis motus pulsuum ratione actio est, palpitationum respectu affectus. Ex eodem enim est et palpitationum motus, sed non secundam naturam; ex eodem etiam pulsuum motus, sed secundam naturam. At pulsus nomen ita nunc audiendum est, ut Praxagoras, Herophilus et prope omnes posteri ad nostra usque tempora usi sunt. Nam vetustior usus, qui in Erasistrati et Hippocratis libris invenitur, alius est, et de eo posterius dicetur. Quod si vero cordis peculiarem motum pulsuum appellemus, palpitatio quidem affectus esse dicetur pro secunda dictionis affectus significatione; pulsus autem non omnis actio; nam maiorem naturali, aut minorem, aut citatiorem, aut tardioorem, aut frequentioorem, aut rariorem, aut alio quodam modo excedentem nemo actionem dixerit pro secundo actionis significato. Quippe ex se ipso in huiusmodi pulsibus cor movetur, sed non

Ed. Chart. V. [180.]

Ed. Bas. I. (297.)

κινεῖται· ὥστ', εἰ οὕτως ἔτυγεν, οὐδὲν εἶναι θαυμαστὸν ἐν
 πρᾶγμα καὶ πάθος ὀνομάζεσθαι καὶ ἐνέργειαν, ὥσπερ
 τὸν μικρότερον τοῦ κατὰ φύσιν σφυγμόν, οὐ μὴν κατὰ γε
 ταῦτόν σημαίνόμενον, ἀλλὰ κατὰ μὲν τὸ πρότερον ῥηθὲν
 ἐνέργειαν, (ἐστὶ μὲν γὰρ καὶ ἡ κατὰ τοῦτον τὸν σφυγμόν
 κίνησις δραστική) κατὰ δὲ τὸ δεύτερον οὐκ ἐνέργειαν, ἀλλὰ
 πάθος, ὅτι μὴ κατὰ φύσιν ἐστὶν ἡ κίνησις. οὕτως οὖν ἔχει
 καὶ τοῦ θυμοῦ καὶ τῶν ἄλλων παθῶν. ἅπαντα γὰρ ἐνέρ-
 γειαί τινές εἰσι τοῦ παθητικοῦ τῆς ψυχῆς κατὰ γε τὸ
 πρῶτον τῆς ἐνεργείας σημαίνόμενον, καθ' ὅσον δ' ἔκφοροί
 τε καὶ ἄμετροι κινήσεις εἰσὶ, καὶ οὐ κατὰ φύσιν, οὐκ ἐνέρ-
 γειαί λέγοντι ἂν ὑπάρχειν, ἀλλὰ πάθη κατὰ τὸ δεύτερον
 σημαίνόμενον. οἷον γὰρ τι κατὰ τὴν τῶν ἀρτηριῶν κίνησιν
 ὁ μέγας σφυγμός ἐστι, τοιοῦτος κατὰ τὴν τοῦ θυμοειδοῦς
 ὁ θυμός, οἷον δ' αὖ πάλιν ὁ μικρὸς σφυγμός, τοιοῦτον ἡ
 αἰθυμία. αὕτη μὲν γὰρ ἑλλιπής ἐστι κίνησις τοῦ θυμοει-
 δοῦς, ὑπερβάλλουσα δὲ καὶ πλεονάζουσα τοῦ προσήκοντος
 ἡ κατὰ τοὺς θυμούς. ταύτη γοῦν ἐνέργειαί τε ἡμεῖς καὶ

secundum naturam movetur. Quare, si ita eveniat, nihil
 est mirum, unam rem et affectum et actionem appella-
 ri, sicuti minorem naturali pulsum, non tamen eodem
 significato, sed priore dicto actio, (est enim et hujus pul-
 sus motus efficiens,) secundo autem non actio, sed affectus,
 quoniam non secundum naturam est motus. Sic igitur in
 iracundia habet, et in aliis affectibus. Omnes siquidem
 actiones quaedam sunt animae affectibus obnoxiae ex
 primo actionis significato. Quatenus autem effrenes et im-
 moderati motus sunt, neque secundum naturam, non
 actiones esse dicentur, sed affectus ex secundo signifi-
 catu. Qualis enim res in arteriarum motu magnus pulsus
 est, talis in irascibilis animae motu iracundia; qualis
 autem rursus parvus pulsus, talis timiditas. Hic enim
 deficiens motus est animae irascibilis; exuperans autem
 et amplior, quam convenit, is, qui in iracundia deprehen-
 ditur. Hac itaque ratione et actiones simul et affectus

Ed. Chart. V. [180. 181.]

Ed. Bas. I. (297.)

πάθη λεχθήσονται καθ' ἑτερόν τε καὶ ἕτερον σημαίνον-
 τον ἢ τε ὀργή καὶ ἡ λύπη, καὶ ὁ φόβος, καὶ ἡ ἐπιθυμία,
 καὶ ὁ θυμὸς, [181] ὅσα τε ἄλλα τοιαῦτα, καὶ προσέτι
 καθ' ὅσον ὅλον τὸ σῶμα μετὰ τῆς ψυχῆς ἀπάγεται πρὸς
 αὐτῶν, ἡ κίνησις τοῦ ζώου πάθος ἐστὶ κατ' ἄμφω τὰ ση-
 μαινόμενα. πολλάκις μὲν γὰρ ἔπεται τῷ θυμοειδεῖ τὰ λοι-
 πὰ δύο, πολλάκις δὲ τῷ ἐπιθυμητικῷ, καθ' ὅπερ ἐλκόμενά
 τε καὶ συρόμενα παραπλήσιον τρόπον, ὥσεί καὶ ξυνωρίδες
 ἵππων, ὁ μὲν ἕτερος ἰσχυρότερον ἄρας ἐπισύρει τὸν ἕτε-
 ρον ἅμ' ἑαυτῷ μετὰ τοῦ σύμπαντος ὁματός τε καὶ ἡνίοχου,
 ὁ δ' ἕτερος ὑπ' ἀσθενείας ἔπεται κατεπτηχῶς, αὐτὸς δ'
 ὁ ἡνίοχος ἀποφέρεται βίᾳ. τηρικαῦτα γὰρ ἡ μὲν κατὰ τὸν
 ἔκφορον ἵππον κίνησις ἐνέργειά τε καὶ πάθος αὐτοῦ λεχθή-
 σεται, κατὰ μὲν τὸ πρότερον σημαίνόμενον ἐνέργεια, (κί-
 νησις γὰρ ἐστὶν ἐξ ἑαυτοῦ,) κατὰ δὲ τὸ δεύτερον οὐκ ἐνέρ-
 γεια, παρὰ φύσιν γ' οὔσα κίνησις αὐτῷ, ἀλλ' ἤδη πά-
 θος. ἡ μέντοι τοῦ ἡνίοχου κίνησις οὐδὲ καθ' ἕτερον
 τῶν σημαινομένων ἐνέργειά ἐστίν, ἀλλὰ κατὰ ἄμφω πάθος,
 εἴ γε μήτ' ἐξ ἑαυτοῦ, μήτε κατὰ φύσιν ἢ κίνησις αὐτῷ.

dicentur alio atque alio significato ira, dolor, metus,
 cupiditas, iracundia, aliaque hujusmodi, et praeterea,
 quatenus totum corpus cum anima ab ipsis abripitur,
 motus animantis affectus erit utroque significato. Frequen-
 ter enim iracundiam reliqua duo sequuntur, saepe vero
 concupiscentiam, tanquam abstracta compulsaque jugalium
 equorum instar, quorum alter valentius impellens alterum
 attrahit secum cum toto curru et auriga, alter prae im-
 becillitate sequitur submissus contractusque, ipse autem
 auriga vi aufertur. Tunc enim in effreni equo motus
 actio et affectus ipsius dicetur, priore quidem significato
 actio, (motus enim ex se ipso est,) secundo autem non a-
 ctio, quum sit motus ei praeter naturam, sed jam affectus;
 aurigae vero motus ne secundum alterum quidem signi-
 ficatum actio est, sed secundum utrumque affectus, liqui-
 dem neque ex se ipso, neque secundum naturam motus ei

Ed. Chart. V. [181.]

Ed. Bas. I. (297.)

πολλαὶ γὰρ τῶν κινήσεων, εἰ καὶ μὴ δραστικάι τινὲς εἰσι, μὴτ' ἐξ ἑαυτῶν, ἀλλὰ τῷ γὰρ κατὰ φύσιν ὑπάρχειν ἐνέργειαι λέγονται, καθάπερ καὶ ἡ τοῦ σκέλους, ἡ ὅλης τῆς χειρὸς. ἐξ ἐτέρων γὰρ ἔχει ταῦτα τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως, οὐκ ἐξ ἑαυτῶν, ὥσπερ ἡ καρδία, ἀλλ' ὅμως καὶ ἡ βᾶδις ἐνέργεια σκελῶν ἐστὶ, καὶ λέγεται κατὰ τὸ δεύτερον σημαίνονμενον, εἰ καὶ τινες ὑπ' ἀγυμνασίας τῆς περὶ τὰ σημαίνονμενα τὴν βᾶδις οὐ σκελῶν ἐνέργειαν, ἀλλ' ἐπὶ σκελῶν εἶναι φασιν, ἀληθὲς μὲν τι λέγοντες, (ἐπὶ γὰρ τὸ πρότερόν τε καὶ κυριώτερον ἔρχονται σημαίνονμενον,) ὅτι μέντοι μόνον οὕτως λέγειν ἀξιούσιν, καὶ μὴ συγχωροῦσι καὶ κατὰ θάτερον ἐρμηνεύειν, οὐκ ὀρθῶς ποιοῦσιν. οὕτως οὖν καὶ ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία καὶ πάθος καὶ ἐνέργεια λεχθήσονται. τῶν γὰρ τῆς ψυχῆς συμφύτων δυνάμεων κινήσεις τινὲς ἄμετροί τε καὶ οὐ κατὰ φύσιν οὔσαι, διότι μὲν ἐξ ἑαυτῶν ἐκείναι κινεῖνται, διὰ τοῦτ' ἐνέργειαι τῶν δυνάμεων εἰσιν, διότι δ' ἄμετρος, διὰ τοῦτο πάθη. καὶ τῆς ὅλης μὲν ψυχῆς, καὶ αὐτῶν δὲ τῶν κινουμένων δυνάμεων

existat. Multi enim motus, etsi non efficientes quidam sint, neque ex se ipsis, sed eo quod secundum naturam sunt, actiones dicuntur, quemadmodum etiam cruris, vel totius manus; ex aliis enim motus initium, non ex se ipsis haec obtinent, quomodo et cor; attamen et incessus crurum actio est, et secundo significatu dicitur, quamquam nonnulli parum exercitati in rerum significationibus incessum non crurum actionem, sed per crura esse pronunciant, ac verè quidem dicentes; nam ad prius principaliusque significatum perveniunt. Quod vero solum ita dicere censent, nec concedunt etiam secundum alterum interpretari, non recte faciunt. Sic itaque et iracundia et concupiscentia tum affectus, tum actiones dicuntur; nam insularum animae facultatum motus quidam et immoderati et praeter naturam quum sint, quoniam ex se quidem illi moventur, ideo facultatum actiones sunt, quoniam vero immoderate, idcirco affectus; ac totius sane animae ipsarumque facultatum utrarumque, dum mo-

Ed. Chart. V. [181.]

Ed. Bas. I. (297. 298.)

ἀμφοτέρων αἱ κινήσεις αὐτῶν παρὰ φύσιν εἰσὶν· ταῖς μὲν ἀλόγοις δυνάμεσιν διὰ τὴν ἀμετρίαν, τῇ δ' ὅλῃ ψυχῇ, διότι παρὰ φύσιν, ἐπεὶ οὐχ ὑπὸ τῶν τοῦ παθητικοῦ κινήσεων, ἀλλ' ὑπὸ τῶν τοῦ λογιστικοῦ κρίσεων ἐπιτροπεύεσθαι τε καὶ διοικεῖσθαι φαμεν τὸν βίον ἡμῶν. ὅταν οὖν ἔμπαν διοικώμεθα, παρὰ φύσιν τε δηλονότι καὶ διὰ τοῦτο καὶ κατὰ πάθος ὁ τοιοῦτος βίος ἐπιτελεῖται. διὰ ταύτας μὲν ἤδη τὰς αἰτίας, ἂν τ' ἐνέργειάν τις, ἂν τε πάθος εἴπῃ τὸν θυμὸν, ἢ τὴν ἐπιθυμίαν, ἢ τι τῶν ἄλλων τῶν κατὰ ταῦτα παθῶν, οὐ χρὴ μέμφεσθαι τούτῳ, πρὶν ἐρέσθαι τὰ σημαινόμενα ἐκ τῆς φωνῆς, (298) ἐφ' ὃ τι φέρων οὕτως ὠνόμασεν. εὐρίσκεται δὲ καὶ Πλάτων αὐτὸς ἐνίοτε μὲν ἐνεργείας, ἐνίοτε δὲ πάθη προσαγορεύων τὸ τε διψῆν καὶ τὸ πεινῆν καὶ ὅλως τὰς ἐπιθυμίας καὶ τοὺς θυμούς. καὶ μὲν δὴ καὶ ὥς οὐδὲν διαφέρει πρὸς γε τὰ παρόντα τὸ οὕτως ἢ ἐκείνως ὀνομάζειν, ἐν τῷ τετάρτῳ τῆς Πολιτείας ὧδε γράφει. ἂρ' οὖν, ἣν δ' ἐγὼ, τὸ ἐπινεύειν, τὸ ἀνανεύειν, καὶ τὸ ἐφίεσθαι τινος λαβεῖν, τὸ ἀπαρνεῖσθαι, καὶ τὸ προσάγεσθαι, τὸ ἀπωθεῖσθαι, πάντα τὰ τοιαῦτα τῶν

ventur, praeter naturam motus sunt, irrationalibus quidem potentiis propter immoderationem, toti autem animae eo, quod praeter naturam, quia non a motibus animae affectibus subditae, sed a rationalis iudiciis vitam nostram regi dispensarique affirmamus. Quum igitur contra gubernamur, praeterque naturam, eoque etiam secundum affectum talis vita transigatur, propter has sane jam causas, siue actionem, siue affectum dicat aliquis iracundiam, aut cupiditatem, aut aliorum similium affectuum quempiam, non increpare hunc oportet, priusquam significatum ex voce quaesieris, ad quod intendens ita nominarit. Invenitur autem et Plato ipse nonnunquam actiones, nonnunquam vero affectus appellare sitim, famem, et in totum cupiditates, iracundiamque. Insuper quod nihil ad praesentia refert, hoc an illo modo nomines, in quarto de Republica libro hunc in modum scribit: Num igitur annuere, renuere, aggredi aliquid capere, averfari, et adducere, repellere,

Ed. Chart. V. [181. 182.]

Ed. Bas. I. (298.)

ἐναντίων ἀλλήλοις θείης, εἴτε ποιημάτων, εἴτε παθημάτων; διὰ παραδειγμάτων δ' ἐναργέστερον τοῦτο διδάξαι προσελόμενος, ἐπιφέρων φησί· τί οὖν; ἦν δ' ἐγὼ, διψῆν, καὶ πεινῆν, καὶ ὅλως τὰς ἐπιθυμίας, καὶ αὖ τὸ ἐθέλειν, καὶ τὸ βούλεσθαι, οὐ πάντα ταῦτα εἰς ἐκεῖνά ποι ἂν θείης τὰ εἶδη τὰ νῦν δὴ λεχθέντα; οἷον αἰ τὴν τοῦ ἐπιθυμοῦντος ψυχὴν οὐχὶ ἦτοι ἐφίεσθαι φήσεις ἐκείνου, οὐ ἂν ἐπιθυμῇ, [182] ἢ προσάγεσθαι τοῦτο, ὃ ἂν βούληται οἱ γενέσθαι; ἢ αὖ, καθόσον ἐθέλει τί οἱ πορισθῆναι, ἐπινεύειν τοῦτο πρὸς αὐτήν, ὥσπερ τινὸς ἐρῶντος ἐπορεγομένην αὐτοῦ τῆς γενέσεως; ἔγωγε. τί δέ; τὸ ἀβουλεῖν, καὶ μὴ ἐθέλειν, μὴδ' ἐπιθυμεῖν, οὐκ εἰς τὸ ἀπωθεῖν καὶ ἀπελαύνειν ἀπ' αὐτῆς, καὶ εἰς ἅπαντα τὰναντία ἐκείνοις θήσομεν; αὐται μὲν αἰ τοῦ Πλάτωνος ῥήσεις, οὐ μόνον ὅπερ ἐλέγομεν ἐπιδεικνύουσαι σαφῶς, ὥς τὸ πεινῆν, καὶ τὸ διψῆν, καὶ ὅλως τὸ ἐπιθυμεῖν τινος, ἢ ἐφίεσθαι τς καὶ φεύγειν, εἴτε ποιήματα τις, εἴτε παθήματα, τοῦτέστιν εἴτε ἐνεργείας, εἴτε πάθη προσαγορεύσειεν, οὐδὲν διαφέρει, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς διδάσκουσαι.

omnia hujusmodi inter se contraria posueris, sive actiones, sive passiones? Hoc exemplis evidentius docere instituens haec inducit. Quid autem? esurire, sitire, et omnino appetere, velle, eligere, nonne haec omnia ad illorum species referes, quae modo diximus, veluti semper cupientis animam? Nonne vel aggredi dices illud, quod appetit, vel adducere, quod sibi adesse eligit? vel rursus nonne, quatenus aliquid sibi porrigi vult, annuere illud ad se amantis cujusdam instar; id ut fiat affectantem? Equidem. Quid vero? nolle, aspernari, negligere; non cupere, nonne in rejiciendi repellendique ab ea speciem, et in omnia illis contraria referemus? Haec sane Platonis verba sunt, non solum quod dicebamus ostendentia manifesto, nempe esurire, sitire, et omnino appetere aliquid, aut aggredi, et averfari, sive actionem aliquis, sive passionem, hoc est, sive functionem, sive affectum appellaverit, nihil interesse, sed etiam de animi partibus docentia.

Ed. Chart. V. [182.]

Ed. Bas. I. (198.)

Κεφ. β'. Διὸ καὶ καλῶς ἂν ἔχοι μὴ παραδραμεῖν αὐ-
 τὰς, ἀλλ' ὅλον ἀναλαβεῖν τὸν λόγον, ὃν ἐν τῷ τετάρτῳ
 τῆς Πολιτείας διήλθεν, ὑπὲρ τοῦ τρία τὰ τῆς ψυχῆς ἡμῶν
 ὑπάρχειν εἶδη. προσέχειν δὲ χρὴ κἀνταῦθα τῷ λεγομένῳ
 τὸν νοῦν ἀπ' αὐτῶν ἀρξαμένους αὐθις τῶν ὀνομάτων, καὶ
 μὴ νομίζειν, ἐπιλανθάνεσθαι τὸν Πλάτωνα τῶν ὑφ' ἑαυτοῦ
 λεγομένων, ἐπειδὴν εἶδη τρία τὴν ψυχὴν ἡμῶν ἔχειν εἰπὼν
 αὐθις εἰς τρία μέρη διαιρεῖσθαι φάσκει. καὶ γὰρ εἶδη καὶ
 μέρη ψυχῆς ὁρθῶς ἂν τις ὀνομάζοι τὸ λογιστικόν, καὶ τὸ
 θυμοειδές, καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν, ὥσπερ εἰ καὶ σώματος
 εἶδη τις εἰπὼν εἴη φλέβα, καὶ ἀρτηρίαν, καὶ νεῦρον, ὅστούν
 τε καὶ χόνδρον, καὶ σάρκα, καὶ τ' ἄλλ' ὅσα τοιαῦτα, μετὰ
 ταῦθ' ὡς περὶ μερῶν αὐτῶν διαλέγοιτο. καὶ γὰρ καὶ μέρη
 τοῦ σώματος ἡμῶν ἀληθῶς ἂν τις εἶναι λέγοι τὰ τοιαῦτα,
 (συμπληροῦται γὰρ τὸ ὅλον ἐξ αὐτῶν,) καὶ μέντοι καὶ εἶδη τοῦ
 σώματος οὐδὲν ἦτον, ἐν μόνοις γὰρ τοῖς ὁμοιομερέσι τὸ δια-
 φέρειν εἶδος οὐκ ἔστιν, ἢ τὸ τῆς σαρκὸς μέρος, ἢ τὸ τῆς φλε-
 βός, ἢ τὸ τῆς πιμελῆς. οὐδὲ ἀληθές εἰπεῖν ἐπὶ τῶν τοιούτων

Cap. II. Quare etiam bene habet non praeterire ea,
 sed totum sermonem repetere, quem in quarto de Repu-
 blica de eo, quod tres animae nostrae species existant,
 percensuit. At animum et hic iis, quae dicuntur, adhibe-
 re convenit, ab ipsis rursus nominibus auspicatos, ac
 non putare, Platonem suorum ipsius dictorum oblitum fuisse,
 quandoquidem, ubi tres animam nostram species habe-
 re dixisset, iterum in tres dividi partes asseverat. Etenim
 species et partes animae recte aliquis nominaverit ratio-
 cinatricem, irascibilem et concupiscibilem, quemadmodum,
 si etiam corporis species dixeris venam, arteriam, ner-
 vum, os, cartilaginem, carnem, aliaque ejusmodi, postea
 de ipsis tanquam partibus differas; siquidem et partes
 corporis nostri ejusmodi esse vere dixerit aliquis, ut ex
 quibus totum absolvatur compleaturque, nec non et spe-
 cies corporis nihilominus; in solis enim similaribus differ-
 re specie non invenias aut carnis partem, aut venae,
 aut pinguedinis; neque in hujusmodi verum fateri possis,

Ed. Chart. V. [182.]

Ed. Bas. I. (298.)

ὥς ἐκ τοσῶνδ' ἐκ τινων εἰδῶν σύγκειται τὸ ὅλον. ἐν δὲ τοῖς ἀνομοιομερέσειν ἢ τῶν εἰδῶν διαφορὰ τὸν ἀριθμὸν ὀρίζει τοῖς μορίοις. τοιοῦτον δὲ τι χοῦμα καὶ ἡμῶν τὴν ψυχὴν ὁ Πλάτων εἶναι φησιν, ἐκ τριῶν μερῶν συγκειμένην. εἰκάζει δ' οὕτω τὸ μὲν ἐπιθυμητικὸν θηρίῳ ποικίλῳ τε καὶ πολυκεφάλῳ, τὸ δὲ θυμοειδὲς λέοντι, τὸ δὲ λογιστικὸν ἀνθρώπῳ. αὕτη γὰρ ἡ εἰκὼν οἰκειότερα τῆς κατὰ τὸν Φαῖδρον, ἐν ἣ τῶν εἰδῶν ἱππομόρφῳ μὲν τινε δύο φησὶν ὑπάρχειν, ἡνίοχον δὲ τρίτον. ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ τῆς Πολιτείας ἐννάτῳ τῆς προτέρας εἰκότος ἐμνημόνευσεν, ὡς σαφέστερον ἐνδεικνυμένης, ὁποῖον ἕκαστόν ἐστι τῶν εἰδῶν τῆς ψυχῆς. ὁ μὲν οὖν Πλάτων, καὶ τοῖς τόποις τοῦ σώματος κεχωρισθαι νομίζων αὐτὰ, καὶ ταῖς οὐσίαις πάμπαν διαλλάττειν, εὐλόγως εἶδη τε καὶ μέρη προσαγορεύει. ὁ δ' Ἀριστοτέλης τε καὶ ὁ Ποσειδώνιος εἶδη μὲν ἢ μέρη ψυχῆς οὐκ ὀνομάζουσιν, δυνάμεις δ' εἶναι φασὶ μιᾶς οὐσίας ἐκ τῆς καρδίας ὁρμωμένης. ὁ δὲ Χρύσιππος, ὥσπερ εἰς μίαν οὐσίαν, οὕτω καὶ εἰς δύναμιν μίαν ἄγει καὶ τὸν

nempe totum ex tot quibusdam speciebus constare; in dissimularibus numerum finit partibus specierum differentia. Talem autem quandam rem animam quoque nostram Plato ex tribus partibus compositam esse pronunciat. Assimilat autem sic concupiscibilem belluae variae et multorum capitum, irascibilem leoni, ratiocinatricem homini. Haec enim similitudo familiarior est ea, quam in Phaedro habet; ubi duas sane species equina quadam forma esse scribit, aurigam vero tertiam; quin etiam nono de Republica libro prioris meminit comparisonis, tanquam manifestius ostendentis, quales singulae animae sint species. Itaque Plato etiam locis ipsas esse segregatas et essentis longe diversas arbitratus merito et species et partes appellat. Verum Aristoteles et Posidonius species sane aut animae partes non nominant, sed facultates esse unius substantiae ex corde proficiscentis affirmant. Chrysippus, tanquam ad unam substantiam, ita et in facultatem unam

Ed. Chart. V. [182. 183.]

Ed. Bas. I. (298.)

θυμὸν, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν. ἀλλ' ὅτι μὲν οὐκ ὀλίγον ἀμαρ-
τάνει τῆς ἀληθείας ὁ ἀνὴρ οὗτος, αὐτάρκως ἡμῖν ἐπιδέ-
δεικται. ὅτι δὲ οἱ περὶ τὸν Ἀριστοτέλην σφάλλονται, μιᾶς
οὐσίας τὰς τρεῖς δυνάμεις εἶναι νομίζοντες, ἐν τε τοῖς ἔμ-
προσθεν ἱκανῶς ἐπιδέδεικται, καὶ οὐδὲν ἦτον ὁ μετὰ
τοῦτον λόγος ἀποδείξει. [183] πρότερον δ', ὅτι Πλάτων
αὐτὸς εἶδη τε καὶ μέρη ψυχῆς ὀνομάζει τὸ τε λογιστικόν,
καὶ τὸ θυμικόν, καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν, ἐξ αὐτῶν τῶν ῥή-
σεων αὐτοῦ πιστωσόμεθα. ἐν μὲν οὖν τῷ Τιμαίῳ περὶ
τῆς ἐπιθυμητικῆς ψυχῆς, ἧς καὶ τὰ φυτὰ μετέχει φύ-
σει, διαλεγόμενος ὧδὲ πως γράφει. μετέχει γε μὴν τοῦτο,
ὃ νῦν λέγομεν, τοῦ τρίτου τῆς ψυχῆς εἶδους, ὃ μεταξὺ φρε-
νῶν ὀμφαλοῦ τε ἴδρυνται. αὐτίς δ' ἐν τῷδε τῷ βιβλίῳ περὶ
τῆς λογιστικῆς ψυχῆς διαλεγόμενος ὧδὲ πάως φησι. τὸ δὲ δὴ περὶ
τοῦ κυριωτάτου παρ' ἡμῖν ψυχῆς εἶδους διανοεῖσθαι δεῖ τῇδε,
ὥς ἄρα αὐτὸ δαίμονα ὁ θεὸς ἐκάστω δέδωκε, ὃ δὴ φαμεν
οἰκεῖν μὲν ἡμῶν ἐπ' ἄκρῳ τῷ σώματι, πρὸς δὲ τὴν ἐν οὐ-
ρανῷ συγγένειαν ἀπὸ γῆς ἡμᾶς αἶρειν. συναμφοτέρα δ' αὖ

tum iracundiam, tum concupiscentiam deducit. At quod
non parum a veritate vir aberret, abunde adeo jam a
nobis ostensum est. Quod autem Aristotelis sectatores
fallantur, qui unius substantiae tres esse facultates
censeant, et superius satis declaravimus, et nihilominus
nunc subsequens sermo demonstrabit. Prius autem, quod
Plato ipse species animae et partes nominat ratiocinatri-
cem, irascibilem et concupiscentem, ex ipsis ejusdem
verbis astruemus. In Timaeo igitur de appetente anima,
cujus etiam plantae natura participes sunt, differens hoc
pacto scribit: *Particeps est tamen id, quod nunc dicimus,
tertia animae speciei, quam intra praecordia et umbili-
cum collocari constat.* Rursus, quum hoc in libro de ani-
ma ratiocinatrice disputat, ita ait: *At de principalissima
animae nostrae specie cogitare hic oportet, siquidem per
eam cuique genium Deus tradiderit; quam sane in sum-
mo nostro corpore habitare dicimus, ad caelestem vero
cognitionem a terra nos attollere.* Utramque simul in hoc

Ed. Chart. V. [183.]

Ed. Bas. I. (298.)

πάλιν ἐν ταύτῳ βιβλίῳ τὸ ἐπιθυμητικὸν καὶ τὸ θυμοειδὲς τῆδε τῇ ῥήσει ψυχῆς εἶδος ὠνόμασεν. ἄλλο τι εἶδος ἐν αὐτῷ ψυχῆς προσωκοδόμουν τὸ δεινὰ καὶ ἀναγκαῖα ἐν ἑαυτῷ παθήματα ἔχον. ὁμοῦ δ' αἱ πάλιν τὰ τρία μέρη τῆς ψυχῆς ἡμῶν εἶδη προσαγορεύει τῆς ψυχῆς ἐν ταύτῳ βιβλίῳ, τῷ Τιμαίῳ, κατὰ τήνδε τὴν διήγησιν. ἔστι γὰρ, καθάπερ εἵπομεν πολλάκις, ὅτι τρία τῆς ψυχῆς ἐν ἡμῖν εἶδη κατώκισται. ὥσαύτως δ' ἂν τῇ Πολιτείᾳ κατὰ μὲν τὸ τέταρτον ὑπὲρ τοῦ θυμοειδοῦς προειρηκώς, ὡς ἕτερόν ἐστι τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, κἄπειθ' ἐφεξῆς ζητῶν, εἰ καὶ τοῦ λογιστικοῦ διαφέρει, φησὶν· ἄρ' οὖν ἕτερόν ὄν καὶ τούτου, ἢ λογιστικοῦ τι εἶδος, ὥστε μὴ τρία, ἀλλὰ δύο εἶδη εἶναι ἐν τῇ ψυχῇ, λογιστικόν τε καὶ ἐπιθυμητικόν; οὕτω δὲ καὶ κατὰ τὸ ἐννυκτον ἔγραψεν ἐν γε τῇδε τῇ ῥήσει. ἀλλ' ἡσυχάσας μὲν τὰ δύο εἶδη, τὸ τρίτον δέ τις κινήσας, ἐν ᾧ τὸ φρονεῖν ἐγγίγνεται. καὶ προσέειπε τῇδε. ὅτι δὴ οὖν εἶπον, ἀμφισβητοῦνται ἐκάστου εἶδους αἱ ἡδοκαὶ, καὶ αὐτὸς ὁ βίος, μὴ ὅτι πρὸς τὸ κάλλιον καὶ αἰσχρον ζῆν, μηδὲ τὸ χειρόν

rursus libro appetitricem et irascibilem hac oratione animae speciem nuncupavit. Item quod species animae mortalis, gravesque et necessarias in se affectiones habens, ibidem simul habitet. Pari modo rursus tres animae nostrae partes species animae in eodem libro, Timaeo, in hac enarratione appellat. Est enim, quemadmodum diximus subinde, puta tres animae species in nobis habitare. Sic etiam libro de Republica quarto, quum praedixisset, irascibilem a concupiscibili esse diversam, ac postea, quum inquireret, an etiam a rationali differat, inquit: *An igitur et iracundia a ratione variat, vel quaedam species rationis, ita ut non tres, sed duae existant in anima species, ratiocinatrix et concupiscibilis?* Ita libro nono in haec verba scriptum reliquit: *Sed pacatis duabus quidem speciebus, tertia autem commota, in qua prudentia gignitur.* Ac praeterea ibidem: *Quemadmodum igitur dixi, cujusque speciei voluptates inter se contendunt, ipsaque vita, non solum ut honestius et turpius,*

Ed. Chart. V. [183.]

Ed. Bas. I. (298. 299.)

καὶ ἄμεινον, ἀλλὰ πρὸς αὐτὸ τὸ ἥδιον καὶ ἀλυπότερον. πῶς ἂν ἤδη μὲν τις αὐτῶν ἀληθέστατα λέγοι; τί ἂν ἐτι δέοιμεν ἑτέρας παραγράφειν ῥήσεις; ἱκαναὶ γὰρ καὶ αἶδε δηλῶσαι τὴν γνώμην τᾶνδρός, ὡς εἶδη ψυχῶν εἶναι βούλονται τὰ τρία ταυτὶ, λογιστικὸν, ἐπιθυμητικὸν καὶ θυμοειδές. ἀμέλει μόνας αὐτάς εἶναι φησι χωρὶς ἀλλήλων, ἐν μὲν τοῖς φυτοῖς τὴν ἐπιθυμητικὴν, ἐν δὲ τοῖς θεοῖς τὴν λογιστικὴν. τὴν μέντοι θυμοειδῆ διὰ τί μόνην οὐχ οἶόν τε κατ' οὐδὲν τῶν σωμάτων εἶναι, προϊὼν ὁ λόγος ἀποδείξει, παραθεμένων ἡμῶν τὴν ἐκ τοῦ Τιμαίου ῥῆσιν, ἔνθα τὴν χρεῖαν τῆς γενέσεως αὐτῆς διδάσκων ἕνεκα τῆς ἐπιθυμητικῆς γεγονέναι φησὶ βοηθὸν τῇ λογικῇ ψυχῇ, καθάπερ τινὰ κύνα κατὰ τοῦ πολυκεφάλου τε καὶ ἀγρίου θρέμματος, τῆς ἐπιθυμίας. εἰκότως οὖν εἶδη ψυχῆς αὐτὰ προσαγορεύει κατὰ τε τὰς προγεγραμμένας ῥήσεις καὶ προσέτι πολλὰς ἑτέρας, ὧν οὐκ ἀνάγκη μνημονεύειν, ἑναργῶς ἤδη διὰ τούτων τῆς (299) γνώμης τᾶνδρός ἐγνωσμένης. εἰ δὲ καὶ μέρη ψυχῆς ἕκαστον αὐτῶν ὀνομάζει, θαυμάσιον οὐδέν.

aut pejus et melius, sed ut suavius et minus moleste degatur. Quomodo utique cognoscemus, quis ipsorum verissime dicat? quid adhuc alia ascribere verba opus habemus, quum et haec abunde viri sententiam possint significare, nempe quod tres esse animarum species has velit, ratiocinatricem, concupiscibilem et irascibilem? Porro solas ipsas esse sine mutuo consortio tuetur, in stirpibus sane appetentem; in diis ratiocinatricem. Irascibilem vero cur solam non liceat in ullo corpore esse, processu sermonis demonstrabitur, ubi apposuerimus ex Timaeo verba, quibus usum generationis ipsius docens, appetentis causa creatam esse, rationali animae auxiliatricem, ait, tanquam canem quendam contra multorum caput et agrestem feram, cupiditatem. Merito igitur species animae eas appellat praedictis orationibus, ac praeterea aliis plerisque, quarum non necesse est meminisse, quum evidenter jam per haec sententia viri sit cognita. At si etiam partes animae singulas ipsas nominet, nihil mirum est.

Ed. Chart. V. [183. 184.]

Ed. Bas. I. (299.)

πρῶτον μὲν γὰρ αὐτὸς ἡμᾶς ἐδίδαξεν, οἷς, ὅ τι περ ἂν εἶδος ἦ, τοῦτο καὶ μέρος ὀνομάζειν ἐγχωρεῖ, μὴ μέντοι τό γε μέρος ἅπαν εὐθὺς καὶ εἶδος εἶναι· δεύτερον δὲ, ὅτι μηδ' ἐγχωρεῖ λέγειν μηδὲν σύνθετον ὁμοιομερὲς, ἑαυτῶ γε συνεχὲς ὅλον ὑπάρχον. ἐξ ὠρισμένων γὰρ τὸν ἀριθμὸν σύγκειται μορίων· οὐδενὸς γὰρ ὁμοιομεροῦς ἀριθμοῦ περιλαβεῖν ἐγχωρεῖ τὸ πλήθος τῶν μορίων. ὅτι μὲν οὖν εὐλόγως ὁ Πλάτων εἶδη τε καὶ μέρη τῆς ψυχῆς ὀνομάζει ταῦτα, μακροτέρων οὐ δέομαι λόγων.

Κεφ. γ'. [184] Ὅτι δὲ τὸ μὲν ἐν τῇ κεφαλῇ καθίσταται, τὸ δ' ἐν τῇ καρδίᾳ, τὸ δ' ἐν τῷ ἥπατι, τοῦτο ἐξ ἀρχῆς προῦκειτο, καὶ δέδεικται διὰ τῶν ἔμπροσθεν ὑπὲρ τῶν δύο μερῶν. ὑπόλοιπον δὲ ἔτι τὸ ἐπιθυμητικὸν ἰδίας ἀποδείξεως δεόμενον, ἣν ἐν τῷδε διεξιμεν, ἐκείνο πρότερον ἐν ἀρχῇ τοῦ λόγου προειπόντες, ὥς οὐκ ἐξ ὁμοίως ἐναργῶν, οὐδ' ἐξ αὐτῆς ἀντικρὺς τοῦ ζητουμένου τῆς φύσεως ἢ ἀποδείξεως ἔδοιτο, καθάπερ ἐπὶ τῶν ἔμπροσθεν, ἀλλ' ἐκ τῶν τούτῳ συμβεβηκότων ἰδίᾳ. τῶν μὲν γὰρ νεύρων βρόχῳ

Primum enim ipse nos docuit, quod, quaecunque fuerit species, haec etiam pars nominari possit; non tamen quaelibet pars statim et species erit. Secundo autem, quod ne dicendum quidem est ullum compositum simile, quum sibi ipsi ex toto continuum sit; ex numero enim finitis constat partibus, nullius autem similis numero comprehendi potest multitudo partium. Proinde quod bona ratione Plato species et partes animae has appellet, pluribus verbis non opus est.

Cap. III. Quod autem aliam in capite, aliam in corde, aliam in jecinore collocavit, id ab initio propositum erat, ostensumque per superiora est de duabus partibus. Reliquam adhuc concupiscibilem, quae peculiari demonstratione indiget, hoc loco persequemur, illud prius initio sermonis praefati, quod non ex similiter evidentibus, neque ex ipsa manifesto ejus, quod quaeritur, natura demonstratio petetur, quemadmodum in prioribus, sed ex iis, quae proprie huic accidunt. Etenim nervi si fune

Ed. Chart. V. [184.]

Ed. Bas. I. (299.)

διαλαμβανομένων ἢ τεμνομένων, φαίνεται τὰ μὲν ἐγκέφαλον συνεχῇ μόρια διασώζοντα τὰς ἀρχαίας δυνάμεις, τὰ δ' ἐπέκεινα τοῦ βρόχου παραχοῆμα καὶ τὴν αἰσθησιν ἀπολλύντα καὶ τὴν κίνησιν. οὕτω δὲ καὶ τῶν ἀρτηριῶν αἱ μὲν τῇ καρδίᾳ συνεχεῖς τὰς ἀρχαίας ἐνεργείας ἐργάζονται, αἱ δ' ὑπὸ τοῦ βρόχου διειργόμεναι τελέως ἀσφυκτοὶ γιγνόμεναι. καὶ μέντοι καὶ τὰ παθήματα τῆς ψυχῆς, ὅσα κατὰ τοὺς θυμούς τε καὶ τοὺς φόβους συμπύπτει, προφανῶς ἐξιστάντα τὴν καρδίαν φαίνεται τῆς κατὰ φύσιν ἐνεργείας. ἐμνημονεύσαμεν δὲ καὶ ὅσα θλιβόμενος ὁ ἐγκέφαλος ἢ τιτρωσκόμενος εἰς τὰς κοιλίας ἅπαν βλάπτει τὸ σῶμα, καὶ ὥς καὶ ταῦτ' ἐναργῶς εἰδείνυται κινήσεώς τε καὶ αἰσθήσεως ἀρχὴν ὑπάρχειν αὐτόν. ἐπὶ δὲ τοῦ ἥπατος οὐδέν τοιοῦτον ἔχομεν ἐπιδεικνύειν, οὐτ' εἰ γυμνώσαντες αὐτὸ θλίβωμεν, οὐτ' εἰ βρόχῳ τὰς φλέβας διαλαμβάνωμεν. οὐτε γὰρ ἐναργοῦς ἐστὶ κινήσεως ἢ ἀρχή, καθάπερ ἡ μὲν καρδία τῆς σφυγμικῆς, ὁ δ' ἐγκέφαλος τῆς αἰσθητικῆς τε καὶ προαιρετικῆς, οὐτ' ὀξείας βλάβης αἴτιον, ὥς ἐκείνων ἐκάτερον, ἀλλ' ἐν τῷ χρόνῳ βλάπτεται τὸ ζῶον εἰς ἀτροφίαν τε καὶ

intercipiantur aut dissecantur, partes quidem cerebro continuae principii sui retinere facultates apparent; quae ultra funem habentur, statim et sensum perdunt et motum. Ita sane et arteriae, quae quidem cordi sunt continuae, originis suae functiones obeunt; quae foris intercipiuntur fune, prorsus non pulsant. Quin etiam affectus animae, qui ex iracundia et metu accidunt, palam cor ex naturali functione eripere videntur. Meminimus etiam, quomodo contusum cerebrum aut vulneratum in ventriculis totum corpus offendat, item quomodo haec quoque evidenter demonstrent, et motus et sensus originem ipsum esse cerebrum. At in jecinore nihil hujusmodi possumus ostendere, neque si nudatum ipsum comprimamus, neque si fune venas intercipientes; neque enim evidētis motus est initium, quemadmodum cor pulsabilis, cerebrum vero sensorii et arbitrarii, neque acutae noxae causa, ut utrumque illud, sed temporis spatium animal offenditur, jecinore in totius corpo-

Ed. Chart. V. [184.]

Ed. Bas. I. (299.)

ἄχροϊαν, ἥπατος ἀτονήσαντος. ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ μέρος, εἰς ὅπερ ἂν ἐμβάλλουσαν φλέβα βρόχον διαλάβῃς, ἥ καὶ παντάπασιν ἐκκόψῃς, ἄτροφώτερόν τε καὶ ἀχρούστερον ἐν πλείονι χρόνῳ φαίνεται γιγνόμενον, αὐτὸ μὲν ἐν γὰρ τῷ παρὰ τὰ βλαπτόμενον οὐδὲν, ὅτι ἄξιόν λόγου. τοιούτης γὰρ δυνάμεως ἀρχὴ τὸ ἥπαρ, οἷα καὶ τοῖς φυτοῖς ὑπάρχει. καλεῖσθαι γὰρ ἐν γὰρ τῷ παρόντι δύναιμι, ὕστερον ἐπιδειξόντων ἡμῶν ἀκριβέστερον, ὡς πολλῶν ἐστὶ δυνάμεων ἀρχὴ τὸ ἥπαρ, καὶ κάλλιον οὐσίαν ψυχῆς ὀνομάζειν, οὐ δύναμις, ἐν ἐκάστῳ τῶν τριῶν σπλάγγνων περιεχομένην, ἐν ἐγκεφάλῳ μὲν λογιστικὴν, ἐν καρδίᾳ δὲ θυμοειδῆ, κατὰ δὲ τὸ ἥπαρ ἐπιθυμητικὴν, ἥ φυτικὴν, ἥ γεννητικὴν, ἥ, ὡς οἱ περὶ τὸν Ἀριστοτέλην, θρεπτικὴν, ἀφ' ἑνὸς ἐκάστου τοῦνομα θέμενον, ἀπὸ μὲν τοῦ φύειν φυτικὴν, ἀπὸ δὲ τοῦ τρέφειν θρεπτικὴν, ἀπὸ δὲ τοῦ γεννᾶν γεννητικὴν· ὁ δὲ Πλάτων ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἐπιθυμιῶν ἐπιθυμητικὴν. οἱ δὲ Στωϊκοὶ οὐδὲ ψυχὴν ὅλως ὀνομάζουσι τὴν τὰ φυτὰ διοικοῦσαν, ἀλλὰ φύσιν. ὀνομαζέτω μὲν οὖν

ris tabem et pallorem elanguescente. Similiter pars, cui-
cunque insertam venam vinculo exceperis, vel etiam om-
nino excideris, macrior alimenti defectu et decoloratio-
longiori spatio fieri videtur, non tamen repente noxam
mentionem dignam experitur. Ejusmodi enim facultatis ini-
tium jecur, quale et stirpibus inest. Vocetur enim in prae-
sentia facultas, quoniam ostendemus postea accuratius,
quomodo multarum facultatum origo sit jecur; ac melius
est substantiam animae nominare, non facultatem, in sin-
gulis tribus visceribus comprehensam, in cerebro sane ra-
tiocinatricem, in corde, irascibilem, in jecore appetentem,
aut vegetativam, aut generatricem, aut Aristotelico more nu-
tritiam, ab utraque re nomine imposito, a vegetando ve-
getativam, a nutriendo nutritiam, a generando generatricem;
Plato a multitudine cupiditatum concupiscibilem. Stoici ne
animam quidem prorsus nominant eam, quae stirpes dis-
pensat, sed naturam. Appellet igitur unusquisque, quo-

Ed. Chart. V. [184. 185.]

Ed. Bas. I. (299.)

ἕκαστος, ὡς ἂν ἐθέλῃ, περὶ δὲ τῶν ἐναργῶς τοῖς πράγμασι διαφορῶν ἀποδείξει πιστούσθω, καθάπερ ἡμεῖς ἐπὶ μὲν ἐγκεφάλου καὶ καρδίας ἔμπροσθεν ἐποιήσαμεν, ἐφ' ἥπατος δὲ κατὰ τὸν ἐνεστώτα λόγον ὁρμώμεθα διελθεῖν. ἀρξάμεθα δ' ἀπὸ τῶν ἐναργεστέρων, ἵν' ὥσπερ γυμνασθέντες ἐν τούτοις ῥῶον ἐξεύρωμέν τι τῶν ἀμυδροτέρων, ἅμα τε προτάσεων εὐπορήσωμεν εἰς αὐτά. ἐναργέστερον δ' ἐστὶν ἀπὸ τῶν φλεβῶν ἀρξασθαι [185] καὶ ζητῆσαι, πότερον καὶ τούτων ἐστὶν ἀρχὴ τὸ ἦπαρ, ὡς ἀρτηριῶν μὲν ἡ καρδία, τῶν νεύρων δ' ὁ ἐγκέφαλος, ἢ, καθάπερ ἔνιοι νομίζουσιν, οὐ ταῖς ἀρτηρίαις μόναις, ἀλλὰ καὶ ταῖς φλεβὶν ἐπιπέμπει τὰς φυσικὰς δυνάμεις ἡ καρδία. κάλλιστον οὖν εἰς τοῦτο περὶ τῆς κατὰ τὰ φυτὰ γεννήσεώς τε ἅμα καὶ διοικήσεως ἐπισκέψασθαι πρότερον· εἰκὸς γάρ που, μόνην ἐκείνοις ὑπάρχουσαν τὴν ζητούμενην δύναμιν ἐναργέστερα τεκμήρια τοῦ μέρους, ὅθεν ὁρμαῖται, παρασχέσθαι. καταβληθέντος εἰς τὴν γῆν σπέρματος οὐτινοσούν, εἰ μὲν αὐχμώδης εἴη, πλεον οὐδὲν εἰς φυτοῦ γένεσιν αὐτὸ περιεργάζεται τὸ σπέρμα, πᾶσαν

modocunque volet, de rerum autem differentiis evidentibus demonstratione fidem faciat, quemadmodum nos in cerebro quidem et corde prius fecimus, de jecinore autem in praesenti libro tractare aggrediemur, sed ab evidentioribus incipiemus; nam in his exercitati facilius inveniemus obscuriora, simulque propositiones ad ea nobis suppeditabuntur. Evidentius autem est a venis exordiri ac quaerere, utrum etiam harum sit initium jecur, sicuti arteriarum cor, nervorum cerebrum, vel, quemadmodum nonnulli putant, non arteriis solis, sed etiam venis naturales facultates cor distribuat. Optimum igitur fuerit ad hoc considerare prius, quomodo stirpes generentur simul et dispensentur; verisimile enim, solam illis insinuatam, de qua quaeritur, facultatem evidentiora indicia partis, unde proficiscitur, praebuisse. Projecto in terram semine qualicunque, si squalida fuerit ac sicca, nihil amplius ad stirpis generationem ipsum semen molietur, utpote quum

Ed. Chart. V. [185.]

Ed. Bas. I. (299.)

αὐτοῦ τὴν ἔμφυτον ἱκμάδα πρὸς αὐτὴν τῆς γῆς ἑλκυσάσης· μετρίως δ' ὑπαρχούσης ὑγραῶς, μαλακὸν γίνεται τὸ σπέρμα, διοιδίσκεται δὲ κατὰ τὸ περιέχον αὐτὸ σύμφυτον σκέπασμα τὸ οἶον δέρμα, καὶ ῥήγνυται μὲν πρῶτον, ἀερωνθείσης τῆς κατὰ τὸ σπέρμα νοτίδος· εἰθ' ἐξῆς ἀποτείνεται κατὰ τὸ ῥαγὲν ἀποβλάστημά τι λεπτὸν καὶ μαλακὸν εἰς ἄμφω τὰ μέρη, τό τε ἄνω τοῦ σπέρματος ὡς πρὸς τὸν αἶρα καὶ τὸ κατὰ βάθους τῆς γῆς. καὶ ταῦτα συνεχῇ φαίνεται τὴν αὕξησιν ποιοῦμενα καὶ φερόμενα διὰ παντός εἰς ἅπερ ἀρχήθεν ὥρμησε. καὶ τοῦ χρόνου προϊόντος εἰ τὸ σπέρμα δένδρου τινὸς εἴη μεγάλου σπέρμα, τὸ μὲν εἰς τὸν αἶρα φερόμενον αὐτοῦ πρέμνον γίνεται, τὸ δ' εἰς τὸ βάθος τῆς γῆς ῥίζα, καὶ σχίζεται γε πολλὰς σχίσεις ἐκάτερον, εἰ πολυσχιδοῦς εἴη δένδρου τὸ σπέρμα. μία μὲν οὖν ἀρχὴ τῆς γενέσεώς ἐστι καὶ τῆς αὕξήσεως ἅπασι τοῦ φυτοῦ τοῖς μέρεσιν ὁ τόπος ἐκεῖνος, ὅθεν ἄνω μὲν τὸ πρέμνον, ἡ δ' ἀρχὴ τῆς ῥιζώσεως κάτω γίνεται, καὶ φαίνεται καθάπερ ἕκ τινος ἐστίας ἡ διοικοῦσα τὸ δένδρον δύναμις ἐκεῖθεν ὀρυωμένη.

omnem ipsius insitum madorem ad se terra attraxerit. Quando autem mediocriter humida est, molle redditur semen intumescitque juxta ambiens ipsum nativum cutis modo operculum, ac rumpitur quidem primum, madore seminis in aërem converso, deinde protenditur juxta rupturam germen quoddam tenue et utrobique molle; ac superior seminis portio ceu ad aërem, inferior in terram vergit, atque haec perpetuo augescere videntur, ac semper ferri in quae ab initio inclinabant. Temporis processu, si semen arboris cujusdam magnae fuerit, pars, quae in aërem fertur, caudex ipsius evadit, quae in imum terrae declinat, radix, et utraque portio variis scissuris divaricatur, si multifidae arboris semen extiterit. Unum itaque principium generationis et incrementi omnibus stirpis partibus est locus ille, unde sursum quidem caudex, initium vero radicis deorsum nascitur, ac apparet, tanquam ex foco quodam, virtus, quae arborem dispensat,

Ed. Chart. V. [185.]

Ed. Baf. I. (299.)

κινεῖται μὲν οὖν τὰς ἐναντίας κινήσεις, εἰς μὲν τὸ κάτω καὶ τὸ βάθος τῆς γῆς ἐν τε τῷ κατασχίζειν τὸν βλαστὸν πολυμερῶς εἰς πολλὰς τὰς πρώτας ῥίζας αὐξάνειν ἀρχομένας· εἰς δὲ τὸ ἄνω κλάδους μὲν τινὰς ἀποφύουσιν τοῦ στελέχους, ἐκείνους δ' αὖθις εἰς ἑτέρους σχίζουσιν μέχρι τῶν ἐσχάτων καὶ λεπτοτάτων βλαστῶν. καὶ ἔοικε τὸ μὲν ἄνω μέρος ἅπαν, ὅπερ ἐστὶ τὸ δένδρον, ἕνεκεν ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ καρποῦ διαπλάττειν, τὸ κάτω δ' ὑπὲρ τῆς κατὰ τὴν τροφὴν εὐπορίας. ὁποῖον γάρ τι τοῖς ζώοις ἐστὶ τὸ στόμα, τοιοῦτον τοῖς φυτοῖς τὸ πέρας τῆς ῥιζώσεως ἀτεχνῶς φάναι δοκεῖ, στοματίων πολλῶν ἐλκόντων ἐκ τῆς γῆς τροφὴν ὑπὸ τῆς φύσεως δεδημιουργημένην. ἄγε δὴ μοι τὴν εἰκόνα καὶ πὶ τὰ ζῶα. καὶ πρῶτον μὲν ἐπίσκεψαι τὴν μεγίστην ἀρτηρίαν, ἣτις ὥσπερ πρέμνον ἐκφύουσα τῆς καρδίας διασχίζεται, τῷ μὲν ἑτέρῳ μέρει τῷ μικροτέρῳ πρὸς τὴν κεφαλὴν ἀναφερομένην, θατέρῳ δὲ τῷ μείζονι κατὰ τῆς ῥάχεως ἐκτεταμένην. θέασαι δ' ἐξῆς ἅπαντ' αὐτῆς τὰ βλαστήματα πάντοσε τοῦ σώματος φερόμενα καθ' ὃν ἐν τῷ πρώτῳ γράμματι λέλεκται

illinc procedere. Movetur itaque contrario motu, deorsum sane et in imam terram, dum in multas primas radices crescere incipientes germen multifariam discindit; sursum vero ramos quosdam et caudices producit, illos rursus in alios findit, usque dum hi in extremos et subtilissimos ramulos definant; ac videtur superiorem partem totam, quae est arbor, causa sui et fructus efformare, inferiorem, ut alimenti sit copia. Quale enim animantibus os est, tale stirpibus extremum radicationis plane apparere videtur, osculis pluribus ex terra alimentum a natura fabricatum elicentibus. Age jam similitudinem hanc ad animantia transferas. Ac primum quidem inspicito maximam arteriam, quae caudicis modo ex corde procedens altera parte minore divaricatur ad caput emergens, altera majore per spinam exporrecta. Contemplare autem deinceps omnes ipsius propaggines per totum corpus excurrentes, quemadmodum priore libro expositum est; alteram

Ed. Chart. V. [185. 186.]

Ed. Bas. I. (299. 300.)

τρόπον, ἑτέραν δ' ἀρτηρίαν ἐκ τῆς αὐτῆς κοιλίας τῆς καρ-
 διάς ἐκφερομένην, τὴν εἰς τὸν πνεύμονα κατασχιζομένην ἀνά-
 λογον τῷ καθήκοτι μέρει τῆς ῥιζώσεως εἰς τὴν γῆν. ὥσπερ
 γὰρ ἐκ τῆς γῆς τὰ φυτὰ διὰ τῶν ῥιζῶν ἀπασαν ἐπισπᾶται
 τὴν τροφήν, οὕτως ἐκ τοῦ πνεύμονος ἡ καρ(300)διά τὸν
 αἶρα διὰ τῶν εἰρημένων ἀρτηριῶν. αὗται δύο μὲν τῆς καρ-
 διάς ἐκπεφύκασιν ἀρτηρίαι, μέγισται τῶν οἰκείων ἀποβλα-
 στημάτων ἑκάτεραι. καὶ καθάπερ ἐν τῷ φυτῷ τὸ μὲν ἐξέ-
 χον τῆς γῆς τὸ πρέμνον ἐστὶν ἀπάντων εὐρύτατον τῶν ἄλ-
 λων, τὸ δ' εἰς τὰς ῥίζας σχιζόμενον ἀπάντων καὶ τοῦτ'
 εὐρύτατον τῶν κάτω, τὸ μέσον δ' ἀμφοῖν ἡ ἀρχὴ τοῦ φυ-
 τοῦ, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἡ μὲν οἶον στέλεχος ἀρτηρία
 μέγιστη τῶν καθ' ὅλον ἐστὶ τὸ ζῶον, ἡ δ' εἰς τὸν πνεύ-
 μονα τὴν ἔμφυσιν ἔχουσα τῶν ἐν ἐκείνῳ πασῶν, [186] αὕτῃ
 δὲ ἡ καρδιά μέση τ' ἀμφοτέρων ἐστὶ καὶ ἀρχὴ τῶν διοι-
 κουσῶν αὐτὰ δυνάμεων. ἀνδρὶ τε περὶ φύσιν δεινῷ καὶ
 χωρὶς τῶν εἰρημένων εὐδηλον, ὥς τὰ μείζω τῶν ἐλατ-
 τόνων ἀρχαί, καθάπερ γε καὶ ἡ πηγὴ τῶν ὕδατων, εἰς οὓς
 διανέμεται. καίτοι τινὲς εἰς τοσοῦτον ἤκουσιν ἀλογίας, ὥς

vero arteriam ex ipso cordis sinu proveniente, quae in
 pulmones non secus ac radicis pars in terram pertinens
 diffunditur. Quemadmodum enim ex terra per radices
 totum alimentum attrahit arbor, ita ex pulmone cor aë-
 rem per dictas arterias haurit. Hae duae ex corde prod-
 eunt arteriae maximae suarum propaginum utraeque.
 Et veluti in planta, quod extra terram eminet, truncus
 est omnium aliorum latissimus, quod in radices diffundi-
 tur, omnium et hoc latissimum inferiorum, medium au-
 tem amborum stirpis principium est, pari modo arteria,
 quae veluti caudex apparet, maxima est omnium, quae in
 toto habentur animali, quae in pulmones inseritur, om-
 nium maxima est, quae inibi existunt, ipsum vero cor me-
 dium ambarum est, et origo facultatum ea gubernantium.
 Viroque naturae perito etiam sine praedictis constat, majora
 minorum esse principia, sicuti et fontem rivorum, in quos
 dispensatur: quamvis nonnulli eo veniunt absurditatis, ut

Ed. Chart. V. [186.]

Ed. Bas. I. (300.)

τῆς ἀρχῆς τὰ μετ' αὐτὴν μείζω νομίζειν, ἐξαπατῶμενοι πρὸς τῶν ποταμῶν, οἱ μικροὶ παντάπασι πρὸς ταῖς πηγαῖς ὄντες αὐξάνονται προοίοντες, οὐκ ἐξ ἀνάγκης ἀεὶ γιγνομένου. τινὲς μὲν γὰρ αὐτῶν ἐτέρους ὑποδεχόμενοι ποταμοὺς εἰκότως αὐξάνονται, τινὲς δ' ὀχετῶν ἀποσχιζομένων σμικρύνονται. ποταμὸς δὲ οὐδεὶς ἐκ μιᾶς ὀρμώμενος πηγῆς ἐλάττονα τὴν κεφαλὴν ἔχει τῶν ἐφεξῆς· εἰ δὲ ἐκ πολλῶν ἀθροίζοιτο πηγῶν, εὐλόγον δῆπου τὸ ὅλον ἐκάστης αὐτῶν γενέσθαι μείζονα. καὶ χωρὶς δὲ τοῦ παραδείγματος, εἰ τὰ κατὰ τὸ σῶμα τῶν ζώων ἀγγεῖα τὰ μικρότερα τῶν μειζόνων ἀρχὰς θησόμεθα, μαχεῖται πρὸς ἑαυτὸν ὁ λόγος ἐν ᾧ παντὶ μορίῳ τοῦ σώματος ἀναγκαζόμενος ὁμολογεῖν ἀρχὴν εἶναι τῶν ἄλλων τριῶν ὀργάνων, ἀρτηρίας, καὶ νεύρου, καὶ φλεβός. ὥστ', εἰ οὕτως ἔτυχε, τὴν πτέρναν ἢ τὸν δάκτυλον ἀρχὴν εἶναι τῆς μεγίστης ἀρτηρίας, καὶ τῆς κοίλης φλεβός, καὶ τοῦ νωτιαίου· ταυτὶ γὰρ ὥσπερ τινὰ πρῆμα, τὸ μὲν ἀρτηριῶν ἐστὶ, τὸ δὲ φλεβῶν, τὸ δὲ νεύρων. ὥστ' ἴσως ὁ τοῦτον τὸν λόγον εἰσηγούμενος οὐδὲ τὰ βλαστήματα τῶν δένδρων, οὐδὲ τὰ πέριτα τῶν ῥιζῶν αἰσχύνεται λέγειν ἀρ-

principio ea, quae post ipsum sunt, majora existiment, decepti a fluminibus, quae exigua plane quum prope fontes sint, augentur progressu; id quod non semper accidit necessario. Quaedam enim ipsorum, dum alia excipiunt flumina, merito augentur, quaedam fluviis varie se diffundentibus imminuuntur; flumen autem nullum ex uno procedens fonte minus caput obtinet iis, quae subsequuntur. At si ex multis colligatur fontibus, ratio est nimirum totum unoquoque ipsorum amplius evadere. Ac sine exemplo, si corporis animalium vasa minora majorum initia statuamus, pugnat secum oratio, quae cogit fateri, in omni corporis parte trium aliorum instrumentorum, arteriae, nervi et venae, esse principium. Quare exempli gratia calx aut digitus initium est maximae arteriae, verae caevae et spinalis medullae. Haec enim sunt ceu caudices quidam, alius arteriarum, alius venarum, alius nervorum. Proinde forsitan, qui hanc orationem introducit, neque germina arborum, neque extrema radicum initia fir-

Ed. Chart. V. [186.]

Ed. Bas. I. (300.)

χὰς τοῦ φυτοῦ. καίτοι τὰ γε πέρατα τῶν ῥιζῶν ἀρχαὶ τροφῆς τοῦ δένδρου δύναιτ' ἂν λέγεσθαι παραπλησίως ταῖς εἰς τὴν γαστέρα καθηκούσαις φλεβὶ καὶ ταῖς εἰς τὸν πνεύμονα κατασχιζομέναις ἀρτηρίαις. ἀπλῶς δ' ἅπαντα τῶν φλεβῶν τὰ πέρατα λέγειν ἀρχὰς ἀτοπώτατον. οὔτε γὰρ τῆς τροφῆς οὐδὲν αὐτῶν ἀρχὴ πλὴν τῶν εἰρημένων, οὔτε τῆς διοικούσης δυνάμεως· οὕτως γὰρ ἅπαν ἔσται μῦριον ἀρχή. εἰ δέ τινα μὲν ἀρχὰς ἐροῦσι τῶν περάτων, τινὰ δ' οὐκ ἀρχὰς, ἀναπόδεικτον ὑπόθεσιν θήσονται. τί γὰρ μᾶλλον τὰδε τῶνδε νομιστέον ἀρχὰς, οἷον τὰ κατ' ἐγκέφαλον τῶν κατὰ πνεύμονα, καὶ τούτων τὰ κατὰ τὸ ἥπαρ, ἢ τὸν σπλῆνα, καὶ κείνων τὰ κατ' ἄλλο τι μῦριον ἢ σπλάγχχνον; ἐγὼ τοῦτον τὸν λόγον οὐδ' ὅτε μειράκιον ὂν ἤκουσα παρὰ τοῦ διδασκάλου Πέλοπος, ἐπιδεικνύναι πειρωμένου τὸν ἐγκέφαλον ἁπάντων τῶν ἀγγείων ἀρχήν, οὔτ' ἐν τῷ παραχοῆμα προσηκάμην, οὔθ' ὕστερον ἀνασκεπτόμενος ἐπήνεσα. τὰ δ' ἀπὸ τῆς κεφαλῆς καταφέρεσθαι λεγόμενα τέτταρα ζεύγη φλεβῶν ἐμβεβλήσθαι τέ μοι δοκεῖ

pis dicere vereretur, et si radicum extrema initia alimenti arboris dici possint, quemadmodum venae in ventrem pertinentes et arteriae, quae in pulmones disperguntur; simpliciter autem omnia venarum extrema dicere principia absurdissimum est, quum nullum ipsorum praeter comprehensa sit neque alimenti neque facultatis dispensantis initium; sic enim omnis pars erit initium. At si quaedam extremorum principia dicunt, quaedam vero non principia, hypothesim statuunt nulla munitam demonstratione. Cur enim magis haec illorum putanda sunt principia, veluti quae in cerebro sunt, eorum quae in pulmone, atque horum quae in jecore aut liene, ac illorum quae in alia quadam parte aut viscere habentur? Ego quum hunc sermonem adolescentulus a praeceptore Pelope audirem, qui cerebrum omnium vasorum initium ostendere conabatur, neque statim ejus sententiae accessi, neque postea repetens apud me probavi. Porro quae a capite deferri quatuor venarum paria dicuntur, interferta mihi

Ed. Chart. V. [186.]

Ed. Bas. I. (300.)

τοῖς ἐπιγραφομένοις Ἱπποκράτους συγγράμμασι καὶ διεσκευάσθαι φανερώς. οὐδὲν γοῦν αὐτῶν δείκνυται, καίτοι τὰλλα τὰ περὶ φλεβῶν εἰρημένα πρὸς Ἱπποκράτους, ἅπερ ἔγραψεν πάντα κατὰ τὴν περὶ τῆς Ἱπποκράτους ἀνατομῆς πραγματείαν, ὡμολόγηται τοῖς ἀνατομικοῖς ἀνδράσι, καὶ δείκνυται καὶ πρὸς ἡμῶν. τὰ τέτταρα δὲ ἐκεῖνα ζεύγη, πρὸς τῷ μὴδ' ὑφ' ἐνὸς ἄλλου λέγεσθαι τῶν ἀνατομικῶν, οὐδὲ δείκνυται πρὸς τινος. ἀλλ' ἔτιοι μὲν τῶν τιθεμένων αὐτὰ πιστεύειν Ἱπποκράτει φασί, καὶ οὗτοι μὴ δύνωνται δεικνύειν, ὥς περὶ λόγῳ θεωρητοῦ πράγματος, οὐκ αἰσθητοῦ, διαλεγόμενοι, τινὲς δ' ἐπαγγέλλονται μὲν δείξειν, ἔδειξαν δ' οὐδέποτε. τὸ μὲν οὖν ἐν ἑτέρῳ τινὶ γράφεσθαι βιβλίῳ τῶν προφανῶς νόθων τὰ τέσσαρα ζεύγη τῶν φλεβῶν οὐδὲν θαυμαστόν· εὐρίσκεται δὲ καὶ κατὰ τὴν τελευταίην τοῦ περὶ φύσεως ἀνθρώπου, δευτέρου δὲ τοῦ περὶ διαίτης, ὃ τὴν ἀνατομὴν τῶν βιβλίων ἐμβεβλήκασιν, οὐδένα λόγον ἔχουσαν τῇ διαίτῃ συνῆφθαι. πολὺ γὰρ ἦν πιθανώτερον, οὐ τούτῳ τῷ μέρεϊ τοῦ

videntur commentariis, qui Hippocrati inscribuntur, et manifesto adornata; nihil enim de his ostendi potest, etsi pleraque alia de venis ab Hippocrate tradita, quae omnia in opere de anatome Hippocratis conscripsi, anatomicis viris in confesso sunt, et a nobis etiam ostenduntur. Quatuor autem illa paria, praeter quod a nullo anatomicorum dicuntur, neque ostenduntur a quoquam, sed nonnulli eorum, qui ipsa ponunt, credere se Hippocrati pronunciant, quamvis hi ostendere haud possint; ceu de ratione comprehensibili, non sensibili, disputantes, nonnulli ostensuros se promittunt, ostenderunt autem nunquam. Quod igitur in alio quodam libro ex iis, qui spurii sunt, manifesto quatuor venarum paria scribantur, non est mirum. Inveniuntur etiam in fine libelli de natura humana, secundi autem ejus, qui est de victus ratione, cui opusculo anatomem inferuerunt, quae nulla ratione cum victus ratione conjuncta est. Multo enim probabilius erat, non

Ed. Chart. V. [186. 187.]

Ed. Bal. I. (300.)

γράμματος, [187] ἀλλὰ τῷ προτέρῳ συνάπτειν αὐτήν. ἀλλὰ γὰρ ὁ διασκευάζων ὥτεο λήσεσθαι μᾶλλον, ἢ εἰ τῷ τέλει παρέγραψεν. ὅτι δ' οὐδὲ τῷ προτέρῳ μέρει προσαρμοσθῆναι λόγον εἶχεν, εὐδηλὸν ἐστὶν ἅπασιν τοῖς ἀνεγκοκόσι τὸ σύγγραμμα. ζητεῖ γὰρ ἐν αὐτῷ φύσιν ἀνθρώπου τὴν ὡς ἐκ στοιχείων, οὐ τὴν ἐξ ἀνατομῆς φαινομένην. ἀλλ' ὅτι μὲν οὐκ ἐστὶ γνήσιος οὐδ' Ἱπποκράτους οὗτος Πολύβου τῶν εἰρημένων φλεβῶν ἡ ἀνατομή, καὶ πρὸ ἡμῶν μὲν ἑτέρους ἀποδέδεικται, καὶ ἡμεῖς δ' ἂν, εἰ θεὸς δοίῃ ποτὲ περὶ τῶν γνησίων Ἱπποκράτους συγγραμμάτων πραγματεύσασθαι, διὰ πλειόνων ἐπιδείξομεν, ἥτις ἐστὶν Ἱπποκράτους γνώμη περὶ φλεβῶν ἀρχῆς, ἣν ἐκ τοῦ περὶ τροφῆς ἔνεστι λαβεῖν καὶ ἐκ τοῦ δευτέρου τῶν ἐπιδημίων. ἀλλὰ τοῦτο μὲν εἰσαυθὶς ἀναβεβλήσθω. δεῦξαι γὰρ πρότερον ὃ λέγων ἀπέλιπον ἔγνωνκα, ὅτι καὶ τοῖς φυτοῖς μὲν ἀρχὴ καὶ γενέσεως καὶ διοικήσεως τὰ μείζω σώματα τῶν μικροτέρων ὑπάρχει, οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ τοῖς ζώοις. ἐπάνειμι γὰρ αὐθὶς ὡς τὸν Πέλοπα συγχωροῦντα τὸν ἐγκέφαλον

huic libri parti, sed priori ipsam connectere. At enim qui hoc fecerit, putabat posse ita latere magis, si fini adscripsisset. Quod autem neque priori parti hanc adaptandi rationem habebat, constat omnibus, qui librum legerunt. Quaerit enim in eo naturam hominis, quae ex elementis, non ex dissectione apparet. Caeterum quod non sit germana neque Hippocratis neque Polybi commemoratarum venarum anatome, etiam ante nos alii demonstrarunt, et nos, si Deus concesserit aliquando de genuinis Hippocratis commentariis tractare, pluribus ostendemus, quae sit Hippocratis sententia de venarum principio, quam ex opere de alimento licet capere, item ex secundo de morbis vulgaribus. Sed hoc in posterum differatur. Quippe, quod desui dicere, prius ostendere decrevi, quod et in plantis initium tum generationis tum dispensationis majora corpora minorum existant, et in animantibus consimiliter. Revertor enim rursus ad Pelopem, qui ce-

Ed. Chart. V. [187.]

Ed. Bas. I. (300.)

ἀπάντων εἶναι τῶν νεύρων ἀρχήν. ὁμολογεῖ γοῦν καὶ αὐτὸς, ἀπ' ἐγκεφάλου φυόμενα δύο νεῦρα διασπείρεσθαι τοῖς κατ' ὀφθαλμοὺς μυσὶν ἐκ μιᾶς καὶ παχείας ἐκφύσεως εἰς μικρὰ καὶ πολλὰ σχιζόμενα. τούτων δ' ἔτι μᾶλλον ἢ ἐφεξῆς συζυγία παχίστη μὲν ἐστὶν ἐκφυομένη, τέμενεται δ' εἰς πάμπολλα μικρὰ τοῖς περὶ τὸ πρόσωπόν τε καὶ τὸ στόμα διανεμομένη μορίοις, ὥσπερ γὰρ καὶ ἡ μετ' αὐτήν. ἵνα δὲ μὴ τρίβω τὸν χρόνον, ὃ νοστιᾶτος ἐξ ἐγκεφάλου ἐκφυόμενος βλαστάνειν αὐτῷ δοκεῖ καὶ εἶναι καθάπερ τι πρέμνον ἀριθμοῦ παμπόλλου νεύρων ὅσον κλάδων ἀποφυομένων αὐτοῦ. ταῦτα μὲν οὖν ἀληθῆ τ' ἐστὶ καὶ τοῖς ἐναργῶς ὁρωμένοις ὁμολογούμενα, τὸ δὲ τὰ μικρὰ τῶν μεγάλων ἀρχὰς εἶναι μάχεται μὲν καὶ τοῖς κατὰ τὰ νεῦρα φαινομένοις, (ἀεὶ γὰρ ἐν τούτοις τὰ μεῖζω τῶν μικροτέρων ἀρχαί,) μάχεται δὲ, ὥς εἴρηται, καὶ τοῖς κατὰ τὰ φυτὰ, καὶ προσέτι τοῖς κατὰ τὰς ἀρτηρίας τε καὶ τὴν καρδίαν. ἀναισχυντία πάντως γὰρ ἐστὶν ἄλλο τι ὑπλάγχνον ἀρτηριῶν ἀρχὴν ὑποθέσθαι. φαίνονται γοῦν αἱ μὲν ἀρτηρίαι, πρὶν ἐκτεμηθῆναι τοῦ ζώου, τὴν

rebrum omnium esse nervorum originem concedit. Fatetur igitur et ipse, nervos duos ex cerebro prodeuntes oculorum musculis distribui, ex uno crassoque processu in exiguos numerososque ramulos exeuntes. His adhuc magis crassum subsequens par exoritur, sed in plerasque exiguas propagines secatur, faciei et oris partibus dispensatum, quemadmodum et quod post ipsum. At ne tempus conteram, spinalis medulla propaginem de se mittere ipsi videtur, et esse tanquam caudex quidam numerosae subolis nervorum instar ramorum ex ea procedentium. Haec itaque vera sunt et iis, quae evidenter apparent, respondent. At quod exigua magnorum sint initia, pugnat sane etiam cum iis, quae in nervis conspiciuntur. Semper enim in his majora minorum sunt principia. At refragatur, ut dictum est, et iis, quae stirpes repraesentant, et praeterea quae arteriae et cor. Impudentia enim omnino est aliud viscus quoddam arteriarum principium statuere, quippe apparent arteriae, priusquam ex animali ex-

Ed. Chart. V. [187.]

Ed. Bas. I. (300. 301.)

κίνησιν ἀπολλύουσai σαφῶς, ἐπειδὴν βρόχῳ διαληφθῶσα
μήτι γε δὴ χωρισθεῖσαι καὶ ἐκτὸς γενόμεναι, μόνη δ' ἡ
καρδία πάντων τῶν ἐν τῷ ζῳῷ μορίων ἐξαιρουμένη μέχρι
πλείστου διαφυλάττουσα τὴν κατὰ φύσιν ἐνέργειαν, ὡς ἀρχὴ
κινήσεως ἑαυτῇ τε καὶ τοῖς ἀφ' ἑαυτῆς· αἱ δ' ἀρτηρίαι
ἀποχωρισθεῖσαι αὐτῆς ἢ βρόχοις ἢ τομαῖς ἅμα τῷ πά-
θει καὶ τὴν κίνησιν ἀπολλύουσιν. ἀλλ' εἴπερ ἀνάσχυντόν
ἐστι τὰς ἀρτηρίας ἐτέρωθεν ἄρχεσθαι φάναι, τὰ μέγιστα
μόρια τῶν ἀρτηριῶν ἀρχαὶ τῶν μικροτέρων γενήσονται. εὐρύ-
νεται οὖν ἀπασῶν εἰσι τοῦ ζώου ἀρτηριῶν αἱ τῆς καρ-
δίας ἐκφυόμεναι, παχύνεται δὲ καὶ τῶν τεύρων αἱ ἀρχαί,
(301) καθάπερ ἐν τοῖς φυτοῖς παχύντατον μὲν τὸ πρέμνον
ἀπάντων τῶν κλάδων, παχίστη δ' ἡ ῥίζωσις τῶν ῥιζῶν.
ὀνομάζω δὲ ῥίζωσιν, ὅπερ ὀλίγον ἔμπροσθεν ἔδεικνυν τὸ
κάτωθεν μέρος ἀρχὴν εἶναι τοῦ φυτοῦ. καὶ μοι δοκεῖ καὶ
ὁ Ἱπποκράτης, ἐντεῦθεν ἐπὶ τὰ ζῳα μεταφέρων τοῦνομα,
ῥίζωσιν εἰσηκέναι τῶν μὲν ἀρτηριῶν τὴν καρδίαν, τῶν δὲ
φλεβῶν τὸ ἥπαρ. ὡς γὰρ ἀπὸ τῆς ῥιζώσεως τῶν φυτῶν

cindantur, motum perdere manifesto, funiculo interceptae,
nondum tamen separatae forasque eductae. At solum cor
omnibus in animali partibus exemptum diutissime natura-
lem retinet functionem, ceu initium motus tum sibi, tum
iis, quae ab ipso proficiscuntur. Arteriae autem ab eo se-
gregatae aut funibus aut sectionibus una cum affectu
etiam motum perdunt. At si impudens est dicere, arterias
aliunde auspicari, maximae arteriarum partes minorum sient
principia. Latissimae igitur omnium animantis arteriarum
exsunt, quae ex corde proficiscuntur, crassissima autem et ner-
vorum principia, quemadmodum in stirpibus crassissimus sane
caudex omnium ramorum, crassissima vero ipsa radicatione om-
nium radicum. Nomino autem radicationem inferiorem par-
tem, quam paulo ante indicabam stirpis esse initium. At
mihi videtur etiam Hippocrates inde ad animantia transferens
nomen radicationem dixisse arteriarum sane cor, venarum
autem jecur. Quemadmodum enim a radicatione stirpium

Ed. Chart. V. [187. 188.]

Ed. Bas. I. (301.)

αἱ ῥίζαι μὲν κάτω, τὸ δὲ στέλεχος ἄνω φύεται, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐκ μὲν τῆς καρδίας ἢ τε εἰς τὸν πνεύμονα καὶ ἢ εἰς ὅλον τὸ ζῶον, ἐκ δὲ τοῦ ἥπατος ἢ τ' εἰς τὴν κατὰ τὴν γαστέρα καὶ εἰς τὸ σύμπαν σῶμα. ῥίζαι μὲν οὖν ἐοίκασιν αἱ εἰς τὴν γαστέρα [188] καθήκουσαι φλέβες, ὥς καὶ τοῦτ' αὐτὸς Ἱπποκράτης ἐδειξε, φάμενος· ὥς γὰρ τοῖς δένδροις ἢ γῇ, οὕτω τοῖς ζώοις ἢ γαστῆρι, τὸ δ' οἶον πρέμνον ἢ κοίλῃ φλέψ' ἐστίν, ἐκ μὲν τῶν κυριῶν τοῦ ἥπατος ἐκπεφυκυῖα, φερομένη δ' ἐκ τοῦ ἥπατος εὐθεῖα πρὸς ἐκάτερα τοῦ ζώου τὰ μέρη, τὸ τε ἄνω καὶ τὸ κάτω. εὐρύτατον μὲν οὖν αὐτῆς ἐστὶ τὸ κάτω τοῦ ἥπατος, ἥττον δ' εὐρὺ τὸ διὰ τῶν φρενῶν ἀνατεταμένον, ἔλαττον δὲ ἀμφοτέρων τὸ τῇ καρδίᾳ ἐμφυόμενον. καίτοι, εἴπερ εἴη ἡ καρδία τῆς κοίλης φλεβὸς, ὥς καὶ τῆς μεγάλης ἀρτηρίας, ἀρχή, μέγιστον ἂν ἦν, οἶμαι, τὸ συνεχές αὐτῆς μέρος.

Κεφ. δ'. Εἰ δὲ τις οἶεται τῆς μὲν δυνάμεως ταῖς φλεψὶ χορηγὸν τὴν καρδίαν, τῆς δ' ὕλης τὸ ἥπαρ, ἐντεῦθεν γὰρ ὁρμαῖσθαι τὸ αἷμα, καὶ διὰ τοῦτ' εὐρυτέραν εἶναι τὴν κάτω κοίλῃν τῆς ἄνω, διότι πλείω μόρια τὰ κάτω τοῦ

radices quidem infra, truncus autem sursum vergit, ita ex corde tum quae in pulmonem, tum quae in totum animal dispergitur, ex jecinore autem et quae in ventrem, et quae in totum corpus diffunditur. Radicibus igitur similes sunt venae, quae ad ventrem pertinent, sicut et hoc Hippocrates ipse indicavit hisce verbis: *Ut enim arboribus terra, sic animantibus venter est*, quoniam veluti truncus cava vena exiit, ex gibbis jecinoris partibus producta, verum a jecore recta ad utrasque animantis partes, superiorem et inferiorem, excurrans. Proinde latissima ipsius est quae infra jecur portio, minus autem lata, quae per septum transversum sursum tendit, harum autem utraque minor, quae cordi inferitur; quanquam, si esset cor venae cavae, sicut et magnae arteriae, initium, maxima esset, opinor, ei continua venae portio.

Cap. IV. At si quis putet, cor venis facultatem supeditare, materiam vero jecur, (inde enim sanguis provenit,) ideoque latiore esse inferiorem ventriculum superioris, quod plures partes inferiores jecoris existant, qui-

Ed. Chart. V. [188.]

Ed. Bas. I. (301.)

ἥπατος ἐστίν, οἷς ἀναγκαῖόν ἐστιν ἅπασι χορηγεῖσθαι τροφήν, οὗτός μοι δοκεῖ δι' αὐτῶν ὧν ὑποτίθεται συγχωρεῖν ἢ μὴ βούλεται. τὸ γὰρ ἐξ ἥπατος ὀρμᾶσθαι τὸ αἷμα τί ἄλλο ἐστίν, ἢ τὴν γεννῶσαν αἷμα δύναμιν ἐν τούτῳ τῷ σπλάγγνῳ περιέχεσθαι; εἵπερ οὖν ἔνεκα μὲν τοῦ τρέφεσθαι τὸ ζῶον ἢ τοῦ αἵματός ἐστι γένσις, ἐν ἥπατι δὲ γίγνεται τὸ αἷμα, τῆς θρεπτικῆς δυνάμεως ἀρχὴ τοῦτ' ἐστὶ τὸ σπλάγγνον, οὐχ ἡ καρδία. τὸ γὰρ προνοούμενον ὕλης ἐπιτηδείου πρὸς θρέψιν ἅπαντι τῷ σώματι, τοῦτ' εὐλογον ἀρχὴν εἶναι τῆς θρεπτικῆς τε καὶ φυτικῆς δυνάμεως, ὥσπερ, οἶμαι, καὶ τοῖς φυτοῖς ἐκεῖνο τὸ μέρος, ὃ ῥιζῶσιν ἐκαλοῦμεν. ἔλκει τε γὰρ ἐφ' ἑαυτὸ διὰ παμπόλλων ῥιζῶν ἐκ τῆς γῆς τὴν τροφήν, ἐπιπέμπει τε προκατεργασμένον ἅπαντι τῷ φυτῷ διὰ τοῦ στελέχους. εἰ γὰρ καὶ τῆς αὐτῆς δυνάμεως, ὥσπερ καὶ τῆς σφυγμικῆς, ἀρχὴν θησόμεθα τὴν καρδίαν, ἐκ τοῦ περιτοῦ τὸ ἥπαρ ἢ μηδὲν μάτην ἐργαζομένη φύσις ἐποίησεν· ἦν γὰρ δὴ πού κατὰ τὴν καρδίαν αἵματοῦσθαι τὴν τροφήν. ἀλλ' ὥς εἰς μέγα τὸ ἔργον οἶον ὑπερέτην τινὰ

bus necessarium est omnibus alimentum suppeditare, hic mihi videtur per ea, quae statuit, concedere quae non vult; nam ex jecore sanguinem intrumpere quid aliud est, quam facultatem in hoc viscere contineri sanguinis effeotricem? Si igitur animantis nutriendi gratia sanguinis est generatio, in jecore autem sanguis gignitur, nutricis facultatis initium hoc viscus, non cor, erit. Nempe quod materiem idoneam alendo toti corpori prospicit, hoc bona ratione initium est facultatis et nutricis et vegetativae, quemadmodum, opinor, etiam in stirpibus illa pars, quam radicationem appellamus. Trahit enim ad se per numerosas radices ex terra alimentum, transmittitque elaboratum prius toti stirpi per truncum. Si namque ejusdem facultatis, quemadmodum et pullatoriae, initium cor statuerimus, ex superfluo jecur natura, quae nihil frustra operatur, fabricata est; quippe licebat in corde alimentum sanguinis naturam induere. Verum ceu in magnum opus ministri cujusdam instar jecur natura cordi

Ed. Chart. V. [168.]

Ed. Bas. I. (301.)

τὸ ἥπαρ ἡ φύσις τῇ καρδίᾳ παρεστήσατο προπαρασκευάζοντα τὴν ὕλην αὐτῇ, καθάπερ ἡ γαστήρ ἐκείνῳ. πιθανὸς μὲν ὁ λόγος, οὐ μὲν ἀληθὴς γε. φαίνεται γὰρ οὐχ ὡς ὑπερέτης ἡγουμένῳ προπαρασκευάζων ἐπιτήδειον ὕλην τὸ ἥπαρ, ἀλλ' ὡς αὐτὸς ὁ ἡγούμενος ἐξουσίαν ἔχων τοῦ διανέμειν αὐτήν. ἐναργῇ δὲ παραδείγματα κατ' αὐτὸ τοῦ ζώου τὸ σῶμα πάρεστι θεάσασθαι. πάντα γοῦν, ὅσα προπαρασκευάζει τὰς ὕλας ἐτέροις, ἐκείνοις αὐτὰς ἀκεραίους φυλάττει, καὶ οὐτ' ἐκ πνεύμονος ἄλλη τις ὁδὸς ἐτέρωσε τέμνεται, πλὴν μιᾶς τῆς εἰς τὴν καρδίαν, οὐτ' ἐκ κοιλίας τε καὶ ἐντέρων ἐτέρωσε, πλὴν εἰς ἥπαρ, οὐτ' ἐκ τοῦ δικτυοειδοῦς πλέγματος ἐτέρωσε, πλὴν εἰς ἐγκέφαλον, οὐτ' ἐκ τῶν τὸ σπέρμα προπαρασκευαζόντων ἀγγείων εἰς ἄλλο τι, πλὴν τῶν ὄρχεων. οὕτω δὲ καὶ οἱ τὸ χολῶδες ὑγρὸν ἀθροίζοντες πόροι πάντες εἰς ἓν ἀγγεῖον ἀποφέρονται, τὴν συνημμένην δηλονότι ἥπατι κύστιν, ἐντεῦθεν τε εἰς τὴν νῆστιν ἐκπέμπουσιν, καθάπερ οἱ νεφροὶ τὸ οὖρον, εἰς τὴν μίαν δηλονότι κύστιν. οὐκοῦν οὐδὲ τὸ ἥπαρ, εἴπερ τῇ καρδίᾳ τὸ αἷμα

adjuvat, qui alimentum prius ipsi praepararet, quemadmodum ventriculus jecori. Probabilis quidem sermo est, non tamen verus. Siquidem apparet, jecur non tanquam minister domino materiam praeparare, sed veluti ipse dominus potestatem habens ipsum distribuendi. Porro evidētia exempla in ipso animantis corpore licet conspiciari. Omnia igitur, quae materias aliis praeparant, illis easdem integras tuentur, ac neque ex pulmone alia quaedam via alibi secta est praeter unam in cor pertinentem, neque ex ventriculo et intestinis alio praeterquam in jecur, neque ex plexu retiformi alio quam in cerebrum, neque ex vasis semen praeparantibus in aliud quoddam praeterquam testes. Ita vero meatus omnes biliosum humorem congregantes in unum vas deferuntur, nempe vesicam jecori proximam; inde in jejunum intestinum illum mittunt, quemadmodum renes urinam in unam nimirum vesicam propellunt. Neque igitur jecur, si, ut

Ed. Chart. V. [188. 189.]

Ed. Bas. I. (501.)

προπαρασκευάσον ὑπὸ τῆς φύσεως ἐγένετο, διανέμειν αὐτὸ τῇ παρασκευῇ ἡμίεργον ἐπιστεύθη ἄν. οὔτε γὰρ ὑπηρε-
του τὸ τοιοῦτον ἔργον, ἀλλ' ἡγεμότος καὶ ἄρχοντος, οὐδ' ὕλης ἐλλιπῶς παρασκευασμένης τὸ πάθος· ὑπηρετοῦ γὰρ ἐστὶ τὸ παρασκευάζειν μόνον, ὕλης τ' ἐλλι[189]ποῦς ἐστὶ τὸ μὴ διανέμεσθαι. καὶ μὴν οὐθ' ὥς ὑπηρετῆς τὸ ἥπαρ, ἀλλ' ὥς ἄρχων, οὐθ' ὥς ὕλην ἐλλιπῇ τὸ αἷμα διανέμειν πεπίστευται. πάντα γὰρ ὅσα κάτω τοῦ διαφράγματος ἐστὶ τοῦ ζώου μόρια παρ' ἥπατος ἀναμφισβητήτως ἔχει τὸ αἷμα, καίτοι πλείω τῶν ἡμίσεών ἐστι. μάλλον δ' ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ διάφραγμα, καὶ ὁ περικάρδιος ὑμὴν ἅμα τοῖς ἄλλοις ὑμέσι τοῖς πλησίον, ὅσοι τε διαφράττουσι τὸν θώρακα, καὶ ὅσοι περιαλείφουσι τὸν πνεῦμονά, τὴν τροφήν ἐκ τῆς κοίτης ἔχει, πρὶν ἐπὶ τὴν καρδίαν ἀφικέσθαι, διδαχθῶμεν, ὑπὸ τῆς ἀνατομῆς εἰσόμεθα τὰ πλείω τῶν τοῦ ζώου μορίων ἐξ ἥπατος τρεφόμενα προφανῶς τε καὶ ἀναμφισβητήτως. ἐπιδειχθήσεται μὲν γὰρ ὀλίγον ὕστερον, ὅτι καὶ τὸ ἄνω τῆς καρδίας ἅπαν ἐξ ἥπατος ἔχει τὴν τροφήν. ἀλλὰ τό γ'

cordi sanguinem praepararet, a natura creatum est, distribuere ipsum semielaboratum credetur; neque enim ministri tale opus, sed ducis et praefecti, neque materiae non satis elaboratae affectus, quippe ministri est solum praeparare, materiae imperfectae est non distribui. Atqui neque ut minister jecur, sed ut dominus, neque ut materiam imperfectam, sed sanguinem distribuere creditum est. Omnes enim quae infra septum transversum animantis sunt partes a jecore citra controversiam sanguinem obtinent, etli plures dimidia ipsarum parte existant. Clarius autem, si et ipsum septum transversum et membranam cor integentem una cum aliis membranis vicinis, tum quae thoracem intersepiunt, tum quae pulmonem ambiunt, alimentum haurire ex cava vena, priusquam ad cor perveniat, a dissectione edocti fuerimus, sciepmus, plures animalis partes ex jecore nutriri, et palam, et sine controversia. Ostendetur enim paulo post, et superiorem cordis portionem totam ex jecore alimentum recipere. Sed

Ed. Chart. V. [189.]

Ed. Bas. I. (301.)

ἀναμφισβήτητον ἤδη λαμβανέσθω τὸ τὰ κάτω τῆς καρδίας
ἐξ ἐκείνου τρέφεσθαι, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ θώρακος ὅλα
τὰ κάτω μέρη. μαρτυρεῖ δὲ τῷ λόγῳ καὶ τὰ ἄλλα σύμ-
παντα τὰ κατὰ τὰς ἀνατομὰς φαινόμενα, καὶ πρῶτόν γε
καὶ μέγιστον ἡ καθάρσις τῶν περιττωμάτων τοῦ αἵματος.
ὥς γὰρ συμπεπληρωμένη τῇ τοῦ χυμοῦ γενέσει καὶ τὸ
προσῆκον εἶδος ἐχούσῃ παρεσκεύασεν ἡ φύσις ὄργανα κα-
θαρτικά τῶν περιττωμάτων, νεφροὺς καὶ σπλῆνα καὶ τὴν
χοληδόχον κύστιν. οὐδ' ἔστιν ἄλλο τέταρτον οὐδ' ἐπινοῆ-
σαι περίττωμα τροφῆς ἢ ὕλης ἥστιν οὐκ ὑπὸ θερμοῦ με-
ταβαλλομένης, ἀλλὰ τὰ πλεῖστα τρία τὸν ἀριθμὸν ἔστι.
τουτὶ γὰρ δέδεικται μοι δι' ἐτέρων ἤδη πραγματειῶν, αὐτὴς
τε δειχθήσεται κατὰ τὴν ἐνεσιτῶσαν ἐπὶ προήκοντι τῷ λόγῳ
πραγματείαν. νυνὶ δ' εἴρηται μὲν, ὥς μηδὲν τῶν ἀληθῶν
παράλειπτοιο, τῆς δ' ἐξ αὐτοῦ πίστεως οὐδὲν δεῖ τοῖς πα-
ροῦσιν. ὁμολογεῖται γὰρ ἡ τε τῶν νεφρῶν ἐνέργεια καὶ ἡ
τῆς χοληδόχου κύστεως ἐκκαθαίρειν τὸ αἷμα. κατὰ δὲ τὴν
καρδίαν οὐτ' ἄλλα τι καθαρτικὸν ὄργανον ἡ φύσις ἐποίησεν,

indubitatum jam sit, inferiorem cordis regionem ex illo
nutriri, imo et ipsius thoracis inferiores omnes partes.
Attestatur huic sermoni etiam inter alia universa, quae in
anatomis apparent, primum et maximum, nempe excre-
mentorum sanguinis expurgatio. Tanquam enim absolu-
tae humoris generationi et congruam speciem obtinenti
recrementorum instrumenta purgantia natura fabricata
est, renes, lienem, vesicam bilis receptricem, neque licet
quartum aliudimenti excrementum ne cogitare quidem,
vel materiae qualiscunque a calore mutatae, verum plu-
rimum tria numero sunt, id quod in aliis jam operibus
ostensum est, rursusque ostendetur in praesenti commen-
tario sermonis processu. Nunc autem dictum est, ut
nihil veri relinquatur; verum praesentia fidem ex illo
non requirunt; quippe constat, quod renum et felle vesic-
ae functio est sanguinem expurgare. In corde neque
aliud quoddam purgans instrumentum natura fecit, neque

Ed. Chart. V. [189.]

Ed. Bas. E. (301.)

οὐτ' ἄλλον ἐργάζεται χυμὸν. ὅμοιον γὰρ τὸ τ' ἐν τῇ δεξιᾷ κοιλίᾳ τῆς καρδίας αἷμα καὶ τὸ κατὰ πάσας τὰς φλέβας ὅλῳ τῷ ζῳῳ, καθάπερ γὰρ καὶ τὸ κατὰ τὰς ἀρτηρίας ἀπάσας ὅμοιον ἐστὶ τῷ κατὰ τὴν ἀριστερὰν κοιλίαν. τουτὶ μὲν οὖν ὡς τὰ πολλὰ λεπτότερόν τ' ἐστὶ καὶ ξανθότερον, ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ τὰναντία, παχύτερόν τε καὶ μελάντερον, αἰεὶ μέντοι θερμότερον αὐτό ἐστι. τὸ δὲ κατὰ τὴν δεξιάν κοιλίαν αἷμα τὴν αὐτὴν ἰδέαν ἔχει τῷ τ' ἄλλῳ παντὶ καὶ τῷ κατὰ τὸ ἥπαρ, ὡς ἂν οὐδὲν ἐξαίρετον ἐπικτώμενον ἐν τῇ δεξιᾷ κοιλίᾳ. μεγίστη δὲ πίστις, ὡς οὐ προπαρασκευάζει τῇ καρδίᾳ τὸ ἥπαρ οὐδένα χυμὸν εἰς τροφήν τῶν τοῦ ζώου μορίων, ἀλλ' αὐτὸ συμπληροῖ τὴν σύμπασαν ἰδέαν αὐτοῦ, τὸ μίαν εἶναι φλέβα τὴν ἐξ ἥπατος εἰς καρδίαν ἐκφυομένην, ἑτέραν δὲ μηκέτι ἀντεκφέρειν κατ' ἄλλο μέρος αὐτῶν, εἰς ὅλον ἅπαξ φέρουσιν τὸ σῶμα τὸν κατεργασθέντα χυμὸν, καίτοι γ' ἄλλης μὲν εἰσαγωγῆς ἀρτηρίας, ἄλλης δ' ἐξαγωγῆς τὸ πνεῦμα. φαίνεται γὰρ ἡ φύσις οὐ τοῖς αὐτοῖς ἀγγείοις χρωμένῃ πρὸς τε τὰς

aliū machinata est humorem; similis namque sanguis est et qui in dextro cordis sinu, et qui in omnibus venis per totum animal continetur, quemadmodum et qui in arteriis universis habetur, ei respondet, qui in sinistro sinu existit. Hic itaque plerumque tenuior est et flavior, nonnunquam e contrario crassior et nigrior, semper vero calidior ipse est. At qui in dextro sinu continetur sanguis, eandem speciem habet, quam omnis alius, et is qui in jecore habetur, tanquam nihil singulare ac eximium in dextro sinu acquirat. Maxima autem fides, jecur nullum humorem in animalis partium nutritionem cordi praeparare, sed ipsum universam ejus speciem absolovere, quod una sit vena, quae ex jecore aut corde procedat, altera vero non item contra enascatur ex alia ipsorum parte, quae elaboratum humorem in totum corpus deducat, etsi alia quidem arteria introducat, alia educat spiritum. Videtur enim natura non eisdem uti valis et

Ed. Chart. V. [189. 190.]

Ed. Bas. I. (301. 302.)

ἡμιοργά(302)στους ὕλας καὶ πρὸς τὰς τελέως κατειργασμέ-
 νας, οὐδὲ ταῖς αὐταῖς ὁδοῖς. οὐδὲ γὰρ δυνατόν ἐστιν ἅμα
 τε τὸ ἡμίπεπτον ἐξ ἥπατος εἰς καρδίαν ἀναπέμπεσθαι τρο-
 φήν, ἅμα δὲ τὴν ἤδη κατειργασμένην διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ
 μεταφέρεισθαι, ἀλλ' ἦν ἂν πάντως ἑτέρα μὲν φλέψ ἢ εἰσά-
 γουσα τὴν ἡμίπεπτον, ἑτέρα δὲ ἢ τὴν ἀκριβῶς κατειργασμέ-
 νην ἐξάγουσα. νυνὶ δ' εἰσάγει μὲν τις, ἐξάγει δ' οὐδεμία
 πλήν τῆς εἰς πνεύμονα, περὶ ἧς αὖ ἐπὶ πλέον ἐν τοῖς περὶ
 χολίας μορίων ἐπισκεψόμεθα, τὴν αἰτίαν ἐρευνῶντες, ἧς
 ἔτεκεν ἐκ τῆς καρδίας, οὐκ ἐκ τῆς κοίλης, ἐξέφυσεν ἡ φύσις
 εἰς τὸν πνεύμονα τὴν θρέψουσαν τὸ σπλάγχχνον φλέβα.

Κεφ. ε'. [190] Λεῖται δὲ μάλιστα, εἴπερ τις ἄλλος
 λόγος, καὶ ὁ νῦν ἡμῖν προκείμενος αὐτοῦ τοῦ φαινόμενου
 κατὰ τὰς ἀνατομίας. οὐ μόνον γὰρ οὐδεμία φαίνεται φλέψ
 ἐκ καρδίας εἰς τὰ κάτω μόρια φερομένη, πλήν τῆς ἐξ
 ἥπατος ἀναφερούσης τὸ αἷμα, ἀλλ' οὐδ' εἰς τὸ ἄνω καρ-
 δίας ἀφικνεῖται φλέψ οὐδεμία. φαίνεται γὰρ ἡ κοίλη φλέψ
 ἀπὸ τοῦ ἥπατος εὐθὺ τῶν σφαγῶν ἀναφερομένη, καὶ ταύτης

ad semielaboratas materias et omnino confectas, imo ne
 eisdem quidem viis. Neque enim fieri potest, ut simul
 semicoctum alimentum ex jecore in cor dispensetur, simul
 jam elaboratum per eandem viam deferatur, verum esset
 omnino alia quidem vena, quae semicoctum invelheret, alia,
 quae exacte elaboratum educeret; nunc autem invehit
 quidem aliqua, nulla autem deducit praeter eam, quae
 in pulmonem pergit, de qua uberius in libris de usu
 partium considerabimus, causam indagantes, cur ex corde,
 non ex cava vena natura in pulmonem inferuit aliam
 venam, quae viscus enutriat.

Cap. V. Requirit autem maxime, si quis alius ser-
 mo, certe hic nobis propositus id, quod in dissectionibus
 apparet. Non solum enim nulla vena apparet, quae ex
 corde in inferiores partes deferatur, praeterquam quae
 ex jecore sanguinem sursum educit, imo neque in supe-
 riorem cordis regionem vena ulla pervenit, quoniam ca-
 va vena a jecore recta ad jugulum emergit, atque hujus

Ed. Chart. V. [190.]

Ed. Bas. I. (302.)

ἀποβλάστημά τι τὸ εἰς τὴν καρδίαν ἐμφυόμενον, οὐκ ἐξ
ἐκείνης αὐτῆς. γνῶρισμα δ' ἐναργέστατόν ἐστι τὸ κατὰ μὲν
ἀρτηρίαν τὴν μεγάλην τὸ θεωρούμενον, ἢν τινα βουλοίμην
οὕτως ἐπὶ τὴν κοίλην ἐρχεσθαι φλέβα. μία γὰρ ἀρτηρία
μερίστη τῆς ἀριστερᾶς κοιλίας τῆς καρδίας ἐκφύσασα, σαφῇ
σχίσιν εἰς ἀμφοτέρας ποιεῖται τὰς ἀρτηρίας, ἣν τε ἄνω πρὸς
τὴν κεφαλὴν, ἣν δ' ἐπὶ τὴν ῥάχιν ὁρῶμεν καταφερομένην.
οὕτως δ' οὖν ἐχοῖν καὶ τὴν ἐκ τῆς δεξιᾶς κοιλίας ἐκφυομέ-
νην φλέβα σαφῇ τὴν νομὴν ἴσχειν εἰς ἄμφω τὰ μέρη.
φαίνεται δ' οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀναφερομένης ἐξ
ἥπατος εἰς καρδίαν ἀποσχίζεται. πῶς οὖν ἔτι δυνατόν ἐστι
τὴν δεξιάν κοιλίαν τῆς καρδίας ὑπολαβεῖν εἶναι φλεβῶν
ἀρχήν, ὥσπερ τὴν ἀριστεράν ἀρτηριῶν; ἐπὶ γὰρ ἀνο-
μοίοις γνῶρίσμασιν ἀνόμοιον εἶναι χοῖν καὶ τὴν ἐνδειξιν.
εἰ δέ τω δοκεῖ μικρόν εἶναι τὸ τῆς ἐκφύσεως τῶν ἀγγείων γνῶ-
ρισμα, καίτοι γ' οὐκ ὄντος μικροῦ, ἀλλ' ἐκεῖνό γ' οἶδ' ὅτι οὐ
σμικρόν εἶναι φησι, τὸ πολλὰ τῶν ζώων οὐκ ἔχειν τὴν δεξιάν
κοιλίαν τῆς καρδίας. καίτοι γ' οὐκ ἐνδέχεται τὴν κοίλην φλέβα

ramus quidam est ille, qui cordi inseritur, et ex illo ipsa
non oritur. At nota evidentissima est, quae in grandi
arteria conspicitur. Hanc quum viderit aliquis, velim sic
ad cavam venam pergeret; una namque arteria maxima
ex sinistro cordis sinu procedens manifesto in utrasque
divaricatur arterias, tum eam, quam sursum ad caput,
tum eam, quam ad spinam deferri videmus. Ita igitur
conveniebat et venam, quae ex dextro sinu enascitur, ma-
nifesto in utrasque partes propagari. Verum non ita ap-
paret, sed ab ea, quae sursum tendit ex jecore in cor,
distribuitur. Quomodo igitur adhuc dextrum cordis ven-
triculum venarum esse principium, quemadmodum siniste-
riorem arteriarum, opinari quis poterit? nam in dissimili-
bus notis dissimilem esse indicationem oportet. At si ali-
cui videatur exigua esse processus vasorum nota, quamvis
exigua non sit, certe illam, sat scio, non exiguam esse
dicet, quod multa animalium dextro cordis sinu careant;
proindeque existimari non potest, cavam venam ex hoc pro-

Ed. Chart. V. [190.]

Ed. Bas. I. (302.)

τῆς κοιλίας ταύτης ἐκφύεσθαι νομίζειν, ὅταν ἐν παμπόλλοις
γένεσι ζώων ἥπαρ μὲν ὑπάρχῃ καὶ κοίλῃ γλῆψι, ἡ κοιλία
δ' ἡ δεξιὰ μὴδ' ὅλως ἤ τινα τοίνυν ἐστὶ καὶ πόσα τὰ
γένη τῶν ζώων, ἐν οἷς φημι τὴν δεξιάν οὐκ εἶναι τῆς καρ-
δίας κοιλίαν; ἀριθμῶ μὲν οὐκ ἔχει διελθεῖν αὐτιά, κοινὸν
δ' ἐφ' ἅπασιν κεφάλαιον εὔρον ἀνατεμόν. πολλὰ ἀσύμβατα
μὲν εἰς ἕτερα, πρόσσεστι δὲ ἐν αὐτοῖς ἐξαίρετον, ὅπερ οὐκ
ἅπασιν τυγχάνει τοῖς ἐνύδροις, τὸ μὴτ' ἀναπνεῖν ἐξ αἵρος,
μὴτ' ἔχειν πνεύμονα. τοῦτ' ἄρα ἄχρι τοῦ δεῦρο κατὰ πάντα
γένη τῶν ζώων παραφυλάξατο, συναπόλλυσθαι τε καὶ συ-
γενεῖσθαι τῷ πνεύμονι τὴν δεξιάν κοιλίαν τῆς καρδίας.
ἐξήγησα δὲ χρόνῳ παμπόλλῳ καὶ τὴν αἰτίαν αὐτῶν, καὶ
γέγραπται τὰ φανένθ' ἡμῖν εὐλόγῳ κατὰ τὴν περὶ χρείας
μορίων πραγματείαν. ἐμπίδας μὲν οὖν καὶ μυίας, καὶ σκώ-
ληκας, καὶ μελίττας, καὶ μύμηκας οὐτ' ἀνέτεμον οὐτ'
ἀνατεμεῖν ἐπιχειρήσαμεν ἄν. ὅπου γὰρ καὶ τοῖς μεγά-
λοις ζώοις εὐρίσκω πολλὰ σφαλλομένους τοὺς ἀνατεμόντας,
εὐλογον δῆπου κατὰ τὰ μικρότερα μᾶλλον σφαλῆναι.

cedere ventriculo, quum in permultis animalium generi-
bus jecur quidem existat et cava vena, sinus autem dex-
ter nequaquam. Quae igitur sint et quot animantium
genera, in quibus dextrum non esse cordis sinum affirmari,
quum numero ea persequi nequeam, commune in ipsis
caput inveni, dissectis multis varii generis animalibus.
Inest autem ipsis eximium, quod non omnibus contingit
aquatilibus, puta non respirare ex aere, neque habere
pulmonem. Hoc enim hucusque in omnibus animantium
generibus observavi, dextrum cordis sinum simul cum
pulmone et perire et generari. Porro disquisivi longo tem-
pore etiam ipsorum causam, ac scripsi, quae mihi visa
sunt consentanea, in opere de usu partium. Culices igitur,
et muscas, et lumbricos, et apes, et formicas neque
dissecui neque dissecare aggredierer. Quum enim in gran-
dibus animalibus multos dissectorum errores inveniam,
consentaneum est scilicet in minoribus magis eos aberrasse.

Ed. Chart. V. [190. 191.]

Ed. Bas. I. (302.)

τῶν γούν ἀνατηθέντων ὑπ' ἐμοῦ μέχρι γε τοῦ δεῦρο σχεδὸν οὐκ ἔστιν ὅτι μὴ καὶ καρδία καὶ ἥπαρ ὑπάρχει, καὶ κοίλη φλέψ, καὶ ἀρτηρία ἡ μεγάλη. καὶ φαίνεται, καθάπερ ἡ ἀρτηρία τῆς καρδίας, οὕτως ἡ φλέψ τοῦ ἥπατος ἐκφυομένη διὰ παντός, καὶ μὴδ' ὅλως ἔχει δεξιάν ἢ καρδία κοιλίαν. καὶ διὰ τοῦτο φαίνεται σχιζομένη μετὰ τὸ διελθεῖν τὰς φρένας ὑποκάτω τῆς καρδίας, ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων, ὅταν ἐγγύς ἦκη τῶν σφαγῶν. ἐν ἑτέροις δὲ ζώοις οὐκ ὀλίγοις ἐστὶ μὲν δεξιὰ κοιλία, φαίνεται δ' οὐδὲν ἦτιον ἢ κοίλη φλέψ εἰς μεγάλα δύο σχιζομένη, πρὶν ἐπὶ τὴν καρδίαν ἐξικέσθαι. καὶ τοῦτο πᾶσι [191] μὲν ὑπάρχει σχεδὸν τοῖς πτηνοῖς, ἅπασιν τε τοῖς ἔρπουσι, καὶ τῶν βαδιζόντων οὐκ ὀλίγοις. ὥστε τὰ πλεῖστα τῶν ζώων τὴν κοίλην φλέβα προφανῶς ἐξ ἥπατος ἔχει ἀρχομένην. ἑναργῶς γὰρ ὁράται διπλάσιον εὐρὺ τὸ ἐξ ἐκείνου τοῦ σπλάγχνου φυόμενον ἄγγειον ἐκατέρων τῶν τμημάτων, ὥς ἅμα δίχα τῆς κοίλης ἐνταῦθα σχισθείσης. εἰ δὲ εὐρύτερόν ποτε θάτερον ἐπὶ τινος ζώου φαίνοιτο θάτερον τμήματος, ἀλλὰ συναμφότερά γε τῇ κοίλῃ φλεβὶ προφανῶς

Sane nullum fuit eorum, quae ego in hunc usque diem dissecui, in quo non esset cor, jecur, cava vena et magna arteria; ac apparet, quemadmodum arteria ex corde, sic vena ex jecinore perpetuo oriri, etsi neutiquam dextrum cor ventriculum habeat, eoque videtur in ramos scissa, ubi septum transversum subter cor permeaverit, sicuti in aliis, quum propter jugulum venerit. In aliis animantibus non paucis est quidem dexter ventriculus, verum, nihilominus cava vena in magnos duos ramos dissindi apparet, priusquam ad cor pervenerit; atque hoc prope omnibus volatilibus inest, omnibusque serpentibus, atque pedestrium non paucis. Quare plurima animantia cavam venam manifesto ex jecore habent exorientem, quippe evidenter apparet utriusque propaginis duplo latum vas, quod ex illo viscere procedit, tanquam simul bifariam cava vena inibi divaricata. Quod si latior quandoque altera propago altera in animali quodam appareat, ambae tamen simul cavae venae palam sunt aequa-

Ed. Chart. V. [191.]

Ed. Bas. I. (302.)

ἔστιν ἴσα, μονοτονὸν μετὰ φωνῆς ἐρμητεύοντα, τὴν μὲν οἶόν τι πρέμνον ὑπάρχειν, αὐτὰ δ' ἀπ' ἐκείνης γεγενῆσθαι σχισθείσης οἶόν περ κλάδους τινὰς ἢ καὶ κλῶνας. οὐ μόνον δ' ἡ κοίλη φλεψ ἐκ τῶν κυρτῶν τοῦ ἥπατος ἐκπέφυκεν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν σιμῶν ἑτέρα φλεψ, ἣν οἱ μὲν ὀνομάζουσι πύλας ἥπατος, οἱ δὲ τὴν ἐπὶ πύλαις· οὐ γὰρ δὴ ὅλην γὰρ τὴν φλέβα πύλας ὑπάρχειν, ἀλλ' ὅσον πρῶτον αὐτῆς ἐξίσχει τοῦ ἥπατος, ὅπερ καὶ πάντων εὐρύτατόν ἐστιν. ἀπ' αὐτοῦ γὰρ εἰς ἄμφω τὰ μέρη κατασχίζεται τὸ ἀγγεῖον, εἰς τε τὰ σιμὰ τοῦ ἥπατος ἅπαντα καὶ εἰς τὰ κατὰ τὴν γαστέρα, τὸ καλούμενον ἐπίπλοον. τῶν γὰρ ἐν τούτοις ἅπασι φλεβῶν παμπόλλων οὐσῶν οὐδεμία συνεχὴς ἐστι τῇ καρδίᾳ. καὶ τις ἀκούσας τοῦτο τῶν ἀλήθειαν τιμώντων ἀπεθαύμαζε τε καὶ ἠπίσται τῷ λόγῳ, καὶ δειχθῆναι οἱ τὸ λεγόμενον ἡξίου, καὶ ὥς εἶδε, μεγάλως κατεγίτωσκε τῶν ἀποφνημαζέων, ἄρχὴν εἶναι φλεβῶν τὴν καρδίαν. ὥσπερ γὰρ, εἰ μίαν ἡντιπαιὸν ἐν ὅλῳ τῷ ζῳῷ φλέβα κεχωρισμένην εἰς τοσοῦτον εὐρίσκομεν, ὥς μήτ' αὐτῷ συνάπτειν τῷ ἥπατι μήτε τινὲ τῶν ἀπ' αὐτοῦ

les, tantum non voce declarantes, hanc venam veluti caudicem quendam esse, ipsas vero ab ea discissas nasci tanquam ramos quosdam, aut etiam furculos. At non solum cava vena ex gibbis jecoris partibus processit, verum etiam ex cavis altera vena, quam alii portas jecoris appellant, alii portis vicinam. Non enim totam venam portas esse, sed quantum prima ipsius portio ex jecore emergit, quae etiam omnium latissima est; nam ab ipsa vas in ambas partes dispensatur, tum in cavas jecoris partes omnes, tum in ventris partes et omentum nuncupatum. Venarum, quae plurimae in his omnibus existunt, nulla cordi est continua; quod quum aliquis veritatis studiosus audivisset, admirabatur, et sermoni fidem non adhibebat, volebatque id, quod dicitur, sibi demonstrari, ac postquam vidisset, damnabat vehementer eos, qui cor venarum esse principium pronunciarunt. Quemadmodum, si unam quamlibet in toto animante venam segregatam adeo invenerimus, ut neque ipsa conjungatur jecori, neque alicui venarum ab eo pro-

Ed. Chart. V. [191.]

Ed. Bal. I. (301.)

φλεβῶν, οὐκ ἂν ἀπεφηνάμεθα, τῆς φλεβὸς ἐκείνης ἀρχὴν εἶναι τὸ ἥπαρ, οὕτως, ἐπειδὴ νῦν οὐ μίαν οὐδὲ δύο μόνας, ἀλλ' ἀνάρκτον τι πλῆθος εὐρίσκομεν, οὐδεμίαν ἔχουσαν τῇ καρδίᾳ συνέχειαν, οὐκ ἂν, οἶμαι, φαίημεν, ἐκείτων τῶν φλεβῶν ἀρχὴν εἶναι τὴν καρδίαν. εὐλόγως οὖν εἴρηται ῥίζωσις τῶν φλεβῶν εἶναι τὸ ἥπαρ, τῶν ἀντηριῶν ἡ καρδία, τοῦ δένδρου ὃ καὶ χώρα τοῦ καταβληθέντος σπέρματος. ἐν ἅπασιν γάρ τούτοις ἡ ῥίζωσις ἀρχὴ τοῦ παντός ἐστιν, οὐ τῆς ἐξ ἀρχῆς γενέσεως μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς νῦν διοικήσεως. ὅτι δὲ τὸ φαινόμενον αὐτὸ διὰ τῆς ἀνατομῆς βιάζεται καὶ τοὺς τάναντία δοξάζοντας ἄκοντας ὁμολογεῖν τάληθές, ἐκ τοῦδε ἂν μάλιστα μάθοις. οὐδεὶς τῶν ἀνατομικῶν ἀνδρῶν ἐπὶ τὸ γράφειν ἀφικόμενος ἀνατομὴν φλεβῶν ἑτέραν ἀρχὴν διδασκαλίας ἐπιτήδειον ἡδυνήθη ποιήσασθαι παρελὼν τὸ ἥπαρ. ἀλλ' εἴτ' ἀπορεῖν ὑπὲρ ἀρχῆς ἔφησεν, ὡς Ἡρόφιλος, εἴτ' εὐπορεῖν, ὡς ἄλλοι πολλοὶ καὶ ὁ ἡμέτερος Πέλοψ, ὅπως τὴν γε διδασκαλίαν ὀλίγου δεῖν ἅπαντες ἐφ' ἥπατος ἐποίησαντο. καὶ τό γε θαυμασιώτατόν

cedentium, non pronunciaremus, venae illius primordium esse jecur, ita, quoniam nunc non unam, neque duas solum, sed innumerabilem quandam multitudinem inveniamus nullam cum corde habere continuitatem, non, opinor, dixerimus, illarum venarum cor esse principium. Merito igitur dicta est radicatio venarum esse jecur, arteriarum cor, arboris ea pars, quae regioni, in qua semen projectum fuerit, respondet. In omnibus enim his radicatio totius est principium non primariae generationis tantum, sed etiam praesentis dispensationis. Quod autem id ipsum, quod in anatome apparet, cogit etiam contraria opinantes invitos verum fateri, hinc potissimum discas. Nullus anatomicorum, quum dissectionem venarum scribere aggredetur, aliud initium disciplinae idoneum potuit facere, jecore praetermisso, verum sive dubitare de principio se dixit, ut Herophilus, sive cognitionem ipsius habere, ut alii multi et noster Pelops, tamen disciplinam fere omnes de jecore instituerunt. Ac maxime mirabile et incre-

Ed. Chart. V. [191. 192.]

Ed. Bas. I. (302. 303.)

τα καὶ ἀπιστότατον ὁ Πέλοψ ἔπαθεν. ἐν μιᾷ πραγματείᾳ τῶν τε φλεβῶν ἀρχὴν κατεσκεύασε τὸν ἐγκέφαλον, ἀνατομὴν τε γράφων αὐτῶν ἀφ' ἥπατος ἤρξατο, κατὰ μὲν τὸ δευτερον σύγγραμμα τῶν Ἱπποκρατείων εἰσαγωγῶν εὖ μάλα γενναίως ἀγωνισάμενος ὑπὲρ τοῦ δεῖξαι τὸν ἐγκέφαλον οὐ σείρον μόνον, ἀλλὰ καὶ φλεβῶν καὶ ἀρτηριῶν ἀρχὴν, ἐν δὲ τῷ τρίτῳ τῆς ἀνατομῆς τῶν φλεβῶν ἀφ' ἥπατος ἀρξάμενος, (303) ὥσπερ καὶ οἱ ἄλλοι σχεδὸν ἅπαντες ἀνατομικοὶ εἶναι γράφουσι, πρὸς γὰρ τὴν διδασκαλίαν ἐπιτήδεις τοῦτι τὸ σπλάγχνον ἀρχὴν γενέσθαι τῷ λόγῳ. θαυμάζω δ' αὐτῶν, εἰ χωρὶς αἰτίας φυσικῆς ἐπιτήδειον εἶναι τομίζουσι πρὸς τὴν διδασκαλίαν αὐτό. ἐγὼ μὲν γὰρ οἶδα καὶ τοῦθ' ἐν τι τῶν ὁμολογημέων ἅπασιν, ὥς οὐδὲν τῶν γεγονότων τε καὶ γινομένων ἀναιτίον ἐστίν. [192] εἰ μὲν οὖν ἀπορεῖν ὁμολογοῦσιν ὑπὲρ ἀπάντων τῶν ἀδήλων ὁμοίως τοῖς ἐμπειρικοῖς, οὐδ' ἂν ἐμοὶ πρὸς αὐτοὺς εἴη τις λόγος, οὔτε γὰρ ἀρχὴν αὐτῶν ζητήσουσιν, οὐθ' ὅμως ἀνατεμουσιν. εἰ δὰ λόγον ἔχειν φασίν, ἐξ οὗ τὰ διαφεύγοντα τὴν αἴσθησιν

dibile quid Pelopi accidit, qui in uno opere venarum principium cerebrum astruxit, dissectionemque ipsarum scribens a jecore incepit, in secundo quidem commentario Hippocraticarum introductionum admodum strenue certans, ut cerebrum non modo nervorum, sed etiam venarum et arteriarum principium ostendat, in tertio autem dissectionis venarum a jecore auspicatus, quemadmodum et alii prope omnes anatomici convenienter scribunt, nam ad disciplinam hoc viscus initium fieri putant sermoni. Miror autem ipsos, si citra causam naturalem idoneum ipsum ad disciplinam esse arbitrantur. Ego etenim novi et hoc unum inter ea, quae omnibus in confesso sunt, nempe nihil eorum, quae facta sunt et quae fiunt, causae esse expers. Quod si igitur dubitare se fatentur de omnibus occultis similiter empiricis, neque mihi adversus eos disputatio quaedam erit, ut qui nec initium ipsorum inquirant, neque similiter dissecant. At si rationem se habere assirment, ex qua ea, quae sensum

Ed. Chart. V. [192.]

Ed. Bas. I. (303.)

εὐρίσκουσιν, τί οὐκ αὐτοῦ τούτου πρώτου οὐ λέγουσιν
ἐπεσκέψαντο τὴν αἰτίαν, ἐπιτήδειόν ἐστιν εἰς διδασκαλίαν
φλεβῶν ἀνατομῆς ἀρχὴ τῷ λόγῳ γενέσθαι τὸ ἥπαρ ἀναι-
τίως, ὃ σοφώτατοι; ἢ ὅτι πάντως τῇ φύσει πλεονεκτεῖ,
καὶ πρὸς τὴν τῆς διδασκαλίας ἀρχὴν ἐπιτηδειότερόν ἐστι,
τίς ἢ πλεονεξία ζητῆσαι δίκαιον, οὐκ ἀργῶς οὐδὲ ῥαθύμως
ὑπερβῆναι. τὴν δ' ἀρχὴν τῆς εὐρέσεως αὐτὸ τοῦτο οἶμαι
παρέξειν, ὃ πρὸς ἀπάντων ὁμολόγηται τῶν ἀνατομικῶν
ἐπιτήδειον εἶναι φασκόντων αὐτὸ πρὸς τὴν τῆς διδασκα-
λίας ἀρχήν. εἰ γὰρ καὶ μηδενὸς ἄλλου τούτου αὐτοῦ τὸν
λόγον ἡμῖν ἀποδοῦναι δυήσονται τοῦ φάσκειν, ἐπιτήδειον
εἰς ἀρχὴν διδασκαλίας ἐστίν, οὐδ' ὅτι τὴν χροάν ἐρυθρόν
ἐστίν, οὐδ' ὅτι διεκλήπται λοβοῖς, οὐδ' ὅτι καθ' ἐνὸς αὐ-
τῶν ἐπιτέταται τὸ τῆς χολῆς ἀγγεῖον, οὔτε δι' ἄλλο τῶν
τοιούτων οὐδέν, ἀλλ' ὅτι πᾶσαι συνεχεῖς αἱ φλέβες ὑπάρ-
χουσιν αὐτῷ· καὶ μὴν οὐτ' ἄλλου τινὸς ἐστὶ τοῦτ' αὐτὸ
γνώρισμα πλὴν τῆς ἀρχῆς. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ δι' ἄλλο τι τεύ-
ρων ἀνατομῆς ἀδύνατόν ἐστιν ἐτέραν ἀρχὴν ποιήσασθαι δι-

subterfugiunt, inveniant: cur non hujus ipsius primum
quod dicunt, causam inspexerunt; idoneumne est ad di-
sciplinam, a jecore venarum dissectionem in sermone in-
cepisse sine causa, o viri sapientissimi? An quoniam om-
nino natura aliis excellit ad disciplinae initium accom-
modatius est? Quae autem sit illius eminentia, inquirere
aequum est, non otiose neque segniter praeterire. Porro
initium inventionis id ipsum puto exhibiturum, quod ab
omnibus confessum est anatomicis, qui affirmant, ipsum ad
disciplinae initium esse accommodum. Etsi enim nullius
alterius, hujus saltem rationem nobis poterunt reddere,
cur dicant, idoneum ad disciplinae initium existere, neque
quod colore rubrum est, neque quod fibris comprehen-
sum, neque quod in una ipsarum fellis vas exporrectum
est, neque propter hujusmodi aliud ullum, sed quia om-
nes ei continuae venae existunt. Atqui neque alterius
cujusquam haec ipsa nota est praeterquam initii; neque
enim propter aliud quippiam nervorum dissectionis alte-

Ed. Chart. V. [192.]

Ed. Bas. I. (305.)

δασκαλίας ἐγκέφαλον ὑπερβάντα, ἣ ὅτι ἀρχὴ τούτων ἐστὶ. τούτου γὰρ μὴ διδομένου οὐκ ἂν δύναιτό τις ἄλλην ἐξευρεῖν αἰτίαν, οὐδὲ διότι τῶν ἀρτηριῶν τὴν καρδίαν. ἡ γὰρ ὑπὸ τῆς φύσεως ἀρχὴ κατασταθεῖσα καὶ τὴν διδασκαλίαν ἀφ' ἑαυτῆς ἀναγκάζει ποιήσασθαι. οὐδὲ γὰρ, εἴ τις ἐθελήσειεν ἵδαντος ἐξηγήσασθαι διανομὴν ἐπεισάκτου πόλει, τὴν ἀρχὴν τῆς διηγήσεως οὐκ ἂν ἄλλοθεν εὗροι ποιήσασθαι παρελθὼν πρὶν πρῶτην εἴσοδον, ἀλλ' ἀνάγκη πᾶσα τούτω προειπόντι τὸ χωρίον ἐκεῖνο τῆς πόλεως, οὗ εἶσω πρότερον ἔξωθεν ἀφικνεῖται τὸ ὕδωρ, ἀπ' ἐκείνου ποιήσασθαι τὴν ἐξῆς ἀπασαν διήγησιν. ὥστ' οὐ ἔχρη ζητεῖν ἄλλην μὲν ἀρχὴν τῆς τοῦ πράγματος φύσεως, ἄλλην δὲ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ. κατὰ γὰρ τὴν τοῦ πράγματος φύσιν ἡ διδασκαλία γιγνομένη τὴν αὐτὴν ἔχει τῷ διδασκομένῳ τὴν ἀρχὴν, οὐδ' ἐστὶν ὁρθῶς διηγῆσασθαι βουλομένοι ἢ γένεσιν τῶν γεγονότων ἢ διοίκησιν τῶν διοικουμένων ἑτέραν ἀρχὴν ἐπιτηδειότεραν εὗρεῖν τῆς ἀληθοῦς. ἡ μὲν γὰρ τῆς οἰκίας γένεσις ἀναγκάζει πρῶτον μνημονεῦσαι τῶν θεμελίων, ἡ δὲ τῆς νεῶς

rum disciplinae initium facere licet cerebro praetermisso, quam quia initium horum existat. Hoc enim non concessio, nemo aliam poterit invenire causam, neque propter quid arteriarum dissectionis cor; nam initium a natura constitutum etiam disciplinam a se ipso cogit fieri; neque enim, si quis aquae distributionem, quae in civitatem introducit, volet exponere, initium narrationis aliunde poterit facere, primo ingressu praetermisso, sed necessitas omnis cogit hunc, regionem illam urbis praefatum, intra quam prius a foris aqua pervenit, ab illa subsequenter totam narrationem exordiri. Quare inquirendum non est aliud rei naturae principium, aliud ipsius disciplinae; nam secundum rei naturam disciplina instituta idem habet cum eo quod docetur initium, neque licet recte volenti exponere vel generationem factorum, vel distributionem eorum, quae dispensantur, aliud principium commodius quam verum adinvenire. Siquidem domus generatio primum cogit meminisse fundamentorum,

Ed. Chart. V. [192. 193.]

Ed. Bas. I. (303.)

τῆς τρόπεως. οὕτω δὲ καὶ εἰ βουλευθεὶς διηγήσασθαι πό-
λεως, ἢ ἔθρους, ἢ στρατοπέδου διοίκησιν, ἂν ἀναγκασθεὶς
τῆς πρώτης ἀρχῆς ἐν ἐκάστῳ μνημονεῦσαι. θαυμάζειν οὖν
ἄξιον, ὅσοι διδάξαι μὲν ὀρθῶς ἐτέρωθεν ἀρξάμενον ἀδύνα-
τον εἶναί φασιν, ἀγνοεῖν δὲ τὴν ὄντως ἀρχὴν τῶν φλεβῶν.
ἀλλήλοις γὰρ ἄμφω συνῆπται ταῦτα, καὶ οὐχ οἷόν ἐστι χω-
ρὶς ἀλλήλων γενέσθαι διασπασθέντα, τὴν ὀρθὴν ἀρχὴν
λέγω τῆς διδασκαλίας τῆς ὄντως ἀρχῆς τοῦ πράγματος.
ἀλλ' εἴτ' ὀρθῶς διδάσκει τις, ἀπὸ τῆς κατὰ φύσιν ἀρχῆς
ἵσχυεται, εἴτε δὲ τὴν ὄντως ἀρχὴν οἶδὲ τις, τὴν τῆς διδα-
σκαλίας οὐκ ἀγνοεῖ.

Κεφ. σί'. [193] Ἦρκει μὲν οὖν καὶ ταῦτα πρὸς ἀπό-
δειξιν τῆς ἀρχῆς τῶν φλεβῶν, οὐδὲρ μὴν ἥτιόν ἐστι καὶ τὰ μέλ-
λοντα λεχθήσεσθαι βέβαια γνωρίσματα τοῦ μηδαμῶς εἶναι
τὴν καρδίαν μῆτε τοῦ τρέφοντος αἵματος ὅλον τὸ σῶμα γεν-
νητικὴν ἀρχὴν, μῆτε τῶν ὁργάνων αὐτοῦ. δεῖξω δὲ ἐκάτε-
ρον ἰδίᾳ, καὶ πρότερον, ὥς οὐκ ἔστι τῷ ζῳῷ τοῦ θρέψον-
τος αἵματος ἀρχή. διὰ τί δὲ τοῦ θρέψοντος πρόσκειται
κατὰ τὸν λόγον αὐτίς; διότι ἐδείκνυσεν, ὥς ἐτέρου τινὸς

navis carinae; ita etiam si urbis, aut gentis, aut exerci-
tus gubernationem cogites percensere, necesse erit primi
initii in unoquoque meminisse. Mirari itaque ratio est
eos, qui docere se quidem recte aliunde sumpto initio
posse asseverant, ignorare autem verum venarum princi-
pium et verum rei initium. Sed si recte quis docet,
a naturae principio exordietur, si verum principium
novit aliquis disciplinae, non ignorat.

Cap. VI. Sufficiunt itaque et haec ad venarum
principii demonstrationem. Jam nihilominus et illa, quae
dicentur a me, firma sunt indicia ejus, quod cor neuti-
quam sit neque initium sanguinis totum corpus nutrientis
opifex, neque instrumentorum ipsius. Ostendam autem
ntrumque seorsim, ac prius, quod non sit animanti sangui-
nis nutrientis initium. At cur iterum nutrientis adjectum
est in oratione? quia ostendebam, me non negare, in cor-

Ed. Chart. V. [193.]

Ed. Bas. I. (303.)

αἵματος, ἐτέραν χρεῖαν τοῖς ζώοις παρεχομένου, τῆς γενέσεως οὐκ ἔφαιρουμένον τὴν καρδίαν, ἀλλὰ τὸ γὰρ νῦν εἶναι προκείμενον, ὥς, ὅφ' οὗ τρέφεται τὰ σύμπαντα μέλη τοῦ ζώου, τοῦτ' ἐξ ἥπατος, οὐκ ἐκ τῆς καρδίας ὁρᾶται, δείξειν ἐπαγγέλλομαι τῶν ἐξ ἀνατομῆς φαινομένων ἀρχὴν τῷ λόγῳ ποιησάμενος, ὃ μάλιστα μάχεται τοῖς Ἑρασιστρατείοις, οἳ νῦν ἡμῖν ἐροῦσιν, ὥς παράδοξά τε καὶ καινὰ κατασκευάζουσιν. εἴρηται δὲ τὸ φαινόμενον ὑπὲρ Ἑρασιστράτου κατὰ τὴν τῶν πυρετῶν πραγματείαν, ὥς ὑμένες ἐπιπεφύκασι τοῖς στόμασι τῶν ἀγγείων, οἷς εἰς ὑπηρεσίαν ὑλῶν εἰσαγωγῆς τε καὶ αὐτῆς ἐξαγωγῆς ἡ καρδία προσχρῆται. τούτους τοὺς ὑμένας ἐτόλμησάν τινες οὐκ εἶναι λέγειν, ἀλλ' ὑπ' Ἑρασιστράτου δισκευασθαι δόγματος ἔνεκεν κατασκευῆς. πλὴν εἰς τοσοῦτον ἤκουσι γνώσεως ἅπασι τοῖς ἰατροῖς, ὥστ' ἀρχαῖος ὄντως εἶναι δόξεις ἂν ὃ μὴ γινώσκων αὐτοὺς. εἰσὶ δ' ἐπὶ μὲν τῷ στόματι τῆς κοίλης φλεβὸς τρεῖς ἀκίδων γλωχῖσιν ὁμοῖοί τε τὴν σύνταξιν, ὅθεν, οἶμαι, καὶ τριγλώχινες ἐννοιοὶ τῶν Ἑρασιστρατείων ἐκάλεσαν αὐτοὺς· ἐπὶ δὲ τῆς ἀρτηρίας

de generari alium quendam sanguinem, alium animantibus usum exhibentem; sed quod nunc est propositum, eum, a quo omnia animantis membra nutriuntur, ex jecore, non ex corde proficisci, monstraturum polliceor, ab iis, quae ex anatome apparent, sermonem exorsus, quod maxime pugnat cum Erasistrateis, qui nunc nos dicunt paradoxa et nova astruere. Porro dictum est ab Erasistrato id quod apparet in opere de febribus, nempe quod membranae osculis vasorum adhaerescant, quibus ad ministerium materiae introducendae et rursus educendae cor utitur. Has membranas non esse quidam dicere ausi sunt, sed ab Erasistrato effictas dogmatis constituendi gratia. Verumtamen eatenus omnes medici cognoscunt, ut rudis omnino esse videatur, qui non eas noverit. Sunt autem in ostiolo cavae venae tres spiculorum sulcis structura simillimae: unde, puto, etiam trifurcas nonnulli Erasistrateorum ipsas nuncuparunt. At in

Ed. Chart. V. [193.]

Ed. Bas. I. (303.)

τῆς φλεβώδους (οὕτω δὲ ὀνομάζω τὴν ἐκ τῆς ἀριστερᾶς κοι-
λίας τῆς καρδίας εἰς τὸν πνεύμονα κατασχιζομένην) ὁμοιότα-
τοι μὲν τὸ εἶδος, ἀριθμῷ δ' οὐκ ἴσοι· μόνῳ γὰρ τούτῳ τῶ
στόματι δυοῖν ὑμένων ἐπίφυσις ἐστὶ, τῶν δ' ἄλλων στομά-
των ἑκατέρῳ τρεῖς ὑμένες εἰσὶν ἅπαντες σιγμοειδεῖς. ἐξάγει
δ', ὥς Ἐρασίστρατός φησιν ἐξηγούμενος τὸ φαινόμενον,
ἑκάτερον μὲν τῶν στομάτων αἷμα μὲν εἰς τὸν πνεύμονα
ἕτερον αὐτῶν, πνεῦμα δ' εἰς ὅλον τὸ ζῶον ἕτερον. τὸν
τῶν ὑμένων, ὥς ἐκείνῳ δοκεῖ, πρὸς ἐναντίας ὑπηρεσίας τῇ
καρδίᾳ χρόνον, ἀμοιβαῖς ἐγκαίροις ὑπαλλαττομένης, τοὺς μὲν
ἐπὶ τοῖς εἰσάγουσιν τὰς ὕλας ἀγγείοις ἐπιπεφυκότητας ἔξωθεν
ἔσω φερομένους, ἀνατρέπεσθαι μὲν ὑπὸ τῆς εἰσόδου τῶν
ὕλων, ἀνακρίπτοντας δ' εἰς τὰς κοιλότητας τῆς καρδίας
ἀνοιγνύντας τὰ στόματα παρέχει ἀκόλυτον τὴν πορὰν τοῖς
εἰς τὴν αὐτὴν ἔλκομένοις. οὐ γὰρ δὴ αὐτομάτως γε τὰς
ὕλας εἰσθεῖν φησιν, ὥς εἰς ἄνυχόν τινα δεξαμενὴν, ἀλλ'
αὐτὴν τὴν καρδίαν διαστελλομένην, ὥσπερ τὰς τῶν χαλκίων
φύσας, ἐπισπᾶσθαι πληροῦσαν τῇ διαστολῇ. ἐπὶ δὲ τοῖς

arteria venosa (sic nomino eam, quae ex sinistro cordis
sinu in pulmonem discinditur) simillimae quidem forma,
numero autem impares. Huic enim soli orificio duae
membranae adhaerent; aliorum orificiorum utrique tres
membranae sunt universae sigmoides. Educit autem, ut
Erasistratus inquit exponens id quod apparet, utrumque
ostium, sanguinem in pulmones alterum ipsorum, spiri-
tum vero in totum animal alterum. Quo fit, ut hae
membranae (ut illi videtur) contraria cordi ministeria
praestent vicissitudine opportuna alternantes: quae enim
vasis materias introducentibus adnatae sunt, foris intro-
tendentes, hoc est interius ab externis pergentes, attol-
luntur quidem a materiarum introitu, atque resupinatae
in cordis sinus, aperientes oras, exhibent facilem ingres-
sum iis, quae in ipsum trahuntur. Non enim sua sponte
materias ingredi inquit, tanquam in folium quoddam in-
animatum, sed ipsum cor dilatatum, tanquam fabrorum
folles, attrahere et in dilatatione repleri, at eas, quae

Ed. Chart. V. [195. 194.]

Ed. Bas. I. (303. 304.)

ἐξάγουσιν ἀγγείαις τὰς ὕλας ἐλέγμεν ἐπικεῖσθαι, καὶ τοῦναντίον ἡγεῖσθαι πάθος πάσχειν. ἔσωθεν γὰρ ἔξω ῥέποντας, ἀνατρεπομένους μὲν ὑπὸ τῶν ἐξιόντων ἀνοιγνύναι τὰ στόματα, καθ' ὃν ἂν ἡ καρδία λόγον ἐχορήγει τὰς ὕλας· ἐν δὲ τῷ λοιπῷ παντὶ κλείειν ἀκριβῶς τὰ στόματα, μὴδ' ἐνίας τῶν ἐκπεμφθέντων ἐπατέρχεσθαι συγχωροῦντας. οὕτως δὲ καὶ τοῖς ἐπὶ τοῖς εἰσάγουσι, ὅταν ἡ καρδία συστέλληται, κλείειν τὰ στόματα, μὴδὲν τῶν ἐλχθέντων ὑπ' αὐτῆς αὐτῆς ἔξω παλινδρομεῖν ἐπιτρέποντας. [194] εἶπερ οὖν ἔχει ταυτὶ αὐτως, ἄνδρες Ἑρασιστράτειοι, τὰ μὲν ἄλλα τῶν ἀγγείων εἰσώμεν ἤδη τῷ λόγῳ, τὸ δ' ἀμφισβητούμενον ἐπισκεψώμεθα, τὴν κοίλην φλέβα τὴν ἐξ ἥπατος εἰς καρδίαν εἰσάγουσαν τὸ αἷμα, ποτέρους ἔχει τοὺς ἐπιτεφυκῶτας ὑμένας. ἂν ἔσωθεν ἔξω ῥέποντας, ἢ τοῦναντίον ἔσωθεν ἔσω φερομένους; ἀλλ' ἴσως οὐδὲ τοῦτο μέγα πρὸς τὸ προπαρεσκευασθαι (304) μὲν ἐν ἥπατι τὸ αἷμα, φέρεσθαι δ' ἐντεῦθεν εἰς τὴν καρδίαν, ἀπολειψόμενον ἐνταῦθα τὸ λείπον τῆς οἰκείας ιδέας εἰς ἀκριβῆ τελειότητα. καὶ γὰρ καὶ λόγον ἔχει, μὴ-

vasisq[ue] materias educantibus incumbere dicebamus, contrario modo affligi. Nam ab internis foras tendentes, reclinatas quidem ab exeuntibus ora aperire, quo tempore cor materias distribuit, in reliquo autem toto claudere omnino oras, neque cor quidpiam quod egressum sit redire concedentes. Ita vero et illas, quae sunt in introductentibus, ubi cor contrahatur, ora claudere nihil attractorum ab eo rursus recurrere permittentes. Si igitur haec ita se habent, o viri Erasistratei, alia vasa jam sermone dimittamus, id autem, de quo ambigitur, inspiciamus, cavam scilicet venam, quae ex jecore in cor sanguinem invehit, quas habeat obductas membranas, an ab internis foras tendentes, an contra a foris intro vergentes. Sed forte neque hoc magni est momenti contra id, quod dicitis, sanguinem in jecore prius esse praeparatum, inde autem in cor deferri recepturum inibi residuum peculiaris speciei, ut exacte absolvatur. Quin etiam rationem habet,

Ed. Chart. V. [194.]

Ed. Bas. I. (304.)

δεῖ τῶν τελέων τε καὶ μεγάλων ἔρχων ἀθρόως δύνασθαι γενέσθαι, μὴδὲ ὑφ' ἐνὸς ὁργάνου φυσικοῦ τὸν οἰκεῖον κόσμοι ἅπαντα κησασθαι. δέξαιτε οὖν ἡμῖν ἕτερον ἀγγεῖον ἐξάγειν ἐκ τῆς καρδίας τοῦτ' ἐπὶ τὸ κοσμηθῆναι αἷμα καὶ διανεμόμενον εἰς ἅπαντα τὰ σώματα, καθάπερ ἡ ἀριτηρία τὸ πνεῦμα. καὶ μὴν τὰ σύμπαντα τέτταρά ἐστι στόματα, δύο καὶ ἑκατέραν κοιλίαν, ἐν μὲν ἐκ τοῦ πνεύμονος εἰσάγον τὸ πνεῦμα, τὸ δ' ἕτερον ἐξάγον μὲν ἄμφω ταῦτα κατὰ τὴν ἀριστεράν κοιλίαν, ὑπόλοιπα δὲ δύο κατὰ τὴν δεξιάν, εἰς μὲν τὸν πνεύμονα τὸ ἕτερον αἷμα φερόμενόν τε καὶ διανεμόμενον, εἰς δὲ τὴν δεξιάν κοιλίαν ἐκ τοῦ ἥπατος εἰσάγον τὸ ἕτερον· ὑπὲρ οὗ σύμπας ὁ λόγος ἐστίν. πέμπτον δ' ἄλλο στόμα οὐκ ἔχει κατὰ τὴν καρδίαν, ὃ τὸ ἐξ ἥπατος ἀφικόμενον εἰς αὐτὴν αἷμα πρὸς ὅλον ἀποπέμψει τὸ σῶμα. μὴ τοίνυν ἐπιπέμπεσθαι λέγετε τῷ παντὶ σώματι παρὰ τῆς καρδίας αἷμα καὶ πνεῦμα, μὴδ' εἶναι τοῦτο τὸ σπλάγχνον, ὡς ἀριτηριῶν, οὕτω καὶ φλεβῶν ἀρχήν. οὔτε γὰρ ἀγγεῖον ἕτερον ἔχετε δεικνύειν ἐκφυόμενον τῆς καρδίας, οὔτε ἄλ-

nullum perfectum magnumque opus subito posse fieri, neque ab uno instrumento naturali peculiarem ornatum omnia consequi. Ostendite igitur nobis aliud vas, quod ex corde hunc exornatum sanguinem educat et distribuat per omnia corpora, quemadmodum arteria spiritum. Atqui universa quatuor sunt ora; duo in utroque ventriculo; unum ex pulmone spiritum introducens, alterum educens. Ambo haec in sinistro ventriculo consistunt, reliqua duo in dextro. In pulmonem sane alterum sanguinem vehit distribuitque; in dextrum autem ventriculum a jecore alterum introducit, de quo totus sermo est. Quintum vero aliud os non est in corde, quo sanguinem ex iecore ad ipsum pervenientem in totum corpus transmittat. Ne igitur dicatis, sanguinem et spiritum ex corde toti corpori distribui, neque hoc esse viscus, ut arteriarum, sic etiam venarum originem, neque enim vas alterum ostendere potestis ex corde procedens, neque

Ed. Chart. V. [194.]

Ed. Bas. I. (304.)

λου τινὸς πλήν τῶν ὑμῶν, οὗς οὐκ ἂν ἡ μηδὲν εἰρη-
 ποιούσα φύσις ἐν τῷ κυριωτάτῳ σπλάγγνῳ κατέθετο, μὴ
 μέγιστόν τι μέλλοντας εἰς ὑπηρεσίαν παρέχειν αὐτῷ. καὶ
 μοι θαυμάζειν ἐπέρχεται μάλιστα πάντων Ἑρασιστράτου
 καθ' ἐν βιβλίον τὸ πρῶτον περὶ πυρετῶν ἅμα μὲν ἀρχὴν
 ἀποφηνάμενον καὶ ἀρτηριῶν καὶ φλεβῶν εἶναι τὴν καρδίαν,
 ἅμα δὲ τοὺς ἔξωθεν ἔσω τεύοντας ὑμένας ἐπὶ τοῖς εἰσάγουσι
 τὰς ὕλας ἀγγείοις ἐπιπεφυκέναι φάσκοντος. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ
 τοῦτο δυνατόν εἰπεῖν, ὥς τοῦ μὲν αἵματος ἀρχὴ τὸ ἥπαρ
 ἐστι, τῆς διοικήσεως δὲ τὰς φλέβας δυνάμεως ἡ καρδία.
 ὅπου γὰρ οὐδὲ ταῖς ἀρτηρίαις ἐκ καρδίας ἐμπέμπεσθαι διὰ
 τῶν χιτῶνων ὁμολογεῖ τὴν δύναμιν, ἥπου γε ταῖς φλεβῶν
 ὁμολογήσει; εἴπερ οὖν ἀρχὴν ἐκείνῳ φάμεν εἶναι τὸ μόριον,
 ὃ τοῖς ἀφ' αὐτοῦ πεφυκόσιν ἦτοι τὴν δύναμιν, ἢ πάντως
 γε τὴν ὕλην χορηγήσει, τὴν καρδίαν οὐχ οἷον τε φάναι τῶν
 φλεβῶν ἀρχὴν. δύναμιν μὲν γὰρ αὐταῖς οὐ χορηγεῖ κατὰ
 τὸν Ἑρασιστράτον, ὅτι μηδὲ ταῖς ἀρτηρίαις, ἡ δ' ὕλη τοῦ
 αἵματος ἐξ ἥπατος ὁρμάται σαφῶς. οὐ μὲν, ὅτι πᾶσαι
 περαίνουσιν εἰς τὴν καρδίαν αἱ φλέβες, ἀρχὴν αὐτῶν οἷον

alio quodam, praeterquam ex membranis, quas nihil
 unquam frustra faciens natura in principalissimo viscere
 haud constituisset, nisi magnum ministerium ipsi fuissent
 praestiturae. Ac mihi mirari subit omnium maxime Era-
 sistratum, qui libro primo de febribus simul pronunciet,
 cor esse et arteriarum et venarum principium, simul
 autem dictitet, membranas a foris intro spectantes vasis
 materias introducentibus supercreville; neque enim hoc
 licet dicere, quod sanguinis quidem initium jecur sit,
 virtutis autem venas regentis cor. Nam ubi neque arte-
 riis ex corde facultatem per tunicas emitti fatetur, an
 venis fatebitur? Quod si initium illam esse partem dici-
 mus, quae a se procreatis aut virtutem aut omnino
 materiam suppeditabit, cor non liceat venarum dicere
 principium, quoniam facultatem ipsis auctore Erasistrato
 non subministrat, quia neque ipsis arteriis. At materia
 sanguinis ex jecore manifesto proficiscitur. Nec etiam,
 quoniam omnes in cor venae pertinent, initium earum

Ed. Chart. V. [194. 195.]

Ed. Bas. I. (304.)

τε τὴν καρδίαν αὐτὴν εἰπεῖν· οὐ περαίνουσι γὰρ, ὡς δέ-
δεικται πρόσθεν. ἂρ' οὖν, ὅτι κατὰ τὴν πρώτην διάπλασιν
ἐκ καρδίας ἡ γένεσις αὐτῶν ἐστίν, διὰ τοῦτ' ἀρχὴν ἔξουσι
τὴν καρδίαν αἱ φλέβες; ἀλλ' οὔτε περὶ τῆς τοιαύτης ἀρχῆς
ἡ ζήτησις ἦν, ὡς ἐν τῷ πρώτῳ γράμματι κατ' ἀρχὰς εὐθέως
διώρισται, καὶ πρὸς τῷ μὴ ζητεῖσθαι τὴν τῆς γενέσεως
αὐτῶν ἀρχὴν οὐδ' ἀπόδειξιν τινα ἐπεχείρησεν Ἐρασίστρατος
εἰπεῖν, ὡς ἐκ καρδίας ἡ φύσις ἐν τῷ διαπλάττεσθαι τὸ
ἔμβρυον ἐξέφυσε τὸ φλεβῶδες γένος. οὐ μὴν οὐδ' ἐπὶ νεύρων
ἐζήτησε τὴν τοιαύτην ἀρχὴν, ὥσπερ οὐδ' ἐπ' ἀρτηριῶν,
ἀλλὰ μόνης τῆς ἐπὶ τοῦ διαπεπλασμένου τελέως ζώου διοι-
κήσεως ἀρχὰς ἀπεφώνησε τῆς μὲν τῶν ἀρτηριῶν ἐνεργείας
τὴν καρδίαν, τῆς δὲ τῶν νεύρων τὴν κεφαλὴν. [195] οὐκοῦν
οὐδὲ φλεβῶν ἐτέρως ἂν ἔλεγεν ἀρχὴν εἶναι τὴν καρδίαν.
εἰκότως μὲν οὖν ἀσαφὴς ἡ γνώμη τάνδρός ἐστιν ἡ περὶ τῶν
φλεβῶν, οὐδὲν εἰπόντος ὑπὲρ αἵματος γενέσεως, ἀλλ' ὅλην
ταύτην παραλιπόντος ἄσκεπτον τὴν ἐνέργειαν, ἀναγκαιοτέρα
οὔσαν μακροῦ τοῖς ζώοις τῆς κατὰ τὴν γαστέρα. ζῆν μὲν

cor ipsum licet dicere; non enim pertinent, ut prius
demonstratum est. Num igitur, quia in prima conforma-
tione ex corde generatio ipsarum est, ideo principium
venae cor habebunt? Sed neque de tali principio erat
quaestio, ut in primo commentario per initia statim
definitum est, ac Erasistratus praeter id, quod generationis
ipsarum initium non quaerebamus, ne demonstrationem
quidem ullam dicere aggressus est ad probandum, quod
ex corde natura foetum formando venosum genus pro-
duxerit; sed nec in nervis tale quaesivit principium,
quemadmodum neque in arteriis, verum solius in animan-
te absolute conformato gubernationis principium enun-
ciavit, arteriarum sane functionis cor, nervorum caput.
Itaque neque venarum aliter diceret initium cor existere.
Ob quam rem obscura est viri sententia de venis, ut qui
nihil de sanguinis generatione prodiderit, sed totam hanc
functionem reliquerit inconsideratam, quum sit multo
magis necessaria animantibus, quam ea, quae in ventriculo

Ed. Chart. V. [195.]

Ed. Bas. I. (304.)

γὰρ οἷόν τ' ἐστὶν ἡμῖν, εἰ καὶ μηδὲ ὕλως ἡ γαστήρ τρίβῃ
τὰ σιτία, δυναμένοις γε προσφέρεσθαι χυλοὺς, ὥς ἐν πολ-
λοῖς ἔθνεσι γάλα· τεθνάναι δ' ἀναγκαῖον, εἰ ἡ τοῦ αἵματος
ἀπόλοιτο γένεσις, ἣν οὔτε εἰ τὸ ἥπαρ, οὔθ' αἱ φλέβες,
οὔθ' ἡ καρδία πεπίστευται, σαφῶς ἐτόλμησεν ἀποφήνασθαι·
ποσοῦτον ἀποδεῖ προσθεῖναι τινα ἀπόδειξιν τῷ λόγῳ. οὐ
μόνον δὲ ταύτην τὴν ἐνέργειαν ἀλλοιοῦσαν τὰ σιτία κατὰ
ποιότητα διελθεῖν ὀλιγώρησεν, ἀλλὰ καὶ τὴν θρόψιν ὁμοίως
γίγνομένην ἐπιχειρήσας ἐξηγεῖσθαι μᾶλλον πάντων ἢ ἀλ-
λοιώσεως ἐμνημόνευσεν. εἰ δὲ ταύτης ἐμνημόνευσεν, εὐθὺς
ἂν, οἶμαι, καὶ τοῦτο συνεπενόησεν, ὅτι πᾶσι τοῖς ὑπὸ τινος
ἀλλοιουμένοις εἰς τὴν τῶν ἀλλοιούντων ἰδέαν ἡ μεταβολὴ
γίγνεται. καθάπερ γὰρ τὸ πῦρ ὁμοιωσάν ἑαυτῷ τὸ ξύλον
ἐξ ἑαυτοῦ ἅμα γένεσιν τε καὶ τροφήν ἴσχει, κατὰ
τὴν αὐτὸν ὁράται τρόπον καὶ τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα τὴν
τροφήν ἑαυτοῖς ὁμοιοῦντα. δηλοῦνται δὲ τοῦτο καὶ ἐκ τῶν
ἡμιπέπτων περιττωμάτων, ὁμοίων αἰὲ γιγνομένων τοῖς τροφο-

¶ Vivere siquidem licet nobis, etiamsi neutiquam
venter cibos conterat, quum osserre succos possimus, ut
in multis gentibus lac; mori autem necessarium est, si
sanguinis pereat generatio, quae neque an jecori, neque
an venis, neque an cordi concredita sit, manifesto ausus
est pronunciare, tantum abest, ut demonstrationem aliquam
sermoni adjecerit. Verum non modo hanc actionem, quae
cibos secundum qualitatem alterat, percensere neglexit,
sed etiam nutritionem similiter fieri exponere aggressus
omnium magis quam alterationis meminit. Quod si vero
hujus meminisset, statim, puto, etiam hoc considerasset,
quod omnia, quae ab aliquo alterantur, in alterantium
speciem mutantur. Quemadmodum enim ignis, qui
lignum sibi ipsi assimilat, ex eodem simul generationem
et alimentum optinet, simili videntur modo etiam stirpes
et animalia alimentum sibi assimilare: id quod inno-
tescit ex semicocctis recrementis, quae similia semper cor-
poribus, quae nutriuntur, quorum sunt excrementa, red-

Ed. Chart. V. [195.]

Ed. Bas. I. (304.)

μένοις σώμασιν, ὧν ἔστι περιτώματα. φυσικώτερος μὲν οὖν ὁ λόγος ἔστι καὶ δεόμενος ἀκοῶν προγεγυμνασμένων ἐν τοῖς περὶ τῶν φυσικῶν δυνάμεων λογισμοῖς, οὓς ἰδίᾳ διήλθομεν ἑτέρωθεν, λεχθήσεται δὲ καὶ νῦν ὀλίγον ὕστερον. ἐν δὲ τῷ παρόντι συντελέσαι βούλομαι τὸν ὑπὲρ τῆς Ἐρασιστραίου γνώμης ἅπαντα λόγον, ὃ ἀποδεδεικται, ὥς κατὰ τὴν πρώτην ἐν τῇ μήτρᾳ τῶν ἐμβρύων διάπλασιν οὐκ ἐκ τῆς καρδίας αἱ φλέβες ἴσχουσι τὴν γένεσιν. ἅπασαι γὰρ αἱ κατὰ τὸ χορίον φλέβες, αἱ συνάπτουσαι τῇ μήτρᾳ τὸ κυούμενον, ἀποβλαστήματ' εἰσὶ μιᾶς μεγίστης φλεβὸς ἐξ ἥπατος ὠρμημένης. αὕτη δ' ὥσπερ τι στέλεχος ἐπὶ πτόρθων παμπούλων τῶν ἐξ αὐτῆς ἐκπεφυκῶτων ἀγγείων εἰς τὸ χορίον, ἄχρι πλείστου μὲν ἄσχιτος καὶ μία μένουσα, διεξέρχεται μέγα διάστημα τὸ κατ' αὐτὸ τὸ σπλάγγχνον, ἀνίσχουσα δ' ἤδη πρὸς τοῦκτός ἑτερον μέγιστον διάστημα διεξέρχεται δίχα σχισθεῖσα διπλοῖς, καὶ τοῦτο ὀριζόμενον ἐνὶ μὲν, ὃ νῦν δὴ πέπαιμαι λέγων, ὅταν ἀνίσχη πρῶτον ἔξω τοῦ δέρματος, εἰτέρω δ', ὅταν ὑπερκύψῃ τὰν ἀμνιόν. ἡ γὰρ διὰ

duntur. Physicus itaque magis sermo est, et requirit auditores prius exercitalos in naturalium facultatum speculationibus, quas privatim alias sumus persecuti. Dicitur et de iis hoc opere paulo posterius. Nam in praesentia absolvere cogito totum de Erasistrati sententia sermonem, quo demonstratur ex prima in utero foetuum conformatione, non ex corde venas habere originem. Omnes enim secundarum venae, quae utero conceptum annectunt, propagines sunt unius venae, maximae ex jecore profectae. Haec autem veluti truncus aliquis in ramis permultis vasorum ex ipso in secundas procedentium, longissime integra unaque manens, magnum quod in ipso viscere est intervallum permeat; emergens autem iam foras alterum maximum spatium in duplicem fistulam pertransit, atque hoc definitum terminis, uno sane, quem nunc dicere desii, quum emergit primum extra cutem, altero, quum supergreditur amnium; nam

Ed. Chart. V. [195.]

Ed. Bas. I. (304.)

τούτου διεξόδος ἅπασα τὴν ἀπὸ τοῦ ἥπατος ἐπὶ τὸν ὀμφα-
λὸν ἐκνευμένην φλέβα περιέχει γενομένην εἰς δύο. τρίτη
δ' ἄλλη χώρα τὰς δύο ταύτας ἐκδέχεται φλέβας, ἥ κατὰ τὸ
χορίον, οὐκέτι μενούσας δύο. σχίζεται γὰρ ἑκατέρω πολυειδῶς
εἰς παμπόλλας ἄλλας ἀλλαχόσε τοῦ χορίου διασπειρομένας.
αὐτὴς δ' ἀπ' ἐκείνων ἕτεραί τινες, εἰς ἀπ' ἐκείνων ἄλλαι
γεννῶνται, καθάπερ οἱ κλῶνες ἀπὸ τῶν πτόρθων, ἅχρῃς
ἂν εἰς μικρότατα τελευτήσωσιν ἀγγεῖα, τὰς οἷον ἐσχάτας
φλέβας τὰς τοῦ φυτοῦ. οἰκειότερον δ' ἦν ἄρα, μήτε τὴν
ἐκ τοῦ ἥπατος ὀρηγθεῖσαν φλέβα πρέμνῳ προσεικάζειν εἰς
πολλοὺς κλάδους σχιζομένην, μήτε τὰς ἐσχάτας τελευτὰς
βλαστήμασιν, ἀλλὰ ταύτας μὲν αὐτοῖς τοῖς πέρασι τῶν
ῥιζῶν τοῖς εἰς τὴν γῆν ἐμπεφυκόσι, τὴν μεγίστην δὲ φλέβα
τῇ συμπάσῃ τῇ ῥιζώσεως ἀρχῇ. φαίνονται γὰρ πῶς εἰς τὴν
μήτραν αἱ τελευταὶ τῶν φλεβῶν ἐρῥιζοῦνται τροφήν ἐξ
αὐτῆς αἷμα ἀναφέρειν ἐπὶ τὸ ἥπαρ, ὡς ἀρχὴν ἅπαντος τοῦ
φυτοῦ. εἰ δ' οὐ βούλει τὸ ἥπαρ ἀρχὴν θεσθαι, τῇ καρδίᾳ
μὲν οὐδαμῶς ἂν ἔχῃς ἔτι προσνέμειν τὴν ἀρχὴν, ἀναγκα-

omnis per hoc transitus venam a jecore ad umbilicum
contractam comprehendit, in duos ramos divaricatam.
Tertia alia regio duas has accipit venas in secundis, non
amplius duas permanentes. Finditur enim utraque mul-
tifariam in complures alias varie secundis [disperfas].
Rursus ab illis aliae quaedam, deinde ab illis aliae gene-
rantur, quemadmodum furculi a ramis, usque dum in
minima vasa veluti extremas venas stirpis desinant. Pec-
uliaris autem erat utique, neque venam a jecore profe-
ctam caudici in multos discisso ramos assimilare, neque
extremos fines germinibus, verum has ipsis quidem radi-
cum extremis, quae terrae inseruntur, maximam autem
venam universo radicationis initio. Apparent enim fines
venarum, quasi in utero radicatae, alimentum ex ipso,
sanguinem videlicet, ad jecur tanquam totius stirpis prin-
cipium sursum efferre. At si nolis jecur initium statuere,
cordi quidem neutiquam poteris adhuc principium attri-

Ed. Chart. V. [195. 196.]

Ed. Bas. I. (304. 305.)

σθήσῃ δὲ πάντα τὰ εἰς τὴν μήτραν ἐμφυόμενα πέρατα τὴν ἀρχὴν ἀποφύνασθαι τῶν φλεβῶν. [196] ἀλλὰ εἰ τοῦτο, καὶ τὴν τῶν ἀρτηριῶν ἀρχὴν ἀναγκαῖον ἔσται σοι τὰ εἰς τὰς μήτρας καθήκοντα πέρατα θέσθαι τὴν καρδίαν ὑπερβάντα δεῖξον οὖν ἡμῖν ἐκ τῆς τῶν νεύρων ἀρχῆς ἐκ (305) τῶν αὐτῶν ὁρμωμένην. ἀλλ' ὁμοίως οὐτ' ἐστὶ τι νεῦρον ἐκφυόμενον τῆς μήτρας εἰς χορίον, οὐτ' ἐν τῷ χορίῳ φαινόμενον, οὐτε κατὰ τὸν ὀμφαλὸν ἢ ἔξωθεν ἔσω χωροῦν, ἢ ἔσωθεν ἔξω προερχόμενον. οὐδὲ γάρ ἦν ὅλως χρεῖα τὴν τῶν νεύρων ἀρχὴν τοῦ γεννωμένου συναφθῆναι τῇ μήτρᾳ, καθάπερ τὴν τῶν ἀρτηριῶν τε καὶ φλεβῶν. αὗται μὲν γὰρ δέονται τῶν ἐκ τῆς κυούσης ὑλῶν, ἡ δ' ἀρχὴ τῶν νεύρων οὐ δεῖται. δέδεικται δὲ καὶ τοῖς ἔμπροσθεν ἤδη λόγοις ὑπὲρ τοῦ τὰ μέγιστα τῶν ἀγγείων ἀρχὰς εἶναι τοῖς ἐλάττοσιν. ὥστε καὶ ἡ ἐκ τοῦ ἥπατος ἐκφυομένη φλέψ ἀρχὴ ταῖς κατὰ τὸ χορίον ἀπάσαις ἐστίν, ὥσπερ γε καὶ ἡ ἐκ τῆς καρδίας ἀρτηρία. καὶ γὰρ καὶ αὕτη ταῖς κατὰ τὸ χορίον ἀπάσαις

buere, cogeris autem omnia quae in uterum inferuntur extrema initium venarum pronunciare. At si hoc fiat, etiam arteriarum originem necesse erit extremas illas quae in vulvam pertinent, corde praetermisso statuere. Ostende igitur nobis praeterea, nervorum etiam principium ex his ipsis procedere. At neque est aliquis nervus ex utero emanans in secundas, neque in secundis apprens, neque juxta umbilicum vel extrinsecus intro procedens, vel ab internis foras excurrrens; neque enim erat omnino necesse, nervorum principium eius, quod gignitur, utero esse commissum, quemadmodum arteriarum venarumque initium. Hae siquidem materias ex ea, quae uterum fert, requirunt, initium vero nervorum nosse requirunt. Ostensum est etiam in prioribus jam sermonibus, quomodo maxima vasa minorum sint principia. Proinde et vena ex jecore procedens omnium, quae secundas perreptant, initium existit, sicuti et arteria, quae ex corde proficiscitur. Etenim haec quoque omni-

Ed. Chara. V. [196.]

Ed. Bas. I. (305.)

χορηγεῖ τῆς οἰκείας δυνάμεως, οὐκ ἐκεῖται ταύτη. ἐκ γὰρ τοῦ σπέρματος ἡ ἀρχὴ τοῖς ἐμβρύοις ἐστὶ τῶν διοικουσῶν αὐτὰ δυνάμεων, οὐκ ἐκ τῆς μήτρας. ἀμέλει καὶ βρόχον διαλάβης, ἢ τοῖς σαντοῦ δακτύλοις πίεσης τὰς κατὰ τὸν ὀμφαλὸν ἀρτηρίας, ἀσφύκτους ὅψει παραχοῆμα τὰς κατὰ τὸ χορίον ἀπάσας, οὗ τοῦναντίον ἐφαίνεται ἂν, εἰ τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως αὐταῖς ἡ μήτρα παρεῖχεν. ἔοικα δὲ διατρίβειν ἐπὶ πλέον ἐν πράγματι σαφεῖ τε ἅμα καὶ τοῖς ἀνατομικοῖς σχεδὸν ὕπασιν ὁμολογημένῳ. καὶ γὰρ ὅπως διααιρεῖν χρὴ τῆς κυούσης τὸ ἐπιγάστριον, καὶ ὅπως γυμνὸν ἐργάζεσθαι τὸ ἔμβρυον, ἔτι τῇ μήτρᾳ προσεχόμενον, οὐχ ἡμέτερον εὖρημά ἐστιν, ἀλλὰ πολλοῖς τοῖς ἐμπροσθεν εἴρηται. τοῖς δ' αὐτοῖς τούτοις ὁμολόγηται καὶ ὅτι τὸ κυούμενον ἐν ἑαυτῷ τὰς ἀρχὰς ἔχει τῶν διοικουσῶν αὐτὰ δυνάμεων, ὥστε τούτου μὲν ἀποχωρεῖν ἤδη προσήκει, τοῦ ζητεῖν, εἴτε τὸ ἔμβρυον ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀρχὴν ἔχει τῶν φλεβῶν, εἴθ' ἡ μήτρα τῆς κυούσης, ἐπισκέπτεσθαι δ', ἐξ ὅτου τῶν σπλάγχχνων αὗται πεφύκασιν. ἐτοίμη δ' εὖρεσις ἐκ τῶν ἐν ταῖς

bus, quae in secundis sunt, propriam facultatem suppeditat, non illae huic, quippe ex semine infantibus provenit initium facultatum eos regentium, non ex utero. Porro, si sane interceperis, aut tuismet digitis umbilici arterias compresseris, omnes, quae in secundis habentur, statim pulsa videbis destitutas; cuius contrarium apparet, si motus initium ipsis uterus exhiberet. Videor autem diutius immorari in re manifesta simul et anatomicis propemodum omnibus confessa; etenim, quomodo dividendum sit foeminae in utero gerentis abdomen, et quomodo infans nudus reddatur, utero adhuc affixus, non nostrum inventum est, sed a multis vetustioribus expositum. Apud hos ipsos in confesso est etiam, quod conceptus facultatum, quae ipsum gubernent, in se ipso habeat principia; quare digredi jam convenit ab ea inquisitione, utrum foetus in se venarum habeat initium, an vulva gravidae, inspicere autem, quo ex viscere hae processerint. Prompta autem est inventio ex iis, quae in dissectione

Ed. Chart. V. [196.]

Ed. Dind. I. (306.)

ἀνατομαῖς φαινόμενων. εἰς ᾧ γὰρ ἡπάσι περαινουσθαι αἱ
κατὰ τὸ χορίον, ἐκεῖθεν περύνουσιν. ἀλλὰ μὴν ἑταροῦς
τοῦτό γε φαίνεται πᾶσι τοῖς ὀφθαλμοῖς ἔχουσιν, εἰς μίαν
ἡπάσι συνιοῦσαι φλέβα τὴν ἐκ τοῦ ἥπατος ἐκπεφυκυῖαν,
ὥσπερ γε καὶ αἱ ἀρτηρίαι πᾶσαι πρὸς τὴν μεγάλην ἀρτηρίαν
τὴν κατὰ ῥάχιν. ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν ὥσπερ ἔξωθεν τοῦ
ἐμβρύου διείσιν ἡ ἀρτηρία καθ' ὅλον τὸν ἀμτειόν, οὕτω καὶ
μέχρι τῆς κατὰ ῥάχιν ἀρτηρίας δύο διαμένουσαι προέρχονται.
συνέρχονται δ' εἰς φλέβα μίαν αἱ κατὰ τὸν ὀμφαλὸν ὁρμώ-
μεναι δύο φλέβες. αὕτη μὲν οὖν ἡ φλέψ ἐκ τοῦ ἥπατος
ἀφικνεῖται τὰς δύο ἀρτηρίας, οὕτ' ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτὴν
ἀντικρυς, οὕτ' ἐπὶ τὴν μεγάλην ἀρτηρίαν ἡ φορά. περ-
λαβοῦσαι γὰρ ἑκατέρωθεν τὴν κύστιν εἰς τὸ κάτωτερος ἔρχον-
ται, μέχρι περ ἂν ἐντύχωσι ταῖς ἐπὶ τὰ σκέλη τοῦ κυου-
μένου φερομέναις ἀρτηρίαις. ἀλλ' ἐπεὶ τῆς κατὰ τὴν ὀσφὺν
ἀφώρμηνται τῆς μεγάλης ἀρτηρίας, διὰ τοῦτ' ἔτιοι τῶν
ἀνατομικῶν ὥς ἐκείνην αὐτὰς ἔφασαν περαινέειν, εἰ μὲν
ἀκριβολογεῖται τις, οὐκ ἀληθεύοντες, εἰ δὲ, ὥς εἴρηται, νῦν
ἀκούει τῶν λεγομένων, οὔτε ἀκριβοῦντες τοῦ φαινόμενου τὴν

nibus apparent; nam in quod omnes secundarum venae terminantur, inde procedunt. Atqui manifestum hoc apparet omnibus, qui oculos habent: universae in unam coeunt venam ex jecore profectam, sicuti et arteriae omnes ad magnam spinae arteriam concurrunt; sed hinc sane, quemadmodum extra foetum permeat arteria per totum amnium ita etiam usque ad spinae arteriam duae permanentes procedunt. Venae autem duae per umbilicum excurrentes in unam venam coeunt, quae recta ad jecur accedit; duae autem arteriae neque ad cor ipsum manifesto, neque ad magnam arteriam deferuntur; nam utrobique vesicam circumplexae in declive pergunt, usque dum arteriis inciderint, quae ad crura foetus feruntur. Sed quoniam ex magna lumborum arteria defluerunt, ideo nonnulli anatomicorum ad illam has terminari dixerunt. Quod si quis exacte consideret, vera non dicunt; sin autem quis, ut dictum est, nunc intelligat ea, quae recensentur, neque exacte eius, quod apparet,

Ed. Chart. V. [196. 197.]

Ed. Bas. I. (305.)

διήγησιν, οὔτε μέγα τι σφαλόμενοι. θαυμαστόν οὖν εἶναι
 μοι δοκεῖ τῶν ἀνδρῶν ὅσοι τὰς μὲν ἀρτηρίας ἀπάσας τὰς
 κατὰ τὸ χορίον τε καὶ τὸν ὀμφαλὸν ἐκ τῆς καρδίας πεφυ-
 κέναι φασίν, καίτοι οὐτ' ἐξ ἐκείνης ἐκφυόμενας, οὐτ' ἐκ τῆς
 μεγάλης τῆς κατ' ὀσφύν, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀπ' ἐκείνης εἰς τὰ
 σκέλη πεφυκυῶν ἕτερα. [197] δίκαιον ἦν, οἶμαι, τὸ ἥπαρ
 ἀρχὴν τένδεσθαι τῶν κατὰ τὸν ὀμφαλὸν τε καὶ τὸ χορίον
 ἀπασῶν φλεβῶν, ὥσπερ καὶ τὴν καρδίαν ἐθέμεθα τῶν
 ἄρτηριων. ὅσα γὰρ ἀγγεῖα τῶν ἐξ ἐτέρου πεφυκότων ἐκπέ-
 φυκε, τὴν αὐτὴν ἀρχὴν ἐκείνοις ἔχει. πολὺ μᾶλλον οὖν τὸ
 ἥπαρ ἀρχὴν τῶν φλεβῶν ἐστι θετέον, ἢ τὴν καρδίαν τῶν
 ἀρτηριῶν, ὅσον ἐπὶ τοῖς ἐξ ἀνατομῆς φαινομένοις, ἐναρ-
 γέστερα γὰρ αὐτῷ τὰ τῆς ἀρχῆς ὑπάρχει γνωρίσματα. μὴ
 τοίνυν μηδὲ ἐκεῖνό σε λανθανέτω, διότι πάντως ἂν ἐσφυζόν
 καὶ φλέβες, εἴπερ ἐκ τῆς καρδίας ἐπεφύκεισαν.

Κεφ. ζ'. Ὁ λόγος δ' οὐκ ἔτι μοι πρὸς Ἐρασίστρατον
 ἢ τοὺς Ἐρασιστρατεῖους ἐστίν, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἡγουμένους,
 οὗ, διότι πληροῦνται πνεύματος αἱ ἀρτηρίαι, διὰ τοῦτο δια-

narrationem tractant, neque multum adeo aberrant. Mirabile igitur mihi videtur de viris, qui arterias quidem omnes, tum secundas, tum umbilicum perreptantes, ex corde provenisse dicunt, quum neque ex illo procedant, neque ex magna per lumbos excurrente, sed ex iis, quae ab illa in crura enascuntur. At aequum erat, arbitror, jecur principium ponere omnium et umbilicum et secundas perreptantium venarum, sicuti et cor arteriarum statui-
 mus. Quae enim vasa ex iis, quae ab alio nata sunt, prodierunt, idem cum illis initium obtinent. Multo magis ergo jecur venarum initium poni debet, quam cor arte-
 riarum, quantum ad ea pertinet, quae ex dissectione apparent, quippe quoniam evidentiora ei insunt principii indicia. Sed nec illud quoque te lateat, quod omnino pulsarent venae, si ex corde ducerent originem.

Cap. VII. Disputatio autem non amplius mihi cum Erasistrato aut Erasistrateis est, sed adversus eos, qui putant, non quia spiritu arteriae implentur, ideo elevari

Ed. Chart. V. [197.]

Ed. Bas. I. (306.)

στελλεσθαι τε καὶ σφύζειν αὐτάς, ἀλλὰ, διότι διαστελλονται
τε καὶ σφύζουσι, διὰ τοῦτο πληροῦσθαι. κοινὸν μὲν οὖν
τοῦτ' ἐστὶ τὸ δόγμα πολλῶν ἑ' ἐστὶ καὶ δοκίμων ἀνδρῶν, ὥσπερ
γὰρ καὶ ὅτι τὴν δύναμιν ἐκ τῆς καρδίας οἱ χιτῶνες τῶν
ἀρτηριῶν τοῦ διαστελλεσθαι καὶ συστέλλεσθαι λαμβάνουσιν.
ἀπεσχίσθησαν δ' οὖν οὐκ οἶδ' ὅπως αὐτῶν ἐν τῷδε Πραξα-
γόρας τε καὶ Φιλότιμος ἐμολογήσαντες ἄλλα, καὶ νομίζουσι
τὸ πᾶν ἐξ ἑαυτῶν σφύζειν τὰς ἀρτηρίας, ὥστε καὶ εἰ
σάρκα τις ἐκτεμὼν ζώου καταθείη παλλομένην ἐπὶ τῆς γῆς,
ἐναργῶς ὁραῖσθαι τὴν κίνησιν τῶν ἀρτηριῶν. οὐκ οὖν ἐβου-
λόμην ἐς τοσόνδε διαμαρτεῖν τοῦ φαινομένου τηλικούτους
ἀνδρας, ὥς μὴ δύνασθαι διορίσαι παλμὸν σφυγμοῦ. χρὴ δ',
οἶμαι, γιγνώσκεσθαι μὲν καὶ τοῦτο τοῖς ἀνδράσι, γιγνώσκε-
σθαι δὲ καὶ ὥς, εἰ μόνην ἐκτέμοις ἀρτηρίαν, οὐ κινεῖται,
καθάπερ οὐδ' εἰ βρόγχον διαλάβοις ἐπὶ συνημμένην τῇ καρ-
δίᾳ. καίτοι θαυμαστὸν, ἡνίκα μὲν ἐστὶν ἔξω τοῦ ζώου, μὴ
μόνον τῆς καρδίας, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν ἄλλων ἀπάντων μορίων
ἀφρημένης συμπνοίας, ἁκωλύτως σφύζειν αὐτήν, ἡνίκα δὲ

ipsas et pulsare, sed quia elewantur pullantque, ideo
repleri. Commune igitur hoc placitum multorum et infi-
gnium virorum est, sicuti etiam quod facultatem ex corde
tunicae arteriarum dilatandi et contrahendi suscipiunt.
In quo haud novi qua ratione desceiverint ab eis Praxa-
goras et Philotimus, quum in aliis consentiant; arbitran-
tur tamen, arterias plane ex se ipsis pulsare; proindeque,
si quis carnem ex animali excisam palpitantem in terram
dejiciat, evidenter arteriarum motum viderit. Nollem
profecto eatenus aberrare tales viros ab eo, quod apparet,
ut non possint palpitationem a pulsu distinguere. Hoc
quidem, si quid iudico, eos viros novisse oportebat, non
ignorasse autem et illud, quod, si solam excideris arteriam,
non movetur, quemadmodum neque si vinculo interce-
peris, adhuc cordi connexam. Atqui mirabile, quum
quidem extra animal est, non solum cordis, sed aliarum
omnium partium ablato consortio, citra impedimentum

Ed. Chart. V. (197.)

Ed. Bas. I. (305.)

συνῆπται πᾶσιν, ἄσφυκτον γίγνεσθαι βρόχῳ διαληφθεῖσαν. ἀλλ' οὐδὲ γὰρ ἔξω, θαυμασιώτατε Πραξαγόρα, πάλλεται διὰ παντός ἐκτεμνομένη τοῦ ζώου. καίτοι τί περὶ τούτου φιλοτιμοῦμαι διελέγχειν αὐτόν; ἀρκεῖ γὰρ ἐπιδειῖν μόνας τὰς ἀρτηρίας ἀκινήτους τε καὶ ἄσφύκτους ἀκριβῶς γενομένας, ὅταν ἐκτμηθῶσι τοῦ ζώου. παρὰ τῆς καρδίας οὖν αὐταῖς τὸ κινεῖσθαι. καὶ τοῦτ' ὁρθῶς μὲν εἶπε καὶ ὁ Ἐρασίστρατος, οὐκ ὁρθῶς δ' ἐξηγήσατο τῆς κινήσεως τὴν γένεσιν. οὐ γὰρ οἷς ἄσφύκτος ἐμφυσώμενος ὑπὸ τῆς καρδίας ἐκδιβούσης τὸ πνεῦμα πληροῦται τῶν ἀρτηριῶν ἐκάστη, τῷ συνῆφθαι δ' αὐτῇ καὶ ἐξ ἐκείνης πεφυκέναι τῆς αὐτῆς ὅλῳ τῷ σπλάγγνῳ κεκοινώνηκε δυνάμει. ὅτι δ' ὅλον σφύζει τῆς καρδίας τὸ σῶμα, διαστελλόμενόν τε καὶ συστελλόμενον ἐξ ἑαυτοῦ, σχεδὸν ἤδη τοῦτο καὶ διὰ τῶν ἀνατομῶν γνωρίσεις, τηρικαῦτα τὸ δεξιὸν αὐτοῦ μέρος ἀναπτύξας. γυμνοῦται δ' ἡ καρδία χωρὶς τοῦ συντμηθῆναι τὸν θώρακα τοῦ ξιφοειδοῦς ἐκκοπέντος, ὃ ἐγγὺς ἤρτηται τὸ περικάρδιον σκέπασμα. τριττὴ δὲ αὕτη τοῦ θώρακός ἐστιν εὐρυχωρία κατὰ μέσα τὰ στέρνα,

ipsam pulsare; quando autem commissa est omnibus, pulsu destitui, fune interceptam. Sed neque extrinsecus, ammirande Praxagora, semper palpitat ex corde excisa. Verum quid in hoc ipsum coarguere contendam? Satis enim est ostendisse solas arterias et motu et pulsu omnino destitutas, quum ex animante fuerint exemptae; a corde igitur ipsis motus est, atque id recte etiam dixit Erasistratus, non recte autem motus generationem exposuit. Etenim singulae arteriae non quasi uter, qui inflatur, a corde spiritum exprimente replentur, verum quod ei commissae sint, et ex illo processerint, ejusdem cum toto viscere facultatis evaserunt compotes. Quod autem totum cordis corpus pulsat dilatatum contractumque ex se ipso, fere jam hoc etiam ex dissectionibus cognoscas, tunc ubi dextram ipsius partem explicueris. Caeterum cor nudatur thorace non dissecto, modo cartilago xiphoides fuerit excisa, prope quam suspensum est cordis involucri pericardium. Porro tertia haec thoracis capa-

Ed. Chart. V. [197, 198.]

Ed. Bas. I. (305, 306.)

μηδετέρα οὐσα τῶν ὑπολοίπων δυοῖν. ἂν οὖν ἅμα τὸ τοῦτο ποιήσης καὶ τέμης ὀρθιον, ὡς εἴρηται, τὸν δεξιὸν θώρακα, τῆς δεξιᾶς κοιλίας τῆς καρδίας ἐναργῶς ὄψει τὸν σφυγμόν. οὐ λήσεται σε οὐδὰ τὸ καταφυόμενον εἰς αὐτὴν ἀγγεῖον, ὅπερ ἐστὶν ἀποβλάστημα τῆς κοίλης, ὁμοίως ταῖς ἀρτηρίαις σφύζον. [198] εἴτε δὲ τῷ δέχεσθαι δύναμιν ἐκ τῆς καρδίας ἄχρη τοῦ βράττεσθαι ἐπιρρέουσιν, εἴτε τοῦ αἵματος τῆς ἐπὶ τὰναντία φορᾶς τῇ κατὰ τὸ δεξιὸν οὐς, εἴτε ἄλλῳ τινὶ τρόπῳ τὴν κίνησιν ταύτην ἡ κοίλη φλέψ λαμβάνει, περιττὸν ἐν τῷ παρόντι σκοπεῖν. ἱκανὸν γὰρ εἰς τὰ προκείμενα τὸ μὴδ' ὅλως σφύζειν αὐτὴν, ὥσπερ τὴν μεγάλην ἀρτηρίαν ἅμα ταῖς ἄλλαις ἀπάσαις ταῖς κατὰ τὸ σῶμα. ὅτι μὲν οὖν οὔτε τῆς πρώτης γενέσεως τῶν φλεβῶν, οὔτε τῆς μετὰ ταῦτα διοικήσεώς ἐστὶν ἀρχὴ ἡ καρδιά, δέδεικται σαφῶς.

Κεφ. η'. Ὑπόλοιπον (306) δ' ἐστὶν, ὑπὲρ οὗ ἐδόξα-
σαν τινες ἄτοπον μὲν ἱκανῶς, ὅμως δὲ ἀρέσιν ἐνίοις τῶν
ἐνδόξων λατρῶν, ἐξηγησασθαι μὲν πρότερον, ἐπιδειξαι δ' ἐτι,

citas est in medio pectore; a reliquis duabus diversa. Si igitur et hoc feceris et rectum, ut dictum est, dextrum thoracem secueris, dextri cordis sinus pulsus evidentem contuebere. Non latebit te etiam vas ei insertum, quod est propago cavæ venæ, quemadmodum et arteria pulsans. An vero facultatem ex corde recipiat, adeo ut eo usque ebulliat, influentem, an eo, quod sanguis in contrariam partem in dextra auricula feratur, sive aliò quodam modo motum hunc cava vena suscipiat, superfluum est in præsentia considerare. Abunde enim ad institutum est, quod neutiquam sic ipsa pulsat, quemadmodum magna arteria simul cum aliis universis corpus percurrentibus. Quod igitur neque primæ venarum generationis, neque gubernationis post hæc initium cor sit, manifestum ostensum est.

Cap. VIII. Reliquum est, id, quod nonnulli opinati sunt, absurdum sane admodum, verumtamen nonnullis nobilium medicorum gratum, interpretari prius, deinde

Ed. Chart. V. [198.]

Ed. Bas. I. (306.)

καθ' ὃ τι διήμαρται. φασὶ γάρ, ὥσπερ ὁδοῦ τις ἀρχὴ λέγε-
ται, κατὰ τὸν αὐτὸν ἐγκωρεῖν τρόπον εἶναι τινα καὶ φλεβῶν
ἀρχήν, οὐδὲν κωλύον, εἰ καὶ τελευτὴν ὀνομάζει τις αὐτήν·
ἐν γὰρ τῷ πρὸς τι τὴν τοιαύτην ἀρχὴν εἶναι τὰς Ἀθήνας.
ἀλλὰ κατὰ τοῦτόν γε τὸν τρόπον οὐχ ἡ καρδία μόνον,
ἀλλὰ καὶ πᾶν ἄλλο μέρος ἀρχὴ τε ἅμα δύναται καὶ
τελευτὴ λέγεσθαι τῶν εἰς αὐτὸ καταφερομένων ἀγγείων.
οὕτως οὖν καὶ ἡ καρδία τῆς κοίτης φλεβὸς οὐδὲν ἂν μᾶλλον
ἀρχὴ ἢ τελευτὴ νομίζοιτο. τῆς δ' ἐπὶ ταῖς πύλαις οὐδαμῶς
ἂν ἀρχὴ ἢ τελευτὴ νομίζοιτο, μήτ' αὐτῆς ἐκείνης τῆς φλεβὸς
εἰς τὴν καρδίαν περαινούσης, μήτε τῶν ἀπ' αὐτῆς ἀποσχιζο-
μένων μηδεμιᾶς, οὐκοῦν οὐδὲ τῶν καθ' ὅλον τὸ σῶμα
φλεβῶν. ὥστε διαμαρτάνουσιν οἱ μηδὲν ὧν οἶδασι δέον
ὁδῶν μνημονεύοντες· ἄχρηστος γὰρ ἡ τοιαύτη ζήτησις τοῖς
ὑποθεμένοις γε, χρήσιμον ὑπάρχειν αὐτήν. τὸ μὲν δὴ ἥπαρ
ἀρχὴ τε ἅμα καὶ τελευτὴ συναπασῶν ἔσται τῶν φλεβῶν,
ἄλλο δ' οὐδὲν οὔτε σπλάγχνον οὔτε μέρος, ὅτι μηδὲ
συνεχεῖς εἰσιν αἱ καθ' ὅλον τὸ σῶμα φλέβες ἐτέρῳ τινὶ

ostendere, in quo aberrarint. Ajunt enim; sicut viae
quoddam initium dicitur, ita posse quoddam et venarum
esse principium, quod tamen nihil prohibet quin et
finem ipsum quis nominet, quippe quod in ratione ad
aliquid ejusmodi principium Athenas esse dicimus; sed
hoc pacto non cor solum, sed quaelibet alia pars initium
simul et finis dici potest vasorum in ipsam decurrentium.
Sic igitur et cor cavae venae nihilo magis initium quam
finis putaretur; venae autem ad portas sitae nequaquam
initium aut finis diceretur, dum neque illa ipsa vena in
cor definit, neque earum quae ab ea propagantur ulla,
quare neque earum quae in universo sunt corpore vena-
rum. Quapropter errant, qui viarum mentionem faciunt,
quarum convenientem notitiam non habent: inutilis
hujusmodi quaestio est iis, qui utilem ipsam esse ponunt.
Jecur etenim principium simul et finis universalium vena-
rum erit; aliud autem nullum, neque viscus, neque
pars, quoniam totius corporis venae nulli alteri parti ne

Ed. Chart. V. [198.]

Ed. Bas. I. (306.)

μορίῳ. πάλιν οὖν ἄνωθεν ἐπὶ κεφαλαιῶν ἀναλάβωμεν τὸν λόγον. εἰ τὴν τῆς πρώτης γενέσεως ἀρχὴν τῶν φλεβῶν ζητεῖς, ἥπαρ ἐστίν· εἰ τῆς κατὰ τὴν ὕλην διοικήσεως, ἣ τρέφεται τὸ σῶμα, καὶ δυνάμεως, οὐδ' οὕτως ἄλλο τι σπλάγχχνον εὐρήσεις ἐπιτηδειότατον ἀρχὴν νομισθῆναι. φημί γάρ καὶ τὰς φύσει παρελθὼν ἀρχάς, εἰ τὴν ὡς διδασκαλίας ἀρχὴν, ἢ τὴν ὡς ὁδόν, ἢ ὅπως οὖν ἄλλως ἐθέλοις σκοπεῖσθαι, πᾶσαν ἐπίνοιαν ἀρχῆς ἐπιτηδεῖόν ἐστι δεῖξασθαι τὸ ἥπαρ. εἰ γὰρ ὄντως τε καὶ φύσει τῶν φλεβῶν ἐστὶν ἀρχή, θαυμασιὸν τοῦτο κατὰ πάντα τρόπον ἀρχὴν αὐτῶν εὐρίσκεσθαι. ἄρ' οὖν ἤδη καταπαύωμεν ἐνταυθοῖ τὸν λόγον, ἢ προστιθῶμεν αὐτῷ κεφάλαιον ἐν τι τῶν ἔμπροσθεν ἀναβληθέντων, ἥτις ἐλέγομεν, οὐκ ἂν τινα γεγυμνασμένον ἐν τοῖς περὶ τῶν φυσικῶν δυνάμεων λογισμοῖς ἄλλο γενέσεως αἵματος ἀποφαίνεσθαι σπλάγχχνον αἰτιώτερον ἥπατος; ἄμεινον ἴσως ἐστὶν ὑπὲρ τοῦ πάντ' εἰρησθαι προσθεῖναι, καὶ ὅτι μάλιστα τὸ προκείμενον ἐξ ἀρχῆς ἀποδεδειγμένον ὑπάρχει τελέως. ὅτι μὲν ἄλλοι οὐταί τὸ τρέφον εἰς τὴν τοῦ τρεφο-

continuae quidem existunt. Rursus igitur ex superioribus sermonem ad caput repetamus. Si primae generationis exordium venarum requiris, jecur est; si materiae dispensationis, qua universum corpus nutritur, et facultatis, ne sic quidem aliud viscus reperiās, quod aptius initium censeatur, duo etiam et naturalia praetergressus initia, si tanquam disciplinae initium, vel tanquam viae, vel quocunque alio modo considerare voles, omnem principii notionem recipere jecur est idoneum. Si enim vere et natura venarum est principium, nihil mirum omni modo principium ipsarum inveniri. An igitur jam sermonem hic finiemus, an apponemus ei caput unum ex iis, quae superius distuleramus, quum diceremus, nullum in naturalium facultatum speculationibus exercitatum aliud generationis sanguinis viscus causam magis quam jecur pronunciare. Satiuse forsan est, ut omnia dicta sint, hoc adjicere, licet quam maxime res proposita ab initio absolute sit demonstrata, nempe id, quod nutrit, alterari in

Ed. Chart. V. [198. 199.]

Ed. Bas. I. (306.)

μένου μεταβαλλόμενον οὐσίαν, ἡμῶν τε δι' ἐτέρων ἀποδέ-
 δεικται καὶ σχεδὸν ὑπὸ τῶν ἀρίστων ἰατρῶν τε καὶ φιλο-
 σόφων ἀποδέδεικται. ὅτι δ', εἴπερ ὁ ἐν τῆς γαστρὸς εἰς
 ἥπαρ ἀναδιδόμενος χυμὸς αἷμα φαίνεται γιγνόμενος, [199]
 ἀναγκαῖον ὑπὸ τῆς οἰκείας οὐσίας τοῦ ἥπατος ἐγγίγνεσθαι
 τὴν ἀλλοίωσιν αὐτὴν, τοῦτ' οὐκέτι σύμπαντες ὁμολογοῦσιν,
 ἀλλ' ἡγοῦνται τινες, αὐτοὺς τῶν φλεβῶν τοὺς χιτῶνας ἐργά-
 ζεσθαι τὸ αἷμα. καίτοι γ', εἰ ἐκκενώσαις αὐτοὺς, οὐδὲν
 ὑμενώδους ἢ νευρώδους οὐσίας θεάσῃ διαφέροντας, ὥσπερ
 αὖν, εἴ τις ὑπὸ νεύρων, ἢ ὑμένων, ἢ ὀστέων, ἢ χόνδρων, ἢ
 πιμελῆς, ἢ ὅλως ἀναίμου σώματος ἔφασκε γίγνεσθαι τὸ
 αἷμα, κατέγνωμεν ἂν ἐτοιμῶς αὐτοῦ, κατὰ τὸν αὐτὸν, οἶμαι,
 τρόπον, εἰ καὶ τοῖς τῶν φλεβῶν χιτῶσι κατὰ τὴν ἑαυτῶν
 φύσιν ἀναφέροι γενέσιν αἵματος. οὐ γὰρ ἐρυθρὸν ἐκείνοί γε
 χυμὸν, ἀλλὰ λευκὸν καὶ γλίσχρον ἐργάζεσθαι πεφύκασιν, ἐξ
 αὗ ἢ τε γένεσις αὐτοῖς ἐστίν, ἢ τ' αὐξησίς τε καὶ θρέψις.
 ἀποδέδεικται δὲ περὶ τούτων ἐν τῷ προτέρῳ περὶ σπέρματος
 γράμματι. καὶ μὴν, εἴπερ εἰς ὁμοίαν ἰδέαν τῷ μεταβάλλοντι

esque substantiam transiens, quod nutritur; id quod nos
 alibi, et prope praestantissimi tum medici tum philoso-
 phi demonstrarunt. Porro quod, si humor, qui ex ven-
 triculo in jecur distribuitur, sanguis fieri apparet, neces-
 sarium sit mutationem ipsam a propria jecoris substantia
 effici, id non ita omnes consentiunt, verum opinantur
 nonnulli, ipsas venarum tunicas sanguinem efficere, licet,
 si ipsas inanieris, nihil a membranosa nerveave substan-
 tia differre videas. Quemadmodum igitur, si quis a nervis,
 aut membranis, aut ossibus, aut cartilaginibus, aut pin-
 guedine, aut summam ab exangu corpore sanguinem
 gigni diceret, promte eum damnaremus, eodem, opinor,
 modo, si etiam ad venarum tunicas ex sua ipsarum natura
 sanguinis generationem referas. Non enim rubrum illum
 humorem, sed album et viscosum reddere idoneae sunt,
 unde et generatio ipsis est, et incrementum, et nutritio.
 Demonstratum vero est de his priore de semine libro; et
 sane, si id, quod mutatur, in similem speciem ei, quod

Ed. Chart. V. [199.]

Ed. Bas. I. (306.)

τὸ μεταβαλλόμενον ἀφικνεῖται, τῆς τοῦ ἥπατος αὐτοῦ σαρκὸς οὐδὲν ἂν εὐροις ἐπιτηδειότερον εἰς αἵματος γένεσιν. εἰ γὰρ παχυνθεῖ τὸ αἷμα, σὰρξ ἥπατος ἀκριβὴς ἀπεργασθήσεται. πολλά δ' ἄγνοήσαντες, οἶμαι, τῶν φυσικῶν οἱ πλεῖστοι πράγμαθ' ἡμῖν παρέχουσιν, ὧν ἄλλα τέ τινά ἐστι καὶ τὰ διὰ τῆς περὶ τῶν φυσικῶν δυνάμεων πραγματείας ἀποδεδειγμένα. περιστέλλεται γὰρ ἡ γαστήρ τοῖς σιτίοις, ἔλκουσα τὸν οἰκεῖον ἑαυτῇ χυμὸν ἐξ αὐτῶν, ἔστ' ἂν ἀπολαύσασα καὶ τελέως ἐμπλησθεῖσα διώσεται τὸ περιττὸν ἅπαν εἰς τὴν νῆστιν. ἐντεῦθεν δ' αὖθις ἔλκει τὸ ἥπαρ εἰς ἑαυτὸ προκατειργασμένον αὐτὸν ἐν τῇ γαστρὶ κατὰ τὸν ἔμπροσθεν χρόνον, οὐ μὰ Δία τῆς γαστροῦ ἕνεκα τοῦ ἥπατος ἀλλοιούσης αὐτόν, ἀλλὰ ἀδύνατον εἰς ταῦτόν ἀλλήλοις ἰόντα δύο σώματα μὴ δοῦν καὶ πάσχειν εἰς ἄλληλα, δεδεδικται γὰρ δὴ καὶ τοῦθ' ἡμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ πραγματεία, καὶ ὡς τὸ ἰσχυρότερον νικᾷ καὶ μεταβάλλει θάτερον. ὥσπερ οὖν τὸ τῆς γαστροῦ λείψανον ἐπιτηδειον γίνεται τῷ ἥπατι, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τοῖς μεθ' ἥπαρ ἅπασι τὸ τούτου πάλιν

mutat, pervenit, jecoris ipsius carne nihil ad sanguinis generationem accommodatius reperias. Si enim sanguis fuerit incrassatus, exacta jecoris caro efficietur. At naturalium plurimi interpretes multa quum ignorent, tum alia nonnulla, tum ea, quae de naturalibus facultatibus opere demonstravimus, negotium nobis facessunt. Nam ventriculus cibis circumdatur, peculiarem sibi humorem ex ipsis eliciens, donec fruitus et omnino repletus superfluum totum ad jejunum intestinum propellat. Inde rursus jecur ad se trahit ipsum, in ventriculo priori tempore elaboratum, non per Jovem ventre jecoris causa ipsam alterante, sed fieri nequit, ut, quum duo corpora in idem mutuo coeunt, non in se agant patienturque; nam et hoc a nobis in illo commentario ostensum est, et quomodo fortius vincit et alterum immutat. Sicut igitur ventris reliquum jecori sit idoneum, ita hujus rursus ipsius superfluum iis quae post jecur habentur omnibus;

Ed. Chart. V. [199.]

Ed. Bas. I. (306.)

αὐτοῦ περιττόν, οὐδ' οὖν οὐδ' αὐτοῦ τοῦ ἥπατος ἐκείνων
 ἔνεκεν ἀλλοιῶσαντος τὴν τροφήν, ἀλλὰ καθ' ὃν εἴρηκα
 τρόπον, ἥνίκα μεταβάλλοντός τε καὶ ἀλλοιοῦντος ἐπιτηδείο-
 τερα ἐν τῷδε γίνεται τοῖς μεθ' ἥπαρ μορίοις. ὥς γὰρ
 αὐτὸ διὰ τῶν φλεβῶν εἴλκυσεν ἐκ γαστροῦς τε καὶ τῶν
 ἐντέρων τὴν τροφήν, οὕτως, ὅσα μετ' ἐκεῖνο τέτακται, δι'
 ἄλλων ἔλκει φλεβῶν εἰς ἑαυτὰ, κἄπειτ' αὐθις ἕτερα, καὶ
 τοῦτο ὑπάρχει γιγνόμενον, ἄχρι περ ἂν εἰς ἅπαν ἀφίκηται τοῦ
 ζώου μόριον ἢ τροφή, παρασκευάζει δ' ἕκαστον αἰεὶ καὶ
 προπέττει τὸ μεθ' αὐτὸ κατὰ τὸ συνεχές τῆς διαδόσεως.
 οὕτως οὖν καὶ τὸ ἥπαρ παρομοιοῖ τὸν ἐκ τῆς κοιλίας ἀνα-
 δοθέντα χυλὸν ἑαυτῷ, τοῦτέστι τῇ σαρκί τε καὶ τῇ οὐσίᾳ
 τῇ ἑαυτοῦ, τῷ καλουμένῳ πρὸς ἐνίων ἰατρῶν παρεγγήματι.
 ἕκαστον γὰρ τῶν ὀργανικῶν τοῦ ζώου μορίων, σύνθετον
 ὑπάρχον ἐξ ἐτέρων ἀπλουστέρων μορίων, πάντως ἰδίον τι
 τοιοῦτον ὑπάρχει κατὰ τὴν οὐσίαν, ὅσον οὐκ ἄλλο καθ'
 ὅλου τοῦ ζώου τὸ σῶμα. τὸ γοῦν τῆς γαστροῦς σῶμα τὸ
 ἴδιον ὅλον οὐκ ἄλλο τῶν πάντων ἐστίν· ὡσαύτως δὲ καὶ

quum neque jecur ipsum filiorum causa alimentum alte-
 ret, sed quo dixi modo, quum mutaret alteraretque;
 id accommodatius interea redditur partibus post jecur
 sitis; siquidem, uti ipsum per venas ex ventriculo et
 intestinis alimentum attraxit, ita, quae post illud consti-
 tuta sunt, per alias ad se venas alliciunt, deinde rursus
 alia: atque hoc fieri solet, usque dum in omnem animan-
 tis partem alimentum pervenerit; ac praeparat unum-
 quodque semper ac praecoquit ei, quod sequitur, secun-
 dum distributionis continuitatem. Sic igitur et jecur
 succum ex ventriculo distributum sibi ipsi, hoc est carni
 et ipsius substantiae (quod a nonnullis medicis parenchyma
 dicitur), assimilat. Singulae enim instrumentariae animan-
 tis partes quum ex aliis simplicioribus consistant partibus,
 omnino peculiari quadam ejusmodi substantia constant,
 quali non aliud totius animantis corpus. Sane ventriculi
 corpus proprium, quale non aliud omnium existit. Similiter

Ed. Chart. V. [199. 200.]

Ed. Bal. I. (306.)

τὸ τοῦ σπληνός, ἐγκεφάλου τε καὶ νεφρῶν, καὶ γλώττης, καὶ ὀφθαλμῶν, καὶ κύστεων, καὶ μητρῶν. ἀρτηρίαι μὲν οὖν καὶ νεῦρα καὶ φλέβες ἐμφύονται τοῖς ὀργάνοις ἕνεκα χρείας κοινῆς, ὡσαύτως δ' ἐνίοις αὐτῶν ὑμένες τε καὶ σὺνδεσμοί. τὸ δ' ἴδιον ἐκάστου σώματος χωρὶς τούτων ἐστὶ, διὸ καὶ τὴν ἐνέργειαν ἐξαίρετον ἢ τὰλλα κέκτηται. κατὰ μὲν γὰρ τὸ κοινὸν ἀνάγκη δήπου καὶ τὴν ἐνέργειαν εἶναι κοινήν. οὐ γὰρ οἷόν τε παρὰ τοὺς τόπους τοῦ σώματος ὑπαλλάττεσθαι φλεβός, ἢ ἀρτηρίας, ἢ νεύρου τὴν ἐνέργειαν, [200] ἀλλ' ἂν τε κατὰ τὴν πτέρναν, ἂν τε κατὰ τὸν ἐγκέφαλον ἀρτηρίαν ἐννοήσης, εὐθύς αὐτῆς συνεπινοήσεις τὴν κοινήν ἀπασῶν ἀρτηριῶν ἐνέργειαν· ὡσαύτως δὲ καὶ νεῦρα, καὶ φλεβὶ, καὶ ὀστέῳ, καὶ χόνδρῳ, καὶ ὑμένι, καὶ συνδέσμῳ, καὶ πιμελῇ. κατὰ δὲ τὸ ἴδιον εἶδος ἐκάστης οὐσίας ἰδίαν ἀναγκαῖον εἶναι τὴν ἐνέργειαν. οἷον γὰρ ἐστὶ τὸ τοῦ πνεύμονος σῶμα κατὰ τὴν οὐσίαν, οὐκ ἂν εὗροις ἕτερον, οὐδ' οἷον ἐγκεφάλου οὐδὲν ἄλλο τοιοῦτον, ὥσπερ οὐδὲ ὁποῖον ἢ καρδία σῶμα κατὰ τὴν οὐσίαν ἐστίν, οὐδὲν ἀκριβῶς ἄλλο

et lienis, cerebri, renum, linguae, oculorum, vesicae et uteri; arteriae vero, nervi et venae instrumentis inferuntur communis usus gratia; ita vero nonnullis ipsorum membranae et ligamenta. Proprium autem cuiusque corporis sine his existit; quare etiam actionem eximie diversam ab aliis possident. Siquidem ex communi necesse est scilicet actionem communem quoque esse; non enim potest ex corporis loco venae, aut arteriae, aut nervi actio immutari; verum si in calce, si in cerebro arteriam consideraveris, statim ipsius communem omnium arteriarum functionem simul perpendes; simili ratione nervi, venae, ossis, cartilaginis, membranae, ligamenti et pinguedinis. At secundum propriam uniuscuiusque substantiae speciem propriam necesse functionem esse. Quale enim pulmonis corpus substantia est, non reperies aliud; neque, quale cerebri, ullum ejusmodi aliud; quemadmodum neque, quale cordis corpus substantia exi-

Ed. Chart. V. [200.]

Ed. Bas. I. (306. 307.)

τοιούτον ὑπάρχει. καὶ νεφροὶ δὲ καὶ σπλὴν ἐκάτερον αὐτῶν οἷον οὐκ ἄλλο. καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἐνέργεια καθ' ἕαστον ἴδιος ἐπὶ τῷ τῆς οὐσίας ἰδίῳ, καὶ ἡ τοῖσδε σὰρξ ἰδιότητα πολλὴν ἔχει παρὰ τὰς ἄλλας σάρκας. ἐν ὀφθαλμῷ δὲ τί δεῖ καὶ λέγειν, ὥς ἴδιον ἐξαίρετον, καὶ οὐδ' ἐγγὺς οὐδενὶ τῶν ἄλλων ζοικός ἐστι τὸ κρυσταλλοειδές, ὅτε καὶ τὸ τῆς ἐνεργείας τῆς κατ' αὐτὸ ἰμῆδενί, προσέοικεν; οὐδὲν οὖν θαυμαστόν ἐστιν, αὐδὲ τὸ τοῦ ἥπατος ἴδιον ἰσῶμα κατὰ τὴν αὐτοῦ φύσιν κεκτῆσθαι τὴν ἐνέργειαν. ἐρυθρότατον μὲν γὰρ ἐστιν, ὥστε (307) τὸ αἷμα καὶ τῷ πεπηῆχθαι μόνον αὐτοῦ διαφέρειν. θρόμβου μὲν γὰρ ἡ πῆξις ὑπὸ τοῦ περιέχοντος γίγνεται, σβεννύουσα μὲν ἐξ αὐτοῦ τὴν θερμότητα, μελαίνουσα δὲ διὰ τὴν ψύξιν. οὐχ οὕτως δὲ κατὰ τὸ ἥπαρ, ἀλλ' ὑπὸ γὰρ τῆς ἐμφύτου θερμασίας, κοσμούσης αὐτὸ μᾶλλον ἢ φθειρούσης. ἀλλοιοῦνται μὲν γὰρ ἐκαστέρως τὸ αἷμα, καὶν θρόμβος γένηται, καὶν ἥπατος σὰρξ. ἀλλ' ἡ μὲν εἰς θρόμβον, ἀλλοίωσις ὁδὸς ἐπὶ φθοράν ἐστιν, ἡ δ' εἰς τὴν

sit, nullum exacte aliud tale reperiās. Item venes et lien, utrumque ipsum, quale non aliud. Atque ideo actio cujusque propria est propter substantiae proprietatem. Jam caro in his multam proprietatem praeter alias carnes obtinet. In oculo autem quid etiam dicendum est quod peculiare corpus eximiumque crystallinus humor sit, nulli aliorum vel propemodum simile, quoniam et actionis ipsius proprium nulli respondet? Nihil itaque mirum est jecoris proprium corpus secundum ipsius naturam actionem acquisivisse, ut quod maxime rubrum sit veluti sanguis, et solum eo, quod coagulatum sit, ab eo differens; grumi siquidem coagulatio ab ambiente fit, extinguente eo quidem ipsius calorem, denigrante autem propter refrigerationem. At non ita etiam in hepate accidit, sed ab insito calore, qui exornet id eo magis, quam corrumpat. Alteratur enim utroque modo sanguis, et si grumus evaserit, et si jecoris caro. Verum in grumum alteratio via ad corruptionem est, in jecoris

Ed. Chart. V. [200.]

Ed. Bas. I. (307.)

ἥπατος οὐσίαν ἐνέργεια φύσεως. οὐδ' ἔστιν οὐδὲν ὁμοιό-
 τερον εὑρεῖν αἵματι τῆς ἥπατος ιδέας. εἴρηται μὲν οὐ
 καλῶς οὐδ' ὑπὸ τῶν εἰπόντων, τῇ πρώτῃ καὶ νεοπαγεῖ σαρκὶ
 παραπλήσιον γίνεσθαι στάξαν εἰς ὕδωρ χλιαρὸν αἷμα· πολὺ
 δὲ δὴ μᾶλλον ἢ συμμετρία τῆς ἐμφύτου θερμοσίας ἀκριβῇ
 περιιθῇσιν αὐτῷ τὸν κόσμον. εἴπερ οὖν ἕκαστον μόριον
 ἐξ ὁμοιοτάτου κατὰ τὴν οὐσίαν ἑαυτῷ τρέφεται χυλοῦ, καὶ
 τοῦτον παρασκευάζειν ἑαυτῷ πέφυκεν, ἁλλοιοῦν τε καὶ μετα-
 βάλλειν ἢ τοῦ αἵματος γένεσις, ἔργον τῆς ἥπατος σαρκός.
 αὕτη δ' ἐστίν, ὥς ἐδείχθη, τὸ ἴδιον ἑαυτοῦ σῶμα. διὰ τῶν
 ἄλλων ἀποκριθὲν ἔν τι τῶν σπλάγχχνων ἐστὶ μονογενές.
 μετέχει μὲν οὖν καὶ ἡ καρδία τοῦ τοιούτου χρώματος, ἀλλ'
 οὐκ εἰς ὅσον ἥπαρ· ὑγρότερον γάρ ἐστι τὸ σπλάγχχνον τοῦτο
 τῆς καρδίας, καὶ διὰ τοῦτ' ἐρυθρότερόν τε καὶ μαλακώτε-
 ρον, ἢ δὲ ξηροτέρα τε καὶ θερμοτέρα τοῦ ἥπατος ὑπάρχει.
 οὕτως γὰρ ἡμελλεν αἷμα τε σκληροτέρα γενήσεσθαι καὶ κινή-
 σεσθαι διττὴν κίνησιν ὁμοίως ταῖς ἀρτηρίαις, ἵν' ἐκ μὲν
 τῆς τοιαύτης κινήσεως ἡ συμμετρία φυλάττηται τῆς ἐμφύτου.

antem substantiam actio naturae; neque est quicquam
 sanguini similis invenire, quam jecoris speciem. Dictum
 sane non recte est ab iis, qui asseverant, sanguinem tepi-
 dum in aquam destillatum, primae et recens compactae
 carni similem effici. Sed multo magis nativi caloris
 commodératio exactum ornamentum ei circumdat. Si
 igitur singulae partes ex succo simillimo sibi substantia
 nutriuntur, atque hunc praeparare sibi natura possunt, et
 alterare et mutare, sanguinis generatio opus jecoris ipsius
 carnis existit. Haec autem est, ut ostendi, corpus ipsius
 peculiare; quocirca ab aliis segregatum aliquod viscus sui
 generis est. Itaque compos est etiam cor hujusmodi colo-
 ris, sed non quantum jecur; quippe hoc viscus corde
 humidius est, eoque rubrum magis et mollius, cor autem
 siccius calidiusque jecore existit. Ita enim futurum est
 simul durius, et duplici motu arteriis similiter agitabitur,
 ut ex hujusmodi motu nativi caloris symmetria conserve-

Ed. Chart. V. [200. 201.]

Ed. Bas. I. (307.)

θερμασίας, ὡς ἐν τῷ περὶ χολίας σφυγμῶν ἐπεδείξαμεν. ἡ σκληρότης δὲ τῇρ δυσπάθειαν αὐτῇ παρέχει συνεχέσι τε κινήσει καὶ σφόδρα ἰσχυραῖς ἐνίοτε παρεσκευασμέναις ὑπὸ τῆς φύσεως. ὁθεν οὐδὲ τὸ ἴδιον αὐτῆς αἷμα τοιοῦτόν ἐστιν, οἷόν περ τὸ τοῦ ἥπατος, ἀλλ' ὅσω θερμότερον τὸ σπλάγχνον τοῦ σπλάγγνου, τοσούτω ξανθότερον, ὅπερ ἴδιον αἵματος ξηροτέρου, καθάπερ τοῦ ὑγροτέρου τὸ ἐρυθρόν. εἴρηται δὲ καὶ ὑπὸ Πλάτωνος μὲν ἐν Τιμαίῳ περὶ τῆς τῶνδε τῶν χρωμάτων γενέσεως, ἀτὰρ οὖν καὶ ἡμεῖς αὐτῆς ἐξηγησάμεθά τε καὶ ἀπεδείξαμεν, ὡς ἀληθῶς εἴρηται πάντα, γεγραφοότες ὑπὲρ αὐτῶν ἰδία καθ' ἕτερον λόγον. ἀλλὰ νῦν γε τὸ προκείμενον ἡμῖν περαινῶμεν. αἵματος ὑγροῦ μὲν τὴν κρᾶσιν, ἐρυθροῦ δὲ τὴν χροάν ἢ πρώτη μὲν ἐν ἥπατι γένεσις, ὁγετοὶ δὲ παράγοντές τε καὶ διανέμοντες αὐτὸ παντὶ τῷ σώματι φλέβες. αἵματος δὲ ξανθοῦ καὶ λεπτοῦ καὶ λεπτομεροῦς καὶ πνευματώδους ἢ μὲν πρώτη γένεσις ἐν τῇ τῆς καρδίας ἀριστερᾷ κοιλίᾳ, [201] διανέμονται δὲ καὶ παράγουσιν εἰς ὅλον τὸ ζῶον αἱ ἀρτηρίαι τὸ τοιοῦτον αἷμα.

tur, ut in opere de pulsum usu ostendimus. At durities ipsius ne facile afficiatur efficit motibus et continuis et valentissimis nonnunquam a natura praeparatis; unde neque proprius ipsius sanguis talis est, qualis jecoris, sed quanto calidius viscus viscere est, tanto flavior ille; quod proprium sanguinis siccioris existit, sicuti et humidioris rubrum. Porro dictum est et a Platone in Timaeo de colorum horum generatione. Scorsim et nos exponemus rursus demonstrabimusque, omnia vere esse dicta, scribentes de ipsis particulatim in alio commentario. Sed nunc, quod nobis erat institutum, finiemus. Sanguinis humidi temperamento, rubri autem colore prima sane in jecore est generatio; rivi autem venae id toti corpori traducunt distribuuntque. At sanguinis flavi, tenuis, subtilis, spirituosus prima sane in sinistro cordis sinu est origo, verum talem arteriae dispensant in totamque corpus deducunt; id quod uberius in commen-

Ed. Chart. V. [201.]

Ed. Bas. I. (307.)

δέδεικται δὲ καὶ περὶ τούτων ἐπὶ πλέον ἐν τοῖς τῶν φυσικῶν
δυνάμεων ὑπομνήμασιν. ὥσθ' ἅμα μὲν, ὅπερ ἀνεβαλόμην ἐν
τοῖς ἐμπροσθεν λόγοις ἐρεῖν αὐτὶς ὑπὲρ τοῦ κατὰ τὴν
καρδίαν αἵματος, τὰ νῦν εἴρηται, ἅμα δὲ, ὡς ἐσφάλησαν
οἱ καὶ τὴν καρδίαν ἀρχὴν εἰπόντες εἶναι τῶν φλεβῶν, ἐπι-
δέδεικται. εἴπερ γὰρ αἱματός τινος, εὐθύς δήπου καὶ φλεβῶν
ἐνόμισαν, ὥσπερ μὴ καὶ τῶν ἀρτηριῶν ἔχουσιν αἷμα λεπτο-
μερέστατον καὶ θερμότατον. ὡς οὖν ἀρτηριῶν, οὕτως καὶ
τοῦ πνευματώδους τε καὶ τοῦ ζέοντος αἵματος ἀρχὴ τε καὶ
πηγὴ τοῖς ζώοις ἐστὶν ἡ καρδία, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὸ
θυμοειδὲς ἐνδείκνυται τῆς ψυχῆς ἐν αὐτῇ κατοικῆσθαι.
ταῦτ' ἄρα καὶ ὁ Πλάτων τὴν καρδίαν ἔλεγεν πηγὴν τοῦ
περιφερομένου κατὰ πάντα μέλη σφοδρῶς αἵματος. οὐ ταῦ-
τόν γάρ ἐστιν ἡ πηγὴν αἵματος ἀπλῶς εἰπεῖν, ἢ προσθεῖναι
τοῦ περιφερομένου σφοδρῶς. τὸ μὲν γὰρ ἐξ ἥπατος ὀρμώ-
μενον οὐ περιφέρεται σφοδρῶς, ὅτι μήτε πνευματώδές ἐστι,
μήθ' ὅλως σφύζουσιν αἱ περιέχουσαι φλέβες αὐτό. τὸ δ'
ἐκ τῆς ἀριστερᾶς κοιλίας τῆς καρδίας ὀρμώμενον θερμότε-

tariis de naturalibus facultatibus ostensum est. Quare
simul, quod in superioribus sermonibus de cordis sanguine
iterum dicere distuleram, in praesentia exposui, simulque,
quod erraverint, qui cor venarum principium esse pro-
nunciarunt, indicatum est. Si enim sanguinis cujusdam,
statim nimirum et venarum censuerunt, tanquam non
etiam arteriae sanguinem subtilissimum calidissimumque
haberent. Vt igitur arteriarum, sic et spirituosae fervidi-
que sanguinis initium et fons animantibus cor inest; et
ideo irascibilis anima ibidem habitare ostenditur. Hac
ratione itaque et Plato cor sanguinis, qui per omnia
membra vehementer rapitur, fontem appellabat. Non
idem enim est, aut fontem sanguinis simpliciter dicere,
aut apponere, qui valide circumfertur. Nam ex jecore
proficiscens sanguis non valide circumfertur, quoniam
neque spirituosus est, neque omnino venae eum conti-
nentes pullant. At qui ex sinistro cordis sinu provenit,

Ed. Chart. V. [301.]

Ed. Bas. I. (307.)

ρόν τε τοῦδε καὶ πνευματώδες ἱκανῶς ἔστιν, ὡς ἂν σφυζόντων αὐτοῦ τῶν ἀγγείων. καλεῖται δ' ὑπὸ μὲν τῶν παλαιωτάτων ἰατρῶν καὶ φιλοσόφων καὶ τουτὶ τὸ γένος τῶν ἀγγείων ὡσαύτως θατέρω φλέψ, ὑπὸ δὲ τῶν ἄλλων ἀρτηρία μὲν τὸ σφύζον, τὸ δὲ ἄσφυκτον φλέψ. ὅτι δ' οὕτως ὠνόμαζον οἱ παλαιοὶ, δέδεικται μὲν ἤδη πολλοῖς τῶν ἔμπροσθεν, ἐπιδέδεικται δὲ καὶ πρὸς ἡμῶν ἑτέρωθεν. νυνὶ δὲ τοσοῦτον μόνον, ὅσον εἰς τὰ παρόντα χρήσιμον, ὑπομνήσω. τῆς κατὰ τὸν ἀγκῶνα καὶ μάλιστα τὸν ἀριστερὸν ἀρτηρίας ὕταν ἡ κίνησις ἐκ γενετῆς ὑπάρχει ταχεῖά τε ἅμα καὶ μεγάλη καὶ εὐτονος, ἰσχυράν μὲν ἐνδείκνυται τὴν ἐν τῇ καρδίᾳ θυμοειδῇ δύναμιν, ἀκμῶν δὲ καὶ ζέον τὸ κατ' αὐτὴν θερμὸν, ὅπερ ὀνομάζειν μαριῶδες τε καὶ ὀξύθυμον ἔθος. ὁ τοίνυν Ἱπποκράτης ὀνομάζων φλέβα τὴν ἀρτηρίαν ταύτην ᾧδὲ πως γράφει κατὰ τὸ δεύτερον τῶν Ἐπιδημίων. ᾧ δ' ἂν ἡ φλέψ ἢ ἐν ἀγκῶνι σφύζῃ, μαρικός καὶ ὀξύθυμος, ᾧ δ' ἂν ἀτρεμέῃ, τυφώδης. ὅτι δὲ καὶ τὸ σφύζειν ὄνομα καὶ ὁ σφυγμὸς ἐπὶ τῆς σφοδρᾶς εἰς τοσοῦτον τῶν ἀρτηριῶν

calidior hoc et spirituosus admodum est, ut ejus vasa pulsant. Vocatur autem a vetustissimis medicis philosophisque hoc vasorum genus alteri similiter vena, ab aliis vero arteria id, quod pulsat, quod pulsus expers est, vena. Porro quod veteres sic nominabant, multi jam, qui ante me fuerunt, ostendere, nec non ego alio in loco indicavi. Nunc tantillum, quantum ad praesentia conducit, meminero. Arteriae, quae cubitum et praesertim sinistrum excurrit, quum motus ex generatione est citatus simul et magnus validusque, robustam in corde facultatem irascibilem innuit, calorem vero in eo vigentem et fervidum, quem nominare furiosum iracundumque consuetudo est. Itaque Hippocrates appellans venam arteriam hanc, ita scribit in secundo Epidemiorum libro: *Cui vena in cubito pulsat, is furiosus et iracundus erit; cui autem lente, torpidus.* Quod et pulsare verbum et ab eo deductum nomen pulsus in vehementi adeo arteriarum motu, ut, priusquam manus admoveatur,

Ed. Chart. V. [201.]

Ed. Bas. I. (307.)

κινήσεως, ὡς καὶ πρὶν ἐπιλαβεῖν τῇ ἀφῇ αἰσθητὴν εἶναι τὰνθρώπων τὴν κίνησιν, ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἐλέγτο, καὶ δι' ἄλλων μὲν ἀποδείκνυται, καὶ νῦν δ' οὐχ ἥκιστα φαίνεται διὰ τῆς πρὸς τὸ ὑπερέμειν ἀντιθέσεως, καὶ τὸν τυφώδη δὲ, θηλονότι τὸν ἐναντίον τῷ μαρμαρῷ ἢ καὶ ὀξύθυμῳ καὶ ἀόργητον. ὥσθ' οἷον ὁδοῦ τι πάρεργον ἡμῖν οὐ σμικρὸν ἦνυσται κατὰ τὴν ἐξήγησιν τοῦ τῆς φλεβὸς ὀνόματος ἐπιδείξαι Ἱπποκράτην πρότερον Πλάτωνος ἐν καρδίᾳ τιθέμενον ἀρχὴν τῆς θυμοειδοῦς δυνάμεως. ἄλλα τούτου μὲν καὶ μετ' ὀλίγον ἐπιμνησθήσομαι. πρὸς δὲ τὴν τοῦ Πλάτωνος λέξιν ἐπάνειμι, καθ' ἣν τὰς ἀρτηρίας ὀνομάζων φλέβας ἔλεγε, τὴν δὲ καρδίαν ἅμα τῶν φλεβῶν πηγὴν καὶ τοῦ περιφερομένου κατὰ πάντα τὰ μέλη σφοδρῶς αἵματος. ἐπειδὴ γὰρ οὐδέπω τὸ σφύζον ἀγγεῖον, ὥσπερ νῦν, ἀρτηρία προσηγόρεται, μόνας δὲ τὰς κατὰ τὸν πνεῦμονα, τὰς ὑπὸ τῶν νεωτέρων τραχείας ὀνομασθείσας, οὕτως ἐκάλουν, εὐλόγως δὲ Πλάτων εἰς διορισμὸν, ὁποῖων ἂν τινων βούληται φλεβῶν εἶναι τὴν καρδίαν ἀρχὴν, προσέθηκε καὶ πηγὴν τοῦ περιφε-

fit homini sensibilis, a veteribus dicebatur, etiam per alios demonstratum est, ac nunc quoque maxime apparet ex oppositione, quae facta est ad verbum quiete moveri, et nomen torpidum, nimirum contrarium furioso, vel etiam iracundo, quod videlicet iracundum non est. Quare obiter et praeter institutum in expositione nominis venae non exiguum quidpiam a nobis confectum est, qui ostenderimus, Hippocratem ante Platonem irascibilis facultatis initium in corde statuisse. Sed huius quoque paulo post meminero. Ad Platonis verba revertor, quibus arterias nominans venas dicit, cor autem et venarum et sanguinis, qui per omnia membra valide defertur, fontem. Quandoquidem enim pullans vas nondum, quemadmodum nunc, arteriae nomen sortitum erat, solae autem pulmonis, quae a recentioribus asperae nominatae sunt, ita nuncupabantur, bona ratione Plato ad distinctionem, qualiumnam principium cor esse vellet, adjecit etiam

Ed. Chara V. [201. 202.]

Ed. Bas. I. (307.)

ρομένου κατὰ πάντα τὰ μέλη σφοδρῶς αἵματος. εἰς τί μὲν οὖν ἐστὶ τοῦτο τὸ αἷμα τοῦ ζώου χρηστὸν, αὐτὸς εἰρήσεται. τὸ δὲ ἐξ ἥπατος ὀρμώμενον εἰς τροφήν παρεσκευάσται τοῖς τοῦ σώματος ἅπασιν μέρεσιν. ὁθεν, οἶμαι, καὶ ὁ Πλάτων ὑπὲρ ἐκείνου διαλεγόμενος ἔφη· οἷον [202] φάτην ἐν ἅπαντι τούτῳ τῷ τόπῳ τῆς τοῦ σώματος τροφῆς τεκτενναμένου. καὶ μέντοι καὶ ἐκ τοῦ λέγειν, τουτὶ μὲν τὸ κατ' ἥπαρ εἶδος τῆς ψυχῆς σιτίων τε καὶ ποτῶν ἐπιθυμητικὸν ὑπάρχειν, οὐ μὴν ἐπὶ γε τῆς καρδίας οὐδὲν ἔτι προσθεῖναι τοιοῦτον, δηλὸς ἐστὶν ἐκ μὲν τῆς γαστρὸς εἰς ἥπαρ βουλόμενος ἀναφύεσθαι τὴν τροφήν, ἐκεῖθεν δὲ ἐπὶ τὴν καρδίαν ἵεναι τι μέρος εἰς τὴν τοῦ κατ' ἐκείνην αἵματος γένεσιν. ἀλλ' ὅτι μὲν οὐκ ἐκ τῶν κατὰ τὴν γαστέρα χωρίων τῆς τροφῆς ἀνάδοσις εἰς τὴν καρδίαν εὐθέως, ἀλλ' εἰς ἥπαρ γίγνεται, πρότερον αὐτάρκως ἀποδεδειγμένον ἐν τοῖς περὶ τῶν φυσικῶν δυνάμεων, οὐδὲν ἔτι δέομαι νῦν ἐπεξέρχεσθαι, προσθεῖναι δ' ἄμεινον τῷ λόγῳ τοσόνδε. Θερμὸν μὲν ἱκανῶς ἀναγκαῖον εἶναι τὸ θυμοειδὲς σπλάγχχον, οὐκ ἔξ ἀνάγκης δὲ

fontem sanguinis, qui rapide per omnia membra circumfertur. Ad quid autem hic in animali sanguis conducatur, postea dicitur. Qui vero ex jecore provenit, in alimentum omnibus corporis partibus praeparatus est; unde, puto, etiam Plato de illo differens inquit: *Ubi quoddam quasi praesepes ad totius corporis alimoniam fabricati.* Iam ex eo, quod dicit, hanc sane in jecore animae speciem, quae esculenta poculentaque concupiscit, existere, nec de corde quicquam ejusmodi adhuc apponat, innuit, ex ventriculo in jecur referri velle alimentum, illinc ad cor ire quandam ejus portionem ad sanguinis in eo generationem. Verum quod non ex ventris regionibus alimentum in cor statim, sed in jecur prius distribuitur, quum abunde in libris de naturalibus facultatibus demonstratum sit, nihil praeterea opus habeo impraesentiarum repetere, satius autem est sermoni tantillum adjicere. Calidum sane affatim necessario esse viscus irascibile, non

Ed. Chart. V. [202.]

Ed. Bas. I. (307. 308.)

θερμὸν ἱκανῶς τὸ ἐπιθυμητικόν, ἀλλ' ἐν φυτοῖς μὲν καὶ
 πάμπολυ τοῦ θυμοειδοῦς ἀπολειπόμενον, ἐν ζώοις δ' οὐ
 τοσοῦτον μὲν, ὅμως δ' οὐκ ὀλίγον. οὔτε γὰρ ἂν οὕτως
 θερμὸν εἰργάζετο χυμὸν, εἰ μὴ καὶ αὐτὸ τοιοῦτον ὑπῆρχεν,
 οὔτ' ἀσφύκτους ἂν εἶχε τὰς φλέ(308)βας, εἰ ζεύσεως θερ-
 μασίας ἦν ἀρχή. ταῦτ' ἄρα καὶ Ἱπποκράτης ἐνδεικνύμενος
 ἔγραφε· ῥίξωσις φλεβῶν ἦπαρ, ῥίξωσις ἀρτηριῶν καρδίη· ἐκ
 τούτων ἀποπλανᾶται εἰς πᾶνθ' αἷμα, καὶ πνεῦμα, καὶ
 θερμασίῃ διὰ τούτων φοιτᾷ· αἷμα μὲν ἐξ ἥπατος ἀποπλα-
 νᾶσθαι λέγων, πνεῦμα δ' ἐκ καρδίας, θερμασίαν δ' ἐξ
 ἀμφοῖν. ὅθεν οὐδὲ διήνεγκεν ἢ φλεβῶν ἀρχὴν εἰπεῖν τὸ
 ἦπαρ, ἢ αἵματος, ἢ τῆς ἐπιθυμητικῆς ψυχῆς, ἀλλ' οἰκειό-
 τερόν πως ἱατρῷ μὲν ἐπὶ τοῖς σωματικοῖς ὀργάνοις, φιλο-
 σόφῳ δ' ἐπὶ ταῖς ψυχικαῖς δυνάμεσι ποιεῖσθαι τὴν διδα-
 σκαλίαν, ἔπεται δὲ ἐπιδειχθέντι θατέρῳ θάτερόν. καὶ
 τοῖνυν φαίνονται γεγραφότες οὕτως ὑπὲρ αὐτῶν Ἱπποκράτης
 καὶ Πλάτων, ὁ μὲν ὑπὲρ τῶν σωματικῶν ὀργάνων τὸν
 πλείω λόγον ποιησάμενος, ὁ δ' ὑπὲρ τῶν ψυχικῶν δυνάμεων.

autem necessario calidum vehementer appetens; sed in
 stirpibus quidem permultum irascibili inferius, in anima-
 libus non tantum quidem, sed tamen non parum; neque
 etiam adeo calidum efficeret humorem, nisi id simul
 ejusmodi fuerit, neque pulsus expertes haberet venas, si
 ferventis esset caloris initium. Haec utique et Hippocra-
 tes indicans conscripsit: *Venarum jecur radicatio, arte-
 riarum cor; ex his dispergitur in omnia sanguis, spiri-
 tus, calor per haec transit*; sanguinem fane ex jecore
 proficisci dicens, spiritum ex corde, calorem ex utris-
 que; unde nihil differt venarum principium dicas jecur;
 aut sanguinis; aut appetentis animae; sed familiarius
 medico de corporeis instrumentis, philosopho de animae
 facultatibus disciplinam instituere. Alterum autem alte-
 rius demonstrati comes est. Itaque videntur in hunc
 modum de ipsis Hippocrates et Plato scripsisse, ille de
 corporis instrumentis longiore sermone facto, hic vero
 de animae facultatibus. Quapropter Hippocrates inquit:

Ed. Chart. V. [202.]

Ed. Bas. I. (308.)

διὰ τοῦτ' οὖν ὁ μὲν Ἱπποκράτης ἔρεϊ, ῥίξωσις φλεβῶν
ἦπαρ, ἀνατομὴν τε γράφει φλεβῶν τήνδε· ἥπατις ἐν
ὀσφύϊ μέχρι τοῦ μεγάλου σπονδύλου κάτωθεν, καὶ σπονδύ-
λοισι προσδιδοὶ ἐντεῦθεν μετέωρος δι' ἥπατος, καὶ διὰ
φρενῶν εἰς καρδίαν. καὶ ἡ μὲν ἰθαῖα ἐς κληΐδας, ἐντεῦθεν
δ' αἱ μὲν εἰς τράχηλον, αἱ δ' ἐπ' ὁμοπλάτην, αἱ δ' ἀπο-
καμφθεῖσαι κάτω περὶ παρασπονδύλου καὶ πλευρᾶς ἀπο-
κλίουσιν, ἐξ ἀριστερῶν μὲν μία ἐγγὺς κληΐδων, ἐκ δεξιῶν
δὲ ἐπὶ τι ταύτης χωρίον. ἄλλη δὲ σμικρὸν κατώτερον ἀπο-
καμφθεῖσα, ὁκόθεν μὲν ἐκείνη ἀπέλιπε, προσέδωκε τῇσι
πλευρῇσιν. ἐπ' αὐτῇς δὲ τῆς ἐπ' αὐτῆς καρδίας προστύχη ἀπο-
καμπτομένη εἰς τὰ ἀριστερά, ἀποκαμφθεῖσα δὲ κάτω ἐπὶ
σπονδύλοις καταβαίνει, ἔστ' ἂν ἀφίκηται ὅθεν ἤρξατο με-
τεωρίζεσθαι ἀποδιδοῦσα τῇσι πλευρῇσι τὴν ἐπίλοιπον ἀπά-
σαις, καὶ ἔνθεν ἀποσπῆδας παρ' ἐκάστην διδοῦσα, μίᾳς δ'
οὔσα. ἀπὸ μὲν τῆς καρδίας ἐπὶ τι χωρίον ἐν τοῖσιν ἀρι-
στεροῖσιν μᾶλλον εἶδον, ἔπειτα ὑποκάτω τῆς ἀσθηρίας, ἔστ'
ἂν καταναλωθῇ καὶ ἔλθῃ ὅθεν ἡ ἥπατις ἐμετεωρίσθῃ,
πρότερόν γε πρὶν ἐνταῦθα ἔλθειν παρὰ τὰς ἐσχάτας δύο

Radicatio venarum jecur est, dissectionemque venarum hanc describit. Jecoraria in lumbis usque ad maiorem vertebra ab inferiori parte etiam vertebri communicatur, inde sublimis per jecur et septum transversum ad cor, atque recta ad claviculas pergit; inde aliae in cervicem; aliae ad scapulas; aliae reflexae inferius circa notham vertebra et costam declinant; ex sinistris una prope claviculas; ex dextris ad aliquam hujus regionem. Alia paulo inferius deflexa, unde illa desit, annectitur costis; ubi autem, quae ad ipsum cor pertinet, occurrerit, in sinistram deflectit; ubi deflexerit, inferius ad vertebra descendit, unde inceperat attolli, costis reliquam omnibus impertiens; inde propagines singulis, una quum sit, exhibens. A corde quidem in locum aliquem pergit, in sinistris magis inhaerens, deinde subter arteriam, donec insumpta fuerit, eatque unde jecoraria elevata est; priusquam illuc veniat, juxta

Ed. Chart. V. [202. 203.]

Ed. Bas. I. (308.)

πλευράς ἐδιχώθη, καὶ ἡ μὲν ἔνθεν, ἡ δὲ ἔνθεν τῶν σπον-
δύλων ἐλθούσα κατηγαλώθη. ἡ δ' ἐνθεῖα ἀπὸ τῆς καρδίας
πρὸς κληΐδας τείνουσα ἄνωθεν τῆς ἀρτηρίας ἐστὶ, καὶ ἀπὸ
ταύτης ὥσπερ καὶ παρ' ὀσφύν κάτωθεν τῆς καρδίας, καὶ
ἀπὸ ταύτης αἴσσει εἰς τὸ ἥπαρ, ἡ μὲν ἐπὶ πύλας καὶ
λοβὸν, ἡ δ' ἐς τὸ ἄλλο ἐξῆς ἀφώρμηκε σμικρὸν κάτωθεν
φρενῶν. φρένες δὲ προσπεφύκασιν τῷ ἥπατι, ἃς οὐ ῥηΐδιον
χωρίσαι. δισσαι δ' ἀπὸ κληΐδων αἱ μὲν ἔνθεν, αἱ δ' ἔνθεν
ὑπὸ στήθος ἐς ἥτρον. ὅπῃ δ' ἐντεῦθεν, οὐπω οἶδα.
φρένες δὲ κατὰ τὸν σπόνδυλον τὸν κάτω πλευρέων, ἡ
νεφρὸς ἐξ ἀρτηρίας ταύτη ἀμφιβεβηκώς. [203] ἀρτηρίαι δὲ
ἐκ τούτου ἐκπεφύκασιν, ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἀρτηρίῃ τόνον
ἔχουσα. ταύτη δὲ παλινδρομήσασα ἀπὸ καρδίας ἡ ἥπατις
ἔληγεν. ἀπὸ δὲ τῆς ἥπατιτιδος διὰ τῶν φρενῶν αἱ μέγι-
σται δύο, ἡ μὲν ἔνθεν, ἡ δὲ ἔνθεν φέρονται μετέωροι,
πολύσχιδεῖς τε διὰ τῶν φρενῶν εἰσιν, ἀμφὶ ταύτας αἷς καὶ
πεφύκασιν, ἄνω δὲ φρενῶν αὗται μᾶλλον ἐκφανέες. οὕτως

*extremas duas costas scinditur atque altera soboles hinc,
altera illinc ad vertebrae tendens insumitur. Quas
autem recta a corde ad claviculas tendit, supra arte-
riam habetur, et ab hac, sicuti quae juxta lumbos est,
subter cor exporrigitur, hinc in jecur emergit, partim
ad portas et lobum, partim in aliam ejus partem, a
paulo inferiore phrenum parte. Phrenes autem jecori
cohaerent, quas haud facile est separare. Duae a clavi-
culis, haec illinc, illa hinc sub pectus ad pectinem per-
tingit, quo vero inde pergat, nondum novi. Phrenes
ad vertebrae, quae subter costas est, habentur, vel qua-
renes ex arteria prodeunt, isthac comprehenduntur. Arte-
riae autem ex his procedunt, hinc et illinc robur assu-
mentes. Hac autem recurrens a corde jecoraria desinit,
verum a jecoraria per ipsas phrenes grandes duae venae,
partim hinc, partim illinc, feruntur sublimes, multifa-
riamque per phrenes divisae ipsas amplectuntur circum-
nuntque. At supra phrenes hae magis conspicuae sunt,*

Ed. Chart. V. [203.]

Ed. Bas. I. (308.)

μὲν ὁ Ἱπποκράτης ἔγραψεν τὴν ἀνατομὴν τῶν ἐξ ἥπατος ἐκφυομένων φλεβῶν, ἐνδεικνύμενος ἐντεῦθεν εἶναι τὴν ἀρχὴν αὐτὴν. ἐξηγησάμεθα δὲ τὴν ῥῆσιν ἐτέρωνδ' ἢ καὶ τῷ δευτέρῳ τῆς Ἱπποκράτους ἀνατομῆς. ὁ δὲ Πλάτων οὐ κατὰ τὰς φλέβας, ἀλλὰ κατὰ τὴν διοικοῦσαν αὐτὰς δύναμιν ἀφ' ἥπατος ὁρμωμένην ἐν Τιμαίῳ διαλεγόμενος ὧδέ πως ποιεῖται τὴν τοῦ λόγου διέξοδον. τὸ δὲ δὴ σίτων τε καὶ ποτῶν ἐπιθυμητικὸν τῆς ψυχῆς, καὶ ὅσων ἐνδειαν διὰ τὴν τοῦ σώματος ἴσχει φύσιν, τοῦτο εἰς τὸ μεταξὺ τῶν τε φρενῶν καὶ τοῦ εἰς τὸν ὀμφαλὸν ὅρου κατὰκισαν, οἷον φάτιν ἐν ἅπαντι τούτῳ τῷ τόπῳ τῇ τοῦ σώματος τροφῇ κεκτημένοι, καὶ κατέδθησαν δὴ τὸ τοιοῦτον ἐνταῦθα, ὡς θρέμμα ἄγριον. τρέφειν δὲ δὴ συνημμένον ἀναγκαῖον, εἴπερ τι μέλλει τὸ θνητὸν ἔσσεσθαι γένος. καὶ μικρὸν προσελθὼν τοῦτο δὴ φησιν· ὁ θεὸς ἐπιβουλεύσας αὐτοῦ τὴν ἥπατος ἰδέαν συνέστησεν. ἐπὶ μὲν δὴ τοῦδε τοῦ σπλάγχχνου καθάπερ νειμάμενοι τοὺς λόγους, ὁ μὲν ὑπὲρ τῶν ὀργάνων, ὁ δὲ ὑπὲρ τῆς διοικούσης αὐτὰ δυνάμεως διελέχθη. ἐπὶ δὲ τῆς

Hoc pacto sane Hippocrates dissectionem venarum ex jecore procedentium conscripsit, indicans illinc esse ipsum initium. Exposuimus autem ipsius verba tum alibi, tum in secundo de Hippocratis anatome. At Plato non de venis, sed de facultate ipsa dispenfante, quae a jecore ducit originem, in Timaeo differens hoc modo disputationem persequitur. *At eam animae partem, quae cibum potumque et reliqua omnino, quibus corpus indiget, concupiscit, media regione inter septum transversum et umbilici terminum collocarunt, quoddam quasi praesepe ad totius corporis alimoniam fabricati, ac ibidem illam animae vim, ceu feram agrestem, illigarunt, quam sane corpus suum alere necessarium est, si mortale genus aliquamdiu permansurum est.* Et paulo progressus, Quod, inquit, deus perpendens, hanc ipsius jecoris speciem constituit. In hoc sane viscere tanquam dispartiti disputationem, hic de instrumentis, ille de virtute ipsa guber-

Ed. Chart. V. [203.]

Ed. Bas. I. (308.)

καρδίας ἑκατέρως ἀμφοτέροις μετεχειρίσαντο, Πλάτων μὲν ἐν Τιμαίῳ γράφων ὧδε. τὴν δὲ δὴ καρδίαν ἅμα τῶν φλεβῶν πηγὴν καὶ τοῦ περιφερομένου κατὰ πάντα τὰ μέρη σφοδρῶς αἵματος εἰς τὴν δορυφορικὴν οἴκησιν κατέστησαν, ἵν', ὅτε ζῆσεις τὸ τοῦ θυμοῦ μένος, τοῦ λόγου παραγγεῖλαντος, εἴ τις ἄδικος περὶ αὐτὰ γίγνηται πρᾶξις ἔξωθεν, ἢ καὶ τις ἀπὸ τῶν ἐνδοθεν ἐπιθυμιῶν, ὁξέως διὰ πάντων τῶν στενωπῶν πᾶν ὅσον αἰσθητικὸν ἐν τῷ σώματι τῶν παρακελεύσεων καὶ ἀπειλῶν αἰσθανόμενον γίγνοιτο τὸ ἐπήκοον, καὶ ἔποιτο πάντῃ, καὶ τὸ βέλτιστον οὕτως ἐν αὐτοῖς πᾶσιν ἡγεμονεῖν ἔῳ. Πλάτων μὲν οὖν οὕτως ἀμφοτέρους τοὺς λόγους ἔμιξεν εἰς ταῦτό, τοὺς τε περὶ θυμοειδοῦς ψυχῆς καὶ τοὺς περὶ τῆς καρδίας καὶ τῶν ἀπ' αὐτῆς πεφυκότων ἀγγείων. Ἱπποκράτης δ' αὖ πάλιν οὐδ' αὐτὸς ἀπέχεται τοῦ περὶ τῆς τοιαύτης εἰπεῖν τι, μάλιστα μὲν ἐν ἡ μικρὸν πρόσθεν ἔγραψα ῥήσει, καθ' ἣν ἐκ τοῦ σφυγμοῦ τῆς κατ' ἀγκῶνα φλεβὸς ἐτεκμαίρετο περὶ τῶν τῆς ψυχῆς ἡθῶν, ἥδη δὲ καὶ τῷ θεραπεύειν ἀρχοίας τε καὶ ἰσχνότητας ἐν κατε-

nante differuit. De corde autem similiter ambo tractarunt. Plato sane in Timaeo in eum modum scribens: *Cor, et venarum et sanguinis, qui per omnes partes vehementer circumfertur, fontem, in domicilium munitum constituerunt, ut, quum iracundiae vehementia ferveret, ratione hortante, si quid inique in eis fiat extrinsecus, vel etiam ab internis cupiditatibus, statim per omnes angustos meatus, quicquid sensus est particeps in corpore, iussa minasque sentiens, fiat propitium, et obsequatur undequaque, praestantissimumque in ipsis omnibus principatum gerere sinat.* Plato igitur utrumque sermonem in idem sic miscuit, tum qui de irascibili anima est, tum qui de corde et vasis ab eo procedentibus. Hippocrates autem rursus ipse ab huiusmodi dicto abstinet, praesertim in superiori oratione, qua ex pulsu venae cubiti conjiciebat de animi moribus, jam vero dum curat pravam corporis colorem et gracilitatem in habitu refrigerato,

Ed. Chart. V. [203.]

Ed. Bas. I. (308.)

ψυχμέναις ἔξει σώματος. ἐπιτήδευσιν γάρ φησιν ὀξυθύμου
ἐμποιεῖν καὶ χροῖης ἀναλήπιος ἕνεκα καὶ ἐκχυμώσιος.
ἐξηγεῖσθαι γοῦν σοι δόξει ταῦτα Πλάτων ἐν οἷς φησιν ἐπὶ
τῆς καρδίας, ἵν', ὅτε ζέσεις τὸ τοῦ θυμοῦ μένος. οἱ δὲ
μετ' αὐτὸν φιλόσοφοι καὶ ὁρισμὸν τοῦτον ἐποιήσαντο τοῦ
θυμοῦ, ζεῖν εἶναι φάσκοντες αὐτὸν τοῦ κατὰ τὴν καρδίαν
θερμοῦ. καὶ μὲν δὴ καὶ ὁπότε περὶ γενέσεως πυρετοῦ δια-
λεγόμενος ὁ Ἱπποκράτης φησὶν· αὔξεται μὲν γὰρ ψύχων
τοὺς πόδας ἔξαπτόμενος ὑπὸ τοῦ θώρακος, καὶ εἰς τὴν
κεφαλὴν ἀναπέμπων οἷα φλόγα· τῆς ἐμφύτου θερμοσίας
ἀρχὴν οἶδε τὴν καρδίαν. ἀλλὰ γὰρ οὐ πρόκειται μοι κατὰ
τὴνδε τὴν πραγματείαν οὔτε ἀθροίζειν ἀπάσας τῶν ἀνδρῶν
τὰς ῥήσεις, οὔτ' ἐξηγεῖσθαι, μέλλοντί γε δι' ἐτέρων ὑπομνη-
μάτων ἰδίᾳ ποιεῖσθαι τὰς ἐξηγήσεις· ὅπερ δὲ ἐναρχόμενος
εἶπόν, ἐπισκέψασθαι τε καὶ κρῖναι τὰ δόγματα μόνον, εἴτε
κατὰ πάντα ἀλλήλοις ὁμολογοῦσιν, εἴτε καὶ μή. καταπαύειν
ἤδη καιρὸς ἐν τῷδε καὶ τόνδε τὸν λόγον, ἀρχῆς τοῦ ἥπα-
τος ἀποδεδειγμένου καὶ φλεβῶν, καὶ αἵματος, καὶ τῆς

quippe iracundiam dicit studiose excitandam tum coloris
recipiendi gratia, tum effusionis humorum. Interpretari ita-
que haec Plato videtur, ubi inquit: *In corde quum ira-
cundiae vehementia efferbuerit.* At post eum philosophi
hanc quoque iracundiae finitionem statuerunt, dicentes,
ipsam caloris in corde fervorem esse. Quin etiam quum
de febris generatione Hippocrates differit, *Augescit
enim*, inquires, *pedes refrigerans, incensa a thorace, et in
caput emittit veluti flammam*, nativi caloris initium cor
novit. Verum institutum non est in hoc opere omnia
horum virorum verba colligere, neque interpretari, quum
in aliis commentariis privatim ea sim expositurus, sed,
quod ab initio dixi, considerare indicareque dogmata
tantum, in omnibusne inter se consentiant, an non.
Tempestivum jam est hic etiam librum praesentem finire,
quum jecur et venarum, et sanguinis, et concupiscibilis

Ed. Chart. V. [203. 204.]

Ed. Bas. I. (308. 309.)

ἐπιθυμητικῆς ψυχῆς. [204] ἐπεὶ δ' οὐ μόνον Ἱπποκράτης καὶ Πλάτων οὕτως ἐδόξαζον, ἀλλὰ καὶ τῶν ποιητῶν, οἷς ὡς μάρτυσι χρῆται Χρύσιππος, οὐχ οἱ φαυλότατοι, ἔγνωνκα ἔτι καὶ τοῦτο προσθεῖναι τῷ λόγῳ διὰ τὴν θαυμαστὴν αὐτοῦ σοφίαν, ὅς ἀποχωρῶν ἐκάστοτε τῶν ἐπιστημονικῶν ἀποδείξεων ποιητῶν καὶ μυθολογήμασι καὶ γυναιξὶν εἰς πίστιν δογμάτων χρῆται, οὐ μὴν οὐδὲ αὐτὸ τοῦτ' αἰσθανόμενος, ὡς ἀντιμαρτυροῦσιν αὐτῷ καὶ τὰναντία τίθενται σύμπαντες αὐτοὶ, καθάπερ ἔμπροσθεν ἔδειξα, τὸν μὲν θυμὸν ἐν τῇ καρδίᾳ, τὸν λογισμὸν δ' ἐν ἐγκεφάλῳ περιέχεσθαι πεπιστευκότες. ὅτι δὲ καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν ἐν ἥπιατι κατοικίζουσιν, ἐνῆν μὲν μοι καὶ τοῦτο διὰ πλείονων πιστοῦσθαι μαρτύρων, ὅπως δὲ μὴ δόξαιμι ὀσπονδάζειν, ἃ φεύγειν παραινῶ, καὶ τρίβειν τὸν χρόνον ἀχρήστοις πράγμασιν, Ὅμηρου μνημονεύσω, τὸν (309) Τίτυον εἰς Ἰδίου κολαζόμενον εἰσάγοντος, ἐφ' οἷς ἀκολασταίνειν ἐπεχείρησεν εἰς τὴν Ἀητώ.

animae principium esse demonstraverim. Quoniam vero non solum Hippocrates et Plato sic opinati sunt, sed etiam poetarum, quorum ceu testimoniis utitur Chrysippus, non pessimi censuerunt, hoc praeterea adjuvare sermoni oportet propter admirabilem ipsius sapientiam, qui recedens subinde a scientificis demonstrationibus poetis, fabulis et mulieribus ad fidem dogmatum faciendam utitur, non tamen hoc ipsum percipiens, quod contra se ipsum testantur, et contraria omnes ipsi ponunt, quemadmodum prius indicavi, iracundiam in corde, rationem in cerebro contineri credentes. Quod autem et concupiscibile in jecore collocant, licebit mihi et hoc pluribus approbare testibus. Ne autem videar affectare, quod fugere adhortor, et tempus rebus inutilibus conterere, Homeri mentionem faciam, qui Tityum apud inferos poenam subeuntem introducit eo, quod Latonam sollicitaverat impudice:

Ed. Chart. V. [204.]

Ed. Bas. I. (309.)

Καὶ Τιτυὸν εἶδον, γαίης ἐρικυδέος υἱὸν,
 Κείμενον ἐν δαπέδῳ, ὃ δ' ἐπ' ἐννέα κεῖτο πέλεθρα,
 Γυπε δέ μιν ἐκάτερθε παρημένῳ ἥπαρ ἔκειρον
 Δέρτρον ἔσω δύνοντες, ὃ δ' οὐκ ἀπαμύνετο χερσὶ.
 Λητὼ γάρ εἰλκυσε Διὸς κυδοὴν παρὰ κοῖτιν,
 Πυθῶ δ' ἐρχομένην διὰ καλλιχόρου Πανοπῆος.

οὐ τὴν καρδίαν ἢ τὸν ἐγκέφαλον ἢ τι τῶν ἄλλων μορίων
 ἐσθιόμενον ἐποίησε τοῦ Τιτυοῦ, δι' ἐρωτικὴν ἐπιθυμίαν
 ἐξυβρίζειν ἐπιχειρήσαντος, ἀλλὰ τὸ ἥπαρ μόνον, εἰς τὸ τῆς
 ὕβρεως αἰτίον σπλάγχχνον κολάζεσθαι φάμενός αὐτόν, ὥσπερ
 ἦν εὐλογον. οὕτω γοῦν εἰώθασι καὶ νῦν ποιεῖν οἱ τοὺς
 ἁμαρτάνοντας οἰκέτας καταδικάζοντες, τῶν μὲν ἀποδιδρα-
 σκόντων τὰ σκέλη καίοντές τε καὶ κατασχάζοντες καὶ παίοντες,
 τῶν δὲ κλεπτόντων τὰς χεῖρας, ὥσπερ γε καὶ τῶν γαστριμάργων
 τὴν γαστέρα, καὶ τῶν φλυαρούντων τὴν γλῶτταν, ὑπλῶς δ'
 εἰπεῖν ἐκεῖνα κολάζοντες τὰ μόρια, δι' ὧν ἐνεργοῦσι τὰς
 μοχθηρὰς ἐνεργείας. εἰ δ' ἄλλην τινὰ αἰτίαν ἔχει τις εἰπεῖν

Et Tityum vidi clarae telluris alumnum,

Porrigitur cui tota novem per jugera corpus.

Hinc atque hinc geminus rostro urget vultur adunco

Immortale jecur tondens; jacet ille supinus,

Nec depellendi manibus datur ulla potestas.

Latona namque ausus erat tentare cubile,

Quum Pytho Panopei peteret per amoena vireta.

Non cor aut cerebrum aut aliquam aliam particulam
 Tityi propter amatoriam cupiditatem contumeliam inferre
 ausi, sed jecur tantum arrodi finxit, contumeliae causa
 viscere ipsum puniri inquires, quemadmodum erat con-
 sentaneum. Sic itaque et nunc factitare solent, qui
 famulos peccantes puniunt, eorum sane, qui fugitivi sunt,
 crura urentes, scarificantes et ferientes, eorum, qui
 furantur, manus, quemadmodum et guloforum ventrem, et
 garrientium linguam, summam illas punientes partes,
 quibus pravas obeunt actiones. At si aliam quandam

Ed. Chart. V. [204.]

Ed. Bas. I. (309.)

τῶν ἐπαινούντων τὰ Χρυσίππου, δι' ἣν οὕτως Ὅμηρος ἐποίησε κολαζόμενον τὸν Τιτυὸν, ἡδέως ἂν ἀκούσαιμι. μὴ λεγόντων μέντοι μηδ' εὐρισκόντων, εὐλογον οἶμαι πρὸ Ἱπποκράτους καὶ Πλάτωνος ἐπαιεῖν Ὅμηρον οὕτω δοξάζοντα, καὶ μάρτυρα τίθεσθαι καὶ αὐτὸν, ὃν ἡμεῖς δι' ἀποδείξεως ἐπισιωσάμεθα.

causam dicere quis eorum, qui Chryssippi scripta laudant, possit, cur ita Homerus Tityum puniri efflaxerit, libenter audivero. Quod si non dicunt neque inveniunt, aequum puto prae Hippocrate et Platone Homerum laudare sic opinantem, et talem etiam ipsam citare eorum, quae nos per demonstrationem cognovimus.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΝ
ΚΑΙ ΠΛΑΤΩΝΑ ΔΟΓΜΑΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΝ
ΕΒΔΟΜΟΝ.

Ed. Chart. V. [205.]

Ed. Bas. I. (309.)

Κεφ. α'. Οὐκ ἐγὼ τοῦ μήκους τῆς πραγματείας
αἴτιος, ὥς καὶ πρόσθεν εἶπον, ἀλλ' οἱ ψευδῶν λόγων ὧν
ἠρώτησαν ὑπὲρ ἡγεμονικῆς ψυχῆς οὐκ ὀλίγας πληρώσαντες
βίβλους, ἃς εἰ μὲν ἀνελέγκτους τις εἶασεν, ὥσπερ ἐγνώκειν
ἐγὼ τότε κατ' ἀρχάς, οὐκ ἂν ἐδόκει βεβαίως ἀποδεδεῖχθαι
τάληθες, εἰ δὲ ἐξήλεγχε πάντας ἐξῆς ἐπιῶν, ὥς μηδένα
παραλιπεῖν, εἰς μῆκος οὐκ ἀναγκαῖον ἐκτείνεσθαι συνέβαινε.

GALENI DE HIPPOCRATIS ET PLATO-
NIS PLACITIS LIBER SEPTIMVS.

Cap. I. Non ego prolixi operis auctor sum, sed
ii, qui falsis rationibus, quas de animae principatu in
argumentis proponunt, non paucos libros repleverunt,
quos nisi quis coarguat, sicuti ego per initia statueram,
neutiquam videretur verum valide demonstrasse, fin
autem reprehendat, omnes deinceps aggressus, ut nullum
praetermiserit, in prolixitatem non necessariam totum

Ed. Chart. V. [205. 206.]

Ed. Bas. I. (309.)

τὴν ὅλην πραγματείαν. ἐπειδὴ τοίνυν τῶν πρώτων ἤδη ὑπομνημάτων οὐκ ὤκνουσιν οἱ τινὲς ἐπαινεῖν, ὡς ἀληθεῖς, οὓς Χρύσιππος τε καὶ ἄλλοι τινὲς ὑπὲρ ἡγεμονικῆς ψυχῆς ἠρώτησαν λόγους, ἔδοξε τοῖς ἐταίροις, οἷς μάλιστα χαριζόμενος ἔγραφον ταῦτα, προσθεῖναι τὰς λύσεις αὐτῶν. ἀναγκαῖον γὰρ ὃν ἢ μηκύναι κατὰ τὴν πραγματείαν, ἢ μὴ δοκεῖν ἀποδεδειχέναι τελέως ὑπὸ τριῶν ἀρχῶν διοικούμενον τὸ ζῶον, αἰρετώτερον ἔδοξεν εἰς μῆκος ἐκτείνειν. καὶ μέντοι καὶ τὸ τέλος αὐτὸ τοῦ γιγνομένου δείκνυσιν ὀρθῶς ἡμᾶς ἐλομένους ἅπαντας ἐλέγξει τοὺς ἠρωτημένους λόγους. οὔτε Στωϊκὸς ἔτι φιλόσοφος, οὔτε Περιπατητικὸς, οὔτε ἰατρός τις ὁμοίως θρασὺς, ὡς πρόσθεν εἴρηται, ἔσται, ἀλλ' ἔνιοί γε καὶ φανερώς ἐπὶ τὸν ἀληθῆ μετέστησαν λόγον· ἰατροὶ μὲν ἐξ ἐγκεφάλου συγχωροῦντες ἐπιρῶεῖν αἰσθήσεώς τε καὶ κινήσεως δύναμιν ὥσπερ τοῖς κατὰ τὸ ζῶον μέλεσι, φιλόσοφοι δὲ τὸ λογιζόμενον τῆς ψυχῆς ἐνταῦθα ὑπάρχειν. ἠδέσθησαν γὰρ ἐναργῶς ὑπὸ τῆς ἀνατομῆς ἐλεγχθέντες θα[206]τέρου τῶν

opus produceretur. Quoniam igitur primorum jam commentariorum disputationes nonnulli commendare non dubitarent tanquam veras, quas Chrysippus et alii quidam de animae principatu proposuerunt, visum mihi est, familiaribus, quibus potissimum gratificans haec conscripsi, solutiones ipsarum apponere. Necesse enim quum sit, aut prolixum esse in hoc opere, aut videri non demonstrasse perfecte, quod animal a tribus principiis gubernetur, malui eligere prolixitatem. Quin etiam finis ipse rei ostendet, recte nos elegisse omnes quaestionum illarum sermones reprehendere. Neque enim Stoicus adhuc philosophus, neque Peripateticus, neque medicus aliquis similiter audax, ut prius dixi, erit, verum nonnulli etiam manifesto ad veri partes transierunt, medici quidem ex cerebro concedentes sensus motusque facultatem omnibus in animante membris influere, philosophi autem ratiocinatricem animam inibi consistere. Reveriti enim sunt palam ex anatome reprehendi alteram sumptionum

Ed. Chart. V. [206.]

Ed. Bas. I. (309.)

λημμάτων προηγουμένως, ὃ χρώμενοι ψευδῶς συνελογίζοντο προστιθέντες αὐτῷ τὸ πρὸς ἀπάντων ὁμολογούμενον, καθ' ὃ φασιν, ἔνθα τῶν νεύρων ἡ ἀρχή, ἐνταῦθ' εἶναι τὸ ἡγεμονικόν, ὅπερ καὶ ἀληθές ἐστιν. ἀλλ' ἢ γε προσληφθεῖσα δοσμένη μὲν ἐξ ἀνατομῆς εὐρεθῆναι, κατεψευσμένη δ' ὑπ' ἐκείνων, οἰομένων ἐκ τῆς καρδίας ὀρμασθαι τὰ νεῦρα, ψευδὲς εἰκότως εἰργάζετο τοῦ παντός λόγου τὸ συμπέρασμα, καὶ τινὲς γε τῶν οὐκ ἀλήθειαν, ἀλλ' ἅπερ ἐξ ἀρχῆς ἔθεντο στερογόντων, ἐπιχειρήσαντες ἀνατρέπειν πᾶσιν ὁμολογούμενον ἔμπροσθεν λῆμμα, καταγέλαστοι τελέως ἐφάνησαν. ἐδείχθη γὰρ ἀπ' αὐτῆς τοῦ ζητουμένου πράγματος τῆς οἰκείας φύσεως ἢ οὐσίας, ἢ ὅπως ἂν τις ὀνομάζειν ἐθέλῃ τὴν πίστιν ἔχον ἡγεμονικόν, ἀπάντων νοούντων καὶ λεγόντων τὸ κατάρχον αἰσθήσεώς τε καὶ τῆς καθ' ὀρμὴν κινήσεως. ἐδείχθη δὲ καὶ ὡς αὐτὸς ὁ λόγος ἀρχαῖς μὲν ἐστὶν μόνον οὐκ ἐνδόξοις, οὐ μὲν ἀλλ' ἐπιστημονικοῖς τοῖς λήμμασι κεχρημένος, ὅπερ ἰδίόν ἐστιν ἀποδεικτικῆς μεθόδου. οὐ μόνον δὲ τοὺς περὶ ψυχῆς ἡγεμονικοῦ λόγους ἡρωτημένους

propositarum, qua utentes falso collegerunt, apponentes ei, quod apud omnes in confesso est, secundum quod dicunt, ubi nervorum principium, ibi esse animae principatum; quod et verum est, sed assumptio cum ex anatome inveniri deberet, eumentita autem ab illis sit, qui ex corde nervos proficisci putant, falsam merito totius disputationis conclusionem effecit; et nonnulli, qui non veritatem, sed quod ab initio statuerunt amant, aggressi sumptionem, quae omnibus prius in confesso erat, pervertere, ridiculos plane se prae buerunt; nam ab ipsa rei, de qua est quaestio, peculiari natura vel substantia, vel quomodocunque appellare voles, demonstrata est fidem habere, dum omnes et sentiant et dicant, animae principatum praeesse et sensui et motui arbitrario. Indicatum etiam est, quomodo idem sermo initiis quidem probabilibus solum non satis habet, imo et scientificis sumptionibus usus, quod proprium est methodi demonstratoriae. Verum non modo disputationes de principatu animae

Ed. Chart. V. [206.]

Ed. Bas. I. (309.)

ὕπ' αὐτῶν ἐλέγχοντες ἐμνημόναμεν, ἀλλὰ καὶ τὰ περὶ τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς ὑπὸ Χρυσίππου γεγραμμένα, τοῦτο μὲν ἐν τοῖς λογικοῖς ὑπομνήμασι τρισὶ, τοῦτο δ' ἐν τῷ θεραπευτικῷ, μετὰ τοῦ καὶ δεικνύειν αὐτὸν ἑαυτῷ διαφερόμενον τὸν Χρύσιππον. ἐπεμνήσθημεν δὲ καὶ τῶν Ποσειδωνίου συγγραμμάτων, ἐν οἷς ἐπαινεῖ τὸν παλαιὸν λόγον, ἐλέγχων τὰ Χρυσίππου κακῶς εἰρημένα περὶ τε τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς καὶ τῶν ἀρετῶν τῆς διαφορᾶς. ὥσπερ γὰρ ἀναιρεῖται τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, εἰ μόνον εἴη τὸ λογιστικὸν τῆς ψυχῆς αὐτῆς, μηδενὸς μὴτ' ἐπιθυμητικοῦ μῆτε θυμοειδοῦς ὄντος, οὕτω καὶ τῶν ἀρετῶν πλήν φρονήσεως αἰλοῖται πᾶσαι. καίτοι κἄνταυτ' εἴ τις ἐπεξέροχοιτο τῷ λόγῳ, τὰς τε περὶ τῆς ψυχῆς διαφορὰς τῶν ἀρετῶν ἐν τέτταρσι βιβλίῳις ὑπὸ Χρυσίππου γεγραμμένας βασανίζων, ὅσα τε καθ' ἐν ἄλλο διήλθεν, ὃ δεικνύσι ποίας εἶναι τὰς ἀρετάς, ἐλέγχων τὸν Ἀρίστωνος λόγον, οὐχ ἑνὸς ἢ δυοῖν, ἀλλὰ τριῶν ἢ τετάρων ἂν δεηθεῖν βιβλίων. ἔστι μὲν γὰρ κἄνταυθα λόγος εἰς βραχὺς ἐπιστημονικὸς ἐλέγχων τὸν Χρύσιππον

institutas ab ipsis coarguendo longiores facti sumus; sed et ea, quae de affectibus animi Chrysippus prodidit partim in logicis commentariis tribus, partim in medicatorio, simul ostendendo, Chrysippum ipsum sibi dissentire. Item commemini, quae Posidonius conscripserit, quibus antiquum sermonem laudat, reprehendens, quae Chrysippus perperam de animae affectibus et facultatum differentia memoriae mandavit. Quemadmodum enim affectus ab anima tolluntur, si sola esset vis ratiocinatrix ipsius animae, quum nulla neque concupiscibilis, neque irascibilis existeret, sic et virtutes praeter prudentiam reliquae omnes. Verum si hic quoque sermone persequatur aliquis tum animae virtutum differentias, ea, quae quatuor libris a Chrysippo explicata sunt, disquirens, tum quae uno alio enarravit ille, ubi quales esse virtutes ostendit, Aristonis sermonem reprehendens, non uno aut duobus, sed tribus aut quatuor libris indigeret. Est etenim et hic oratio una brevis scientifica, Chrysippum

Ed. Chart. V. [206.]

Ed. Bas. I. (309.)

οὔτε ἀληθῆ προσβέοντα καὶ μηκύνοντα περιττῶς. ἀλλ' οἱ μήτε παιδευθέντες ἐν ἀποδεικτικῇ μεθόδῳ, μήθ' ὅλως γνόντες, ὅποια τίς ἐστὶ, μόνῳ δὲ τῷ μεγέθει καὶ πλήθει τῶν ὑπὸ Χρυσίππου γραφέντων βιβλίων προσέχοντες τοιοῦτον ἀληθῆ νομίζουσι πάνθ' ὑπάρχειν αὐτά. καὶ γὰρ καὶ ὅντως ἐστὶ τὰ πλεῖστα αὐτῶν ἀληθῆ, καὶ μάλιστα γὰρ τὸ κατ' ἐκεῖνο τὸ βιβλίον, ἐν ᾧ δέικνυσι ποίας εἶναι τὰς ἀρετάς. ἀλλ' ὅτι τῷ μίαν ὑποθεμένῳ δύνανται ὑπάρχειν ἐν τῇ ψυχῇ, τὴν λογικὴν τε καὶ κριτικὴν ὀνομαζομένην, ἀνελόντι δὲ τὴν ἐπιθυμητικὴν τε καὶ θυμοειδῆ, καθάπερ ὁ Χρυσίππος ἀνείλε, μάχεται τὰ κατὰ τοῦτο τὸ βιβλίον εἰρημένα ταυτὶ, μέμψαιτ' ἂν τις αὐτῷ· τὸ μέντοι καταβάλλεσθαι τὴν Ἀρίστωνος αἵρεσιν ἀληθῶς ὑπὸ τῶν γεγραμμένων οὐκ ἂν τις μέμψαιτο. νομίζει γὰρ ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος, μίαν οὔσαν τὴν ἀρετὴν ὀνόμασι πλείοσιν ὀνομάζεσθαι κατὰ τὴν πρὸς τι σχέσιν. ὁ τοίνυν Χρυσίππος δέικνυσιν οὐκ ἐν τῇ πρὸς τι σχέσει γένόμενον τὸ πλήθος τῶν ἀρετῶν τε καὶ κακιῶν, ἀλλ' ἐν ταῖς οἰκείαις οὐσίαις ὑπαλλαττομέναις κατα

coarguens; qui neque vera profitetur, et supra modum prolixus est. Verum qui neque in methodo demonstrativa eruditi sunt, neque omnino cognoscunt, qualis sit, soli vero magnitudini et copiae librorum Chrysippi animum advertunt, vera censent omnia existere. Siquidem plurima ipsorum omnino vera sunt, et praesertim in illo libro, in quo ostendit quales esse virtutes. At quia ei, qui statuit, unam esse in anima facultatem, rationalem et judicariam nominatam, tollitque concupiscibilem et irascibilem, quemadmodum Chrysippus autumabat, repugnant haec, quae hoc in libro comprehensa sunt, accusaverit quis ipsum merito. Quod autem Aristonis secta vere a praescriptis subvertatur, nulla eum accusatione dignum aliquis existimaverit. Putat enim vir ille, virtutem, una quum sit, pluribus nominibus appellari ratione, qua ad aliquid refertur. Igitur Chrysippus multitudinem virtutum et vitiorum non in respectu ad aliud sitam esse ostendit, sed in propriis substantiis, secundum qualitates

Ed. Chart. V. [206. 207.]

Ed. Bas. I. (309. 310.)

τάς ποιότητας, ὡς ὁ τῶν παλαιῶν ἡβούλετο λόγος· ὅπερ καὶ αὐτὸ βραχὺ παρατρέψας ὁ Χρύσιππος ἐτέραις λέξεσι διήλθε, ποίας εἶναι τὰς ἀρετάς, τοῖς τ' ἐπιχειρήμασιν οὐ πρέπουσι τῷ τὸ λογικὸν εἶναι μόνον τῆς ψυχῆς τεθειμένῳ, τὸ παῖητικὸν δ' ἀνηρηκότι. πῶς οὖν ἐγὼ τοῦ μήκους τῶν λόγων αἷσιος, ἐὰν ἀναγκασθῶ νῦν ἐπιδεικνύνειν, ἀλλοτριὰς αἰρέσεως ἐπιχειρήμασι χρώμενον τὸν Χρύσιππον [207] εἰκότως καταβυλεῖν τὴν Ἀρίστωνος δόξαν; οἱ γὰρ μήτε γνόντες, (310) οἷόν τι πρᾶγμα ἐστὶ μέθοδος ἀποδεικτικῇ, μήτ' ἀσκηθέντες ἐν αὐτῇ, μήτε ἀλήθειαν τιμῶντες, οὗτοι δικαιοτεροὶ τοῦ μήκους τῶν λόγων ἔχειν τὴν αἰτίαν. οὗτοι γὰρ εἰσι καὶ οἱ πρὸς ἵπασαν ἀπόδειξιν ἀεὶ λογιζόμενοι καὶ στροφῆς ἀσχήμονας τρεφόμενοι χάριν τοῦ δοκεῖν ἀτελεῖ τὸν ὅλον ὑπάρχειν λόγον, ὅπου καὶ νῦν, ἐκ πολλοῦ γεγραμμένων τῶν πρὸ τούτου βιβλίων ἔτεσί τε πολλοῖς βεβαιωμένων ὑπὸ τῶν ἀρίτων ἀνδρῶν ἐκ τε τοῦ Περιπάτου καὶ τῆς Στοᾶς, ἐξαίφνης τις ἀνεφάνη τῶν Περιπατητικῶν ὑμένας εἶναι λέγων τοῦ ἀπὸ τῆς καρδίας εἰς ἐγκέφαλόν τε

variantibus, ut veterum sententia volebat; id quod et paucis fere mutatis Chrysippus aliisque dictionibus quales esse virtutes perensuit, argumentis nimirum non congruis ei, qui viā tantum rationalem animae statuerit et eam, quae affectibus obnoxia est, (patheticen) sustulerit. Quomodo igitur ego prolixitatis disputationum auctor sum, si cogar nunc ostendere, alterius sectae argumentis Chrysippum utentem Aristonis opinionem merito evertere? Nam qui neque noverunt, qualis res sit methodus demonstrativa, neque exercitati sunt in ea, neque veritatem in pretio habent, haec justius prolixitatis disputationum causam sustinent. Hi enim sunt, qui ad omnem semper demonstrationem ratiocinantur et tergiversationes indecentes moliuntur, ut tota ratio imperfecta esse videatur, quandoquidem et nunc, quum libri jam pridem conscripti sint, annisque multis a viris optimis, tum Peripateticis, tum Stoicis, examinati, repente aliquis Peripateticorum apparuerit, qui membranas a corde profici-

Ed. Chart. V. [207.]

Ed. Bas. I. (310.)

καὶ μὴνιγγας ἀναφερομένους, ὑφ' ὧν ἡ ψυχικὴ δύναμις ἀνακομίζεται. καὶ ταῦτ' ἐπιχειρεῖ λέγειν ἄνθρωπος οὐδ' ὅλως ἀνατομῆς ἀψάμενος. ἐπεὶ δὲ πρὸς ἡμῶν ἐδέδεικτο καὶ διὰ τῶν ἔμπροσθεν, ὡς τοῖς νεύροις ἐγκέφαλος ἐπιπέμπει δυνάμεις, ὅσον πηγὴ τις ὑπάρχων αὐτὸς, οὐκ ἐκ καρδίας λαμβάνων, ὡς μὲν ἔνιοι, δι' αὐτῶν ὧν ἔφασαν νευρῶν, ὡς δ' ἄλλοι, διὰ τῶν καρωτίδων ἀρτηριῶν, ἡναγκάσθημεν οὖν αὐθις ἡμεῖς ἐπιδεικνύναι μήθ' ὑμένας ἀναφερομένους ὅλως ἐκ καρδίας εἰς κεφαλὴν, εἰ δὲ καὶ τινες τῶν κατὰ τὸν τράχηλον ὑμένων ἐκ καρδίας μὴ εἶναι φάσκοιεν διατέμνοντές τε πάντα αὐτοὺς, ἐκκόπτοντές τε μηδὲν τοῦ ζώου βλαπτομένου. σκεπάσματα γάρ εἰσιν οἱ ὑμένες, ἐνθα περ ἂν ὑπάρχωσι, μορίων, μηδεμίαν ἐνέργειαν ἢ χρεῖαν ἑτέραν ἔχοντες, ὅποιαν ἀρτηρίαί καὶ νευροὶ καὶ φλέβες. ὥσπερ οὖν ἐν τούτοις οὐκ ἐγὼ τοῦ μήκους τῶν λόγων αἴτιος, ἀλλ' ὅσοι μὲν ἡσκήθησαν ἐν ἀποδικτικῇ μεθόδῳ, μήτ' ἀληθείας ἐρῶσιν, οὕτω καὶ πρὸς τοῦ πλήθους τῶν ἀρετῶν

Iscentes in cerebrum et meningas sursum tendentes dictitet, a quibus animalis facultas dispenfatur. Atque haec dicere aggreditur homo, qui neutiquam anatomen attigerit. At quia a nobis indicatum est etiam superius, cerebrum nervis facultates transmittere, quasi fons quidam sit ipsum, non ex corde, quemadmodum nonnulli, per eos quos dixerunt nervos, assumens ut autem alii, per arterias carotidas, coacti sumus n^{rs} iterum ostendere, neque membranas omnino ex corde a^t caput efferri, et si nonnullae circa cervicem membran^{ae} sunt, ex corde tamen eas non esse dicant, dum praeciduntur excidunturque animali illaeso. Nam membranae tegumenta sunt, in quacunque parte fuerint, nullam aliam actionem ac usum habentes, qualem arteriae, nervi et venae. Quemadmodum igitur in his prolixitas disputationum in me referenda non est, sed in eos, qui neque in methodo demonstrativa exercitati sunt, neque veritatem amant, ita et in virtutum multitudine ratio quidem scientifica

Ed. Chart. V. [207.]

Ed. Bas. I. (310.)

ὁ μὲν ἐπιστημονικὸς λόγος ἐλάχιστος; οἱ δ' ἐξ ἀμαθίας το
καὶ φιλονεικίας ὀρμώμενοι πολλοί. τίς οὖν ὁ ἐπιστημονικὸς
λόγος; ὁ ἀπ' αὐτῆς δηλονότι τῆς τοῦ πράγματος οὐσίας
ὀρμώμενος, ὥς ἐν τῇ περὶ τῆς ἀποδείξεως ἐδείχθη πραγμα-
τεία. χρὴ γάρ ἄρξασθαι μὲν ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν ἀρετὴν
ἐννοίας, μεταβῆναι δ' ἐντεῦθεν ἐπὶ τὴν τῆς οὐσίας εὗρεσιν
ἐπισκοπούμενον, εἴτε μία τῆς κατὰ ψυχὴν ἀρετῆς; εἴτε
πλείους εἰσὶν αἱ οὐσίαι κατὰ τὸ κοινότατον τῶν σηματο-
μένων, ὥς ἐν τοῖς περὶ τῆς ἀποδείξεως εἴρηται βιβλίοις;
ἀκούοντων ἡμῶν τοῦ τῆς οὐσίας ὀνόματος, ὅπερ ἐστὶν οἶον
ὑπαρξίς, ὥς φασιν, ἢ βελτίστη τελειότης τῆς ἐκάστου
φύσεως. ἀλλ' εἴπερ τι τοιοῦτον πράγμα ἐστίν, ἢ ἀρετὴ μία
καθ' ἑκάστον ὑπάρξει τῶν ὄντων. εἴπερ γάρ τὸ βέλτιστον
ἐν, καὶ ἡ τελειότης ἐστὶ μία, κατὰ μὲν τὸ λογιστικὸν μέρος
τῆς ψυχῆς ἐπιστήμην ἀναγκαῖον εἶναι τὴν ἀρετὴν, καὶ
εἴπερ ἐν τούτῳ ἐστι μόνον ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν τὸ λογιζό-
μενον, οὐ χρὴ ζητεῖν ἀρετὰς πολλὰς· εἰ δὲ καὶ τὸν θυμὸν;
ἀναγκαῖον ἔσται καὶκεῖνον γενέσθαι τὴν ἀρετὴν. οὕτω δὲ εἰ

brevissima et una; quae autem ex inscitia et contentione;
permultae. Quae vero oratio scientifica est? nimirum
quae ab ipsa rerum natura proficiscitur, ut in opere de
demonstrationibus ostensum est. Convenit enim auspicari
a virtutis notione, inde autem ad essentiae inventionem
devenire, inspiciendo, num una animae virtutis, an plu-
res sint essentiae secundum significatum communissimum;
ut in libris de demonstratione tractatum est, ubi nos
essentiae nomen accipimus, quod est veluti substantia, ut
inquiunt, optima absolutissimaque cujusque naturae per-
fectio. Verum si hujusmodi quaedam res est virtus, una
in singulis erit rebus. Si enim praestantissimum unum;
et perfectio una est, in rationali quidem animae parte,
scientiam esse virtutem necesse est: et si una haec est
sola in animis nostris ratiocinandi facultas, non oportet
multas quaerere virtutes: quod si iracundiam, conceda-
mus necessarium erit et illius fieri virtutem. Ita vero si

Ed. Chart. V. [207. 208.]

Ed. Bas. I. (310.)

καὶ τρίτον ἄλλο πρὸς τούτοις εἶη τὸ ἐπιθυμητικόν, ἐξῆς μὲν αὗται τρεῖς, ἄλλη δ' ἐκ τῆς πρὸς ἀλλήλας αὐτῶν σχέσεως γίνεται τετάρτη. ἄρα μήτι μακρὸς ὁ λόγος οὐδαμῶς, ὥσπερ οὐδ' ἄλλος οὐδεὶς τῶν ἐπιστημονικῶν. ἀλλὰ μακρὰ λέγειν ἡμᾶς ἀναγκάζουσιν οἱ ληροῦντες μακρὰ, καθάπερ ἀμέλει καὶ νῦν ἀναγκαῖόν ἐστιν, εἰ καὶ μὴ τελέως μακρὰ, μέτρια γοῦν ἐτι διελθεῖν ὑπὲρ τῶν τῆς ψυχῆς ἀρετῶν. εἰ γὰρ, ὡς ἔμπροσθεν δέδεικται, ἕτερον μὲν ἐστὶ τὸ λογιζόμενον, ἕτερον δὲ τὸ ἐπιθυμοῦν, ἄλλο δὲ τὸ θυμούμενον, ἔσται τις ἀρετὴ καθ' ἕκαστον αὐτῶν μία. κάλει τοίνυν, εἰ βούλει, τὴν μὲν ἐν τῷ λογιζομένῳ σοφίαν, ἢ φρόνησιν, ἢ ἐπιστήμην, ἢ ὅ τι περ ἂν ἄλλο σοὶ δόξη, τὴν δ' ἐν τῷ θυμούμένῳ πάλιν ἀνδρείαν, ἢ ὅ τι περ ἂν ἄλλο βουλευθῇς. [208] οὐ γάρ μοι μέλει τῶν ὀνομάτων, ἀλλ' ὅτι μίαν αὐτὴν ἀναγκαῖον εἶναι. κάλει δ', εἴπερ ἐθέλεις, καὶ τὴν ἐν τῷ λοιπῷ τῷ ἐπιθυμητικῷ γιγνομένην ἀρετὴν σωφροσύνην, αὐθις ἡμῶν ἐπισκεπτομένων περὶ τῆς κατ' αὐτὴν Ἀριστοτέλει τε καὶ Πλάτῳ γεγενημένης διαφωνίας, οὐ μεγάλης

et tertia alia praeter haec sit concupiscibilis, deinceps sane hae tres erunt, porro alia ex mutua earum inter se habitudine quarta efficitur. Itaque disputatio nequaquam proluxa est, quemadmodum neque alia ulla scientifica: verum prolixè dicere nos cogunt, qui prolixè garriunt, sicuti sane et nunc necessarium est, si non omnino longa, certe mediocria de animae virtutibus differere. Nam si, ut prius ostensum est, alia facultas ratiocinatrix, alia concupiscibilis existit, alia irascibilis, una quaedam in singulis ipsis virtus erit. Vocato igitur, si libet, eam, quae in ratiocinatrice est, sapientiam, aut prudentiam, aut scientiam, vel quodcunque aliud tibi videbitur; eam, quae in irascibili rursus habetur, virilitatem, vel quodcunque aliud volueris; non enim mihi nomina curae sunt, sed quod unam ipsam esse necessarium sit. Nuncupato, si libet, virtutem in reliqua concupiscibili nascentem temperantiam: sed nos, quomodo Aristoteles et Plato in ea dissenserint, (quae sane discor-

Ed. Chart. V. [208.]

Ed. Bas. I. (310.)

ὑπαρχούσης. ἐπεὶ δ' ἕκαστον μῦριον τῆς ὅλης ψυχῆς τὸ κατὰ τὴν ἀξίαν ἑαυτοῦ κάλλος ἔχει, τὴν ψυχὴν ὅλην εἰκότως ἂν εἴποις δικαίαν. ἐν μὲν οὖν τοῖς ἀλόγοις μέρεσιν αὐτῆς ἕξεις τέ τινές εἰσι καὶ δυνάμεις μόνον αἱ ἀρεταί, κατὰ δὲ τὸ λογικὸν οὐχ ἕξεις μόνον ἢ δυνάμεις ἐστίν, ἀλλὰ καὶ ἐπιστήμη ἢ ἀρετή. μόνω γὰρ τούτῳ τῷ μέρει τῆς ψυχῆς ἐπιστήμης μέτεστι, τὰ δὲ ἄλλα δυνάμεις μὲν τινὰς καὶ ἕξεις βελτίους τε καὶ χειρόους κτᾶσθαι δύναται, μετασχεῖν δ' ἐπιστήμης ἀμήχανον αὐτοῖς, ἄχρὶ περ ἂν μηδὲ λόγου. τὸ μὲν οὖν ἀληθὲς οὕτω βραχύ.

Κεφ. β'. Μεταβῶμεν δ' ἐξῆς ἐπὶ τὸ διημαρτημένον. ἔστι γὰρ οὐδ' αὐτὸ μακρόν ἀνδρὶ κατὰ φύσιν ἔχοντι. νομίσας γοῦν ὁ Ἀρίστων, μίαν εἶναι τῆς ψυχῆς δύναμιν, ἣ λογίζομεθα, καὶ τὴν ἀρετὴν τῆς ψυχῆς ἔθετο μίαν, ἐπιστήμην ἀγαθῶν καὶ κακῶν. ὅταν μὲν οὖν αἰρεῖσθαι τε δέη τὰγαθὰ καὶ φεύγειν τὰ κακὰ, τὴν ἐπιστήμην τήνδε καλεῖ

dia haud ita magna est,) alias disquiremus. At quoniam singulae partes totius animae secundum suam ipsarum dignitatem pulchritudinem obtinent, totam animam merito dixeris justam. Proinde virtutes ipsae in partibus ipsius irrationalibus habitus quidam sunt et facultates tantummodo; in rationali aut non habitus solum aut facultas est, sed etiam scientia, aut virtus. Sola enim haec animae pars scientiae compos est, aliae autem facultates sane quasdam et habitus meliores pejoresve comparare possunt, scientiae autem fieri participes nequaquam, quatenus neque etiam rationis. Verum igitur ipsum adeo exiguum est.

Cap. II. Sed post reprehensionem ad erratum deinceps transeamus. Erit enim hoc non prolixum viro, qui secundum naturam sit affectus. Arbitratus igitur Ariston, unam esse animae facultatem, qua ratiocinamur, etiam virtutem animae unam ponebat, scientiam bonorum et malorum. Quum igitur deligere oportet bona et vitare mala, hanc scientiam vocat temperantiam; quum autem

Ed. Chart. V. [268.]

Ed. Bas. I. (310.)

σωφροσύνην· ὅταν δὲ πράττειν μὲν τὰγαθὰ, μὴ πράττειν δὲ τὰ κακὰ, φρόνησιν· ἀνδρείαν δ', ὅταν τὰ μὲν θαρσύνῃ, τὰ δὲ φεύγῃ· ὅταν δὲ τὸ κατ' ἀξίαν ἐκάστω νέμῃ, δικαιοσύνην. ἐνὶ δὲ λόγῳ γινώσκουσα μὲν ἡ ψυχὴ χωρὶς τοῦ πράττειν τὰγαθὰ τε καὶ κακὰ σοφία τ' ἐστὶ καὶ ἐπιστήμη, πρὸς δὲ τὰς πράξεις ἀφικνουμένη τὰς κατὰ τὸν βίον ὀνόματα πλείω λαμβάνει τὰ προειρημένα, φρόνησίς τε καὶ σωφροσύνη καὶ δικαιοσύνη καὶ ἀνδρεία καλουμένη. τοιαύτη μὲν τις ἡ Ἀρίστωνος δόξα περὶ τῶν τῆς ψυχῆς ἀρετῶν. ὅ γε μὴν Χρύσιππος οὐκ οἶδ' ὅπως ἀντιλέγειν ἐπιχειρεῖ τῷ ἀνδρὶ, τῇ κοινῇ πρὸς ἑαυτὸν ὑπόθεσιν ἀκριβῶς διαφυλάττοντι. καλῶς γὰρ ἅπαντα γινωσκόντων τε καὶ πραττόντων ἡμῶν ἂν ὁ βίος διοικοῖτο κατ' ἐπιστήμην, κακῶς δὲ καὶ ψευδῶς γινωσκόντων τε καὶ πραττόντων κατ' ἄνοιαν, ὥς αὐτὸς ὁ Χρύσιππος βούλεται. καὶ διὰ ταῦτα μία μὲν ἀρετὴ γίγνεται ἂν ἡ ἐπιστήμη, μία δ' ὡσαύτως καὶ ἡ κακία, προσαγορευομένη καὶ ἥδε ποτὲ μὲν ἄγνοια, ποτὲ δ' ἀνεπιστημοσύνη. ἔάν οὖν τις τὸν θάνατον, ἢ τὴν πενίαν, ἢ τὴν νόσον ὥς

agere bona, non agere mala oportet, prudentiam; virilitatem autem, quum alia audaciter aggreditur quis, alia fugit; quum autem secundum dignitatem unicuique distribuit, iustitiam. Summatim cognoscens quidem anima, non autem agens bona et mala, sapientia est et scientia; at ubi ad actiones vitae pervenit, nomina plura sumit praedicta, prudentia, temperantia et iustitia virilitasque. Huiusmodi sane Aristonis opinio est de animae virtutibus. At Chrysippus laud novi quomodo contradicere conatur viro, qui communem ad ipsum hypothefin exacte tuetur. Pulchre enim omnia quum scimus facimusque nos, vita gubernatur secundum scientiam, at si male et falso tum cognoscamus, tum agamus, secundum ignorantiam, ut ipse Chrysippus vult; et propterea una virtus fiet scientia, unum etiam similiter vitium nuncupatum; atque haec nonnunquam ignorantia, nonnunquam inscitia. Si igitur quis mortem, aut paupertatem, aut morbum

Ed. Chart. V. [208. 209.]

Ed. Bas. I. (310.)

κακὰ δεδιώς ἢ, δέον θαρσύνειν, ὥς ἐπὶ ἀδιαφόροις, ἐνδεία
 μὲν ἐπιστήμης αὐτὸν τίθενται ἀγνοεῖν τὰληθές, ὥς ἂν
 Ἀρίστον τε καὶ Χρύσιππος εἴποι, κακίαν δ' ἔχει ψυχῆς,
 ἣν ὀνομάζουσι δειλίαν· οἷς ἐναντίαν ἀρετὴν αὐτοὶ φασιν
 εἶναι τὴν ἀνδρείαν ἐπιστήμην οὖσαν, ὣν χρὴ θαρσύνειν, ἢ μὴ
 θαρσύνειν, τουτέστιν ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν τῶν ὄντως δηλον-
 ὅτι τοιούτων, οὐ κατὰ ψευδῇ δόξαν ὑπειλημμένων, οἷά περ
 ἐστὶν ὑγίεια, καὶ πλοῦτος, καὶ νόσος, καὶ πενία. τούτων
 γὰρ οὐδὲν· οὐτ' ἀγαθὸν οὔτε κακὸν εἶναι φασιν, ἀλλ'
 ἀδιάφορα πάντα. καὶ τοίνυν, εἰ τὸ μὲν ἡδὺ νομίσας τις
 ἀγαθὸν, τὸ δ' ἀνιαρὸν κακὸν, ἀκολουθῶν τῇ δόξῃ τῆδε,
 τοῦ μὲν τὴν αἵρεσιν ποιοῖτο, τοῦ δὲ τὴν φυγὴν, ἀμαθὴς
 ἐστὶν οὐσίας ἀγαθοῦ, καὶ διὰ ταῦτ' ἀκόλαστος. ἐν ἀπάσαις
 γὰρ πράξεσιν αἰρουμένων ἡμῶν τὸ φαινόμενον ἀγαθὸν,
 φευγόντων δὲ τὸ φαινόμενον κακὸν, [209] ἐχόντων δὲ φύσει τὰς
 ὁρμὰς ταύτας ἐφ' ἑκάτερον, ἢ φιλοσοφία διδάσκουσα τὸ κατ'
 ἀλήθειαν ἀγαθὸν τε καὶ κακὸν, ἀναμαρτήτους ἐργάζεται. Χρύσιπ-

tanquam mala veritus sit, quum oporteret audenti esse
 animo, tanquam ea indifferentia sint, ad defectum quidem
 scientiae id referunt: ignorat enim veritatem, ut Ariston
 et Chrysippus dicerent, animi autem vitio obnoxius est,
 quod vocant timiditatem: his contrariam virtutem ipsi
 affirmant virilitatem, quae scientia est eorum, quibus
 oportet confidere, aut non confidere, hoc est bonorum
 et malorum, quae revera huiusmodi sunt, non falsa opi-
 nione existimata, qualia sunt sanitas, divitiae, morbus,
 paupertas; horum enim nullum neque bonum neque
 malum esse pronunciant, sed indifferentia omnia; unde si
 suave ratus quis bonum, molestum autem malum, sequens
 opinionem hanc, hoc deligat, illud fugiat, hoc ad igno-
 rationem substantiae boni spectat, et inde etiam intem-
 perans redditur. Quum enim in omnibus functionibus
 quod videtur bonum deligamus, et quod videtur malum
 vitemus, habeamusque natura impetus hos ad horum
 utrumque, philosophia, quae vere bonum malumque
 docet, a peccatis immunes reddit. At Chrysippus haud

Ed. Chart. V. [269.]

Ed. Bas. I. (310. 311.)

προς δὲ οὐκ οἶδ' ὅπως, ὥσπερ οἱ ἰδιῶται λόγων, τῇ διαφορᾷ
 τῶν φωνῶν, οὐ τοῖς τυγχάνουσιν αὐταῖς πράγμασι προσέχει
 τὸν νοῦν, ἕτερόν τι νομίζων δηλοῦσθαι καθ' ἐκάστην τῶνδε
 τῶν φωνῶν, αἰρετέον, ποιητέον, θαρσύνητέον ἀγαθόν. (311)
 ἔστι δ' οὐχ ἕτερον, ἀλλ' ἐν ἀπάσαις ταυτόν, ὅπερ ἐκ τῆς
 ἀγαθὸν δηλοῦται. τοῦτο γὰρ ἔστι μόνον, ὅπερ ἂν ἔλοιτό
 τις, ἢ πράξειεν, ἢ θαρσύνήσειεν, ὥσπερ γε καὶ τὸ κακόν, ὃ
 μήτε ἂν ἔλοιτο, μήτε πράξειε, μήτε θαρσύνήσειεν. ὡς οὖν ὁ
 λέγων, ἔχειν ἡμᾶς ὀφθαλμοὺς, οὐχ ἕτερόν τι λέγει τοῦ
 φάσκοντος, ἔχειν ἡμᾶς ὥπας, ἢ ὄμματα, καθάπερ οὐδ' εἰ
 τούτων ἀποχωρήσας τῶν ὀνομάτων ἡμᾶς ἔχειν φαίη μόριον
 ὀπτικόν, ἢ μόριον ὀρατικόν, ἢ ὄργανον ὀρατικόν, οὕτως ὁ
 λέγων, ἔχειν ἡμᾶς ἐπιστήμην ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν, οὐχ
 ἕτερόν τι λέγει φάσκοντος ἐπιστήμην αἰρετέων καὶ οὐχ
 αἰρετέων, ἢ ποιητέων καὶ οὐ ποιητέων, ἢ θαρσύνάων καὶ
 οὐ θαρσύνάων ἔχειν ἡμᾶς. ἀπάσαις γὰρ ταύταις ταῖς
 λέξεσιν ἀγαθόν καὶ κακόν λέγει καὶ κατ' αὐτὸν τὸν

scio quomodo idiotarum instar in oratione differentiae
 vocum, non ipsis quae insunt rebus animum attendit,
 diversum quippiam putans significari in singulis his dictio-
 nibus, deligendum, faciendum, bonum, et cui confiden-
 dum, quod tamen diversum non est, sed in omnibus
 idem, quod ex dictione bonum significatur; id enim
 solum est, quod aliquis eligat, aut faciat, aut cui fidat,
 quemadmodum malum, quod neque eligat, neque faciat,
 neque cui fidat. Ut enim qui dicit, nos habere oculos,
 non aliud quid habere nos dicit, quam luminaria, aut
 lumina, quemadmodum neque ab his digressus nomini-
 bus habere nos dicat partem visivam, aut partem viso-
 riam, aut instrumentum visorium, ita qui dicit, habere
 nos scientiam bonorum malorumque, non diversum
 quid dicit ab eo, qui pronunciat scientiam eligibilium et
 non eligibilium, aut faciendorum et non faciendorum,
 aut quibus fidendum et non fidendum: quippe his
 dictionibus bonum malumque explicat etiam auctore

Ed. Chart. V. [209.]

Ed. Bas. I. (311.)

Χρύσιππον, εἴ γε δὴ τὸ ἀγαθὸν αὐτὸ μόνον ἐστὶν αἰρε-
τέον, καὶ ποιητέον, καὶ θαρσύνεον. ὥστε τὴν τῶν ἀγαθῶν
ἐπιστήμην ἐν διαφόροις ὕλαις ἢ πράξεσιν ἐργαζομένην
ὀνόματα πλείω λαμβάνειν, ἕκαστον ἐν τῷ πρὸς τι κατὰ
τὴν ὕλην ἢ τὴν πράξιν ὑφιστάμενον. ὥπερ οὖν τὸν περὶ
τῆς ψυχῆς ἡμῶν μερῶν λόγον ὁ Πλάτων ἐν λόγῳ βραχεῖ
περιέλαβεν ἐπιστημονικῶς κατὰ τὸ τέταρτον τῆς Πολιτείας,
οὕτω καὶ περὶ τῶν ἀρετῶν αὐτῆς ἐφεξῆς ἐδίδαξε διὰ βραχέων.
ἐν δέ γε τῷ Λάχῃτι παρέγραψεν· εἴ τις ἐπιστήμης εἶναι
νομίζει τὰς ἀρετάς, οὐ πολλαὶ γίνονται ἂν, ἀλλὰ καὶ μία
γνώσις ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν. οὐκοῦν οὔτε Πλάτων οὔτ'
ἐγὼ πολυλογία αἷτιος, καθάπερ οὐδ' Ἀρίστων, ἀλλ' ὁ
μακροῦς μὲν ἀποτείνων λόγους ἐκ λημμάτων ἀρχομένους
ἥτοι διαλεκτικῶν μόνον, οὐ μὴν ἐπιστημονικῶν, ἢ οὐδὲ
τοιούτων, ἀλλ' ἥτοι ῥητορικῶν, ἢ σοφιστικῶν. ἐπιδέδεικται
δέ μοι τοῦτο κατὰ τὸ δευτέρον ὑπόμνημα τῆσδε τῆς πραγμα-
τείας, δεικνύντι τὴν διαφορὰν τῶν λημμάτων, ὅπερ οὐ τοῦ
προκειμένου ἐστὶ σκέμματιος. οὕτως οὖν καὶ τοῖς περὶ τῆς

Chrysippo, siquidem bonum ipsum solum est eligendum,
faciendum, et ei fidendum. Quare bonorum scientia,
quae in diversis materiis aut actionibus administratur,
nomina plurima sumit, quorum unumquodque ratione ad
aliquid in materia aut actione subsistit. Quemadmodum
igitur de partibus animae nostrae disputationem Plato
una brevi et scientifica ratione complexus est in quarto
de Republica libro, sic etiam de virtutibus ipsius dein-
ceps breviter docuit. At in Lachete ascripsit: *Si quis
scientias esse virtutes existimet, non multae erunt utique,
sed et una, bonorum videlicet malorumque cognitio.*
Neque igitur Plato, neque ego prolixitatis auctor sum,
quemadmodum neque Ariston, sed qui longos producit
sermones ex sumptionibus vel dialecticis solum, non tamen
scientificis, vel neque ejusmodi, sed vel rhetoricis, vel
sophisticis exordientes. Ostendi autem hoc in secundo
hujus operis commentario, indicans sumptionum differen-
tiam, quod non est propositae speculationis. Sic igitur

Ed. Chart. V. [209. 210.]

Ed. Bas. I. (311.)

τῶν ἀρετῶν διαφορᾶς ὁ Χρύσιππος ἀποχωρῶν τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ ἀποδεικτικῶν λημμάτων ἐν τοῖς ὑπολοίποις ἀλῆται τρισὶ γένεσιν, ὡς ἐν γε τῷ ποιᾶς εἶναι τὰς ἀρετὰς ἐπιστημονικῶν μᾶλλον ἄπτεται, καταβαλλόντων μὲν ὄντως τὸν Ἀρίστωνος λόγον, οὐ μὴν τῇ γε οἰκείᾳ πρεπόντιον ὑποθέσει.

Κεφ. γ'. Διὰ τοὺς ἀγανακτοῦντας οὖν ἐπὶ τῷ μήκει τῆς ἐνεστώσης πραγματείας ἐτέρωθι μὲν ἰδίᾳ περὶ τῆς τῶν ἀρετῶν διαφορᾶς αὐθις ἔγνωκα ποιήσασθαι τὸν λόγον, ἐν δὲ τῷ παρόντι διὰ τοὺς φιλομαθεῖς ἐπείγοντάς με τὰ λείποντα προσθεῖναι τοῖς ἐνεστῶσιν ἐπὶ τὰ συνεχῇ τοῖς εἰρημένοις ἀφίξομαι. δέδεικται μὲν γὰρ, ὡς ἡ τοῦ γεγεννημένου ζώου διοίκησις ὑπὸ τριῶν ἀρχῶν γίνεται, μιᾶς μὲν τῆς ἐκ τῇ κεφαλῇ κατοικισμένης, ἧς ἔργα καθ' ἑαυτὴν μὲν ἢ τε φαντασία, καὶ μνήμη, καὶ νόησις, καὶ διανόησις, ἐν δὲ τῷ πρὸς τι τῆς τ' αἰσθήσεως ἡγεῖσθαι [210] τοῖς αἰσθανομένοις τοῦ ζώου μέρεσι καὶ τῆς κινήσεως τοῖς κινουμένοις καθ' ὁρμὴν, ἑτέρας δὲ τῆς ἐν τῇ καρδίᾳ καθι-

et in libris de virtutum differentia Chrysippus recedere a scientificis et demonstrativis sumptionibus et in reliquis tribus generibus vagari deprehenditur, ut in eo, quod virtutes sint quales, scientificas magis attingit, quae omnino Aristonis opinionem evertunt, non tamen propriae hypothesei conveniunt.

Cap. III. Itaque illorum causa, qui ob longitudinem praesentis operis indignantur, alibi separatim de virtutum differentia rursus sermonem instituere decrevi. Impraesentiarum vero propter studiosos, qui me reliqua praesentibus adjicere compellunt, ad ea, quae jam dictis proxima sunt, deveniam. Siquidem ostensum est, quomodo nati animalis dispensatio a tribus obeatur principiis; uno in capite collocato, cujus opera per se quidem imaginatio, memoria, intellectio cogitatioque, in relatione autem ad aliud, sensum partibus animalis sensilibus impartiri, motumque his, quae moventur, arbitrarium; altero autem in corde consistente, cujus opera per se

Ed. Chart. V. [210.]

Ed. Bas. I. (511.)

δρυμένης, ἥς ἔργα καθ' ἑαυτὴν μὲν ὁ τόνος ἐστὶ τῆς ψυχῆς, καὶ τὸ μόνιμον ἐν οἷς ἂν ὁ λογισμὸς κελεύσῃ, καὶ τὸ ἀήτητον, κατὰ πάθος δὲ οἷον ζέσις τῆς ἐμφύτου θερμασίας, ποθοῦσης τιμωρῆσασθαι τῆς ψυχῆς τηνικαῦτα τὸν ἀδικεῖν δόξαντα, καὶ καλεῖται τὸ τοιοῦτον θυμὸς, ἐν δὲ τῷ πρὸς τι θερμασίας ἀρχὴ τῆς κατὰ μέρος εἶναι μορίοις ἀρτηρίαις τε κινήσεως σφυγμικῆς, τῆς δ' ὑπολοίπου δυνάμεως ἐν ἥπατι καθιδρυμένης ἔργα τὰ περὶ τὴν θρέψιν ἔπαντα κατὰ τὸ ζῶον, ὧν μέγιστον μέρος ἡμῖν τε καὶ πᾶσι τοῖς ἐναίμοις ζώοις ἐστὶν ἡ τοῦ αἵματος γένεσις. τῆς δ' αὐτῆς ταύτης δυνάμεως καὶ ἡ τῶν ἡδέων ἐστὶν ἀπολαυσις, ἐν ἣ σφοδρότερον τοῦ δέοντος κινουμένη τὴν ἰσχυράν καὶ τὴν ἀκολασίαν ἐργάζεται. ἡ μὲν οὖν ἀπόδειξις ἡ δεικνῦσα, τὴν τῶν νεύρων ἀρχὴν εἶναι κατὰ τὴν κεφαλὴν, εὐθύς ἔχει καὶ τὸ μέρος αὐτῆς συνενδεικνύμενον. ὄντων γὰρ τοῦ λόγου δυοῖν λημμάτων, ἐκὸς μὲν κατὰ τὴν τοῦ προβλήματος ἔννοιαν, ἣ οὐσίαν, ἣ φύσιν, ἣ ὅπως ἂν ἐθέλης ὀνομάζειν, ἐτέρου δὲ φαινομένου διὰ τῆς ἀνατομῆς,

robur est animi et firmitas in iis, quaecunque ratio jufferit et invictus animus, secundum affectum autem veluti fervor nativi caloris, anima tunc eum, qui injuriam inferre visus est, punire desiderante, ac vocatur hujusmodi iracundia, in relatione ad aliud caloris initium particularis in partibus arteriisque motus pulsatilis. Reliquae autem virtutis in jecore collocatae opera sunt nutritioni dicata omnia in animante, quorum maxima pars tum nobis tum omnibus sanguineis animantibus inest, sanguinis generatio. Ejusdem autem hujus virtutis etiam suavium fructio est, qua vehementius, quam par est, mota intemperantiam libidinemque efficit. Itaque demonstratio, nervorum principium esse in capite, indicans statim habet et partem ipsius simul indicatam; nam quum duae sint rationis sumptiones, una secundum ejus, quod proponitur, notionem, vel substantiam, vel naturam, vel quomodocunque voles nominare, altera, quae ex anatome

Ed. Chart. V. [210.]

Ed. Bas. I. (311.)

τούτῳ τῷ φαινομένῳ μετ' ἀκριβείας γινωσκομένη συνδια-
 γινώσκειται τῆς κεφαλῆς τὸ μέρος, ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῶν νεύρων
 ἐστίν, οὐχ αἱ μήνιγγες, ἀλλ' ἐγκέφαλος. ἕκαστον γὰρ τῶν
 ἀποφυομένων νεύρων τριπλοῦν τὴν οὐσίαν ἐστὶ, τὸ μέσον
 μὲν τοῦ αὐτοῦ, καὶ διὰ βάθους, ὅπερ ἀνάλογόν ἐστι τῇ
 τῶν δένδρων ἐντεριῶνῃ, τὴν ἀρχὴν τῆς γενέσεως ἔχον ἐξ
 ἐγκεφάλου, περιεχόμενον δ' ἐν κύκλῳ πρώτῃ μὲν τῇ τῆς
 λεπτῆς μήνιγγος ἀποφύσει, δευτέρᾳ δὲ τῇ τῆς παχείας.
 Ἐρασίστρατος δ', ἄχρ' πολλοῦ τὴν ἐξωθεν μοῖραν ὀρῶν μόνῃν
 τοῦ νεύρου τὴν ἀπὸ τῆς παχείας μήνιγγος ὀρωμένην, ἀπ'
 ἐκείνης ᾤετο πεφυκέναι σύμπαν τὸ νεῦρον, καὶ μετὰ γε τὰ
 πλεῖστα τούτου τῶν συγγραμμάτων ἐστὶν ἀπὸ τῆς περιεχού-
 σης τὸν ἐγκέφαλον μήνιγγος πεφυκέναι φάσκοντος τὰ νεῦρα.
 ἀλλ' ὅτε προσβύτης ὢν ἤδη καὶ σχολὴν ἄγων μόνοις τοῖς
 τῆς τέχνης θεωρήμασιν ἀκριβεστέρας ἐποιεῖτο τὰς ἀνατομὰς,
 ἔγνω καὶ τὴν οἶον ἐντεριῶνῃν τῶν νεύρων ἀπ' ἐγκεφάλου
 πεφυκυῖαν. ἔχει δὲ ἡ ῥῆσις αὐτοῦ τόνδε τὸν τρόπον.
 ἐθεωροῦμεν δὲ καὶ τὴν φύσιν τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ ἦν ὁ μὲν

apparet, evidenti hac exacte cognita, simul cognoscitur,
 capitis partem, unde nervorum est principium, non mem-
 branas esse, quae meninges dicuntur, sed cerebrum.
 Unusquisque enim enascentium nervorum triplici praedi-
 tus est substantia; nam ipsorum pars media et profun-
 dior, quae proportionem respondet arborum medullae,
 initium generationis ex cerebro obtinet. Comprehenditur
 autem circulatim primo tenuis membranae processu,
 secundo crassioris. Ac Erasistratus tamdiu exteriorem
 nervi partem solam videns, quae a crassiore membrana
 proficiscitur, ab illa totum nervum procedere autumabat;
 ac plurimi hujus libri pleni sunt, quibus dicat, nervos
 a membrana cerebrum ambiente proficisci. At quum
 senex esset iam et vacaret solis artis speculationibus,
 exactiores moliebatur dissectiones. Noverat etiam veluti
 medullam nervorum a cerebro profectam. Habent autem
 ejus verba hunc in modum. *Speculabamur autem et
 naturam cerebri; ac erat sane cerebrum bipartitum,*

Ed. Chart. V. [210.]

Ed. Bas. I. (311.)

ἐγκέφαλος διμερής, καθάπερ καὶ τῶν λοιπῶν ζώων, καὶ κοιλίαν παρὰ τῷ μήκει τῷ εἶδει κειμένην, συντέτρητο δ' αὐται εἰς μίαν κατὰ τὴν συναφὴν τῶν μερῶν. ἐκ δὲ ταύτης ἔφερεν εἰς τὴν ἐπεγκρανίδα καλουμένην, καὶ ἐκεῖ ἑτέρα ἦν μικρὰ κοιλία, διεπέφρακτο δὲ ταῖς μήνιξις ἕκαστον τῶν μερῶν. ἥ τε γὰρ ἐπεγκρανὶς διεπέφρακτο αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, καὶ ὁ ἐγκέφαλος παραπλήσιος ὢν νήσται καὶ πολύπλοκος, πολὺ δ' ἔτι μᾶλλον τούτου ἢ ἐπεγκρανὶς πολλοῖς ἐλιγμοῖς καὶ ποικίλοις κατεσκεύαστο. ὥστε μαθεῖν τούτων τὸν θεωροῦντα, ὅτι, ὥσπερ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ζώων, ἐλάφου τε καὶ λαγωῦ, καὶ εἴ τι ἄλλο κατὰ τὸ τρέχειν πολὺ τι τῶν λοιπῶν ζώων ὑπεραίρει τοῖς πρὸς ταῦτα χρησίμοις, εὖ κατεσκευασμένοις μυσὶ τε καὶ νεύροις, οὕτω καὶ ἄνθρωπος, ἐπειδὴ τῶν λοιπῶν ζώων πολὺ τῷ διανοεῖσθαι περίεστι, πολὺ τοῦτ' ἔστι πολύπλοκον. ἦσαν δὲ καὶ ἀποφύσεις τῶν νEURΩΝ πᾶσαι ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ καθ' ὅλον εἶπεῖν ἀρχὴ φαίνεται εἶναι τῶν κατὰ τὸ σῶμα ὁ ἐγκέφαλος. ἥ τε γὰρ ἀπὸ τῶν

quemadmodum et reliquorum animalium; et ventriculum juxta longitudinem situm habebat, hi vero perforati erant in unum juxta partium commissuram. Ex hoc autem tendebat ad cerebellum appellatum, illicque alter erat minor ventriculus, obsepta autem membranis unaquaeque pars; nam cerebellum interseptum est ipsum per se, et cerebrum, quod simile est intestino jejuno et vehementer implicitum. Multo adhuc magis hoc cerebellum plerisque anfractibus, et diversis constructum est; ut hinc liceat condiscere spectatorem, quod, sicuti in reliquis animalibus, cervo, lepore, et si quod aliud in currendo multum reliqua animantia superat, utilibus ad haec bene constructis, tum musculis, tum nervis, sic etiam homini, quoniam reliquis animantibus multum intelligendo praecellit, vehementer hoc est implicitum. Erant autem et processus nervorum omnes a cerebro; ac, ut summatim dicam, cerebrum initium esse apparet eorum, qui in corpore sunt nervi; nam sensus, qui a

Ed. Chart. V. [210. 211.]

Ed. Bas. I. (311. 312.)

φινῶν γιγνομένη αἰσθησις συντέτρητο ἐπὶ τοῦτον καὶ ἀπὸ τῶν ὠτων. ἐφέροντο δὲ καὶ ἐπὶ τὴν γλῶσσαν καὶ ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀποφύσεις ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου. ἐνταῦθα ὁ Ἐρασίστρατος ὁμολογεῖ καὶ πρότερον ἀγνοούμενον ἑαυτοῦ [211] σαφῶς ἐωρακέναι τηνικαῦτα, τῶν νεύρων ἕκαστον ἐξ ἐγκεφάλου φυόμενον. ἀκριβῶς δὲ καὶ περὶ τῶν τετάρων αὐτοῦ κοιλιῶν ἔγραψεν, ὅς οὐδ' αὐτὸς ἔτει τῷ πρότερον εἶδεν. εἰ δὲ καὶ πρὶν τῶν ζώντων ζώων ἐπεποίητο τὴν πείραν, ἣν ἡμεῖς οὐχ ἅπαξ οὐδὲ δις, ἀλλὰ πάνυ πολλάκις ἐποίησάμεθα, βεβαίως ἂν ἔγνω τὴν μὲν σκληρὰν καὶ παχεῖαν μήνιγγα σκέπης ἕνεκεν γεγεννημένην ἐγκεφάλου, τὴν δὲ μαλακὴν καὶ λεπτὴν καὶ τούτου μὲν αὐτοῦ χάριν, ἔτι δὲ μᾶλλον ὑπὲρ τοῦ συνδεῖν ἅπαντα τὰ κατὰ τὸν ἐγκέφαλον ἀγγεῖα, τὰς ἀρτηρίας καὶ τὰς φλέβας. τίνα δὲ ἐστίν, ἃ χοῆναί φημι τεθεῆσθαι κατὰ τὰς ἀνατομὰς εἰς τὴν τῶν τοιούτων δογμάτων εὗρεσιν, ἐπὶ πλεον μὲν ἐν ταῖς ἀνατομικαῖς ἐγχειρήσεσι λέγεται, (312) μνημονεύσω δὲ καὶ νῦν αὐτῶν τοσούτου μέρους, ὅσον εἰς τὰ παρόντα μάλιστα ἐστὶ χορήσιμον.

naribus provenit, ad hoc foramen pertingit, item ab auribus venientes. Ferebantur etiam ad linguam et ad oculos processus a cerebro. Hic Erasistratus fatetur, quod prius ipsi erat incognitum, manifeste tunc vidisse nervos singulos ex cerebro procedentes. Exacte enim de quatuor ipsius ventriculis scripsit, quos ne ipse quidem anno priore viderat. At si in viventibus etiam animantibus experimentum fecisset, quod nos non semel neque bis, sed admodum frequenter fecimus, firmam habuisset durae et crassae membranae cognitionem, quod cerebri contigendi gratia procreata sit, mollis autem et tenuis etiam huius ipsius gratia, praeterea ut omnia cerebri vasa, arteriae nimirum et venae, colligarentur. Porro quanam spectanda in dissectionibus ad huiusmodi dogmatum inventionem putem, uberius in administrationibus anatomicis explicatur. Meminero etiam nunc ipsorum, quantum ad praesentia potissimum conducat. Exciso capitis osse,

Ed. Chart. V. [211.]

Ed. Bas. I. (312.)

ἐκκοπέντος τοῦ τῆς κεφαλῆς ὀστοῦ, ζῶντος ἔτι τοῦ ζώου, καὶ γυμνῆς τῆς παχείας μήνιγγος γενομένης, ἐὰν ἐκατέρωθεν τῆς μέσης εὐθείας, καθ' ἣν ἐγκαταβαίνει τῷ ἐγκεφάλῳ διπλουμένη, δι' ἀγκίστρων ἀνατείνας αὐτήν, ἢ τέμης μόνην, ἢ ἐκτέμης ὅλην, οὐτ' ἀναίσθητον, οὐτ' ἀκίνητον γίγνεται τὸ ζῶον, ὥσπερ οὐδ' εἰ τὸ σκέπον αὐτῆς μέρος ὅλον τὸν ὀπισθεν ἐγκέφαλον ἢ τέμνεις μόνον, ἢ ἐκτέμνεις. οὐ μὲν οὐδ' εἰ τὸν ἐγκέφαλον αὐτὸν ὅπως οὖν ἐκτέμνεις, οὐδ' οὕτως τὸ ζῶον ἀκίνητον ἢ ἀναίσθητον γίγνεται, πρὶν ἐπὶ τινὰ τῶν κοιλῶν αὐτοῦ τὴν τομὴν ἐξικέσθαι. μάλιστα μὲν οὖν ἡ ὀπίσω βλάπτει τὸ ζῶον, ἐφεξῆς δὲ ἡ μέση. τῶν προσθίων δὲ ἐκατέρα βραχυτέραν ἐργάζεται τὴν βλάβην, καὶ μᾶλλον μὲν ἐπὶ τῶν πρεσβυτέρων ζώων, ἥτιον δ' ἐπὶ τῶν νέων. τὰ δ' αὐτὰ ταῖς εἰς τὰς κοιλίας τομαῖς αἱ κατ' αὐτῶν ἐργάζονται θλίψεις, ἃς οὐδ' ἐπιτηδεύοντων, ἀλλὰ καὶ πάνυ φυλαττομένων ὀρῶμεν ἐνίοτε γιγνομένας ἐπὶ τῶν ἀνατιτρωμένων ἀνθρώπων, ὅταν τὰ τῆς κεφαλῆς ὀστᾶ καταγῶσιν. ἐκ τούτων οὖν τῶν φαινομένων ἴσως ἂν τις ὑπονοήσῃ, τὸ

vivente adhuc animali, et crassiore membrana denudata, si utrobique medio rectitudinis, qua cerebro haec plexu duplici incumbit, per hamulos ipsam elevatam aut solam incideris, aut totam excideris, neque insensibile, neque immobile animal evadit; quemadmodum neque si obtegentem ipsius partem totum posterius cerebrum, aut tantum incideris, aut excindas; non tamen, etsi cerebrum ab ipsis quomodocunque excindas, sic quoque animans motus aut sensus expers redditur, priusquam ad aliquem ventriculum ipsius sectio perveniat. Maxime igitur posterior ventriculus animal offendit, deinde medius; uterque autem prior minorem laesionem perficit, ac magis sane in animalibus aetate provectoribus, minus autem in junioribus. Contusiones quoque illud idem, quod sectiones ad ventriculos usque pervenientes, efficiunt, quas non de industria nostra, sed etiam nobis admodum caventibus, videmus nonnunquam fieri in iis, qui perforantur, quum ossa capitis fracta fuerint. Ex his igitur apparentibus

Ed. Chart. V. [211.]

Ed. Bas. I. (312.)

κατὰ τὰς κοιλίας τοῦ ἐγκεφάλου πνεῦμα δυοῖν θάτερον, εἰ μὲν ἀσώματός ἐστιν ἢ ψυχὴ, τὸ πρῶτον αὐτῆς ὑπάρχειν, ὥς ἂν εἴποι τις, οἰκητήριον, εἰ δὲ σῶμα, τοῦτ' αὐτὸ πνεῦμα τὴν ψυχὴν εἶναι. ἀλλ' ὅταν γε, συναχθεῖσων τῶν κοιλιῶν, ὀλίγον ὑστερον αὐτῆς αἰσθάνηται καὶ κινῆται τὸ ζῶον, οὐκ ἔθ' ὅσον τε φάναι, τῶν εἰρημένων ὑπάρχειν τοῦτ' αὐτὸ πνεῦμα. βέλτιον οὖν ὑπολαβεῖν, ἐν αὐτῷ μὲν τῷ σώματι τοῦ ἐγκεφάλου τὴν ψυχὴν οἰκεῖν, ἥτις ποτ' ἂν ἢ κατὰ τὴν οὐσίαν· οὐπω γὰρ περὶ τούτου σκέψις ἤκει· τὸ πρῶτον δ' αὐτῆς ὄργανον εἰς τε τὰς αἰσθήσεις ἀπάσας τοῦ ζώου καὶ προσέτι τὰς καθ' ὁρμὴν κινήσεις τοῦτ' εἶναι τὸ πνεῦμα, διὸ καὶ κενωθὲν, ἄχρις ἂν αὐτῆς ἀθροισθῇ, τὴν μὲν ζωὴν οὐκ ἀφαιρεῖσθαι τὸ ζῶον, ἀναίσθητον δὲ καὶ ἀκίνητον ἐργάζεσθαι. καίτοι γε, εἴπερ ἦν αὐτὸ ἢ τῆς ψυχῆς οὐσία, συνδιεφθείρετ' ἂν αὐτῷ κενουμένῳ παραχοῆμα τὸ ζῶον. εὐλογον οὖν γεννᾶσθαι μὲν τοῦτ' αὐτὸ πνεῦμα κατὰ τὰς κοιλίας τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ διὰ τοῦτο ἐκεῖσε τελευτᾶν ἀρτηριῶν τε καὶ φλεβῶν οὐκ ὀλίγον πλήθος, ἐξ οὗ τὰ καλούμενα χο-

forſitan aliquis ſuſpicetur, ſpiritum in ventriculis cerebri contentum, duorum alterum, ſiquidem anima eſt incorporea, primum ipſius, ut ita dicam, domicilium exiſtere, ſin autem corpus, hunc ipſum ſpiritum animam eſſe. Verum quum conjunctis ventriculis paulo poſt ruruſum ſentiat moveaturque animal, non amplius licet dicere praedicta, hunc eſſe ſpiritum. Praeſtat igitur exiſtimare, in ipſo corpore cerebri animam habitare, cujuſcunque tandem ſit ſubſtantiae, (nondum enim de hoc venit conſideratio,) primum autem ipſius organum tum ad univerſos animantis ſenſus, tum etiam ad arbitrarios motus hunc eſſe ſpiritum. Quare et evacuatus, uſque dum ruruſus recolligatur, vita non privat animal, ſed ſenſus motuſque reddit expers. Atqui ſi is eſſet animae ſubſtantia, ſimul cum eo, ubi evacuatur, animal protinus periret. Merito igitur generatur hic ſpiritus in cerebri ventriculo, ac ideo illuc definit arteriarum venarumque copia non exigua, ex qua

Ed. Chart. V. [211. 212.]

Ed. Bas. I. (312.)

ροειδῇ πλέγματα γέγονεν, ὄργανον δ', ὡς ἔφην, εἶναι τὸ πρῶτον αὐτὸ τῆς ψυχῆς. ἔτι δ' ἂν μᾶλλον ἐλπίσαις γίνεσθαι τὸ πνεῦμα τοῦτο, τῶν ἀγγείων ἀναπνεόντων αὐτὸ, καὶ μάλιστα τῶν ἀρτηριῶν, εἰς τὰς κοιλίας τοῦ ἐγκεφάλου, τὸ δικτυοειδὲς ἰδὼν πλέγμα γιγνόμενον ἐκ τῶν ἐρχομένων εἰς τὴν κεφαλὴν ἀρτηριῶν, ὅταν πρῶτον ὑπερβᾶσαι τὸ κρανίον ἐντὸς αὐτοῦ γένωται κατὰ τὴν καλουμένην ἐγκεφάλου βάσιν. ἐνταῦθα γὰρ οὐκ ὀλίγην χώραν ἢ φύσις οἷον θαλάμην [212] τινὰ τῷ δικτυοειδεῖ τῷδε παρεσκεύασε πλέγματι περιεχομένην ὑπὸ τῆς παχείας μήνιγγος, εἰς ἣν χώραν ἀπὸ τῶν καρωτίδων ὀνομαζομένων ἀρτηριῶν οὐ σμικρά τις ἀφικνουμένη μοῖρα, καθ' ἑκάτερον μέρος ἐν ἀγγεῖον, εἴτα κατασχίζομεναι πολυειδῶς οὐχ ἀπλοῦν ἐργάζονται καὶ τὸ δίκτυον, ἀλλ' ἐπ' ἀλλήλοις κείμενα πολλὰ μετὰ τοῦ συνῆφθαι τε καὶ συμπεφυκέναι πάντα. καὶ πάλιν γε κατὰ τοῦ πλέγματος τοῦδε τηλικούτου ζεύγους ἀρτηριῶν ἐκφυομένου, ἡλικὸν ἐξ ἀρχῆς ἦν τὸ παρὰ τῶν καρωτίδων ἦκον, εἰς τὸν ἐγκέφαλον ἀναφέρεται τὰ τ' ἄλλα μέρη διαπλέκον αὐτοῦ παμπόλλαις ἀπονεμήσεσι καὶ τὰ κατὰ τὰς κοιλίας ἐργαζόμενα πλέγμα-

plexus choroïdes, ut vocant, efformati sunt, instrumentum vero, ut dixi, est primum ipsum animae. Praeterea magis speraveris, spiritum hunc fieri, vasis ipsum expirantibus et praesertim arteriis in cerebri ventriculos, plexum retiformem ex arteriis in caput venientibus fieri conspiciatus, quando primum supergressae calvariam intro conduntur juxta cerebri basin. Ibi enim non exiguam regionem natura veluti thalamum quendam retiformi huic plexui praeparavit, qui a crassiore membrana continetur, in quam regionem ab arteriis carotidibus appellatis haud parva quaedam portio pervenit, utrobique singula vasa, deinde multifariam propagatae non simplex efficiunt rete, sed multa sibi invicem superposita, eaque commissa connataque omnia. Ac rursus in plexum hunc tanto pari arteriarum enascente, quantum ab initio erat, id, quod a carotidibus venit, in cerebrum effertur, tum alias partes multis ipsius ramis implicans, tum illas, quae ventri-

Ed. Chart. V. [112.]

Ed. Bas. I. (312.)

τα. τὸ μὲν οὖν κατὰ τὰς ἀρτηρίας πνεῦμα ζωτικόν ἐστὶ τε καὶ προσαγορεύεται, τὸ δὲ κατὰ τὸν ἐγκέφαλον ψυχικόν, οὐχ ὡς οὐσία ψυχῆς ὑπάρχον, ἀλλ' ὡς ὄργανον πρῶτον αὐτῆς οἰκούσης κατὰ τὸν ἐγκέφαλον, ὅποια τις ἂν ἦ τὴν οὐσίαν. ὥσπερ δὲ τὸ ζωτικὸν πνεῦμα κατὰ τὰς ἀρτηρίας τε καὶ τὴν καρδίαν γεννᾶται, τὴν ὕλην ἔχον τῆς γενέσεως ἕκ τε τῆς εἰσπνοῆς καὶ τῆς τῶν χυμῶν ἀναθυμιάσεως, οὕτω τὸ ψυχικόν ἐκ τοῦ ζωτικοῦ κατεργασθέντος ἐπὶ πλεόν ἔχει τὴν γένεσιν. ἔχρην γὰρ δῆπου μᾶλλον ἀπάντων αὐτὸ μεταβολῆς ἀκριβοῦς τυχεῖν. εἴπερ οὖν τό τε σπέρμα καὶ τὸ γάλα, καίτοι γ' ἀπολειπόμενα τῇ δυνάμει τοῦ ψυχικοῦ πνεύματος, ὅμως ἢ φύσις ἀκριβῶς κατεργάζεσθαι δεομένη πολυχρόνιον αὐτοῖς ἐμμηχανήσατο τὴν ἐν τοῖς πεπτικοῖς ὀργάνοις διατριβὴν, καὶ διὰ τοῦτο τῷ μὲν σπέρματι τὴν πρὸ τῶν ὀρχεων ἑλικά παρεσκεύασε, τῷ δὲ γάλακτι τὸ μῆκος τῶν εἰς τοὺς τιτθοὺς ἰόντων ἀγγείων, εἰκότως καὶ κατὰ τὸν ἐγκέφαλον ἐκ τοῦ ζωτικοῦ πνεύματος ἐργαζομένη τὸ ψυχικόν οἷον λαβήρινθόν τινα ποικίλον ἐδημιουργήσε πλησίον

oculorum plexus efficiunt. Itaque arteriarum spiritus vitalis est et appellatur, animalis autem in cerebro, non tanquam animae substantia sit, sed sicut organum primum ipsius in cerebro habitantis, qualiscunque sit substantiae. Quemadmodum autem vitalis spiritus in arteriis et corde generatur, materiam generationis habens ex inspiratione et humorum vapore, ita animalis ex vitali magis elaborato habet originem. Conveniebat enim nimirum omnium maxime hunc accuratam mutationem consequi. Si igitur et semen et lac, quamvis virtute ab animali spiritu absint, tamen natura exacte ea elaborare desiderans fecit, ut ea diutius in concoquendi instrumentis immorarentur, ac propterea semini circumvolutionem anfractumque ante testiculos praeparavit, lacti vero longitudinem vasorum ad mammas tendentium, merito etiam id cerebro ex vitali spiritu animale efficienti veluti labyrinthum quendam varium plexum retiformem prope

Ed. Chart. V. [212.]

Ed. Bas. I. (312.)

ἐγκεφάλου τὸ δικτυοειδὲς πλέγμα. τοῦτό τε οὖν αὐτὸ, τῆς κατασκευῆς τῶν μορίων ἐνδειξαμένης, ἐδιδάχθημεν, ὅτι τε τὸ ψυχικὸν πνεῦμα μὴτ' οὐσία ψυχῆς ἐστὶ μῆτε οἶκος αὐτῆς, ἀλλ' ὄργανον πρῶτον, ἐκ τοῦ κενωθέντος αὐτοῦ κατὰ τὰς τρώσεις αὐτίκα μὲν οἷον περ νεκρὸν γίνεσθαι τὸ ζῶον, ἀνδραιοθέντος δὲ αὐθις ἀναβιώσκεσθαι. καὶ πάνθ' ἀπλῶς, ὅσα περ εἰρηταί τε καὶ μέλλει λεχθήσεσθαι, τὰ μὲν ἐκ τῆς τῶν μορίων κατασκευῆς, τὰ δὲ ἐκ τῶν ἐπομένων συμπτωμάτων ἐπὶ ταῖς τομαῖς ἢ θλίψεσιν ἔχει τὴν εὐρεσιν. αὐτίκα γέ τοι τῶν κατὰ τὸν ἐγκέφαλον πόρων οἱ μὲν δια τῆς καλουμένης χώνης εἰς ὑπερώαν καθήκουσιν, οἱ δ' εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ῥινὸς τελευτῶσιν, οἱ δ' ἐν τοῖς ὀπτικοῖς φαίνονται νεύροις. καὶ τις ἄλλος εἰς γῆς ἐμβάλλει τῇ πρώτῃ γενέσει τοῦ κωτιαίου, καθ' ὃ μέρος μάλιστα τῆς παχείας μήνιγγος τρωθείσης ὁ πόρος ὅλος γίνεται γυμνὸς ἅμα τῷ πέρατι τῆς ὀπισθεν ἐγκεφάλου κοιλίας, ὅπερ οὐχ ἥκιστα τὸν Ἐρασίστρατον ἠπάτησεν, ὡς οἰηθῆναι, διὰ τὴν τῆς μήνιγγος τρώσιν ἀκίνητον αὐτίκα γίνεσθαι τὸ ζῶον. εἴωρα γὰρ ἐπὶ

cerebrum fabricata est. Atque hoc ipsum structura partium indicante docti sumus, quod animalis spiritus neque substantia animae sit, neque domicilium ipsius, sed instrumentum primum, inde videlicet, quod, ipso per vulnera evacuato, statim veluti mortuum animal redditur, collecto autem reviviscit; ac omnia summatim, quae dicta sunt dicenturque, partim ex partium structura, partim ex symptomatis supervenientibus ob sectiones aut compressiones inventionem obtinent. Statim siquidem cerebri meatuum alii per infundibulum in palatum descendunt, alii in narium initium desinunt, alii in optici nervis apparent. Et aliquis alius inserit se primae spinalis medullae origini, qua parte potissimum, crassiore membrana vulnerata, totus meatus nudus redditur una cum extremo posterioris cerebri sinu; quod maxime Erasistrato imposuit, qui putaverit, per cerebri membranae vulnus statim immobile reddi animal: videbat enim, in

Ed. Chart. V. [212, 213.]

Ed. Bas. I. (512.)

τῶν κατὰ τὸν πρῶτον σπόνδυλον τιτρωσκομένων βοῶν ἅμα τῷ διαιρεθῆναι τὴν μήνιγγα ἀκίνητον αὐτίκα τὸ ζῶον γινόμενον. ἀλλ' οὐ τῷ πάθει τῆς μήνιγγος, ἀλλὰ τῷ γυμνοῦσθαι τὴν ὀπίσω κοιλίαν γίγνεται τοῦτο. δῆλον δ' ἐστὶν ἐκ τοῦ κατὰ πάντα τὰλλα μέρη τὴν μήνιγγα μηδὲν τοιοῦτον τιτρωσκομένην ἐργάζεσθαι. περὶ μὲν οὖν τῆς ὅλης φύσεως ἐγκεφάλου δι' ἐτέρων λέγεται πραγματειῶν, τὰ μὲν ἐξ ἀνατομῆς φαινόμενα κατὰ τὴν τῶν ἀνατομικῶν ἐγχειρήσεων, ἡ δὲ χρεία τῆς κατασκευῆς ἐκάστου τῶν μελῶν ἐν τῇ περὶ χρείας μορίων εἴρηται, οὐκ ὀλίγα δὲ καὶ τοῖς περὶ τῆς Ἱπποκράτους ἀνατομῆς ὑπομνήμασιν. ἐν δὲ τῷ παρόντι τὰ χρήσιμα μόνον πρὸς τὰ προκείμενα διέρχομαι. τῶν γάρ τοι νεύρων ἐκπεφυκότων ἐγκεφάλου τε καὶ τῶν περικειμένων αὐτῷ μηνίγγων, [213] διὰ μὲν τῆς κατὰ τὸν ἐγκέφαλον ἀποφύσεως ἢ τ' αἰσθησις ἅπασι τοῖς μέλεσι καὶ ἡ κίνησις χορηγεῖται, ὃ δ' ἐκατέρας τῶν μηνίγγων ἐστὶν ἀποβλάστημα, τὴν αὐτὴν χρείαν παρέχει τοῖς νεύροις, ἣν περ ἐγκεφάλῳ παρεῖχον ἐκεῖναι. διὸ, καὶ ἄμφω περιέλης, οὐδὲν

bobus circa primam vertebam vulneratis simul atque membrana cerebri divisa fuerit, immobile protinus animal fieri. Verum non membranae affectu, sed quia posterior ventriculus nudatur, id accidit. Constat autem inde, quod in omnibus aliis partibus membrana vulnerata nihil huiusmodi efficiat. Itaque de tota cerebri natura in aliis operibus tractatur; quae ex dissectione apparent, in administrationibus anatomicis; usus structurae cuiusque membri in opere de usu partium expositus. Non pauca etiam in commentariis de Hippocratis anatome tractantur. In praesentiarum ea solum, quae ad praesens institutum utilia sunt, persequor; etenim quum nervi ex cerebro et membranis id ambientibus ortum habeant, per partem eam, quae ex cerebro prodit, et sensus omnibus membris et motus suppeditatur. Quae autem utriusque membranae propago est, eundem nervis usum praebet, quem cerebro illae exhibebant. Quare si ambo exemeris, nihil laeditur pars, in quam nervus pertinet;

Ed. Chart. V. [213.]

Ed. Bas. I. (312. 313.)

βλάπτεται τὸ μύριον, εἰς ὃ τὸ νεῦρον ἀφικνεῖται, καθάπερ οὐδ' εἰ τὸν ἐγκεφάλον αὐτὸν ἀφέλοιτο τὰς ἔξωθεν μήνιγγας. οὐδὲν γὰρ οὐδ' ἐπὶ ταύταις βλάπτεται τὸ ζῶον ἐν γὰρ τῇ παρὰντοῖκα χρόνῳ. ὕστερον δ' εἰ κατὰ συμπάδειαν ἐπεται κίνδυνος, οὐδὲν τοῦτο ἐστὶ πρὸς τὸ ζητούμενον.

Κεφ. δ'. Πότερον οὖν, ὥσπερ ἐπὶ τῶν κοιλιῶν τοῦ ἐγκεφάλου κενωθέντος τοῦ πνεύματος ὅλον τὸ ζῶον ἀναί- (313)σθητον ἐγίνετο, καὶ διὰ τοῦτ' ἔφαμεν αὐτὸ χρήσιμον ὑπάρχειν εἰς τὰς τῶν μορίων αἰσθήσεις τε καὶ κινήσεις, οὕτως ἡγητέον ἐστὶ, καὶ καθ' ἕναστον νεῦρον εἶναι τι πνεῦμα, καὶ πότερον ἐγγώριόν τε τι καὶ σύμφυτον αὐτοῖς εἶναι τοῦτο τὸ πλητιτόμενον ὑπὸ τοῦ παρὰ τῆς ἀρχῆς ἡκον-τος ὥσπερ ἀγγέλου τινός, ἢ σύμφυτον μὲν ἐστὶν αὐτοῖς οὐδὲν, ἐπιρρῆε δ' ἐξ ἐγκεφάλου κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν, ἐν ᾧ κινῆσαι προαιρούμεθα τὸ μέρος, ἐγὼ μὲν οὐκ ἔχω προ-χείρως ὑποφῆναισθαι, προκείσθω δ' ἐν κοινῷ σκοπεῖσθαι καὶ ταῦτα μὲν ἄμφω τὰ νῦν εἰρημένα, καὶ πρὸς τοῖσδε τρίτον ἢ κατὰ ποιότητα τῶν συνεχῶν ἀλλοίωσις, ὅπερ

quemadmodum neque si ipsi cerebro exteriores membra-
nas abstuleris, nihil enim ne ob has quidem animal in
praesenti quidem offenditur; quod si processu temporis
postea ex affinitate consensuque periculum sequitur, nihil
hoc facit ad id, quod quaeritur.

Cap. IV. Utrum igitur, quemadmodum in ventricu-
lis cerebri spiritu inanito totum animal sensus expers
evafit, et propterea dicimus, eum esse utilem tum ad
partium sensus, tum ad motus; ita existimandum est;
etiam in singulis nervis spiritum esse aliquem, ac utrum
hic quasi intestinus et connatus ipsis sit, qui ab eo, qui
a principio venit, tanquam nuncio quodam pulsatus exci-
tatur, an connatus quidem sit ipsis nullus, sed ex cere-
bro influit eo tempore, quo movere partem volumus,
ego sane non possum prompte pronunciare. Proponantur
autem vulgari ratione consideranda et haec ambo modo
commemorata, et praeterea tertium, secundum qualita-
tem continuorum alteratio; quod obscurare mihi videntur

Ed. Chart. V. [213.]

Ed. Haf. I. (313.)

αἰνέιτοσθαι μοι δοκοῦσιν οἱ κατὰ δύναμιν ἐπιρροεῖν τινα
χωρὶς οὐσίας φάσκοντες. αἱ γὰρ καὶ ἀλλοιώσιν εἰς τὰ
συνεχῇ σώματα διαδόσεις τῶν ποιότητων ἐπιρροαὶ δυνά-
μεως ὑπ' αὐτῶν λέγονται, καθάπερ, ὅταν ἐπὶ τοῦ περιέχον-
τος αἵματος ἐκ τῆς ἡλιακῆς αὐγῆς ὀρυθηθεῖσά τις ποιότης εἰς
ἅπαν αὐτοῦ μέρος ἀφικνῆται, διάδοσις αὐτῆς τῆς οὐσίας
τοῦ ἡλίου μενούσης κατὰ χώραν. ἐπιδέδεικται γὰρ ἡμῖν
τοῦτο κατὰ τὴν περὶ τῆς ἀποδείξεως πραγματείαν. οὐκ οὖν
οἷον τε προχείρως ἀποφύνασθαι, πότερον οὕτως ἐξ ἐγκεφά-
λου δύναμις ἐπιρροεῖ τοῖς μέλεσι διὰ νεύρων, ἢ τῆς τοῦ
πνεύματος οὐσίας παραγινομένης ἄχρι τῶν αἰσθανομένων
καὶ κινουμένων μορίων, ἢ μέχρι τινὸς ἐμπιπτούσης τοῖς
νεύροις, ὡς ἀλλοιωῖσθαι σφοδρῶς αὐτὰ, κἄπειθ' οὕτως τῆς
ἀλλοιώσεως ἄχρι τῶν κινουμένων μελῶν διαδιδομένης. τοιοῦ-
τον γοῦν τι καὶ κατὰ τὴν ὀπτικήν αἴσθησιν ἐν τοῖς περὶ
τῆς ἀποδείξεως ἐδείχθη γιγνόμενον. ὅτι γὰρ ἐπ' ἐκείνων
τῶν νεύρων αὐγοσιδὲς φέρεται πνεῦμα, τρήματα ἐχόντων
σαφῆ κατὰ τὴν ἄνωθεν ἀρχὴν καὶ τὴν εἰς τοὺς ὀφθαλ-

significare, qui secundum facultatem influere quaedam
sine substantia affirmant. Nam quae per alterationem in
continua corpora qualitatum distributiones fiunt, facultatis
influxus ab ipsis dicuntur, quemadmodum quum in amb-
iente aëre ex solari splendore profecta quaedam quali-
tas, in omnem ipsius partem distributio pervenit, ipsa
solis substantia in loco suo permanente. Ostensum enim
hoc nobis est in opere de demonstratione. Neque itaque
prompte sic pronounciari licet, utrum sic facultas ex cerebro
partibus per nervos influit, an spiritus substantia usque
ad sensibiles mobilesque partes proficilcente, aut aliquo
usque nervis incidente, ut vehementer ipsos alteret,
deinde sic alteratione usque ad membra mobilia distribu-
ta. Hujusmodi etiam quippiam in sensu visorio fieri, in
libris de demonstratione indicatum est. Quod enim in
illis nervis splendidus fertur spiritus foramina manifesta
habentibus tum in superiori initio, tum qua in oculos

Ed. Chart. V. [213. 214.]

Ed. Bas. I. (313.)

μοὺς ἔμφυσιν, ἐν ταῖς τῶν μεγάλων ζώων ἀνατομαῖς ἔστι
θεάσασθαι. τὸ μὲν οὖν κάτωθεν καὶ πρὸς τοῖς ὀφθαλμοῖς
οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνατομικῶν ἐγνώκασιν, ἡ δ' ἄνωθεν ἀρχή
τῶνδε τῶν νεύρων σχεδὸν ἅπασιν αὐτοῖς ἠγνόηται κατὰ τὴν
εἰς τὸ πλάγιον ἐπιστροφὴν οὖσαν τῶν προσθίων κοιλιῶν,
ἐκατέρωθεν γὰρ αὐτῶν στενὴν καὶ προμήκη τὴν κάτω τελευ-
τὴν ἔχουσης, ἐνθα τῶν τῆς ῥινὸς πόρων ἔστιν ἡ ῥίζα. τὸ
δὲ ἄνω πέρασ, ὃ πρὸς τὴν μέσσην ἀνήκει κοιλίαν εὐρυνόμενον,
ἐπιστροφὴ τις ἐντεῦθεν εἰς τὸ πλάγιον γίνεται ῥέπουσα
βραχὺ πρὸς τὸ κάτω καὶ τὴν βύσιν. οὐ μὴν ἐξικνουῦν-
ταί γ' ἐπ' ἐκείνην, ἀλλὰ κατ' ὀλίγον στενωθεῖσαι παύονται
κέρατος δίκην, οὐκ ἀκριβῶς εὐθέως, ἀλλ' ἀτρέμα πως ἀπο-
στρεφόμενον. πρὸς τοῦτο οὖν τὸ πέρασ τῶν κοιλιῶν ἀνήκει
τῶν ὀπτικῶν νεύρων ἡ ἀρχή, [214] τρεῖς δυσθεώρητον
ἔχουσα. θεάσῃ δὲ αὐτὸ τριῶν τούτων στοχασάμενος, ἐνὸς
μὲν τοῦ μέγα τὸ ζῶον εἶναι, δευτέρου δὲ τοῦ παραχρῆμα
μετὰ τὸν θάνατον ἀνατέμεσθαι, καὶ τρίτου τοῦ τὸν περίξ
ἀέρα φωτεινὸν εἶναι. ἐὰν γὰρ ἐπὶ τούτοις οὕτω παρεσκευα-

inferuntur, in grandium animalium dissectionibus est
conspicere. Inferiorem itaque partem et juxta oculos
sitam plurimi dissectiones cognoverunt. Superius autem
initium horum nervorum prope omnibus ipsius ignoratum
est, quod sit, qua priores ventriculi in obliquum distor-
quentur. Quum enim uterque ipsorum arcum prolixum-
que inferiorem finem habeat, ibi narium meatuum radix
habetur. Superius autem extremum, quod ad medium
pertingit ventriculum dilatatum, conversum quodam-
modo inde in obliquum porrigitur, paulatim ad infernam
regionem et basin tendens; non tamen ad illam perve-
niunt, sed paulo post in angustum redacti desinunt cornu
instar non admodum cito, sed paulatim averfi. Itaque
ad hoc ventriculorum extremum emergit opticorum ner-
vorum principium, foramen vix visibile obtinens. Spe-
ctabis autem ipsum haec tria considerans: unum, ut
magnum sit animal; secundum, ut statim post mortem
incidatur; et tertium, ut ambiens aër sit lucidus. Si

Ed. Chart. V. [214.]

Ed. Bas. I. (313.)

σμένοις γυμνώσης, επιτηδείως τὸ πέρασ τῆς κοιλίας ἀφελὼν, ἅπαντα τὰ κατ' αὐτῆς ἐπικείμενα σώματα χωρὶς τοῦ διασπάσαι τε καὶ θλάσαι τὴν ἑκφυσιν τοῦ νεύρου, θεάσῃ τὸ κατὰ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ τρήμα. ὅτι μὲν οὖν φέρεται τι πνεῦμα διὰ τῶν πόρων τούτων ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἢ τε κατασκευὴ σε διδάσκει καὶ προσέτι τὸ κλεισθέντος μὲν αὐτῶν ἐνὸς εὐρύνεσθαι θατέρου τὴν κόρην, ἀνοιχθέντος δὲ παραχορῆμα πάλιν εἰς τὸ κατὰ φύσιν ἐπανέρχεσθαι μέγεθος. ὅτι τε γὰρ ὑπὸ τινος οὐσίας διατεινομένου τοῦ ῥαγοειδοῦς χιτῶνος ἐν τῷ πληροῦσθαι τὴν ἐνδον αὐτοῦ χώραν ἀναγκαῖόν ἐστιν εὐρύνεσθαι τῷ κατὰ τὴν κόρην τρήματι καὶ ἄλλως ἀμήχανον, ὅτι τε τὸ τάχος τῆς κενώσεώς τε καὶ πληρώσεως οὐχ ὑγροῦ τινος ἐπιθρόεντος, ἀλλὰ μόνης ἐστὶ πνευματικῆς ἔργον οὐσίας, οὐ χαλεπὸν συνιδεῖν. ἐπεὶ δ' ἐς ταῦτ' ἀμφοτέροι οἱ πόροι παραγίγνονται, (καὶ γὰρ καὶ τοῦτ' ἐναργῶς φαίνεται διὰ τῆς ἀνατομῆς,) εἰκὸς ἐστὶ, τὴν κοινὴν χώραν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πόρων τὸ πνεῦμα δεχομένην ἐν τῷ μῦσαι τὸν ἕτερον ὀφθαλμὸν ἐπιπέμπειν τῷ λοιπῷ σύμπαν αὐτό.

enim his sic praeparatis nudaveris, commodè extremo ventriculo ablato, omnia quae ei incumbunt corpora, sic ut non divellas comprimisque nervi processum, videbis juxta initium ipsius foramen. Quod igitur spiritus aliquis per meatus hos ad oculos defertur, et structura te docet, et praeterea quòd, uno ipforum clauso, alterius pupilla dilatatur, aperto autem statim rursus in naturalem magnitudinem revertitur. Nam quod, cum tunica acini speciem referens a substantia quadam distenditur, dum repletur interior ipsius regio, necessarium est pupillae foramen dilatari, et alioquin fieri nequit, item quod inanitionis repletio- nisque celeritas non humoris cujusdam influentis, sed solius spiritualis opus est substantiae, haud difficile est contueri. Quoniam vero in idem utrique meatus perveniunt, (etenim et hoc evidenter apparet in dissectionibus,) verisimile est, communem regionem, ex utrisque meatibus spiritum recipientem, dum alter oculus clauditur, totum

Ed. Chart. V. [214.]

Ed. Bas. I. (313.)

μέγιστον δὲ μαρτύριον τοῦ λεγομένου καὶ τὸ τῶν ὑποκεχυμένων, οἷς μὲν ἂν εὐρύνηται τὸ τρῆμα, κλεισθέντος θατέρου τῶν ὀφθαλμῶν, ἔτι σώζεσθαι τὴν ὀπτικήν δύναμιν, οἷς δ' ἂν μὴ γίγνηται τοῦτο, τελέως ἀπολωλέναι, καὶ διὰ τοῦτο, καὶ καλῶς καταχθῇ τὸ ὑπόχυμα, μὴ βλέπειν αὐτοὺς. ἄλλοις δὲ τισι συνέβη μὴ βλέπειν ὑποχύματος χωρὶς, ἐφ' ὧν εἰ κλεισθείη θατέρου τὸ βλέφαρον, ἡ κόρη τὸν ἴσον ὁρᾷται κύκλον ἔχουσα τῷ πρόσθεν, ὡς ἂν μηκέτι πνευματικῆς οὐσίας ἀφικνουμένης εἰς τὸν ὀφθαλμόν, ὑφ' ἧς διατείνεται πληρούμενας ἐνδοθεν ὁ ῥαγοειδῆς χιτῶν. εἰκότως οὖν ἐπὶ τούτων ἐμπεφράχθαι ταὺς πόρους τῶν ὀπτικῶν νεύρων ὑπὸ πολλῶν εἰδοκίμων ἰατρῶν εἴρηται. καὶ οἶδά γέ τινα τῶν οὕτω παθόντων διηγούμενον ἡμῖν, ὡς, πρὶν μὲν παθεῖν, ἐπὶ τοῖς ὕπνοις, ἀνοιχθέντων τῶν βλέφαρῶν, ἑώρα φῶς πολὺ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν, ὅπερ ἀμέλει καὶ πολλοῖς ἄλλοις ὑπάρχειν, κατὰ βραχὺ δ' ἔφη μειωθῆναι τό τε φῶς αὐτοῦ μέχρι τοῦ μηδ' ὅλως ἔτι φαίνεσθαι, καὶ τὴν ὀπτικήν

ipsum alteri transmittere. Porro maximum-hujus rei testimonium est et quod suffusorum, quibus sane si foramen dilatetur, clauso altero oculo, facultas adhuc visoria fervetur incolumis, quibus autem si hoc non eveniat, omnino perierit, ac propterea, etsi probe suffusio curata fuerit, ipsi non vident. Aliis vero quibusdam accidit, ut non videant, vel citra suffusionem, in quibus si alterius palpebra clausa fuerit, pupilla aequalem priori circulum habere videtur, tanquam non amplius spiritali substantia in oculum perveniente, unde distenditur repleta intrinsecus tunica rhagoides dicta. Merito igitur in his opti-corum nervorum meatus obstructi esse a multis praeclaris medicis dicuntur; ac novi quendam ita affectum recensuisse nobis, quod, priusquam pateretur, per somnum apertis palpebris lumen copiosum ante oculos videbat, quod denique et mihi et multis aliis inest. Paulatim autem dicebat decrevisse lumen ipsius, usque dum nihil omnino appareret amplius, et visorium sensum

Ed. Chart. V. (214.)

Ed. Bas. I. (313.)

αἰσθῆσιν ἀμυνομένην ὁμοίως εἰς ἀπώλειαν ἀφικέσθαι παντελῶς. λέουσι δὲ καὶ παρδάλεσι, καὶ τῶν ἄλλων ζώων οἷς αὐγοειδὴς ἐστὶν ἱκανῶς ὁ ὀφθαλμὸς, ἔνεστί σοι θεάσασθαι νύκτωρ, ὅταν ἐπιστρέψωσι τὴν κόρην ἐπὶ τὴν θίνα, κύκλον αὐγῆς ἐπ' αὐτῆς φαινόμενον, ὡς ἀναλογίσασθαι, τοσοῦτον ἀπὸ τῆς κόρης ἐν τῷ μεταξύ τὸν ὀπτικὸν ἠϋξῆσθαι κῶνον, ἡλικὸς ἂν ᾗ κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ διαστήματος ὁ κύκλος αὐτῆς. τοῖς μὲν γὰρ μείζονα τοῦτον ἔχουσι φύσει καὶ ὁ τῆς αὐγῆς κύκλος μείζων φαίνεται, τοῖς δ' ἐλάττωνα τοσοῦτον ἀνάλογον ἐλάττων, ὅσον κἄκεῖνος. πότερον οὖν, ὥσπερ ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀφικνεῖται τι πνεῦμα διὰ τῶν ὀπτικῶν νεύρων, οὕτως καὶ κατὰ τᾶλλα ἔχει σύμπαντα, καὶ τις ὁδὸς ἐστὶ καθ' ἑκάστον αὐτῶν ἀόρατος ὑπὸ σμικρότητος, ἢ τοῦτο ἀδύνατον ἐπὶ τῶν ἐν τοῖς νεύροις λεπτοτάτων ὑπάρχειν ἰνῶν; δεῖσει γὰρ ἡμᾶς ἐπινοῆσαι τῷ πόρῳ περιεκείμενον ἐν κύκλῳ τι τοῦ νεύρου σῶμα, λεπτότερον καὶ τῶν ἀραχνίων, ὥστ' αὐτό τε διασπασθῆσεται τέχιστα, καὶ ὁ πόρος ἐμφραχθῆσεται μόνον οὐ καθ' ἑκάστην ῥοπὴν. διὰ ταῦτα μὲν

obscurari similiter, ita ut in totum interiret. Porro leonibus et pardalibus aliisque animalibus, quibus splendidus admodum est oculus, licet tibi noctu spectare, quum pupillam ad nares converterint, circulum splendoris in ipsa apparentem, ut colligas, tantum a pupilla interim vilforium conum increvisse, quatenus fuerit juxta intervalli proportionem ipsius circulus. Etenim qui hunc natura majorem habent, in iis etiam splendoris circulus major apparet; iis, qui minorem, tanto ad portionem minor, quanto etiam ille. Utrum igitur, quemadmodum ad oculos spiritus aliquis per nervos opticos pervenit, ita etiam in aliis omnibus habet, ac quaedam via est in singulis invisibilis propter parvitatem, an hoc esse non potest in fibris nervorum tenuissimis? Oportebit enim nos considerare corpus aliquod nervi etiam araneis tenuius meatui orbiculatim circumdatum. Quapropter ipsum divelletur celerrime et meatus obstruetur quacunque fere occasione. Ideo sane arbitror non omnibus

Ed. Chart. V. [214. 215.]

Ed. Bas. I. (313. 314.)

ἡγοῦμαι μὴ πᾶσι τοῖς νεύροις ὑπάρχειν πόρους. [215] ἴσως οὖν ἔρεϊ τις, εἵπερ ὅλως ἐν νεῦρον οἶόν τ' ἐστὶ διακομίζειν τοῖς κάτω μέλεσι τὰς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς δυνάμεις, ἀκοίλων ὑπάρχον, ἐγχωρήσειν καὶ πάντα. τί δὴ ποτ' οὖν ὅ γε κατὰ τὴν ἔκφυσιν τοῦ νοτιαίου πόρος αἰσθητός ἐστιν οὕτως, ὥς ἐν τοῖς ὀπτικοῖς νεύροις; ἢ ὅτι τῷ μὲν συνεχεῖ ἢ μετάδοσις ἀσθενὴς γίνεται τῶν δυνάμεων, καὶ μάλισθ' ὅταν ἤτοι μεῖζον ἢ σκληρότερον ἢ τὸ δεχόμενον ἢ σφοδροτέρας ἀλλοιώσεως δεόμενον, εἰ δέ γε λεπτομεροῦς οὐσίας ἄχρῃ τινὸς ἔμπιπσις γίνοιτο μετὰ βίας τε καὶ πληγῆς, αὐξηθῇσεται τὰ τῆς ἀλλοιώσεως; ἐλέχθη γὰρ, ὅτι τοῦτο δὴ τὸ καλούμενον ὑπὸ τῶν πολλῶν διάδοσις δυνάμεως ἀλλοιώσεώς ἐστι μετάδοσις, οἷα καὶ κατὰ τὸν ἀέρα γίνεται πρὸς τῆς ἡλιακῆς αὐγῆς. οὕτως γοῦν εἰκός ἐστι καὶ τὸ παραγι(314)γνόμενον εἰς ὀφθαλμοὺς πνεῦμα κατὰ μὲν τὴν πρώτῃν ἔμπιπσιν ἐνοῦσθαι τε τῷ περιέχοντι καὶ συναλλοιοῦν αὐτὸ πρὸς τὴν ιδιότητα τῆς ἑαυτοῦ φύσεως, οὐ μὲν ἐπὶ πλεῖστον γ' ἐκτείνεσθαι.

nervis inesse meatus. Forſan igitur dicet aliquis, ſi omnino unus nervus membrīs inferioribus facultates a principio poteſt proferre ſinus expers, poterunt et omnes. Cur igitur et meatus juxta ſpinalis medullae proceſſum ita ſenſilis eſt, ut in viſoriis nervis? An quod continuity virtutum diſtributio redditur imbecillis, et praefertim quum vel majus, vel durius ſit, quod recipit, aut vehementiorem alterationem deſiderat, ſi autem tenuior ſubſtantia aliquatenus incidat cum violentia et ictu, augebitur alteratio? Dictum enim eſt, quod hoc ſane, quod a plerisque vocatur diſtributio facultatis, alterationis ſit communicatio; qualis etiam in aëre a ſolari ſplendore accidit. Sic utique conſentaneum eſt, etiam ſpiritum, qui in oculos proficiſcitur, primo illapſu uniri cum ambiente, et ſimul ipſum in ſuam ipſius naturam alterare, non tamen plurimum extendi.

Ed. Chart. V. [215.]

Ed. Baf. I. (314.)

Κεφ. ε'. Μάλιστα δ' ἂν πεισθῇ τις τοῦτο γίνεσθαι μαθὼν, ὅπως εὐλογόν ἐστιν ὁρᾶν ἡμᾶς. ἀρχὴ δὲ καὶ τοῦδε τοῦ λόγου τοιάδε. τὸ βλεπόμενον σῶμα δυοῖν θάτερον ἢ πέμπον τι πρὸς ἡμᾶς ἀφ' ἑαυτοῦ σὺν ἐκείνῳ καὶ τὴν ἰδίαν ἐνδείκνυται διάγνωσιν, ἢ, εἴπερ αὐτὸ μηδὲν πέμπει, περιέμενει τινὰ παρ' ἡμῶν ἀφικέσθαι δύναμιν αἰσθητικὴν ἑαυτῷ. πρότερον οὖν αὐτῶν ἐστὶν ἀληθέστερον, ὥδ' ἂν μάλιστα κριθεῖη. διὰ τοῦ κατὰ τὴν κόρην τρήματος ὁρῶμεν, ὅπερ εἰ περιέμενε πρὸς ἑαυτὸ παραγενέσθαι τινὰ μοῖραν, ἢ δύναμιν, ἢ εἶδωλον, ἢ ποιότητα τῶν ἐκτὸς ὑποκειμένων σωμάτων, οὐκ ἂν τοῦ βλεπομένου τὸ μέγεθος ἐγνώκειμεν, ὅσον ὄρους, εἰ τύχοι, μεγίστου. τηλικούτον γὰρ εἶδωλον ἐνέπιπτεν ἂν ἀπ' αὐτοῦ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, ἡλικόν ἐστιν αὐτὸ, ὅπερ παντάπασιν ἄλογον, ἅμα τῷ καὶ κατὰ μίαν ῥοπὴν καιροῦ πρὸς ἕκαστον τῶν ὁρώντων, εἰ καὶ μυρίοι τύχοιεν ὄντες, ἀφικνεῖσθαι. τῷ τε ὀπτικῷ οὐχ αἰὼν τε τοσαύτην ῥύσιν ἐκτεινομένη λαμβάνειν, ὥς περιχεῖσθαι παντὶ τῷ βλεπομένῳ σώματι. τοῦτο

Cap. V. Praesertim autem credet hoc aliquis fieri doctus, quomodo consentaneum sit nos videre. Porro initium etiam hujus sermonis tale est. Corpus videns e duobus alterum efficit: aut mittens de se aliquid ad nos cum illo etiam propriam indicat dignotionem, aut, si ipsum nihil mittit; expectat aliquam a nobis ad se venire facultatem sentientem. Utrum igitur ipsorum sit verius, hoc potissimum modo judicabitur. Per pupillae foramen videmus; quod si expectasset portionem aliquam, aut facultatem, aut imaginem, aut qualitatem corporum extrinsecus subjectorum ad se proficisci, non ejus, quod videtur, magnitudinem cognovissemus, montis verbi gratia maximi. Tanta enim imago ab eo oculis nostris incidisset, quanta ipsa est; quod omnino ratione caret; simul et eodem temporis momento ad singulos videntes, etiamsi mille fuerint, pervenirent, quum visorius etiam spiritus nequeat fluore suo tantum extendi, ut toti corpori, quod videtur, circumfundatur. Hoc enim simile

Ed. Chart. V. [215.]

Ed. Bas. I. (314.)

γὰρ ὁμοίον ἐστὶ τῷ τῶν Στωϊκῶν σταλαγμῷ κεραννυμένῳ
τῇ πάσῃ θαλάττῃ. λείπεται οὖν ἔτι τὸν πέριξ αἶρα τοιοῦ-
τον ὄργανον ἡμῖν γίνεσθαι, καθ' ὃν ὁρῶμεν χρόνον, ὅποιον
ἐν τῷ σώματι τὰ νεῦρον ὑπάρχει διὰ παντός. τοιοῦτον
γάρ τι πάσχειν ἔοικεν ὁ περιέχων ἡμᾶς αἷρ ὑπὸ τῆς τοῦ
πνεύματος ἐκπτώσεως, ὅποιόν τι καὶ πρὸς τῆς ἡλιακῆς αὐγῆς.
ἐκείνη τε γὰρ ψάνουσα τοῦ αἵω πέρατος αὐτοῦ δίδωσιν εἰς
ὅλην τὴν δύναμιν, ἥ τε διὰ τῶν ὀπτικῶν νεύρων ὅπως φαι-
νομένη τὴν μὲν οὐσίαν ἔχει πνευματικὴν, ἐμπίπτουσα δὲ
τῷ περιέχοντι καὶ τῇ πρώτῃ προσβολῇ τὴν ἀλλοίωσιν ἐργα-
ζομένη διαδίδωσιν ἄχρὶ πλείστου συνεχοῦς αὐτῷ, δηλανότι
τοῦ πέριξ σώματος ὑπάρχοντος, ὥς ἐν ἀκαρεῖ χρόνῳ τὴν
ἀλλοίωσιν εἰς ὅλον αὐτὸ διαπέμπειν. ἐναργῶς γὰρ τοιοῦτον
φαίνεται κατὰ τῆς κατὰ τὸν ἥλιον ὑπάρχον δυνάμεως. θέντες
γοῦν τι στερεόν σῶμα μεταξὺ τὸν ἐφεξῆς αἶρα βλέπομεν
εὐθέως ἀπολλύντα τὴν αὐγὴν, ὥς ἐν τῷ μεταβάλλειν φαι-
τοειδῇ γιγνόμενον, οὐκ ἐν τῷ μεταβεβληκέναι διαμένοντα.
μόνιμον γὰρ ἂν ἦν τὸ φῶς ἐν ἑαυτῷ μέχρι πολλοῦ, καὶ

est Stoicorum guttae toti mari temperatae. Relinquitur
itaque adhuc, ambientem aërem tale nobis instrumentum
fieri, quo tempore videmus, quale in corpore nervus
perpetuo existit. Ejusmodi enim quippiam accidere vide-
tur ambienti nos aëri a spiritu, quum excidit, cujus-
modi etiam a solis splendore. Ille siquidem supernum
ipsum extremum attingens in totam se facultatem com-
municat, et visus per nervos visorios apparens substan-
tiam habet spiritalem. At incidens ambienti et primo
incurfu alterationem efficiens tradit ei quam longissime,
quod illi continuum est, scilicet ambiens corpus, ut in
momento temporis alterationem in totum ipsum trans-
mittat. Evidenter enim hujusmodi apparet in solis vir-
tute; nam, posito quodam solido corpore, in medio sub-
sequentis aëris statim videmus splendorem perire, cui
qui, dum immutatur, lucidus evadat, non autem, quod
permutatus ita permaneat. Firmum enim lumen in se
diu teneret, etiam si id, quod illuminat, fuerit ablatum.

Ed. Chart. V. [215. 216.]

Ed. Bas. I. (314.)

ἤρθη τὸ φωτίζον. [216] οὕτω δὲ καὶ νεύρου τμηθέντος, ὅσον ἂν ἡ τομὴ χωρήσῃ τῆς πρὸς τὸν ἐγκέφαλον συνεχείας, ἀναίσθητον εὐθέως γίνεται. φαίνεται γοῦν ὁμοίον τι πάθος ἀμφοτέροις συμβαῖνον, τῷ τε νεύρῳ καὶ τῷ περίξ αέρι, κατὰ μὲν τὴν ἑαυτῶν φύσιν ἔχουσιν ἤδη τινὰ ὁμοιότητα, πρὸς τε τὸ μεταβάλλον ὁμοιουμένοις ἀκριβῶς ὡσαύτως τῇ συνεχείᾳ, καὶ τοῦ πάσχειν ἀεὶ δεομένοις, ὥσπερ ὁ περίξ ἡμῶν ἀήρ, ὅποτε φωτίζεται. σαφῶς γοῦν ἡ μὲν κατ' αὐτὸν θερμασία μέχρι πολλοῦ διαμένει, καὶ χωρισθῇ τὸ θερμαῖνον, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ ψύξις, οὐκέτι παρόντος τοῦ ψύχοντος, ἢ δ' αὖγὴ παραχρῆμα τῷ φωτίζοντι συναπέρχεται. φαίνεται δὲ καὶ κατὰ τὰς ἀρτηρίας ἡ αὐτὴ φύσις. ὁμοίως γοῦν τοῖς νευροῖς καὶ αὗται διατμηθεῖσαι τε καὶ βρόχῳ διαληφθεῖσαι ἄσφυκτοι γίνονται, στερεηθεῖσαι οὐχ, ὡς Ἐρασίστρατος οἶεται, τοῦ παρὰ τῆς καρδίας ἐπιπεμπομένου πνεύματος, (δέδεικται γὰρ ἐν ἄλλοις ὑφ' ἡμῶν ἀδύνατον τοῦτο, δειχθήσεταί τε καὶ νῦν ἐν τοῖς ἐφεξῆς, ὡς μηδὲν τῷ λόγῳ λείπειν,) ἀλλὰ τῷ τοὺς χιτῶνας αὐτῶν

Ita vero et nervo secto, quantum sectio a continuitate cerebri separaverit, tantum is insensibilis statim redditur. Apparet itaque similis aliquis affectus utrisque accidere, et nervo, et ambienti aëri, secundum suam naturam similitudinem quandam habentibus, dum exacte ad id, quod transmutat, assimilantur, quatenus continui sunt, atque etiam ut semper afficiantur indigent, quemadmodum ambiens nos aër quum illuminatur, manifesto ipsius calor diu permanet, etiam si id, quod calefacit, separatum sit, similiter et refrigeratio, dum non amplius est, quod refrigerat, splendor autem statim cum eo, quod illuminat, discedit. Apparet etiam in arteriis eadem natura, uti in nervis; et hae dissectae interceptaeque funiculo non pulsant, destitutae non, ut Erasistratus putat, eo qui a corde mittitur spiritu; nam ostendimus hoc alibi fieri non posse, ostendeturque etiam nunc in subsequentibus, ne quicquam sermoni desit; verum quia tunicae ipsarum

Ed. Chart. V. [216.]

Ed. Bas. I. (314.)

συνεχεῖς ὑπάρχοντες τῷ τῆς καρδίας σώματι παρ' ἐκείνου τὴν δύναμιν ἐπιδύρουσαν ἴσχειν αἰεὶ κοινὸν μὲν οὖν ἀπασῶν ἔστι τῶν αἰσθητικῶν δυνάμεων ἀπ' ἐγκεφάλου τὴν ἀρχὴν ἔχουσιν φέρεσθαι διὰ τῶν νεύρων ἄχρι τῶν οἰκείων ὀργάνων, ὁμοειδὲς δὲ καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν τὸ νεῦρον ὑπάρχειν τῷ ἐγκεφάλῳ, πλὴν ὅσον ἐπιλήθῃ δυσπαθείας ἔνεκεν εὐθύς ἐν αὐτῷ τούτῳ, τοσοῦτον ἀπεχώρησε τῆς ἐγκεφάλου φύσεως. ὅσον δὲ ἐσκληρύνθῃ πιληθὲν, εὐθύς καὶ διὰ τοῦτ' αὐτὸ δεῖται τῆς ἐκείνου διηγεκοῦς ἐπικουρίας, ὥς, εἴ γε τοιοῦτον ἔμεινεν, οἷόν ἐστιν ὁ ἐγκέφαλος, οὐκ ἂν ἐδέετο τῆς ἐξ αὐτοῦ βοηθείας. αἱ γὰρ τῶν οὐσιῶν ιδιότητες οἰκείας ἑαυταῖς ἔχουσι καὶ τὰς τῶν δυνάμεων ιδιότητας. εἰς ὅσον οὖν ἕκαστον τῶν αἰσθητικῶν ἰδίως ὀνομαζομένων νεύρων ἀποκεχώρηκε τῆς ἐγκεφάλου φύσεως, εἰς τοσοῦτον καὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. καλεῖται δ' ἰδίως αἰσθητικὰ νεῦρα τὰ τοῖς αἰσθητικοῖς ὀργάνοις ἐπιπεμπόμενα, μαλακώτερα τῶν ἄλλων ὑπάρχοντα τῶν κινούντων τὰ μόρια, προμηθῶς καὶ τοῦτο τῆς φύσεως ἐργασαμένης. ἕπειδὴ γὰρ ἡ μὲν αἴσθησις οὐκ ἄνευ

continuae cordis corpori sunt, ab illo influentem facultatem semper obtinent. Commune igitur omnium est sensus facultatum, quae a cerebro originem ducunt, per nervos usque ad propria instrumenta deferri; item quod nervus substantia cerebro respondet, nisi quod quantum, ne esset ad patiendum facilius, statim condensatus est, tantum a cerebri natura hoc ipso recessit. Quo vero condensatus obduruit, eo statim etiam propter id ipsum continenter illius praesidium requirit; nam si talis maneret, quale est cerebrum, non desideraret ab illo auxilium. Etenim substantiarum proprietates sibi similes habent et facultatum proprietates. Quantum igitur singuli nervi sensorii proprie dicti a cerebri natura recesserunt, tantum etiam ab ipsius facultate. Vocantur autem proprie sensorii nervi, qui instrumentis sensoriis immittuntur, molliores aliis, qui partes movent, provide etiam hoc natura quum fecerit. Quoniam sensus non est absque

Ed. Chart. V. [216.]

Ed. Bas. I. (314.)

τοῦ διατεθῆναι πως τὸ νεῦρον, ἥ δὲ κίνησις ἐν τῷ δρᾶν
μόνῳ τὴν ἐνέργειαν ἔχει, κατὰ λόγον ἀπαλώτερον μὲν τὸ
αἰσθητικόν, σκληρότερον δὲ τὸ κινητικόν νεῦρον ἐγένετο.
μέτεστι δὲ καὶ τοῖς κινητικοῖς ἅπασιν αἰσθήσεως ἀπτικῆς,
ἐπειδὴ παχυμερές ἐστι τὸ ταύτης αἰσθητόν. ἔμπαλιν δὲ
τούτῳ τὸ τῆς ὄψεως νεῦρον οὐ τῷ τετρῆσθαι μόνον αἰσθη-
τῷ τρήματι τὴν ὑπεροχὴν ἐνδείκνυται τῆς δυνάμεως, ἀλλὰ
καὶ τῇ μαλακότητι, καὶ τῷ μεγέθει, καὶ τῷ δύεσθαι πάλιν
ἐν ὀφθαλμοῖς γερόμενον ἐξομοιοῦσθαι τε κατὰ πάντα ἐγκε-
φάλῳ. καὶ αὐτὸ δὲ τὸ νεῦρον ὅλον ἐστὶν ἐγκεφάλου τε καὶ
ὀφθαλμοῦ μεταξύ· τὸ μὲν ἔνδον ἑαυτοῦ μαλακώτερον ἔχει,
τὸ δ' ἔξω σκληρότερον, ἀμφοτέρων στοχασαμένου τοῦ δη-
μιουργοῦ, τῆς τε κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν ἀσφαλείας καὶ τοῦ
διασώζειν, εἰς ὅσον οἶόν τε, τὴν ἐγκεφάλου φύσιν. εἰκότως
οὖν ἁπάντων νεύρων, οὐ μόνον τῶν ἐξ ἐγκεφάλου πεφυκό-
των, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐκ τοῦ νοτιαίου, μέγιστον ἀπειργάσθη
τὸ τῆς ὄψεως. ἐξαίρετα γὰρ ἐχοῖν αὐτῷ παρὰ τᾶλλα ὑπάρ-
χειν πολλὰ, τετρῆσθαι τε διὰ τοῦ βάνους, καὶ μαλακὰ μὲν

hoc, quod quoquo modo afficiantur nervi; motus autem
in faciendo solo actionem obtinet, merito sensorius mol-
lior, durior autem motorius nervus factus est. Jam
motorii omnes sensus tactus participes sunt, quoniam
hujus sensibile crassiorum est partium. E contrario viso-
rius nervus non solum, quoniam sensibili foramine per-
vius est, excellentiam facultatis indicat, sed etiam mollitie
et magnitudine, et quod immergatur rursus in oculis,
cerebroque per omnia respondeat. Idem vero nervus
totus inter cerebrum et oculum medius consistit: interio-
rem ipsius partem molliorem habet, externam durio-
rem. Opifex utrumque commentus est, tum ut inter ambulan-
dum tutus esset, tum ut cerebri naturam, quatenus licet,
conservaret. Merito igitur nervorum omnium, non
solum ex cerebro procedentium, sed etiam eorum, qui
ex spinali medulla exoriuntur, qui ad visum spectat,
maximus effectus est; quippe eximia conveniebant ipsi
praeter alios adesse, tum ut foraminibus per imum pateat,

Ed. Chart. V. [216. 217.]

Ed. Bas. I. (514.)

εἶναι ταῦτα, σκληρὰ δὲ τὰ περίξ, ἀσπικνεῖσθαι τε δὲ αὐτοῦ πολλήν ἐξ ἐγκεφάλου πνευματικὴν οὐσίαν εἰς τὰς χώρας τῶν ὀφθαλμῶν. τό τ' οὖν τρῆμα πάντως ἐχοῖν ὑπότινος οὐσίας περιέχεσθαι στεγανῆς, ἥτις ἄνευ τοῦ παχυνθῆναι τὸ νεῦρον οὐκ ἂν ἐγένετο, τό τε πάχος αὐτοῦ διττὴν ἔχει ἰδέαν, μαλακοῦ μὲν ἔνδον, ἔξωθεν δὲ σκληροῦ γενομένου. ὅτι δὲ καὶ τὸν ὀφθαλμὸν οὐκ ὀλίγης ἐχοῖν οὐσίας ἐγκεφάλου μετεληφέναι, πεισθείης ἂν σαφῶς ἀνατεμὼν αὐτόν. εὐρήσεις γάρ ὑπὸ [217] τοῖς χιτῶσιν ἔνδον ὑγρὰ σφαιροειδῆ διττά, τὸ μὲν οὕτω μαλακόν, οἷα πέρ ἐστιν ὕαλος ἢ μετρίως λυθεῖσα, τὸ δ' οὕτω σκληρόν, οἷος ὁ μετρίως παγεῖς κρύσταλλος. ὀνομάζεται δ' ὑπὸ τῶν ἱατρῶν ὕαλοειδὲς μὲν τὸ μαλακώτερον, κρυσταλλοειδὲς δὲ τὸ σκληρότερον, ἀπὸ τῆς πρὸς ὕαλόν τε καὶ κρύσταλλον ὁμοιότητος, οἷς οὐ μόνον ταῖς συστάσεσιν, ἀλλὰ καὶ ταῖς χροιαῖς ὅμοιον· ἀκριβῶς γάρ ἐστι καθαρὰ, καὶ διαυγὴς, καὶ λαμπρά. πρότερον μὲν οὖν ἐκδέχεται τὸν ἐξ ἐγκεφάλου καθήκοντα πόρον εἰς ἑκάτερον αὐτῶν τὸ ὕαλοειδὲς, ἐφεξῆς δ' αὐτῷ τὸ κρυ-

tum ut mollis sit inibi, durus autem extrinsecus, et per ipsum multa ex cerebro spiritalis substantia in oculorum regiones perveniat. Itaque foramen omnino substantia quadam solida contineri oportebat, quae, nisi crassesceret nervus, non utique foret. Crassities ipsius duplicem habet formam, qui mollis intus, extrinsecus durus generatus est. Quod vero et oculum non exiguae cerebri substantiae participem esse conveniebat, credideris manifesto, ubi ipsum diffecueris. Invenies enim sub tunicis intus humores orbiculares duplices, alium ita mollem, cujusmodi est vitrum mediocriter solutum, alium ita durum, cujusmodi est glacies modice concreta. Nominatur autem a medicis mollior vitreus, durior crystallinus, a vitri et crystalli similitudine, quibus non solum substantia, sed etiam coloribus respondent, siquidem exacte purus est, pellucidus et splendidus. Prius igitur meatum ex cerebro in utrumque ipsorum descendentem vitreus excipit, post ipsum crystallinus, similis paulatim

Ed. Chart. V. [217.]

Ed. Bas. I. (314. 315.)

σταλλοειδὲς ἰοικὸς ἀτρεμία πεπλατυσμένη σφαίρα. καὶ τοίνυν ὁ πόρος αὐτὸς ἕμα τῷ περιέχοντι νεύρῳ διεξελθὼν τὸν ἔξωθεν χιτῶνα κατὰ (315) τὸν ὀφθαλμὸν ἄμφω ταῦτα πάσχει κατὰ τὴν πρώτην ἐκπτώσιν, ἣν εἰς τὴν γῶραν αὐτοῦ ποιεῖται, ἐκεῖ μὲν τὸ πνεῦμα κεραννύον τοῖς ὑγροῖς ἔνεκα τοῦ γενέσθαι τὴν οὐσίαν αὐτῶν ὅλην αἰσθητικὴν· περιλαμβάνει δ' αὖθις λυθείσῃ τε καὶ πλατυνθείσῃ τῇ κατὰ τὸ νεῦρον οὐσίᾳ τὸ ὑαλοειδὲς ὑγρὸν ἐμφυόμενος κατὰ τὸ πέρας ἑαυτοῦ τῷ μεγίστῳ κύκλῳ τοῦ κρυσταλλοειδοῦς. ὥστε σοι τὸ σχῆμα δόξει τοῦ πλατυνθέντος νεύρου παραπλήσιον ἀμφιβλήστρον γεγονέναι· διὸ καὶ προσηγορεύουσιν ἀμφιβλήστροειδῇ χιτῶνα τουτὶ τὸ σῶμα. καὶ εἰ περιελὼν ὅλον αὐτὸ πειραθείης ὁμοῦ πᾶν ἀθροῖσαι μόριον, ἐγκέφαλός σοι φανεῖται, καὶ εἰ δεῖξαις γέ τι μὴ τεθεαμένῳ, πόθεν ἡθροίσθη, φήσει μίρος ὑπάρχειν ἐγκεφάλου τὸ δεικνύμενον σῶμα, καὶ ἀπιστήσῃ κατὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτὸ περιέχεσθαι. τοσαύτη μὲν ὑπεροχῇ τῆς κατασκευῆς ὀφθαλμὸς κέχρηται παρὰ τᾶλλα τῶν αἰσθησέων ὄργανα· καὶ θαυμαστὸν οὐδὲν, εἰς ὅσον αὐτοῦ τὸ

orbi dilatato. Quapropter meatus ipse una cum nervo ambiente exterierem permeans tunicam in oculo ambo haec patitur: qua primum in regionem ipsius excidit, illic sane spiritus humoribus miscetur, ut substantia ipsorum tota fiat sensibilis; porro amplectitur rursus soluta dilatataque nervi substantia vitreum humorem ingrediens juxta extremum ipsius maximum crystallini circulum. Quapropter tibi figura videbitur nervi dilatati similis reti evasisse, ob idque etiam corpus hoc tunicam appellant retiformem. Quod si, toto eo adempto, coneris omnem simul partem coacervare, cerebrum tibi apparebit; ac si ostenderis alicui non speculato, unde collectum sit, dicet, partem esse cerebri corpus, quod ostenditur, ac fidem non adhibebit, in oculis ipsum contineri. Tantam sane excellentiam structurae oculus praeter alia sensuum instrumenta affecutus est; ac mirabile nihil, quanto ipsius primum sensibile exactius est et sub-

Ed. Chart. V. [217.]

Ed. Bas. I. (315.)

πρῶτον αἰσθητὸν ἀκριβέστερόν τ' ἐστὶ καὶ λεπτομερέστερον, ἢ τοῖς ἄλλοις, εἰς τοσοῦτον καὶ τῆς ἐγκεφάλου φύσεως αὐτὸ ἐπὶ πλέον ἐκείνων μετεληφέναι. οὔτε γὰρ εὐρήσεις αὐτὴν ἔτι τὴν κατὰ τὸν ἐγκεφάλον οὐσίαν ἐν οὐδενὶ τῶν ἄλλων ὀργάνων, οὔτε κατὰ τὰς κοιλίας, ὥς ἐν αὐτῷ, πνεύματος ψυχικοῦ τοσοῦτον πληθός. εἰκότως δ', ὥς ἔφη, οὕτω κατεσκευάσθη, δεόμενος ὀργάνῳ χρῆσθαι τῷ περίξ ἀέρι. καὶ γίγνεται δὲ τοιοῦτον ὄργανον αὐτῷ πρὸς τὴν τῶν αἰσθητῶν οἰκίαν διάγνωσιν, οἷον ἐγκεφάλῳ τὸ τεῦρον, ὡσθ', ὃν ἔχει λόγον ἐγκέφαλος πρὸς τὸ τεῦρον, τοιοῦτον ὀφθαλμός ἔχει πρὸς τὸν ἀέρα. τὸ δ' οἰκεῖον αἰσθητὸν ὕψους, ὅπερ καὶ πρῶτον αὐτῆς αἰσθητὸν ὠνόμασα, τὸ τῶν χρωμάτων ἐστὶ γένος. ἐκείνου μὲν γὰρ πρώτου τε καὶ καθ' αὐτὴν καὶ μόνῃ τῶν ἄλλων αἰσθάνεται, καθάπερ ἡ γεῦσις τῶν χυμῶν. συνδιαγιγνώσκει δ' αὐτῷ τὸ κεχρωσμένον σῶμα, καθάπερ ἡ γεῦσις τὸ τοὺς χυμοὺς ἔχον. ἀλλ' ἡ μὲν γεῦσις ὁμοίως ταῖς ἄλλαις αἰσθήσεσιν ἐπὶ τὸ τοῦ ζώου σῶμα περιμένει παραγενέσθαι τὸ αἰσθητὸν· ἡ δ' ὄψις ἐκτείνεται διὰ μέσου τοῦ ἀέρος ἐπὶ τὸ κεχρωσμένον. ὅθεν αὐτῇ μόνῃ συνδιαγιγνώσκειν

tilius quam alia, tanto etiám magis quam illa cerebri naturae esse particeps. Neque enim ipsam amplius cerebri substantiam in ullo alio instrumento invenias, neque in ventriculis, ut in ipso, spiritus animalis copiam permultam. Merito autem, ut dixi, sic constructus est, instrumento ufurus aëre circumfluo. Fit autem tale instrumentum ad propriam sensilium dignotionem, cuiusmodi cerebro nervus est. Quocirca, quam habet rationem cerebrum cum nervo, talem oculus habet cum aëre. At proprium visus sensile, quod et primum ipsius sensile nominavi, colorum genus est. Illud enim primum et per se et solus inter alios sentit, quemadmodum gustus sapores. At coloratum corpus simul cum eo cognoscit, quemadmodum gustus, quod sapores obtinet. Verum gustus perinde atque alii sensus ad animantis corpus sensile proficisci expectat. Visus per medium aërem ad coloratum extenditur; unde ipse solus

Ed. Chart. V. [217. 218.]

Ed. Bas. I. (315.)

ὑπάρχει τῇ χροιά τοῦ βλεπομένου τό τε μέγεθος αὐτοῦ καὶ τὸ σχῆμα, μηδὲ τούτου δυναμένης αἰσθάνεσθαι αἰσθήσεως ἄλλης, ὅτι μὴ κατὰ συμβεβηκὸς ἐνίοτε τῆς αἴφης. ἐξείργασται γοῦν τοσοῦτον ὁ λόγος ἐν τῷ πέμπτῳ περὶ ἀποδείξεως. τῇ δ' οὖν ὅψει πρὸς τοῖς ἄλλοις ὑπάρχει καὶ θέσιν καὶ διάστημα συνδιαγιγνώσκειν τοῦ κεχωσμένου σώματος, οὐδενὸς τῶν ἄλλων αἰσθάνεσθαι δυναμένου. ὅσοι δ' ἐπιχειροῦσι καὶ ὁσφρήσει καὶ ἀκοῇ τὴν θέσιν τὸν αἰμὸν ἀποπέμποντος σώματος, ἢ τοῦ πλήξαντος τὸν αἶρα μεταδιδόναι τῆς διαγιγνώσεως, ὅπως ἀμαρτάνουσιν, οὐ νῦν καιρὸς ἐρεῖν. εἴρηται γὰρ ἐπὶ πλείστον ὑπὲρ ἀπάντων τῶν κατὰ τὰς δύο αἰσθήσεις φαινομένων ἐν τῷ πέμπτῳ περὶ τῆς ἀποδείξεως, ὥστερ γ' ἔφαμεν· ἐν ᾗ πραγματεία γυμνασάμενός τις ἐτοιμότερον ἀκολουθήσει τοῖς νῦν λεγομένοις. ἐπὶ [218] δέδεικται γὰρ ἐν ἐκείνοις ἀπαντα μαρτυροῦντα τῷ τὸ βλεπόμενον σῶμα καθ' ὃν ἂν ὑπάρχῃ τόπον ὁρᾶσθαι. φαίνεται δὲ τοῦτ' ἐναργῶς καὶ δι' αὐτῆς τῆς αἰσθήσεως· ὅθεν οὐδ' οἱ γεωμετρικοὶ μετ' ἀποδείξεως, ἀλλ' αὐτόθεν ὡς ἐναργῆς αὐτὸ τιθέασιν

una cum colore ejus quod videtur cognoscit et magnitudinem ipsius et figuram, quum ne hoc quidem alius sensus possit percipere, nisi per accidens nonnunquam tactus. Itaque disputatio in quinto de demonstratione eatenus producta est. At visu praeter alia licet et situm et intervallum pariter corporis colorati dignoscere, quum nullum aliorum sentire queat. Porro qui aggrediuntur et olfactu et auditu situm corporis, quod vaporem emittit, aut ferientis aërem dignoscere, quomodo errent, non est hujus loci dicere. Quippe fusissime de omnibus, quae ex duobus sensibus apparent, in quinto de demonstratione expositum est, quemadmodum diximus; in quo opere exercitatus aliquis promptius assequetur ea, quae nunc dicuntur. Nam in illis ostensa sunt omnia, quae testentur, corpus visibile, quocunque sit loco, videri; id quod evidenter etiam apparet ex ipso sensu, unde neque geometrici cum demonstratione, sed per se tanquam evidens

Ed. Chart. V. [218.]

Ed. Bal. I. (315.)

καίτοι τοῦ γε κατ' εὐθείας ὁρᾶν ἡμᾶς γραμμὰς, ἢ τοῦ τὴν ὄψιν, ἐπειδὴν ἀκριβῶς τιτι λείψαι καὶ στίλβοντι προσπέσῃ, κατὰ τὴν ἴσιν ἀνακλᾶσθαι γωνίαν ἢ προσέπεσεν, ἀποδείξεις φέρονται τινες. εἴπερ οὖν ἢ ὄψις μόνη τῶν ἄλλων αἰσθήσεων αἰσθάνεται τοῦ κινουντος αὐτὴν αἰσθητοῦ διὰ μέσου τοῦ αἵρος, οὐχ ὡς βακτηρίας τινός, ἀλλ' ὡς ὁμοειδοῦς τε καὶ συμφυοῦς ἑαυτῇ μορίου, καὶ μόνη τοῦτ' ἐξαίρετον αὐτῇ δεδοται μετὰ τοῦ καὶ δι' ἀνακλάσεως ὁρᾶν, εἰκότως ἐδεήθη πνεύματος ἄνωθεν ἐπιρρέοντος ἀγροειδοῦς, ὃ προσπίπτον τῷ περίξ αἵρι καὶ οἶδν ἐπιπλήττον αὐτὸν ἑαυτῷ συνεξομοιώσει. δεόντως οὖν ἐροῦμεν, ἀγροειδὲς μὲν εἶναι τὸ τῆς ὄψεως ὄργανον, ἀγροειδὲς δὲ τὸ τῆς ἀκοῆς, ἀγροειδὲς δὲ τὸ τῆς ὀσμῆς, καὶ τὸ μὲν τῆς γεύσεως ὄργανον, τὸ δὲ τῆς ἀφῆς γεῶδες. οἷδὲ γὰρ οἷόν τ' ἦν ἐτέρως ἔχειν αὐτὰ τῆς ἐκ τῶν ὁμοίων ἀλλοιώσεως χρήζοντα, καὶ τοῦτ' ἄρ' ἦν, ὃ βούλεται δηλοῦν ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἐν οἷς φησι·

Γαίῃ μὲν γὰρ γαῖαν ὁπώπαμεν, ὕδατι δ' ὕδωρ,

ipsum ponunt, quanquam ejus, quod secundum rectas, nos videmus lineas, aut quod visus, ubi exacte laevi cuipiam et lucenti inciderit, secundum aequalem reflectatur angulum cui occurrerit, demonstrationes nonnullae feruntur. Si igitur visus solus ex aliis sensibus percipit sensibile, quod ipsum movet, per medium aërem, non ceu per baculum quendam, sed partem consimilem specie et cognatam ipsi, ac soli hoc ipsi eximium datum est, simul quod per reflexum videt, merito opus habuit spiritu desuper influente pellucido, qui ambienti aëri incidens et veluti converberans ipsum sibi assimilabit. Necessario igitur dicetur, visus instrumentum esse pellucidum splendidumque, auditus aëreum, olfactus vaporosum, gustus liquidum, tactus terrestre. Neque enim aliter liceret habere ea, ut quae alterationem ex similibus requirant. Atque hoc utique erat, quod Empedocles his versibus voluit significare:

*Terram equidem terra, sed aquam spectamus aqua,
igne*

Ed. Chart. V. [218.]

Ed. Bas. I. (315.)

Αἰθέρι δ' αἰθέρα διόν, αὐτὰρ πυρὶ πῦρ αἰθέριον.
 αἰσθανόμεθα γὰρ ὄντως τῷ μὲν γεωδαιτέρῳ τῶν αἰ-
 σθητηρίων, ὅπερ ἐστὶν ἡ ἀφή, τῆς γεώδους φύσεως ἐν τοῖς
 αἰσθητοῖς, τῷ δ' αὐγοειδεστάτῳ, τῷ τῆς ὕψεως, τῆς αὐγοειδοῦς,
 κατὰπερ γε καὶ τῷ κατὰ τὴν ἀκοὴν αεροειδεῖ γιγνομένῳ
 τῶν ἰδίων ἀέρος παθημάτων ἢ διάγνωσις ἀποτελεῖται. καὶ
 μὲν δὴ καὶ τῷ κατὰ τὴν ἡγεῦσιν ὕγρῳ καὶ σπογγοειδεῖ τὴν
 φύσιν ὄντι τῶν χυμῶν ἡμῖν αἰσθησις γίγνεται. λοιπὸν δ'
 ἐστὶ τὸ τῆς ὀσφρῆσεως ὄργανον, οὐκ ἐν τοῖς κατὰ τὴν ῥίνα
 πόροις, ὡς οἱ πολλοὶ νομίζουσιν, ἀλλ' ἐν τοῖς πέρασι τῶν
 ἐμπροσθίων ἐγκεφάλου κοιλιῶν, εἰς ἅπερ ἀνήκουσιν οἱ κατὰ
 τὴν ῥίνα πόροι· κατὰ τοῦτο γὰρ τοι τὸ μόριον ἀτμοειδε-
 στάτας εἶναι συμβέβηκε τὰς κοιλίας αὐτοῦ. γέγραπται δὲ
 τῷ βουλομένῳ καὶ περὶ τοῦδε βιβλίου ἐν ἡμέτερον, ὅ καὶ
 τὸ ἐπίγραμμα ἐστὶ περὶ τοῦ τῆς ὀσφρῆσεως ὄργανου.

Κεφ. ε'. Πέμπτον γὰρ δὴ τοῦτ' ἐστὶν αἰσθητήριον,
 οὐκ ὄντων πέντε στοιχείων, ἐπειδὴ τὸ τῶν ὀσμῶν γένος ἐν
 τῷ μεταξὺ τὴν φύσιν ἐστὶν ἀέρος καὶ ὕδατος, ὡς καὶ

Conspicuum ignem; sed aëra cernimus aëre clarum.

Percipimus enim sic, sensorio enim magis terrestri, qui
 est tactus, terrestrem in sensibilibus naturam, lucidissimo
 visus lucidam, quemadmodum et aërio auditus sensorio
 propriorum aëris affectuum dignotio absoluitur. Quin
 etiam humido gustatus sensorio et natura spongioso
 humores a nobis percipiuntur. Reliquum est olfactus
 instrumentum, non in narium meatibus, ut multi arbi-
 trantur, sed in priorum cerebri ventriculorum extremis,
 in quae narium meatus emergunt, si quidem in hac
 parte vaporosissimos ipsius meatus esse contingit. Porro
 scriptus est, si quis cupiat, etiam de hoc liber unus a
 nobis, cui titulum indidi De olfactus instrumento.

Cap. VI. Quintum enim hoc est sensorium instru-
 mentum, quum non sint quinque elementa, quoniam
 odorum genus natura medium est inter aërem et aquam;

Ed. Chart. V. [218. 219.]

Ed. Bas. I. (315.)

Πλάτων εἶπεν ἐν Τιμαίῳ μετὰ τήνδε τὴν ῥῆσιν· μεταβάλλοντος γὰρ ὕδατος εἰς αἶρα, αἶρος τε εἰς ὕδωρ, ἐν τῷ μεταξύ γεγόνασιν ὁδμαὶ σύμπασαι. λέγει δὲ καὶ περὶ τοῦ τῆς ὕψεως ὀργάνου, ὅτι πυρὸς ἐστὶ τοῦ καθαρωτάτου γένους, ὅπερ αὐτὸς αὐγὴν τε καὶ φῶς ὀνομάζει, διαφέρον ἄνθρακός τε καὶ φλογός. φησὶ γοῦν· μετὰ δὲ ταῦτα δεῖ νοεῖν, ὅτι πυρὸς τε γένη πολλὰ γέγονεν, ὅσον φλόξ τὸ τ' ἀπὸ τῆς φλογὸς ἀπιόν, ὃ καίει μὲν οὐ, φῶς δὲ τοῖς ὀμμασι παρέχει, τὸ τε φλογὸς ἀποσβεσθείσης ἐν τοῖς διαπύροις καταλειπόμενον αὐτοῦ. τούτων οὖν τῶν τριῶν γενῶν τὸ μὴ καῖον μὲν, ὡς αὐτὸς ἔφη, φῶς δὲ τοῖς ὀμμασι παρέχον ἐν τῷ τῆς ὕψεως ὀργάνῳ πλεῖστόν ἐστιν, ὃ καὶ τοῦτο πάλιν αὐτὸς ἐδήλωσεν ἐν ταύτῳ βιβλίῳ τῷ Τιμαίῳ κατὰ τήνδε τὴν ῥῆσιν. τῶν δ' ὀργάνων πρῶτον μὲν φωσφόρα συνετεκτάναντο ὀμματα, τοιαῦδε ἐνδύσαντες αἰτία· τοῦ πυρὸς ὅσον τὸ μὲν καίειν οὐκ ἔσχε, τὸ δὲ [219] παρέχειν φῶς ἡμέρον, οἰκεῖον ἐκάστης ἡμέρας σῶμα ἐμνηχανήσαντο γίγνεσθαι. τὸ γὰρ ἐντὸς ἡμῶν

quemadmodum et Plato dixit in Timaeo post haec verba: *Mutata enim aqua in aërem, vel aëre in aquam, in medio istorum odores fiunt universi.* Dicit et de visus instrumento, quod ignis sit purissimi, quem ipse splendorem et lumen nominat, a carbone et flamma variantem. Verba ejus haec sunt. *Post haec sciendum est multa esse ignis genera, flammam videlicet et quod a flamma procedit, quod minime urit quidem, lumen autem oculis adfert, quodque, extincta flamma, intra illa, quae accensa fuerant, remanet.* Ex his itaque tribus generibus quod non urit quidem, ut ipse dicit, lumen autem oculis exhibet, in visus instrumento plurimum est. Quin etiam hoc rursus in eodem libro Timaeo indicavit ad hunc modum. *Sed ex instrumentis faciei primum luciferos exporrexerunt oculorum orbes, hac causa ipsos illigantes: ex igne, qui non urit quidem, sed illuminando suaviter, cujusque diei corpus fieri machinati sunt. Intimum siquidem nostri corporis ignem huius*

Ed. Chart. V. [219.]

Ed. Bas. I. (315. 316.)

ἀδελφόν ὃν τούτου πῦρ εἰλικρινές ἐποίησαν διὰ τῶν ὁμμάτων ῥεῖν λεῖον καὶ πυκνόν, ὅλον μὲν, μάλιστα δὲ τὸ μέσον συμπίλησαντες τῶν ὁμμάτων· ὥστε τὸ μὲν ἄλλο, ὅσον παχύτερον, στέγειν πᾶν, τὸ τοιοῦτον δὲ μόνον αὐτὸ καθαρὸν διηθεῖν. ὁποῖον μὲν οὖν τι τὸ τῆς ὀψεως ἐστὶν ὄργανον, ἐν τούτοις ἐδήλωσεν· ὅπως δὲ ὁρῶμεν, ἐν τοῖς ἐφεξῆς συνάπτων γοῦν τοῖς προειρημένοις φησὶν· ὅταν μὲν οὖν μεθήμερινόν ἢ φῶς περὶ τὸ τῆς ὀψεως ῥεῦμα, τό τ' ἐκπίπτει ὁμοιον πρὸς ὁμοιον συμπαγὲς γενόμενον, ἐν σῶμα οἰκειωθὲν ξυνέσται κατὰ τὴν τῶν ὁμμάτων εὐθυωρίαν, ὅπηπερ ἂν ἀντερεῖδῃ τὸ προσπίπτειν ἐνδοθεν, πρὸς ὃ τὸ ἔξω συνέπεσεν. ὁμοιοπαθεὶς δὴ δι' ὁμοιότητα πᾶν γενόμενον, ὅτου τε ἂν αὐτὸ ποτε ἐφάπτηται, καὶ ὃ ἂν ἄλλο ἐκείνου, τούτω (316) τὰς κινήσεις διαδιδόν εἰς ἅπαν τὸ σῶμα μέχρι τῆς ψυχῆς αἰσθησὶν παρέχεται ταύτην, ἣ δὴ ὁρᾶν φαμεν. αὗται μὲν αἱ τοῦ Πλάτωνος ῥήσεις, αὐγοειδὲς τὸ τῆς ὀψεως ὄργανον εἶναι λέγοντός, αἰσθησὶν τε γίνεσθαι δι' αὐτοῦ τῶν κατὰ τὴν αὐγὴν πρᾶγματων, ὥσπερ τῶν κατὰ τὸν αἶρα διὰ

ignis germanum sincerumque per oculos leviter emanare voluerunt; toto nimirum corpore oculi, sed media in primis ejus parte condensata, ut ignis hujusmodi, qui purior est, transeat, crassior vero cohibeatur. Quale igitur sit visus instrumentum, in hisce indicavit: quomodo autem videamus, deinceps praedictis conjungens sequentia ait. Quum itaque diurnum lumen visus fluori radioque se objicit, tunc simile cum simili compactum unum efficitur corpus cognatum et affine, e directo oculorum situm, videlicet tam intimi quam externi luminis sit concursus. Totum igitur hoc propter similitudinem simili affectui obnoxium, quum quid aliud tangit, vel ipsum ab alio tangitur, motum hujusmodi ad corpus omne, perque id ad animam usque diffundens, sensum efficit, qui visus vocatur. Haec sane Platonis verba splendidum visus instrumentum esse dicunt, sensumque fieri per ipsum splendoris affectum, quemadmodum et aëris affectum per auditum.

Ed. Chart. V. [219.]

Ed. Bas. I. (316.)

τῆς ἀκοῆς. τῷ γὰρ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον εἰς τὴν τῶν παθημάτων ἀφικνεῖται κοινωνίαν. δύο δὲ σημαίνουσιν ἀπάσης τῆς τοιαύτης λέξεως, οἷαν καὶ ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἐποίησατο λέγων,

Γαῖη μὲν γὰρ γαῖαν ὁπώπαμεν, ὕδατι δ' ὕδωρ,
ἐν μὲν, ὅτι δι' ὀργάνου τοιοῦτος, δεύτερον δὲ, ὅτι διὰ δυνάμεως τοιαύτης, τὸ μὲν, ὡς δι' ὀργάνου, συγχωρητέον ἀληθὲς εἶναι, τὸ δ', ὡς διὰ δυνάμεως, οὐκ ἐστίν. τὸ γὰρ τοι πρῶτον αἰσθητικόν, ὃ τι περ ἂν ᾗ, κοινὸν ἀπασῶν ἐστὶ τῶν κατὰ μέρος αἰσθήσεων, ὡς καὶ τοῦτο Πλάτων ἐν ἄλλοις τέ τισι καὶ μέντοι καὶ Θεαιτήτῳ διδάσκει κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος τοῦ συγγράμματος, ἔνθα φησί· δεινὸν γὰρ πού, ὦ παῖ, εἰ πολλαί τινες ἐν ἡμῖν ὥσπερ ἐν δουρείοις ἵπποις αἰσθήσεις ἐγκάθηνται, ἀλλὰ μὴ εἰς μίαν τινὰ ἰδέαν, εἴτε ψυχὴν, εἴθ' ὃ τι δεῖ καλεῖν, πάντα ταῦτα συντείνει, ἥ διὰ τούτων οἷον ὀργάνων αἰσθανόμεθα, ὅσα αἰσθητά. καὶ κατασκευάζων γε διὰ πλειόνων ἐξῆς ὁ Πλάτων τὸν λόγον ᾧδὲ φησι· Θερμὰ καὶ σκληρὰ καὶ κοῦφα καὶ γλυκερά, δι' ὧν αἰσθάνη, ἅρ' αὐτοῦ τοῦ σώματος

Nam simile cum simili in affectuum communionem pervenit. At quoniam tota huiusmodi dictio duo significat, qualem et Empedocles fecit inquiring,

Terram equidem terra, sed aquam spectamus aqua ipsa,

unum sane, quoniam per instrumentum hoc, alterum, quia per virtutem talem, quod sane per instrumentum, verum esse concedendum est, quod ceu per virtutem, non item. Etenim primum sensorium, quodcumque fuerit, commune omnium est partium sensuum, sicut et hoc Plato quum in aliis quibusdam, tum in Theaeteto docet illa libri parte, ubi inquit: *Grave enim esset, o puer, si multi in nobis sensus quemadmodum ligneis equis insiderent, nec omnia haec in unam sive ideam, sive animam, sive quocumque modo vocare libet, tenderent, quae per ista tanquam instrumenta, quaecumque sensibus subiacent, sentiamus.* Haec copiosius deinceps Plato astruens ita scribit: *Dic igitur, ea, per quae sentis, calida et sicca, lenia atque dulcia, nonne corporis partes singula*

Ed. Chart. V. [219.]

Ed. Bas. I. (316.)

ἕκαστα τίθης, ἢ ἄλλου τινός; οὐδενός ἄλλου. ἢ καὶ ἐθε-
λήσεις ὁμολογεῖν, ἃ δι' ἐτέρας δυνάμεως αἰσθάνη, ἀδύνατον
εἶναι δι' ἄλλης ταῦτ' αἰσθῆσθαι, ὅλον ἃ δι' ἀκοῆς, δι'
ὕψεως, ἢ ἃ δι' ὕψεως, δι' ἀκοῆς; πῶς γὰρ οὐκ ἐθελήσω;
εἰ τι ἄρα περὶ ἀμφοτέρων διανοῇ, οὐκ ἂν διὰ γε τοῦ ἐτέρου
ὀργάνου, οὐδ' αὖ διὰ τοῦ ἐτέρου περὶ ἀμφοτέρων αἰσθάνοιο
ἂν; οὐ γὰρ οὖν. περὶ δὲ φωνῆς καὶ τῆς χροᾶς, πρῶτον
μὲν αὐτὸ τοῦτο περὶ ἀμφοτέρων διανοῇ, ὅτι ἀμφοτέρω ἐστὸν;
ἔγωγε. οὐκοῦν καὶ ὅτι ἐκατέρου μὲν ἐκάτερον ἕτερον, ἑαυτῷ
δὲ ταυτὸν; τί μὴν; καὶ ὅτι ἀμφοτέρω δύο, ἐκάτερον δὲ ἓν;
καὶ τοῦτο. οὐκοῦν καὶ εἴτε ἀνομοίω, εἴτε ὁμοίω ἀλλήλοιν,
δυνατὸς εἶ ἐπισκέψασθαι; ἴσως. ταῦτα δὲ πάντα διὰ τινος
περὶ αὐτῶν διανοῇ· οὔτε γὰρ δι' ἀκοῆς, οὔτε δι' ὕψεως
ὅλον τε τὸ κοινὸν λαμβάνειν περὶ αὐτῶν. εἰ δὲ καὶ τόδε
τεκμήριον περὶ οὗ λέγομεν. εἰ γὰρ δυνατόν εἴη ἀμφοτέρω
σκέψασθαι, ἂν ἐστὸν ἀλμυρὸν ἢ οὐ, οἷσθ' ὅτι ἔξεις εἰπεῖν,
ὧ ἐπισκέψῃ, καὶ τοῦτο οὔτε ὅψις, οὔτε ἀκοή φαίνεται,

*ponis, an alterius cuiuspiam? Nullius alterius. An
etiam voles fateri, quae per aliam facultatem sentis,
per alia eadem non posse sentire? veluti quae per audi-
tum, eadem per visum, vel quae per visum, eadem per
auditum? Quidni hoc velim? Si quid ergo de utrisque
cogitas, non utique per aliud instrumentum, neque etiam
per aliud de ambobus id sentis. Non certe. De voce
et colore primum quidem id cogitas, quod utraque sunt.
Utique. Item quod alterutrum ab alterutro diversum est,
et sibi met ipsum. Et hoc sane. Quid igitur? et quod
ambo duo sunt, alterutrum vero unum? Id quoque.
Igitur siue dissimilia, siue similia inter se sint, potes
inspicere ac judicare? Forte. Haec itaque omnia, per
quod potissimum de ipsis existimas, non per auditum,
non per visum, commune de illis quicquam accipi potest.
Praeterea et hoc indicium ejus est, de quo dicimus. Si
enim de utroque licet considerare, falsane sint, an non,
utique posses dicere, quo considerares, id neque visum,*

Ed. Chart. V. [219. 220.]

Ed. Bas. I. (316.)

ἀλλά τι ἄλλο. τί δ' οὐ μέλλει ἢ γε διὰ τῆς γλώττης δύνα-
μις; καλῶς λέγεις. ἢ δὲ δὴ διὰ τινος δύναμις τό τ' ἐφ'
ἅπασιν κοινὸν καὶ τὸ ἐπὶ τούτοις δηλοῦ σοι, ὅ τὸ ἔστιν
ὀνομάζεις, καὶ τὸ οὐκ ἔστι, καὶ ἃ νῦν δὴ ἐρωτῶμεν περὶ
αὐτῶν, πᾶσι ποιά ἀποδώσεις ὄργανα, δι' ὧν αἰσθάνεται
ἡμῶν τὸ αἰσθανόμενον ἕκαστα. [220] ἔν τε οὖν τούτοις ὁ
Πλάτων, ὥσπερ οὖν καὶ τοῖς ἐφεξῆς, ἐν ἄλλοις τέ τισι
διαλόγοις ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὑπὲρ τῆς κοινῆς δυνάμεως, ἥτις ἐξ
ἐγκεφάλου διὰ τῶν νεύρων εἰς ἕκαστον τῶν αἰσθητηρίων
ἀφικνουμένη τῶν ἐν αὐτοῖς ἀλλοιώσεων αἰσθάνεται. ὥς, εἴ
γε δυνατόν ἦν τοῖς ἰδίῳις παθήμασιν αὐτῆς ἄλλο τι συναλ-
λοιωθῆναι παρὰ τὸ φωτοειδὲς ὄργανον, ἢ τοῖς τῶν ἀτμῶν
ἑτερόν τι τοῦ ἀτμοειδοῦς, ἢ τοῖς τοῦ ἀέρος ἄλλο τι παρὰ
τὸ ἀεροειδὲς, ἢ τοῖς τῶν ὑγρῶν ἑτερόν τι παρὰ τὸ γευστόν
τε καὶ πλῆρες χυμῶν, οὐκ ἂν ἐγεγόνει τὰ τῶν αἰσθητηρίων
ὄργανα· νυνὶ δ' οὐχ οὕτως ἔχει. τὰ μὲν γὰρ ἐν τοῖς ἀντι-
βαίνουνσι σώμασιν, ὅσα περ ἦν ἴδια τῆς οἰκείας διαφορᾶς,

neque auditum apparere, sed aliud quippiam. Cur non, si linguae vis id efficiat? Probe dicis. Illa vero potentia per quod tibi ostendit, quod singulis est commune, quodque super singula, quo esse et non esse nominas, et quae modo de ipsis percunctamur, omnibus certa assignabis instrumenta, per quae id, quod sentit, in nobis singula sentiat. Itaque in his Plato, quemadmodum in subsequentibus, aliisque nonnullis dialogis de communi nos facultate edocuit, quae ex cerebro per nervos in singula sensoria perveniens alterationes, quae in ipsis sunt, sentit. Nam si possibile esset propriis ipsius affectionibus diversum quippiam simul alterare praeter instrumentum lucem repraesentans, aut affectibus vaporum diversum quiddam a vaporifero, aut affectibus aëris aliud quiddam praeter quod aëris imaginem refert, aut humorum diversum aliquid ab eo, quod gustat plenumque saporibus est, non facta essent sensoriorum instrumenta. At nunc non sic habet; etenim in corporibus occurrentibus, quaecunque propria erant suae differentiae,

Ed. Chart. V. [220.]

Ed. Bas. I. (316.)

ἅπαντι μορίῳ νεύρων μεταλαβόντι δυνατόν αἰσθάνεσθαι, ὁλοῦτι μὴδὲ παθεῖν ἅπαν ὑπὸ τῆς τοῦ γήϊνου σώματος προσβιλλῆς ἐπιτήδειόν ἐστιν. ἦν δ' αὐτῶν πρώτη μὲν ἡ καὶ ὀξύτητα καὶ ἀμβλύτητα, δευτέρα δ' ἡ κατὰ θερμοῦτητα καὶ ψυχρότητα, κατὰ συμβεβηκὸς δ' αἱ λοιπαὶ, μέγεθος τε καὶ σχῆμα, καὶ κίνησις, καὶ ἀριθμὸς, αἱ καὶ μετὰ συλλογισμοῦ, καὶ μνήμης, οὐ μόνον ἥς αἰσθήσεως ἐδείχθησαν γινόμεναι κατὰ τὴν ἀφήν καὶ τὴν ὄψιν ἐν τῇ περὶ τῆς ἀποδείξεως πραγματεία, καθ' ἣν πρώτην ἀξιῶ γυγνυμνάσθαι τὸν ἀκριβῶς ἔπεσθαι τοῖς νῦν λεγομένοις ἐφιέμενον. ὥσπερ δὲ τὰ τῆς ἄπτικῆς αἰσθήσεως αἰσθητὰ δι' ἀντιβάσεως, οὕτω τὰ τῆς γευστικῆς δι' ὑγρότητός τε καὶ χυμῶν εἰς γινώσκιν ἦκει. καὶ ἦν ξηρανθεῖσά ποτε τύχη σφοδρῶς ἡ γλῶττι, διαφθείρεται τῶν χυμῶν ἡ διάγνωσις, μὴ δυναμένου τοῦ παθόντος αὐτὸ διακρίναι, τί μὲν ὀξύ, τί δὲ πικρόν ἐστιν, ἡ δριμύ, τί δὲ αὐστηρόν, ἡ στρυφνόν, ἡ ὅλως στῦφον, ὥσπερ οὐδὲ, τί μὲν γλυκὺ, τί δ' ἄλμυρόν. ἐμφράξεως δὲ γενομένης τῶν πόρων τῆς ῥινός, ἡ ἐκ τῶν ὀδμῶν αἰσθησις ἀπόλ-

omni parti nervorum participi licet sentire, eo quod ne pati quidem totum a terrestri corporis occurfu idoneum est. Erat autem ipsorum primus secundum acutiem et hebetudinem, secundus caliditatis et frigiditatis, ex accidenti vero reliqui, magnitudo, figura, motus et numerus; qui etiam cum ratiocinatione et memoria non solum sensu fieri demonstrati sunt, tum tactus, tum visus, in opere de demonstratione, in quo primum exercitatum esse desidero eum, qui exacte assequi ea, quae nunc dicuntur, cupiat. Quemadmodum autem et tactilis sensus sensilia per renixum, ita gustatorii sensus sensilia per humiditatem et humores in cognitionem veniunt. Et si inarefacta vehementer nonnunquam lingua fuerit, humorum dignotio corrumpitur, dum id, quod affectum est, nequeat discernere, quid acidum, quid amarum, aut acre, quid austerrum, aut acerbum, aut in totum astringens, quemadmodum neque quid dulce, quid falsum existat. At narium meatibus obstructis, sensus odorum aboletur, quemadmo-

Ed. Chart. V. [220.]

Ed. Bas. I. (316.)

λυται, καθάπερ γὰρ καὶ ἡ τῶν φωνῶν, ἐὰν ἐμφραχθῇ τὰ ὦτα, μὴ διϊκνουμένης εἰς ἐκάτερον τῶν ὀργάνων τῆς οἰκείας ἀλλοιωσέως, εἰς μὲν τὸ ἀτμοειδές, ἐκ τῶν ὁδμῶν, (ἀτμός γάρ ἡ τούτων οὐσία,) εἰς δὲ τὸ ἀεροειδές ἐκ τῶν φωνῶν, ἐπειδὴ καὶ τούτων ἀήρ ἐστίν ἡ οὐσία. ταῖς τοιαύταις ἐμφράξεσιν ἀνάλογόν ἐστι καὶ τὸ τῶν ὀφθαλμῶν πάθημα· καλεῖται δὲ ὑπόχυσις. ἐμφράττεται δὲ ἐν αὐτῷ τῆς ἡλιοειδοῦς ἀγῆς ὁ κατὰ τὸν ῥαγοειδῆ χιτῶνα πόρος, ὡς μηκέτι συνάπτεσθαι τὸ τῆς ὀψεως ἴδιον ὄργανον τῷ περιέχοντι τὸν ὅλον ὀφθαλμὸν ἔξωθεν ἀέρι. τοῦτ' οὖν αὐτὸ καὶ κατ' ἐκείνην τὴν ῥῆσιν ὁ Πλάτων ἐδήλωσεν, ἐνθα φησί· σωματοειδές δὴ καὶ ὄρατὸν αὐτὸ τέλειον γενόμενον εἶναι, χωρισθὲν δὲ πυρὸς, οὐδὲν ἂν ποτε ὄρατὸν γένοιτο, οὐδὲ ἀπτόν ἄνευ τινὸς στερεοῦ· στερεὸν δὲ οὐκ ἄνευ γῆς, ὅθεν ἐκ πυρὸς καὶ γῆς τὸ τοῦ παντός σῶμα ἀρχόμενον συνιστᾷν ὁ θεὸς ἐποίει. ἐκ πυρὸς γὰρ καὶ γῆς πεποιησθαι φησι τὸ σῶμα τοῦ παντός, ἵν' ὄρατόν τε καὶ ἀπτόν ᾗ. διὰ τοῦτ' οὖν καὶ τὰ τῶν ζώων σώματα, τὸ μὲν ἀπτικὸν ὄργανον γεωδές ἐστι, τὸ δ'

dum et vocum, si aures obstructae sint, propria alteratione in utrumque instrumentum non perveniente, nempe in vaporificum ex odoribus, (vapor enim horum substantia est,) in aëreum vero ex vocibus, quoniam et horum aër est substantia. Ejusmodi obstructionibus respondet et oculorum affectus; vocatur autem suffusio; in qua obstruitur solaris luminis meatus, qui in tunica rhagoïde habetur, ut proprium visus instrumentum non amplius cum aëre, qui totum extrinsecus oculum ambit, jungatur. Hoc idem in illa oratione Plato significavit, ubi inquit: Corporeum autem, visilem, ipsum absolutum evasisse, separatum autem ab igne nihil unquam videri potest, neque sine solido quicquam tangi. Solidum vero absque terra nihil; ideo in operis hujus exordio deus ignem primo terramque creavit. Ex igne enim et terra mundi corpus factum inquit, ut spectari contrectarique possit. Igitur etiam animantium corpora, tactus organum terre-

Ed. Chart. V. [220, 221.]

Ed. Bas. I. (316.)

ὀπτικὸν πυροειδές, ἅπερ ἀλλοιοῦσθαι μὲν ἡδύνατο καὶ χωρὶς αἰσθήσεως, εἰ μὴ μετέσχεν νέρων, αἰσθάνεται δὲ τῆς ἀλλοιώσεως μετουσία τούτων. οὐκ οὐν ἀλλοιώσις ἐστὶν ἡ αἰσθησις, ὡς ἐνιοὶ φασιν, ἀλλὰ διάγνωσις ἀλλοιώσεως. οὐ μὴν οὐδ' ἀρκεῖ λείαν ἢ τραχεῖαν ἐν τῷ σώματι γενέσθαι κίνησιν εἰς ἡδονῆς ἢ πόνου γένεσιν, ἀλλὰ χρὴ προσελθεῖν αἰσθησιν ἑκατέρα τῶν τοιούτων κινήσεων. εἰ δὲ καὶ τὴν διάθεσιν αὐτὴν ἐθέλοις καλεῖν ὀδύνην ἢ πόνον, οὐ μοι διαφέρει. μόνον γὰρ ἄξιόν σε μεμνήσθαι τοῦ διαφέρειν ἀλλήλων τὴν τε διάθεσιν, ἣν ἴσχει τὰ σώματα τῆς φύσεως ἐξιστάμενα, καὶ τὴν αἰσθησιν αὐτῆς, ἐπεὶ τισὶ γε, καθάπερ [221] Ἱπποκράτει, κέκληταί ποθ' ἡ αἰσθησις μόνῃ πόνος, ἐνθα φησὶν· ὁκόσοι πονέοντές τι τοῦ σώματος τὰ πολλὰ τῶν πόνων οὐκ αἰσθάνονται, τούτοιςιν ἡ γνώμη νοσεῖ. τοὺς γὰρ βεβλαμμένους ὁτιοῦν μέρος οὕτως σφοδρῶς, ὡς, εἰ μὴ παρεφρόνουν, ἀλγεῖν, ὠνόμασε πονοῦντας. ὅτε οὖν φησι, ὀδύνη γίγνεται καὶ διὰ τὸ θερμὸν, καὶ διὰ τὸ ψυχρὸν, καὶ διὰ τὸ πλεόν, καὶ διὰ τὸ ἐλάττω, καὶ ἐν μὲν τοῖσιν

stre est, visus igneum, quae alterari etiam potuissent sine sensu, nisi nervos haberent, alterationem autem percipit nervorum perturbatio. Non igitur sensus est alteratio, ut nonnulli inquirunt, verum alterationis dignotio. Haud tamen sufficit levem aut asperum in corpore fieri motum ad voluptatis aut laboris generationem, sed utrique id genus motui sensum accidere convenit. At si etiam dispositionem ipsam voles nominare dolorem aut laborem, nihil interest. Id enim solum meminisse te velim, dispositionem, in qua corpora naturae modum excedentia habentur, et sensum ipsius invicem differre, quoniam nonnulli, quemadmodum Hippocrates aliquando sensum solum laborem vocat, ubi scribit: *Qui aliqua parte corporis laborantes plerumque laborem non sentiunt, his mens aegrotat.* Nam laesos quacunque parte tam vehementer, ut, nisi desiperent, dolerent, nominavit laborantes. Quum itaque dicit, „dolor fit et propter calorem et frigiditatem, item propter plus et propter

Ed. Chart. V. [221.]

Ed. Bas. I. (516. 517.)

ἐψυχμένοισι τοῦ σώματος διὰ τὸ θερμὸν, ἐν δὲ τοῖσι
τεθερμασμένοισι διὰ τὸ ψυχρὸν, καὶ τοῖσι τὴν φύσιν διαφθει-
ρομένοισιν ὀδύναί γίνονται, μὴ τομίσῃς αὐτὸν ἀλλοιώσῃν τινα
βραχεῖαν φάναι, ἀλλὰ σφοδρᾶς ἀλλοιώσεως αἰσθῇσιν, ἥτις
αἰσθησις οὐ δύναται γενέσθαι χωρὶς τῆς τοῦ πάσχοντος σώμα-
τος εἰς τὸ παρὰ φύσιν ἐξαλλαγῆς. ἡ (317) δέ γε βραχεῖα μετα-
βολὴ τῶν σωμάτων αἰσθῇσιν μὲν ἐργάζεται διαγνωστικὴν τῆς
τοῦ ποιήσαντος δυνάμεως, ὅταν γ' αἰσθητικὸν ὑπάρχῃ δηλονότι
τὸ ἀλλοιούμενον, ὀδύνην δ' οὐδέπω παρέχει. πάσχει δ' ἐτοί-
μως τὰς βραχεῖας μεταβολὰς ἀπὸ τῶν ὁμογενῶν ἐν ἑκάστον.

Κεφ. ζ'. Αὐτίκα γέ τοι τὸ τῆς ὕψεως ὄργανον, ἐπει-
δὴ χρωμάτων ἐχρῆν αὐτὸ διαγνωστικὸν ὑπάρχειν, αὐγοειδὲς
ἔγένετο, μόνων τῶν τοιούτων σωμάτων ἀλλοιοῦσθαι πεφυκό-
των ὑπὸ χρωμάτων, ὡς δηλοῖ καὶ ὁ περιέχων αἴθρ, ἥνικα
μάλιστα καθαρὸς ὑπάρχῃ, τηρικαῦθ' ὑπὸ χρωμάτων ἀλλοιού-
μενος. ἰδεῖν γοῦν ἔστιν, ὅταν ἐν αἵρει τοιούτῳ τις ὑπὸ
δένδρῳ κατακείμενος ἦ, τὸ τοῦ δένδρου χρῶμα περιεχόμενον

minus; et in perfrigeratis quidem corporis partibus pro-
pter calorem sane, in excalefactis autem propter frigus;
ac iis, quibus natura corrumpitur, dolores oboriuntur;“ ne
putes, ipsum alterationem quandam exiguam indicare,
sed vehementis alterationis sensum; qui, inquam, sensus
non potest fieri, nisi corpus affectum in statum praeter
naturam transeat. At exigua corporum immutatio sensum
quidem efficit, qui efficientis facultatem discernat, quum
sensibile scilicet id, quod alteratur, existat, dolorem vero
nondum exhibet. Patiuntur autem singula prompte exi-
guas mutationes ex finitimis genere.

Cap. VII. Jam vero visus instrumentum, quoniam
coloribus discernendis idoneum ipsum esse conveniebat,
splendidum creatum est, quod sola hujusmodi corpora a
coloribus alterari soleant; quemadmodum indicat etiam
aër ambiens, qui, quum maxime purus est, tunc a colo-
ribus alteratur. Itaque videre licet, quum in aëre ejus-
modi aliquis sub arbore decumbat, arboris colorem ipsum

Ed. Chart. V. [221.]

Ed. Bas. I. (317.)

αὐτῷ. καὶ τὸ τοῦ τείχους δὲ χρῶμα πολλάκις ἄῃ λαμπρὸς
 φαύσας ἐδέξατό τε καὶ διεκόμισεν ἐφ' ἑτερον σῶμα, καὶ
 μάλιστα ὅταν ἢ τὸ χρῶμα κυανοῦν, ἢ ξανθόν, ἢ ὀπωσοῦν
 ἐτέρως εὐανθές. καὶ μὲν δὴ καὶ ὥσπερ ὑπὸ τῆς ἡλιακῆς
 αὐγῆς αὐτῷ τῷ φαῦσαι μόνον ὁ πᾶς ἄῃ ἀθρόως ὁμοιοῦται,
 κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὑπὸ τοῦ χρώματος αὐτίκα μεταβάλλ-
 λεται. ταυτὶ μὲν οὖν ὀρθότατα καὶ πρὸς Ἀριστοτέλους
 εἴρηται περὶ τε τῆς παραχρῆμα μεταβολῆς τῶν οὕτως ἁλ-
 λουιμένων, ὥς κινδυνεύειν ἄχρονον εἶναι καὶ ἐπὶ ταύτην,
 καὶ διότι πέφυκεν ὑπὸ χρωμάτων ὁ λαμπρὸς ἄῃ ἁλλοιού-
 μενος, ἄχρι τοῦ τῆς ὕψεως ὀργάνου διαπέμπων τὴν ἁλλοίω-
 σιν. οὐ μὲν ὅπως γε τὴν θέσιν, ἢ τὸ μέγεθος, ἢ τὸ διά-
 στημα γνωρίζομεν ἐκάστου τῶν αἰσθητῶν, εἶπεν ὁ Ἀριστο-
 τέλης. ἀλλὰ καὶ συλλογιζόμενοι περὶ τὸ δόγμα πολλοὶ τῶν
 ἀπ' αὐτοῦ κατάφωροι γίνονται ψευδόμενοι, μήτ' ὁσμῶν
 μήτε φωνῶν συνενδεικνυμένων τὸν τόπον, ὅθεν ἤκουσιν, ὥς
 ἐν τῷ πρώτῳ δέδεικται περὶ ἀποδείξεως. καὶ μὲν δὴ καὶ τὸ
 διὰ τῶν κατόπτρων, ὅσα τε ἄλλα στιλπνὰ σώματα, ποτὲ

ambientem, et parietis colorem subinde aër splendidus
 ubi contigisset, suscepit in aliudque corpus transtulit,
 praesertim ubi color sit caeruleus aut flavus aut quo-
 cunque alio modo floridus. Quin etiam, ut a solis splen-
 dore solo tactu totus aër statim ei assimilatur, ita a colo-
 re protinus mutatur. Haec igitur etiam rectissime ab Ari-
 stotele dicta sunt, tum de subita eorum, quae sic alteran-
 tur, mutatione, ut periclitetur esse temporis expers; et
 circa hanc etiam, quia aër splendidus a coloribus alte-
 rari consuevit, usque ad visus instrumentum alterationem
 transmittens; non tamen, quomodo situm, aut magnitudi-
 nem, aut intervallum cujusque sensibilis cognoscamus,
 Aristoteles exposuit. Verum ratiocinantes de placito
 multi quoque ipsius sectatores deliri redduntur, mentien-
 tes, quum neque odorum, neque vocum loci demon-
 strentur, unde veniant, ut in opere de demonstratione
 ostensum est. Insuper quod per specula, aliaque lucida
 corpora interim nos ipsi spectamur, interim alii quidem

Ed. Chart. V. [221. 222.]

Ed. Bas. I. (317.)

μὲν ἡμῶς αὐτοὺς θεᾶσθαι, ποτὲ δὲ ἄλλους τινὰς ἐκ πλει-
 γίων ἢ ὀπισθεν, ὥσπερ τοῖς ἄλλοις ἄπαισιν, πλὴν Πλάτα-
 νος, οὕτω καὶ Ἀριστοτέλει μάχεται, μόνου τοῦ χρώματος
 δυναμένου κατ' ἀνάκλασιν ἀπὸ τῶν ὀρωμένων ἐπὶ τὴν ἡμε-
 τέραν ὄψιν ἀφικέσθαι, μορφῆς δ' ἢ μεγέθους οὐκ ἐν-
 μορφὴν μὲν γὰρ τῆς ποικιλίας τῶν περὶ τὰ μόρια σχημάτων
 ἐργαζομένης, οὐτ' ἐπινοῆσαι δυνατόν, ἀπ' αὐτῶν τινα γενέ-
 σθαι προσβολὴν τοῖς κατόπτοις, οὐτ', εἰ καὶ γένοιτο, χωρὶς
 τοῦ κλασθῆναι τὴν ἀνάκλασιν ἐφ' ἡμῶς ἀφικέσθαι· πιθα-
 νώτερα γὰρ ὅσον ἐπὶ τῷδε τὰ κατ' Ἐπίκουρον εἶδωλα· τὸ
 δὲ μέγεθος ἔτ' ἀδυνατώτερον ἐγκαταβαίνειν τῇ κόρῃ. [222]
 καίτοι τοῦτό γε τὰς ἀπάντων τῶν ἄλλων καταβάλλον δόξας
 ὥσπερ τι μικρὸν παρέρχονται, περὶ μὲν τοῦ διαστήματός τε
 καὶ τῆς θέσεως ἐπιχειροῦντες σοφίζεσθαι, τὴν δὲ τοῦ μεγέ-
 θους διάγνῳσιν, ὅπως γίνεται, παρερχόμενοι, καίπερ διαρ-
 ρήδην αὐτῶν ἀνατρέπουσαν τὰς δόξας. ἀδύνατον γὰρ αἰσθέ-
 σθαι τοῦ μεγέθους τῶν ὀρατῶν ἄνευ τοῦ θεωρεῖσθαι τὸ
 βλεπόμενον, ἐν ᾧπερ ἂν ὑπάρχῃ τόπῳ. καίτοι περὶ τῆς
 ἀνακλάσεως, ἣν ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἐφ' ἡμῶς ὁ Ἀριστοτέλης

ex obliquo aut retro, quemadmodum aliis omnibus,
 excepto Platone, sic etiam Aristoteli repugnat, quum
 solus color per repercussum ab iis, quæ videntur, ad
 nostrum visum perveniat, forma autem aut magnitudo
 non item. Etenim formam quum efficiat figurarum circa
 partes varietas, neque cogitare licet, ipsas speculis occur-
 rere, neque, si occurrant, sine flexu ad nos repercussum
 pervenire; probabiliore namque sunt, quantum ad hoc
 pertinet, Epicuri imagines; magnitudinem vero minus
 adhuc possibile est pupillam ingredi. Hoc tamen omnium
 aliorum opiniones dejiciens tanquam aliquid parvum
 praetergrediuntur; de intervallo sane et situ conantur
 argumentari; magnitudo autem quomodo dignosci debeat,
 praetereunt, etsi manifeste eorum opiniones pervertat.
 Nemo siquidem potest magnitudinem rerum visibilium
 sentire, nisi id, quod videtur, contempletur, in quocun-
 que existat loco, etsi de reflexione, quam a sensibilibus
 ad nos Aristoteles venire dicit, ratione videtur mihi

Ed. Chart. V. [222.]

Ed. Bas. I. (317.)

ἤκειν λέγει, τῷ λόγῳ δοκεῖ μοι καταγετοχέναι τὴν ἀτοπίαν, σὺδαμόθι τολμῶν αὐτῇ χοῆσθαι, παρελκόμενος δ' ὥς ἀπίθανον ἀεί. καὶ γὰρ ὅπως ἡ ἱρις γίγνεται, καὶ ὅπως ἄλλως ἦτοι περὶ τὸν ἥλιον ἢ τὴν σελήνην, οἱ τ' ἀνθρώποι καὶ οἱ προήλιοι καλούμενοι, τὰ τε διὰ τῶν κατόπτρων ὁρώμενα διερχόμενος, εἰς ἀνάκλασιν ὀψως ἀναφέρει πάντα, μηδεὶ διαφέρειν λέγων, ἢ τὴν ὀψιν ἀνακλῆσθαι νομίζειν, ἢ τὰς ἀπὸ τῶν ὁρωμένων ἀλλοιώσεις τοῦ περιέχοντος ἡμῶς αἵρος, ὁμοιώτατον κατὰ γε τοῦτο σοφίζομενος Ἀσκληπιάδῃ τῷ τῆς ὀλκῆς ἀντὶ τοῦ τῆς φορᾶς ὀνόματι χρωμένῳ· τὸ γὰρ ἀπίθανον τῆς φορᾶς ὑπευδόμενος ἐπειύλμησε τῇ μεταθέσει τῆς προσηγορίας. οὕτως οὖν καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, ἐπειδὴ σαφῶς ἠπίστατο τὰ κατὰ μέρος ἀπιδάνους ἐρεῖν τὰς ὀπτικὰς αἰτίας, εἰ φυλάττοι τὴν ἑαυτοῦ δόξαν, ἐπὶ τὴν ἀλλοτρίαν ἀφίκετο, μηδὲν διαφέρειν λέγων, ὁποτέρως ἂν ἐρμηνεύη. καίτοι δικαιοτάτ' εἴποι πρὸς αὐτὸν ἄν τις· Εἰ μηδὲν διαφέρειν λέγειν οὕτως ἢ ἐκείνως, τί καταλιπὼν τὴν ἀληθῆ τε

considerasse absurditatem, nusquam ea nti ausus, verum ceu improbabilem rem semper declinat. Quippe quomodo iris fiat, et qua ratione areae vel circa solem vel lunam creentur, tum quae praecedunt, tum quae contra solem occurrunt, quae anthelii, et quae prohelii dicuntur, item quae per specula videntur, enumerans, ad reflexionem visus omnia refert, nihil differre inquiens, vel si visum reflecti putes vel alterationes aëris nos ambientis ab iis, quae videntur, similiter omnino hac in re ac Asclepiades cavillatus, qui attractionis nomine vice lationis utitur, nam improbabilitatem lationis subveritus translatione nominis fiduciam sibi ascivit. Sic igitur et Aristoteles quum manifesto scivisset, fore, ut particulatim improbables diceret visorias causas, si suam ipsius opinionem tueretur, ad alienam pervenit, nihil interesse pronuncians, quomodocunque interpreteris. Etsi optimo jure ad ipsum possis dicere: Si nihil refert, hoc vel illo pacto dicere, cur, relicta vera tuaque opinione, aliena

Ed. Chart. V. [222.]

Ed. Bas. I. (317.)

καὶ σὴν δόξαν ἀλλοτρίᾳ χρῆ ψευδεῖ; εἰς γὰρ τοῦναντίον σοι περιτραπήσεται τὸ σόφισμα, μηδεμίαν αἰτίαν εἰπόντι τῆς ἀλόγου τῶν δογμάτων μεταλλαγῆς, ὥστε ὑποπτευθῆσθαι μᾶλλον ἢ πιστευθῆσθαι. καὶ μὴν εἰ, διότι πιθανώτερόν σοι τὸ λέγειν ἐστίν, διὰ τοῦτο φαίης προσχοῖσθαι δόγμασιν ἄλλοτριόις, ἐρωτηθήσεται πάλιν αὐτοῦ τοῦ πιθανοῦ τὴν αἰτίαν. εἰ γὰρ ἡ ψευδὴς δόξα τὰς κατὰ μέρος ἀπάσας αἰτίας πιθανώτερας ἔχει τῆς ἀληθοῦς, ἀπιστηθήσεται πάντ' αὐτοῦ τὰ τῶν προβλημάτων βιβλία. τὸ μὲν οὖν διὰ μέσου τοῦ ἀέρος ὄραν ἡμᾶς ἐναργές ἐστι καὶ πᾶσιν ὁμολογούμενον, ἡ ζήτησις δὲ ἐπὶ τῷδε γίνεται, πότερον ὡς δι' ὁδοῦ τινος μέσης ἀπὸ τῶν ὁρωμένων ἀφικνεῖται τι πρὸς ἡμᾶς, ἢ τοιοῦτον ὄργανον ὃ ἀήρ ἐστίν ἡμῖν εἰς τὴν τῶν ὀρατῶν διάγνωσιν, οἷόν περ τὸ νεῦρον εἰς τὴν τῶν ἀπῶν. οἴονται μὲν οὖν οἱ πλεῖστοι, καὶ διὰ τοῦ νεύρου τὴν ἀπὸ τῶν προσπιπτόντων ἀλλοίωσιν ἀναδιδομένην ἐπὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικὸν εἰς διάγνωσιν ἄγειν ἡμᾶς αὐτῶν, οὐκ ἐννοοῦντες, ὡς οὐκ ἂν ἡ τῆς ὀδύνης αἴσθησις ἐγίγνετο κατὰ τὸ τεμνόμενον

nteris falsa? Nam contra te sophisma dirigitur, quum nullam causam habeas, cur citra rationem dogmata transmutaveris, ut suspicionem potius quam fidem astruxeris. Atqui si, quod probabilius tibi dicere sit, ideo dicas alienis te uti dogmatis, interrogabitur rursus ipsius probabilitatis causa. Si enim falsa opinio universas particulares causas probabiliore quam vera obtinet, omnibus tuis problematum libris fides derogabitur. Quapropter per medium aërem videre nos evidens est et omnibus in confesso. At quaestio ob hoc oboritur, utrum ceu per viam quandam mediam ab his, quae videntur, aliquid ad nos pervenit, an huiusmodi instrumentum aër est nobis ad visibillum dignotionem, cujusmodi nervus dignoscendis tactilibus. Putant igitur plerique, etiam per nervum alterationem ab iis, quae accidunt, distributam ad animae facultatem principem nos ad dignotionem ipsorum ducere, non considerantes, quod doloris sensus parti,

Ed. Chart. V. [222. 223.]

Ed. Bas. I. (317.)

ἢ θλώμενον ἢ καίόμενον μόριον, εἰ μὴ καὶ τῆς αἰσθήσεως ἢ δύναμις ἦν ἐν αὐτοῖς. ἔχει δ' ἐναντίως ἢ δοξάζουσιν ἐκαῖνοι τὸ ἀληθές. αὐτὸ τε γὰρ τὸ νεῦρον ἐγκεφάλου μέρος ἐστίν, οἷον περ ἀκρέμων ἢ βλάστημα δένδρου, τό τε μέρος, εἰς ὃ ἐμφύεται, τὴν δύναμιν αὐτοῦ δεχόμενον εἰς ὅλον ἑαυτῷ διαγνωστικὸν γίνεται τῶν ψαυόντων αὐτοῦ. παραπλήσιον οὖν τι καὶ τοῦ περιέχοντος ἡμᾶς ἀέρος γίνεται. πεφωτισμένος γὰρ ὑφ' ἡλίου τοιοῦτόν ἐστιν ἤδη τὸ τῆς ὕψεως ὄργανον, οἷον τὸ παραγιγνόμενον ἐξ ἐγκεφάλου πνεῦμα· πρὶν φωτισθῆναι δὲ κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ πνεύματος εἰς αὐτὸν ἐκ τῆς βολῆς ἐναποτελουμένην ἀλλοίωσιν ὁμοιοπαθὲς ὄργανον οὐ γίνεται. μὴ τοίνυν ὥς διὰ βακτηρίας τοῦ πέριξ ἀέρος ὄραν ἡμᾶς οἱ Στωϊκοὶ λεγέτωσαν. ἡ γὰρ τοιαύτη διάγνωσις ἀντιβαινόντων ἐστὶ σωμάτων κατὰ συλλογισμόν, ἔτι δὲ μᾶλλον οὐ πιλητοῦ αἰσθητικῆς ἢ τοῦ ὅμματος αἰσθησις ἡμῖν ἐστίν, οὔτε [223] τῆς σκληρότητας, ἢ μαλακότητος, ἀλλὰ χροᾶς, καὶ μεγέθους, καὶ θέσεως, ὧν οὐδὲν ἢ βακτηρία διαγνώται δύναται. πολὺ τοίνυν ἄμεινον, ὃ ἐν

quae dividitur, vel contunditur, vel uritur, haud inesset, nisi etiam sensus facultas in ipsis consisteret. Habet se autem veritas secus quam illi opinantur; nam nervus ipse cerebri pars est, veluti furculus aut germen arboris, et pars, in quam inferitur, virtutem ipsius in sese excipiens totam discernit ea, quae ipsam contingunt. Persimile quid etiam in aëre nos ambiente accidit; nam illuminatus a sole tale jam est nobis visus instrumentum, qualis ex cerebro proficiscens spiritus. At prius, quam illuminatus fuerit, ex alteratione, quae a spiritu in ipsum emissionem absolvitur, simile affectu instrumentum non efficitur. Ne igitur per ambientem aërem tanquam per baculum videre nos Stoïci dictitent. Nam ejusmodi dignotio corporum est resistentium, atque magis etiam per ratiocinationem; oculorum vero sensus non densum corpus, aut duritiem, vel mollitiem sentit, sed colorem, magnitudinem, et situm, ex quibus nullum baculus potest dignoscere. Multo igitur melius, ut in erratis Epicurus

Ed. Chart. V. [223.]

Ed. Bas. I. (317. 318.)

ἐσφαλμένοις Ἐπίκουρος ἀπεφάνετο τῶν Στωϊκῶν. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ τῶν ὁρατῶν οὐδὲν ἄγουν ἄχρῃ τῆς ὀπτικῆς δυνάμεως· ὁ δ' Ἐπίκουρος, καὶ πολὺ γε τούτου κρείττον Ἀριστοτέλης, οὐκ εἰδῶλον σωματικόν, ἀλλὰ ποιότητα δι' αἰσθητικῆς τοῦ πέριξ αἵρος ἀπὸ τῶν ὁρατῶν ἄγων ἄχρῃ τῆς ὄψεως. εὐλαβήθη γὰρ ὅλως αἰσθητικὸν ποιῆσαι τὸν πέριξ αἶρα, καίτοι τὴν γε σάρκα σαφῶς ὁρῶν αἰσθητικὴν γιγνομένην ἐκ τῆς ἀφικνουμένης εἰς αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς δυνάμεως. τί δὲ χαλεπὸν ἐστὶ τὴν ἡλιακὴν αὐγὴν αἰσθητικὴν ὑποθέσθαι, οἷον μάλιστα τὸ κατὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς πνεῦμα τὸ παραγόμενον ἐξ ἐγκεφάλου προδήλως ὁρᾶται; καὶ γὰρ φωτοειδὲς ἐστίν. εἰ δὲ καὶ περὶ ψυχῆς οὐσίας ἀποφῆναισθαι χρή, δυοῖν θάτερον ἀναγκαῖον εἶπαι, ἥγουν εἶναι τὸ οἷον αὐγοειδὲς (318) τε καὶ αἰθερώδες σῶμα λεκτέον αὐτὴν, εἰς ὃ, καὶ μὴ βούλωνται, κατ' ἀκολουθίαν ἀφικνοῦνται Στωϊκοί τε καὶ Ἀριστοτέλης, ἢ αὐτὴν μὲν ἀσώματον ὑπάρχειν οὐσίαν, ὄχημά τε τὸ πρῶτον αὐτῆς εἶναι τοῦτ' ὅτι τὸ σῶμα, δι' οὗ μέσου τὴν πρὸς τὰλλα σώματα κοινωνίαν λαμβάνει. τοῦτο

Stoicorum pronunciavit. Illi siquidem nullum visibile usque ad vim visoriam tradiderunt, Epicurus autem, eoque multo praestantius Aristoteles, non imaginem corpoream, sed qualitatem per aëris ambientis alterationem a visibilibus ad usque visum traducit. Etenim veritus est omnino ambientem aërem sentiendi facultatis capacem efficere, quum tamen carnem manifesto sensus participem fieri conspiciat ex facultate, quae ab initio in ipsam perveniebat. Quid autem negotii est solis splendorem sentiendi vim habere statuere, qualis maxime spiritus in oculis manifesto conspicitur, qui ex cerebro descendit, quum lucidus sit? At si de animae substantia pronunciare oportet, alterutrum necessario dicetur, aut hanc esse veluti lucidum et aethereum corpus affirmandum; in quam sententiam vel inviti ex consecutione Stoïci et Aristoteles perveniunt; aut ipsam incorpoream esse substantiam, primumque ipsius vehiculum hoc corpus, quo cum medio cum reliquis corporibus communionem suscipit. Hoc ita-

Ed. Chart. V. [223.]

Ed. Bas. I. (318.)

μὲν οὖν αὐτὸ δι' ὅλου λεκτέον ἡμῖν ἐκτετάσθαι τοῦ ἐγκεφάλου, τῇ δὲ γε πρὸς αὐτὸ κοινωνία τὸ κατὰ τὰς ὕψεις αὐτῶν πνεῦμα φωτοειδὲς γίνεσθαι.

Κεφ. η'. Περὶ μὲν οὖν τῆς Ἀριστοτέλους τε καὶ τῶν Στωϊκῶν δόξης ὀλίγον ἀναβάλλομαι, τὸ δὲ τὴν αἴσθησιν τῶν αἰσθητῶν γίνεσθαι δι' ἀλλοιώσεως τε καὶ διαγνώσεως ἐξ ὧν εἶπον δῆλον. ἀλλοιοῦται μὲν οὖν τὸ τῆς αἰσθήσεως ὄργανον, ἡ διάγνωσις δ' αὐτοῦ τῆς ἀλλοιώσεως γίγνεται ἐκ μιᾶς δυνάμεως κοινῆς πάντων τῶν αἰσθητηρίων ἐκ τῆς ἀρχῆς ἐπιρροεύσης. τὴν δὲ ἀρχὴν αὐτῶν εἴτε κοινὴν αἴσθησιν, εἴτε πρῶτον αἰσθητικὸν ἐθέλοις ὀνομάζειν, οὐ διοίσει. καὶ ταύτην ἐδειξεν ὁ πρόσθεν λόγος ἐγκέφαλον οὔσαν, ἀφ' οὗ πάντα τὰ μόρια αἰσθεσὶν τε καὶ κίνησιν ἔχει, καθηκόντων ἐτέρων μὲν νεύρων εἰς τὰ τῶν αἰσθήσεων ὄργανα διαγνώσεως ἔνεκα τῶν αἰσθητῶν, ἐτέρων δὲ τῶν κινούντων αὐτὰ, τὰ γε κινεῖσθαι δεόμενα, καθάπερ ὀφθαλμούς τε καὶ γλῶτταν καὶ ὦτα. καὶ γὰρ οὖν καὶ ταῦτα τοῖς πλείστοις τῶν ζώων κινεῖται, μυῶν τῶν ἐν τῇ κεφαλῇ περιλαμβανόντων

que ipsum per totum cerebrum exporrectum esse dicemus, communione vero ipsius spiritum, qui in visu ipsum habetur, lucidum evadere.

Cap. VIII. Jam vero de Aristotelis et Stoicorum opinione dicere paululum differam, sensum vero sensillum corporum ex alteratione et dignotione fieri, ea, quae dixi, declarant. Alteratur itaque sensus instrumentum; dignotio autem ipsius alterationis fit ex una facultate omnium sensoriorum communi, quae a principio influit. Porro principium ipsorum sive communem sensum, sive princeps sensorium nuncupare voles, nihil intererit, atque hoc prior disputatio indicavit esse cerebrum, a quo omnes partes sensum et motum obtinent, descendantibus aliis nervis in sensuum instrumenta, ut sensibilia dignoscantur, aliis moventibus ea, quae moveri desiderant, veluti oculos, linguam et aures. Quin etiam hae plurimis animalibus moventur, musculis, qui in capite sunt, eas com-

Ed. Chart. V. [223. 224.]

Ed. Bas. I. (318.)

αὐτὰ, δι' ὧν αἱ καθ' ὁρμὴν ἅπασαι κινήσεις τοῖς ζώοις εἰσὶν. ἐξ ὧν ἁπάντων μαρτυρεῖται, προσηκόντως εἰρησθαι, τὸν ἐγκέφαλον ἀρχὴν εἶναι τοῦτο μὲν αἰσθήσεως ἀπάσης τοῖς ζώοις, τοῦτο δὲ τῆς καθ' ὁρμὴν κινήσεως. εἰ δέ γε μὴ διὰ ταῦτα, τίνος ἔνεκα ἄλλου γέγονεν; ἢ διότι τὰς μήνιγγας ἔξωθεν αὐτῷ περιέτεινεν ἡ φύσις, εἰ περ ἐν ἐκείναις μὲν ἔστιν ἡ τῆς ψυχῆς ἀρχή, μάτην ἐγκέφαλος ἐγένετο; διὰ τί δ' ἐκάστη τῶν κοιλιῶν αὐτοῦ τιτρωσκομένη κίνδυνον ὀξύν-
τατον ἐπιφέρει; διὰ τί δ' ἀπ' αὐτοῦ πάντα πέφυκε τὰ νεῦρα καὶ ὁ νοτιαῖος μυελός; ὅς ὅτι μὲν ἀποβλάστημα τῆς κατὰ τὸν ἐγκέφαλον οὐσίας ἔστιν, ἐναργῶς φαίνεται διὰ τῶν ἀνατομῶν, ὡς μηδὲ τοὺς μαγείρους ἀγνοεῖν. ὅποιαν δέ τινα τὴν δύναμιν ἔχει, μάθαις ἂν ῥαδίως, εἰ πρότερον μὲν ἐπὶ τὴν ἀνατομὴν ἀφικόμενος ἴδοις ἀπ' αὐτοῦ νεῦρα φνόμενα τὸν ἀριθμὸν ἐξήκοντά που, καταμάθαις δ' ἐκάστου τὴν χρεῖαν, ἐνδειξαμένης [224] τῆς κατασκευῆς αὐτῶν ἅμα τοῖς γιγνομέ-
νοις πάθεσιν ἐπὶ ταῖς τομαῖς. ἡ μὲν γε κατασκευὴ παρα-
πλησία τοῖς ἀπ' ἐγκεφάλου φνομένοις, τῆς μὲν οἷον ἐντεριώ-

prehendentibus, per quos omnis motus arbitrarius animalibus administratur. Quae omnia testimonia sunt, convenienter dici, cerebrum esse principium partim totius animantium sensus, partim motus arbitrarii. At si non propter haec, cujusnam alterius causa factum est? aut cur membranas meningas dictas exterius ei natura circumdedit, si in illis quidem animae origo est, frustra autem cerebrum creatum est? Item cur singuli ipsius ventriculi vulnerati periculum acutissimum inferunt? Cur rursus ab eo omnes nervi prodierunt, et spinalis medulla, quae quod cerebri substantiae soboles sit et propago, evidenter in dissectionibus apparet, ut ne coci quidem ignorent? Qualem vero facultatem obtineat, facile discas, si prius ad dissectionem digrediens nervos ab eo prodientes numero sexaginta conspicias. Condiscas autem uniuscujusque usum, structura ipsorum una cum affectibus, qui ob sectiones accidunt, indicante. Siquidem structura persimilis est iis, quae a cerebro nascuntur,

Ed. Chart. V. [224.]

Ed. Bas. I. (318.)

νης ἐκάστου τῶν νέρων ἀπ' αὐτοῦ τοῦ νωτιαίου βλαστια-
 τούσης, ἐν κύκλῳ δ' αὐτὸ τῶν μηνίγγων περιλαμβανουσῶν.
 ἔχει γὰρ δὴ καὶ ὁ νωτιαῖος ὁμοίως ἐγκεφάλῳ τὰς μηνίγγας
 ἕνεκα τῆς αὐτῆς χρείας, ὥς εἰ καὶ περιέλοις ἐκάστου τῶν
 ἀποφυομένων νέρων, οὐδὲν βλάπτεται τὸ μέλος, εἰς ὃ τὸ
 νεῦρον ἐμφύεται, μαρτυροῦντος καὶ τοῦδε τοῦ φαινομένου,
 σκεπάσματα μὲν εἶναι τὰς μηνίγγας ἐγκεφάλου τε καὶ νω-
 τιαίου, τὴν δὲ τῆς αἰσθήσεως τε καὶ κινήσεως δύναμιν ἐν
 τοῖς ὑπ' αὐτῶν περιεχομένοις ὑπάρχειν. ὅταν οὖν διατέμῃς
 τὴν ἐντεριώνην τοῦ νεύρου, παραχρῆμα τὸ μέλος, εἰς ὃ τὸ
 νεῦρον ἀφικνεῖται, φαίνεται παντάπασιν ἀναίσθητόν τε καὶ
 ἀκίνητον. ὅτι δὲ καὶ ὁ νωτιαῖος αὐτὸς ἀπ' ἐγκεφάλου τὴν
 ἀρχὴν ἔχει τῶν δυνάμεων, εὐδὴλον ἐκ τοῦ, διατμηθέντος
 αὐτοῦ καθ' ὁποῖον μέρος, ὅσον μὲν ἄνωτερον τῆς τομῆς ἐστίν,
 ὑγιὲς διαφυλάττεσθαι, τοῦ κατωτέρου δὲ τὴν αἰσθησιν ἀπόλ-
 λυσθαι παραχρῆμα καὶ τὴν κίνησιν, ἀπάντων τῶν ἀπ' αὐτοῦ
 λαμβανόντων τὰ νεῦρα μυῶν ἀναισθητῶν τε καὶ ἀκινήτων
 γιγνομένων. Ἐρασίστρατος μὲν οὖν, εἰ καὶ μὴ πρόσθεν,

dum veluti interior pars cujusque nervi ab ipsa spinali
 procedit, membranae autem orbiculatim ipsam compre-
 hendunt. Habet enim et spinalis medulla similiter cere-
 bro membranas. ejusdem usus gratia; quas si etiam ade-
 meris, singulorum procedentium nervorum nulla pars
 offenditur, in quam nervus insinuat, attestante et hoc
 evidentialia, quod scilicet membranae tegmina sint et
 cerebri, et spinalis medullae, sensus autem et motus vis
 in iis, quae ab ipsis comprehenduntur, existat. Quum
 igitur nervi partem medullarem diffeceris, statim mem-
 brum, in quod nervus pervenit, sensus motusque omnino
 expers apparet. Quod autem et spinalis medulla ipsa a
 cerebro facultatum habeat originem, liquet ex eo, quod,
 dissecta ipsa quacunque in parte, quae regio supra
 sectionem habetur, sane conservatur, quae inferius est,
 sensum statim amittit et motum, dum omnes muscoli, qui
 ab ipsa nervos mutuuntur, insensiles immobilesque fiunt.
 Erasistratus igitur, etsi non antea, certe in senectute

Ed. Chart. V. [224.]

Ed. Bas. I. (518.)

ἀλλ' ἐπὶ γήρως γε τὴν ἀληθῆ τῶν νεύρων ἀρχὴν κατενόησεν.
 Ἀριστοτέλης δὲ, μέχρι παντὸς ἀγνοήσας, εἰκότως ἀπορεῖ
 χρεῖαν εἰπεῖν ἐγκεφάλου. τίνα δ' ἐστὶν, ἃ λέγει, καὶ ὅπως
 ἐξελέγχεται, μαθεῖν ἐνεστί σοι τὸ περὶ χρεῖας μορίων ὄγδοον
 ὑπόμνημα τῆς ἡμετέρας πραγματείας ἀναγνόντι, καθάπερ γε
 καὶ ὅτι τούτων ἀπάντων τῶν δογμάτων ὧν διήλθον Ἱππο-
 κράτης ἐστὶν ἡγεμῶν, ἐν ἄλλοις τέ τισι καὶ τοῖς περὶ
 Ἱπποκράτους ἀνατομῆς ὑπομνήμασι δέδεικται. διὸ καὶ νῦν
 οὐ γέγραφα τὰς ῥήσεις, ὥσπερ τὰς Πλάτωνος, ὅπως μὴ δις
 ὑπὲρ τῶν αὐτῶν λέγοιμι. τῶν Πλάτωνος δὲ κατ' ἄλλην
 οὐδεμίαν μεμνημονευκῶς πραγματείαν, εἰκότως ἐν τῇδε
 παρεθέμην.

verum nervorum principium consideravit. At Aristoteles
 perpetuo ignorans merito usum cerebri nescit explicare.
 Porro quae sint illius dicta, et quomodo coarguantur,
 discere tibi licet, perlecto octavo operis nostri de usu
 partium commentario; quemadmodum etiam, quod horum
 omnium dogmatum, quae percensui, Hippocrates princeps
 existit, tum in aliis quibusdam, tum in commentariis de
 dissectione Hippocratis ostensum est. Quare etiam nunc
 verba ipsius, quemadmodum Platonis, non ascripsi, ne
 bis de eisdem dicam. Platonis autem, quoniam in alio
 nullo opere mentionem feci, merito in praesentiarum
 apposui.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΝ
ΚΑΙ ΠΛΑΤΩΝΑ ΔΟΓΜΑΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΝ
ΟΓΔΟΟΝ.

Ed. Chart. V. [225.]

Ed. Bas. I. (318.)

Κεφ. α'. Περὶ τῶν Ἱπποκράτους καὶ Πλάτωνος δογμάτων ἐπισκέψασθαι προθέμενοι, πρῶτον μὲν ἐδιδάξαμεν, ἀναγκαϊότατον ὑπάρχειν ἰατρικῇ τε καὶ φιλοσοφίᾳ, εἴτε πλείους εἰσὶ δυνάμεις αἱ διοικούνσαι τὸν ἄνθρωπον, εἴτε μία, βεβαίως ἐξευρεῖν· ἐφεξῆς δ' ἐπὶ τὴν ζήτησιν αὐτῶν τραπόμενοι κατὰ τὸν ἀποδεικτικὸν νόμον, ἔννοιαν ὁμολογούμενην ἔφαμεν εἶναι τοῦ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικοῦ τὸ κατάρχον

GALENI DE HIPPOCRATIS ET PLATONIS
PLACITIS LIBER OCTAVVS.

Cap. I. De Hippocratis et Platonis placitis tractare instituens primum sane docui, maxime necessarium esse tum medicinae, tum philosophiae, siue plures sint facultates, quae hominem gubernant, siue una, firmiter adinvenire. Deinde ad quaestionem ipsarum conversus lege demonstrativa notionem omnibus confessam animae partem principem esse diximus, id quod praeest sensui

Ed. Chart. V. [225. 226.]

Ed. Bas. I. (318.)

αἰσθήσεώς τε καὶ κινήσεως τῆς κατὰ προαίρεσιν, οὐδὲν ὡς
 πρὸς τὰ παρόντα διαφέροντος, ἢ κατὰ προαίρεσιν, ἢ καθ'
 ὁρμὴν εἰπεῖν. εὐδὴλον δὲ, ὅτι ἕτεραι μὲν εἰσιν αἱ κινήσεις
 ἐκτεινόντων τε καὶ συστελλόντων τὰ κῶλα, βαδιζόντων τε
 καὶ τρεχόντων, ἐστώτων τε καὶ καθημένων, ὅσα τ' ἄλλα τοι-
 αῦτα πραττόντων, ἕτεραι δ' αἱ κατὰ τὴν καρδίαν τε καὶ
 τὰς ἀρτηρίας, οὐ κατὰ τὴν ἡμετέραν προαίρεσιν ἀποτελού-
 μεναι, καθάπερ καὶ τρίτον ἄλλο γένος κινήσεων, αἱ περὶ
 τὴν τῆς τροφῆς οἰκονομίαν. ἀλλ' ἀπὸ γε τῶν προαιρετικῶν
 ἀρξάμενοι, καθ' ἃς καὶ τὸ καλούμενον ἰδίως ἡγεμονικόν
 ἐστι τῆς ψυχῆς, ἓνα λόγον ἐδεικνυμεν ἡρωτησθαι μόνον
 ἐπιστημονικῶς, ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ζητουμένου τῆς οὐσίας ἔχοντα
 τὰς προτάσεις, ὅντα τοιοῦτον· ὅπου τῶν νείρων ἡ ἀρχή, ἐν-
 ταῦθα καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικόν. αὕτη μὲν ἡ τοῦ λόγου
 κυριωτάτη πρότασις ὡμολογημένη πᾶσιν ἰατροῖς τε καὶ φιλο-
 σοφοῖς. ἡ δ' οἷον [226] πρόσληψις αὐτῆς ἀληθῆς μὲν, ἡ
 ἀρχὴ τῶν νείρων ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ, ψευδὴς δὲ, ἡ ἀρχὴ τῶν
 νείρων ἐν τῇ καρδίᾳ, γράφειν μὲν ταύτην τὴν πρότασιν

motuque voluntario; nam ad praesens institutum ne quic-
 quam refert motum ex voluntate vel ex appetitione
 dicere. Constat autem, quod alii motus sunt, dum exten-
 dimus contrahimusque crura, imus et currimus, stamus
 et sedemus, aliaque id genus agimus, alii motus sunt,
 qui in corde et arteriis non nostro arbitrio perficiuntur,
 sicuti et tertium motuum genus, quod in alimenti dispen-
 satione versatur. Verum a motibus arbitrariis exorſi, in
 quibus etiam proprie dictus animae principatus est, unam
 rationem ostendimus solam ab ejus quod quaeritur sub-
 stantia scientifice interrogari, quae praepositiones habet
 in hunc modum: Ubi nervorum principium, ibi etiam
 animae principatus. Haec sane rationis principalissima
 propositio omnibus et medicis et philosophis confessa
 est. Haec autem veluti assumptio illius vera sane est,
 Principium nervorum in cerebro; falsa autem, Initium
 nervorum in corde est; quum scribere sane hanc propo-

Ed. Chart. V. [226.]

Ed. Bas. I. (318. 319.)

ἢ καὶ λέγειν τοῖς ἀπείροις ἀνατομῆς δυναμένου τινός, οὐ μὴν δεῖξαι γε δυναμένου. πάντα γὰρ ἐν τοῖς ζώοις τὰ μόρια νεύρων μετέχει, τὰ μὲν ἄντικρυς ἐξ ἐγκεφάλου παραγυνομένων εἰς αὐτὰ, τὰ δὲ διὰ μέσου τοῦ ῥωτιαίου. πρῶτοι οὖν μακρολογίας αἵτιοι κατέστησαν οἱ καταφευδόμενοι τῶν φαινομένων, οὐχ Ἱπποκράτης, ἢ Ἐρασίστρατος, ἢ Εὐδήμος, ἢ Ἡρόφιλος, ἢ Μαρῖνος, οἱ μετὰ τοὺς παλαιούς ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ τὴν ἀνατομικὴν θεωρίαν ἡμελημένην ἀνακτισάμενοι· ὥς, εἴ γε τὸ φαινόμενον ἐκ τῆς ἀνατομῆς εἶπον, οὐκ ἂν ἐμακρολογοῦμεν, δι' ἀποδείξεως μίως εὐσημένου τοῦ ζητουμένου. μακροτέρων οὖν λόγων ἐδείσθημεν (319) εὐθὺς ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ διὰ τοὺς, ἃ μὴδ' ὅλως εἶδον, ὥς ἀκριβῶς ἰδόντας ἐπιχειρήσαντας γράφειν, ἡναγκάσθημέν τε καὶ νεύρων καὶ ἀρτηριῶν ἀνατομὴν ἐπὶ κεφαλαίων ἐν αὐτοῖς διελθεῖν. ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ τῶν ἠρωτημένων λόγων περὶ ψυχῆς ἡγεμονικοῦ τοὺς πιθανωτάτους ἀπεδείξαμεν, οὐ κατὰ τὴν ἀποδεικτικὴν μέθοδον ὑπ' αὐτῶν συντεθέντας,

filionem aut etiam dicere anatores imperitis aliquis possit, non tamen ostendere. Omnes siquidem in animalibus partes nervorum compotes sunt, hae manifeste ex cerebro in ipsas descendunt, illae per mediam spinæ medullam. Primi igitur prolixitatis auctores extiterunt, qui contra evidentia falsa attulere, non Hippocrates, aut Erasistratus, aut Eudemus, aut Herophilus, aut Marinus, qui post veteres anatomicam speculationem interea temporis neglectam restituerunt. Nam si, quod ex anatome apparet, dixissent, non utique prolixi essemus, eo, quod quaeritur, per demonstrationem unam invento. Longioribus itaque verbis statim in primo libro opus habuimus; nam propter eos, qui, quae neutiquam sciebant, tanquam exacte scientes scribere aggressi sunt, coacti sumus et nervorum et arteriarum dissectionem summam in eo percensere. At in secundo libro ex rationibus, quae de animae principatu interrogatae fuerant, probabilissimas ostendimus, non secundum ratio-

Ed. Chart. V. [226.]

Ed. Bas. I. (319.)

ἀλλὰ τοὺς μὲν ἐγγὺς αὐτῶν, οὓς διαλεκτικούς ἔθος ἐστὶν Ἀριστοτέλει καλεῖν, ἐνίους δὲ πορρώτερον, οὓς διαιροῦμεν εἰς τε τοὺς ῥητορικοὺς καὶ τοὺς σοφιστικούς. ἐπραξα δὲ τοῦτο καὶ τοῦ ὑποκειμένου μὲν ἕνεκεν αὐτοῦ, καὶ διὰ τοὺς ἐταίρους δὲ βουλομένους ἐκ παραλλήλου τῶν λόγων ἔχειν τὰς διαφορὰς ἐφ' ἐνὸς προβλήματος, ἐσομένης τῆς γυμνασίας ταύτης εἰς πολλὰ χρησίμης. ἐπεὶ δὲ καὶ τοιοῦτόν τινα λόγον ὁ Χρύσιππος ἔγραψεν· ἐνθα τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, ἐνταῦθα καὶ τὸ ἡγεμονικόν· τὰ δὲ πάθη τῆς ψυχῆς ἐν καρδίᾳ· ἐν ταύτῃ ἄρα καὶ τὸ ἡγεμονικόν· ἐδείκνυν αὐτὸ τὸ ζητούμενον αὐτὸν ἐν τῷ κυριωτάτῳ λήμματι λαμβάνοντα. Πλάτωνος γὰρ εἰρηκότες, ἐν μὲν τῇ κεφαλῇ τὸ λογιστικὸν ὑπάρχειν, ἐν δὲ τῇ καρδίᾳ τὸ θυμοειδές, ἐν ἥπατι δὲ τὸ ἐπιθυμητικόν, ἐχορῆν αὐτὸν ἐλέγξει πρότερον, ὅσα κατασκευάζων ἑαυτοῦ τὸ δόγμα διήλθεν ὁ Πλάτων, οὐχ ἁπλῶς ἀποφηνάμενον ἀξιόπιστοτέραν ἡγεῖσθαι τὴν ἰδίαν ἀπόφασιν τῶν ὑπὸ Πλάτωνος εἰρημέων λόγων. ἐδείκνυν δὲ καὶ ὥς

nem demonstrativam ab ipsis compositas, sed alias quidem illis propinquas, quas dialecticas Aristoteles vocare consuevit, alias autem longius ab his recedentes, quas dividimus in rhetoricas et sophisticas. Feci autem hoc tum rei ipsius subjectae gratia, tum propter familiares, qui ex mutua collatione rationum habere differentias cupiunt, quum haec exercitatio in una quadam proposita quaestione ad multa utilis futura sit. Quoniam vero et huiusmodi orationem Chrysippus scripsit: Ubi animi affectus, ibi etiam principatus; affectus autem animi in corde; ibi igitur et principatus: ostendebam id, quod in quaestionem vertitur, ipsum in principalissima sumptione assumi. Nam quum Plato dixisset, in capite facultatem rationalem existere, in corde irascibilem, in jecore concupiscibilem, conveniebat ipsum prius reprehendere, quae Plato suum ipsius dogma astruens percensuit, non simpliciter eloquutum suam ipsius enunciationem fide digniorem censere iis, quae a Platone prolata sunt. Porro ostendi etiam, quod ne

Ed. Chart. V. [226.]

Ed. Bas. I. (319.)

οὐδ' ἐπεχείρησέ που τῶν ἑαυτοῦ συγγραμμάτων ὁ Χρύσιππος ἀντειπεῖν τοῖς τοῦ Πλάτωνος λόγοις. ἅπαντες μὲν οὖν ὅσοι μηδέπω φιλοσοφίας ἦσαν ἡμέτεροι γεωμέτραι, καὶ ἀριθμητικοὶ, καὶ λογιστικοὶ, καὶ ἀστρονόμοι, καὶ ἀρχιτέκτονες, εἰ τε μουσικοὶ, καὶ γνῳμονικοὶ, καὶ ῥητορικοὶ, καὶ γραμματικοὶ, καὶ ὅλως εἴ τις ἐν τέχνῃ λογικῇ γεγύμναστο, πίστιν βεβαίαν ἔσχον, ἐξηλέγχθαι μὲν τοὺς τῶν ἄλλων λόγους, ὅσους ἐγεγράφεσαν ὑπὲρ ἡγεμονικοῦ ψυχῆς, ἀληθεῖς δ' εἶναι τοὺς Ἰπποκράτους καὶ Πλάτωνος. ἐπεὶ δὲ τὰ τοῦ Χρυσίππου βιβλία περὶ παθῶν γεγραμμένα, καὶ οἱ ἀπ' ἐκείνου, ὥς ἐν ἐκείνοις ἀπέδειξεν ὁ ἀνὴρ, ἐν τῷ λογιστικῷ τῆς ψυχῆς εἶναι τὰ πάθη, τοὺς θυμούς, καὶ τοὺς φόβους, καὶ τὰς λύπας, ὅσα τ' ἄλλα τοιαῦτα, δι' ἐκείνους ἠναγκάσθη ἐπιδεικνύναι μὴ μόνον ψευδῶς εἰρηκότα πολλὰ κατὰ τὰ περὶ τῶν παθῶν βιβλία τὸν Χρύσιππον, ἀλλὰ καὶ μαχόμενα αὐτῷ. καὶ κατὰ τοῦτο προσέθηκα τοῖς πρώτοις δύο βιβλίοις ἕτερα τρία, δείξας εὐθέως ἐν αὐτοῖς, ὅτι καὶ Ποσειδώνιος ὁ ἐπιστημονικώτατος τῶν Στωϊκῶν διὰ τὸ γεγυμνάσθαι κατὰ γεωμετρίαν ἀπέστη τε τοῦ Χρυσίππου καὶ δείκνυσιν ἐν τῇ

aggressus quidem sit Chrysippus in suis commentariis Platonis verbis refragari. Itaque omnes, qui nondum philosophiam attigerunt, geometrae, arithmetici, calculatores, astronomi, architectones, praeterea musici, gnomonici, rhetorici, grammatici, summam si quis in arte logica exercitatus sit, firmam fidem habuerint, aliorum sane rationes de animae principatu conscriptas fuisse rejectas, Hippocratis autem et Platonis esse veras. At quia Chrysippi libri de affectibus extant, in quibus ejus sectatores affirmant, quod in illis ostendit vir, in rationali animae parte esse affectus, iracundiam, metum, dolorem, aliaque ejus generis, coactus sum ostendere, non solum falsa multa in libris de affectibus Chrysippum dixisse, sed etiam sibi repugnantia, ac in hoc apposui duobus prioribus libris alios tres, indicans statim in his, quod et Posidonius Stoicorum scientissimus, quoniam in geometria se exercuerit, a Chrysippoque discivit, et in

Ed. Chart. V. [226. 227.]

Ed. Bas. I. (319.)

περὶ παθῶν πραγματεία διοικουμένους ἡμᾶς ὑπὸ τριῶν
δυνάμεων, ἐπιθυμητικῆς τε καὶ θυμοειδοῦς καὶ λογιστι-
κῆς. [227] τῆς δ' αὐτῆς δόξης ὁ Ποσειδώνιος ἐδειξεν εἶναι
καὶ τὸν Κλεάνθην. καὶ μέντοι καὶ τὸν περὶ τῶν ἀρετῶν λόγον
ἐπὶ ταύταις ταῖς ἀρχαῖς ὁρθῶς φησι περαίνεσθαι, καὶ δεί-
κνυσιν αὐτὸ τοῦτο διὰ μεγάλης πραγματείας ἰδίᾳ γεγραμμέ-
νης αὐτοῦ. ὥστ' οὐκ ἐγὼ τοῦ μήκους τῶν λόγων αἴτιος,
ἀλλ' οἱ προπετῶς ἐπαινοῦντες τὰ γεγραμμένα Χρυσίππῳ
περὶ τε τοῦ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικοῦ καὶ περὶ παθῶν, ἃ
πάντ' ἐγνώκειν ἐγὼ παρελθεῖν ἐάσας ἀνέλεγκτα. Θεοὺς δ'
ἅπαντας ἐπικαλοῦμαι μάρτυρας, ὥς τοὺς ἀναισχύντους τῶν
λόγων ἐλέγχους αὐτὸς αἰδοῦμαι, βέλτιον εἶναι νομίζων
ἀγνοεῖσθαι τοῖς πολλοῖς αὐτοὺς, ὅπως μὴ βλάπτοιτο θεώ-
μενοι φιλοσόφους ἄνδρας, ἃ μηδέποτε εἶδον, ὥς ἰδόντας
γράφοντας· ἦττον γὰρ αἰδοῦνται καὶ αὐτοὶ φωραθῆναι
ψευδόμενοι. αἰδεσθῆναι δ' ἔστι καὶ οἱ μὴ γινώσκουσιν,
ἐν φιλοσοφίᾳ γεγηρακότες ἄνδρες, ὥς εἷς μόνος οὗτος ἡρώ-
τητα λόγος ἀποδεικτικῶς νόμῳ περὶ ψυχῆς ἡγεμονικοῦ, καθ'

opere de affectibus ostendit, a tribus corpus nostrum
facultatibus, concupiscibili, irascibili et ratiocinatrice,
gubernari. Cujus opinionis et Cleanthem esse Posidonius
indicat. Quin etiam sermonem de virtutibus principiis
istis recte absolvi pronunciat, atque id ipsum magno opere
seorsim ei conscripto monstrat. Quare non ego disputa-
tionis prolixae auctor sum, verum qui temere Chrysippi
scripta laudant tum de animae principatu, tum de
affectibus; quae omnia statueram ego irreprehensa prae-
terire. Deos autem omnes testes invoco, quod rationum
impudentium refutationes afferre pudebat, praestare existi-
mans, ut vulgus ipsas ignoret, ne offendatur conspiciens,
viros philosophos ea, quae nunquam viderunt, tanquam
videntes scribere; minus enim pudet etiam ipsum vulgus,
ubi in mendacio deprehenditur. Pudor autem est, illos
viros, qui in philosophia consenuerint, ignorare, unam
solam hanc rationem de animae principatu lege demon-
strativa esse interrogatam, in qua vera quidem assumptio

Ed. Chart. V. [227.]

Ed. Bas. I. (319.)

ὃν ἡ μὲν ἀληθείης πρόσληψις ἐστιν, ἐγκέφαλον εἶναι τῶν
νεύρων ἀρχήν, ἡ ψευδῆς δὲ, τὴν καρδίαν. ὥστε οὐ μόνον ἐν
πέντε βιβλίοις οὐκ ἦν ἀνάγκη γραφῆναι τὸν περὶ ψυχῆς
ἡγεμονικοῦ λόγον, ἀλλ' οὐδὲ δι' ἐνὸς ὅλου πρὸς γε τοὺς
μεμαθηκότας, ὁποῖόν τι πρᾶγμα ἐστὶν ἀποδείξις ἐπιστημο-
νική, προσήκουσα μὲν, ὥς ἐγὼ φημι, φιλοσόφοις μᾶλλον,
ἢ γεωμέτραις, ἀριθμητικοῖς τε καὶ λογιστικοῖς, ἀστρονόμοις
τε καὶ ἀρχιτέκτοσιν, οὐ μὴν ἡσκημένοις γ' αὐτοῖς, ὥσπερ
ἐκείνοις. διὰ τοῦτ' οὖν Εὐκλείδης μὲν ἐνὶ θεωρήματι τῷ
πρώτῳ κατὰ τὸ τῶν φαινομένων βιβλίον ἐπέδειξε δι' ὀλιγίστων
ἐπῶν, τὴν γῆν μέσην εἶναι τοῦ κόσμου, καὶ σημείου καὶ
κέντρου λόγον ἔχειν πρὸς αὐτὸν, ἣν οἱ μαθόντες οὕτω
πιστεύουσι τῷ συμπεράσματι τῆς ἀποδείξεως, ὥς καὶ τὸ τὰ
δὶς δύο τέτταρα εἶναι. τῶν φιλοσόφων δ' ἔτι τοιαῦτα
ληροῦσι περὶ μεγέθους τε καὶ θέσεως γῆς, ὥς αἰδεσθῆναί
τινα περὶ τοῦ παντὸς ἐπιτηδεύματος. ὅπου γὰρ οἱ μὲν αἰεὶ
παρακελευόμενοι μηδὲν μῆτε πράττειν μῆτε λέγειν πρόπε-
τῶς ἔργῳ φαίνονται τοιοῦτοι, τῶν δ' εἰρημένων ἀνωθεν

est, nempe cerebrum nervorum esse originem, falsa
autem, cor. Quare non solum in quinque libris non
erat necessarium sermonem de animae principatu tradere,
imo ne per unum quidem totum ad eos, qui didicerunt,
qualis res sit demonstratio scientifica; quae sane, ut ego
arbitror, philosophis magis convenit, quam geometris,
arithmeticis, logicis, astronomis, et architectonibus, non
tamen exercitatis ipsis, quemadmodum illis. Propterea
igitur Euclides in theōremate primo in libro apparen-
tium paucis versibus ostendit, terram mundi esse mediam,
et signi centrique rationem habere illius collatione;
quod qui didicerunt, conclusioni demonstrationis sic fidem
adhibent, quemadmodum etiam bis duo esse quatuor.
Porro nonnulli philosophi talia de magnitudine et terrae situ
iugantur, ut sint, quos deinde totius sui instituti pudeat.
Quum enim, qui semper hortantur nihil vel facere vel
dicere praepostere, tales in ipso opere apparent, dicto-
rum vero superius artificum nullus quidem se ipsum

Ed. Chart. V. [227.]

Ed. Bas. I. (319.)

ἀντιτεχνιτῶν οὐδεὶς μὲν ἑαυτὸν νομίζει σοφόν, ὥς ἐκεῖνοι, ταῖς δ' ἀποδείξεσι προσηκόντως χρῶνται, μηδαμóθεν μαχόμενοι, μηδὲ διαφωνοῦντες ἀλλήλοις, μηδὲ ἀναισχύντως ἀποφαινόμενοι περὶ ὧν οὐκ ἴσασι, πῶς οὐκ ἂν τις αἰδεσθεῖη περὶ παντός τοῦ τῆς φιλοσοφίας ἐπιτηδεύματος; οὕτως γοῦν ὁ ἀληθὴς λόγος ἐστὶ βραχύς, ὥς ἐγὼ δεῖξω σοι δι' ὀλίγων συλλαβῶν περαινόμενον αὐτὸν ὄντα τοιοῦτον· ἐνθα τῶν νεύρων ἡ ἀρχή, ἐνταῦθα τὸ ἡγεμονικόν· ἡ δ' ἀρχὴ τῶν νεύρων ἐν ἐγκεφάλῳ ἐστίν· ἐνταῦθα ἄρα τὸ ἡγεμονικόν. εἰς μὲν οὗτος ὁ λόγος ἐντέα καὶ τριάκοντα συλλαβῶν, ὅπερ ἐστὶ δυοῖν καὶ ἡμίσεως ἐπῶν ἑξαμέτρων. ἕτερος δ' ἐστὶν πέντε τῶν πάντων ἐπῶν· ἐνθα τὰ πάθη τῆς ψυχῆς ἐπιφανέστερον κινεῖ τὰ μύρια τοῦ σώματος, ἐνταῦθα τὸ παθητικόν τῆς ψυχῆς ἐστίν· ἀλλὰ μὴν ἡ καρδιά φαίνεται μεγάλην ἐξαλλαγὴν ἴσχουσα τῆς κινήσεως ἐν θυμοῖς καὶ φόβοις· ἐν ταύτῃ ἄρα τὸ παθητικόν τῆς ψυχῆς ἐστίν. εἰ δὲ συνθεῖης ὧδὶ τούτους τοὺς δύο λόγους, οὐ πλείονες τῶν ὀκτὼ ἑξαμέτρων τὸ συγκεῖμενον ἐξ αὐτῶν πληθός ἐσται. τίνες οὖν

sapientem, quemadmodum illi, existimat, demonstrationibus autem convenienter utuntur, nusquam repugnantes, neque dissidentibus invicem, neque de incognitis impudenter pronunciantes, quomodo aliquem haud pudebit de toto philosophiae studio? Sic itaque vera ratio brevis est, ut ego tibi ostendam, et paucis syllabis absolvitur, quae talis est. Ubi nervorum initium, ibi animae principatus; initium vero nervorum in cerebro; ibi ergo principatus. Una quidem haec oratio novem et triginta syllabis constat, quod est duobus versibus hexametris cum dimidio; altera vero quinque in totum versibus. Ubi affectus animae evidentius corporis partes movent, inibi pars animae patibilis est; atqui cor apparet magnam motus immutationem obtinere in iracundia et metu; inibi igitur patibilis animae pars existit. At si has duas orationes composueris, non plures hexametris octo compositus ex ipsis numerus erit. Qui igitur auctores sunt, quod quin-

Ed. Chart. V. [227. 228.]

Ed. Bas. I. (319.)

αἷτιοι τοῦ πέντε βιβλία γραφῆναι περὶ τούτων, ἃ διὰ ὁκτὼ
 στίχων ἡρωϊκῶν ἐπιστημονικὴν ἀπόδειξιν εἶχεν; οὐχ ἡμεῖς
 δῆπουθεν, ἀλλ' οἱ μὴ βουλόμενοι γραμμικαῖς χρῆσθαι ἀπο-
 δείξεσι φιλόσοφοι, περὶ ὧν ἔφην αἰδεῖσθαι. τίνες δὲ αἷτιοι
 τοῦ καὶ τὸ ἕκτον βιβλίον ἐπ' αὐτοῖς γραφῆναι περὶ τῆς τρί-
 τῃς ἀρχῆς, μακροτέρου μὲν λόγου δεομένης, [228] οὐ μὴν
 ὥσθ' ὅλον ἔν πληρωθῆναι βιβλίον; οἱ μὴ γεγυμνασμένοι
 γραμμικῶν ἀποδείξεων ἀκούειν, ἐπεὶ τοι καὶ τούτου τοῦ
 σκέμματος ἐν ὀλίγοις κεφαλαίοις ἐστὶν ἡ ἀπόδειξις. ἐδείχθη
 γὰρ ἐν τε τοῖς φυτοῖς τὰ παχύτατα μέρη τῆς ἀρχῆς αὐτῶν
 ἐκφυόμενα, καὶ τῶν προδεδειγμένων δυοῖν ἀρχῶν, τῆς τῶν
 νεύρων καὶ τῶν ἀρτηριῶν, τὰ μὲν οἷον στελέχη πρὸς ταῖς
 ἀρχαῖς εἶναι, τὰ δὲ ἀνάλογον κλάδοις ἐν τῷ προΐεναι τὰ
 στελέχη γεννώμενα. τοῦτο μὲν ἐν λῆμμι δι' ἐναργῶν ἀπο-
 δείξεων ἐδείχθη· δεύτερον δὲ ἐπ' αὐτῷ, τῆς φυτικῆς ἐν ἡμῖν
 δυνάμεως, ἣν κοινὴν ἔχομεν πρὸς τὰ φυτὰ, τὰς φλέβας
 ὑπάρχειν ὄργανα, καθηκουσῶν μὲν εἰς τε τὴν γαστέρα καὶ
 τὰ ἔντερα λεπτῶν φλεβῶν, ὥστε εἰς τὴν γῆν αἱ ῥίζαι τῶν

que de his libri scripti sint, quae octo versibus heroicis
 demonstrationem habebant scientificam? Haud nos nimi-
 rum, sed ii, qui linearibus uti demonstrationibus philo-
 sophi nolunt, quorum dixi me pudere. Nonnulli vero
 auctores sunt, cur sextus liber in ipsis de tertio princi-
 pio conscriptus sit, quod sane longiorem disputationem
 requirit, non tamen ut unus totus impleatur liber, neu-
 tiquam exercitati lineares demonstrationes audire, quoniam
 et haec consideratio paucis capitibus demonstratur.
 Quippe ostensum est, in stirpibus crassissimas partes ex
 principio ipsarum procedere, et quum duo primordia
 nervorum arteriarumque prius sint indicata, haec veluti
 caudices ratione principiorum esse, illa respondere pro-
 portione ramis caudicum progressu genitis. Haec sane
 una sumptio manifestis demonstrationibus indicata est;
 secunda praeter hanc, vegetantis in nobis facultatis, quam
 communem cum stirpibus habemus, venas esse instru-
 menta, dum exiles venae in ventrem et intestina, quem-

Ed. Chart. V. [228.]

Ed. Bas. I. (319. 320.)

δείδρων, ἀπασῶν δὲ ἀπὸ μιᾶς φλεβὸς πεφυκυῶν, τῆς ἐπὶ
 πύλαις ἥπατος, αὐτῆς δὲ (320) ἐκ τοῦ ἥπατος ἐκφυομένης
 μεγίστης φλεβὸς, ἣν κοίλην ὀνομάζουσιν, ἥς ὥσπερ κλάδοι
 τινὲς σχίζονται φλέβες ἄλλαι πάντα τοῦ σώματος φερόμεναι.
 ἐξ ὧν ἐπεραίνεται ἡ τῶν φλεβῶν ἀρχὴ τὸ ἥπαρ ὑπάρχειν, ᾧ
 πάλιν εἶπεν, καὶ τῆς κοινῆς πρὸς τὰ φυτὰ δυνάμεως ἀρχὴν
 εἶναι τοῦτο τὸ σπλάγχνον, ἣντινα δύνανται ὁ Πλάτων ἐπι-
 θυμητικὴν ὀνομάζει. αὕτη μὲν ἀπόδειξις μία τοῦ τὸ ἥπαρ
 ἀρχὴν εἶναι τῆς ἐπιθυμητικῆς δυνάμεως καὶ τῶν φλεβῶν.
 ἑτέρα δ' ἐκ τοῦ μηδὲν ἄλλο μόριον εὐρίσκεισθαι κατὰ τὸ
 ζῶον, ᾧ συμφυεῖς εἰσιν αἱ φλέβες ἅπασαι, λαμβανομένη.
 τὴν γὰρ ἐκ τῶν κυρτῶν τοῦ ἥπατος ἐκφυομένην φλέβα τὴν
 κοίλην ἐνίοι φασὶ τῆς δεξιᾶς ἐν τῇ καρδίᾳ κοιλίας ἐκπεφυ-
 κέναι. εἶπερ οὖν ἀπ' ἐκείνης ἀνάλογον κλάδοις αἱ κατὰ τὸ
 σῶμα πᾶν ἀποσχίζονται φλέβες, εἴη ἂν ἀπασῶν αὐτῶν ἀρχὴ
 ἡ καρδία. ἀλλ' αἱ γ' ἐκ τῶν σιμῶν τοῦ ἥπατος ἀνάλογον
 ῥίζαις εἰς τὴν γαστέρα, τὴν τε νῆστιν καὶ τὸ λεπτὸν ἔντερον,
 καὶ τὸ τυφλόν, καὶ τὸ κῶλον, εἰς τε τὸ ἀπευθυμένον

admodum in terram arborum radices descendunt, omnes
 quidem ab una vena juxta portas jecoris sita procedunt.
 Rursus ex jecore maxima vena prodit, quam cavam nun-
 cupant, cujus veluti rami quidam scinduntur venae aliae
 per totum corpus discurrentes. Ex quibus concludebatur,
 venarum principium esse jecur. Quod rursus sequebatur
 etiam communis cum stirpibus facultatis principium esse
 hoc viscus, quam sane facultatem Plato appetentem nomi-
 nat. Haec demonstratio una est ejus, quod jecur origo
 sit facultatis concupiscibilis et venarum; altera sumitur
 ex eo, quod nulla alia pars in animante reperiatur, cui
 omnes venae sint connatae. Quippe ex gibba jecinoris
 parte procedentem venam cavam nonnulli ex dextro cor-
 dis sinu prodiisse affirmant. Si igitur ab illa similiter
 ramis totius corporis venae propagantur, esset utique
 omnium ipsarum principium cor. Verum quae ex cava
 jecoris regione proficiscuntur, radicum modo in ven-
 trem, jejunum intestinum, tenue, caecum, colum, rectum

Ed. Chart. V. [228.]

Ed. Bas. I. (310.)

ὀνομαζόμενον, καὶ τὸν σπλῆνα, καὶ τὸ ἐπίπλοον ἤκουσαι
φλέβες οὐκ ἀπὸ ταύτης πεφύκασιν, ἀλλ' ἔστιν ἑτέρα φλέψ
ἁπασῶν τούτων ἀρχὴ κατὰ τὰς πύλας τοῦ ἥπατος τεταγμένη.
πῶς οὖν ἔτι ἀρχὴ τῶν φλεβῶν ἢ δεξιὰ τῆς καρδίας ἔσται
κοιλία, μήτε τῶν εἰρημένων φλεβῶν, μήτε πρὸς αὐταῖς τῶν
ἐν τοῖς σιμοῖς τοῦ ἥπατος συναπτομένων τῇ καρδίᾳ; ἥπαρ
δὲ καὶ ταύταις ἀπάσαις συνῆπται ταῖς φλεψὶ καὶ ταῖς καθ'
ὅλον τὸ σῶμα διὰ τῆς ἐκ τῶν κυριῶν αὐτοῦ μερῶν ἐκπε-
φυκίας, ἣν οἱ μὲν πλεῖστοι τῶν ἱατρῶν κοίλην ὀνομάζουσιν
διὰ τὸ μέγεθος, Ἱπποκράτης δὲ καὶ ὅσοι τὰ τούτου πρεσ-
βεύουσιν, ἥπατιτιν ἀπὸ τοῦ σπλάγχνου προσονομάζουσιν,
ὅθεν ἐκπέφυκεν αὕτη. τοιγαροῦν ἤδη σοι δευτέρα περὶ
ἥπατος ἀπόδειξις, ὡς ἁπασῶν ἔστι φλεβῶν ἀρχὴ, διὰ τοῦτο
δὲ καὶ τῆς θρεπτικῆς δυνάμεως. ἄλλη δ' ἐκ περιουσίας
τρίτη τοιάδε τις. ἐὰν τὴν δεξιάν τῆς καρδίας κοιλίαν
ἀρχὴν ὑποθώμεθα τῆς κοίλης φλεβός, ἐναντίως ἔσται τῇ
φανομένῃ καὶ ἐν ταῖς τῶν ἰχθύων ἀνατομαῖς εὗρισκομένῃ.
οὐδενὸς οὖν αὐτῶν ἢ καρδία δεξιάν ἔχει κοιλίαν, ὅτι μηδὲ

dictum, lienem et omentum veniunt, non ab hac oriun-
tur, sed est altera vena omnium harum origo juxta por-
tas jecinoris sita. Quomodo igitur adhuc venarum prin-
cipium dextri cordis sinus erit, quum neque commemo-
ratae venae, neque praeter ipsas in cava jecoris parte
sitae cordi committantur, jecur autem his omnibus venis
commissum sit, et illis, quae in totum corpus excurrunt,
per illam, quae ex gibba ipsius parte procedit, quam
plerique medicorum propter magnitudinem cavam nomi-
nant? Hippocrates autem, et qui hujus scripta profiten-
tur, jecorariam a viscere nuncupant, unde ipsa prodiit.
Quapropter secunda jam de jecore demonstratio habeatur,
nempe quod universarum venarum sit principium, eoquo
etiam facultatis nutritiae. Alia porro ex abundanti tertia
hujusmodi esto. Si dextrum cordis sinum cavae venae
principium statuamus, adversabitur ei, quod apparet et
quod in piscium dissectionibus invenitur. Quippe nullius
ipforum cor dextrum habet ventriculum, quoniam neque

Ed. Chart. V. [228. 229.]

Ed. Bas. I. (320.)

πνεύμων ἐστὶ τοῖς ζώοις ἐκείνοις. διὰ τί δὲ γεννᾶται τα καὶ συναπόλλυται πνεύμονι τῆς καρδίας ἡ δεξιὰ κοιλία, δέδεικται μοι κατὰ τὴν περὶ χρείας μορῶν πραγματείαν. ἐκ περιουσίας μὲν, ὥς ἔφην, οὐ σμικρὰ τῷ δόγματι πίστις ἐστὶ καὶ ἐκ τοῦ νῦν εἰρημένου λόγου. προσέρχεται δὲ καὶ ἄλλη τις ὁμοία τῇδε, τὴν εὐθύτητα τῆς κοίλης ἡμῶν ἐπισκεπτομένων. ὁρᾶται γὰρ ἀπὸ τῶν κυρτῶν τοῦ ἥπατος ἄχρι τῶν σφαγῶν ἅπαν μὲν αὐτῆς τὸ δεξιὸν μέρος εὐθεία μὴ ἄκλαστον φυλάττον αὐτήν, ἐκ δὲ τῶν ἀριστερῶν ἀπόφυσις εἰς τὴν δεξιὰν κοιλίαν τῆς καρδίας γιγνομένη, [229] ἦντινα φλέβα νομίζουσιν ἔνιοι τὸ πρέμνον, ὥς ἂν εἴποι τις, εἶναι τῶν καθ' ὅλον τὸ σῶμα φλεβῶν. εἰ δὲ περ ἦν ἀληθὲς τοῦτο, πάντως ἂν ἐσχίζετο καὶ αὕτη μετὰ τὴν ἐκφυσιν ὁσαύτως τῇ μεγάλῃ ἀρτηρίᾳ, ἣν ὁμολογουμένως ἀπασῶν τῶν καθ' ὅλον τὸ ζῶον ἀρτηριῶν ἀρχὴν οὖσαν ἰδεῖν ἔστι κατὰ τὸ πρῶτον ἐκφῦναι τῆς καρδίας δέχα σχιζομένην, ὅπως τῶν μερῶν αὐτῆς τὸ μὲν ἕτερον ἄνω, τὸ δὲ ἕτερον ἐνεχθεῖν κάτω τοῦ σώματος. ὥστε καὶ εἰ ἡ κοίλη φλέψ τῆς καρδίας

pulmo illis animantibus inest. Cur autem generetur simulque pereat cum pulmone cordis dexter sinus, ostensum a me est in opere de usu partium. Ex abundantia, ut dixi, non parva dogmati fides est etiam ex sermone, qui nunc expositus est. Porro accedit alia adhuc quæpiam huic similis, dum rectitudinem cavæ venæ nos inspicimus. Nam tota ipsius dextra pars a gibba jecoris regione usque ad jugulum linea una recta inflexilem eam servare videtur; ex sinistris autem processum in dextrum cordis sinum fieri; quam venam aliqui putant truncum seu caudicem, ut ita dicam, esse totius corporis venarum. Quod si verum esset, omnino scinderetur et ipsa post exortum magnæ arteriæ similiter, quam sine controversia omnium in toto animante arteriarum principium videre licet, qua primum ex corde oritur, duplici propagine discindi, ut partium ipsius altera sursum, altera deorsum in corpore educatur. Quare etiam, si cava vena

Ed. Charit. V. [219.]

Ed. Bas. I. (320.)

ἐφύετο, πάντως ἂν καὶ αὕτη παραπλησίως τῇ ἀρτηρίᾳ δίχα
 σχισθεῖσα τῷ μὲν ἑτέρῳ μέρει πρὸς τὰς σφαγὰς ἀνη-
 νέχθῃ, τῷ δὲ ἑτέρῳ κατηνέχθῃ πρὸς τὸ ἥπαρ· οὐ μὴ φαι-
 νομένου δηλόν ἐστιν, οὐδὲ ἐκ τῆς καρδίας αὐτὴν ἀρχεσθαι.
 αὗται τέτταρες ἀποδείξεις εἰσὶν εἰρημέναι κατὰ τὸ τῆς προ-
 κειμένης περὶ ραγματείας ἕκτον γράμμα τοῖς εἰδόσι, τί ποτ' ἐστὶν
 ἀπόδειξις, αὐτάρκως. εἴρηται δὲ καὶ ἄλλα τινὰ κατὰ τὸ
 βιβλίον εἰς πίστιν τοῦ δόγματος, οὐ μὴν ἐπιστημονικὴν γε
 τὴν ἀπόδειξιν ἔχοντα, καθάπερ οἱ πρῶτοι δύο λόγοι. καὶ
 μέντοι καὶ ἀντιλογία τις εἴρηται πρὸς τοὺς ἑτέρας δοξά-
 ζοντας. ὥστε, ὅσον ἐπ' ἐμοί, διὰ βραχυτάτων ἤδη τὸ
 προκείμενον ἀποδέδεικται, καὶ χρὴ τοῦ μήκους τῶν λόγων
 οὐχ ἡμῖν ἐλέγχουσιν, οὐς ἡμαρτημένους ἔγραψαν ἐκεῖνοι λό-
 γους, ἀλλὰ τοῖς συνθεῖσιν αὐτοὺς μέμφεσθαι. τριῶν οὖν
 βιβλίων λογικῶν περὶ παθῶν γεγραμμένων Χρυσίππῳ, δυ-
 νάμενος ἀντιπεῖν, ἃ πρὸς αὐτὸν διηνέχθην διελέγχων, μη-
 κύνειν, οὐχ ὑπέμεινα τοῦτο πρᾶξαι, καθάπερ οὐδ' ὅσα

ex corde prodiiisset, omnino haec quoque similiter arteriae
 bifariam scissa, altera parte ad jugulum emergeret, altera
 ad jecur deferretur. Quod quum non appareat, clarum
 est, neque ex corde ipsam originem ducere. Hae quatuor
 demonstrationes sunt in sexto propositi operis libro
 abunde satis explicatae iis, qui norunt, quid tandem sit
 demonstratio. Dicta sunt et alia quaedam in libro ad
 fidem dogmatis approbandam, quae tamen scientificam
 demonstrationem non habent, quemadmodum primae duae
 rationes. Quin, etiam controversia quaedam ad aliorum
 opiniones declarata est. Quare, quantum ad me attinet,
 paucissimis jam id, quod institui, demonstratum est. Ac
 prolixitatis verborum non in nos, qui reprehendamus,
 quas vitiosas illi prodiderunt rationes, sed in ipsarum
 auctores culpa rejicienda est. Quum itaque tres libri
 logici de affectibus a Chrysippo sint traditi, contradicere
 quum possem, et ea, quibus ab ipso dissentirem, protrahere,
 id facere non sustinui, sicuti nec quae de virtutum dif-

Ed. Chart. V. [229.]

Ed. Bas. I. (320.)

περὶ τῆς τῶν ἀρετῶν διαφορᾶς ἔγραψεν ἐν τέτταρσι βιβλίοις, ὑπὲρ ὧν αὐτῷ καὶ ὁ Ποσειδώνιος μέμφεται. ἀλλὰ καὶ περὶ τούτων ἐνδειξάμενος τοῖς ἀκούειν δυναμένοις ἐπιστημονικῶν ἀποδείξεων, ἀνεβαλόμενῃ ἐπὶ σχολῇς αὐθις ἐπιδείξειν, ὅσα καὶ πρὸς αὐτὸν ἐναντιολογούμενος ἔγραψε, καὶ πρὸς τὴν τῶν ἐναργῶς φαινομένων ἀλήθειαν. ἐκείνῃ μὲν οὖν ἡ πραγματεία καθ' ἑαυτὴν γέγραπται.

Κεφ. β'. Νῦν δὲ ποθοῦσιν ἔχειν ἤδη πολλοῖς τῶν φίλων τὰ κατάλοιπα τῶν Ἱπποκράτους καὶ Πλάτωνος δογμάτων ἐνταῦθα τρέφομαι, ἀρχὴν ἀπὸ τῶν φυσικῶν στοιχείων ποιησάμενος. ὀνομάζεται μὲν οὖν στοιχεῖον, ὅπερ ἂν ἐλάχιστον ἢ μέρος ἐκείνου τοῦ πράγματος, οὐπερ ἂν ἡ στοιχεῖον· ἐκ γὰρ τοῦ τῆς πρὸς τι κατηγορίας ἐστὶν ἡ στοιχεῖον φωνή, καθάπερ καὶ τοῦ μέρους. τό τε γὰρ στοιχεῖον τινός ἐστι στοιχεῖον, τό τε μέρος τινός ἐστι μέρος. ὥσπερ οὖν τῆς φωνῆς ἡμῶν, ἡ χρώμεθα διαλεγόμενοι πρὸς ἀλλήλους, τέτταρα καὶ εἴκοσι ἐστι στοιχεῖα, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἀπάντων τῶν γεννητῶν καὶ φθαρτῶν σωμάτων

ferentia quatuor in libris prodidit, super quibus eum et Posidonius criminatur. Verum de his quoque ubi indicassem iis, qui scientificas demonstrationes possunt audire, cum otio rursus ostensurus hoc agere distuli, quae sibi etiam ipse et veritati eorum, quae evidenter apparent, refragatus conscripsit. Illud itaque opus per se elaboratum est.

Cap. II. Nunc vero, quum plerique amicorum reliqua Hippocratis et Platonis dogmata jam habere desiderant, illuc me convertam, a naturalibus elementis exorsus. Nominatur itaque elementum, quodcunque minima sit pars illius rei, cujus fuerit elementum. Nam ex appellatione ad aliquid vox elementum capitur, quemadmodum et partis; nam et elementum alicujus elementum est, et pars alicujus pars est. Sicut igitur linguae nostrae, qua utimur differentes invicem, quatuor et viginti sunt elementa, eodem modo omnium, quae generari corrumpique possunt, corporum minimae partes terra

Ed. Chart. V. [229. 230.]

Ed. Bas. I. (320.)

ἐλάχιστα μόρια γῆ καὶ αἰὲρ ἐστὶν ὕδωρ τε καὶ πῦρ, ἐλάχιστου δὲ λεγομένου τοῦ μηκέτι τομὴν ἐγχωροῦντος. ἡ μὲν γάρ κατὰ τὸ μέγεθος τομὴ τοιοῦτον οὐδὲν ἐλάχιστον ἔχει, μόνη δὲ ἡ κατ' εἶδος ἴσταιται ποτε, καθάπερ ἐπὶ τῆς φωνῆς. οὗσης γάρ τις συνθέτου τοιαύτης,

Μῆνιν ἄειδε, θεά, Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος,
ὅλη μὲν ἐστὶν αὕτη, μέρη δὲ τὸ μῆνιν, καὶ τὸ ἄειδε,
καὶ τὸ θεά, καὶ τὸ Πηληϊάδεω, καὶ τὸ Ἀχιλῆος.
ἕκαστον δὲ τούτων πάλιν εἰς τὰς συλλαβὰς τέμνεται, καὶ τῶν συλλαβῶν αὖτις [230] ἐκάστη διαίρεσιν εἰς τὰ στοιχεῖα λαμβάνει. τῆς γοῦν πρώτης συλλαβῆς τῆς μὴ συγκεκλιμένης ἐκ δυοῖν στοιχείων, οὐδέτερον αὐτῶν εἰς ἄλλας ἑαυτοῦ φωνὰς ἐλάττους δύναται τμηθῆναι, καὶ διὰ τοῦτο τὴν μὴ φωνὴν ἐλαχίστην τε καὶ ἄτμητον εἶναι φάμεν, ὥς καὶ τὸν Δίωνα καλεῖν ἔθος ἐστὶ τοῖς φιλοσόφοις ἄτομον οὐσίαν. οὕτως δὲ καὶ λόγον βραχύτατον εἴρηκεν ὁ Πλάτων τὸν συγκεκλιμένον ἐξ ὀνόματος καὶ ῥήματος, ὥς λόγον δηλονότι καλῶν βραχύτατον αὐτόν. ἕκαστον γάρ τῶν κατ' εἶδος

tunt et aër et aqua et ignis. Minimum autem dicitur, quod non amplius sectionem sustinet; etenim secundum magnitudinem sectio ejusmodi minimum nullum obtinet. Sola autem speciei divisio quandoque consistit, veluti in voce, quum aliqua composita talis existat:

Iram cane, dea, Pelidae Achillis.

Tota quidem haec est; partes autem iram, et cane, et dea, et Pelidae, et Achillis. Singula haec rursus in syllabas secantur, et syllabae iterum singulae divisionem in elementa recipiunt. Itaque primae syllabae μῆ, compositae ex duobus elementis, neutrum ipsorum in alias sui voces minores dividi potest. Ideo vocem μῆ minimam et indivisibilem esse dicimus, ut etiam Dionem vocare mos est philosophis substantiam individuum. Sic orationem brevissimam Plato dixit compositam ex nomine et verbo, orationem videlicet, quatenus est oratio, brevissimam appellans. Singula enim; quae secundum spe-

Ed. Chart. V. [23a.]

Ed. Bas. I. (320. 321.)

λεγομένων τε καὶ νοουμένων, ὅταν μηκέτι χωρῇ τομὴν εἰς εἶδη πλείω, τοῖς τοιούτοις ὀνόμασι προσαγορεύομεν, βραχύ-
τατον, ἄτμητον, στοιχεῖον. περὶ μὲν αὖν τοῦ στοιχεῖον ὀνό-
ματος ὅλον ἔχεις γεγραμμένον βιβλίον ἐν τῇ τῶν Ιατρικῶν
ὀνομάτων πραγματείᾳ. περὶ δὲ τῆς κατὰ μέγεθος τομῆς
τῶν σωμάτων ἐπιδέδεικται τοῖς γεωμετρικοῖς ἀνδράσιν, ὥς
οὐδέποτε στήναι δυναμένης, ἀλλ' αἰεὶ τοῦ τεμνομένου μι-
κρότερον ἑαυτοῦ τὸ μέγεθος ἔχοντος. ἀπολειπομένης δὲ μό-
νης τῆς κατ' εἶδος τομῆς, ὁμολόγηται πάλιν αὐτοῖς περὶ
τῆς καθ' ἕκαστον γένος τῶν ὄντων, ἄτομον εἶδος εἶναι τι
τοιούτον, ὅποῖόν ἐστιν ἐν τοῖς φυσικοῖς σώμασι στοιχεῖον,
ἢ γῆ καὶ τὸ ὕδωρ ὃ τε αἴρ καὶ τὸ πῦρ. (321) ἀποδείξεις
δὲ τούτων οὐ δέομαι γράφειν ἐνταῦθα, φθάσαντος γραφῆ-
ναι ὑπομνήματος ἐτέρωθι περὶ τῶν καθ' Ἱπποκράτην στοι-
χείων, ὃ σαφέστερον μὲν ἂν ἐγέγραπτο, καθάπερ καὶ ἄλλα
πολλὰ, μὴ πρὸς μόνον ἀποβλέποντι τὸν λαμβάνοντά μου
τὸ βιβλίον, ἀλλ' ὥς καὶ τῶν ἀμαθεστέρων ἐκείνου μελλόν-

clem et dicuntur et intelliguntur, quum non amplius
sectionem in plures species concedunt, ejusmodi nomi-
nibus appellamus, minimum, infectile, elementum; de
cujus nomine totum habes librum in medicinalium nomi-
num opere conscriptum. At de sectione corporum secun-
dum magnitudinem geometrae viri ostenderunt, ceu illa
nunquam consistere possit, verum semper id, quod seca-
tur, minorem quam prius magnitudinem habeat. Quum
autem sola secundum speciem sectio tandem desinat, in
confessio rursus de ea est, in unoquoque rerum genere
individuum quandam speciem haberi talem, quale est in
naturalibus corporibus elementum terra, aqua, aër et
ignis. Horum vero demonstrationes non opus habeo huc
ascribere, quum alias commentarium de elementis ex
Hippocratis sententia ediderim, quem clarius manifestius-
que sane, quemadmodum et alios complures, scripsissem,
nisi illius tantum, qui illum a me erat accepturus, non
imperitorum quoque, in quorum manus erat venturus,

Ed. Chart. V. [230.]

Ed. Bas. I. (321.)

των ὁμιλήσιν αὐτῷ. πολλῶν δ' ἔχειν φθασάντων, οὐκ ἔτ' ἔδοξέ μοι γράφειν ἄλλο, τῷ εἶναι ὀλίγους τινὰς ἐν αὐτῷ λόγους μακροτέρας ἐξεργασίας δεομένους, ὧν οὐχ ἥμισυ καὶ οὗτος αὐτὸς ὁ νῦν εἰρημένος ὑπὲρ τῆς κατὰ τὸ στοιχεῖον ἐννοίας, ἐπὶ πλεῖστον μὲν ἐξεργασμένος, ὡς ἔφην, ἐν ἐνὶ βιβλίῳ· διὰ κεφαλαίων δὲ νῦν εἴρηται μὲν, ὅσα πού μᾶλλον ἂν εἴρητο καὶ τῷ περὶ τῶν καθ' Ἱπποκράτην στοιχείων, εἴπερ αὐτῶν τῶν συλλαβῶν τὸ στοιχεῖον ἔδεῖτο. γεγραμμένου δὲ τῷ Ἱπποκράτει βιβλίου περὶ φύσεως ἀνθρώπου, προστεθέντος δ' αὐτῷ καὶ τοῦ περὶ διαίτης μικροῦ βιβλιδίου, καὶ τινος παρεντεθείσης ἀνατομῆς φλεβῶν, ἣν ὁ διασκευάσας δοκεῖ μοι προσθεῖναι τῷ περὶ φύσεως ἀνθρώπου καὶ τῷ περὶ διαίτης, ἐξήγησίς ἐστι τὸ ἡμέτερον γράμμα τὸ περὶ τῶν καθ' Ἱπποκράτην στοιχείων τοῦ γεγραμμένου περὶ φύσεως ἀνθρώπου. τὴν δὲ ἐξήγησιν οὐχ οὕτως ἔχει γεγενησθαι, ὡς εἰώθασιν οἱ τὰς ἐξηγήσεις γράφοντες ποιεῖσθαι καθ' ἑκάστην λέξιν, ἀλλὰ τῶν συνεχόντων τὸ δόγμα μόνων ἅμα

rationem habuisssem. Quum autem multi eum jam habeant, non amplius visum mihi est scribere alium, eo quod paucae quaedam in eo disputationes sint, quae longius tractari desiderent, ex quibus maxime et haec ipsa nunc comprehensa de elementi notionē, plurimum quidem uno in libro elaborata, ut dixi; in praesentia autem summam expedita sunt ea, quae magis utique declarata fuissent in libro de elementis secundum Hippocratem, si ipsis syllabis elementum opus habuisset. Porro quum liber de natura hominis ab Hippocrate sit conscriptus, adjectus autem ei exiguus libellus de victus ratione, et quaedam venarum dissectio interposita, quam auctor videtur mihi adjecisse opusculo de natura hominis et de victus ratione, noster de elementis secundum Hippocratem liber expositio est ejus, qui de natura humana proditus est. At expositionem non ita habet descriptam, ut consueverunt, qui interpretationes persequuntur, in singulis dictionibus factitare, sed de eorum duntaxat, quae dogmata complectuntur, una cum propriis demonstrationi-

Ed. Chart. V. [230. 231.]

Ed. Bas. I. (321.)

ταῖς οἰκείαις ἀποδείξεσιν, ὥς εἴπερ ἐθέλεις μανθάνειν, ἐπ' ἐκείνῳ μετάβηθι τὸ βιβλίον. ἐγὼ δ' οὐκ εἴωθα πολλάκις τὰ αὐτὰ γράφειν ἐν διαφόροις ὑπομνήμασιν, ἀλλ' ἐνταῦθα τὰς μόνου τοῦ Πλάτωνος παραγράψω ῥήσεις, ἐν αἷς ἡκολούθησεν τῷ Ἱπποκράτει, τὰ σώματα ἡμῶν ἐκ γῆς καὶ πυρὸς ἀέρος τε καὶ ὕδατος συγκεῖσθαι λέγων. εἰρημένου δ' αὐτοῦ τούτου καὶ κατὰ ἄλλα βιβλία, νῦν ἡμῖν ἀρκέσει τὴν ἐκ τοῦ Τιμαίου παραγράψαι ῥῆσιν ἔχουσαν ὧδε. τεττάρων γὰρ ὄντων γενῶν, ἐξ ὧν συμπέπηγε τὸ σῶμα, γῆς, πυρὸς, ὕδατος τε καὶ ἀέρος, τούτων ἡ παρὰ φύσιν πλεονεξία καὶ ἔνδεια, καὶ τῆς χώρας μετάστασις ἐξ οἰκείας ἐπ' ἀλλοτρίαν γιγνομένη, πυρὸς τ' αὖ καὶ τῶν ἑτέρων, ἐπειδὴ γε πλέω ἐνὸς ὄντα τυγχάνει, τὸ μὴ προσῆκον ἕκαστον ἑαυτῷ προσλαμβάνει, καὶ πάνθ' ὅσα τοιαῦτα, σιάσεις καὶ νόσους παρέχει. ἐν ταύτῃ τῇ ῥήσει σαφῶς ἐδήλωσεν ὁ Πλάτων, οὐ μόνον ἐκ [231] γῆς καὶ ὕδατος καὶ ἀέρος καὶ πυρὸς γεγονέναι τὰ σώμαθ' ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ διότι διὰ ταῦτα μέτρῳ μὲν ἀλλήλοις κεκραμένα κατὰ φύσιν ἔχομεν,

bus; quas si voles discere, ad illum librum te conferas. Ego autem non consuevi subinde eadem diversis in commentariis scribere, sed hic solius Platonis verba subjiciam, in quibus secutus est Hippocratem, corpora nostra inquiens ex terra, igne, aëre et aqua constare. Quod ipsum quum in aliis quoque libris tradiderit, in praesentia sufficiet verba ex Timaeo exponere, quae in eum modum habent. *Nam quum quatuor illa sint, ex quibus compactum est corpus, terra, ignis, aqua, aër, horum praeter naturam excessus defectusque, et ex loco proprio in alienum translatio, tum ignis, tum aliorum, quandoquidem plura uno sunt, singula id, quod sibi conveniens non est, assumunt, ac omnia ejusmodi seditiones et morbos exhibent.* In hac oratione Plato palam indicavit, non solum ex terra, aqua, aëre et igne corpora nostra esse procreata, verum etiam quod propter haec mensura quidem invicem temperata secundum naturam

Ed. Chart. V. [231.]

Ed. Bas. I. (321.)

ὅπερ ταυτὸν ἐστὶ τῷ ὑγιαίνοντι, ἠλλείποντες δὲ τινος, ἢ πλεονάσαντος, ἢ μεταστάντος εἰς ἄλλοτρίαν χώραν, νοσοῦμεν. οἳ μὲν οὖν ἢ τε πλεονεξία καὶ ἡ ἐνδεια διαφθείρει τὴν εὐκρασίαν, ἐν ἣ τῶν πρώτων σωμάτων ἡ ὑγεία, πρόδηλον· πρόδηλον δ', ὅτι καὶ ἡ μετάστασις, εἰ ἐννοήσωμεν, ὥς, τοῖς κατὰ τὸν θώρακα καὶ τὰς τραχείας ἀρτηρίας ὀργάνοις αἵματος ἢ τινος ἄλλου χυμοῦ παρεμπιπτόντος, συγχωρεῖσθαι τὴν ἁμεμπτον ὑγείαν αὐτῶν, ἐν τε τοῖς κατὰ γαστέρα, καὶ ἔντερα, καὶ φλέβας, καὶ σάρκας, ἀερώδους οὐσίας ἀθροισθείσης. ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων διὰ τῶν συνεχῶν τῇ προειρημένῃ ῥήσει διδάξει σε τοῦτο λέγων ὁδί· παρὰ φύσιν γὰρ ἐκάστου γιγνομένου καὶ μεδισταμένου, θερμαίνεται μὲν, ὅσα ἂν πρότερον ψύχεται, ξηρὰ δ' ὄντα εἰς ὑγρότερον γίνεται ὑγρότερα, καὶ κοῦφα δὲ καὶ βαρέα, καὶ κίττα πάντα μεταβολὰς δέχεται. μόνως γὰρ δὴ φημεν κατὰ ταυτὸν ταυτὸ, καὶ ὡσαύτως ἀνάλογον προσγιγνόμενον καὶ ἀπογιγνόμενον ἔασει ταυτὸν ὅν αὐτῷ σῶον καὶ ὑγιές

habemus, quod idem est ac si dicas, sani sumus. Si autem aliquod deficiat, aut redundet, aut in alium locum transgrediatur, aegrotamus. Quod igitur excessus defectusque bonam temperiem corrumpit, in qua primorum corporum sanitas consistit, omnibus conspicuum est; item quod translatio, si consideremus, quomodo, simul atque thoracis et asperae arteriae instrumentis sanguis aut alius quidam humor coincidit, inculcata ipsorum sanitas aboletur; ad haec in ventre, intestinis, venis et carnibus aërea substantia coacervata. Sed ipse Plato per ea, quae praedictae orationi continua sunt, docebit te id hunc in modum scribens. Quando enim praeter naturam unumquodque sit, aut transfertur, calescunt utique, quae ante frigebant, arida madent, gravescunt levia, et caetera omnia similiter permutantur. Solummodo vero dicimus idem aliquid sibi et secundum idem, atque similiter, et debita proportione servata, accedens vel decedens, permittet se idem sibi ipsi sossos integrumque

Ed. Chart. V. [231.]

Ed. Bas. I. (321.)

μένειν. ὃ δ' ἂν πλημμελήσῃ τοῦτων ἐκτός ὑπὸν ἢ προσίον, ἀλλοιότητος παμποικίλιας καὶ νόσους φθοράς τε ἀπείρους παρέξεται. ὅτι μὲν οὖν ἐκ γῆς καὶ πυρός ἀέρος τε καὶ ὕδατος ἢ τοῦ σώματος ἡμῶν ἐστι σύστασις, ὅτι τε διὰ τὴν τούτων ἔνδειαν, ἢ πλεονεξίαν, ἢ μετάσταςιν αἱ νόσοι γίνονται, σαφῶς ἐδήλωσε.

Κεφ. γ'. Δύξει δ' ἐν τῷ μὴ καλεῖν αὐτὰ στοιχεῖα διαφέρεισθαι πρὸς Ἱπποκράτην. καίτοι γε οὐδὲ ἐκεῖνος ὠνόμασεν αὐτὰ στοιχεῖα, μόνον δ', ὅτι, τούτων συνιόντων καὶ κεραννυμένων, τὰ φυσικά γίνονται σώματα. καὶ τούτων προσωτέρω χωρεῖν ὃ μὲν Ἱπποκράτης οὐδεμίαν ἀνάγκην εἶναί φησι, πρακτικὴν, οὐ θεωρητικὴν μετερχόμενος τέχνην. ὃ δὲ Πλάτων, ὡς ἂν τὴν θεωρητικὴν φιλοσοφίαν ἡγούμενος εἶναι τιμιωτάτην, οὐκ ἠρκέσθη μόναις ταῖς φαινομέναις ἐν τοῖς στοιχείοις δυνάμεσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν αἰτίαν ἐπιζητεῖ τῆς γενέσεως αὐτῶν, ἄχρηστον ἰατρῷ σκέμμα. διὰ τί γὰρ ὑγραίνει μὲν τὸ ὕδωρ, καίει δὲ τὸ πῦρ, ἢ διὰ τί ῥεῖ μὲν τὸ ὕδωρ, ἄνω δὲ φέρεται τὸ πῦρ, ἐδραιωτάτη δὲ καὶ

manere. Sed si peccaverit aliquid, praeter haec accedens vel recedens, alterationes perquam varias et morbos interitusque innumerabiles inducet. Quod igitur ex terra, igne, aëre et aqua corpora nostra constant, item quod ob horum defectum, aut redundantiam, aut transmutationem morbi oboriuntur, manifesto indicavit.

Cap. III. Videbitur autem in eo, quod elementa ipsa non vocat, ab Hippocrate dissentire. Atqui neque ille nominavit ea elementa, sed solum, quod his coëuntibus contemperatisque naturalia creantur corpora, atque quod ultra haec procedere Hippocrates quidem nullam sane necessitatem esse dicit, practicam, non theoreticam, artem persequens. Plato autem, tanquam philosophiam theoreticam laudatissimam esse censeat, non contentus fuit solis, quae apparent in elementis, facultatibus, sed etiam causam generationis ipsorum inquirat, speculationem medico inutilem. Cur enim humectet aqua, urat ignis, aut cur fluat quidem aqua, sursum autem ignis feratur, item cur Rabilif-

Ed. Chart. V. [251. 252.]

Ed. Bas. I. (321.)

βαρυνταίη τῶν στοιχείων ἐστὶν ἡ γῆ, πρὸς τὰς τῶν νόσων
 ἰάσεις οὐδὲν συντελεῖ. μόνον γὰρ ἀρκεῖ τῷ φυλάξοντι μὲν
 τὴν ὑγίειαν, ἰασομένῳ δὲ τὰς νόσους ἐπίστασθαι, διὰ τὴν
 τὴν εὐκρασίαν τοῦ θερμοῦ, καὶ ψυχροῦ, καὶ ξηροῦ, καὶ
 ὡροῦ τὴν ὑγίειαν ὑπάρχειν τοῖς ζώοις, ἐπὶ δὲ ταῖς τούτων
 δυσκρασίαις τὰς νόσους γίνεσθαι. τὸ δ' ἐκζητεῖν, εἴτ' ἐκ
 πυρρομοειδῶν τῷ σχήματι μορίων σύγκειται τὸ πῦρ, εἴτ'
 ἄλλη τις ἐστὶν αἰτία, δι' ἣν τέμνει τε καὶ διαιρεῖ τὰ πλησιά-
 ζοντα σώματα, τῆς θεωρητικῆς φιλοσοφίας ἔργον ἐστὶν, ἣν
 μεταχειριζόμενος ὁ Πλάτων, τὰ μὲν τοῦ πυρὸς μόρια πυ-
 ρρομοειδῆ φησὶν εἶναι, τὰ δὲ τῆς γῆς κυβροειδῆ, τὸ δὲ κα-
 λούμενον οκτάεδρον σχῆμα τοῦ ἀέρος ἴδιον εἶναι νομίζει,
 κατὰπερ καὶ τὸ εἰκοσάεδρον ὕδατος. εἰ μὲν οὖν ἐρθῶς
 ἡ οὐκ ἐρθῶς ἐδόξαζε περὶ τούτων ὁ Πλάτων, οὐκ ἐστὶ τοῦ
 τῶν ἡμῶν προκειμένου λόγου. διὰ τί γὰρ οὐκ ὀνομάζει στοι-
 χεῖα γῆν καὶ ὕδωρ, ἀέρα τε καὶ πῦρ, ἐζητοῦμεν λόγον ἡμεῖς
 δοῦναι, ὡς εἴρηται, οὐκ εἰ ψευδῶς ἕκαστον ὧν εἶπε σχηματῶν
 αὐτοῖς ἀποτε[252]μεν. διαιρεῖ δὲ τῷ λόγῳ πάλιν αὐτὰ ταῦτα

lima gravissimaque elementorum sit terra, ad morborum
 curationes nihil conducit. Solum enim sufficit sani-
 tatem servaturo curaturoque morbos scire, propter bonam
 temperiem calidi, frigidi, sicci et humidi sanitatem
 animantibus consistere, ob intemperies autem horum
 morbos oboriri. Porro inquirere, an ignis ex partibus
 figurae pyramidalis compositus sit, sive alia quaedam
 causa existat, propter quam secet et proxima corpora
 dividat, theoreticae philosophiae opus est, quam Plato
 persequens ignis sane partes pyramidis speciem referre
 scribit, terrae cubicam. Figuram autem octonorum sel-
 suum aëris peculiarem esse censet; quemadmodum eam,
 quae viginli bases obtinet, aquae. Num igitur recte, an se-
 cus de his Plato opinatus sit, non ad disputationem nobis
 nunc propositam pertinet. Cur enim non nominet ele-
 menta terram, aquam, aërem et ignem, nos quaerebamus,
 ut expolitum est, non, an falso singulas quas dixit figuras
 ipsis tribuerit. Caeterum sermonis processu eadem haec

Ed. Chart. V. [232.]

Ed. Bas. I. (321.)

καὶ ἐπίνοιαν εἰς τε τὴν ὕλην καὶ τὸ σχῆμα. καὶ περὶ τὸ
 σχῆμα σύνθετόν ἐστι, τὸ μὲν τῆς πυραμίδος ἐκ τεσσάρων
 ἰσοπλεύρων τριγώνων, τὸ δὲ ἐξάεδρον τοῦ κύβου τετραγώ-
 νων ἕξ, τὸ δὲ ὀκτάεδρον ὀκτὼ τριγώνων ἰσοπλεύρων, ὥσπερ
 γε καὶ τὸ εἰκοσάεδρον εἴκοσι τριγώνων, πάλιν ἐπισκοπεῖται
 τῶν τὰ στερεὰ σχήματα περιοριζόντων ἐπιπέδων τὴν τάξιν,
 καὶ φησι, τὸ μὲν ἰσόπλευρον τρίγωνον ἐκ τριγώνων ὀρθο-
 γωνίων δυοῖν γενέσθαι, τὸ δὲ τετράγωνον ἐκ τεττάρων.
 ἐπεὶ δὲ μηκέτι ἀνωτέρω προσελθεῖν εἶχεν, ὥς ἐν ἐλαχίστοις
 ἴσταται τούτοις, καὶ διὰ τοῦτ' αὐτὸ προσαγορεύει στοιχεῖα,
 τὸ μὲν ἕτερον ἰσοπλεύρου τριγώνου, τὸ δ' ἕτερον τετρα-
 γώνου. παραγράφω δέ σοι καὶ τὰς ῥήσεις αὐτοῦ, πρώτην
 μὲν τὴν ἐπὶ τῆς πυραμίδος εἰρημένην, ἔχουσαν ὥδε κατὰ
 λέξιν. ἄρξει δὴ τότε πρῶτον μὲν εἶδος καὶ σμικρότατον
 συντιστάμενον. στοιχεῖον δ' αὐτοῦ τὸ τὴν ὑποτείνουσαν τῆς
 ἐλάττονος πλευρᾶς διπλασίαν ἔχον μήκει. δευτέραν δὲ ἐπὶ
 τῇδε, τὴν ἐπὶ τοῦ εἰκοσαέδρου, καὶ αὐτὴν οὕτως ἔχουσαν

rursus dividit secundum considerationem et rationem in
 materiam et figuram; ac quoniam figura composita est,
 pyramidis sane ex quatuor aequilateribus triangulis, cubi
 sex bases sive sessus obtinens quadrangulis sex, octo
 bases continens figura octo triangulis aequilateribus,
 quemadmodum et viginti bases habens viginti triangulis,
 iterum inspicit ordinem planorum solidas figuras circum-
 scribentium, ac ait, aequilaterem triangulum ex triangulis
 rectangulis duobus procreari, quadrangulum ex quatuor.
 Quoniam vero non ulterius procedere poterat, tanquam
 in minimis his consistit, atque propter hoc ipsum ele-
 menta nuncupat, alterum aequilateris trianguli, alterum
 quadranguli. Sed ascribam tibi etiam verba ipsius, primum
 quidem, quae de pyramide hunc in modum ad verbum
 dicta sunt. *Erit utique prima species et minima consti-
 tuta; elementum vero ipsius, quod latus substratum bre-
 viori latere duplo majus habet. Secunda ad haec, quae
 in figura viginti basibus composita habetur, ipsamque*

Ed. Chart. V. [232.]

Ed. Bas. I. (321, 322.)

αὐτοῖς ὀνόμασι. τὸ δὲ τρίτον ἐν δις ἐξήκοντα τῶν στοιχείων
 συμπαγόντων, στερεῶν δὲ γωνιῶν δώδεκα, ὑπὸ πέντε ἐπιπέ-
 δων τριγώνων ἰσοπλεύρων, περιεχομένης ἐκάστης εἴκοσι βά-
 σεις, ἔχον τριγώνους ἰσοπλεύρους, γέγονε. νῦν μὲν οὖν τὰ
 συστατικὰ τρίγωνα τῶν ὀριζόντων ἐπιπέδων τὰ στερεὰ σχή-
 ματα κέκληται στοιχεῖα. προσελθὼν δὲ καὶ αὐτὰ τὰ (322)
 περιοριζόμενα σώματα πρὸς τῶν εἰρημένων ἐπιπέδων ὀνομάξει
 στοιχεῖα, γράφων οὕτως. ἔστω δὴ κατὰ τὸν αὐτὸν ἄρτι
 λόγον καὶ κατὰ τὸν εἰκότα, τὸ μὲν τῆς πυραμίδος γεγονὸς
 στερεὸν εἶδος, πρὸς στοιχεῖόν τε καὶ σπέρμα, τὸ αἰσθητὸν
 τοῦτ' πῦρ ἄθροον ἄθροισμα νομίσαι μικρῶν εἶναι σωμάτων,
 τὸ σχῆμα πάντων ἐχόντων πυραμίδος. ἐκείνων οὖν ἕκαστον
 στοιχεῖον εἶναι φησι τοῦ πυρὸς, ὡς εἰ καὶ τοῦ τῶν πυρῶν σωροῦ
 στοιχεῖον ἔλεγεν εἶναι τις ἕκαστον τῶν πυρῶν· κατὰ δὲ τὸν
 αὐτὸν λόγον καὶ τὰ μὲν τῆς φωνῆς στοιχεῖα γεννῶν πρόπας
 μὲν τὰς συλλαβὰς, εἴτ' ἐξ αὐτῶν γεννάσθαι τό τ' ὄνομα,
 καὶ τὸ ῥῆμα, καὶ τὴν πρόθεσιν, ἄρθρον τε καὶ σύνδεσμον,
 ἃ πάλιν ὁ Χρύσιππος ὀνομάζει τοῦ λόγου στοιχεῖα. ταυτὶ

*iisdem nominibus sic se habentem. Tertia ex elementis
 bis sexaginta copulatis, et angulis solidis duodecim,
 quorum quilibet quinque planis triangulis aequilateribus
 continetur, habens viginti bases triangulas aequilateres,
 nascitur. Nunc igitur trianguli, qui constituunt planos
 circumscribentes solidas figuras, elementa vocata sunt.
 Progressus etiam ipse, quae circumscribuntur corpora a
 praedictis planis angulis, elementa nominat his verbis.
 Igitur esto secundum rectam probabilemque rationem
 pyramidis species solida ignis elementum et semen, sen-
 sibilisque hic ignis cumulata parvorum corporum coacer-
 vatio censeatur, quae figuram pyramidis omnia habent.
 Illa igitur singula ignis elementum esse affirmant, quemad-
 modum si etiam tritici acervi elementum unumquodque
 triticum aliquis esse diceret; eademque ratione et vocis
 elementa generare primas syllabas, deinde ex ipsis signi
 nomen, verbum, praepositionem, articulum et conjun-
 ctionem, quae rursus Chrysippus appellat orationis ele-*

Ed. Chart. V. [232. 233.]

Ed. Bas. I. (322.)

μὲν οὖν σοι, καίτοι γε οὐκ οὔσης ἀνάγκης, διήλθον, ὅπως μή τις ἐριστικός ἐπηρεάξῃ μου τῷ λόγῳ, διαφέρεσθαι φάσκων ἐν τῷ περὶ τῶν στοιχείων δόγματι τὸν Πλάτωνα τῷ Ἱπποκράτει. τὴν ἀρχὴν μὲν γὰρ οὐδ' ὠνόμασεν Ἱπποκράτης στοιχεῖα τὴν γῆν καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸν ἀέρα καὶ τὸ πῦρ, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν ἡμᾶς ἔφη συνεστάναι, μικεῖν ζητῶν, διὰ τίνα αἰτίαν ἕκαστον αὐτῶν ἔχει δύναμιν ἰδίαν, ἣν ἐναργῶς ὁρῶμεν ἐν αὐτοῖς ὑπάρχουσιν. ὁ Πλάτων δὲ καὶ τοῦτ' ἐξήτησε πρὸς τῷ συγχαρῆν, ἐκ τῶν τεττύρων ἅπαντα τὰ γεννητὰ καὶ φθαρτὰ σώματα συνεπηγέναι.

Κεφ. δ'. Καὶ μὴν καὶ τὸν τρόπον, ὃν ἐκ τῶν στοιχείων τὰ σώματ' ἡμῶν συνίσταται, τὸν αὐτὸν ἀμφοτέροι λέγουσι, οὐ δῆλον τῆς γῆς ὕδατι φυραθείσης, εἴτ' ἐν ἡλίῳ θερμανθείσης γεννᾶσθαι τὰ ζῶα φάσκοντες, ἀλλὰ διὰ πλεόντων τῶν μεταξὺ μεταβολῶν. ἐκ μὲν γὰρ τῶν τεττύρων στοιχείων ἢ τε τῶν φυτῶν ἐστὶ γενεσίς, οἳ τ' ἐξ [233] αὐτῶν καρποὶ καὶ τὰ σπέρματά. τροφή δὲ ταῦτα πάντα προβά- τοις τε καὶ ὑσίν, αἰξί τε καὶ βουσί, καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις,

menta. Haec itaque tibi, etsi non fuerit necessitas, retuli, ne aliquis contentiosus sermoni nostro insultet, dissentire pronuncians in dogmate de elementis Platonem ab Hippocrate, quum ne appellaverit quidem Hippocrates elementa terram, aquam, aërem et ignem; verum ex ipsis nos constare ajebat, non amplius inquirens, propter quam causam singula ipsorum propriam habeant virtutem, quam evidenter in ipsis esse conspiciamus. Plato autem et hoc disquisivit, praeterquam quod omnia corpora, quae corruptioni et generationi subjecta sunt, ex quatuor illis conflata esse admittat.

Cap. IV. Quin etiam, quomodo ex elementis corpora nostra constituuntur, ita ambo affirmant, non scilicet terra aqua conspersa, deinde in sole calefacta, animalia procreari pronunciantes, sed mediis pluribus mutationibus. Etenim ex quatuor elementis et stirpium generatio est, et fructus ex ipsis et semina. Alimentum vero haec omnia ovibus, suibus, capris, bubus, aliisque ani-

Ed. Chart. V. [233.]

Ed. Bas. I. (322.)

ὅποσα πόας, ἢ καρποὺς δένδρων, ἢ ἀκρέμονας, ἢ ῥίζας
 ἐσθίει. τοῖς δ' ἀνθρώποις αὐτά τε ταῦτα τροφαὶ τὰ ζῶα,
 καὶ γεννᾶται δ' ἐν αὐτοῖς ἐκ τούτων αἷμα, καὶ φλέγμα, καὶ
 χολαὶ διτταί· πλεῖστον μὲν αἷμα, διὸ καὶ φαίνεται μόνον
 ἐν ταῖς φλεψίν· ὀλίγον δὲ τῶν ἄλλων ἐκάστου. καὶ τοῦτό
 ἐστὶν αὐτὸ τὸ αἷμα τῆς γενέσεως ἡμῶν ὡς ὕλη, τὸ συγκεί-
 μενον μὲν ἐκ τῶν τεσσάρων χυμῶν, κατ' ἐπικράτειαν δ'
 ὠνομασμένον οὕτως. γεννώμεθα γὰρ ἐξ αὐτοῦ κατὰ τὰς
 μήτρας κυούμενοι, καὶ τὴν τε πρώτην διάπλασιν ἐκ τούτου
 λαμβάνομεν, ἐφεξῆς δὲ ταύτῃ τῶν διαπλασθέντων μορίων
 τὴν τε διάρθρωσιν καὶ τὴν αὔξησιν καὶ τὴν τελείωσιν. ἀπο-
 κυηθέντες δὲ πρώτα μὲν τῷ γάλακτι τρεφόμεθα, τὴν
 γένεσιν ἐξ αἵματος ἔχοντες, μετὰ δὲ ταῦτα ταῖς αὐταῖς τε-
 λείοις τροφαῖς, ἐξ ὧν πάλιν αἷμα καὶ φλέγμα καὶ χολή
 ξανθὴ καὶ μέλαινα γεννῶνται. διαφερέτω δὲ μηδὲν εἰς τὰ
 παρόντα ξανθὴν ἢ ὠχρὰν ὀνομάζειν χολήν. ἀλλὰ ταῦτά
 γε πάντα Ἱπποκράτης ἀπάντων πρώτος ὧν ἴσμεν ἰατρῶν τε
 καὶ φιλοσόφων ἀκριβῶς ὥρίσατο, καὶ διὰ τοῦτο τὰ νοσή-

mantibus, quae herbas, aut arborum fructus, aut surcu-
 los, aut radices comedunt. Hominibus eadem haec ani-
 mantia alimenta sunt, atque hinc ipsis generantur san-
 guis, pituita et bilis utraque; plurimus quidem sanguis,
 quare etiam solus in venis apparet; modicum vero ex
 aliis singulis. Atque hic est ipse sanguis generationis
 nostrae ceu materia, ex quatuor humoribus constans, ex
 dominio vero sic nuncupatus; nam ex eo procreamur in
 utero concepti, et primam hinc conformationem accipimus,
 deinde partibus efformatis, articulationem, incrementum et
 absolutionem in lucem editi recipimus, ac primum lacte
 nutrimur, originem ex sanguine habentes, deinde per-
 fectis ac solidis ipsis alimentis, unde rursus sanguis,
 pituita, bilis flava et atra proveniunt. Interfit autem
 nihil ad praesentem disputationem, flavam an pallidam
 bilem nomines. Verum haec omnia Hippocrates omnium
 primus, quorum memoria ad nos pervenit, tum medico-
 rum tum philosophorum accurate definivit, eoque

Ed. Chart. V. [233.]

Ed. Bas. I. (322.)

ματα τῶν πρώτων σωμάτων κατὰ δυσκρασίαν ἔφη γίνεσθαι. τίνα δ' ὀνομάζω πρώτα σώματα, δηλώσω πρότερον, ὅπως μηδὲν ἄσαφές ἢ κατὰ τὸν λόγον. αὐτὸς μὲν γὰρ Ἱπποκράτης οὐκ ὠνόμασε σῶμα πρῶτον ἢ δεύτερον, ὥσπερ Ἀριστοτέλης· ὁ δὲ Πλάτων δευτέραν μὲν τινα σύστασιν εἶπεν εἶναι σωμάτων, πρώτην δ' οὐδ' αὐτὸς ὠνόμασεν, ἀλλ' ἐκ τοῦ δευτέραν τινὰ φάναι δῆλός ἐστι πρὸ αὐτῆς ἑτέραν τιθέμενος, ἣν ὀνόματι τῇ τῶν ὁμοιομερῶν ὁ Ἀριστοτέλης οὕτως ὠνόμασεν, ὥς ἂν ἐπὶ πλέον περὶ τε τῶν ἐν τοῖς ζώοις μορίων καὶ περὶ τῆς γενέσεως αὐτῶν διελθόν. ὅσον γὰρ ἂν τις ἀκριβέστερόν τε καὶ λεπτομερέστερον ἤντιναοῦν φύσιν πραγμάτων ἐξεργάζηται, τοσούτω πλεόνων ὀνομάτων αὐτῷ γίγνεται χρεία. τὰ τοίνυν ἐν μιᾷ περιγραφῇ σώματα πολλάκις μὲν ὁμοιομερῇ καλεῖται τῷ πάντ' αὐτὰ τὰ μόρια καὶ ἀλλήλοις ὑπάρχειν ὅμοια καὶ τῷ παντί, πολλάκις δ' ἀπλᾶ καὶ πρώτα. καὶ γὰρ συνιέεται ἐξ αὐτῶν τὰ σύνθετά τε καὶ ὀργανικά προσαγορευόμενα, δάκτυλοι, καὶ καρπὸς ὅλος, καὶ πῆχυς ὅλος, καὶ βραχίων

morbos primorum corporum ex intemperie fieri dicebat. Quae autem appellem prima corpora, prius indicabo, ne quicquam in oratione sit obscurum. Etenim ipse Hippocrates non appellavit corpus primum aut secundum, quemadmodum Aristoteles: Plato autem secundam quandam corporum consistentiam esse dicebat; prima vero ne ipse quidem nominavit, sed ex eo, quod secundam quandam dixerit, certum est ante eam posuisse eum alteram, quam nomine similarium Aristoteles ita nuncupavit, ut qui plenius de animantium partibus et earum generatione pertractaverit. Quanto enim quis exactius subtiliusque naturam rerum quamcunque elaborat, tanto pluribus nominibus utatur necesse est. Quae igitur in una descriptione corpora comprehenduntur, subinde quidem similaria vocantur, eo quod omnes ipsae partes et invicem et toti sint similes; subinde vero simplices et primariae, utpote ex quibus compositae et instrumentariae dictae consent, digiti, carpus totus, cubitus totus, bra-

Ed. Chart. V. [233.]

Ed. Bas. I. (322.)

ὅλος. ἀνάλογον δ' αὐτοῖς τὰ κατὰ τὰ σκέλη μόρια, δάκτυλοι καὶ ποῦς, καὶ κνήμη, καὶ μηρός· καὶ μὴν καὶ ὀφθαλμός, καὶ γλῶττα, καὶ καρδία, καὶ πνεύμων, ἅπαντά τε τὰ σπλάγχνα, καὶ ἡ γαστήρ, καὶ τὰ ἔντερα τῶν ὀργανικῶν μορίων ἐστίν, ἐξ ὧν πάλιν ὅλον τὸ σῶμα συντίθεται. πρώτη μὲν οὖν ἐστὶ γένεσις ἡμῶν ἐκ τοῦ αἵματος τοῦ γινομένου ἐκ τῆς λαμβανομένης τροφῆς εἴσω τοῦ σώματος· ἐστὶ δὲ καὶ σπέρμα. αἷμα δ' ὀνομάζω τὸ κατ' ἐπικράτειαν οὕτω καλούμενον, ὃ καὶ περιεχόμενον ὀρεῖται κατὰ τὰς φλέβας. ἐκ τούτων δὲ τὰ πρῶτα μόρια γεννᾶται, χόνδρος καὶ ὀστοῦν, καὶ νεῦρον, καὶ ὕμην, καὶ σύνδεσμος, καὶ ὅσα τᾶλλα τοιαῦτα. καὶ περὶ ἐκ τούτων ὀφθαλμός, καὶ γλῶττα, καὶ κεφαλὴ, καὶ τὰ σπλάγχνα, καὶ τὰ κῶλα, καὶ πάλιν ἐκ τούτων ὅλον τὸ σῶμα. καὶ διὰ τοῦθ' Ἱπποκράτης ἐν τῷ περὶ φύσιος ἀνθρώπου τὴν ἐκ τῶν στοιχείων ἔτιωσιν ἀπάντων τῶν φυσικῶν σωμάτων κοινὴν εἶπεν ὑπάρχειν, ἐξ ἧς ἐπὶ τὴν τῶν ζώων μετέβη, καὶ τούτων οὐκ ἀπάντων, ἀλλὰ τῶν ἐναίμων, ἐν οἷς ἐστὶ καὶ ὁ ἄνθρωπος, ἐφ' ὃν ἐξῆς ὁ λόγος ἔσπευδεν αὐτῷ. καὶ τοίνυν φησὶ ὧδέ πως

chiumque totum. Item quae respondent ipsis proportionem, crurum partes, digiti, pes, tibia, femur; item oculus, lingua, cor, pulmo, omniaque viscera, et venter, et intestina ex instrumentariis partibus sunt, ex quibus rursus totum corpus componitur. Prima itaque generatio nostri est ex sanguine, qui ex alimento, quod intra corpus assumitur, fit; est et semen. Sanguinem vero nomino, qui ex dominio sic appellatur, qui etiam in venis contineri videtur. Ex his primariae partes generantur, cartilago, os, nervus, membrana, ligamentum, aliaque ejusmodi. Deinde ex his oculus, lingua, caput, viscera, artus, atque ex his rursus totum corpus. Eoque Hippocrates in libello de natura humana unionem ex elementis omnium naturalium corporum communem esse protulit, ex qua ad animantium unionem digressus est, atque horum non omnium, sed sanguineorum, inter quae et homo existit. Scribit itaque de eo hunc in modum.

Ed. Chart. V. [233. 234.]

Ed. Bas. I. (322.)

ὑπὲρ αὐτοῦ. τὸ δὲ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ἐν ἑαυτῷ αἷμα, καὶ φλέγμα, καὶ χολήν ξανθὴν τε καὶ μέλαιναν, καὶ ταῦτά ἐστιν αὐτῷ φύσις τοῦ σώματος, καὶ διὰ ταῦτ' ἀλγέει καὶ ὑγιαίνει. [234] ὑγιαίνει μὲν οὖν μάλιστα, ὅταν μετρίως ἔχῃ ταῦτα τῆς πρὸς ἄλληλα δυνάμεως, καὶ τοῦ πλήθους, καὶ μάλιστα μὲν μεμιγμένα ἦ· ἀλγέει δ', ὅταν τι τούτων ἔλαττον ἢ πλεόν χωρισθῇ τῷ σώματι, καὶ μὴ κεκρημένον ἢ τοῖσι πᾶσιν. ἀνάγκη γάρ, ὅταν τι τούτων χωρισθῇ, καὶ ἐφ' ἑωυτοῦ στῇ, οὐ μόνον τὸ χωρισθὲν ἐπιποσον γενέσθαι, ἀλλὰ καὶ, ἐνθα ἂν στῇ καὶ ἐπισχεθῇ ὑπερμπιπλάμενον, ὀδύνην τε καὶ πόνον παρέχειν. καὶ γάρ, ὅταν τι τούτων ἔξω τοῦ σώματος ἐκρυῇ πλεόν τοῦ ἐπιπολάζοντος, ὀδύνην παρέχει, ἢ καὶ νόσον· ἦν τ' αὖθις ἔσω ποιήσεται τὴν κίνησιν, καὶ τὴν μετástασιν, καὶ τὴν ἀποκρισιν ἀπὸ τῶν ἄλλων, πολλή γ' αὐτῷ ἀνάγκη διπλὴν τὴν ὀδύνην παρέχειν κατὰ τὰ εἰρημένα, ἐνθα τε ἐξέστη, καὶ ὅθεν ὑπερέβαλεν. αὕτη μὲν ἡ τοῦ Ἱπποκράτους ῥῆσις, ἣ μοι δοκεῖ βουλόμενος ἀκολουθεῖν ὁ Πλάτων εἰπεῖν ἐκεῖνα

Corpus humanum in se continet sanguinem, pituitam, flavam bilem et nigram; atque haec est ipsius corporis natura, et propter ea dolet, et sanum est. Sanum itaque potissimum est, quum haec moderate habuerint inter se facultate et copia, et maxime fuerint temperata. Dolet autem, quum aliquid horum minus aut amplius separatum fuerit in corpore, et non sit omnibus contemperatum. Necessse enim, quum aliquid horum recesserit, et per se constiterit, non solum locum, ex quo recessit, morbidum evadere, sed eum etiam, ubi constiterit, retineaturque, nimis repletum, dolorem laboremque exhibere. Etenim quum aliquid horum extra corpus effluerit plus, quam sit id, quod superabundat, dolorem exhibet; si rursus intro agatur, transferatur, excernaturque ab aliis, necesse omnino est, ut duplicem inpraedictis dolorem conciliet, et unde excessit, et ubi exuperat. Haec sane Hippocratis oratio est, quam mihi videtur Plato imitatus dicere illa,

Ed. Chart. V. [234.]

Ed. Bas. I. (322. 323.)

τὰ μικρὸν ἀνωτέρω γεγραμμένα περὶ τῶν τεσσάρων στοιχείων τῆς γενέσεως ἡμῶν καὶ περὶ τοῦ καθόλου τρόπου τῶν νοσημάτων. ἀρχὴ δὲ τῆς ῥήσεως ἐστὶν ἡδε. τετάρων γὰρ ὄντων τῶν γενῶν, ἐξ ὧν συμπέπηγε τὸ σῶμα, γῆς, πυρὸς, ὕδατος τε καὶ ἀέρος, ἀκριβέστερον φαίνεται, καὶ μέντοι καὶ χρησιμώτερον ἱατροῦ περὶ αὐτῶν ὁ Ἱπποκράτης γεγραφώς. ἐκ μὲν γὰρ τῶν τεσσάρων στοιχείων φησὶ γεγονέναι τὸ σῶμα, καλῶν τοῦπίπαν ἀπὸ τῶν δραστικῶν ποιότητων αὐτὰ, τὸ μὲν ξηρὸν, τὸ δ' ὑγρὸν, καὶ τὸ μὲν θερμὸν, τὸ δὲ ψυχρὸν. οὐ μὲν κατ' ἐκεῖνα τὸν περὶ τῶν νοσημάτων λόγον ἐποιήσατο. δυνάμει μὲν γὰρ ἐστὶν ἐν τοῖς σώμασιν, ἐνεργεία δὲ οὐκ ἐστὶν, ἀλλὰ τὰ ἐξ αὐτῶν γεγονότα διὰ μέσων (323) τῶν τροφῶν, αἷμα καὶ φλέγμα, καὶ ἡ ξανθὴ καὶ μέλαινα χολή· πυρὶ μὲν ἀνάλογον ἡ ξανθὴ χολή, ἡ δὲ μέλαινα τῇ γῇ, τὸ δὲ φλέγμα τῷ ὕδατι. καὶ διὰ τοῦτο θερμὴ μὲν καὶ ξηρὰ τὴν δυνάμιν ἐστὶν ἡ ξανθὴ χολή, καθάπερ τὸ πῦρ, ψυχρὰ δὲ ἡ μέλαινα καὶ ξηρὰ παραπλησίως τῇ γῇ, τὸ δὲ φλέγμα ψυχρὸν καὶ ὑγρὸν, ὥσπερ τὸ ὕδωρ. μόνον δὲ τὸ ἀερῶδες στοιχείον ἐν τοῖς

quae paulo superius de quatuor elementis nostri generatione, et de generali morborum modo comprehensa sunt. Initium orationis hoc est. Quum enim quatuor sint genera, ex quibus corpus compactum est, terra, ignis, aqua et aër, exactius videtur atque etiam utilius medico Hippocrates de his scripsisse. Etenim ex quatuor elementis corpus creatum esse dicitur, vocans omnino ea ab efficientibus qualitatibus aliud siccum, aliud humidum, aliud calidum, aliud frigidum. Non tamen secundum illa sermonem de morbis habuit. Potestate etenim sunt in corporibus, actu vero non sunt, verum ex ipsis procreata alimentorum interventu, sanguis, pituita, flava nigraque bilis. Igni sane respondet flava bilis, atra terrae, pituita aquae. Ideoque calida et sicca facultate est flava bilis, quemadmodum ignis, frigida autem atra et sicca terrae consimiliter, pituita vero frigida et humida, quemadmodum aqua. At solum aëreum instrumentum in

Ed. Chart. V. [234.]

Ed. Bas. I. (323.)

τῶν ζώων σώμασιν ὁράται πλησίον τῆς αὐτοῦ φύσεως, ἔν
τε ταῖς ἀναπνοαῖς, καὶ κατὰ τοὺς σφυγμοὺς, ἤδη δὲ καὶ
τοῖς παλμώδεσι πάθουσιν ἐμφυσήμασί τε καὶ οἰδήμασιν ἔστιν,
ἐν τε ταῖς καλουμέναις πνεύματώσεσιν. ἡ δ' ἐξ ἀπάντων
τῶν τεττάρων στοιχείων σύμμετρος κρῆσις ἐγέννησε τὸ ἀκρι-
βὲς αἷμα. καὶ βελτιόν ἐστιν ἐπὶ τῶν χυμῶν λέγειν, ὅπερ ὁ
Πλάτων ἐπὶ τῶν στοιχείων ἔγραψεν. ἀλλ' ὁ Ἱπποκράτης
προειπὼν, τὸ δὲ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ἐν αὐτῷ αἷμα,
καὶ φλέγμα, καὶ χολὴν ξανθὴν τε καὶ μέλαιναν, ἐφεξῆς
φησι, καὶ διὰ ταῦτα ἀλγέει καὶ ὑγιαίνει. τὸ μὲν ἀλγέει
κατ' ἐξοχὴν μεγάλου τοσούτου ἐπὶ πάντων τῶν παρὰ φύ-
σιν τάσσεται, τὸ δὲ ὑγιαίνει κατὰ τὴν πρὸς τὰ παρὰ
φύσιν ἀντίθεσιν πάντα. καὶ περὶ πάλιν ἐφεξῆς, ὅπως μὲν
ὑγιαίνει, διδάσκων φησὶν· ὑγιαίνει μὲν οὖν μάλιστα, ὅταν
μετρίως ἔχη ταῦτα πρὸς ἄλληλα δυνάμεως καὶ τοῦ πλή-
θους, καὶ μάλιστα μεμιγμένα ᾗ. τίνα ταῦτα; οὐ τὰ στοι-
χεῖα δῆπουθεν, ἀλλὰ καὶ τὰ προσεχῶς γεννητικὰ τῶν τοῦ
σώματος μορίων, αἷμα καὶ φλέγμα, καὶ δύο χολαί. ἀλγέει

animantium corporibus propinquum suae ipsius naturae
videtur, et in respirationibus, et pulsibus; jam vero et
in tremulis palpitantium modo affectibus, inflationibus-
que, et laxis tumoribus, item in flatibus appellatis. At
moderata ex omnibus quatuor elementis temperies ex-
actum sanguinem produxit; satiusque est in humeribus
dicere, quae Plato in elementis conscripsit. Verum Hip-
pocrates praefatus, corpus hominis in se continet sangui-
nem, pituitam, bilem flavam et nigram, deinde ait:
et propter haec dolet, et sanum est. Dolet sane, per
excellentiam magni morbi, omnibus praeter naturam
ponitur; sanum est, per oppositionem eorum, quae prae-
ter naturam omnia existunt. Postea rursus, quomodo
sanum est, edocens inquit: *Sanum igitur est maxime,*
quum moderate haec invicem facultate et copia habue-
rint, et praesertim si mixta sint. Quae haec? non ele-
menta nimirum, sed etiam quae partes corporis continenter
generant, sanguis, pituita, et utraque bilis. Dolet autem,

Ed. Chart. V. [234. 235.]

Ed. Bas. I. (325.)

δὲ, φησὶν, ὅταν τι τούτων ἔλαιοι ἢ πλεον ἢ, ἢ χωρισθῇ ἐν τῷ σώματι καὶ μὴ κεκρημένον ἢ τοῖσι πᾶσιν, ὅπερ ὁ Πλάτων παραφράζων ἔφη, καὶ τῆς χώρας μετὰστασιν ἐξ οἰκείας ἐπ' ἀλλοτρίαν γιγνομένην. ἀλλ' οὗτος μὲν, ὡς ἔφην, ἀμαρτάνει, προσθεῖς, πυρός τε καὶ τῶν ἑτέρων, ἐπειδὴ καὶ γένη πλεονα ἑνὸς ὄντα τυγχάνει. ταῦτα γὰρ οὐκ ἔστι τὰ μεθιστάμενα καὶ χώραν ἀμείβοντα κατὰ τὰ τῶν ζώων σώματα, φλέγμα δὲ καὶ χολαί, καὶ αὐτὸ τὸ αἷμα. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο πολλάκις εἰς ἀλλοτρίαν ἀφικόμενον ἔδραν αἵτιον ὀλεθρίων νοσημάτων γίγνεται. ἄχρι μὲν οὖν [235] τοῦ πλεον ἢ ἔλασσον ἕκαστον τῶν συντιθέντων ἡμᾶς γιγνόμενον, αἱ νόσοι καθίστανται, κοινὸς δὲ λόγος ἐστὶν ἐπὶ τε τῶν χυμῶν καὶ τῶν στοιχείων. ἐπὶ δὲ τοῦ καθ' ἑαυτό που σιάντος ἐν τινι τόπῳ τοῦ σώματος οὐκ ἔθ' ὁμοίως ἐπ' ἀμφοῖν ὁ λόγος ἀληθής. οἱ μὲν γὰρ χυμοὶ σαφῶς ὁρῶνται, καθ' ὅπερ ἂν ἐν τῷ σώματι μῶριον σιῶσι, νόσους ἐργαζόμενοι· τὰ ἐρυσιπέλατα καὶ τοὺς ἑρπητας ἢ ξανθὴ ἢ χολή· τοὺς καρκίνους δὲ ἢ μέλαινα· τὰ δ' οἰδήματα τὸ

ait, quum aliquid horum parcius aut copiosius fuerit, aut in corpore separatum est, et non omnibus contemperatum. Quod Plato circumloquens dixit, *et ex loco proprio in alienum translatio*. Verum hic, ut monui, aberrat, qui apposuerit, ignis et aliorum, quoniam et genere plura uno existunt. Quippe haec non transferuntur, locumque in animantium corporibus mutant, sed pituita, bilis utraque, ipseque sanguis; nam et hic subinde in alienam perveniens sedem lethalium morborum causa efficitur. Quatenus igitur ampliora aut minora singula, quae nos componunt, efficiantur, morbi constituuntur, communis ratio est tum in humoribus, tum in elementis: in eo autem, quod secundum se ipsum in uno corporis loco constiterit, non item similiter in utrisque oratio vera est. Etenim humores manifesto videntur, quacunque in corporis parte existant, morbos efficientes; erysipelata et herpetas flava bilis; caneros autem atra bilis; oede-

Ed. Chart. V. [235.]

Ed. Bas. I. (323.)

φλέγμα· τὸ δ' αἷμα κατὰ τε τὸν πνεύμονα καὶ μεταξὺ
θώρακος τε καὶ πνεύμονος, ὅταν ἐκχυθὲν τῶν οἰκείων ὀρ-
γάνων στῇ σηπόμενον, ἐν τῷ χρόνῳ φθορὰς ἐργάζεται, καὶ
κατὰ γαστέρα καὶ κατὰ τὰ μέγιστα τῶν τραυμάτων θρο-
βούμενον ἐσχάτους κινδύνους ἐπιφέρει. γῆν δ' οὐδαμοῦ
καθ' ἑαυτὴν ἰδεῖν ἔστι μόνην ἐν τῷ σώματι ἀθροισθεῖσαν,
ὥσπερ οὐδὲ πῦρ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ μόνον, οὐδ' ὕδωρ στοι-
χεῖον, ἀλλ' ἰχθῦράς τινας, ἐπιμιχθέντων ἀλλήλοις τοῦ θ'
ὕδατος στοιχείου καὶ τοῦ πυρὸς, οὐ μόνον οὐδ' εἰλι-
κρινῶν, ἀλλὰ καὶ πάχους ἰλυώδους τι προσλαβόντων. οὕτω
δὲ καὶ τὸ φυσῶδες πνεῦμα γεννᾶται κατὰ τὰ ζῶα, προσλα-
βοῦσης γε τῆς ἀεράδους οὐσίας ὑγρὰν ἱκμάδα. καλῶς μὲν
οὖν Ἱπποκράτης ἐπὶ τῶν χυμῶν ἔγραψεν τὸ χωριζόμενος
τε τῶν ἄλλων καὶ καθ' ἑν ὅτι οὖν ἰσταμένους μόριον αἰ-
τίους γίγνεσθαι νοσημάτων· οὐκ ὀρθῶς δὲ ὁ Πλάτων ἐπὶ
τῶν στοιχείων εἶπεν αὐτό.

Κεφ. ε'. Περὶ μὲν δὴ τῆς ἐκ στοιχείων γενέσεως,
ὑγείας τε καὶ νόσου τῶν ὁμοιομερῶν, καὶ πρώτων σωμάτων

nata vero pituita; porro sanguis, quum in pulmonē et
spatio inter thoracem et pulmonem ex propriis instru-
mentis effusus confliterit, putrescens tempore procedente
tabem efficit. Item in ventre et magnis vulneribus in
grumum coalescens extrema affert pericula. Terram vero
nullibi per se videre est solam in corpore coacervatam,
quemadmodum neque ignem etiam per se solum, neque
aquam elementum, sed quasdam sanies, invicem permixtis
tum aquoso elemento tum igneo, quae non modo non
pura sinceraque, sed etiam crassitiem faeculentam assump-
serint. Ita vero et flatulentus spiritus in animantibus
generatur, aërea substantia humidum madorem assumente.
Recte igitur Hippocrates in humoribus scripsit, separatos
ab aliis et in una quacunque parte subsistentes morbo-
rum fieri auctores. Non recte autem Plato in elementis
idem dixit.

Cap. V. Sane, quomodo ex elementis similarium
et primorum corporum sanitas morbusque generetur,

Ed. Chart. V. [255.]

Ed. Bas. I. (323.)

ἱκανὰ καὶ ταῦτα. μεταβῶμεν δ' ἐπὶ τὴν ἐξῆς ῥῆσιν ἐν τῇ Τιμαίῳ γεγραμμένην, ἣν φθάνομεν ἐξηγεῖσθαι κατὰ λέξιν οὕτως ἔχουσαν. δευτέρων δὲ συστάσεων αὐτὰ κατὰ φύσιν συνεστηκιδίων, δευτέρα κατανόσεις νοσημάτων τῷ βουλομένῳ συννοῆσαι γίνεται. μυελοῦ γὰρ ἐξ ἐκείνων ὅσπου τε καὶ σαρκὸς καὶ νεύρου συμπαγέντος, ἔτι τε αἵματος ἄλλον μὲν τρόπον, ἐκ δὲ τῶν αὐτῶν γεγονότος, τῶν μὲν ἄλλων τὰ πλεῖστα ἤπερ τὰ πρόσθεν, τὰ δὲ μέγιστα τῶν νοσημάτων τῇδε χαλεπὰ συμπέπτωκε. τοῦτοις πάλιν ὁ Πλάτων ὁρθῶς μὲν ἔφη, δευτέραν ἀπάντων στοιχείων εἶναι σύστασιν, μυελοῦ καὶ ὅσπου καὶ σαρκὸς καὶ νεύρου· ταῦτα γὰρ ἐκ τῶν χυμῶν γίνεται τὴν πρώτην ἐχόντων γένεσιν· οὐκ ὁρθῶς δὲ αὐτοῖς συγκατέλεξε τὸ αἷμα πρώτην ἔχον, οὐ δευτέραν σύστασιν. εἰς ἔννοιαν οὖν μοι δοκεῖ καὶ αὐτὸς ἀφικόμενος τῆς ἀνομοιότητος τοῦ αἵματος πρὸς ταῦτα μὴ ἀπλῶς εἰπεῖν, μυελοῦ γὰρ ἐξ ἐκείνων ὅσπου τε καὶ σαρκὸς καὶ νεύρου συμπαγέντος, ἔτι τε αἵματος, ἀλλὰ προσθεῖναι τῷ

abunde et haec sunt. Digrediamur autem ad subsequenter orationem in Timaeo conscriptam, quam ante exposuimus, quae hoc pacto habet. *Ex secundis quoque compositionibus secundum naturam constitutis secunda morborum consideratio id volenti cuique datur. Quum enim medulla ex illis, et os, et caro, et nervi constiterint, praeterea sanguis alio quidem modo, sed ex eisdem creatus sit, caeteri sane eventus plurimi, quemadmodum superiora, contingunt, maximi vero morbi ac gravissimi hoc pacto coincidunt.* His rursus Plato recte quidem dixit, secundam omnium elementorum esse constitutionem medullae, ossis, carnis et nervi, (haec enim ex humoribus, qui primam habent generationem, procreantur,) haud recte autem cum ipsis enumeravit sanguinem, quum primam, non secundam, constitutionem habeat. Itaque videtur mihi et ipse ad notionem dissimilitudinis sanguinis ab his perveniens non simpliciter dicere: Quum enim medulla ex illis, et os, et caro, et nervi constiterint, praeterea sanguinis: adjicere sermoni videtur: sed alio quidem

Ed. Chart. V. [235. 236.]

Ed. Bas. I. (323.)

λόγῳ καὶ τὸ, ἄλλον μὲν τρόπον, ἐν δὲ τῶν αὐτῶν γεγο-
 τος. ὁμολογεῖ γὰρ ἐν τούτοις, οὐ κατὰ τὴν αὐτὴν σύστασιν
 ἐκ τῶν τεττάρων στοιχείων ὅστις καὶ μυελῶ καὶ σαρκὶ
 καὶ νεύρῳ γεγονέναι τὸ αἷμα. πρότερον γὰρ αὐτῶν ἐστὶ
 κοινὴν τοῖς ἄλλοις χυμοῖς ἔχον τὴν γένεσιν, ἐξ ὧν συνίστα-
 ται τὰ πρῶτα σώματα, μυελὸς, καὶ σὰρξ, καὶ νεῦρον, καὶ
 ὁστοῦν, ἑτέρα τε πολλά. βιβλίον γὰρ ὅλον ἐμοὶ γέγραπται
 περὶ τῆς τῶν ὁμοιομερῶν σωμάτων διαφορᾶς. εἰ δέ τις
 ῥωήσῃ τὸν Πλάτωνα, τίς ἕτερος τρόπος ἐστὶ τῆς τοῦ σώ-
 ματος γενέσεως, ὃν αἰνίττῃ; θαυμάζοιμ' ἂν, εἰ ἄλλον τινὰ
 παρὰ τὸν ὑφ' Ἱπποκράτους εἰρημένον ἔσχεν εἰπεῖν. [236] ἐπὶ
 σιλεῖστον γὰρ ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐξεύργασται τὰ τε περὶ γενέ-
 σεως τῶν χυμῶν, καὶ διαφορᾶς, καὶ δυνάμεως, ὅστις τε
 καθ' ἥντινα χώραν, ἢ ὥραν, ἢ ἡλικίαν, ἢ σώματος ἔξιν
 επικρατεῖ. οὐ μὲν ἀναγκαῖον ἦν Πλάτωνι ταῦθ' ὁμοίως Ἱππο-
 κράτει διέρχεσθαι πάντα, καθάπερ οὐδ' Ἱπποκράτει ζητεῖν,
 διὰ τί λευκὸς μὲν ὁ τοῦ φλέγματος χυμὸς, ἐρυθρὸς δ' ὁ τοῦ

modo, sed ex eisdem creatus est. Nam fatetur in his,
 non ex eadem consistentia quatuor elementorum cum osse,
 medulla, carne et nervo sanguinem provenisse, ut qui
 prior ipsis existat, communem aliis humoribus genera-
 tionem obtinens, ex quibus prima corpora constituuntur,
 medulla, caro, nervus, os, aliaque multa. Liber enim
 totus a me de similiarium corporum differentia conscriptus
 est. At si quis Platonem interrogaverit, quisnam sit alius
 corporis generandi modus, quem obscure indicat, mira-
 rer, si alium quempiam praeter eum, qui ab Hippocrate
 traditus est, posset dicere. Plenissime enim vir hic elab-
 oravit ea, quae de humorum generatione, et differentia,
 et facultate disputantur, item qui in qualibet regione,
 aut anni tempore, aut aetate, aut corporis habitu excellit.
 Non tamen necessarium erat Platoni, haec similiter, ac
 Hippocrates, pertractare omnia, quemadmodum neque
 Hippocrati quaerere, cur albus quidem pituitae humor,

Ed. Chart. V. [236.]

Ed. Bas. I. (323.)

αἵματος, ἢ ξανθοῦς ὁ τῆς πικρᾶς χολῆς, ἢ μέλας ὁ τῆς ὀξείας. ἀφορμὰς μὲν γὰρ αὐτὸς ἔδωκε τῆς τούτων εὐρέσεως, ὥσπερ ὅταν ἐκ τῶν τῆς γλώττης χρωμάτων διαγιγνώσκῃ τὰς ἐν τῷ σώματι διαθέσεις, μελαίνας λέγων αὐτὰς ἀπὸ ἐγκαύσεως λιγνυώδους γίνεσθαι. καθάπερ γὰρ ἐκτὸς ἡ λιγνύς κατὰ τε τοὺς λύχνους, καὶ τὰς δᾶδας, καὶ ἄλλα πολλὰ τῶν λιπαρῶν γεννᾶσθαι πέφυκεν, οὕτω καὶ κατὰ τὰ σώματα τῶν ζώων πολλάκις, ὑπερωπτημένων τῶν χυμῶν, καὶ μάλιστα τῶν λιπαρῶν, γεννᾶται τι παραπλήσιον λιγνύϊ. τὸ μὲν δὴ λευκὸν φαίνεσθαι τὸ φλέγμα, διότι κατὰ τὴν γένεσιν αὐτοῦ μικραὶ πολλαὶ πομφόλυγες ἐναπολαμβάνονται, λέγειν Ἱπποκράτης οὐκ ἐτόλμησεν, ὥς μεῖζονος ἤδη φυσιολογίας, ἢ κατὰ τέχνην ἱατρικὴν, ἀλλ' ὁ γε Πλάτων καὶ τοῦτ' εἶπεν, καὶ περὶ τῆς τοῦ αἵματος χρόας ἐν ταύτῳ βιβλίῳ διηλθεν, ἃ νῦν ἐμοὶ γράφειν οὐκ ἀναγκαῖον ἔμεινον γὰρ, ὥς ἀξιούσιν ἐνιοὶ τῶν φίλων, ἐξηγήσεις ἐτέρωθε ποιήσασθαι με τῶν ἱατρικῶν ἐν τῷ Τιμαίῳ γεγραμμένων. εἰς μὲν γὰρ τὰλλα πολλοῖς ὑπομνήματα γέγραπται, καὶ τισὶ γ'

ruber autem sanguinis, aut flavus amarae bilis, aut niger acidae. Etenim occasiones horum inventionis ipse praestitit, sicuti quum ex linguae coloribus corporis dispositiones cognoscit, nigras dicens ipsas ex adustione fuliginosa fieri. Quemadmodum enim extrinsecus fuligo in lucernis, facibus aliisque plerisque pinguibus generari solet, ita etiam in animantium corporibus frequenter, humoribus supra modum adustis, et praesertim pinguibus, simile quippiam fuligini gignitur. Quod sane pituita alba appareat, eo quod in generatione ipsius exiguae multae bullae excitantur, Hippocrates dicere ausus non est, cum majoris jam naturae contemplationis sit, quam ad artem medicam pertineat. Verum Plato et hoc exposuit, et de sanguinis colore in eodem libro percensuit, quae nunc mihi scribere non est necessarium. Praestat enim, ut nonnulli amicorum censent, interpretationes medicinalium, quae in Timaeo comprehensa sunt, alio in loco aggredi. Quippe in alia multi commentarios scripserunt,

Ed. Chart. V. [236.]

Ed. Bas. I. (323. 324.)

αὐτῶν μακρότερον τοῦ προσήκοντος, εἰς ταῦτα δ' ὀλίγοι
τε καὶ οὐδ' οὗτοι καλῶς ἔγραψαν. ἄρχει τοιγαροῦν ἐν γὰρ
τῷ παρόντι τό γὰρ τοσοῦτον εἰπεῖν, ὥς τοὺς τέτταρας χυ-
μοὺς ὁ Πλάτων αἰτιάται τῶν (324) πλείστων νοσημάτων
ὡσαύτως Ἱπποκράτει, καὶ καθ' ἑκάστὸν γὰρ αὐτῶν ἔγραψεν
ἐπὶ τῇ τελευτῇ τοῦ βιβλίου. παραθήσομαι δέ σοι τὰς ἀρ-
χὰς τῶν ῥήσεων ἀναμνήσεως ἕνεκα. περὶ μὲν οὖν τῆς ἐν
ταῖς χολαῖς διαφορᾶς ἀρκέσει παραγράψαι ταῦτα. ὅσον
μὲν οὖν ἂν παλαιότατον ὦν τῆς σαρκὸς τακῇ, δύσπεπτον
γιγνόμενον μελαίνει μὲν ὑπὸ πολλῆς συγκαύσεως, διὰ δὲ
τὸ πάντῃ διαβεβρωῖσθαι πικρὸν ὦν πάντῃ χαλεπὸν προσπί-
πτει τοῦ σώματος ὅσον ἂν μήπω διεφθαρμένον ᾗ. καὶ ποτὲ
μὲν ἀντὶ τῆς πικρότητος ὀξύτατον ἔσχε τὸ μέλαν χροῶμα,
ἀπολεπτινῶντος μᾶλλον τοῦ πικροῦ, ποτὲ δ' ἡ πικρότης
αὐτῷ βαφεῖσα αἵματι χροῶμα ἔσχεν ἐρυθρότερον, τοῦ δὲ μέ-
λανος τούτῳ συγκεραννυμένου, χλοῶδες. ἔτι δὲ συμμίγνυται
ξανθὸν χροῶμα μετὰ τῆς πικρότητος, ὅταν νέα συντακῇ σὰρξ

ac nonnulli ipsorum prolixius; quam par est, in haec
autem pauci, neque hi recte scripserunt. Abunde igitur
in praesentia est tantum dicere, quod Plato humoribus
plurimos morbos, similiter ac Hippocrates, tanquam
auctoribus tribuit, ac de singulis ipsis ad calcem libri
conscripsit. Initia verborum tibi apponam, quo in me-
moriā revoces. Itaque de utriusque bilis differentia
haec ascripisse sufficiet. *Portio itaque carnis vetustissima*
ubi colliquescit, ad concoctionem contumax, nigrescit prae
multa adustione. Quae vero undequaque erosa est,
penitusque exesa, quum amara existat, omnibus corpo-
ris partibus nondum corruptis, molesta gravisque incidit,
et tunc quidem loco amaritudinis maxime acidum
nigrum colorem obtinet, eo, quod amarum fuit, magis
extenuato. Tunc vero amaritudo rursus sanguine tincta
colorem habet rubrum magis, nigro tamen huic contem-
perato viridem. Praeterea flavus color cum amaritu-
dine miscetur quando nova caro ab igne, qui circa

Ed. Chart. V. [236.]

Ed. Bas. I. (524.)

ὑπὸ τοῦ περὶ τὴν γλῶσσαν πυρός. καὶ τὸ μὲν κοινὸν ὄνομα
 πᾶσι τοῦτοις, ἦν τινες ἱατρῶν που χολὴν ἐπωνόμασαν, ἢ
 καὶ τις ὧν δυνατὸς εἰς πολλὰ μὲν καὶ ἀνόμοια βλέπειν,
 ὁρᾶν δὲ ἐν αὐτοῖς ἐν γένος ἐνὸν ἄξιον ἐπωνυμίας πᾶσι. τὰ
 δ' ἄλλα, ὅσα χολῆς εἶδη λέγεται παρὰ τὴν χρόαν, λόγον
 ἔσχεν αὐτῶν ἕκαστον ἴδιον. ταῦτα μὲν οὖν τῷ Πλάτῳ γέ-
 γραπται περὶ τῆς τῶν χολῶν διαφορᾶς, πάσας αὐτὰς γίγνε-
 σθαι βουλομένῳ, καθάπερ ὁ Ἱπποκράτης εἶπε, διὰ θερμο-
 σίας ὑπερβολὴν. περὶ δὲ τῶν νοσημάτων, ὅσα διὰ χολὴν
 γίνονται, τὸν λόγον ποιούμενος ὁ Πλάτων ᾧδὲ πως ἄρχε-
 ται. ὅσα δὲ φλεγμαίνειν λέγεται τοῦ σώματος, ἀπὸ τοῦ
 καίεσθαι τε καὶ φλέγεσθαι διὰ χολὴν γέγονε πάντα. καὶ
 μὴν καὶ περὶ φλέγματος ᾧδὲ πως ἤρξατο. φλέγμα δ' ὅξυ
 καὶ ἀλμυρὸν πηγὴ πάντων νοσημάτων, ὅσα γίνονται καταρ-
 ροϊκὰ. καὶ περὶ μελαίνης χολῆς ἄλλα τέ τινα λέγει καὶ
 ταῦτα. ἰχώρ δ' ὁ μὲν αἵματος ὀρρῶς πρῶτος, ὁ δὲ μελαί-
 νης χολῆς ὅξυς καὶ ἄγριος. οὐ μόνος δὲ Πλάτων, ἀλλὰ καὶ
 Ἀριστοτέλης καὶ Θεόφραστος, οἱ τε ἄλλοι μαθηταὶ Πλάτωνος

*flammam est, colliquescit. Et nomen quidem omnibus his com-
 mune, quam nonnulli medicorum bilem nuncuparunt, vel
 etiam aliquis, qui multa et dissimilia possit dispicere, ac genus
 unum in ipsis videre, quod omnibus cognomento dignum sit.
 Quae vero aliae bilis species dicuntur, praeter colorem
 rationem singulis ipsarum propriam obtinent. Haec igitur
 a Platone scripta sunt de utriusque bilis differentia, qui
 omnes easdem generari velit, quemadmodum Hippocrates
 dixit, ex caloris excessu. At de morbis, qui ex bile
 sunt, Plato sermonem instituens hoc pacto orditur.
 Quae autem inflammari dicuntur in corpore, propter
 ustionem incendiumque bilis omnia sunt. Quin etiam
 de pituita hoc modo incipit. Pituita acida atque falsa
 fons omnium morborum est, qui destillatione creantur.
 Ac de atra bile tum alia quaedam, tum haec tradit. Sanies
 quidem, sanguinis serum, mitis est, atrae vero bilis
 acida et fera. Verum non solus Plato, sed etiam Aristote-
 les et Theophrastus, alique Platonis et Aristotelis*

Ed. Chart. V. [236. 257.]

Ed. Bas. I. (324.)

τε καὶ Ἀριστοτέλους, οἱ τὸν περὶ τῶν χυμῶν λόγον ἐξη-
 λωσαν Ἱπποκράτους, ὥσπερ γε καὶ τῶν παλαιῶν ἰατρῶν
 [237] οἱ δοκιμώτατοι, Διοκλῆς, Πλειστόνικος, Μνησίθεος,
 Πραξαγόρας, Φιλότιμος, Ἡρόφιλος. Ἐρασίστρατος δὲ δῆ-
 λός ἐστι πρὸς τοὺς ἀπὸ Κῶ φιλοτιμούμενος, ὥς ἐν ἑτέροις
 ἐδείξαμεν, οὐκ ἀλήθειαν τιμῶν, καὶ διὰ τοῦτο δεδιώς
 φθέγγεσθαι θερμὸν, ἢ ψυχρὸν, ἢ ὑγρὸν, ἢ ξηρὸν τινὰ
 τῶν χυμῶν. ὁ δ' Ἱπποκράτης ἐν γε τῷ περὶ φύσεως ἀν-
 θρώπου βιβλίῳ τὰ τ' ἄλλα καὶ τὴν τάξιν τῆς διδασκαλίας
 ἡμῖνον ἐποίησατο Πλάτωνος. ὅτι τε γὰρ οἱ τέσσαρες χυ-
 μοὶ κατὰ φύσιν εἰσὶν, ἀπέδειξεν, οὐδ' ἐπιχειρήσαντος τοῦτο
 πράξαι τοῦ Πλάτωνος, ὅτι τε κατὰ τὰς ὥρας τοῦ ἔτους
 ἄλλος ἐν ἄλλῃ πλεονάζει. παραθήσομαι δέ σοι καὶ περὶ
 τούτου ὀλίγα τῶν ῥήσεων αὐτοῦ. εἶπον δὲ, ἃ ἂν φήσω τὸν
 ἄνθρωπον εἶναι, ἀποφανεῖν αἰεὶ ταῦτα ἑόντα, καὶ κατὰ νό-
 μον, καὶ κατὰ φύσιν. φημὶ δ', εἶναι αἷμα καὶ φλέγμα καὶ
 χολὴν ξανθὴν τε καὶ μέλαιναν. τούτων πρῶτον μὲν κατὰ

discipuli, qui sermonem Hippocratis de humoribus imi-
 tati sunt; quemadmodum et veterum medicorum proba-
 tissimi, Diocles, Plistonius, Mnesitheus, Praxagoras,
 Philotimus, Herophilus. Erasistratus autem cum Cois
 contendere notus est, ut alibi ostendimus, non veri
 studiosus, eoque veritus pronunciare calidum, aut frigi-
 dum, aut humidum, aut siccum aliquem humorem. At
 Hippocrates in libro de natura humana praeter alia
 etiam ordinem disciplinae melius Platone effecit. Quod
 enim quatuor humores secundum naturam sint, demon-
 stravit, id quod Plato facere ne aggressus quidem est;
 item quod in anni temporibus alius in alio redundat.
 Apponam autem tibi etiam de hoc pauca ipsius verba.
*Affermo, quaecunque hominem esse dixerim, haec semper
 eadem esse me ostensurum, et secundum legem, et secun-
 dum naturam; dico autem, esse sanguinem, pituitam,
 bilem flavam et nigram. Horum primum secundum*

Ed. Chart. V. [237.]

Ed. Bas. I. (324.)

τὸν νόμον τὰ ὀνόματα διηροῦσθαι φημι, καὶ οὐδενὶ αὐτέων τωὐτὸ ὄνομα, ἔπειτα κατὰ φύσιν τὰς ιδέας κεχωρίσθαι, καὶ οὔτε τὸ φλέγμα οὐδὲν εἰκέναι τῷ αἵματι, οὔτε τὸ αἷμα τῇ χολῇ, οὔτε τὴν χολήν τῷ φλέγματι. πῶς γὰρ ἂν εἰκότα εἴη ταῦτ' ἀλλήλοισιν, ὧν οὔτε τὰ χρώματα ὅμοια φαίνεται προσορώμενα, οὔτε τῇ χειρὶ ψανούσῃ ὅμοια δοκέει εἶναι; οὔτε γὰρ θερμὰ ὁμοίως ἐστίν, οὔτε ψυχρὰ, οὔτε ξηρὰ, οὔτε ὑγρὰ. ἀνάγκη τοίνυν, ὅτι τοσοῦτον διήλλακται ἀλλήλων τὴν ιδέαν τε καὶ τὴν δύναμιν, μὴ ἔν αὐτὰ εἶναι, εἴπερ μὴ πῦρ τε καὶ ὕδωρ ταυτόν ἐστι. γνοίης δ' ἂν τοῖσδε, ὅτι οὐχ ἔν ταῦτα πάντα ἐστίν, ἀλλ' ἕκαστον αὐτέων ἔχει δυνάμιν τε καὶ φύσιν τὴν ἑωυτοῦ. εἰ γὰρ τινι δίδως ἀνθρώπῳ φάρμακον, ὃ τι φλέγμα ἄγει, ἐμεῖται σοι φλέγμα, καὶ ἢν δίδως φάρμακον, ὃ τι χολήν ἄγει, ἐμεῖται σοι χολήν. κατὰ ταῦτα δὲ καὶ χολήν μέλαιναν καθαίρει, ἢν δίδως φάρμακον, ὃ τι χολήν μέλαιναν ἄγει. καὶ ἢν τρώσῃς αὐτὸ τοῦ σώματος μέρος τι, ὥστε ἔλκος γενέσθαι, ῥυήσεται αὐτῷ αἷμα. καὶ ταῦτα ποιήσει πάντα

legem nomina distinguere pronuncio, et nulli ipsorum idem nomen. Deinde secundum naturam species separari, et neque pituitam ullum similem esse sanguini, neque sanguinem bili, neque bilem pituitae. Quomodo enim similia haec essent invicem, quae nec colore ad visum, nec substantia ad tactum similia esse videntur? neque enim calida similiter sunt, neque frigida, neque sicca, neque humida. Quare necesse est, quoniam tantum inter se differunt, specie et facultate non unum ipsa esse; siquidem non ignis et aqua idem sunt. Cognosces autem, quod non unum omnia haec sint, sed singula vim habeant et naturam propriam, hac ratione. Si enim alicui homini dederis medicamentum, quod pituitam educit, evomet tibi pituitam; et si exhibeas medicamentum, quod bilem purgat, evomet tibi bilem. Pari modo et atram bilem purgat, si dederis medicamentum, quod atram bilem elicit. Ac si vulneraveris rursus corporis partem aliquam, ut vulnus fiat, profluat inde sanguis. Atque

Ed. Chart. V. [237.]

Ed. Bas. I. (324.)

πάσαν ἡμέραν, καὶ νύκτα, καὶ χειμῶνος, καὶ ἡρεος, μέ-
χοις ἂν δυνατὸς ἦ τὸ πνεῦμα ἔλκειν εἰς ἑαυτὸν, καὶ
πάλιν μεθιέναι, καὶ δυνατὸς ἔσται, ἔστ' ἂν τιος τού-
των στερηθῇ τῶν συγγεγονότων. συγγέγονε δὲ ταῦτα τὰ
εἰρημένα. πῶς γὰρ οὐ συγγέγονε; πρῶτον μὲν φανερώς
ἐστὶν ἄνθρωπος ἔχων ἐν ἑαυτῷ πάντα ταῦτα ἀεὶ, ἕως ἂν ζῇ,
ἔπειτα δὲ γέγονεν ἐξ ἀνθρώπου πάντα ταῦτα ἔχοντος, ἔπειτα
τέθραπται ἐν ἀνθρώπῳ πάντα ταῦτα ἔχοντι, ἃ ἐγὼ τέ φημι
καὶ ἀποδείκνυμι. διὰ τούτων ὁ Ἱπποκράτης ἀπέδειξε τοὺς
τέτταρας χυμοὺς κατὰ φύσιν ἐν ἡμῖν εἶναι, καὶ οὐχ, ὥσπερ
ἔτιοι νομίζουσι, τὸ αἷμα μόνον, ἐκ περιουσίας γὰρ πάλιν
ἐλέγχων διὰ τῶν ἐξῆς τοὺς ἐν ὀτιοῦν τούτων εἰπόντας εἶναι
τὸν ἄνθρωπον, ὡς καὶ διὰ τῶν ἔμπροσθεν ἤλεγξε τοὺς ἐν
εἰπόντας εἶναι τὸ στοιχεῖον τῶν ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ
σωμάτων, ὑπὲρ ὧν τῆς ἀποδείξεως, ὡς ἔφην, γέγραπται μοι
κατ' ἐκεῖνο τὸ βιβλίον, ὃ περὶ τῶν κατ' Ἱπποκράτην στοι-
χείων ἐπιγέγραπται. καὶ τοῦτον οὖν τὸν λόγον ὁ Πλάτων

*haec omnia fient quovis die ac nocte, hyeme et vere,
usque dum possit spiritum ad se attrahere et rursus
emittere, donec aliquo horum connatorum destituatur.
Connata autem sunt haec praedicta. Quomodo enim non
connata sint? Primum siquidem homo haec omnia semper,
quoad vita fruitur, in se continet. Deinde facta sunt ex
homine omnia haec possidente. Post nutrita sunt in
homine omnia haec obtinente, quae ego et dico et
demonstro. His Hippocrates quatuor humores secundum
naturam in nobis esse demonstravit, et non, sicut non-
nulli putant, solum sanguinem. Item ex abundanti rur-
sus corripit in subsequentibus eos, qui unum aliquod
horum hominem esse tuentur, ut etiam superius com-
prehensis coarguit eos, qui unum elementum generationi
et corruptioni subjacentium esse dictitabant; de quorum
demonstratione, ut dixi, tractatum a me in illo libro
est, qui de elementis secundum Hippocratem inscriptus
est. Atque hunc totum sermonem Plato omisit, Hippo-*

Ed. Chart. V. [237. 238.]

Ed. Bas. I. (324.)

ἅπαντα παρέλιπεν, ὃ δ' Ἱπποκράτης, ὡς ἔφην, διηγήσθαι διὰ τῶν ἐφεξῆς τῇ προγεγραμμένῃ ῥήσει. μόνην δ' ἀρκέσει μοι τὴν ἀρχὴν αὐτῆς παραγράψαι, κατὰ λέξιν οὕτως ἔχουσαν. οἱ δὲ λέγοντες, ὡς ἐν ἔστιν ὁ ἄνθρωπος, δοκέουσί μοι ταύτῃ τῇ γνώμῃ χρῆσθαι. ὁρῶντες τοὺς πίνοντας ἀνθρώπους τὰ φάρμακα ἀπολλυμένους ἐν τῇσι καθάρσεσι, τοὺς μὲν χολὴν ἐμέοντας, τοὺς δὲ τινὰς φλέγμα, τοῦθ' ἕκαστον αὐτῶν ἐνόμισαν εἶναι τὸν ἄνθρωπον, ὅτι καθαιρόμενον εἶδον ἀποθάνοντα. καὶ οἱ τὸ αἷμα φάντες εἶναι τὸν ἄνθρωπον τῇ αὐτῇ γνώμῃ χρῶνται. ὁρῶντες ἀποσφαζομένους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὸ αἷμα καταρρέον ἐκ τοῦ σώματος, τοῦτο νομίζουσιν εἶναι τὴν ψυχὴν τῶν ἀνθρώπων, καὶ μαρτυροῖσι τούτοις χρῶνται ἐν τοῖσι λόγοις. ταῦτα προειπὼν ὁ Ἱπποκράτης ἐφεξῆς ἐλέγχει τὴν δόξαν τῶν οὕτως ὑπολαμβάνοντων, ἵνα εἴ τις μίλλει πάντα ἀναγινώσκειν, ἐκ τοῦ περὶ φύσιος ἀνθρώπου βιβλίου πάρεστιν αὐτῷ. τὸ γὰρ σύγγραμμα παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐστί.

crates autem, ut praedixi, in iis, quae superius comprehensam orationem sequuntur, percensuit. Sufficiet autem mihi solum ipsius initium ascribere, quod hunc in modum habet. *Qui hominem unum esse ducunt, videntur mihi ita sentire, quod ex iis, qui assumptis medicamentis in purgationibus perierint, alios bilem vomere, alios pituitam, conspicati, putaverint, unumquodque id esse hominem, quod eum, qui purgaretur, morientem rejicere viderent. Item qui sanguinem esse hominem pronunciarunt, ejusdem sunt sententiae; nam conspicientes, in hominibus, qui jugulantur, sanguinem ex corpore effluere, hunc animam esse censent, ac testimoniis his utuntur inter disputandum.* Haec praefatus Hippocrates deinde opinionem ita existimantium reprehendit; quae si quis omnia volet legere, in libro de natura hominis ei licebit. Nam commentarius in omnium hominum manibus versatur.

Ed. Chart. V. [238.]

Ed. Bas. I. (324. 325.)

Κεφ. ζ'. Ἐγὼ δὲ μήκους φειδόμενος ἐπὶ τὰ συνεχῇ τοῦ λόγου τρέφομαι. μετὰ γὰρ τὸ κατασκευάσαι τοὺς τέταρτας χυμοὺς ἡμῖν εἶναι κατὰ φύσιν, ὑπερβάλλοντας δὲ ποσότητι καὶ ἀλλοιωμένους κατὰ ποιότητα νόσων αἰτίους γίγτεσθαι, μετὰ ταῦτα δείκνυσιν ἐν μὲν τῷ χειμῶνι πλεονάζον τὸ φλέγμα, τοῦ δ' ἥρος τὸ αἷμα, καὶ τοῦ θέρους τὴν ξανθὴν χολήν, καὶ τοῦ φθινοπώρου τὴν μέλαιναν. ἁμείνον δ' ἐστὶν αὐτὴν τὴν ῥῆσιν ὅλην αὐτοῦ παραγράψαι κατὰ λέξιν οὕτως ἔχουσαν. Ἀύξεται δ' ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τὸ φλέγμα τοῦ χειμῶνος, τοῦτο γὰρ τῷ χειμῶνι κατὰ φύσιν μάλιστα τῶν ἐν τῷ σώματι ἐνεόντων ψυχρότατόν ἐστι. τεκμήρια δὲ τούτων, ὅτι τὸ φλέγμα ψυχρότατον, εἰ θέλεις ψαῦσαι φλέγματος, καὶ χολῆς, καὶ αἵματος, τὸ φλέγμα εὐρήσεις ψυχρότατον ἐὼν, καίτοι γλισχρότατόν ἐστι, καὶ βίη μάλιστα ἄγεται μετὰ γε χολήν μέλαιναν. ὅσα δὲ βίη ἔρχεται, θερμότερα γίνεται ἀναγκαζόμενα ὑπὸ τῆς βίης. ἀλλ' ὅμως (325) καὶ πρὸς ταῦτα πάντα ψυχρότατον ἐὼν τὸ φλέγμα φαίνεται ὑπὸ τῆς φύσεως τῆς ἐωυτοῦ. ὅτι δ' ὁ χειμὼν πληροῖ φλέγματος τὸ σῶμα, γνοίης ἂν τοῖσδε·

Cap. VI. Ego vero prolixitati parcens ad ea, quae disputationi propria sunt, me convertam. Nam quum alluxisset, quatuor humores nobis esse secundum naturam, excedentes autem quantitate et alteratos qualitate morborum fieri auctores, postea ostendit, hyeme pituitam redundare, vere sanguinem, aestate flavam bilem, autumno nigram. Satius autem est totam ipsius seriem subjungere, quae ita ad verbum habet. *Augescit in homine pituita per hyemem; haec enim hyeme secundum naturam praesertim eorum, quae in corpore sunt, frigidissima est. Indicia horum sunt, nempe pituitae frigidissimae, quod, si pituitam, bilem et sanguinem voles attingere, pituitam reperiēs frigidissimam, etsi viscosissima sit, et vi potissimum post atram bilem agatur. Quae autem vi eunt, calidiora redduntur a vi coacta. Attamen etiam ad haec omnia frigidissima ex sua natura esse pituita apparet. Porro quod hyems pituita corpus replet, hinc*

Ed. Chart. V. [258.]

Ed. Bas. I. (325.)

οἱ ἄνθρωποι πτύουσι καὶ ἀπομύσσονται φλεγματοδέστατον τοῦ χειμῶνος, καὶ τὰ οἰδήματα λευκὰ γίνονται μάλιστα κατὰ ταύτην τὴν ὥραν, καὶ τᾶλλα νοσήματα φλεγματοδέστα. τοῦ δ' ἥρος ἔτι μὲν ἰσχυρόν τὸ φλέγμα ἐστὶν ἐν τῷ σώματι, καὶ τὸ αἷμα αὖξεται. τὰ τε γὰρ ψύχρα ἐξανίει καὶ τὰ ὕδατα ἐπιγίγνεται, τὸ δ' αἷμα αὖξεται ὑπὸ τε τῶν ὕμβρων καὶ ὑπὸ τῶν θερμημεριῶν. κατὰ φύσιν γὰρ αὐτέα ταῦτ' ἐστι μάλιστα τοῦ ἐνιαυτοῦ, ὑγρόν τε γὰρ ἐστὶ καὶ θερμόν. γνοίης δ' ἂν τοῖσδε· οἱ ἄνθρωποι τοῦ ἥρος καὶ τοῦ θέρους μάλιστα ὑπὸ τῶν δυσεντεριῶν ἀλίσκονται, καὶ ἐκ τῶν ῥινῶν τὰ αἵματα ῥέει αὐτοῖσι, καὶ θερμότητοί εἰσι καὶ ἐρυθροί. τοῦ δὲ θέρους τό τε αἷμα ἰσχύει ἔτι, καὶ ἡ χολὴ αἵρεται ἐν τῷ σώματι, καὶ παρατείνει εἰς τὸ φθινόπωρον. ἐν δὲ τῷ φθινόπωρῳ τὸ μὲν αἷμα ὀλίγον γίνεται· ἐναντίον γὰρ αὐτοῦ τῇ φύσει τὸ φθινόπωρόν ἐστιν· ἡ δὲ χολὴ τὸ θέρος κατέχει τὸ σῶμα καὶ τὸ φθινόπωρον. γνοίης δ' ἂν τοῖσδε· οἱ ἄνθρωποι αὐτόματοι ταύτην τὴν ὥρην χολὴν ἐμέουσι, καὶ ἐν τῇσι φαρμακοποσίησι χολωδέστατα καθά-

cognoveris: homines spuunt rejiciuntque per nares pituitosissima hyeme. Item alba oedemata potissimum in hoc anni tempore proveniunt, alique morbi pituitosi. Vere autem adhuc valida quidem pituita in corpore existit, et sanguis augetur; nam frigora remittunt, et aquae superveniunt; sanguis autem augefcit a pluviis et diebus calidis; nam secundum naturam ipsi haec anni pars est potissimum, quippe humida est et calida, id quod sic cognosces. Vere homines et aestate potissimum a dysenteriiis corripuntur, ex naribus sanguis profluit; calidissimi ipsi sunt et rubicundi; aestate sanguis invalescit adhuc, et bilis in corpore attollitur, produciturque in autumnum. At in eo sanguis quidem paucus generatur; contrarius enim ipsius naturae autumnus est; bilis autem aestate et autumnno corpus occupat; id quod hinc discere licet. Homines sua sponte hoc anni tempore bilem vomunt, et in medicamentorum purgationibus biliosissima purgantur.

Ed. Chart. V. [258. 239.]

Ed. Bas. I. (325.)

ρονται. δῆλον δὲ καὶ τοῖσι πυρετοῖσι καὶ τοῖσι χρώμασι τῶν ἀνθρώπων. τὸ δὲ φλέγμα τοῦ θέρους ἀσθενέστατόν ἐστιν αὐτὸ ἐωυτοῦ. ἐναντίη γὰρ αὐτοῦ τῇ φύσει ἢ ὥρῃ ἐστὶ, ξηρὴ τε οὖσα καὶ θερμή. τὸ δ' αἷμα τοῦ φθινοπώρου ἐλάχιστόν ἐστιν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ξηρόν τε γὰρ ἐστὶ τὸ φθινόπωρον καὶ ψύχειν ἄρχεται ἤδη τὸν ἄνθρωπον. ἡ δὲ μέλαινα χολή τοῦ φθινοπώρου πλείστη τε καὶ ἰσχυροτάτη ἐστίν. ὅταν δ' ὁ χειμὼν καταλαμβάνῃ, ἢ τε χολὴ ψυχομένη ὀλίγη γίγνεται καὶ τὸ φλέγμα αὖξεται πάλιν ὑπὸ τε τῶν ὑετῶν τοῦ πλήθους καὶ ὑπὸ τῶν νεκτῶν τοῦ μήκους. ἔχει μὲν οὖν ταῦτα πάντα ἀεὶ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου. ὑπὸ δὲ τῆς ὥρης περιῖσταμένης ποτὲ μὲν πλείω γίγνεται αὐτὰ ἐωυτῶν, ποτὲ δ' ἐλάσσω ἕκαστα κατὰ μέρος τε καὶ κατὰ φύσιν. [239] ὥς γὰρ ὁ ἐνιαυτὸς μετέχει μὲν πᾶσι πάντων, καὶ τῶν θερμῶν, καὶ τῶν ψυχρῶν, καὶ τῶν ξηρῶν, καὶ τῶν ὑγρῶν· οὐ γὰρ ἂν μείνεις τουτέων οὐδὲν οὐδένα χρόνον ἄνευ πάντων τῶν ἐνεόντων ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ, ἀλλ', εἰ ἔν τί γε ἐκλείποι, πάντα ἂν ἀφανισθεῖη, ἀπὸ γὰρ τῆς αὐτῆς ἀνάγκης

Constat autem et febribus et hominum coloribus. Pituita vero aestate imbecillima est ipsa sui ratione. Contrarium enim ipsius naturae anni tempus est siccum et calidum. Sanguis porro per autumnum paucissimus est in homine, quoniam siccus est autumnus, et refrigerare jam hominem incipit. At atra bilis in autumnno plurima valentissimaque est. Quum vero hyems invadit, bilis refrigeratu pauca gignitur, et pituita rursus augefcit tum a pluviarum copia, tum a noctium prolixitate. Haec igitur omnia semper corpus humanum occupant. At ab anni tempore consistente interdum plura ipsa quam prius gignuntur, interdum pauciora singula particulatim et secundum naturam. Sic enim annus princeps est omnium, et calidorum, et frigidorum, et siccorum, et humidorum, quia nullum ex his ullo tempore manserit sine omnibus, quae hoc in mundo sunt. At si unum aliquod deficiat, omnia vaneſcent. Etenim ab

Ed. Chart. V. [259.]

Ed. Bas. I. (325.)

πάντα συνέστηκε τε καὶ τρέφεται ὑπ' ἀλλήλων· οὕτω δὲ καὶ εἴτι ἐκ τοῦ ἀνθρώπου ἐκλείπει τουτέων τῶν συγγεγονότων, οὐκ ἂν δύναίτο ζῆν ὁ ἄνθρωπος. ἰσχύει δ' ἐν τῷ ἐνιαυτῷ τοτὲ μὲν ὁ χειμὼν μάλιστα, τοτὲ δὲ τὸ ἔαρ, τοτὲ δὲ τὸ θέρος, τοτὲ δὲ τὸ φθινόπωρον. οὕτω δὲ καὶ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τοτὲ μὲν τὸ φλέγμα ἰσχύει, τοτὲ δὲ τὸ αἷμα, τοτὲ δ' ἡ χολή, πρῶτον μὲν ἡ ξανθὴ, ἔπειτα δὲ ἡ μέλαινα καλεομένη. μαρτύριον δὲ σαφέστατον· εἰ θέλοις τῷ αὐτῷ ἀνθρώπῳ δοῦναι τὸ αὐτὸ φάρμακον τετράκις τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἔμεῖται τοῦ μὲν χειμῶνος φλεγματοδέστερα, τοῦ δ' ἥρος ὑγρότερα, τοῦ δὲ θέρος χολωδέστατα, τοῦ δὲ φθινοπώρου μελάντατα. ταῦτα περὶ τῆς κατὰ τὰς ὥρας διαφορᾶς εἰπὼν ὁ Ἱπποκράτης, ἐδίδαξεν ἐν αὐτοῖς δυνάμει περὶ τῶν ἡλικιῶν καὶ χωρῶν. αἰεὶ γάρ ἐν ὑπασιν οἷς ἂν ὑφηγῇται καθ' ὅντιναοῦν λόγον ἐπιβλέπειν κελεύει καὶ ὥσιν, καὶ χώσιν, καὶ ἡλικίῃν, καὶ ὅ τι δὲ ἐφ' ἐνός τούτων ἀκούεις, μεταφέρειν ἀξιῶν σε τοῦτο καὶ ἐπὶ τὰ λοιπὰ δύο καθ' ὁμοιότητα. τὸν αὐτὸν γὰρ λόγον ἐν ἡλικίαις ὁ παῖς

eadem necessitate omnia constituta sunt, et nutriuntur a sese invicem. Si autem etiam aliquid ex homine deficiat horum connatorum, homo non poterit vivere. Porro in anno tunc quidem hyems invalescit maxime, tunc autem ver, tunc aestas, tunc autumnus. Ita etiam in homine tunc sane pituita invalescit, tunc autem sanguis, tunc bilis, primum quidem flava, deinde nigra dicta. Testimonium hujus manifestissimum est: si voles eidem homini idem medicamentum quater in anno exhibere, evomet quidem hyeme pituitosiora, vere humidiora, aestate biliosissima, autumnō nigerrima. Haec de tempestatum differentia locutus Hippocrates docuit in iplis facultate etiam de aetatibus et regionibus; semper enim in omnibus, quibus sermonem quemcunque recenset, jubet inspicere anni tempus, regionem, aetatem; et quod in uno horum intelligis, id vult te etiam ad reliqua duo juxta similitudinem transferre; eandem siquidem ratio-

Ed. Chart. V. [259.]

Ed. Bas. I. (325.)

ἔχει τῇ τοῦ ἡρος ἐν ὥραις, ὡσαύτως δ' ὁ μὲν νεανίσκος
τῇ τοῦ θέρους, ὁ δὲ παρακμάζων τῇ τοῦ φθινοπώρου,
καὶ τελευταῖος ὁ γέγων τῇ τοῦ χειμῶνος. ὁμοίως δὲ καὶ
τῶν χωρῶν ἡ μὲν εὐκρατος τῇ τοῦ ἡρος, ἡ δὲ θερμὴ
τῇ τοῦ θέρους, ἡ δ' ἀνωμάλως ἔχουσα κατὰ θερμοότητα
καὶ ψυχρότητα, πλεονεκτοῦσα δ' ὅμως ψυχρότητι καὶ ξη-
ρότητι, τῇ τοῦ φθινοπώρου, ἡ δ' ὑγρὰ καὶ ψυχρὰ τῇ τοῦ
χειμῶνος. ταῦτά τε οὖν διδάξας, καὶ πρὸς τούτοις ὅτι τὰ
ἐναντία τῶν ἐναντίων ἐστὶν ἰάματα, τῆς κατὰ τὴν τέχνην
μεθόδου τὰ στοιχεῖα παρέδωκεν, οἷς ἐφεξῆς τὰ κατὰ τοὺς
ἀφορισμοὺς διελθὼν περὶ τῶν πλεοναζόντων καθ' ἑκάστην
ὥραν τε καὶ ἡλικίαν νοσημάτων, τὰς οἷον συλλαβὰς ἐπὶ
τοῖς στοιχείοις ὑψηγῆσατο. παραγράφω δέ σοι καὶ τὰς ῥή-
σεις αὐτοῦ κατὰ λέξιν ἐχούσας ὧδε. Νοσήματα δὲ πάντα
μὲν ἐν πάσῃσιν ὥρῃσιν γίνεταί, μᾶλλον δ' ἔνια κατ' ἐνίας
αὐτῶν καὶ γίνεταί, καὶ παροξύνεταί· τοῦ μὲν ἡρος τὰ
μελαγχολικά, καὶ τὰ μανικά, καὶ τὰ ἐπιληπτικά, καὶ αἵ-
ματος ῥύσεις, καὶ κυνάγχαι, καὶ κόρυζαι, καὶ βράγχοι,

nem in aetatibus habet puer, quam in quatuor tempori-
bus ver habet; eandem juvenis, quam aestas; eandem
senex, quam autumnus; eandem decrepitus, quam hyems.
Similiter etiam ex regionibus temperata veri respondet;
calida aestati; inaequalis calore et frigiditate, sed redun-
dans tamen frigiditate et siccitate autumnus; humida et
frigida hyemi. Haec itaque quum docuisset, et praeter-
ea, quod contraria contrariorum sunt remedia, artis me-
thodi elementa tradidit; postea, ubi ea, quae in aphoris-
mis sunt, pertractasset de exuperantibus in unoquoque
anni tempore et aetate morbis, veluti syllabas his ele-
mentis adjunxit. Aseribam tibi etiam orationem ipsius,
quae ad verbum sic habet. *Morbi omnes quidem omni-
bus temporibus anni accidunt, sed nonnulli magis certis
quibusdam et oriuntur et exacerbantur. Vere quidem
melancholiae, maniae, epilepsiae, sanguinis profluvia,
anginae, gravedines, raucedines, tusses, lepra, impeti-*

Ed. Chart. V. [239.]

Ed. Bas. I. (325.)

καὶ βῆχες, καὶ λέπρα, καὶ λειχήνες, καὶ ἄλφοι, καὶ ἐξαν-
θήσιες ἐλκώδεις πλείσται, καὶ φύματα, καὶ ἀρθριτικά·
τοῦ δὲ θέρους ἐνὶ τὰς τούτων, καὶ πυρετοὶ συνεχεῖς καὶ
καῦσοι, καὶ τριταῖοι πυρετοὶ, καὶ τεταρταῖοι, ἔμετοί τε καὶ
διάρροιαί, καὶ ὀφθαλμῖαι, καὶ ὥτων πόνοι, καὶ στομάτων
ἐλκώσιες, καὶ σπηεδόνες αἰδοίων, καὶ ἰδρῶα· τοῦ δὲ φθι-
νοπώρου καὶ τῶν θερινῶν τὰ πολλὰ, καὶ πυρετοὶ τεταρ-
ταῖοι, καὶ πλάνητες, καὶ σπληνες, ὕδρωπες, φθίσιες, καὶ
στραγγουρίαι, καὶ λειεντερῖαι, καὶ δυσεντερῖαι, καὶ συνάγ-
χαι, καὶ ἄσθματα, καὶ εἰλεοὶ, καὶ ἐπιληψίαι, καὶ τὰ μα-
νικά, καὶ τὰ μελαγχολικά· τοῦ δὲ χειμῶνος πλευρίτιδες,
περιπνευμονίαι, κόρουσαι, λήθαργαι, βράγχοι, βῆχες, πό-
νοι στηθέων, πλευρέων, ὀσφύος, κεφαλαλγῖαι, ἱλιγγοί,
ἀποπληξίαι. ταῦτα περὶ τῶν ὥρων εἰπὼν ὁ Ἱπποκράτης,
ἐφεξῆς περὶ τῶν ἡλικιῶν ὧδε γράφει. ἐν δὲ τῇσιν ἡλικίῃσι
συμβαίνει τοῖσι μὲν μικροῖσι καὶ νεογνοῖσι παιδίοισιν
ἄφθαι, ἔμετοι, βῆχες, ἀρυνπνίαι, φόβοι, ὀμφαλοῦ
φλεγμοναί, ὥτων ὑγρότητες, πρὸς δὲ τὸ ὀδοντοφυεῖν
προσάγουσιν οὐλῶν ὀδαξήσιμοι, πυρετοὶ, σπασμοὶ, διάρρ-

*gines, vitiliginis, pustulae ulcerosae plurimae, phyma-
ta, articulorum dolores. Aestate nonnulli ex his, febres
continuae et ardentes, tertianae et quartanae, vomitio-
nes, alvi profluvia, lippitudines, aurium dolores, oris
ulcera, genitalium putredines et sudationes. Autumno
magna pars aestivorum, atque etiam febres quartanae
et erraticae, lienes, aquae subter cutem, tabes, stillici-
dia urinae, levitates intestinorum et tormina, anginae,
asthmata, ilei cruciatus, insania et melancholia. Hyeme
pleuritides, peripneumoniae, gravedines, lethargi,
raucedines, tussis, dolores pectorum, luterum, lumbo-
rum, dolores capitis, vertigines, apoplexiae. Haec de
anni temporibus Hippocrates persecutus, deinceps de aeta-
tibus ita scribit. Per aetates haec accidunt parvis et
recens natis puerulis, ulcera oris, vomitus, tussis, vigi-
liae, pavores, inflammationes umbilici, aurium humidi-
tates. Paulo aetate progredientibus, quum dentire inci-*

Ed. Chart. V. [239. 240.]

Ed. Bas. I. (325.)

ῥοιαι, καὶ μάλιστα ὅταν ἀνάγωσι τοὺς κυνόδοντας, καὶ τοῖσι παχυτάτοισι τῶν παιδίων καὶ τοῖσι κοιλίας σκληρὰς ἔχουσι. πρεσβυτέροισι δὲ γιγτομένοισι παρίσθημα, σπονδύλου τοῦ κατὰ ἰνίον εἶσω ὥσιες, [240] ὕσθηματα, λιθιάσεις, ἔλμινθες στρογγύλαι, ὕσκαριδες, ἀκροχορδόνες, σατυριάσεις, χοιράδες, στραγγουρίαι, καὶ τᾶλλα φύματα· τοῖσι δ' ἔτι πρεσβυτέροισι καὶ πρὸς τὴν ἥβην προσάγουσι τούτων τε πολλὰ καὶ πυρετοὶ χρόνιοι μᾶλλον, καὶ ἐκ ῥινῶν αἵματος ῥύσιες. τὰ δὲ πλεῖστα τοῖσι παιδίοισι πιάθουα κρίνεται, τὰ μὲν ἐν τεσσαράκοντα ἡμέρῃσι, τὰ δὲ ἐν ἐπτὰ μηνσὶ, τὰ δὲ ἐν ἐπτὰ ἔτεσι, τὰ δὲ πρὸς τὴν ἥβην προσάγουσιν. ὅσα δ' ἂν διαμεῖνῃ τοῖσι παιδίοισι, καὶ μὴ ἀπολυθῇ περὶ τὸ ἥβάσκειν, ἢ τοῖσι θήλεσι περὶ τὰς τῶν καταμηνίων ῥήξιας, χρονίζειν εἶωθε. τοῖσι δὲ νεηνίσκοισιν αἵματος πτύσεις, φθίσεις, πυρετοὶ ὀξέες, ἐπιληψίαι, καὶ τᾶλλα νοσήματα, μάλιστα δὲ τὰ εἰρημένα. τοῖσι δ' ὑπὲρ τὴν ἡλικίην ταύτην πλευρίτιδες, περιπνευμονίαι, λήθαργοι, φρενίτιδες, καῦσοι, διάρῥοιαι,

piunt, gingivarum prurigines, febres, convulsiones, alvi fluores, maxime quum caninos edunt, et iis potissimum pueris, qui corpulentissimi sunt, et alvos habent astrictas. Adultioribus jam tonsillae, vertebrae in occipitio sitae luxatio in partem interiorem, asthmata, calculi, lumbrici teretes, ascarides, verrucae, satyriasis, strumae, urinae fillicidia, aliaque tubercula. Provectoribus adhuc et jam puberibus magna horum pars accidit, atque etiam febres diuturnae potius, et sanguinis e naribus profusiones. Plurimi vero affectus puerorum judicantur aut intra quadragesimum diem, aut intra septimum mensem, aut intra septimum annum, aut quum ad pubertatem itur. Qui autem perdurarint, nec solvi potuerint pubescenti, aut foeminae, quum menstrua erumpunt, eis consensescere assolent. Adolescentibus sanguinis excreationes, tabes, febres acutae, comitiales et reliqui morbi, sed praecipue quos enumeravi. Qui hanc aetatem excesserunt, pleuritides, peripneumoniae, lethargi, phrenitides, ardores, alvi

Ed. Chart. V. [240.]

Ed. Bas. I. (325. 326.)

χολέραι, δυσεντερίαι, αἰμορροΐδες. τοῖσι δὲ πρεσβυτέροισι
 δύσπνοιαι, κατάρξεις βηχῶδες, στραγγουρίαι, δυσουρίαι,
 ἄρθρων πόνοι, νεφρίτιδες, ἱλιγγοί, ἀποπληξίαι, κα-
 χεξίαι, ξυσμοὶ τοῦ σώματος, ἀγρυπνίαι, κοιλίης καὶ
 ὀφθαλμῶν καὶ ῥινῶν ὑγρότητες, ἀμβλυωπίαι, (326) γλαυ-
 κώσεις, βαρυηκοΐαι. ταύτην τὴν τάξιν τῆς διδασκαλίας
 ἐχρῆν πεποιῆσθαι τὸν Πλάτωνα μᾶλλον, εἴ περ γε φιλοσόφου
 προσήκει τὸ τάξει καὶ μεθόδῳ χρῆσθαι καὶ διδασκαλίᾳ,
 καὶ μᾶλλον ἢ τοῖς ἰατροῖς. ἀλλ' ἴσως οὐκ ἡδύνατο περὶ
 τῶν τοιούτων ἀκριβῶς διελθεῖν ἐμπειρίας δεομένων, αὐτὸς
 οὐκ ὢν τριῶν τῶν ἔργων τῆς ἰατρικῆς. καὶ κατὰ τοῦτο
 ἐπαινεῖν αὐτὸν προσήκει, περὶ ὧν ἀκριβῶς οὐκ ἡπίστατο
 μηδ' ἐπιχειρήσαντα λέγειν. ἀλλ' ἐκείνᾳ γε δυνατόν ἦν αὐτῷ
 παρ' αὐτῆς τῆς τῶν πραγμάτων φύσεως μεμαθηκέναι τὰ
 λελεγμένα κατὰ τοὺς ἀφορισμοὺς ἐν τῇδε τῇ ῥήσει. κατὰ
 δὲ τὰς ὥρας τοῦ μὲν ἡρος καὶ ἄκρου τοῦ θέρεος οἱ παῖδες
 καὶ οἱ τούτων ἐχόμενοι τῇσιν ἡλικίῃσιν ἄριστα τε διάγουσι
 καὶ ὑγιαίνουνσι μάλιστα. τοῦ δὲ θέρεος καὶ τοῦ φθινοπώ-

*fluidores, cholerae, difficultates intestinorum, haemorrhoi-
 des. Majoribus natu difficultates spirandi, destillationes
 cum tussi, stillicidia urinae, difficultates urinae, articu-
 lorum dolores, nephritides, vertigines, apoplexiae, ca-
 chexiae, aspredines totius corporis, vigiliae, alvi, ocu-
 lorum et narium humiditates, lippitudines oculorum,
 glaucomata, aurium gravitates. Hunc ordinem discipli-
 nae Platonem fecisse oportebat potius, siquidem philo-
 sopho convenit et methodo et disciplina etiam magis
 quam medicis uti; sed forte non potuit de ejusmodi,
 quae experientiam requirunt, exacte tractare, ut qui
 non versatus sit in medicinae operibus: atque hoc nomi-
 ne laudare ipsum oportet, quod ne aggressus quidem sit
 dicere de iis, quae exacte non pernoverat: verum illa
 poterat ab ipsa rerum natura didicisse, quae in Aphoris-
 mis in hunc modum dicta sunt. Per tempora anni pueri,
 et qui aetate his proximi sunt, vere atque prima aestate
 optime ilegant; senes aestate et autumnu aliquamdiu, reli-*

Ed. Chart. V. [240.]

Ed. Bas. I. (526.)

ρου μέχρι μὲν τινος οἱ γέροντες, τὸ δὲ λοιπὸν καὶ τοῦ χειμῶνος οἱ μέσοι τῇσιν ἡλικίῃσιν. ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῶν εἰρημένων ἡλικιῶν ἐφ' ἑαυτοῦ καὶ τῶν ὁμοδιαίτων ἐξετάσαι τις δύναται προήκων ἤδη κατὰ τὴν ἡλικίαν, ὡς εἰκὸς ἦν Πλάτωνα προήκειν, ὅτε ἔγραφε τὸν Τίμαιον. ἀμελῶς οὖν ἔσχε περὶ τε τὴν τῶν αὐτῶν τούτων ἐξέτασιν, ἔτι τε μᾶλλον ὧν ἔγραψεν ὁ Ἱπποκράτης περὶ τῶν πλεονάζόντων νοσημάτων ἐν ἐκάστη τῶν ἡλικιῶν τε καὶ ὥρων, ὡς, εἶγε προσεσχέκει τὸν νοῦν αὐτοῖς, οὐκ ἂν ἐγεγράφει ταῦτα. τὸ μὲν οὖν ἐκ πυρὸς ὑπερβολῆς μάλιστα νοσήσαν σῶμα συνεχῇ καύματα καὶ πυρετοὺς ἀπεργάζεται, τὸ δὲ ἐξ αἰέρος ἀμφομερινοὺς, τριταίους δὲ ἐξ ὕδατος διὰ τὸ νωθέστερον αἰέρος καὶ πυρὸς αὐτὸ εἶναι, τὸ δὲ γῆς τέταρτον, ὃν νωθέστατον τοῦτον, ἐν τετραπλασίαις περιόδοις χρόνου καθαιρόμενον, τεταρταίους πυρετοὺς ποιῆσαν ἀπαλλάττεται μόλις. ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ πρῶτον μὲν ἡμάρτηκε κατὰ τὰ κοινὰ στοιχεῖα πάντων σωμάτων, οὐκατὰ τῶν ἐναίμων ζώων ποιησάμενος τὴν αἰτιολογίαν τῶν περιοδικῶν πυρετῶν· ἄμεινον γὰρ ἦν, ἂν

quo autumni tempore et hyeme, qui media sunt aetate, melius valent. Proinde haec de commemoratis aetatibus in se ipso et coetaneis et convictoribus aliquis potest exquirere aetate jam provector, ut consentaneum erat Platonem provectoriorem esse, quum Timaeum conscriberet. Itaque de his ipsis disquisitionem neglexit, magisque adhuc eorum, quae Hippocrates conscripsit de morbis, quibus singulae et aetates et anni tempora abundant. *Itaque corpus ignis excessu potissimum laborans continuos aestus et febres efficit; quod aëris excessu, quotidianas: aquae, tertianas, eo quod aqua segnior sit, quam ignis et aër; terrae autem elementum quartum, quum sit horum tardissimum, quadruplici temporis circuitu purgatum, quartanas febres molitum, vix discedit.* In hac oratione primum quidem erravit, quod in communia omnium corporum, non in sanguineorum animantium elementa, febrium circuitu redeuntium causam retulit. Satius enim erat, quae etiam ostendere possumus in cor-

Ed. Chart. V. [240. 241.]

Ed. Bas. I. (326.)

καὶ δεῖξαι δυνάμεθα κατὰ τὸ σῶμα πλεονάζοντα, ταῦτ' ἰᾶσθαι· δεύτερον δ', ὅτι τῶν ἀμφημερινῶν καὶ τριταίων πυρετῶν οὐδ' ἔγγυς ἦκε τῆς ἀληθοῦς αἰτίας. φαίνεται γὰρ ἐναργῶς ἐπὶ μὲν τῶν ἀμφημερινῶν ὁ γλεγματώδης πλεονάζων χυμὸς, ὑγρὸς καὶ ψυχρὸς ὢν, ἐπὶ δὲ τῶν τριταίων ὁ τῆς ξανθῆς χολῆς. πάλιν αὖ καὶ οὗτος ἄκρως θερμὸς καὶ ξηρὸς. ὥστ' ἐπὶ τούτου μὲν ἐχρῆν εἰρησθαι πλεονάζειν τὸ τοῦ πυρὸς στοιχεῖον, ἐπ' ἀμφημερινοῦ δὲ τὸ τοῦ ὕδατος, ὥσπερ ἐν τοῖς τεταρταίοις χυμὸν μὲν τὴν μέλαιναν χολήν, στοιχεῖον δὲ τὴν γῆν. ὅστις δ' ἐκάστου τῶν εἰρημένων ἀκριβῶς ἐκμαθεῖν βούλεται τὴν φύσιν, ἐν τε τοῖς περὶ κρίσεων ὑπομνήμασι καὶ τοῖς περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν πυρετῶν ἐξεργασμένον τὸν λόγον ἔχει. [241] ἐγὼ δ' οὐκ εἰώθα πολλάκις ὑπὲρ τῶν αὐτῶν τὰ αὐτὰ γράφειν, ἀλλ' ἅπαξ ἢ καὶ δις ἐνίοτε τὴν ἀπόδειξιν εἰπὼν ἐν τοῖς ἄλλοις βιβλίοις τῷ συμπεράσματι τῆς ἀποδείξεως χρῶμαι· καθάπερ καὶ περὶ τοῦ τρεῖς εἶναι τὰς ἀρχὰς τῶν διοικουσῶν ἡμᾶς δυνάμεων ἅπαξ ἀποδείξας ἐν τοῖς πρώτοις βιβλίοις τῆσδε τῆς

pore redundare, his mederi; deinde, quoniam ad veram quotidianarum tertianarumque febrium causam ne prope quidem accessit. Apparet enim evidenter in quotidianis pituitosus superare humor, qui humidus est et frigidus; in tertianis flavae bilis, et hic rursus calidus et liccus. Quare in hac dicendum erat ignis elementum superare, in quotidiana aquae, quemadmodum in quartanis humorem quidem atram bilem, elementum vero terram. Porro qui singulorum, quae dicta sunt, naturam exacte volet condiscere, in commentariis tum de crisi tum de febrium differentiis elaboratam disputationem habet. Ego autem non consuevi frequenter de eisdem eadem scribere, verum semel vel etiam bis nonnunquam demonstrationem interpretatus, in aliis libris conclusione demonstrationis utor; quemadmodum etiam de eo, quod tria sint principia facultatum corpus nostrum regentium, quum semel in primis hujus operis libris demonstrassem, in

Ed. Chart. V. [241.]

Ed. Bas. I. (326.)

πραγματείας, ἐν ταῖς ἄλλαις ἀπάσαις ἐξ ἐτοίμου λαμβάνω, μόνον ἀναμνησκῶν ἐνίοις, ὡς ἀποδέδεικται. καὶ νῦν γοῦν ἀρκεῖ τό γε τοσοῦτον ἀναμνησθαι περὶ τῶν ἐν ἐκείνοις δεδειγμένων, ὡς τοὺς ὀξυτάτους τε καὶ καυσωδεστάτους πυρετοὺς ἢ ξανθὴν χολὴν γεννᾷ, καὶ ὡς τοῦ γένους τῶν καυσωδῶν πυρετῶν ἐστὶ καὶ ὁ τρίτατος. εἴρηται δ' ἐν ἐκείνοις ἡ αἰτία, δι' ἣν οὐκ ἐστὶ συνεχὴς, ὥσπερ ὁ καῦσος, ἀλλὰ διαλείπων γίγνεται. τοῦτο οὖν ὁ Πλάτων οὐκ ἀκριβῶς ἔγωγε τῆς Ἱπποκράτους τέχνης, καίτοι πειρώμενος ἔπεσθαι τάνδρῃ, καὶ προσέειπε περὶ τοῦ λευκοῦ φλέγματος. τὸ μὲν γὰρ πομφολύγων ἐναπολαμβανομένων, ὁράτων μὲν διὰ σμικρότητα, καθάπερ αὐτὸς ἔφη, συναπασῶν δὲ τὸν ὄγκον παρεχομένων, ὁρατὸν γεννᾶσθαι τὸν τοιοῦτον χυμὸν εὐλογόν τε ἅμα καὶ πιθανόν· τὸ δ' ἐκ συντήξεως ἀπαλῆς σαρκὸς γενέσθαι ποτὲ φλέγμα τῶν ἀτοπωτάτων ἐστὶ, πλὴν εἴ τις Πρόδικος ὑπαλλάττων τοῦνομα τὸν πικρόχολον χυμὸν ὀνομάζει φλέγμα διὰ τὸ νομίζειν, ἀπὸ τοῦ πεφλέχθαι τὴν προσηγορίαν αὐτῷ γεγονέναι. ἀλλ' ὁ γε Πλάτων αὐτὸς οἶδε

aliis omnibus ex parato fumo, solum in memoriam reducens nonnullis, quod id monstratum est. Atque in praesentia abunde est tantum repetere de iis, quae illic ostensa sunt, nempe febres acutissimas ardentissimasque ex flava bile generari, et ex genere ardentium febrium tertianam quoque existere. Porro explicata in illis causa est, cur non sit continua, quemadmodum ardens, sed intermittens fiat. Haec igitur Plato non accurate novit ex Hippocratis arte, etsi conaretur virum sequi, ac de pituita praeterea alba. Quod enim ampullae assumptae, quae sigillatim propter parvitatem videri non possunt, ut inquit, junctae autem simul, et in molem excitatae, visibilem generant huiusmodi humorem, rationi consentaneum simul est et probabile; quod autem ex colliquata molli carne pituita nonnunquam fiat, absurdissimum, nisi quis Prodicus nomen immutans amarā bilem pituitam nuncupet, eo quod sentiat, appellationem ei inditam esse a verbo πεφλέχθαι, quod est incensum esse. Verum Plato ipse

Ed. Chart. V. [241.]

Ed. Bas. I. (326.)

θερμώτατον ὄντα τὸν τῆς τοιαύτης χολῆς χυμὸν ἐν οἷς φησιν ὅσα δὲ φλέγμαίνεин λέγεται τοῦ σώματος ἀπὸ τοῦ καίεσθαι τε καὶ φλέγεσθαι διὰ χολὴν γέγονε πάντα. καὶ τούτων ἐφεξῆς· λαμβάνουσα μὲν ἀναπνοὴν ἔξω πάντοیان, ἀναπέμπει ζέουσα φύματα, καθειργνυμένη δὲ ἐντὸς, πυρρίκνυτα νοσήματα πολλὰ ἐμποιεῖ· δῆλος οὖν ἐστὶ τῇ συνήθει προσηγορίᾳ κατὰ τοῦ πικροχόλου χυμοῦ χρώμενος, ὥσπερ τοῦπίπαν ἐστὶν ξανθὸς τὴν χροάν· καὶ ὠχρὸς δ' ἐνίοτε γίνεται πολλὴν ὀφρῶδη προσλαβὼν ὑγρότητα. καὶ μέντοι καὶ αὐτοῦ τοῦ προσθεῖναι τῷ φλέγεσθαι διὰ τὴν χολὴν δῆλός ἐστιν οὐκ ἐν τῇ προσηγορίᾳ σφαλλόμενος, ὥσπερ ὁ Προδικος, ἀλλ' ἐν τῇ γνώσει τῆς φύσεως τοῦ χυμοῦ. λέγει δὲ περὶ αὐτοῦ τόνδε τὸν τρόπον. τὸ δ' αὖ μετ' αἵρος τηκόμενον ἐκ νέας καὶ ἀπαλῆς σαρκός· τούτου δ' ἀνεμωθέντος καὶ ξυμπεριληφθέντος ὑπὸ ὑγρότητος, καὶ πομφολύγων ξυστασῶν ἐκ τοῦ πάθους τούτου, καθ' ἑκάστην μὲν ἀοράτων διὰ σμικρότητα, ξυναπασῶν δὲ τὸν ὄγκον παρεχομένων ὁρατὸν χρῶμα ἔχου-

huiusmodi bilem humorem calidissimum esse pernovit, in quibus ait: *Quae autem corporis partes incendi dicuntur, a bilis aestu et flamma omnes infestantur.* Et post haec deinceps: *Quae quum respirat extrinsecus, omnigenas tuberculorum species fervens emittit; intus autem cohibita, igneos morbos plurimos procreat.* Constat itaque, Platonem consueta amarae bilis appellatione uti, quae in totum flava colore est, pallida autem nonnunquam efficitur, ubi copiosam humiditatem serosam assumpserit. Quin etiam ex eo ipso, quod apposuerit, inflammari ob bilem, certum est, non in appellatione errasse ipsum, sicuti Prodicum, sed in naturae humoris cognitione. Dicit autem de eo in hunc modum. *Rursus mollis recentisque carnis portio quaedam cum aëre colliguescit; haec autem ubi ventum conceperit, et circumprehensa ab humiditate, et ampullae ex hoc affectu confutatae sigillatim propter parvitatem invisibiles, universae autem in molem coeunt, visibilem colorem habeant, ob*

Ed. Chart. V. [241. 242.]

Ed. Bas. I. (526.)

σῶν, διὰ τὴν τοῦ ἀφροῦ γένεσιν ἰδεῖν λευκόν. ταύτην πᾶσαν τηκεδόνα ἀπαλῆς σαρκὸς μετὰ πνεύματος συμπλακεῖσαν λευκὸν εἶναι φλέγμα φαμέν. καὶ μετ' οὐ πολλὰ δὲ πάλιν οὕτως ὑπὲρ αὐτοῦ γράφει· τὸ δὲ λευκὸν φλέγμα διὰ τὸ τῶν πομφολύγων πνεῦμα χαλεπὸν ἀποληφθὲν, ἔξω δὲ τοῦ σώματος ἀναπνοᾶς ἴσχον ἡπιώτερον μὲν, καταποικίλλει δὲ τὸ σῶμα, λεύκας ἀλφούς τε καὶ τὰ τούτων ξυγγενῇ νοσήματα ἀποτίκει. ἐν ταύτῃ μὲν τῇ ῥήσει καλῶς ἀπεφάνητο περὶ τῶν γινομένων ἀπὸ τοῦ φλέγματος παθῶν· ἥνικα δ' ἔλεγεν ἔμπροσθεν, τὴν πᾶσαν τηκεδόνα ἀπαλῆς σαρκὸς μετὰ πνεύματος συμπλακεῖσαν λευκὸν εἶναι φλέγμα φαμέν, οὐκ ὀρθῶς. δέδεικται γάρ ἡ γε τοῦ φλέγματος γένεσις ἐκ τροφῆς φύσει ψυχροτέρας ἐνδεῶς ὑπὸ τῆς ἐμφύτου θερμασίας κατεργασθεῖσθης ἀποτελουμένη. τηκομένη δὲ σὰρξ ὁμοίον τι ποιεῖ τὸ σύντηγμα τῇ χροᾷ τῆς ὠχρᾶς χολῆς, ἐπὶ τὸ λευκότερον ῥέπον, ὥς εἶναι τὸ καλούμενον ὑπωχρον πυρρόν. [242] ἔστι δὲ καὶ παχύτερον τὸ σύντηγμα τοῦτο τῆς ὠχρᾶς χολῆς, καὶ δυσωδέστερον, καὶ τινα γλισχρότητα πολλάκις ἔχον ἐν ἑαυτῷ καὶ

spumae generationem aspectu album, hanc omnem carnis mollis colliquationem cum spiritu implicatam albam esse pituitam dicimus. Ac non multo post rursus sic de eadem scribit. Alba vero pituita propter ampullarum spiritum difficilis intus inclusa, ad exteriorem cutem respirans, mitior quidem, sed corpus albis vitiliginibus inficit, et harum vicinos morbos procreat. In hac sane oratione probe de affectibus pronunciavit, qui a pituita oriuntur; quum autem scriberet prius, omnem tenerae carnis colliquationem cum spiritu junctam albam esse pituitam dicimus, non recte. Quippe ostensum est, quomodo pituita ex alimento natura frigidior, minus, quam par est, ab insito calore elaborato, generetur. Caro vero colliquata similem facit colore colliquationem pallidae bilis in albedinem magis vergens, ut is color sit, qui subpallidus fulvus appellatur; est autem crassior haec colliquatio, quam sit pallida bilis, et pejus olet, nonnullamque viscositatem subinde et pinguedinem in se continet.

Ed. Chart. V. [242.]

Ed. Bas. I. (326. 327.)

λιπαρότητα. ταῦτα μὲν ἱκανὰ περὶ χυμῶν ἔγνωσται πρὸς γε τὸ παρὸν, εἰ μέλλοιμεν, ὥς τινες τῶν φίλων ἀξιούσιν, ἐξηγεῖσθαι τὰ κατὰ τὸν Τίμαιον ἱατρικῶς εἰρημένα.

Κεφ. ζ'. Καὶ τὰ λοιπὰ δὲ τῶν κατὰ τὸ βιβλίον λόγων διὰ κεφαλαίων ῥηθήσεται συνόψεως ἕνεκεν, ἐν οἷς τε ὁμολογοῦσιν οἱ ἄνδρες ἀλλήλοις, ἐν οἷς τε διαφέρονται, διὰ μακροτέρων τε κατὰ τὴν ἐσομένην ἡμῖν ἐξήγησιν αὐτῆς εἰρήσεται. λέγοντος οὖν Ἱπποκράτους ἀεὶ τὸ σύμφυτον θερμὸν αἰτιώτατον εἶναι πάντων τῶν φυσικῶν ἔργων, ὁ Πλάτων οὐ θερμὸν, ἀλλὰ πῦρ ὀνομάζει. ἴδωμεν δ', ὅπως ὑπὲρ αὐτοῦ διοικεῖσθαι (327) λέγει τὰ τῶν ζώων σώματα. πᾶν ζῶον πάντως περὶ τὸ αἷμα καὶ τὰς φλέβας αὐτοῦ θερμότητα ἔχει, οἷον ἐν ἑαυτῷ πηγὴν τινα ἐνοῦσαν πυρός. πλὴν μὲν οὖν πάντα καλῶς εἶπεν. οὐ γὰρ ἐκ παρατρέψεως τοῦ κατὰ τὰς ἀρτηρίας πνεύματος ἡ θερμασία γεννᾶται κατὰ τὰ τῶν ζώων σώματα, καθάπερ ἐκτὸς ἐπὶ λίθων τε καὶ ξύλων, ἀλλ' ἔμπαλιν ὑπὸ τῆς συμφύτου θερμασίας αἱ κινήσεις αὐτῶν γίνονται. ὅταν οὖν ψυχῇ τὸ σῶμα διὰ κρύους,

Haec sane abunde ad praefens institutum de humeribus cognita sunt, si interpretaturi sumus, ut nonnulli amicorum censent, ea, quae in Timaeo modice dicta sunt.

Cap. VII. Ac reliquae sane libri rationes summatim compendii gratia explicabuntur, in quibus inter se viri consentiunt, et in quibus dissentiunt, uberiusque in futura expositione iterum dicetur. Quum itaque Hippocrates dicat semper insitum calorem omnium naturae operum esse quammaxime causam, Plato non calorem, sed ignem nominat. Videamus autem, quomodo animantium corpora ab eo gubernari pronunciet. Omne animal in sanguine et venis calorem suum prorsus obtinet, ceu in se ipso fontem quendam ignis; itaque omnia probe dixit. Non enim ex attritu arteriarum spiritus calor in animantium corporibus generatur, sicuti foris in lapidibus et lignis, sed contra ab innato calore motus ipsorum fiunt. Quum igitur corpus perfrigeratum est algore, aut medicamento,

Ed. Chart. V. [242.]

Ed. Bas. I. (327.)

ἢ φάρμακον, ἢ οὐδενὸς τῶν ἄλλων ἀλλοιουμένου τῶν καὶ αὐτὸ, παύονται μὲν αὐτίκα αἱ τῶν ἀρτηριῶν κινήσεις, αἱ τε κατὰ τὰ νεῦρα καὶ μῦς. οὐ μὴν πυρὸς γε πηγὴν, ἀλλὰ μᾶλλον ἔμφυτον θερμοῦ βέλτιον ἦν εἰρησθαι κατὰ τὰ σώματα ἡμῶν, ὡς Ἱπποκράτης ὀνομάζει διὰ παντός. εἴπερ γὰρ ὑπὸ πυρὸς ἡ πέψις γίνεται τῶν σιτίων, ἡ τ' ἀνάδοσις, ἡ δ' αἱμάτωσις, ἡ τε θρέψις, ἄμεινον ἂν ἐπὶ τῶν πυρεττόντων ὀξέως ἐφαίνετο ταῦτα ἐπιτελούμενα. τὸ δ' ἔμφυτον θερμὸν εὐκράτον εἶναι κατὰ μὲν οὐσίαν ἐν αἵματι καὶ φλέγματι τὴν ὑπαρξιν ἔχον μάλιστα, κατὰ δὲ ποιότητα μικτὸν ὃν εὐκράτως ἐκ θερμότητός τε καὶ ψυχρότητος. ἀσφαλέστερον οὖν ὁ Ἱπποκράτης ἔφη· τὰ αὐξανόμενα πλεῖστον ἔχει τὸ ἔμφυτον θερμὸν· πλείστης οὖν δεῖται τροφῆς, εἰ δὲ μὴ, τὸ σῶμα ἀναλίσκεται. γέρουσι δ' ὀλίγον τὸ θερμὸν· διὰ τοῦτο ἄρα ὀλίγων ὑπεκκαυμάτων δέονται, ὑπὸ πολλῶν μὲν γὰρ ἀποσβέννυνται. διὰ τοῦτο καὶ οἱ πυρετοὶ τοῖσι γέρουσιν οὐχ ὁμοίως ὀξέες, ψυχρόν γὰρ τὸ σῶμα. κατὰ τοῦτον οὖν τὸν λόγον καὶ τῷ περὶ φύσεως ἀνθρώπου

aut nullo aliorum, quae in ipso sunt, alterato, cessant quidem protinus arteriarum motus, item in nervis et musculis. Non igitur ignis fontem, sed potius insiti caloris praeiulerat dixisse in corporibus nostris, quemadmodum Hippocrates semper nominat. Si enim ab igne ciborum fit concoctio, distributio, sanguificatio et nutritio, melius utique in febricitantibus acute haec perfici viderentur. Sed insitus calor temperatus est, substantia quidem in sanguine et pituita consistens potissimum, qualitate autem mixtus temperate ex caliditate et frigiditate. Tutius igitur Hippocrates dixit: *Qui crescunt, plurimum innati caloris obtinent; itaque plurimo cibo indigent; alioqui corpus absumitur. Senibus vero parum caloris inest, et ob eam rem paucis egent fomitibus, quippe quia multis oppressi extinguantur. Hinc etiam febres non aequae acutae senibus accidunt, corpus enim eorum frigidum est.* Ilac igitur ratione etiam in libro de natura hominis

Ed. Chart. V. [242, 243.]

Ed. Bas. I. (327.)

τῇ πρώτῃ τῶν ἡλικιῶν τὸν ἄνθρωπον ἔφη θερμότατον ὑπάρχειν αὐτοῦ, καθάπερ ψυχρότατον ἐν τῇ τοῦ γήρως ἐσχάτῃ. οὐχ ἁπλῶς θερμότατον, ὥσπερ ἐν τοῖς καύσοις πυρετοῖς, ἀλλὰ τῷ ἔμφυτῳ θερμῷ θερμότατον εἵπομεν εἶναι τὸ γεγεννημένον ἔστι παιδίον τῇ οὐσίᾳ. διὰ τοῦτο οὖν ἐν ἀφορισμοῖς πρῶτον μὲν ἔφη· τὰ αὐξανόμενα πλεῖστον ἔχει τὸ ἔμφυτον θερμόν. ἀλλὰ τοῦτον μὲν ἤδη προῦγραψα τὸν ἀφορισμόν. ἄλλα δ' ὁμολογοῦντα αὐτῷ γράφει κατὰ λέξιν οὕτως· αἱ κοιλίαι χειμῶνος καὶ ἥρος θερμόταται φύσει, καὶ ὕπνοι μακρότατοι. ἐν ταύτησιν οὖν τῇσιν ὥρησι καὶ τὰ προσάσματα πλείω δοτέον· καὶ γὰρ τὸ ἔμφυτον θερμόν πολὺν, τροφῆς οὖν πλείονος δεῖται. σημεῖον δὲ αἱ ἡλικίαι καὶ οἱ ἀθληταί. τὸ ἔμφυτον θερμόν ἔφη πλεῖστον εἶναι χειμῶνος, οὗ τὸ ἐπίκτητον ἐπὶ τοῦ θέρους πλεονάζει. μηχανεῖν δ' οὐ χρὴ περὶ τῆς γνώμης αὐτοῦ κατὰ τόινδε τὸν λόγον, [243] τοὺς μὲν ἀφορισμοὺς ἐξηγησαμένου δι' ὑπομνημάτων ἑπτὰ, βιβλίον δ' ἄλλο γεγραφότος πρὸς τοῦ Κοῖντου μαθητὴν Λύκον, ὃς οὐ νοήσας, ὁποῖόν τι τὸ ἔμφυ-

prima aetate hominem calidissimum esse se ipso retulit, sicuti frigidissimum in extrema senecta, non simpliciter calidissimum, quemadmodum in ardentibus febribus, sed insito calore calidissimum esse diximus substantia puerum nuper natum. Propterea igitur in Aphorismis primum quidem scripsit: Qui crescunt, plurimum habent caloris innati. Sed jam prius citavi Aphorismum. Alia vero, quae ipsi consentiunt, ad verbum sic tradit. *Ventre hyeme et vere natura calidissimi sunt, et somni longissimi. Itaque per ea tempora cibi liberalius dari debent. Caloris enim nativi copia magna inest, ut cibus proinde plenior requiratur. Argumento aetates sunt et athletae.* Insitum calorem hyeme esse copiosissimum tradidit, ejus ascititius aestate abundat. Verum in sententia hoc sermone explicanda immorari diutius non oportet, quum Aphorismos commentariis septem exposuerim, alium vero librum adversus Quinti discipulum Lycum conscripserim,

Ed. Chart. V. [243.]

Ed. Bas. I. (327.)

τον θερμὸν ὃ Ἰπποκράτης βούλεται, ἀντεῖπς πρὸς τοὺς εἰρημένους ἀρτίως ἀφορισμούς. νῦν οὖν ἀρκέσει τὰς τοῦ Πλάτωνος παραγράφαι ῥήσεις, ἃς ἐν τῷ περὶ τροφῆς ἀναδόσεως λόγῳ κατὰ τὸν Τίμαιον ἔγραψεν· ἄρχεται δ' αὐτῶν ὧδε. τὸ ἐντεῦθεν ἤδη τὴν ὑδραγωγίαν παρεσκεύασαν τρέπω τινὶ τοιῷδε, ὃν κατοψόμεθα ῥᾶον προδιομολογησάμενοι τὸ τοιόνδε· ὅτι πάντα, ὅσα ἐξ ἐλαττόνων συνίσταται, στέγει τὰ μείζω, τὰ δ' ἐκ μειζόνων τὰ σμικρότερα οὐ δύναται. πῦρ δὲ πάντων μερῶν μικρομερέστατον, ὅθεν δι' ὕδατος καὶ γῆς ἀέρος τε καὶ ὅσα ἐκ τούτων συνίσταται διαχωρεῖν, καὶ στέγειν οὐδὲν αὐτὸ δύναται. ταῦτόν δὴ καὶ περὶ τῆς παρ' ἡμῖν κοιλίας διανοητέον, ὅτι σιτία μὲν καὶ ποτὰ, ὅσα ἂν εἰς αὐτὴν ἐμπέσῃ, στέγει, πνεῦμα δὲ καὶ πῦρ, σμικρομερέστατα ὄντα τῆς αὐτῆς συστάσεως, οὐ δύναται. τούτοις οὖν κατεχρήσατο θεὸς εἰς τὴν ἐκ τῆς κοιλίας ἐπὶ τὰς φλέβας ὑδρεΐαν, πλέγμα ἐξ ἀέρος καὶ πυρὸς ὃν, οἷον οἱ κύριοι, ξυνυφηνάμενος. τὸ μὲν οὖν αἰεὶ καὶ πυρὶ χρῆσθαι τὴν

qui quum non intelligeret, cujusmodi insitum calorem vellet, Aphorismis nuper citatis contradixit. In praesentia igitur sufficiet Platonis verba apponere, quae in Timaeo de alimenti distributione disputans conscripsit. Orditur ea hoc pacto. *Hinc vero aquaeductum hoc modo deduxerunt, quem facilius perspiciemus, si hoc inter nos primum conveniat, nempe quod, quaecunque ex minutioribus componuntur, ea majora continent, quae vero ex grandioribus, minutiora non possunt. Ignis autem praeter omnibus minutissimis constat particulis; ideoque aquam, aërem, terram, et quae ex his componuntur omnia, penetrat, usque adeo ut nihil ipsum valeat cohibere. Idem quoque de nostro ventre cogitandum est; quippe cibos et potus ingestos retinet, spiritum vero et ignem, quum ii consistentia tenuissimi sint, cohibere non potest. His igitur usus est deus ad irrigationem ex ventre in venas perficiendam; quare reticulum ex aëre et igne instar gibbosae lagenae contexuit. Ideo aëre et igne uti*

Ed. Chart. V. [243.]

Ed. Basf. I. (327.)

φύσιν πρὸς πέψιν τροφῆς, αἱμάτωσίν τε καὶ ἀνάδοσιν ὀρθῶς εἴρηται. τὸ δ' ἐξ αὐτῶν πλέγμα γεγονέναι, καὶ μὴ δι' ὅλων κρᾶσιν, οὐκέτ' ἐπαινῶ, καθάπερ οὐδὲ τὸ πῦρ ὀνομάζειν αὐτόν, ἐνόν, ὡς Ἱπποκράτης, ἔμφυτον θερμόν. ἀλλ' εἰσὶν οὕτω καλεῖν, ἀναμιμνήσκειν ἡμᾶς βουλόμενος, ὅτι διὰ τὴν τοῦ πυρὸς μίξιν σὺν τοῖς ἄλλοις στοιχείοις ἢ πρὸς τὰ ἐκτὸς ἐκ τοῦ βάθους φορὰ γίνεται τῆς κατὰ τὸ σῶμα θερμασίας. φαίνεται γοῦν ποτε καὶ μεταλαμβάνων αὐτὸς εἰς τὴν τοῦ θερμοῦ προσηγορίαν τὸ τοῦ πυρὸς ὄνομα, καθάπερ καὶ κατὰ τήνδε τὴν ῥῆσιν. τὸ θερμόν δὴ κατὰ φύσιν εἰς τὴν ἑαυτοῦ χώραν ἔξω πρὸς τὸ συγγενὲς ὁμολογητέον ἵεναι. τοῦτοις δ' ὁμολογεῖ καὶ τάδε. καὶ διὰ ταῦτα δὴ καθ' ὅλον τὸ σῶμα ὑπᾶσι τοῖς ζώοις τὰ τῆς τροφῆς νάματα οὕτως ἐπιρ-
 ῥυτα γέγονε. νεότμητα δὲ καὶ ἀπὸ συγγενῶν ὄντα, τὰ μὲν καρπῶν, τὰ δὲ χλόης, ἃ ὁ θεὸς ἐπ' αὐτὸ τοῦτο ἡμῖν ἐφύ-
 τευσεν εἶναι τροφήν, παντοδαπὰ μὲν χρώματα ἴσχει διὰ τὴν σύμμειξιν. ἢ δ' ἐρυθρὰ πλείστη περὶ αὐτὰ χροὰ διαθεῖ,

naturam ad cibi concoctionem, sanguificationem et distri-
 butionem recte dictum est. Rete autem ex ipsis factum
 esse, et non per tota temperamentum, minus laudo, sicuti
 nec quod ignem nominet ipse, quum liceat, ut Hippocra-
 tes ait, insitum calorem; sed videtur ita appellare, ut
 nos admoneat, propter ignis mixtionem cum aliis ele-
 mentis calorem corporis foras ex alto efferri. Videtur
 autem nonnunquam etiam ignis nomen ad calidi appel-
 lationem transferre, veluti et in hac oratione. *Calorem*
sane secundum naturam putandum est in regionem suam
extra ad id, quod sibi connatum est, emanare. His con-
 sentiunt haec quoque: *Et ob hanc rationem per totum*
omnium animalium corpus alimenti liquores ita fluxiles
evaserunt, recenter autem incisi, et a cognatis suis ac-
cepti, partim fructibus, partim germinibus, quas deus
alimoniam corporis nostri produxit. Colores quidem
 propter commixtionem omnigenos obtinent, sed rubens color
 plurimus in his praevalet, cujus natura ex ignis portione

Ed. Chart. V. [243. 244.]

Ed. Basf. I. (327.)

τῆς τοῦ πυρὸς τομῆς τε καὶ ἐξομόρξεως ἐν ὑγρῷ δεδημιουργημένης φύσεως, ὅθεν τοῦ κατὰ τὸ σῶμα ρέοντος τὸ χροῶμα ἔσχεν οἷαν ὅψιν διεληλύθαμεν, ὃ καὶ καλοῦμεν αἷμα. τὴν ἐρυθρὰν χροῶν γεννᾶσθαι φησιν ἐν τῷ αἵματι διὰ τὴν τοῦ πυρὸς ἐξομόρξιν, ὅπερ ἐστὶν οἷον ἐναπόθεσις τῆς αὐτοῦ ποιότητός τε καὶ δυνάμεως. ὥστ' ἐκ κράσεως τοῦ τε πυρώδους στοιχείου καὶ τῆς δεξαμένης ὑγρότητος αὐτὸ γεννᾶσθαι φησι τὸ αἷμα. τῆς δ' ὑγρότητος οὐκ ἀκριβοῦς ὕδατος ὄντος, ἀλλὰ τι καὶ γεῶδες ἐχούσης, ὡς δηλοῖ τὸ πάχος αὐτοῦ, ἐξ ἀπάντων ἐγεννήθη τὸ αἷμα, προσλαμβάνον ἐξ ἀνάγκης τι καὶ τῆς αἰρώδους οὐσίας, ὡς ἐν ἑτέροις δέδεικται. φαίνεται τοιγαροῦν καὶν τούτοις ὁ Πλάτων ἐπόμενος τῷ Ἱπποκράτει. τὸ γὰρ ἔμφυτον θερμὸν αἷτιον εἶναι φησι τῆς τε κατὰ τὴν γαστέρα πέψεως τῶν σιτίων καὶ τῆς ἐντεῦθεν εἰς ἡπάρ τε καὶ φλέβας ἀναδόσεως, καὶ προσέτι τῆς αἱματώσεως, καὶ τῆς εἰς ὅλον τὸ σῶμα φορᾶς τε καὶ πέψεως.

Κεφ. η'. [244] Ἐν μέντοι τῇ περὶ ἀναπνοῆς δόξῃ διηνέχθη πρὸς ἑαυτὸν οὐ σμικρὰ, πρῶτον μὲν τῷ διαπνοῆς μᾶλλον

et abstersione in humido facta provenit. Propterea ejus, quod in totum corpus permanet, color talis aspectus est, qualem diximus, quod etiam sanguinem appellamus. Rubrum colorem generari dicit in sanguine propter ignis abstersionem, quod est veluti depositio suae qualitatis facultatisque. Quare ex ignei elementi et humiditatis suscipientis id temperamento generari sanguinem affirmat. Quum autem humiditas non exacta aquae sit, sed terrestre etiam aliquid obtineat, ut crassities ejus innuit, ex omnibus sanguis procreatus est, assumens necessario substantiae aëreae quoque nonnihil, ut alibi ostensum est. Apparet autem et in his Plato Hippocratem sequi, nam insitum calorem auctorem esse pronunciat ciborum in ventriculo concoctionis, et inde in jecur venasque distributionis, praeterea ut sanguis fiat, et in totum corpus feratur concoquaturque.

Cap. VIII. Sed in opinione de respiratione ipse ab eo non mediocriter dissentit, primum sane quod per-

Ed. Chart. V. [244.]

Ed. Bas. I. (327.)

αἰτίαν εἶπειν, οὐκ ἀναπνοῆς, εἴτ' οὐδὲ ταύτης ἀμέμπτως, ἀναιρεῖ γὰρ ὀλκὴν, ἣ πρὸς πολλὰ τῶν φυσικῶν ἔργων ὁ Ἱπποκράτης χρῆται. διὰ τοῦτ' ἡναγκάσθη τῶν ἐνεργειῶν ἐνίας οὐκ ἄνευ τῆς ὀλκῆς γιγνομένης εἰς περιώσιν ἀναφέρειν. ὁποῖον μὲν οὖν τι τῆς ὀλκῆς ἐστίν, ἔνεστί σοι μαθεῖν, αὐλίσκου τὸ μὲν ἕτερον στόμιον εἰς ὕδωρ καθέντι, τὸ δὲ ἕτερον περιλαβόντι τοῖς χεῖλεσιν. ἔλκοντι γὰρ καὶ μυζῶντι διὰ τῶν χειλέων τὸν ἐκ τοῦ αὐλίσκου ἀέρα, συνακολουθήσει τὸ ὕδωρ. οὕτως δὲ καὶ τὰ παιδιά τῇ παρενθέσει τῶν χειλέων ἐκ τε τῶν τιτθῶν ἔλκει τὸ γάλα καὶ τῶν βομβυλίων τὸ περιεχόμενον ἐν αὐτοῖς ὑγρόν. ἀλλὰ καὶ αἱ τῶν χαλκέων φύσαι διαστελλόμεναι τὸν ἔξωθεν ἀέρα διὰ τῶν προσκειμένων αὐταῖς αὐλίσκων ἔλκουσιν ἐκπληρώσαντα τὴν διαστολήν. ὁμοίως δὲ καὶ τοῖς ζώοις ὁ θώραξ διαστελλόμενος ἔλκει διὰ τῆς τραχείας ἀσθηρίας ἀναγκάως εἰς τὸ στόμα τὸν ἔξωθεν ἀέρα, μικρόν δ' ὕστερον ἐκθλίβει συστελλόμενος ἐν ταῖς ἐκπνοαῖς. τοῦτ' μὲν τὸ ἔργον ἐν τῷ δευτέρῳ περὶ μυῶν κινήσεως ἐδείχθη προαιρετικόν. τὸ δὲ ἕτερον, ὃ καλεῖται

spirationis potius causam dicat, quam respirationis, deinde neque hujus inculpate, tollit enim attractionem, qua ad multa naturae opera Hippocrates utitur, eoque coactus est actionum nonnullas, quae non citra attractionem fiunt, ad circuitum referre. Qualis igitur attractio sit, licet tibi condiscere, fistulae altero orificio in aquam demisso, altero labris comprehenso. Trahentem namque et fugientem labris aërem ex fistula aqua subsequetur. Ita etiam infantes labris impositis ex papillis lac extrahunt, et vasculis angusti oris, bombyliis dictis, liquorem in ipsis comprehensum; imo etiam fabrorum folles quum attolluntur, exteriorem aërem per fistulas ipsis annexas trahunt, elevationem expleturum. Similiter et animantibus thorax elevatus per asperam arteriam necessario externum aërem in os attrahit, paulo post contractus in expirationibus extundit. Hoc sane opus in secundo de musculorum motu ostensum est arbitrarium; alterum vero, quod

Ed. Chart. V. [244.]

Ed. Bas. I. (327.328.)

σφυγμός, ὑπό τε τῆς καρδίας καὶ τῶν ἀρτηριῶν γίγνεται, τῇ μὲν διαστολῇ διὰ τῶν εἰς τὸ δέρμα καθηκόντων (328) στομάτων ἐλκουσῶν τῶν ἀρτηριῶν εἰς τὸ σῶμα τὸν ἔξωθεν αἶρα τριῶν ἔνεκα χρεῶν, ἐμψύξεως, ῥιπίσεως, γενέσεως πνεύματος ψυχικοῦ, τῇ συστολῇ δ' ἐκθλίβουσῶν ὅσον αἰδαλῶδες ἢ καπνῶδες ἐγεννήθη κατ' αὐτὰς τῶν χυμῶν. ἀποδέδεικται δὲ περὶ μὲν ἀναπνοῆς ἐν τῷ περὶ χρεῖας ἀναπνοῆς ὑπομνήματι, περὶ δὲ σφυγμῶν ἐν τῷ περὶ χρεῖας σφυγμῶν. ὅτι δ' ὁ θώραξ διαστελλόμενος ἔλκει τὸν ἔξωθεν αἶρα, κατὰ τὰ περὶ θώρακος καὶ πτεύμονος κινήσεως ὑπομνήματα δέδεικται. τίνες δ' εἰσὶν οἱ διαστελλόντες αὐτὰ μὺς ἢ τίνες οἱ συστέλλοντες, ἐν τοῖς περὶ τῶν τῆς ἀναπνοῆς αἰτίων ἐδείχθη. τὰ δ' ἕκαστον τούτων τῶν μυῶν νεῦρα κινουῦντα πάντ' ἐκ τοῦ νωτιαίου πέφυκεν, οὐ κατ' ἐμὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ πάντας τοὺς ἀνατομικοὺς, αὐτὸς δ' ὁ νωτιαῖος ἐξ ἐγκεφάλου, ὥστ' ἐκείνου διὰ μέσου τοῦ νωτιαίου τὰ νεῦρα τὰ καθ' ὁρμὴν κίνησιν ἐπιφέρει τοῖς τοῦ θώρακος μυσίν, ὅφ' ὧν διαστελλόμενος ἔλκει τὸν ἔξωθεν αἶρα διὰ

vocatur pulsus, a corde et arteriis fit, dilatatione quidem per arteriarum ora in cutem pertinentia, quae externum aërem in corpus trahunt triplicis usus gratia, refrigerii, eventilationis et spiritus animalis generationis; contractione vero arteriae extrudunt, quicquid fuliginosum fumosumve ex humoribus in ipsis procreatum est. Verum de respiratione in commentario de usu respirationis demonstratum est, de pulsibus autem in commentario de usu pulsuum. Quod autem thorax elevatus externum aërem trahat, in commentariis de thoracis et pulmonis motu agitaturn est. Qui rursus ipsos attollant muscoli, aut qui contrahant, in libris de respirationis causis ostendi. Caeterum nervi singulos hos musculos moventes omnes ex spinali medulla processerunt, non me auctore solum, sed etiam omnibus anatomicis. Ipsa vero spinalis medulla ex cerebro oritur; quare illius per mediam spinalem medullam nervi arbitrium motum thoracis musculis communicant, a quibus elevatus externum aërem per

Ed. Chart. V. [244, 245.]

Ed. Bas. I. (328.)

τοῦ λάρυγγός τε καὶ τῆς τραχείας ἀρτηρίας εἰς τὸν πνεύμονα, συστελλόμενος δ' ἐκθλίβει διὰ τῶν αὐτῶν. ἡμαρτεν οὖν ὁ Πλάτων μὴ βουλευθεὶς ἀκολουθεῖσαι τῷ Ἱπποκράτει λέγοντι κατὰ τὸ περὶ φύσεως ἀνθρώπου βιβλίον· καὶ ταῦτα ποιήσει σοι πάντα πάσῃν ἡμέρῃν καὶ νύκτα, καὶ χειμῶνα καὶ θέρος, μέχρις ἂν δυνατός ᾗ τὸ πνεῦμα ἔλκειν εἰς ἑωυτὸν καὶ πάλιν μεθιέναι. ἔλκει μὲν οὖν ἐς ἑωυτὸν ὁ ἄνθρωπος τὸν ἔξωθεν ἀέρα διὰ τοῦ στόματος εἰς τὸν πνεύμονα, διὰ δὲ τοῦ δέρματος εἰς τὰς ἀρτηρίας, ἀντεκπέμπει δὲ δι' ὧν ἔλαβεν αὐθις. ἡ μὲν οὖν ἑτέρα τῶν ἐνεργειῶν ἀναπνοὴ καλεῖται, διαπνοὴ δ' ἡ διὰ τοῦ δέρματος. ἃς ἀμφοτέρας εἰς ἓν συναγαγὼν ὁ Πλάτων, οὔτε συνημμένας ἀλλήλαις, οὔθ' ὑπὸ μιᾶς δυνάμεως γιγνομένας, ὥς ἐπιδέδεικται δι' ὧν εἶπον ἀρτίως ὑπομνημάτων, τὸν περὶ τῆς ἀναπνοῆς λόγον ἐν Τιμαίῳ συνέθηκεν ἔχοντα κατὰ λέξιν ὧδε. πάλιν δὲ τὸ τῆς ἀναπνοῆς ἰδῶμεν πάθος, αἷς χρώμενον αἰτίαις τοιοῦτον γέγονεν, οἷον τανῦν ἐστίν. ὧδ' οὖν, ἐπειδὴ κενὸν οὐδέν ἐστιν, [245] εἰς ὃ τῶν φερομένων δύναται ἂν εἰσελθεῖν τι,

fauces et asperam arteriam in pulmonem attrahit, contractus autem per eadem exprimit. Itaque Plato peccavit, qui Hippocratem sequi noluerit in libro de natura hominis ita scribentem. *Atque haec fient tibi omnia omni die et nocte, hyeme et aestate, quousque spiritum in te ipso possis attrahere et rursus emittere.* Trahit itaque in se externum aërem homo per os in pulmonem, per cutim in arterias. Remittit autem rursus, per quas vias accepit; quapropter altera actionum respiratio vocatur, perspiratio altera, quae per cutem fit. Quas utraque quum in unum Plato congregasset, neque commissas invicem, neque ab una facultate factas, ut ostensum est commentariis, quos nuper citavi, sermonem de respiratione in Timaeo composuit, qui ad verbum ita habet. *Sed videamus iterum, quibus causis respiratio hunc in modum, quem nunc cernimus, fuerit instituta: cujus quidem rei talis erit consideratio. Cum vacuum nusquam sit, quo quicquam eorum, quae perferuntur, ingredi queat;*

Ed. Chart. V. [245.]

Ed. Bas. I. (328.)

τὸ δὲ πνεῦμα φέρεται παρ' ἡμῶν ἔξω, τὸ μετὰ τοῦτο ἤδη παντὶ δῆλον, ὥς οὐκ εἰς κενόν, ἀλλὰ τὸ πλησίον ἐκ τῆς ἰδρας ὠθεῖ. τὸ δὲ ὠθούμενον ἐξελαύνει τὸ πλησίον αἰεὶ, καὶ κατὰ ταύτην τὴν ἀνάγκην πᾶν περιελαυνόμενον εἰς τὴν ἰδραν, ὅθεν ἐξῆλθε τὸ πνεῦμα, εἰσιὼν ἐκεῖσε καὶ ἀναπληροῦν αὐτὴν συνέπεται τῷ πνεύματι, καὶ τοῦτο ἅμα πᾶν οἶον τροχοῦ περιελαυνόμενον γίγνεται, διὰ τὸ κενὸν μηδὲν εἶναι. διὸ δὴ τὸ τῶν στηθεῶν καὶ τοῦ πνεύμονος ἔξω μετιὼν τὸ πνεῦμα, πᾶχιον ὑπὸ τοῦ περὶ τὸ σῶμα αἵρος εἴσω διὰ μανῶν τῶν σαρκῶν δυόμενον καὶ περιελαυνόμενον γίγνεται πλήρες. αὐτὸς δ' ἀποτρεπόμενος ὁ αἷρ καὶ διὰ τοῦ σώματος ἔξω ἰὼν ἔσω τὴν ἀναπνοὴν περιωθεῖ κατὰ τὴν τοῦ σώματος καὶ τὴν τῶν μυκτήρων δίοδον. τὴν τοῦ τροχοῦ περιελαυνομένην οὐκ ἀπλὴν δεῖ νοεῖν, ἀλλ' ἐξ ἐναντίων κινήσεων συγκειμένην, ὅταν μὲν ἐπὶ τὸ δέρμα τὸ ἔμφυτον ὀρμήσῃ θερμὸν, ὠθούμενον τε καὶ περιελαυνόμενον τοῦ ἐκτὸς αἵρος εἰς τὸ σῶμα διὰ τοῦ στόματος, ὅταν δ' αὖ πάλιν ὀρμήσῃ διὰ τοῦ στόματος ἔξω φέρεσθαι, περιωθουμένου τοῦ περιέ-

spiritus autem e nobis extra effertur; mox autem omnibus constat, non in vacuum quidem hunc spiritum evolare, sed proximum sibi e sua sede depellere, depulsum rursus illum proximum sibi semper extrudere, ac secundum necessitatem huiusmodi, quicquid in sedem illam repercutitur atque impellitur, unde exclusus est spiritus, ingressum illuc, replensque ipsam, spiritum comitatur, idque totum simul revolutione quadam quasi circumacta rota, quia nusquam sit vacuum, efficitur. Quamobrem, quum pectus pulmonesque spiritum efflaverint, mox aëre corpori circumfuso, intro per rariores carnes subeunte circumactoque locus repletur. Rursus autem aversus aër et per corpus foras emanans respirationem intro retrahit per oris nariumque transitum. Rotae circumvolutionem non simplicem intelligere convenit, sed ex contrariis compositam motibus, quando sane ad cutem natus calor eruperit, externo aëre in corpus per os impulsio adactoque, quando autem rursus per os foras eruperit, aëre

Ed. Chart. V. [245.]

Ed. Bas. I. (328.)

χοιτος ἡμᾶς ἄερος εἰς τὸ σῶμα διὰ τοῦ δέρματος, ὡς ἐνέ-
γειαν μὲν εἶναι διὰ τῆς φύσεως ἡμῶν τὴν ἐκπνοὴν καὶ
διαπνοὴν, πάθος δὲ τὴν εἰσπνοὴν, οὐ μόνον τὴν διὰ τοῦ
στόματος, ἀλλὰ καὶ τὴν διὰ τοῦ δέρματος. ἐν οὐδετέρῃ δ'
αὐτῶν ὁ Πλάτων προσχρῆται τῇ προαιρέσει, καίτοι φανερώς
ἐν ἡμῖν ὄντος καὶ τοῦ θᾶττον καὶ βραδύτερον ἑλπιόν-
τε καὶ πλέον καὶ πυκνότερον εἰσπνεῦσαι τε καὶ ἐκπνεῦσαι.
ἔτι γ' οὖν ὁ λόγος τοῦ Πλάτωνος ἐλέγχεται, καὶ ὅτι μετὰ
τὴν συστολὴν τῶν ἀρτηριῶν ἐχορὴν εὐθέως εἰσπνοὴν γίγνε-
σθαι, μετὰ δὲ τὴν ἐκπνοὴν εὐθέως διαστολὴν τῶν ἀρτη-
ριῶν. φαίνεται δ' οὐχ οὕτω συμβαῖνον, ἀλλ' ἐὰν θελήσωμεν
ἐπισχεῖν πλέονι χρόνῳ τὴν ἀναπνοὴν, εὐθέως αἱ ἀρτηρίαι
μετὰ τῆς καρδίας κινεῦνται. καὶ μέντοι καὶ διαστελλονται
μὲν εἰσπνεόντων ἐνίοτε, συστέλλονται δ' ἐκπνεόντων, καὶ
κατὰ μίαν ἀναπνοὴς χρόνον ἐπτάκις, ἢ ὀκτάκις, ἢ καὶ δε-
κάκις ἢ καρδία μετὰ τῶν ἀρτηριῶν φαίνεται διαστελλομένη
τε καὶ συστέλλομένη. ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ τῆς περιώσεως
λόγος ἄτοπος, ὑπὸ γὰρ τῆς ἐκπνοῆς περιελαυνόμενον τὸν
ἄερα φέρεσθαι πάλιν ἔσω διὰ τοῦ δέρματος οὐκ ἀναγ-

nobis circumfluo per cutem in corpus impulsio, ut actio
quidem sit per naturam nostram expiratio et perspiratio,
affectus autem inspiratio, non solum quae per os fit, sed
etiam quae per cutem. Neque in altera ipsarum Plato
utitur arbitrio nostro, etsi manifesto in nobis sit citius,
tardius, minus, magis et frequentius inspirare et expirare.
Praeterea sermo Platonis coarguitur, et quod post arte-
riarum contractionem oportebat statim inspirationem fieri,
post expirationem protinus arteriarum elevationem.
Verum hoc ita accidere non videtur. At si velimus lon-
giori tempore respirationem cohibere, statim arteriae cum
corde moventur. Quin etiam eleuantur inspirantibus
nonnunquam, contrahuntur expirantibus, et in unius
respirationis tempore septies aut octies aut etiam decies
cor cum arteriis apparet elevari contrahique. Verum et
circumvolutionis ratio absurda est, nam ab expiratione
aërem intro rursus per cutem compulsus ferri non

Ed. Chart. V. [245. 246.]

Ed. Bas. I. (328.)

καὶ οὖν ἐπομένης γὰρ τῆς ἐκπνοῆς τῇ συστολῇ τῶν ἀναπνευστικῶν, ἐκείνη τῇ συστολῇ ἀκολουθῶν ὁ περιεχυμένος ἡμῖν αἷρ χώραν παρέχει τῷ ἐκπνεομένῳ. ὅτι δὲ καὶ τάλλα, ὅσα τὴν ὅλην ἀναιρῶν εἶπεν ὁ Πλάτων, ἀτόπως ἐπικεχείρηται, κατὰ τὴν ἐξήγησιν αὐτῶν εἰρήσεται.

Κεφ. Θ'. Νυνὶ γὰρ ἀρκεῖ μόνον δεδηλώσθαι περὶ ὧν ὁμολογεῖται καὶ διαφέρεται τῷ Ἱπποκράτει. προσθῶμεν οὖν αὐτῷ καὶ τάλλα. φαίνεται γὰρ ἐν τῷ περὶ χρεῖας ἀναπνοῆς λόγῳ συνακολουθῶν ὁ Πλάτων τῷ Ἱπποκράτει, βουλομένῳ τὴν μὲν εἰσπνοὴν ἐμψύξεως ἕνεκα γίγνεσθαι τῆς ἐμφύτου θερμασίας, τὴν δὲ ἐκπνοὴν ἀποχύσεως καὶ διαπνοῆς τῶν λιγνυδῶν περιττωμάτων. ἐν ᾗ δὲ ταῦτα λέγει ῥήσει, καὶ περὶ τοῦ φέρεσθαι τὸ ποτὸν εἰς τὸν πνεύμονα διήλθεν, ἐχούσῃ κατὰ λέξιν οὕτως. τῇ δὲ δὴ πηδῆσει τῆς καρδίας ἐν τῇ τῶν δεινῶν προσδοκίᾳ καὶ τῇ τοῦ θυμοῦ ἐγέρσει προοιγνώσκοντες, ὅτι διὰ πυρὸς ἡ τοιαύτη πᾶσα ἐμελλε διοίκησις γενέσθαι τῶν θυμουμένων, ἐπικουρίαν αὐτῇ μηχανώμενοι τὴν [246] τοῦ πνεύμονος ιδέα ἐνεφύτευσαν,

necessarium est. Quippe quum expiratio contractionem respiratoriorum instrumentorum sequatur, illam contractionem subsequens aër nobis circumfusus locum praebet ei, quod expiratur. Porro quod et alia, quae tractionem e medio tollens Plato dixerit, absurde sit aggressus, in expositione ipforum dicetur.

Cap. IX. Nunc enim abunde est ostendisse solum, in quibus consentiat dissentiatque cum Hippocrate. Apponamus igitur ei et reliqua; nam in sermone de usu respirationis Plato videtur Hippocratem imitari, qui inspirationem vult nativi caloris refrigerandi gratia fieri, expirationem vero, ut fuliginosa recrementa effundantur perspirentque. In qua autem oratione haec docet, etiam percensuit, quomodo potus in pulmonem feratur. Verba ipsius haec sunt. *Quum vero cognoscerent cordis saltu in malorum expectatione et iracundiae aestu, quod ejusmodi omnis dispositio irascentium per ignem futura sit, subsidium ipsi molientes pulmonis speciem construxerunt,*

Ed. Chart. V. [246.]

Ed. Bas. I. (328.)

πρῶτον μὲν μαλακὸν καὶ ἀναιμον, εἴτα σήραγγας ἐντὸς ἔχουσιν ὅσον σπόγγου κατατετρομημένας, ἵνα τὸ πνεῦμα καὶ πόμα δεχομένη ψύχουσα ἀναπνοὴν καὶ ῥαστώνην ἐν τῷ καύματι παρέχοι. εἰ μὲν οὖν ἡγεῖται Πλάτων, ἅπαν τὸ πόμα καταπίνειν ἡμᾶς εἰς τὸν πνεύμονα, δίκαιός ἐστι καταγινώσκεσθαι προφανέστατον πρᾶγμα μὴ γινώσκων· εἰ δὲ μέρος τι τοῦ πόματος ἡγεῖτο διὰ τῆς τραχείας ἀριτηρίας παρωθούμενον εἰς τὸν πνεύμονα καταφέρεισθαι, τῶν ἐνδεχομένων τι λέγει, παραπλησίως τε ἄλλων δογματικῶν, περὶ ὧν διαφέρονται πρὸς ἀλλήλους ἱατροὶ τε καὶ φιλόσοφοι. οὐ ταῦτόν δ' ἐστὶν ἢ ψεῦδος τι λέγειν, ἢ καταγέλαστον, ἐπεὶ τοι καὶ αὐτὸν τὸν Ἐρασίστρατον ἐδεξάμεν ἐν τε τῷ περὶ χρείας ἀναπνοῆς καὶ σφυγμῶν χρείας τε ἅμα καὶ γενέσεως, εἶτι δὲ καταπόσεώς τε καὶ πέψεως ἐσφαλμένον, ἀλλ' οὐ καταγέλασαμεν αὐτοῦ, διότι μὴ πᾶν τὸ ψεῦδος εὐθύς ἐστι καὶ καταγέλαστον, ἐπεὶ τοι καὶ περὶ φλεγμονῆς γενέσεως καὶ πυρετοῦ διαγνώσεως ἐν τε τοῖς περὶ φλεβοτομίας λόγοις καὶ ἄλλοις τισὶ θεραπευτικοῖς λογισμοῖς ἐδείχθη

primum quidem mollem et exanguem, deinde autem fistulas intus spongiae modo perforatas habentem, ut spiritum potumque excipiens refrigerium respiratione et respirationem in aestu exhibeat. Si igitur Plato autumat, omnem nos potum in pulmonem haurire, jure damnatur manifestissimae rei inscius. Si autem partem aliquam potus per asperam arteriam adactam in pulmonem deferri censet, dicit aliquid eorum, quae fieri possunt, similiterque aliorum dogmatum, de quibus inter se et medici et philosophi dissentiunt. Non idem autem est mendacium aliquod dicere, aut ridiculum, quoniam et ipsum Erasistratum ostendimus tum in libro de usu respirationis, tum de pulsuum usu simul et generatione, praeter ea deglutitionis concoctionisque, errasse, sed non ipsum derisimus, quoniam non quodlibet mendacium statim est etiam ridiculum; item nec quia de inflammationis generatione et febris dignotione in libris de missione sanguinis per venas aliisque nonnullis curatoriiis disputationibus

Ed. Chart. V. [246.]

Ed. Bas. I. (328. 329.)

ἐσφαλμένος. καὶ μέντοι καὶ τῶν ἀπ' αὐτοῦ τις ἀντιστρέψας τὸν λόγον ἡμᾶς φησι περὶ τούτων, οὐκ Ἐρασίστρατον, ἐσφάλλθαι, οὐ μὴν οὔτε ἡμεῖς ἐκείνου καταγελάσομεν, οὔτ' ἐκεῖνος ἡμῶν. ἀδήλων γὰρ ὄντων τῶν δογμάτων, καὶ τῇ διὰ τοῦ λόγου πίστει τοῖς μὲν πιθανῶν, τοῖς δ' ἀπιθάνων φαινομένων, ὥσπερ τὸ τοῖς δόξασιν ἀληθὲς εἶναι συναγορεύειν ἀνεμέσητόν ἐστιν, οὕτω καὶ τὸ συγχωρεῖν ἑτέροις ἀντιλέγειν αὐτοῖς· τὸ δὲ σκώπτειν καὶ καταγελάειν ὡς ἡλίθιον, ὃ δογματικῶς ἀμφισβητεῖται, προπετές. οἷόν ἐστι καὶ τὸ παραρῥεῖν τι τοῦ πόματος εἰς τὸν πνεύμονα διὰ τε τοῦ λάρυγγος (329) καὶ τῆς τραχείας ἀρτηρίας, οὐκ ἀθρόον, οὐδὲ διὰ μέσης τῆς εὐρυχωρίας τοῦ ὀργάνου φερόμενον, ἀλλὰ περὶ τὸν χιτῶνα αὐτὸν δροσοειδὲς καταρρέον. τοῦτο μὲν οὖν εἴτ' ἀληθές, εἴτε ψεῦδός ἐστιν, ὀλίγον ὕστερον ἐπισκεψόμεθα. τὸν δὲ καταγέλαιστον ὄντως λόγον, ὡς οὐκ εἰς τὴν γαστέρα φέροιτο διὰ τοῦ στομάχου τὸ ποτὸν, ἀλλ' εἰς τὸν πνεύμονα διὰ τῆς ἀρτηρίας ἅπαν, οὐδαμόθι Πλάτων εἶπεν. ἐν γοῦν αὐτῷ τούτῳ τῷ βιβλίῳ, καθ' ὃ τὴν

aberrasse ostensus est. Quin etiam ipse sectatorum aliquis sermonem invertens nos inquit in his, non Erasistratum, falsum esse, non tamen neque nos illum derisimus, neque ille nos. Nam quum dogmata obscura sunt, et fide, quae rationibus fit, aliis probabilia, aliis improbabilia videntur, ut opinantibus, verum esse, assentiri culpa vacat, ita etiam concedere aliis, ut ipsis contradicant. At conviciari et deridere tanquam stultum, de quo dogmatice ambigitur, temerarium; cujusmodi est, et nonnihil potus in pulmonem confluere, et per laryngem, et per asperam arteriam, non confertim, neque per mediam spatii laxitatem instrumenti delatum, sed circa tunicam roris modo defluens. Hoc igitur verumne sit an falsum, paulo post considerabimus. At ridiculum revera sermonem, quod non in ventrem per stomachum potus tendat, sed in pulmonem per arteriam totus, nusquam Plato dixit; nam in ipso hoc libro, quo commemoratam de potu ora-

Ed. Chart. V. [246.]

Ed. Bas. I. (329.)

προειρημένην περὶ τοῦ πόματός ῥῆσιν ἔγραψεν, εἰς τὴν κοι-
λίαν ἔφη τὸ πινόμενον ὥσπερ τὰ σιτία φέρεσθαι. καὶ οὐχ
ἅπαξ τοῦτ' εἶπεν, ἀλλὰ πάνυ πολλάκις, ὥς ἔνεστί σοι μα-
θεῖν ἐκ τῶν ῥήσεων αὐτοῦ, πρώτης μὲν τῆσδε μετὰ τέτ-
ταρας πρώτους στίχους τῆς προειρημένης ὑπ' αὐτοῦ ῥήσεως
γεγραμμένης. τὸ δὲ δὴ σιτίων τε καὶ ποτῶν ἐπιθυμητικὸν
τῆς ψυχῆς, καὶ ὅσον ἐνδειαν διὰ τὴν τοῦ σώματος ἴσχει
φύσιν, τοῦτο εἰς τὸ μεταξὺ τῶν φρενῶν καὶ τοῦ πρὸς τὸν
ὀμφαλὸν ὄρου κατόικισαν. οὐκ ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ τῇ πνεύ-
μονί φησι τὸ τῶν σιτίων καὶ ποτῶν ἐπιθυμητικόν, ἀλλὰ
κατωτέρω τοῦ διαφράγματος εἶναι. φρένας γὰρ οὐχ οὗτος
μόνος, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι παλαιοὶ τὸ διάφραγμα προση-
γόρευον. κατωτέρω δὲ τῶν φρενῶν τούτων ἢ τε γαστήρ
κεῖται καὶ τὰ ἔντερα, καὶ τὸ ἥπαρ αὐτὸ, περὶ οὗ νῦν
ποιεῖται τὸν λόγον. καὶ μέντοι καὶ μετ' ὀλίγα πάλιν φησί·
τὴν ἐσομένην ἡμῖν ποτῶν καὶ ἐδεσμάτων ἀκολασίαν ἥδεσαν
οἱ ξυντιθέντες ἡμῶν τὸ γένος, καὶ ὅτι τοῦ μετρίου καὶ
ἀναγκαίου διὰ μαργότητα πολλῶ χρησοίμεθα πλεον. ἵν

tionem scripsit, potum, quemadmodum cibos, in ventrem
deferri pronunciavit, idque non semel, sed admodum
frequenter, ut licet ex verbis ipsius tibi condiscere, pri-
mis quidem his post quatuor primos versus comprehensae
ab eo sententiae conscriptis. *Eam animae facultatem,
quae cibum et potum concupiscit, et reliqua, quibus
propter corporis naturam indiget, medias inter phrenas
et umbilici terminum regione collocarunt.* Non in corde
et pulmone cibi potusque appetitoria, sed infra septum
transversum esse tueretur. Phrenas enim non hic solus,
sed etiam alii veteres septum transversum appellarunt.
Caeterum infra has phrenas et venter situs est, et inte-
stina, et jecur ipsum, de quo nunc est mentio. Quin
etiam paulo post rursus inquit: *Cognoscebant profecto
generis nostri fabricatores, nos ad cibum potumque fore
intemperatos, ac propter ingluviem plus, quam modus et
necessitas postulare, ex his sumpturos. Igitur ne inter-*

Ed. Chart. V. [246. 247.]

Ed. Bas. I. (329.)

οὖν μὴ φθορά διὰ νόσους ὀξείας γίγνοιτο, καὶ ἀτελὲς εὐ-
θὺς τὸ γένος τὸ θνητὸν τελευτήῃ, ταῦτα προορώμενοι
τὴν γενησομένην πόματος ἐδέσματος τε τὴν ὀνομαζομένην
κάτω κοιλίαν ὑποδοχὴν ἔθεσαν. καὶ κατωτέρω δὲ πάλιν ἐν
ταυτῷ συγγράμματι τάδε γράφει. ταῦτὸν δὴ καὶ περὶ τῆς
παρ' ἡμῖν κοιλίας διανοητέον, ὅτι σιτία μὲν καὶ ποτὰ, ὅταν
εἰς αὐτὴν ἐμπέσῃ, στέγει, [247] πνεῦμα δὲ καὶ πῦρ, μικρο-
μερέστερα ὄντα τῆς αὐτῆς συστάσεως, οὐ δύναται. πάλιν
οὖν κἀνταῦθα σαφῶς εἶπεν, εἰς τὴν κοιλίαν ἡμῶν ἀφικνεῖ-
σθαι τὰ τε σιτία καὶ τὰ πόματα. καὶ τοῦ γ' ἐν αὐτῇ
κατὰ τὴν τούτων μίξιν γενομένου χυμοῦ τὴν εἰς τὰς φλέ-
βας ἀνάδοσιν ὑδρεῖαν ὠνόμασε διὰ τὴν ὑγρότητα, λέγων
ἐφεξῆς τοῖς προγεγραμμένοις οὕτως. τούτοις οὖν κατεχρή-
σατο ὁ θεὸς εἰς τὴν ἐκ τῆς κοιλίας ἐπὶ τὰς φλέβας
ὑδρεῖαν. κἀν τοῖς ἐξῆς δὲ πάλιν οὐ μετὰ πολλὰ τῶν εἰρη-
μένων ὧδέ πως φησι. ὅταν γὰρ εἴσω καὶ ἔξω τῆς ἀνα-
πνοῆς ἰούσης τὸ πῦρ ἐντὸς συνημμένον ἔπηται, διαιρούμε-
νον δ' αἰεὶ διὰ τῆς κοιλίας εἰσελθὼν τὰ σιτία καὶ ποτὰ

*itus propter morbos acutos oboriretur, et imperfectum
mox genus defineret, haec praevidentes inferiorem ven-
trem appellatum fabricati sunt, qui potum cibumque
suscipiat. Rursus autem paulo inferius eodem in libro
haec scribit. Idem porro de nostro ventre considerandum
est, quod cibos et potus ingestos potest retinere, spiritum
autem et ignem, quae consistentia ejus longe sunt tenuiora,
non potest. Rursus igitur et hic manifeste dixit, cibum
potumque in ventriculum nostrum venire, ac humoris,
qui in ipso ex horum mixtione factus est, in venas
distributionem irrigationem nominavit propter humidi-
tatem, post superius comprehensa in eum modum scribens.
His itaque usus est deus ad irrigationem ex ventriculo
in venas. Ac deinde iterum non multo post commemo-
rata hoc pacto inquit: Quando enim, intro et foras
respiratione meante, ignis interior conjunctus sequitur,
divisus semper per ventrem ingressus cibum potumque*

Ed. Chart. V. [247.]

Ed. Bas. I. (329.)

λάβη, τήκει δὴ καὶ κατὰ τὰ σμικρὰ διαιροῦν διὰ τῶν ἐξό-
δων, ἥπερ πορεύεται διάγον ὅσον ἐκ κρήνης ἐπ' ὀχετοὺς
ἐπὶ τὰς φλέβας ἀντλοῦν ταῦτα ῥεῖν, ἢ ὥσπερ αὐλῶνος διὰ
τοῦ σώματος τὰ τῶν φλεβῶν ποιεῖ ῥεύματα. καὶ διὰ τῶν
ἐξῆς δὲ φυλάττειν φαίνεται τὴν αὐτὴν γνώμην, ἐν τε τοῖς
περὶ τῆς ἀναπνοῆς καὶ πέψεως λόγοις ἅπασιν. ὥστε τῆς
μὲν ἡλιθίου δόξης ἀπήλλακται, καὶ χυὴ τοὺς οἰηθέντας,
αὐτὸν οὕτως ἀνόητον ὑπάρχειν, ὥς ὑπολαβεῖν, εἰς πνεύμονα
φέρεισθαι τὸ ποτὸν ἅπαν, αὐτοὺς ἐγκαλεῖσθαι μᾶλλον ἐφ'
ὅς καταπρεύδονται. περὶ δὲ τοῦ φέρεσθαί τι τοῦ πόματος
εἰς τὸν πνεύμονα περὶ τὸν ἔνδοθεν χιτῶνα τοῦ τε λάρυγγος
καὶ τῆς τραχείας ἀριτηρίας βουλόμενός τις αὐτὸς ἐφ' ἑαυ-
τοῦ πειραθῆναι δύναται, λαβὼν μὲν ἐστὼς τοῦ ὕδατος εἰς
τὸ στόμα θαυιλῆς, εἴτε κατακλιθεὶς ὑπτίως, ὑπανοίγων τε
βραχὺ τὸ στόμιον τοῦ λάρυγγος· ἐφ' ἧμῖν γάρ ἐστιν ἀνοι-
γνύναι τε καὶ κλείειν αὐτό. παραδρῆοντος γάρ τινος εἰς
αὐτὸν ἐκ τοῦ στόματος, αἰσθήσεται βραχέος, ὃ δὴ καὶ
γαργαλίζει καὶ παροξύνει πλεόν γενόμενον. ἀλλὰ καὶ αὐτὴν

*capit, liquefacit sane, et minutim dividens tanquam
ex fonte quodam educit ad rivos videlicet venarum,
quaecunque exhausit, atque per corpus quasi convallem
venarum quaedam fluentia facit. Porro subsequenter
tueri videtur eandem opinionem, tum in sermonibus de
respiratione et concoctione universis. Quare a stolidi
opinionem recessit; ac oportet eos potius, qui putarunt,
ipsum tam esse imperitum rudemque, ut existimaverit,
potum omnem in pulmones deferri, criminari, quod
mentiantur. Porro, si quis, an potus aliquid in pulmonem
secundum interiorem tunicam laryngis et asperae arte-
riae feratur, ipse in se volet experiri, potest, accepta,
dum stat, copiosa aqua in os, deinde decumbens supi-
nus, aperiensque modice laryngis orificium; penes nos
enim est id tum aperire, tum claudere. Siquidem, quum
aliquid ex ore in ipsum praeterfluit, statim sentietur, quod
sane et strangulat, -et excruciat amplius effectum. Quin*

Ed. Chart. V. [247.]

Ed. Bas. I. (329.)

τὴν ἐρεθιζομένην βῆχα καρτερήσας τις δύναται κατασχεῖν, ὥς αὐτίκα παύσασθαι, βραχείας τοῦ γαργαλίζοντος ὄντος. ἐνίοτε δὲ καὶ βηχίον μικρὸν γεγόμενον ἐσκέδασε τὸ γαργαλίζον, οὐδὲμιᾶς ἀναπτύσεως γενομένης· ᾧ καὶ δῆλόν ἐστι τὸ ἀθρόον πόμα, καὶ πολὺν, καὶ τοσοῦτον, ὥς καταλαμβάνειν τὰς ὁδοὺς τοῦ πνεύματος, ἐρεθίζειν τὸ ζῶον εἰς βῆχα. τὸ δ' οὕτως ὀλίγον, ὥς περὶ τὸν ἔνδον χιτῶνα τοῦ λάρυγγος τε καὶ τῆς τραχείας ἀρτηρίας ἐκχεῖσθαι δροσοειδῶς, οὔτε ἐρεθίζον, οὔθ' ὅλως αἰσθήσιν ἐργαζόμενον ἑαυτοῦ καταφερομένου διὰ τῆς ἀρτηρίας. ἀλλ' εἰ καὶ ζῶον, ὃ τι ἂν ἐθελήσῃς, διψῆσαι ποιήσεις, ὥς κεχρωσμένον ὕδωρ ὑπομεῖναι ποιεῖν, εἰ δοίης, εἴτε κυανῷ χρώματι χρώσας, εἴτε μίλτω, εἴτ' εὐθὺς σφάξας ἀνατέμοις, εὐρήσεις κεχρωσμένον τὸν πνεύμονα. δῆλον οὖν ἐστίν, ὅτι φέρεται τι τοῦ πόματος εἰς αὐτόν.

et ipsam tussim irritantem tolerando aliquis potest cohibere, ut statim exiguum, quod strangulat, cesset; nonnunquam et tussicula oborta id, quod angit, discussit, ne una quidem spuitione facta; quo etiam constat, cumulatam potionem multam, tantamque, ut spiritus vias interceptat, animal ad tussim irritare, at modicam adeo, ut circa interiorem tunicam laryngis et asperae arteriae roris modo effundatur, neque irritare, neque omnino sensum sui, quum per arteriam defertur, praebere. Verum, si etiam animal, quodcunque volueris, sitire facias, ut coloratam aquam bibere sustineat, ac dederis vel caeruleo colore infectam, vel minio, deinde statim jugulatum dissecueris, pulmonem coloratum offendes. Liquet igitur manifesto, aliquid ex potu in ipsum deferri.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΝ
ΚΑΙ ΠΛΑΤΩΝΑ ΔΟΓΜΑΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΝ
ΕΝΝΑΤΟΝ.

Ed. Chart. V. [248.]

Ed. Bas. I. (329.)

Κεφ. α'. Ἐπειδὴ περὶ πάντων ὧν ἀμφοτέροι λέγου-
σιν, ὁ Ἱπποκράτης καὶ ὁ Πλάτων, ἐπισκέψασθαι προὔ-
κειτο, λέλεκται δ' ἤδη περὶ τῶν μεγίστην δύναμιν ἐχόντων
εἰς ἰατρικὴν τε καὶ φιλοσοφίαν, καιρὸς ἂν εἴη τραπέσθαι
πρὸς τάλλα. φαίνεται δ' ἐν αὐτοῖς οὐ σμικρὰν δύναμιν
ἔχον ἐπίστασθαι διακρίνειν ἀπ' ἀλλήλων τὰ ὁμοιότατα. οὐ
μόνον γὰρ, ὅπου κοινωνοῦσιν, ἐπίστασθαι χρήσιμον, ἀλλὰ

GALENI DE HIPPOCRATIS ET PLATO-
NIS PLACITIS LIBER NONVS.

Cap. I. Quoniam de omnibus, quae utrique, Hip-
pocrates et Plato, tradunt, considerare erat institutum,
tractatumque a me jam est de iis, quae plurimum possunt
tum ad medicinam tum ad philosophiam, tempestivum
fuerit, ut ad alia me convertam. Porro videtur in ipsis
non parum valere, similitudinem rerum invicem posse
discernere. Non solum enim, quomodo inter se conve-

Ed. Chart. V. [248. 249.]

Ed. Bas. I. (329.)

πολλῷ μᾶλλον ἐν οἷς διαφέρονται. τὴν ἀρχὴν οὖν ἀπὸ τούτων ποιησόμεθα, δεικνύντες, ὅτι τε καθόλου περὶ αὐτῶν ὡσαύτως ἀπεφάνηται, διὰ τε τῶν ἐν εἰσεσι παραδειγμάτων ὁ μὲν τῆς ἰατρικῆς τέχνης, ὁ δὲ τῆς φιλοσοφίας ἐγύμνασαν ἡμᾶς, καὶ τρίτον, ὅτι δι' αὐτῶν ὧν ἐγύμνασαν ἐδίδαξαν ὁδόν, ἣ προϊόντες ἐπὶ τὸ προκείμενον ἀφιξόμεθα. καθόλου μὲν οὖν ὁ Ἱπποκράτης ἀπεφάνηται, περὶ ὧν πλάνας καὶ διαπορίας καὶ τοῖς ὕδασι ἰατροῖς παρέχει, ὁ δὲ Πλάτων ὧδε. δεῖ ἄρα πρῶτον τὸν μέλλοντα ἀπατήσῃ μὲν ἄλλον, αὐτὸν δὲ μὴ ἀπατηθῆσθαι, τὴν ὁμοιότητα τῶν ὄντων καὶ ἀτομοιότητα ἀκριβῶς εἶδέναι. ὅπως δ' ἂν τῷ περιγένοιτο τοῦτο, ὁ Πλάτων σε διδάξει λέγων· αὖ οὖν οἷός τέ ἐστιν ἀλήθειαν ἀγνοῶν τις ἐκάστου τὴν ἀγνοουμένου ὁμοιότητα σμικρὰν τε καὶ μεγάλην ἐν τοῖς ἄλλοις διαγιγνώσκειν; ἀδύνατον. ὅπως δ' ἂν τὴν ἀλήθειαν ἐκάστου τῶν ζητούμενων [249] εὗρισκοι τις, ἀκουσον ἐμοῦ πρότερον διηγησαμένου σαφῶς τε καὶ διὰ συντόμων, ἃ δ' ἂν

niant, scire conducit, sed multo magis in quibus dissentiant. Itaque initium ab his sumemus, ostendentes, tum quod universum illi de ipsis similiter pronunciarunt, tum quod exemplis specialibus hic artis medicae, ille philosophiae nos exercuit, ac tertium, quod per ea ipsa, quae proposuerunt nobis loco exercitii, viam ostendere, qua procedentes ad institutum perveniemus. Generatim itaque Hippocrates protulit ea, de quibus dubitandi errandique occasionem vel optimis medicis praebet, Plato autem hunc in modum. *Convenit igitur primum, ut is, qui decepturus alium est, ipse autem non decipiatur, similitudinem rerum et dissimilitudinem exacte cognoscat.* Quomodo autem aliquis assequatur id, Plato te docebit inquiens: *Numquid igitur singulorum veritatis inscius poterit ejus, quod ignoratur, similitudinem in universis parvam aut magnam dijudicare? Nullus potest.* Quomodo autem uniuscujusque, quod inquiritur, veritatem invenias, prius me audito et manifesto et compendiose differentem; ea vero, quae audis, memoriae reconde;

Ed. Chart. V. [249.]

Ed. Bas. I. (329. 330.)

ἀκούσης, τῇ μνήμῃ παραθέμενος ἐπὶ τὰς ἐκείνων ἤκας ῥήσεις. ἐγὼ δὲ σοί φημι τὴν τῶν ζητουμένων ἀλήθειαν εὐρεσθήσεσθαι, πρῶτον μὲν γνόντι τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπ' αὐτὰ ὁδοῦ, ταύτης γὰρ ἀμαρτῶν, εἰς πολλὴν ἄλλην τε καὶ πλάνην ὑφίξῃ λόγων. διὰ τῶν αὐτῶν δὲ κριτηρίων, δι' ὧν τὴν ἀρχὴν εὗρες, εὐρήσεις καὶ τὸ μετὰ τὴν ἀρχὴν δεύτερον, εἰδ' ὁμοίως τὸ τρίτον, καὶ ἕκαστον τῶν ἐφεξῆς. πῶς οὖν ἔστι τὴν ἀρχὴν εὐρίσκειν; ἐπειδὴ καὶ ὁ Πλάτων ἐπαινέσας τὴν παροιμίαν, ἐν ᾗ λέγομεν, ἀρχὴ δέ τοι ἡμῖς (330) παντός, αὐτὸς προσέθηκε τὸ μέγιστον, εἰπὼν ἀρχὴν παντός ἔργου μέγιστον εἶναι, ὥσπερ καὶ ἄλλοι τινές, οἱ μὲν οὐ μόνον τὸ ἡμῖς τοῦ παντός εἶναι τὴν ἀρχὴν ἔφασαν, ἀλλὰ καὶ πλεόν ἢ τὸ ἡμῖς, τινές δὲ καὶ τὸ πᾶν δυνάμει. δεῖξομεν οὖν ἤδη, πῶς ἂν τις εὐρίσκοι τὴν ἀρχὴν τῆς τῶν ζητουμένων εὐρέσεως; ἀναμνήσαντες ἃ διὰ μακρῶν ἐν τε τῇ περὶ τῆς ἀποδείξεως πραγματεία λέλεχται καὶ κατ' ἄλλας τινάς. εἰ μὲν γὰρ οὐδὲν ἡμῖν ἔστι φυσικὸν κριτήριον, οὐδὲ τεχνικόν

ita ad illorum orationes perpendendas te conferas. Ego te veritatem eorum, quae inquiris, inventurum affirmo, si primum initium viae, quae ad ea ducit, cognoveris; a qua aberrans, in permagnam verborum captionem erroremque decides. Caeterum per eadem iudicii instrumenta, quibus principium invenisti, etiam id, quod initium sequitur, reperiēs, deinde similiter tertium, et unumquodque postea. Quomodo igitur initium licet invenire? quandoquidem et Plato, laudata paroemia, qua dicimus principium dimidium totius, ipse apposuit maximum, principium, inquit, totius operis maximum, quemadmodum et alii nonnulli non solum dimidium totius principium esse dixerunt, sed etiam amplius quam dimidium, alii vero et totum potentia. Ostendemus igitur jam, quomodo initium inventionis eorum, quae disquiruntur, invenias, iis in memoriam revocatis, quae prolixè tum in opere de demonstrationibus, tum in aliis quibusdam comprehensa sunt. Si igitur nullum nobis inest naturale iudicii instrumentum, neque artificiosum, nihil poterimus

Ed. Chart. V. [249.]

Ed. Bas. I. (330.)

οὐδὲν εὐρεῖν δυνησόμεθα· φυσικὰ δ' ἔχοντες, εὐροιμέν ἄν
τι καὶ τεχνικόν. ἄρ' οὖν ἔχομέν τινα φυσικὰ κριτήρια κοινὰ
πάντες ἄνθρωποι; οὐδὲ γὰρ ἐνδέχεται φυσικὰ λέγειν αὐτὰ
τὰ μὴ κοινὰ πάντων ὄντα. χρὴ γὰρ δὴ πού τὰ φυσικὰ
πρὸς τῷ πάντων εἶναι κοινὰ καὶ τὴν φυσικὴν ἔχειν κοινήν.
ἐγὼ μὲν ἔχειν φημι πάντας ἡμῶς φυσικὰ κριτήρια, καὶ τοῦτ'
ἀναμιμνήσκων, οὐ διδάσκων, οὐδ' ἀποδεικνύς, οὐδ' ὡς αὐ-
τὸς εἰρηκῶς λέγω. τίνα δέ ἐστι ταῦτα; τοὺς κατὰ φύσιν
ἔχοντας τῶν ὀφθαλμῶν ὁρῶντας τὰ ὁρατὰ, καὶ κατὰ φύ-
σιν ἔχοντας τῶν ὠτῶν ἀκούοντας τὰ ἀκουστά, καὶ γλῶτταν
γενομένην χυμῶν, καὶ ῥῖνας ὀσμῶν, καὶ σύμπαν τὸ δέσμα
τῶν ἁπτῶν, ἐπὶ δὲ τούτοις τὴν γνώμην, ἣ ἔννοιαν, ἣ ὅ τι
ποτ' ἂν ἐθέλῃ τις ὀνομάζειν, ᾧ διαγιγνώσκωμεν ἀκόλουθόν
τε καὶ μαχόμενον, καὶ ἄλλα, ἃ καταπέπτως τούτοις, ἐν οἷς
ἐστι καὶ διαίρεσις καὶ σύνθεσις ὁμοιότης τε καὶ ἀνομοιότης,
ἀφ' ὧν ὁ παρὼν ὠρμήθη λόγος. ὁ μὲν οὖν Ἱπποκράτης
οὕτως ἔγραψε περὶ αὐτῶν· ἢ ὅμοια, ἢ ἀνόμοια ἐξ ἀρχῆς

invenire. At quum naturalia habeamus, invenerimus
etiam aliquod artificiosum. Igitur habemus omnes homi-
nes quaedam naturalia iudicii instrumenta communia,
neque enim licet naturalia dicere ea, quae non sunt
omnibus communia; nam oportet nimirum naturalia,
praeter quod omnibus sunt communia, etiam naturam
habere communem. Ego sane pronuncio, nos omnes
naturalia iudicii instrumenta habere, idque in memoriam
revocans, non docens, neque demonstrans, neque, tan-
quam ipse dixerim, adduco. Quae autem sunt haec?
Oculi secundum naturam habentes, qui visibilia conspi-
ciunt; aures naturali modo habentes, quae audibilia per-
cipiunt; lingua humorum gustatrix, nares odorum, et tota
cutis tactuum. Ad haec intellectus, vel notio, vel quomo-
docunque voles appellare, quo consequentiam repugnan-
tiamque internoscimus, ac alia, quae his incidunt, in quibus
est et divisio et compositio, similitudo et dissimilitudo, a
quibus praesens disputatio exorsa est. Itaque Hippocrates de
ipsis hoc pacto scripsit. *Similiane an dissimilia sint, ab*

Ed. Chart. V. [249.]

Ed. Bas. I. (330.)

ἀπὸ τῶν μεγίστων καὶ ῥηίστων, ἀπὸ τῶν πάντως πάντη
 γινωσκομένων, ἃ καὶ ἰδεῖν καὶ ἀκοῦσαι ἔστιν, ἃ καὶ τῇ
 ὄψει, καὶ τῇ ῥήϊ, καὶ τῇ γλώσσει, καὶ τῇ γνώμῃ ἔστιν
 αἰσθῆσθαι, οἷς γινώσκουμεν ἅπασιν ἔστι γινῶναι. ταύτην
 τὴν ῥῆσιν ἐξηγησάμενος τελέως ἐν τῷ πρώτῳ τῶν εἰς τὸ
 κατ' ἰητροῖον ὑπομνημάτων, οὐδὲν ἔτι δεῖναι διέρχεσθαι
 νῦν, ἀλλ' ἀρκέσει τὰ κεφάλαια μόνον αὐτῆς εἰπεῖν, ὅτι
 πρὸς τὴν τῶν ὁμοίων τε καὶ ἀνομοίων ἀκριβῆ διάγνωσιν
 ἀφικνεῖσθαι χρὴ, τὴν ἀρχὴν τῆς εὐρέσεως αὐτῶν ποιοῦμενον
 ἀπὸ τῶν φυσικῶν κριτηρίων, ἅπερ ἔστιν αἰσθησίς τε καὶ
 γνώμη. καλεῖν δ' ἔξεστί σοι, ὡς πολλάκις εἴρηται μοι πολ-
 λαχόθι, καὶ διάνοιαν, καὶ νοῦν, καὶ λογισμὸν, ἣ ὅπως ἂν
 τις ἐθέλῃ, φυλάττων τὴν ἔννοιαν, ὡς Ἱπποκράτης βούλεται.
 ὡς γὰρ τῶν αἰσθητῶν αἰσθησίς ἔστι τὸ κριτήριον, οὕτω
 τῶν νοητῶν ἑτέρα τις δύναμις, ἣν ὅπως ἂν τις ὀνομάζειν
 βούληται, συγχωροῦμεν αὐτῷ, μή πως ἡμῖν τὸ πάρεργον
 τοῦ ἔργου μεῖζον γένηται. χρώμεθα γὰρ ὀνόμασι καὶ ὅλως
 τῇ πρὸς ἀλλήλους διαλέκτῳ χάριν τοῦ δηλῶσαι τὰς κατὰ τὴν

*initio a maximis facillimisque, quae ab omnibus ubique
 cognoscuntur, discimus, quae et videre et audire est,
 quae etiam visu, naso, lingua et intellectu licet sentire,
 quae et quibus cognita omnibus licet scire. Hanc ora-
 tionem interpretatus primo commentariorum in opere de
 re medica, nihil etiam nunc opus habeo persequi, sed
 abunde erit capita ipsius solum explicasse, quoniam ad
 exactam similitum dissimiliumque dignotionem pervenire
 convenit, principio inventionis ipsorum a naturalibus
 naturae judiciis desumpto, qui sensus sunt et intellectus.
 Licet autem tibi appellare, ut a me subinde dictum est
 variis in locis, et intellectum, et mentem, et rationem,
 vel utcumque velis, modo notionem serves, ut vult Hip-
 pocrates. Ut enim sensibile iudex est sensus, ita intel-
 ligibile alia quaedam facultas, quam ut appellare ali-
 quis volet, ei concedimus, ne nobis accessorium ipso
 opere fiat majus. Utimur enim nominibus et summa-
 tum usitata inter nos linguae proprietate, qua animi opi-*

Ed. Chart. V. [249. 250.]

Ed. Basf. I. (330.)

ψυχὴν δόξας, ὥς ἐκ τοῦ σκοπεῖσθαι τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν ἐκτησάμεθα. γελοῖον οὖν ἐστὶ καταλιπόντας τοῦτο περὶ τῶν ὀνομάτων ἀμιλλᾶσθαι. πῶς δέ φησιν ὁ Ἱπποκράτης τὴν τῶν πραγμάτων εὕρισκεσθαι φύσιν; [250] ἐὰν ἀπὸ τῶν μεγίστων καὶ ῥάστων ἀρξώμεθα· μεγίστων μὲν κατὰ τὴν χρεῖαν, ῥάστων δὲ κατὰ τὴν ἡμετέραν γνῶσιν. ἡ γάρ τοι φύσις ἄμφω ταῦθ' ἡμῖν ἔδωκεν, αὐτὰ τε τὰ κριτήρια καὶ τὸ πιστεύειν αὐτοῖς ἀδιδάκτως. αὐτὰ μὲν οὖν τὰ κριτήρια τὰ τε ὄργανα τῶν αἰσθήσεών ἐστι καὶ αἱ χρῶμεναι τοῖς ὀργάνοις δυνάμεις· ἡ δὲ πίστις αὐτῶν ἀδίδακτός τε καὶ φύσει οὐκ ἀνθρώποις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις ὑπάρχουσα. καὶ γὰρ ὄρωντα τὸν προσιόντα καὶ ἀκούοντα ψόφου τινὸς ἢ φωτὸς ὑποφεύγει μὲν αὐτίκα, μείζονος ὀφθέντος ζώου, μένει δὲ κατὰ χώραν, ἐὰν ἐλάττονός τε καὶ ἀσθενεστεροῦ τοῦ προσιόντος αἰσθάνηται. εἰ μὲν οὖν ἀπιστεῖ τις τοῖς δι' αἰσθήσεως ἢ νοήσεως ἐναργῶς φαινόμενοις, οὐδ' ἐπιχειρεῖν χρηρῆ συστάσει τέχνης οὐδεμιᾶς· εἰ δὲ φαίνεται τὰ τῶν τεχνῶν ἔργα τῷ βίῳ τῶν

niones significantur, quas ex rerum naturae contemplatione acquisivimus. Ridiculum igitur est, hac relictā, de nominibus contendere. Quomodo autem Hippocrates inquit rerum naturam inveniri? si a maximis et facillimis inceperimus; "maximis quidem usu, facillimis autem nostra cognitione. Etenim natura ambo nobis haec dedit, et ipsa iudicii instrumenta, et quod ipsis a nullo docti praeceptore credimus. Eadem igitur, quibus judicamus, et instrumenta sensuum sunt, et facultates instrumentis utentes. At fides ipsorum citra disciplinam et natura non hominibus tantum, sed aliis etiam animantibus inest. Etenim, dum conspiciunt accedentem, audiuntque strepitum aliquem aut vocem, subterfugiunt quidem protinus, majore viso animali, manent autem in loco, si minus imbecilliusque accedere sentiant. Quare, si fidem aliquis derogat iis, quae sensu aut intellectu manifesto apparent, eum ne aggredi quidem ullius constitutionem artis oportet. At, si apparent artium opera vitae homi-

Ed. Chart. V. [250.]

Ed. Bas. I. (330.)

ἀνθρώπων χρήσιμα, πάντως πον τοῖς φυσικοῖς κριτηρίοις οἱ πιστεύοντες ἄνθρωποι τὴν κρίσιν αὐτῶν ἐποιήσαντο. καὶ ἡμεῖς εὐτυχέστεροι κατὰ τοσοῦτον ἐκείνων ἐσμέν, ὅτι τὰ χρήσιμα πολλῷ χρόνῳ μετὰ καμάτων τε καὶ φροντίδων εὗρε-
θέντα τοῖς πρὸ ἡμῶν αὐτοῖς μανθάνομεν ὀλίγῳ χρόνῳ. εἰ οὖν τῷ λοιπῷ τοῦ βίου μὴ κατὰ τὸ πάρεργον ἀσκῶμεν τὰς τέχνας, ἀλλὰ περὶ τὴν τῶν ὁμοίων τε καὶ ἀνομοίων διάγνωσιν αἰεὶ φροντίζομεν, οὐδὲν κωλύει τῶν ἐμπροσθεν ἡμᾶς γενέσθαι βελτίους. πῶς οὖν γυμνασόμεθα καὶ ἀσκή-
σομεν ἡμᾶς αὐτούς; ἀπὸ τῶν γνωσθῆναι ῥάστων ἀρξάμενοι, καθάπερ ὁ Ἱπποκράτης εἶπε. ταῦτα γὰρ ἐστὶ τὰ μέγλην ἔχοντα τὴν τε εἰς ὅλον τὸν βίον χρεῖαν καὶ τὴν πρὸς ἄλ-
ληλα διαφορὰν.

Κε φ. β'. Ἐρῶ δὲ καὶ παράδειγμά σοι παρ' ἐκατέρου τῶν ἀνδρῶν ἐνεκα νοήσεως ἐναργεστεράς. ὁ μὲν οὖν Ἱππο-
κράτης οὕτως φησὶν ἐν Προγνωστικῷ· σκέπτεσθαι δὲ χρὴ ὧδε ἐν τοῖσι τῶν ὑγαινόντων, μάλιστα δὲ εἰ αὐτὸ ἑαυτῷ, οὕτως γὰρ ἂν εἴη ἄριστον, τὸ δὲ ἐναντιώτατον τοῦ ὁμοίου

num conducibilia, omnino fere naturalibus judiciis fidem accommodantes homines de ipsis judicarunt, ac nos illis tanto feliciores sumus, quod utilia longo tempore cum laboribus et curis inventa antiquis ipsi paucio tempore condiscimus. Si igitur reliquo vitae spatio non perfunctorie artes exerceamus, sed similium dissimiliumque dignotioni semper solícite insistamus, nihil prohibet nos prioribus evadere praestantiores. Quomodo igitur exercebimus nos ipsos? si a cognitu facillimis, quemadmodum Hippocrates praecipit, fuerimus auspiciati. Haec enim sunt, quae magnum ad totam vitam habent usum et ad differentiam inter se.

Cap. II. Apponam autem tibi exemplum ex utroque viro, quò cognoscatur res evidentius. Itaque Hippocrates hoc pacto in praesagiis scriptum reliquit. *Considerandum est ita in morbis acutis, primum an aegrotantis facies sanis similis sit, praesertim vero si ipsa sibi, sic enim optime sperandum est; si autem contraria*

Ed. Chart. V. [250.]

Ed. Bas. I. (350.)

δεινότατον. εἴη δ' ἂν τὸ τοιοῦτον ῥίς ὀξεῖα, ὀφθαλμοὶ κοῖλοι, καὶ τὰ ἄλλα τὰ ἐφεξῆς εἰρημένα. φαίνεται γὰρ ἐν τούτοις τὴν ἀρχὴν τῆς διαγνώσεως τῶν προγνωστικῶν χωρίων ἀπὸ τῶν ἐναντιωτάτων τοῖς κατὰ φύσιν ἔχουσι πεποιημένος, ἅπερ καὶ μέγιστ' ἐστὶ, καὶ πᾶσι γνωσθήσεται ῥάδια. ταῦτα δέ τις προμαθὼν δυνήσεται κατὰ βραχὺ μεταβαίνων ἐπὶ τὰ πλησίον ἀλλήλοις ἀφικέσθαι ποτὲ, καθάπερ ἐπεδείξαμεν ἐν τῷ Προγνωστικῷ πεποιηκότα τὸν Ἱπποκράτην. ἀλλὰ καὶ ὁ Πλάτων οὕτως ἔγραψε περὶ αὐτῶν, ἥνικα πεποίηκεν ἐν Πολιτείᾳ παρακαλούμενον Σωκράτην ὑπὸ Γλαύκωνος τε καὶ Ἀδαιμάντου διελεῖν αὐτοῖς πάντα τὸν περὶ δικαιοσύνης λόγον. ἐπειδὴ γὰρ ἡπίστατο δεησόμενον αὐτὸν εἰς τὸ δεῖξαι τὸ προτεθὲν, ὥς οὐκ ἔστι μία τῆς ὕλης ἡμῶν ψυχῆς ἡ οὐσία, διὰ τοῦτο πρότερον ἐπὶ πόλεως ἀξιότ' ποιήσασθαι τὸν λόγον. ἔχει δ' ἡ λέξις ᾧδε. εἶπον οὖν, ὅπερ μοι ἔδοξεν, ὅτι τὸ ζήτημα, ᾧ ἐπιχειροῦμεν, οὐ φαῦλον, ἀλλ' ὅξυ βλέποντος, ὥς ἐμοὶ φαίνεται. ἐπειδὴ

simili permultum, pessime. Erit autem hujusmodi, nares acutae, oculi concavi, aliaque deinceps comprehensa. Videtur enim in his initium dignotionis praefagientium locorum ab his fecisse, quae maxime naturaliter habentibus sunt contraria, quae etiam maxime sunt et omnibus cognita facilia. Porro haec ubi quis praedidicerit, aliquando poterit transiens paulatim ad vicina inter se pervenire, quemadmodum Hippocratem in Praefagiorum libro factitasse ostendimus; imo etiam Plato de ipsis disputavit, quum in libro de Republica introduxit Socratem a Glaucone et Adamanto interpellari, ut ipsis totum de justitia sermonem distingueret. Quoniam enim sciverat rogaturum ipsum, quo propositum ostenderet, nempe non unam esse totius animae nostrae substantiam, ideo prius de civitate verba facere mavult, quae hoc pacto habent. Dixi igitur, ut mea erat opinio, quaestionem hanc, quam aggredimur, non esse contemnendam, sed hominis acute cernentis opus, ut mihi videtur. Quoniam igitur

Ed. Chart. V. [250. 251.]

Ed. Bas. I. (530.)

μὲν οὖν ἡμεῖς οὐ δεινοί, δοκῶ μοι, ἢν δ' ἐγώ, τοιαύτην ποιήσασθαι ζήτησιν αὐτοῦ, οἷαν περ ἂν εἰ προσέταξέ τις γράμματα σμικρὰ πόρρωθεν ἀναγνῶναι μὴ πάνυ ὀξὺ βλέπουσιν, ἔπειτά τις ἐκένόησεν, ὅτι τὰ αὐτὰ [251] γράμματά ἐστὶ που καὶ ἄλλοθι μείζω τε καὶ ἐν μείζονι, ἔρμαιον ἂν ἐφάνη, οἶμαι, ἐκεῖνα πρῶτον ἀναγνόντας οὕτως ἐπισκοπεῖν τὰ ἐλάττω, εἰ τὰ αὐτὰ ὄντα τυγχάνει. πάνυ μὲν οὖν, ἔφη ὁ Ἀδείμαντος. ἀλλὰ τί τοιοῦτον, ὦ Σόκράτες, ἐν τῇ περὶ δικαίου ζητήσει καθορᾷ; ἐγώ σοι, ἔφη, ἔρω. δικαιοσύνη, φασὲν, ἔστιν ἐνὸς ἀνδρός, ἔστι δέ που πάλιν τῆς ἑλπίδος πόλεως; πάνυ γε, ἢ δ' ὅς. οὐκοῦν μείζων πόλις ἐνὸς ἀνδρός; μείζων, ἔφη. ἴσως τοίνυν πλείων ἂν δικαιοσύνη ἐν τῷ μείζονι ἂν εἴη, καὶ ἔστι καταμαθεῖν. εἰ οὖν βούλεσθε, πρῶτον ἐν ταῖς πόλεσι ζητήσωμεν, ποῖόν τί ἐστιν, ἔπειτα οὕτως ἐπισκεψώμεθα καὶ ἐν ἐνὶ ἐκάστῳ τὴν τοῦ μείζονος ὁμοιότητα, ἐν τῇ τοῦ ἐλάττονος ἰδέα ἐπισκοποῦντες. προθυμίας οὖν ἡμᾶς ἐπὶ πόλεως ὁ Πλάτων, καὶ δείξας, ὅτι ἄλλο μὲν τι τὸ ἄρχον, ἄλλο δέ τι τὸ προπολεμοῦν, καὶ τρίτον

nos non periti sumus, perinde investigandam esse justitiam, ac si quis non acute cernentibus literas parvas proculque positas legendas mandasset, deinde animadvertisset aliquis, easdem literas esse alibi in majori quoque loco majores, atque inde operae pretium censuisset, ut eas primo legentes ita demum minores, an eadem sint, considerarent. Ita prorsus, Adimantus inquit. Sed quid tu simile in hac de justitia inquisitione vides, o Socrates? Dicam, inquam. Dicimusne, justitiam hominis unius esse, et dicimusne, etiam totius civitatis? Plane, inquit ille. Atque civitas nonne major uno viro? Major, inquit Fortasse autem justitia amplior in majori inest, faciliorque cognitu. Quare, si vultis, primum in civitatibus inquiramus, qualisnam sit. Deinde sic in singulis considerabimus, majoris ipsius similitudinem in minoris idea contemplantes. Itaque Plato, quum prius nos in civitate exercuisset, indicassetque, aliam populi partem dominari, aliam propugnare, tertiam aliam opi-

Ed. Chart. V. (251.)

Ed. Bas. I. (330. 331.)

ἄλλο τὸ δημιουργικὸν ἔθνος ἐν αὐτῇ, μεταβάς ἐπὶ τὴν ψυχὴν, καὶ κατ' αὐτὴν ἐπιδείκνυσιν ἐν μὲν τι μέρος εἶναι τὸ ἄρχον, ὅταν εὖ ἔχη, (331) ἕτερον δὲ τὸ ὑπηρετοῦν αὐτῇ, καθάπερ ἐν ταῖς πόλεσιν ὑπηρετεῖ τὸ στρατιωτικόν, τρίτον δὲ τὸ λοιπὸν, ὃ τοῦ τρέφεσθαι τὸ σῶμα χάριν οἱ δημιουργοῦντες ἡμᾶς προσέθεσαν, καὶ οἱ ἀγύμναστοι τοῦ διακρίνειν ἀπ' ἀλλήλων τὰς ὁμοιότητας ἐν εἶναι νομίζουσιν, οὐ τρία τὰ εἰρημένα μόρια τῆς ψυχῆς. ὅπως οὖν χρὴ γυμνάζεσθαι περὶ τὴν διάκρισιν αὐτῶν, ἐδίδαξεν ὁ Πλάτων ἐπὶ τε τῆς πόλεως διὰ πάσης σχεδὸν τι τῆς Πολιτείας, ἐπὶ τε τῆς ψυχῆς τὸ μὲν κυριώτατον τῆς διανοίας ἐν τῇ τετάρτῃ βιβλίῳ, τὸ δὲ ἐπόμερον αὐτῇ κατὰ τὰ ἄλλα. καιρὸς οὖν ἤδη καὶ τῶν εἰρημένων αὐτῷ κατὰ τὸν Φαῖδρον ἀκοῦσαι. ἡ ἀπάτη πότερον ἐν πολὺ διαφέρουσι γίνεται μᾶλλον, ἢ ὀλίγον; ἐν τοῖς ὀλίγον. ἀλλὰ μὴν κατὰ σμικρὸν καταβαίνων μᾶλλον λήσεις ἐλθὼν ἐπὶ τὸ ἐναντίον ἢ κατὰ μέγα. πῶς δ' οὐ; δεῖ ὅρα τὸν μέλλοντα ἀπατήσῃν μὲν ἄλλον, αὐτὸν δὲ μὴ ἀπατηθῆσθαι τὴν ὁμοιότητα τῶν ὄντων

ficem esse in ea, digressus ad animam, etiam in ea ostendit aliam partem esse, quae dominetur, quum bene habet, alteram, quae ipsi ministret, quemadmodum in urbibus ministrat militaris, reliquam vero tertiam, quam alendi corporis gratia opifices nostri apposuerunt, etsi discernendo similitudines inter se imperiti unam esse sentiant, non tres commemoratas animae partes. Quomodo igitur in discretionem ipsarum exerceri conveniat, Plato docuit et in civitate per totum fere opus de Republica, et in anima sane principalissimam mentis partem in quarto libro, quae vero eam sequitur, in aliis. Opportunum itaque jam est ea, quae in Phaedro complexus est, audire. *An deceptio in his, quae multum, an quae parum differunt, accidit? In his, quae parum. Atqui, si paulatim transieris, inscius magis ac imprudens ad contrarium venies, quam si multum transilieris. Quidni? Oportet igitur eum, quicumque decepturus alium est, ipse minime decipiendus, similitudinem et dissimilitudinem*

Ed. Chart. V. [251.]

Ed. Bas. I. (331.)

καὶ ἀνομοιότητα ἀκριβῶς διῶδειν. ἀνάγκη μὲν οὖν. ἥ οὖν οὐδὲν ἔσται ἀλήθειαν ἀγνοῶν ἐκάστου τὴν τοῦ ἀγνοοῦ-
 μένου ὁμοιότητα μικράν τε καὶ μεγάλην ἐν τοῖς ἄλλοις δια-
 γινώσκειν; ἀδύνατον. οὐκ οὖν τοῖς παρὰ τὰ ὄντα δοξά-
 ζουσι καὶ ἀπατωμένοις δῆλον ὡς τὸ πάθος τοῦτο δι'
 ὁμοιοτήτων τινῶν εἰσερῶν; γίγνεται οὖν οὕτω. ἔστιν οὖν
 ὅπως τεχνικὸς ἔσται μεταβιβάζειν κατὰ σμικρὸν διὰ τῶν
 ὁμοιοτήτων ἀπὸ τοῦ ὄντος ἐκάστοτε ἐπὶ τοῦναντίον ἀπάγων,
 ἢ αὐτὸς τοῦτο διαφεύγειν ὃ μὴ ἐγνωρικῶς, ὃ ἔστιν ἕκαστον
 τῶν ὄντων; οὐ μὴ ποτε. λόγων ἄρα τέχνην, ὃ ἑταῖρος, ὃ
 τὴν ἀλήθειαν μὴ εἰδὼς, δόξας δὲ τεθηρευκῶς, γελοίαν τινὰ,
 ὡς εἶκε, καὶ ἄτεχνον παρῆξεται. ὅτι δ', ὡς Ἱπποκράτης
 ἔλεγε, τινὰ μὲν ἔστι ῥᾶστα γνωσθῆναι, τινὰ δ' οὐκ ἔστι,
 τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῶν ῥᾶστων ποιητέον, ἃ καὶ πᾶσιν ἀνθρώ-
 ποις ὁμολόγηται διὰ τὴν ἐνάργειαν. οὕτω καὶ ὁ Πλάτων
 ἐγίνωσκεν· μάθοις δ' ἂν ἐκ τῆσδε τῆς ῥήσεως αὐτοῦ.
 ἂν οὖν οὐ παντὶ δῆλον τό γε τοιούδε, οἷς περὶ μὲν ἔνια
 τῶν τοιούτων ὁμανοητικῶς ἔχομεν, περὶ δ' ἔνια στισιαισι-

*rerum exquisitè dignoscat. Necessarium est. Numquid
 igitur uniuscujusque veritatis inscius poterit ejus, quod
 ignorat, similitudinem in universis parvam aut magnam
 dijudicare? Nequaquam. Ergo illos, qui praeter rerum
 naturam opinantur, falsique sunt, constat propter simi-
 litudines aliquas sic esse affectos. Sic accidit. Non igitur
 poterit quisquam, si rem quaecunque ignoraverit,
 artificioso aliquem sensumque a vero in contrarium per
 similitudines aliquas sigillatim traducere, aut errorem
 hunc in se ipso vitare? Nunquam. Igitur quicumque
 veritatem ignorat et opinionibus ducitur, dicendi quo-
 que facultatem, ut videtur, inertem exhibet et ridicu-
 lam. Caeterum, ut Hippocrates dixit, alia esse cognitu
 facillima, aliqua non esse, initium a facillimis faciendum
 est, quae etiam omnibus hominibus propter evidentiam
 in confesso sunt. Ita etiam Plato sensit, id quod ex
 ipsius verbis condiscas. An non constat cuique, quod in
 aliis, dum loquimur, idem sentimus omnes, in aliis vero*

Ed. Chart. V. [251. 252.]

Ed. Bas. I. (331.)

κῶς; δοκῶ μὲν ὃ λέγεις μανθάνειν, ἔτι δ' εἰπὲ σαφέστερον. ὅταν τις ὄνομα εἴπῃ σιδήρου ἢ ὑργύρου, ἅρ' οὐ τὸ αὐτὸ πάντες διανοήθημεν; καὶ μάλα. τί δ', ὅταν δικαίου ἢ ἀγαθοῦ; οὐκ ἄλλος ἄλλη φέρεται, καὶ ἀμφισβητοῦσιν ἀλλήλοις τε καὶ ἡμῖν αὐτοῖς; πάνυ μὲν οὖν. ἐν μὲν ἅρα τοῖς συμφωνοῦμεν, ἐν δὲ τοῖς οὐ. οὕτω. ποτέρωθεν οὖν εὐαπατητότεροί ἐσμεν, καὶ ἡ ῥητορικὴ ἐν ποτέροις μεῖζον δύναται εἶναι; δηλονότι ἐν οἷς πλανώμεθα. οὐκοῦν τὸν μέλλοντα τέχνην ῥητορικὴν μετιέναι πρῶτον μὲν δεῖ ταῦτα ὁδῶ ἠγρῆσθαι, καὶ εἰληφέναι τινὰ χαρακτηῖρα ἐκατέρου τοῦ εἶδους, ἐν ᾧ τε ἀνάγκη τὸ πλήθος πλανᾶσθαι, καὶ ἐν ᾧ μή. [252] καλὸν γοῦν, ὃ Σώκρατες, εἶδος εἴη ἂν κατανενοηκῶς ὁ τοῦτο λαβών. ἔπειτά γε οἷμαι πρὸς ἐκάστῳ γιγνόμενον μὴ λανθάνειν, ἀλλ' ὁξέως αἰσθάνεσθαι, περὶ οὗ ἂν μέλλῃ ἔρεῖν, ποτέρου ὃν τοῦ γένους τυγχάνει. τί μήν; τί οὖν; τὸν ἔρωτα πότερον φῶμεν εἶναι τῶν ἀμφισβητησίμων, ἢ τῶν μή; ἀμφισβητησίμων δήπου. ἢ οἶε ἂν σοι συγχωρήσαι

non idem? Quamvis, quod ais, intelligere videor, planius tamen ut dicas cupio. Quando quis ferri nomen aut argenti pronunciat, id omnes protinus intelligimus? Prorsus. Quid, cum justī vel boni nomen? nonne alius alio fertur, atque cum aliis, atque nobiscum ipsi ambigimus? Magnopere. In aliis ergo consentimus, in aliis dissentimus. Sic est. Ubinam facilius falli possumus, et in quibus horum rhetorica plus valet? Nimirum in quibus ambigimus. Oportet igitur eum, qui rhetoricam sit affecuturus, primum haec via adinvenisse, et quendam characterem utriusque speciei percepisse, et ubi necesse est multitudinem falli, et ubi non. Praeclaram quandam, o Socrates, agnosceret speciem, qui cogitatione id, caperet. Deinde arbitror oportere nihil eum subterfugere, quum ad singula venerit, sed acute persentire id, de quo dicturus sit, utrius sit generis. Cur non? Quid porro amorem? utrum ex iis, de quibus ambigitur, an ex iis, de quibus non ambigitur, esse dicimus? Ex iis, de quibus ambigitur, nimirum. An putas eum tibi illa de

Ed. Chart. V. [252.]

Ed. Bas. I. (331.)

εἰπεῖν, ἃ δὴ εἶπες περὶ αὐτοῦ, ὥς βλάβη τέ ἐστι τῷ ἐρο-
μένῳ καὶ ἐρῶντι, καὶ αὐτῷ ὥς μέγιστον τῶν ἀγαθῶν τυγχάνει;
ἄριστα λέγεις. αὕτη μὲν ἡ ῥῆσις ἐν τῷ Φαίδρῳ γέγραπται,
διδάσκοντος αὐτοῦ, μηδεμίαν ἀμφισβήτησιν ἔχειν τὰ τοῖς φυσι-
κοῖς κριτηρίοις ἐναργῶς ὑποπίπτοντα, ἐν οἷς οὐδὲ τοι μηδ' ὅλως
ὑποπίπτει τοῖς κριτηρίοις τούτοις, ἢ ἀμυδρῶς ὑποπίπτει, τὴν
ἀμφισβήτησιν γίγνεσθαι, καὶ χρὴ γεγυμνάσθαι κατὰ ταῦτα
διακρίνοντα τὰς τῶν πραγμάτων ὁμοιότητας. ἐνία γὰρ οὐ-
τως ἔχει πρὸς ἄλληλα κατὰ τὰς τῶν ἐν αὐτοῖς ὁμοιότητας,
ἢ τὴν παραλλαγὴν, ὥς κατὰ τι μὲν ὑπάρχειν ὅμοια, κατὰ
τι δ' ἀνόμοια. καὶ χρὴ τῶν τοιούτων διαγνωστικὸν τὸν
τεχνίτην εἶναι, ὥς ἀκριβῶς τε ἅμα καὶ ταχέως δύνασθαι
γνωρίζειν, εἰ ὅμοιά ἐστιν ἀλλήλοις ἢ ἀνόμοια. ὅπερ οὖν αὖ
καὶ λέγοντός μου καὶ γράφοντάς ἀκούεις, ἀκούσῃ πάντως
καὶ νῦν. ἡ καθόλου μέθοδος χωρὶς τοῦ γυμνασθῆναι κατὰ
πολλὰ τῶν ἐν μέρεϊ τεχνίτην ἀγαθὸν οὐχ οὔα τέ ἐστιν ἐρ-
γάζεσθαι. καὶ τοῦτ' ἐπὶ πιασὼν ἔρεστί σοι θεάεσθαι τῶν

*se dicere concessurum, quae supra dicebas, quod videli-
cet amato simul atque amanti perniciosum est, ac rursus
quod omnium maximum est bonorum? Optime dicis.*
Haec verba in Phaedro scripta sunt, ubi docet ipse, ne
unam quidem dubitationem habere, quae naturalibus
iudicii instrumentis manifesto subjiuntur; in quibus vero
neutiquam his instrumentis subjiuntur, aut obscure sub-
jiuntur, ambiguitatem fieri; ac convenit esse exercita-
tum eum, qui in his rerum similitudines discernat. Non-
nulla enim secundum similitudines vel immutationem
eorum, quae ipsis insunt, ita sibi invicem respondent, ut
in aliquo sint similia, in aliquo dissimilia; oportetque
taliam internoscantem esse artificem, ut accurate simul et
celeriter queat deprehendere, an inter se similia sint, an
dissimilia. Quod igitur semper et dicentem me et scri-
bentem audis, id in praesentia etiam omnino auditorus
es. Generalis methodus citra multorum particularium
exercitationem bonum efficere artificem non potest: id
quod in omnibus ejusmodi licet conspicias, in nonnullis

Ed. Chart. V. [252.]

Ed. Bas. I. (351.)

τοιούτων, ἐπ' ἐνιά γε μὴν οὕτως ἰσχυρὰν δύναμιν ἔχον, ὥς
τὴν μὲν καθ' ὅλου μέθοδον ἐνιαυτῷ μόνῳ δύνασθαι τελεά-
τατα μαθεῖν, τὴν δ' ἄσκησιν, εἰ μὴ δι' ὅλου τοῦ βίου
γένοιτο, κολούειν εἰς τὰ τῆς τέχνης ἔργα. καὶ φαίνεται γε
σαφῶς οὕσα τοιαύτη τέχνη λογιστικὴ τε καὶ ῥητορικὴ, καὶ
ἢ διὰ τῶν ὀργάνων ἐνεργοῦσα μουσικὴ. τοσαύτης μὲν οὖν
ἀσκήσεως ἀποδεικτικὴ μέθοδος οὐ δεῖται· χορῆζει γοῦν οὐκ
ὀλίγης καὶ αὐτῇ. γυμνάζεσθαι γοῦν χορὴ γυμνασίαν καθ'
ἐκάστην ἄσκησιν τέχνης ἐν ὕλαις, ὧν τὰς χρησίμους τῷ βίῳ
πράξεις δεόμεθα. κἂν γὰρ ὅτι μάλιστα τὴν φύσιν ἀρίστην
τις ἔχων εἰς ὁτιοῦν ἔργον ἡμελήσῃ τῆς ἀσκήσεως, οὐδενὸς
τῶν ἀπολειπομένων μὲν τῇ φύσει, πλεονεκτούντων δὲ τῇ
κατὰ τὴν ἄσκησιν ἐπιμελείᾳ βελτίων ἐστί. νόησον γοῦν
τινα τῇ τε τῶν σκελῶν κατασκευῇ καὶ τῇ τοῦ παντός
σώματος ῥώμῃ κάλλιστα διακείμενον, ἡμεληκότα δὲ τῆς
φύσεως εἰς τοσοῦτον, ὥς πρὸς τῷ μηδέποτε δραμεῖν ἔτι
κἂν τῷ περιπατεῖν ἡεὶ βλακεύοντα διατελεῖν, ὥς ἀδύνατόν

tamen adeo validam obtinet vim, ut universalem metho-
dum uno anno solo absolutissime queas discere, exerci-
tationem vero, nisi per totam vitam fiat, ad artis opera
parum proficere. Atque apparet manifesto esse talis ars
ratiocinatrix et rhetorica, item quae per instrumenta ope-
ratur musica. Tanta igitur exercitatione demonstrativa
methodus non indiget, etsi ipsa quoque laud exiguam
requirat. Itaque laborandum est in unaquaque artis
exercitatione circa materias, quarum actiones vitae utiles
expetimus. Quamvis enim naturam aliquis vel multo
praestantissimam ad quodcunque opus habeat, exercitatio-
nem vero negligat, nullo eorum, qui natura destituuntur,
exercitationis autem cura ac sedulitate vincunt, praestan-
tior est. Considera igitur quendam crurum structura et
totius corporis robore optime dispositum, sed qui natu-
ram adeo neglexerit, ut, praeter quod nunquam currat,
etiam inter ambulandum semper vacillet, nullo modo hic

Ed. Chart. V. [252.]

Ed. Bas. I. (331.)

ἐστὶ τοῦτον Ὀλυμπιονίκην γενέσθαι χωρὶς τοῦ τὴν ἔμ-
προσθεν ἀργίαν ἀποθέμενον εἰς ἔθος ἑαυτὸν μεταστῆσαι
γυμνασίων τῶν κατὰ φύσιν, οὐδὲ τούτων τῶν τυχόντων,
ἀλλὰ μάλιστα οἷά ἐστιν οἰκεῖα σκέλεσιν, ὥς, ἐάν γέ τις
παραλαβὼν τὸν οὕτως πεφυκότα μεταβαίνειν μὲν ἐπὶ
λεπτοῦ σχοινίου διδάξῃ, πρὸς ξύλον δὲ ὄρθιον ἀναρῶ-
ναι, καθάπερ οἱ θαυμαστοί διδάσκουσι τοὺς μα-
θητάς, οὐ μόνον οὐκ ἂν ἔλοιτο νίκην Ὀλυμπιονίκην,
ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἐπιτυχόντων ἀνθρώπων ὠκύτερος ἂν ποτε
ὄφθῃ. τοῦτ' οὖν Ἱπποκράτει τε καὶ Πλάτῳ γέγραπται,
παραδείγματα γράψαι εἰς τὰς τέχνας καὶ πάσας
τὰς κατὰ τὸν βίον πράξεις χρήσιμα. παραθήσομαι δὲ
ὀλίγα χάριν τοῦ συνοφθῆναι τὴν ἰδέαν αὐτῶν. οὐ μὴν
καὶ ἀρεσθῆναί γε τούτοις ἄξιόν τοὺς βουλομένους γενέ-
σθαι τεχνίτας κατὰ τὰς τέχνας, ἃς ἂν αὐτοὶ τυγχάνω-
σιν ἀσκούντες, ἀλλὰ γυμνάζεσθαι διὰ παντός, ὥσπερ οἱ
ῥητορικοὶ γυμνάζονται καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ὑποθέσεις
εὐρίσκοντες ἐπιτηδεύουσιν εἰς τὴν προκειμένην ἀσκήσιν.

in Olympicis victor evadere poterit, nisi, priore segnitie
deposita, ad naturalium exercitationum consuetudinem
se ipsum transferat, neque harum quarumlibet, sed
maxime qualis est cruribus propria. Nam si quis hoc
pacto natum accipiens per funiculum tenuem ambulare
doceat, ad lignum autem rectum ascendere, quemadmo-
dum rerum mirabilium gestores illi discipulos docent,
non modo non Olympiorum victoriam retulerit, sed ne
vulgaribus quidem hominibus velocior unquam videbitur.
Hoc itaque Platoni et Hippocrati proditum est, qui
exempla artibus et omnibus vitae actionibus utilia con-
scripserunt. Apponam autem pauca, ut species ipsorum
inspiciatur; non tamen sufficere haec existimo iis, qui
artifices volunt fieri illarum artium, quascunque ipsi co-
lant, verum ut exercitentur perpetuo, quemadmodum
rhetorici, qui argumenta quotidie proposito instituto ido-
nea inveniunt.

Ed. Chart. V. [253.]

Ed. Bas. I. (331. 332.)

Κεφ. γ'. [253] Ειλήφθω δὴ παρὰ Πλάτωνος μὲν
 πρῶτον, ὃ κατὰ τὸ πέμπτον τῆς Πολιτείας ἐδίδαξεν, ἐνθα
 περὶ τῆς τῶν γυναικῶν φύσεως ἄρχεται τῶν αὐτῶν ἐπιτηδευ-
 μάτων τοῖς ἀνδράσιν ἀξιῶν μετέχειν αὐτάς, ὡς ἂν καὶ τὴν
 αὐτὴν ἐχούσας φύσιν, εἴτ' αὐτὸς ἀντιλαμβάνεται τοῦ λόγου.
 φησὶ δ', οὐκ ἂν ἴσως συγχωρῆσαί τινα τὴν αὐτὴν εἶναι φύσιν
 ἄρρενός τε καὶ θήλεος σώματος, ἐπιδείκνυσί τε, κατὰ τί τὴν
 αὐτὴν ἔφη. ἔχει δ' ὁ σύμπας λόγος αὐτῷ κατὰ τάδε. τὰς
 θηλείας τῶν φυλάκων κυνῶν πότερα ξυμφυλάττειν οἰόμεθα
 δεῖν, ἅπερ ἂν οἱ ἄρρενες φυλάττωσι, καὶ ξυνθηρεύειν, καὶ
 τὰ ἄλλα κοινῇ πράττειν, ἢ τὰς μὲν οἰκουρεῖν ἐνδον ὡς
 ἀδυνάτους διὰ τὸν τῶν σκυλάκων τόκον τε καὶ τροφήν, τοὺς
 δὲ ποιεῖν τε καὶ πᾶσαν ἐπιμέλειαν ἔχειν περὶ τὰ ποίμνια;
 κοινῇ, ἔφη, πάντα, πλὴν ὡς ἀσθενεστέροις χρώμεθα, τοῖς
 δ' ὡς ἰσχυροτέροις. οἷόν τ' οὖν, ἔφην ἐγὼ, ἐπὶ τὰ αὐτὰ
 χορησθαί τινι ζώῳ, εἴαν μὴ τὴν αὐτὴν τροφήν τε καὶ (332)
 παιδείαν ἀποδιδῶς; οὐχ οἷόν τε. εἰ ἄρα ταῖς γυναιξὶν ἐπὶ
 τὰ αὐτὰ χρησόμεθα καὶ τοῖς ἀνδράσι, τὰ αὐτὰ καὶ διδακτέον

Cap. III. Sumatur jam a Platone primum, quod in
 quinto de Republica docuit, ubi de natura mulierum
 incipit, eadem ipsis cum viris studia tractare praecipiens;
 deinde ipse sermonem aggreditur aitque, non concessu-
 rum fore aliquem, eandem esse naturam et maris et foe-
 minae corporis, ac ostendit, in quo eandem dixerit; tota
 vero ipsius oratio sic habet. *Utrum inter canes gregis
 custodes foeminas ipsas censemus una eadem custodire
 debere, et una venari, ac caetera omnia communiter
 facere? An foeminas quidem intus quasi domestica asser-
 vare opera, ut quas nequeant alia obire propter ipsum
 catulorum partum et nutrimentum, masculos autem
 labores subire, omnemque armenti curam gerere?*
*Communiter his, inquit, omnia tribuimus, nisi quod
 foeminis ut imbecillioribus, maribus ut robustioribus
 utimur. Fieri potest, ut animali aliquo ad eadem
 utaris, nisi eadem ratione nutriveris erudierisque?*
Non profecto. Si ergo foeminis ad eadem utemur ac

Ed. Chart. V. [253.]

Ed. Bas. I. (332.)

αὐτάς. καί. μουσική μὲν ἐκείνοις καὶ γυμναστική ἐδόθη. καί. καὶ ταῖς γυναῖξιν ἄρα τούτῳ τὸ τέχνα, καὶ τὰ περὶ τὸν πόλεμον ἀποδοτέον τε καὶ χρηστέον κατὰ ταῦτά. ἐν τούτοις καθόλου προειπὼν ὁ Πλάτων, ὅτι τῶν αὐτῶν ἀπάντων ἐστὶ μεταδοτέον τῷ θήλει γένει, μετὰ ταῦτα καὶ περὶ γυμνασίων ὅσα γυμνοὶ γυμναζόμεθα, καὶ περὶ τῆς ἐπὶ τῶν ἵππων ὀχρήσεως, ὅσα τε πολέμων ἕνεκα διδάσκεται καὶ ἀσκεῖται, μετέχειν ἀξιοῖ καὶ τὰς γυναῖκας, ἐπ' αὐτῶν δ' ἀντιλαμβανόμενος τοῦ λόγου τάδε φησί. βούλει οὖν, ἦν δ' ἐγώ, ἡμεῖς πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς ὑπὲρ τῶν ἄλλων ἀμφισβητήσωμεν, ἵνα μὴ ἔρημα τὰ τοῦ ἐτέρου λόγου πολιορκῆται; οὐδὲν, ἔφη, κωλύει. λέγομεν δὴ ὑπὲρ αὐτῶν, ὅτι, ὦ Σώκρατες τε καὶ Γλαῦκων, οὐδὲν δεῖ ὑμῖν ἄλλους ἀμφισβητεῖν, αὐτοὶ γὰρ ἐν ἀρχῇ τῆς κατοικήσεως, ἦν οἰκίζετε πόλιν, ὁμολογεῖτε δεῖν κατὰ φύσιν ἕκαστον ἓνα ἐν τῷ αὐτοῦ πράττειν, ὁμολογήσαμεν, οἶμαι. πῶς γὰρ οὐ; ἔστιν οὖν ὅπως οὐ πάμπλου διαφέρει γυνὴ ἀνδρὸς τὴν φύσιν; πῶς οὐ διαφέρει; οὐκ οὖν ἄλλο καὶ ἔργον ἑκατέρῳ προσήκει προστάττειν τὸ κατὰ τὴν

viris, in eisdem erudire decet. Certe. Musica autem et gymnastica illis concessa est. Sane. Mulieribus igitur artes hae similiter et res bellicae tribuendae sunt, ad eademque his uti decet. In his generatim Plato praefatus, quod omnia eadem muliebri generi distribuenda sunt, postea etiam de exercitiis, quae nudi obimus, et de equitatu, quaeque bellorum causa docentur exercenturque, censet etiam mulieres aggredi. Porro de ipsis sermonem accipiens, haec ait. Vis ergo, ut nos aliorum causa non ipsis adversetur dubitando, num sine defensione, quae sunt rationis alterius, oppugnentur? Nihil prohibet. Dicam igitur sub eorum persona hunc in modum: Nihil opus est, o Socrates atque Glaucō, ut alii vobis repugnent; nam inter vos statim a principio condendae civitatis constitit, oportere secundum naturam unumquemque unum quippiam, quod suum esset, peragere. Constitit, quidni? Estne igitur ubi non longe mulier ipsa natura a viro differt? Cur non differat? Ergo nonne opus utrique aliud pro na-

Ed. Chart. V. [253.]

Ed. Bas. I. (332.)

ἐναντιοῦ φύσιν; τί μήν; πῶς οὖν οὐχ ἁμαρτάνετε νυνί, καὶ τὰναντία ὑμῖν αὐτοῖς λέγετε φάσκοντες αὐ τοὺς ἄνδρας καὶ τὰς γυναῖκας δεῖν τὰ αὐτὰ πράττειν, πλεῖστον κεχωρισμένην φύσιν ἔχοντας; ἔξεις τι, ὦ θαυμάσιε, πρὸς ταῦτ' ἀπολογεῖσθαι; ἐν τούτοις εἰπὼν τινα περὶ τῆς ἀντιλογικῆς δυνάμεως, ἐφεξῆς γράφει τὴν ῥῆσιν τῆς ἀντιλογίας ὡδὲ πως. κινδυνεύομεν οὖν ἄκοντες ἀντιλογίας ἄπτεσθαι. πῶς; τὸ τὴν αὐτὴν φύσιν, ὅτι οὐ τῶν αὐτῶν δεῖ ἐπιτηδευμάτων τυγχάνειν, πάννυ ἀνδρείως τε καὶ ἐριστικῶς κατὰ τὸ ὄνομα διώκομεν, ἐπεσκεψάμεθα δὲ οὐδ' οἰοῦν, τί εἶδος τὸ τῆς ἐτέρως τε καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως, καὶ πρὸς τί τεῖνον ὠριζόμεθα τότε τὰ ἐπιτηδεύματα ἄλλῃ φύσει ἄλλα, τῇ δὲ αὐτῇ τὰ αὐτὰ ἀπεδίδομεν. οὐ γὰρ οὖν, ἔφη, ἐπεσκεψάμεθα. τοιγάρτοι, εἶπον, ἔξεστιν ἡμῖν, ὥς ἔοικεν, ἀνερωτῶν ἡμᾶς αὐτοὺς, εἰ ἡ αὐτὴ φύσις φαλακρῶν καὶ κομητιῶν, καὶ οὐχ ἡ ἐναντία, καὶ ἐπειδὴν ὁμολογῶμεν, ἐναντίαν εἶναι, εὖν φαλακροὶ σκυ-

tura utriusque est tribuendum? Procul dubio. Quomodo igitur aberratis nunc vobisque ipsi contradicitis, quandoquidem affirmatis, viros et mulieres oportere eadem operari, cum tamen natura valde inter se discrepent? Habebisne, o vir mirifice, quid ad haec respondeas? Quum is quaedam de facultate contradictoria dixisset, deinceps subjungit verba contradictionis hunc in modum. Adducimur sane inviti contradictionem attingere. Qua ratione? quod natura eadem opera eadem tractare non debeat, fortiter admodum et contentiose, si verba inspicias, contendimus. Consideravimus autem nullo pacto, quae species alterius ejusdemve naturae sit, et quorsum respicientes tunc descripserimus, quando diversae naturae studia diversa, eidem vero eadem attribuebamus. Certe nequaquam id cogitavimus. Caeterum licet nobis, ut videtur, a nobis ipsis exquirere, numquid eadem natura calvorum sit et comatorum, an contraria potius; ac postquam concesserimus, esse contrariam, si calveria incidant, calceosque conficiant, haudquaquam

Ed. Chart. V. [253. 254.]

Ed. Bas. I. (332.)

τοτομῶσι, μὴ ἔαν κομήτας, ἔαν δ' αὖ κομήται, μὴ τοὺς
 ἑτέρους. [254] γελοῖον μὲν τὰν εἶη, ἔφη. ἄρα καὶ
 ἄλλο τι, εἶπον ἐγὼ, γελοῖον, ἢ ὅτι τότε οὐ πάντως τὴν
 αὐτὴν καὶ τὴν ἑτέραν φύσιν ἐτιθέμεθα, ἀλλ' ἐκείνο τὸ
 εἶδος τῆς ἀλλοιωσεώς τε καὶ ὁμοιώσεως μόνον ἐφυλάττομεν
 τὸ πρὸς αὐτὰ τείνον τὰ ἐπιτηδεύματα; ὅσον ἰατρικὸν μὲν
 καὶ ἰατρικὴν τὴν ψυχὴν ἔχοντα τὴν αὐτὴν φύσιν ἔχειν
 ἐλέγομεν. ἢ οὐκ οἶει; ἐγώ γε. ἰατρικὸν δέ γε καὶ τεκτονικὸν
 ἄλλην; πάντως που. οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγὼ, καὶ τὸ τῶν
 ἀνδρῶν καὶ τὸ τῶν γυναικῶν γένος, ἔαν μὲν πρὸς τέχνην
 τινὰ ἢ ἄλλο ἐπιτήδευμα διαφέρων φαίνεται, τοῦτο δὴ φή-
 σομεν ἑκατέρῳ δεῖν ἀποδιδόναι, ἔαν δ' αὐτῷ τούτῳ φαίνη-
 ται διαφέρειν, τῷ τὸ μὲν θῆλυ τίκτειν, τὸ δ' ἄρρεν ὀχεύειν,
 οὐδέν τί πω φήσομεν μᾶλλον ἀποδεδεῖχθαι, ὥς πρὸς ὃ
 ἡμεῖς λέγομεν διαφέρει γυνὴ ἀνδρὸς, ἀλλ' ἔτι οἰησόμεθα
 δεῖν τὰ αὐτὰ ἐπιτηδεύειν τοὺς τε φύλακας ἡμῶν καὶ τὰς
 γυναικας αὐτῶν. καὶ ὀρθῶς γ', ἔφη. οὐκοῦν μετὰ τοῦτο

*finere comatos homines eadem facere, fin autem comati,
 calvos nequaquam permittere. At ridiculum id esset, inquit.
 An ob aliud ridendum istud, quam quod tunc non omnino
 eandem et diversam naturam posuimus, sed illam duntaxat
 dissimilitudinis et similitudinis speciem observavimus, quae
 ad ipsa eadem studia pertinebat? quemadmodum medi-
 cum et hominem habentem animum idoneum medicinae
 studiis naturam eandem habere diximus. An non censes?
 Equidem. Medicum vero et architectum aliam? Omnino.
 Quare virorum mulierumque genus si ad artem aliquam
 aut studium aliud inter se in aliquo differre videantur,
 hoc utrique assignandum esse dicemus; sin autem hoc ipso
 duntaxat discrepare invicem videantur, quod foemina
 quidem concipit, vir gignit, nihilo magis admittemus
 ostensum fuisse, quantum ad id, de quo nunc nos loqui-
 mur, spectat, quod a viro foemina differat, sed adhuc
 censebimus, tam custodes nostros quam mulieres ipsorum
 eadem apud nos exercere debere. Recte nimirum. Nonne*

Ed. Chart. V. [254.]

Ed. Basf. I. (33a.)

κελεύομεν τὸν τὰ ἐναντία λέγοντα τοῦτο αὐτὸ διδάσκειν ἡμᾶς, πρὸς τίνα τέχνην ἢ τί ἐπιτήδευμα τῶν περὶ πόλεως κατασκευὴν, οὐχ ἢ αὐτῇ, ἀλλ' ἑτέρα φύσις γυναικὸς τε καὶ ἀνδρός. δίκαιόν γ' οὖν. τάχα τοίνυν ἂν, ὅπερ σὺ ὀλίγον πρότερον ἔλεγες, εἴποι ἂν καὶ ἄλλος, ὅτι ἐν μὲν τῷ παραχοῆμα ἱκανῶς εἶπεῖν οὐ ῥάδιον, ἐπισκεψαμένῳ δὲ οὐδὲν χαλεπὸν. εἴποι γάρ ἂν. βούλει οὖν δεῶμεθα τοῦ τὰ τοιαῦτα ἀντιλέγοντός μοι ἀκολουθῆσαι ἡμῖν, εἴαν πως ἡμεῖς ἐκεῖνο ἐνδειξώμεθα, ὅτι οὐδὲν ἐστὶν ἐπιτήδευμα ἴδιον γυναικὶ πρὸς διοίκησιν πόλεως; πάνυ γε. ἴδι δὴ, φήσομεν πρὸς αὐτόν, ἀποκρίνου· ἄρ' οὕτως ἔλεγες, τὸν μὲν εὐφυῆ πρὸς τι εἶναι, τὸν δὲ ἀφυῆ, ἐν ᾧ ὁ μὲν ῥαδίως τι μανθάνει, ὁ δὲ χαλεπῶς, καὶ ὁ μὲν ἀπὸ βραχείας μαθήσεως ἐπιπολὺν εὐρετικὸς εἴη οὗ ἔμαθεν, ὁ δὲ πολλῆς μαθήσεως τυχὼν καὶ μελέτης μὴδὲ ἂ ἔμαθε σῴζοιτο, καὶ τῷ μὲν τὰ τοῦ σώματος ἱκανῶς ὑπηρετοῖ τῇ διανοίᾳ, τῷ δ' ἐναντιοῦτο. ἄρα

post haec jubemus eum, qui contraria dicit, hoc ipsum nobis ostendere, ad quam artem quodve officium ex iis, quae instituendae civitati conducunt, non eadem sit, sed diversa viri mulierisve natura? Sic utique decet. Forte, quod tu paulo ante dicebas, alius quoque dicere poterit, subito quidem, quantum satis sit, dicere non facile esse, sin autem cogitetur, haud multum difficile. Diceret utique. Vis ergo oremus eum, qui haec nobis opponit, ut aures nobis praebeat, attendatque, si qua ratione ostendere queamus, nullum esse studium ad gubernandam civitatem mulieri proprium? Omnino. Age itaque, dicamus ad eum, responde, numquid ita dicebas, ad aliquod opus aliquem dextro sinistroque ingenio praeditum esse, ex eo intelligi, quod ille facile quippiam addiscit, ille difficile, et hic, si exiguum quid ab aliquo didicerit, ex eo ipse plurimum inveniat, ille vero, cum plura didicerit meditatulusque sit, paulo post obliviscitur, atque alteri corporis membra abunde menti subserviunt, alteri contra. An alia praeter haec sunt, quibus homi-

Ed. Chart. V. [254.]

Ed. Bas. I. (352.)

ἀλλ' ἅπτα ἐστίν, ἢ ταῦτα, οἷς τὸν εὐφυῆ πρὸς ἕκαστα καὶ τὸν μὴ ὠρίζου; οὐδεὶς, ἢ δ' ὅς, ἄλλα φήσει. οἶσθ' αὖτε οὖν ὑπὸ ἀνθρώπων μελετώμενον, ἐν ᾧ οὐ πάντα ταῦτα τὸ τῶν ἀνδρῶν γένος διαφερόντως ἔχει τοῦ τῶν γυναικῶν; ἢ μακρολογοῦμεν τὴν θ' ὑφαντικὴν λέγοντες καὶ τὴν τῶν ποπάων τε καὶ ἐψημάτων θεραπείαν, ἐν οἷς δὴ τι δοκεῖ τὸ γυναικεῖον γένος εἶναι, οὗ καὶ καταγελαστώτατόν ἐστι πάμπαν ἡτιώμενον; ἀληθῆ λέγεις, ἔφη, ὅτι πολυκρατεῖται ἐν ἅπασιν, ὥς ἔπος εἰπεῖν, τὸ γένος τοῦ γένους. γυναῖκες μέντοι πολλὰ καὶ πολλῶν ἀνδρῶν βελτίους εἰς πολλὰ, τὸ δ' ὅλον ἔχει, ὥς σὺ λέγεις. οὐδὲν ἐστὶν ἄρα, ὦ φίλε, ἐπιτηδεύματα τῶν πόλιν διοικούντων γυναικός, διότι γυνή, οὐδὲ ἀνδρός, διότι ἀνὴρ, ἀλλ' ὁμοίως διεσπαρμέναι αἱ φύσεις ἐν ἀμφοῖν τοῖν ζώοις, καὶ πάντων μὲν μετέχει γυνὴ ἐπιτηδευμάτων κατὰ φύσιν, πάντων δ' ἀνὴρ, ἐπὶ πᾶσι δ' ἀσθενέστερον γυνὴ ἀνδρός. πάνυ γε. τί οὖν ἀνδράσι ταῦτα προστάξομεν, γυναικὶ δ' οὐδέν; ἢ καὶ πῶς; ἀλλ' ἔστι γὰρ, οἶμαι, ὥς

nem aliqua indole bona praeditum a mala praedito distinguis? Nullus alia dixerit. Nostine, aliquid ab hominibus exerceri, in quo non omnia eadem virorum genus et excellentius habeat, quam mulierum genus? An late verbis vagabimur, texendi artificium commemorantes, placentarumque et obsoniorum confectionem, in quibus aliquid esse genus mulierum videtur, ubi maxime ridiculum sane apparet, quum vincitur? Vera loqueris, quia longe in omnibus (ut sic dixerim) genus a genere superatur. Mulieres autem multae multis viris ad multa praestantiores. Totum ita habet, ut dicis. Nullum igitur est, o amice, inter eos, qui civitatem gubernant, studium mulieris proprium, qua mulier est, aut viri proprium, qua vir, sed aequae dispersae in animantibus utriusque naturae, et omnium studiorum natura compos est mulier; item et vir; in omnibus autem foemina imbecillior viro. Sic est prorsus. Quid igitur? viris omnia praecipimus, mulieri autem nihil? At quomodo? Est utique, ut nos affirmamus, inter mulieres quoque alia medicinae

Ed. Chart. V. [254. 255.]

Ed. Bas. I. (332.)

φήσομεν, καὶ γυνὴ ἰατρικὴ, ἣ δ' οὐ, καὶ μουσικὴ, ἣ δ' ἄμουςος φύσει. τί μὴν; γυμναστικὴ δὲ ἄρ' ἣ καὶ πολεμικὴ, ἣ δὲ ἀπόλεμος καὶ οὐ φυλογυμταστικὴ; οἶμαι ἔγωγε. τί δὲ φιλόσοφος τε καὶ θυμοειδὴς, ἣ δὲ ἄθυμος καὶ μισόσοφος; ἔστι καὶ ταῦτα. ἔστιν ἄρα καὶ φυλακικὴ γυνή, ἣ δ' οὐ. ἣ οὐ τοιαύτην καὶ τῶν ἀνδρῶν τῶν φυλακικῶν φύσιν ἐξελεξάμεθα; τοιαύτην μὲν οὖν. καὶ γυναικὸς ἄρα καὶ ἀνδρὸς ἡ αὐτὴ φύσις εἰς φυλακὴν πόλεως, πλὴν ὅσα ἡ μὲν ἀσθενεστέρα, ὁ δ' ἰσχυρότερός ἐστι. φαίνεται. [255] καὶ γυναῖκες ἄρα τοιαῦται τοῖς τοιούτοις ἀνδράσιν ἐκλεκταὶ συνοικεῖν τε καὶ φυλάττειν, ἐπεὶ πᾶρ εἰσιν ἱκαναὶ καὶ συγγενεῖς αὐτοῖς τὴν φύσιν. πάνν γε. τὰ δ' ἐπιτηδεύματα οὐ ταῦτ' ἀποδοτέα ταῖς αὐταῖς φύσεσι; ταῦτά. ἤκομεν ἄρα εἰς τὰ πρότερα περιφερόμενοι καὶ ὁμολογοῦμεν, μὴ παρὰ φύσιν εἶναι ταῖς τῶν φυλάκων γυναῖξι μουσικὴν τε καὶ γυμναστικὴν ἀποδιδόναι. παντάπασι μὲν οὖν. ἐν τούτοις ὕπασιν ἔφ' ἐνὸς παραδείγματος τοῦ τῶν γυναικῶν

apta, alia minime, alia musicae, alia a Musis natura abhorret. Quidni? Et alia quidem ad exercitationes gymnasticas et rem militarem prompta, alia vero ad haec inepta. Sic arbitror. An non una quidem sapientiae studiosa est, altera sapientiam spernit? et una elato animo, altera demisso? Et his assentior. Est ergo et inter foeminas quaedam ad custodiendum idonea, quaedam minime. An non naturam quandam hujusmodi civitatem custodientium virorum elegimus? Ejusmodi certe. Mulieris itaque et viri eadem ad custodiendam civitatem natura, nisi quod haec imbecillior, illa robustior existat. Ita apparet. Mulieres itaque tales eligendae sunt, ut una cum viris et colant et custodiant civitatem, postquam idoneae sunt et natura ipsis cognatae. Omnino. Studia vero nonne eadem eisdem naturis sunt tribuenda? Eadem. Venimus igitur ad priora illa longo circuitu, fatemurque, non esse contra naturam, ut custodum mulieres musicam et gymnasticam exercentur. Prorsus. In his omnibus uno exemplo mulierum exer-

Ed. Chart. V. [255.]

Ed. Bas. I. (332. 333.)

ἐγύμνασεν ἡμᾶς εὐρετικούς τε καὶ διακριτικούς εἶναι, κατὰ τί μὲν ὅμοια ταῖς φύσεσιν ἐστὶ, κατὰ τί δ' ἀνόμοια τὰ παραβαλλόμενα. γυναῖκες γὰρ ἀνδράσιν ὅμοιαι μὲν εἰσιν, καθὼ καὶ αὐταὶ ὑπάρχουσι λογικὰ ζῶα, τουτέστιν ἐπιστήμης δεκτικά· καθ' ὅσον δὲ τὸ μὲν τῶν ἀνδρῶν γένος ἰσχυρότερον ὑπάρχει καὶ εἰς ἅπαν ἔργον τε καὶ μάθημα βέλτιον, αἱ γυναῖκες δ' ἀσθενέστεραί τε καὶ χείρους, ἀνόμοιαι γε κατὰ τοῦτ' εἰσιν· ὥσπερ γε πάλιν ἐναντίως ἔχουσι, καθ' ὅσον αὐταὶ μὲν ὑπάρχουσι θήλειαι, καὶ διὰ τοῦτο πρὸς κήσιν ἐπιτήδεια ταῖς μὲν γυναιξίν ἐστὶ μόρι' ἅττα τοῦ σώματος ὑπὸ τῆς φύσεως παρεσκευασμένα, τοῖς δ' ἄρρεσιν οὐκ ἐστίν. ὥστ' ἀληθῶς ἂν τις φαίη, κατὰ τί μὲν ὁμοίως διακεῖσθαι τὰς γυναῖκας τοῖς ἀνδράσι, κατὰ τί δ' ἐναντίως. ἐπειδὴν μὲν οὖν (333) τις κατὰ τὴν ὁμοιότητα τὴν μετὰβασιν ἀπὸ θατέρου ποιῆται πρὸς τὸ ἕτερον, ἀληθεύσει, ἐπειδὴν δὲ κατὰ τὴν ὁμοιότητα, ψεύσεται, καὶ πολὺ μᾶλλον κατὰ τὴν ἐναντίωσιν. ὥς γὰρ ὁ Ἱπποκράτης ἐν τῷ κατ' ἰητρεῖον ἔγραψε, κελύων ἡμᾶς ἐξ ἀρχῆς ἢ ὅμοια ἢ ἀνό-

cuit nos, quomodo invenire ac discernere possimus, in quo quidem similia naturis. in quo dissimilia ea, quae conferuntur, existant. Nam mulieres viris similes quidem sunt, quatenus et hae animalia existunt rationalia, hoc est scientiae capacia; quatenus autem virorum genus fortius est, et ad omne opus et disciplinam praestantius, mulieres autem imbecilliores deterioresque, dissimiles in hoc existunt; quemadmodum rursus e contrario habent, quatenus hae quidem sunt foeminae, eoque ad concipiendum idoneae; mulieribus autem certae quaedam sunt corporis partes a natura constructae, masculis autem non sunt. Quare vere aliquis dixerit, in aliquo mulieres viris respondere structura simili, in aliquo contra. Quum igitur aliquis secundum similitudinem ab alio ad aliud transgreditur, vera dicet. Ubi autem secundum dissimilitudinem, mentietur, et multo magis secundum contrarietatem. Ut enim Hippocrates in opere de re medica prodidit, praecipiens nos ab initio, an similia vel dissimilia

Ed. Chart. V. [255.]

Ed. Bas. I. (333.)

μοια σκοπεῖσθαι, προσέθηκε δὲ ἐν τῷ Προγνωστικῷ καὶ τὸ ἐναντίον οἷς ἔλεγεν ἐπὶ τοῦ προσώπου, τὸ δ' ἐναντιώτατον τοῦ ὁμοίου δεινότατον, οὕτως φαίνεται καὶ ὁ Πλάτων τὴν ἀπόδειξιν πεποιημένος ἐν τῇ προκειμένῃ ῥήσει.

Κεφ. δ'. Προσθῶμεν οὖν ἔτι καὶ ἄλλο τῶν ὑφ' Ἱπποκράτους γεγραμμένων παραδείγματος ἕνεκα τοῦ διακρίνειν ἐν τοῖς παραβαλλομένοις ὅσον καθ' ὁμοίον ἐστι, καὶ ὅσον ἀνόμοιον. ἐστὶ δ' ἡ λέξις ἐκ τοῦ περὶ ἄρθρων συγγράμματος ὧδε πως ἔχουσα. γινώσκειν δ', εἰ ἐκπέπτωκεν ὁ βραχίον, τοῖσι χοῇ τοῖσι σημείοισι. τοῦτο μὲν, ἐπειδὴ δίκαιον ἔχουσι τὸ σῶμα οἱ ἄνθρωποι, καὶ τὰς χεῖρας, καὶ τὰ σκέλη, παραδείγματι χοῇ χρῆσθαι τῷ ὑγιεῖ πρὸς τὸ μὴ ὑγιές, μὴ τὰ ἀλλότρια ἄρθρα καθορῶντα, (ἄλλοι γὰρ μᾶλλον ἄλλων ἔξαρθροι πεφύκασιν,) ἀλλὰ τὰ αὐτοῦ τοῦ κάμνοντος, ὃν ἀνόμοιον τὸ ὑγιές τῷ κάμνοντι. καὶ τοῦτο εἴρηται μὲν ὁρθῶς. παραξύνεσιν δ' ἔχει πάνν πολλὴν διὰ τοιαῦτα, καὶ οὐκ ἀρκέει μόνον λόγῳ εἰδέναι τὴν τέχνην ταύτην, ἀλλὰ καὶ ὁμιλίῃ ὁμιλέειν. πολλοὶ γὰρ ὑπὸ ὀδύνης, ἢ καὶ ὑπὸ ἀλλοίῃς

sint, contemplari, apposuit in Opere Prognostico etiam contrarium iis, quae in facie enumeravit: Quod maxime contrarium est simili, pessimum est. Sic et Plato videtur demonstrationem in oratione superius comprehensa fecisse.

Cap. IV. Adjungamus igitur et aliud adhuc ex Hippocratis scriptis exempli gratia, ut discernamus, quid simile et quid dissimile existat. Verba ipsius ex commentario de articulis haec sunt. *An brachium exciderit, his notis cognoscendum est. Hoc sane, quum dextrum habent corpus homines, manus et crura, exemplo convenit uti sano ad non sanum, non alienos articulos inspicendo, (alii siquidem aliis magis sunt exarticulati,) sed ipsius aegrotantis, an sanum laboranti sit dissimile. Atque hoc sane dictum est recte. Verum deceptionem non exiguam propter talia continet. Ac non satis est sermone tantum persequi hanc artem, verum et usu tractare oportet. Nam multi praee dolore vel alia etiam*

Ed. Chart. V. [255. 256.]

Ed. Bas. I. (333.)

προφάσιος, οὐκ ἐξεστεώτων αὐτοῖσι τῶν ἄρθρων, ὅμως οὐ δύνανται εἰς τὰ ὅμοια σχήματα καθεστάναι, ἐς οἷά περ τὸ ὑγιεινὸν σῶμα σχηματίζεται. προξυνιέναι οὖν καὶ ἐννοεῖν καὶ τὸ τοιοῦδος σχῆμα χρῆ. ἀτὰρ καὶ ἐν τῇ μασχάλῃ ἢ κεφαλῇ τοῦ βραχίονος φέρεται ἐγκειμένη πολλῷ μᾶλλον τοῦ ἐκπεπτωκότος, ἢ τοῦ ὑγίους. τοῦτο δ' ἄνωθεν κατὰ τὴν ἐπωμίδα κοῖλον φαίνεται τὸ χωρίον, καὶ τὸ τοῦ ἀκρωμίου ὅστέον ἐξέχον φαίνεται, ἅτε ὑποδεδυκότος ἤδη τοῦ ἄρθρου ἐς τὸ κάτω τοῦ χωρίου. παραξύνεσιν μὲν καὶν τούτῳ ἔχει τινά. ἀλλ' ὕστερον περὶ αὐτοῦ γραφήσεται, ἄξιον γὰρ γραφῆς ἐστι. τούτου δὲ τοῦ ἐκπεπτωκότος ὁ ἀγκὼν φαίνεται [256] ἀφεστεῶς μᾶλλον ἀπὸ τῶν πλευρέων, ἢ ἀπὸ τοῦ ἐτέρου. εἰ μέντοι τις προσαναγκάζῃ, προσάγεται μὲν, ἐπιπόνως δέ. τοῦτο δ' ἄνωθεν τὴν χεῖρα ἄραι εὐθεῖαν παρὰ τὸ οὖς, ἐκτεταμένου τοῦ ἀγκῶνος, οὐ μᾶλλον δύνανται, ὥσπερ τὴν ὑγίαν, οὐδὲ παράγειν ἔνθα καὶ ἔνθα ὁμοίως. αὕτη μὲν ἢ τοῦ Ἱπποκράτους ῥῆσις ἢ αὕτῃ τῇ κατὰ τὸ Προγνωστικόν. ὥς γὰρ ἐκεῖ τὸ πρόσωπον ἡμῶς τοῦ νοσοῦντος ἐκέλευσε σκοπεῖν.

occasione, articuli quamvis non excefferint ipsis loco, nequeunt tamen in similes ipsis figuras reverti, ac subsistere, quomodo sanum corpus figuratur. Itaque perpendere prius et considerare etiam talem figuram oportet. Sed in scapulis caput brachii insitum fertur multo magis elapsi, quam sani. Hic autem superiori parte in clavicula cava apparet regio, et os summi humeri excedere videtur, tanquam articulo jam in internam partem submerso; deceptionem tamen etiam in hoc aliquam habet. Verum de hoc postea scribetur, dignum enim est, cujus fiat mentio. Hoc elapso, interior cubitus apparet recedere magis a costis, quam ab altero. Si vero aliquis adigat, adducitur quidem, sed laboriose. In hoc autem manum recta ad aurem cubito extenso attollere non magis possunt, quam sanam, neque circumducere huc et illuc similiter. Haec sane Hippocratis verba sunt similia iis, quae in Opere Prognostico tradit. Quemadmodum enim illic faciem nos aegrotantis iussit inspicere, utrum similis sit an dissimi-

Ed. Chart. V. [256.]

Ed. Bas. I. (353.)

σθαι, πότερον ὁμοίον ἐστὶν ἢ ἀνόμοιον τῷ τῶν ὑγαινόντων, μάλιστα δ' εἰ αὐτὸ ἐαυτῷ, οὕτως νῦν τὸ ἐκπεπτωκὸς ἄρθρον τῷ ὑγιεῖ παραβάλλει τὴν παραβολὴν ποιούμενος ἐπ' αὐτοῦ τοῦ πεπονθότος ἀνθρώπου· ἀπάτη γάρ, ἣν παραξύνεσιν ὠνόμασε, γίνεται πολλάκις, ἐὰν τοῖς ἁλλοτρίοις ἄρθροις παραβάλλῃς αὐτό. καὶ μέντοι καὶ ὡς ἐκ τῶν κατὰ μέρος, εἰ ὁμοίον ἐστὶ τῷ κατὰ φύσιν ἔχοντι τὸ γε πεπονθὸς, ἐνεσθι διαγνῶναι, καθάπερ ἐν τῷ Προγνωστικῷ διήλθεν, οὕτως κἀνταῦθα, τὰ μὲν ἄλλα γράψας καλῶς, ἐν ᾧ δ' ἂν τι σφαλεῖν διὰ τὴν πρὸς τὸ ἐξηρθηκὸς ὁμοιότητα, τοῦτ' ἐπισημνύμενος, ὡς παραξύνεσιν ἔχον καὶ αὐτό. ταπεινὴ γάρ ἡ ἐπισημὶς οὐ μόνον ἐπὶ τῶν ἐξηρθηκόντων ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἀπόσπασμα κατὰ τὸ ἀκρώμιον ἔχόντων, ὥστε συγχέσθαι κατὰ τοῦτο τὴν διάγνωσιν τῶν ἐξαρθρημάτων, εἰς κοινὸν σημεῖον ἀφικνουμένην τοῖς ἀπεσπασμένον ἔχουσι τὸ ἀκρώμιον. ἀλλὰ κἀνταῦθα πάλιν, ὅπερ καθόλου διὰ τοῦ κατ' ἰητροῖον ἀπεφῆνατο, τοῦτο νῦν ἐνὸς εἶδους ἐποίησεν, ἐπιδείξας οὐ μόνον ἢ ὅμοια τὰ σημεῖα τῶν δύο παθῶν ἐστίν, ἀλλὰ καὶ

lis fanis, praesertim an ipsa sibi respondeat, ita nunc elapsum articulum sano comparat, comparatione in ipso affecto homine facta. Deceptio enim, quam falsam notitiam vocant, frequenter accidit, si alienis articulis ipsum conferas. Quin etiam ex particularibus, an similis sit naturaliter habenti affectus, licet dignoscere; quemadmodum in Opere Prognostico percensuit, ita et hic, alia quidem recte scribens; in quo autem quis non-nihil aberraret propter similitudinem ad luxatum, id significans, quomodo et ipsum deceptionem habeat. Humilis enim clavicula non solum in luxatis est, sed etiam qui divulsionem in summo humero sustinent, ut in hoc confundatur dignotio luxationum, quae signum commune fortitur iis, qui summum humerum habent avulsum. Sed hic quoque rursus, quod generatim in opere de re medica pronunciavit, id nunc unius speciei fecit, ostendens non solum quatenus similia duorum affectuum sunt,

Ed. Chart. V. [256.]

Ed. Bas. I. (333.)

ἢ ἀνόμοια. κοίλη μὲν οὖν ἡ ἐπωμὶς ἐπ' ἀμφοῖν φαίνεται, τῶν δὲ ἄλλων συμπτωμάτων, ὧν τὸν κατάλογον ἔγραψεν ἐπὶ τῶν ἐξηθρογκῶτων ὤμων, οὐδὲν συμβαίνει κατὰ τὰ τῶν ἀκρωμίων ἀποσπύσματα, περὶ ὧν κατὰ τὴν προγεγραμμένην ῥῆσιν οὕτως εἶπε. τούτου δὲ τοῦ ἐκπεπτωκότος ὁ ἀγκὼν φαίνεται ἀφεστώς μᾶλλον ἀπὸ τῶν πλευρῶν, ἢ τοῦ ἐτέρου. εἰ μέντοι τις προσαναγκάζει, προσάγεται μὲν, ἐπιπόνως δέ. τοῦτο δὲ ἄνω ἀεῖραι τὴν χεῖρα ἰδεῖν παρὰ τὸ οὖς, ἐκτεταμένου τοῦ ἀγκῶνος, οὐ μάλα δύναται, ὥσπερ καὶ τὴν ὑγιέα, οὐδὲ παραγεῖν ἔνθα καὶ ἔνθα ὁμοίως. ταῦτα μὲν ἐπὶ τῶν ἐξηθρογκῶτων φαίνεται γινόμενα, μηδὲν τοιοῦτον πασχόντων, οἷς ἀπέσπασται τὸ ἀκρώμιον· μόνοις γὰρ αὐτοῖς κοινόν ἐστι τὸ τὴν ἐπωμίδα φαίνεσθαι κοίλην. ἐστὶ δὲ καὶ κατὰ τοῦτο τὸ κοινόν οὐ μόνον ὁμοιότης, ἀλλὰ καὶ ἀνομοιότης. φαίνεται γὰρ ὁ τόπος ὧν ταπεινότερος, οὐ μὲν καὶ γερονώς γε κατὰ ἀλήθειαν ἑαυτοῦ ταπεινότερος, ὥς ἐπὶ τῶν ἐξηθρογκῶτων ὤμων. ἐπ' ἐκείνων μὲν γὰρ, τῆς κεφαλῆς τοῦ βραχίονος εἰς τὴν μασχάλην καταπεσούσης, ὁ πρότερον ὑπάρχων

sed etiam quatenus dissimilia. Cava igitur clavicula in utrisque apparet. Ex aliis autem symptomatibus, quae enumeravit in luxatis articulis, nullum in summorum humerorum avulsionibus accidit, de quibus ad praescripta verba ita ait. *Hoc elapso, interior cubitus recedere magis a costis quam ab altero videtur. Si vero quis compellat, adducitur quidem, sed cum dolore. In hoc sursum manum tollere recta ad aurem cubito extenso non admodum potest, quemadmodum et sanam ne adducere quidem huc et illuc similiter.* Haec in luxatis fieri apparent, quum nihil ejusmodi accidat iis, quibus summus humerus avulsus est. Quippe solis ipsis commune est claviculam apparere concavam. Est autem et in hoc commune non modo similitudo, sed etiam dissimilitudo. Nam locus videtur esse humilior, cum tamen re vera non sit humilior, quam fuerit affectus, ut in luxatis humeris. In illis enim, capite brachii in scapulas delapso, tumor primum claviculae loco eminens vere evanuit;

Ed. Chart. V. [256.257.]

Ed. Bas. I. (333.)

ὄγκος ἐν τῷ κατὰ τὴν ἐπωμίδα τόπῳ κατ' ἀλήθειαν ἀπό-
λωλεν, ἐν δὲ τοῖς ἀποσπάσμασιν οὗτος μὲν ὁ αὐτὸς δια-
μένει, μεταστάντος δ' εἰς ὕψος τοῦ ἀκρωμίου, φαντασία
ψευδὴς γίνεται τῆς τοῦ τόπου ταπεινώσεως. ἴσως οὖν
ἁμεινόν ἐστι καὶ μίαν ἄλλην εἶτε παραγράψαι ῥῆσιν ἐκ τοῦ
περὶ ἄρθρων, ἐν ἧ καὶ ἐν πάθος ἐπιδείκνυσιν ὁ Ἱπποκρά-
της ὁμοιότητά τε καὶ ἀνομοιότητα σφάλλουσιν τοὺς πολλοὺς
τῶν ἱατρῶν. ὅταν τις ἐξαρθρήσῃ σπονδύλος εἰς τὸ πρόσω
ταπεινόν, κατὰ τοῦτο γίνεται τὸ χωρίον τῆς ῥάχεως. ἐνίοτε
δὲ, περιθραυσθεισῶν τῶν κατὰ τοὺς σπονδύλους ὀπισθίων
ἀποφύσεων, ἐξ ὧν ἡ τῆς ῥάχεως ἄκρη γεννᾶται, καὶλος καὶ
ταπεινὸς ὁ τόπος φαίνεται, καθάπερ ἐπὶ τῶν ἐξηρθρηκότων
εἰς τὸ πρόσω σπονδύλων. ἔστι δὲ τοῦτο μὲν τὸ πάθος
εὐαιστότατον, ὀλεθριώτατον δὲ τὸ ἕτερον. ἀγνοοῦντας δὲ τῶν
ἱατρῶν ἐνίοις τὴν διαφορὰν αὐτῶν ὁ Ἱπποκράτης φησὶν
οἰεσθαι τετραπευκέναι ῥαδίως τὴν εἰς τὰ πρόσω τῶν
σπονδύλων μετὰστασιν. ὀνεμάζει δὲ τὴν εἰς τὸ πρόσω ταύ-
την, οὐ μόνον οὕτως, ἀλλὰ καὶ ἔσω καλῶν, ἔσω μὲν δηλονότι
τὸ βᾶθος τοῦ σώματος, [257] ἔξω δὲ τὸ ἐπιπολῆς ὀπισθέν

in avulsionibus autem hic quidem ipse permanet, sed humero summo in altum traducto, falsa loci depressionis imaginatio oboritur. Forsitan praeslitterit etiam aliam unam adhuc sententiam ascribere ex commentario de articulis, ubi in uno affectu Hippocrates ostendit similitudinem et dissimilitudinem plerosque medicos fallere. Quum aliqua vertebra luxata fuerit in anteriora, juxta eam spinae locus humilis efficitur; nonnunquam et posterioribus vertebrarum processibus refractis, unde spinae elevatio fit, mancus et depressus locus apparet, quemadmodum in vertebris in anteriora luxatis. Est autem hic affectus curatu facillimus, alter vero perniciosissimus: quorum differentiam ignorantes nonnullos medicos Hippocrates ait putare vertebrarum in anteriora prolapsum curasse ex facili. Nominat porro hunc in priora transitum, non ita solum, sed etiam ad interiora, intra sane profunditatem corporis, extra autem superficiem

Ed. Chart. V. [257.]

Ed. Bas. I. (333.)

τε καὶ πρόσθεν. ἔστι δ' ἡ ῥῆσις αὐτοῦ, καθ' ἣν γέγραπται ταῦτα, αὐτῇ. ἐκ δὲ τοῦ ὀπίσθεν οὐ ῥηϊδίον τοιαύτην ἐξέλασιν γενέσθαι εἰς τὸ εἶσω, εἰ μὴ ὑπέρβαρύ τι ἄχθος ἐμπέσοι. τῶν τε γὰρ ὀστέων τῶν ἐκπεφυκότεων ἔξωθεν ἕκαστον τοιοῦτόν ἐστιν, ὥστε πρόσθεν ἂν αὐτὸ καταγείη, πρὶν ἢ μεγάλην ῥοπήν εἶσω ποιῆσαι, τοὺς τε ξυνδέσμους βιασάμενον καὶ τὰ ἄρθρα τὰ ἐνηλλαγμένα, ὃ τε αὖ νωτιαῖος νοτοῖν ἂν, εἰ ἐξ ὀλίγου χωρίου τὴν περικαμπὴν ἔχοι, τοιαύτην ἐξέλασιν ἐξαλλομένου σπονδυλοῦ, ὃ τε ἐκπηδήσας σπόνδυλος πιέξοι ἂν τὸν νωτιαῖον, εἰ μὴ καὶ ἀπορῶξῃ, πιεσθεὶς δ' ἂν καὶ ἀπολεαμμένος πολλῶν καὶ μεγάλων καὶ επικαίρων ἀπονάρκωσιν ποιήσειεν. ὥστ' οὐκ ἂν μέλοι τῷ ἰατρῷ ὅπως χρῆ τὸν σπόνδυλον κατορθῶσαι, πολλῶν καὶ βιαιῶν ἄλλων κακῶν παρεόντων. ὥστε δὴ οὐδ' ἐμβαλεῖν οἷον τε οὔτε κατασεισεῖν, οὔτ' ἄλλω οὐδενὶ τρόπῳ πρόδηλον τῶν τοιούτων, εἰ μὴ τις διατεμὼν τὸν ἄνθρωπον, ἔπειτα ἐμβαλόμενος ἐς τὴν κοιλίην ἐκ τοῦ εἶσωθεν τῇ χειρὶ ἐς τὸ ἔξω ἀντιώθειοι. κἀνταῦθα νεκρῷ μὲν οἷον τε ποιεῖν, ζῶντι

ante et post. Oratio ipsius est haec, qua illa tradidit. Ex posteriori parte non facile est huiusmodi luxationem in anteriora fieri, nisi pergrave aliquod pondus incidat. Nam ex offibus extrinsecus enatis unumquodque tale est, ut antea ipsum frangatur, priusquam multum intro declinaverit, et ligamenta violenter adigens, et articulos e sede sua in aliam motos. Item spinalis medulla laborat, si modice e loco inflectatur, vertebra in eum modum exiliente; item vertebra luxata comprimit spinalem medullam, nisi etiam abruperit, pressa vero et gravata hac, multorum magnorum et insignium membrorum suporem efficeret. Quare non poterit medicus, quomodo oportet, vertebra dirigere, multis violentisque aliis malis instantibus, ac ideo quod ne inferere quidem liceat, neque conquassare, neque alio ullo modo, constat, nisi quis, dissecto homine, deinde injecta in cavitatem ab interiori parte manu, foras repellat. Atque haec mor-

Ed. Chart. V. [257.]

Ed. Bas. I. (333. 334.)

δ' οὐ πάνυ. διὰ τί δὲ ταῦτα γράφω; ὅτι οἶονταί τινες
 ἰητρεικέναι τοὺς ἀνθρώπους (334), οἷσιν ἔσσωθεν ἔπεσον
 σπόνδυλοι τελέως ὑπερβάντες τὰ ἄρθρα. καίτοι ῥῆϊστην εἰς
 τὸ περιγενέσθαι τῶν διαστροφῶν ταύτην ἐνιοι νομίζουσι
 καὶ οὐδὲν δέεσθαι ἐμβολῆς, ἀλλ' αὐτομάτως ὑγίεια γενέσθαι
 τὰ τοιαῦτα. ἀγνοοῦσι δὲ πολὺ, καὶ κερδαίνουσιν, ὅτι
 ἀγνοοῦσι. πείθουσι γὰρ τοὺς πέλας, ἔξαπατῶνται δὲ διὰ
 τόδε· οἶονται τὴν ἄκανθαν τὴν ἐξέχουσαν κατὰ τὴν ῥάχιν
 ταύτην τοῦ σπονδύλου αὐτὰς εἶναι, ὅτι στρογγύλον αὐτῶν
 ἕκαστον φαίνεται ψαυόμενον, ἀγνοοῦντες, ὅτι τὰ ὁστέα ταῦτά
 ἐστι τὰ ἀπὸ τῶν σπονδύλων πεφυκότα, περὶ ὧν ὀλίγω ἔμ-
 προσθεν εἴρηται. οἷσι δὲ σπόνδυλοι πολλοὶ προσωτέρω
 ἄπεισι, στενοτάτην γὰρ πάντων ζώων ἀνθρώπος κοιλίην ἔχει,
 ὡς ἐπὶ μεγέθει ἀπὸ τοῦ ὀπισθεν εἰς τὸ ἔμπροσθεν, ὅτι καὶ
 κατὰ τὸ στήθος. ὅταν οὖν τι τούτων τῶν ὁστέων τῶν
 ὑπερεχόντων ἰσχυρῶς καταγῇ, ἢν τε ἐν, ἢν τε πλείω, ταύτῃ
 ταπεινότερον τὸ χωρίον γίνεται, ἢ τὸ ἐνθεν καὶ ἐνθεν. διὰ

*tuo licet facere, vivo non admodum. Cur autem haec
 scribo? quoniam putant nonnulli, homines se sanasse,
 quibus ab interiore parte vertebrae inciderant, omnino
 articulos praetergressi. Atqui facillimam curatu distor-
 tionem hanc quidam putant, ac nihil indigere injectione,
 sed sponte sua ejusmodi sanos fieri. Ignorant autem
 multum, et hoc lucrantur, quod ignorant. Nam proxi-
 mis suadent, sed propter hoc decipiuntur. Putant, spi-
 nam excedentem in dorso hoc vertebrae ipsas esse, quo-
 niam singulae rotundae ad tactum apparent, ignorantes,
 quod ossa haec sint a vertebrae profecta, de quibus paulo
 ante dictum est, at quibus vertebrae multae in anteriora
 recedunt, arctissimum enim inter omnia animantia homo
 sinum habet, quantum ad magnitudinem attinet, a poste-
 rioribus in anteriora, aliquando etiam in pectore. Quum
 igitur aliquod ex his ossibus eminentibus valide confractum
 fuerit, sive unum, sive plura, hac depressior locus
 efficitur, vel hinc, vel inde; propterea decipiuntur, dum*

Ed. Chart. V. [257.]

Ed. Bas. I. (334.)

τοῦτο ἐξαπατῶνται οἰόμενοι, τοὺς σποτῶντοὺς εἶσω οἴχεσθαι. ὅτι δὲ μεγίστην ἔχει δύναμιν ἢ τῶν ὁμοίων τε καὶ ἀνομοίων διάγνωσις, καὶ πᾶς τεχνίτης δεῖται διακρίνειν, εἰ ὅμοια ἢ ἀνόμοια τὰ πράγματά ἐστι, περὶ ἃ διατρίβει, ἀθρεῖν ἐνεστί καὶ τοῦδε τοῦ παραδείγματος. ἐπειδὴ γὰρ ἐν γυμνασίᾳ κεῖται τὸ πλεῖστον τῆς προκειμένης γνώσεως, οὐκ ἐν τοῖς καθόλου παραδείγμασι χρὴ βλέπειν, ἀλλ' ἐν πολλοῖς τε καὶ ποικίλοις γυμνάζεσθαι, καὶ μάλιστα παρὰ τοῖς ἀριστα μεταχειρισμένοις τὴν περὶ ταῦτα τέχνην Ἱπποκράτει τε καὶ Πλάτῳ.

Κεφ. ε'. Δείξαντος οὖν τοῦ Πλάτωνος ἐν τῷ πρώτῳ τῆς Πολιτείας ἐπὶ πλείονων παραδειγμάτων, ὧν εἰσι καὶ κυβερνήται καὶ ἱατροὶ, τοὺς τεχνίτας ὧν ἄρχουσι καὶ διοικοῦσιν, ἐκείνοις τὴν ὠφέλειαν, οὐχ ἑαυτοῖς, ἐκπορίζεσθαι, καταγελάσας Θρασύμαχος ποιμένων τε καὶ βουκόλων μνημονεύει, τὸ ἑαυτοῖς συμφέρον, οὐ τὸ τοῖς προβάτοις τε καὶ βουσὶν, ἐκπορίζόντων. ἀλλὰ Σωκράτης ἐπιδείκνυσιν, αὐτῶν σκοπὸν εἶναι καὶ τέλος, ἕτερον μὲν τοῖς παρὰ τῇ ποιμαντικῇ τε καὶ βουκολικῇ τέχνῃ, μηδὲν ἄλλο σκοπούμενοις

putant, vertebrae intro prolabi. Porro quod maximam vim habet similitum et dissimilium dignotio, omnisque artifex desiderat discernere, similesne an dissimiles res sint, circa quas versatur, ex hoc exemplo licet colligere. Quum enim in exercitatione magna pars propositae cognitionis consistat, non in generalibus exemplis videre convenit, sed in multis variisque exercitari, et praesertim quae ab his petita sunt, qui optime horum artem elaboraverunt, qualis est Hippocrates et Plato.

Cap. V. Quum igitur Plato primo libro de Republica ostendisset variis exemplis, ex quorum numero est, et civitatis gubernatores et medicos artificibus, quibus praesunt imperantque, quosque regunt, illis utilitatem, non sibi suppeditare, deridens Thrasymachus pastorum et bubulcorum meminit, qui sibi ipsis commodum, non ovibus et bobus, exhibent. Verum Socrates ostendit, ipsorum scopum et finem esse, alium sane iis, qui in pastoria et bucolica arte nihil praeter ovium et boum utili-

Ed. Chart. V. [257. 258.]

Ed. Bas. I. (334.)

παρὰ τὴν τῶν προβάτων τε καὶ βοῶν ὠφέλειαν, ἄλλο δὲ τοῖς εἰς πρῶσιν ἢ θοίνην παρασκευάζουσι τὰ ζῶα. [258] πρόδηλον οὖν, ὅτι καὶ ἱατρός, ἥ μὲν ἱατρός ἐστι, ταύτῃ προνοεῖται τῆς τοῦ σώματος ὑγείας, ἥ δὲ δι' ἄλλο τι τοῦτο πράττει, κατ' ἐκεῖνο καὶ τὴν προσηγορίαν ἔξει. τινὲς μὲν γὰρ ἔνεκα χρηματισμοῦ τὴν ἱατρικὴν τέχνην ἐργάζονται, τινὲς δὲ διὰ τὴν ἐκ τῶν νόμων αὐτοῖς διδομένην ἀλειτουρησίαν, ἔτιοι δὲ διὰ φιλανθρωπίαν, ὥσπερ ἄλλοι διὰ τὴν ἐπὶ ταύτῃ θόξαν ἢ τιμὴν. ὀνομασθήσονται τοιγαροῦν, ἥ μὲν ὑγείας εἰσὶ δημιουργοὶ, κοινῇ πάντες ἱατροὶ ζέουσιν πρὸς τὰς πράξεις ἐπὶ διαφόροις ποιοῦνται σκοποῖς, ὁ μὲν τις φιλάνθρωπος, ὁ δὲ φιλότιμος, ὁ δὲ φιλόδοξος, ὁ δὲ χρηματιστής. οὐκ οὖν τοῖς ἱατροῖς τὸ τέλος ἐστὶν ὡς ἱατροῖς ἐνδοξον ἢ πόριμον, ὡς Μηνόδοτος ἐμπειρικὸς ἔγραψεν, ἀλλὰ Μηνόδοτος μὲν τοῦτο, Διοκλεῖ δ' οὐ τοῦτο, καθάπερ οὐδὲ Ἱπποκράτει καὶ Ἐμπεδοκλεῖ, οὐδ' ἄλλοις τῶν παλαιῶν οὐκ ὀλίγοις, ὅσοι διὰ φιλανθρωπίαν ἐθεράπευον

tatem respiciunt, alium vero, qui animalia ad epulas et venditionem alunt. Itaque constat, quod et medicus, quatenus medicus est, eatenus corporis sanitati prospicit; quatenus autem aliud quid agit, inde appellationem quoque habebit. Nonnulli etiam divitiarum gratia artem medicam tractant; nonnulli propter mulctam ex legibus ipsis impositam; quidam vero propter humanitatem, quemadmodum alii ob gloriam inde aut honorem comparandum. Nominabuntur igitur, quatenus sanitatis sunt opifices, communiter omnes medici; quatenus autem ob diversa consilia actiones aggrediuntur, hic humanus, ille honoris studiosus, alius gloriae, alius divitiarum affectator. Non igitur medicis finis est tanquam medicis, ut gloriam aut fructum percipiant, sicut Menodotus empiricus scriptum reliquit, id quod curae fuit Menodoto, Diocli vero minime, quemadmodum nec Hippocrati et Empedocli, neque aliis veterum permultis, qui ob humanitatem benignitatemque naturae aegrotis mede-

Ed. Chart. V. [258.]

Ed. Bas. I. (334.)

τοὺς ἀνθρώπους. γυμνασάμενος οὖν ἐν τοῖς τοιοῦτοις τις παραδείγμασι, (πάνπολλα δ' ἐστὶ παρ' Ἱπποκράτει καὶ Πλάτῳ,) ῥαδίως κατόψεται τὰ τε ἴδια τέχνης ἐκάστης καὶ τὰ κοινά. πρὸς μὲν γὰρ Θρασύμαχον ἐν τῷ πρώτῳ τῆς πολιτείας Σωκράτης διαλεγόμενος ἔδειξεν ἐπὶ ποιμένων τε καὶ βουκόλων, ὡς κοινωνοῦσι μὲν, καθ' ὅσον εἰσὶ ποιμένες καὶ βουκόλοι, διαφέρονται δέ, καθ' ὅσον ὁ μὲν ὡς χρηματιστής, ὁ δ', ὡς ἵνα κατεδέσθαι, κατασκευάζουσιν αὐτὰ πόνα. κατὰ μέντοι τὸ περὶ ἀγῶν διὰ πλειόνων ἔδειξεν ἡμᾶς διακρίνειν τὰ τε κοινὰ καὶ τὰ ἴδια· κατὰ δὲ τὰς τέχνας, τουτέστιν εἰ ὅμοιά τ' εἰσὶ καὶ ἀνόμοια. ἐν γὰρ ἐστὶ τῇ δυνάμει τὰ τρία ταῦτα σκέμματα, τὸ τε περὶ τῶν κοινῶν καὶ ἰδίων, καὶ τὸ διακρίνειν, εἰ ὅμοια ἢ ἀνόμοια τὰ παραβαλλόμενά πράγματά εἰσι, καὶ τρίτον ἐπὶ τούτοις, τί ταῦτόν ἐν αὐτοῖς ἐστὶ, καὶ τί ἕτερον. εἰώθασι γὰρ οἱ Ἕλληνες ὅμοια καλεῖν ἐνίοτε τὰ ταῦτόν ἔχοντά τι. καὶ τὰ γε παραδείγματα κατὰ ταῦτόν ἐν τοῖς παραβαλλομένοις ἐκέλευσεν ἡμᾶς ὁ Πλάτων ποιεῖσθαι. γεινῆ δὲ πως

bantur. Qui igitur in hujusmodi exemplis se exercuerit, ejusmodi valde multa apud Hippocratem et Platonem reperiuntur, facile inspiciet et propria cujusque artis, et communia. Etenim Socrates cum Thrasymacho in primo de Republica differens ostendit, opiliones et bubulcos communicare inter se, quatenus sunt opiliones et bubulci, differre autem quatenus hic tanquam divitiis inhians, ille ad epulas animalia reddit pinguis. Quin etiam Hippocrates de fracturis plenius docuit discernere ut communia et propria. In artibus autem hoc est, similiae sint, an dissimilia. Unum enim sunt tres hae considerationes, tum quae de communibus et propriis, tum quae discernimus, num similes an dissimiles res, quae comparantur, existant, tertia ad haec, qua speculamur, quid idem in ipsis sit, et quid diversum. Consueverunt enim Graeci similia nonnunquam vocare, quae idem aliquid obtinent. Item exempla secundum idem in iis, quae conferuntur, Plato nos facere praecepit. Vicina est huic

Ed. Chart. V. [258.]

Ed. Bas. I. (334.)

τούτῳ τῷ σκέμματι καὶ τὸ κατὰ τὴν διαιρετικὴν ὀνομαζο-
μένην μέθοδον, ἧς τὴν μὲν γυμνασίαν ὁ Πλάτων ἐν Σο-
φιστῇ καὶ Πολιτικῷ πεποιήται, τὴν δὲ ἐξ αὐτῆς χρεῖαν ἐπέ-
δειξεν οὐκ ἐν τούτοις μόνον, ἀλλὰ σαφέστατα μὲν ἅμα καὶ
τελεωτάτα κατὰ τε Φίληβον καὶ Φαῖδρον, οὐ μὴν καὶ
κατὰ τὴν Πολιτείαν τε καὶ ἄλλα ἅττα τῶν συγγραμμάτων.
ἐν μὲν οὖν τῷ Σοφιστῇ καὶ Πολιτικῷ διδάσκει, πῶς ἂν τις
ἀντὶ τῆς προσηγορίας ἐρμηνεύει λόγῳ σαφεῖ τε ἅμα καὶ
συντόμῳ τὸ σημανόμενον αὐτῆς, ὅτινα λόγον ὠρισμένον
τε καὶ ὅρον ἐξαιρέτως ἐκάλεσαν οἱ μετὰ Πλάτωνα· ἐν δὲ
τῷ Φιλήβῳ καὶ τῷ Φαῖδρῳ δείκνυσιν, εἰς τεχνῶν σύστασιν
ἀναγκαιοτάτην εἶναι τὴν διαιρετικὴν καὶ συνθετικὴν θεω-
ρίαν, γεγυμνάσθαι τε κελεύει διττῶς κατ' αὐτὴν, ἀπὸ μὲν
τοῦ πρώτου καὶ γενικοτάτου καταβαίνοντας ἐπὶ τὰ μηκέτι
τομὴν δεχόμενα διὰ τῶν ἐν τῷ μεταξὺ διαφορῶν, δι' ὧν
καὶ τοὺς ὀρισμοὺς τῶν εἰδῶν ἐδεδείχει συγισταμένους ἐν
Σοφιστῇ καὶ Πολιτικῷ, ἔμπαλιν δ' ἀπὸ τῶν εἰδικωτάτων
πολλῶν ὄντων ἀναβαίνοντας ἐπὶ τὸ πρῶτον γένος κατὰ

contemplationi et ea, quae dividendi constat methodo,
cujus exercitium Plato in Sophista et Politico tracta-
vit, usum vero ipsius non in his modo, verum clarissime
simul et absolutissime in Philebo et Phaedro, quin etiam
in commentario de Republica aliisque multis ostendit.
In Sophista igitur et Politico docet, quomodo aliquis loco
appellationis sermone interpretatur claro pariter et com-
pendioso ipsius significatum, quem sermonem finem et
definitionem eximie Platonis sectatores vocarunt. In
Philebo autem et Phaedro divisoriam compositoriamque
speculationem maxime necessariam esse ad artium consti-
tutionem ostendit, qui duplici modo in ea exercitari
praecipit, a primo sane et generalissimo descendentes ad
ea, quae non amplius dividi queunt, per differentias in
medio consistentes, quibus et definitiones specierum
constitui in Sophista et Politico monstraverat, contra
vero a specialissimis, quae multa sunt, ad primum genus

Ed. Chart. V. [258, 259.]

Ed. Bas. I. (534.)

σύνθεσιν· ὁδὸν μὲν γὰρ εἶναι μίαν ἀμφοῖν, ὁδοιορίαν δὲ διττήν, ἀπὸ θατέρου τῶν πρώτων ἐπὶ θάτερον ἐναλλάξ ῥόντι. λέγει δὲ περὶ αὐτῶν ἐν μὲν τῷ Φαίδρῳ κατὰ τήνδε τὴν λέξιν. ἐμοὶ δὲ φαίνεται τὰ μὲν ἄλλα τῷ ὄντι παιδιὰ πεπαῖχθαι. τούτων δὲ τινων ἐκ τύχης ῥηθέντων δυοῖν εἰδῶν, εἰ αὐτὴν τὴν δύναμιν τέχνη λαβεῖν δύναιτό τις, οὐκ ἄχαρι. τίνων δὲ; εἰς μίαν τε ἰδέαν συνορῶντα ἄγειν τὰ πολλὰ διεσπαρμένα, ἢ ἕκαστον ὀριζόμενος δῆλον ποιῆ, περὶ οὗ ἂν αἰεὶ διδάσκων ἐθέλῃ, ὥσπερ τὰ νῦν δὴ περὶ ἔρωτος ὅ ἐστιν [259] ὀρισθὲν, εἴτε εὖ, εἴτε κακῶς ἐλέγχῃ. τὸ γοῦν σαφὲς καὶ τὸ αὐτὸ αὐτῷ ὁμολογούμενον διὰ ταῦτα ἔσχεν εἰπεῖν ὁ λόγος. τὸ δ' ἕτερον δὴ εἶδος τί λέγεις, ὦ Σώκρατες; τὸ πάλιν κατ' εἶδη δύνασθαι διατέμνειν κατὰ ἄρθρα, ἣ πέφυκε, καὶ μὴ ἐπιχειρεῖν καταγνύναι μέρος μηδὲν, κακοῦ μαγείρου τρόπος χρώμενον. ταῦτα μὲν οὖν καθόλου περὶ τῆς διαμετρικῆς τε καὶ συνθετικῆς μεθόδου λέλεκται τῷ Πλάτῳ. μεταβὰς δ' ἐπὶ τὴν ῥητορικὴν τέχνην,

per compositionem ascendentes; viam enim esse utriusque unam, sed iter duplex ab altero primorum ad alterum vicissim eunti. Dicit itaque de ipsis in Phaedro ad hunc modum. *Mihi quidem videmur caetera revera luisse. At si quis duarum specierum, in quas modo fortuna incidimus, vim arte comprehenderit, opus non ingratum fuerit consecutus. Quas species dicis? Ut in unam ideam conspiciens passim dispersa ducat, quo singula definiens manifestum reddat semper id, de quo agitur; quemadmodum nos in praesentia, quid amor sit, definivimus, sive bene, sive male id factum sit. Certe hinc disputatio nostra claritatem in se habuit constantemque sibi ipsi concordiam. Alteram vero speciem quam dicis, o Socrates? Ut rursus secundum species articulatim pro rerum natura incidat, neque imperiti coqui ritu ulla membra confringere aggrediatur. Haec igitur generatim de dividendi componendique methodo a Platone sunt comprehensa. Digressus autem ad artem rhetoricam,*

Ed. Chart. V. [259.]

Ed. Bal. I. (534. 535.)

(εἴη δ' ἂν ἡμῖν ἐν τῷ τοῦτο παράδειγμα τῆς ὅλης πραγμα-
τείας,) τὰδε γράφει. ἐπειδὴ λόγου δύναμις τυγχάνει ψυχα-
γωγία οὖσα, τὸν μέλλοντα ζητορικὸν ἐσεσθαι ἀνάγκη εἰδέ-
σθαι, ψυχὴ ὅσα εἶδη ἔχει. ἔστιν οὖν τόσα καὶ τόσα, καὶ
τοῖα καὶ τοῖα, ὅθεν οἱ μὲν τοιοῖδε, οἱ δὲ τοιοῖδε γίνονται.
τούτων δ' οὕτω διηρημένων λόγων αὖ τόσα καὶ τόσα ἔστιν
εἶδη, τοιόνδε δὲ ἕκαστον. οἱ μὲν οὖν τοιοῖδε ὑπὸ τῶν
τοιῶνδε λόγων διὰ τήνδε τήν αἰτίαν εἰς τὰ τοιάδε εὐπει-
θεῖς, οἱ δὲ τοιοῖδε διὰ τὰδε δυσπειθεῖς. δεῖ δὴ τὰντα ἱκα-
νῶς νοήσαντα, μετὰ ταῦτα θεώμενον αὐτὰ ἐν ταῖς πράξε-
σιν ὄντα τε καὶ πραττόμενα ὁξέως δύνασθαι ἐπακολουθεῖν
τῇ αἰσθήσει, ἢ μηδὲν εἶναι πῶ πλέον αὐτῶν, ὧν τότε
ἤκουε λόγων ξυγών. ὅταν δ' εἰπεῖν τε ἱκανῶς ἔχη, (335) οἷος
ὑφ' οἷων πείθεται, παραγιγνόμενόν τε δυνατὸς ἢ διασθα-
τόμενος ἑαυτῷ ἐνδείκνυσθαι, ὅτι οὕτως ἐστὶ καὶ αὕτη ἡ
φύσις, περὶ ἧς τότε ἦσαν οἱ λόγοι, τῶν ἔργῳ παροῦσά
σοι, ἧ' προσοισιέον τούσδε ᾧδε τοὺς λόγους ἐπὶ τήν

(erit nobis unum aliquod totius operis exemplum,) haec
scribit. Quandoquidem dicendi facultas quaedam animi
evocatio et oblectatio est, futurum oratorem necesse est,
quot species anima habeat, cognoscere. Sunt itaque tot
talesque, unde hi tales, illi tales efficiuntur. His ita
distinctis, orationum quoque tot talesque sunt species,
ejusmodi vero singulae. Tales igitur talibus quibusdam
orationibus certa quadam de causa ad ejusmodi res
facile persuadentur; aliter autem affecti ob aliquam
causam minime. Oportet itaque eum, qui haec satis
perspexerit, postea in ipsis negotiis, quae sunt agun-
turque, animadversa acute posse sensu assequi, aut nihil
amplius quam verba, quae audivit, habet. At quum
abunde potest dicere, quis quibus orationibus capiatur,
praesentemque hominem acute percipit eo ingenio praedi-
tum, de quo antea fuerit disputatum, sic ipsum esse
talibus orationibus ad talia compellandum, is ita instru-
ctus tum demum perfecte artem hanc erit consecutus,

Ed. Chart. V. [259.]

Ed. Bas. I. (335.)

τῶνδε πειθῶ. πάντα δὴ ταῦτ' ἔχοντι, προσλαβόντι καιροῦς τοῦ πότε λεκτέον καὶ ἐπισχετέον, βραχυλογίας τε αὐ καὶ ἐλεινολογίας καὶ δεινώσεως ἐκάστων τε ὅσα ἂν εἶδη λόγων μάθῃ, τούτων τὴν εὐκαιρίαν τε καὶ ἀκαιρίαν διαγνόντι, καλῶς τε καὶ τελέως ἐστὶν ἡ τέχνη ἀπειρασμένη, πρότερον δ' οὐ. ἀλλ' ὅ τι ἂν αὐτῶν τις ἐλλίπη λέγων, ἡ διδάσκων, ἡ γράφων, φησὶ δὲ τέχνην λέγειν, ὃ μὴ πειθόμενος κρατεῖ. ταῦτα οὖν αὐτῷ λέλεκται περὶ τῆς ῥητορικῆς, ἐνταῦθα διδάσκοντι, πῶς ἂν τις αὐτὴν ἄριστα συστήσαιο μεθόδῳ χρώμενος, οὐ καθάπερ οἱ πολλοὶ δι' ἐμπειρίας τε καὶ τριβῆς. ἔτι τε πρὸς τούτοις κατωτέρω μετὰ τὸ διελθεῖν ἐν τῷ μεταξὺ χρήσιμα πολλὰ συγκεφαλαιούμενος αὐτὰ κατὰ λέξιν οὕτως ἔφη. ὥστ', εἰ μὲν ἄλλο τι περὶ τέχνης λόγων λέγοις, ἀκούομεν ἂν, εἰ δὲ μὴ, οἷς νῦν δὴ διηλθομεν πεισόμεθα, ὥς, ἐὰν μὴ τις τῶν τ' ἀκουσομένων τὰς φύσεις διαριθμήσῃται, καὶ κατ' εἶδη τε διαιρῇται τὰ ὄντα, καὶ μιᾷ ἰδέᾳ ἀδύνατος ἢ καθ' ἓν ἕκαστον περιλαμβάνειν, οὕτω ἐστὶ τεχνικὸς

quum ad superiora haec adjunxerit, ut opportunitatem loquendi tacendique calleat; item quando conveniat uti et quando non breviloquentia, commiseratione, vehementia acriori amplificationeque; caeterum partium orationis, quas didicerit, usum tempestivum vel intempestivum cognoverit, absolute hanc erit artem executus, prius vero minime; in quocunque vero horum defecerit vel dicendo, vel scribendo, licet ex arte verba facere se dicat, ipse, cui non persuadetur, vincit. Haec protulit de rhetorica, docens inibi, quomodo aliquis optime ipsam constituat methodo usus, non, quemadmodum vulgus, experientia et conversatione. Ad haec quum inferius multa interim utilia commemorasset, in caput ipsa rediens ad verbum sic dixit. Quapropter, si aliud quippiam de arte dixeris, auscultabimus quidem; sin minus, his, quae paulo ante recensuimus, fidem adhibebimus, quod videlicet, nisi quis auditorum ingenia noverit distinxeritque, atque res ipsas in species suas discernerit, rursusque singula specie una comprehenderit, nunquam

Ed. Chart. V. [259.]

Ed. Bas. I. (335.)

λόγων πέρι, καθόσον δυνατόν ἀνθρώπου. ἐν τούτῳ μὲν τῷ βιβλίῳ διὰ συντόμων ἐδήλωσε περὶ τῆς τῶν τεχνῶν ἀπασι καθόλου συστάσεως καὶ περὶ τῆς ῥητορικῆς, ἀκριβέστατα δὲ τὸν λόγον ὅλον ἐν τῷ Φιλήβῳ διήλθεν. ἐγὼ δὲ ἀπὸ τῶν ἐπικαιροτάτων ἄρξομαι παραγράφας αὐτοῦ πρώτην τήνδε τὴν ῥῆσιν. φωνὴ μὲν ἡμῖν ἐστὶ πού μία διὰ τοῦ στόματος ἰούσα, καὶ ἄπειρος αὐτῇ πλήθει πάντων τε καὶ ἐκάστου. τί μὴν; καὶ οὐδὲν ἑτέρων γε τούτων ἐσμέν πως σοφοί, οὔτε ὅτι τὸ ἄπειρον αὐτῆς ἴσμεν, οὔθ' ὅτι τὸ ἐν ἄλλῳ τι, ὅποσα τέ ἐστι καὶ ὅποια, τοῦτό ἐστι τὸ γραμματικὸν ἕκαστον ποιοῦν ἡμῶν. ἀληθέστατα. καὶ μὴν καὶ τὸ μουσικὸν οὐ τυγχάνει ποιοῦν, τούτεστι ταυτίον. πῶς; φωνὴ μὲν πού καὶ τὸ κατ' ἐκείνην τὴν τέχνην ἐστὶ μία ἐν αὐτῇ. πῶς δ' οὐ; δύο δὲ θῶμεν βαρὺ καὶ ὀξύ, καὶ τρίτον ὁμότονον. ἢ πῶς; οὕτως. ἀλλ' οὐπω σοφός ἂν εἴης τὴν μουσικὴν εἰδώς ταῦτα μόνα, μὴ εἰδώς δὲ, ὥς ἔπος εἰπεῖν, εἰς ταῦτα, οὐδενός ἄξιός ἐσθ'. οὐ γὰρ οὖν. ἀλλ',

dicendi artem, quoad homini licet, adipiscetur. In hoc libro succincte egit de generali omnium artium constitutione, et de rhetorica; exactissime vero totum sermonem in Philebo persecutus est. Ego a principalissimis exordiar, prima hac ipsius oratione ascripta. Vox, inquam, ex ore nobis erumpens una est, et infinitae rursus voces numero et cunctorum pariter et cujusque. Quidni? Neutro tamen horum docti efficimur sapientesque, nec quod ejus infinitum, nec iterum quod ejus unum aliud cognoscimus, item quod et quales sunt, tenemus; hoc enim unumquemque nostrum grammaticum reddit. Verissima loqueris. Quin etiam id, quod musicum non efficit, hoc est idem. Qua ratione? Una quodammodo et in hac arte vox est. Quidni? Duo item ponenda sunt, grave et acutum, ac tertium, tonus aequivalens. Nonne ita? Ita. Verum tamen nondum musicae peritus eris, si haec sola cognoveris, et ista ignorans, ut ita loquar, nullius eris in musica pretii. Nullius. Sed

Ed. Chart. V. [269. 200.]

Ed. Bas. I. (235.)

ὦ φίλε, ἐπειδὴν λάβῃς, ὅποσα τὰ διαστήματά ἐστι [260] τὸν ἀριθμὸν τῆς φωνῆς ὀξύτητός τε πέρι καὶ βαρύτητος, καὶ ὅποια, καὶ τοὺς ὅρους τῶν διαστημάτων, καὶ τὰ ἐκ τούτων ὅσα συστήματα γέγονεν, ἃ κατιδόντες οἱ πρόσθεν παρέδσαν ἡμῖν τοῖς ἐπομένοις ἐκείνοις καλεῖν αὐτὰ ἀρμονίας. ἐν τε ταῖς κινήσεσιν αὐτοῦ τοῦ σώματος ἕτερα τοιαῦτα ἐνόντα πάθη γιγνόμενα, ἃ δὴ δι' ἀριθμῶν μετρηθέντα δεῖν αὐτά φασι ρυθμούς καὶ μέτρα ἐπονομάζειν, καὶ ἅμα ἐννοεῖν, ὡς οὕτω δεῖ περὶ παντός ἐνός καὶ πολλῶν σκοπεῖν. ὅταν γὰρ ταῦτά τε λάβῃς, οὕτω τότε ἐγένου σοφός· ὅταν δ' ἄλλα τῶν ὄντων ὁτιοῦν ταύτῃ σκοπούμενος ἔλῃς, ἰούτως ἔμψρων περὶ τούτου γέγονας. τὸ δ' ἄπειρόν σε ἐκάστων καὶ ἐν ἐκάστοις πλήθος ἄπειρον ἐκάστοτε ποιεῖ τοῦ ἰφρονεῖν, καὶ οὐκ ἐλλόγιμον, οὐδ' ἐνᾶριθμον, ἅτ' οὐκ εἰς ἀριθμὸν οὐδένα ἐν οὐδενὶ πώποτε ἀπιδόντα. κάλλιστα, ὦ Φίληβε, ἔμοιγε τὰ νῦν λεγόμενα εἰρηκέναι φαίνεται Σωκράτης. καὶ ἐμοὶ ταῦτά γε αὐτά. ἀλλὰ τί δή ποτε πρὸς ἡμᾶς οὗτος ὁ λόγος εἴρηται νῦν, καὶ τί ποτε βουλούμενος; ὁρθῶς μέντοι

postquam, o amice, acceperis, quot intervallo vocis numero sunt circa grave atque acutum, et qualia, nec non intervallorum termini, et quocunque ex his compositiones proveniunt. Quas majores nostri conspicientes nobis eorum spectatoribus, ut huiusmodi quaedam harmonias appellaremus, tradiderunt. In motibus praeterea corporis alios quosdam tales inesse affectus monstrant, quos numeris dimensis rhythmos atque mensuras vocari iussere; cogitare praeterea, quod eadem ratione de omni, quod unum est et multa, considerare debemus. Nam quando ista sic accipis, sapiens tunc evadis. Quum vero et aliud quicquam ita considerans capis, sapiens rursus circa illud efficeris. Infinita autem singulorum et in singulis multitudo vagum te incertumque et rationis ac numeri reddit expertem, utpote in nullum cuiusque numerum respicientem. Praeclare haec, o Philebe, Socrates mihi dixisse videtur. Mihi quoque: sed quid ad rem hic sermo; quidve sibi vult? Recte id,

Ed. Chart. V. [260.]

Ed. Bas. I. (335.)

τοῦθ' ἡμᾶς, ὃ Πρωταρχε, ἠρώτησε Φίληβος. πάνυ μὲν οὖν, καὶ ἀποκρίνου γε αὐτῷ. θράσω ταῦτα, διελθὼν συμ-
κρὴν ἔτι περὶ αὐτῶν τούτων. ὥσπερ γὰρ ἐν ὅτιοῦν εἴ τις
ποιεῖ λάβοι τούτων, ὥς φαμεν, οὐκ ἐπ' ἀπείρου φύσιν ἀεὶ
δὴ βλέπειν εὐθύς, ἀλλ' ἐπὶ τινὰ ἀριθμὸν, οὕτω καὶ τὸ
ἐναντίον, ὅταν τις τὸ ἀπείρον ἀναγκασθῇ πρῶτον λαμβά-
νειν, μὴ ἐπὶ τὸ ἐν τοῦτο εὐθύς, ἀλλ' ἐπ' ἀριθμὸν αὖ τινὰ
πληθὸς ἕκαστον ἔχοντά τι κατανοεῖν, τελευταῖαν τ' ἐκ πάν-
των εἰς ἓν. πάλιν δὲ ἐν τοῖς γράμμασι τὸ νῦν λεγόμενον
λάβωμεν. πῶς; ἐπειδὴ φωνὴν ἀπείρον κατενόησεν, εἴτε τις
θεὸς, εἴτε καὶ θεὸς ἄνθρωπος, ὥς λόγος ἐν Αἰγύπτῳ Θεῦθ
τινα τούτω γενέσθαι λέγων, ὅς πρῶτος τὰ φωνήεντα ἐν τῇ
ἀπείρῳ κατενόησεν οὐχ ἐν ὄντι, ἀλλὰ πλείω, καὶ πάλιν
ἕτερα φωνῆς μὲν, οὐ φθόγγου δὲ μετέχοντά τις, ἀριθμὸν
δὲ τινὰ καὶ τούτων εἶναι. τρίτον δὲ εἶδος γραμμάτων διε-
στήσατα τὰ νῦν λεγόμενα ἄφωνα ἡμῖν. τὸ μετὰ τοῦτο
διήρει τὰ τε ἄφωνα καὶ ἄφθογγα μέχρ' ἑνὸς ἑκάστου, καὶ

o Protarche, Philebus iste quaesivit. Prorsus. Responde-
igitur ipsi. Faciam quod vultis, ubi de his ipsis paulis-
per etiam adhuc disputavero. Ut enim, si quis unum
aliquid accipit, is, ut diximus, haud mox in infiniti
naturam, sed in aliquem numerum descendere debet,
ita vicissim, si quis infinitum primo sumere cogitur, ne-
quaquam in unum continuo, sed in numerum quendam,
qui multitudinem aliquam habeat, debet intendere, ex
omnibusque tandem in unum desinere. Quod vero nunc
diximus, rursus in literis conjectari licet. Quomodo?
Postquam infinitam vocem cogitavit sive deus aliquis,
sive homo divinus, qualis apud Aegyptios Theuth fuisse
fertur, primo in ipsa vocis infinitate vocales literas con-
sideravit, quae non una, sed plures sunt, rursusque
alias, quae non vocis, sed soni participes essent, atque
harum numerum certum similiter definivit. Tertiam
deinde speciem literarum distinxit earum, quas nunc
mutas vocamus. Postremo liquidas metasque discepsit,

Ed. Chart. V. [260.]

Ed. Bas. I. (335.)

τὰ φωνήεντα, καὶ τὰ μέσα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἕως ἀριθμὸν αὐτῶν λαβὼν ἐνὶ τε ἐκάστῳ καὶ σύμπασι σταχεῖον ἐπωνόμασε. καθορῶν δ', ὡς οὐδείς ἡμῶν οὐδ' ἂν ἐν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἄνευ πάντων αὐτῶν μάθοι, τοῦτον τὸν δεσμὸν αὐτὸν λογισάμενος, ὡς ὄντα ἕνα, καὶ ταῦτα πάντ' ἐν πως ποιοῦντα, μίαν ἐπ' αὐτοῖς ὡς οὖσαν γραμματικὴν τέχνην ἐπεφθέγγετο προσειπὼν. ταῦτα μὲν ὁ Πλάτων ἐγραυεν ἐν Φιλήβῳ περὶ συστάσεως τεχνῶν, τῆς κατὰ μέθοδον δηλονότι τὴν λογικὴν, οὐ τῆς ἐκ τῆς πολυχρονίου τηρήσεως, ἐκ τῆς τῶν κατὰ μέρος ἀθροιζομένης ἐμπειρίας. ὅτι δ' οὐκ ἄνευ τοῦ γεγυμνάσθαι περὶ διαίρεσιν τε καὶ σύνθεσιν οἷόν τε γενέσθαι τὴν λογικὴν σύστασιν τῶν τεχνῶν, εὐδηλὸν ἐστίν ἐξ ὧν ἄκρι τοῦ δεῦρο λείλεκται μοι. καὶ μέντοι καὶ καθ' ὅλον τὸ βιβλίον τὸν Φιλήβον ἐν τοῖς ἐξῆς ἔργῳ δείκνυσιν τὴν μέθοδον ἐπὶ τῆς ἡδονῆς, ἀπάσας αὐτῆς τὰς διαφορὰς διελθόν.

Κεφ. ε'. Οὕτω δὲ καὶ ὁ Ἱπποκράτης ἐφθασεν ἐν τῷ περὶ διαίτης ὁξέων, μεμψάμενος τοὺς Κνιδίους ἰατρούς,

usque singula quaedam, vocalesque et medias eodem modo, donec, earum numero in singulis speciebus et in universis reperto, elementum vocavit. Quumque videret neminem nostrum horum quicquam seorsum percepturum, nisi omnia ipsa percepisset, hoc vinculum veluti unum quiddam existens, et haec omnia unum facere meditatus, quam unam in his esse artem grammaticam animadvertit, eo nomine appellavit. Haec quidem Plato de artium constitutione in Philebo tradidit, quae juxta methodum scilicet rationalem, non quae ex diutina inquisitione, sed particularium experientia colligitur. Quod autem, nisi in divisione et compositione exercitatio accesserit, nequeat rationalis artium constitutio fieri, palam est ex iis, quae hucusque a me sunt comprehensa. Quin etiam in toto libro Philebo deinceps opere methodum in voluptate ostendit, universas ipsius differentias persecutus.

Cap. VI. Sic autem et Hippocrates factitavit in opere de victus ratione acutorum, accusans medicos

Ed. Chart. V. [260. 261.]

Ed. Bas. I. (335.)

ὡς ἀγνοοῦντας τὰς κατ' εἶδη καὶ γένη διαφορὰς τῶν νοσημάτων, αὐτὸς δὲ δείκνυσιν τοὺς διορισμοὺς, καθ' οὓς τὸ δοκοῦν [261] ἐν εἶναι πολλὰ γίγνεται τεμνόμενον, οὐκ ἐπὶ νοσημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων, ἐν ᾧ τοὺς πλείστους τῶν ἐνδοξοτάτων ἱατρῶν εὗρεῖν ἔστιν ἐσφαλμένους ἄχρῃ καὶ τῶν βοηθημάτων. ἔνιοι μὲν γὰρ ἐπὶ τὰς κατὰ μέρος αὐτῶν ἐλθόντες χρεῖας ἀμέθοδον εἰργάσαντο τὴν διδασκαλίαν, ἔνιοι δὲ τὸ κοινότατον εἰπόντες ἄχρῃ μὲν τῆς προχείρου φαντασίας μεθοδικώτατον ἐποιήσαντο τὸν λόγον, τῇ ἀληθείᾳ δὲ μοχθηρότατον, ἐντεῦθεν δὲ διεφώνησαν ἀλλήλοις, ἔνιοι μὲν, ὡς οἱ κατὰ βοήθημα τοῦδε τινος τοῦ πάθους, οἷον, εἰ τύχῃ, πλευρίτιδος, ἀποφηνάμενοι τὴν φλεβοτομίαν, ἔνιοι δὲ τὴν κάθαρσιν, ὥσπερ γε καὶ πυρίαν οἱ μὲν διὰ σπόγγων, οἱ δὲ διὰ τῶν καλουμένων ὑπὸ τῶν ἱατρῶν μαρσίπων, ἢ τινος ἑτέρου. κατὰ ταῦτα δὲ καὶ περὶ λουτρῶν καὶ περὶ ἀλουτίας διηνέχθησαν, ὄξυμελίτος τε καὶ μελικράτου, καὶ ὕδατος, καὶ οἴνου, καὶ πισάνης, ἥτοι τοῦ διηθημένου χυλοῦ μόνου διδόντες, ἢ

Cnidios tanquam speciales generalesque morborum differenti-
as ignorantes. Ipse autem indicat distinctiones, secundum quas
id, quod unum videtur esse, multa fiant, cum dividitur,
non in morbis tantum, sed etiam in aliis omnibus; in
quo plurimos ex clarissimis medicis in errorem lapsos
invenire licet, adeoque in ipsis remediis: Nonnulli liqui-
dem ad particulares ipsorum usus profecti disciplinam
fecerunt ordine carentem. Quidam communissimum lo-
quuti usque ad promptam imaginationem sermonem
fecerunt maxime methodicum, re vera autem vitiosissi-
mum; inde inter se dissenserunt, alii quidem, ut qui
in remedio certi cujusdam affectus, exempli gratia pleu-
ritidis, sanguinis missionem pronunciarunt, alii purgatio-
nem, quemadmodum et fomentum, hi per spongas, illi
per sacculos a medicis dictos, aut per aliud quoddam.
Inibi etiam de balneis et balnei abstinentia dissentiunt,
oxymel, vel hydromel, aquam, vinum, ptisanam, vel
percolatum succum duntaxat exhibentes, vel hordeaceum

Ed. Chart. V. [261.]

Ed. Bas. L (535. 536.)

τῆς κριθώδους μόνης, οἱ δὲ καὶ σιτίων, ἄλλως ἄλλου διο-
 ρισμένου, τὰς τε διαφορὰς τῶν καμνόντων, καὶ τῶν εἰρη-
 μένων ἔδειξε χρηζόν τὸ τῆς πλευρίτιδος πάθος, ὅπως μὲν
 οὖν αὐτὸς διήλθεν ἀτακτότερον πρῶτος εὐρίσκων, ἐν τοῖς
 ὑπομνήμασιν ἐξήγημαι τοῦ περὶ διαίτης ὀξέων, ὃ τινες μὲν
 ἐπιγράφουσι πρὸς τὰς Κνιδίας γνώμας, ἔνιοι δὲ περὶ πτι-
 σάνης, ἑκάτεροι μοχθηρῶς. ἐγὼ δ', ἵνα καὶ τοῦτου τοῦ
 λόγου ἔχωσι διὰ συντόμων σαφῇ τὴν διδασκαλίαν οἱ φιλο-
 μαθεῖς, οὐκ ὀκνήσω δηλοῦσαι τὰ κεφάλαια τῶν γάρ
 τοι πλευριτικῶν ἄρτι μὲν ἀρχομένων ὀδυνᾶσθαι τὴν πλευ-
 ράν, ὡς ἂν οὐδέπω τῆς διαθέσεως οὔσης σαφοῦς, ἀποπει-
 ρᾶσθαι κελεύει τῶν πυριάσεών τε καὶ θερμασμάτων ὀνομαζο-
 μένων, καὶ διήλθεν αὐτὸς τὴν ὕλην. εἴτα, ἂν μὴ λύηται,
 σκεπόμενον, εἴτε νεοβρωτὶ ἐόντι, καὶ εἴτε ὑποκεχωρηκυίας
 τῆς κοιλίας, εἴτε μὴ, διδάσκει, τί ποιητέον ἐστίν. ἐὰν δὲ
 μὴ ὑπέκῃ πρὸς ταῦτα, διορισμούς ἐγραψεν τῶν τε φλεβο-
 τομίας δεομένων καὶ τῶν καθάρσεως, ἐπὶ τίνων τε χορὴ
 μελικράτῳ ποτῶ χρησθῆαι, ἢ ὀξυμέλιτι, ἢ ὕδατι μέχρι

solum; alii et cibos; aliter alio distinguente differentias
 et aegrotantium, et praedictorum, indicavit, quid pleuri-
 tidis affectus requireret. Quomodo igitur ipse enumera-
 verit inordinatius primus inveniens, commentariis in opere
 de victus ratione acutorum expono, quod aliqui inscri-
 bunt ad Cnidas sententias, quidam de ptisana, utrique
 male. At ego, ut hujus quoque sermonis manifestam
 disciplinam studiosi compendiose habeant, non pigebit
 capita significare. Etenim in pleuriticis nuper incipientibus
 latus dolere, tanquam dispositione nondum manifesta,
 tentare jubet fomenta, fotibusque calidis; ac ipse mate-
 riam recensuit: deinde, si non solvatur, considerandum,
 ne paulo antea cibum assumpserit, an alvum dejecerit,
 vel non, ac, quid faciendum sit, docet. At si his non
 cesserit, distinctiones scribit eorum, qui sanguinis missione
 indigent, et qui purgatione; porro in quibus mullae
 potu utendum est, aut oxymelite, aut aqua usque ad

Ed. Chart. V. [261.]

Ed. Bas. I. (336.)

κρίσεως, μηδεμίαν δίδοντα τροφήν, ἐπὶ τίνων τε χυλὸν πτι-
σάνης, ἢ τῇ κριθῇ χρηστέον τηνικαῦτα, καὶ σιτία δοτέον
ἐστί. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ περὶ οἴνου δόσεως
διορίζεται, τίσι τε χρὴ δίδοναι, καὶ τίσι μὴ, καὶ ὅποτε,
καὶ ὅποιον. ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ λουτρῶν, ὅσα τ' ἄλλα τοι-
αῦτα. διττῆς δ' οὔσης ἀμαρτίας ἐν ταῖς διαιρέσεσι διὰ τὸ
τούς μὲν ἐλλιπέστερον τέμνειν, τοὺς δ' ὑπερβάλλειν εἰς οὐκ
οἰκείον τῷ τεμνομένῳ πλῆθος, ἐκάτερον αὐτῶν ὁ Ἱπποκράτης
μεμφόμενος ἐν ἀρχῇ μὲν τοῦ βιβλίου τάδε φησί. τὰς μέντοι
πολυτροπίας τὰς ἐν ἐκάστησι τῶν νοῦσων καὶ τὴν πολυσχιδίαν
αὐτῶν οὐκ ἡγνόουν ἔτιοι, τοὺς δ' ἀριθμοὺς ἐκάστου τῶν νο-
σημάτων σάφα ἐθέλοντες φράζειν οὐκ ὀρθῶς ἔγραψαν. μὴ
γὰρ καὶ οὐκ εὐαρίθμητον ἦ, εἰ τουτέῳ τι σημεινέται τὴν
τῶν καμνόντων νοῦσον, τὸ ἕτερον τοῦ ἑτέρου διαφέρειν τι,
τὸ μὴ αὐτὸν δὲ νόσημα δοκέειν εἶναι, ἣν μήπω τοῦνομα
ἔχη. ἐπὶ δὲ τῶν ἰημάτων ἔμπαλιν, ὡς ἐλλειπόντων αὐτῶν,
ὧδὲ πῶς φησιν. καὶ οὐ μόνον διὰ τοῦτο οὐκ ἐπαινέω, ἀλλ'

judicationem, nullum dando cibum, in quibus succum
ptisanae, aut hordeo utendum, tunc et cibi dandi sunt.
Pari modo etiam de vini exhibitione distinguit, quibus
dandum sit, et quibus non, et quando, et quale. Simi-
liter de balneis aliisque id genus. Porro, quam duplex
sit error in divisionibus, quod alii minus, ac conveniat,
dividant, alii exuperent secundum multitudinem, quae
ad id, quod secatur, propria non est, utrosque Hippocra-
tes accusans initio quidem libri haec tradit. *Varietates*
morborum et divisionem multijugam aliqui non ignora-
runt, numeros autem singulorum morborum dum mani-
festo vellent explicare, haud recte scripserunt, ut qui
difficile comprehendendi possint: si hoc aliquis laborantium
aegritudinem alteram ab altera nonnihil differre significa-
bit, non solum idem morbus esse videbitur, si neque idem
nomen habeat. Porro in remediis contra, quum ipsi
minus, quam par est, complectantur, in hunc modum ait.
Ac non solum ob id non laudo, sed quoniam etiam pau-

Ed. Chart. V. [261, 262.]

Ed. Bas. I. (336.)

ὅτι καὶ ὀλίγοις τὸν ἀριθμὸν τοῖσιν ἅκεσι χρέονται. μετὰ δὲ ταῦτα προλαβὼν τὸν τῷ προβλήματι χρησιμώτατον, οὐ σαφῶς αὐτοῦ τὴν λύσιν ἔγραψεν, καὶ διὰ τοῦτ' ἡγροήθη πολλοῖς τῶν ἱατρῶν ὅλη τοῦ προβλήματος ἡ δύναμις. ἐξηγησάμην μὲν οὖν ὅλον τὸν λόγον τοῦτον ἐν τῷ πρώτῳ περὶ διαίτης ὀξέων ὑπομνήματι, συντόμως δ' αὐτοῦ καὶ νῦν εἰπεῖν ἀναγκαῖόν ἐστι τὴν δύναμιν. αὐτὸ μὲν τὸ πρόβλημα κατὰ τήνδε τὴν λέξιν ἔγραψεν ὁ Ἱπποκράτης. δοκεῖ δέ μοι ἄξια γραφῆς εἶναι, [262] καὶ μάλιστα ὅκόσα τε ἀκαταμάθητά ἐστι τοῖς ἱητροῖσιν, ἐπικαιρά γ' ἔόντα εἰδέναι, καὶ ὅκόσα μεγάλας ὠφελείας φέρει ἢ μεγάλας βλάβας. ἀκαταμάθητα δ' ἐστὶ καὶ τὰδε. διὰ τί δ' ἄρα ἐν τῇσιν ὀξείησι νοῦσοισιν οἱ μὲν τινες τῶν ἱατρῶν πάντα ἐς τὸν αἰῶνα διατελοῦσι, πτισάνην διδόντες ἀήθητον, καὶ νομίζουσιν ὀρθῶς ἱητρούειν, οἱ δὲ τινες περὶ παντὸς ποιοῦνται, ὅπως κριθῇ μὲν μηδεμίαν καταπίνῃ ὁ κάμνων, (μεγάλην γὰρ βλάβην ἡγέονται εἶναι,) ἀλλὰ δι' ὁθονίου τὸν χυλὸν διηθέοντες διδῶσιν. οἱ δ' αὖ τινες αὐτέων οὔτ' ἂν πτισάνην παχεῖαν δοῖεν, οὔτ'

cis numero remediis utuntur. Postea, ubi praesumpisset id, quod problemati utilissimum est, non manifesto ipsius solutionem conscripsit, atque ideo plerisque medicis tota problematis vis ignoratur. Proinde totum hunc sermonem in primo de victus ratione acutorum commentario sum interpretatus. Nunc autem compendiose exponere vim necessarium est. Ipsum sane problema sic ad verbum scripsit Hippocrates. Videntur autem digna mihi esse, quae scribantur, et praesertim impercepta medicis, quum sint tamen scitu utilia, item quae magnam utilitatem aut noxam adferunt. Impercepta autem sunt et haec, cur in morbis acutis alii medici in omnem vitam ptisanam non percolatam exhibent, putantque recte se medicari, alii vero magni faciunt, conanturque, ut nullum hordeum aeger devoret, (magnam enim offensionem esse arbitrantur,) sed succum linteo percolatum praebeant. Quidam ipsorum neque ptisanam crassam neque succum

Ed. Chart. V. [262.]

Ed. Bas. I. (336.)

αὐτὸν γὰρ, οἱ μὲν, μέχρις ἂν ἑβδομαῖος ὁ κάμνων γένηται, οἱ δὲ καὶ διὰ τέλους, ἕως ἂν κριθῇ ἡ νοῦσος. μάλα μὲν οὖν οὐδὲ προβάλλεσθαι τὰ τοιαῦτα ζητήματα εἰδισμένοι εἰσὶν οἱ ἱητροὶ, ἵσως δ' οὐδὲ προβαλλόμενα εὐρίσκεται. καίτοι διαβολὴν γ' ἔχει ὅλη ἡ τέχνη πρὸς τῶν δημοτέων μεγάλην, ὥς μὴδὲ δοκεῖν ὁλῶς ἱητρικὴν εἶναι. ὥστ' ἐν γε τοῖσιν ὀξυτάτοις τῶν νοσημάτων τοσόνδε διοίσουσιν ἀλλήλων οἱ χειρώνακτες, ὥστε, ἢ ὁ ἕτερος προσφέρει ἡγούμενος ἄριστα εἶναι, ταῦτα νομίζειν ἤδη τὸν ἕτερον κακὰ εἶναι. καὶ μετ' ὀλίγα· φημὶ δὴ, πᾶν καλὸν εἶναι τοῦτο τὸ σκέμμα ἡδελφισμένον τοῖσι πλείστοις τῶν ἐν τῇ τέχνῃ καὶ ἐπικαιροτάτοις. καὶ γὰρ τοῖσι νοσέουσιν πᾶσιν ἐς ὑγίαιάν τι μέγα δύνασθαι, καὶ τοῖσιν ὑγιάινουσιν εἰς ἀσφάλειαν, καὶ τοῖσιν ἀσκέουσιν ἐς ἀξίην, καὶ ἐς ὃ τι ἕκαστος ἐθέλοι. τὸ περὶ διαφωνίας, φησὶ, τῶν τεχνιτῶν σκέμμα μεγίστην ἔχει δύναμιν, οὐ μόνοις τοῖς νοσοῦσιν ἐς ὑγιείης κτῆσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὑγιάινουσιν ἐς φυλακὴν αὐτῆς δηλονότι, καὶ τοῖς ἀσκοῦσιν ἀξίην τοῦ σώματος πρὸς τε τὴν κτῆσιν αὐτῆς καὶ διαμονήν.

exhibent; alii, usque dum septimanus aeger fuerit, alii etiam in fine, quoad morbus fuerit iudicatus. Huiusmodi igitur quaestiones ne proponere quidem medici consueverunt, forsan neque si proponantur, inveniunt. Alqui magnam a vulgaribus calumniam tota ars sustinet, ne videatur quidem omnino medicina esse, quod in morbis acutissimis tantum inter se artifices differunt, ut, quae alter adhibet optima esse putans, ea jam alter mala esse censeat. Ac paulo post: Dico autem, perpulchram esse hanc speculationem, plurimis et principalissimis eorum, quae in arte sunt, affinitate junctam; nam aegrotantibus omnibus ad sanitatem aliquid magnum potest, et sanis ad securitatem, exercentibus ad bonam habitudinem, et ad quodcunque unusquisque velit. Speculatio (inquit) de artificum discordia magnam vim obtinet non solis laborantibus ad sanitatem conciliandam, sed etiam sanis ad eam tuendam scilicet, exercentibus ad corporis dignitatem tum comparandam, tum retinendam.

Ed. Chart. V. [262.]

Ed. Bas. I. (336.)

εἶτα προσέειπεν, καὶ ἐς ὃ τὸ ἕκαστος ἐθέλοι, δηλῶν, οὐ μόνον εἰς ἰατρικὴν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἄλλας τέχνας ἐκτετάσθαι τὸ σκέμμα τὴν λύσιν αὐτοῦ. θαυμάσαι γὰρ ἔστι, διὰ τί τέχνην μετιόντες οἱ ἰατροὶ, καθ' ἣν τῇ πείρᾳ τὰ προσφερόμενα βοηθήματα κριθῆναι δύναται, πότερον ὠφέλησεν, ἢ ἔβλαπεν, ὅμως ἐναντιωτάτας ἀποφάσεις ἐποίησαν περὶ τῶν ὠφελούντων τε καὶ βλαπτόντων. ἐν μὲν γὰρ φιλοσοφίᾳ μὴ πεπαῦσθαι τὰς πλείστας τῶν διαφωνιῶν οὐδὲν θαυμαστόν, ὥς ἂν μὴ δυναμένων τῶν πραγμάτων ἐναργῶς κριθῆναι τῇ πείρᾳ, καὶ διὰ τοῦτο τινῶν μὲν ἀποφηναμένων ἀγέννητον εἶναι τὸν κόσμον, τινῶν δὲ γεννητὸν, ὥσπερ γε καὶ τινῶν μὲν, οὐδὲν ἔξωθεν αὐτοῦ περιέχειν εἶναι, τινῶν δὲ εἶναι λεγόντων, καὶ τούτων αὐτῶν περιεχόμενόν τι φάντων, ἐνίων μὲν κενὸν ἀποφηναμένων εἶναι τοῦτο, μηδεμίαν οὐσίαν ἔχον ἐν ἑαυτῷ, τινῶν δὲ, κόσμους ἄλλους ἀριθμῶ ἀπεριλήπτους ὥς εἰς ἄπειρον ἐκτετάσθαι πλήθος. αἰσθήσει γὰρ ἐναργεῖ τὴν τοιαύτην διαφωνίαν ἀδύνατον κριθῆναι. οὐ μὲν ὁμοίον γε τὸ τῆς ὠφελείας καὶ βλάβης τῶν

Postea adjecit, et ad quod unusquisque velit, indicans, non modo ad medicinam, sed etiam alias artes, speculationem, ipsius solutionem extendere. Nam mirari licet, cur artem medici pertractantes, in qua remedia, quae offeruntur, usu possint judicare, utrum profint, an noceant, tamen maxime contraria de iis, quae profunt et nocent, pronunciarint. Siquidem in philosophia non sedatas esse plurimas dissensiones nihil miri est; quippe quum res experientia judicari evidenter nequeant, ac ideo nonnulli pronuncient mundum esse non genitum, nonnulli genitum; quemadmodum alii nihil extra ipsius ambitum esse, alii esse dicunt, atque hi ipsi aliquid contineri affirmant, quidam vacuum hoc esse nullam in se continens substantiam dicitant, aliqui vero mundos alios numero incomprehensibiles, ut in infinitum multitudo extendatur; nam ejusmodi discordiam sensu evidenti non licet dijudicare. At secus habet, quod me-

Ed. Chart. V. [262. 263.]

Ed. Bas. I. (336.)

προσφερομένων τοῖς σώμασιν ἰαμάτων, εἰς διαφωνίαν ἀφαι-
κόμενον ἐν τοῖς ἰατροῖς, δυνάμερόν γε αὐτῶν κρῖναι τῇ
πειρᾷ τό τ' ὠφελοῦν καὶ τὸ βλάπτον. τούτου τοίνυν τοῦ
ζητήματος ἡ λύσις οὐ πάνυ τε σαφῶς εἴρηται τῷ Ἱππο-
κράτει, καὶ διὰ τοῦτο σχεδὸν ἅπαντας ἔλαθε τοὺς ἐξηγησα-
μένους τὸ βιβλίον. ἔστι δὲ τοιάδε. τῶν τοσοῦντων ἔνιοι
μὲν ἀσιτίας χρῆζουσιν, ἄλλοις ἂν ἡ νοῦσος κριθῇ, τινὲς δὲ
τροφῆς, καὶ τούτων ἔνιοι μὲν τῆς κριθώδους πτισάνης,
ἔνιοι δὲ τοῦ χυλοῦ μόρου, καθάπερ γε καὶ στερεωτέρας
ἐνιοι, καὶ μέντοι καὶ τινες μὲν ὀξύμελιτος ἢ μελικράτου,
τινὲς δ' ὕδατος ἢ οἴνου. διὰ τοῦτο τοῖς ἰατροῖς, ὅσοι τῇ
πειρᾷ μόνῃ τὴν τέχνην συνεστήσαντο, χρήσιμον ἔδοξεν ἐκείνῳ
μόνον, ὃ κατὰ τὴν τύχην αὐτοῖς ἐφάνη πλεονάκις ὠφελῆ-
σαν. οὐδὲ γὰρ ἐπὶ τούναντίον εἶδος ἀφικέσθαι τῆς διαίτης
τολμῶσιν, ὥς καὶ κείνου πειραθῆναι, τὴν ἀτυχίαν δεδιότες.
μόνος οὖν ὁ τὴν τε φύσιν εἰδὼς τοῦ κάμνον[263]τος, καὶ
τὴν τοῦ νοσήματος διάθεσιν, καὶ τὴν τοῦ προσαχθήσομένου
βοηθήματος δύναμιν, εἴ τι τὸν καιρὸν, ἐν ᾧ χρηστέον

dicī de remedium, quae corpori applicantur, auxilio et
noxa inter se dissentiunt, quum ipsi possint utile et nocuum
usu experiri ac judicare. Hujus igitur quaestionis solutio
non admodum manifesto ab Hippocrate est explicata, ac
ideo prope universos libri interpretes latuit. Est autem
talis. Nonnulli sane aegrotantium inedia[m] requirunt,
usque dum morbus fuerit judicatus, nonnulli vero cibum,
atque ex his alii hordeaceam ptisanam, alii succum
solum, quemadmodum et solidiorem aliqui, quin etiam
oxymel quidam aut mullam, quidam vero aquam et
vinum. Idcirco medicis, qui experientia sola artem con-
stituerunt, illud solum visum est utile, quod forte for-
tuna ipsis frequenter profuisse apparuit. Neque etiam ad
contrariam speciem victus rationis pervenire audent, ut
illam quoque experiantur, improsperum veriti successum.
Proinde solus, qui naturam aegrotantis novit, et morbi
dispositionem, et vim auxilii, quod adhibebitur, praeterea
tempus, quo utendum ipso est, audere poterit, usus

Ed. Chart. V. [263.]

Ed. Bas. I. (336. 337.)

αὐτῷ, τολμῆσαι δυνήσεται χρῆσάμενος τῷ λογικῶς ἐπινόη-
θέντι βοηθήματι τῇ πείρᾳ βεβαιῶσαι τὴν ἐλπίδα. ὥστε
μόνος εὐρήσει τῆς τε ἀφωνίας τὴν αἰτίαν καὶ τοὺς διορι-
σμούς, οἷς προσέχων τις ἐπὶ τὸ τῷ κάμνοντι συμφέρον
ἀφίξεται, τῶν δ' ἄλλων οὐδεὶς γνώσεται τοῦτο. τοῖς τε γὰρ
ἐγνωσμένοις διὰ πείρας ἐπιμέμοντες ἐκεῖνα μόνα παραλαμβά-
νουσιν, αἰτιώμενοι φύσιν ἢ τέχνην ἢ τι τοιοῦτον τῆς βλάβης
αἴτιον γενέσθαι. τοῦτ' οὖν αὐτὸ καὶ κατὰ τὸ περὶ ἀγμῶν
ἐδήλωσεν ὁ Ἱπποκράτης ἐπὶ τῶν μεθ' ἑλκους καταγμάτων
ἐν τῇδε τῇ ῥήσει. ἄλλοι δέ τινές εἰσιν, οἱ ὁθονίοισι τὰ
τοιαῦτ' ἡτρεύουσιν εὐθὺς, καὶ ἐνθεν μὲν καὶ ἐνθεν ἐπι-
δέουσι τοῖσιν ὁθονίοισι, κατὰ τὸ ἑλκος δὲ αὐτὸ διαλεί-
πουσιν, καὶ ἔωσιν ἀνεψύχθαι. ἔπειτα καὶ ἐπιτιθέασιν ἐπὶ
τὸ ἑλκος τῶν καθαρτικῶν τι, καὶ σπλήνεσιν οἰνηροῖσιν, ἢ
ἐρίοισιν οἰσυπηροῖσι θεραπεύουσιν. αὕτη ἡ ἴασις κακὴ, καὶ
εἰκὸς τοὺς οὕτως ἡτρεύοντας τὰ μέγιστα ἀξυνετέειν καὶ ἐν
τοῖσιν ἄλλοις κατάγμασι (337) καὶ ἐν τοῖσι τοιοῦτοιςι.
μέγιστον γὰρ ἐστὶ τὸ γινώσκειν, καθ' ὅποιον τρόπον χρῆ τὴν

auxilio ratione confiderato, spem experientia confirmare.
Quare solus inveniet diffidii causam et distinctiones,
quibus animum adhibens ad id, quod aegrotanti condu-
cit, perveniet, aliorum vero nullus hoc cognoscit. Nam
qui cognitis per experientiam adhaerent inmoranturque,
illa sola assumunt, causantes naturam, aut artem, aut
hujusmodi aliquid offensae causam extitisse; id quod
etiam in opere de fracturis Hippocrates ostendit, nempe
in fracturis, quae cum ulcere fiunt, hisce verbis. *At alii
quidam sunt, qui linteis ejusmodi statim medicantur,
atque hinc et illinc linteolis deligant. Super ulcus
autem ipsum desinunt ac sinunt refrigerari; deinde ipsi
imponunt purgatorium aliquod medicamentum, et spleniis
vino madidis, aut lanis succidis curant; qui modus
medicandi malus est, ac verisimile est ita medentes ma-
xima non intelligere, tum in aliis fracturis, tum in
hujusmodi. Maximum enim est cognoscere, quomodo*

Ed. Chart. V. [263.]

Ed. Bas. I. (337.)

ἀρχὴν βάλλεσθαι τοῦ ὀθονίου, καὶ καθ' ὅποιον μάλιστα πεπιέχθαι, καὶ οἷά τε ὠφελέονται, ἣν ὀρθῶς τις βάλληται τὴν ἀρχὴν, καὶ πιέξῃ ἢ μάλιστα χοῇ, καὶ οἷα βλάπτονται, ἣν μὴ ὀρθῶς τις βάλληται, μηδὲ πιέξῃ, ἀλλ' ἐνθεν καὶ ἐνθεν. εἴρηται μὲν οὖν καὶ ἐν τοῖς πρόσθεν γεγραμμένοις, ὅποια ἀφ' ἑκατέρου ἀποβαίνει, μαρτυρεῖ δὲ καὶ αὕτη ἡ ἱητρική. ἀνάγκη γάρ τῳ οὕτως ἐπιδεομένῳ τὸ εἶδος ἐξαείρεσθαι εἰς αὐτὸ τὸ ἔλκος. καὶ γὰρ, εἰ ὑγιὲς χρῶς ἐνθεν μὲν καὶ ἐνθεν ἐπιδεσθεῖη, ἐν μέσῳ δὲ διαλειφθεῖη, μάλιστα κατὰ τὴν διάλειψιν οἰδήσειεν ἂν καὶ ἀχροΐσειε. πῶς οὖν οὐχὶ ἔλκος γε ταῦτ' ἂν πάθοι; ἀναγκάως οὖν ἔχει ἄχρουν μὲν καὶ ἐκπεπισμένον εἶναι τὸ ἔλκος, δακνωδὲς τε καὶ ἀνεκπύητον, ὅστέα δ' ἢ μέλη ἀποστῆναι συστατικὰ γενέσθαι, σφυγμῶδές τε καὶ πυρετῶδες τὸ ἔλκος ἂν εἴη. ἀναγκάζονται διὰ τὸ εἶδος ἐπικαταπλάσσειν. ἀσύμφορον δὲ καὶ τοῦτο τοῖσιν ἐνθεν καὶ ἐνθεν ἐπιδεομένοις. ἄχθος γὰρ ἀνωφελὲς πρὸς τῷ ἄλλῳ σφυγμῷ ἐπιγίγνεται. τελευτῶντες δ' ἀπο-

oporteat lintei principium injicere, et quomodo potissimum comprimere. Item quantum auxilii adferat, si recte quis initium accomodet, ac premat, quo potissimum convenit. Rursus quomodo noceant, nisi recte quis injiciat, neque premat, sed hinc et illinc. Quare dictum a me est etiam in his, quae scripsimus antea, cujusmodi in utroque eveniant; testatur hoc etiam ipsa medicina. Necesse enim est, ut ei, qui sic deligatur, tumor in ipso ulcere attollatur; etenim si cutis sana hinc quidem et illinc deligatur, in medio autem intermittatur spatium, in eo potissimum tumebit et decolorabitur. Quomodo igitur non ulcus haec patietur? Necessario enim ulcus decolor erit et expressum, mordax et sine pure; ossa autem aut artus, quae non erant abscessu laboratura, illo infestabuntur, et ulcus pulsatile et igneum erit. Coguntur autem propter tumorem cataplasma inducere; sed illud quoque his hinc et illinc deligatis est inutile, nam pondus incommodum praeter alium pulsus oboritur: de-

Ed. Chart. V. [263.]

Ed. Bas. I. (337.)

λύουσι τὰ ἐπιδέσματα, ὅπότ' ἂν σφιν πάλιν κοιτέη, καὶ ἰητρεύουσι τὸ λοιπὸν ἄνευ ἐπιδέσιος. οὐδὲν δὲ ἥσσον, καὶ ἦν τι ἄλλο τριούτον λάβωσι, τῷ αὐτῷ τρόπῳ ἰητρεύουσιν. οὐ γὰρ οἴονται τὴν ἐπίδεσιν τὴν ἐνθεν καὶ ἐνθεν καὶ τὴν ἀνάψυξιν αἰτίαν εἶναι τοῦ ἔλκου, ἀλλ' ἄλλην τινὰ αἰτίαν. οὐκ οἴονται, φησὶ, τὴν κακὴν ἐπίδεσιν αἰτίαν εἶναι τῆς βλάβης, ἀλλ' ἄλλην τινὰ αἰτίαν. διὰ τοῦτ' οὖν οὐδ' ἀφίστανται τῆς εἰωθυίας αὐτοῖς ἀγωγῆς, ἀλλ' ἐπιμένουσι τοῖς κακῶς ἐγνωσμένοις. αὕτη μοι ἡ τοῦ προβλήματος λύσις ἐστὶ, καθ' ἣν τὴν αἰτίαν ἡμᾶς σκέψασθαι τῆς ἐν τοῖς ἱάμασι δεῖ διαφωνίας, ἣν καθόλου περιλαβὼν ἂν τις εἴποι διαφορὰν εἶναι τοῦ γενικῶς νοουμένου τε καὶ λεγομένου καὶ προβαλλομένου πράγματος, ἕαν τε πάθος, ἕαν τε ὕλη τις ἢ βοηθήματος. λέγω δὲ πάθος μὲν, οἷον τὴν πλευριτίν, ἐφ' ἧς ὡς ἐπὶ παραδείγματος ἐποίησατο τὸν λόγον, ὕλην δὲ μελίκρατον, ἢ οἶνον, ἢ ὕδωρ, ἢ ὀξύκρατον, καθ' ἕκαστον γὰρ τούτων ἰδιαί τινές εἰσι

finentes autem vincula dissolvunt, quum ipsis rursus faceffunt negotium, et reliquum sine deligatura medicantur; nihilo autem minus, etsi aliud quoddam ejusmodi acceperint, eodem modo curantur. Non enim putant, deligaturam, quae hinc et illinc fit, et refrigerationem causam esse ulceris, sed aliam quandam infelicitatem. Non arbitrantur, inquit, malam deligaturam laesionis esse causam, sed aliam quandam infelicitatem; ob quam rem neque recedunt a consueta ipsis traductione, sed male cognitis immorantur. Haec mihi problematis solutio est, in quo causam discordiae in remediis considerare oportet, quam generatim comprehensam dixerit aliquis esse differentiam rei, quae generatim intelligitur, dicitur et proponitur, sive affectus, sive auxilii aliqua sit materia. Dico autem affectum exempli gratia pleuritidem; de qua velut in exemplari sermonem instituit; materiam vero mulsam, aut vinum, aut aquam, aut poscam; nam in his singulis propriae quaedam sunt differentiae, de

Ed. Chart. V. [263. 264.]

Ed. Bas. I. (337.)

διαφοραί, περὶ ὧν ἀπασῶν ὁ Ἱπποκράτης, οὐ μόνον δι' ὀλίγων ῥημάτων, ἀλλὰ καὶ σαφῶς ἐδίδαξε τοὺς διορισμοὺς, ὡς ἐχρῆν διαιρεῖσθαι τὰς διαφοράς. ἐμοὶ δὲ ἀρκέσει παραδείγματός τινος ἐξ αὐτῶν μνημονεῦσαι τοῦ περὶ τὸν οἶνον λόγου, κατὰ τήνδε τὴν ῥῆσιν εἰρημένον. [264] γλυκύν τε οἶνον καὶ οἰνώδεα, λευκὸν καὶ μέλανα, καὶ μελίκρατον, καὶ ὕδωρ, καὶ ὀξύμελι τοῖσδε σημαινόμενον χρὴ διορίζειν ἐν τῇσιν ὀξεῖνσιν νούσοισιν. ὁ μὲν γλυκὺς ἥσσόν ἐστι καρφηβαρικὸς τοῦ οἰνώδεος, καὶ ἥσσον φρενῶν ἀπτόμενος, καὶ διαχωρητικώτερος δὴ τι τοῦ ἐτέρου κατ' ἐντέρον, μεγαλόσπλαγχνος δὲ σπληνὸς καὶ ἥπατος, οὐκ ἐπιτήδειος δ' οὐδὲ τοῖσι πικροχόλοισι, καὶ γὰρ οὖν καὶ διψώδης τοῖσί γε τοιούτοις ἐστὶ, ἀτὰρ καὶ φυσώδης τοῦ ἐντέρου τοῦ ἄνω· οὐ μὲν πολέμιός γε τῷ κάτω ἐντέρῳ κατὰ λόγον τῆς φύσεως. καίτοι· οὐ πάνυ πορίμη ἐστὶν ἢ ἀπὸ τοῦ γλυκέος οἴνου φύσα, ἀλλ' ἐγχρονίζει περὶ ὑποχόνδρια. καὶ γὰρ οὖν ἥσσον οὖρητικὸς οὗτος τὸ ἐπίπαν τοῦ οἰνώδεος λευκοῦ πτυάλου δ' ἀναγωγὸς μᾶλλον ἐστὶ τοῦ ἐτέρου ὁ γλυκὺς· καὶ οἷσι μὲν

quibus omnibus Hippocrates non solum compendiose, sed etiam manifesto distinctiones edocuit, quemadmodum differentias dividere conveniebat. At mihi exempli ejusdam ex ipsis gratia abunde erit meminisse sermonis de vino ad haec verba conscripti. *Dulce vinum, vinosum, album et nigrum, mulsam, aquam et oxymel.* His autem significatum in morbis acutis distinguendum est. *Dulce minus quam vinosum caput tentat aggravatque, minusque mentem attingit, et facilius quam alterum per intestinum descendit. Sed lienem et jecur auget, biliosis etiam incommodum, quippe talibus sitim excitat; imo etiam superius intestinum inflat, non tamen inferiori intestino inimicum flatus ratione, etsi non admodum flatus a vino dulci profectus facile penetrabilis sit, sed circa praecordia immoretur. Etenim minus urinam hoc ciet omnino, quam vinosum album. Dulce autem sputum magis educit quam alterum; at quibus si-*

Ed. Chart. V. [264.]

Ed. Bas. I. (337.)

διψώδης ἐστὶ πινόμενος, ἥσσον ἂν τούτοιςιν ἀνάγοι, ἣ ὁ ἕτερος οἶνος, οἷσι δὲ μὴ διψώδης, οἶνος ἐπήνηται μὲν καὶ ἔψεκται τὰ πλεῖστα, καὶ μέγιστα ἤδη ἐν τῇ τοῦ γλυκέος οἶνου διηγῆσει. εἰς δὲ κύστιν μᾶλλον πόριμος ἐὼν τοῦ ἑτέρου, καὶ διουρητικὸς δὲ ἂν καὶ καταρρήκτικὸς, αἰεὶ πολλὰ πρὸς ὠφέλειαν ἐν ταύτῃσι τῇσι νούσοισι. καὶ γὰρ εἰ πρὸς ἄλλα ἀνεπιτηδειότερος τοῦ ἑτέρου πέφυκεν, ἀλλ' ὅμως κατὰ κύστιν ἢ καθάρσις ὑπ' αὐτοῦ γιγνομένη ῥύεται, ἣν προτρέπεται, ὅκοῖα δεῖ. καλὰ δὲ ταῦτα τεκμήριά ἐστι τὰ περὶ οἶνου καὶ ὠφελείας, καὶ βλάβης, ὅσα ἀκαταμάθητα ἦν τοῖσιν ἐμοῦ γερατέροισι. κινῶν δ' αὖ οἶνον καὶ μέλαν αὐστηρῶ ἐν ταύτῃσι τῇσι νούσοισιν ἐς τὰδε ἂν χρήσαιο, εἰ καρρηβαρίῃ μὲν μὴ ἐνεῖη, μηδὲ φρενῶν ἄψις, μηδὲ τὸ πτύον κωλύοι τὸ τῆς ὁδοῦ, μηδὲ τὸ οὖρον ἴσχοιτο, διαχωρήματα δὲ πλαδαρώτερα καὶ ξυσματωδέστερα εἶη. ἐν δὲ τοῖσι τοιούτοιςιν πρέποι ἂν μάλιστα μεταβάλλειν ἐκ τοῦ λευκοῦ, καὶ ὅσα τούτοιςιν ἐμφερέα, προσξυνιέναι δὲ, διότι τὰ μὲν ἄνω πάντα καὶ τὰ κατὰ κύστιν ἥσσον βλάβει, ἣν ὑδαρέ-

tim conciliat potum, his minus quam alterum vinum educit, quibus autem non sitim facit. magis quam alterum educit. At vinum album vinosum laudatur quidem et deprehenditur et saepe et multum in vini dulcis expositione. Verum quum ad vesicam magis quam alterum transeat, urinamque cieat et destillationem, semper multa ad praesidium in his morbis confert. Siquidem, si ad alia minus ideoneum est quam alterum, attamen in vesica purgatio ab eo facta demittit aut promovet, qualia convenit. Caeterum bona haec sunt indicia auxilii et laesionis a vino proficiscentia, quae incognita erant iis, qui me praecesserunt. Porro rufo vino et nigro austero in his morbis ad haec uteris, si capitis gravitas non adsit, neque praecordia attingantur, neque sputum a via prohibeatur, neque urina retineatur, verum, quod dejicitur, lubricum sit et ramentosum. Caeterum in his convenit potissimum mutari ex albo, et quae his sunt similia. Item intelligendum est praeterea, quod omnia superiora et vesicae loca minus offendet, si

Ed. Chart. V. [264.]

Ed. Basf. I. (337.)

στερος ἢ, τὰ δὲ κατ' ἔντερον καὶ μᾶλλον ὀνήσει, ἣν ἀκρα-
τέστερος ἢ. κατὰ ταῦτά φησι τὰ περὶ τῆς τῶν οἴνων δια-
φορᾶς τε καὶ χρήσεως, ἀκαταμάθητα ἦν τοῖσιν ἐμοῦ γεραι-
τέροισιν. ἐγὼ δὲ ταῦτα διορισμοῖσι διακρίνων τὴν ἐπ'
αὐτοῖσι τέχνην συνεστησάμην. οὕτω δὲ καὶ περὶ μελικράτου,
καὶ μέλιτος, ὕδατός τε καὶ ὀξυμέλιτος, καὶ πτισάνης, καὶ
βαλανείων ἔγραψε τοὺς διορισμοὺς, μεμφόμενος τοὺς ἐπὶ
πάντων τῶν ὀξέως νοσοῦντων ἥτοι κελεύοντας ἢ κολύοντας
ἐκάστω τῶν εἰρημένων χρῆσθαι. πρὸς γὰρ τὸν ἐρόμενον,
εἰ δοτέον οἶνον τοῖς πυρέτιουσιν, ἀποκριτέον, ὥς τῶδε μὲν
τινι δοτέον ἐστί. ταῦτόν δὲ τοῦτο καὶ περὶ ἡδονῆς ὁ Πλά-
των ἐποίησε, τινὰς μὲν αὐτῶν φεύγειν ἡμᾶς κελεύων, τινὰς
δὲ προσίεσθαι. τὰς μὲν γὰρ ἐπὶ μαθήμασιν ὠφελίμοις τε
καὶ καλοῖς, καὶ ὅλως ἀπάσαις ταῖς καλαῖς πράξεσι προσίε-
σθαι χρῆ, τὰς δ' ἐπ' οἰνοφλυγίαις, ἢ λιχνείαις, ἢ ἀφροδι-
σίοις φεύγειν, ὅσαι δὲ μηδὲν τούτων ἀποκεκριμένον ἔχουσι,
μήτε φεύγειν, μήτε διώκειν. εὐρίσκονται δὲ δηλονότι τοῦ
γένους τῶν ἡδονῶν αἱ διαφοραὶ κατὰ τὴν διαιρετικὴν

*aquosum magis sit. Intestinum vero etiam magis adju-
vabit, si meracius sit. Hic inquit, quae de vinorum dif-
ferentia et usu exposui, incognita me senioribus fuerunt; ego autem haec distinctionibus segregans artem in ipsis
comprehensam constitui. Ita etiam de mulso, melle, aqua, oxymelite, et ptisana, et balneis distinctiones con-
scripsit, accusans eos, qui in omnibus acute laborantibus vel jubent, vel prohibent singulis commemoratis uti. Nam interroganti, an vinum febricitantibus sit exhibendum, responderi debet, quod huic quidem alicui dandum sit. Idem vero hoc de voluptate Plato factitavit, quasdam
ipsarum fugere nos praecipiens, quasdam vero appetere. Nam disciplinarum utilium honestarumque, et in totum omnium honestarum actionum voluptates affectare convenit; ebrietatis autem, aut gulae, aut veneris vitare; quae vero nihil ab his secretum obtinent, illas neque fugere, neque persequi. Porro inveniuntur nimirum generis vo-
luptatum differentiae ex methodo divinatoria, ut in toto*

Ed. Chart. V. [264. 265.]

Ed. Bas. I. (337.)

μέθοδον, ὡς ἐν ὅλῳ τῷ Φιλήβῳ δείκνυσιν ὁ Πλάτων, τὰς διαφορὰς ἀπάσας αὐτῶν διδάσκων. διὰ τοῦτ' οὖν ἔφη παρακεῖσθαι καὶ κοινωνεῖν κατὰ τὴν διαιρετικὴν ὁδὸν εὐρισκόμενα τοῖς κατὰ τὴν ὁμοίου γινώσκιν. ὁμοιότης μὲν γάρ ἐστι ταῖς ἡδοναῖς πρὸς ἀλλήλας. ἡ μὲν κοινότης κατὰ τὸ γένος. ἐν γάρ τοι κοινόν ἐστιν ἐν αὐταῖς, καθ' ὃ τὴν προσηγορίαν ἐκτίσαντο κοινήν. ἕτεραι δὲ κατὰ τὴν ἐν ταῖς ἰδίαις διαφοραῖς ἰδέαν. αἱ μὲν γάρ ἀπλατὶ ταῖς ἀπλατῖς πρὸς τῷ κοινῷ τῆς ἡδονῆς εἶδει, καὶ τὸ κατὰ τὴν ἀπλότητα προσλαβοῦσαι, μείζονα τὴν ὁμοιότητα προσλαμβάνουσιν. ὥπερ γε καὶ ἐν τοῖς συνθέτοις αἱ σύνθετοι, καὶ αἱ σωματικαὶ ταῖς σωματικαῖς, αἱ τε ψυχικαὶ ταῖς ψυχικαῖς, αἱ τε ὠφελίμοι ταῖς ὠφελίμοις, αἱ τε βλαβεραὶ ταῖς βλαβεραῖς, [265] ὥπερ καὶ αἱ κατὰ τὰς καλὰς πράξεις καὶ αἱ κατὰ τὰς κακὰς ἀλλήλας ἐκάτεραι. παραπλησίως δὲ καὶ αἱ μὲν κατὰ τὸ λογιστικόν εἶδος τῆς ψυχῆς ἀλλήλας, αἱ δὲ κατὰ τὰ θυμοειδῆς, ἢ ἐπιθυμητικόν, ὁμοίως καὶ αἷδε κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἀλλήλας. εἰ δὲ χωρὶς τοῦ τέμνειν εἰς τὰς

Philebo Plato ostendit, differentias omnes ipsarum enumerans. Propterea dixi, affinia esse et communia, quae ex divisoria via inveniuntur, iis, quae ex similis cognitione intelligi solent. Etenim similitudinem voluptates inter se obtinent, communitatem sane generatim. Unum namque commune est in ipsis, ex quo communem fortificantur appellationem. Aliae vero secundum peculiarium differentiarum speciem; quandoquidem simplices simplicibus, praeter communem voluptatis speciem etiam eam, quae simplicitate constat, consecutae, maiorem similitudinem assumunt; quemadmodum in compositis compositae, corporeae corporeis, animales animalibus, utiles utilibus, noxiae noxiis; quemadmodum etiam quae in honestis actionibus versantur, et quae in malis invicem utraeque respondent. Consimiliter etiam, quae in rationali animae specie sunt, invicem consentiunt. Item quae in irascibili aut concupiscibili consistunt, pariter et haec eodem modo invicem respondent. At nisi unumquodque

Ed. Chart. V. [265.]

Ed. Bas. I. (337. 338.)

οἰκείας διαφορὰς ἕκαστον τῶν γενῶν ἀποφηνόμενοι τι καθόλου καὶ ἀδιορίστως ἰατροί τε καὶ φιλόσοφοι, πολλὰ τῶν ἐναργῶς φαινομένων ὁσημέραι μυχόμενα ταῖς ἑαυτῶν ἀποφάσεσιν ἰσχουσιν. ὁ γὰρ ἐπαινούμενος ὑπὸ τῶν κατὰ τὰς τέχνας ἀπάντων ἀξιολόγων ἀνδρῶν διορισμός ἐκ τοῦ γε-
 γυμνάσθαι κατὰ τὰς δύο ταύτας θεωρίας, ὑπὲρ ὧν ἐν τῷδε τῷ γράμματι διηλθον, ἀποτελεῖται. λέγω δὲ δύο θεωρίας, τὴν ἑκ τῆς τῶν ὁμοίων τε καὶ ἀνομοίων διακρίσεως καὶ (338) τὴν ἐκ τῆς κατὰ διαίρεσιν τε τῶν γενῶν ἄχρι τῶν ἀτόμων ὁδοῦ, τῆς ἑκ ἀντιστροφῆς ταύτης θέσεως, δηλονότι ἐκ τῶν κατὰ μέρος ἐπὶ τὸ πρῶτον γένος ἀνόδου διὰ τῶν ἐν τῷ μεταξύ διαφορῶν. καὶ ταύτας ἀμφοτέρως τὰς μεθόδους κάλλιστα καὶ ἄριστα τῶν ἔμπροσθεν ἰατρῶν τε καὶ φιλοσόφων Ἱπποκράτης τε καὶ Πλάτων εὖρον, ἐπέδειξάν τε πολλὰ συγγράμματα ψευδῶς λελεγμένα πρὸς τῶν ἀγνοούντων διορίζεσθαι τὰ κοινὰ τῶν ἰδίων. καὶ μέντοι καὶ τὰς διαφωνίας πρόσθεν ἔδειξα ἐντεῦθεν γεγονυίας τοιαύτας, ὁποῖαι παρὰ μὲν τοῖς ἰατροῖς ἐγένοντο περὶ τε πτισάνης

genus in peculiares differentias secant, pronunciantes aliquid generatim et indistincte tum medici tum philosophi, multa, quae evidenter apparent, quotidie iis ipsis, quae tumentur affirmantque, repugnantia tenent. Nam distinctio ab omnibus artibus claris viris laudata exercitatione harum duarum speculationum, de quibus hoc libro trans-
 egi, absolvitur. Dico autem duas speculationes, et eam, quae discretionem similium et dissimilium constat, et eam, quae via juxta divisionem generum usque ad individua tendit, et reciproco hoc modo, scilicet ex particularibus ad primum genus reditu per differentias intercedentes. Atque has utrasque methodos optime atque elegantissime inter priores tum medicos tum philosophos Hippocrates et Plato invenerunt, ostenderuntque multos commentarios falso conscriptos ab iis, qui communia a propriis nequeunt distinguere. Quin etiam dissensiones prius indicavi illinc tales obortas, quales sane apud medicos extiterunt

Ed. Chart. V. [265.]

Ed. Bas. I. (338.)

χρήσεως, ὅσα τε ἄλλα προσφέρεται τοῖς νοσοῦσι, παρὰ δὲ τοῖς φιλοσόφοις περὶ τῶν τῆς ψυχῆς ἀρετῶν, ἐνίων μὲν οἰομένων διδασκίᾳ ὑπάρχειν αὐτάς, ἐνίων δὲ φυσικὰς ἢ δι' ἐθῶν καὶ ἀσκήσεως κτητάς. εἰ γὰρ διηροῦντο τὰ τῆς ψυχῆς εἶδη, καὶ σαφῶς ἐγνώκεσαν, ἕτερον μὲν εἶναι τὸ λογιστικόν, ἕτερον δὲ τὸ ἄλογον, διττὴν ἔχον καὶ τοῦτο τομὴν, οὐτ' ἂν τοῦ λογιστικοῦ τὴν γ' ἐπιστήμην ἀφηροῦντο, τοῖς τ' ἄλογοις οὐκ ἂν αὐτῆς μετεδίδοσαν. ὥστε κακεῖνος ὁ λόγος, ἐφ' ᾧ φησιν ὁ Πλάτων, ἐκάστου τῶν ὄντων, περὶ ὃ τέχνην τινὰ συστήσασθαι βουλόμεθα, τὴν φύσιν τῆς οὐσίας ἀκριβῶς χρὴ γινῶναι, συνῆπται τε καὶ κοινωνεῖ ταῖς νῦν εἰρημέ- ναις μεθόδοις. ὁ γὰρ γνούς, οὐχ ἀπλοῦν ἐν εἶδος ἐν ἡμῖν εἶναι ψυχῆς, ὥσπερ ἐν τοῖς φυτοῖς μὲν τὸ ἐπιθυμητικόν, ἐν θεοῖς δὲ τὸ λογιστικόν, ἀνθρώπῳ δ' ἅμφω τε ταῦτα καὶ τρίτον ἐπ' αὐτοῖς τὸ θυμοειδές, ἔγνω σὺν τούτῳ τῶν ἀρε- τῶν τὸν ἀριθμόν, καὶ τὴν δύναμιν, καὶ τὴν κτῆσιν, ὥσπερ ὁ γνούς τὴν φυσικὴν κατασκευὴν τοῦ σώματος ἡμῶν, ἐν μὲν

de p̄tisanæ usu ac aliis, quæ aegrotantibus offeruntur; apud philosophos autem de animæ virtutibus, dum nonnulli putant ipsas esse dociles, nonnulli vero naturales, vel moribus et exercitatione acquisitas. Si enim animæ species divisissent, manifesto etiam cognovissent, alteram esse rationalem, alteram vero irrationalem, quæ et ipsa duplicem habet sectionem; neque scientiam a rationali sustulissent, neque irrationalibus eam concessissent. Quapropter et illa oratio, in qua Plato dicit, Uniuscujusque rei existentis, circa quam artem aliquam constituere cogitamus, naturam substantiæ exacte cognitam habere oportet; conjuncta est communisque methodis nuper comprehensis. Nam qui novit, non simplicem unam animæ in nobis speciem esse, sicuti in stirpibus appetentem, in diis rationalem, in homine autem ambas esse, et tertiam præterea irascibilem, novit cum hac virtutum numerum, vim et possessionem, quemadmodum qui naturalem corporis nostri structuram habet perspectam, in similaribus quidem

Ed. Chart. V. [265. 266.]

Ed. Bas. I. (358.)

τοῖς ὁμοιομερέσι συμμετρίαν τῶν στοιχείων, ἐν δὲ τοῖς ὀργανικοῖς ἐκ τῆς τῶν ὁμοιομερῶν ποσότητός τε καὶ πηλικότητος, ἔτι τε διαπλάσεως ἐκάστου καὶ θέσεως ἀποτελεῖσθαι τὸ κατὰ φύσιν ἐν ἐκάστῳ σώματι ζῶον, τῆς συμμετρίας δηλονότι καθ' ἐκάστην ζωὴν τῶν εἰρημένων φυλαττομένης οἰκείας, οὗτός γε τῶν νοσημάτων εὐπορήσει τῆς προσηκούσης ἐκάστῳ θεραπείας τε καὶ προφυλακῆς.

Κεφ. ζ'. Εἰκότως οὖν ἔνιοι τὴν τῶν ὁμοίων τε καὶ οὐχ ὁμοίων ἀκριβῆ γνῶσιν αὐτάρκη νομίζουσιν ὑπάρχειν εἰς μεθοδικὴν σύστασιν ἀπάσης τέχνης, εἴ γε καὶ πρὸς τὴν τῶν ἀμφισβητουμένων κρίσιν ἱκανὴ ποδηγός ἐστιν. ὁμοιότητος γὰρ οὔσης πολλῆς ἐνίοις τῶν πιθανῶν μὲν, οὐκ ἄληθῶν δὲ πρὸς τοὺς ὄντας ἀληθεῖς λόγους, ὁ γεγυμνασμένος διακρίνειν ἀπ' ἀλλήλων αὐτοὺς εἴσεται σαφῶς, ὅσον τε χρὴ δόγμασι πιστεύειν [266] ὥς ἀληθέσιν, ὅσων τε καταγινώσκειν ὥς ψευδῶν, ὅσων τε τὸ πιθανὸν ἄδηλον, ὅπως ἀδηλίας ἔχον προσέοικε τῷ ἀπιθάνῳ, ὥσπερ γε καὶ τῶν

elementorum commodationem, in instrumentariis ex similiarium quantitate et qualitate, item uniuscujusque conformatione et situ naturalem habitum effici, in unoquoque animantis corpore symmetria videlicet singulorum praedictorum per unamquamque vitae substantiam conservata, ipse morborum curationis cuique convenientis et praeservationis copiam habebit.

Cap. VII. Merito igitur nonnulli exactam similiarum et dissimiliarum cognitionem sufficere ad methodicam cujuslibet artis constitutionem arbitrantur, siquidem etiam ad judicandum de iis, quae in ambiguo sunt, dux haec est abunde faciens. Nam quum multa sit similitudo quibusdam probabilibus, non autem veris, cum sermonibus omnino veris, qui eos discernere invicem est exercitatus, manifesto sciet, quantum dogmatis tanquam veris credendum sit, quantumque derogandum tanquam falsis, et quantum probabile, haud scio quam incertum, improbabili respondeat; quemadmodum etiam iis, quae aequaliter

Ed. Chart. V. [266.]

Ed. Bas. I. (338.)

ἐπίσης ἀλλήλων, εἴτε ἐν δυσὶν, εἴτε ἐν τρισὶν, εἴτε ἐν
 πλείοσιν ἢ ἑκτασις γένοιτο, μηδὲν ἡγεῖσθαι πιστότερον.
 ἀνάγεται δὲ ἡ τούτων κρίσις εἰς φαντασίαν, ὥς μὲν οἱ
 νεώτεροι τῶν Ἀκαδημαϊκῶν λέγουσιν, οὐ μόνον πιθανήν,
 ἀλλὰ καὶ περιοδευομένην καὶ ἀπερίσπαστον, ὥς δ' οἱ περὶ
 τὸν Χρύσιππον, εἰς καταληπτικὴν, ὥς δὲ κοινῇ πάντες
 ἄνθρωποι πεπιστεύκασιν, εἰς αἰσθησίην τε καὶ νόησιν ἐναργῆ.
 διαφέρειν μὲν οὖν ἀλλήλων δοκοῦσιν αἱ εἰρημένα λέξεις,
 εἰ δ' ἐπιμελέστερόν τις σκοποῖτο, τὴν αὐτὴν ἔχουσι δύναμιν,
 ὥσπερ γε καὶ περὶ τὴν φησὶ τις ἀπὸ τῶν κοινῶν ἐννοιῶν ἀρχε-
 σθαι, καὶ ταύτας τίθεσθαι πρῶτον ἀπάντων κριτήριον ἐξ
 ἑαυτοῦ πιστόν. ὅτι μὲν γὰρ τὸ πρῶτον κριτήριον ἀναπο-
 δείκτως εἶναι δεῖ πιστόν, ὁμολόγηται πᾶσιν, οὐ μὴν ὅτι
 γε φυσικὸν εἶναι δεῖ τοῦτο καὶ πάντων ἀνθρώπων κοινόν,
 ἐννοοῦσιν ἅπαντες, καὶ οἱ πλείστοι προκρίνουσιν ἐνίοτε τοῦ
 κοινῇ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐναργῶς φαινομένου τῇ ἑαυτῶν
 ὑπολήψει ἐμμένειν, καὶ προσποιοῦνται πεπιστευκέναι βεβαίως

invicem respondent, sive in duobus, sive in tribus, sive
 in pluribus fiat extensio, nihil putandum fide dignius.
 At horum iudicium ad imaginationem reducitur, ut re-
 centiores Academici dicunt, non solum probabilem, sed
 etiam circumeuntem et immobilem, ut autem Chrysippi
 sectatores ajunt, ad comprehensoriam, ut communiter
 omnes homines crediderunt, ad sensum intellectumque
 evidentem. Itaque verba praedicta differre inter se vi-
 dentur. Si autem accuratius quis inspiciat, eandem vim
 obtinent, veluti etiam quum quis censet a communibus
 notionibus incipere, atque has primum omnium iudicium
 ex se ipso fide dignum constituere. Quod enim primum
 iudicii locum citra demonstrationem fide dignum esse
 convenit, omnibus in confesso est, non tamen, quod na-
 turale hoc esse oporteat et omnium hominum commune,
 universi intelligunt, et plerique nonnunquam prae eo,
 quod omnibus ex aequo hominibus evidenter apparet,
 malunt suae ipforum adhaerere opinioni, et simulant

Ed. Chart. V. [266.]

Ed. Bas. I. (338.)

οἷς αὐτοὶ λέγουσιν εἰκῇ ἔνεκα τοῦ κατασκευάζειν τι δόγμα τῶν ἀπὸ τῆς ἑαυτῶν αἰρέσεως, ὥσπερ γε πάλιν ἕτεροὶ τινες εἰς τὸ διαβάλλειν τι τῶν ἐισροδόξων ὑπομένουσιν ἐκουσίως ψεύδεσθαι. τοῖς γὰρ ἑαυτοὺς ἀπὸ τινος αἰρέσεως ἀναγορεύσασιν ἀγωνίζεσθαι πρόκειται περὶ πάντων τῶν κατὰ τὴν αἵρεσιν, εἰ καὶ μηδεμίαν ἀναγκαίαν ἀκολουθίαν ἔχει πρὸς τὴν στοιχεῖωσιν, ὥσπερ ἀμέλει καὶ πὶ τοῦ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικοῦ δόγματος. τοῦτο γὰρ ἱατροῖς ἐπίστασθαι χρήσιμόν ἐστιν ἔνεκα τοῦ προσφέρειν τὰ βοηθήματα τῷ πεπονθότι τόπῳ, βεβλαμμένου τοῦ λογισμοῦ, φιλοσόφοις δ' οὔτε εἰς τὴν εὗρεσιν τῆς διαφορᾶς τῶν ἀρετῶν οὔτ' εἰς τὴν ἀσκήσιν αὐτῶν ἐστὶ χρήσιμον. εἴαν τε γὰρ ἐν τῇ καρδίᾳ τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικὸν ὑπάρχῃ μόριον, εἴαν τε ἐν τῇ κεφαλῇ, δυνησόμεθα καὶ φρόνησιν κτήσασθαι, καὶ σωφροσύνην, καὶ δικαιοσύνην, καὶ ἀνδρείαν, ἐξ ἄλλων δογμάτων τε καὶ ἀσκήσεων ἐπὶ τὴν κτῆσιν αὐτῶν ἀφικόμενοι. μόνοις οὖν ἐκείνοις τοῖς φιλοσόφοις καὶ τὸ μηδὲν εἰς ἡθὺς τε καὶ τὰς πολιτικὰς πράξεις χρήσιμον ζητεῖν ἀκόλουθόν ἐστιν, ὅσοι

firmam se fidem addidisse iis, quae ipsi dicunt verisimilia, ut dogma aliquod sectae ipsorum approbent astruantque; quemadmodum rursus alii nonnulli, ut aliquid secus opinantium calumnientur, sponte sua mentiri sustinent. Nam iis, qui se a quadam secta appellant, contendere propositum est de omnibus, quae in secta habentur, etsi nullam necessariam ad principii elementa habeant consequentiam, quemadmodum sane in dogmate de animae principatu. Hoc enim medicis scire ex usu est, ut, ratione laesa, loco affecto auxilia adhibeant, philosophis autem neque ad inveniendam virtutum differentiam, neque ad exercitationem ipsarum est utile. Sive enim in corde princeps animae pars existat, sive in cerebro, poterimus et prudentiam et temperantiam, iustitiam et fortitudinem consequi, ex aliis placitis et exercitationibus ad ipsarum possessionem pervenientes. Itaque solis philosophis etiam id, quod nihil ad mores civilesque actiones conducit, inquirere consequens est, qui speculatoriam philo-

Ed. Chart. V. [266.]

Ed. Bas. I. (338.)

τὴν θεωρητικὴν φιλοσοφίαν εἵλοντο, καθάπερ γε καὶ εἰ μετὰ κόσμον τοῦτόν ἐστι τι, καὶ εἰ ἔστιν, ὁποῖόν τι τοῦτο, καὶ εἰ ὁ κόσμος οὗτος ἐν ἑαυτῷ περιέχεται, καὶ εἰ πλείους ἐνός, καὶ εἰ πάμπολύ τι πλῆθος, ὁμοίως δὲ καὶ εἰ γενητός ἢ ἀγένητος ὅδε ὁ κόσμος ἐστίν· ὥσπερ γε καὶ εἰ, γεγονότος αὐτοῦ, θεός τις ἐγένετο δημιουργός, ἢ θεός μὲν οὐδείς, αἰτία δέ τις ἄλογός τε καὶ ἄτεχνος εἰργάσατο κατὰ τὴν τύχην οὕτως καλόν αὐτόν, ὥς εἰ καὶ θεός ἐπεσιτάει τῇ κατασκευῇ σοφώτατος ἅμα καὶ δυνατώτατος. ἀλλὰ τὰ γε τοιαῦτα ζητήματα πρὸς τὸ καλῶς οἰκεῖν τὸν ἴδιον οἶκον, ἢ τῶν τῆς πόλεως πραγμάτων προνοεῖσθαι προσηκόντως, ἢ συγγενέσι καὶ πολίταις καὶ ξένοις προσφέρεσθαι δικαίως τε καὶ κοινωνικῶς οὐδὲν συντελεῖ. παρεγένοντο δ' ἐπὶ τὴν ζήτησιν αὐτῶν ἔνιοι τῶν πρακτικῶν ὑποτιθεμένων, τέλος ἐκ τῶν χρησίμως ζητούμενων κατὰ βραχὺ προσελθόντες ὥς ἐφ' ὅμοια. οὐ γὰρ δὴ, ὥσπερ γεγονέναι τὸν κόσμον ἢ μὴ γεγονέναι ζητεῖν ἄχρηστον, οὕτω καὶ περὶ προνοίας καὶ θεῶν.

sophiam delegerunt, quemadmodum et an post mundum hunc sit aliquid, et, si est, quale hoc tandem. Item num mundus hic in se contineatur, et an plures uno, et an copiosa quaedam multitudo. Similiter generatusne an ingenuitus mundus hic existat. Sicut etiam an geniti ipsius deus aliquis opifex fuerit, an deus nullus quidem, sed causa quaedam irrationalis et inartificiosa fortuito ipsum adeo pulchrum effecerit. Sic an etiam deus praesit structurae mundi sapientissimus simul et potentissimus. Verum huiusmodi quaeſtiones nihil conferunt ad domum propriam honeste administrandam, aut civitatis rebus convenienter prospiciendam, vel cognatis et civibus et hospitibus iuste et communicatorie impartendum. Proceſſerunt autem ad quaeſtionem ipsorum nonnulli, qui practici statuuntur, tandem ex iis, quae utiliter disquiruntur, paulatim tanquam ad similia progressi. Non enim, sicut mundum generatum esse, aut non generatum esse, quaerere inutile est, ita etiam de providentia et

Ed. Chart. V. [266. 267.]

Ed. Bas. I. (338.)

ὅτι γάρ τι κρεῖττον ἀνθρώπου δυνάμει τε καὶ σοφίᾳ κατὰ τὸν κόσμον, ἅπασιν ἡμῖν ζητεῖσθαι βέλτιον, [267] οὐ μὴν, ὅποιοί τινες εἰσι τὴν οὐσίαν οἱ θεοὶ, πότερον ἀσώματοι παντάπασιν, ἢ, καθάπερ ἡμεῖς, οὕτως αὐτοὶ μετὰ σωμάτων, ἀναγκαῖον σκοπεῖσθαι. καὶ γὰρ καὶ ταῦτα καὶ ἄλλα πολλὰ τελέως ἄχρηστ' ἐστὶν εἰς τὰς ἡθικὰς τε καὶ πολιτικὰς ὀνομαζομένας ἀρετάς τε καὶ πράξεις, ὥσπερ γε καὶ εἰς τὰς τῶν ψυχικῶν παθῶν ἰάσεις. καὶ γέγραπται περὶ αὐτῶν ὑπὸ Ξενοφῶντος ἄριστα, μὴ μόνον αὐτοῦ τῆς ἀχρηστίας κατεγνωκότος, ἀλλὰ καὶ Σωκράτην φάσκοντος οὕτω φρονεῖν. ὁμολογοῦσι δ' αὐτῷ καὶ οἱ ἄλλοι τοῦ Σωκράτους ἐταῖροι, καὶ Πλάτων αὐτὸς, ὃς τὴν φυσικὴν θεωρίαν τῇ φιλοσοφίᾳ προσθεὶς Τιμαίῳ ἀναφέρει τὸν περὶ αὐτῆς λόγον, οὐχὶ Σωκράτει, καθάπερ καὶ τὴν ἐπὶ πλέον ἐκτεταμένην διαλεκτικὴν εἰς Παρμενίδην τε καὶ τὸν ἐταῖρον αὐτοῦ Ζήνωνα. δι' ὁμοιότητα μὲν τινα τοῖς χρησίμοις τῶν λογικῶν καὶ φυσικῶν θεωρημάτων καὶ ἡ τῶν ἀχρήστων προστεθῆη ζήτησις. ἀδύνατον γὰρ ἐστὶ μηδ' ὅλως ἐφάπασθαι κατὰ

diis. Quod enim sit aliquid homine praestantius virtute et sapientia in mundo, omnibus nobis disquirere praestat; non tamen, quales dii sint substantia, utrum incorporei omnino, an, quemadmodum nos, ita ipsi cum corporibus existant, necessarium est considerare. Etenim haec aliaque multa prorsus nihil conducunt ad virtutes actionesque morales et civiles appellatas, quemadmodum etiam ad animi affectuum remedia. Scripsit de iis Xenophon optime, qui non solum inutilitatem ipsorum damnaverit, sed etiam Socratem ita sentire pronunciet. Consentiant ipsi et alii Socratis sodales, et Plato ipse, qui naturalem speculationem philosophiae adjungens Timaeo disputationem de ea defert, non Socrati, sicut etiam dialecticam longius exporrectam ad Parmenidem et sodalem ipsius Zenonem. Sane propter similitudinem aliquam utilibus rationalium naturaliumque speculationum etiam inutilium quaestio apposita est. Nentiquam enim licet vel attingere

Ed. Chart. V. [267.]

Ed. Bas. I. (338. 339.)

τὴν ἡθικὴν τε καὶ πολιτικὴν θεωρίαν μήτε τῆς φυσικῆς, μήτε τῆς συλλογιστικῆς, ἀλλὰ καὶ ταῦτα τῶν ἀχρηστων εὐρήσεις. παραπλήσια δὲ (339) πολλὰ τῶν ψευδῶν ἐστὶν τοῖς ἀληθεῖσιν ἐν τε ταῖς ἀρχαῖς τῶν ἀποδείξεων καὶ πᾶσι τοῖς μετὰ ταῦτα, καὶ τὰ σοφίσματα καθ' ὁμοιότητα τῶν πρὸς τοὺς ἀληθεῖς λόγους συντίθενται. διαγιγνώσκειν καὶ διακρίνειν αὐτὰ ἀπ' ἀλλήλων οἱ γεγυμνασμένοι κατὰ τὴν ὕλην ἐκείνην ἴσασι, περὶ ἣν ἡ τέχνη διατρίβει, μετὰ τοῦ δηλονότι καὶ τὴν φυσικὴν ἔχειν ἀγχίνουσαν, ἣν ἐχοῖν μάλιστα κρίνεσθαι κατὰ τὴν ἡλικίαν τῶν παιδῶν ὑπὸ τῶν ἐν ἐκάστη πόλει συνετωτάτων πρεσβυτέρων, ἐκμανθάνειν τε τὴν προσήκουσαν τῇ φύσει τέχνην ἕκαστον, ὡς νῦν γε πολλοὺς ὁρῶμεν τέχνας λογικὰς μετιόντας οὐδ' οἷς αὐτοὶ φθέγγονται παρακολουθοῦντας.

Κεφ. ἡ'. 'Οτι δ' εἰς λογικὰς ἀρχὰς ἀνάγεται παντὸς δόγματος ἡ ἀπόδειξις, ἐπιδέδεικται μὲν ἡμῶν ἐν ἀπάσαις σχεδὸν ταῖς πραγματεσίαις, ἀλλὰ καὶ νῦν, ἐπειδὴ τὸ διακρίνειν ἀπ' ἀλλήλων δύνανται τὰ πράγματα καὶ θεωρεῖν

in morali et civili speculatione sive naturalem, sive rationatricem, sed haec quoque inutilibus adscribuntur. Caeterum multa falsa veris sunt similia et in demonstrationum initiis et omnibus subsequenter; item sophismata ex similitudine, quam cum veris sermonibus habent, componuntur; sed internoscere ea et invicem discernere noverunt in illa materia, circa quam ars versatur, exercitati nimirum et naturali industria praediti, quam oportebat potissimum in puerili aetate a cujusque civitatis senioribus prudentissimis indicari, ac unumquemque artem naturae congruam ediscere, ut nunc multos videmus artes rationales exercentes, qui ne ea sane, quae ipsi dicunt, assequuntur.

Cap. VIII. Porro quod ad logica principia cujuslibet dogmatis demonstratio reducatur, in omnibus fere operibus a me ostensum est. Sed et nunc, quoniam, ut res invicem discernere possis, et similitudines dissimilitu-

Ed. Chart. V. [267.]

Ed. Bas. I. (339.)

ἀκριβῶς τὰς ἐν ἐκάστοις ὁμοιότητάς τε καὶ ἀνομοιότητας
ἐξ ἀρχῆς σκοπεῖσθαι προϋθέμεθα, προσθήσω τι παρά-
δειγμα γυμνασίας ἔνεκεν, ὡς οὐ χρὴ μόνον ἀρκεῖσθαι τῷ
δεῖξαι τὸ δεῖν ὑμᾶς γυμνάζεσθαι περὶ τὰ κατὰ μέρος,
ἀλλὰ καὶ πράττειν οὕτω. οὐδὲ γάρ ὁ Πλάτων αὐτὸς οὐδ' Ἱπποκράτης ἠρκέσθησαν τῷ καθόλου τοῦτο συμβουλευ-
εσθαι, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν παραδειγμάτων ἐγύμνασαν ἡμᾶς
ἐν πολλοῖς κατὰ μέρος. προκεχειρίσθω δέ τις ὕλη θεωρίας,
ἡ τῆς περὶ ἡμᾶς προνοίας τοῦ δημιουργοῦ, τὴν ἀρχὴν ἀπὸ
τῆς κατασκευῆς τοῦ σώματος ποιησαμένοις. ἔνιοι γὰρ κατὰ
τινα τύχην ἄτεχνον καὶ ἄλογον, οὐ κατὰ πρόνοιαν σοφοῦ
δημιουργοῦ διαπλάττεσθαι φασιν, ἀμυδρὰ πρὸς τὴν πίστιν
ὧν λέγουσιν ὁμοιότητι χρώμενοι, ὡς ἔνια κατὰ τὸν βίον
ὑπὸ τύχης ὅμοια γίνεται τῶν κατὰ τὰς τέχνας. ὁρῶν γάρ
τίς τινων τὴν περιγραφὴν ἢ τὸ σχῆμα παραπλήσιον εἶναι
λέοντος προσώπῳ, καθάπερ ἐνίων δράκοντος, ἢ ἄλλου τι-
νὸς ζώου, ὡς φασι, καὶ πού τις πατάξας πέτραν ἀπέβρῃξεν

dinesque singulorum exacte speculari, ab initio considerare
institui, apponam exemplum aliquod exercitationis gratia.
Quippe non convenit esse contentum eo, quod ostensum
est, nos in particularibus exercitari oportere, sed etiam
ita facere. Neque enim Plato ipse neque Hippocrates
satis habuerunt universim hoc consuluisse, sed exemplis
quoque particularibus plerisque nos exercitarunt. Pro-
matur autem quaedam materia speculationis, quae tractat,
an opifex nostri habeat providentiam, principio a stru-
ctura corporis desumpto. Nonnulli enim fortuna quadam
artis et rationis experte, non providentia sapientis opificis
conformari pronunciant, obscura ad fidem eorum, quae
dicunt, similitudine utentes, quemadmodum aliqua in
vita a fortuna similia redduntur iis, quae juxta artes fiunt.
Quum namque aliquis nonnullorum descriptionem aut
figuram leonis aspectui esse persimilem conspicit, sicuti
quorundam draconis, aut alterius cujusdam animantis,
ut inquit, ac ubi quis forsan petram feriens, tantum

Ed. Chart. V. [267. 268.]

Ed. Bas. I. (339.)

αὐτῆς τηλικούτον, ὥς τὸ καταλειπόμενον εἰκέναι λέοντος μορφῇ, [268] ἑτέρα τε τοιαῦτα λέγουσιν ἅπαξ ἐν μακρῷ χρόνῳ καθ' ὅλην τὴν οἰκουμένην γεγονότα, τῆς δὲ τῶν τεχνῶν φύσεως, ἣν ἅπαντες ἄνθρωποι φύσει ποιοῦνται, καὶ τῆς πρὸς αὐτὰς ὁμοιοτάτης ἡμῶν διαπλάσεως παντάπασιν ἐπιλανθάνονται. καίτοι γε ὁρῶνται ἐνεργοῦντας περὶ τὰς ὕλας πολλοὺς, οὔτε σκυτοτόμους ὀνομαζομένους, οὔτε τέκτονας, οὔτε πλάστας, ἐὰν γε μὴ φαίνεται χρησίμου ἕνεκά τινος ἐκάστου, ὧν ἐκεῖνοι ἐδημιούργησαν, γεγονέναι. ὥς οὐδὲν ἄλλο τέχνης ὑπάρχει γνώρισμα παρὰ τὴν χρείαν ἐκάστου τῶν ἐν τῷ δημιουργηθέντι μορίῳ. ἐὰν μὲν οὖν ὁ τὰ ξύλα τέμνων τε καὶ πρίων καὶ συμπηγνὺς ἀπεργάσῃται σκίμποδα, πάντα ἐπιτῆδεια τὰ μόρια ἔχοντα πρὸς τὴν χρείαν, ἥς ἕνεκα πῆγνυται, γεγονότα, τεχνίτην φασὶν εἶναι τὸν τοιοῦτον· ἐὰν δ' ἦτοι τοὺς δεξιούς πόδας τοῖς ἀριστεροῖς ἀνίσους ἀπεργάσῃται κατὰ τὸ μῆκος, ἢ τὸ πάχος, ἢ τὸ σχῆμα διαφέροντας, ἢ τι τοιοῦτον κατὰ τὸ ἐπικλιντρον, ἢ τὰ διήκοντα ξύλα κατὰ τὸ μῆκος τι τῶν ἄνω μερῶν ἐπὶ τὰ κάτω φαίνεται σφαλεῖς, ἄτεχνον εἶναί φασι. καὶ πολὺ γε μᾶλλον, ἂν

ab ea confregit, ut reliqua pars respondeat leonis formae, aliaque hujusmodi dicunt, quae vel semel longo tempore in universo fiunt, artium vero naturae, quam universi homines natura moliantur, et conformationis nostri ipsis simillimae prorsus obliviscuntur; at qui vident, multos circa materias operari, qui neque coriarii, neque fabri, neque figuli dicuntur, nisi appareant utilis cujusdam gratia esse, quae illi fabricati sunt, quippe quod nulla alia artis nota sit praeter usum utilitatemque uniuscujusque partis in re fabricata. Si igitur, qui ligna secat, urit et compingit, lecticam efficiet omnes continentem partes convenientes usui, propter quem factae compinguntur, ejusmodi esse artificem dictitant; si vero dextros pedes sinistris effecerit longitudine, aut crassitie, aut figura differentes, aut tale quippiam in lecto, aut lignis pertinentibus longitudine superiores partes ad infernas aberrasse videatur, imperitum esse dicunt, Ac multo magis,

Ed. Chart. V. [268.]

Ed. Bas. I. (339.)

τὸ κατασκευαζόμενον ἐν πολλῶν μερῶν ἢ συγκεείμενον, εἴτα μηδὲν ἐν αὐτοῖς ὃ συμπηγνύς αὐτὰ σφάλλῃται, τεχνίτην εἶναι φασὶ τὸν κατασκευάσαντα, καθάπερ ἐπὶ τῆς ἀμάξης ὃ Ἡσίοδος εἶπεν,

— — ἑκατὸν δέ τε δούραθ' ἀμάξης.

εἴτε γὰρ ὄντως ἑκατὸν, εἴτε ἀντὶ τοῦ πολλὰ τοσαῦτα εἶπεν, ὥσπερ Ὅμηρος,

Τῆς ἑκατὸν θύσανοι παγχρούσσοι ἡερέθοντο.

καὶ διὰ τοῦτο οἱ γραμματικοὶ φασιν, ἀντὶ τοῦ πολλὰ ἑκατὸν εἰρηκέναι, τῷ μὴ σφαλῆναι κατὰ τι τῶν μορίων, ἀλλὰ καὶ τὸ μέγεθος αὐτοῖς καὶ τὸ σχῆμα περιδεῖναι τὸ πρέπον, ἐν χώρᾳ τε τῇ προσηκούσῃ τάξαι, καὶ τὴν πρὸς τὰ πλησιάζοντα σύνθεσιν ἀσφαλῆ καὶ δύσλυτον ἐργάσασθαι, τέχνης ἐπιδείγματα πάντες ἡγοῦνται, οὐχὶ παρ' ἀνθρώπου διδαχθέντες οὕτω κρίνειν, ἀλλ' ἔχοντες φύσει τέχνης ἔννοιαν ἀφωρισμένην τύχης. τὸ μὲν γὰρ ἐν ἅπασι κατορθούμενον εἰς τέχνην ἀναφέρουσι, τὸ δὲ καθ' ἐν ἣ δύο τύχης ἔργον,

fi id, quod apparatus, ex multis constat partibus, deinde si nihil in ipsis, qui compingit, erroris commiserit, artificem esse constructorem ajunt, quemadmodum in curru Hesiodus scripsit:

— — *centum lignaque plaustri.*

Sive enim re vera centum, sive loco multorum tot dixerit, sicuti Homerus:

Centum pendebant ex auro fimbriae.

Et quae grammatici dicunt loco multorum centum posuisse, ne in aliqua parte aberraret, sed etiam magnitudinem ipsis figuramque decentem circumposuerit, collocaritque in regione congrua, et compositionem cum propinquis tutam et solutu difficilem effecerit, artis indicia omnes arbitrantur, non ab homine docti ita judicare, sed naturam habentes artis notionem a fortuna secretam. Quod etenim in omnibus recte sit, ad artem referunt, quod in uno aut duobus, fortunae, non artis, opus esse credimus.

Ed. Chart. V. [268.]

Ed. Bas. I. (339.)

οὐ τέχνης, εἶναι πεπιστεύκασιν. τὴν αὐτὴν οὖν ἔννοιαν οἱ ἀνατομικοὶ τῶν ἰατρῶν ἐθαύμασαν ἅπαντες τὴν τέχνην τῆς φύσεως. οὐ γὰρ, ὥς ἔξωθεν ὁράται τὸ σῶμα συγκείμενον ἐκ μερῶν δέκα που καὶ δώδεκα ἢ, εἰ βούλει, καὶ εἴκοσιν, οὕτω καὶ κατ' ἀλήθειαν ἔχει. σύγκειται γὰρ ἐξ ὀστέων πλειόνων ἢ διακοσίων, ὥσπερ γε καὶ μυῶν πολὺ πλειόνων ἢ διακοσίων. εἰς ἕκαστον δὲ τῶν ὀστέων μὲν ἀφικνεῖται τὸ τρέφον ἄγγειον, ὃ καλοῦσιν οἱ ἄνθρωποι φλέβα, τῶν δὲ μυῶν οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀρτηρία, καὶ νεῦρα, ἴσα τε πάντα ἐστὶν ἀκριβῶς τὰ κατὰ τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ ζώου τοῖς κατὰ ἄλτερον, ὅστωιν ὅστω, καὶ μὺς μὺτ', καὶ φλέψ φλεβί, καὶ νεῦρον νεύρω, καὶ ταῖς ἀρτηρίαις ἀρτηρίαι. διὸ καὶ θαυμασιῶς ὁ Ἱπποκράτης ἔφη, τοῦτο μὲν ἐπεὶ δίκαιον ἔχουσι τὸ σῶμα οἱ ἄνθρωποι. μέγιστον γὰρ ἐστὶ σημεῖον τῆς ἐν τοῖς μορίοις δικαιοσύνης καὶ ἡ τοῦ σχήματος ὁμοιότης, ἡ τε τῆς χώρας, καθ' ἣν ἐμφύεται τὰ τρία ταῦτα ὄργανα, τὴν φλέβα λέγω καὶ τὴν ἀρτηρίαν καὶ τὸ νεῦρον ἐν ἐκάστῳ τῶν μυῶν, ἡ τε τῆς ἐν αὐτοῖς σχέσεως ἐναντιότης οὐ δικαιοσύνην

Eadem itaque notione anatomici medici admirati sunt omnes artem naturae. Neque enim, tanquam extrinsecus videtur corpus compositum ex partibus decem et duodecim, aut, si libet, etiam viginti, sic etiam revera habet. Constat enim ex ossibus pluribus quam ducentis, quemadmodum etiam musculis paulo pluribus quam ducentis; ad singula vero ossa pervenit vas nutriendum, quod homines vocant venam, at ad musculos non hoc solum, sed etiam arteria et nervi. Pariaque omnia sunt ad amissim in dextra animantis parte sita iis, quae in altera sunt, os ossi, musculus musculo, vena venae, nervus nervo, arteriis arteriae. Quapropter etiam mirifice Hippocrates dixit hoc quidem, quum homines justum obtinent corpus; maximum enim indicium est justitiae in partibus figurae similitudo et loci, in quo haec tria instrumenta inferuntur, venam dico, et arteriam, et nervum in singulis musculis; item dispositionis in ipsis contrarietas non

Ed. Chart. V. [268. 269.]

Ed. Bas. I. (339.)

μόνον ἐν τῇ κατασκευῇ τοῦ σώματος ἐνδείκνυται σαφῶς, ἀλλὰ καὶ δύναμιν ἄκραν τοῦ κατασκευάσαντος αὐτὸ τὸ σῶμα. τοὺς γὰρ τοι σκοποὺς τῆς κατασκευῆς ἐὰν ἀριθμήσης, εἴθ' ἕκαστον αὐτῶν εὖρος καταρθωμένον, ἐναργῶς σοι φανεῖται τὸ μέγεθος αὐτοῦ, φημί τοῦ δημιουργοῦ. οὐ γὰρ ἀπλῶς οὕτως, ὥς ἂν ἀμελῶς τις ἐννοήσῃεν, ἰσάριθμόν ἐστι τὸ πλῆθος τῶν ὀστέων καὶ τῶν μυῶν τοῖς ὀστοῖς τε καὶ μυσίν, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς, [269] μεγέθους λέγει καὶ θέσεως, καὶ συνθέσεως, καὶ ἀριθμοῦ, καὶ σχήματος, ὅλης τε τῆς διαπλάσεως, ἅπερ καὶ κατὰ τὰς ἀρτηρίας, καὶ τὰς φλέβας, καὶ τὰ νεῦρα φαίνεται φυλαττόμενα. καὶ γὰρ, ὅποῖον αὐτῶν ἕκαστον εἶναι προσήκει καὶ ὀπηλίκον, ὅπῃ τε μέρος ἐμφυόμενον τοῦ μυῶς, ὅπως τε κατασχιζόμενον, ἀκριβῶς φυλάττεται καθ' ἕκαστον αὐτῶν, ἔτι τε πρὸς τούτοις ἡ πάντων ἰσότης τῶν ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ, τοσοῦτους ἔχουσα καὶ αὐτὴ τοὺς κατὰ μέρος σκοποὺς, ὅσους καὶ τὰ μόρια. καὶ ταῦτά σοι λέγω μηδέπω μνημονεύων ἑκάστου τῶν σπλάγχχνον, ἢ τῶν ἄλλων μορίων, ὅσα κατὰ

justitiam modo in corporis structura manifeste ostendit, sed etiam vim summam ejus, qui corpus ipsum construxerit; nam scopos structurae si numeres, deinde unumquodque ipsorum recte factum invenias, evidenter tibi magnitudo, ipsius opificis dico, apparebit. Neque enim simpliciter ita, veluti si quis negligenter consideret, ossium musculorumque multitudo par est numero ossibus et musculis, sed etiam eorum, quae ipsis insunt, puta magnitudinis, situs, compositionis, numeri, figurae totiusque conformationis, quae et in arteriis, et venis, et nervis servari videntur. Etenim quale unumquodque ipsorum esse convenit, et quantum, et ubi pars musculi inserta, et quomodo etiam in ramos divaricata, exacte in singulis ipsorum conservatur, praeterea omnium paritas sinistrorum cum dextris, tot et ipsa particulares scopos obtinens, quot etiam partes. Atque haec tibi dico nondum mentionem faciens singulorum viscerum, aut aliarum

Ed. Chart. V. [269.]

Ed. Bas. I. (539. 540.)

περιγραφὴν ἰδίαν ὁρᾶται. φαίνεται γὰρ καὶ τούτοις οὐκ ὀλίγοις ἀριθμὸς σκοπῶν ἐν ἑκάστῳ. δυοῖν γοῦν ὀφθαλμῶν ὑπαρχόντων ἡμῖν, ἴσον ἑκατέρῳ τὸ πλῆθος τῶν μορίων ἐστὶ, οὔτε κατὰ σχῆμα παραλλάττον, οὔτε κατὰ τὸ μέγεθος, ἢ τὴν θέσιν, ἢ τὴν διάπλασιν, ἢ τὴν πρὸς τὰ πλησιάζοντα σύνθεσιν καὶ σύμφυσιν, ἀλλὰ καὶ τὸ κρυσταλλοειδὲς ὑγρὸν ἴσον ἀκριβῶς ἐν ἑκατέρῳ, καὶ τὸ ὑαλοειδὲς ὁμοιότατον κατὰ τε χροῖαν καὶ σχῆμα καὶ σύστασιν. ὀνομάζω δὲ σύστασιν τὴν κατὰ μαλακότητα καὶ σκληρότητα διαφορὰν τῶν μορίων. οὐ μὴν οὐδὲ τῶν ὑμένων τε καὶ χιτάνων οὐδεὶς ἑτέρως ἔχων ἐν ἑκατέρῳ τῶν ὀφθαλμῶν ἐστίν, ἀλλ' ἀκριβῶς ἴσον μὲν τὸ μῆκος, ἴσον δὲ τὸ πᾶχος ἢ τὴν λεπτότητα, καθάπερ γε καὶ τὴν χροῖαν καὶ τὴν σύστασιν οὐδὲ βραχὺ παραλλάττων. οὕτω δὲ καὶ ὁ τῶν μυῶν ἀριθμὸς ἴσος, (340) ὃ τε καθ' ἕκαστον αὐτῶν ὄγκος τοῦ σώματος ἅμα τῷ σχήματι καὶ τῇ χροῖᾳ καὶ τῇ συστάσει. τὴν δὲ αὐτὴν εὐρήσεις δικαιοσύνην ἐν ἅπασιν τοῖς ὀργανικοῖς τοῦ σώματος μορίοις. οὐ γὰρ μόνον ὅσα διττά,

partium, quae particulari descriptione videntur. Nam apparet in his quoque non paucis numerus scoporum cuique conveniens. Quum igitur duo nobis insint oculi, par utriusque multitudo partium est, neque figura diversa, neque magnitudine, aut situ, aut conformatione, aut compositione connexuque cum propinquis, sed etiam humor crystallinus aequalis ad amissim in utroque est, item vitreus similitudine et coloris et figurae et consistentiae. Voco autem consistentiam partium in mollietie duritiaeque diversitatem. Non tamen membranarum et tunicarum ulla secus habens in utroque oculo existit, sed exacte aequalis longitudo, aequalis latitudo, vel tenuitate, sicut et colore et consistentia ne paululum quidem varians. Ita etiam musculorum numerus par; item in unoquoque ipsorum moles corporis respondet una cum figura, colore et consistentia. Jam eandem invenies iustitiam in omnibus corporis organicis partibus. Non enim solum quae duplices,

Ed. Chart. V. [269.]

Ed. Bas. I. (340.)

καθάπερ οἱ ὀφθαλμοί, καὶ τὰ ὦτα, καὶ αἱ γένυς, οἷ τε νεφροὶ καὶ οἱ ὄρχεις, καὶ αἱ χεῖρες ὅλαι, καὶ τὰ σκέλη, τὴν κατασκευὴν ἀκριβῶς ἔχει τὴν αὐτὴν τὰ δεξιὰ τοῖς ἀριστεροῖς, ἀλλὰ καὶ τῶν μονοφυῶν εἶναι δοκούντων ὅσα διφυῇ κατ' ἀλήθειάν εἰσιν, οἷον ἐγκέφαλος, γλῶττα, γένυς, πνεύμων, θώραξ, καὶ μήτραι τῶν γυναικῶν, ἕτερά τε τοιαῦτα. καθ' ἕκαστον γὰρ αὐτῶν τὰ δεξιὰ τοῖς ἀριστεροῖς τὸν ἀριθμὸν ἴσον ἔχει τῶν μορίων ἅμα τῷ μεγέθει, καὶ τῷ πάχει, καὶ τῇ λεπτότητι, καὶ τῇ χροῇ, καὶ τῇ συστάσει, καὶ τῇ φύσει πάντως ἀπαράλλακτον. οὕτω δὲ καὶ τὸ τῶν ἀρτηριῶν τε καὶ φλεβῶν καὶ νεύρων γένος ἴσα τὰ δεξιὰ τοῖς ἀριστεροῖς πάντως ἐστὶν ἀπαράλλακτά τε κατὰ τὰς τῶν οὐσιῶν ὁμοιότητας. ὥσπερ οὖν ἐπὶ τῶν ἀνθρωπείων παθῶν ποιούμεθα τὰς κρίσεις, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν θείων ποιεῖσθαι, καὶ θαυμάζειν τὸν τοῦ σώματος ἡμῶν δημιουργόν, ὅστις ποτέ ἐστι θεῶν. εἰ δ' ἐκ τοῦ μὴ βλέπειν αὐτὸν οὐδ' εἶναι φήσομεν, οὐ φυλάξομεν ἔτι τὴν ὁμοιότητα τῆς πρὸς τὰς τέχνας κρίσεως, ἐφ' ὧν οὐκ ἐν

quemadmodum oculi, aures, maxillae, renes, testiculi, manus totae et crura, structuram exacte habent eandem dextrae cum sinistris, sed etiam ex iis, quae simplices esse videntur, duplices tamen revera sunt, exempli gratia cerebrum, lingua, maxilla, pulmo, thorax, uteri foeminarum aliaque id genus. Nam in singulis ipsis dextra sinistris parem numerum partium obtinent pariter cum magnitudine, crassitie, tenuitate, colore, et consistentia, et natura omnino immutabilem. Sic etiam arteriarum, venarum nervorumque genus dextras partes aequales habent sinistris et omnino immutabiles secundum substantiarum similitudines. Quemadmodum igitur de humanis affectibus facimus iudicium, ita etiam de divinis facere convenit, ac corporis nostri opificem admirari, quicumque tandem deorum existat. Si autem, quod non videmus ipsum, ideo neque esse dicamus, non adhuc similitudinem iudicii ad artes servabimus, in quibus non speculando compactam

Ed. Chart. V. [269. 270.]

Ed. Bas. I. (340.)

τῷ θεᾶσθαι τὴν συμπήξασαν τὴν ναῦν ἢ τὸν σκίμποδα
 τὴν κρίσιν τῆς τέχνης ἐποιούμεθα, παραλιπόντες σκοπεῖσθαι
 τὴν χρεῖαν ἐκάστου τῶν μορίων, ἀλλ' ἐν τούτῳ τὸ κῦρος
 αὐτῆς ἐθέμεθα. γελοῖον γὰρ, εἴ τις ἐν τῷ θεάσασθαι τὸν
 κατασκευάζοντα τούτων τι τεχνίτην εἶναι νομίζοι, καὶ εἰ
 ἕνα τῶν μερῶν εὐρίσκοι κακῶς κατασκευασμένα. γελοῖον δὲ
 καὶ ἄριστα κατασκευασμένης τῆς νεῆς, ἢ τῆς οἰκίας, ἢ
 τῆς κλίνης, ἀγνώστου δ' ὄντος τοῦ κατασκευάσαντος, νο-
 μίζειν ἄνευ τῆς τέχνης γερονέαι τὰ τοιαῦτα, ἢ κατὰ τύχην
 διακρινόντων ἀπάντων, καὶ τὴν μὲν σπανιάκισ ἀμαρτάνειν
 τοῦ σκοποῦ, τὴν δ' ἐπιτυγχάνειν ὀλιγάκισ, ἀχρεῖαν δὲ καὶ
 μὴ τεχνικὴν ἡγεῖσθαι τὴν τῆς τοῦ σώματος ἡμῶν κατα-
 σκευῆς αἰτίαν εἶναι, φυλάττοντα τὴν ὁμοιότητα τῆς κρίσεως
 ἐπὶ τῶν ὁρατῶν τεχνιτῶν πρὸς τοὺς μὴ ὁρωμένους. οὐ γὰρ
 ἔξωθεν ἐπεισάγειν προσήκει κριτήριον εἰς ἐπίσκεψιν ὧν
 ἅπαντες ἔχομεν φύσει. [270] τούτοις τοῖς κριτηρίοις χρώ-
 μενος ὁ Ἱπποκράτης ἔγραψε τάςδε φωνάς· εὐπαιδευτος
 ἢ φύσις ἐοῦσα, οὐ μαθοῦσα τὰ δέοντα ποιεῖν. καὶ
 ἐν ἄλλαις ἄλλως· φύσις νούσων οἱ ἱητροί. ὡσαύτως

navim, aut lecticam artis iudicium faciebamus, omittentes
 considerare uniuscuiusque partis usum, sed in hoc sum-
 mam ipsius posuimus. Ridiculum enim, si quis in specu-
 lando eum, qui horum aliquod construit, artificem esse
 censeat, etsi quasdam partes male constructas inveniat.
 Ridiculum vero, etsi optime constructa navi, aut domo,
 aut lecto, incognito autem opifice, putare eiusmodi citra
 artem esse facta, vel fortuito, judicantibus omnibus, hanc
 quidem raro a scopo errare, illam vero assequi raro, inu-
 tilem autem et non artificiosam corporis nostri structuræ
 causam esse opinari, servando iudicii similitudinem in ar-
 tificibus, qui videntur, ad eos, qui non videntur. Non enim
 extrinsecus adducere iudicium oportet ad eorum confide-
 rationem, quæ omnes natura habemus. His iudicii locis
 Hippocrates utens tradidit hæc verba: *Natura quum
 facile erudiatur, non didicit, quæ oportet facere. Si-
 militer habet et hoc: Naturæ morborum medici. Nec*

Ed. Chart. V. [270.]

Ed. Bas. I. (340.)

ἔχει καὶ τοῦτο· φύσις ἐξαρκέσει παντάπασιν. καλεῖ δ' αὐ-
τὴν καὶ δικαίαν ἐνίοτε, καὶ τὸν ἱατρὸν ὑπηρέτην τε καὶ
μιμητὴν αὐτῆς εἶναί φησι, καὶ διὰ παντὸς ἐν τοῖς κατὰ
μέρος λόγοις ὑμνεῖ τε καὶ θαυμάζει τὴν δύναμιν αὐτῆς,
ἥτις μὲν ἐστὶν ἡ οὐσία τῆς διαπλαττούσης τε καὶ διοικού-
σης ἡμᾶς φύσεως, οὐ τολμῶν ἀποφῆνασθαι, τὸ δὲ δη-
μιουργικὸν ἡμῶν αἴτιον, ὡς ἔθος ἐστὶν ἅπασιν ἀνθρώποις,
ὀνομάζων φύσιν.

Κεφ. θ'. Ἀλλὰ Πλάτων γε καὶ τὸ κατασκευάσαν ἡμᾶς
αἴτιον ἀπεφῆνατο, τὸν τοῦ κόσμου δημιουργὸν θεόν, τοῖς
ἑαυτοῦ παισὶ κελεῦσαι λόγῳ διαπλάσαι τὸ τῶν ἀνθρώπων
γένος, λαβόντας μὲν παρ' αὐτοῦ τῆς ἀθανάτου ψυχῆς τὴν
οὐσίαν, προσθέντας δ' ἐν αὐτῇ τὸ γεννητόν. ἀλλ' ἐκεῖνό
γε χρὴ γινώσκειν ἡμᾶς, ὡς οὐκ ἐστὶν ὅμοιον εἶδος ἀποδεί-
ξεως τε καὶ θέσεως τοῦ κατὰ πρόνοιαν θεοῦ τινος ἢ θεῶν
ἡμᾶς κατασκευάσθαι, καὶ τοῦ γινῶναι τὴν οὐσίαν τοῦ κατα-
σκευάσαντος, ὥσπερ οὐδὲ τῆς ψυχῆς ἡμῶν. ὅτι μὲν ἄκρας
ἐστὶ σοφίας καὶ δυνάμεως ἡ τοῦ σώματος ἡμῶν κατασκευή,

non et hoc: *Natura sufficiet omnino*. Vocat autem ipsam
et justam interim, et medicum ministrum imitatoremq̃ue
ipsius esse dicit, ac perpetuo in particularibus sermonibus
celebrat miraturque ipsius virtutem, quae sane substantia
existat naturae conformantis nos et regentis, non ausus
pronunciare, opificem vero nostri causam, ut omnibus mos
est hominibus, naturam nominans.

Cap. IX. Verum Plato etiam causam, quae nos con-
struxit, mundi opificem deum pronunciavit, qui suis filiis
jussu humanum genus conformare, accepta ab eo im-
mortalis animae substantia, appposito autem in ea, quod ge-
neratur. At illud nos scire convenit, non esse similem
speciem demonstrationis et positionis eius, quod nos ad
providentiam alicuius dei aut deorum compositi simus, et
illius, quod opificis substantiam cognoscamus, quemadmo-
dum neque animae nostrae. Quod sane corporis nostri
structura summae sit sapientiae et virtutis, paulo ante com-

Ed. Chart. V. [270.]

Ed. Bas. I. (340.)

δι' ὧν ὀλίγον ἔμπροσθεν εἶπον ἐπιδείκνυται. τὰ δὲ περὶ τῆς οὐσίας τῆς ψυχῆς καὶ τῶν διαπλάσάντων ἡμᾶς θεῶν, ἔτι τε μᾶλλον ὅσα περὶ τοῦ σώματος ἡμῶν λέγεται παντὸς ὑπὸ τοῦ θειοτάτου Πλάτωνος, ἄχρι τοῦ πιθανοῦ καὶ εἰκότος ἐκτείνεται, ὥς αὐτὸς ἐδήλωσεν ἐν Τιμαίῳ, πρῶτον ἐνάρχεσθαι μέλλων τῆς φυσιολογίας, εἶτα καὶ μεταξὺ κατὰ τὴν διέξοδον λόγου παρεντιθεὶς τὴν ἀπόφασιν. ἀρχεσθαι μὲν οὖν μέλλων αὐτοῦ ὁ Τίμαιος, (τοῦτον γὰρ ὑπέθετο τοὺς περὶ φύσεως τῶν κατὰ τὸν κόσμον ἅπαντα λόγους διερχόμενον,) ᾧδὲ πῶς φησι. εἰάν οὖν, ὦ Σώκρατες, πολλὰ πολλῶν εἰπόντων περὶ θεῶν καὶ τῆς τοῦ παντὸς γενέσεως, μὴ δυνατοὶ γενώμεθα πάντῃ πάντως ἂν τοὺς αὐτοὺς αὐτῆς ὁμολογουμένους λόγους καὶ ἀπηκριβωμένους ἀποδοῦναι, μὴ θαυμάσης, ἀλλ' εἰάν ἄρα μηδενὸς ἦτιον παρεχόμεθα, εἰκότως ἀγαπᾶν χρὴ, μεμνημένους, ὥς ὁ λέγων, ὑμεῖς τε οἱ κριταὶ φύσιν ἀνθρωπίνην ἔχομεν. ὥστε περὶ τούτου τὸν εἰκότα μῦθον ἀποδεχομένους πρέπει μηδὲν ἔτι πέρα ζητεῖν. οὕτω δὲ καὶ τὰ περὶ ψυχῆς αὐτῷ γεγραμμένα τοῦ πιθανοῦ καὶ εἰκότος ἔχεσθαι φησιν, ᾧδὲ πῶς εἰπών. τὰ μὲν οὖν

prehenlis ostenditur. Porro quae de animae substantia et diis, qui nos conformarunt, praeterea quae de toto nostro corpore dicuntur a Platone divinissimo, usque ad probabile ac verisimile protenduntur, ut ipse in Timaeo indicavit, primum exorsurus a physiologia, deinde etiam inter narrandum sententiam interponens. Incepturus itaque Timaeus (is enim statuitur de natura mundi totam disputationem pertractare) hoc modo inquit. *Quum ergo, Socrates, multa de diis mundique generatione a multis dicta sint, ne mireris obsecro, si rationes de his probatissimas exactissimasque asferre non possim. Satis enim factum putare debebis, si non minus probabiles, quam quivis alius, rationes attulerim. Aequum est meminisse, et me, qui disferam, et vos, qui judicabitis, nos homines esse, ut, si probabilia dicantur, nihil ulterius requiratis. Sic etiam de anima ab eo conscripta probabile et verisimile haberi dicit, hunc in modum scribens. De anima igitur, quod*

Ed. Chart. V. [270. 271.]

Ed. Bas. I. (340.)

περὶ ψυχῆς, ὅσον θνητὸν ἔχει, καὶ ὅσον θεῖον, καὶ ὅπη, καὶ μεθ' ὧν, καὶ δι' ἃ χωρὶς φαίσιθῃ, τὸ μὲν ἀληθὲς ὡς εἴρηται, θεοῦ ξυμφήσαντος, τότε ἂν οὕτω μόνως διύσχυριζοίμεθα. τό γε μὴν εἰκὸς ἡμῖν εἰρησθαι, καὶ νῦν ἔτι μᾶλλον ἀνασκοποῦσι διακινδυνευτέον τε φάναι καὶ πεφύσθω. ὥσπερ οὖν ταῦτα περὶ ψυχῆς εἶπεν ἄχρὶ τοῦ πιθανοῦ καὶ εἰκότος ἡμῖν γινώσκεσθαι προειρημένα, καὶ διὰ τοῦτο καὶ γὰρ τολμηρῶς ἀποφήνασθαι περὶ αὐτῶν οὐ θεωρῶ, κατὰ δὲ τὸνναντίον, ὅτι πλείω τὰ τῆς ψυχῆς ἐστὶν εἶδη, καὶ ὅτι τριχῇ κατ'ὥκισται, καὶ ὅτι τὸ μὲν αὐτῶν θεῖόν ἐστιν, ὃ λογίζομεθα, τὰ δὲ λοιπὰ δύο παθητικά, τὸ μὲν, ὃ θυμούμεθα, τὸ δὲ, ὃ τῶν διὰ τοῦ σώματος ἡδονῶν ἐπιθυμοῦμεν, ὃ καὶ τῶν φυτοῖς ἐστὶν, ἀποδείξεις ἔχειν φημί, καὶ μέντοι καὶ ὅτι τὸ μὲν ἐν ἐγκεφάλῳ κατ'ὥκισται, τὸ δὲ ἐν καρδίᾳ, τὸ δ' ἐν ἥπατι. [271] καὶ γὰρ τούτων εἶναι ἀποδείξεις ἐπιστημονικά, καὶ περὶ αὐτῶν ἡγωνισάμην ἐν τοῖς πρώτοις ἐξ ὑπομνήμασι τῆσδε τῆς πραγματείας, οὔτε περὶ τῆς οὐσίας εἰπὼν

mortale habet, et quod divinum, et quomodo, et cum quibus, et propter quae seorsim collocata est, re vera, ut dictum est, deo consentiente, tunc quidem sic solum confirmamur. At quod probabile a nobis dictum est, etiam nunc et postea adhuc magis considerantibus affirmare tentandum est. Itaque ita nunc dictum sit. Quemadmodum igitur haec de anima protulit, quousque probabilia et verisimilia sunt, a nobis cognoscuntur; ac ideo audacter de ipsis pronunciare quomodo possim, non video. Contra autem, quod plures animae sint species, quod triplici sede collocatae sint, item quod divina ex ipsis sit, qua ratiocinamur, reliquae autem duae affectibus obnoxiae, haec, qua irascimur, illa, qua corporis voluptates appetimus, quae etiam in stirpibus existit, demonstrationes habere me affirmo, quin etiam quod alia in cerebro, alia in corde, alia in jecinore sedem obtineat. Etenim horum demonstrationes sunt scientificae, et de ipsis contendere in primis lex operis huius commentariis, neque de substantia trium

Ed. Chart. V. [271.]

Ed. Bas. I. (549.)

τι τῶν τριῶν εἰδῶν τῆς ψυχῆς, οὔτε περὶ τῆς ἀθανασίας οὔθ' ὅλως ζητήσας, πότερά κυρίως ὀνομάζων εἴρηκεν ἐν Τίμαιῳ θνητὰ τὰ δύο μέρη τῆς ψυχῆς, ἣ ταύτην αὐτοῦ ἐπῆνεγκε τὴν προσηγορίαν, ἀθανάτοις οὖσιν, ὡς χεῖρον τοῦ λογιστικοῦ, καὶ ὡς κατὰ τὰ θνητὰ τῶν ζώων ἐνεργοῦσιν ὀνόν. τὸ γὰρ, ὅτι τριχῇ κατόικισται τὰ ψυχῆς εἶδη, καὶ ὅτι τοσάσδε τὰς δυνάμεις ἕκαστον αὐτῶν ἔχει, καὶ ὅτι τοιάσδε τινὰς εἰς, τε τὴν ἱατρικὴν τέχνην χρήσιμον ὑπάρχειν, εἰς τε τὴν ἡθικὴν τε καὶ πολιτικὴν ὀνομαζομένην φιλοσοφίαν, εὐλόγως Ἱπποκράτει τε καὶ ἡμῖν ζητεῖται. πότερον δὲ καὶ τὸ θυμοειδὲς καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν ἀθάνατα τετύχηκεν ὄντα, καθάπερ ἡγοῦνται πολλοὶ τῶν Πλατωνικῶν, ἣ θνητὰ, κυρίως εἴρηται κατὰ Τίμαιόν τι μᾶλλον οὐ πάνυ τι χρήσιμον οὔτ' εἰς ἱατρικὴν οὔτε τὴν ἡθικὴν τε καὶ πολιτικὴν φιλοσοφίαν ὀνομαζομένην ὑπάρχον, εἰκότως τοῖς ἱατροῖς καὶ πολλοῖς τῶν φιλοσόφων παραλείπεται. τῆς θεωρητικῆς οὖν φιλοσοφίας ἐστὶ μᾶλλον, ἢ τῆς πρακτικῆς. ἀλλ' ὅτι τὸ βέβαιον αἱ περὶ τούτων ἀποδείξεις οὐκ ἔχουσιν, αὐτὸν ἐπέδειξα τὸν Πλάτωνα διδόντα

animae specierum elocutus quicquam, neque de immortalitate, neque omnino disquirens, utrum proprio vocabulo quas animae partes mortales in Timaeo dixerit, an hanc ipsis appellationem indiderit, immortalibus alioqui, sed tanquam pejoribus ratiocinatrice, et in mortalibus tantum animalibus operantibus. Nam quod triplicem sedem animae species occupent, item quod tot vires singulae habeant et tales, medicae arti quum utile sit, morali quoque et civili dictae philosophiae, merito ab Hippocrate et nobis quaeritur. Utrum vero irascibilis et appetitoria immortales sint, quemadmodum multi Platonici opinantur, an mortales, proprie in Timaeo dictum est, quum non admodum conducatur aut medicinae, aut morali civilique philosophiae dictae, merito a medicis et plerisque philosophorum omissum est, ut quod theoreticae philosophiae proprium magis sit, quam practicae. Sed quod firmas de his demonstrationes non habeantur, ipsum indicavi Pla-

Ed. Chart. V. [371.]

Ed. Bas. I. (340. 341.)

τῆς ἐν Τιμαίῳ δήσεως ὁμολογοῦνται. οὐ μὴν περὶ γε τῶν ἐν τῷ τετάρτῳ Πολιτείας ὑπ' αὐτοῦ γεγραμμένων ἔστιν εἰπεῖν, ὡς ἄχρι τοῦ πιθανοῦ προερχομένων μόνον. ἀλλ' ἐμοὶ μὲν ἐπιστημονικαὶ δοκοῦσιν αἱ ἀποδείξεις ὑπάρχειν, ἄλλο μὲν εἶναι τὸ λογιστικόν, ἄλλο δὲ τὸ θυμοειδές, ἄλλο δὲ τὸ ἐπιθυμοῦν ἀποδεικνύντος αὐτοῦ. ᾧ δὴ καὶ δῆλον, (341) ὅπερ ἐξ ἀρχῆς λέγω, χαλεπώτατον εἶναι διακρίνειν τὰς ὁμοιότητας. ὅπου γὰρ αὐτῶν τῶν Πλατωνικῶν πολλοὶ ἐναντίως οἷς ὁ Πλάτων ἀπεφῆνато ἐδόξυσαν, πῶς ἂν τις ἐπὶ τοῖς ἄλλοις φιλοσόφοις θαυμάσειεν ἀγνοοῦσι διακρίνειν τὸ πιθανόν μὲν, οὐκ ἀληθές δὲ, τοῦ βεβαίως ἀληθοῦς, ὅπερ οὐκ ἂν ἐγένετο, οὐδὲ μιᾶς ὁμοιότητος οὔσης τοῖς ψευδέσι καὶ πιθανοῖς πρὸς τὰ μετ' ἐπιστήμης δεικνύμενα. μάθους δ' ἂν ἐναργῶς αὐτὸ τοῦτο καὶ τοῦ τετάρτου τῆς Πολιτείας. ἀξιώματι γὰρ εἰς τὴν ἀπόδειξιν μέλλων χρῆσθαι τοῦ πλείω τὰ τῆς ψυχῆς ἡμῶν εἶναι μόρια προσέχειν ἀκριβῶς αὐτῷ παρακλείεται, γιγνώσκων ἐνίους ἀντεροῦντας, ὡς οὐκ ἀληθῆ, διὰ τὸ μὴ

tonem adductis verbis in Timaeo fateri: non tamen de iis, quae in quarto de Republica prodidit, dicere licet, quod solum ad probabile procedant. Sed mihi videntur scientificae demonstrationes esse, quum ipse ostendat, aliud esse rationale, aliud irascibile, aliud appetitorium. Quo etiam constat, quod ab initio dixi, difficillimum esse similitudines discernere. Quum enim ipforum Platoniorum plerique contrario modo iis, quae Plato pronunciavit, opinati sunt, quomodo quis in aliis philosophis mirabitur, quod probabile quidem, non autem verum, ignorent a firmiter vero distinguere: quod non evenisset, si nulla esset similitudo falsis et probabilibus cum iis, quae cum scientia ostenduntur: id quod evidenter ex quarto de Republica didiceris. Nam axiomatico ad demonstrationem usus, quod plures animae nostrae sint partes, animum diligenter ei attendere praecipit, cognoscens quosdam contradictu-

Ed. Chart. V. [271.]

Ed. Bas. I. (341.)

δύνασθαι ἀντικρίνειν ἀπὸ τῶν ἀληθινῶν τὰ πιθανὰ μὲν οὐκ ἀληθῆ δὲ, πολλῆς ἐν αὐτοῖς οὐσῆς ὁμοιότητος. ἐκτεῦθεν γάρ τοι καὶ τὸ τῶν δογμάτων πληθος ἐγένετο καὶ ἱατρικὴν τε καὶ φιλοσοφίαν, οὗ δυναμένων ἀπάντων διρρῖζειν ἀπὸ τῶν ἐξ ἀνάγκης ὑπαρχόντων τισιν, ἢ ἐπομένων, ἢ μαχομένων, ἢ τινὰ ἄλλην σχέσιν ἔχόντων πρὸς ἄλλα, τὰ τὸ δυνατόν ἔχοντα μόνον. ὁμοιότης γάρ ἐστι κἀνταῦθα πολλοῖς τῶν ἀναγκαίων πρὸς τὰ δυνατὰ μὲν ὅσον ἐπὶ τῇ νοήσει, μὴ μέντοι γε ὑπάρχοντα κατὰ ἀλήθειαν. ἀλλὰ καὶ τούτων κἀνταῦθα μόνοις τοῖς γεγυμνασμένοις καὶ αὐτὰ καλῶς τὴν διάγνωσιν οἶονται πεποιθῆσθαι, καὶ μόνη γ' ἀρκέσει τοῖς βουλομένοις ἀποδεικτικῶς γενέσθαι, μετὰ τοῦ δηλονότι συνετοῖς εἶναι φύσει. θάυμαζέιν οὖν δίκαιόν ἐστι καὶ μετὰ τοῦτο τὸν Πλάτωνα μὴ μόνον τὰς μεθόδους εἰπόντα διὰ συντόμων, ἀλλὰ καὶ γυμνάσαντα καθ' ἑκάστην. ἔστι μὲν γάρ τρία κεφάλαια, πρῶτον μὲν τὸ περὶ διαίρεσιν καὶ σύνθεσιν,

ros, ceu non veris, eo quod nequeant a veris probabilia quidem, sed non vera discernere, quod multa ipsis insimilitudo. Inde enim et dogmatum multitudo oborta est tum in medicina, tum philosophia, quod omnes nequeant ab iis, quae necessario quibusdam insunt, aut sequuntur, aut pugnant, aut aliam quandam dispositionem inter se obtinent, distinguere illa, quae possibile dumtaxat fortiantur. Similitudo enim et hic est plerisque necessariis cum iis, quae possibilia quidem sunt, quantum ad intellectum pertinent, non autem re vera insunt: imo etiam horum hic quoque soli exercitati in eis pulchre dignotionem facere putantur, ac sola satis erit eis, qui volunt demonstratorii evadere, ubi simul natura perspicaces ac ingeniosi fuerint. Mirari igitur iustum est deinde Platonem, qui non solum methodos compendiose exposuerit, sed etiam in singulis nos exercuerit. Sunt etenim tria capita: primum, quod divisione et compositione constat; secundum,

Ed. Chart. V. [271. 272.]

Ed. Basf. I. (341.)

δεύτερον δὲ τὸ περὶ τὴν τῶν ἀκολούθων τε καὶ μαχομέ-
των γνῶσιν, ἐπ' αὐτοῖς δὲ τρίτον τὸ κατὰ τὴν πρὸς
ἄλληλα τῶν πραγμάτων μεταβολὴν ἐν τῷ μᾶλλον τε
καὶ ἥττον, ἴσως τε καὶ ὁμοίως, καὶ ἀνάλογόν ἐστιν ἢ τε
ταυτοῦ καὶ ἡ ἐτέρου γνῶσις, ὅς ἅπασι κοινὰ συμβέ-
βηκε, περὶ ᾧ γὰρ [272] γυμνάσθαι χρὴ, τὸ δυνατόν καὶ
ἀναγκαῖον, ἢ τ' ἐν τούτοις ὁμοιότης τε καὶ ἀνομοιότης.
οἱ μὲν οὖν σκοποὶ, καθ' οὓς ἕκαστα τούτων ὀρθῶς ἂν τις
μεταχειρίζοιτο, παντάπασιν ὀλίγοι, καὶ τὸ κατ' αὐτοὺς
γυμνάσιον οὐκ ὀλίγου χρόνου δεόμενον. ἐνδείκνυται δὲ
τοῦτο καὶ κατὰ τὸ τέταρτον τῆς Πολιτείας ὁ Πλάτων,
ἐνθα βούλεται δεῖξαι τὴν ψυχὴν ἡμῶν, οὐχ ἁπλὴν οὐδὲ
μονοειδή κατὰ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ σύνθετον ἐκ τριῶν μερῶν,
ὧν ἕκαστον μὲν ἴδιον ἔχει τὸ εἶδος, οὐ μίαν δὲ δύναμιν,
ἀλλὰ πλείους. εἰς γὰρ τὴν ἀπόδειξιν αὐτοῦ χρῆται τινι
τῶν πρὸς νόησιν ἐναργῶν λόγων τοιῶνδε. δῆλον ὅτι ταῦτόν
τὰναντία ποιεῖν ἢ πᾶσχειν κατὰ ταυτόν τε καὶ πρὸς ταυτόν
οὐκ ἐθελήσει ἄμα. τοῦτο μὲν οὖν τὸ ἀξίωμα, καθ' ὃ τὴν

quod sequentium pugnantiumque cognitione; postea ter-
tium rerum inter se mutatione in maioris et minoris,
aequalis et similis ratione. Respondet etiam huic tum
eiusdem, tum alterius cognitio; quibus communia omni-
bus accidunt, in quibus exercere convenit possibile et ne-
cessarium, et in his similitudinem et dissimilitudinem. Ita-
que scopi, secundum quos singula haec recte aliquis aggre-
diatur, omnino pauci sunt, nempe in ipsis exercitatio,
quae non parum temporis requirit. Ostendit hoc etiam
quarto de Republica Plato, ubi conatur animam nostram
non simplicem, neque uniformem substantia, sed ex tribus
partibus compositam ostendere, quae singulae propriam
habent speciem, non unam autem vim, sed plures. Nam
ad demonstrationem ipsius quodam intellectu evidenti hoc
sermone utitur. *Constat plane, idem contraria facere seu
pati secundum idem et ad idem simul non posse.* Hoc
igitur axioma, quo demonstrationem facere aggreditur.

Ed. Chart. V. [272.]

Ed. Bas. I. (341.)

ἀπόδειξιν ἐγχειρεῖ ποιήσασθαι. γιγνώσκων δὲ μὴ παντὶ τὸν εἰρημένον εἶναι λόγον σαφῇ ἐπάγει αὐτὸς οὗτος ᾧδε· ἐστάναι εἶπον καὶ κινεῖσθαι τὸ αὐτὸ ἅμα κατὰ τὸ αὐτὸ ἀδύνατον. οὐκ ἀρκεσθεῖς δὲ οὐδὲ τούτω διὰ τὸ συντόμως εἰρησθαι μακρότερον αὐτῷ διερχεται τὸν αὐτὸν λόγον ᾧδε πως γράφων. ἔτι τοίνυν ἀκριβέστερον διορθώμεθα, μήπως προϋόντες ἀμφισβητήσωμεν. εἰ γάρ τις λέγοι ἄνθρωπον ἐστηκότα, κινουῖντα δὲ τὰς χεῖρας τε καὶ τὴν κεφαλὴν, ὅτι ὁ αὐτὸς ἐστηκε καὶ κινεῖται ἅμα, οὐκ ἂν, οἶμαι, ἀξιοῦμεν οὕτως λέγειν δεῖν, ἀλλ' ὅτι τὸ μὲν τι αὐτοῦ ἐστηκε, τὸ δὲ κινεῖται. οὐχ οὕτως; οὕτω. μετὰ δὲ τοῦτο τὸ παράδειγμα χρησιμώτερον ἕτερον εἰς ἀντιλογίαν τοῦ προκειμένου ἀξιώματος ἐπιφέρων ᾧδε πως γράφει. οὐκοῦν, καὶ εἰ ἔτι μᾶλλον χαριεντίζοιτο ὁ ταῦτα λέγων κομπευόμενος, ὥς οἱ τε στρόμβοι ὅλοι ἐστᾶσί τε ἅμα καὶ κινουῖνται, ὅταν ἐν τῷ αὐτῷ πῆξαντες τὸ κέντρον περιφέρωνται, ἢ καὶ ἄλλο ἴτε κύκλω περιδὸν ἐν τῷ αὐτοῦ

Cognoscens autem, non cuivis praedictum sermonem esse manifestum, inducit: *Stare simul atque moveri secundum idem nunquam potest. At quum non satis haberet, hoc compendiose et breviter esse dictum, longiorem rursus eundem sermonem percerisset, hoc pacto scribens. Praeterea haec diligentius confirmemus, ne qua procedentibus nobis ambiguitas forte suboriatur. Si quis enim dixerit, hominem stantem quidem, moventem vero manus et caput eundem stare simul atque moveri, haudquaquam ita dicendum censebimus, sed partem quidem eius manere, partem vero moveri. An non ita? Ita. Post hoc exemplum utilius alterum ad propositi axiomatis contradictionem inferens hoc modo tradit. Quod si artificiosius iste luserit asserens, turbinem trochumque totum simul moveri, et simul stare, quando in eodem puncto centrum aculeumque figens revolvitur, vel aliud quicquam dicens idem agere, quum eidem affixum cardini circumfertur,*

Ed. Chart. V. [272.]

Ed. Bas. I. (341.)

ἔδρα τοῦτο δρᾶν, οὐκ ἂν ἀποδεχοίμεθα, ὥς οὐ κατὰ ταῦτά αὐτῶν τὰ τοιαῦτα μερόντων τε καὶ φερομένων, ἀλλὰ φαίημεν ἂν; ἔχειν αὐτὰ εὐθύ τε καὶ περιφερὲς ἐν ἑαυτοῖς, καὶ κατὰ μὲν τὸ εὐθύ ἐστᾶναι, οὐδαμῇ γὰρ ἀποκλίνειν, κατὰ δὲ τὸ περιφερὲς κύκλῳ κινεῖσθαι, καὶ ὅταν δὲ τὴν ἰσθυρίαν, ἢ εἰς δεξιὰ, ἢ εἰς ἀριστερά, ἢ εἰς τὸ πρόσθεν, ἢ εἰς τὸ ὀπίσθεν ἐκκλίνει ἅμα περιφερόμερόν τε, οὐδαμῇ ἐστᾶναι. ταῦτα προειπὼν ὁ Πλάτων σαφέστατα συνάπτων αὐτὸς ἐφεξῆς φησιν· οὐδὲν ἄρα ἡμᾶς τῶν τοιούτων λεγομένων ἐκπλήξει, οὐδὲ μᾶλλον τι πείσει, ὥς ποτέ τοι τι ἂν τὸ αὐτὸ ὃν ἅμα κατὰ τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ αὐτὸ τᾶναντία πάθοι, ἢ καὶ εἴη, ἢ καὶ ποιήσειεν. ἐν τούτοις διορίζει τὰς ἐν τοῖς εἰρημένοις πράγμασιν ὁμοιότητας ἐπιδεικνύς, ὅπως ἐνδέχεται τινα τῶν μὴ καθορώντων ἀκριβῶς αὐτὰς οἶεσθαι, τὸν εἰρημένον ὑπ' αὐτοῦ καθόλου λόγον οὐκ εἶναι διὰ παντός οὐδ' ἐπὶ πάντων ἀληθῆ· δύνασθαι γὰρ τᾶναντία κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον πρὸς τὸ αὐτὸ ποιεῖν ἢ πάσχειν, ἐπὶ τὰ μόρια τὸν λόγον ἀνάγοιτα,

nequaquam assentiemur, quod non secundum eadem sui haec tunc moveantur et maneant. Dicendum quippe, habere ipsa rectum in se atque rotundum, et secundum rectum quidem stare, quum nulla ex parte declinet, secundum vero rotundum circummoveri. Quoties autem, dum quid revolvitur, in rectum quoque devehitur, sive ad dextram, sive ad sinistram, vel ante, vel retro, tunc nusquam permanet. Haec praefatus Plato manifestissime connectens ipsis sequentia scribit. Quare nulla ex his objectionibus perturbabit persuadebitque, quod idem quandoque simul secundum idem atque ad idem contraria sic vel agat, vel patiatur. In his praedictarum rerum magnitudines distinguit indicans, quomodo possit aliquis, qui non accurate ipsas inspexerit, putare, sermonem generatim ab eo pronunciatum non esse perpetuo neque in omnibus verum; posse enim contraria eodem tempore ad idem facere aut pati, rationem ad particulas referendo,

Ed. Chart. V. [272. 273.]

Ed. Bas. I. (341.)

καθάπερ ἐπ' ἀνθρώπου κινουμένου μὲν τοῖσδε τοῖς μο-
ρίοις, ἡσυχάζοντος δὲ τοῖσδε. πρόδηλον γάρ, ὥς οὐ σώ-
ζεται τὸ ταῦτὸν ἀκριβῶς ἐν τοῖς τοιοῦτοις. ἀλλ' ἐάν τις
ἐπιδείξαι δύναιτο, τὸν δάκτυλον ἡσυχάζειν τε ἅμα καὶ κι-
νεῖσθαι, οὗτος ἂν εἴη τὸ προειρημένον ἀξίωμα διαβεβλη-
κώς. δείξας οὖν ὁ Πλάτων κἀνταῦθα τὴν ὁμοιότητα τοῦ
βουληθέντος ἀντειπεῖν κατὰ τὸν εἰρημένον λόγον, ἐφ' ἑτέ-
ραν ἀντιλογίαν πιθανωτέραν μεταβάς, ἐπιδείκνυσιν κἀκείνην
κατὰ τὸ μὴ δύνασθαι διακρίνειν τὴν ὁμοιότητα τῆς ἀνο-
μοιότητος ἑσομένην. ἐν γὰρ τοῖς στρόμβοις δύναται ἂν τις
λέγειν τἀναντία μὴ περὶ ταῦτὸν σῶμα συμβαίνοντα, ὅταν
ἐν ἐνὶ τόπῳ πῆξαντες τὸ κέντρον περιφέρωνται. ἀλλὰ καὶ
κατὰ τοῦτο τὸ παράδειγμά φησιν ὁ Πλάτων, [273] ἕτερον
μὲν εἶναι τὸ ἐστὸς τοῦ στρόμβου, ἕτερον δὲ τὸ περιφερόμε-
νον, ὃ δὴ κύκλον προσηγόρευσεν αὐτός. ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ
παντὶ σκοπὸν ἡμᾶς ἐδίδαξε τῆς διακρίσεως τῶν οὕτω λεγομέ-
νων ἐν διαφορᾷ κινεῖσθαι τοῦ τε ἀκριβῶς λεγομένου ταῦτοῦ,
καὶ τοῦ παχέος τε καὶ πλατέος, καὶ οὐκ ἀκριβῶς. ὁ μὲν γάρ

sicuti in homine, qui movetur quidem hisce particulis,
illis autem conquiescit. Manifestum nempe est idem exa-
cte in talibus non fervari; verum si quis ostendere queat,
digitum quiescere simul et moveri, hic utique praedictum
axioma calumniatus erit subverteritque. Proinde, quum
Plato hic quoque monstrasset similitudinem eius, qui velit
in comprehenso sermone refragari ad alteram objectionem
probabiliorem progressus, ostendit illam quoque futuram
ex eo, quod nequeant similitudinem a dissimilitudine dis-
cernere. Nam in turbine contraria aliquis dixerit, quae
non in ipso corpore eveniunt, quum uno modo figens
centrum circumfertur. Quin etiam in hoc exemplo Plato
dicit aliam turbinis partem esse, quae stat, aliam vero, quae
circumfertur, quem circulum ipse appellavit. In hoc toto
sermone scopum nos docuit discretionis eorum, quae sic
dicuntur, in differentia moveri, et eius, quod exacte idem
dicitur, et crassi latique, et non exacte. Siquidem idem

Ed. Chart. V. [273.]

Ed. Bas. I. (341, 542.)

αὐτὸς ἵππος οὐ δύναται κατὰ τὸν αὐτὸν ἅμα χρόνον εἰς
 Ἀθήνας τε καὶ Κόρινθον ἀπιέναι, καθάπερ οὐδ' εἶναι
 κατὰ τὸν αὐτὸν ἅμα χρόνον Ἀθήνησι καὶ ἐν Κορίνθῳ,
 οὐδὲ μέλας καὶ λευκὸς εἶναι τε καὶ λέγεσθαι καθ' ἓνα χρό-
 νον τὸν αὐτὸν, εἰ μὴ τὸ μὲν ἡμῖς φέρε τοῦ σώματος
 λευκὸν αὐτοῦ εἶη, τὸ δ' ἕτερον αὐτοῦ μέλαν, ἀλλ' ὅτι
 οὔτε τὸ λευκὸν μέρος ἅμα λευκὸν τε εἶναι καὶ μέλαν, οὔτε
 τὸ μέλαν ἅμα μέλαν τε καὶ λευκὸν οἶόν τ' εἶναι. κατὰ
 τοῦτον οὖν τὸν σκοπὸν ἐπὶ πλέον ἐν τοῖς ἐξῆς γυμνάζων
 ἡμᾶς διακρίνει τό τε ταυτὸν ἀπὸ τοῦ ἐτέρου καὶ τὸ
 ὅμοιον ἀπὸ τοῦ ἀνομοίου. καὶ περὶ ταῦτα ἔπραξεν, αὐτὸς
 ἐφεξῆς κατὰ λέξιν, ὡδί πως ἔγραψε. μήτοι τις, ἣν δ' ἐγὼ,
 ἀσκέτους ἡμᾶς ὄντας θορυβήσῃ, ὥς οὐδεὶς ποτοῦ ἐπιθυμεῖ,
 ἀλλὰ χρηστοῦ ποτοῦ, καὶ οὐ σίτου, ἀλλὰ χρηστοῦ σίτου, τὰ
 δ' αὐτὰ ἕκαστα αὐτοῦ ἕκαστου μόνου. εὐδὴλον οὖν ὅτι προσθεῖς
 κατὰ τὸν λόγον (342) εὐθύς ἐν ἀρχῇ, μήτοι τις, ἣν δ' ἐγὼ,
 ἀσκέτους ἡμᾶς ὄντας θορυβήσῃ, διὰ τοῦτο προσέθηκε τὸ
 ἀσκέτους, εἰδὼς ὅτι περὶ ἕκαστον τούτων ἐσκέφθαι χρὴ
 διατρέψαντα καὶ γυμνασάμενον πολυειδῶς. τοιαύτη γάρ

equus non potest eodem simul tempore Athenas et Corin-
 thum adire, quemadmodum ne esse quidem eodem simul
 tempore Athenis et Corinthi, neque niger et albus tum
 esse tum dici uno eodemque tempore, nisi dimidia cor-
 poris ipsius pars alba fuerit, altera vero nigra; imo quod
 neque alba pars simul nigra et alba esse potest, neque ni-
 gra pariter nigra et alba. Juxta hunc igitur scopum in
 subsequentibus nos exercitans discernit idem sa diverso,
 simile a dissimili. Et quum haec ipse fecisset, ita ad ver-
 bum deinde conscribit. *Cavendum autem est, ne quis nos
 improvidos turbet, inferens neminem potum cupere, sed
 potum bonum, vel cibum, sed bonum cibum; nempe bona
 omnes expetunt.* Constat igitur, quod, ubi statim per ini-
 tia in sermone posuisset, ne quis nos improvidos turbet,
 ideo adjecit improvidos, sciens, versatum exercitatumque
 multifariam de singulis his considerasse oportere. Talis

Ed. Chart. V. [273.]

Ed. Bas. I. (342.)

τις ἡ περιουθενομένη φαντασία παρὰ τοῖς μετ' αὐτὸν Ἀκαδημαϊκοῖς ὠνομάσθη. καὶ θ' αὐμασιτὸν οὐδὲν ἐκ τῆς πολλῆς τῆς περὶ τὸ προκείμενον πρᾶγμα σκέψεως ἀκριβεσιέραν αὐτοῦ γίνεσθαι τὴν γνώσιν, ὅπου γε καὶ τῶν ταῖς αἰσθησεσι διαγιγνωσκομένων ἢ γνώσις ἀκριβεσιέρα τοῖς συνεχῶς αὐτὰ θεωμένοις γίγνεται, καθάπερ ἐπὶ πολλῶν διδύμων φαίνεται, δοκοῦντων τοῖς μὲν ἀήθεσιν ἀπαράλλάκτων εἶναι, τοῖς δὲ συνήθεσι καὶ πάνυ ῥαδίως διακρινομένων. ὥσπερ δὲ ἐπὶ τῶν ἄξιωμαίων αἱ ὁμοιότητες πλάγας καὶ αἱ ἀνομοιότητες παρέχουσι τοῖς ἀγυμνάστοις τε καὶ ἀσκέτοις, οὕτω καὶ περὶ τῶν ζητουμένων πραγμάτων ἀπάτη γίγνεται πολλάκις οὐχ ἥκιστα καὶ διὰ τὰς ὁμωνυμίας διττὰς οὔσας, ἑτέρας μὲν ἐκ τοῦ τῶν ὁμογλώττιων ἔθους, ἑτέρας δ' ἐξ αὐτοῦ τοῦ τῶν διαλέκτων, ὥσπερ ἀμέλει καὶ περὶ τῶν κατὰ τὴν ψυχὴν μερῶν ἢ ζήτησις γέγοιεν, ἀποδεικνύντος μὲν τοῦ Πλάτωνος, μὴ δύνασθαι τὸ ταὐτὸ τἀναντία ποιεῖν ἢ πάσχειν κατὰ ταὐτόν τε καὶ πρὸς ταὐτόν. ἐν γὰρ τοῖς ἐπιφερομένοις σαφῶς αὐτὸ τοῦτο διήλθεν, ὀνομάζων ταὐτόν τὸ τῆς ψυχῆς εἰδός τε καὶ μέρος. ἔτι οἱ δὲ τὸ ταὐτόν

enim circumspecta imaginatio ab Academicis post eum nominata est; ac mirum nihil, ex multa circa rem propositam consideratione exactam magis cognitionem ipsius fieri, quandoquidem et ea, quae sensibus pernoscentur, accuratius ab iis, qui continue ipsa vident, cognoscuntur, veluti in multis gemellis apparet, qui videntur inconsoetis quidem in nullo esse diversi, consuetis autem facile admodum discernuntur. Quemadmodum in axiomaticis similitudines dissimilitudinesque inexercitatis improvidisque imponunt, sic etiam res, quae inquiruntur, saepe decipiunt plurimum propter aequivocationes, quae duplices sunt, una ex similis linguae consuetudine, altera ex ipsis linguae proprietatibus, quemadmodum utique de animae partibus quaestio oborta est, ostendente quidem Platone, idem non posse contraria facere aut pati in idem et ad idem. Nam in iis, quae ab eo palam inferuntur, hoc percensuit, eandem animae tum speciem tum partem nominans. Nonnulli

Ed. Chart. V. [275.]

Ed. Bas. I. (342.)

ἐπὶ δυνάμεως εἰρησθῆναι φασιν, ὡς καὶ οὗτος εἶπεν, τὴν αὐτὴν δύναμιν ἐνὶ χρόνῳ πρὸς ἓν τι πρᾶγμα μὴ δύνασθαι τὰναντία ποιεῖν ἢ πάσχειν, οὐδὲ τοῦτ' ἐννοήσαντες, ὅτι τὸ μὲν ποιεῖν ἐπὶ τῆς δυνάμεως ἀκούειν ἐγγωρεῖ, τὸ πάσχειν δ' οὐκ ἐγγωρεῖ. κατὰ γὰρ τὸ δοῶν ὁ Πλάτων ἀεὶ φαίνεται τὸ τῆς δυνάμεως ὄνομα προσφερόμενος, οὐ κατὰ τὸ πάσχειν. ἕκαστον γὰρ τῶν ὄντων δοῶν μὲν τι δύναται καθ' ἣν ἔχει δύναμιν, ἡγούμενος, οὐ μὴν καὶ πάσχειν κατὰ δύναμιν, ἀλλὰ καὶ κατὰ ἀσθένειαν μᾶλλον, ὅτε ἰσχυρότερον αὐτοῦ τὸ συντυγχάνον ὑπάρχει. καὶ πρόδηλον δ' ἐξ ὅλου τοῦ λόγου γέγρονε, καθότι μοι δέδεικται καὶ διὰ τῆσδε τῆς πραγματείας, ἐν ἣ περὶ τῶν τῆς ψυχῆς εἰδῶν ἐμνημόνευσα κατὰ τὴν τοῦ Πλάτωνος γνῶσιν τὸν λόγον ποιούμενος, ἐν μὲν λέγειν αὐτὸ, ὅ τί περ ἂν ὑποκείμενον ἢ κατὰ τὴν ζήτησιν οὐσίαν ἰδίαν ἔχον, ἢ συμβεβηκός. οὐσία δέ, ἥτις μὴ δύναται τὰναντία περὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἅμα δοῶν τε καὶ πάσχειν, ἀλλὰ διὰ τὸ τῆς διαιρέσεως ὄνομα, λέγεται μὲν κυρίως, ὅταν ὅλον τι

vero idem de virtute dictum esse affirmant, et, ut ipse dixit, eandem vim uno tempore ad unam quandam rem non posse contraria facere aut pati, ne hoc quidem intelligentes, quod facere quidem de virtute inaudire licet, pati vero non licet. Nam in verbo facere Plato semper nomen virtutis adferre videtur, non in verbo pati. Singula enim, quae sunt, facere aliquid virtute, quam habent, posse arbitratur, non tamen et pati virtute, sed inbecillitate potius, quum id, quod contingit, ipso validius existat, clarumque ex toto sermone evasit, quatenus a me ostensum est etiam hoc opere, ubi animae specierum memini iuxta Platonis sententiam sermonem instituens, unum quidem ipsum dicere, quodcunque subjectum sit in quaestione, peculiarem obtinens substantiam, aut accidens. Substantia vero, quae non potest contraria circa idem eodem tempore pariter facere et pati, sed et divisionis vocabulum dicitur sane proprie, quum totum aliquod continuum

Ed. Chara V. [273. 274.]

Ed. Bas. I. (342.)

συνεχὲς ὃν τὰ μόρια τέμνεται. λέγεται δὲ [274] καὶ κατὰ τὴν ἀπ' αὐτοῦ μεταφοράν, ὅταν εἰς διαφορὰς ἢ εἶδη συγγέωνταί τινες ἐν ταῖς τοιαύταις τομαῖς, ὥς οὐ δύνασθαι διακρίναι τὴν τῆς οὐσίας εἰς τὰ μέρη διαίρεσιν ἀπὸ τῆς τῶν γενῶν τε καὶ διαφορῶν καὶ εἰδῶν διαιρέσεως, ἔτι δὲ μᾶλλον, ὅτε κατὰ τὸ τρίτον σημαινόμενον οἱ διαλεκτικοὶ διαίρεσιν ὀνομάζουσι τὴν τῶν φωνῶν εἰς τὰ σημαινόμενα, καὶ κατ' ἄλλην, ὅταν τὰς φυσικὰς οὐσίας ἐξ ὕλης καὶ εἶδους ἀποίους συγκεῖσθαι λέγωσιν, ὥσπερ δὴ γε κἀπειδὴν ἔκ τε τῆς ὑποκειμένης οὐσίας ἀποίου καὶ τῶν συμβεβηκότων αὐτῇ. λέγουσι γὰρ ἔνιοι φιλόσοφοι καὶ τὸ τοιοῦτον διαίρεσιν, ὥσπερ καὶ ἀνάλυσιν. οὐ μὲν τὰς γε οὐσίας διαίρεῖσθαι φασιν εἰς τὰς ἐν αὐταῖς δυνάμεις, ἀλλ' ἐκάστην ἄτμητον οὔσαν ἐνεργεῖν τι κατὰ τὰς ἐν αὐτῇ δυνάμεις. οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς λέγουσι δύναμιν ἔχειν τινὰ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ προστιθέασι, ποτὲ μὲν τοῦ καίειν, ἢ ψύχειν, ἢ ξηραίνειν, ἢ ὑγραίνειν, ποτὲ δὲ τοῦ φαντασιουῖσθαι, καὶ λογίζεσθαι, καὶ κινεῖν ἑαυτὴν, ἢ τι τῶν ἄλλων, ὅσα τε

in partes secatur. Dicitur etiam secundum translationem ab eo sumptam, quum in differentias aut species dissecatur. At nonnulli in hujusmodi divisionibus confunduntur, quod nequeant substantiae in partes divisionem a generum, differentiarum et specierum distinctione separare. Praeterea magis, quum iuxta tertium significatum dialectici divisionem nominant, quae vocum est in significata. Item secundum aliam, quum naturales substantias ex materia et specie qualitatis expertes componi dicunt, quemadmodum sane etiam, quum ex subjecta substantia citra qualitatem et ipsius accidentibus. Dicunt enim quidam philosophi etiam talem divisionem, quemadmodum etiam resolutionem: non tamen substantias in ipsarum facultates dividi ajunt, sed unamquamque infectilem secundum ipsius facultates aliquid efficere. Neque enim absolute dicunt facultatem habere aliquam substantiam, sed opponunt interim calefaciendi, aut refrigerandi, aut siccandi, aut humectandi, interim imaginandi, ratioeinandi et movendi se ipsam,

Ed. Chart. V. [274.]

Ed. Bas. I. (342.)

τοιαῦτα κατὰ τὴν λογιστικὴν ψυχὴν ἐνεργοῦμεν, αὐτὴν μὲν
οὖσαν μίαν, ἔχουσαν δὲ δυνάμεις πολλὰς, ὥς ἀπάσας ἐν
τῇ προσεξημένῃ πραγματείᾳ διηλθόν.

aut aliud eiusmodi, quae in ratiocinatrice anima per-
ficimus; quae, inquam, anima, quum una sit, multas
habet facultates, quas univcrsas in praedicto opere com-
memoravi.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΡΟΣ ΘΡΑΣΥΒΟΥΛΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ,
ΠΟΤΕΡΟΝ ΙΑΤΡΙΚΗΣ Η ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗΣ
ΕΣΤΙ ΤΟ ΥΓΙΕΙΝΟΝ.

Ed. Chart. VI. [8.]

Ed. Bas. IV. (287.)

Κεφ. α'. Οὐκ ἄλλα μὲν, ὦ Θρασύβουλε, παραχοῆμα
περὶ τοῦ προβληθέντος ὑπὸ σοῦ ζήτηματος εἶπον, ἄλλα δὲ
συγγράψασθαι τοῖς ὑπομνήμασιν ἔχω. πάντως γάρ που
γινώσκεις, ὥς ἀεὶ τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν διεξέρχομαι,
καὶ ὥς οὐδὲν ἐπιχειρῶ λέγειν ὧν οὔτε μέθοδον ἔμαθον,
οὔτ' ἐγυμνασάμην πῶ κατ' αὐτήν. ἀρχὴ τοίνυν εὐρέσεως
οὐ τούτῳ μόνῳ τῷ νῦν προκειμένῳ σκέμματι τὸ γινῶναι, τί

GALENI AD THRASYBVLVM LIBER,
VTRVM MEDICINAE SIT AN GYMNA-
STICES HYGIEINE.

Cap. I. Non alia quidem, o Thrasybule, de pro-
posita a te quaestione ex tempore disserui, alia vero in
praesentia hisce commentariis traditurus sum; id enim
prorsus haud ignoras, me semper eadem de iisdem asse-
rere, neque quicquam tractandum suscipere, cuius neque
methodum didicerim, neque in ea me aliquamdiu exer-
cuerim. Inventionis igitur initium non in hac sola nunc

Ed. Chart. VI. [8. 9.]

Ed. Bas. IV. (287.)

ποῦ ἐστὶ τὸ ζητούμενον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν. αὐτὸ δὲ δὴ τοῦτο τὸ γινῶναι διττὸν ἐστίν· ἢ γὰρ τὴν ἔννοιαν μόνην τοῦ πράγματος, ἢ καὶ τὴν οὐσίαν γινώσκωμεν. ὅτῳ δ' ἀλλήλων ταῦτα διαφέρει, γέγραπται μὲν ἐπὶ πλεόν ἐν τοῖς περὶ ἀποδείξεως, ἵνα περ καὶ τὰς ἄλλας ἅπασας μεθόδους ἐξετιθέμεθα, γένοιτο δ' ἂν καὶ νῦν δῆλον ἐξ αὐτῆς τῆς χρήσεως.

Κεφ. β'. Ὅντος γὰρ τοῦ προβλήματος τοῦδε, πότερον ἱατρικῆς ἢ γυμναστικῆς ἐστὶ τὸ καλούμενον ὑγιεινόν, καὶ σοῦ διὰ ταῦτα ἀξιόσαντος ἀκούσαι τὴν ἐμὴν ὑπὲρ αὐτοῦ δόξαν, ὅτι πολλάκις ἱατροῖς τε καὶ γυμνασταῖς ἐφησθαι παραγεγονέναι διαμφισβητοῦσιν, ἀποκρίνεσθαι μοι πρότερον ἡξιώσά σε, τίνα ποτὲ τὴν ἔννοιαν ἐκάστου τῶν ὀνομάτων ἔχεις, ἱατρικῆς τε καὶ γυμναστικῆς καὶ ὑγιεινοῦ, μή που σὺ μὲν ὑπὲρ ἄλλων πραγμάτων ἀκούειν ποθῇς, ἐγὼ δ' ὑπὲρ ἄλλων σοι διαλέγομαι, κἄπειτα πρὸς τοῦτομα [9] μόνον ὁ λόγος ἡμῶν, οὐ πρὸς αὐτὸ γίγνηται τὸ πρᾶγμα. σὺ μὲν

proposita contemplatione, sed etiam in aliis omnibus fuerit, ante cognoscere, quidnam est id, quod quaeritur. Huiusmodi vero notitia gemina est: aut enim solam rei notionem, aut essentiam quoque percipimus. Sed quo hae discrimine separentur, ampliter in libro de demonstratione proditum est, ubi et alias omnes methodos explicavimus; quin et jam in praesentia ex ipso usu patefcet.

Cap. II. Hoc enim in dubium revocato, utrum medicae artis an exercitatrix pars ea facultas sit, quae salubris vocata est, teque meam idcirco hac de re sententiam efflagitante, quum plerumque ad medicos gymnastasque de hoc ambigentes te accessisse diceres te mihi prius respondere dignum censui, quam cujusque istorum nominum, medicinae videlicet, exercitatoriae et salubris, notionem habeas, ne forte de aliis rebus tu narrationem cupias, ego de aliis tibi sermonem faciam, atque ita ad nomen tantum, non ad rem ipsam, nostra dirigatur oratio. Tu quidem ad hoc subticuisti, me ipsum

Ed. Chart. VI. [9.]

Ed. Bas. IV. (287.)

οὖν πρὸς τοῦτ' ἀπεσιώπησας, οἴομενος ἑμὰ χρῆναι λέγειν ὑπὲρ πάντων ἅπαντα. τὸ δ' ἀληθὲς οὐχ ὥδ' ἔχει· πολλὰ γάρ ἂν εἴης, οὐχ ἓν προβεβληκώς· πρῶτον μὲν, τί ποτ' ἐστὶν ἱατρικὴ, δεῦτερον δὲ, τί ποτε γυμναστικὴ, καὶ τρίτον ἐπὶ τούτοις, τί ποτε τὸ ὑγιεινόν, ἢ τοῦτο δὴ τὸ μάλιστα προβεβλημένον, ὁποτέρως ἂν εἴη. καίτοι τοῦτ' αὐτὸ τὸ τέταρτον οὐχ ἁπλῶς ἔφασκον δεῖν οὕτως προβάλλειν, ὁποτέρως εἴη αὐτῶν τῶν τεχνῶν τὸ ὑγιεινόν, ἀλλ' εὐθύς προστιθέντας, εἴτ' ἴδιον, εἴτ' οἰκεῖον, εἴτε μέρος, εἴθ' ὅπως οὖν ἄλλως ἐθέλοι τις· ἐσσεσθαι γάρ τινα κἀνταῦθα ἀρχὴν τῆς εὐρέσεως τῷ ζητουμένῳ. προβληθέντος γὰρ αὐτοῦ τελέως ὥδέ πως, καὶ νῆ Δί' ἐρωτηθέντος, ἄρά γε τῆς ἱατρικῆς ἐστὶν ἢ τῆς γυμναστικῆς τὸ ὑγιεινόν, ἐπειδὴν δὲ ἐκάστῳ τῶν τριῶν ἐκείνων ὀνομάτων εἴπωμεν τὸ σημαίνμενον, ἱατρικῆς τε καὶ γυμναστικῆς καὶ ὑγιεινοῦ, δεήσει τέταρτον ἐπ' αὐτοῖς ἐξηγήσασθαι τὸ οἰκεῖον, ὃ τι σημαίνει, καὶ τίς ὁ κανὼν αὐτοῦ τῆς διαγνώσεως. ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἴδιον αὐτοῦ τοῦ προβλήματος ὑπάρχει· τὸ δ' ἱατρικὴν ἐξηγήσα-

existimans de omnibus omnia dicere debere; sed non ita rei veritas habet, multa enim, non unum, proposuisses; primum, quid sit medicina, secundo, quid exercitatoria, tertio post haec, quid facultas, aut et id ipsum, quod potissimum quaeritur, ad utram praedictarum artium ista pertineat. Atqui istud ipsum quartum non ita simpliciter debere proponi affirmabam, ad utram reduci deberet, sed ita statim addendo, an propria, an affinis, an pars esset, aut quomodocunque aliter quispiam dicere velit, futurum enim et inde aliquod inveniendi quaesiti principium. Namque, si ita perfecte proponatur, ac per Jovem interrogetur, numquid medicinae an gymnasticae affinis sit salubris; quum trium quoque illorum nominum significatum exposuerimus, medicinae videlicet, gymnasticae et salubris; post haec etiam quartum explicare oportebit, affine quid significet, et quae sit ejus dignoscendi ratio. Sed hoc proprium quidem ipsius propositi est; at, medi-

Ed. Chart. VI. [9.]

Ed. Bas. IV. (287. 288.)

σθαι, τί ποτ' ἐστίν, καὶ γυμναστικὴν, καὶ ὑγιεινὸν, οὐκ ἴδιον μὲν τοῦ προβλήματος ὑπάρχει, ὁμολογεῖσθαι δ' ἀναγκαῖον. ὅθεν, ἐπειδὴ τοῦθ' ἐν μόνον, ὃ καὶ προὔβαλες, σὺ διελθεῖν ἐβουλήθης τότε, καὶ σε κινδυνεύειν ἐν ταῖς ἀποκρίσεσιν ἑώρων ὀκνοῦντα, τινὰ τῶν γεγυμνασμένων ἐν λογικῇ θεωρίᾳ φιλοσόφων, ἐπιφανέντα πῶς τοῖς λόγοις κατὰ τύχην, ἤξιουν ἀποκρίνασθαι μοι. προθύμως δ' ἐκείνου τοῦτο ποιήσαντος, καὶ πάντα ὀρθῶς ἀποκριναμένου, ῥαδίως, ὥς οἶσθα, διεπεράνθη τὸ πρόβλημα.

Κεφ. γ'. Καὶ (288) μὴν κατάδηλος ἦσθα καὶ τότε μὲν εὐθύς ἱκανῶς χαίρων ἐπὶ τῇ τῶν λόγων μεθόδῳ, καὶ θαύτῳ ἢ κατὰ τὴν προσδοκίαν εὐρέθη τὸ ζητούμενον, ἐξ ὑστέρου τε προσκείμενος αἰὲν λιπαρῶς ἐβιάσω τε καὶ κατηγάκασας οὐ πάνυ τοί με πρόθυμον ὄντα γράψασθαι τοὺς λόγους. οὔτε γὰρ ἐν τούτῳ τὸ πρόβλημα μόνον ἀκριβῶς ἐρευνηθὲν ὥμην χρῆναι διασώζειν ἐν γράμμασιν, οὐδ' ὁμοίως τῷδε τὰ λοιπὰ πάντα διεξέρχεσθαι σχολὴν ἤγον. ὅθεν, ὅπερ

cina quid sit, declarare, quid gymnastica, quid salubris, non est ipſius propositi proprium, haec tamen in confesso esse necesse est. Quare, quum unum id, quod et tu proposueras, explicare tunc velles, quumque te in respondendo periclitantem haesitantemque viderem, & virum quendam inter philosophos in rationali speculatione versatos non ignobilem, sermonibus nostris fortuito occurrentem, respondere mihi voluisti; quod ille quum prompte fecisset, et ad omnia probe respondisset, facile (ut nosti) proposita quaestio enucleata fuit.

Cap. III. Atqui et tunc confestim ex sermonum illorum artificio magnam te voluptatem cepisse praeferebas, et expectatione celerius quaesitum inventum est, et postea tu me semper magnopere precatus tandem non admodum promptum ad hos sermones scribendos impulisti atque coëgisti; neque enim unum id propositum tantummodo exquisitè discussum literis commendandum esse putabam, reliqua vero omnia perinde examinare tempus non supererat. Quamobrem, quod ipse in me ipso facere

Ed. Chart. VI. [9. 10.]

Ed. Bas. IV. (288.)

αὐτὸς ἐπ' ἑμαυτοῦ πράξας ξυγχον, ἱκανὸν ὅμην εἶσεσθαι καὶ πρὸς ὑμᾶς τοὺς φίλους δεῖξαι τὴν ὁδόν, ἣ χοώμενος ἄν τις οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα πάντα διαιροῖτο προβλήματα.

Κεφ. δ'. Τὴν γὰρ λογικὴν ὀνομαζομένην παρὰ τοῖς φιλοσόφοις θεωρίαν ὅς τις ἂν ἱκανῶς ἀσκήσῃ, πᾶν οὗτος ὁμοίως δυνήσεται μεταχειρίζεσθαι ζήτημα. τὸ δ' ἄνευ ἐκείνης ἀναγινώσκειν ὑπομνήματα προβλημάτων οὐδὲν ἄλλο ἢ χρόνον ἀπολλύειν ἐστίν, οὔτε κρίνειν εἰδότα, τίνα μὲν ἐν αὐτοῖς ἀληθῶς εἴρηται, τίνα δὲ ψευδῶς, οὔτε πάντων τῶν γεγραμμένων μνημονεύειν. δυνάμενον. ἀλλ' ἐπειδὴ κατέστην ἅπαξ εἰς τὸ λέγειν περὶ τοῦ προβλήματος, ὕπερ ὀλίγον ἔμπροσθεν ὁ λόγος ἔδειξεν, ἄρχεσθαι δεῖ.

Κεφ. ε'. [10] Καὶ νῆ Δ', εἴ τις ἐρωτηθεῖς, ὃ τί ποτ' ἐστὶν ἱατρικὴ, φαίῃ τέχνην εἶναι, θεραπευτικὴν μὲν νοσοῦντων, φυλακτικὴν δὲ ὑγιαίνοντων, ἄντικρυς ἂν οὗτος δοκοίῃ τὸ ζητούμενον εἰληφέναι, μέρος αὐτῆς ἀποφαίνων

confuevi, id satis erga vos amicos fore putavi, si viam ostenderem, quam quis ingrediens non id solum, sed etiam reliqua omnia proposita explicare valeat.

Cap. IV. Vocatam enim a philosophis rationalem contemplationem quicumque satis diligenter exercuerit, quodlibet iste quaesitum aequè discentere poterit: at sine illa propositorum commentarios evolvere nihil aliud est, quam operam atque oleum perdere, quum neque distinguere sciat, quae vere in ipsis, quae falso dicta sunt, neque omnia inibi scripta memoria complecti valeat. Caeterum quoniam semel propositum, cujus paulo ante mentionem fecit oratio, declarare aggressus sum, jam incipiendi tempus advenit.

Cap. V. Si quis a quopiam interrogatus, quid sit medicina, artem eam esse aegrorum curatricem sanorumque conservatricem respondeat, nonne per Jovem iste, quod controversum est, tanquam manifestum accepisse videatur, medicinae partem salubrem esse pronuncians?

Ed. Chart. VI. [10.]

Ed. Bæ. IV. (288.)

τὸ ὑγιεινόν· ὥσπερ αὖ καὶ ὅστις ἰατρικὴν μὲν ἀρῶστούντων μόνον εἶναι λέγει τὴν ἰατρικὴν, ἐτέρῳ τρόπῳ καὶ οὗτος ἐξ ἐτοίμου λαμβάνει τὸ ζητούμενον, ἀφαιρῶν αὐτῆς τὸ ὑγιεινόν. οὕτω δὲ καὶ τὴν γυμναστικὴν εἴ τις ὑγείας φυλακτικὴν φήσκειν, ἐκπροχείρου τὸ ζητούμενον λήψεται· ὥσπερ γε καὶ ὅς ἂν εὐεξίας αὐτὴν ἀποφαίνηται δημιουργόν, ἐτέρῳ τρόπῳ καὶ ὅδε τὸ ζητούμενον ὡς ὁμολογούμενον θήσεται. χρὴ γάρ, εἴθ' ὀρισμόν τις τῆς τέχνης εἴθ' ὑπογραφὴν ἐγχειρήσειεν ἀποδιδόναι, μὴ τὸ ζητούμενον ἀναποδείκτως τοῦτον ἀναιρεῖν ἢ τίθεσθαι, ἀλλ' ἐτέρωθεν ποθεν ἐξ ὁμολογουμένων ἀρξάμενον ἀποδεικνύειν πειρᾶσθαι. ἄρ' οὖν ἄμεινον ἰατρικὴν μὲν εἶναι λέγειν, ἥς τέλος ἡ ὑγεία, γυμναστικὴν δὲ, ἥς τέλος εὐεξία, καὶ ταύτας τὰς ὑπογραφὰς ἀρχὰς τίθεσθαι τῆς ζητήσεως; ἀλλὰ τοι καὶ οὕτως ἐκ προχείρου μὲν τῆς γυμναστικῆς ἀφαιρησόμεθα τὸ ὑγιεινόν, ἐπὶ δὲ αὖ τῆς ἰατρικῆς ἔτ' ἄδηλόν τε καὶ ζητούμενον ἀπολείψομεν. εἰ γὰρ δὴ τέλος ἡ ὑγεία τῆς τέχνης ἐστὶ ταύτης, τάχ' ἂν ἔχοι λαβὴν ὁ λόγος

Quemadmodum rursus, si quis medicinam aegrotantium tantum curam habere confirmet, alio modo et iste id, quod in quaestione versatur, pro concessio accipiet, a medicina salubrem partem detrahens. Ita et exercitatoriam si quispiam sanitatis servatricem statuatur, quaesitum pro comperto habuerit; quemadmodum et qui boni habitus eam opificem tradat, diverso modo et ille quaesitum pro certo asseverabit. Sive enim quis artis definitionem, sive descriptionem reddere tentat, quod dubium est, neque confutare, neque asserere sine demonstratione auit, sen alicunde ex concessis incipiens demonstrare conetur. Numquid igitur ita medicinam definire melius fuerat, eam videlicet esse, cujus finis est sanitas, gymnasticam vero, cujus finis est bonus habitus, atque hujusmodi descriptiones principia investigationis statuere? At sic etiam gymnasticae salubrem, tanquam nihil sit dubium, detrahemus, in medicina vero adhuc obscurum et quaesitum accipiemus. Nam si sanitas artis hujus finis est, forsitan poterit

Ed. Chart. VI. [10.]

Ed. Bas. IV. (288.)

εἰς διορισμὸν, οὐ φυλακὴν τῆς οὔσης, ἀλλὰ ποιήσιν τε καὶ γένεσιν τῆς οὐκ οὔσης τέλος εἶναι τιθέμενος αὐτῆς. εὐπορία γὰρ εἰς ἑκάτερον ἐντεῦθεν ἐπιχειρεῖν ἐπαγωγαῖς χρώμενον, εἰ μὲν τῆς αὐτῆς τέχνης τό τε ποιῆσαι τι πρότερον οὐκ ὄν καὶ τὸ φυλάξαι σῶον, ἐπειδὴν γένηται, δεικνύναι βουληθεῖμεν, οἰκοδομικῆς τε καὶ ναυπηγικῆς καὶ τεκτονικῆς τε καὶ χαλκευτικῆς μνημονεύοντες, εἰ δ' ἄλλης μὲν τὸ δημιουργεῖν, ἄλλης δὲ τὸ διαφυλάττειν σῶον, ὑφαντικῆς τε καὶ ῥαπτικῆς, καὶ πρὸς ταύταις σκυτοτομίας τε καὶ νευροῤῥαφίας· οὕτω γὰρ ὀνομάζουσιν τὴν τὰ πεπονηκότα τῶν ὑποδημάτων ἐπανορθουμένην. ἄλλον μὲν γὰρ εἶναι δοκεῖ τεχνίτου ποιεῖν ἱμάτια, ἄλλου δὲ ἡγήσασθαι ῥαγὲν, ὥσπερ αὖ καὶ ὑπόδημα δημιουργῆσαι μὲν τοῦ σκυτοτόμου, πορῆσαν δὲ ἐπανορθώσασθαι τοῦ νευροῤῥάφου. δέδεικται δὲ ἡμῖν ἐν τοῖς περὶ ἀποδείξεως, ὡς οὐ χρηστέον ἐπαγωγαῖς εἰς ἀποδείξεις ἐπιστημονικῆς. ὥσθ', ὅστις ἐν ἐκείνοις ἐγυ-

ad distinctionem sermo assumere, non praesentis custodiam, sed creationem adeptionemque absentis ejus finem esse constituens; hinc enim inductionibus utenti in utramque partem argumentandi facultas suggeritur. Nam si, ejusdem artis officium esse, quod prius non erat, efficere, incolumeque, quod factum sit, conservare, ostendere voverimus, aedificatoriam, navalem, fabrilem atque ferrariam memoria repetemus. Quod si ad aliam opus facere, ad aliam id integrum servare pertinere declaremus, textoriam sutoriamque in exempla adducemus, et ad has coriorum dissectoriam cerdonicamque seu veteramentariam (sic enim eam vocant, quae fracta calceamenta restituit) adjiciemus. Siquidem alterius esse videtur artificis vestem facere, alterius eandem dilaceratam integram; quemadmodum et calceum facere ad coriorum dissectionem spectat, fractum autem emendare ad cerdonem veteramentariumve. Verum in libris meis de demonstratione probatum est, ad demonstrationes scientiam gignentibus inductiones adhiberi non oportere. Quare qui-

Ed. Chart. VI. [10. 11.]

Ed. Bas. IV. (288.)

μνάσατο, καταφρονήσει μὲν τῆς τοιαύτης ὁδοῦ, ζητήσει δ' ἑτέραν βελτίω· ὁ μὴ γυμνασάμενος δὲ, θάτερον τῶν μερῶν ἐλόμενος, ὁπότερον ἂν βουληθῇ, δι' ὅλης ἡμέρας ἐρίζειν ἔξει.

Κεφ. ε'. Τῆς μὲν ἱατρικῆς ὑγείας ποιήσιν, οὐ σωτηρίαν τε καὶ φυλακὴν, ὑποθεμένοις τὸ τέλος, τῆς γυμναστικῆς δὲ τὴν εὐεξίαν, καὶ γὰρ αὖ καὶ ζήτημ' ἄλλο πρὸς τοῖς εἰρημένοις οὐ σμικρὸν ἀναφυήσεται. ἀναγκασθήσεται γάρ τις, οἶμαι, καθάπερ ἐπὶ τῆς ὑγείας, οὕτω καὶ πρὸς τῆς εὐεξίας ἑτέραν μὲν τὴν φυλακτικὴν αὐτῆς τέχνην ἀποφαίνειν, ἑτέραν δὲ τὴν [11] δημιουργικὴν. ἀλλ' εἰ τοῦτο, δύο ἄλλας τέχνας ἐξ ἀνάγκης ζητήσομεν, ἑτέραν μὲν τῆς ἱατρικῆς, τὴν τῆς ὑγείας φυλακτικὴν, ἑτέραν δὲ τῆς γυμναστικῆς, τὴν τῆς εὐεξίας διασωστικὴν. καὶ μὲν δὴ καὶ διττῆς οὔσης τῆς εὐεξίας, ὡς ἐν ἄλλοις ἀποδέδεικται, ποτέρας αὐτῶν ἢ γυμναστικὴ δημιουργός ἐστιν, χαλεπὸν ἔσται διελεῖν. ἄρα γε τῆς κατὰ φύσιν, ἢ τῆς ἀθλητικῆς; ἢ δῆλον ὡς δύο ἄλλας ἡμῖν τέχνας ἀναγκαῖόν ἐστι ζητεῖν; καὶ δὴ καὶ σύμψασαι τὸν ἀριθμὸν ἐξ γενήσονται, τρεῖς μὲν αἱ δημιουργοῦσαι τὰ τέλη,

cunque in illis versatus fuerit, hujusmodi viam aspernabitur, et alteram meliorem vestigabit; qui vero in illis sese non exercuerit, alterutram, quam voluerit, partem tuendam suscipiens totum diem altercandi materiam habebit.

Cap. VI. Medicae namque arti sanitatis creationem, non servationem custodiamque, gymnasticae vero bonum habitum finem esse statuentibus, alia rursus difficultas non exigua ultra praedictas lexoriatur. Cogetur enim, puto, aliquis, quemadmodum sanitatis, ita et boni habitus artem unam servatricem, alteram opificem constituere. Id si fuerit, duas alias artes necessario disquiremus, unam a medicina diversam, sanitatis conservatricem, alteram a gymnastica, boni habitus custodem. Quumque duplex sit bonus habitus, ut alibi ostensum est, utrius ipsorum gymnastica effectrix erit, distinguere admodum difficile fuerit, numquid naturalis, an athletici boni habitus. Nonne jam constat, et duas alias nobis artes quaerendas esse? Atque ita omnes sex numero fuerint, tres

Ed. Chart. VI. [11.]

Ed. Bas. IV. (288.)

τρεις δὲ αἱ φιλάττονται. τριῶν γὰρ ὑποκειμένων τελῶν, ὑγείας, εὐεξίας τῆς κατὰ φύσιν, εὐεξίας τῆς τῶν ἀθλητῶν, εἰς τοσοῦτον ἀνάγκη τὸν ἀριθμὸν ἐξήκειν τὰς τέχνας. καὶ μὴν, εἴπερ τῷ διαφέρειν τὰς εὐεξίας ἀλλήλων τε καὶ τῆς ὑγείας διαφόρων δεήσονται τῶν τεχνῶν, ἀνάγκη πᾶσα, καὶ τῆς ὑγείας οὐσης διττῆς, ἐτέρας μὲν τῆς κατὰ εἶξιν, ἐτέρας δὲ τῆς κατὰ σχέσιν ὀνομαζομένης, διττὰς εἶναι καὶ τὰς τέχνας. οὐ γὰρ δὴ πλέονι μὲν ἢ εὐεξία τῆς κατὰ εἶξιν ὑγείας, ἐλάττωι δὲ τῆς κατὰ σχέσιν ὑπερέχει.

Κεφ. ζ'. Γνοίης δ' ἂν ἐναργῶς ἐκάστης αὐτῶν ἐπιμελῶς ἀνασκευάμενος τὴν φύσιν· ἀνασκέψῃ δὲ τόνδε τὸν τρόπον. ἡκέτω τις εἰς ἔννοιάν σοι νῦν ὧν ἐθεάσω πολλάκις ἀρρώστων, ἰσχυρῶς μὲν διανοησάντων, ἀπηλλαγμένων δὲ ἄρτι τοῦ νοσεῖν. οὗτος ἰσχνός τε καὶ ἀδύνατος εἰς τὰς κινήσεις, ὥς ἐτέρων δεῖσθαι τῶν μετακομισόντων. οὗτος ἰάσεως μὲν οὐκ ἔτι χορίζεται, μηκέτι γε νοσῶν, ἀναθρέψεως δὲ τινος καὶ ῥώμης, ἢ ἰσχυρός τε ἅμα καὶ πρὸς τὰς

finium effectrices, tresque servatrices; tribus enim finibus positis, sanitate, bono habitu naturali, bono habitu athletico, ad tantum numerum artes ascendere necesse est. Verum enim vero, quum diversis artibus opus sit, eo quod boni habitus inter se et a sanitate differant, ita et gemina sanitas quum sit, una secundum habitum, altera secundum affectionem appellata, geminas et artes esse necesse fuerit; neque enim plus sanitatem secundum habitum, minus sanitatem secundum affectionem bonus habitus excellit.

Cap. VII. Hujusce autem rei notitiam evidentem habueris istorum singulorum diligenter naturam contemplatus; contemplaberis autem ad hunc sane modum. Aegrotantium aliquis eorum, quos saepius videris, tibi in mentem veniat, qui graviter morbo laboraverit, proxime vero convalescerit; iste emaciatus consumptusque esto, et ad motiones imbecillus, ut aliis ipsum adiuvantibus egeat; iste medelam plane amplius morbo jam solutus non requirit, sed refectione ipsi viribusque opus est, ut robustus pariter ad eas quae

Ed. Chart. VI. [11.]

Ed. Bas. IV. (288.)

κατὰ φισιν ἐνεργείας γένηται, καὶ φέρειν ἱκανὸς τὰ προσπίπτοντα. ὁῦλον γὰρ ὥς οὕτω διακείμενος, ὡς διάκειται τῶν, ὅποτε πρότερον ἀπήλλακται τοῦ τοσεῖν, οὔτε θάλπος, οὔτε κρύος, οὔτε ἀγρυπνίαν, οὔτ' ἀπεψίαν, οὔτε ἄλλο τῶν πάντων οὐδὲν ἐνεργεῖν ἱκανός ἐστιν, ἀλλ' ἐκ τοῦ ῥέστον τοσήσει πάλιν, ὡς ἂν οὐκ ἀσφαλῇ τε καὶ μήπω πεπηγυῖαν κεκτημένος τὴν ὑγιεινὴν κατάστασιν. ἀλλ' εὔπερ δύσλυτος γένοιτο καὶ καθ' ἕξιν, οὐπω μὲν ἐστὶν εὐεξία, (τὸ γὰρ εὖ προσλαβοῦσα τότ' ἂν εὐεξία γένοιτο,) τοῦ μέντοι μεμπτή τις εἶναι καὶ ἄχρηστος διάθεσις ἀπήλλακται, τὸ γὰρ μήτε ἐνεργεῖν δύνασθαι κατὰ τὸν βίον ἱκανῶς ἐτοιμῶς τε βλάπτεσθαι μεμπτή καὶ ἄχρηστος διάθεσις. εἰ δὲ μήτε εἰς τὰς πράξεις ἐμποδίζοιτο, μήθ' ἐτοιμῶς βλάπτοιο, (τοιαύτη δὲ ἐστὶν ἡ καθ' ἕξιν ὑγίεια,) τοῦ μὲν μηκέτ' εἶναι μεμπτή καὶ ἄχρηστος εἰς τὰς κατὰ τὸν βίον ἐνεργείας ἀπήλλακται, τὸ δ' ἐπαινετὸν οὐπω κέκτηται, κτήσαιο δ' ἂν, εἰ καὶ πρὸς τὸ μηκέτ' ἀσθενῶς ἐνεργεῖν

secundum naturam sunt actiones obeundas evadat, et externas injurias illaefus sustineat. Nihil enim dubii est, quin ita affectus, ut modo afficitur, nunc primum aegritudine liberatus, aestum, frigus, vigilias, cruditatem aliudve quicquam ferre non valeat, sed quantumvis levi noxa pulsatus, utpote nondum tutum firmumque salubrem statum adeptus, in morbum sit relapsurus. Quum vero stabilior atque in habitu fuerit, nondum tamen in bonum habitum evasit, (hanc enim particulam, bonus, accipiens tunc bonus habitus efficietur,) sed jam mendosa affectio inutilisque esse desit; non posse enim satis pro vitae commodis agere ac facile quibusque injuriis violari mendosa inutilisque affectio est. Quod si neque actiones impediuntur, neque sit injuriis facile corpus obnoxium, (talis vero est secundum habitum sanitas,) non amplius mendosa est atque ad humanas actiones inutilis, sed illud laudabile atque perfectum nondum adepta; adepta vero tunc fuerit, quum non solum haud debiliter opera-

Ed. Chart. VI. [11. 12.]

Ed. Bas. IV. (288. 289.)

ἔτι καὶ ῥώμην τινὰ ἀξιόλογον προσλάβοιτο. μέση γὰρ ἡ καθ' ἑξιν ὑγίεια ταῖς ἐνεργείαις ἐστὶ τῆς τε κατὰ σχέσιν ὑγείας καὶ τῆς εὐεξίας. ἡ μὲν γὰρ κατὰ σχέσιν ἀρρώστους ἔχει τὰς ἐνεργείας, ἡ δὲ εὐεξία ῥωμαλέας, ἡ δ' αὖ καθ' ἑξιν οὐπω μὲν εὐρώστους, ἀρρώστους δ' οὐκ ἔτι. καὶν τῷδε δῆλον, ὡς, εἰ καὶ μέση τέτακται, πλεον τῆς κατὰ σχέσιν ὑγείας (289) χρήσιμος εἰς πάσας τοῦ βίου τὰς πράξεις ἐστὶν ἡ καθ' ἑξιν, οὐ μὴν ἤδη τὸ κατ' ἀρετὴν ἔχουσα, μόνη γὰρ τοῦθ' ὑπάρχει τῇ εὐεξίᾳ. καὶ μοι νόει κατὰ στίχον τινὰ τὸ μὲν βλάβην ἐνεργείας, ὅπερ ἐν τῷ νοσεῖν γίγνεται, [12] ἕτερον δὲ ἔξω μὲν τῆς βλάβης, ἄχρηστον δ' ὑπ' ἀσθενείας, ὅπερ ἐν τῷ κατὰ σχέσιν ὑγιαίνειν, ἄλλο δὲ τρίτον ἀσθενείας μὲν ἀπηλλαγμένον, εὐρωστίαν δὲ οὐπω κεκτημένον, ὅπερ ἐν τῷ καθ' ἑξιν, ἐφ' ᾧ τέταρτον οἷον ἀρετὴ τίς ἐστι τῶν ἐνεργειῶν ἡ εὐεξία, καὶ ἡ ἀκρότης τε καὶ ἡ τελειότης αὐτῶν ἡ ἐπ' ἄκρον ἐστὶν αὐτῶν εὐεξία. ἡ τοίνυν εἰς ἑξιν ὑγιεινὴν ἄγουσα τέχνη τὸν ἄνθρωπον

bitur, sed robur praeterea quoddam insigne acceperit. Sanitas namque secundum habitum inter sanitatem secundum affectionem et bonum habitum actionibus media est; nam sanitas secundum affectionem debiles actiones producit, bonus habitus robustas, sanitas autem in habitu nondum quidem robustas, non amplius autem debiles. Atque ita manifestum est, quum media sit in habitu sanitas, ipsam ad omnes vitae actiones magis, quam sanitatem in affectione, licet summam virtutem non habeat, conducere; soli enim bono habitui ea concessa est. Atque tu secundum ordinem quendam ista cogita: primum actionis noxam, quae in morbo sit; alterum extra noxam quidem positum, sed propter imbecillitatem inutile, quod in sanitate secundum affectionem consistit; tertium imbecillitate liberatum, non tamen adhuc robustum, quod sanitas in habitu possidet; post id quartum, ceu quaedam actionum virtus, bonus habitus, et summum ipsarumque perfectio exquisita bonus habitus est. Ars igitur ad salubrem habitum hominem perducens altera utique ab

Ed. Chart. VI. [12.]

Ed. Bas. IV. (289.)

Ἐτέρα δηλονότι τῆς ιασομένης αὐτὸν ὑπάρξει, συγκεχωρημένου γε ἅπαξ τοῦ τε τὸ δεῖν ἐπὶ διαφόροις τέλεσιν διαφόρους εἶναι τὰς τέχνας, τοῦ τε τὸ δύο καθ' ἕκαστον, ἑτέραν μὲν τὴν δημιουργοῦσαν, ἑτέραν δὲ τὴν διαφυλάττουσαν. ὧ καὶ δῆλον, ὡς ἡ περὶ τέλους ἔννοια περιεῖληφεν ἅπασαν τὴν νῦν ἡμῖν προκειμένην ζήτησιν, καὶ διὰ τοῦθ', ὅσοι τῶν ὁρισμῶν ἀπὸ τοῦ τέλους τὴν σύστασιν ἔχουσιν, οὐ σμικρὰς γεννῶσιν ἀπορίας.

Κεφ. η'. Ἴσως οὖν ἄμεινον ἐπ' αὐτὴν ἀφικόμενον τὴν οὐσίαν τῆς τέχνης ἀρχὴν τῆς ζητήσεως ἐκείνην ποιήσασθαι. τίς οὖν ἐστὶν ἰατρικὴ; εἴποι τις εἶναι ἐπιστήμην ὑγιεινῶν τε καὶ νοσερῶν. ἀλλὰ καὶν τούτῳ δόξει προχειρῶς εἰληφθαι τὸ ὑγιεινόν, ὡς μέρος δηλονότι τῆς ἰατρικῆς ὑπάρχον. ὅθεν, οἶμαι, τῶν τὰναντία τιθεμένων ἔνιοι μόνων τῶν νοσερῶν ἐπιστήμην εἶναι συγχωρήσουσι τὴν ἰατρικὴν. ἀλλ' οὗτοί γε πρῶτον μὲν ἀγνοοῦσιν, ὡς ἔστι μία τῶν ἐναντίων ἀπάντων ἐπιστήμη, καὶ ὅς τις γινώσκει τὰ νοσερά, τοῦτον ἀνάγκη πᾶσα μὴ ἀγνοεῖν τὰ ὑγιεινά. τοῦτ' ἐστὶ μὲν ὡς μεῖζον ἢ κατ' ἐκείνους παρείσθω, λεγέσθω δ' ἤδη τὸ δεύτερον ὧν

ea, quae ipsum curavit, fuerit, semel scilicet hoc concesso, diversorum finium artes esse diversas, et singulorum geminam, effectricem unam, alteram conservatricem. Ex quo patefactum est, finis notione universam praesentem quaestionem comprehendere: quocirca et quaecunque definitiones a fine constituuntur, non exiguas ambiguitates pariunt.

Cap. VIII. Itaque melius forsitan fuerit ad ipsam artis essentiam transeuntem illam inquisitionis principium facere. Quid igitur est medicina? Salubrium infalubriumque scientiam quis esse responderit. Verum et iste nimis audacter salubre tanquam scilicet medicinae partem accepisse videbitur; unde contrariae sententiae nonnullos morbosorum tantummodo scientiam medicinam esse dicturos existimo. At isti primum ignorant, contrariorum omnium unam esse scientiam, et quicumque morbosa noverit, hunc et salubria non latere necesse est. Istud vero ceu eorum captu majus omittatur, et secundum

Ed. Chart. VI. [12.]

Ed. Bal. IV. (289.)

ἀγνοοῦσιν, ὃ τάχα ἴσως ἀκολουθήσειεν, ὅτι μὴ περιλαμβάνε-
ται κατὰ τὸν ὅρον τῆς ἱατρικῆς ἐξ ἀνάγκης τὸ ζητούμενον·
ἔνεστι γὰρ τινι διαστευλαμένῳ τὴν ὁμωνυμίαν, εἴτα δεῖξαντες
σσιμάτων μὲν τῶν ἐχόντων ὑγείαν, καὶ σημείων τῶν δηλούν-
των, καὶ αἰτίων τῶν ποιοῦντων ἐπιστήμην εἶναι τὴν ἱατρι-
κὴν, οὐ μὴν τῶν γε φυλαττόντων αὐτὴν ἀντιλαμβάνεσθαι
κατὰ τὰναντία τοῦ προβλήματος. δοίκασιν οὖν οἱ τὰ τοι-
αῦτα σοφίζόμενοι μήτε τὸ ζητούμενον ἀκριβῶς ἐπίστασθαι,
μήθ' ὅτι καὶ σημεῖον ὑγιεινόν τι λέγομεν, ὃ τοῖς νοσοῦσιν
ἐπιφαινόμενον ὑγείας μελλούσης ἐστὶ γνώρισμα, μήτ' αἴτιον,
ὃ τοῖς νοσοῦσιν προσαγόμενον ὑγείας ἐστὶ ποιητικόν, ὥσπερ
ἀμέλει τὰ βοηθήματα σύμπαντα, μήθ' ὡς καὶ τὸ δεδεγμένον
ὑγείαν σῶμα καλοῦμεν ὑγιεινόν, ὣν πάντων ἐπιστήμην ὁ
ἱατρὸς ἔχει, μηδὲ κοινωνούντων τῷ προβλήματι, πλὴν ὀνό-
ματι. καὶ γὰρ, εἰ τῆς τῶν ὑγιαίνόντων φυλακῆς ὁ ἱατρὸς
ἐπιστάτης ἐστίν, ἢ γυμναστοῦ τὸ τοιοῦτον ἴδιον, ἐξ ἀρχῆς
ἡμῖν προῦκειτο ζητεῖν, ὥσπερ ὀλίγον ἔμπροσθεν ἐδείχθη,

eorum, quae ignorant, explicemus, quod fortasse certe
consequetur intra medicinae definitionem non necessario
quaesitum includi; siquidem alicui aequivocationem distin-
guenti, postea medicinam corporum sanitate fruentium,
notarum indicantium, causarum facientium, scientiam esse
demonstranti, non tamen idcirco ipsam etiam conser-
vantia tradere atque complecti ostendere licet, contra
atque propositum postulet. Quamobrem hujusmodi sophi-
stica adducentes neque quod quaeritur exacte percipere
videntur, neque quodnam salubre signum appellemus,
quod scilicet aegrotantibus adveniens futuram sanitatem
portendit, neque causam, quae corpori aegro adhibita sani-
tatis est procreatrix, qualia nimirum sunt universa reme-
dia, neque quod corpus sanitate praeditum salubre voca-
mus: quorum omnium nulla cum proposito praeterquam
nominis societate junctorum medicus scientiam habet.
Etenim sanorum¹ custodiae medicusne, an duntaxat gym-
nasta praesideat, ab initio nobis proposita quaestio fuit;
quod, quemadmodum paulo ante declaravimus, judicium

Ed. Chart. VI. [12, 13.]

Ed. Bas. IV. (289.)

τὴν κρίσιν ἐν τῇ τοῦ τέλους ἔχειν ζητήσει. πρότερον γὰρ ἀπλῶς ὑγίεια τὸ τέλος ἐστὶν τῆς ἱατρικῆς, οὐδὲν διαφέρει, εἴτε ποιοῦντός τις αὐτὴν οὐκ οὔσαν, εἴτε φυλάττοντος οὔσαν, ἢ τὸ ποιῆσαι μὲν μόνον ἱατρικῆς ἐστὶν, τὸ φυλάξαι δὲ τῆς γυμναστικῆς αὐτῆς. οὕτω καὶ περὶ γυμναστικῆς, ἄρα γε εὐεξία τὸ τέλος ἐστὶν, ἢ ὑγίεια, ἢ ποίησις ὁποτέρου τούτων, ἢ φυλακὴ.

Κε φ. θ'. [13] Κινδυνεύσομεν γὰρ, ὡς ὁ λόγος ἔδειξεν, ἔὰν ὑπερβῶμεν τὴν μίαν, ἐπὶ ποιῆσαι περὶ τὸ σῶμα τὰς τέχνας, τὴν μὲν πρώτην καὶ σαφεστάτην καὶ σχεδὸν μόνην ἀναμφισβήτητον ἰωμένην τὰ νοσήματα, δύο δ' ἄλλας, τὴν μὲν ἐκ τῆς κατὰ σχέσιν ὑγείας εἰς τὴν καθ' ἑξιν ἄγουσαν, τὴν δὲ ἐν ταύτῃ φυλάττουσαν, καὶ δύο ἄλλας ὁμοίως περὶ τὴν εὐεξίαν, δημιουργικὴν μὲν τὴν ἑτέραν, φυλακτικὴν δὲ τὴν ἑτέραν, ἔτι τε πρὸς ταύταις ἄλλας δύο περὶ τὴν ἀθλητικὴν εὐεξίαν, ἀπλῶς μὲν γὰρ τὴν ἑτέραν τὴν κατὰ φύσιν ὀνομαζομένην εὐεξίαν, οὐχ ἀπλῶς δὲ τὴν οὐ φύσει,

in finis exploratione habere diximus. Sanitas enim an simpliciter medicinae finis sit ipsam absentem acquirentis, an praesentem conservantis, nihil refert, neque si acquirere quidem medicinae sit, conservare autem gymnasticae: sic et de gymnastica proponi in quaestionem poterit, num bonus habitus aut sanitas ejus finis sit, aut horum alterutrius creatio sive custodia.

Cap. IX. Periculum enim fuerit, ut proxima demonstravit oratio, ne, si unam excedamus, septem circa humanum corpus artes constituamus, primam et manifestissimam et pene solam controversia carentem, eam scilicet, quae morbos expellit; duas alias, unam a sanitate secundum affectionem ad eam, quae est in habitu, ducentem, alteram in ea conservantem; duas item alias circa bonum habitum pariter sese habentes, effectricem unam, alteram, quae conservat; praeter has etiam duas circa bonum habitum athleticum versantes; simpliciter enim alterum naturalem bonum habitum appellamus, non simpliciter autem eum, qui non naturalis est, athle-

Ed. Chart. VI. [13.]

Ed. Basf. IV. (289.)

τὴν ἀθλητικὴν, ἀλλ' αἰ μετὰ προσθήκης, ὥσπερ καὶ Ἱπποκράτης, ὅτε μὲν ὧδε πως λέγων, διαθέσις ἀθλητικῆς οὐ φύσει ἐξίς ὑγιεινὴ κρείσσων, ὅτε δ' αὖ πάλιν, ἐν τοῖς γυμναστικοῖς αἰ ἐπ' ἄκρον εὐεξίαί σφαλεραί, ἀλλ' ἐν τοῖς ἀθλητικοῖς τε καὶ γυμναστικοῖς σώμασιν· ἀκούειν γάρ σε χρὴ, γυμναστικά λεγέσθαι νῦν, οὐ τὰ τῶν ὀπασσούντων γυμναζομένων, οἷον ἦτοι σκαπτόντων, ἢ ἐρεσσόντων, ἢ ἀμάντων, ἢ τι τῶν ἄλλων, ὅσα κατὰ φύσιν ἀνθρώποις ἔργα, πραττόντων, ἀλλ' οἷς αὐτὸ τοῦτ' ἔστιν ἀγώνισμα, τὸ γυμνάζεσθαι κατ' ἀθλητικὴν τῶν ἀντιπάλων ἰσχὺν ἐπασκοῦσιν. διὰ τί μὲν οὖν ἡ τοιαύτη διάθεσις οὐ φύσει, δι' ἑτέρων ἐξηγούμεθα. τὸ δ' οὖν ἐκ τοῦ λόγου χρηστὸν εἰς τὰ παρόντα τοῦτ' ἔστιν αὐτὸ τὸ νῦν εἰρημένον, ὡς ἐπὶ γενήσονται περὶ τὸ σῶμα τέχναι, ἑτέρα μὲν τῆς ἄκρας εὐεξίας δημιουργός, ἑτέρα δὲ τῆς αὐτῆς ταύτης φυλακτικῆς.

ticum inquam, sed cum adiectione semper, quemadmodum et Hippocrates inquit, nonnunquam sic loquens: *Affectus athletico non naturali habitus salubris melior; interdum vero sic: In his, qui corpora exercent, habitus ad summum boni periculosi; in athleticis videlicet ac gymnasticis corporibus.* At de athleticis gymnasticisque vocatis corporibus nunc te intelligere oportet, non de illis, qui quomodolibet exercentur, ut de fodientibus, remos pellentibus, metentibus, aut quippiam aliud ex naturalibus hominum officiis praestantibus, sed de illis, quibus id ipsum studium est, ut contra athleticas adversariorum vires exercendo sese muniant. Quare autem huiuscemodi affectio naturalis non sit, alio loco exposuimus. Ex hac igitur oratione, quod optime ad praefens negotium facit, id ipsum est, quod proximo diximus, circa humanum corpus septem artes futuras, unam praetereuntibus, vel per Jovem et novem; cur enim non convenit duas alias artes statuere, alteram quidem exquisitè boni habitus effectricem, alteram vero ejus ipsius custodem, quodque altera est exquisitè bonum

Ed. Chart. VI. [15.]

Ed. Baf. IV. (289.)

ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς τῶν γυμναστικῶν εὐεξίας, ὅτι χρὴ φεύγειν τε καὶ δεδιέναι τὴν ἀκρότητα, πρὸς Ἱπποκράτους εἰρηταίσαφέστατα. τῆς δ' ἀπλῶς λεγομένης εὐεξίας τῆς κατὰ φύσιν οὐχ ὅπως φυλάττεσθαι προσήκει τὸ ἄκρον, ἀλλὰ καὶ παντὶ τρόπῳ σπουδάζειν. οὕτως αἱ σύμπασαι γένοιον ἂν ἐννέα περὶ τὸ σῶμα τέχνηαι, καὶ τούτων ἑπτὰ μὲν, ἃς ἂν καὶ ἐπαινέσεις τις, αἱ δύο δ' αἱ λοιπαὶ κακοτεχνίαι δηλονότι, καθάπερ καὶ ἡ κοιμωτική. ταύτας μὲν οὖν, εἰ βούλει, παραλείπωμεν, ἐπέλθωμεν δ' αὖθις τὰς ἑπτὰ, τὴν μὲν πρώτην ἀπασῶν, ἣν ἰᾶσθαι τὰς νόσους ἐλέγομεν, ἄλλας δ' ἐφεξῆς αὐτῇ, δύο μὲν περὶ τὴν καθ' ἑξιν ὑγίειαν, δύο δὲ περὶ τὴν εὐεξίαν, καὶ δύο ἄλλας περὶ τὴν ἄκραν εὐεξίαν. ἥδη μὲν οὖν καὶ τοῦτο εὐδηλον, ὥς, εἰ καὶ τις θείῃ περὶ τὸ σῶμα τέχνην ἔν ἔχουσιν δηλονότι τὸ τέλος, ἀναγκαῖον ἔστιν τοῦτον μέχρι τῶν ἑπτὰ προΐέναι, καὶ ὥς οὐδὲν ἄλλο τὸ τέλος τοῦτ' ἔστιν παρὰ τὴν ὑγίειαν.

Κεφ. ε'. Ἀμεινον δ' ἴσως ἀκριβέστερον ἐπεξελθεῖν τῷ λόγῳ, πρῶτον μὲν τοῦτο ἀναμνήσαντας, ὃ μηδεὶς ἀγνοεῖ,

habitu efficiens, altera conservans? Quod verò gymnastici boni habitus summitatem fugere vererique oporteat, ab Hippocrate clarissime testatum est; sed simpliciter boni habitus appellati, qui secundum naturam est, summum non solum vitare non convenit, imo totis viribus ad ipsum niti decet. Itaque omnes circa corpus nostrum artes novem fuerint; quarum septem quis laudare poterit, reliquas duas potius vitiosas artes appellaverit, qualis et illa est, quae comptoria dicitur. Has igitur, si placet, dimittentibus iterum septem reliquas enumeremus, omnium primam, quam morbos pellere dicebamus, alias vero deinceps, duas circa sanitatem in habitu, duas circa bonum habitum, duas circa summe bonum habitum, Jam sane et ex his patet, nisi quis circa corpus artem unum habentem finem statuatur, eum ad septem usque artes accedere necesse esse, nihilque aliud hunc finem esse, quam sanitatem.

Cap. X. Sed melius forsitan fuerit accuratorem sermonem facere, illud in primis, quod nemo ignorat,

Ed. Chart. VI. [13. 14.]

Ed. Bas. IV. (289.)

τὰς μὲν κακοτεχνίας τὸ φαινόμενον ἀγαθὸν ἐκποριζομένας
ἐκάστω τῶν ὄντων, [14] τὰς τέχνας δὲ τὸ κατ' ἀλήθειαν
ἐν αὐτοῖς ὑπάρχον, ἐφεξῆς δὲ τούτῳ λέγοντας, ὥς, εἴπερ ἡ
κοιμωτική καλουμένη νόθου κάλλους ἐστὶ δημιουργός,
αὕτη μὲν ἂν εἴη κακοτεχνία τε καὶ κολακεία, τέχνη δὲ τις
ἐτέρα συστήσεται περὶ τὸ γνήσιόν τε καὶ ὄντως ἀληθινὸν
κάλλος, ὅπερ ἐστὶν εὐχροιά τε καὶ εὐσαρκία καὶ συμμετρία
τῶν μορίων, ἃ τῇ κατὰ φύσιν εὐεξία συμβέβηκεν. καὶ νῦν
Δία ἄλλον μὲν λόγον τῆς γυμναστικῆς διωρισάμεθα, καὶ
νῦν δ' ἂν ἴσως ἐπὶ κεφαλαίων οὐδὲν ἂν εἴη χεῖρον ὑπὲρ
αὐτῶν εἰπεῖν, ἀρχὴν τῷ λόγῳ τήνδε ποιησαμένους.

Κεφ. ια'. Ἦτοι γὰρ τὸ κατὰ φύσιν ἐνεργεῖν ἐκάστω
τῶν μορίων ὑγιαίνειν ἐστίν, ἢ τοῦτο μὲν ἐξ ἀνάγκης ἐπεται
τῇ κατὰ φύσιν τοῦ σώματος κατασκευῇ, τὸ δ' ὑγιαίνειν
αὐτὸ τοῦτ' ἐστὶ τὸ κατὰ φύσιν κατεσκευάσθαι. τούτων ὑπό-
τερον ἂν ἐθελήσῃς ὑποθέμενος ὑγίειαν, (οὐδὲν γὰρ εἰς τὰ
παρόντα διαφέρει,) τῶν ἐξῆς λόγων οὕτως ἄκουε προσέχων

memoria repetentem, improbas artes apparens bonum
unicuique eorum, quae sunt, artes autem verum ipsis
inhaerens bonum comparare, ac deinceps dicentem, quod,
si vocata comptoria adulterinam pulchritudinem conciliat,
haec utique ars vitiosa adulatrixque fuerit, altera vero
quaedam ars circa legitimam veramque prorsus pulchritu-
dinem versabitur, quae in vegeto colore, carnis mode-
rata copia membrorumque congrua proportionem consistit,
quae naturalem bonum habitum consequuntur. Sed de
gymnastico bono habitu alibi seorsum verba feci; nunc
autem et fortasse de eodem per capita loqui melius fue-
rit id sermoni principium statuentem.

Cap. XI. Sive enim secundum naturam operari
unicuique membrorum idem quod bene valere est, sive
id necessario naturalem corporis apparatus consequitur,
ipsumque bene valere nihil est aliud, quam secundum
naturam instructum esse, istorum utrumvis sanitatem con-
stituens, (nihil enim nostra interest,) sequentem oratio-

Ed. Chart. VI. [14.]

Ed. Bas. IV. (289, 290.)

τὸν νοῦν. πότερα τοῦ κατεσκευάσθαι κατὰ φύσιν ἕκαστον τῶν μορίων, ἢ τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ χρῆζομεν; ἔμοι μὲν πάντες δοκοῦσιν οὐδ' ἂν ὅλως θελῆσαι μῶριον ἔχειν οὐδὲν ἄργον ἔργου τινός, οὔτ' οὖν ὀφθαλμοὺς μὴ βλέποντας, οὔτε ῥίνας ὁσμᾶσθαι μὴ δυναμένας, οὔτε σκέλη μὴ βαδίζοντα, οὔτ' ἄλλο τῶν πάντων οὐδὲν ἢ μηδ' ὅλως ἐνεργοῦν, ἢ κακῶς ἐνεργοῦν. οὐδενὸς γὰρ ἀπάντων, ὧν χρῆζομεν, ἀτελοῦς χρῆζομεν, οὔτ' οἰκίας, οὔθ' ὑποδήματος, οὔτε σκίμποδος, οὔθ' ἱματίου, ἀλλ' ἅμα τε χρῆζομεν καὶ τελείου χρῆζομεν. οὕτως οὖν οὐδὲ τοῦ περιπατεῖν ἀσθενῶς καὶ ἀβρώστως, οὐδὲ τοῦ βλέπειν ἢ ἀκούειν ἀμβλέως, οὔτ' ἄλλου τῶν πάντων οὐδενός ἐλλιποῦς ὀρεγόμεθα. τίς γὰρ εὐχροίαν, ἢ εὐσαρκίαν, ἢ κάλλος ἀπλῶς τοῦ σώματος, ἢ ῥώμην ἐλλιπῇ σχεῖν εὔχεται; καὶ μὴν, εἶπερ οὐκ ἐλλιποῦς ἐνεργείας, ἀλλὰ τελείας χρῆζομεν, οὐδὲ τῆς κατασκευῆς τοῦ σώματος, ἀφ' ἧς ἐνεργοῦμεν, ἐλλιποῦς δεησόμεθα. τούτων δ' ἣν θάτερον ὑγίεια· δῆλον οὖν ὡς οὐδεὶς ἀτε-

nem ita animum advertens accipito. Numquid naturali cujusque membri apparatu, an ejus opera indigemus? Mihi profecto ita persuadeo, neminem membrum ignavum officioque proprio carens habere velle, neque igitur caecutientes oculos, neque nares odorari nequeunt, neque crura torpentia, neque aliud quodpiam membrorum aut nihil penitus, aut depravate agens, habere cupiat: nullo enim eorum omnium, quibus egemus, imperfecto egemus, neque domo, neque calceo, neque scamno, neque veste, sed simul egemus, et perfecto egemus. Itaque infirme debiliterque ambulare non petimus, neque obtuse cernere, vel audire, neque aliud quicquam deficiens mancumque expetimus. Quis enim coloris bonitatem, carnis molem, aut absolute corporis pulchritudinem roburve imperfecta desiderat? Quocirca, si actionem non depravatam, sed perfectam requiramus, neque corporis constitutionem, a qua operamur, imperfecte votis exposcemus; atque ita quum horum alterutrum sanitas sit, nullus procul dubio mutilam sani-

Ed. Chart. VI. [14. 15.]

Ed. Bas. IV. (290.)

λοῦς ὑγείας, ἀλλ' ὥς ἐν μάλιστα τελειοτάτης ὑπάρχεις χρῆζομεν.

Κε φ. ιβ'. Εἰ μὲν οὖν ἄλλο τι τὴν εὐεξίαν οἶσται τις εἶναι παρὰ τὴν τελείαν ὑγίαν, ἄλλην μὲν τέχνην ὑγείας, ἄλλην δ' εὐεξίας ζητεῖται· εἰ δὲ ἐν καὶ ταυτὸν ἐστὶν ἅμφω, μίαν ἀνάγκη καὶ τέχνην εἶναι. πῶς οὖν ἐν καὶ ταυτὸν ἐστὶν εὐεξία τε καὶ ἡ παντελὴς ὑγία; πρῶτον, εἴπερ τὴν ταύτης αἰτίαν κατασκευὴν τὴν αὐτὴν δῆπου καὶ τῆς εὐεξίας εἶναι πεπιστεύκαμεν, ἅμφω ταυτὸν ἐστὶν· δεύτερον δὲ ἐξ αὐτῆς τῆς οὐσίας. εὐεξία μὲν γὰρ οὐδὲν ἄλλο ἐστίν, ἢ εὐ ἔχουσα ἔξις, ἡ δὲ ἔξις διάθεσις ἐστὶ μόνιμος, ὥστε, οὐπερ ἔξις, τούτου καὶ εὐεξία, πρὸς τι δ' ἅμφω. λέγεται δ' οὖν τις ἔξιν ἔχειν ἐν γραμματικῇ, καὶ ἄλλος ἐν ἀριθμητικῇ, καὶ ἄλλος ἐν γεωμετρίᾳ, καὶ ἄλλος ἐν ἀστρονομίᾳ, καὶ καθ' ἕκαστον τῶν ὄντων, ὅταν ἡ διάθεσις δύσλυτος ᾖ, ἔξις ὀνομάζεται. [15] διαφερέτω δὲ μηδὲν ἐν γε τῷ παρόντι, διάθεσιν ὀνομάζειν, ἢ σχέσιν. εἴπερ οὖν, οὐπερ ἔξις, τούτου

tatem, sed quam fieri potest absolutissimam firmissimamque exoptaverit.

Cap. XII. Igitur, si aliud quidpiam bonum habitum a perfecta sanitate quis autumet, aliam sanitati, aliam bono habitui artem praeficiat: sin unum atque idem utrumque est, unam et utrique artem praesidere necesse est. At quomodo unum idemque bonus habitus atque absoluta sanitas fuerit? Primum, si apparatus hujusce causam eundem et boni habitus esse crediderimus, ambo idem erunt; secundo ex ipsa essentia id percipiemus. Bonus siquidem habitus nihil est aliud, quam bene se habens habitus: habitus autem affectio stabilis est: quare, cujus est habitus, ejus est etiam bonus habitus, ambo vero ad aliquid sunt. Dicitur itaque aliquis in grammatica habitum habere, alius in arithmetica, in geometria alius, alius in astronomia, et in re qualibet, quum affectio bene adhaerens altiusque defixa fuerit, habitus nominatur. Nihil autem in praesentia referat affectionem aut habitudinem appellare. Quamobrem, si et ejus est

Ed. Chart. VI. [15.]

Ed. Bas. IV. (290.)

καὶ εὐεξία, τινὸς δὲ ἡ ἕξις δηλονότι, καὶ ἡ εὐεξία τινός, καὶ τοῦ αὐτοῦ γε, οὐ καὶ ἡ ἕξις. ἀλλ' ἡμῖν τῶν οὐ περὶ τῆς γεωμετρικῆς ἕξεως, ἢ μουσικῆς, ἢ γραμματικῆς, ἀλλὰ περὶ τῆς ὑγιεινῆς ὁ λόγος ἐστίν. οὐκοῦν, ὅταν εἰπώμεν εὐεξίαν, οὐ γραμματικὴν, ἢ μουσικὴν, ἢ γεωμετρικὴν, ἀλλ' ὑγιεινὴν λέγομεν. εὐθύς δὲ αὐτὸ τοῦτο παρορῶσιν οἱ πολλοὶ καὶ νομίζουσιν, τὸ τῆς εὐεξίας ὄνομα τῷ τῆς ὑγείας ὁμοίως λέγεσθαι. καίτοι τὸ μὲν τῆς ὑγείας ὄνομα διαθέσεώς τινός ἐστιν, τὸ δὲ τῆς εὐεξίας οὐχ ἀπλῶς τὴν διάθεσιν, ἀλλὰ τὸ κατ' αὐτὴν ἀριστόν τε καὶ μόνιμον ἐνδείκνυται. ἀρίστη ἐστὶν ἕξις ἐκείνης τῆς διαθέσεως, ἣν ὑγίαν ὀνομάζομεν, ἢ εὐεξίαν. οὐκοῦν (αὐτίς γάρ που καὶ αὐτίς ἀνάγκη ταυτὸν εἰπεῖν, εἰ μέλλει τις ἐξαίρησεσθαι τῶν πολλῶν ἄγνοιαν παλαιάν,) οὔτε διαθέσεως, οὔτε κατασκευῆς, οὔτ' ἐνεργείας ἐστὶ τὸ τῆς εὐεξίας ὄνομα δηλατικόν, ὥσπερ οὖν οὐδὲ τὸ τῆς ἕξεως, ἀλλὰ τοῦτο μὲν αὐτοῦ μόνου τοῦ

bonus habitus, cujus est habitus, alicujus autem habitus est, alicujus ergo et bonus habitus erit, et ejusdem, cujus habitus. At nobis in praesentia non de geometrico, musico, aut grammatico, sed de salubri habitu sermo proponitur. Quum bonum igitur habitum dicemus, non grammaticum, musicum, aut geometricum, sed salubrem habitum dicemus. Atqui statim id ipsum vulgares negligunt, et boni habitus sanitatisque nomina idem significare arbitrantur, quum tamen sanitatis nomen affectionis cujusdam nomen sit, boni vero habitus nomen non affectionem simpliciter, sed quod in ea optimum permanensque est manifestat: quandoquidem ejus affectionis, quam sanitatem dicimus, praestantissimus habitus est bonus habitus. Non igitur (idem enim iterum atque iterum inculcare necesse est, quum quis multorum inveteratam ignorantiam stirpitus evellere cupiat) non, inquam, affectionem, non constitutionem, non actionem boni habitus nomen significat, quemadmodum neque simpliciter habitus, sed habitus quidem solam ipsam permanentiam stabilitatemque

Ed. Chart. VI. [15.]

Ed. Bas. IV. (290.)

δυσλύτου τε καὶ μονίμου τῆς διαθέσεως, ἣ δ' εὐξία πλεόν
οὐδὲν αὐτῷ προστίθῃσι τοῦ εὖ. σύγκειται οὖν ἐκ τοῦ τῆς
ἔξεως ὀνόματος τὸ εὖ προσλαβόντος, ὅπερ εἰδῶταμεν
ἐπαινοῦντες ἅπασιν ἐπιφέρειν, ὅσα καλῶς καὶ κατὰ τὴν
οἰκίαν ἀρετὴν διάκειται. τίνος οὖν ὀρεγόμεθα, καὶ τί τῷ
σώματι διὰ παντὸς ὑπάρχειν βουλόμεθα; πότερον διάθεσιν
ὑγιεινὴν αὐτὸ τοῦτο μόνον ἴσχειν, ἢ τοῦτό γε παραπλήσιον
τῷ ζητεῖν, ἅρᾳ γε οἰκίας μοχθηρᾶς καὶ μελλούσης ὅσον
οὐπω καταπεσεῖν χρήζομεν, ἢ καὶ πρὸς τὴν χρεῖαν, ἥς
ἐνεκα γέγονεν, ἄριστα διακεκμένης καὶ ὡς ἐνὶ μάλιστα πολυ-
χροنيωτάτης; οὐδεὶς γάρ ἐστιν οὐτ' ἐλλιπῶς οὐτ' ὀλιγο-
χρονίως ὑγιαίνειν βουλόμενος. ἀλλ' οὐδ' ἐστὶ τις ὅλως
τέχνη σκοπὸν ἔχουσα τὸ χεῖρόν τε καὶ ὀλιγοχροنيώτερον,
ἀλλ', ὅπερ ἂν ἐκ τῆς αὐτῆς ὕλης ἄριστόν τε μέλλῃ καὶ
πολυχροنيώτατον ἔσεσθαι, τοῦτο ταῖς ποιητικαῖς ἀπάσαις
τέχναις ὁ σκοπός. οὐ μὴν οὐδὲ τέλος ἄλλο τι παρὰ τὴν
ἐπιτυχίαν ἐστὶ τοῦ σκοποῦ, καὶ δῆλον ἐκ τῶν εἰρημένων,

affectionis ostendit: bonus vero habitus nihil ei plus
quam bonitatem adjicit. Igitur ex hoc nomine habitus,
et ex hac adjectione, bonus, componitur, quam omni-
bus, quae laudamus, apponere consuevimus, quaecunque
probe et secundum propriam suam virtutem constituta
sunt. Quid igitur appetimus, aut quid nostro corpori
prorsus inesse precamur? numquid salubrem affectionem
id ipsum solum? Jan hoc idem est, ac si quaeras, num
infirmas aedes ac propediem ruituras expetimus? aut
ultra usum, cujus causa structae sunt, elegantissime quo-
que compositas, et quam longissimo tempore duraturas?
Nemo profecto reperiatur, qui non integre et non longi
temporis spatio sanitate frui percupiat. Quin etiam nulla
omnino ars est, quae sibi id, quod deterius est ac bre-
vioris temporis, proponat, sed quod in eadem materia
est optimum atque longissimo temporis curriculo per-
maniturum. Id sane omnibus effectivis artibus propo-
situm est; neque etiam finis plane aliud quippiam, quam
propositi consequutio fuerit. Atque jam ex dictis aper-

Ed. Chart. VI. [15.]

Ed. Basf. IV. (290.)

ὥς καὶ τέλος ἔν ἐστιν τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης καὶ σκοπὸς εἶς. εἴτ' οὖν ἀρτιότητά τις ἐθέλει τὸν σκοπὸν τοῦτον ὀνομάζειν, εἴτ' εὐεξίαν, εἴθ' ὑγείαν, εἴτε τὴν κατὰ φύσιν κατασκευὴν τοῦ σώματος, εἴτε τὴν κατὰ φύσιν ἐνέργειαν, εἴτε διάθεσιν, ἢ κατασκευὴν, ἀφ' ἧς ἐνεργοῦμεν τελέως ταύτας τὰς κατὰ φύσιν ἐνεργείας, οὐδὲν εἰς γὰρ τὰ παρόντα δέομαι διαιρεῖν.

Κεφ. ιγ'. Ἐν γάρ μοι πρόκειται δεῖξαι, τὸ πᾶσαν τέχνην καὶ σκοποῦ καὶ τέλους ἐφίεσθαι. τέλος δ' ἐν ἐκάστω τῶν ὄντων ἐν, ὅπερ οὐδὲν ἄλλο ἐστίν, ἢ τὸ κατ' ἐκείνην τὴν οὐσίαν ἀγαθόν. ἀμπελου γοῦν οὐκ ἄλλο μὲν τελειότης, ἄλλο δὲ τὸ ἀγαθόν, οὐ μὴν οὐδ' ἄλλο τι παρὰ τοῦτο πρόκειται σκοπεῖσθαι τῇ περὶ τὰς ἀμπελους τέχνῃ, καθάπερ οὐδὲ τῇ περὶ τὰς ἐλαίας, ἀλλὰ καὶ ἡδε τὴν τελειότητα τῆς τῆς ἐλαίας φύσεως ἔχει τὸν σκοπόν. ἐν δὴ τι τῶν ὄντων ἐστὶ τό τ' ἀνθρώπου σῶμα, καὶ τίς ἐστίν καὶ τοῦδε πάντῃ τελειότης, ἣν καὶ παροῦσαν φυλάττειν, καὶ

tum est, artis circa corpus versantis finem esse unum propositumque unum: siue propositum hoc quicquam integritatem nominet, siue bonum habitum, siue sanitatem, siue naturalem corporis constitutionem, siue naturalem actionem, aut affectum, aut constitutionem, per quam integre atque absolute his naturales functiones obimus, nihil in praesentia distinguere opus est.

Cap. XIII. Siquidem unum mihi ostendendum proponitur, omnes videlicet artes propositum finemque appetere, finem vero uniuscujusque rei unum esse, qui nihil aliud sit, quam secundum illam substantiam bonum. In vite igitur non aliud quidem perfectio est, aliud vero bonum, neque aliud praeter id quicquam ars vitium cultum tradens sibi speculandum proponit. Itidem et ars oleas excolere docens olearum naturae perfectiones sibi propositum statuit. Verum enim vero una quaedam res est humanum corpus, et quaedam quoque huiusce omnino perfectio est, quam et praesentem custodire, absentem

Ed. Chart. VI. [15. 16.]

Ed. Bas. IV. (290.)

ἀποῦσαν ἀνασώζεσθαι πρόκειται τινι τέχνῃ. [16] ταύτης δ' εἴπερ τι κατωτέρω ποιήσομεν ἕτερον τέλος, ὁ προειρημένος ἡμᾶς ἐκδέχεται λόγος. ἔσται γὰρ ἡ μὲν τῆς εὐεξίας, ἡ δὲ ἄκρας εὐεξίας, ἑτέρα δὲ τῆς ὑγιεινῆς ἔξεως, καὶ τετάρτη τις ἄλλη τέχνη σχέσεως ὑγιεινῆς δημιουργός, ἔξωθεν δὲ τούτων ἄλλη πέμπτη τῆς ἀθλητικῆς εὐεξίας. εἰ δὲ καὶ δημιουργεῖν μὲν ἄλλαις τὰ τέλη, φυλάττειν δ' ἄλλαις ἐπιτρέψομεν, οὐ ταύτας μόνον, ἀλλὰ καὶ σὺν αὐταῖς ἄλλας τοσαύτας ἐπιζητήσομέν τε καὶ συστησόμεθα περὶ τὸ σῶμα τέχνας.

Κεφ. ιδ'. Ὡς καὶ δῆλον, ὥς οὔτε πολλὰ τὰ τοῦ σώματος ἀγαθὰ χρὴ ποιεῖν, οὔτ' ἄλλην μὲν τινὰ αὐτοῦ δημιουργόν, ἄλλην δὲ φύλακα. τῷ μὲν δὴ σκοπεῖσθαι δυναμένῳ διὰ κεφαλαίων τὸ σύμπαν οὐδὲν ἔτι προσδεῖ· τῷ δὲ τοῦτο μὴ δυναμένῳ δοῦν, ἢ καὶ πάντ' ἐξαλεῖπαι τῆς διατοίας, ὅσα τοῖς κακῶς ὑπειλημμένοις ἔπεται, δεομένῳ, παμπόλλων ἔθ' ἡγοῦμαι δεῖν. ὅτι τε γὰρ οὐχ' ἐν ἔστιν τὸ τοῦ σώματος ἀγαθόν, ἀλλὰ καὶ ὑγίειά τε καὶ ῥώμη καὶ κάλλος, ὅτι τε δυνατόν ἑτέραν μὲν εἶναι δημιουργόν τού-

revocare alicujus artis officium est. Hujus autem si alterum quendam inferiorem finem constitutam, antedictus nos excipiet sermo: erit enim haec boni habitus, illa summe boni habitus, alia salubris habitus, et quarta insuper ars salubris habitudinis opifex, et praeter has athletici boni habitus effectrix quinta. Quod si aliis quidem artibus fines inducere, aliis autem eos conservare permiserimus, non has modo, verum etiam alias totidem circa corpus artes invelligabimus constituemusque.

Cap. XIV. Ex quo efficitur, neque multa corporis bona esse ponenda, neque aliam ejusdem opificem, aliam vero custodem artem esse statuendam. Ei sane, qui potest omnia per capita contemplari, non pluribus opus est; qui vero id facere nequeat, vel et omnia ex animo delere, quaecunque ex male perceptis sequuntur, opus habeat, longiore, puto, adhuc oratione indiget. Illa sane confutanda sunt, quod non unum sit corporis bonum, sed omnia haec, sanitas, robur et pulchritudo, quodque ars

Ed. Chart. VI. [16.]

Ed. Bas. IV. (290.)

του τέχνην, ἑτέραν δὲ φυλακτικὴν, καὶ ὅσα ἄλλα τοῖσις
ἐπόμενα κακῶς ἐγνώκασιν ἔνιοι, διελέγξαι χρή. καὶ πρῶτον
γε, ὅτι τοῦ σώματος ἐν ἀγαθόν ἐστιν, διελθεῖν ἄμεινον
πρῶτως τε καὶ κυρίως λεγόμενον, ἐφ' ὃ πάντα τὴν ἀναφο-
ρὰν ἔχει. τὰ δ' ἄλλα τὰ λεγόμενα σώματος ἀγαθὰ, τὰ μὲν
ὥς μόρια ἐκείνου λέγεται, τὰ δ' ὥς αἰτία, τὰ δ' οἷον καρ-
πός τις. ὥσπερ γὰρ τὸ κάλλος ἢ τ' εὐχροια καὶ ἡ εὐσαρ-
κία καὶ ἡ συμμετρία, καθάπερ καὶ ἄλλα τινὰ, συμπληροῦ,
τί κωλύει καὶ τὸ τοῦ σώματος ἐξ ὑγείας καὶ ῥώμης καὶ
κάλλους συμπληροῦσθαι; τί δὲ κωλύει πάλιν αὐτοῦ μὲν τοῦ
σώματος ἀγαθόν εἶναι τὴν ὑγίειαν, οἷον δὲ καρπὸν τινα
τὸ κάλλος αὐτοῦ καὶ τὴν ἐνέργειαν ὑπάρχειν; τί δὲ κω-
λύει, τὴν μὲν ἐνέργειαν εἶναι τὸ πρῶτον ἀγαθόν τοῦ σώ-
ματος, αἰτίαν δ' αὐτοῦ τὴν ὑγίειαν; οὐ γὰρ ἐξ ἄλλων μὲν
τινων ὑγιαῖνον ἀκριβῶς ἐστὶν σῶμα, δι' ἄλλων δ' ἰσχυρόν,
ἢ καλὸν αὐτὸ μέλλει ποιήσιν· εὐθὺς δὲ τοῦτο καὶ ἀκριβῶς
ὑγιαίνον.

una id procreare possit, altera conservare, et quaecun-
que alia ab his orientia nonnulli perperam decreverunt:
atque in primis unum esse corporis bonum primarie et
proprie dictum, ad quod reliqua omnia referuntur,
explicare melius est: alia vero corporis bona vocata, non-
nulla ut partes illius dicuntur, alia ut causae, alia ut
fructus quidam. Quemadmodum enim pulchritudinem
vividus color, moderata carnis moles, membrorum com-
moderatio et alia quaedam integrant, quidni et corporis
bonum ex sanitate, robore et pulchritudine confletur?
Item quid prohibet ipsius corporis bonum esse sanitatem,
sed veluti fructum quendam ejus pulchritudinem et
actionem? Quid obstat praeterea primum corporis bonum
actionem esse, ejus vero causam sanitatem? Neque enim
per alia exquisitae sanescet corpus, per alia robustum
aut pulchrum evadet: statim vero id etiam exacte salu-
bre est.

Ed. Chart. VI. [16.]

Ed. Bas. IV. (290. 291.)

Κεφ. ιε'. Ὡστε καὶ διὰ τοῦτο μία τέχνη περὶ τὸ σῶμα. τὰ γὰρ αὐτὰ πράττοντες ἰσχυροὶ τε ἅμα κατὰ τὰς ἐνεργείας ἐσόμεθα, καὶ καλλίους ὀφθῆναι, καὶ ὑγιεινότεροι, καὶ εὐεκτικώτεροι, καθάπερ εἰ καὶ σφαλεῖν τι περὶ τὸ σῶμα, καὶ τῶν ἐνεργειῶν τὴν ῥώμην καταλύσομεν, καὶ τῇ κάλλει λυμανούμεθα, καὶ τὴν εὐεξίαν καθαιρήσομεν, καὶ τὴν ὑγίειαν μειώσομεν· ἅπαντα γὰρ ταῦτα συναυξάνεται τε καὶ συμμειοῦται προσηκόντως. ἥ γάρ τοι κατὰ φύσιν ἐνέργεια δεῖται τῆς κατὰ φύσιν τοῦ σώματος κατασκευῆς, ὑφ' ἧς γίνεται, λόγον αἰτίας ἐχούσης πρὸς αὐτήν. ὥστ' οὐκ ἐνδέχεται πρότε(291)ρον τὸ μὲν ἕτερον αὐτῶν εἶναι, τὸ δ' ἕτερον μὴ παρεῖναι. καὶ μὲν δὴ καὶ συναυξάνεται καὶ συμμειοῦται ἀμφοτέρω. βελτίω μὲν δὴ γινόμενα, τὸ μὲν εὐεξία, τὸ δὲ ῥώμη κέκληται. τὸν αὐτὸν γὰρ καὶ ἡ ῥώμη πρὸς τὴν ἐνέργειαν ἔχει λόγον, ὅνπερ ἡ εὐεξία πρὸς τὴν ὑγίειαν. ἐκάτερον γὰρ ἐκαστέρῳ γίνεται, καὶ ὥσπερ ἡ εὐεξία τινός ἐστιν, οὕτως καὶ ἡ ῥώμη. τῆς μὲν γὰρ κατὰ φύσιν, εἴτε κατασκευῆς,

Cap. XV. Quare et ex hoc unam circa corpus artem esse convincitur: eadem enim facientes simul et robusti ad agendum erimus, et visu pulchriores, et salubriores, meliorisque habitus efficiemur; quemadmodum contra, si qua in corpus noxa inciderit, et actionum firmitas labascet, et pulchritudo marcescet, et bonus habitus tolletur, sanitasque ipsa violabitur: haec enim omnia merito simul augentur, simulque decrescunt. Naturalis etenim actio naturali corporis eget apparatu, a quo rationem causae erga ipsam habente producitur. Quocirca illud fieri non potest, ut istorum alterum adsit, alterum vero absit: ambo praeterea haec simul augentur atque decrescunt: quumque in melius proficiunt, hic bonus habitus, ille robur appellatur; eadem namque ratione robur actioni, qua bonus habitus sanitati, comparatur, utrumque enim ab utroque producitur, sicutque alicujus bonus habitus est, ita et robur; naturalis nam-

Ed. Chart. VI. [16. 17.]

Ed. Bas. IV. (291.)

εἴτε διαθέσεως [17] ὀνομάζειν ἐθέλοις, ἀρετὴ τις ἡ εὐεξία, τῆς δὲ ἐνεργείας ἡ ῥώμη. ταῦτόν δ' ἀρετὴ τε καὶ τελειότης ἐστὶν καὶ τὸ καθ' ἕκαστον τῶν ὄντων ἀγαθόν, ὅπερ αὐτοῦ πρώτως τε καὶ ἀπλῶς ἀγαθόν ὀνομάζεται. καὶ μὲν δὴ καὶ χεῖροι γίνονται διὰ τῶν αὐτῶν ἀμφοτέρω. καὶ ἡ μὲν ὑγιεινὴ διάθεσις, ὥσπερ ἔμπροσθεν εἵπομεν, εὐεξία προσαγορεύεται, εἰ δ' αὖ τις ἐνεργῶς ἀσθενὴς, ῥώμης ἀρῶστιά τε καὶ ἀσθένεια. καὶ δὴ καὶ κάλλος μὲν τοῖς προτέροις, αἰσχος δὲ τοῖς δευτέροις ἐξ ἀνάγκης ἔπεται. πάντ' οὖν ταῦτα καὶ συναύξεται, καὶ συμμειοῦται, καὶ τελειοῦται, καὶ καθαιρεῖται πάνθ' ἅμα, καὶ τὸ βλάπτον ὀτιοῦν ἐν ἐξ αὐτῶν εὐδύς καὶ τὰλλα σύμπαντα βλάπτει, τό τ' ὠφελοῦν ὡσαύτως ἅπαντα ὠφελεῖ. καὶ δῆλον, ὡς καὶ διὰ τοῦτο μίαν ἀνάγκη τέχνην εἶναι περὶ σύμπαντα ταῦτα. τί δὴ τούτων ἐστὶ τὸ πρῶτόν τε καὶ ἀπλῶς ἀγαθόν τοῦ σώματος, οὐδὲν μὲν ἐγείρει, τό γε νῦν εἶναι, λέγειν, ἵνα δὲ μηδὲ τοῦτ' ἐνδέρῃ, προσθήσω. σώματος

que sive apparatus, sive actionis, utcumque vocare libet, virtus quaedam est bonus habitus, actionis vero naturalis virtus robur est, idem autem est virtus, perfectio et cuiusque rei bonum, quod illius primum atque simpliciter bonum nominatur. Ambo sane et propter eadem deteriores melioresve redduntur, bonus namque habitus salubris, ut ante dictum est, affectio nominatur. Si quis rursus manifeste debilis sit, roboris infirmitas imbecillitasque dicetur: pulchritudo praeterea priora, posteriora deformitas necessario comitatur. Haec plane omnia simul crescunt, simul minuuntur, et perficiuntur simul omnia, simulque delentur; quodque istorum unum laeferit, quicquid fuerit, statim et reliqua omnia laedit; contra quod juvat, pariter et omnia juverit. Atqui ex dictis jam unam circa haec omnia artem necessario versari elucescit. Quod istorum autem princeps simpliciterque corporis bonum sit, nihil in praesentia attinet dicere; sed tamen, ne id quoque sermoni deficiat, [subjungam. Corporis

Ed. Chart. VI. [17.]

Ed. Bas. IV. (291.)

ἀγαθὸν ἀπλῶς καὶ πρῶτον, οὐ μάλιστα δεόμεθα, τελειότης τῆς ἐνεργείας ἐστίν, ὅπερ δὴ ῥώμην τε καὶ ἰσχὺν ὀνομάζουσιν, ἐλλειπτικῶς ἐρμηνεύοντες· ἐχορῆν γὰρ αὐτοὺς, οὐ ῥώμην ἀπλῶς, ἀλλ' ἐνεργείας ῥώμην, οὐδ' ἰσχὺν ἀπλῶς, ἀλλ' ἐνεργείας ἰσχὺν εἰπεῖν. ἐξῆς δὲ τούτων δεύτερον οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ καθ' ἑαυτὸ τοῦ σώματος ἀγαθόν, ἀλλ' ὅτι γε τὸ πρῶτόν τε καὶ καθ' ἑαυτὸ τοιούτου δεῖται πάντως εἰς γένεσιν. ὅσον ἢ τῆς ὑγείας ἐστὶν εὐεξία, ἣν καὶ αὐτὴν πάλιν ἐλλειπτικῶς ὀνομάζοντες ἀφορμὴν σοφισμάτων παρέχουσιν· δέον γὰρ εὐεξίαν ὑγείας εἰπεῖν, οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἀπλῶς εὐεξίαν ὀνομάζουσιν. ἔπεται δ' ἐξ ἀνάγκης τῇδε τὸ κάλλος, ἄλλο τι γένος· ἔπεται ἐκείνοις τρίτον ἀγαθὸν σώματος. ὥστε οὔτε ὁμογενῇ τὰ τοῦ σώματος ἀγαθὰ, καθάπερ οὐδὲ τὰ τῆς ψυχῆς, οὐθ' ὁμοίως λέγεται ἅπαντα, ἀλλὰ τὸ μὲν ὡς πρῶτόν τε καὶ καθ' ἑαυτὸ, τὸ δ' ὡς αἰτίον ἐκείνου, τὸ δ' ὡς ἐξ ἀνάγκης ἐπόμενον. τίνος οὖν τούτων τῶν τριῶν ἢ περὶ τὸ σῶμα τέχνη πρώτη ἐστὶ δη-

bonum absolutissimum atque primarium, quo egemus potissimum, actionum perfectio est, quod sane [robur vimque imperfecte enunciantes nominant, siquidem] seos oportebat non robur simpliciter, sed actionum robur, neque vim simpliciter, sed actionum vim nuncupare. Deinceps vero post secundum non simpliciter neque per se corporis bonum, sed quoniam primo et per se huiusmodi bono ad sui creationem actionum robur indiget, sanitatis est bonus habitus, quem et ipsum iterum imperfecte nominantes cavillationibus ansam praebuere; sanitatis enim bonum habitum quum dicere debeant, non ita, sed absolute bonum habitum vocant. Hunc necessario pulchritudo sequitur, aliud quoddam ab illis et tertium corporis bonum. Quare corporis bona aequae ac animae neque unius generis sunt neque similiter omnia dicuntur, sed unum quidem ut primum atque per se, alterum tanquam illius causa, tertium vero ut necessario consequens. Igitur cuius horum trium ars corpus gubernans

Ed. Chart. VI. [17.]

Ed. Bas. IV. (291.)

μιουργός; ἀρά γε τῆς ὑγείας, ἢ τῆς ἐνεργείας, ἢ τοῦ κάλλους; ὅτι μὲν γὰρ ἐξ ἀνάγκης ὠφελήσῃ τε καὶ ποιήσῃ τὰ τρία, καὶ ἔν ἐξ αὐτῶν ὅτιοῦν ὠφελῇ, πρόδηλον ἤδη γέγονεν. εἴτε γὰρ τὴν ἐνέργειαν, ἐξ ἀνάγκης καὶ τὴν ὑγείαν τε καὶ τὸ κάλλος· ἢ μὲν γὰρ οὐχ οἷα τέ ἐστιν χωρὶς τῆς ποιούσης αὐτὴν αἰτίας γενέσθαι, τὸ κάλλος δ' ἐξ ἀνάγκης ἔπεται· εἴτε τὴν ὑγείαν, εὐθὺς καὶ τὴν ἐνέργειαν, καὶ τὸ κάλλος· ἅμφω γὰρ ἦν ταύτης ἔγγονα· καὶ μὴν εἰ τὸ κάλλος ποιοῦ, πάντως που καὶ τὴν ὑγείαν προπεποίηκεν, εἰ δὲ τοῦτο, καὶ τὴν ἐνέργειαν.

Κεφ. ις'. Ἀλλὰ τί τὸ πρῶτως ἐστὶν ὑπὸ τοῦ τεχνίτου γιγνόμενον, ὃ λόγος ἐπόθει θηρᾶσαι. καὶ δὴ φαίνεται σαφῶς ἤδη διὰ τῶν εἰρημένων ἢ μὲν τέχνη τὴν ὑγείαν ἐργαζομένη, ταύτη δ' ἐξ ἀνάγκης ἐνεργεῖα τε καὶ τὸ φυσικὸν κάλλος ἀκολουθεῖ. ὅπου γὰρ πρῶτον ἐνεργῶν ὁ τεχνίτης ἴσταιται, τοῦτ' ἐστὶν αὐτοῦ τὸ τέλος, ἴσταιται δὲ ἐν τῷ τὴν κατὰ φύσιν ἐργάσασθαι διάθεσιν, ἅψ' ἧς ἐνεργοῦμεν, ὅπερ

primarius opifex est? num sanitatis, an actionis, an pulchritudinis? Supra enim jam patuit, etiam si istorum uni tantum, quodcunque malis, profueris, necessario cunctis tribus profuturum. Nam si actionem juvabis, et sanitatem, et pulchritudinem necessario juvabis; quandoquidem ea sine causa ipsam producente consistere nequit, pulchritudo vero necessario subsequitur. Item si sanitati proderis, illico et actioni et pulchritudini proderis, etenim utraque ab ea profluit: qui vero pulchritudinem creat, procul dubio et sanitatem ante creaverat: si eam, itidem et actionem.

Cap. XVI. Verum quod primum ab artifice fiat, sermo noster vestigare cupiebat. Atqui jam ex supra positis manifeste ars sanitatem efficere videtur, hanc vero naturalis pulchritudo actioque sequatur necesse est; quod enim primum artifex quum fecerit acquiescit, id ejus plane finis est: at naturali affectione, per quam agimus, restituta conquiescit, ea vero sanitas erat: quam quum

Ed. Chart. VI. [17. 18.]

Ed. Bas. IV. (291.)

ἣν ὑγίειαν, ταύτην δ' ἐργασάμενος οὐδὲν ἔτι ποιεῖ περὶ τὴν ἐνέργειαν, ἢ τὸ κάλλος, ἔπεται γὰρ ἐξ ἀνάγκης ἐκεῖτα, καὶ ὁ τεχνίτης μὴ θάλλῃ, [18] καὶ κωλύσαι γ' αὐτὰ τῷ τεχνίτῃ παντάπασιν ἀδύνατον, ἡπαξ γὰρ τὴν ὑγίειαν ἐργασαμένῳ, αὐτὴν μέντοι τὴν ὑγίειαν ἐπ' αὐτῷ κωλύειν ἐστίν. εἰ δὲ γέ πῃ διαφθείρειεν αὐτήν, οὐκ ἐστίν ἐπ' αὐτῷ τὴν κατὰ φύσιν ἐνέργειαν ἢ τὸ κάλλος ἐκπορίσαι τῷ σώματι. τὴν οὖν περὶ τὸ σῶμα τέχνην, ἥτις ἂν ἦ, περὶ μὲν τὴν ὑγίειαν ἀπάντων πρῶτην τε καὶ καθ' ἑαυτὴν πραγματευέσθαι φαιδρόν, ἐφεξῆς δὲ κατὰ τι συμβεβηκὸς τὴν τ' ἐνέργειαν καὶ τὸ κάλλος, οὐ μὴν ἀτελές γὰρ τι τούτων οὐδὲν, οὐδ' ἑλλιπές, ἀλλὰ τέλεα, καὶ πλήρη, καὶ ἄκρα. ὅπως μὲν οὖν ἐστὶ πολλὰ τοῦ σώματος ἀγαθὰ, καὶ πῶς ἐν, ὅτι τε μὴ πάντων ὡσαύτως ἢ περὶ τὸ σῶμα τέχνη πεφρόντικεν, ἀλλὰ τοῦ μὲν καθ' αὐτό, τοῦ δὲ κατὰ συμβεβηκός, αὐτὰρ-
κος δέδεικται.

Κεφ. ιζ'. Διὰ τί δ' οὐκ ἐνδέχεται κατ' οὐδεμίαν ὕλην ἄλλην μὲν τέχνην τοῦ τέλους δημιουργόν, ἑτέραν δ' εἶναι

induxit, nihil ultra circa actionem pulchritudinemve laborat, accedunt tenim hae vel invito artifice, ipsis-
que aditum intercludere, quum semel sanitatem creaverit, prorsus nequit. Ipsam plane sanitatem impedire in ipso artifice positum est: quod si ipsam corruperit, naturales actiones aut pulchritudinem corpori adipisci nullo unquam pacto valebit. Artem itaque corpus tractantem, qualiscunque sit, circa sanitatem omnium primam atque per se negotiari asserendum est, deinceps accidit, ut de actione pulchritudineque curam habeat; neque vero ullum istorum imperfectum mancamque est, sed perfecta, cumulata ac summa sunt. Quomodo igitur plura sint corporis bona, quomodo unum, quodque non omnium aequae ars corporis curam habeat, sed unius per se, ex accidenti aliorum, abunde differtum est.

Cap. XVII. Jam vero et illa ostendere conabor, quare in nulla ars materia una finis effectrix, altera

Ed. Chart. VI. [18.]

Bd. Bas. IV. (292)

τὴν φυλάττουσαν, ἥδη καὶ ταῦτα πειράσσομαι δεικνύναι καὶ
 πρῶτον μὲν, ὡς οὐδὲ τὸ παράδειγμα αὐτοῖς ὁμολογῇ τὸ
 σφέτερον, ἐπιδείξω, μετὰ ταῦτα δὲ, ὡς οὐδὲ ἡ τῶν πραγ-
 μάτων αὐτῶν φύσις. εἴπερ γὰρ ἄλλης μὲν ἐστὶ τέχνης ὑπό-
 δημα ποιήσασθαι, τὸ δ' ἡπῆσασθαι τοῦτο παθὼν ἑτέρας,
 οὐπω τὴν τρίτην ἐνταῦθα τέχνην ἐπέδειξαν ἡμῖν, τὴν φυ-
 λακτικὴν. ὥσαύτως δὲ καὶ τῶν ἱματίων, εἴπερ ἑτέρας
 μὲν ἐστὶ τέχνης ἡπῆσασθαι, δημιουργῆσαι δ' ἑτέρας, ἡ
 τρίτη καὶ ἐνταῦθα τίς ἐστὶν ἡ φυλακτικὴ, λέγειν οὐχ ἔξουσιν.
 ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἡμετέρων σωματίων, καὶ ὅλως τῶν ὑπὸ
 φύσεως διοικουμένων, ἡ μὲν, οἷον δημιουργικὴ, ἡ φύσις
 ἐστὶν ἀνάλογον ὑφαντικῇ τε καὶ σκυτοτομικῇ, τὸ πονῆσαν
 δ' ἐπανορθοῦνται γεωργός τε καὶ ἱατρός· ἀνάλογον οὖν καὶ
 οἷδε τῷ ῥάπτοντι τὰ ἱμάτια καὶ τῷ τὰ παλαιὰ τῶν ὑπο-
 δημάτων ἐπανορθοῦμένῳ. τὸ δὲ φυλάττειν ἱμάτιον ἢ
 ὑπόδημα καταθέμενον ἐπὶ τῆς οἰκίας, ὅπως μὴ κλαπείη
 πρὸς τινος, ἢ ὑπὸ μυῶν καταβρωθείη, τάχα μὲν οὐδὲ
 τέχνης ἐστὶν οὐδεμιᾶς, ἀλλ' ἐπιμελείας μόνης. εἰ δ' ἄρα

conservatrix reperiatur: statimque ab initio neque illor-
 um exemplum, qui in hac fuere sententia, neque rerum
 praeterea ipsarum naturam ipsis favere declarabo. Si
 alterius enim artis est calceum conficere, alterius labe-
 factatum refarcire, nondum tertiam hic artem conservatri-
 cem nobis ostenderunt: pariter et in vestibus, si alterius
 quidem artis est eas refarcire, alterius autem conficere,
 quatenam et in his tertia sit ars conservatrix, explicare
 non poterunt. In nostris profecto corporibus, universim-
 que in his, quae a natura reguntur, veluti effectrix uti-
 que natura est, textoriae coriariaeque proportionem respon-
 dens. Vitiosum autem corpus instaurant agricola et
 medicus, qui et ipsi vestes facienti et veteres calceos
 instauranti similes sunt. Vestem autem calceumve in con-
 clavi reponendo custodire, ne aut a quopiam sumpiatur,
 aut a muribus erodatur, id neque ullius forsitan artis,
 sed solius est diligentiae. Quod si horum conservatricem

Ed. Chart. VI. [18. 19.]

Ed. Bas. IV. (291.)

καὶ τέχνην τινὲς εἶναι βούλονται φυλακτικὴν αὐτῶν, αἱ τοιαῦται τέχναι τοῖς ἀνθρώποις ἢ στρατηγική τὲ εἰσι καὶ ἢ πολιτική, καὶ πρὸς ταύταις ἢ τε τῶν θυρωρῶν, εἰ βούλει, καὶ τῶν ἄλλων φυλακῶν. ἵνα γὰρ μήτε ἐπὶ τοῖς πολεμίοις ὦμεν, ἢ ὅλως τοῖς πονηροῖς ἀνθρώποις, μήτ' ἐπὶ τοῖς θηρίοις, οἰκίας τε καὶ πόλεις οἰκοδομησάμεθα, καὶ τείχη περιεβαλόμεθα, καὶ στρατηγούς καὶ ἄρχοντας ἀπεδείξαμεν. ἀλλ' οὐ τοιαύτην τινὰ ἐζητοῦμεν τέχνην ὑγείας φυλακτικὴν, ἀλλ' ἥτις, οἶμαι, περὶ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου πραγματευομένη τι, μὴ κατὰ συμβεβηκός, ἀλλὰ καθ' αὐτό, σῶον αὐτὸ καὶ ὑγιαῖνον ἀποδείκνυσιν. ἐκάστη δὲ τῶν νῦν εἰρημένων οὐκ αὐτὴ καθ' αὐτὴν ὑγείας ἐστὶ φύλαξ, ἀλλ' ἐπειδὴ συμβέβηκεν τῇ μὴ σφαγέντι μήτ' ὑπὸ θηρίου καταβρωθέντι φυλάττεσθαι τὴν ὑγίαιαν, ὥσπερ οὖν καὶ ὅλην τὴν ζωὴν, διὰ τοῦτο κατὰ τι συμβεβηκός, οὐ πρῶτως, οὐδὲ κατὰ τὸν ἴδιον λόγον, ἑκατέρα τῶν τοιούτων τεχνῶν ὑγείας γίγνεται φύλαξ.

Κεφ. ιη'. [19] Ἡ πρώτη οὖν ὑγίαιαν φυλάττουσα κατὰ

artem esse quidam velint, tales apud homines artes sunt imperatoria reique publicae gubernatoria, et praeter has, si placet, ostiariorum caeterorumque custodum: ut enim ne inter hostes, aut prorsus ne inter sceleratos homines ferasque bestias versaremur, aedes civitatesque construximus, et muros circumdedimus, imperatores ac principes creavimus. Sed non istarum similem sanitatis conservatricem artem conquisivimus, sed eam, quae (ut puto) in humanum corpus aliquid agens, non ex accidenti, sed per se incolume ipsum valensque praestet: at proxime dictae singulae non ipsae per se sanitatem custodiunt, sed eo, quia homini non jugulato neque a fera discerpto sanitatem servari, quemadmodum et totam vitam, contingit: idcirco ex quodam accidenti, non primo, neque ex sua ipsius ratione, harum utraque artium sanitatem conservat.

Cap. XVIII. Igitur sanitatem praecipue ex sui ra-

Ed. Chart. VI. [19.]

Ed. Bas. IV. (291. 292.)

τὸν ἑαυτῆς λόγον ἐν τίσιν ἔξει τὴν πραγματείαν; ἔμοι μὲν δοκεῖ, μήτ' ἐν τοῖς οὐκ ἐξ ἀνάγκης ὁμιλοῦσι τῷ σώματι, μήτε ἐξ ἀνάγκης ἐν τοῖς οὐδὲν διατιθεῖσιν, ἀλλ' ἐν οἷς τε διατρίβει πάντως τὸ σῶμα, καὶ ἡμεῖς μὴ βουλώμεθα, καὶ τούτων τοῖς ὠφελεῖν ἢ βλάπτειν δυναμένοις, ἐν τούτοις τε καὶ περὶ ταῦτα πραγματεύεσθαι. ξίφεσι μὲν οὖν, καὶ θήρῳις, καὶ κρημνοῖς, καὶ βρόχοις οὐκ ἐξ ἀνάγκης περιπίπτει τὸ σῶμα, ἀλλὰ τῷ περιέχοντι (292) αἱρεῖ κατὰ διττὸν τρόπον ἐξ ἀνάγκης ὁμιλεῖ, καὶ πάντῃ περιεχυμένῳ, καὶ διὰ τῆς εἰσπνοῆς ἔλκομένῳ. καὶ μὲν δὴ καὶ ὕπνος, καὶ ἐργηγορσίς, ἡσυχία τε καὶ κίνησις ἐν τῶν τοιούτων ἐστίν, ἀνάγκη γὰρ ἢ ὑπνοῦν, ἢ ἐργηγορέναι, ἢ ἡσυχάζειν, ἢ κινεῖσθαι, ὥσπερ οὖν καὶ λιμώττειν, καὶ ἐσθίειν, καὶ διαψᾶν, ἢ πίνειν, ἢ τινα μεταξὺ τούτων ἔχειν κατάστασιν. αἱ δὲ τῆς κοίτης διαφοραὶ καὶ τῶν ἱματίων οὐκ ἀναγκαῖαι πᾶσαι. κλίνη γὰρ ἐλεφαντόπους οὐδὲν οὐτ' ὠφελεῖ τὴν ὑγίειαν, οὔτε βλάπτει, κατὰ ταῦτά δὲ καὶ σιμύπους εὐτε-

tione conservans quibus continebitur? Ut mea quidem fert sententia, neque illis, quae non necessario corporibus nostris adhaerent, neque illis, quae nullam in partem necessario corpora [nostra] permutant, sed illis, quibus, velimus nolimus, corpus nostrum omnino utitur, et eorum illis, quae juvare aut officere valeant: in iis, inquam, et circa haec tuendae sanitatis artem versari arbitramur. In gladios enim, aut feras, aut laqueos, aut praecipitia non necessario corpora nostra incurrunt, sed in ambiente aëre duplici ratione versantur, et quoniam corpori undique circumfusus est, et quoniam per inspirationem ducitur. Atqui somnus et vigilia, quies item et motio in horum numero ponitur: necesse namque est aut dormire, aut vigilare, quiescere aut motu exerceri, perinde esurire et cibum capere, sitire ac bibere, aut inter haec mediam obtinere constitutionem. Cubilium autem discrimina ac vestimentorum non omnia necessaria sunt. Eburneis namque pedibus lectulus aut grabatus ignobilis nihil sanitati prodest, aut officit, neque

Ed. Chart. VI. [19.]

Ed. Bas. IV. (192.)

λῆς, καὶ ἱματίοις εὐτελέσιν ἢ πολυτελέσιν, ἢ τοῖς σκεύε-
σιν ὑαλίνοις, ἢ χρυσούτοις, ἢ ἀργυρούτοις, ἢ ξυλίνοις χρῆσθαι,
καὶ παῖδας ἔχειν εὐμόρφους ἢ αἰσχροὺς τοὺς ὑπηρετουμέ-
νους, ἢ μὴδ' ὅλως ἔχειν, ἀλλ' ἑαυτῷ διακονεῖσθαι. ταῦτα
μὲν γὰρ οὐδὲν οὐτ' ὠφελεῖν οὐτε βλάπτειν ἡμᾶς πέφυκεν,
οὐτε καθ' ἑαυτὰ καὶ πρώτως, οὐτε κατὰ συμβεβηκός. ἀλλὰ
δὲ θερμός ἢ ψυχρός, ἐδέσματα τε καὶ πόματα, καὶ ἡρε-
μία, καὶ κίνησις, ἐργήγορσίς τε καὶ ὕπνος ἐξ ἀνάγκης
ὠφελεῖ καὶ βλάπτει κατὰ τὴν ἑαυτῶν δύναμιν. ἱμάτιον δὲ
τρύχινον ἐν χειμῶνι, καὶ βαρὺ καὶ πνιγῶδες ἐν τῷ θέρει
βλάπτει μὲν ἐξ ἀνάγκης, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκός τῷ τε κρούει
καὶ θάλλει τιμωρεῖται.

Κεφ. ιθ'. Ταῦτ' οὖν, ὅσα καθ' αὐτὰ δύναμιν ἔχει
βλάβης τινὸς ἢ τῆς ὠφελείας, ὁ τῆς ὑγείας προνοοῦμενος
ἐπισκοπεῖται. πῶς καὶ τίνα τρόπον; ἐπειδὴν μὲν ἱκανῶς
ἤδη τὸ σῶμα κετώσεως ἔχῃ, καὶ κίνδυνος ἦκῃ βλάβης αἰ-
σθητῆς, τρέφεσθαι κελεύει. ἐπειδὴν δὲ ξηραίνεται μᾶλλον

villium aut sumptuosarum vestium usus: non vitrea vasa,
aut aurea, aut argentea, aut lignea possidere: non libe-
ros habere formosos, aut deformium servorum turbae
dominari, aut servis plane carentem ipsum sibi mini-
strare. Ista mehercule prodesse nobis vel obesse ipsorum
ratione atque primario, aut ex accidenti, neutiquam apta
sunt. At calidus aër aut frigidus, esca et potus, re-
quies et motio, vigiliae somnique suis ipsorum viri-
bus necessario corporibus nostris utilitatem aut noxam
afferunt. Vestimentum lacerum ac leve hyeme, grave
autem aestuosumque aestate laedit quidem ex necessitate,
ex accidenti vero frigore et calore divexat.

Cap. XIX. Haec itaque, quaecumque per se laedendi
juvandique potestatem habent, sanitatis curam habens spe-
culatur. At quo modo, quave ratione? Posteaquam satis
abunde corpus inanitum est, sensibilisque nocimenti disci-
men impendet, alimentum sumere iubens; postquam

Ed. Chart. VI. [19. 20.]

Ed. Bas. IV. (292.)

τοῦ μετρίου, καὶ κίνδυνος ἢ κἀντεῦθεν ἤδη βλαβῆναι, πί-
 νειν ἀξίων· οὕτω δὲ καὶ γυμνάζων, ἐπειδὴν ῥῶσαι μὲν
 βούλῃται τὴν διοικοῦσαν ἡμᾶς δύναμιν, ἐκκαθαίρει τε τὰ
 κατὰ λεπτοὺς πόρους, ἡσυχάζειν δὲ προστάττων, ἐπειδὴν
 ἦτοι κάμνειν πρὸς τῶν γυμνασίων αἰσθῆται, ἢ διαφορεῖ-
 σθαι τὸ σῶμα πέρα τοῦ προσήκοντος, ἀλλὰ καὶ τὴν γασ-
 τέρα λαπάττων μὲν, ἣν ἰσχῆται, κατέχων δὲ, ἣν ἐκταράτ-
 τηται, καὶ τὰ ἄλλα δὴ πάντα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον
 ἕκαστα πραγματευόμενος, ἐνὶ κεφαλῇ τῷδε προσέχων τὸν
 νοῦν, ἐπειδὴν μὲν ἀκριβῶς ἔχῃ καὶ ὑγιῶς τὸ σῶμα, μηδὲν
 νεωτερίζειν, ἐπειδὴν δὲ κατὰ τι τῆς ἀκριβοῦς ἐξιστῇται
 συμμετρίας, εὐθὺς ἀντεισάγειν τὸ λεῖπον, πρὶν μεγάλην γε-
 νίσθαι τὴν εἰς τὸ παρὰ φύσιν ἐκτροπὴν, ὥσπερ ἂν εἰ τὰς
 κρύκας ἐκρεοῦσας ἱματίου τινὸς, οὐχ ἅμα πάσας οὐδ'
 ἀθρόας, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν μίαν, ὁ τοῦτο ἔργον
 πεποιημένος ἴσῃτο παρεδρεύων, ὡς λανθάνειν τοὺς πολλοὺς
 εἴην ἐπ' ἀνόρ[20]θωσιν ὑπὸ σμικρότητος. τοιοῦτον γὰρ τινα
 χρὴ καὶ τὸν τοῖς ὑγιαίνουσιν ἐφεσιῶτα τεχνίτην εἶναι, σμι-

ultra modum exaruit, atque hinc jam noxae periculum
 inflat, potum accipere praecipiens: item et corpus exer-
 cens, quum nostri moderatricem facultatem robustam
 praestare, excrementaque angustis meatibus intrusa eruere
 voluerit, quietem vero imperans, quum exercitatione
 corpus lassari, aut ultra quam conveniat digeri senserit;
 alvum praeterea ducens, quum suppressa est, nimis autem
 citatam cohibens; aliaquo in hunc modum omnia agens,
 et in summa id ante oculos habens, ut in corpore exacte
 sano ac valido nihil novare audeat, quum vero aliquan-
 tulum exquisitam moderationem transferit, continuo, quod
 deficit, priusquam latius malum serpat, refarciat, per-
 inde ac si subteminis fila ex aliqua veste non simul
 omnia, sed singulis diebus singula excidentia, qui huic
 rei praeest, assidens illico reponat, adeo ut hujusmodi
 correctio atque emendatio multorum notitiam prae exi-
 guitate subterfugiat. Talem medius fidius et bene valen-
 tibus praefectum artificem esse opus est, minimae cujus-

Ed. Chart. VI. [20.]

Ed. Bas. IV. (192.)

κρᾶς διαφθορᾶς καὶ βλάβης αἰσθητικόν τε ἅμα καὶ ἐπανορθω-
τικόν. εἰ δέ γ' ἀπαθὲς ἔμενε πάντη τὸ σῶμα καὶ τοιοῦ-
τον, οἷόν περ ὁ ποιήσας αὐτὸ τεχνίτης ἀπέλιπεν, οὐκ ἂν
ἔδεῖτο τοῦ διαπαντός ἐπανορθουμένον. νυνὶ δ' ἐπειδὴ διαβ-
ρᾷ τε καὶ φθείρεται, δεῖταί τινος ἐπιστάτου παρεδρεύον-
τος, ὃς καὶ γνωριεῖ τὸ κενούμενον, ὁποῖόν τ' ἐστὶν καὶ
ὁπόσον, ἰάσεται τε παραχρῆμα, τοιοῦτόν τε καὶ τοσοῦτον
ἕτερον ἀντείσάγων. ἀπορᾷ τε κατὰ φύσιν ὑγρόν; ἐπάρ-
δειν χρὴ τὴν ἴσην ὑγρότητα, πόμα παρέχοντα. διαφορεῖται
τὶ θερμόν; ἀντείσάγειν χρὴ τοσοῦτον ἕτερον. ἐκκενοῦται τὸ
στερεόν; ἤδη καιρὸς τρέφειν. ἐνὶ λόγῳ τὸ διαφορούμενον
καὶ ἀπολλύμενον ἐπανορθοῦσθαι κατὰ βραχὺ πρὸ τοῦ τῶς
πολλοῖς γενέσθαι κατάφωρον.

Κεφ. κ'. Ὡς περ οὖν εἰ δύο τινὲς πίσθῳ ὄντε τετρη-
μένῳ πολλαχόθι, μεστῷ μὲν ἅμφω τὰ πρῶτα, κενουμένῳ
δ' ὁμοίως ὑπὸ τῶν ἑκροῶν, εἴη δὲ τῷ μὲν ἐπιστατῶν τις
αἰεὶ προσεδρεύων, ἐπαντλῶν ἴσον ἐκάστοτε τῷ κενουμένῳ,

quo differentiæ ac noxæ observatorem juxta atque
emendatorem. Verum si ex toto integrum illaefumque
corpus duraret taleque, quale ipsum ab initio creator
fabricatus reliquit, nequaquam correctore semper egui-
set. At nunc, quum diffluet semper atque dispereat, ali-
quo præsente observatore indiget, qui et quod dissipatur,
quantum qualeque sit, cogniturus est, illicoque tale ac
tantum vicissim reponens instaurabit. Insitum humidum
dilabitur; tantumdem humoris, potum exhibens, irrigato.
Calidum digeritur; tantumdem caloris addito. Solidum
consumitur; jam alendi instat occasio. Ut semel dicam,
quod discutitur atque evanescit, ingeri paulatim at-
que reponi, antequam in multorum notitiam veniat,
opus est.

Cap. XX. Igitur quemadmodum, si duo cogites dolia
multis in locis foraminibus terebrata, ambo aequè ab
initio plena, pariterque per illa spiramina hac atque
illac perfluentia, horumque alterius quidam curam gerens
semperque assidens tantum vicissim ingerat, quantum ela-

Ed. Chart. VI. [20.]

Ed. Bas. IV. (292.)

θατέροι δὲ, πρὶν ἱκανῶς ἐκκενωθῆναι, μηδεὶς παρείη, τηνικαῦτα δ' ἐξαίφνης ἐπιστάς τις ἀθρόως πληρώσειεν, εὐδὴλον ὡς τὸν μὲν ἕτερον τῶν πίθων οὐδέποτε ἐκκενοῦσθαι τε καὶ πληροῦσθαι, τὸν δ' ἕτερον ἄμφω ταῦτα πάσχειν οἱ πολλοὶ τῶν θεωμένων ἐροῦσιν, οὕτως ἔχει καὶ πρὸς τῶν ὑγιαίνοντων τε καὶ νοσοῦντων σωμάτων. ἐπανορθοῦται μὲν ἄμφω ταῦτα μία τέχνη καὶ καθ' ἓνα τρόπον, ἀντεισάγουσα τὸ λεῖπον, ἢ διαφορὰ δὲ ἐν τῷ ποσῷ τῆς ἐπανορθώσεως, οὐκ ἐν τῷ ποιῷ.

Κεφ. κα'. Καὶ μὴν ἡ κατὰ τὸ ποσὸν ἐν τοῖς γιγνομένοις διαφορὰ μιᾶς ἐστὶ τέχνης· εἰ δέ γ' ἄλλης ἐσσεσθαι μέλλοι, πάντως χρὴ παραλλάξαι τῷ ποιῷ. εἰ δ', ὅτι τοῦ μὲν ἔφθασεν ἐκρυῆναι πολλὰ, πρὶν ἀφικέσθαι τὸν τεχνίτην, ὁ δ' ἕτερος, ἀεὶ παρεδρεύοντος εὐτυχήσας αὐτῷ, μεστὸς διαφυλάττεται, τούτου χάριν ἡγῆ διττὸν εἶναι τὸν τρόπον τῆς ἐπανορθώσεως, οὐκ ὀρθῶς ἔγνωκας. οὐ γὰρ ἄλλη μὲν τέχνη μίαν ἀντεισάγει κρόκην ἐκρυεῖσαν, ἄλλη

bitur, alterum vero, antequam valde inanitum est, nemo custodiat, postea quispiam repente superveniens semel totum impleat, clarissime constat, doliorum istorum primum neque inaniri neque repleri unquam, alterum vero ambo haec pati a multis inspectantibus testatum iri: ita quoque in sanis aegrotisque corporibus res habet. Utrumque enim vitium ars una modo uno emendat, quod deficit scilicet instaurans: in quanto vero, non in quali, emendationis differentia versatur.

Cap. XXI. Atqui secundum quantum in his quae fiunt, differentia ad unam artem pertinet; quod si alterius artis esse debeat, prorsus qualitate differat oportet. Quod si propterea geminum esse emendationis modum arbitraris, quod ab uno dolio multum prius effluxerit, quam artifex custos accesserit, alterum custodem semper astantem, quae sua bona fortuna fuit, nactum plenum conservatur, haud recte sentis. Neque enim alia ars unum subteminis filum, quod exciderit, reponit,

Ed. Chart. VI. [20. 21.]

Ed. Bas. IV. (292.)

δὲ τρεῖς, ἢ τέτταρας, ἢ πεντακοσίας, οὐδ' ἄλλη μὲν τέχνη
 μικρόν τι τοῦ τοίχου πονῆσαν ἐπανορθοῦται, μεῖζον δ'
 αὐτοῦ πάθος ἑτέραν ἐπιζητεῖ τέχνην· ἐπὶ γὰρ τῷ τρόπῳ
 ᾧ γέγονεν ἕκαστον τῶν ὄντων, τούτῳ καὶ φθειρόμενον ἐπα-
 νορθοῦται. κρίναι στήμοσι διαπλακεῖσθαι ποιοῦσιν ἱμάτιον.
 Ἄρ' οὖν ἢ παθεῖν ἔξω τούτων ἱμάτιον, ἢ ἰαθῆναι δυνατόν;
 δεῖ δὴ πάντως, εἴ γε πάσχει τι πάθος, ἥτοι στήμονα παθεῖν,
 ἢ κρίκην, ἢ συναμφοτέρα, ἴσιν τε μίαν εἶναι τὴν κρίκην
 αἰεὶ διαπλεκομένην τῷ στήμονιμιμῇ σει τῆς γενέσεως.

Κεφ. κβ'. [21] Ἄλλ' αἱ κατὰ μέρος ἐνέργειαι τοὺς
 πολλοὺς ἐξαπατῶσιν, οὐ δυναμένους θεάσασθαι τὸ καθό-
 λου. μεθόδου γὰρ ἤδη λογικῆς τὸ τοιοῦτον, ἦν οὐτ' ἔμα-
 θον, οὐτ' ἥσκησαν οἱ τολμῶντες ἐκάστης ἡμέρας εἰς τὰ
 προβλήματα λέγειν. ἄμεινον γὰρ ἦν, εἴτερ ἥδεσαν ἐκείνην,
 διδάξαι τοὺς μαθητὰς ἅπαξ, οὐ μυρία προβλήματα διέγ-
 χεσθαι. ὁ μὲν γὰρ ἐκείνην μαθὼν οὐδὲν ἐτι δεῖται τῶν
 μυρίων, ἑαυτῷ γε πάντα καλῶς διαρρῆσθαι δυνάμενος·

alia tria aut quatuor aut quingenta, neque alia
 ars parietis particulam ruentem fulcit communique,
 alia magnam ejus partem collapsam restituit: quo enim
 modo res unaquaeque a principio constructa est, eodem
 etiam corrupta instauratur. Subtemen flamini intertex-
 tum vestem facit. Num igitur praeter haec vestis pati,
 aut praeter haec emendari potest? Opus plane est,
 si quid vestis damni faciat, aut flamen, aut subtemen,
 aut utrumque pati, unamque esse emendandi viam, quae
 subtemen semper flamini implicet, quo ejus ab initio
 compositionem imitetur.

Cap. XXII. Sed singulares actiones multis impo-
 nunt universale contemplari nequeuntibus. Id enim
 rationalis methodi munus est, quam neque didicerunt,
 neque pertractarunt isti, qui quotidie de propositis blate-
 rantes disputare audent. Satius enim, siquidem eam
 novissent, ipsis foret eam semel discipulos docere, non
 infinita proposita discutere; nam qui eam rite percepit,
 non amplius infinitis eget, sibi ipsi omnia recte dividere

Ed. Chart. VI. [21.]

Ed. Bas. IV. (292.)

ὁ δ' ἀγνοῶν ἔτι τὴν μέθοδον πρὸς τῇ μὴ γιγνώσκειν, εἰ κακῶς εἴρηται τὰ μυρία, παμπόλλων ἔτι προβλημάτων, ὧν οὐκ ἀκήκοεν, ἐπιδεῆς ἐστίν. ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὁδοῦ τι πάρεργον ἡμῖν εἰρήσθω πρὸς γὰρ τοὺς ἐκάστης ἡμέρας εἰς τὰ προβλήματα λέγοντας τοῖς μαθηταῖς, οὔτε δ' αὐτοὺς εἰδότες ὅ τι λέγουσιν, ἔστ' ἂν ἀμαθεῖς τε ἅμα καὶ ἀγύμναστοι τοῦ κριτηρίου. καὶ γὰρ οὖν κἀνταῦθα πρότερον ταῖς κατὰ μέρος ἐνεργείαις ἢ ταῖς καθόλου διακριτέον ἐστὶ τὰς τέχνας ἀπ' ἀλλήλων, ἢ τοῦτο μὲν οὐχί, τοῖς σκοποῖς δὲ καὶ τοῖς τέλεσιν, ἢ μηδὲ τούτοις, ἀλλὰ ταῖς ὕλαις τε καὶ τοῖς ὀργάνοις, καὶ ταῖς ἀρχαῖς, καὶ τῇ θεωρίᾳ μὴδ' ὅλως σκεψάμενοι, ληροῦσιν ὑπὲρ ὧν οὐκ ἴσασιν. ἄμεινον οὖν ἴσως ἐστὶ καὶ ἡμᾶς, ἐπειδὴ περ ἅπαξ ὑπέστημέν σοι τὸν ἀθλὸν τοῦτον ἐκτελέσαι, διελθεῖν τι καὶ περὶ τῶν ῥηθέντων ἀπάντων ὡς οἶόν τε διὰ βραχυτάτων, ἀρξαμένους αὐθις ἀπὸ τῶν κατὰ μέρος ἐνεργειῶν.

Κεφ. κγ'. Ἔστιν οὖν τις ἐνέργεια κατὰ μέρος, ἣ χρώμενοι τὰ βλέφαρα τῶν ὀφθαλμῶν ἀναρῶντες, ἑτέρα

valens. At eam methodum ignorans, praeterquam quod infinita perperamne dicta sint haud dignoscit, permutorum adhuc propositorum, quae non audivit, inops est. Verum haec obiter adversus eos dicta sint, qui quotidie in proposita discipulis audientibus edisserunt, neque ipsi, quid dicant, intelligentes, quousque imperiti inexercitataeque in iudicatorio instrumento fuerint. Nam et hoc loco, quo inter se artes distinguendae sint, singularibusne actionibus, an universalibus, an non ita, sed propositis finibusque, aut neque his, sed materiis, instrumentis, principiis et contemplatione, minime considerantes de his nugantur, quae ignorant. Igitur et nos forsitan melius fuerit, postquam semel id certamen conficere tibi pollitici sumus, quam brevissime poterimus, aliquid et de antedictis omnibus disputare, iterum a singularibus actionibus incipientes.

Cap. XXIII. Est igitur quaedam singularis actio, quia utentes oculorum palpebras consuevimus; altera vero

Ed. Chart. VI. [22.]

Ed. Bas. IV. (293.)

Κεφ. κδ'. Ἀλλ' ἤδη καὶ τοῖσι τοῖσι ἱκανῶς ἂν τις γνω-
ρίῃσι, πηλίκον ἀμαρτάνουσιν, ὅσοι ταῖς κατὰ μέρος ἐνεργείαις
ἡγοῦνται χρῆναι διακρίνειν τὰς τέχνας. οὐδεὶς γοῦν οὕτως
ἡλίθιος οὐδ' ἐμπληκτός ἐστιν, ὃς ἀφαιρήσεται μὲν τῆς
ιατρικῆς τὰς εἰσημένας ἐνεργείας, ἄλλην δέ τινα καθ' ἐκά-
στην αὐτῶν ἐπιστήσῃ τέχνην, ἥτοι κηλοτομικὴν, ὥς νῦν
ὀνομάζουσιν τινες, ἢ λιθοτομικὴν, ἢ παρακεντητικὴν. εἰ
γὰρ ὅτι μάλιστα τόνδε μὲν τινα κηλοτομικὸν εἶναι φασι,
παρακεντητικὸν δὲ τόνδε, λιθοτόμον δὲ τόνδε, πάντας γοῦν
ιατροὺς αὐτοὺς ὀνομάζουσιν, ὥσπερ, οἶμαι, καὶ τοὺς ἀπὸ
μορίων τινῶν ὀνομασμένους, ὧν ἔξαιρέτως προνοοῦνται. καὶ
γὰρ οὗν καὶ τοὺς ὀφθαλμικοὺς τε καὶ ὠτικοὺς καὶ ὁδον-
τικούς ιατροὺς ὀνομάζουσιν, ἑτέρους δ' ἀπὸ τῆς ὕλης προσ-
ηγόρευσαν, ἥτοι διαιτητικούς καὶ φαρμακευτικούς, ἢ καὶ
τῇ Δία βοτανικούς· εἰσὶ δ' οἱ καὶ οἰνοδότας καὶ ἑλλεβο-
ροδότας ιατροὺς τινὰς ἐκάλεσαν ἐκ τοῦ πολλάκις αὐτοὺς
θεάσασθαι τοιαύταις ὕλαις χρωμένους· ἔχουσι γὰρ, οἶμαι,

Cap. XXIV. Verum jam et ex his abunde quis
noverit, quantum aberrant illi, qui per singulas actiones
artes esse distinguendas arbitrentur. Nullus igitur adeo
fatuus adeoque attonitus est, qui a medicina modo pro-
positas actiones diducat, et aliam quampiam artem singu-
lis ipsis praeficiat, aut herniae dissectoriam, ut nunc
quidam nominant, aut calculi detractoriam, aut puncto-
riam; etsi enim quam maxime hunc herniae dissectorem,
illum punctorem, alium calculi detractorem esse dicant,
omnes tamen istos communi nomine medicos appellant
perinde, ut eos, puto, qui a quibusdam membris, quo-
rum praecipue curam gerunt, vocitantur: hos namque
ocularios, auricularios, dentarios medicos nominant: non-
nullis vero a materia nomina indiderunt, diaeteticos,
et medicamentarios, aut per Jovem etiam herbarios vo-
cantes: quidam praeterea et nonnullos medicos vini datores
et veratri datores appellarunt, quod eos crebro talibus
remediis utentes conspexerint. Omnibus enim, ut reor,

Ed. Chart. VI. [22.]

Ed. Bas. IV. (293.)

λογικὰς ἀρχὰς ἅπαντες ἄνθρωποι φύσει, καὶ γινώσκουσιν οἱ μὲν μᾶλλον, οἱ δὲ ἥτιον, ὥς ἔστιν ἐν τι καὶ ταῦτόν ἐν ταῖς ἐνεργείαις, ἔστι δὲ τι καὶ διαφέρον. οὗ μὲν οὖν ἔπειτα γίνονται, ταῦτόν ὑγεία παρὰ πᾶσιν ὁ σκοπός, ὁ τρόπος δὲ οὐχ εἰς ἀπασῶν, ἀλλ' εἰς ἀριθμὸν ἐξήκει πάμπολυν. εἰ μὲν δὴ τις, ὥσπερ καὶ Πλάτων ἐκάστου τὸν τρόπον τε καὶ καθόλου σκοπὸν μίαν ἐπιστήσας τέχνην, εἴτ' εἰς εἴδη τε καὶ διαφορὰς τέμνων αὐτὴν, αὐτὸς ἐκείνων τῶν τμημάτων ἕκαστον ὀνομάζει τέχνην, οὕτως καὶ αὐτὸς ἐθελήσειε διαιτητικὴν τινα, καὶ φαρμακευτικὴν, καὶ χειρουργικὴν ὀνομάζειν τέχνην, οὐκ ἂν ἔχοιμι τούτῳ γε οὐδὲν ἐγκαλεῖν. οὕτω δὲ καὶ τῶν εἰρημένων ἕκαστον τέμνων, ὅσον τὴν δίαιταν εἰς τε τὰ προσφερόμενα, καὶ κενούμενα, καὶ ποιούμενα, καὶ ἔξωθεν προσπίπτοντα, καθ' ἕκαστον αὐτῶν ἰδίαν τινα τέχνην ἐπιστήσειεν, οὐδ' ἂν τούτῳ τι μεμφοίμην. οὐδὲ γὰρ οὐδ' εἰ πάλιν αὐτὰ ταῦτα τέμνοι πολυειδῶς ἄχρι τῶν κατὰ μέρος, οὐκ ἂν κωλύσαιμι λέγειν αὐτόν, ὥς ἐν τοῖς

hominibus rationalis disciplinae principia naturaliter infusa sunt, cognoscuntque hi quidem magis, illi vero minus, in actionibus aliquid esse idem, aliquid diversum. Id quidem, cuius causa fiunt, idem est, sanitas videlicet apud omnes commune propositum, modus autem non omnium unus, sed in numerum ingentem excrescit. Verumeninvero si quispiam, ut facit Plato, uniuscujusque modum et universalem scopum unam artem statuens, deinde in species differentiasque ipsam diducens, rursus illas partes singulas artem appellet, perinde et ipse aliquam diaeteticam, et medicamentariam, et chirurgicam velit artem appellare, nihil sane fuerit, quod ipsi vitio vertam. Ita etiam, si modo propositas singulas partiens, ut diaetam in ea, quae assumuntur, evacuantur, et bibuntur, et exterius incidunt, istorum singulis propriam quandam artem praeficiat, neque istum accusaverim. Iterum, si haec quoque eadem multiformiter usque ad particularia partiatur, minime ipsum impediam, quin in his, quae assumuntur, aliam

Ed. Chart. VI. [22.]

Ed. Bas. IV. (293.)

Κεφ. κδ'. Ἀλλ' ἤδη καὶ τοῦτοις ἱκανῶς ἂν τις γνω-
ρίῃσι, πηλίκον ἀμαρτάνουσιν, ὅσοι ταῖς κατὰ μέρος ἐνεργείαις
ἡγοῦνται χρῆναι διακρίνειν τὰς τέχνας. οὐδεὶς γοῦν οὕτως
ἡλίθιος οὐδ' ἐμπληκτός ἐστιν, ὅς ἀφαιρήσεται μὲν τῆς
ιατρικῆς τὰς εἰρημένας ἐνεργείας, ἄλλην δέ τινα κατ' ἐκά-
στην αὐτῶν ἐπιστήσῃ τέχνην, ἥτοι κηλοτομικὴν, ὥς νῦν
ὀνομάζουσί τινες, ἢ λιθοτομικὴν, ἢ παρακεντητικήν. εἰ
γάρ ὅτι μάλιστα τόνδε μὲν τινα κηλοτομικὸν εἶναι φασι,
παρακεντητικὸν δὲ τόνδε, λιθοτόμον δὲ τόνδε, πάντας γοῦν
ἱατροὺς αὐτοὺς ὀνομάζουσιν, ὥσπερ, οἶμαι, καὶ τοὺς ἀπὸ
μορίων τινῶν ὀνομασμένους, ὧν ἔξαιρέτως προνοοῦνται. καὶ
γὰρ οὗν καὶ τούτους ὀφθαλμικοὺς τε καὶ ὠτικοὺς καὶ ὁδον-
τικούς ἱατροὺς ὀνομάζουσιν, ἑτέρους δ' ἀπὸ τῆς ὕλης προσ-
ηγόρευσαν, ἥτοι διαιτητικούς καὶ φαρμακευτικούς, ἢ καὶ
τῇ Δία βοτανικούς· εἰσὶ δ' οἱ καὶ οἰνοδότας καὶ ἔλλεβο-
ροδότας ἱατροὺς τινας ἐκάλεσαν ἐκ τοῦ πολλάκις αὐτοὺς
θεάσασθαι τοιαύταις ὕλαις χρωμένους· ἔχουσι γάρ, οἶμαι,

Cap. XXIV. Verum jam et ex his abunde quis
noverit, quantum aberrant illi, qui per singulas actiones
artes esse distinguendas arbitrentur. Nullus igitur adeo
fatuus adeoque attonitus est, qui a medicina modo pro-
positas actiones diducat, et aliam quampiam artem singu-
lis ipsis praeficiat, aut herniae dissectoriam, ut nunc
quidam nominant, aut calculi detractoriam, aut puncto-
riam; etsi enim quam maxime hunc herniae dissectorem,
illum punctorem, alium calculi detractorem esse dicant,
omnes tamen istos communi nomine medicos appellant
perinde, ut eos, puto, qui a quibusdam membris, quo-
rum praecipue curam gerunt, vocitantur: hos namque
ocularios, auricularios, dentarios medicos nominant: non-
nullis vero a materia nomina indiderunt, diaeteticos,
et medicamentarios, aut per Jovem etiam herbarios vo-
cantes: quidam praeterea et nonnullos medicos vini datores
et veratri datores appellarunt, quod eos crebro talibus
remediis utentes conspexerint. Omnibus enim, ut reor,

Ed. Chart. VI. [22.]

Ed. Bas. IV. (293.)

λογικὰς ἀρχὰς ἅπαντες ἄνθρωποι φύσει, καὶ γιγνώσκουσιν οἱ μὲν μᾶλλον, οἱ δὲ ἥττον, ὥς ἔστιν ἐν τι καὶ ταῦτόν ἐν ταῖς ἐνεργείαις, ἔστι δὲ τι καὶ διαφέρον. οὗ μὲν οὖν ἕνεκα γίνονται, ταῦτόν ὑγεία παρὰ πᾶσιν ὁ σκοπός, ὁ τρόπος δὲ οὐχ εἰς ἀπασῶν, ἀλλ' εἰς ἀριθμὸν ἐξήκει πάμπολυν. εἰ μὲν δὴ τις, ὥσπερ καὶ Πλάτων ἐκάστου τὸν τρόπον τε καὶ καθόλου σκοπὸν μίαν ἐπιστήσας τέχνην, εἴτ' εἰς εἴδη τε καὶ διαφορὰς τέμνων αὐτήν, αὐθις ἐκείνων τῶν τμημάτων ἕκαστον ὀνομάζει τέχνην, οὕτως καὶ αὐτὸς ἐθελήσεισ διαιτητικὴν τινα, καὶ φαρμακευτικὴν, καὶ χειρουργικὴν ὀνομάζειν τέχνην, οὐκ ἂν ἔχοιμι τούτῳ γε οὐδὲν ἐγκαλεῖν. οὕτω δὲ καὶ τῶν εἰρημένων ἕκαστον τέμνων, ὅλον τὴν δίαιταν εἰς τε τὰ προσφερόμενα, καὶ κενούμενα, καὶ ποιούμενα, καὶ ἔξωθεν προσπίπτοντα, καθ' ἕκαστον αὐτῶν ἰδίαν τινὰ τέχνην ἐπιστήσειεν, οὐδ' ἂν τούτῳ τι μεμφοίμην. οὐδὲ γὰρ οὐδ' εἰ πάλιν αὐτὰ ταῦτα τέμνοι πολυειδῶς ἄχρι τῶν κατὰ μέρος, οὐκ ἔν κωλύσαιμι λέγειν αὐτόν, ὥς ἐν τοῖς

hominibus rationalis disciplinae principia naturaliter insita sunt, cognoscuntque hi quidem magis, illi vero minas, in actionibus aliquid esse idem, aliquid diversum. Id quidem, cuius causa fiunt, idem est, sanitas videlicet apud omnes commune propositum, modus autem non omnium unus, sed in numerum ingentem excrescit. Verumeninvero si quispiam, ut facit Plato, uniuscujusque modum et universalem scopum unam artem statuens, deinde in species differentiasque ipsam diducens, rursus illas partes singulas artem appellet, perinde et ipse aliquam diaeteticam, et medicamentariam, et chirurgicam velit artem appellare, nihil sane fuerit, quod ipsi vitio vertam. Ita etiam, si modo propositas singulas partiens, ut diaetam in ea, quae assumuntur, evacuantur, et bibuntur, et exterius incidunt, istorum singulis propriam quandam artem praeficiat, neque istum accusaverim. Iterum, si haec quoque eadem multiformiter usque ad particularia partiatur, minime ipsum impediam, quin in his, quae assumuntur, aliam

Ed. Chart. VI. [22. 23.]

Ed. Bas. IV. (293.)

προσφερομένοις ἄλλη μὲν ἐστὶ τέχνη φαρμάκων, ἄλλη δ' ἐδεσμάτων, ἄλλη δὲ πομάτων, καὶ καθ' ἕκαστον αὐτῶν ἐδεσματος τοῦδε καὶ τοῦδε, καὶ πόματος τοῦδε καὶ τοῦδε, καὶ φαρμάκου τοῦδε καὶ τοῦδε, συγχωρήσαιμ' ἂν ἰδίαν εἶνα λέγειν τὴν τέχνην. εἰ δ' οἴεται ταύτας ἀλλήλων διαφέρειν τὰς τέχνας, ὡς ἀριθμητικὴν, εἰ τύχοι, ῥητορικῆς, ἢ ταύτην οἰκοδομικῆς τε καὶ τεκτονικῆς, οὐκ ἂν ἔτι συγχωρήσαιμι. ταύταις μὲν γὰρ οὐχ εἷς ἐστὶ σκοπὸς, ἐκείναις δὲ ταῖς ὀλίγον ἔμπροσθεν εἰρημέναις εἷς κοινὸς ἀπάσαις πρόκειται σκοπὸς, ὑγίεια. ὥσπερ οὖν ἐπὶ τῆς ῥητορικῆς, μίᾳς οὗσης τέχνης, ἄλλην μὲν τινα προοιμίον, διηγήσεως δ' ἄλλην, καὶ πίστεων γε [23] καὶ τῶν καλουμένων ἐπιλόγων ἄλλην εἶναι συγχωρήσω τέχνην, εἴ μοι μόνον ἔν γε τοῦτο φυλάττετο, μίᾳς εἶναι τέχνης αὐτὰ, εἴτ' εἶδη βούλει καλεῖν, εἴτε μέρη, κατὰ τὸν αὐτὸν, οἶμαι, τρόπον ἔχει καὶ πρὸς τῆς ἰατρικῆς· ἄλλην μὲν τινα τέχνην ἐρωῶ χειρουργικὴν, ἄλλην δὲ διαιτητικὴν, ἄλλην δὲ φαρμακευτικὴν, εἰ τοῦθ' ἔν μοι φυλάττετο μόνον, ὡς εἷς ταύταις ἀπάσαις σκοπὸς, δι' ὃν ἀναγκάζονται μίᾳς

medicamentorum artem esse dicat, aliam ciborum, aliam potionum: quin etiam in istis singulis hujus illiusque cibi, hujus illiusque potus, atque huius illiusque medicamenti propriam esse artem dicere concessero. Verum si has inter se artes, quemadmodum arithmetica, exempli causa, ab oratoria, aut hanc ab aedificatoria et fabrili differre autumet, non amplius istud concessero, quum istae nullum commune propositum habeant; paulo vero supra enumeratis unum est commune propositum, sanitas scilicet. Quemadmodum igitur in oratoria, quae una est ars, aliquam quidem exordii, narrationis aliam, argumentationum perorationumque aliam esse artem dixerō, si mihi solum id unum, unius esse artis ea, sive species dixeris, sive partes, concessum fuerit: ad eundem, arbitror, modum et in medicina res habet; aliam enim artem chirurgicam dixerō, aliam diaeticam, aliam medicamentariam, unum id modo mihi servetur, harum omnium unum esse propositum, propter quod unius esse artis partes coguntur: res

Ed. Chart. VI. [23.]

Ed. Bas. IV. (293.)

εἶναι τέχνης μόρια. τὰ γοῦν ἀνομοιότατα συνάγειν οὕτως φαίνεται καὶ συνδεῖν καὶ ἀναγκάζειν εἰς μίαν ἅπαντα τέχνην συντελεῖν. ἐκκόπτει τις ἢ ἀποκόπτει τὸ σεσηπὸς, ἄλλος δ' ἀνατρέπει τε καὶ σαρκοῦ τὸ κοῖλον. ἐναντίον μὲν οὕτως καὶ πάντα διαφέροντα δόξει τὰ πράγματα ὑπάρχειν. αἷ τε γὰρ ἐνεργεῖαι διαφέρουσι πολὺ, καὶ τὸ γινόμενον ὑπ' αὐτῶν ἐναντίον. ὁ μὲν γὰρ καὶ τῶν ὄντων ἀφαιρεῖ τι, τῷ δ' ἔργον γεννῆσαί τινα οὐσίαν οὐκ οὔσαν. ἀλλ' οὐδετέρῳ γε τοῦτ' αὐτὸ πρόκειται καθ' αὐτό, τῷ μὲν ἐκκόψαι τι, τῷ δὲ γεννῆσαι, ὥσπερ οὐδὲ καῦσαί τι καὶ τεμεῖν, οὐδ' ἄλλο τῶν πάντων οὐδὲν αὐτὸ δι' ἑαυτὸ μεταχειρίζεται τις, ἀλλ' ὡς ἄνευ τούτου τυχεῖν ὑγείας οὐ δυνάμενος, ἐφ' ἣν ἐπείγονται μὲν ἅπαντες, οὐ μὴν ταῖς αὐταῖς ὁδοῖς χρώμενοι. διὰ μὲν δὴ τὸ κοινὸν τοῦ σκοποῦ πάντες ἱατροὶ καλοῦνται, διὰ δὲ τὸ τῆς ἐνεργείας ἢ τῆς ὕλης ἢ τοῦ μορίου διάφορον ἦτοι χειρουργός, ἢ φαρμακευτής, ἢ ὀφθαλμικός· χειρουργός μὲν ἀπὸ τῆς ἐνεργείας, φαρμακευτής δὲ ἀπὸ τῆς ὕλης, ὀφθαλμικός δ' ἀπὸ τοῦ μορίου. τῷ γὰρ καὶ τὰ

enim dissimillimas ita coniungere atque connectere et cogere, ut in unam omnes artem conspirent, manifesto videtur. Excindit aliquis aut abscindit putrem partem, alius autem reficit, carnemque in cavo vulnere procreat: contrariae quidem res, totaque, ut aiunt, diametro distare videbuntur; actiones enim longe differunt, ipsarumque effectus contrarii sunt: ille enim eorum, quae sunt, aliquid perdit, iste vero novam aliquam substantiam gignit: sed neutri id ipsum per se proponitur, aut illi quicquam destruere, aut huic generare; quemadmodum neque urere aliquid, neque secare, neque aliud quicquam ipsum propter se facere quispiam aggreditur, sed tanquam sine hoc sanitatem assequi non valens, ad quam omnes, diversis tamen itineribus ingredientibus, properant, ob commune utique propositum omnes medici vocati, sed propter actionis aut materiae aut membri differentiam hic chirurgus, iste medicamentarius, ille ocularius appellatur, chirurgus ab actione, medicamentarius a materia, ocularius a membro.

Ed. Chart. VI. [23.]

Ed. Bas. IV. (293.)

μόρια θεραπευόμενα διαφέρειν ἀλλήλων οὐκ ὀλίγον, αὐτοῖς
 τε τοὺς θεραπεύοντας ἐνεργείαις τε καὶ ὕλαις χρῆσθαι δια-
 φόροις, οἱ μὲν ἀπὸ τῶν ἐνεργειῶν, οἱ δ' ἀπὸ τῶν μορίων.
 οἱ δ' ἀπὸ τῶν ἰλῶν ὀνομάσθησαν ὀφθαλμικοὶ τε καὶ χει-
 ρουργικοὶ καὶ φαρμακευταί, κοινῇ δ' ἅπαντες ἀπὸ τοῦ
 τέλους ἰατροί. δέδεικται γάρ ἔμπροσθεν, ὥς ἅπαντα τέχνη
 περὶ τὸ τῆς ὑποβεβλημένης οὐσίας ἀγαθὸν ἔσπενκεν, ἐνθ'
 ἔν τι καθ' ἐκάστην αὐτῶν ἐστὶν τὸ πρῶτον ἀγαθόν. εἰ δ',
 ὅτι καλῶς ἀναρρόαπτων ὅδε τις τὰ βλέφαρα κακῶς, εἰ τύχοι,
 φαρμακεύει, καὶ τις ἄριστος ὢν ἐν φαρμακείᾳ διαιτῶν
 ὀρθῶς οὐκ ἐπίσταται, καὶ τοῦτ' ἄλλος ἡσκηκῶς οὐκ
 ἐγυμνάσατο τὰς χεῖρας, ἐτέρας ἀλλήλων πάντῃ τὰς τέχνας
 ὑποληψόμεθα, πρῶτον μὲν οὐ τρεῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ τρια-
 κοσίας οὕτω γε ποιήσομεν· ὁ μὲν γάρ τις καθετῆρι χρῆται
 καλῶς, ὁ δὲ κλυσιτῆρι, φλεβοτομεῖ δ' ἄλλος, ἀρτηριοτομεῖ
 δ' ἕτερος· εἰθ', ὅταν εὗρεθῇ τις ἅπαντα καλῶς ποιῶν,
 οὕτως αὖ πάλιν ἅπανται μία γενήσονται. καὶ μὴν ἐκατέρως

Quum enim, quae curantur membra, non parum invicem differant, curatoresque ipsi actionibus ac materiis diversis utantur, ideo nonnulli ab actionibus, alii a membris, a materiis alii cognominantur, ocularii, manuarii ac medicamentarii, universimque omnes a fine medici. Supra enim explicatum est, omnes artes in subjectae substantiae bono versari, *eique operam dare*, et in singulis ipsarum unum quoddam primum bonum reperiri. Caeterum quod quispiam palpebras exempli causa bene suens perperam medicamenta propinet, alius medicamentis optime utens rationem victus non rite praecipiat, in hoc alius egregie versatus manus non bene exerceat, si diversas propterea ac penitus separatas artes opinemur, statim sane non tres modo, verum etiam trecentas sic artes statuemus. Ille namque cathetere perite utitur, ille clystere, alius venam secare est idoneus, arteriam alius; deinde, quum aliquis haec omnia insigniter administrans inventus fuerit, rursum omnes illae artes in unam coibunt. Atqui utrum-

Ed. Chart. VI. [23. 24.]

Ed. Baf. IV. (293. 294.)

μοχθηρόν, ἢ διὰ τὴν ἀφυΐαν τῶν τεχνιτῶν εἰς πολλὰς κατακερματίζειν τὴν μίαν, ἢ διὰ τὴν εὐφυΐαν εἰς μίαν ἄγειν τὰς πολλὰς. ὁ μὲν γὰρ πρὸς (294) τερος λόγος οὔτε τὴν ῥητορικὴν ἑάσει μίαν εἶναι τέχνην, οὔτε τὴν ἀριθμητικὴν, ἢ γεωμετρικὴν, ἢ μουσικὴν οὐδ' ἄλλην τινὰ τῶν ἀξιολόγων, ἅς διὰ τὸ μέγεθος οἱ πολλοὶ τῶν μεταχειριζομένων ἀδυνατοῦσιν ὅλας ἐκμανθάνειν. εἰ δὲ δεύτερος εἰς μίαν ἀνάξει τέχνην ἐνίοτε τὰς μηδαμῶς κοινωνούσας· εἰ γὰρ ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος ἀριθμητικὸς τε ἅμα καὶ γραμματικὸς εἴη καὶ φιλόσοφος, ἐξέσται τινὶ μιᾷς εἶναι νομίζειν ἀπάσας μόρια.

Κεφ. κέ'. [24] Μὴ τοίνυν μήτε τῷ πλήθει τῶν ἐργαζομένων τὰς τέχνας, ἀλλὰ τοῖς προκειμένοις σκοποῖς διαιρῶμεθα, μήτ' εἰς τὰς κατὰ μέρος ἐνεργείας ἀποβλέπωμεν, ἀλλ' εἰς τὰς καθόλου. κοινὸν γὰρ ἐν ἐπὶ πάσαις ταῖς κατὰ μέρος ἐνεργείαις ἐκάστη τῶν τεχνῶν εὐρήσεις τι· διὸ καὶ τι πάμπλου δοκοῦσαι διαφέρειν ὅμως οὐ κεκάλυνται μιᾷς εἶναι τέχνης μόρια. τὸ γοῦν ὑφαίνειν ἱμάτιον οὐδὲν ἄλλο ἐστίν,

que vitiosum est, aut propter artificum inscitiam artem unam in multas discerpere, aut propter eorumdem excellentiam multas in unam conjungere. Prior namque sermo neque rhetoricam, neque arithmetica, neque geometriam, neque musicam, neque aliam quampiam illustrem artem unam esse concedet, quas multi tractantes propter earum magnitudinem totas complecti nequiverunt; secundus autem artes interdum nullius cognationis participes in unam acervabit. Nam si idem homo arithmeticus simul, grammaticus atque philosophus fuerit, poterit quispam unius artis has omnes esse partes existimare.

Cap. XXV. Itaque ne agentium multitudine, sed propositis consideratis artes distinguamus, neque in singulas actiones, sed in universas inspiciamus. Commune enim quoddam in singulis cuiusque artis actionibus invenies, per quod, quamvis longo intervallo distare videantur, nihilominus tamen eas unius esse artis partes nihil impedit. Vestes igitur texere nihil aliud est quam subtemen sta-

Ed. Chart. VI. [24.]

Ed. Basf. IV. (294.)

ἡ κρόκας στήμοσι διαπλέκειν. ἃρ' οὖν ἕτερόν τι τοῦδε τὸ ῥάπτειν ἐστίν; οὐδαμῶς. ἀλλὰ καὶ τούτῳ διαπλέκονται κρόκαι στήμοσιν· ὥς, εἴ γε καὶ κατ' ἀρχὰς εὐθύς ἐβούλετό τις ἄνευ τῆς ὑφαντικῆς ἐνεργείας ἑτέρῳ τρόπῳ διαπλέξαι τὰς κρόκας τοῖς στήμοσιν, ἥτοι καθὸ νῦν ἡπῶνται τὰ ῥαγέντα τῶν ἱματίων, ἢ καθὸ τοὺς τυλάρους, ἢ τὰς σπυρίδας, ἢ τὰ δίκτυα πλέκουσι, ἐποίησεν ἂν οὐδὲν ἥτιον ἱμάτιον, ἀλλ' ἐν χρόνῳ παμπόλλῳ. στοχαζόμενοι τοίνυν οὐχ ἀπλῶς τοῦ τέλους, ἀλλὰ τοῦ θᾶπτον ἐξικέσθαι πρὸς αὐτὸ, τὴν διὰ τῶν ἰστῶν ἐπενόησαν ὑφαντικὴν, οὐκ ἐν τῷ καθόλου τῶν εἰρημέων διαλλάττουσαν, ἀλλ' ἐν τῷ κατὰ μέρος. οὕτως δὲ καὶ πρὸς τῆς ἱατρικῆς ἀνάριθμα μὲν οὖν, ὥς οὕτως φάναι, τὰ κατὰ μέρος, ἀλλὰ τό γε καθόλου πᾶσιν ἔργον κοινόν. ὃ τε γὰρ ἀφαιρῶν τι τοῦ σώματος ὥς περιττόν, ὃ τε προσθεῖς ὥς λεῖπτον, ἐν ἁμῶν ποιοῦσι καθόλου, τὴν κατὰ φύσιν ἐκπορίζοντες τῷ σώματι συμμετρίαν, ἥτις ἦν ὑγίεια. οὕτω δὲ καὶ ὁ θερμαίνων, καὶ ὁ ψύχων, καὶ ὁ ξηραίνων, καὶ ὁ ὑγραίνων.

mini implicare: num igitur, quam illud, aliud est suere? neutiquam; verum et in suendo subtemina staminibus intertexuntur: nam et si ab initio statim quispiam sine textorio opere aliter subtemina staminibus innectere voluisset, aut eo modo, quo nunc lacera indumenta sarciant, aut quo cistas, aut sportulas, aut retia fabricantur, nihilo secius vestimentum, sed multo longiori tempore confecisset. In finem itaque non simpliciter collimantes, sed celerius ad ipsum pervenire studentes, hanc telas conficiendam artem, textoriam scilicet excogitarunt, non universim, sed ex parte a supra positis differentem. Idem et in medicinali arte contingit. Innumera sane (ut ita dixerim) singularia sunt, sed generale quoddam opus omnibus commune est: nam et corpori aliquid ut supervacuum detrahens, aut aliquid, quod deficiat, adjiciens, unum uterque in universum praestat, corpori scilicet naturalem modum comparans, qui nihil aliud est quam sanitas: perinde vero et calefaciens, et refrigerans, et ficcans, ac madefaciens.

Ed. Chart. VI. [24.]

Ed. Bas. IV. (294.)

Κεφ. κς'. Ως γάρ, εἰ καὶ κατ' ἀρχὰς εὐθὺς οἶόν τ' ἦν ἡμῖν γεννησθαι ζῶον, οὐκ ἄλλω μὲν οὖν ἂν τινι λόγῳ τὴν γένεσιν αὐτοῦ τὴν πρώτην, ἄλλω δ' ἂν ἐποιοῦμεθα τὴν ἐπανόρθωσιν, οὕτως, ἐπεὶ μηδέτερον τούτων αὐτῶν πρώτους ποιοῦμεν, ἀλλ' ἡ φύσις ἐστὶν ἡ καὶ δημιουργοῦσα πρώτη τὸ ζῶον καὶ νῦν ἰωμένη νοσοῦν, οὐκ ἄλλω μὲν τρόπῳ τὴν τροφήν ἐπὶ τῶν κνυμένων, ἄλλω δὲ νῦν ἐπίσταται, ἀλλὰ καὶ ταῦθ' ὁμοίως ἐργάζεται, καὶ τρέφει, καὶ διακρίνει, καὶ ἀποκρίνει, καὶ πάνθ' ἀπλῶς εἰπεῖν ὡσαύτως ἐργάζεται νῦν τε καὶ τότε. ὅτι δὲ ὁ ἱατρός τῆς φύσεώς ἐστιν ὑπηρετής, ἡ δὲ πρώτη τέχνη τις ἐκείνης, καὶ ὅτι καλῶς εἴρηται, φύσις ἐξαρκεῖ παντάπασιν, ἀλλὰ καὶ ὥς τὰς νόσους αὐτῶν κρίνει, καὶ ὥς εἰσὶν αἱ φύσεις τῶν νοσούντων ἱατροὶ, παλαιοῖς ἀνδράσιν αὐτάρκεως εἰρημένα, τί ἂν ἔτι δεομένην ἐγὼ διέροχασθαι; τὸ γὰρ εἰς τὰ παρόντα χορήσιμον ἀναμνησκω μόνον, ὥς οὐκ ἄλλης μὲν τέχνης τὸ ποιεῖν, ἄλλης δ' ἐπα-

Cap. XXVI. Quemadmodum enim, si ab initio nos confestim animal creare potuissimus, non alia quidem ulla ratione ejus primam formationem instituissimus, alia vero emendationem adhiberemus, haud secus, posteaquam neutrum horum nos primi efficiamus, sed natura est et primaria animalis opifex, et in praesentia aegroto sanitatem comparat, non alia profecto ratione carnem prius generavit, alia vero nunc, neque alia quidem ratione foetui, alia in praesentia in lucem edito alimentum suppetitat, verum etiam similiter nunc operatur, alit, digerit, excernit, omniaque, ut semel dicam, in praesentia, ut prius, eadem ratione ministrat. Medicum autem naturae esse ministrum, primariamque esse illius artem quandam, ac rite celebre esse dictum illud, Natura in omnibus auxiliatur, quin etiam naturam morbos judicare, naturas morborum esse medicatrices, a priscis sapientibus abunde tradita, quid ego iterum supervacue repetam? Quod enim in praesentia utile est, in memoriam tantum revoco, non alterius artis esse opus facere, alterius vitiatum corrigere,

Ed. Chart. VI. [24. 25.]

Ed. Bas. IV. (294.)

νορθοῦσθαι τὸ πεπονθὸς, ἀλλὰ τῆς αὐτῆς. εἰ δὲ καὶ μὴ τῆς αὐτῆς, ἀλλὰ τὴν ἱατρικὴν ἐδείξαμεν ἔμπροσθεν, οὐχ ὥσπερ τὴν ἱματιουργικὴν εἰς οὐσίαν ἄγουσαν, ὃ πρότερον οὐκ ἦν, ἀλλὰ τῇ τὰ πεπονηκότα τῶν ἱματίων ἐπανορθομένην προσεοικυῖαν. ἐδείξαμεν οὖν καὶ ὡς τὸ φυλάττειν ὁτιοῦν διττὸν ἐστίν, καὶ ὡς θάτερον αὐτοῦ γένος, ἐξ οὗ ἐστὶ καὶ τὸ προκείμενον ἡμῖν νῦν τὸ ὑγιεινὸν, ἐπανορθοῦται κατὰ βραχὺ τὰ ποιοῦντα. καὶ ταῦτα λανθάνει τοὺς πολλοὺς, ὡς ἕτερον ὃν τῷ γένει τοῦ θεραπευτικοῦ.

Κεφ. κζ'. [25] Τὸ δ' οἶεσθαι, τέλος εἶναι τινι τοῦτ' αὐτὸ, τὸ ποιεῖν οἰκίαν, ἢ ἱμάτιον, ἢ σκεῦος, ἢ ὑγίειαν, ἀνθρώπων ἐστὶ μὴ δυναμένων ἀπὸ τοῦ τέλους αὐτοῦ διακρίναι τὴν τοῦ τέλους ἐνέργειαν. οὐ γὰρ οἰκοδομεῖν οἰκίαν αὐτὸ δὴ τοῦτο τέλος ἐστὶ τῆς οἰκοδομικῆς, ἀλλ' οἰκία, καθάπερ οὐδ' ὑφαίνειν ἐσθῆτα, καὶ νῦν συμπήττειν, καὶ σκίμποδα, καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον, ἀλλ' αὐτὸ τὸ δημιουργηθὲν, ὃ δὴ καὶ παυσαμένων τῆς ἐνεργείας τῶν τεχνιτῶν εἶναι διαμένει. καὶ ταύτῃ γε διήνεγκαν αἱ ποιητικαὶ τέχναι

sed eiusdem. Quod si et non eiusdem, at supra medicinam ostendimus non artis vestes facientis aemulam quicquam, quod prius non esset, procreare, sed artis laceras tritaſque vestes sarcientis affimilem. Explicavimus item, conservationem esse duplicem, alterumque genus, sub quo et praesens de tuenda sanitate tractatio reponitur, parum labefactata corrigere; idque multos subterfugit, tanquam sit a curativo genere dissidens.

Cap. XXVII. Caeterum id ipsum alicui finem esse putare, domum extruere, aut vestem, aut vas, aut sanitatem facere, hominis est non potentis finis actionem ab ipso fine distinguere: quandoquidem non domum extruere id ipsum ipsius aedificatoriae finis est, sed domus, quemadmodum neque vestem texere, aut navem coagmentare, aut grabatum aliorumve unumquodque fabricare, sed ipsum opus, quod quiescentibus iam a labore artificibus adhuc permaneat. Atque ita effectivae artes ab activis tan-

Ed. Chart. VI. [25.]

Ed. Bas. IV. (294.)

τῶν μόνον πρακτικῶν, ὅτι τῶν μὲν πρακτικῶν, ὅταν ἐνεργούσαι παύσωνται, πέπνυνται καὶ τὸ τέλος. οὐδὲν γοῦν ἐστὶ δεῖξαι τῆς ὀρχηστικῆς παρ' αὐτὴν τὴν ἐνέργειαν, οἷον τῆς τεκτονικῆς τὸν σκίμποδα, καὶ τῆς σικοδομικῆς τὴν οἰκίαν, καὶ τῆς ἰατρικῆς τὴν ὑγείαν. οὐκ οἰκοδόμησις οὖν, ὥσπερ ὀρχησις, ἐστὶ τὸ τέλος τῆς οἰκοδομικῆς, ἀλλ' οἰκία, τῆς ἐνεργείας ἕτερόν τι. κατὰ ταῦτά δὲ καὶ τῆς ὑφαντικῆς οὐδ' ὑφανσις, οὐδ' ὑφαίνειν, οὐτ' ἐσθῆτος ποίησις ἢ γένεσις, ἀλλ' ἐσθῆς. ὡσαύτως δὲ οὐδὲ ποίησις, ἢ γένεσις, ἢ ἐπανόρθωσις ὑγείας ἐστὶ τὸ τέλος τῆς ἰατρικῆς, ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐνέργειά τις, ἢ γε καθόλου τῆς τέχνης, καθάπερ αἱ κατὰ μέρος ἦσαν ἐν τῷ τέμνειν καὶ κατείνειν, καὶ κατατείνειν ἄρθρα καὶ κῶλα, καὶ διαπλάττειν, καὶ ἐπιθεῖν, καὶ τούτων ἔτι ἀνωτέρω καὶ γενικώτεροι, χειρουργεῖν, καὶ φαρμακεύειν, καὶ διαιτᾶν, ἀλλ' ὑγεία τέλος ἐστίν, ὃ καὶ πανσαμένου τῆς ἐνεργείας τοῦ τεχνίτου δεικνύειν ἔχομεν. οὐδ' οὖν οὐδὲ τὸ φυλάττειν ὑγείαν ἢ ἐπανορθοῦσθαι τέλος, οὐδ' ὅλως τὸ ὑγιαίνειν, ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐνέργεια, τέλος δ'

tum dissentiunt: activae namque quum ab agendo desierint, finis quoque una desit. Nihil itaque in saltatoria praeter ipsam actionem ostendere possumus, ut in fabrili grabatum, in aedificatoria domum, in medicina sanitatem. Non igitur aedificatio, quemadmodum saltatoriae saltatio, aedificatoriae finis est, sed domus, res ab actione diversa; itidem textoriae neque textura, neque texere, neque vestis confectio aut generatio, sed vestis. Pari ratione neque productio neque generatio neque correctio sanitatis medicinae finis est, verum haec omnia actio quaedam artificis communis est, quemadmodum particulares erant secare, urere, articulos et artus in adversum trahere, efformare, deligare; et supra has etiam atque communiores manu operari, medicamento uti, et rationem victus praecipere: verum sanitas ipsa finis est, quem iam quiescente artifice demonstrare valemus. Quare neque sanitatem custodire, aut vitiatam emendare, aut prorsus amissam recuperare finis est, sed omnia haec actiones sunt, finis autem est

Ed. Chart. VI. [25.]

Ed. Bas. IV. (294.)

ὑγεία. τὴν δὲ κοινὴν καὶ γενικὴν ἐπὶ πάσαις ταῖς κατὰ μέρος ἐνεργείαις ἄλλος μὲν ἄλλως ὀνομάζει, δηλοῦσι δ' ἅπαντες ἐν καὶ ταυτόν, ὃ θ' ὑγιάζειν λέγων, ὃ θ' ὑγίειαν ποιεῖν, ὃ τε ποιήσιν ὑγείας, ὃ τε ὑγίανσιν. ἑτέρω δὲ τρόπῳ καὶ οἷδε ταυτόν τούτοις λέγουσιν, ὃ τε τὴν ἴασιν τῶν νοσημάτων εἰπὼν, ἢ τὴν θεραπείαν, ἢ τὴν θεραπείαν τῶν νοσούντων, ἢ τὸ ἰᾶσθαι νῆ Δία, ἢ τὸ τὰς νόσους ἐκκόπτειν, ἢ τὸ τὴν ὑγίαν ἀντισταθεῖν, ὃ τε πάντα τὰ δέοντα πράττειν, ὃ τε τὰς νοσοποιούσας αἰτίας ἐξάγειν. οὐδεὶς γὰρ τούτων τὸ τέλος, ἀλλὰ τὴν πρὸ τοῦ τέλους ἐνεργείαν λέγει, καθάπερ εἰ καὶ πρακτικὴ τις ἦν ἡ τέχνη περὶ τὸ σῶμα παραπλησίως ὀρχηστικῇ τε καὶ ὑποκριτικῇ.

Κεφ. κη'. Ἐπεὶ τοίνυν πολυειδῶς ἀποδέδεικται τὸ μὴ δεῖν κρίνειν τὰς τέχνας ταῖς κατὰ μέρος ἐνεργείαις, ἀλλ' εἰς τὰς καθόλου τε καὶ πλησίον τοῦ τέλους ἀνάγειν, εἴτ' αὐτῶν ἐκείνων πειραῖσθαι διορίζειν τὸ τέλος, ἐξῆς ἴδωμεν,

sanitas. At communem generalemque supra omnes hasce particulares actionem alius sane alio appellat nomine, omnes tamen unum idemque significant: et qui sanare dicit, et qui sanitatem facere, et qui sanitatis effectum, et qui sanationem, hi quoque idem, quod proxime posui, sed alio modo dicunt; et medicationem morborum dicentes, aut curationem, aut aegrorum medelam, aut medius-fidius mederi, aut morbos extirpare, aut sanitatem morbo pulso inducere; item omnia, quae convenient, facere dicentes, et qui morbificas causas se expellere ajunt. Nemo enim istorum finem, sed, quae finem praecedat, actionem dicit, perinde atque si circa corpus quaedam activa saltatoriae histrionicaeque similis versaretur.

Cap. XXVIII. Verumenimvero, posteaquam multis rationibus artes non ex particularibus actionibus esse judicandas assertum est, sed in universales ac proxime ad finem esse recurrendum, deindeque ab illis ipsis fines distinguere esse tentandum, in sequenti disputatione ea est

Ed. Chart. VI. [25. 26.]

Ed. Bas. IV. (294. 295.)

εἰ καὶ περὶ τὰς ὕλας αὐτῶν ὁμοίως ἔχει. φαίνεται γοῦν ὕλη τε μία πολλαῖς ὑποβεβλημένη τέχναις, καὶ τέχνη μία παμπόλλαις ὕλαις χρωμένη. ξύλον μὲν γὰρ ὕλη κοινὴ καὶ ναυπηγῶ, καὶ τέκτονι, καὶ μηχανοποιῶ, καὶ οἰκοδόμῳ, καὶ ἄλλοις μυρίοις, καὶ πηλὸς δὲ πολλῶν τεχνῶν ἐστὶν ὕλη, καὶ λίθοι, καὶ τᾶλλα σύμ[26]παντα. ἰατρικῆς δ' αὖ τέχνης μίας οὔσης ὕλαι μυρίαι, τὸ τε σῶμα αὐτὸ τὸ τὴν ὑγείαν δεχόμενον, ἐδέσματα τε καὶ πόματα, καὶ φάρμακα σύμ-παντα καὶ διαιτήματα. ταυτὶ μὲν οὖν ἰατρῶν ὕλαι, τὸ σῶμα δ', ὡς ἐξ οὗ τὸ τέλος, ἢ ἐν ᾧ. δηλὸν οὖν, ὡς οὐκ ἐκ τῶν ὕλῶν χρὴ κρίνειν τὰς τέχνας· οὐδὲ γὰρ, εἴ τις ἐτέρας μὲν τὰς κοινὰς ὕλας καὶ, ὡς ἂν εἴποι τις, κατὰ συμβεβηκός, ἐτέρας δὲ τὰς οἰκείας τε καὶ προσεχεῖς ὑποθέμενος ἐκάστη τῶν τεχνῶν, ἢ μὲν ἐστὶ φυσικὸν σῶμα τὸ ἡμέτερον, ὕλην αὐτὸ φαίη τις φυσικῆς ἐπιστήμης ὑπάρχειν, ἢ δὲ (295) ὑγιεινὸν ἐστὶν, τῆς ἰατρικῆς, ἢ δ' εὐεκτικὸν ἢ εὐεξίας δεκτικόν, τῆς γυμναστικῆς, οὐδ' οὕτω ἐτέρῳ τινὶ πλὴν τῷ τέλει

difficultas excutienda, numquid et de ipsarum materiis eadem sit ratio habenda. Itaque materia una pluribus artibus subjici, unaque ars permultis uti materiis videtur; quandoquidem lignum navium artifice, et fabro lignario, et machinarum structori, et aedes fabricanti, infinitisque aliis communis materia est, creta quoque multarum est artium materia, et lapides, aliaque universa. Rursus autem medicae artis, una quum sit, infinitae materiae sunt, et corpus ipsum sanitatem accipiens, et cibi ac potus, et medicamenta omnia et vocata diaetemata. Haec igitur medicorum materiae, corpus autem tanquam id, ex quo finis aut in quo. Constat igitur, non ex materiis artes esse judicandas: neque enim, si quispiam alias communes materias, utque aliquis dixerit, per accidens, alias vero proprias atque propinquas singulis artibus subjiciens, quatenus corpus nostrum naturale est, physicae scientiae subjectum esse dicat, quatenus salubre, medicinae, quatenus boni habitus aut boni habitus capax, exercitatoriae, propterea alio quopiam, quam fine, artes distinguit.

Ed. Chart. VI. [26.]

Ed. Bas. IV. (295.)

διακρίνει τὰς τέχνας. τὸ γὰρ ὑγιεινὸν τόδε τι λέγειν σῶμα γινώσκοντός ἐστιν ἤδη τὸ τέλος. οὐ μὴν οὐδ' εἰ τοῖς θεωρήμασι διακρίνει τις τὰς τέχνας, ἐτέρωθί ποθι ἄρχεται, τοῦ δυνάμει τοῦ τέλους· τὰ γὰρ οἰκεῖα τῶν τεχνῶν ἐκάστης θεωρήματα τὸ τέλος ὀρίζει τε καὶ κρίνει. ταῦτα γοῦν οἰκεῖα τῆς τέχνης ἐστίν, ἃ γινώσκων τις εἰς τὸ τέλος ὠφελεῖται. καὶ γραμματικῆς τε καὶ μουσικῆς, καὶ τεκτονικῆς, καὶ τῶν ἄλλων ἐκάστης, ὅσα μὲν ἂν ἢ αὐτὸ τὸ τέλος ἄντικρυς, ἢ αὐτὸ τὸ βέλτιον, ἢ τὸ θᾶπτον ἐν αὐτῷ δύνηται παρέχειν, οἰκεῖα τῆς τέχνης ἐστίν· ὅσα δ' οὐδὲν ὠφελεῖ πρὸς τὴν τοῦ τέλους ποιήσιν, οὐκ οἰκεῖα.

Κεφ. κθ'. Πανταχόθεν οὖν ὁ λόγος ἐπὶ τὸ τέλος ἔρχεσθαι κελεύει, καὶ τούτω κρίνειν τὰς τέχνας, διὰ τοῦτο γὰρ ἐν ταῖς ἐνεργείαις καθόλου, καὶ τοῖς οἰκείοις θεωρήμασι, καὶ ταῖς ἁρχαῖς. ἐξαλλάττονται γὰρ οὖν καὶ αἶδε, καὶ τὰ τέλη τῶν τεχνῶν. ἢ γὰρ ὑγεία τὸ τέλος ἐστίν, ἐν θερμοῖς δ' αὕτη, καὶ ψυχροῖς, καὶ ὑγροῖς, καὶ ξηροῖς.

Nam corpus aliquod salubre dicere ejus, qui iam finem cognoscat, officium est. Neque etiam si quis praeceptis artes disjungat, aliunde quam a fine potestate sumit initium; propria namque cujusque artis praecepta finis constituit atque dijudicat; quippe haec artis propria sunt, quae dignoscens aliquis ad finem assequendum proficit. Siquidem grammaticae, musicae, fabrilis et aliarum cujusque artium quaecunque praecepta aut finem ipsum evidenter, aut quod in ipso melius celeriusve est, praebere valent, haec artis propria sunt; quae vero ad finem assequendum conferunt nihil, ea nequaquam artis propria dicenda sunt.

Cap. XXIX. Itaque omni ex parte ad finem properare, ab eoque artes judicare praecipit ratio; propter hunc enim et communibus actionibus, et propriis praeceptis atque principiis differunt; nam haec et secundum artium fines evariant. Quandoquidem sanitas finis est, haec vero in calidis, frigidis, humidis siccisque consistit.

Ed. Chart. VI. [26.]

Ed. Bas. IV. (295.)

ἐν τούτοις δηλονότι καὶ ἡ τῆς ὕλης ἀρχή, καὶ ἡ τῆς θεωρίας ἀρχή περὶ τὴν τούτου γνῶσιν, ἀλλ' οὐχ ὡσαύτως ἰατρῶ τε καὶ φυσικῶ. καὶ τοῦτο δ' αὐτὸ τὸ οὐχ ὡσαύτως ἀπὸ τοῦ τέλους τῶν ἐπιστημῶν ἐγνώσθη τε καὶ διεκρίθη, καὶ προσηκόντως ἀεὶ τὸ τέλος ὁ λόγος ἐξευρίσκει κανόνα τε καὶ κριτήριον ἀπάντων τῶν κατὰ τὰς τέχνας. - ἡ γὰρ τοι σύστασις ἀπάσης τέχνης τὴν ἀρχὴν ἐντεῦθεν εἴληφεν. οὔτε γὰρ ἰατρικὴν ἂν τις ἐσπευσεν συστήσασθαι, μὴ προποθηθείσης ὑγείας, οὔτε οἰκοδομικὴν, εἰ μὴ κἀνταῦθα οἰκίας ὠρέχθη, οὔθ' ὑφαντικὴν, εἰ μὴ πρότερον ἐσθῆτος. ἀλλὰ μὴν καὶ ἡ τὰς τέχνας ἀπάσας συνιστᾷσα τὴν ἀρχὴν ἐντεῦθεν εἴληφεν. ἐπιδέδεικται δ' ἐτέρωθι, πῶς ἂν τις, ὑποκειμένου τοῦ τέλους, τὴν τέχνην αὐτοῦ κατὰ μέθοδον ἐξευρίσκει, καὶ χρὴ πρότερον ἐν ἐκείνῳ γυμνάσασθαι τῷ λόγῳ τὸν ἀκριβῶς θέλοντα τοῖς ἐνεστιῶσιν ἀκολουθεῖν. εἴσεται γὰρ ἐναργῶς ὑπὸ μίαν τε καὶ τὴν αὐτὴν θεωρίαν ἅμφω πίπτοντα τὰ μόρια, τὸ ὑγιεινὸν καὶ τὸ θεραπευτικόν. ἐγὼ δ' ἂν εἰς τόδε τὸ γράμμα πάντα μεταφέρων τὰ

In istis plane et materiae et contemplationis circa hujus cognitionem principium versatur, sed dissimili ratione medicus physicusque id tractat. Quod ipsum dissimiliter scilicet a scientiarum fine cognitum est atque distinctum. Neque ab re semper finem ratio invenit, omnium, quae in artibus continentur, regulam atque judicem. Nam cujusque artis constitutio inde sumit initium. Quis enim medicinam constituere properasset, nisi sanitatis bonum prius optavisset? aut aedificatoriam, nisi et hic domum? aut textoriam, nisi vestem prius expetivisset? Quin et ars reliquas omnes constituens hinc et ipsa accepit initium. Alibi vero a nobis ostensum est, quo quispiam modo proposito fine suam ipsius artem per methodum comperiat. Eumque, qui praesentem librum exacte intelligere cupiat, in illo prius versatum esse necesse est; ita enim evidenter cognoverit, sub unam eandemque contemplationem utramque partem incidere, salubrem videlicet atque curatricem. Verum si ego, quae in aliis voluminibus a me latissime

Ed. Chart. VI. [26. 27.]

Ed. Bas. IV. (295.)

δι' ἐτέρων ἐπὶ πλεῖστον ἠκριβωμένα λάθοιμ' ἂν ἑμαυτὸν
ὑπὲρ τὰς Μενεμάχου καὶ Μηνοδότου βίβλους ἀποτείνας
αὐτό.

Κεφ. λ'. [27] Ἀλλ' ὅτι μὲν ἡ περὶ τὸ τοῦ σώματος
ἀγαθὸν τέχνη μία πάντως ἐστίν, ἐκ τῶν εἰρημένων ἐμ-
προσθεν αὐτάρκως οἶμαι δεδειχθαι, καὶ τῶν ἐξῆς ἐρητησο-
μένων οὐδὲν ἥτιον δειχθήσεται. οὐ μὲν ὅ τί γε προσῆκεν
ὀνομάζειν αὐτήν, ἥδη ποι πέφανται. τάχα γὰρ οὐτ' ἰατρι-
κὴν, οὔτε γυμναστικὴν, ἀλλ' ἕτερόν τι· τάχα δ' οὐκ ἐστίν
ὅλως ὄνομα τῆς τέχνης ἐκείνης, ὥσπερ οὐδ' ἄλλων πολλῶν.
ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὀλίγον ὕστερον ἐπισκεψόμεθα. τὸ δ' οὖν
ἐν μὲν εἶναι τὸ τοῦ σώματος ἡμῖν ἀγαθόν, ὅ τί περ ἂν
ἦ, καθάπερ καὶ τῶν ἄλλων ἀпасσῶν οὐσιῶν, εἶναι δὲ καὶ
τέχνην αὐτοῦ μίαν, εἶπερ τι καὶ ἄλλο τῶν πάντων, ἀληθὲς
εἶναί φημι, καὶ τὴν αὐτὴν γε μέθοδον ἀμφοῖν ὑπάρχειν.
μιάς οὖν οὔσης περὶ τὸ τοῦ σώματος ἀγαθὸν τέχνης, ἥδη
σκοπόμεθα σύμπαντ' αὐτῆς τὰ μόρια· πάντως γὰρ που

diligenterque explicata sunt, in hunc omnia librum con-
ferre velim, Menemachi Menodotique libros me huius
prolixitate superaturum ignorarem.

Cap. XXX. Caeterum artem circa corporis bonum
versantem prorsus unam esse ex antedictis (ut arbitror)
satis declaratum est, atque ex dicendis in posterum nihilo
fecius declarabitur, non tamen, quo ipsam nomine appel-
lare oporteat, jam adhuc manifestum est. Neque enim
forfan medicativa, neque exercitatoria, sed aliud quippiam
appellanda est; forsan autem et in totum ars illa, quemad-
modum et pleraeque aliae, nomine caret; sed hoc quidem
paulo posterius speculabimur. Verum unum esse humani
corporis bonum, quicquid illud sit, sicut aliarum etiam
omnium substantiarum, esse autem et de ipso artem unam,
siquid unquam aliud, et id quoque verum esse confirmo,
necnon et eandem utrique methodum inesse. Quum una
igitur ars circa humani corporis bonum versetur, in
praesentia omnes ejus partes speculemur; nam sic et ejus,

Ed. Chart. VI. [27.]

Ed. Bas. IV. (295.)

κατοψόμεθα καὶ τὸ καλούμενον ὑγιεινὸν, ἥντινα ἔχει τὴν δύναμιν, ἵνα καὶ ἀνταῦθα μεθόδῳ τινὶ ποιῶμεθα τὴν τομὴν, ἐπισκεψόμενοι τὸ γένος τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης. ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἐν αὐτῷ μόνῳ τῷ θεωρῆσαι τὸ τέλος αὐτῆς ἐστίν, ὥσπερ τῆς ἀριθμητικῆς τε καὶ ἀστρονομικῆς καὶ φυσικῆς, ἀλλὰ τι καὶ πράττει περὶ τὸ σῶμα, παντὶ δῆλον· ὅτι δ' οὐδ' ἐν αὐτῷ τῷ πράττειν τελευτᾷ, καθάπερ ἡ ὀρχηστική, μηδὲν, ὅταν ἐνεργοῦσα παύσῃται, δεῖξαι δυναμένη, καὶ τοῦτ' εὐδὴλον εἶναι νομίζω. δῆλον οὖν, ὡς ἦτοι τῶν ποιητικῶν, ἢ τῶν κτητικῶν ἐστι τεχνῶν, ἐπειδὴ μήτε τῶν θεωρητικῶν εὐρέθῃ μήτε τῶν πρακτικῶν. ἀλλ' οὐκ ἐστὶ τῶν κτητικῶν, ὥσπερ ἡ ἀσπασλευτική τε καὶ ἡ ἀγκιστρευτική, καὶ τὸ σύμπαν εἰπεῖν ἢ θηρευτική. χειροῦνται γὰρ αὗται τῶν ὄντων τι καὶ κτῶνται, ποιοῦσι δ' οὐδὲν αὗται πρότερον οὐκ ὄν. ἐκ λοιπῶν οὖν τῶν ποιητικῶν ἐστὶν ἡ περὶ τὸ σῶμα [τὰνθρώπου τέχνη. διττὸν δὲ καὶ τούτων ἐστὶ τὸ ἔργον· ἢ γὰρ ὅλον τι ποιοῦσι πρότερον

quae salubris vocatur, quae sit potestas, prorsus dignoscemus, ut in hac etiam parte methodo aliqua utentes sectionem faciamus, genus artis corpus nostrum tractantis contemplaturi. At non in sola ipsa contemplatione finem ejus situm esse, sicut arithmeticae, astronomiae ac physicae, sed quiddam etiam et circa corpus ipsum facere, neminem praeterit: quod neque vero in ipsa actione desinat, quemadmodum saltatoria, postquam agere desit, nihil ostendere valens, et id quoque omnibus constare arbitror. Igitur in confesso est, eam inter effectivas aut acqulitivas esse collocandam, postquam neque inter contemplativas, neque inter activas inventa est; sed neque inter acqulitivas numeratur, qualis est ars illa, quae arundine, et quae hamo pisces captat, utque in universum dicam, qualis est venatoria; aliquid enim eorum, quae sunt, istae capiunt ac possident, nihil autem, quod prius non esset, ipsae faciunt. Inter reliquas igitur effectrices humani corporis ars reponitur. Istarum vero duplex officium est: aut enim aliquod integrum, quod prius

Ed. Chart. VI. [27.]

Ed. Bas. IV. (295.)

οὐκ ὄν, ἢ κατὰ μέρος ἐπανορθοῦνται πεπονηκός. ἀλλ' ἡ
 ζητουμένη νῦν τέχνη ποιεῖν μὲν ἀδύνατος ὅλον ἀνθρώπου
 σῶμα, κατὰ μέρη δ' ἐπανορθοῦσθαι δύναται 'παραπλη-
 σίως τῇ τῶν ἱματίων ἀκροστικῇ, καὶ οὐδ' ἐνταῦθα πάντα
 τὸν αὐτὸν ἐκείνην τρόπον. ἡ γὰρ φύσις οὕτω γε καὶ ποιεῖ
 τὸ σῶμα, καὶ αὐτίς ἐπανορθοῦται κάμνον, ὥς ἡ περὶ τὴν
 ἐσθῆτα τέχνη. ταύτης δ' ὑπηρετικὴ τίς ἐστὶν ἡ νῦν ζη-
 τουμένη. συγχωρεῖσθω οὖν, ἵν' ὁ λόγος προῖη, καλεῖν
 ἡμᾶς αὐτὴν ἐπανορθωτικὴν. ἀλλ' ἥτοι κατὰ μεγάλα τὴν
 ἐπανόρθωσιν, ἢ κατὰ σμικρὰ ποιεῖται. τὸ μὲν δὴ κατὰ
 μεγάλα μόρια αὐτῆς ἱατρικόν τε καὶ θεραπευτικὸν ὀνομα-
 ζεῖσθω, τὸ δὲ κατὰ σμικρὰ φυλακτικόν. ἔστι μὲν οὖν καὶ
 αὐτοῦ τοῦ κατὰ μεγάλα παμπόλλη τις ἡ διαφορὰ· πᾶν
 γὰρ ποσὸν εἰς ἀνάριθμόν τι πλῆθος ἐγχωρεῖ τέμνειν. ἀλλ'
 ἐπειδὴ μὴ πρόκειται νῦν ὑπὲρ αὐτῶν λέγειν, ἀφείσθω μὲν
 τοῦτο, τέμνεσθω δὲ τὸ κατὰ σμικρὰ. δοκεῖ δὲ καὶ τοῦτο
 τέμνεσθαι διαφοραῖς ἐπισήμοις τριχῶς. ἡ γὰρ τὸν ἄκρως τε
 καὶ τελέως ὑγιαίνοντα παραλαβὸν ἐν τούτῳ φυλάττει, καὶ

non erat, efficiunt, aut ex parte vitiatum corrigunt. At
 quae nunc quaeritur ars totum hominis corpus moliri
 nequit, sed per partes instaurare potest, perinde ut vestium
 ars sartoria, neque ad eundem, ut haec, penitus modum.
 Natura namque et corpus fabricatur, et ipsum imbecil-
 lum rursus confirmat, ut ars vestiaria; ipsius vero naturae
 ministra est ars, quae in praesentia disquiritur. Conceda-
 tur igitur, ut procedat oratio, nos ipsam correctivam ap-
 pellare. Sed aut multum corrigit, aut pauxillum. Quae
 ejus pars multum semel corrigit, medicativa curativaque
 nuncupetur; quae vero pauxillum, conservativa. Ejus
 ipsius quoque, quae multum semel instaurat, permultae
 sunt differentiae: omnis enim quantitas in multitudinem
 innumerabilem secari potest. At quia de ipsis dicere non
 est nobis in praesentia propositum, haec sane pars dimit-
 tatur, illa vero, quae pauxillum emendat, dividatur. At
 haec quoque insignibus differentiis tripartito distingui vi-
 detur. Aut enim exacte perfecteque valentem accipiens

Ed. Chart. VI. [27. 28.]

Ed. Bas. IV. (295.)

τουτὶ μὲν αὐτὸ τὸ τμήμα προσαγορεύουσιν εὐεκτικόν· ἔτε-
ρον δ' ἀναθρεπτικὸν τῶν νεοσηκότων, ὃ δὴ καὶ καλοῦσιν
ἐνιοὶ τῶν νεωτέρων ἰατρῶν ἀναληπτικόν· [28] ἐν τῷ μέσῳ
δ' ἄμφοῖν ἐστὶ τὸ καλούμενον ὑπ' αὐτῶν ἰδίως ὑγιεινόν·
κοινῶς γὰρ καὶ τοῦτο φυλακτικὸν ἅμα καὶ ὑγιεινὸν ὀνο-
μάζεται. ταῦτ' οὖν τὰ τρία μέρη τοῦ φυλακτικοῦ τὰ νῦν
εἰρημένα, τὸ ἀναληπτικόν, τὸ ὑγιεινόν, τὸ εὐεκτικόν, ἐστὶ
μὲν τοῦ κατὰ σμικρὰ ἐπανορθωτικοῦ μέρους τῆς τέχνης,
ἀλλήλων δὲ διαφέρει τῷ μᾶλλον τε καὶ ἥττον· μᾶλλον
μὲν κατὰ σμικρὰ τὸ εὐεκτικόν, ἥττον δὲ αὐτοῦ τὸ ὑγιεινόν,
ἐκείνου δ' ἥττον κατὰ σμικρὰ ἐπανόρθωσιν ποιεῖται τὸ
ἀναληπτικόν. ἐνιοὶ δὲ καὶ τέταρτον ἐν τούτῳ τῷ φυλακτικῷ
τμήμα προστιθέασιν, τὸ καλούμενον ὑπ' αὐτῶν ἰδίως προ-
φυλακτικόν, ἀντίστροφον ἔχον δύναμιν τῷ τοὺς ἐκ νοσημά-
των ἄρτι πεπανμένους ἀνακομίζοντι. δῆλον δ' ὡς ἄμφο
ταῦτα ἐπαμφοτερίζει πῶς τοῖς ἐναντίοις μορίοις ὅλης τῆς
τέχνης, λέγω δὲ τὸ κατὰ μεγάλα καὶ τὸ κατὰ μικρά. τὸ
μὲν γὰρ θεραπευτικὸν ὅτι κατὰ μεγάλα, πρόδηλον παντὶ,

in hoc ipsum gradu conservat, hanc autem partem euecticam vocant; alteram eorum, qui iam morbum evaserunt, restructicem, quam sane et nonnulli recentiorum medicorum analepticen appellant; inter utramque pars ea collocatur, quae ab ipsis proprie salubris nominatur, nam vulgo et conservativa simul et salubris dicitur. Tres igitur hae partes conservativae modo enumeratae, analeptice, salubris et euectice, sunt quidem omnes sub ea medicinae parte, quae exigua vitia tollit, inter se autem ratione majoris minorisque dissentiant; magis enim parva castigat euectice; minus vero salubris; hac adhuc minus parva emendat analeptice. Quidam vero et quartam particulam adjecerunt in hac conservativa, quae ab ipsis proprie prophylactice vocata fuit, facultatem ei oppositam habentem, quae a morbo proxime liberatos recreat. Hasce autem ambas ancipitis quodammodo esse naturae inter contrarias totius artis partes nemo ambigit, dico autem inter eam, quae magna vitia, et eam, quae parva dissolvit. Curativa sane pars quod magna vitia, euectice

Ed. Chart. VI. [28.]

Ed. Bas. IV. (295, 296.)

τὸ δ' εὐεκτικὸν τε καὶ ὑγιεινὸν ὅτι κατὰ σμικρὰ, καὶ τοῦτ' εὐδὴλον. ἐν τῷ μέτῳ δ' ἀμφοῖν ἐστὶ τὸ ἀναληπτικὸν ὀνομαζόμενον καὶ τὸ προφυλακτικόν, ὥς μὲν πρὸς τὸ ὑγιεινὸν οὐ κατὰ σμικρὰ τὴν ἐπανόρθωσιν ποιούμενον, ὥς δὲ πρὸς τὸ θεραπευτικὸν οὐ κατὰ μεγάλα. καὶ μοι δοκοῦσιν οὐδ' ὅσοι ταῦτ' ἄμφω τὰ μύρια προσαγορεύουσιν, οὐδέτερά κακῶς δοξάζειν. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἕτερος λόγος.

Κεφ. λα'. Ἐν δὲ τῷ νῦν προκειμένῳ σκέμματι τοῦ φυλακτικοῦ μέρους τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης ὑποκείμεθα τριτὰ τμήματα, τὸ μὲν ἐπὶ τῶν κατὰ (296) σχέσιν ὑγιαινόντων σωμάτων τεταγμένον, τὸ δ' ἐπὶ τῶν καθ' ἑξίν, τὸ δ' ἐπὶ τῶν εὐεκτούντων. καὶ τὸ μὲν ἀναληπτικὸν ὀνομαζέσθω, μηδὲν γὰρ ὑπὲρ ὀνόματος αὐτοῖς νῦν διαφερώμεθα, τὸ δ' ὑγιεινόν, τὸ δ' εὐεκτικόν, ἐπὶ μὲν τὸ βέλτιον ἄγοντα τὰ πρότερα δύο, φυλάττιον δ' ἐν αὐτῷ τὸ εὐεκτικόν. καὶ τούτων οὕτως ἔχόντων, ἀναμνησθῶμεν τοῦ προκειμένου σκέμματος· ἦν δ', ὥς οἶμαι, τοιόνδε,

autem atque salubris quod parva discutiat, id quoque perspicuum est; in medio vero ambarum interstitio instaurativa nominata atque praeservatoria posita sunt, si ad salubrem euecticenque comparentur, non exigua vitia emendantes, si ad curativam, non magna. Propterea et quicumque ambas has partes neutras appellaverunt, haud male mihi sensisse visi sunt. Sed de his alia est habenda oratio.

Cap. XXXI. In praesenti autem contemplatione de conservatrice artis humanum corpus gubernantis parte tria divisionis membra supponantur, unum de corporibus secundum habitudinem valentibus, alterum de iis, quae in habitu sana sunt, tertium de bono habitu praeditis. Primumque instaurativum appelletur; nihil enim in praesentia cum illis de nomine digladiemur; secundum salubre; tertium euecticum; duo priora in melius ducentia, in optimo statu tertium conservans. Atque his ita positis ab initio agitatae quaestionis meminerimus: erat autem (ut existimo)

Ed. Chart. VI. [28.]

Ed. Bas. IV. (296.)

πότερον ἰατρικῆς ἐστὶν ἢ γυμναστικῆς μῶριον τὸ καλούμενον ὑγιεινόν. εὐλόγως οὖν εὐθύς ἀπ' ἀρχῆς ἔφαμεν, ὡς εἰς ὄρισμόν ἐμπέπτει τὸ σύμπαν ζήτημα. τί ποτε γὰρ ἐστὶν ἰατρικὴ, καὶ τί ποτε γυμναστικὴ, γνόντες οὐκ ἂν ἔτι χαλεπῶς εὔροιμεν, ὅποτέρας αὐτῶν ἐστὶ τὸ ὑγιεινόν. αὐτὸ μὲν γὰρ ὃ τί ποτ' ἐστὶν τὸ ὑγιεινόν, ἤδη μοι δοκῶ πεφάνθαι σαφῶς· ἢ γὰρ τὸ φυλακτικὸν ἅπαν, ἢ τῶν τούτων τι μορίων τριῶν ὑπαρχόντων ἐν τῷ μέσῳ, ὃ περὶ τὴν καθ' ἑξίν ὑγίειαν ἀναστρέφεται. ἐμοὶ μὲν οὖν δοκεῖ λοιπὸν ὑπὲρ ὀνόματος ἢ ζήτησις εἶναι, τὸ δὲ πρᾶγμ' αὐτὸ μηκέτ' ἀμφισβήτησιν ἔχειν, ἔστ' ἂν ὁμολογηταί τε καὶ μένη τὰ προδεδειγμένα. καὶ δὴ διελθὼν αὐτὰ διὰ κεφαλαίων ἐπὶ τὴν τῶν ὀνομάτων ἐξήγησιν οὕτω τρέψομαι. φημὶ δὲ, καθάπερ ἀμφισμασιῶν ἀγαθῶν καὶ οἰκίας τε καὶ ὑποδημάτων, οὕτω καὶ τοῦ σώματος εἶναι τινα τέχνην, ἧς μιᾶς οὔσης (δύο ταῦθ' ὑπάρχειν μῶρια, δημιουργοῦν μὲν τὸ ἕτερον, ἐπανορ-

hujusmodi, [utrum ad medicativam an ad gymnasticam pars salubris vocata pertineret. Non absque ratione igitur inter initia sermonis nostri diximus, omnem quaestionem sub definitionem cadere: nam quid sit medicina, quid gymnastica, quum noverimus, non amplius difficile fuerit invenire, ad utram ipsarum salubris referatur. Ipsa quidem salubris quidnam sit, jam mihi manifeste explicavisse videor; aut enim tota pars conservatoria, aut ex illis tribus partibus una, quae in medio versatur inter enecticem scilicet vocatam atque analepticen, et est circa sanitatem in habitu. Mihi quidem reliquum nihil aliud quam de nomine controversia esse videtur, res ipsa autem in obscuro versari tantisper, dum superius declarata concedantur ac fixa permaneant. Atqui quum ipsa strictim atque per capita recensuero, mox ad nominum interpretationem me convertam. Quemadmodum igitur bonorum vestimentorum, aedium atque calceorum, perinde et corporis unam quandam artem esse constituo, cujus, una quum sit, duas tamen has esse partes, unam efficientem,

Ed. Chart. VI. [28. 29.]

Ed. Bas. IV. (296.)

θούμερον δὲ θάτερον, καὶ ταῦθ' ὑπάρχειν ἄμφω τῇ φύσει πρότερον, συνεργάζεσθαι δ' εἰς τὸ ἕτερον αὐτῶν τὸ ἐπαγορευτικὸν ἀνθρωποτέραν τέχνην, ἥς εἶναι διττὰ μόρια, θεραπευτικὸν μὲν ἢ ἰατρικὸν τὸ ἕτερον, φυλακτικὸν δὲ θάτερον· ὀνομάζεσθαι δὲ τὸ φυλακτικὸν τοῦτο καὶ ὑγιεινόν· εἶναι δ' αὐτοῦ τρία τμήματα, τὸ μὲν ἀναληπτικόν, τὸ δ' εὐεκτικόν, τὸ δ' ὁμωνύμως τῷ παντὶ προσαγορευόμενον ὑγιεινόν. [29] εἴτ' οὖν τὸ σύμπαν φυλακτικόν, εἴτε τὸ μόριον αὐτοῦ ζητεῖ τις, [ὅποτέρας ἐστὶ τέχνης, ἤρα ἰατρικῆς, ἢ γυμναστικῆς, ὅλον αὐτὸ χρὴ τὸ πρᾶγμα διελθόντα, καθάπερ ἐγὼ νῦν ἐποίησα, λέγειν οὕτως ἐφεξῆς, ὥς, μιᾶς οὔσης τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης, ἔξεστιν, εἰ βούλει, καλεῖν αὐτὴν ἰατρικὴν· εἰ δ' οὐκ ἐθέλεις οὕτως γυμναστικὴν, εἰ δ' οὐδὲ τοῦτο, τὴν ὅλην ἀνώνυμον εἰπὼν εἶναι, τὸ μὲν ἕτερον αὐτῶν τμήμα κάλει ἰατρικὴν, τὸ δ' ἕτερον γυμναστικὴν· εἰ δὲ μηδ' οὕτως ἐθέλεις, ὑγιεινὴν τινα τέχνην, τὴν ἀντιδιακρουμένην τῇ θεραπευτικῇ, καὶ ταύτης, εἰ βούλει, μέρη διαιτητικὴν εἰπὲ καὶ γυμνα-

corrigenstem alteram, amboque haec naturae prius inesse, sed ipsarum alteri; corrigenti scilicet, humanam artem opitulari; quae et ipsa bipartito dividitur in curatricem partem seu medicatricem atque in alteram conservatricem, quae et salubris vocatur. Ipsius vero tres partes sunt, analeptice, evectice ac toti generi cognominis salubris. Itaque sive de tota conservatrice parte, sive de ejus parte quispiam quaerat, ad utram artem pertineat, ad medicatricemne, an ad corporis exercitatoriam, totam rem prius (ut nunc ego feci) perscringentem ita deinde ipsum explicare opus est. Quod una corporis ars quum sit, licet volenti eam medicinam appellare; sin hoc non placeat, exercitatoriam; sin id quoque displiceat, totam artem nomine carere dicens unam ejus partem medicinam, alteram exercitatoriam appellato; si neque id probas, salubrem quandam artem curativae ex diverso oppositam, ejusque partes (si velis) diaeteticam gymnasti-

Ed. Chart. VI. [29.]

Ed. Bas. IV. (296.)

στικήν. εἰ γὰρ καθ' ἕκαστον ἐξηγήσῃ τῶν ὀνομάτων, οὕτως ἀκολουθήσει τὸ σύνπαν.

Κε φ. λβ'. Ἰω', φασί τινες ἐπὶ τούτοις, ἀλλ' οὐχ, ὡς ἂν ἐγὼ φάναι βουληθῶ, διαιρεῖσθαι χρή περὶ τῶν ὀνομάτων, ἀλλ' ὡς ὀρθῶς ἔχει διελθεῖν. αὐθις οὖν ἡμῖν ἐστι καὶ τούτοις ἀποκριτέον ὡδί πως. εἰ μέλλεις μνημονεύειν, ἂ οὗτος, ὡς οὐκ ἔτι περὶ πραγμάτων ἢ σκέψις, ἀλλ' ἐξηγήσιν ὀνομάτων μοι προβέβληκεν, οὐδὲ τοῦτ' ἀναδύομαι. φημί δὴ σοι περὶ τῶν ὀνομάτων, οὐ μόνον τούτων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων, οὐδὲν ἔχειν εἰπεῖν σοφόν, ἀλλ' εἴτ' ἐκ τῆς τῶν Ἀσσυρίων ἢ φωνῆς τοῦνομα, παρὰ τῶν Ἀσσυρίων αὐτῶν μανθάνειν χρήναι τὸ πρᾶγμα, καθ' οὗ τὸ ὄνομα λέγουσιν, εἴτ' ἐκ τῆς τῶν Περσῶν, ἢ Ἰνδῶν, ἢ Ἀράβων, ἢ Αἰθιοπῶν, ἢ ὅπως ὠντινωνοῦν, ἐκείνων πυνθάνεσθαι. τὸ γὰρ ὄνομα ῥηθὲν αὐτὸ καθ' αὐτὸ μόνον οὐδὲν ἐνδείκνυται. τὸ μὲν οὖν ἐμὸν ἀκήκοας. εἰσὶ δὲ οἱ λέγουσιν ἐνδείκνυσθαι σφίσιν τοῦνομα, καὶ τούτου ἐγὰ

eamque dicito. Singula enim nomina si interpretabere, ita universum, quod quaerebas, adeptus fueris.

Cap. XXXII. At his auditis quidam, Heus vir bone, dicunt, non quemadmodum tu statuere volueris, distinguenda sunt nomina, sed ut recte habet, partitio faciendā est. Iterum igitur istis ita respondendum est: Heus tu, meminisse debes, nostram non amplius de rebus esse contemplationem, sed nominum explanationem nobis esse propositam, neque ad hoc etiam tergiversamur, ac de nominibus non his solum, sed et de aliis omnibus illud in universum pronuncio, nihil eruditum in medium adduci posse. Sed siue Assyriorum linguae vocabulum sit, ab ipsis Assyriis res discenda est, cui nomen illud indiderunt, siue sit Persarum linguae, aut Indorum, aut Arabum, aut Aethiopum, aut omnino aliorum quorumcunque, illos percontari oportet; nomen enim ipsum per se solum prolatum nihil indicat. Meam igitur sententiam accepisti. Caeterum nonnulli asserunt, ipsis nomen aliquid significare.

Ed. Chart. VI. [29.]

Ed. Bas. IV. (296.)

πάμπολλα συναθροίσας ὀνόματα Κελτῶν καὶ Θρακῶν καὶ Μυσῶν καὶ Φρυγῶν ἐκέλευον ἐφ' ἐκάστου λέγειν τὸ δηλούμενον πρᾶγμα· τῶν δὲ ἐν τῇ τῶν Ἑλλήνων φωνῇ μόνῃ δύνασθαι τοῦτο ποιεῖν εἰπόντων, ἐξῆς προὔτεινα λιμένα, τῶν δ' εἰπόντων, ἵνα περ αἱ νῆες ὀρμῶσιν, ἀλλὰ Θετταλούς γε ἔφην τὴν ὑφ' ἡμῶν προσαγορευομένην ἀγορὰν οὕτως ὀνομάζειν. οἱ δὲ ἡροῦντο τῇ τῶν Θετταλῶν ἐπίστασθαι διάλεκτον, ὥσπερ οὐκ αὐτὸ δὴ τοῦτο ὁμολογοῦντες, ὅπερ ἐξ ἀρχῆς ἐλέγετο, μηδὲν τῶν ὀνομάτων, ἐφ' οὗ καίτα πρᾶγματος, ἄλλως δύνασθαι μαθεῖν, ἢ παρ' αὐτῶν τῶν Θεμέων διδασχθέντα. πρὸς μὲν δὴ τοὺς οὕτως ἐμπλήκτους ἕτερός μοι γέγραπται λόγος ἰδίᾳ, τῷ δὲ τὰ πρᾶγματα αὐτὰ μαθεῖν θέλοντι μάλιστα τε καὶ πρῶτα, καὶ τοῦθ' ὡς ἔργον χρηστὸν σπουδάζοντι, τῷ τε τὰ ἐπ' αὐταῖς ὀνόματα τῆς πρὸς ἀλλήλους ἔνεκα διαλέκτου μαθεῖν ἐπιποθοῦντι τὴν τῶν Ἑλλήνων ἐξηγήσομαι χρῆσιν, οὐδ' οὖν τούτων ἀπάντων ἐπὶ πᾶσιν ὀνόμασιν, (τοῦτ' ἐν γὰρ ἐρμηνευτικῇ τινός ἐστιν

unde hujusce rei causa ego permulta Celtarum, Thracum, Myforum Phrygumque nomina colligens jussi, ut a singulis rem significatam manifestarent: illis autem in sola Graecorum lingua id se posse facere dicentibus, hoc vocabulum *λιμένα* (latine portum dicas) proposui; illis vero locum, ubi naves in statione quiescunt, significare affirmantibus, At Thessali, respondi, quod a nobis forum rerum venalium dicitur; ita nominant. Sed isti Thessalicam linguam scire se negabant, tanquam sane illud ipsum non confitentes, quod ab initio dicebatur, nullum nomen cui rei inditum sit, aliter posse cognosci, nisi ab ipsis impositoribus edoctus fueris. Caeterum adversus ita dementes alia mihi oratio separatim scripta est; res ipsas vero discere volenti, et praecipue ac maxime huic veluti optimo operi student, rerum praeterea nomina mutuae locutionis causa percipere cupienti usum Graecorum interpretabor. Neque id horum nominibus omnibus faciam: id namque enarratoriae cujusdam aut grammaticae peritiae

Ed. Chart. VI. [29. 30.]

Ed. Bas. IV. (296.)

ἢ γραμματικῆς ἐμπειρίας,) ἀλλὰ τῶν Ἀττικῶν μὲν μάλιστα, δεύτερον δ' ἤδη καὶ τῶν Ἴωνικῶν ἔχειν ἐμπειρίαν ὁμολογήσω τινὰ καὶ τῶν Δωρικῶν ὀνομάτων, ὥσπερ γε καὶ τῶν Αἰολικῶν. ἀλλ' ἐν ταύταις μὲν ταῖς διαλέκτοις ἀγνοεῖν μᾶλλον ἢ γινώσκειν τὰ πλεῖστα, τῆς Ἀττικῆς δ' αὖ γινώσκειν τὰ πλείω ἢ ἀγνοεῖν ὁμολογήσαιμ' ἂν. εἰ δὲ βούλει σὺ καὶ περὶ τῶν ὀνομάτων εἰπεῖν, Ὅμηρος μὲν φησιν·

Ἰητρὸς γὰρ ἀνὴρ πολλῶν ἀντάξιός ἄλλων

Ἰοὺς τ' ἐκτάμνειν, ἐπὶ δ' ἥπια φάρμακα πάσσειν,

Φάρμακα πολλὰ μὲν ἐσθλά μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρὰ,

Ἰητρὸς δὲ ἕκαστος ἐπιστάμενος περὶ πάντων.

ὡς τῆς ἰατρικῆς τέχνης ἰωμένης τὰ κάμνοντα σώματα διὰ τε φαρμάκων καὶ χειρουργίας.

Κεφ. λγ'. [30] Εἰ δ' ἐτι καὶ τρίτον ἄλλο μόνιον ἰάσεως ὑπῆρχεν τὸ διαιτητικὸν ἐν τοῖς καθ' Ὅμηρον χρόνοις, ἐγὼ μὲν οὐκ ἔχω συμβαλεῖν, ὃ δ' ἐμοῦ πρεσβύτερός τε ἅμα καὶ τὰ τῶν Ἑλλήνων πράγματα πιθανώτερος ἐπίστασθαι, Πλάτων ὁ φιλόσοφος, οὐ πάνυ τι χρησθαι φησι τοὺς πα-

munus est: sed Attica potissimum nomina, secundo et Ionica me cognoscere fatebor, nonnulla etiam Dorica atque Aeolica; sed in hisce linguis plura me ignorare quam scire, in Attica vero plura me scire quam ignorare concedam. Quod si tu et de nominibus loqui velis, Homerus utique canit:

Vir medicus multis aliis tibi dignior esto,

Dira venena trahens, et pharmaca mitia fundens,

Multa salubria miscens, et letalia multa,

Doctior est cunctis medicus mortalibus unus.

utpote arte medica languida corpora medicamentis chirurgicaque opera curante.

Cap. XXXIII. An vero et alia tertia medicationis pars diaetetica appellata Homeri temporibus extaret, ego nulla id conjectura assequi possum, Sed me antiquior, et quem magis Graecorum res nosse verisimile est, Plato philosophus; antiquos Asclepiadas hac medicinae parte non

Ed. Chart. VI. [30.]

Ed. Bas. IV. (296.)

λαιοὺς Ἀσκληπιάδας τοῦτο τῷ μέρει τῆς τέχνης. ἀλλ' ὅτε γε τῆς ἱατρικῆς ἐστὶν μέρη ταῦτα τὰ τρία, καὶ ὡς ἡ τὰ παρὰ φύσιν ἔχοντα σώματα θεραπεύουσα τέχνη πρὸς ἀπάντων Ἑλλήνων ἱατρικὴ καλεῖται, σχεδὸν οὐδεὶς ἀντιλέγει. γυμναστικῆς δὲ τέχνης οὐπω μὲν ἦν τὸ ὄνομα κατ' Ὅμηρον, οὐδὲ καλεῖται τις ὅλως γυμναστῆς, ὥσπερ ἱατρος, ὅπου γε καὶ παρὰ Πλάτῳ τὸ μὲν τῆς γυμναστικῆς ὄνομα οὐ πολλάκις εὑρεῖν ἔστιν, παιδοτρίβην μέντοι καλεῖ μᾶλλον, ἢ γυμναστὴν τὸν τεχνίτην αὐτῆς. ἤρξατο γὰρ ὀλίγον ἔμπροσθεν τῶν Πλάτωνος χρόνων ἡ τέχνη τῶν γυμναστῶν, ὅτε περ καὶ τὸ τῶν ἀθλητῶν ἐπιτήδευμα συνέστη. πάλαι μὲν γὰρ εἰς ἀνὴρ ἐργαστῆς τῶν κατὰ φύσιν ἔργων ἀληθῶς εὐεκτικός, εἰς ἀγῶνα καταβαίνων, οὐ πάλην μόνον, ἀλλὰ καὶ δρόμον ἠγωνίζετο, καὶ τις ἐνίκαι πολλάκις εἰς ἄμφω ταῦτα καὶ ἀκορτίζων, καὶ τοξεύων, καὶ δισκοβολῶν, καὶ ἄρματος ἐπιστατῶν, ὕστερον δὲ διεκρίθη, καὶ οἷόν περ ἓνα πεποίηκεν Ὅμηρος Ἐπειόν, εἰς μὲν πάντα τὰ κατὰ φύσιν ἔργα πάντων ὕστατον, πρῶτον δ' εἰς πυγμὴν, ἥς ἐν

admodum usos esse asseverat. Verum medicinae tres has esse partes, artemque male habentia corpora curantem ab universa Graecia medicinam appellari, nemo fere est qui eat infitias. Gymnasticae autem artis nomen Homeri seculo nondum repertum erat, neque quisquam omnino gymnasta, ut medicus, vocabatur. Quemadmodum neque etiam apud Platonem gymnasticae nomen frequenter reperire licet, sed paedotribam magis quam gymnastam hujusce artis professorem appellat: nam paulo ante Platonis tempora gymnastarum ars exorta est, quo etiam tempore et athletarum exercitatio emerfit. Priscorum enim seculis vir unus operarius naturalia munia exequens vere bono habitu robustus, in certamen descendens, non lucta modo, sed etiam cursu certavit, atque etiam duobus his et jaculo praeterea et arcu et disco et cursu alios unus superavit; postea vero haec disjuncta sunt, qualemque Homerus unum Epeum fecit ad cuncta quidem secundum naturam munia obeunda omnium ignavissimum, sed

Ed. Chart. VI. [30.]

Ed. Bas. IV. (296. 297.)

ἄθλοις μόνοις ἢ χρεῖα, τοιοῦτοι πάντες ἐγένοντο, μήτ' ἀρῶσαι, μήτε σκάψαι, μήθ' ὁδὸν ἀνύσαι, μηδ' ἄλλο μηδὲν εἰρηναῖον ἔργον, ἔτι δὲ μᾶλλον πολέμιον ἐργάσασθαι καλῶς δυνάμενοι.

Κεφ. λδ'. Τὴν τούτων τῶν ἀνθρώπων εὐεξίαν ἐμ-
προσθεν ἐμεμφάμεθα, καὶ τὴν ἐπιστατούσαν αὐτοῖς ὁμοίως
γυμναστικὴν, ἄλλην δ' εὐεξίαν ἐπηνέσαμεν, ἀσφαλῆ τε ἅμα
καὶ πρὸς τὰς κατὰ φύσιν ἀπά(297)σας ἐνεργείας χρηστὴν,
ἧς ὕλαι ποιητικαὶ τε ἅμα καὶ φυλακτικαὶ δύο ἐστὸν, ἣ θ'
ὑγιεινὴ προσαγορευομένη δίαίτα καὶ γυμνάσια. τεττάρων
γὰρ οὐσῶν τῶν πασῶν ὑλῶν κατὰ γένος, ὑφ' ὧν ἀλλοιοῦται
τὸ σῶμα, χειρουργίας, καὶ φαρμακείας, καὶ διαίτης, καὶ
γυμνασίων, ἣ μία μὲν ἄχρηστος τοῖς νοσοῦσιν, αἱ δύο δὲ
τοῖς κατὰ φύσιν ἔχουσιν. ὁ μὲν γὰρ νοσῶν, εἰς πολλὰ
καὶ φαρμάκων, καὶ χειρουργίας, καὶ διαίτης δεόμενος, εἰς
οὐδὲν δεῖται γυμνασίων· ὁ δ' ὑγιαίνων ἀκριβῶς γυμνασίων
μὲν χρῆζει καὶ διαίτης τινός, οὔτε δὲ φαρμάκων οὔτε
χειρουργίας προσδεῖται.

strenuum pugilem, qua arte in solis certaminibus usus
est, tales omnes evaserunt, neque arare, neque fodere,
neque iter facere, neque aliud quicquam pacis, ac multo
minus belli opus egregie praestare valentes.

Cap. XXXIV. Horum hominum bonum habitum in
superioribus vituperavimus, artemque pariter gymnasti-
cam ipsos instruentem, aliumque bonum habitum lauda-
vimus tutissimum juxta et ad omnes naturales actiones
maxime idoneum; cujus materiae effectivae simul et
conservativae duae sunt, et salubris vocata victus ratio,
et exercitatio. Quatuor namque genere quum sint omnes
materiae, a quibus corpus nostrum alteratur, chirurgia,
pharmacia, exercitationes ac victus ratio, una est aegro-
tis inutilis, duae vero secundum naturam sese habentibus.
Aegrotans namque, in multis medicamina, manuum ope-
ram victusque rationem postulans, nulla ex parte exer-
citatione eget: exquisita vero sanus corpus exerceat, et
certa quadam victus ratione utatur necesse est, sed medi-
camenta aut chirurgiam non requirit.

Ed. Chart. VI. [31.]

Ed. Bas. IV. (297.)

Κε φ. λς'. [31] Τῆς οὖν ὑγιεινῆς τέχνης μέρος ἐστὶν ἡ γυμναστική. καὶ αὐτάρκως ὑπὲρ ἀμφοῖν ἡμᾶς ἐδίδαξεν Ἰπποκράτης, ὅσα τε χρὴ γινώσκειν ἀέρων τε πέρι, καὶ χωρίων, καὶ ὑδάτων, καὶ ἀνέμων, καὶ ὥρων, ὡσαύτως ἐδεσμάτων τε πέρι, καὶ πομάτων, καὶ ἐπιτηδευμάτων, ἀκριβέστατα γράψας ὅπαντα· συμπληροῦται γὰρ ἐκ τούτων ἡ διαίτα. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον ὑπὲρ τε καιροῦ, καὶ ποσότητος, καὶ ποιότητος, οὐ γυμνασίων μόνον, ἀλλὰ καὶ τρέφειν αὐτάρκως διεξῆλθεν. ἔοικε δὲ Πλάτων ἀπὸ μέρους ὀνομάζειν τὸ σύμπαν μόριον, οὐχ ὑγιεινὴν τέχνην, ἀλλὰ γυμναστικὴν προσαγορεύων, ὅτι τε ἐξαίρετον ἴδιον ὑπάρχει τοῖς ὑγιαίνουσιν, ὡς ἂν μὴδ' ὅλως αὐτῷ χρωμένων τῶν νοσοῦντων, ὅτι τε τοῦτο μόνον ἐνόμιζεν ἐπιστάτου δεῖσθαι. τὸ μὲν γὰρ ὑγιαίνον ἀκριβῶς σῶμα, ταῖς κατὰ φύσιν ὁρέξεσιν χρώμενον, οὐτ' ἐν ταῖς ποιότησιν, οὐτ' ἐν τῷ καιρῷ τῆς χρήσεως ἐξαμάρτοι ἂν τι περὶ τὰ σιτία. περὶ μὲν δὴ τούτου λόγος ἕτερος. ἀλλ' ὅτι γε καὶ Πλάτων ἑτέραν μὲν οἶδε τὴν ὡς μέρος τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης γυμναστικῆν, ἑτέραν δὲ τὴν νῦν εὐδο-

Cap. XXXV. Salubris igitur artis pars gymnastica, abundeque de utroque praecepit Hippocrates, quaecunque de aëris natura, locorum, aquarum, ventorum annique temporum noscenda sunt, item de cibis, potibus atque vitae institutis accuratissime omnia perscribens: ex istis enim diaeta completur: haud secus et de idoneo tempore, magnitudine ac qualitate non exercitationis tantum, sed etiam frictionis satis differuit. Plato a parte totum cognominare visus est, non salubrem artem, sed exercitatoriam appellans, tum quia exercitatio benevalentium praecipua ac propria est, tanquam nullo pacto ipsa aegrotis utentibus, tum quod eam solam moderatore egere iudicavit: quandoquidem exquisita sanitate fruens corpus, naturalibus appetitionibus utens, neque in quali, neque usus tempore quicquam in sumendis cibis erroris committet. Sed de hoc alibi sermo habendus est. Quod autem et Plato aliam gymnasticam ut artis corpus regentis partem noverit, aliam vero, quam nunc homines celebrant, ex

Ed. Chart. VI. [51.]

Ed. Bas. IV. (297.)

κιμοῦσαν, ἐν τῶνδ' ἂν μάλιστα μάθοις. ὑπογράψω γάρ σοι τὰς ῥήσεις αὐτοῦ! πρώτην μὲν τὴν ἐκ Γοργίου, τόνδε τὸν τρόπον ἔχουσαν. δυοῖν ὄντιον πραγμάτων, δύο λέγω τέχνας. τὴν μὲν ἐπὶ τῇ ψυχῇ πολιτικὴν καλῶ, τὴν δὲ ἐπὶ τῷ σώματι μίαν μὲν οὕτως ὀνομάσαι οὐκ ἔχω σοι, μιᾶς δ' οὔσης τῆς τοῦ σώματος θεραπείας, δύο μόρια λέγω, τὴν μὲν γυμναστικὴν, τὴν δὲ ἰατρικὴν. ἐνταῦθα μὲν οὖν, ὅτι τε μία τοῦ σώματος ἐστὶν ἡ θεραπευτικὴ τέχνη, | δύο ἔχουσα τὰ πρῶτα μόρια, σαφῶς ἐδήλωσεν ὁ Πλάτων· ὅτι δὲ τῶν μὲν μορίων αὐτῆς ἐστὶν ὀνόματα, τῆς δ' ὅλης οὐκ ἐστὶν, ὅτι τε καὶ πρὸς τὸ βέλτιστον ἀποβλέπει, καὶ ὥς ἡ εὐεξία τοῦτ' ἐστὶν, ἐκ τῶν τοιῶνδε φανερόν, ὧν ἕκαστα ἐν ταῦτ' διήλθεν. σῶμά που καλεῖς τι καὶ ψυχὴν. πῶς γὰρ οὐ; οὐκοῦν καὶ τούτων οἶσι τινὰ εἶναι ἑκατέρου εὐεξίαν; ἔγωγε. τί δέ; δοκοῦσαν μὲν εὐεξίαν, οὔσαν δ' οὐ; οἷον δὲ τοῖον λέγω. πολλοὶ δοκοῦσιν εὖ ἔχειν τὰ σώματα, οὓς οὐκ ἂν ῥαδίως αἰσθοιτό τις, ὅτι οὐκ εὖ ἔχουσιν, ἄλλος ἢ ἰατρός τε καὶ

his quispiam comprehendere poterit; tibi enim eius verba subiciam, primumque ea, quae in Gorgia ad hunc modum se habent. *Duae res quum sint, duas esse artes dico, unam animae, quam civilem appello, alteram corporis, quam et ipsam unam quo nomine appellem, non habeo; sed una quum sit corporis curatio, duas partes nomino, gymnasticam unam, medicatricem alteram.* Hoc loco unam esse artem corpus curantem, quae duas principes partes habeat, dilucide Plato monstravit, partesque ipsius esse nominatas, totam vero nomine carere, in optimumque respicere, qui et bonus habitus dicitur, ex hisce declaratur; quorum singula in eodem libro explicavit. Corpus sane vocas aliquid et animam. Quidni? Igitur et istorum amborum quendam esse bonum habitum non putas? Ego quidem. Quid vero? apparentem bonum habitum, sed non vere bonum? Quod autem dico, tale est. Plerique corpore bene habere videntur, quos haud facile quispiam non bene habere sentiat, nisi medi-

Ed. Chart. VI. [31. 32.]

Ed. Bas. IV. (297.)

τῶν γυμναστικῶν τις. ἐν τε τοῖς ἐξῆς, ὅτι τε πρὸς τὸ βέλτιστον μὲν ἀποβλέπουσιν οἷδε, πρὸς δ' αὖ τὸ ἥδιστον ὁ ὀψοποιός τε καὶ ὁ κομμωτής, αὐτός γε διεξέρχεται.

Κεφ. λς'. Τὴν μὲν γὰρ τῶν τοὺς ἀθλητὰς γυμναζόντων γυμναστικὴν, ὑποδυομένην μὲν ὀνόματι σεμνῶ, κακοτεχνίαν δὲ οὔσαν, οὕτω μὲν εἰς τοσοῦτον ἀποκεχωρηκυῖαν τοῦ κατὰ φύσιν, εἰς ὅσον αὐτὴν νῦν προαγηόχασιν, ἥδη δ' ἀρχομένην οὐ πρὸς τὸ βέλτιον ἀποβλέπειν, ἀλλ' ἀπλῶς ὡς ἰσχὺν τῶν ἀντιπάλων καταβλητικὴν, ἐν τῷ τρίτῳ τῆς Πολιτείας ἐμέμψατο λέγων ὧδε καὶ μὰ τὸν Δία, ἥ δ' ὅς, σχεδόν τί γε πάντων μάλιστα, εἴ γε περαιτέρω γυμναστικῆς ἢ περιττὴ αὕτη ἐπιμέλεια τοῦ σώματος· καὶ γὰρ καὶ πρὸς οἰκονομίας, καὶ πρὸς στρατείας, καὶ πρὸς ἐδραίους ἀρχὰς ἐκ πόλει δύσκολος. τὸ δὲ δὴ μέγιστον, ὅτι καὶ πρὸς μαθήσεις ἀστινασοῦν καὶ ἐννοήσεις τε καὶ μελέτας πρὸς ἑαυτὸν χαλεπὴ, κεφαλῆς τινος ἀεὶ διατάσεις καὶ [32] ἱλίγγους

cus aut gymnasticorum aliquis fuerit. Et in sequentibus, optimum istos intueri, quod vero sit jucundissimum, ab obsoniorum conditore, qui comptor dicitur, spectari, ipse late declarat.

Cap. XXXVI. Sed gymnasticam illam, qua instituuntur athletae, gravi quidem nomine decoratam, sed flagitiosam artem, nondum eousque extra naturae limites progressam, quousque eam nunc protulerunt, jam vero non optimum finem, sed absolute virium, quibus adversarii prosternantur, incrementum sibi proponere incipientem, in tertio de Republica libro vituperavit in hunc modum differens. *Profecto per Jovem, inquit ille, omnium fere potissimum, siquidem ultra gymnasticam supervacua ista corporis diligentia producat: nam et domui gubernandae, et militiae, et sedentariis magistratibus in civitate gerendis incommoda est; praecipuum vero ac maximum, quod ad omnes disciplinas, cogitationes ac meditationes capeffendas per se ipsam difficilis est, capitis semper aliquas distentiones atque ver-*

Ed. Chart. VI. [32.]

Ed. Bas. IV. (297.)

ὑποπτεύουσα καὶ αἰτιωμένη ἐκ φιλοσοφίας ἐγγίνεσθαι. ὥστε, ὅπη αὕτη, ἀρετῇ ἀσκεῖσθαι καὶ δοκιμάζεσθαι πάντῃ ἐμ-
πόδιος. κάμνειν γὰρ οἶεσθαι ποιεῖ αἰ, καὶ ὠδίνοντα μῆ-
ποτε λέγειν περὶ τοῦ σώματος. ἔτι δὲ σαφέστερον ἐν τοῖς
ἐξῆς, ὡς οὐκ ἰσχὺν καταβλητικὴν οἶεται τέλος εἶναι τῆς
γυμναστικῆς, ἀλλὰ τὴν πρὸς τὰς κατὰ φύσιν ἐνεργείας
χρεῖαν, ἐνεδείξατο λέγων ὠδί. αὐτὰ γε μὴν τὰ γυμνάσια
καὶ τοὺς πόρους πρὸς τὸ θυμοειδὲς τῆς φύσεως βλέπων,
καμνεῖν ἐπεγείρων πονήσει μᾶλλον, ἢ πρὸς ἰσχὺν, οὐχ ὥστε
οἱ ἄλλοι ἀθληταὶ ῥώμης ἕνεκα σιτία καὶ πότους μεταχει-
ρίζονται. δῆλος οὖν ἐξ ἀπάντων ὁ Πλάτων ἐστὶν τὴν
Ἱπποκράτους ἀκριβῶς φυλάττων γνώμην ὑπὲρ τῆς γυμναστι-
κῆς τέχνης ταύτης, ἥς τὸ τέλος ἐστὶν ἡ τῶν ἀθλητῶν
εὐεξία. μέμφεται γὰρ αὐτὴν ὡς ἄχρηστον εἰς τὰς πολιτικὰς
πράξεις ἀπάσας, ὅπερ ἐνὶ λόγῳ περιλαβὼν ἐκεῖνος ὠδί
πὺς ἀπεφῆνατο· διαθέσιος ἀθλητικῆς οὐ φύσει ἐξίς
ὑγιεινὴν κρείσσω. ὅτι δὲ καὶ σφαλερὰ πρὸς ὑγίειαν ἡ μά-

*tigines reformidans, sapientiaeque studium eorum ortus
causam asserens. Quare, ubi ipsa adest, in virtute exer-
ceri atque probari undique impedimentum objicit: efficit
enim, ut homo semper se aegrotum opinetur, neque de cor-
poris habitu queri unquam desinat. Adhuc inferius evi-
dentius gymnasticae finem non vires adversarios proster-
nentes, sed usum ad naturales actiones esse confirmavit
ita dicens: Ipsas quidem exercitationes ac labores ad
irascibilem naturae partem respiciens illamque excitans
subibit potius quam virium rationem habens, nec quem-
admodum alii athletae roboris causa cibos potusque
adhibebit. Undique igitur Platonis sententia perspicua
est, Hippocratis mentem de huiusmodi arte gymnastica
exquisite observantis, cuius finis est athletarum bonus
habitus; ipsam enim tanquam ad omnia civilia negotia
inutilem vituperat: quod brevi oratione ille complexus
ita pronuntiavit. Affectione athletica non naturali sa-
lubris habitus melior est. Quod ipsorum vero maxime ex-*

Ed. Chart. VI. [32.]

Ed. Basf. IV. (297.)

λιστα κατωρθωμένη διάθεσις αὐτῶν ἐστίν, ἐφ' ἣν σπεύδουσι, καὶ ὡς καὶ τοῦτ' ἐγίνωσκον Ἱπποκράτης τε καὶ Πλάτων, εἴρηται μὲν καὶ δι' ἄλλων.

Κεφ. λζ'. Οὐ μὴν ἀλλ', ἐπειδὴ περ ὑπαξ κατέστην εἰπεῖν τι περὶ τῆς μοχθηρᾶς εὐεξίας τε καὶ γυμναστικῆς, ὑπομνησθήσομαι καὶ τούτων ὡς ἐν μάλιστα διὰ βραχυτάτων. τῆς ὑγιείας ἐν συμμετρίᾳ τινὶ τεταγμένης, ἀμετρίας ἐστὶ δημιουργὸς ἢ τοιαύτη γυμναστικὴ, πολλὴν καὶ πυκνὴν αὔξουσα σάρκα καὶ πλῆθος αἵματος ὡς ἐν μάλιστα γλισχροτάτου παρασκευάζουσα. βούλεται γὰρ οὐ τὴν ἰσχὺν αὐξῆσαι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν ὄγκον τε καὶ τὸ βάρος τοῦ σώματος, ὥστε καὶ ταύτῃ χειροῦσθαι τὸν ἀνταγωνιστήν. οὐκοῦν ἔτι χαλεπὸν ῥῥδὲν ἐξευρεῖν, ὡς διὰ τοῦτο ἄχρηστός τε πρὸς τὰς κατὰ φύσιν ἐνεργείας ἐστίν καὶ ἄλλως σφαλερά. ὅπερ γὰρ ἐν ἀπάσαις ταῖς ὄντως τέχναις ἀγώνισμά ἐστι μέγιστον εἰς ἄκρον ἀφικέσθαι τοῦ σκοποῦ, τοῦτ' ἐν ταύτῃ μοχθηρότατόν ἐστιν, ὡς φυσικὴν τινα διάθεσιν, ἀλλ',

cellens affectio, ad quam potissimum properant, ad sanitatem periculosa est, quodque id Hippocrati Platonique ignotum non fuit, et alibi a nobis dictum est.

Cap. XXXVII. Caeterum, quoniam semel de hoc non vere bono habitu, deque vitiosa gymnastica sermonem institui, et haec de his, quam paucissimis potero, perstringam. Quum in quadam moderatione sanitas sita sit, hujusmodi gymnastica intemperiem excessumque molitur, multam et solidam carnem procreans, sanguinisque copiam quam tenacissimi adaugens. Neque enim vires tantum, sed etiam molem pondusque corpori adjicere conatur, ut hac etiam ratione adversarius opprimi valeat. Neque igitur amplius reperire difficile est, artem hanc omnibus naturalibus actionibus ideo esse inutilem, et alioqui periculis obnoxiam. Quod enim in omnibus veris artibus maximum studium est ad summum ejus, quod appetitur, pervenire, id in ista pessimum est, quum eum affectum, qui ex sententia Hippocratis praeter naturam

Ed. Chart. VI. [32.]

Ed. Bas. IV. (297.)

ὡς Ἱπποκράτης ἔλεγεν, οὐ φύσει κατασκευαζούσῃ· τὰ μὲν γὰρ τῆς φύσεως ἀγαθὰ προϊόντα τε καὶ ἐπιδιδόντα καὶ αὐξανόμενα γίνεται βελτίω, τὰ δ' οὐ φύσει πάντα τοσούτῳ χαλεπότερα, ὅσῳ καὶ μείζω. ὅθεν ἄφωνοί τινες αὐτῶν ἐξαίφνης, ἕτεροι δ' ἀναισθητοί, καὶ ἀκίνητοι, καὶ τελείως ἀπόπληκτοι γίνονται, τοῦ παρὰ φύσιν ὄγκου τοῦδε καὶ τοῦ πλήθους ἀποσβέσαντός τε τὴν ἔμφυτον θερμασίαν, ἐμφράξαντός τε τὰς διεξόδους τοῦ πνεύματος· ὅσοι δ' ἂν αὐτῶν τὰ πρόοιτα πάθωσιν, ἀγγεῖον ῥήξαντες ἐμοῦσιν ἢ πτύουσιν αἷμα. τοὺς μὲν δὴ τῆς τοιαύτης εὐεξίας δημιουργοὺς, ὧν ἐστὶ τὰ θυμαστιά ταυτὶ συγγράμματα, νῦν ὑπὸ τῶν τὰ ὧτα κατεαγόντων περιφερόμενα, τελείως ἤδη τοῦδε τοῦ γράμματος ἀποδιαπομπησόμεθα. γινώσκεις γὰρ δὴ πού καὶ σὺ, Θρασύβουλε φίλτατε, μὴδ' ἀποκρίσεως αὐτοὺς ἀξιουμένους ὑπ' ἐμοῦ. τί γὰρ ἂν καὶ πλέον εἴη τοῖς χθρὲς μὲν καὶ πρώην πεπαυμένοις τοῦ παρὰ φύσιν ἐμπίπλασθαί τε καὶ κοιμᾶσθαι, τόλμης δ' εἰς τοσοῦτον ἤκουσιν, ὥσθ', ὑπὲρ ὧν οὐδὲ τοὺς ἱκανῶς ἡσκηκότας ἀκολου-

est, tanquam naturalem adipisci contendat. Siquidem naturae bona, quo procedunt magis, crescunt atque augentur, eo meliora evadunt; non naturalia vero omnia tanto deteriora sunt, quanto majora. Unde istorum nonnulli repente obmutescunt; alii sensum motumque amittunt ac penitus attoniti fiunt, mole ista praeter naturam ac multitudine insitum calorem extinguente, liberumque spiritui transitum intercludente; quicunque autem ex ipsis mitiora patiuntur, effracto vase sanguinem vomunt aut expuunt. Hujusce igitur boni habitus opifices, quorum haec mirabilia sunt volumina, quae a corruptas aures habentibus in praesentia circumferuntur, jam prorsus ab hoc nostro libro ablegemus, siquidem tu quoque, carissime Thrasymbule, cognoscis, istos neque dignos esse putari, ut a me responsum accipiant. Quid enim istis plus erit, qui heri aut nudius tertius praeter naturam crapulari atque dormire desierunt, ad tantumque audaciae pervenerunt, ut de rebus illis temere impudenterque contendant, de quibus neque illi facile pronun-

Ed. Chart. VI. [32. 33.]

Ed. Bas. IV. (297. 298.)

θίας τε καὶ μαχομένων διάγνωσιν ἔχει εὐπετῶς ἀποφῆνα-
σθαι, περὶ τούτων ἀναισχύντως διατρίβειν; τί μάθοιεν
ἂν οὗτοι βα(298)θὺ καὶ σοφὸν καὶ ἀκριβὲς ἀκούσαντες
θεώρημα; θαυμαστὸν μὲν τὰν ἦν, εἰ τοῖς μὲν [33] ἐκ
παιδῶν ἀσκουμένοις ἐν τοῖς ἀρίστοις μαθήμασιν οὐχ ἅπασιν
ὑπάρχει κριταῖς ἀγαθοῖς εἶναι τῆς τοιαύτης θεωρίας, ὅσοι
δ' ἀσκοῦνται μὲν, ὥστ' ἐν ἀθλοῖς νικᾶν, ἀφυσὶς δὲ ὄντες
κακῇ στεφάνων μὲν ἠτύχησαν, ἐξαίφνης δ' ἀνεφάνησαν
γύμνασται, τούτοις ἄρα μόνοις ὑπάρξει τοὺς περιττοὺς. καὶ
μὴν ἐργήγορσις μᾶλλον καὶ φροντὶς οὐκ ἀμαθὴς ἢ ὕπνος
ὄξυν τὸν νοῦν ἀπεργάζονται, καὶ τοῦτο πρὸς ἀπάντων σχεδὸν
ἀνθρώπων ἄδεται, διότι πάντων ἐστὶν ἀληθέστατον,

Παχεῖα γαστήρ λεπτόν οὐ τίκει νόον.

ἴσως οὖν ἡ κόνις ἐτι μόνη σοφίαν αὐτοῖς ἐδωρήσατο. τὸν
μὲν γὰρ πηλὸν, ἐν ᾧ πολλάκις ἐκυλινδοῦντο, τίς ὑπολαμ-
βάνει σοφίας εἶναι δημιουργόν, ὁρῶν γε καὶ τοὺς σὺς ἐν
αὐτῷ διατρίβοντας; ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς ἀποπάτοις εἰκὸς, ἐν

ciare audent, qui jamdiu earum cohaerentiam pugnan-
temque naturam assequi studuerunt? Quodnam isti pro-
fundum, eruditum graveque praeceptum audientes con-
discere potuerunt? Mirandum esset medius fidius, si,
quum neque illi omnes, qui a primis pueritiae temporibus
in optimis disciplinis versati sunt, boni contemplationis
hujusce judices esse valeant, illi, qui sese in certami-
nibus ad vincendum exercuerunt, degeneres autem et
ibi victoria caruerunt, ac repente gymnastae effecti sunt,
soli mentis acumine praecellent. Atqui vigilia cogitatio-
que non rudis magis quam somnus perspicax ingenium
reddunt, idque ab omnibus fere hominibus, quoniam
omnium verissimum est, adagium decantatur:

Crassus venter subtilem mentem non parit.

Forfan igitur pulvis adhuc solus sapientiam ipsis compa-
ravit; nam lutum, in quo crebrius volutati sunt, quis sa-
pientiae conditorem esse arbitretur, et fues cernens in
ipso convolvi? At non in latrinis, inter quas quotidie

Ed. Chart. VI. [53.]

Ed. Bas. IV. (298.)

οἷς διημέρευον, ἀγχίνοια φέσθαι καὶ μὴν παρὰ ταῦτ' οὐδὲν ἄλλο πρότερον ἔπραττον· ὅλον γὰρ ἐωρῶμεν αὐτῶν τὸν βίον ἐν ταύτῃ τῇ περιόδῳ συστρεφόμενον, ἢ ἐσθιόντων, ἢ πινόντων, ἢ κοιμωμένων, ἢ ἀποπατούντων, ἢ κυλινομένων ἐν κόνει τε καὶ πηλῷ.

Κε φ. λή'. Τούτους οὖν ἀποπέμψαντες, (οὐ γὰρ κακοτεχνίας, ἀλλὰ τέχνας ἤκομεν ἐπισκεψόμενοι,) τοὺς τῆς ὄντως γυμναστικῆς ἐπιστήμονας ἤδη καλῶμεν, Ἱπποκράτην τε καὶ Διοκλέα, καὶ Πραξαγόραν, καὶ Φιλότιμον, Ἐρασίστρατόν τε καὶ Ἡρόφιλον, ὅσοι τ' ἄλλοι τὴν ὅλην περὶ τὸ σῶμα τέχνην ἐξέμαθον. ἤκουσας δὴ που ἀρτίως Πλάτωνος λέγοντος, ὡς οὐδὲν ἐστὶν ἴδιον ὄνομα. μὴ τοίνυν ζῆτει ἐν ὀνόματι κατὰ πάσης τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης, οὐ γὰρ εὐρήσεις· ἀλλ' εἴπερ ποτὲ κατασταίης ὑπὲρ αὐτῆς εἰπεῖν, ἀρκείτω σοι Πλάτωνα μιμησαμένῳ διελθεῖν, ὡς μιᾶς οὐσῆς τῆς τοῦ σώματος θεραπείας δύο μόρια λέγω, τὴν μὲν γυμναστικὴν, τὴν δὲ ἱατρικὴν, ὑγιαίνοντων μὲν δηλονότι τὴν γυμναστι-

vitam traduxerunt, par est ingenii solertiam procreari; atqui praeter haec nihil aliud ipsi prius agebant. Omnem enim ipsorum vitam in hoc circo versari conspeximus, aut edentium, aut bibentium, aut dormientium, aut ventrem exonerantium, aut sese in pulvere lutoque volventium.

Cap. XXXVIII. His itaque dimissis, (veras enim artes et non vitiosas contemplaturi in hunc sermonem incidimus,) legitimae gymnasticae auctores jam accersamus, Hippocratem, Dioclem, Praxagoram, Philotimum, Erasistratum atque Herophilum, et quicumque alii totam artem ad corpus pertinentem didicerunt. Proxime vero Platonem dicentem audivisti, ejus nullum esse proprium nomen. Ne igitur totius artis corpus curantis unum nomen quaerito, neque enim invenies. Verum, si forte de ipsa sermonem habere institueris, contentus sis, Platonem imitatus, ita differere: *Una quum sit corporis curatio, duas ejus partes appello, unam gymnasticen, alteram curatricem,*

Ed. Chart. VI. [33.]

Ed. Bas. IV. (298.)

κὴν, νοσοῦντων δὲ τὴν ἰατρικὴν. ἀλλ' ἐκεῖνο μᾶλλον ἐπισκέψεως ἄξιον, ὅτι μὴ τὴν ὑγιεινὴν τέχνην ὁ Πλάτων ἀντιδιεῖλε τῇ ἰατρικῇ, καθάπερ ἐπιδόησάν οἱ προειρημένους πάντες ἄνδρες, ὧν, εἰ βούλει, μνημονεύσωμεν ἑνός, ἐπειδὴ καὶ πρόχειρα πᾶσιν ἔστιν αὐτοῦ τὰ συγγράμματα. λέγει τοίνυν Ἐρασίστρατος ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ὑγιεινῶν· οὔτε γὰρ ἰατρὸν εὐρεῖν ἔστιν, ὅστις δέδωκεν αὐτὸν εἰς τὴν περὶ τῶν ὑγιεινῶν πραγματείαν. εἴτ' ἐφεξῆς· αἱ μὲν γὰρ παρὰ τι πάθος γιγνόμενον ἀπεψίαί καὶ αἱ τούτων θεραπείαι εἰς ἰατρικῶν, καὶ οὐκ εἰς τὴν τῶν ὑγιεινῶν πραγματείαν πίπτουσιν. εἴτ' αὖτις ἔτι προελθὼν· εἰ δέ τις εἴη φαυλότης περὶ τὸ σῶμα, δι' ἣν τὰ προσφερόμενα αἰεὶ διαφθαρήσεται, καὶ οὕτως εἰς τὴν αὐτὴν κακοχυμίαν τοῖς προϋπάρχουσιν ἥξει, τὴν τοιαύτην διάθεσιν ἰατροῦ καὶ οὐχ ὑγιεινοῦ λύειν. εἴτ' ἐφεξῆς· τὸ λέγειν περὶ τούτων ἢ λύειν ταύτας ἰατροῖς καὶ οὐχ ὑγιεινοῖς ἐπιβάλλει. φαίνεται γὰρ οὗτος οὐ μόνον ὑγιεινὴν τινα ὀνομάζων τέχνην ὁμοίως τοῖς ἄλλοις ἵπασιν, ἀλλὰ

sanorum quidem gymnasticen, aegrorum vero curatricem. Sed illud magis consideratione dignum, Platonem non salubrem artem curatrici in partitione opposuisse, quemadmodum antedicti omnes viri fecerunt: quorum unius (si placet) meminero, quoniam ejus libri passim celebrantur. Inquit igitur Erasistratus in primo De tuenda sanitate: *Neque enim medicus inveniri potest, qui sese ad tractanda salubria contulerit.* Deinde subjungit: *Cruditates enim ab aliquo affectu provenientes et ipsarum curationes ad medicativam, non ad salubrium tractationem rediguntur.* Deinde iterum progrediens addit: *Si quod vero in corpore vitium extiterit, propter quod assumpta semper corrumpentur, atque ita in aequae malos succos, ac sunt priores, convertuntur, hujusmodi affectionem medici est, non tuendae sanitatis magistri, dissolvere.* Item paulo post: *Praecipere de his, aut has discutere, medicos, non salubres, decet.* Videtur enim iste non artem quandam solum, perinde ut alii omnes, sed etiam ejus

Ed. Chart. VI. [33. 34.]

Ed. Bas. IV. (298.)

καὶ τὸν τεχνίτην αὐτῆς ὑγιεινόν, ὥσπερ, οἶμαι, καὶ τὸν τῆς ἰατρικῆς ἰατρὸν, ἵνα τῆς περὶ τὸ σῶμα θεραπευτικῆς τέχνης, ἧς οὐδὲν ἦν ὄνομα τοῖς Ἑλλησιν ἴδιον, εἰς δύο τὰ πρῶτα τμηθείσης, ὥσπερ αὐτὰς τὰς τέχνας ἰατρικὴν τε καὶ ὑγιεινὴν, οὕτως καὶ τοὺς τεχνίτας αὐτῶν ὀνομάζωμεν ὑγιεινόν τε καὶ ἰατρόν. ὥσαύτως δὲ καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν ἰατρῶν ἐχρήσαντο τοῖς ὀνόμασιν.

Κεφ. λθ'. [34] Ἄλλ', ὡς εἴκειν, οὕτω κατὰ Πλάτωνα εὐνήθες ἦν τοῖς Ἑλλησιν οὔτε ὑγιεινὴν τὴν τέχνην, οὔτε τὸν ἐπιστήμονα καλεῖν ὑγιεινόν. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τὸ τοῦ Ἱπποκράτους ὑγιεινὸν ὑγιεινόν, ἀλλὰ τὸ μὲν τι περὶ διαίτης ἐπιγέγραπται, τὸ δέ τι περὶ ὑδάτων, καὶ ἀέρων, καὶ τόπων. τάχα δ', ὡς ἔφην, οὐδὲ χρεῖαν εἶναι διαίτης ὁ Πλάτων ἐνόμιζεν τοῖς ὑγιαίνουσιν, ἀλλ' ἀρκεῖν μόνην γυμναστικὴν. οὐδὲ γὰρ τὸ ἀναληπτικὸν μῦθον ἢ τὸ προφυλακτικὸν ἴσως ἡγεῖται προσήκειν τῇ γυμναστικῇ. μέσα γάρ, ὡς ἔφην, αὐτὰ τεταγμένα δυνατόν ἐστιν, ὅποτέρῳ τις βούλεται, προσνέμειν. ἀλλ' εἰ καὶ ταῦτά τις τοῖς ἰατροῖς ἐπιτρέψειεν,

professorem salubrem appellare, quemadmodum, ut censeo, et medicativae professorem medicum vocat: ut artis corpus curantis, cujus nullum proprium apud Graecos nomen erat, in duas principes partes distributae, sicut ipsas partes medicativam salubremque, ita et earum professores medicum salubremque appellemus. Eodem modo autem et plerique alii medici nominibus usi sunt.

Cap. XXXIX. Caeterum, ut videtur, Platonis temporibus nondum Graeci aut artem ipsam, aut ejus professorem salubrem appellare consueverant. Neque enim Hippocratis liber salubris salubris inscribitur, sed alter de ratione victus, alter de aquis, aëre et locis inscribitur. Forsitan autem, ut proxime retuli, neque sanis opus esse ratione victus Plato opinabatur, sed ipsis gymnasticam solum sufficere; neque enim instaurativam partem aut praeservativam ad gymnasticam fortasse pertinere existimabat: medias enim ipsas (ut dixi) collocatas, utri volueris, adjicere potes. Quod si et ipsa medicativae adjungas,

Ed. Chart. VI. [34.]

Ed. Bas. IV. (298.)

ὀλίγον ἐστὶ τὸ ὑγιεινόν, αἰέρων τε πέρι, καὶ ὑδάτων, καὶ χωρίων, καὶ γυμνασίων, καὶ σιτίων ἐπισκοπούμενον· καίτοι γε οὐδὲ περὶ σιτίων ἀπάντων, ἀλλ' ὅσα τοῖς ὑγιαίνουσιν ἀρμόττει μόνον. τάχα δ', ἐπειδὴ καὶ τὰ τῶν αἰέρων τε καὶ χωρίων καὶ ὑδάτων ἐφθάνεν ἤδη γινώσκεισθαι τοῖς ἰατροῖς, ὡς ἂν καὶ πρώτου τοῦ θεραπευτικοῦ μορίου συστάντος, οὐδὲν ἔτι προσεπιμαθεῖν αὐτῶν ἐνέλιπεν εἰς τὸ μὴ μόνον ἰατροῖς, ἀλλὰ καὶ ὑγιεινοῖς γενέσθαι, πλήν τῆς περὶ τὰ γυμνάσια τέχνης. οὐκοῦν οὐδὲ ἀπεικός, οὐδ' ἀπὸ μόνου τοῦ προσαγορευθέντος ὀνομασθῆναι τὸ σύμπαν. ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὑπὲρ ὀνόματος ἐστίν, οὐ περὶ πράγματος σκοπεῖσθαι.

Κεφ. μ'. Καὶ εἴ τις, ὅπερ καὶ πρόσθεν εἶπον, αὐτὸ δὴ τοῦτο γινώσκων, ὅτι μὴ καὶ περὶ πράγματος ὁ λόγος, ἀλλ' ὀνόματος ἐστίν, ἐμὲ κελεύσειεν ἀποφαίνεσθαι τι καὶ περὶ τοῦδε, βέλτιον ὀνομάζειν ἐρῶ τοὺς δύο τὰ πρῶτα μόρια φάσκοντας τῆς ὅλης τέχνης ὑγιεινόν τε καὶ θεραπευτικόν, εἴ γ' ἐν ταῖς μεθόδοις ταῖς διαιρετικαῖς ἐμάθομεν

exigua erit salubris portio de aëre, aqua, locis, exercitationibus cibisque tantum considerans; atqui neque de cibis omnibus, sed de illis tantum, qui ad secunda fruentes valetudine pertinent. Quin etiam fortasse, quum aëris, regionum aquarumque notitiam medicus praeoccupasset, utpote curativa parte ante constituta, nihil amplius de ipsis non solum medicis, sed etiam, salubribus instituendis, praeter artem exercitationum rationem tradentem discendum superat. Quam ob rem neque absurdum fuit et a parte nomen habente totum appellari. Verum haec de nomine est, non de re disputatio.

Cap. XL. At si quispiam (quod et supra posui) id ipsum perspiciciens, non de re, sed de vocabulo institutum esse sermonem, me et de hoc aliquid dicere praecipiat, melius eos facere dixero, qui duas totius artis principes partes salubrem curativamque appellant; quandoquidem in dividendi methodis didicimus ejusdem ge-

Ed. Chart. VI. [34.]

Ed. Bas. IV. (298.)

ἄντιδιαίρειν ἀλλήλοις ὁμογενῇ πράγματα. τῷ γάρ, εἰ τύχοι, τῶν ζώων εἰπόντι τὰ μὲν ἐναέρια, τὰ δ' ἐνύδρια, προσθεῖναι τούτοις τὰ λογικὰ προφανῶς ἕτοπον. ἡ μὲν γὰρ πρότερα διαίρεσις ἔμπυρά τε καὶ ἔγγεια προσκειῖσθαι ποθεῖ· αὐτὰ γὰρ ἀνάλογόν ἐστι τοῖς ἐναερίοις τε καὶ ἐνίδροις· δ' αὖ δευτέρα τοῖς λογικοῖς ἀντιδιαίρεισθαι βούλεται τὰ λογα. κατὰ ταυτὰ δὲ καὶ τῷ μὲν θνητῷ τὸ ἀθάνατον, ἀγρίῳ δὲ τὸ ἥμερον, καὶ πεζῷ τὸ πτηνὸν καὶ τὸ ἡκτόν· ἐσχάτη γὰρ αὐτοπία τῶν ζώων, εἰ τύχοι, τὰ μὲν θάνατα λέγειν εἶναι, τὰ δὲ πεζά, τὰ δὲ δίποδα· κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπὶ τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης, εἴ τις θέλοι τέμνων ἔξευρίσκειν τὰ μέρη, τὸ μὲν τοὺς νοσοῦντας ἰώμενον ἱατρικῆς τέχνης λεχθήσεται, τὸ δὲ τῶν ὑγιαίνοντων προνοούμενον ὑγιεινῆς. καὶ τούτου γ' ἔτι κάλλιον, ὅς ἡμεῖς ἔμπροσθεν ἐλέγομεν, τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης πανορθωτικῆς τινος οὔσης, τὸ μὲν κατὰ μεγάλα τὴν ἐπαύρῳσιν ποιούμενον ἱατρικόν τε καὶ ἱατρικὴ ὀνομασθήσεται, τὸ δὲ κατὰ σμικρὰ, καὶ διὰ τοῦτο λανθάνον, εἰ

eris res per opposita membra partiri. Exempli namque gratia de animalibus dicens alia esse aërea, alia aquatilia, si addat, alia rationabilia, perabsurdum evidenter faceret: nam prior partitio ignea terrestriaque adjici ostulat; haec enim proportionē aëriis aquatilibusque respondent; rursus autem secunda in dividendo rationalius irrationalia opponi requirit, ac eadem ratione mortali quidem immortale, fero mansuetum, pedestri voluere alatileque opponitur: extremæ namque absurditatis est animalium aliqua immortalia esse dicere, aliqua pedestria, aliqua bipeda. Ad eundem sane modum in arte, quæ circa corpus occupatur, si quis eam partiens invenire partes quaerat, et aegros curantem medicativam, et sanis consulentem salubrem appellabit. Quin imo etiam melius, ut et prius antea dicebamus, ars corporis curam habens emendatrix quum sit, qua parte magna vitia corrigit, medicativa seu medicatrix nominabitur, qua vero exiguas noxas tollit, ideoque prae exiguitate, num etiam ab initio cor-

Ed. Chart. VI. [34. 35.]

Ed. Basf. IV. (298. 299)

τὴν ἀρχὴν ἐπανορθοῦται, φυλακτικόν. ἔτι δὲ κάλλιον ὄνομα
 μάσεις ἀπὸ τῶν ὑλῶν αὐτὰ, νοσερόν μὲν τὸ ἕτερον, ὑγιεινὸν
 δὲ θάτερον. εἰ δ' αὖ πάλιν ἐθέλοις τέμνειν τὸ ὑγιεινόν
 ἢ φυλακτικόν, (εἴρηται γὰρ, ὥς ἑκατέρως ἐγχωρήσει προσο
 χορεύειν,) ἀπὸ μὲν τῆς ὑποκειμένης ὕλης εἰς τρία τεμεῖν
 ὥς ἔμπροσθεν εἴρηται, τὸ τ' ἀναληπτικόν ὀνομαζόμενον, καὶ
 τὸ κατ' εἶδος ὑγιεινόν, καὶ πρὸς τούτοις τὸ εὐεκτικόν
 ὑποβέβληται γὰρ [35] ἢ ἴδιος ἐκάστῳ τῶν εἰρημένων ὕλων
 τῷ μὲν τὸ κατὰ σχέσιν ὑγιαῖνον σῶμα, τῷ δὲ τὸ κατὰ
 εἶδος, τῷ τρίτῳ δὲ τὸ καλούμενον εὐεκτικόν· συμβέβηκε
 γὰρ ὁμωνύμως λέγεσθαι τοῖς μορίοις τῆς τέχνης αὐτὰ τὰ σώ
 ματα. κατὰ δὲ τὰς ὕλας τῶν βοηθημάτων εἴπερ ἡ τομὴ σω
 γένοιτο, τετραχῇ διαιρήσεις τὴν φυλακτικὴν τε καὶ ὑγιεινὴν
 ταύτην τέχνην. ἔσται γὰρ αὐτῆς ἡ μὲν ἐν προσφερομένοις
 ἡ δὲ ἐν ποιουμένοις, ἡ δὲ ἐν κενουμένοις, ἡ δὲ ἐν τοῖς
 ἔξωθεν προσπίπτουσιν ἀναστρεφόμενη· διὰ τούτων γὰρ
 ὑγίεια φυλάττεται. τὸ μὲν οὖν ἐν (299) τοῖς προσφερομένοις
 τῆς ὑγιεινῆς τέχνης μέρος ἐδεσμάτων τ' ἐστὶ καὶ πομάτων

rigat, sensum subterfugiens, conservatrix dicetur. Qui
 etiam aptius a materiis has partes morbidam unam
 salubrem alteram appellaveris. Quod si rursus velis sa
 lubrem seu conservativam partiri, (utroque enim mod
 licere appellare dictum est,) a subjecta ipsam materia in tri
 diduces, ut supra retulimus, in analepticen dictam et in sali
 brem secundum speciem, praeterea et in boni habitus ef
 fectricem; nam singulis dictis partibus propria mater
 subjicitur, uni secundum habitudinem valens corpi
 alteri secundum habitum, tertiae bono habitu praeditur
 accidit enim ipsa corpora eodem cum partibus artis n
 mine appellari. Quod si secundum auxiliorum mater
 artem hanc salutarem conservatricemque distribuas,
 quatuor partes secabitur; una siquidem in assumptis
 altera in iis, quae fiunt, tertia in iis, quae evacuant,
 quarta in forinsecus occurrentibus versatur; per has
 enim sanitas custoditur. Pars igitur salubris artis in
 quae assumuntur, versans ciborum potionumque ad sanitatem

Ed. Chart. VI. [35.]

Ed. Bas. IV. (299.)

ἐπιστήμη τῶν εἰς ὑγείας φυλακὴν ἀνηκόντων, τὸ δ' ἐν τοῖς κενουμένοις ἰδρώτων τε καὶ διαχωρημάτων, οὖρων τε καὶ ὅλως ἀπάντων τῶν ἐκ τοῦ σώματος ἡμῶν ἐκκενοῦσθαι δεομένων, τὸ δὲ τῶν ἔξωθεν προσπιπτόντων ἀέρος, ὕδατος, ἄλης, θαλάττης, ἐλαίου τῶν τε ἄλλων ἀπάντων τῶν τοιούτων. ἔτι δὲ τὸ τέταρτόν τε καὶ λοιπὸν ὅπερ ἐν τοῖς ποιουμένοις ἐτέτακτο μέρος τῆς τέχνης ἐν γυμνασίοις ἐστὶ καὶ τοῖς καλουμένοις ἐπιτηδεύμασιν. καὶ γὰρ ἐργήγορσις, καὶ ἀγρυπνία, καὶ ὕπνος, καὶ ἀφροδισιά τε καὶ θυμὸς, καὶ φροντίς, καὶ λουτρον ἐκ τούτου τοῦ γένους ἐστίν, καὶ χρὴ διαγινώσκειν τῶν ὑγιεινῶν ἐκάστου τῶν εἰρημένων ποσότητά τε καὶ ποιότητα, καὶ καιρόν.

Κεφ. μα'. Πολλοστὸν οὖν μέρος γίνεται τῆς ὑγιεινῆς τέχνης ἡ περὶ τῶν γυμνασίων ἐπιστήμη. δικαιότερον γὰρ, οἶμαι, καλεῖν ἐστὶ γυμναστικὴν τέχνην, ἣτις ἂν ἐπιστήμη τῆς ἐν ἅπασιν τοῖς γυμνασίοις ἢ δυνάμεως, ὥς τὸ γε περὶ τῶν κατὰ τὴν παλαιστοραν ἐπίστασθαι μόνον ἐσχάτως πω μικρόν ἐστι, καὶ πᾶσιν ἥκιστα χρήσιμον. ἐρέσσειν οὖν ἄμει-

custodiam pertinentium scientia est; quae vero in iis, quae evacuantur, sudores, dejectiones, urinas, in universumque omnia, quae corpus nostrum excernere debet, considerat; quae exterius incidentium est, aërem, aquam, falfuginem, mare, oleum, aliaque huiusmodi omnia speculatur. At quarta pars artis, quae superest, in iis quae aguntur posita, exercitationibus appellatisque studiis continetur: expergefactio namque et vigilia, somnus, venus, ira, curae, lavatio ex hoc genere sunt. Atque singulorum enumeratorum salubrium quantitas, qualitas, occasio dignoscenda est.

Cap. XLI. Quantula igitur salubris artis pars est de exercitationibus scientia? rectius enim puto gymnastica ars appellabitur, quae omnium exercitationum facultatis cognitio est. Nam quae ad palaestram solum pertinent, cognoscere perquam exiguum est, omnibusque mortalibus minime utile. Quandoquidem navigare, fode-

Ed. Chert. VI. [35.]

Ed. Berl. IV. (299.)

τόν ἐστι, καὶ σκάνταν, καὶ θαλάσαν, καὶ ἀκοντίζειν, καὶ
τρέχειν, καὶ πρῶτον, καὶ ἰσπάζεσθαι, καὶ κεντηταῖν, ἁπλο-
μαχεῖν τε καὶ στήλιν ἔνθα, καὶ βραστάειν, καὶ γεωστῆν,
ὁπαστὰ τε τὰλλα κατὰ φύσιν ἐργάζεσθαι κρεῖττον, ἢ
κατὰ παλαιστον γυμνάζεσθαι. καὶ σοὶ πόριστιν ἤδη σκο-
πεῖν, οὐ μόνον διὰ πολλοστὸν ἐστὶ μέγιστος ἱγμενῆς τέχνης
ἢ γυμναστικῆς, ἐλόχιστος δ' αὖ πάλιν ἐστὶ τῆς γυμναστικῆς
τὸ περὶ τῶν κατὰ παλαιστον μέγιστος, ὅτι τε τοιῷ παρ-
κνεται τὸ τῶν ἀδελφῶν ἐπιτελεῖν, καὶ διαδιδάσκωσι τιτὸς
ἀπεργαστικόν, οὐ φύσις, καὶ κακοτεχνίαν ἐπιστατοῦσαν ἔχον,
ὑποδουμένην μὲν τέλει γρηγορῇ τῆς αἰετίας, ἄλλο δ' εἰς
μῦλλον ἢ αἰετίαν ἐργάζομενος. ἀλλὰ ὅτι τῆς μὲν τοιαύτης
κακοτεχνίας οἱ δυσπληροὶ ἀδελφαστικῆς ἀμείστης ἐπιστήμης
ἀναγκάζονται, τῆς δ' ὀπίω γυμναστικῆς Ἰπποκράτης καὶ
ὁ προσηγορευμένος ἐν αὐτῷ γρηγορῆς ἐπιστήμων ἐστίν. ὥστε
δ' ἐν τοῖς κατὰ ἱπποκράτην οἷον ἀπασιν ὁρθῶς ἅμα εἰρηται
παντα, κατὰ τόν αἰῶνα τρέπον σὺ δὲ περὶ γυμναστικῶν.
ἀλλὰ νῦν οὐ πρόκειται διαλέγειν τοῖς κακῶς ὑπὲρ αὐτῶν

re, metere, jaculari, currere, saltare, equitare, venari,
armis certare, ligna findere, bajulare, et agrum colere,
omniaque alia secundum naturam facere, quam lucta
exerceri, melius est. Unde tibi iam intueri licet, non
modo salubris artis portionem esse gymnasticam, sed
etiam gymnasticæ minimam esse particulam luctandi
studium; huiusque cognata athletarum professio, et affectio-
nis cupiditatem non naturalis effectiva, vitiosamque artem
sibi propositam habens, optimum quidem boni habitus
finem præ se ferentem, sed omnia alia potius quam
bonum habitum producentem. At huius improbae artis
isti misere luctati repente scientissimi evaserunt, verae
autem legitimæque gymnasticæ Hippocrates et nuper
cum ipso enumeratus illosirum virorum coetus peritus
est. Quemadmodum vero ad curativam partem pertinen-
tia non rite omnia ab omnibus simul tradita sunt, per-
inde et de exercitationibus non vera omnia præcepta
tradidere. Verum in præsentia perperam de ipsis loquutus

Ed. Chart. VI. [35. 36.]

Ed. Bas. IV. (299.)

ἐγνωκότας, ἀλλ' ἐξηγεῖσθαι τοῦτομα τῆς γυμναστικῆς, ὡς ἔστιν ἐπιστήμη τις ἥδε τῶν ἐν γυμνασίοις δυνάμεων, ὥσπερ ἡ φαρμακευτικὴ τῶν ἐν φαρμάκοις· ὁμῶς γὰρ ταῦτα τὰ μόρια τὴν κλῆσιν ἀπὸ τῶν ὑλῶν ἔσχηκεν ὁμοίως τοῖς ἄλλοις οἷς ὀλίγον ἔμπροσθεν εἶπον.

Κεφ. μβ'. [36] Καὶ δῆλον ὡς, ὅσοι τὴν γυμναστικὴν ἀντιδιωροῦσι τῇ ἰατρικῇ, κακῶς γινώσκουσιν. ἡ μὲν γὰρ ἀπὸ τῆς ὕλης, ἡ δ' ἀπὸ τῆς καθόλου τε καὶ γενικῆς ἐνεργείας ὠνόμασται. πρῶται μὲν γὰρ εἰσιν αἱ κατὰ μέρος ἐνεργεῖαι, καθῆραι δι' ἐλλεβόρου καὶ σχαμμωνίας, εἰ τίχοι, καὶ τεμεῖν γλέβα, καὶ ὀσιτοῦν ἐκχόψαι, καὶ ἀσιτῆσαι προστάξαι, καὶ δοῦναι τροφήν· ἐπ' αὐταῖς δ' ἕτεραι γενικώτεραί τε καὶ ἤδη καθόλου, φαρμακεῦσαι, καὶ χειρουργῆσαι, καὶ διαιτῆσαι, καὶ τούτωι ἀπασῶν κοινῇ, τὸ ἰάσασθαι, καθάπερ, οἶμαι, πάλιν ἐπὶ ταῖς περὶ τὰ ὑγιαίνοντα γιγνομέναις ἐνεργείαις ἀπάσαις κοινῇ ἢ φυλακῇ. καὶ ὅστις ἀντιδιωρεῖται τῷ ἰατρικῷ τὸ φυλακτικόν, ὁμογενῶν ποιεῖται τὴν

castigare propositum non est, sed gymnasticae nomen declarare, quod scilicet haec facultatum in exercitationibus positarum, quemadmodum et medicamentaria facultatum in medicamentis repertarum, scientia quaedam est: ambae enim hae partes a materiis denominationem sortitae sunt, sicut et aliae, quas paulo ante recensui.

Cap. XLII. Atque hinc eos male sentire constat, qui in dividenda tota arte gymnasticam medicativae opponunt; illa namque a materia, haec a generali communique actione appellationem habet. Nam primae actiones singulares sunt, veratro aut scammonia exempli causa purgare, venam aperire, os excidere, inediam indicere, cibum exhibere; post has aliae communiores ac jam universales, medicari, manus opera uti, rationem victus instituire, omnibusque illis commune mederi, quemadmodum, ut puto, iterum actionibus circa sana corpora accommodatis omnibus communis est conservatio. Ac quisquis per divisionem medicativo conservativum opponit,

Ed. Chart. VI. [36.]

Ed. Bas. IV. (299.)

ἀντίθεσιν. ἄμφω γὰρ ἀπὸ τῆς ἐνεργείας ὠνόμασται, καθάπερ αὖ πάλιν ἀπὸ τῆς ὑποκειμένης ἕλης τό τε νοσερὸν καὶ ὑγιεινόν. ἀπὸ δὲ τῆς τῶν βοηθημάτων ἕλης τό τε φαρμακευτικὸν ὠνόμασται καὶ τὸ γυμναστικόν· τὸ μὲν γὰρ τοῦ νοσεροῦ τε καὶ ἱατρικῷ μέρος ὑπάρχει, τὸ δὲ τοῦ ὑγιεινοῦ τε καὶ φυλακτικοῦ.

Κε φ, μ γ'. Προσέχειν δ' ἐνταῦθα τὸν νοῦν χρὴ, μή πη λάθωμεν τὸν αὐτὸν ἀποδείξαντες τῷ γυμναστικῷ τὸν ἐπιστάτην τοῦ παλαίσματος καὶ μόριόν τι ποιήσαντες ὅλης τῆς γυμναστικῆς τὴν ὡς ἂν εἴποι τις παλαιστρικήν. ὁ γὰρ ἐπιστάμενος τὰ τε παλαίσματα σύμπαντα καὶ τῶν τρίψεων ἀπάσας καλῶς ἐργάζεσθαι τὰς κατὰ μέρος ἐνεργείας ἀνάλογόν ἐστι σιτοποιῷ, καὶ μαγείρῳ, καὶ οἰκοδόμῳ, δημιουργεῖν μὲν ἐπισταμένοις ἄρτους τε καὶ ὄψα καὶ οἰκίας, οὐ μὴν ἐπαΐουσί γ' οὐδὲν οἷδὲ γινώσκουσιν, ὅ τί τε χρηστὸν ἐν αὐτοῖς καὶ μὴ χρηστὸν, ἥντινά τε δύναμιν ἔχον ἕκαστον αὐτῶν ἐστι πρὸς ὑγίειαν. ἡ μὲν οὖν προνοουμένη τοῦ σώματος ἡμῶν τέχνη μία, καθάπερ εἴρηται πολλάκις,

cognatorum oppositionem facit: utrumque enim ab actione nominatum est, quemadmodum rursum a subjecta materia morbosum atque salubre, ab auxiliorum autem materia medicamentarium ac gymnasticum, hoc est exercitatorium; illud enim morboſi et medicativi pars est, hoc salubris et conservativi.

Cap. XLIII. Caeterum hoc loco diligenter mentis acies exercitanda est, ne gymnasticum palaestraeque praefectum eundem nos efficere, totiusque gymnasticae partem quandam luctatoriam (ut ita dicam) constituere nos praetereat, quandoquidem et qui luctae et frictionum omnes singillatim actiones rite obire valeat, iste panifici, coquo, aedificatori proportionem respondet, facere quidem panes, obſonia, aedes scientibus, minime tamen, quid in ipsis optimum sit, quid non optimum, intelligentibus, quamvis facultatem ipsorum unumquodque ad sanitatem habeat, non dignoscentibus. Nempe ars, quae corpus humanum curat, ut crebro ante repetitum fuit, una est, aliae vero

Ed. Chart. VI. [36.]

Ed. Bas. IV. (299.)

αἱ δ' ἄλλαι τὰς ὕλας ταύτη παρσκευάζουσιν. οὔτε γάρ, οἷς ἄμεινόν ἐστιν ὑποδεδέσθαι μὲν, καὶ ἀνυποδέτους εἶναι, σκυτοτόμος οἶδεν, οὔθ' οἷς ὑποδεδέσθαι μὲν, ἀλλὰ τοῖον ἢ τοῖον ὑπόδημα. τοῦτο μὲν γὰρ Ἱπποκράτης γιγνώσκει, καὶ κελεύει γε τῷδ' ἐνι φορεῖν ἀρβύλας τὰς πηλοπάτιδας, οὐ μὴν αὐτός γε δημιουργήσῃ τὰς ἀρβύλας, οὐ μᾶλλον, ἢ ὁ στρατηγὸς τὸ κράνος, καὶ τὸν θώρακα, καὶ τὸ δόρυ, καὶ τὴν ἄσπίδα, καὶ τὴν μάχαιραν, καὶ τὰς κνημίδας. οὐδὲ γὰρ ὁ οἰκοδόμος οἶδεν ὑψηλῆς πέρι καὶ ταπεινῆς οἰκῆσεως, οὐδ' ἐνι πρὸς ἀνατολήν ἢ δύσιν ἐστραμμένης, οὐδὲ γε τῆς πρὸς βορρᾶν τε καὶ ψυχρᾶς, ἢ νοτίου καὶ θερμῆς, οὐδὲ σκοτεινῆς ἢ φωτεινῆς, οὐδὲ καταγαίου τε καὶ ὑπερώου, καὶ νοτερᾶς, καὶ ξηρᾶς, ἀλλ' ὅπως ἀγροεῖ, τίνα μὲν ὠφέλειαν ἕκαστον τούτων ἔχει, τίνα δὲ βλάβην, ὥσπερ γε καὶ ὁ σιτοποιὸς οὐκ οἶδεν, ὅτῳ χρηρὴ καθαρὸν ἄρτον διδόναι, καὶ ὅτῳ συγκόμιστον, οὐδὲ ὅτῳ πολὺν, ἢ ὀλίγον, οὐδ' ἐν ὅτῳ καιρῷ, κατασκευάζει μέντοι καλῶς αὐτούς.

huic materias comparant; neque enim alutarii cerdone, quibus calceatis, quibus sine calceis ambulare melius sit, noverunt; sed neque quibus calceis uti quidem melius est, quo tamen calceorum genere uti debeant, comperit habent. Id autem Hippocrati haud ignotum est: cuiusdam enim arbylis lutum calcantibus calceari praecepit, non tamen ipse arbylas conficeret, quemadmodum neque imperator galeam, lorica, hastam, clypeum, gladium, aut ocreas conderet. Praeterea neque aedificator de excelsa aut humili domo quicquam novit, aut de conversa ad occidentem aut orientem, aut ad aquilonem vergente et frigida, aut ad austrum et calida, aut tenebricosa, aut illustri, aut de humili ejus parte sive superiore, aut de humida vel sicca, sed quam utilitatem ista singula, quamve noxam afferant, prorsus ignorat, perinde ut panifex etiam, cuinam purissimus panis, cui furfuraceus, cui multus aut paucus, quove tempore sit dandus, ignorat, ipsos vero panes egregie conficit.

Ed. Chart. VI. [36. 37.]

Ed. Bas. IV. (299.)

ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ μάγειρος ἢ φακῆν, ἢ πτισάνην, ἢ χόνδρον, ἢ τεῦτλον, ἢ τι τῶν ἄλλων ἐπίσταται σκευάζειν, οὐκ εἰδὼς οὐδενὸς αὐτῶν τὴν δύναμιν. αἱ μὲν δὴ τοιαῦται τέχναι τὰς ἀπάσας ὕλας παρασκευάζουσι τῇ θεραπευτικῇ τοῦ σώματος, ὥσπερ αὐταῖς ταύταις ἕτεραι, τῷ μὲν σιτοποιῷ τοὺς πυρούς ὁ γεωργός, καὶ κλίβανον ὁ ἵπνοπλάστης, καὶ ὁ ὑλοτόμος τὰ ξύλα, καὶ ὁ τέκτων τὸν ἄβακα, τῷ τέκτονι δ' αὐτῷ πάλιν ἄλλος μὲν ἄξινην, ἄλλος δὲ στάθμην, ἄλλος δ' αὖ τὰ ξύλα· [37] καὶ σκυτοτόμος δὲ κατὰ ταῦτά τὴν μὲν σμίλην ἢ χαλκευτική, τὰ σκύτη δὲ βυρσοδεψική, τὸν καλόποδα ἢ τεκτονική· καὶ οἰκοδόμοι δὲ λατύποι τε καὶ λιθοτόμοι, καὶ πλινθουργοὶ, καὶ τέκτονες, οἱ μὲν λίθους, οἱ δὲ πλίνθους, οἱ δ' ἐπιτήδεια ξύλα προπαρασκευάζουσιν. αἱ μὲν οὖν τοιαῦται τέχναι σύμπασαι προσδέονταί τε ἀλλήλων καὶ παρασκευάζουσι τὰς τελεωτέρας τὰς θ' ὕλας αὐτάς, ἐξ ὧν ἐργάζονται τὸ τέλος, ὄργανά τε χρησιὰ, δι' ἃν ἐκείνας κοσμοῦσιν.

Κεφ. μδ'. Ἀπάσαις δ' αὐταῖς ἐφέστηκεν, ὅσον ἀρχιτεκτονική τις, ἢ θεραπευτικὴ τοῦ σώματος, καὶ κελεύει τῇ

Eadem ratione et coquus lentem, hordeum, alicam, betam, aut aliorum aliquid, nullius ipsorum vires cognoscens, esui tamen apta reddere peritus est. Id genus artes materias omnes arti corporis curatrici subministrant, quemadmodum his ipsis aliae, panifici quidem frumentum agricola, furnum furnifex, arborum succisor ligna; faber lignarius abacum, fabro lignario autem ipsi rursus alius asciam, amussim alius, item alius ligna; at alutario cerdoni sitidem cultrum fabrilis ars, coria pellium concinnatrix, pedis effigiem lignaria, aedium quoque structori sculptores lapicidae, laterum figuli et fabri lignarii, illi quidem lapides, isti lateres, hi vero ligna idonea praeparant. Omnes igitur id genus artes mutua ope indigent, et perfectioribus materias ipsas, ex quibus finem assequuntur, suppeditant, et instrumenta optima, per quae illas adornant, efficiunt.

Cap. XLIV. Omnibus his autem, ceu quaedam architectonica ars, corporis curativa praesidet, siquidem

Ed. Chart. VI. [37.]

Ed. Bas. IV. (299. 300.)

μὲν οἰκοδομικῇ τοιάνδε τινὰ τὴν οἰκίαν, τῇ δὲ σκυτοτομικῇ τὸ ὑπόδημα, καὶ τῇ μὲν σιτοποιητικῇ τὸν ἄρτον, τῇ δ' αὖ μαγειρικῇ τοῦτον, ἐκάστη τε τῶν ἄλλων, ὥς ἐκάστη πέφυκεν. ἀλλὰ ταύτης τῆς περὶ τὸ σῶμα θεραπευτικῆς ἡ ὑγιεινὴ μόριον ἦν, καὶ ταύτης τετραχῇ τεμνομένης, ἐνὸς τῶν μορίων ἦν γυμναστικὸν μόριον. αὕτη τοίνυν οἷον ἀρχιτεκτονική τις ἐστὶν τοσῶνδε τεχνῶν, ἱππευτικῆς μὲν, ὅταν ἱππάζεσθαι δέη, διδάσκουσα μέτρον καὶ καιρὸν καὶ ποιότητα, κνημητικῆς δὲ καὶ συμπάσης θηρευτικῆς, ὅταν αὖ τοιούτων ἡ χρεία καλῇ, κατὰ ταῦτά δὲ ταῦτα καὶ σκαπτόντων, καὶ φερίζόντων, καὶ ὑλοτομούντων, καὶ ἔρεσ-(300)σόντων, καὶ ὀρχουμένων, καὶ πᾶν ὅτιοῦν ἐνεργούντων ἐπιστατεῖ τε καὶ ἄρχει καὶ προστάττει.

Κεφ. με'. Μία τῶν τοιούτων ἐστὶ τεχνῶν καὶ ἡ περὶ τὰ παλαισματα· καλῶμεν δ' αὐτὴν, εἰ βούλει, παιδογριβικήν· αὕτη μὲν οὐδ' ἐπαΐουσα τῶν πρὸς ὠφελειάν τε καὶ βλάβην τοῦ σώματος εὐσχήμονας δὲ καὶ πολυειδεῖς, καὶ καταβλητικὰς, καὶ ἀπόνους ἐξευρίσκουσα λαβὰς τε ἅμα καὶ

aedificatoriae, ut tales quaedam aedes extruat, praecipit; cerdonicae, calceum; panifici, panem; culinariae, obsonium; aliisque singulis, ut quaeque apta est, quid actura sit, imperat. Sed hujusce artis corpus curantis salubris appellata pars est, cujus quadripartito divisae partis unius gymnastica pars est. Ea igitur tot artium veluti quaedam princeps habetur, equestri sane, quando equitareo porteat, venatoriae similiter, et universim cuilibet alii animalia captanti, quum ipsarum usus postulat, modum, occasionem qualitatemque demonstrans; haud absimili ratione et fodientibus, et metentibus, et ligna caedentibus, et navigantibus, et saltantibus, et quodcumque aliud agentibus praesidens ipsa dominatur atque imperat.

Cap. XLV. Una quaedam inter id genus artes et illa est, quae in luctationibus versatur: appellemus autem eam, si lubet, paedotribicam. Haec enim eorum nihil intelligens, quae ad utilitatem noxamque corporis faciunt, decentes, varias, sternendi vim habentes, facilesque ac minimo labore apprehensiones simul ac motiones, haud

Ed. Chart. VI. [37.]

Ed. Bas. IV. (300.)

κινήσεις οὐδέν ἥττον τῆς ὀρχηστικῆς. ἀλλ' ἐκείνη μὲν οὐκ ἀντιποιεῖται τῆς περὶ τὸ σῶμα θεραπείας· ἡ δὲ παιδοτριβικὴ οὐκ οἶδ' ὅπως ὑπ' ἀναισθησίας ἐσχάτης, ὅσον ἐμπληκτός τις οἰκέτης, ἐπανίσταται δεσπότῃ χρηστῷ, τῇ γυμναστικῇ, καθάπερ εἰ καὶ τις ὀπλίτης, ἢ ἱππεὺς, ἢ τοξότης, ἢ σφενδοθήτης, ἢ ἀκοντιστῆς ἀντιλέγοι τῷ στρατηγῷ παρατάττοντί τε καὶ ὀπλίζοντι, καὶ πρὸς τὸν πόλεμον ἐξάγοντι καὶ αὐτὸς ἡσυχάζειν κελεύοντι· μαίνοιτο γὰρ ἂν που κακείνος, εἰ τὸν στρατηγὸν, εἰς τὰς κατὰ μέρος ἐνεργείας προκαλούμενος, εἴτα βελτίων εὐρισκόμενος, ἢ κοινωνεῖν ἀξιοῖ τῆς ἀρχῆς, ἢ μέρος ἀποφαίνοι τὴν αὐτοῦ τέχνην τῆς στρατηγικῆς. μαίνοιτο δ' ἂν οὐδέν ἥττον, οἶμαι, καὶ ὁ παιδοτρίβης, ἢ κοινωνεῖν γυμναστικῆς, ἢ μέρος ἔχειν αὐτῆς οἰόμενος· ὑπηρέτης γὰρ ἐστὶ μόνον, ὥσπερ γε ὁ στρατιώτης τῆς στρατηγικῆς, οὕτως καὶ ὁ παιδοτρίβης. αὐτὸς γὰρ, ἢ μὲν γυμνάζει, τῆς γυμναστικῆς, ἢ δ' ἀσκεῖ τέχνην παλαισμάτων, εἰτέρας αὖτινός ἐστιν ἐπιτηδεύσεως ὑψηλῆς, ἣν μὲν ἐγὼ ὀνομάζω

minus quam saltatoria, comperit. Verum haec corporis curationem non usurpat: at ista paedotribica, nescio quomodo, prae nimia sensus hebetudine, veluti servus attonitus, in optimum herum, gymnasticam scilicet insurgit, quemadmodum si quis gravis armorum miles, aut eques, aut sagittarius, aut funditor, aut jaculator imperatori aciem struenti, armanti et in proelium educenti rursumque receptui canenti pertinax adversetur: insaniret enim et iste, si imperatorem ad privatas actiones provocans atque laceffens, in iisque praestantior inventus, aut communicari sibi imperium dignum putaret, aut suam ipsius artem imperatoriae partem exillimaret: nihilo secius, arbitror, et paedotriba insaniat, aut gymnasticam scire se, aut eius partem possidere sibi si persuaserit, quum minister tantum sit: ut enim miles artis imperatoriae, sic paedotriba gymnasticae minister est; ipsa namque quatenus exercet, exercitatoriae, quatenus vero luctandi artem exercet, alterius cujusdam professionis minister est, quam ego prostratoriam appello. Non solum

Ed. Chart. VI. [37. 38.]

Ed. Bas. IV. (300.)

καταβλητικήν. οὐ μόνον δ' αὐτοὺς οὕτως καλοῦσιν οἱ τοὺς ἀθλητὰς ἀσκοῦντες, ἀλλὰ γυμναστὰς ὀνομάζουσιν. καί-
 τοι κατὰ γε τὴν ἀλήθειαν ἕτερον μὲν ἐστὶν παιδοτριβικὴ,
 καθάπερ ἡ τοξευτικὴ, καταβλητικὴ δὲ οἷόν περ ἡ στρα-
 τηρικὴ, γυμναστικὴ δὲ οἷον ἡ ἰατρικὴ, καὶ διτταῖς ὑπηρε-
 τεῖ τέχναις, ἐφεστῶσαις ἐκάστη τῶν τοιούτων. [38] οὕτω
 γὰρ καὶ ἡ σκυτοτομικὴ τὸ μὲν, ὥς στρατιώτῃ τινὶ χρηστὸν
 ὑπόδημα, παρὰ τῆς στρατηγικῆς ἐκδιδάσκεται, τὸ δὲ, ὥς
 εἰς ὑγίειαν ἐπιτήδειον, ὑπὸ τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης ἐργά-
 ζεσθαι κελεύεται. ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ μαγειρικὴ τὸ μὲν εἰς
 ὑγίειαν ὅσον ἰατρῶν τε καὶ ὑγιεινῶ παρασκευάζει, τὸ δ'
 εἰς ἡδονὴν, τέχνη μὲν οὐκ ἔτι τοῦτό γε οὐδεμιᾷ, κολακεία
 δὲ τινὶ τὸ τέλος οὐ τὴν ὑγίειαν, ἀλλὰ τὴν ἡδονὴν πεποιη-
 μένη. καὶ δὴ οὖν καὶ παλαιστικὴ τὸ μὲν εἰς ὑγίειαν χρη-
 στὸν ὑγιεινοῖς τε καὶ γυμνασταῖς παρασκευάζει, τὸ δὲ εἰς
 διάθεσιν ἀθλητικὴν ἐκείνῃ τῇ κακοτεχνίᾳ τῇ πολλάκις
 εἰρημένη, τῇ καλούσῃ μὲν ἐαυτὴν γυμναστικὴν, κάλλιον δ'
 ἂν ὀνομασθεῖν καταβλητικὴ. καὶ γὰρ οὖν καὶ ὀνομάζουσιν
 αὐτὴν οἱ Λάκωνες καββαλικὴν, καὶ καββαλικώτερον ἐαυτῶν

autem eds ita appellant, qui athletas exercent, sed etiam
 gymnastas; nihilominus secundum rei veritatem aliud est
 ars paedotribica, quemadmodum sagittatoria; prostratoria
 vero, qualis est imperatoria; at gymnastica, qualis est me-
 dicina, duabusque artibus praepositis hae singulae deser-
 viunt. Ita enim et alutaria, ut militi alicui optimum
 calceum paret, ab arte imperatoria docetur, ut ad sani-
 tatem vero idoneum struat, ab arte corporis gubernatrice
 admonetur. Nec non et culinaria salutare obsonium
 medico salubrique concinnat, quod vero ad voluptatem,
 non amplius id arti cuipiam, sed adulationi potius cui-
 dam finem sibi non sanitatem, sed voluptatem proponenti.
 Igitur et luctatoria id, quod ad sanitatem optimum est,
 salubribus et gymnastis vocatis praeparat; quod autem ad
 affectionem athleticam pertinet, illi vitiosae arti saepius
 a me repetitae, se ipsam quidem gymnasticam appellanti,
 rectius autem prostratoriae nuncupatae. Lacones utique
 et ipsam cabbalicen nominant, eumque magis cabballi-

Ed. Chart. VI. [32.]

Ed. Bas. IV. (300.)

γέ φασιν εἶναι τὸν ἐν ταύτῃ τετραμμένον, οὐκ ἰσχυρότερον.

Κε φ. μς'. Ὅπου γε καὶ ἡ ὑγιαίνουσα πολιτεία μισεῖ τοῦτο τὸ ἐπιτήδευμα καὶ βδελύσσεται, πάσης μὲν τῆς εἰς τὸν βίον ἰσχύος ἀνατρεπτικὸν ὑπάρχον, οὐκ εἰς ἀγαθὴν δὲ τοῦ σώματος ἄγον διάθεσιν. ἐγὼ γοῦν ἐπειράθην ἐμαντοῦ πολλάκις ἰσχυροτέρου τῶν ἀρίστων εἶναι δοκούντων καὶ πολλοὺς στεφανίτας ἀγῶνας ἀνηρημενὼν ἀθλητῶν. ἐν τε γὰρ ὁδοιπορίαις ἀπάσαις ἄχρηστοι τέλειος ἦσαν, ἐν τε ταῖς πολεμικαῖς πράξεσιν, ἔτι δὲ μᾶλλον ἐν πολιτικαῖς τε καὶ γεωργικαῖς, εἰ δὲ που καὶ φίλῳ νοσοῦντι παραμεῖναι δέοι, πάντων ἀχρηστότατοι συμβουλευσαί τε καὶ συσκέπασθαι, καὶ συμπρᾶξαι ταῦτα μὲν, ἥπερ γε καὶ οἱ σύες. ἀλλ' ὅμως οἱ τούτων ἀτυχέστατοι καὶ μηδεπώποτε νικῆσαντες ἐξαίφνης ἑαυτοὺς ὀνομάζουσιν γυμναστὰς, εἰτ', οἶμαι, καὶ κεκράγασιν οὐδὲν ἥττον τῶν συῶν ἐκμελεῖ καὶ βαρβάρῳ φωνῇ. τινὲς δ' αὐτῶν καὶ γράφειν ἐπιχειροῦσιν

cum, non qui robustior, sed qui magis in hac arte versatus fuerit, nominant.

Cap. XLVI. Verum enim vero omnis bene instituta respublica hoc genus artis odit ac detestatur, quae omne vitae robur vimque prosterнат, haud in bonam affectionem corpora traducens. Ego utique plerumque multis athletis, qui praestantissimi esse videbantur, quique multas in certaminibus coronas meriti sunt, me ipsum valentiorē esse expertus sum; quandoquidem in omnibus itineribus faciendis, in militaribus actionibus, magis praeter ea in civilibus atque rusticis negotiis inutiles prorsus reperiēbantur. Si quando vero et amico aegrotanti assistere usu veniret, in consulendo, simul speculando, auxiliando omnium erant ignavissimi, atque hac ratione a suis quidem minime ingenio differunt. Nihilominus tamen inter hos infelicitissimi nullaue unquam victoria insignes repente seipsos gymnastas nominant: deinde, ut arbitror, inconcinna barbaraque voce non minus quam sues vociferantur. Nonnulli autem ipsorum et de fri-

Ed. Chart. VI. [38.]

Ed. Bas. IV. (300.)

ἢ περὶ τρίψεως, ἢ εὐξίας, ἢ ὑγείας, ἢ γυμνασίων, εἴτα προσάπτεσθαι τολμῶσι καὶ ἀντιλέγειν οἷς οὐδ' ὅλοις ἔμαθον, οἷος ὁ πρῶν μὲν Ἱπποκράτει ἐγκαλῶν, ὥς οὐκ ὀρθῶς ἀποφηνάμεν περὶ τρίψεως· ἐπεὶ δ' ἡμᾶς ἀφικομένους ἡξίωσάν τινες τῶν παρόντων ἰατρῶν τε καὶ φιλοσόφων ἅπαντα διελθεῖν αὐτοῖς τὸν λόγον, εἴτ' ἐφαίμετο ἁπάντων πρῶτος ὑπὲρ αὐτῆς Ἱπποκράτης ἀποφηνάμενος ἄριστα, παρελθὼν εἰς τὸ μέσον ἐξαίφνης ὁ αὐτοδιδάκτος ἐκεῖνος γυμναστῆς, ἐκδύσας παιδάριον, ἐκέλευσεν ἡμᾶς τρίβειν τε τοῦτο καὶ γυμνάζειν, ἢ σιωπᾶν περὶ τρίψεως καὶ γυμνασίων, εἴτ' ἐφεξῆς ἐβόα· Ποῦ γάρ Ἱπποκράτης εἰσῆλθεν εἰς σκάμμα; ποῦ δ' εἰς παλαιστραν; ἴσως οὐδ' ἀναχέεσθαι καλῶς ἠπίστατο. οὗτος μὲν οὖν ἐκεκράγει τε καὶ ἄλλως οὐδὲ σιωπῶν ἀκούειν ἐδύνατο καὶ μανθάνειν τὰ λεγόμενα, ἡμεῖς δὲ κατὰ σχολὴν τοῖς παροῦσιν διελέχθημεν, ὥς ὅμοιον ὁ κακοδαίμων ἐκεῖνος ἐργάζοιτο μαγείῳ τε καὶ σιτοποιῷ περὶ πτισάνης ἢ ἄρτου διαλέγεσθαι τολμῶντι, κἄπειτα, φά-

ctione, aut de bono habitu, aut de sanitate, aut de exercitationibus volumina scribere aggrediuntur; deinde de illis agere contradicereque audent, quae nullo unquam tempore didicerunt, ut quidam proxime in Hippocratem invectus, tanquam non recte de frictione tractantem. Verum nonnulli qui aderant medici et philosophi ad me venientes, ut totam ipsis huiusce rei rationem explicarem, a me petiverunt: quod quum fecissem, omnium primus Hippocrates hunc locum optime tractasse visus est. Tunc gymnasta ille sponte nullo docente eruditus in medium repente prodiens, puerumque exuens, nos eum iussit fricare atque exercere, aut de frictione exercitationibusque tacere; deinde clamans dixit: Quando enim unquam Hippocrates in caveam ludorum, quando in palaestram descendit, qui neque forsan rite oleum infundere sciebat? Ad hunc sane modum iste vociferabatur, et alioqui neque tacens audire, nec quae dicebantur intelligere poterat. At nos praesentibus per otium differebamus, improbum illum hominem perinde facere, ut coquus ac panifex de ptisana ac pane disputare audentes, deinde

Ed. Chart. VI. [38. 39.]

Ed. Bas. IV. (300.)

σκοντι· ποῦ γὰρ Ἱπποκράτης ἐν μαγειρείῳ διέτριψεν, ἢ ἐν
μύλωνι; σκευασάτω γοῦν μοι πλακοῦντα, καὶ ὕρτον, καὶ ζο-
μόν, καὶ λοπάδα, ἔπειθ' οὕτως ὑπὲρ αὐτῶν διαλεγέσθω.

Κεφ. μζ'. [39] Τί ποτ' οὖν, φήσεις, ἱατροὺς ὀνομα-
ζομεν Ἱπποκράτην τε καὶ τὸν ἀπ' αὐτοῦ χορὸν, εἴπερ οὐ κατὰ
πάσης τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης τοῦνομα φέρομεν, ἀλλὰ
κατὰ μόνου τοῦ μέρους αὐτῆς, ὃ τοὺς κάμνοντας ἰᾷται;
φαίνεται μὲν γὰρ ὅλην μεταχειρισάμενος τὴν τέχνην, ὥς
μηδὲ τὸ περὶ τὰ γυμνάσια μέρος αὐτῆς ἀπολιπεῖν. ὅτι
πρώτου συστάντος ὅλης τῆς τέχνης μέρους τοῦ θεραπευτικοῦ
διότι καὶ μάλιστα κατήπειγεν, ὕστερον δὲ κατὰ πολλὴν
σχολὴν αὐτῷ προστεθέντος τοῦ φυλακτικοῦ τε καὶ ὑγιεινοῦ
προσαγορευομένου, τὴν ὅλην τέχνην ἀπὸ τοῦ μέρους ὀνο-
μασθῆναι συνέβη, καθάπερ ἐπ' ἄλλων πολλῶν ἐγένετο. καὶ
γὰρ γεωμέτρας ὀνομάζομεν οὐ τοὺς περὶ τῶν ἐπιπέδων σχη-
μάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς περὶ τῶν στερεῶν ἐπισταμέ-
ρους, οὐδ' ἔστιν οὐδ' εἰς νῦν, ὥσπερ γεωμέτρης, οὕτως καὶ
στερεομέτρης ὀνομαζόμενος, ἀλλ' ἐκλείπει τοῦνομα· κα-

clamitantes: Quando Hippocrates in culina aut pistrino
versatus est? Paret igitur mihi placentam, aut panem,
aut jusculum, aut concham condiat, atque ita deinde de
ipsis sermonem faciat.

Cap. XLVII. Igitur fortasse dixeris: Cur Hippocratem,
omnemque ab ipso manantem chorum medicos nominamus,
liquidem non universae arti corporis gubernatrici, sed
soli ejus parti, quae laborantibus opitulatur, id nomen
indidimus? Videtur enim totam artem complecti, ut
neque eam partem, quae de exercitationibus est, negligat.
Hanc hujusce rei fuisse causam suspicor, quoniam, quum
prima totius artis pars curativa, quod et maxime neces-
saria esset, constituta sit, deinde post multum otium con-
servativa salubrisque vocata ei adjecta fuerit, totam
artem a parte denominari contigit, quemadmodum et in
aliis plerisque solet. Quandoquidem et geometras appel-
lamus non circa planas solum figuras, verum etiam circa
solida versantes; nullusque his temporibus invenitur, qui,
ut geometra, sic et stereometra nominetur, sed nomen

Ed. Chart. VI. [39.]

Ed. Bas. IV. (300.)

θάπερ καὶ τὸ τῶν ὑγιεινῶν, οὐ τῶν σωματίων, οὐδὲ τῶν
 διαιτημάτων λέγω τῶν ὑγιεινῶν, ἀλλὰ τῶν ἐπισταμένων ἀν-
 δρῶν τὰῦτα, τῶν ὑπ' Ἑρασιστράτου τοῖς ἰατροῖς ἀντιδιχη-
 μένων. ὡσαύτως δὲ καὶ τριηράρχας μὲν ὠνόμαζον οἱ πα-
 λαιοὶ τοὺς ἄρχοντας τῶν τριήρων, τῶν δ' ἤδη πάντας
 οὕτως καλοῦσιν τοὺς ὁπασοῦν ἡγουμένους στόλου ναυτικοῦ,
 κῆν μὴ τριήρεις ὥσιν αἱ νῆες. ὁμοίον τι τοῦτο περὶ τὴν
 ἰατρικὴν ἐγένετο καὶ τοὺς ἰατροὺς· ἀπὸ γὰρ τοῦ πρώτου
 συστάντος μέρους ὅλην τε τὴν περὶ τὸ σῶμα τέχνην ὀνο-
 μασθῆναι συνέβη τοῦ χοῦνου προϊόντος ἰατρικὴν, αὐτὸν τε
 τὸν ἐπιστήμονα τῆς τέχνης ἰατρόν. οὐκοῦν οὐδ' ἀπαικὸς
 ἐστὶν ἐρωτηθῆναι τινὰ νῦν, ἥστινός ἐστι τέχνης μέρος τὸ ὑγιει-
 νόν, ἀποκρίνασθαι τῆς ἰατρικῆς. ἐκταθείσης γὰρ ἐπὶ πλέον
 τῆς προσηγορίας καὶ μηκέτι τὸ μέρος, ἀλλ' ὅλην τὴν περὶ
 τὸ σῶμα τέχνην σημαίνουσης, Ἱπποκράτης τε δικαίως καὶ
 οἱ νῦν ἅπαντες ἰατροὶν ὀνομάζουσιν, ἴσασι τε μόρια τῆς
 τέχνης αὐτῆς δύο τὰ μέγιστα, θεραπευτικόν τε καὶ ὑγιεινόν·
 αὐτοῦ δ' αὖ πάλιν τοῦ ὑγιεινοῦ μέρους ἴσασι τὸ γυμναστι-

defecit, ut etiam salubrium, non corporum, non cibo-
 rum dico salubrium, sed virorum ista scientium, ab Era-
 sistrato medicis ex adverso distinctorum. Pariter et
 triearchas veteres triremium principes nuncupant, nunc
 vero iam omnes utcunque navalis exercitus duces, et si
 triremes non sint naves illae, eo nomine appellant.
 Hujusce rei quoddam simile circa medicinam atque me-
 dicos evenit; a prima enim constituta parte ut et ipsa
 tota corporis gubernatrix ars medicina, ipse artis pro-
 fessor medicus nominaretur, tempore procedente effe-
 ctum est. Quamobrem neque abs re nunc quispiam inter-
 rogatus, cujusnam artis pars facultas, quae tuendae sani-
 tatis notitiam tradit, medicinae respondere poterit; latius
 namque fuso et amplificato vocabulo, neque dum partem,
 sed integram humani corporis artem significante, Hippo-
 crates et omnes, qui hac tempestate florent, jure medici
 nomen invenerunt, artisque ipsius duas maximas partes
 agnoscunt, curatricem scilicet atque salubrem. Rursusque
 salubris ipsius partem esse gymnasticam sciunt, quemad-

Ed. Chart. VI. [39.]

Ed. Bas. IV. (300. 301.)

κόν; ὡς καὶ πρόσθεν ἐπιδέδεικται. καθάπερ οὖν Ἱπποκράτης καὶ Διοκλῆς καὶ Πραξαγόρας καὶ Φιλότιμος καὶ Ἡρόφιλος ὅλης τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης ἐπι(301)στήμονες ἦσαν, ὡς δηλοῖ τὰ γράμματα αὐτῶν, οὕτως αὖ πάλιν οἱ περὶ Θέωνα καὶ Τρύφωνα τὴν περὶ τοὺς ἀθλητὰς κακοτεχνίαν μεταχειρίζαντες, καθάπερ αὖ καὶ τὰ τούτων δηλοῖ συγγράμματα, παρασκευὴν τέ τινα γυμνάσιον ὀνομαζόντων, καὶ αὐτοὶς ἕτερόν τι μερισμόν, ἔπειτα ἄλλό τι τέλειον, ἀποθεραπείαν δ' ἄλλο, καὶ ζητούντων, εἴτε κατὰ τὴν τοιαύτην περίοδον ἀσκητέον ἐστὶ καὶ γυμναστέον τὸν ἀθλητὴν, εἴτε ἀμφισβητοῦντων, ἀκούσω μέρος εἶναι τῆς ἑαυτῶν τέχνης καὶ ὑγιεινόν. ὅπου γὰρ οὐδὲ τῆς ὄντως γυμναστικῆς μέρος ἐστὶν, ἀλλ' ἔμπαιιν ἐκείνη μέρος ὑγιεινοῦ, τί χοῦν περὶ τῆς τοιαύτης κακοτεχνίας ἀμφιβάλλειν, ἢ μήτε μέρος ἐστὶν ὅλως τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης, ἐπιτηδεύματός τε προσέστηκεν, οἷον ἐκ Πλάτωνος μόνον ἢ Ἱπποκράτους, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων πάντων ἱατρῶν τε καὶ φιλοσόφων ἀτιμαζομένου;

modum a nobis supra differtum est. Itaque sicut Hippocrates, Diocles, Praxagoras, Philotimus atque Herophilus totam corporis praesidem artem, ut ipsorum testantur volumina, callebant, ita sane e diverso Theon atque Trypho vitiosam illam athletarum artem tractantes, quemadmodum item et ipsorum libri declarant, praeparationem quoddam exercitium nominantes, rursus aliud perfectionem, aliud vero perfectum, item aliud apothepiam, quaerentesque, num secundum talem circuitum fatigare atque exercere athletam oporteat, aut secundum alium modum; profecto et eorum me capit admiratio, qui hoc tempore athletas exercent, quando eos, salubrem facultatem suae ipsorum artis partem esse, dicere audio. Quando enim haec neque verae gymnasticae pars, sed contra salubris facultatis illa pars sit, quid opus est de vitiosa istorum arte dubitare? Quae quum neque artis corpus curantis ullo modo pars esse possit, cuidam praeterea exercitationi praesidet, quae non solum a Platone atque Hippocrate, verum etiam ab aliis omnibus medicis atque philosophis contemnitur.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΔΙΑ ΜΙΚΡΑΣ ΣΦΑΙ- ΡΑΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ.

Ed. Chart. VI. [505.]

Ed. Bas. IV. (501.)

Κεφ. α'. Πηλίκον ἀγαθόν ἐστίν εἰς υἱείαν, ὧ
Ἐπίγενης, γυμνάσια, καὶ ὡς χρὴ τῶν σιτίων ἡγεῖσθαι αὐτὰ,
παλαιοῖς ἀνδράσιν ἀντιόχως εἴρηται, φιλοσόφων τε καὶ
ιατρῶν τοῖς ἀρίστοις· ὅσον δ' ὑπὲρ τὰ ἄλλα τὰ διὰ τῆς
μικρᾶς σφαίρας ἐστίν, τοῦτο οὐδέπω τῶν πρόσθεν ἱκανῶς
οὐδεὶς ἐξηγήσατο. δίκαιον οὖν ἡμᾶς, ἃ γινώσκουμεν, εἰπεῖν.
ὑπὸ σοῦ δὲ κριθησόμεθα, τοῦ πάντων ἡσκηκότες ἄριστα
τὴν ἐν αὐτοῖς τέχνην. χρήσιμα δ' ἱκανῶς εἰρησθαι ἂν δόξεις
καὶ τοῖς ἄλλοις, οἷς αν μεταδῶς τοῦ λόγου, γενησόμενα.
φημὶ γάρ, ἄριστα μὲν ἀπάντων γυμνάσια εἶναι τὰ μὴ μόνον

GALENI DE PARVAE PILAE EXERCITIO.

Cap. I. Quantum ad sanitatem cōferant exercitia,
o Epigenes, quodque ipsa opus sit cibaria praecedere, ab
antiquis viris praestantissimis tum philosophis tum medi-
cis sufficienter traditum est; quantum vero illa, quae
parva pila fiunt, caeteris excellent, hoc nondum satis
priorum quispiam explicavit. Aequum igitur est, quae
agnoscimus, ea nos verbis explicare. A te autem judica-
bimur, qui omnium optime ejus artem exercueris; at et
caeteris satis utilia dicta esse videbuntur, quibus libellum
hunc fueris impertitus. Dico namque, optima omnium

Ed. Chart. VI. [505. 506.]

Ed. Bas. IV. (301.)

τὸ σῶμα διαπορεῖν, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν τέρεπειν δυνάμενα. καὶ ὅσοι κινήσεις καὶ τὴν ἄλλην θήραν ἐξεύρον, ἡδονῇ καὶ τέρεπει καὶ φιλοτιμίᾳ τὸν ἐν αὐτοῖς πόνον κερασάμενοι, σοφοί, τινες ἄνδρες ἦσαν καὶ φύσιν ἀνθρωπίνην ἀκριβῶς καταμεμαθηκότες. τοσοῦτον γὰρ ἐν αὐτῇ δύναται ψυχὴν κινῆσαι, ὥστε πολλοὶ μὲν ἀπηλλάγησαν νοσημάτων, ἡσθέντες μόνον, πολλοὶ δ' ἐάλωσαν ἀνιαθέντες. οὐκ ἔστι δ' οὕτως ἰσχυρόν τι τῶν κατὰ τὸ σῶμα παθημάτων, ὡς κρατεῖν τῶν περὶ τὴν ψυχὴν. οὐκοῦν οὐδ' ἀμελεῖν χρὴ τῶν ταύτης κινήσεων, ὅποιαί τινες ἔδονται, πολὺ δὲ μᾶλλον ἢ τῶν τοῦ σώματος ἐπιμελεῖσθαι, τὰ τ' ἄλλα καὶ ὅσῳ κυριώτερον σώματος ἢ ψυχῇ. τοῦτο μὲν δὴ κοινὸν ἀπάντων γυμνασίων τῶν μετὰ τέρεψεως, ἄλλα δ' ἐξαιρέτα τῶν διὰ τῆς μικρᾶς σφαίρας, ἃ ἐγὼ νῦν ἐξηγήσομαι.

Κεφ. β'. [506] Πρῶτον μὲν ἡ εὐπορία. εἰ γοῦν ἐννοήσῃς, ὅσῃς δέεται παρασκευῇς τε ἅμα καὶ σχολῇς τὰ τ' ἄλλα πάντα τὰ περὶ θήραν ἐπιτηδεύματα καὶ τὰ κινήσεις;

esse exercitia, quae non modo corpus exercere, verum etiam animam oblectare possint; et quicunque eam, quae per canes fit, venationem aliamque ferarum capturam adinvenerunt, voluptate, oblectamento et cupiditate laudis proprium laborem temperantes, sapientes quidam viri et humanae naturae plane peritissimi extitere; tantum enim in ipsa potest motio animae, ut et multi prae sola laetitia morbos evaserint, multi etiam prae moerore aegrotaverint. Neque ulla est tam vehemens corporis affectio, ut affectiones animae vincat: non igitur parvi pendere oportet hujus motiones, qualesnam sint, imo vero longe magis quam corporis motus observare, tum aliis de causis, tum quod corpore dignior sit anima. Hoc igitur omnium, quae cum voluptate conjunctae sunt, exercitationum commune; alia vero earum sunt propria, quas nobis ex parva pila comparamus; quae nos nunc exponemus.

Cap. II. Primum quidem adest paratus facilitas. Si igitur consideraveris, quanto egeant apparatu simul et otio tum caetera omnia venandi exercitia, tum quae

Ed. Chart. VI. [506.]

Ed. Bas. IV. (301.)

σάφως ἂν μάθοις, ὥς οὔτε τῶν τὰ πολιτικά πραττόντων οὐδενί, οὔτε τῶν τὰς τέχνας ἐργαζομένων δυνατόν μεταχειρίζεσθαι τὰ τοιαῦτα γυμνάσια. καὶ γὰρ πολλῶν ταῦτα δεῖται καὶ σχολὴν ἄγοντος οὐκ ὀλίγην ἀνθρώπου· τοῦτο δὲ μόνον οὕτω φιλόανθρωπον, ὥς μηδὲ τὸν πενέστατον ἀπορεῖν τῆς ἑαυτοῦ παρασκευῆς· οὐ γὰρ δικτύων, οὐδ' ὄπλων, οὐδ' ἵππων, οὐδὲ κυνῶν θηρευτικῶν, ἀλλὰ σφαίρας μόνης δεῖται, καὶ ταύτης μικρᾶς· οὕτω δ' εὐγνωμον εἰς τὰς ἄλλας πράξεις, ὥστ' οὐδεμιᾶς αὐτῶν ὀλιγορεῖν ἀναγκάζει δι' αὐτό· καίτοι τί ἂν εὐπορώτερον γένοιτο τοῦ καὶ τύχην ἀνθρωπίνην ἅπασαν καὶ πράξιν προσιεμένου; τῶν μὲν γὰρ ἀμφοτέρων θήρας γυμνασίων τῆς χρήσεως οὐκ ἔφ' ἡμῖν ἡ εὐπορία· πλούτου τε γὰρ δεῖται τὴν παρασκευὴν τῶν ὀργάνων ἐκπορίζοντος καὶ ἀργίας σχολῆς τὸν καιρὸν ἐπιτηρεύσης. τούτων δὲ τῶν ὀργάνων παρασκευὴ καὶ τοῖς πενέστατοις, ὥς εἴρηται, εὐπορος, ὃ τε καιρὸς τῆς χρήσεως καὶ τοὺς ἱκανῶς ἀσχόλους ἀναμένει. τὸ μὲν δὴ τῆς εὐπορίας αὐτοῦ τηλικούτον ἀγαθόν. ὅτι δὲ καὶ πολυαρκέστατον τῶν ἄλλων

per canes fit venatio, manifeste didiceris, neque civilibus addictos negotiis, neque artifices ipsos ad hujuscemodi exercitia accedere posse. Multa enim haec atque hominem non paucio otio incumbentem exposcunt; hoc autem solum adeo familiare est, ut ne pauperrimus quidem ejus indigeat apparatu; non enim retibus, non armis, non equis, non venatoriis canibus, sed pila sola, eaque parva opus est. Ita vero ad caeteras actiones aequa est, ut earum nullam omittere per se cogat: quid vero eo commodius esse possit, quod et humanam fortunam omnem et actionem admittit? nam venaticorum exercitiorum usus nobis non adest facilitas; divitias enim instrumentorum apparatus suppeditantes, otiumque liberum opportunitatem spectans exigunt; parvae autem pilae exercitationis instrumentorum apparatus etiam pauperrimis (ut dictum est) facilis existit, atque utendi occasio plurimum negotiis addictos expectat. Id sane est facilitatis hujus exercitationis magnum commodum. Eam vero aliarum om-

Ed. Chart. VI. [506.]

Ed. Bas. IV. (301.)

γυμνασίων, ὥδ' ἂν μάλιστα μάθοις, εἰ σκέψαιο καθ' ἕκαστον αὐτῶν, ὅ τι τε δύναται καὶ οἷόν τι τὴν φύσιν ἐστίν. εὐρήσεις γὰρ ἢ σφοδρὸν, ἢ μαλακὸν, ἢ τὰ κάτω μᾶλλον, ἢ τὰ ἄνω κινεῖν, ἢ μέρος τι πρὸ τῶν ἄλλων, οἷον ὀσφύν, ἢ κεφαλὴν, ἢ χεῖρας, ἢ θώρακα, πάντα δ' ἐξ ἴσου τὰ μέρη τοῦ σώματος κινεῖν καὶ δυνάμενον ἐπὶ τε τὸ σφοδρότατον ἀνάγεσθαι καὶ ἐπὶ τὸ μαλακώτατον ὑφίστασθαι, τῶν μὲν ἄλλων οὐδέν, τοῦτο δὲ μόνον, τὸ διὰ τῆς σμικρᾶς σφαίρας γυμνάσιον, ὀξύτατον ἐν μέρει καὶ βραδύτατον γενόμενον, σφοδρότατόν τε καὶ πρατότατον, ὡς ἂν αὐτός τε βουληθῇς καὶ τὸ σῶμα φαίνεται ἐμμένον. οὕτω δὲ καὶ τὰ μέρη κινεῖν μὲν ἐστὶν αὐτοῦ πάνθ' ὁμοῦ, εἰ τοῦτο συμφέρειν δόξειεν, ἔτι δὲ πρὸ ἄλλων ἄλλα, εἰ καὶ τοῦτό ποτε δόξειεν, ὅταν γὰρ συνιστάμενοι πρὸς ἀλλήλους καὶ ἀποκωλύοντες ὑφαρπάσαι τὸν μεταξὺ διαπονῶσι, μέγιστον αὐτὸ καὶ σφοδρότατον καθίσταται, πολλοῖς μὲν τραχηλισμοῖς, πολλὰς δ' ἀντιλήψεις παλαιστικαῖς ἀναμειγμένον, ὥστε κεφαλὴν μὲν καὶ αὔχένα πονεῖσθαι τοῖς τραχηλισμοῖς, πλευρὰς δὲ καὶ

nium uberrimam esse, hinc potissimum didiceris, si in unaquaque ipsarum vim et naturam consideraveris; vel enim vehementem, vel mollem, vel sursum magis quam deorsum, partemve prae caeteris aliquam, ut lumbos, caput, manus, aut thoracem, moventem comperies. Quae autem omnes corporis partes aequaliter moveat, possitque et in summam vehementiam attolli, et in minimam motionem deprimi, aliarum nullam invenies, illa sola excepta, quae ex parva pila habetur exercitatio, quae concitatissima vicissim et tardissima fit, vehementissima et moderatissima, prout ipse volueris et corpus tolerare videatur. Sic vero et simul omnes ejus partes movere quidem licet, si conferre videatur, praeterea vero prae aliis alia, si hoc etiam videatur commodum. Quum enim invicem congregientes et interjectam pilam excipi prohibentes laboraverint, maximum id vehementissimumque exercitium existit, quod quidem multis colli obversionibus, multis vero comprehensionibus palaestrictis commixtum, proindeque caput quidem et cervix colli obversionibus, latera

Ed. Chart. VI. [506. 507.]

Ed. Bas. IV. (301.)

θώρακα, καὶ γαστέρα, ταῖς τε τῶν ὁμμάτων μετάρσεσι, καὶ θέσεσι, καὶ ἀπώσεσι, καὶ ἀποστηρίζεσι, καὶ ταῖς ἄλλαις παλαιστικαῖς λαβαῖς. τούτῳ δὲ καὶ ὁσφὺς τείνεται σφοδρῶς, καὶ σκέλη ἐδραῖα τῆς βάσεως ἐν τῷ τοιοῦτῳ πόνῳ· τὸ δὲ καὶ προβαίνειν καὶ εἰς τὰ πλάγια μεταπηδᾶν οὐ μικρὸν σκελῶν γυμνάσιον.

Κεφ. γ'. Ἀλλ' εἰ χορὴ τάληθ' εἰπεῖν, μόνον ἐστὶ δικαιοτάτον κινεῖν πάντ' αὐτῶν τὰ μόρια. τοῖς μὲν γὰρ προσιοῦσιν ἕτερα τεύρα καὶ μύες, τοῖς δ' ὑποβαίνουνσιν ἕτερα διαπονεῖται [507] πλέον, οὕτω δὲ καὶ τοῖς εἰς πλάγιον μεθισταμένοις ἄλλα. καὶ ὅστις καθ' ἐν εἶδος κινήσεως κινεῖ τὰ σκέλη, καθάπερ οἱ θέοντες ἀνωμάλως, καὶ οὕτως ἀνίσως τὰ μέρη γυμνάζει τοῖς εἰς τὸ πλάγιον μεθισταμένοις. ἀλλὰ καὶ ὡς τοῖς σκέλεσιν, οὕτω καὶ χερσὶ τὸ γυμνάσιον τοῦτο δικαιοτάτον, ἐν παντὶ σχήματι λαμβάνειν ἐθιζομένων τὴν σφαῖραν. ἀνάγκη γὰρ ἐνταῦθα τὴν ποικιλίαν τῶν σχημάτων ἄλλοι ἄλλους τῶν μυῶν τείνειν σφοδρότερον, ὥστε πάντας ἐν μέρει ποιοῦντας ἴσην ἔχειν ἀνάπαι-

vero, thoraxque, et venter, faciei translationibus, posituris, repulsionibus ac obnixibus aliisque palaestricis prehensionibus laborant. Hoc autem exercitio lumbi vehementer, ac crura incessus fundamenta ejusmodi labore tenduntur: progressiones denique et obliqui saltus non parvum est crurum exercitium.

Cap. III. At si veritas dicenda sit, id solum omnes corporis partes aequissime movet; dum enim procedimus aut recedimus, aut nos in obliquum transferimus, alii atque alii nervi ac muscoli plus fatigantur. Quicumque etiam uno motionis genere crura movet, quemadmodum qui sine ratione cursitant, sic quoque non secus, quam qui crebro sese in obliquum transferunt, partes inaequaliter exercet; verum quemadmodum cruribus, sic et brachiis exercitatio haec summa cum justitia proprium partitur opus, siquidem in omni figura pilam excipere consueverunt. Hic enim necesse est figurarum varietatem alios atque alios musculos vehementius tendere, adeo ut omnes vicissim laborantes intermissionem his habeant ae-

Ed. Chart. VI. [507.]

Ed. Bas. IV. (301. 302.)

λαν τοῖς ἡσυχάζουσιν τὸν χρόνον τῶν ἐνεργούντων, καὶ οὕτως ἐν μέρει πάντας ἐνεργούντας τε καὶ ἀναπαυομένους οὐτ' ἀργούς μένειν τὸ πάμπαν, οὔτε κόποις ἀλίσκεσθαι μόνους πονουντας. ὅψιν δὲ ὅτι γυμνάζειν δεῖ, μαθῶντες ἐρεσιν ὑπομνησθέντας, ὥς, εἰ μὴ τις ἀκριβῶς τὴν τροπὴν τῆς σφαίρας, ὅποι φέροιτο, προαισθάνοιτο, διαμαρτάνειν τῆς λαβῆς ἀναγκαῖον αὐτῷ. ἐν τούτῳ δὲ καὶ τὴν γνώμην ἴσην τῇ φροντίδι τοῦ τε μὴ καταβαλεῖν καὶ τοῦ διακωλύσαι τὸν μέσον, ἢ αὐτὸν ὑφαρπάσαι ἐν τούτῳ (302) κατασταίη. φροντίς δὲ μόνη καταλεπτύνει, μιχθεῖσα δὲ τινι γυμνασίῳ καὶ φιλοτιμίᾳ εἰς ἡδονὴν τελευτήσασα τὰ μέγιστα τὸ σῶμα πρὸς ὑγίειαν καὶ τὴν ψυχὴν εἰς σύνεσιν ὀνίνησιν. οὐ μικρὸν δὲ καὶ τοῦτο ἀγαθόν, ὅταν ἄμφω τὸ γυμνάσιον ὠφελεῖν δύνηται, καὶ σῶμα, καὶ ψυχὴν, εἰς τὴν ἰδίαν ἐκατέρου ἀρετὴν. ὅτι δ' ἀσκεῖν ἄμφω δύναται τὰς μεγίστας ἀσκήσεις, ὥς μάλιστα μετιέναι τοῖς στρατηγικοῖς οἱ πόλεως βασιλεῖς νόμοι κελεύουσιν, οὐ χαλεπὸν κατιδεῖν. ἐπιθεῖσθαι

qualem, qui, dum alii operantur, quiescunt, atque ita vicissim omnes operantes et quiescentes neque segnes omnino relinquuntur, neque soli laborantes lassitudine corripiantur. Quod autem et oculos exercere oporteat, hinc videre licet, si animadvertimus, quod, nisi quis, quo vergat pila, diligenter praeviderit, quo minus eam attingat, ipsum aberrare necesse est. In hoc autem et consilium aequale sollicitudini patet: opus est tum illam ne humi incassum dejiciat, tum ut versantem in medio eandem assequi prohibeat, vel ipse transmissam rursus excipiat. Atqui sollicitudo corpus sola quidem extenuat, cuiuspiam vero exercitio ac laudis desiderio commissa, utpote in laetitiam desinens, ad bonam corporis valetudinem atque animi prudentiam plurimum confert. Neque vero parvum est hoc commodum, quod ambo, corpus videlicet atque animum, pro utriusque virtute juvare possit. Quod autem maximis ambo exercitiis afficere possit, ad quae militum imperatores potissimum accedere civitatis reginae leges jubent, videre non est difficile. Hostem

Ed. Chart. VI. [507.]

Ed. Bas. IV. (302.)

ἂρ ἐν καιρῷ, καὶ λαθεῖν ἐπιθέμενον, καὶ ὀξυλαβῆσαι τὴν
 ῥαξιν, καὶ σφετερίσασθαι τὰ τῶν ἐναντίων, ἢ βιασά-
 μενον, ἢ ἐξ ἁδοκῆτου ἐπιθέμενον, καὶ φυλάξαι τὰ κτηθέν-
 τα, τῶν ἀγαθῶν στρατηγῶν ἔργα· καὶ τὸ σύμπαν φάναι,
 φύλακά τε καὶ φῶρα δεινὸν εἶναι χρὴ τὸν στρατηγόν, καὶ
 ταῦτα τῆς τέχνης αὐτῆς ὅλης τὸ κεφάλαιον. ἂρ οὖν ἄλλό-
 τι γυμνάσιον οὕτω προσθίζειν ἱκανόν, ἢ φυλάττειν τὸ
 κτηθέν, ἢ ἀνασῶζειν τὸ μεθιστάμενον, ἢ τῶν ἐναντίων τὴν
 γνώμην προαισθάνεσθαι; θαυμάζοιμ' ἂν, εἴ τις εἰπεῖν ἔχοι.
 τὰ πολλὰ γὰρ αὐτῶν αὐτὸ τοῦναντίον· ἀργούς γάρ, καὶ
 ὑπνηλοὺς, καὶ βραδεῖς τὴν γνώμην ἐργάζεται. καὶ γὰρ καὶ
 ὅσοι κατὰ παλαιστραν πονοῦσιν, εἰς πολυσαρκίαν μᾶλλον
 ἢ ἀρετῆς ἄσκησιν φέρονται· πολλοὶ γοῦν οὕτως ἐπαχύνθη-
 σαν, ὥς δυσχερῶς ἀναπτεῖν. ἀγαθοὶ δ' ἂν οὐδ' οἱ τοιοῦτοι
 πολέμου γενέσθαι στρατηγοὶ, ἢ βασιλικῶν, ἢ πολιτικῶν
 πραγμάτων ἐπίτροποι· θάττον ἂν τοῖς γε συσὶν ἢ τούτοις
 τις ὅτιοῦν ἐπιτρέψειεν. ἴσως δὲ οἴησιν με δρόμον ἐπαιτεῖν,
 καὶ τᾶλλα ὅσα λεπτύνει τὸ σῶμα γυμνάσια. τὸ δ' οὐχ

etenim opportune invadere, atque invadendo latere, et
 datam occasionein momento arripere, adversariorumque
 res vel vi, vel inconsulto sibi suas facere, ac parta
 tueri, optimi est imperatoris: atque, ut simpliciter dicam,
 exercitus imperator et custos et fur egregius esse debet,
 artis enim illius universae haec est summa. Numquid
 igitur aliud quodpiam exercitium aequè idoneum sit, ho-
 minum ut instituat aut parta defendere, aut erepta recu-
 perare, aut propositum adversarii praevidere? mirum
 profecto, si quis dixerit, aliud quodpiam inveniri. Multa
 namque ipsorum contrarium efficiunt; ignavos siquidem
 et somnolentos ac sensu hebetes reddunt; etenim quicun-
 que in palaestra laborant, ad crassitudinem potius quam
 ad virtutis studium excitantur; multi siquidem crassitiem
 adeo contraxerunt, ut vix respirare possint. Hujusmodi
 sane homines nec militiae, nec regiis negotiis aut civi-
 libus utiliter praefici possent; suisbus potius quam illis
 rem quamlibet mandare quis possit. Forsitan autem exi-
 timaveris, me cursum et quaecunque corpus extenuant

Ed. Chart. VI. [507. 508.]

Ed. Basf. IV. (302.)

οὕτως ἔχει· τὴν γὰρ ἀμετρίαν ἐγὼ πανταχοῦ ψέγω, καὶ πᾶσαν τέχνην ἀσκεῖν φημι χρῆναι τὸ σύμμετρον, καὶ εἴ το μέτρου στερεῖται, τοῦτ' οὐκ εἶναι καλόν. οὐκοῦν οἱ ἐδρόμους ἐπαινᾷ τῷ καταλεπτύνειν τὴν ἔξιν καὶ τῷ μηδεμίαν ἀσκήσιν ἀνδρείας ἔχειν. οὐ γὰρ δὴ τῶν ὠκέως φευγόντων τὸ νικᾶν, ἀλλὰ καὶ τῶν συστάδην κρατεῖν δυναμένων· οὐδὲ διὰ τοῦτο Λακεδαιμόνιοι πλεῖστον ἐδύναντο, τῷ τάχιστα θεῖν, ἀλλὰ τῷ μένοντας ἀναιρεῖν. εἰ δὲ πρὸς ὑγίειαν ἐξετάζοις, ἐφ' ὅσον ἀνίσως γυμνάζει τὰ μέρη τοῦ σώματος, ἐπὶ τοσοῦτον οὐδ' ὑγεινόν. ἀνάγκη γὰρ οὕτω [508] τὰ μὲν ὑπερπονεῖν, τὰ δ' ἀργεῖν παντελῶς. οὐδέτερον δ' αὐτῶν ἀγαθόν, ἀλλ' ἄμφω καὶ νόσων ὑποτρέφει σπέρματα, καὶ δύνανται ἄρδωστον ἐργάζεται.

Κεφ. δ'. Μάλιστα οὖν ἐπαινῶ γυμνάσιον, ὃ καὶ σώματος ὑγίειαν ἐκπορίζει, καὶ μερῶν εὐαρμοστίαν, καὶ ψυχῆς ἀρετὴν παρὰ τούτοις· τοῦτο δὲ τὸ διὰ τῆς μικρᾶς σφαίρας ὑπάρχει. καὶ γὰρ εἰς πάντα ψυχὴν δυνατόν

exercitia probare. Verum hoc secus habet; ego enim, quod immodicum est, ubique damno, artemque omnem modice tractandam censeo; quod si quid mensura caruerit, pulchrum illud haud quaquam fatebor. Cursus igitur minime laudaverim, quippe qui corporis habitum extenuent, hominemque ad fortitudinem nullatenus assuefaciant; non enim celeriter fugientibus victoria debetur, sed iis, qui cominus valeant obdurare; neque, quod celerrime currerent, Lacedaemonii plurimum potuerunt, sed quod hostes perfillendo trucidarent. Quod si, cursus quam bonae profuit valetudini, quaesieris, quatenus corporis partes inaequaliter exercet, eatenus salubris non est censendus. Necesse est enim in hoc alia quidem nimis fatigari, alia vero penitus torpere, quorum neutrum conducit, imo vero ambo morborum gignunt semina, viresque imbecillas reddunt.

Cap. IV. Exercitium igitur id potissimum comendaverim, quod bonam corporis valetudinem ac partium concinnitatem unaque animi virtutem praestare possit, quale illud est, quod in parva pila consistit. Animum

Ed. Chart. VI. [508.]

Ed. Bas. IV. (302.)

ἰσχυροῦν, καὶ τοῦ σώματος τὰ μέρη δι' ἴσου μάλιστα γυμνά-
 ζει ἅντα, ὃ καὶ μάλιστα εἰς ὑγίαν συμφέρει, καὶ σύμμε-
 τρίαν ἐξέως ἐργάζεται, μήτ' ἄμετρον πολυσαρκίαν, μήθ'
 ὑπερβάλλουσαν ἰσχνότητα φέρον, ἀλλ' εἰς τε τὰς ἰσχύος
 δεομένας πράξεις ἱκανὸν, καὶ ὅσαι τέχους χρήζουσιν, ἐπι-
 τήδειον. οὕτω μὲν οὖν, ὅσον ἐν αὐτῷ, σφοδρότητος οὐδενὶ
 τῶν πάντων κατ' οὐδὲν ἐλλείπεται. τὸ δὲ πρᾶτότατον ἰδω-
 μέν αὐθις· ἔστι γὰρ ὅτε καὶ τούτου δεόμεθα, διὰ τε ἡλι-
 κίαν, ἢ μηδέπω φέρειν ἰσχυροὺς πόνους, ἢ μηκέτι δυνα-
 μένην, καὶ κάματον ἐπανεῖναι βουληθέντες, ἢ ἐκ νόσων
 ἀνακομιζόμενοι. δοκεῖ δέ μοι καὶ τούτῳ πλεον ἔχειν ἑτέρου
 παντός· οὐδὲν γὰρ οὕτω πρᾶτον, εἰ πρῶτος αὐτὸ μεταχειρί-
 ζοιο. δεῖ δὲ μέσως μένοντα τηλικαῦτα χρῆσθαι, μηδενὶ
 συμμέτρου ἀποστάντα, τὰ μὲν ἡρέμα προβαίνοντα, τὰ δὲ
 καὶ κατὰ χώραν μένοντα, μὴ πολλὰ διαγυμνασάμενον· ἐπὶ
 τῷδε τρίψεσι μαλακαῖς δι' ἐλαίου καὶ λουτροῖς θερμοῖς

etenim undique juvare potest, omnesque corporis partes
 pari modo maxime exercet, id quod et ad bonam valedi-
 tudinem plurimum confert, et corporei habitus commen-
 surationem efficit, utpote quod crassitiem nullam immo-
 dicam aut gracilitatem afferat, quin potius actionibus
 robore aut celeritate indigentibus sufficiens sit atque ido-
 neum. Sic igitur, quantum ad vehementiam attinet,
 nullo omnium est inferius. Mollitiem autem deinceps
 videamus; hac enim aliquando indigemus, aut propter
 aetatem, quae maximos labores vel junior nondum ferre,
 vel antiquior jam facta non etiam sustinere valeat; aut
 quod lassitudini consulere velimus; aut quod a morbo
 convalescamus; in ea quoque (ut mihi quidem videtur)
 reliqua cuncta excellit; nullum est enim adeo lene,
 modo leviter ipsum tractaveris. Oportet autem ipso
 medium te locum obtinentem, nullaue ex parte ab eo,
 quod modicum sit, declinantem, nunc quidem sensim pro-
 cedendo, nunc vero loco stando, ac denique membra
 non admodum agitando uti; mollibus postea ex oleo fri-
 ctionibus calidisque balneis uteris. Hoc equidem om-

Ed. Chart. VI. [508.]

Ed. Bas. IV. (302.)

χρησθαι. τοῦτο μὲν ἀπάντων ἐστὶ πρῶτατον, ὥστε καὶ ἀναπαύεσθαι δεομένοις συμφορώτατον εἶναι καὶ ἄρῳστον δύναμιν ἀναλαβεῖσθαι δυνατώτατον, καὶ γέροντι καὶ παιδὶ συμφορώτατον. ὅσα δὲ τούτου μὲν ἰσχυρότερα, τοῦ δ' ἄκρως σφοδροῦ πρῶτερα, διὰ τῆς μικρᾶς σφαίρας ἐνεργεῖται, χρὴ καὶ ταῦτα γινώσκειν, ὅστις γε ὀρθῶς βούλεται διὰ παντὸς αὐτὰ μεταχειρίζεσθαι. καὶ γὰρ εἵποτε δι' ἀναγκαίων ἔργων, οἷα τὰ πολλὰ πολλάκις ἡμᾶς καταλαμβάνει, πονήσεως ἀμέτρως ἢ τοῖς ἄνω μέρεσιν ἢ τοῖς κάτω πᾶσιν, ἢ χερσὶ μόναίς, ἢ ποσὶν, ἔνεστί σοι ἐκ τοῦδε τοῦ γυμνασίου τὰ μὲν ἀναπαῦσαι, τὰ πρότερον κεκμηκότα, τὰ δὲ εἰς τὴν ἴσην ἐκείνοις κίνησιν καταστήσαι, τὰ πρότερον ἀργὰ παντελῶς μεμενηκότα. τὸ μὲν γὰρ ἐκ διαστήματος ἱκανοῦ βάλλειν εὐτόνως, ἢ οὐδὲν τοῖς σκέλεσιν, ἢ παντάπασιν ὀλίγον χρόνον, ἀναπαύει μὲν τὰ κάτω, τὰ δ' ἄνω κινεῖ σφοδρότερον· τὸ δ' ἐπιπλέον διαδέοντα καὶ ὠκείως ἐκ πολλοῦ διαστήματος ὀλίγάκις τε προχωρῆσθαι τῇ βολῇ τὰ κάτω μᾶλλον διαπονεῖ· καὶ τὸ μὲν ἡπειγμένον ἐν αὐτῷ

nium est remississimum, adeo ut et quiete indigentibus utilissimum, atque ad imbecillas vires revocandas valentissimum, senique ac puero sit conducentissimum. Quae vero hoc quidem laboriosius, mitius vero, quam quod vehementissimum sit, in parvae pilae exercitio fieri solent, ea quoque cognoscat opus est, quicumque ipsa recte semper tractare voluerit. Etenim si quando ob necessaria negotia, quibus persaepe detinemur, aut supernas partes omnes, aut infernas, aut manus duntaxat, aut pedes immodice fatigaveris, licet exercitatione huiuscemodi partim quidem sistere, quae prius laborarunt, partim vero, quae antea penitus torpuerunt, ad parem illis motionem ducere. Si quis enim e multo intervallo crurum opus aut nihil aut omnino parum admittens magno cum conatu projiciat, inferna quidem sistit, superna vero vehementius movet. Quod si plerumque ac celeriter cursitans e multo intervallo perraro pilam projecerit, inferna magis fatigabit; festinatio insuper ac celeritas in ea reperta absque

Ed. Chart. VI. [508. 509.]

Ed. Bas. IV. (302.)

καὶ ταχὺ χωρὶς συντονίας ἰσχυρῶς τὸ πνεῦμα μᾶλλον γυμνάζει, τὸ δ' ἕτερον, τὸ ἐν ταῖς ἀντιλήψεσι, καὶ βολαῖς, καὶ λαβαῖς, οὐ μὴν ταχὺ γε, τὸ σῶμα μᾶλλον ἐντείνει τε καὶ ῥώννυσιν. εἰ δ' εὐτονόν τε ἅμα καὶ ἡπειγμένον εἴη, διαπονήσει τοῦτο μεγάλως καὶ τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα, καὶ πάντων ἔσται γυμνασίων σφοδρότατον. ἐφ' ὅσον δὲ δεῖ καθ' ἑκάστην χρεῖαν ἐπιτείνειν τε καὶ ἀνιέναι, γράφαι μὲν οὐχ οἷόν τε, (τὸ γὰρ ἐν ἑκάστῳ ποσὸν ἄρῶντον,) ἐπ' αὐτῶν δὲ τῶν ἔργων εὐρεῖν τε καὶ δεῖξαι δυνατὸν, ἐν ᾧ δὴ καὶ μάλιστα τὸ πᾶν κῦρος. [509] οὐδὲ γὰρ ἡ ποιότης ἐστὶ χρήσιμος, εἰ τῷ ποσῷ διαφθείροιτο. τούτου μὲν δὴ τῷ παιδογρίβῃ μετέστω, τῷ μέλλοντι τῶν γυμνασίων ὑφηγεῖσθαι.

Κεφ. ε'. Τὸ δ' ὑπόλοιπον τοῦ λόγου περαινέσθω. βούλομαι γὰρ ἐφ' οἷς εἶπον ἀγαθοῖς προσιέναι τῷδε τῷ γυμνασίῳ, μὴδ' ὥς ἐκτός ἐστι κινδύνων παραλιπεῖν, οἷς τὰ πλεῖστα τῶν ἄλλων περιπίπτει. δρόμοι μὲν γὰρ ὥκεῖς πολλοὺς ἤδη διέφθειραν, ἀγγεῖον ἐπὶ καιρὸν, ῥήξαντες. οὕτω δὲ καὶ φωναὶ μεγάλαι τε ἅμα καὶ σφοδραὶ, καθ' ἓνα χρόνον

gravi conatu anhelitum magis exercet: alterum vero, receptio videlicet ac transmissio, exceptioque absque celeritate, corpus magis intendit ac roborat: at si vehemens conatus unaque festinatio fuerit, hoc et corpus et anhelitum magnopere fatigabit, eritque omnium exercitiorum vehementissimum. Quousque autem pro singulo quoque usu intendenda aut remittenda sit exercitatio, scribere quidem impossibile; neque enim cuiusque quantitas explicabilis est; in opere tamen ipso adinvenire atque ostendere possumus, in quo sane vis tota maxime consistit; nihil enim prodest qualitas, si quantitate labefactetur. Hoc igitur sit curae paedotribae, qui exercitationi sit praefuturus.

Cap. V. Reliquum autem sermonis absolvatur. Volo namque ad haec quae dixi bona huic exercitio addere, neque quod extra pericula sit, quibus aliorum plurima illiduntur, missum facere. Cursus enim celeres rupto vase praecipuo multos jamdudum perdidere; sic autem et voces magnae simulque vehementes uno tempore assa-

Ed. Chart. VI. [509.]

Ed. Bas. IV. (302.)

ἀθρόως ἐκφωνηθεῖσαι, μεγίστων κακῶν οὐκ ὀλίγοις αἷτια, καὶ ἱππασίαι σύντονοι τῶν τε κατὰ νεφροὺς ἔρρηξάν τι καὶ κατὰ θώρακα πολλάκις ἔβλαψαν, ἔστι δ' ὅτε καὶ τοὺς σπερματικούς πόρους, ἵνα τὰ τῶν ἵππων ἁμαρτήματα παραλείπω, δι' ὧν πολλάκις ἐκπεσόντες τῆς ἐδρας οἱ ἱππεῖς παραχοῖμα διεφθάρησαν. οὕτω δὲ καὶ τὸ ἄλμα, καὶ ὁ δίσκος, καὶ τὰ διὰ τοῦ κάμπτειν γυμνάσια. τοὺς δ' ἐκ τῆς παλαιστρας τί δεῖ καὶ λέγειν; ὥς ἅπαντες λελώβηνται τῶν Ὀμηρικῶν Λιτῶν οὐδὲν μείον. ὥς γὰρ ἐκεῖνός φησι ὁ ποιητής

χωλὰς τε, ῥυσσὰς τε, παραβλῶπας τ' ὀφθαλμῶν,
οὕτω τοὺς ἐκ τῆς παλαιστρας ἴδοις ἂν ἢ χολοὺς, ἢ διεστραμμένους, ἢ τεθλασμένους, ἢ πάντως γέ τι μέρος πεπηρωμένους. εἰ δὴ πρὸς οἷς εἶπον ἀγαθοῖς ἔτι καὶ τοῦθ' ὑπάρχει τοῖς διὰ τῆς σμικρᾶς σφαίρας γυμνασίοις, ὥς μηδὲ κινδύνῳ πελάζειν, ἁπάντων ἂν εἴη πρὸς ὠφέλειαν ἄριστα παρεσκευασμένα.

tim emissae maximorum malorum non paucis causae fuerunt; violenti quoque equitatus circa renes aliquid fregerunt, saepe etiam thoracis partibus, nonnunquam etiam feminariis meatibus noxam intulere, ut equorum delicta praetermittam, quibus saepe a sella delapsi equites illico interierunt. Sic autem et saltus, et discus, et quae per flexiones fiunt exercitia *sefe habent*. Quid autem de iis dicendum, qui in palaestra versantur? quum omni ex parte non minus, quam Litae illae apud Homerum, mutilati sint. Quemadmodum enim ille inquit poeta, claudas, rugosas atque oculis distortas esse, sic eos, qui in palaestra versantur, vel claudos, vel distortos, vel fractos, vel omnino mutilos videris. Quum igitur praeter bona, quae dixi, id quoque accedat parvae pilae exercitio, ut scilicet neque periculum sit obnoxium, aliorum omnium ad usum optime patebit.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΑΦΡΟΔΙΣΙΩΝ.

Ed. Chart. VI. [509.]

Ed. Bas. IV. (302.)

Ἀφροδισίων μὲν κατὰ μὲν Ἐπίκουρον οὐδεμία χρῆσις ὑγιεινῇ· κατὰ δὲ τὰ ληθῆς ἐκ διαλειμμάτων τηλικούτων, ὥς ἐπὶ ταῖς χρήσεσιν ἄνθρωπον αὐτὸν αὐτοῦ κουφότερον καὶ εὐπνούστερον δοκεῖν γεγονέναι. ὁ δὲ καιρὸς τῆς χρήσεως, ὅταν ἀκριβῶς μέσον ἢ τῶν ἔξωθεν περιστάσεων ἀπασῶν τὸ σῶμα, μήθ' ὑπερπεπληρωμένον, μήτ' ἐνδεές, μήθ' ὑπερεψυγμένον, μήθ' ὑπερτεθερμασμένον, μήτ' ἐξηρασμένον, μήθ' ὑγρασμένον ἀμέτρως. εἰ δὲ καὶ διαμαρτάνοιεν ποτε κατὰ τι, μικρὸν μὲν ἔστω τὸ ἀμαρτανόμενον. ἄμεινον δὲ τῷ τεθερμασμένῳ

GALENI DE VENEREIS.

Salubris rerum venerearum usus ex Epicuro nullus est; revera autem salubris usus est ab intermissionibus tantis, ut post usum homo levior factus esse faciliusque spirare videatur. Opportunum autem utendi tempus est, quum exquisitè medium obtineat omnium externarum circumstantiarum corpus, neque immoderatus repletum, neque vacuum, neque nimis perfrigeratum, neque supercalefactum, neque immodice exiccatum, neque humectatum. Si vero interdum aliqua in re aberret, parvum esio, quod in errorem labitur. Salubrius autem calefacto magis

Ed. Chart. VI. [509. 510.]

Ed. Bas. IV. (502.)

μᾶλλον ἢ ἐψυγμένῳ, καὶ πεπληρωμένῳ μᾶλλον ἢ κεκενωμένῳ, καὶ ὑγρασμένῳ μᾶλλον ἢ ἐξηρασμένῳ τῷ σώματι χρῆσθαι τοῖς ἀφροδισίοις. οἱ μὲν οὖν τὴν ἀσθενῆ δύναμιν ἔχοντες ἀπὸ τῆς λαγνείας εἰς ἐσχάτην ἀρρώστIAN ἀφικνοῦνται· οἱ δὲ ἰσχυροὶ καὶ νοσοῦντες ἀπὸ φλέγματος περιουσίας τῷ διαγορεῖν ἐπιπλέον τοὺς χυμοὺς ἀβλαβῇ ἔχουσι τὴν χρῆσιν αὐτῶν· οὗτοι γὰρ τοῖς ὑγροῖς καὶ θερμοῖς ἐστι, καὶ ὅσοι φύσει πολὺσπερμοι. ἀλλὰ καὶ θερμαίνει τὸ σῶμα τοῖς ἐρῶμέτην ἔχουσι τὴν δύναμιν ἢ λαγνεία, τοῖς δὲ ἀσθενέσιν ἐν μὲν τῷ παραχοῆμα θερμαίνει, ψύχει δὲ μετὰ ταῦτα γενναίως. [510] ἐνιοι μὲν οὖν εὐθὺς ἐπὶ ταῖς συνουσίαις ἀπὸ νεότητος ἀσθενεῖς γίνονται, τινὲς δὲ, εἰ μὴ συνεχῶς χρῶνται, βαρύνονται τὴν κεφαλὴν, ἀσώδεις τε καὶ πυρετώδεις γίνονται, καὶ χεῖρον ὀρέγονται, καὶ ἥττον πέττουσι. τοιαύτης γοῦν ἐνίους ὄντας φύσεως, εἴτ' ἐγκρατεῖς ἀφροδισίων χρήσεως γετομένους, παρκώδεις τε καὶ δυσκινήτους ἐγνώμεν ἀποτελεσθέντας, ἐνίους δὲ καὶ σκυθρωποὺς ἀλόγως καὶ δυσέλπιδας ὁμοίως

quam perfrigerato, et repleto magis quam vacuato, et humectato magis quam exiccato corpori rebus uti venereis. Qui igitur imbecillas vires habent, ii certe ab immoderata venere in extremam infirmitatem procidunt; qui vero robustas, quique aegrotant pituitae copia, quod humores amplius discutiant, innoxium ipsarum usum f'erunt; sic enim calidis et humidis contingit, et quibuscunque natura semine foecundis. Quin et corpus eorum, qui robustas habent vires, venus calefacit; quibus vero imbecillae sunt, in promptu quidem calefacit, sed postea vehementer refrigerat. Proinde nonnulli quidem post coitum a juventute quamprimum imbecilles evadunt; nonnulli vero, nisi assidue utantur coitu, capitis gravitatem incurrunt, cibos fallidiunt, febriculosi fiunt, deterius appetunt, minusque concoquunt. Quosdam ejusmodi naturae esse novimus, ut, quum a rebus venereis abstinerent, tum torpidi, tum ad motum difficiles facti sint; quosdam vero, qui melancholicorum more praeter ratio-

Ed. Chart. VI. [510.]

Ed. Raf. IV. (302.)

τοῖς μελαγχολικοῖς· ταῦτα δὲ παυόμενα ταχέως ἐπὶ ταῖς τῶν ἀφροδισίων χρήσεσι. ταῦτ' ἀναλογιζομένων μοι μέγας φαίνεται βλάβειν ἢ τοῦ σπέρματος ἐπίσχεσις, ἐφ' ὧν αὐτό τε φύσει κακοχυμότερον καὶ πλεόν, ἀργότερός τε ὁ βίος, καὶ τῶν ἀφροδισίων μὲν ἢ χρήσις πρότερον μὲν ἱκανὴ πάνυ, μετὰ ταῦτα δὲ ἀθρόως ἐγκρατεῖς ἐγενήθησαν, ἰσχυροὶ τε καὶ νέοι. τοῦτοις ἢ τοῦ σώματος ἕξις εἰς ἀραιότητα πλεόν ἤπερ ἢ δύναμις εἰς ἀρώστίαν ἀλλοιοῦται· καὶ τις ἐπανόρθωσις διὰ τῶν συναγόντων καὶ σφιγγόντων γίνεται αὐτοῖς, ὅποιόν ἐστι παρασκευαστικὸν γυμνάσιον. εἰ δὲ δὴ καὶ ψῦξις τις ἐπὶ τοῖς ἀφροδισίοις ἐγγίγνοιτο, καὶ κατὰ τοῦτ' ἂν εἴη τῷ παρασκευαστικῷ γυμνασίῳ χρηστέον, ἐπεγείρει γὰρ τὴν θερμότητα. τῆς δὲ ὥρας τοῦ ἔτους ἐπιτρεπούσης, οὐδὲ τῆς ψυχρολογουσίας ἀφεκτέον. ἐδέσματα δὲ τῷ πλήθει μὲν ἐλάττω, τῇ ποιότητι δὲ καὶ ὑγρότερα δοτέον, ἵνα καὶ πέψη καλῶς αὐτὰ, καὶ τὴν ἀφροδισίων ἐπανορθώσῃται ξηρότητα· χρὴ δὲ οὐδὲ ψυχρότερα τὴν κρᾶσιν, ἀλλὰ τῆς μέσης ιδέας

nem moesti ac spei expertes evaserint; haec vero omnia quamprimum veneris usu sedata fuisse. Haec mihi consideranti magnopere laedere videtur seminis retentio, in quibus ipsum tum natura deterioris est succi, tum copiosius est, et otiosior vita, et veneris usus prius quidem frequentior, postea vero affatim abstinerunt! Qui robusti ac juvenes sunt, his corporis habitus in raritatem potius quam vires in imbecillitatem mutatur; at iis quaedam sit emendatio per ea, quae cogunt et constringunt, qualis est praeparans exercitatio. Si vero etiam aliqua perfrigeratio post venerem corporibus oboriat, erit etiam exercitatione praeparante ob eam causam utendum; calorem enim excitat. Concedente vero anni tempestate a frigido balneo haud erit abstinendum. Edulia vero copia quidem parciora, qualitate vero humidiora exhibenda, ut tum probe ipsa concoquantur, tum a venere contracta siccitas emendetur. Sed oportet neque temperamento frigidiora, sed media calefacientium specie ipsa

Ed. Chart. VI. [510.]

Ed. Bas. IV. (302.)

τῶν θερμαινόντων ὑπάρχειν αὐτά. διότι γὰρ ἐξ ἀφροδισίων
ἀραιότερον ἔμα καὶ ἀσθενέστερον, ψυχρότερόν τε καὶ ξη-
ρότερον ἀποτελεῖται τὸ σῶμα, ὥστε δὴπου τὰ πυκνοῦντα
καὶ θερμαίνοντα καὶ τὴν δύναμιν ἀναρρῶννόντα προσφέ-
ρεσθαι, καὶ τούτους εἶναι σκοποὺς ἐπ' αὐτοῖς.

esse. Nam quoniam corpus a venere rarius simul ac im-
becillius, frigidius et siccus efficitur, quae sane densant
et calefaciunt et vires reparant, adhibenda sunt; atque
hi sunt scopi, qui huc spectant.

L I P S I A E

L I T E R I S F R I D E R . C H R . D Ü R R I I .

40-2371

**PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET**

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

BioMed

